BIBLIOTECA UNIV. COMPLUTENSE
37
15 A
9

TERTULLIANUS PRÆDICANS,

ET

SVPRA QVAMLIBET MATERIAM

omnibus Anni Dominicis, & Festis non ordinariis solùm, sed etiam extraordinariis; singulisque Quadragesimæ Feriis prædicabilem ordine alphabetico copiosè dispositam,

SEX AD MINVS FORMANS CONCIONES, ingeniosè adinventas, bellè concinnatas, & trinâ subdivisione illustratas.

CVM DVPLICI INDICE, CONCIONVM scilicet & Materiarum.

AVCTORE R. P. MICHAELE VIVIEN, Sacræ Theologiæ Lectore, Provinciæ Recollectorum in Aquitania alumno, nec-non antiquo Custodum Custode.

Editio, post binas Gallicas, tertia in Germania.

TOMVS QVINTVS.

COLONIÆ AGRIPPINÆ,
Apud IOANNEM WILHELMVM FRIESSEM
Bibliopolam. ANNO M.DC.LXXXI.

37.15 - A. 9

PERMISSIO REVERENDI PATRIS PROVINCIALIS.

FRATER Agathangelus Petit Provinciæ Recollectorum in Aquitania Minister Provincialis, & servus, R. P. MICHAELI VIVIEN ejusdem Provinciæ alumno, sacræ Theologiæ Lectori, nec non antiquo Custodum Custodi, salutem. Cùm Liber *Tertullianus Prædicans* nuncupatus in sex Tomos distributus, sit jam maxima ex parte typis mandatus, & fœliciter à Doctoribus quibusque approbatus, licentiam tibi facimus, ut præclarum illud opus perficias, & denuo typis mandes, sive in quarto, sive in folio, prout melius tibi visum fuerit. In cujus fidem præsentem Licentiam propria manu subscripsimus, & parvo officii nostri sigillo munivimus. Datum in Conventu nostro Sanctæ Mariæ de Gratia Burdigalæ, die 19. Februarii, Anno 1677.

F. AGATHANGELVS PETIT
Minister Provincialis.

Approbationes Lectorum Theologiæ.

Libri cui titulus est, Tertullianus Prædicans, *secundum & tertium Tomum frustra commendarem; Primus siquidem & reliquos & eorum authorem satis commendat; qui illum legerunt videndi quod in lucem edendum supererat vehementi flagrabant desiderio; neque fallet eos opinio, ibi enim maximam ingenii ubertatem observabunt, ac materiarum abundantiam cum præclara methodo, quæ Tertulliani operibus deerat claritate mirabuntur. Hæc ipse perlegendo miratus sum, ideoq; Opus dignum judico quod typis quamprimum mandetur, utpote quod nihil contineat fidei aut bonis moribus contrarium, quin potius futurum sit utilissimum tum cæteris omnibus, tum præcipuè divini verbi Præconibus. Quod testor in hoc Conventu Recollectorum sanctæ Valeriæ propè Lemovicas, die 22. mensis Iulii Anni 1673.*

F. GERMANVS DEYR, Lector sacræ Theologiæ, & Guardianus Conventus Recollectorum sanctæ Valeriæ prope Lemovicas.

Ego

EGo infrascriptus sacræ Theologiæ Lector, summa cum delectatione attentè perlegi librum (cui titulus Tertullianus Prædicans) in quo Tertulliani doctrina licèt ex se satis commendata, mirè tamen commendatur, tum ob selectas Patrum sententias, quibus adornatur, tum ob subtiles Theologorum rationes, quibus ab Authore solidatur. Ipsum ergo typis dignissimum judico, non solùm quia nihil in ipso, quod Catholicæ fidei sectatoribus adversetur, sed etiam quia nihil in ipso, quod Christianæ veritatis Præconibus non multum patrocinetur, quibus Tertullianus Prædicans, erit Tertullianus docens methodum, clarè, breviter, & nervosè sermones conficiendi. In lucem igitur prodeat opus, & prælo quàm citius mandetur tanquam communi Concionatorum bono utilissimum, censeo & peropto. Datum in Conventu sancti Leonardi, die 8. Iunii Anni 1673.

F. GABRIEL BARRIERE S. Theologiæ Lector.

LICENTIA ET CENSVRA Ordinarii.

TErtullianus Prædicans, sive campus floridissimus selectissimorum conceptuum ac Discursuum omni tempore prædicabilium; qui, cùm in Galliâ, non absque singulari fructu binis vicibus impressus, & à diversis Theologis approbatus fuerit, nihilque ab orthodoxâ Doctrinâ alienum complectatur, hisce pro tertia vice imprimendi facultatem concedimus, Signatum Coloniæ Agrippinæ decimâ sextâ Februarii.

F. THEODORUS DEGHENS, SS. Theologiæ Doctor & Professor Ordinarius, Canonicorum Regularium S. Crucis Provincialis ad Rhenum, & Prior Colonia, Ordinarius Librorum Censor. m. p.

IV

Ja. Goossens. Scup.
DABIT VERBVM EVANGELIZANTIBVS VIR TVTE MVLTA.
Psal. 67. vers. 12.
VERBVM
à Tertulliano
in 6. Tomos
DEI
Prædicante
divisum.

W Bi

TABULA CONCIONUM

QVÆ IN HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

NOMEN.

SCHOLIVM.

Consideratur Nomen 1.Divinum. 2.Dominicum. 3.Marianum. 4.Christianum. 5.Religiosum. 6.Mundanum.

CONCIO PRIMA.

Trinum præsertim Dei est Nomen, scilicet 1.Deus honorandæ majestatis, 2.Dominus observandæ auctoritatis. 3.Judex formidandæ potestatis. Fol. 1

I. PARS. Dei nomen est 1.ineffabile. 2.admirabile. 3.honorabile. 2

II. PARS. Domini nomen, seu Dei dominatio 1.cuncta loca complectitur. 2.ad omne tempus extenditur. 3.cunctis generatim rebus præficitur. 8

III. PARS. Timenda est judicis 1.sapientia seu perspicacitas. 2 justitia seu æquitas. 3. potentia, seu in puniendo virtus & efficacitas. 14

CONCIO SECUNDA

Nomen Jesu est 1.honorabile, ratione excellentiæ & dignitatis. 2. admirabile, ratione virtutis & efficacitatis. 3.amabile, ratione dignationis & pietatis. 28

I. PARS. Honorabile Jesu nomen, 1.omnia Christi nomina complectitur. 2.super omne nomen extollitur. 3.à cœlo, terra, & inferno colitur. 29

II. PARS Admirabile Jesu nomen, sua virtute & efficacia, 1.à dæmonibus liberat. 2.ægritudines sanat 3.media ad salutem comparandam subministrat. 33

III. PARS. Amabile Jesu nomen deferendum est in 1.corde, per dilectionem. 2.ore, per benedictionem. 3.manu, per sanctam operationem. 40

CONCIO TERTIA.

Mariæ vocabulum est Nomen, 1.excellentiæ & veneratiònis. 2.fiduciæ & protectionis. 3.observantiæ & devotionis. 46

I. PARS Venerandum est Mariæ nomen, quia significat 1. sublimem auctoritatem, 2. eminentem dignitatem. 3 nobilem affinitatem. 47

II. PARS. Maria, 1. stella poli, justos dirigit, ne succumbant dæmonum tentationibus. 2. Illuminatrix, illuminat miseros, ne deficiant in afflictionibus. 3. spes, fiduciam præstat criminosis, ne desperent, & subjiciantur Dei indignationibus. 51

III. PARS. Mariani nominis trina est devotio, 1. superstitiosa. 2. contumeliosa. 3. religiosa. 59

CONCIO QUARTA.

Christiani titulus, est Nomen 1. gratiæ & sanctitatis. 2. fidei & credulitatis. 3. clementiæ & charitatis. 67

I. PARS. Christianus est sanctus, 1 vocatione, 2. nominatione. 3. professione. ibid.

II. PARS. Nomen Christianum est titulus fidei & credulitatis, 1. exercendæ. 2. confitendæ. 3. adimplendæ. 71

III. PARS. Charitas Christianum nomen 1. nobilitat. 2. ditat. 3. discriminat. 85

CONCIO QUINTA.

Religiosum Nomen, 1. merito commendatur. 2. injuste aversatur. 3. scelerose depretiatur. 76

I. PARS. Nomen religiosum commendatur, 1. vetustate. 2. dignitate. 3. salutis securitate. ibid.

II. PARS. Religiosum Nomen aversatur ex 1. injustitia. 2. invidia. 3. nequitia. 93

III. PARS. Injuste religiosum Nomen 1. volut vile & contemptibile vituperatur. 2. tanquam inutile reputatur. 3 scelerose devenustatur. 97

CONCIO SEXTA.

Mundani Nominis 1. vanitas. 2. falsitas. 3. infœlicitas. 105

I. PARS. Mundani 1. magna cognomina sibi vindicant. 2. titulos gloriæ multiplicant. 3. nomina sua æternare curant. 107

II. PARS. Mundani vanitate tumentes, nomina 1. imaginaria affectant. 2. senio confecta sibi arrogant. 3. aliena usurpant. 107

III. PARS. Mundani trina infœlicitate mulctantur, suntque 1. inhonorati. 2 innominati. 3. cœlesti beatitudine privati. 108

ORATIO.

SCHOLIVM.

Orationis 1. Indigentia & necessitas. 2. Excellentia & dignitas. 3. Conditio & qualitas. 4 Virtus & efficacitas. 5. Fructus & utilitas. 6. Rerum quæ postulantur natura & proprietas.

CONCIO PRIMA.

Orationis necessitatem tria præsertim demonstrant, nimirum 1. conditio humana. 2. religio Christiana. 3. dispositio divina. 114

I. PARS. Humana neceſſitas orare compellitur, ut obtineat 1. egeſtati ſubſidium. 2. adverſitati ſolatium. 3. adverſus iniquitatem remedium. 115
II. PARS. In publica neceſſitate, Chriſtiani ad Eccleſiam conveniunt, 1. orantes. 2. pœnitentes. 3. deprecanti Chriſto in Euchariſtia adhærentes. 124
III. PARS. Orandus eſt Deus, quia 1. cognoſcit quæ ſunt nobis ad ſalutem neceſſaria. 2. vult nobis dare ad ſalutem neceſſaria. 3. poteſt nobis dare ad ſalutem neceſſaria. 134

CONCIO SECUNDA.

Per Orationem 1. Trinitas honoratur. 2. homo ſublimatur. 3. terra cœlum æmulatur. 143.
I. PARS. Per orationem honoratur 1. Pater, tanquam orationis objectum. 2 Filius, tanquam orationis medium. 3. Spiritus ſanctus, velut orationis principium. 143
II. PARS. Per orationem homo 1. cum Deo fabulatur. 2. in Angelum immutatur. 3. in Deum velut transfiguratur. 149
III. PARS. Orantes homines terreni, cœlum æmulantes Angelorum præſtant officium, 1. contemplatione & meditatione. 2. pſalmodia & decantatione. 3. continua gratiarum actione. 152

CONCIO TERTIA.

Oratio eſt ſacrificium, 1. laudationis. 2. expiationis. 3. impetrationis. 161
I. PARS. Oratio velut mundum laudationis ſacrificium, expoſtulat 1. animæ ſanctificationem. 2. mentis attentionem. 3 cordis devotionem ibid.
II. PARS. Oratio, velut ſacrificium expiationis, tria complectitur, 1. animæ immundæ purificationem. 2. mentis humiliationem. 3 carnis afflictionem. 171
III. PARS. Oratio, tanquam ſacrificium propitiationis, debet fieri cum 1. fiducia. 2. perſeverantia 3. dependentia. 175

CONCIO QUARTA.

Orationis virtus & efficacia, 1, humanam ſuperat induſtriam. 2. hoſtilem debellat valentiam. 3. divinam detriumphat potentiam. 183
I. PARS Oratio eſt 1. eloquentia facundior. 2. pecunia potentior. 3. armis & bello valentior. 184
II. PARS. Oratio victoriam negotiatur, adverſus 1. carnis concupiſcentias. 2. ſpiritales nequitias. 3. gentes extraneas & inimicas 187
III. PARS. Oratio, divinam 1. demulcet iracundiam. 2. exorat miſericordiam. 3. ſuperat quodammodo potentiam. 192

CONCIO QUINTA.

Oratio commendatur 1. utilitate. 2. facilitate. 3. continuitate. 198
I. PARS. Oratio utilis eſt ad 1. ſatisfaciendum. 2. impetrandum. 3. merendum. ibid.
II. PARS. Nemo excuſatur ab oratione, ex defectu 1 induſtriæ & capacitatis. 2. copiæ & facultatis. 3 potentiæ & ætatis. 203
III. PARS Continue orant qui 1. in charitate & deſiderio cœleſtis beatitudinis perſeverant. 2. bona opera ſedulo patrant. 3, tempore debito orationi vacant. 204

CONCIO SEXTA.

Multorum non exauditur oratio, quia 1. *mala postulant.* 2. *indifferentia conditionate non postulant.* 3. *bona debite & recte non postulant.* 207
I. PARS. Qui malum postulant, 1. orationis decorem devenustant, 2. Deum vituperant. 3. sua peccata incrementant. ibid.
II. PARS. Plerique bona temporalia petunt, nec accipiunt, quia ea non postulant, 1. conditionate. 2. moderate, 3. ordinate. 209
III. PARS. Absolute & non conditionate postulanda est, 1. divinæ voluntatis adimpletio, 2. regni cœlestis acquisitio. 3. Dei possessio. 214

PAX.

SCHOLIVM.

Pax 1. *Mala depretiatur.* 2. *Christiana commendatur.* 3. *Trina discriminatur.* 4. *A multiplici prototypo regulatur.* 5. *Dei dono nobilitatur.* 6. *Bonorum universalitate locupletatur.*

CONCIO PRIMA.

Trina est diaboli pax, 1. *colligata.* 2. *simulata.* 3. *inordinata.* 219
I. PARS. Ministri diaboli colligantur in vinculo pacis, ad 1. errorem inducendum. 2. justum persequendum. 3. crimen exequendum. ibid.
II. PARS. Pax simulata, palliatur 1. sermonibus dolosis. 2. salutationibus insidiosis. 3. osculis venenosis. 224
III. PARS. Pax inordinata 1 nulla mundi adversitate cruciatur. 2. nulla diaboli tentatione pulsatur. 3. nulla concupiscentiæ rebellione exagitatur. 226

CONCIO SECUNDA.

Pax Christiana Christi 1. *doctrina fundatur.* 2. *religione solidatur.* 3. *charitate compaginatur.* 231
I. PARS. Pax à Christo edocta sapit, 1. humanitatem. 2. mititatem. 3. unitatem. ibid.
II. PARS. Christiani debent esse pacifici, quia 1. eundem Deum venerantur. 2. ab eodem patre cœlesti adoptantur. 3. in ejusdem beatitudinis spe confœderantur. 236
III. PARS. Charitas ad pacem inducit, quia non est 1. tumida. 2. cupida. 3 invida. 240

CONCIO TERTIA.

Sectanda est pax cum 1. *Deo.* 2. *seipso.* 3. *proximo.* 245
I. PARS. Pax cum Deo per 1. pœnitentiam recuperatur. 2. sanctimoniam confœderatur. 3. obedientiam conservatur. ibid.
II. PARS. Qui cum seipsis pacisc untur, 1. peccatorum tyrannidi resistunt. 2. passiones rationi subdunt. 3. hujus vitæ molestias patienter perferunt. 248
III. PARS. Habenda est pax cum 1. domesticis, 2. extraneis, 3. inimicis, 251

CON-

CONCIO QUARTA.

Ad pacem provocamur mundo, 1. Archetypo. 2. universo. 3. microcosmo. 254
I. PARS. Pax Trinitatem imitatur, in qua est 1. unitas sine confusione. 2. distinctio sine divisione. 3. concordia sine dissensione. 255
II. PARS. Ordinata universi mundi pulchritudo apparet in 1. elementis. 2. cœlis. 3. Angelis. 258
III. PARS. Membra hominis seu parvi mundi, in eodem corpore 1. adunantur. 2. adjuvantur. 3. conservantur. 261

CONCIO QUINTA.

Pax 1. A Deo donatur. 2. Dei sanguine comparatur. 3. corpore & sanguine Dei conservatur. 368
I. PARS. Pacem 1. æternus Pater cogitat. 2. Filius tractat. 3. Spiritus sanctus donat. 269
II. PARS. Suo sanguine Christus, hominem 1. cum Deo conciliat. 2. cum Angelo consœderat. cum homine concordat. 276
III. PARS. Eucharistia, in qua Christus suum nobis præbet corpus & sanguinem, 1. reconciliationem prærequirit & expostulat. 2. unitatem & communionem significat. 3. pacem & dilectionem conservat. 284

CONCIO SEXTA.

Christus cum pace dat bonum, 1. utile. 2. delectabile. 3. honorabile. 294
I. PARS. Pax utilis 1. Ecclesiæ, ad fidei propagationem. 2. familiæ, civitati, seu reipublicæ, ad fortunæ augmentationem. 3. homini, ad divinæ benevolentiæ acquisitionem. ibid.
II. PARS. Jucunda & delectabilis pax, 1. multiplicata. 2 dilatata 3. liberata. 299
III. PARS. Pax honorabilis utpote à Deo, 1. honorata. 2. beatificata 3 remunerata. 302

PECCATOR.

SCHOLIUM.

Peccator 1. Depretiatus. 2. Mancipatus. 3. De relapsu culpatus. 4. Consuetudine inveteratus. 5. Excæcatus. 6. Induratus.

CONCIO PRIMA.

Peccator deturbatur à 1. ratione. 2. religione. 3. divina filiatione. 305
I. PARS. Peccator degenerat à 1. mentis ratione. 2. libertatis perfectione. 3. imperi dominatione. ibid.
II. PARS. Peccator 1. Deum non agnoscit. 2. Christianas veritates non credit. 3. idolatriam admittit. 313
III. PARS. Peccator 1. à dæmone inhabitatur. 2. dæmon nuncupatur. 3. dæmonis habitare & stigmate notatur. 317

CONCIO SECUNDA.

Peccator servus 1.*passionum.* 2.*criminum.* 3.*demonum.* 321
I. PARS. Peccator 1.passionibus mancipatur. 2.bestia nuncupatur. 3.brutis pejor existimatur. ibid.
II. PARS. Peccator criminum 1.funibus ligatur. 2.oneribus gravatur. 3 laboribus fatigatur. 327
III. PARS. Peccator diaboli servus, servitutis suæ defert notas, scilicet 1.stigmata. 2.vincula. 3.flagella. 332

CONCIO TERTIA.

Recidiva peccatoris 1.*injuriosa.* 2.*scelerosa.* 3.*exitiosa.* 339
I. PARS. Recidiva peccatoris injuriosa. 1.sacramento, quod inutile reddit. 2.Christo, quem denuo crucifigit. 3.Deo, quem injuste diabolo postponit. ibid.
II. PARS. Peccator recidivans, ut plurimum est reus, 1.infidelitatis. 2.ingratitudinis. 3.temeritatis. 344
III. PARS. Ob recidivatum, peccata 1.gravius committuntur. 2.difficilius remittuntur. 3.acerbius puniuntur. 350

CONCIO QUARTA.

Inveterata consuetudo peccandi est 1.*moraliter immutabilis.* 2.*fere immedicabilis.* 3.*quomodo remediabilis.* 357
I. PARS. Consuetudo peccandi est velut 1.altera natura, quæ vix tollitur. 2.character, qui indelebiliter imprimitur. 3.habitus multis actibus acquisitus, qui difficillime dedisceitur. 358
II. PARS. Peccator consuetudine inveteratus est fere irremediabilis, quia 1.in novos morbos cadit, 2.morbum quo laborat, non sentit. 3.remedia necessaria non recipit. 363
III. PARS. Ad pravæ consuetudinis remedium. 1. consulenda est vitiorum cessatio. 2.adhibenda virtutum contrariarum exercitatio. 3. invocanda divinæ potentiæ operatio. 367

CONCIO QUINTA.

Peccator 1.*mente excæcatus.* 2. *tenebris obnubilatus.* 3. *ad lucem & visum revocatus.* 372
I. PARS. Peccator excæcatur à 1.diaboli malitia. 2.divina justitia. 3.propria nequitia. 375
II. PARS. Excæcatus peccator 1.in nocte incedit. 2.Deum non agnoscit. 3.cæcum se esse nescit. 381
III. PARS. Christus 1 cæcos illuminat. 2 quibus remediis cæcis visum præstat. 3 quas dispositiones à cæcis expostulat. 395

CONCIO SEXTA.

Obstinationis 1.*origo investiganda.* 2. *natura declaranda.* 3. *insensibilitas demonstranda.* 405

I. PARS. Indurationis procedit 1. divina æquitate. 2. mentis cæcitate. 3. voluntatis pravitate. ibid.
II. PARS. Peccator ab obstinatione non dimovetur 1. dolore. 2. pudore. 3. timore. 412
III. PARS. Peccatoris obdurati insensibilitas denotatur per 1. saxum, 2. centrum. 3. lethargicum. 417

PECCATI CULPA ET ATROCITAS.

SCHOLIVM.

Considerandæ est peccati 1. *Oppositio & contrarietas.* 2. *Depravatio & perversitas.* 3. *Sævitia & crudelitas.* 4. *Depopulatio & vastitas.* 5. *Macula & fœditas.* 6. *Peccati venialis periculosa labilitas.*

CONCIO PRIMA.

Peccatum contrariatur 1. *Patri æterno.* 2. *Verbo divino.* 3. *Spiritui sancto.* 422
I. PARS. Peccatum opponitur Patris, 1. majestati. 2. potestati. 3. auctoritati. ibid.
II. PARS. Peccatum opponitur Filii 1. luci. 2. sapientiæ 3 veritati 424
III. PARS. Peccatum opponitur Spiritus sancti. 1. sanctitati. 2. charitati. 3. largitati. 429

CONCIO SECUNDA.

In peccato est 1. *deordinationis perversitas.* 2. *injustitiæ iniquitas.* 3. *malitiæ infinitas.* 433
I. PARS. Peccatum est perversitas & deordinatio. 1. rationis. 2. legis. 3. finis. ibid.
II. PARS. Peccator iniquus 1. supremam Dei majestatem non honorat. 2. infinitam Dei bonitatem non amat. 3. judiciariam Dei potestatem non formidat. 436
III. PARS. Malitiosa peccati infinitas sumitur ex 1. Dei offensi majestate. 2. Christi satisfacientis dignitate. 3. peccatoris offendentis miseria & infœlicitate. 439

CONCIO TERTIA.

Peccator crudelis in 1. *semetipsum.* 2. *Christum.* 3. *Deum.* 446
I. PARS. Peccator interficit 1. proximum. 2. semetipsum. ibid.
II. PARS. Peccator, Christo 1. crucem parat. 2. denuo mortem irrogat. 448
III. PARS. Peccatori Deum aggreditur. 2. quantum est ex se interficere nititur. 450

CONCIO QUARTA.

Peccatum est 1. *malum naturæ.* 2. *vastitas gratiæ.* 3. *impedimentum gloriæ.* 454
I. PARS. Criminosus Ademnepotibus suis communicat naturam, 1. peccato depravatam. 2. plagis vulneratam. 3. concupiscentiæ fomite sufflammatam. ibid.
II. PARS. Peccatum 1. gratiæ devorat. 2. virtutes dissipat. 3. merita devastat. 458
III. PARS. Peccatores 1. nulla merita adipiscuntur. 2. anonymi efficiuntur. 3. ad nihilum redigunturs. 469

CON-

CONCIO QUINTA.

Ob maculum peccati, anima 1. contaminatur & sordet. 2. devenustatur & horret. 3. male odoratur & fœtet. 477
I. PARS. Pravis cogitationibus, anima 1. maculatur. 2. scelerose culpatur. 3. pœna mulctatur. 478
II. PARS. Pravis cogitationibus, anima de formis efficitur, carens pulchritudine 1. integrata, 2. ordinata. 3. colorata. 487
III. PARS. Odores 1. virtutum, proficui & delectabiles, 2. mundialium voluptatum, noxii & contemptibiles, 3 peccatorum fœtidi & horribiles. 492

CONCIO SEXTA.

Peccatum veniale 1. Deo injuriosum. 2. homini damnosum. 3. valde periculosum. 501
I. PARS. Peccatum veniale injuriosum 1. summæ Domini auctoritati. 2. infinitæ Ipsius amabilitati. 3. supremæ Dei majestati. 502
II. PARS. Peccatum veniale graviter punitur. in 1. sæculo. 2. purgatorio. 3. inferno. 508
III. PARS. Peccatum veniale 1. prudenter dignoscitur. 2. periculose committitur. 3. sollicite remittitur. 512

PECCATI POENA ET ACERBITAS.

SCHOLIVM.

Peccatum punitur, 1. Fortunæ adversis. 2. Calamitatibus publicis. 3. Doloribus & morbis. 4. Conscientiæ stimulis. 5. Morte animæ & corporis, 6. Salutis jactura, & inferni suppliciis.

CONCIO PRIMA.

Peccator 1. depauperatur. 2. infamatur. 3. subjectione humiliatur. 519
I. PARS. Pauperior inopia procedit à peccato, ut probatur exemplo 1. Adami. 2. Caini. 3. Christi. ibid.
II. PARS. Peccator 1. à dignitate dejicitur. 2. sine nomine efficitur. 3. infamis habetur. 521
III. PARS. Peccator subjicitur tyrannidi. 1. passionum. 2. criminum. 3. dæmonum. ibid.

CONCIO SECUNDA.

Deus publicis calamitatibus punit peccata, mediis, 1. Angelis, justitiæ suæ ministris. 2. elementis ad ultionem inimicorum armatis. 3. publicis iræ suæ flagellis. ibid.
I. PARS. Enecarunt Angeli 1. primogenitos in Ægypto. 2. murmuratores in deserto. 3. milites in Assyriorum campo. ibid.

II. PARS. Publicæ clades eveniunt 1.à cœlis. 2.ab elementis. 3.à cunctis creaturis, intra cœlos & elementa contentis. 526
III. PARS. Ob peccata Deus, orbem 1.gladio castigat. 2.fame flagellat. 3.peste devastat. 528

CONCIO TERTIA.

Peccatum punit Deus 1.tribulis & laboribus. 2.angustiis & mœroribus. 3.morbis & doloribus. 535
I. PARS. Ob peccatum, homo addictus est 1.labori. 2 sudori. 3.mœrori. ibid.
II. PARS. Peccator angustiatus 1.in vita. 2.in morte. 3.post mortem. 536
III. PARS. Peccatoris corpus punitur 1.doloribus. 2.ægritudinibus. 3.cruciatibus. 537

CONCIO QUARTA.

Peccatoris conscientia, est velut 1.mare æstuans. 2.tribunal justitiæ condemnans. 3.infernus crucians. 541
I. PARS. Prava conscientia assimilatur mari, 1.agitatione. 2.amaritudine. 3.formidine. 542
II. PARS. Peccator judicatur conscientiæ, 1.accusatione. 2.depositione. 3. condemnatione. 550
III. PARS. Sceleroſi in conscientia infernum referentes, 1 horribilibus speciebus terrentur. 2.vermibus roduntur. 3.viventes continuo moriuntur. 569

CONCIO QUINTA.

Peccator trina addicitur morti, 1.corporis. 2.animæ. 3.animæ simul & corporis. 565
I. PARS. Mors corporis est pœna peccati, ut constat ex 1.Adamo. 2.Christo Domino. 3.cuncto genere humano. 566
II. PARS. Anima immortalis per peccatum 1 enecatur 2.vita privatur. 3.in corpore tumulatur. 169
III. PARS. Peccator æternam mortem 1.non formidat. 2.accelerat. 3.sibi comparat. 574.

CONCIO SEXTA.

Peccator 1.cœlo privatur. 2.inferno mancipatur. 3.æterna pœna mulctatur. 578
I. PARS. Homo in peccato moriens cœlo privatur, quia 1.peccare non cessat. 2.flagitia secum portat. 3 nunquam se à mortis vulnere liberat. ibid.
II. PARS. Peccator post mortem 1.à Deo separatur. 2.in infernum præcipitatur. 3.igne cruciatur. 180
III. PARS. Æternitas pœnarum inferni probatur ex 1.æquitate divina. 2.justitia humana. 3.culpa præscitorum continua.

POENITENTIA VIRTUS.

SCHOLIVM.

Virtutis Pœnitentiæ considerantur 1. *Necessitas.* 2. *Veritas.* 3. *Dignitas.* 4. *Efficacitas.* 5. *Utilitas.* 6. *Celeritas.*

CONCIO PRIMA.

Pœnitentia 1. *possibilitas.* 2. *necessitas.* 3. *æquitas,* 584
I. PARS. Pœnitentia est 1. secunda post naufragium tabula. 2. delictorum medela. 3 divinæ misericordiæ sequela. ibid.
II. PARS. Pœnitentiæ necessitas probatur 1. Prophetarum & Apostolorum præconio. 2. Dei præcepto. 3. salutis medio. 591
III. PARS Æquitati conformis pœnitentia satisfacit 1. per humilitatem, divinæ majestati. 2. per obedientiam, divinæ auctoritati. 3. per dilectionem, divinæ bonitati. 597

CONCIO SECUNDA.

Pœnitentia 1. *natura declaratur.* 2. *veritas denotatur.* 3. *incentivum stimulatur.* 601
I. PARS. Pœnitentia importat 1. peccati odium & detestationem. 2. cordis dolorem & contritionem. 3. voluntariam peccatoris pœnam & punitionem. ibid.
II. PARS. Pœnitentiæ veritas denotatur 1. lachrymarum effusione. 2. sensibili peccatoris punitione. 3. scelerosæ vitæ immutatione. 607
III. PARS. Triuo incentivo peccator stimulatur ad pœnitentiam 1. Dei miseratione. 2. divina pollicitatione. 3. dominica redemptione. 612

CONCIO TERTIA.

Pœnitentia commendatur 1. *virtutis honestate.* 2. *sacrificii nobilitate.* 3. *martyrii dignitate.* 616
I. PARS. Pœnitentiæ excellentia mutuatur à 1. nobilitate principii, à quo producitur. 2. honestate motivi, à quo inducitur, 3 dignitate eorum, in quibus reperitur ibid.
II. PARS. Pœnitentia Deo immolat 1. humilem mentis orationem. 2 sinceram cordis contritionem. 3. rigidam carnis affl.ctationem 619
III. PARS Pœnitentia 1. duo testimonia reddit, 1. spiritus seu amoris. 2 aquæ seu mœroris. 3. sanguinis seu cruoris 621

CONCIO QUARTA.

Pœnitentia divinam 1. *ostendit misericordiam.* 2. *rescindit sententiam.* 3. *exercet justitiam.* 623
I. PARS. Pœnitentia hominem 1. maculosum diluit. 2. deperditum restituit. 3. dejectum exrollit 624
II. PARS. Pœnitentia 1. Deum immutat. 2. ad pœnitentiam incitat. 3. ejus sententiam revocat 627
III. PARS. Per pœnitentiam, justitia Dei mitigatur. 2. compensatur. 3 frustratur. 632

CON-

CONCIO QUINTA.

Martyres 1.*Christum coronant.* 2.*Ecclesiam coronant.* 3.*semetipsos coronant.* 580
I. PARS. Christus Martyribus 1.pugnandi vires & arma subministrat. 2.in illis pugnat. ibid.
3.per illos vincit & triumphat
II. PARS. Martyres Ecclesiam 1.propagarunt. 2 propugnarunt. 3.coronarunt 583
III. PARS Corona debetur Martyri, 1.quem Christus ad coronam invitat. 2. cui tyrannus sæviendo coronam procurat. 3 quique moriendo semetipsum coronat 585

CONCIO SEXTA.

Martyres 1.*fortunæ bonis denudati, sunt gratia gazis locupletati.* 2.*morte mulctati, sunt immortalitate donati.* 3.*ignominia dehonestati, sunt honore decorati.* 587
I. PARS. Martyrium 1.peccati sordes lavat, 2.pœnam peccatis debitam condonat. 3.gratiæ & gloriæ bona comparat 588
II. PARS. Martyres trina immortalitate præmiantur, 1.animæ beatificatæ. 2.carnis in fine mundi resuscitatæ. 3.famæ decantatæ 590
III. PARS. Sanctorum 1.martyria honorantur. 2.suppliciorum instrumenta decorantur. 3.corpora religiose venerantur 592

MORS.

SCHOLIVM.

Mors est 1.*Inevitanda.* 2.*Recogitanda.* 3.*Prævenienda.* 4.*Ediscenda.* 5.*Bona desideranda.* 6.*Mala lugenda.*

CONCIO PRIMA.

Consideratur Mortis 1.*veritas.* 2.*potestas.* 3.*æqualitas.* 598
I. PARS. Homo 1.divina sententia ad mortem damnatur. 2. majori ex parte mortuus demonstratur. 3.putredini & corruptioni mancipatur ibid.
II. PARS. Potestas mortis est velut 1.summa. 2.æterna. 3.immensa 602
III. PARS. Mors reges non secus ac subditos, 1.vita privat. 2.cunctis fortunæ bonis denudat. 3.in pulverem immutat 604

CONCIO SECUNDA.

Homo est 1.*certo moriturus.* 2. *brevi moriturus.* 3. *nescit horam qua est moriturus.* 608
I. PARS. Homo est certo moriturus, ut constat ex 1.irrevocabili Dei sententia, 2.fidei & rationis notitia. 3.quotidiana morientium experientia ibid.
II. PARS. Homo est brevi moriturus, quia ejus vita, 1 finem habet. 2, crastino caret. 3. instans tantum temporis continet 611
III. PARS. Nescit homo mortis suæ, 1 modum. 2 locum. 3.tempus seu spatium. 615

CON-

CONCIO TERTIA.

Mors recogitata 1. *à peccandi voluntate abducit.* 2. *à morte peccati, ad gratiã vitam adducit.* 3. *ad bene operandum inducit.* 618
I. PARS. Mortis memoria revocat à 1. superbia. 2. luxuria. 3. avaritia. ibid.
II. PARS. Mortis meditatio 1. peccatum enecat. 2. animam à pravis affectibus separat. 3. peccatorem, à non esse gratiæ, ad gratiam immutat. 621
III. PARS. Meditata mors 1. mentem illustrat. 2. spem in cœlo collocat. 3. ad bene operandum incitat 625

CONCIO QUARTA.

Philosophia mortis est 1. *magni facienda.* 2. *ediscenda.* 3. *experienda.* 628
I. PARS. Academia mortis à 1. est Sapientibus approbata, 2. Deo commendata, 3. pro cunctis generatim hominibus fundata. ibid.
II. PARS. Philosophia mortis ediscenda est à mortuis, qui 1. docent, 2. monent. 3. suadent 631
III. PARS. Qui ad mortem sese exercent, 1. quid sibi desit cognoscunt, 2. vitam suam rectè dirigunt, 3 in suis operibus perfectè agunt 634

CONCIO QUINTA.

Bona mors 1. *desiderata.* 2. *præparata.* 3. *remunerata.* 638
I. PARS. Mors desideranda, quia 1. à miseriis hujus vitæ liberat, 2. à peccandi necessitatibus immunem præstat, 3. ab exilio ad patriam revocat ibid.
II. PARS. Mortis præparatio sita est in 1. peccati aversione, 2. terrenorum abdicatione. 3. bonæ vitæ conversatione 643
III. PARS. Bona mors remuneratur; nam 1. homo moritur ut vivat, 2. anima terram deserit ut cœlum possideat, 3. corpus cadaverascit, ut glorioſum resurgat 646

CONCIO SEXTA.

Lugenda mors 1. *impiorum.* 2. *mundanorum.* 3. *peccatorum.* 652
I. PARS. Impii moriuntur absque 1. fide, 2. spe, 3. bono opere ibid.
II. PARS. Homines mundani affliguntur in morte, 1. amore, 2. dolore, 3. timore 658
III. PARS. Funeste peccatores moriuntur, 1. subitanea morte præventi, 2. præmatura morte sublati, 3. in morte, impœnitentes inventi. 661

FINIS.

II. PARS. Maria in templo, 1. Patriarcharum desideria consummat. 2. iram Dei mitigat. 3. Verbi incarnationem accelerat. 445
III. PARS. In templo Maria Deum continuo glorificat. 1. mentis cogitatione. 2. cordis dilectione. 3. oris laudatione. 452

CONCIO QUINTA.

Maria de singularitate famosa à 1. *Patre fœcundatur.* 2. *Filio fabricatur.* 3. *Spiritu sancto obumbratur.* 458
I. PARS. Æternus Pater est vere pater Dei, solus pater Dei, habet omnem majestatem convenientem patri Dei: Maria 1. vere Mater Dei. 2 sola Mater Dei. 3. habet omnem gratiam convenientem Matri Dei. 458
II. PARS. Maria à Filio fabricata est, 1 candor æternæ lucis. 2. speculum sine macula divinæ majestatis. 3 imago Dominicæ bonitatis. 465
III. PARS. Spiritus sanctus obumbrans Mariam, in 1. Conceptione, ab originali culpa præservat. 2. Annunciatione, mirabiliter fœcundat. 3. Sanctificatione, gratiis cumulat. 470.

CONCIO SEXTA.

Visitatio Mariæ est 1. *urbana, ob charitatem.* 2. *commoda, ob humilitatem.* 3. *proficua, ob sanctitatem.* 476
I. PARS. Maria charitate fragrans, Elizabeth 1. ardenter visitat. 2. ad eam festinanter properat. 3. incommoda itineris patienter tolerat. ibid.
II. PARS. Dignior Maria, Elizabetham inferiorem, 1. prima visitat. 2 prima salutat, 3 ei demisse ministrat. 480
III. PARS. In Visitatione Mariæ 1. Joannes criminosus sanctificatur. 2. Elizabeth ignara illustratur. 3. laudibus prædicatur. 485

CONCIO SEPTIMA.

In Purificatione 1. *regina obtemperat.* 2. *Virgo se purificat.* 3. *Mater Filium sacrificat.* 492.
I. PARS. Regina legi purificationis obsequitur ad 1. exactam legis observationem. 2. Christi obtemperantis imitationem. 3. nos inducendos ad purificationem. ibid.
II. PARS. Virgo se purificat, 1. Christi humilitatem æmulans. 2. suam virginitatem occultans. 3. sub apparenti immunditia, puritatem suam obumbrans. 496
III. PARS. Oblatio qua Mater Filium sacrificat, commendatur ex 1. Dei cui offertur majestate. 2. Christi oblati dignitate. 3. Mariæ offerentis charitate. 503

CONCIO OCTAVA.

Maria est in sua 1. *morte, natura miraculum.* 2. *resurrectione, gratiæ miraculum.* 3. *Assumptione, gloriæ miraculum.* 515
I. PARS. Maria moritur, 1 sine dolore, 2. absque dedecore. 3. ex amore. 517
II. PARS. Anticipata resurrectio debebatur Mariæ 1. virginitati. 2. maternitati. 3. charitati. 521
III. PARS. Assumptio decuit Mariæ, 1. ob illius humilitatem. 2. sanctitatem. 3. castitatem. 514

MARTYR.

SCHOLIVM.

Martyris 1.*Pœna discriminatur*, 2.*Fortitudo commendatur*. 3.*Excellentia demonstratur*. 4.*Vita sacrificatur*. 5.*Victoria coronatur*. 6.*Passio remuneratur*.

CONCIO PRIMA.

Sunt Martyres 1.*diaboli* 2.*seculi*. 3.*Dei*. 544
I. PARS. Martyres diaboli plures 1.Ethnici. 2.Hæretici. 3.scelerati Christiani ibid.
II. PARS. Martyres sæculi patiuntur pro 1.ambitione & superbia. 2.voluptate & lascivia. 3 terrena facultate & opulentia 546
III. PARS. Martyrium pro Deo toleratum commendatur, 1.pœna. 2.causa. 3.forma. 548

CONCIO SECUNDA.

Martyres admirabilem ostentarunt constantiam in 1.*damnis sustinendis*, 2.*tormentis tolerandis*. 3.*hostibus debellandis*. 551
I. PARS. Martyres absque 1.timore, ad tribunalia ducuntur. 2. horrore, carceres ingrediuntur. 3.dolore, bonorum jacturam patiuntur 552
II. PARS. Martyres, passos Gentiles, superant in patiendi 1.justitia. 2.constantia 3.multimoda suppliciorum tolerantia 555
III. PARS. Martyres 1. Idololatriam debellarunt. 2.Christianam religionem propugnarunt. 3.Spolia de hostibus reportarunt 560

CONCIO TERTIA.

Martyres nobilitantur, 1.*virtutum consummatione*. 2.*Dominicæ passionis communicatione*. 3.*Martyrii Christi velut adæquatione*. 564
I. PARS. Martyres demonstrarunt 1.fidem inconcussam. 2 spem arduam. 3.charitatem perfectam 565
II. PARS. 1.Christus communicat martyrum passionibus. 2. Martyres communicant Christi passionibus. 3.Martyrum passiones eædem veluti habeantur cum Christi passionibus 566
III. PARS. Martyres repensarunt Christo, 1.dilectionem pro dilectione. 2. sanguinem pro sanguine. 3.cicatricem pro cicatrice 569

CONCIO QUARTA.

Martyres sunt hostiæ 1.*crudelitatis*. 2.*pietatis*. 3.*charitatis*. 574
I. PARS. A tyrannis macantur Martyres tanquam hostia, 1.fortunæ bonis denudata. 2. ignominia mulctata 3.crudeliter immolata ibid.
II. PARS. Mactati à Deo martyres ut 1.Deum glorificent. 2. diabolum debellarent. 3. immortalem vitam sibi comparent 575
III. PARS. Martyres sese immolant, ut 1.Christi testentur veritatem. 2. ardenter erga Christum demonstrent charitatem. 3.suam ostendant liberalitatem 577

CON-

XI

CONCIO QUINTA.

Pœnitentia 1.à peccatis emundat. 2.ab inferno liberat. 3.cœli gloriam comparat. 637

I. PARS. Pœnitentia 1.mortuam animam ad vitam revocat. 2.virtutes deperditas restaurat. 3.opera mortificata vivificat. 638

II. PARS. Pœnitentia 1.Deo conjungit. 2.inferni ignem extinguit. 3.pœnam æternam expungit 640

III. PARS. Cœlum,pœnitentiæ 1.medio consequitur. 2.merito acquiritur. 3.via attingitur 643

CONCIO SEXTA.

Pœnitentia 1.prudenter acceleratur. 2.imprudenter procrastinatur. 3.stulte ad mortem usque retardatur. 647

I. PARS. Prudenter acceleratur pœnitentia ob 1.æquitatem. 2.utilitatem. 3.exemplarem multorum pœnitentium celeritatem ibid.

II. PARS. Procrastinantes pœnitentiam sæpe sæpius frustrantur, 1.tempore opportuno. 2.efficaci auxilio divino. 3.libero consensu humano 650

III. PARS Pœnitentia ad mortem usque retardata,est 1.valde difficilis. 2.fere impossibilis. 3.ut plurimum inutilis 658

PŒNITENTIA SACRAMENTUM.

SCHOLIUM.

Ad Pœnitentiæ Sacramentum requiritur ex parte pœnitentis, 1.Examinata vitæ discussio. 2.Vera cordis contritio. 3.Integra oris confessio. 4 Pœnalis justitiæ satisfactio. 5.Vitæ sceleroſæ emendatio. 6.Vitata peccandi occasio.

CONCIO PRIMA.

Examinis conscientiæ ad confessionem prævii 1.necessitas demonstratur. 2.natura denotatur. 3.diligentia declaratur. 665

I. PARS Vitæ discussio seu examinatio necessaria est ad 1.contritionem. 2.confessionem. 3.satisfactionem 666

II. PARS In examinata discussione est 1.peccatorum multitudo investiganda. 2.delictorum gravitas recogitanda 3.peccantium qualitas mensuranda 671

III. PARS. Tanta in examine afferenda est diligentia, quanta ad 1. sententiam ferendam. 2.rem perditam recuperandam. 3. rationem de re magni momenti reddendam. 672

CONCIO SECUNDA

Contritio includit 1.peccati detestationem. 2.cordis compunctionem. 3.constantem non amplius peccandi resolutionem. 674

I.Pars.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

I. PARS. Attritionis motivum, 1.fœditas culpæ. 2.timor gehennæ. 3.amor cœlestis gloriæ. ibid.
II. PARS. Demonstratur contritionis 1.extensio. 2.intensio. 3.duratio. 678
III. PARS. Ad propositum non amplius peccandi stimulat contritionis 1.necessitas, 2. æquitas. 3.veritas. 685

CONCIO TERTIA.

Confessionis 1.incitamentum. 2.complementum. 3.impedimentum. 687
I. PARS. Confessio 1 ægrotos sanat. 2.immundos emundat. 3.reos justificat. ibid.
II. PARS. Confessio debet esse 1.vera sine dissimulatione. 2.nuda sine occultatione. 3. propria sine excusatione. 691
III. PARS. Trinum est confessionis impedimentum, 1.amor 2.timor. 3.pudor. 699

CONCIO QUARTA.

Satisfactio est 1.injuriæ illatæ reparatio. 2.pœnalis afflictio. 3.medicinalis curatio. 704
I. PARS. Satisfactio est 1.honoris ablati redditio. 2. deordinationis reordinatio. 3.debiti solutio. ibid.
II. PARS. Satisfactio 1.pœnalis demonstratur. 2.trina discriminatur. 3.hujus numeri convenientia declaratur. 706
III. PARS. Confessarii 1.tanquam doctores, sanam doctrinam discipulos doceant. 2.tanquam judices, justam sententiam adversus reos ferant. 3. tanquam medici, medicinam salutarem ægrotis præbeant. 709

CONCIO QUINTA.

Emendatio vitæ 1.Christianum denotat. 2.verum pœnitentem demonstrat. 3.Christianum pœnitentem de malo in bonum immutat. 713
I. PARS. Emendatio vitæ distinguit 1.fideles ab infidelibus. 2. Catholicos ab Apostatis fidem relinquentibus. 3.perfectos pœnitentes, à perversis pœnitentibus. ibid.
II. PARS. Trinum emendationis indicium, 1.peccati vitatio. 2.boni operatio. 3.salutis procuratio. 715
III. PARS. Vitæ emendatio, 1.veterem hominem, in novum immutat. 2.passiones ad bonum aptat. 3.iniquitatis instrumentum, justitiæ applicat. 716

CONCIO SEXTA.

Occasio peccati 1.timenda. 2.præcavenda. 3.fugienda. 719
I. PARS. Occasio peccandi timenda, quia est 1.lues depopulans. 2.ignis devastans. 3. scopulus, naufragium minitans. 720
II. PARS. Occasio præcavenda, ob 1.diabolicam calliditatem. 2.humanam fragilitatem. 3 gratiæ efficacis necessitatem. 723
III. PARS. Occasio fugienda, utpote 1.periculosa. 2.sceleresa. 3.exitiosa. 725

FINIS.

NOMEN

NOMEN.

SCHOLIUM.

Consideratur Nomen, 1. Divinum: 2. Dominicum: 3. Marianum; 4. Christianum: 5. Religiosum: 6. Mundanum.

CONCIO PRIMA.

DE divino Nomine differentes, perfecta ratio expostulat, *ut & titulos consideremus*, quibus olim Deus insignitus fuit apud Hebræos. Nam *Iudæis erat apud Deum gratia, ob insignem justitiam, & fidem originalium auctorum.* Animadvertit D. Hieronymus fuisse apud Hebræos decem Dei nomina, quæ aliqualem divinarum perfectionum afferebant notitiam. Ad quos alludere videtur Dionysius Areopagita, ajens: *Quidam Deum multorum nominum faciunt, ut cum ipsum Deum introducunt dicentem: Ego sum qui sum, & cum Sapientes ipsum Deum ab effectu laudant, ut bonum, ut pulchrum, ut sapientem, ut dilectum.* Inter varia autem quæ Deo tum Vetus, tum Novum Testamentum, tribuit nomina, tria mihi præcipua videntur, quæ in exordio habentur Geneseos, ubi nuncupatur Deus, Dominus, & Judex: Sub his tribus nominibus, in præsentiarum est considerandus: scilicet tanquam, 1. Deus honorandæ majestatis: 2. Dominus observandæ auctoritatis: 3. Judex formidandæ potestatis.

Tert. lib. de Spect: 10.

Tert. Apol. 21.

Epist: 136. ad Marcellam.

De div. Nom: c. 1.

Deus commune vocabulum factum est vitio erroris humani, quatenus plures Dei dicuntur, atque creduntur in seculo. Idololatras insequitur qui Saturnum, Jovem, Neptunum, alioque sceleratos homines nuncupabant Deos, sed falso: Nam ut *nomen proprium Divinitatis* fictitiis diis tribui posset, debebat *qualitatis inter illos esse consortium, ut jure consistat collegium nominis com-*

I. PARS. Tert. lib. 5. adv: Marc: 11. Tert lib 2. ad Nat. 4. Tert. ibid.

munione subſtantiæ. Nomina non conſtituunt rerum naturas, ſed res in ſua natura conſtitutas declarant: unde dum *natura negatur, nomine illuditur.*

Tert. l. 1. adv. Marc. 1. Dei nomine illudebant Gentiles, Deos nuncupantes, homines mortales quibus Dei non competebat natura, itaque falſo illis Dei conferebant nomen quod eſt 1. ineffabile: 2. admirabile: 3. honorabile.

Apol. 11. Tert. l. 1. adv. Marc. 7. Tert. lib adv. Valent. 38. 1. A falſis numinibus *Deum Deificum* diſcriminat Tertullianus, *qui Deus dicitur, & ſummum magnum ex ſubſtantia, non ex nomine, reputatur.* Summum namque magnum, eſt *inexcogitabile, inenarrabile, innominabile.* Trina eſt Dei cognitio: comprehenſiva, intuitiva, abſtractiva. Comprehenſiva, qua totus, & totaliter cognoſcitur. Tum totus cognoſcitur quando extenſivè cuncta quæ in illo ſunt cognoſcuntur. Tum verò cognoſcitur totaliter, ſeu intenſivè quando tanta eſt intellectualitas in potentia cognoſcente, quanta eſt intelligibilitas in objecto cognoſcibili. Cognitio intuitiva, eſt qua clare, diſtincte, & facie ad faciem cognoſcitur. Cognitio abſtractiva, eſt qua ex effectibus, Deus velut prima cauſa dignoſcitur. Cognitio comprehenſiva ad ſolum Deum pertinet. Etenim *quod immenſum eſt, ſolt ſibi notum eſt*; ſcilicet comprehenſivè: nam eſt perfecta adæquatio inter intellectum divinum, & eſſentiam divinam. Hæc eſt infinite intelligibilis, ille eſt infinite intellectualis, ſeu intelligens. Cognitio intuitiva, eſt propria Beatorum, qui Deum facie ad faciem cognoſcunt; nec tamen comprehendunt. *Promittitur nobis videre Deum, nam comprehendere concedi non poteſt.* Beati Deum videntes non vident eum totaliter, quia finito duntaxat modo vident: Deus autem infinite intelligibilis, eſt *incomprehenſibilis, etſi per gratiam repræſentetur*, id eſt, quamvis auxilio luminis gloriæ, intuitivè videatur. Cognitio abſtractiva ad viatores pertinet, qui Deum *ex operibus ipſius tot ac talibus*, tanquam primam omnium cauſam cognoſcunt, non tamen Deum comprehendunt, neque intuitivè vident: Deum non comprehendunt: eo quod creatura capax *capere eum non ſit, neque comprehendere*: quia ut ratiocinatur D. Auguſtinus, *quidquid ſcientia comprehenditur, ſcientia comprehenſione finitur.* Quod intellige, non poſitive, quia infinito nullus eſt finis, ſed negative; quia cognoſcibile non excedit cognoſcens, ſed inter utrumque perfecta reperitur adæquatio & commenſuratio; hæc autem adæquatio nequit reperiri inter finitum hominis intellectum, & infinitam Dei naturam. Nam ut profunde ait Tertullianus, *Magnitudo Deus dicitur, non tantam eam agnoſcens, quantam ſi homo omniſariam noſſe potuiſſet, magnitudo non eſſet.* Magnitudo in abſtracto infinitam Dei denotat perfectionem; repugnat autem ut ab homine cognoſcatur quantum eſt cognoſcibilis; & ex parte hominis qui nequit habere intellectualitatem infinitam, & ex parte divinæ magnitudinis quæ infinita non eſſet nec divina, ſi poſſet à finito hominis intellectu compreheadi.

Tert. Apol. 17.

V. Bed. in 1. Joan. 3.

Tert Apol. 17.

Tert. ibid.

Tert. lib. adv. Valent. 11.

L. 12. de Civ. 18.

L. 2. adv. Marc. 2.

Tert. lib. adv. Valent 12. Viatores non valentes Deum comprehendere, *non viſu denique competit ejus* poſſunt. Hujus Philoſophus moralis binam affert rationem: Tum

quia

quia *in sanctuarii successu Majestas tanta delituit*; & ut fatur Regius Vates, *posuit tenebras latibulum suum.* Tum quia *illi tanta claritas quantam consequi acies humana non potest*: seu ut ait Apostolus, *inhabitat lucem inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest*: à viatoribus itaque Deus videri nequit. *Illum regio latebrarum obumbravit.* Ad divinam lucem hebes est intellectus humanus, non valens pro statu viæ cognoscere nisi mediis oculis corporeis; qui ex rebus sensibilibus quas vident, mutuantur species sensibiles ex quibus intellectus sibi Divinarum perfectionum fingit imagines, quæ Dei naturam perfecte & prout in se est, non repræsentant. Inde concludit Tertullianus, *Invisibilis est, etsi videatur*: invisibilis intellectui humano in corpore immerso, licet ejus vestigia vel imagines in mundo relucentes ab oculis corporeis videantur. Et ob hanc causam Gregorius Nazianzenus Deum vocitat *immensum pelagus essentiæ, mente sola adumbrabile, & quidem perexigue & perobscure, non ex eis quæ in ipso sunt, sed quæ circa ipsum*, mens humana Deum non cognoscit ex iis quæ illi insunt, sed ex his quæ exipso, aut per ipsum, aut circa ipsum sunt.

Lib. 7. quæst. natural. c. 21. Pl. 17. 1 Timoth. 6 Tert. l. 1. adv. Marc. 9. Apol 17. Orat de Chr Nativ.

Et quia, ex D. Augustino, *nomen appellatur, quasi not amen, quod rem noter*, ex eo quod Deus est viatoribus incomprehensibilis, & invisibilis, rectè colligit Tertullianus, eum esse innarrabilem & innominabilem. *Id enim quod est, secundum id quod est, nec humano sermone edici, nec humanis auribus percipi, nec humanis sensibus percipi potest.* Cujus optimam subministrat rationem. *Nam si quæ præparavit Deus his qui diligunt illum, nec oculus vidit, nec auris audivit, nec cor hominis, aut mens ipsa percepit, qualis & quantus est ille ipse, qui hæc promittit, ad quæ intelligenda, & mens hominis, & natura defecit?* Tertulliano arridet D. Thomas qui postquam proposuit utrum Deus sit innominabilis, angelice concludit nullum reperiri nomen [quod exprimat Divinam essentiam, secundum quod est.] Et quia nomen Tetragrammaton significat immensam Dei essentiam, incomprehensibilemque & ineffabilem ejus majestatem à D. Hieronymo *ineffabile* vocitatur, à Theodoreto *indicibile* dicitur; à sancto Joanno Damasceno *ineloquibile* appellatur: quibus consentiunt cæteri Patres uno ore Deum ineffabilem prædicantes: Primus accedat D. Justinus asseverans *Deo nomen imponi non posse, quod si quis id contendat, summe dementiæ esse.* A D. Justino non dissentiens sanctus Gregorius Nazianzenus, postquam Platonem adduxit dicentem; *Difficile est Deum intellectu percipere, eloqui verò impossibile*, suam prodit mentem affirmans *Deum nullis verbis explicari posse.* Idem ferè de Trismegisto refert Cyrillus Alexandrinus: *Hermes Trismegistus dicit, Deum intelligere quidem difficile, eloqui autem impossibile. Incorporeum enim corpore significare impossibile, & perfectum imperfecto comprehendere non possibile.* Sed nemo melius hac supra re philosophatur quam incertus Tertullianus, qui ex Dei incomprehensibilitate benè ejus infert ineffabilitatem. *Ex quo effectum est, ut nec nomen Dei proprium posit edici, quoniam non possit nec concipi.*

Lib: de Gen: ad litt: cap 6. L. de Trin: 7. 1. p. q 13. a. 11. In Timæo. Orat 34. Lib. cont: Julian. L. de Trin: 4.

cipi. Id enim nomine continetur, quidquid etiam ex natura sua conditione comprehenditur. Nomen enim significantia est ejus rei, quæ comprehendi potuit ex nomine. At quando id de quo agitur tale est, ut condigne nec ipsis intellectibus intelligatur, quomodo appellationis digne vocabulo pronuntiabitur, quod dum extra intellectum est, etiam supra appellationis significantiam sit necesse est: ut merito quando nomen suum Deus ex quibusdam rationibus & conditionibus adijcit & præfert, non tam legitimam proprietatem appellationis sciamus esse depromptam, quam significantiam quamdam constitutam, ad quam dum homines decurrunt, Dei misericordiam per ipsam impetrare posse videantur. Quemadmodum Deus ab homine nequit comprehendi, alias infinitus finem acciperet, ita neque potest nominari, quia res quæ definitur, ipsa definitione finitur: unde varia nomina quæ sacer Textus Deo tribuit non declarant ejus quidditatem, sed ex ejus effectibus desumuntur, ut de eo aliquatenus loqui valeamus, in quo divinam bonitatem agnoscit sanctus Joannes Damascenus. *Ipse Deus propter ineffabilem bonitatem voluit de nostris rebus, & nostro modo nominari, ne simus funditus notitiæ ejus expertes.*

Lib. 1. de Fide Orthod.

Eodem modo ratiocinandum est de Dei nomine, ac de ejus notitia. *Eum vis magnitudinis & notum hominibus objicit, et ignotum.* Notum in via per fidem, ignotum per visionem; notum ex operibus, ignotum quidditativè; notum abstractivè, ignotum comprehensivè? Non absimiliter Deus est ineffabilis & effabilis: Ineffabilis nomine quod ejus essentiam perfectè & distinctè significet, effabilis nomine quod ejus perfectiones saltem imperfectè denotet. *Ne ineffabilis quidem dicendus est Deus, quia et hoc cum dicitur, aliquid dicitur, et fit nescio quæ pugna verborum; quoniam si illud est ineffabile quod dici non potest, non est ineffabile quod vel ineffabile dici potest.* Si summum magnum nullatenus posset nominari, frustra Scriptura sacra ei tribueret Dei nomen, quod est mirabile.

Tert: Apol: 17.

D. Aug. l. de Doct. Chr. 6.

2. *Nos quoque ipsi miramur* augustum Dei nomen quod prorsus est mirabile, ut constat ex sacris Paginis, ubi divini *Nominis testimonium* reddit semel & iterum Angelus: Jacobo namque post luctam fœliciter peractam, sciscitante ab Angelo Deum repræsentante: [Dic mihi quo appellaris nomine, respondit: Cur quæris nomen meum?] Addunt Bibliæ antiquiores *quod est mirabile.* Eodem animo Angelum adhuc interrogante Manue Samsonis patre: *Quod est tibi nomen?* simile dedit responsum Angelus: *Cur quæris nomen meum, quod est mirabile?* In persona Dei respondet cœlestis Spiritus, cujus vices gerebat, idcircò nomen suum admirabile prædicat, *Angelus non veniebat in nomine suo, sed Dei, cujus nomen admirabile, juxta istud Isaiæ. Vocabitur nomen ejus admirabilis: ideò respondit, Cur quæris nomen meum, quod est admirabile?*

Tert. lib de Bapt 2. Tert. lib. 2. ad Nat. 12. Gen. 32. Judic. 9. Lippom. Cap 9.

Tria sunt quæ ut plurimum admirationem ingenerant. 1. Rei sublimitas vehemensque desiderium illam cognoscendi: 2. Ignorantia rei: 3. Affectus varii & insoliti qui videntur. Hæc tria mirabile Dei nomen denotant: 1. Nominis sublimitas; nam ut ratiocinatur Doctor Angelicus; Tanto

Nomen

Nomen est altius quanto res significata per illud, est altior, & ideo nomen divinitatis est altius; debet enim esse proportio inter rem significatam, & nomen illam significans. *Nomen hoc, Deus, non significat nisi Deum altissimum*: Ideo in Geneſi excelſus dicitur, quia trina potiſſimum celſitudine ſeu ſublimitate gaudet: Prima entis, quia Deus eſt primum & ſummum ens. Quod innuit ipſemet Moyſi, dicens: *Ego ſum qui ſum*. Secunda cauſalitatis, quia Deus eſt prima cauſa, à qua cæteræ omnes cauſæ dependent. Tertia perfectionis, quia Deus eſt ſumma & infinita perfectio. Trinam hanc ſublimitatem denotat Dei nomen: Ideoque *nomen ſuper omne nomen, Deus eſt*. 2. Ignorantia rei, ad admirationem inducit, ut conſtat ex Iſraëlitis, qui ut animadvertit Lippomanus, non cognoſcentes quis eſſet cibus à Deo datus manna vocarunt, *ratioque impoſiti nominis ab ignorantia naſcitur*. Patet etiam ex Gentilibus, qui Deum ignorantes ignoto Deo exſtruxerunt aras, *invenio plane ignotis deis aras proſtitutas, ſed Attica idololatria eſt; item incertis deis, ſed ſuperſtitio Romana eſt*. 3. Varii & inſoliti effectus quos Deus produxit in mundo, ejus nomen mirabile demonſtrant. *Qualia enim decet eſſe opera divina, niſi ſuper omnem admirationem?* Cum in illis Deus oſtentet infinitam potentiam, miram ſapientiam, & bonitatem ſummam. *Opera Creatoris teſtantur & bonitatem ejus, qua bona; & potentiam qua tanta, & quidem ex nihilo*: nam ſi adeo admirabiles ſunt effectus, quanto admirabilior eorum cauſa? *Si hæc magna ſunt, quantus eſt ipſe?* nimirum Deus. *Hoc naturali vitio fixum eſt in humanis pectoribus, ut qui non intelligunt artes, non mirentur artifices*. Hoc vitio laborant plures Chriſtiani, qui divinas non miran-
tur perfectiones, quia miranda non conſiderant opera Dei. *Qui totam molem iſtam cum omni inſtrumento elementorum, corporum, ſpirituum, verbo quo juſſit, ratione qua diſpoſuit, virtute qua potuit, de nihilo expreſſit in ornamentum majeſtatu ſua*.

In cap. 2. Ep. ad Philip. Guill. Par. l. de Leg. 24.

Exod. 3.

Gaudent Scr. 19. ad Neoph. In cap. 16. Exod.

Tert. l. 2 adv. Marc. 9.

Tert. lib. de Bapt. 2.

Tert. l. 2. adv. Marc. 5.

D. Auguſt. in Pſal. 84.

Sidon. Apoll. l. 5. Ep. 10. Tert. Apol. 17.

Hannon Carthaginenſium Gubernator, ut per univerſum mundum velut alter haberetur Deus, aves vocales garrire ſuetas, quales ſunt picæ, monedulæ, pſittaci, aliæque conſimiles, undique conquiri, & hæc verba *Hannon eſt Deus* edoceri juſſit. Aves ſic edoctas liberrate donavit, ut ubique ſibi arrogatam decantarent divinitatem, ſed turpiter ſpe ſua fuit deluſus; nam aves illæ tanto ſtudio edoctæ, mox ut in ſilvas redierunt. Hannonis oblitæ, naturali voce garrierunt. Multo fœlicius Deus nomen ſuum in toto decantavit orbe. Quot ſunt creaturæ ab illo productæ, tot ſunt voces quæ Deum univerſorum conditorem proclamant: eumque mirabilem in cœlo, in mari, & ſuper terram prædicant. In cœlo, nam *cœli enarrant gloriam Dei*. In mari, nam *mirabiles elationes maris, mirabilis in altis Dominus*. Super terram, nam ut decantat Regius Vates, *Domine Dominus noſter, quam admirabile eſt nomen tuum in univerſa terra!* Tandem mirabilis apparet Deus in univerſo mundo, ubi divinæ ejus perfectiones mirum in modum relucent. Nam ut fatur Magnus Baſilius; *Deus fecit mundum, ut bonus utilem: ut ſapiens, pulcherrimum: ut potens, maximum*.

Ælian l. 4. Var. Hiſtor.

Pſal. 18.

Pſal. 91.

Pſal. 8.

ximum. Si hæc didicerimus, nos ipſos agnoſcemus, Deum cognoſcemus, conditorem adorabimus, patrem glorificabimus, benefactorem reverebimur, honorabile ejus venerabimur nomen.

Tert. lib. de Spect. 12.

3. Honoranda eſt *nominis dignitas*. Cum enim nomen ſit ſignum rei, ejuſque denotet dignitatem, eumdem mereri videtur honorem ac res ipſa quam ſignificat. Quod probe ſcientes dæmones *perſonalium nominum* ambierunt dignitates: *Vt hominum mentes à cultu Dei averterent, fictos mortuorum Regum vultus, & ornatos exquiſita pulchritudine, ſtatui conſecrarique fecerunt, & illorum ſibi nomina, quaſi perſonas aliquas induerunt.* Perſonarum quaſi vicarii ſunt nomina, & licet perſonæ per ſe ſint incommunicabiles, utpote ultimum naturæ complementum, communicantur tamen per nomina, ita dæmones perſonam volut induentes ſibi vindicent honorem debitum illis quorum uſurpant nomina: Ut enim docet Arnobius de Gentilium diis loquens: *Non ipſi dii tantum, verum etiam nomina debent eſſe reverenda, quantumque eſt in ipſis, qui cenſentur his nominibus, tantum eſſe par eſt in eorum appellationibus dignitatis.* Inde colligitur quantum veri Dei ſit *venerandum nomen*, infinitam divinæ naturæ ſignificans majeſtatem.

Tert. lib. adv. Valent. 6. Lact. Firm. l. 2 de Orig. Error. c 7.

Lib. 5. adv. Gent.

Tert. lib. adv. Valent 1.

Tanta reverentia Dei nomen venerabantur Hebræi, ut illud ſummus Pontifex in thiara ſua geſtaret in lamina aurea inſculptum: Unde poſtquam Sapiens ſuperbum Aaronis repræſentavit ornatum, cunctas res univerſi pretioſiſſimas continentem, *In veſte poderis Aaron totus erat deſcriptus orbis terrarum, & magnalia in quatuor ordinibus lapidum ſculpta,* ſubdit Deum alloquens. *Et magnificentia tua in diademate capitis illius ſculpta erat,* (id eſt ſanctum, ineffabile & proprium nomen tuum Tetragrammaton ſcriptum fuit in aurea lamina diademati ſeu mitræ pontificali adjuncta.) Non infra, ſed ſupra Pontificis geſtabatur caput, ita ut nomen cæteris emineret: ipſo ſitu, denotans quantum indignitate ſuperaret quidquid eſt in mundo glorioſum, auguſtum & magnificum, præ cunctis rebus creatis ſupremum honorem ſibi vindicans: *In ſuperioribus quidem hoc nomen ponitur, ut quidquid undique eſt; quantumcumque ſit, ſe cognoſcat inferius, ſe fateatur indignius.* Alexander Magnus, *ſola gloria minor*, ſupremam divini nominis agnovit excellentiam, occurrens Jaido pontifici & humi procumbens Dei nomen quod deferebat in thiara humiliter adoravit.

Sap. 18. Dio. Carth.

Arnold. Car. not. Tract ult. de ſeptem Verb Dom.

Tert. lib. de Pall. 4.

Joſeph.

Hebræi quoque religionis & reverentiæ cauſa, Dei nomen effari non audebant: ſolis Sacerdotibus & Pontificibus licitum erat illud pronuntiare, & hoc duntaxat in ſacrificiis, in ſolemni populi benedictione, in ingreſſu Sancti ſanctorum: cæteris vero, ait Joſephus, nomen Dei Tetragrammaton eloqui, *nec jus, nec fas erat*; unde legentes Scripturam quando auguſtiſſimum illud reperiebant nomen, pro eo legebant *Adonai*, & dum concurrebat cum *Adonai*, legebant *Elohim*. Imo ut refert Philo Judæus, *Si quis non dico blaſphemaverit hominum deorumque Dominum: ſed auſus fuerit vel nomen ejus intempeſtive promere, noxam luat capite.* Pergit præfatus Auctor, acriter

Lib. 5. de Vit. Moyſ.

acriter invehens in eos qui sanctissimum Dei nomen temerariè proferre præsumunt. *Ne mortalium quidem parentum nomina proferunt ii, quibus cordi est pietas, sed omisso proprio, honoris gratia utuntur naturalibus; patrem appellantes, matremque: atque ita profitentur accepta immensa beneficia, simulque suam gratitudinem. Quomodo igitur merentur veniam qui temere abutuntur sanctissimo Dei nomine tantum ad exemplum, non aliter quam profanis vocibus?*

Christus quoque Dominus paterni nominis semper zelatus est honorem: *Ego veni, inquit, in nomine Patris.* Et *rursus: Pater glorifica nomen tuum.* Et *apertius: Nomen tuum manifestavi hominibus.* Ad quid? nisi ut illud venerentur. *Id ergo ut sanctificetur, postulamus,* scilicet ut honoretur & veneretur à cunctis mortalibus. Tert. lib. de Orat. 3.

Nam ut subjungit Tertullianus, *cum dicimus, sanctificetur nomen tuum, id petimus ut sanctificetur in nobis, qui in illo sumus: simul & in cæteris quos adhuc gratia Dei expectat*; Id est ut Dei nomen honoretur non solum à Christianis, qui ejus profitentur religionem, sed etiam ab infidelibus, qui nondum ad fidem & veritatem adducti sunt: *Ideoque suspensa enuntiatione non dicentes sanctificetur in nobis, in omnibus dicimus.* Tert. ibid. Tert.

Et forte ob hanc causam Apostoli accepto Spiritu sancto, loquebantur variis linguis magnalia Dei; non solum ut vult D. Augustinus, quia hominum lingua ad invicem consociantur: *Ideo Apostoli linguis omnium gentium locuti sunt, quia per linguas constat consociatio generis humani*: sed adhuc ut existimat D. Ambrosius, ut Dei nomen à cunctis nationibus & populis veneraretur: *Ut viri sancti, peregrino sermone loquerentur, providentia divinitatis factum est; ut quia ad magnificandum Deum, una loquela non sufficit, per plures linguas mentis devotio solveretur.* Act. 2. L. de Blasphe. in Spir. S. Serm. 72.

In multis tamen Dei nomen non sanctificatur, nec sibi debitam accipit venerationem: sed potius opprobrium & dedecus patitur. Unde *de nomine Dei ut passivo* fatur Tertullianus, non solum quia *ipsa idola gentium, Dei vulgo* vocantur ab Ethnicis; sed à Christianis etiam patitur Dei nomen: tum à blasphematoribus qui illud prophanant contra expressam legis inhibitionem: *Nam & in prima parte legis, non sumes, inquit, nomen Domini Dei tui in vano*: tum à Politicis, qui nullam religionem habentes falsa gentilium recensent nomina, eaque imponunt non solum canibus aliisque animantibus, sed etiam filiis ac filiabus & domesticis suis: *sed ait, Nomen aliorum Deorum neque commemorabitur, neque audietur de ore tuo*: tum ab impiis qui habentes *quosdam nominum familiaritatem*, Dei & Deæ nomine honorant hominem à quo fortunæ bonum expectant, & amasiam, cujus amorem captare desiderant: tum à cunctis generatim peccatoribus, qui suis peccatis Deum inhonorant, transgredientes legem Domini qui est nomen auctoritatis observandæ. Lib 1. adv. Marc. 7. Tert. lib. de Idol. 15. Tert. ibid. Tert lib. de Pudic. 4.

II. PARS. Tert lib. 1. adv. Marc. 1

Certo credendum est Deo *etiam Domini nomen accedere, ob potestatem*: quod non ignorans *Augustus Imperii formator, ne Dominum quidem di-* Tert. Apol. 34.

ci se volebat, hoc enim Dei est cognomen. Dei nomen infinitam significat naturæ Divinæ majestatem, *Dominus regiæ potentiæ nomen* est, supremamque Dei denotat auctoritatem: quare cum summus rerum opifex omnes creaturas cœli & terræ vocabulo expressas condidisse perhibetur, Dominus Deus nuncupatur; *Docuit autem nos Moyses duo Dei nomina: Primo Deum, quem colimus fide, spe, & charitate; Dominum quoque, cujus mandata observamus.* Neque putandum est, summum & unum numen, casu & Deum & Dominum nuncupari. Dicitur Deus, cum proponitur colenda & veneranda infinita ejus majestas; appellatur Dominus, quando observanda perhibetur suprema ejus auctoritas: Ut *salva sit Deo, & substantia, & auctoritas, qua Dominus omnium censeatur.* Et ut subjungit Tertullianus, *nemini comparandus.* Qui inter homines Domini nuncupantur, nullatenus Deo Domino valent comparari: quia limitatam habent dominationem, & quoad locum, & quoad tempus, & quoad res sibi subditas: nec enim ubique, nec semper, nec cunctis rebus, dominantur: at Dei est *universa dominatio*, nullo sque habet limites; sed 1. cuncta loca complectitur: 2. ad omne tempus extenditur: 3. cunctis generatim rebus præficitur.

Phil. Jud. l. de Insomn.

Lippom. in c. 2. Gen.

Tert. lib. adv. Hermog 5.

Lib. adv. Hermog. 6.

Tert. lib. 2. ad Nat. 17.

1. Cuncti reges qui unquam dominati sunt, dimidiata habuerunt dominationis spatia, neque ullus unquam ubique dominatus est: *Nam si Salomon regnavit, sed in finibus Iudæ tantum; à Bersabee usque Dan termini ejus regni fignantur: si vero Babyloniis & Parthis regnavit Darius, non habuit in omnibus gentibus potestatem. Si Ægyptius Pharao, vel quisquis ei in hæreditate regni successit; illic tantum potius est regni sui dominium. Sic Nabuchodonosor cum suis regnis ab India ad Æthiopiam habuit regni sui terminos. Sic Alexander Macedo nunquam Asiam universam & cæteras regiones postea quam devicerat tenuit. Sic Germani adhuc usque limites suos transgredi non sinuntur. Britanni intra Oceani sui ambitum concluſi. Maurorum gens, & Getulorum barbaries à Romanis obsidentur, ne regionum suarum fines excedant. Quid de Romanis dicam, qui de legionum suarum præsidiis Imperium suum muniunt, nec trans istas gentes porrigere vires regni sui possunt?* Principes qui hac tempestate dominantur, majora non habent dominationis suæ spatia, sed in minoribus adhuc locis eorum coarctatur Imperium: quia, ut belle ait Tertullianus, *minutalibus regnis præsunt*: Dei autem *regnum & nomen ubique porrigitur, ubique regnat*: cum enim divinitas sit immensa, immensa quoque est ejus dominatio; præsertim cum *de dominatione divinitas intelligatur.* Nullus est in universo orbe locus in quo Deus non sit per essentiam, præsentiam & potentiam, nullus est etiam locus qui dominationi ejus non subjiciatur. *Deum existimo ubique dominantem*, dominatio ejus non habet latitudinis terminos, quia est immensa, & cuncta loca complectitur, neque etiam longitudinis, quia est æterna, & ad omne tempus extenditur.

Tert. lib. adv Jud. 7.

Lib. 1. adv. Marc. 4.

Tert. ibid.

Tert. lib. 2. ad Nat. 5.

Tert lib. 2. ad Nat. 8.

Tert. Apol. 34.

2. *Dominus enim meus Deus unus est, Deus omnipotens & æternus.* Ut autem aliorsum ratiocinatur Tertullianus, *Quis alius Dei census, quam æterni-*

Lib adv. Hermog. 4.

æternitas? quis alius æternitatis status, quam semper fuisse, et futurum esse, ex prærogativa nullius initii, et nullius finis. Constat itaque ex Tertulliano Dominum Deum esse æternum, & tanquam æternum, semper fuisse, & futurum esse; nullum habuisse initium, neque ullum umquam finem fore habiturum: Nec obstat quod ait: *Dei nomen dicimus semper fuisse apud semetipsum, et in semetipso, Dominum verò non semper: diversa enim utriusque conditio. Deus substantiæ ipsius nomen, id est divinitatis; Dominus verò, non substantiæ, sed potestatis: substantivum semper cum suo nomine, quod est Deus, postea Dominus, accedentis scilicet rei mentio. Nam ex quo cœperunt in quæ potestas Domini ageret, ex illo per accessionem potestatis et factus est dictus est Dominus.* Tert. lib. adv. Hermog. 3. Nec obstant inquam hæc verba, æternæ Dei dominationis: in Domino enim Deo duo sunt, & suprema ejus potestas & relatio rationis qua refertur ad suos subditos. Suprema potestas & auctoritas est ipsamet substantia Dei, relatio rationis, est accidens illi extraneum. Substantia est æterna & fuit semper; relatio rationis non est æterna, nec fuit semper, sed duntaxat in tempore, quando producti sunt servi & subditi, ad quos Dominus refertur: est enim mutua relatio inter dominum & servum. Homo verbi gratia Deo Domino subditus refertur ad Dominum Deum relatione reali, Dominus verò Deus, refertur ad servum relatione de novo accedente, non quidem reali, alias mutaretur, sed rationis, quæ nullam affert Deo Domino mutationem.

Hic modus loquendi habetur apud Theologos, discriminantes in Deo duo nominum genera; quædam absoluta, alia relativa. Illa dicuntur de Deo ab æterno, cujusmodi est Deus: hæc prædicantur de Deo in tempore, ut Creator, Dominus. Hac distinctione uti videtur Tertullianus. Primò, sumit ly Dominum prout connotat respectum rationis, sicque asseverat non fuisse semper ut confutet Hermogenem volentem *Deum semper etiam Dominum fuisse, nunquam non Deum. Nullo porro modo potuisse illum semper Dominum haberi, sicut et semper Deum, si non fuisset aliquid retro semper, cujus semper Dominus haberetur: fuisse itaque materiam semper Deo Domino.* Lib. adv. Hermog. 3. Hunc Hæreticum redarguit Tertull. concludens Deum posse dici ab æterno non verò Dominum, cùm non fuerit ab æterno materia quæ illi subjiceretur: quia *Dominus non ante ea, quorum Dominus non existeret, sed Dominus tantum futurus quandoque per ea quæ sibi servitura fecisset.* In tempore autem produxit materiam cunctasque creaturas, dominio suo subditas, ad quas refertur tanquam Dominus, & quæ viciſſim ad illum tanquam ad Dominum referuntur. Suam mentem auctoritate Scripturæ tuetur. *Noviter nobis Scriptura patrocinatur, quæ utrumque nomen ei distinxit, et suo tempore ostendit. Nam Deus quidem quod erat semper, statim nominat: In principio fecit Deus cælum et terram. At deinceps quandiu faciebat quorum Dominus futurus erat, Deus solummodo ponit. Et dixit Deus, et fecit Deus, et vidit Deus, et nusquam adhuc Dominus. At ubi universa perfecit, ipsumque vel maxime hominem qui propriè Dominum intellecturus erat, Dominus etiam cognominatur. Tunc etiam Dominus*

nomen adjunxit : Et accepit Deus Dominus hominem quem finxit. Et præcepit Dominus Deus. Ac exinde Dominus qui retro Deus tantum, ex quo habuit cujus esset, Nam Deus sibi erat , rebus autem tunc Deus cum & Dominus. Igitur in quantum putabit ideò materiam semper fuisse, quia Dominus semper esset, in tantum constabit nihil fuisse , quia constat Dominum non semper fuisse : scilicet prout formaliter sumitur in actu exercito, importatque non solum materiale Domini, nimirum divinam naturam & potentiam, connotatam, sed etiam formale nominis, nempe actualem respectum rationis, connotantem divinam auctoritatem, eamque de facto ad creaturas sibi subditas, referentem.

Nomen autem Dominus materialiter seu subjectivè sum, tum, est æternum, fuitque semper in Deo, imò & ipsamet substantia Dei : quomodo de

Apolog. ad. Deo supremo Domino fatur Tertullianus : *Videte ne ille regna dispenset cujus est & orbis qui regnatur, & homo ipse qui regnat, ne ille vices dominationum ipsis temporibus in sæculo ordinaverit, qui ante omne tempus fuit.* Supremus omnium

Tert. lib. de Cor Mil. 5. Dominus ante omne tempus fuit , quia est æternus , semperque fuit : *Sed Deus quando non regnat, in cujus manu cor omnium Regum est*, quique in tempore regna dispensat hominibus, quorum dominium non est æternum, nec æternitate anteriori, quia habuit initium, neque æternitate posteriori, quia habiturum est finem : Vices namque dominationum , ipsis temporibus ordinavit Deus, supremus hominum Dominus, & quemadmodum tempus præteritum non est, ita non sunt amplius Domini & Reges, qui in præterito dominati sunt : & sicut futurum tempus nondum est, ita non sunt adhuc qui in futuro sunt dominaturi : & uti tempus præsens transit, nec permanet, ita homines qui actu dominantur , cito transibunt brevique temporaneam simul cum vita amittent dominationem. Quod probe recognoscens Clotharius Francorum rex, febri correptus in fatali lectulo decumbens in has prorupit

Greg: Turon: l. 4. Histor: Francorum voces. *Vah, quid putatis, qualis ille rex cœlestis, qui sic tam magnos Reges interficit* ? Verè est Rex regum, & Dominus dominantium, cujus imperio cuncta universaliter subjiciuntur creaturæ.

Tert: Apol: 24. *Imperium summæ dominationis* ad solum Deum spectat , qui cum sit summum magnum & independens ab eoque cuncta dependeant , est *rex regum*

Tert lib. 1. adv. Marc: 4. *ob summitatem magnitudinis , & subjectionem cæterorum gradium.* Inde colligitur insolentia Saporis Persarum regis , quiad Imperatorem Constantinum scribens, sic suam exorsus est epistolam : *Rex regum Sapor particeps sideruin frater solis & lunæ, Constantino salutem plurimam.* Neque minori stultitia laboravit Solimanus Turcarum Sultanus , qui Carolo Quinto Imperatori

Marcellin: l. 16.

Nierembeig Differ. æter. & temp. insolenter scripsit : *Carolo Quinto Imperatori semper augusto Belgæ , coævus Soliman, ex victrici nobilissimaque Ottomanorum prosopia ortus, Imperator Turcarum, Rex Regum, & Dominus dominantium, Imperator Trapezuntinorum, ac Constantinopolitanorum, dominator mundi, & terræ Domitor.*

Verum quam falsò superbos illos sibi arroget titulos, evidenter constat, cùm non sit Rex regum, & dominator omnium, nec verè sit Dominus : Rex regum,

regum, tum quia quilibet rex est *summum magnum in suo solio, usque ad Deum, tamen infra Deum. Comparatus autem ad Deum, excidet jam de summo magno translatio in Deum*; à quo solo dependet: ab aliis regibus independens: Tum quia *nec inter Reges plurisarium videri potest summum magnum, sed unicum & singulare*: nempe Deus qui cum infinita sit majestate præditus, supremaque polleat potestate, nulli subjicitur, sed ejus imperio, cuncti subduntur Reges: Tum quia *alterius formæ reges qui singulares in unione imperii præsunt, si minutalibus, ut ita dixerim, regnu, undigne conferantur in examinationem, qua constet quis eorum præcellat in substantiis & viribus regni, in unum necesse est summitas magnitudinis eliquetur, omnibus gradatim per comparationis exitum, de magnitudinis summa expressu, & exclusis.* Licet unius regis regnum sit majus regno alterius regis; & licet rex ille minor alteri homagium præstet, solvat tributum, ab eoque dependeat, rex tamen ille alteri prædominans non est summum magnum & rex regum, & dominus dominantium, quia habet supra se Deum *sublimiorem & potentiorem, velut principem mundi perfectæ potentiæ*, qui à semetipso & per suam naturam *culmen dominationis* supra cunctos reges possidet, inter quos neque Solimanus, neque Romanus Imperator, neque ullus alius fuit unquam dominator omnium.

Tert. lib. 1. adv. Marc. 4.

Tert. ibid.

Tert. Apol. 24.

Tert lib. 1. adv. Marc. 4.

Cælum debellet Imperator: cælum captivum triumpho suo invehat: cælo mittat excubias; cælo vectigalia imponat: non potest: ideò magnus est, quia cælo minor est. Nec mirum si cœlo nequit dominari Imperator, qui ne pilum album efficere nigrum; qui ne guttæ pluviam cœlo elicere, aut solis radium evocare, qui ne herbæ dare incrementum; qui ne cubitum staturæ, imò ne momentum vitæ adjicere; qui ne elementis imperare valet: Quapropter Reges & Imperatores mentis compotes, & sapientes *recogitant quousque vires imperii sui valeant.* Sic prudenter recogitavit Canutus Angliæ rex, qui juxta littus maris deambulans, audiensque assentatorem sibi dicentem, Domine rex, quis similis tibi? tu terræ marique dominaris, ad hæc adulationis verba subridens Canutus, mox in littore consedit, ac mari intumescenti dixit, Impero tibi huc ne progrediaris, cum ecce decumanus fluctus, se insinuum ejus effundit: Tunc rex ad aulicos conversus: En, inquit, quantum in fluctus maris mihi est imperium, simulque assurgens Wintonienſem urbem ingressus, summam adiit ædem, ubi conspecta Christi è cruce pendentis effigie, coronam è capite detractam, Domini imposuit imagini, alta voce illud promens Davidicum: *Tu solus Dominus, tu dominaris potestati maris, motum fluctuum ejus tu mitigas.* Sic recogitant adhuc cæteri reges sapientia & pietate præditi, serio recognoscentes quia Deus solus est *Dominus universorum*, & qui totius *naturæ Dominus*, cœlis, elementis, cunctisque in universum creaturis dominatur. Et hoc triplici præsertim titulo: scilicet creationis, conservationis, & gubernationis. 1. Titulo creationis, unde Regius Vates ex eo quod ipse omnia condidit, colligit ipsum esse universorum Dominum, & cuncta in ejus di-

Tert. ibid.

Polidor: ex Clonic: Germian:

Ps. 88.

Esther. 13.

Tert. lib. de Cor. Mil. 5.

Pſ. 10. tione & poteſtate eſſe poſita : *Tu feciſti cœlum & terram, & quidquid cœli ambitu continetur, Dominus omnium tu es.* 2. Titulo conſervationis. Sicut pondus in aëre ſuſpenſum aſſiduè teneri debet, nam ſi vel ad ictum oculi ſibi dimittatur, deorſum ruit : ita tota creaturarum univerſalitas, omnipotente Dei manu, continuo in eſſe & natura terreri & conſervari debet : quæ ſtatim ad nihilum redigeretur, ſi vel ad momentum eam Deus dimitteret. Itaque in conſervatione magis dependent à Deo creaturæ, quam lumen à candela, radii à ſole, intellectio & volitio ab anima, viſio ab oculo : Quo autem major eſt creaturarum dependentia eo major eſt Dei in illas dominium. Quod

Tert Apol. 30. recogitantes reges ſapientia pollentes ; *ita Deum intelligunt, adverſus quem*

Tert lib adv Jud 2. *valere non poſſunt, per eum valere ſe cognoſcunt.* 3. Ratione providentiæ & gubernationis qua *Deus univerſitatis conditor, mundi totius gubernator,* cuncta gubernat attingens à fine uſque ad finem fortiter, diſponens omnia ſuaviter, homini legem imponens, regem producens, eique regnum & imperium

Tert. Apol. 30. largiens. *Illius eſt enim ipſe, cujus & cœlum eſt, & omnis creatura. Inde eſt Imperator, unde & homo antequam Imperator : inde poteſtas illi, unde & ſpiritus* ; nimirum à Deo, à quo accepit eſſe humanum, à quo mutuatus eſt imperium, à

Tert. Apol. 34. cujus dominatione dependet, & vice cujus nuncupatur Dominus. *Dicam plane Imperatorem dominum, ſed ut dominum Dei vice dicam.* Solus enim Deus eſt verè & propriè Dominus, Imperator verò impropriè, & duntaxat æquivoce.

Tert. l. 5. adv. Marc 5. *Quoque Dominum præſcribo non alium agnoſcendum, quam hominis, & univerſitatis creatorem & inſtitutorem.* Quod innuit Eccleſia, in Miſſa decantans : *Tu ſolus Dominus*, ut oſtendat ſuperbos illos reges qui ſe Reges regum, & Dominos dominantium nuncupant, improprie tantum eſſe dominos : Tum quia ille ſimpliciter eſt dominus, qui nulli ſervit, ſed omnibus dominatur, neminem ſupra ſe, omnes infra ſe habet quivis autem rex

Tert. Apol. 33. Deum ſupra ſe habet; *Temperans majeſtatem Cæſaris infra Deum cui ſolis ſubjicio.* Unde cum Deo ſubjiciatur, licet cæteris imperet, non eſt abſolute & ſimpliciter dominus, ſed dominus ſimul & ſervus : Dominus ſubditorum quibus dominatur, ſervus Dei cui ſubjicitur. Tum quia qui indiget non eſt ſimpliciter & abſolute dominus, rex autem terrenus indiget non ſolum Deo

D. Aug. l. 12. Civit. 17. cui ſubjicitur, ſed etiam ſubdito cui imperat : *Ambo homines, ambo egentes Deo : Si autem putas egere tui ſervum tuum, ut des panem, eges & tu ſervi tui, ut adjuvet labores tuos, uterque veſtrum, altero veſtrum indiget, ita que nullus eſt verè dominus.* Tum quia qui uſum duntaxat habet alicujus rei & non dominium, verè non eſt dominus : Reges regnorum tantum habent uſum

Tert. lib. de Pat. 7. & non proprietatem quæ ad ſolum Deum pertinet : *Nam & quod noſtrum videtur, alienum eſt ; nihil enim noſtrum, quoniam Dei omnia, cujus ipſi quoque nos.* Quapropter reges non ſunt proprie domini, quia eis Deus pro ſuo arbitrio regna eripere, imò ipſos deſtruere & annihilare

Tert. Apol. 33. poteſt. *Imperatorem neceſſe eſt ut ſuſpiciamus, ut eum quem Dominus noſter elegit* : qui cum Imperatoribus dominetur, neque ulli ſubdatur, neque

que aliquo indigeat; neque ab aliquo suum dominium mutuetur, neque ineſſe & conſervari dependeat, eſt proprie ſimpliciter & abſolute Dominus. Quo titulo ſeipſum nuncupat: *Ego Dominus, & hoc eſt nomen meum.* Regius quoque Vates de Deo loquens, ait: *Dominus nomen eſt illi.* Et aliorſum poſtquam Deum eſt allocutus: *Quarent nomen tuum Domine*, ſtatim ſubjungit, *& agnoſcant quia nomen tibi Dominus*; in cujus ditione cuncta ſunt poſita, cujus voluntati nemo reſiſtere poteſt, cujus Imperio reges quoque obtemperare tenentur. Eſa 42. Pſal. 67. Pſal. 82.

At nunc negotium patitur Deus omnipotens, Dominus & Conditor univerſalitatis. 1. A ſuperbis, qui proſperitate tumentes, & de fortunæ bonis à Deo acceptis inſoleſcentes, ſe Dei ſervos & ſubditos non agnoſcunt, dicentes cum Pharaone: *Neſcio Dominum.* 2. A dejectis, qui adverſitate gravati, *impatientes Dei vivunt*, ejus providentiam culpantes. 3. A divinæ legis transgreſſoribus, qui divina mandata cuſtodire debentes, ea violant & per legis prævaricationem Deum inhonorant. 4. Ab impiis qui ſeſe Deo ſapientiores exiſtimantes, ſunt *cenſores divinitatis, dicentes: Sic non debuit Deus; & ſic magis debuit.* 5. A peccatoribus, qui diaboli tyrannidem, Dei dominio & poteſtati præponunt. *Quæ præſunt poteſtates, Deus Dominus, & diabolus æmulus*: nemo autem poteſt Deo & diabolo ſervire: *Credimuſne in alium Dominum reſpondere poſt Chriſtum?* Chriſtianus in baptiſmate diaboli tyrannidi renuntians Chriſti agnovit dominium, & tamen quoties peccat mortaliter, *diabolum Domino præponit.* Ut autem belle ad propoſitum ratiocinatur Tertullianus: *Prælatio alterius, ſine alterius contumelia non poteſt procedere: quia nec electio ſine reprobatione.* Peccator diabolum Chriſto præponens, Chriſto injuriam irrogat: diabolum in Dominum eligens Chriſtum depretiat, ejuſque dominium negat. 6. A peccatore obdurato in ſuis ſceleribus, qui Deum Dominum nec diligit, nec timet: quem de ſtultitia, merito redarguit Tertullianus: *Stulte quem Dominum appellas, negas timendum; cum hoc nomen poteſtatis ſit etiam timendæ*, præſertim cum Deus Dominus, ſit etiam Judex. Tert. lib. 2. adv. Marc. 2. Tert. lib. de Pat. 5. Tert. l 2. adv Marc. 2. Tert. lib. de An 20. Tert. lib. de Cor Mil 11. Tert lib. de Pœn. 5. Apol. 15. Tert. l. 1. adv. Marc. 27.

Judex, Deus eſt: hoc tertium probe competit illi nomen: Unde poſtquam Regius Vates Dei Domini regnum & potentiam prædicavit (Dominus regnavit: Dominus in Sion magnus, & excelſus ſuper omnes populos:) ſtatim eum ut judicem cunctis nationibus agnoſcendum proponit: *Confiteantur nomini tuo magno, quoniam terribile & ſanctum eſt.* Parum foret Deo eſſe ſanctum & bonum, niſi etiam eſſet ſeverus, & in pœnis irrogendis terribilis. Ubi in Latino legitur. In principio creavit Deus cœlum & terram, in Hebræo habetur, Elohim ſeu Judex creavit cœlum & terram: (Quare autem Moyſes in hoc exordio appellaverit Deum Elohim, in promptu cauſa eſt duplex. Altera ut unus atque idem Deus credatur creator mundi, & Judex univerſorum. Altera, ut creatio cœlorum & terræ, & eorum quæ in eis ſunt, intelligatur actio Dei Judicis.) *Totum hoc judicato diſpoſitum & ordinatum eſt.* Animadvertit autem Rabbi Aben Eſra, Elohim ſignificare Judices III. PARS. Tert. lib. adv. Hermog. 3. Pſal. 98. Gen 1. Cajetan. Lib. 2. adv. Marc. 12.

dices in plurali, vel quia tres divinæ personæ eadem potentia & actione produxerunt mundum: vel potius ut denotentur tres perfectiones formidandæ supremi Judicis: nimirum 1. sapientia seu perspicacitas: 2. justitia seu æquitas: 3. potentia, seu in puniendo virtus & efficacitas.

Tert.lib.de Test.An 2. Tert.ibid.

1. Solemnis hæc est vox animæ rationalis, *Deus videt*: nec minus solemne istud quod subjungit effatum, *Deus reddet, Deus judicabit*. Anima humana solo lumine naturali illustrata agnoscit cuncta quæ cogitantur, effantur, & operantur, esse nuda & aperta oculis Dei; & ex divino aspectu, supremi judicis arguit nomen & officium. Quemodo Tertullianus meditatur *reum & judicem: Reum, qui quia videtur, reus est: Judicem, qui quia videt, judex est*. Non quod antea homo peccator non esset reus, Dei enim conspectus hominem non efficit criminosum; sed quia homo voluntarie & libere peccans, peccando efficitur reus, ejusque peccatum à Deo videtur:

Lib. de Spect 20.

Tert.lib.de Pœn 3.

etenim *nihil à conspectu Dei remotum*; *unde omnino delinquitur*; neque etiam Deus videndo reum, ita est judex ut antea non fuerit, sed videndo *implet judicem*, ut acute ait Chrysologus, qui ut probe suo fungatur officio debet esse

Serm. 17. Tert. Apol. 17.

scientia & cognitione præditus, *quia neque judex juste ulciscitur nisi cognoscat admissum esse quod non licet*: alias *ignorantia judicis, plerumque calamitas est innocentis*. Unde in sacris paginis judices ignari sententiam absque cognitione ferentes, *non judicantes, neque verum cognoscentes* perhibentur quasi non cognoscere, aut non judicare, sinonima sint, quantum attinet ad damnationem. Heu quot judicia quæ videntur rite judicia, à judicum ignorantia,

D. Augustl. 19. Civ. 6. Dan. 5.

D. Aug. l. 19. Civ. 6,

aut inscitia judicia non sunt! *Qualia putamus esse judicia hominum de hominibus, quam misera, quam delenda: quandoquidem qui judicant, conscientias eorum de quibus judicant cernere nequeunt?* Coguntur judicare aut juxta decreta legum, aut secundum contractus aliaque instrumenta notariorum, aut depositiones testium, aut reorum confessiones. *Quanta difficultas probandi*, tantum est periculum errandi in ferendis judiciis. Multi namque judices non cognoscunt veritatem, vel quia ignorant leges, & à consiliis argutis præstigiantur, *argutatio enim sophistica præstigias faciens perconjecturas quasdam persuasibiles fallit*: vel quia secundum ementita notariorum instrumenta judicant; vel quia decipiuntur à testibus, qui falsum vendunt

Tert lib. de An. 2.

Phil.Jud de Cong. quær.

Tert. Apol. 1.

testimonium: vel quia *malefici gestant latere, negant accusati, ne torti quidem facile aut semper confitentur*: vel quia accusatis præbere nolunt audientiam, *quando nec liceat indefensos & inauditos omnino damnari*. Inde concludit D. Augustinus de humanis judiciis: *Volentes namque & nolentes, multum errant qui judicant: aut enim ignorantes justitiam, seducuntur: vel certe scienter per avaritiam corrumpuntur*.

Tert. Apol. 2. Serm. 130. de Temp.

D. Augustl. de Ver. Innoc c. 21.

D. Augustl. Serm. 130. de Temp. Serm. 17.

Aliter ratiocinandum est de divino judicio, cum *solus Deus judex sit, quia justus est & inspector verus*: Tum quia nulla ignorantia laborat: *Judicium ejus tanquam lumen prodit, non habens tenebras, neque ignorantiam*: Tum quia falsa notariorum instrumenta secreto & in secretis fabricata, detegit: & ut fatur Chrysologus, *regionem cæcis ignorantiæ tenebris infusam, luci sua splendore*

dore perfundit: Tum quia à falsis testibus non decipitur. Nam ut animadvertit Theodoretus, *Deus accusatoribus aut testibus minime indiget, quando judicat: Ste enim Cain condemnavit, tanquam scilicet inspector.* Tum quia inauditos reos non iudicat, ut constat de protoparente, quem de crimine ab ipso commisso interrogat: *Inclamat Deus, Adam ubi es? an de arbore gustasset, interrogat:* Interrogat autem non quasi *incertus admissi, nec ignorans loci.* Nam ut ratiocinatur ibidem Tertullianus adversus Marcionem: *Qui totum orbem comprehendit manu, velut nidum; cujus cælum thronus, & terra scabellum, nimirum hujus oculos aliqua paradisi portio evaserat, quominus illi ubicumque Adam ante evocationem viseretur, tam latens, quam de interdicta fruge sumens? Speculatorem vinea vel horti tui, lupus aut furunculus non latet: Deum puto de sublimioribus oculatiorem aliquid subjecti præterire non posse.* Cur autem protoparentis crimen scisciteatur Deus, de illoque Adamum interrogat? Respondet Rupertus. *Iudiciario more interrogat reum dissimulantem.* Licet nihil potuerit respondere Adam, quod Deus ignoraret, attamen more humano causam hominis tractans, jus suum servat reo, nec condemnat quoadusque audiat, an minuat aut eluat objectum crimen: Ut vel hinc discant judices reum interrogare quod ipsi nesciunt, & se scire præsumunt; ne quem inauditum damnent aut puniant. Ad instar Christi Domini, qui ne inauditum judicaret dæmonem (interrogabat eum Jesus:) Quod tibi nomen est? *Interrogat, non ignorat, sed implet judicem: servat ordinem cognitoris, nomen interrogat, ut de conditione discutiat, judicet de reatu, addicet de crimine, Deum se esse data sententia per demonstret.* Homo qui discutit & investigat crimen, & de eo plene reum non interrogat, non implet nomen & munus judicis; neque enim probasse & sciisse crimen sufficit, ut judicis nomen & officium impleatur, nisi etiam interrogetur reus, eique jus suum tueri licentia præbeatur. Integer judex apparebit in ultimo judicio Christus qui non feret sententiam nisi prius inspecto conscientiæ libro, nisi prius auditis accusantibus diabolis, & defendentibus Angelis. *Novi quippe quia cum in judicio illo ordo consederit, de quo prophetavit Daniel, Et libri sunt aperti, omnes mei conatus, omnes meæ expositiones proferentur in medium, sive in justificationem, sive in condemnationem meam.* Trinus in ultimo judicio aperietur liber: unus dæmonum accusantium; alter Angelorum defendentium; tertius conscientiarum, in quo scripta erunt cuncta quæ egerunt homines sive boni sive mali. Diaboli accusatoris legetur libellus, legetur etiam & liber defensoris Angeli, tandem propriæ conscientiæ legetur testimonium, ne aliquid quod tueri causam rei possit desideretur. *Unusquisque cernet ante faciem suam expositia opera sua, sive bona illa, sive mala præmisit*: non exponetur nudum delictum, sed cum delinquentis expositione & patroni commentario: Unde formidare debet iniquus & ignarus judex: Iniquus, quidem contra conscientiam suam judicans: quem sic redarguit D. Augustinus: *Quid est illud quod facis, ut non auditis partibus jam ferre non dubites sententiam? quid? judicium non reformidas?*

Quæst. 20. in Gen.

Tert. l. 2. adv Marc. 25.

In cap. 26. Gen.

Marc. 5. Chrysol. Ser. 17.

Orig Hom. 2 in Ezech.

S. Ephræm. l. de Ver. pœn. c. 4.

Epist 166. ad Eusebium.

Igna-

Ignarus quoque, quia sua insicitia punit insontes, absolvit reos. Uterque si sapiat *timebit Dei censorium lumen*; neque duntaxat sapientiam & perspicaciam, sed adhuc justitiam & æquitatem supremi illius judicis formidabit.

Tert. lib. de rel. Virg. 11.

Tert. lib. de rel. Virg. 15.

2. *Tam idoneus est Deus ad conspicienda quæ in occulto fiunt, quam justus ad remunerandæ, quæ sibi soli fiunt*, & punienda mala, quæ ab hominibus scelerosis perpetrantur, præsertim cum *in justitiam, omnem summam disciplinæ suæ sanciat.* Christiana disciplina duo complectitur: operationem boni, & fugam mali. Deus ut homines à malo dimoveret, minatus est eis pœnam; ut ad bonum eos promoveret pollicitus est eis mercedem. Itaque *bonum factum Deum habet debitorem; sicut & malum: quia judex omnis remunerator est causæ*: & quemadmodum bonum remunerat, ita malum punit & castigat. *Fide custodiuntur judicia justitiæ Dei, cum sub Deo justo judice, nec recte factum infructuosum, nec peccatum creditur impunitum.* Et licet in præsenti sæculo virtus non semper sibi debitam accipiat mercedem, neque vitium sibi debito mulctetur supplicio. *Sed & qui tibi videntur impune tulisse, venient in diem divini judicii*; suorumque criminum luent pœnas, sicut insontes suarum virtutum accipient præmia. *Tunc restituetur omne humanum genus, ad expungendum, quod in isto ævo boni seu mali meruit, & ex independendum in immensam æternitatis perpetuitatem.* Illam supremi Judicis æquitatem, & interminabilis supplicii perpetuitatem, attente considerantes & extimescentes probi Christiani, vitia fugiunt, virtutes sectantur, malum culpæ aversantur, bonum operantur, sic loquentes apud Tertullianum: *Enim vero nos, qui sub Deo omnium speculatore dispungimur; quippe æternam ab eo pœnam providemus, merito soli innocentiæ occurrimus, & pro scientiæ plenitudine, & pro latebrarum difficultate, & pro magnitudine cruciatus non diuturni, verum sempiterni eum timentes, quem timere debebit & ipse, qui timemes judicat.* Tria pertimescunt probi Christiani. 1. Æterna supplicia quæ comminatus est *qui vindictam repromittit, qui judicem præstat.* 2. Divinæ scientiæ plenitudinem, quæ cordis intima penetrat, absconditaque revelat, & densissimas tenebras illuminat. *Nihil occultum quod non revelabitur: quantascumque tenebras factis tuis superstruxeris, Deus lumen est.* 3. Inviolabilem ejus æquitatem, *cum judex Deus justitiæ carissimæ sibi exigendæ, tuendæque præsideat*: Justitia est Deo cariissima, hanc ab humanis judicibus exigit, quos in judiciis ferendis sui imitatores desiderat, ut non sint prævaricatores, sicut ipse *dissimulator, & prævaricator perspicaciæ suæ non est.* Prævaricator est ille qui causam prodit; prævaricator est Advocatus, qui non sui clientis, sed potius adversarii tuetur partes: prævaricator est Judex, qui adversus leges alterius ex litigantibus causam tacite suscipit.

Tert. ibid.

D. August Ser. 23. in Psal. 118.

Tert. lib. ad Scap. 3.

Tert. Apol. 25.

Apol. 45.

Tert. lib. 4. adv. Marc. 16.

Tert. lib. de Pœn. 6.

Tert. lib. de Pœn. 2.

Tert. lib. de Pœn. 5.

Verum si Deus dissimulator & prævaricator perspicaciæ suæ non est, multi sunt Judices terreni, justitiæ prævaricatores. Quod eloquenter declarat D. Cyprianus. *In forum aciem tuam flecte, inter leges ipsas delinquitur, inter jura peccatur, innocentia nec illic, ubi defenditur, reservatur*: patro-

Epist. 2. ad Donatum.

patronus prævaricatur & decipit; judex sententiam vendit, qui sedet crimina vindicaturus admit, & ut reus innocens pereat, fit nocens judex. Multimode autem prævaricatur judex, & sex potissimum modis criminosus efficitur. 1. Personarum acceptione & præferentia: 2. Cupidine & avaritia: 3. Mulierum sollicitudine & amicitia: 4. Litigantium animadversione & inimicitia: 5. Crudelitate & iracundia: 6. Imbecillitate & ignavia.

Personarum acceptio est vitium oppositum tum justitiæ distributivæ: tum commutativæ. Justitiæ distributivæ, quando in distribuendis officiis, dignitatibus, beneficiis, locis, non attenditur meritum, aut dignitas, sed persona, ita ut majora & meliora dentur consanguineis, amicis, divitibus, nobilibus: pejora & minora exteris, inimicis, pauperibus, ignobilibus, quantumvis dignioribus. Opponitur verò justitiæ commutativæ, cum Judex v. g. litem adjudicat amico diviti, potenti, quæ dijudicanda erat inimico pauperi, humili. Personarum acceptio quæ opponitur justitiæ distributivæ criminosa est. Hanc à Christianis arcere conatur in sua Canonica Jacobus Apostolus: [Fratres mei nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Jesu Christi.] Vatablus legit: *Cùm situ Christiani, ne habeatu personarum delectum.* Christianismus personarum non patitur acceptionem, sed eam vetat, culpat, damnat: Christiana disciplina docet, jubet æquitatem, charitatem, pauperum curam & sollicitudinem: *Nescit religio personas accipere, nec conditiones hominum, sed animos inspicit singulorum, servum & nobilem de moribus pronuntiat; sola apud Deum libertas, non servire peccatis: summa apud Deum nobilitas est, clarum esse virtutibus.* Veris abundant divitiis qui pietate & religione commendantur. Nam ut ait Alexandrinus Clemens, *solus Christianus est dives: quia vera divitia sunt in anima, puta fides, gratia, & virtutes, quibus pollet Christianus.* Personarum acceptio fidei & Christianæ professioni contraria, divites præferens, pauperes contemnens, justitiam pervertit, charitatem lædit, unitatem scindit, scelus admittit: *Non est putandum leve esse peccatum, in personarum acceptione habere fidem Jesu Christi, si illam distantiam sedendi, ac standi ad honores Ecclesiasticos reservamus. Quis enim ferat eligi divitem ad sedem honoris Ecclesiæ, contempto paupere instructiore, atque sanctiore?* Ab acceptione personarum Eugenium summum Pontificem dimovere satagit D. Bernardus: *Non sit in te acceptio personarum: non parvi te reum peccati existimes, si facies peccatorum, & non potius causas judicas meritorum.* Ab acceptione personarum quæ inæquales facit quos natura, & religio fecit æquales: quæ studiosum ignobilem aut pauperem postponit nobili aut diviti, ignaro aut scelerosо; immunes erant primarii Christiani, ut ipsimet testantur apud Tertullianum: *Nullum bonum sub exceptione personarum administramus, quia nobis præstamus, qui non ab homine aut laudis, aut præmii expensum captamus, sed à Deo exactore & remuneratore indifferentis benignitatis.* Duplici de causa ab acceptione personarum cavebant: Tum quia non aliis temporalia procurare studebant, sed sibi

Cap. 2.

D. Hieron. Ep. ad Celantiam.

L. 3. Pædag. 6.

D. Aug. Ep. 29. ad Hieron.

Lib. 1. de Consid. 14.

Apol. 36.

æterna comparare moliebantur : Tum quia ab hominibus favores aut præmia non expectabant, sed à Deo exactore indifferentis bonitatis. Exactor, est rigorosus vectigalium minister, qui tributa principi debita, à subjecto populo exigit tota principis auctoritate : Ut denotent primipili Christiani, quam criminosa sit personarum acceptio, & quam acerbum mereatur supplicium, Deum vocant exactorem adversus eos, qui indifferentem benignitatem non præstant omnibus, sed quibusdam favent ad aliorum ruinam. Verum quantumvis rigide illos Deus puniat, multi tamen hac tempestate hoc vitio laborant, uti in primitiva Ecclesia vigebat indifferens benignitas, qua fideles digniores indignis præferebant. *Præsident probati quique seniores, honorem istum, non pretio, sed testimonio adepti.* Sic hac ætate personarum acceptio adeò est communis, ut vix ulla præfectura, illa careat : adeò hoc vitium occupavit omnia subsellia, tribunalia omnia, ut nemo aut ferè nemo sit ab illo immunis. Hunc consanguinitas subvertit, alium divitiæ subornant, alteri blanditur venustas, iste donis corrumpitur, ille ambitione flectitur, alius importunis procerum precibus aliquomodo cogitur. Quapropter D. Bernardus sic ad Eugenium summum Pontificem scribit : *Est item vitium, cujus si te immunem sentiu, inter omnes quos novi, & qui cathedras ascenderunt, sedebis me judice, solitarius.*

Tert. Apol. 39.

L. 2. de Consider.

Scelerosa est & communis acceptio personarum, quæ justitiæ distributivæ opponitur, sed multo criminosior & communior, quæ justitiam destruit commutativam, & in litibus jus uni tollit, ut alteri tradat : *In seculo magni laboris, non personaliter judicare, sed rectum judicium retinere.* Judices terreni non personaliter judicabitis, sed rectum judicium retinebitis, si vobis proponitis in exemplar supremum Judicem, *& si patrem invocatis eum qui sine acceptione personarum judicat, secundum uniuscujusque opus* ; nec respicit divitem præ paupere, herum præ servo, nobilem præ ignobili, sed quemque pro meritis, secundum cujusque opera judicat. Sirus legit : Sine *acceptione facierum judicat* ; nec attendit ad personas ; an sint vetusta nobilitate conspicuæ ; an puellæ venustæ, & gratiarum velut manibus fabricatæ ; an fortunæ bonis opulenter ditatæ ? an in honoribus & dignitatibus sublimatæ. Personas earumque qualitates non considerat probus Judex, causæ meritum, & jus cujusque solummodo spectat : *Adsunt tibi ob oculos fratrum differentiæ, hic pauper, ille dives ; hic hospes, alius domesticus ; si judicaverit, ne inæqualia videas, divitem sublimem, pauperem humilem* : Sic in tuis judiciis te gere, ut videas non personam sed personæ causam, meritum, aut demeritum, justitiam aut injustitiam : *nam & judicatur magno pondere*, ut unicuique suum jus servetur. Quapropter *non personaliter judicemus, sed rectum judicium teneamus. Quis est qui non judicat personaliter ? qui æqualiter diligit ? Dilectio æqualis, facit non acceptari personas* : Qui verò non æqualiter diligit, personaliter judicat, non ponderans litigantium jus, & causæ æquitatem, sed magnarum potentiam, divitum opulentiam, pulchritudinis formam,

D. Aug. Tract. 30. in Joan.

Prov. 1.

D. Basil. Hom. 2. de Variis.

Tert. Apol. 39.

D. Aug. Tract. 30. in Joan.

mam, munerum opulentiam. *Solus Deus potest nullius potentiæ suscipere personam, quia ejus conscientia non depravatur aliqua promissa pecunia*; quem non imitatur scelerosus judex, qui cupidine & avaritia est justitiæ prævaricator. D. Aug. super Cantic. Psal.

Boni Judicis dotes Moysi declarat Jethro socer ejus: *Provide de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint avaritiam, & constitue ex eis tribunos.* Per potentes, *sapientes* interpretatur Cajetanus. Itaque tres conditiones ad probos judices requirit sacer Textus: Ut 1. sint sapientes; nam ut fatur Cajetanus: *Verè prima pars judicii à naturali ingenio est: virisquidem ingeniis, naturaliter sunt aliorum rectores*: 2. Probi & timentes Deum, ne eorum nequitia jura pervertat; 3. Oderint avaritiam. Animadvertit autem ibidem Cajetanus quod [dictio Hebraica non significat propriè avaritiam, sed facultates, hoc est bona quæ possidemus, aurum, argentum, & reliqua hujusmodi;] Judex itaque non solum non sit avarus; *Noli esse pecuniæ amans*, sed adhuc etto divitiarum contemptor. Jansenius in judice requirit divitias, ne si pauper sit, & opum indigus, facile subornetur, & alios depauperet, ut ditetur; ad instar Adami & Evæ, qui cùm cognovissent se esse nudos, *ipsi nudati, nudant arbores*, ut suam tegant nuditatem? Utinam Judicum officia non essent venalia, neque ipsi Judices, ullum pro administranda justitia sumerent emolumentum, sed gratis illam redderent. At proh dolor! officia carò emunt, carò etiam justitiam reddunt; & ultra salaria sibi debita munera accipiunt, & pauperes & viduas nihil offerre valentes ad extremam pauperiem redigunt. Depravati illi & avari Judices *commodorum suorum causa jungentes domum ad domum, ut quæ proximi sunt auferent amantes munera; sectantes retributionem; diripientes judicata pauperum, ut esset illis vidua in rapinam, & pupillus in prædam.* Belle Ennodius munera seu beneficia judicibus exhibita immanem nuncupat gratiam. Immanis est gratia, quæ liberam & indifferentem justitiam, munerum præstigiis, muneranti reddit obnoxiam: eam namque ob avaris judicibus extorquent divitiæ. Ab immani illa gratia sese immunem prædicat Ennodius. *Datum est mihi libera habere judicia, etiam cum sim beneficiis obligatus. Est enim superni numinis, ut sententiam ferat obnoxius: nec delectetur immanitate gratiæ rigor examinis.* Verum si supremus judex Deus sententiam fert innoxius, neque ullum pro reddenda justitia mutuatur munus, plerique judices criminosè justitiam administrant. *Non debet judex vendere justum judicium*, ipsi verò numeribus corrumpuntur: *argento et auro appetitur veritas, expugnatur integritas*; iniquè à litigantibus emitur, & sceleratius adhuc à judicibus divenditur. Nam ut belle subjungit D. Augustinus, *cum judicia quæ nec justa, nec sunt vendenda, iniqua venduntur; multo sceleratius utique et pecunia sumitur, quia sceleratè quamvis etiam à volentibus datur.* Vendentes & ementes iniquum judicium criminosi sunt, & utrique ad restitutionem obligati. Exod. 18. Tert. lib de Monog. 12, in cap. 17. Eccles. Basil. Seluc. Orat 3. Tert. l. 4. adv. Marc. 27. L. 9. Ep. 23. D. Aug. Epist 54. ad Macedon.

Neque solum criminosi sunt judices avari, captantes munera, sed

adhuc qui immodicum sumunt à litigantibus pretium & lites procrastinant, emolumenti causa, velut æternant & litigantes divites depauperant. *Longa quæstio litigantium non tam auget patrimonia, quam evertit; & quod sit ambitu lucri, causa videtur esse dispendii.* O quam miseri litigantes, Judicum avaritiæ & cupiditati expositi! quam felices qui ab eorum rapina sunt exempti! valentes dicere cum Vate Regio: [Qui exaltas me de portis mortis.] Nonnulli exscribunt, *de portis litium*; alii verò vertunt de iniquis judicibus! Nam ut animadvertit quidam Neotericus [& quia in portis jus dicebant Hebræi, portæ pro Magistratibus accipiunt nonnunquam, & hoc loco portæ mortis, pro iniquis judicibus.] Item qui tribunalia frequentant, & lites tractant, in portis mortis versari dicuntur; & hoc duplici ratione: Tum quia ipsi litigantes per injustitias, fraudes, falsitates, inimicitias, aliaque ejusmodi quæ perpetrant scelera moriuntur gratiæ, & inferni ingrediuntur portas: Tum quia species quædam mortis est exponi rapacitati iniquorum judicum, quorum sententias, *infernales leges, & tartari portas* vocitat D. Hilarius: quia ducunt eos ad tartara de injustis judiciis pœnas luituros.

Cassiod. lib. 4. Var. Epist. 37.

Ps. 9. Lorin.

In Caten. in c. 6. Matth.

Judex *præses legum est* non interpres, pro ingenii licentia, pro nutus privilegio, pro personarum acceptione, pro numerum avaritia, pro affectus libidine: Si enim flectatur ad judicis placitum, nihil sanctum erit in jurisprudentia, sed omnia nutabunt ad illius voluntatem. Judices sunt *legum tutores*, non prævaricatores. Probus judex sit ab omni affectu remotissimus, & si quem sentiat, exuat se ab illo, seponatque personam amici, etiam cum de re sua suorumque agitur. Quem sic alloquitur Cassiodorus: *Elegisti te per cuncta judicem totius erroris expertem, nec invidia quemquam deprimens, nec gratia blandiente sublimans. Quod cùm ubique sit arduum, tamen sit in patria gloriosum, ubi necesse est aut gratiam parentela provocet, aut odium longæ contentiones exasperent.* Quanta vis amicitiæ & amoris ad labefactandam judicis integritatem! quid non potest vetus aut recens amicus? quid non propinquus affinitate aut sanguine junctus? quid non domesticorum supplicationes, filiorum preces, uxoris blanditiæ quibus utitur ad maritum flectendum? Quid non decora mulier, præsertim erga Judicem veneri deditum? Non immerito prophanus amor pingitur cæcus, quia scilicet excæcat amantes; quare D. Hieronymus laudat pulchrum istud Theophrasti effatum: *Amantium cæca judicia sunt.*

Senec. l. 1. de Ira 5.

Tert. Apol. 2.

Lib. 2. Var. Ep. 3.

In c. 10. Oseæ.

Neque duntaxat amore, sed adhuc odio & animadversione judices prævaricantur. *Perfectus amor, & perfectum odium, judicium verum non agnoscit*; qui ardenter amant, nihil non magnum, non pulchrum conspiciunt in persona amata; at è converso, qui odio aliquem prosequuntur, cunctas ejus perfectiones quantumvis illustres velut tot defectus considerant: *Sicut omnia dilecta præclara sunt, sic omnia ingrata videntur obscura.* Quod experientia comprobatur, in Gentilibus sine causa odientibus Christianos, ut illis exprobrat Tertullianus: *Hanc itaque primam causam*

Imperf. Ho 12. in Matth.

Cassiod. lib 3. Var. Ep. 5.

Apolog. 1.

causam apud vos collocamus iniquitatis odii erga nomen Christianum. Hæc odii iniquitas exprobari posset multis Christianis judicibus, quorum est *odium injustum*, quia judicant ex animadversione, & ex iracundia & crudelitate condemnant. Tert. lib. de Spect. 16.

Est in Deo *societas & conspiratio, bonitas atque justitiæ, separationem earum non potest capere.* Nam ut eloquenter fatur Chrysologus: *Penes Deum neque pietas sine justitia est; neque sine pietate justitia: cœlesti sensu sine bonitate æquitas, sine æquitate bonitas non habetur. Virtutes si separata fuerint, dilabuntur: æquitas sine bonitate sævitia est, & justitia sine pietate crudelitas.* Eodem fere modo ratiocinatur D. Augustinus agnoscens hoc discrimen inter Deum supremum Judicem, & judices terrenos; quod *homines quando judicant, aliquando victi misericordia faciunt contra justitiam, & videtur esse misericordia, & non esse judicium: at aliquando rigidum volentes tenere judicium, pervertunt misericordiam. Deus autem nec in bonitate misericordiæ perdit judicii severitatem; nec in judicando cum severitate, amittit misericordiæ bonitatem.* Sit ergo divina justitia humanæ idæa, & ut terrenus judex perfecte suo fungatur officio, supremi Judicis imitetur exemplum? Si ad illud se componat exemplar, erit *justus, quia pius: & pius, quia justus*: neque in pietate deseret justitiam, neque in justitia misericordiam obliviscetur. Justitia neque mollis, neque saxea est: non ita movetur compassione sontium, ut nullam criminibus infligat pœnam; neque adeo est agrestis & inmisericors, ut absque ulla humanitate leviſſimis scelleribus atrociſſima quæque imponat supplicia. Sunt judices ita inhumani, ut in ferendis sententiis, & damnandis reis, non leges sed innatam barbariem & crudelitatem consulant; in quos Christus Dominus maledictiones vibrare videtur: Væ vobis legis peritis. Nam ut animadvertit D. Cyrillus, Salvator his verbis *reprobavit onerosam legispertorum officinam.* Judicum tribunalia nuncupat onerosam officinam; in qua cudantur novæ pœnæ, fabricantur repetita supplicia, quæ sævi judices producunt adversus reos, non ex jurisprudentiæ officina, sed ex innata iracundiæ & ferocitatis crudelitate. Quam sit inhumanus iracundi judicis furor, Pisonis comprobatur exemplo, de quo sic fatur Philosophus moralis. (*Piso, vir à multis vitiis integer, sed pravus, & cui placebat præ constantia rigor.* Is cum iratus duci jussisset eum, qui ex commeatu sine commilitone rediret, quasi interfecisset quem non exhibebat; roganti tempus aliquod ad conquirendum, non dedit: damnatus extra vallum deductus est, & jam cervicem porrigebat cum subito apparuit ille commilito, qui occisus videbatur. Tunc centurio supplicio præpositus, condere gladium speculatorem jubet; damnatum ad Pisonem reduci, redditurus Pisoni Innocentiam; nam militi fortuna redderat. Ingenti concursu deducunt, complexi alter alterum cum magno gaudio castrorum commilitones. Conscendit tribunal furens Piso, ac jubet duci utrumque & eum militem qui non occidit, & eum qui non perierat. Quid hoc indignius? quia unus innocens apparuerat, duo peribant. Piso adjecit & tertium. Nam illum Centurionem, qui damnatum reduxit, duci Tert. l. 2. adv. Marc. 12. Serm. 145. In Pſ. 100. Chryſol. ibid. Luc. 11. L. 1. de Ira 16.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

duci jussit. Constituti sunt in eodem loco perituri tres, ob unius Innocentiam. O quam solers est iracundia ad fingendas causas furoris! Te, inquit, duci jubeo, quia damnatus es, te quia causa damnationis commilitoni fuisti, te quia jussus occidere, Imperatori non paruisti. Excogitavit quemadmodum tria crimina faceret, quia nullum invenerat.

Tert. Apol. 49. Quam multi sunt hac ætate iracundi judices, qui *de iniquitate sævitia* merito possunt culpari, qui sua authoritate abutentes, humanitatem obliviscuntur, leges & jura prævaricantur, & ex ira & furore quo agitantur supplicia decernunt, à quibus magis *gladius odio educitur, quam judicio; furore, quam lege!* Cujusmodi erat Scapula Africæ præses, adversus Christianos immaniter ferociens, quem à sævitia dimovere nititur Tertullianus, & recordatione humanitatis & consideratione suæ subjectionis. *Potes & officio jurisdictionis tuæ fungi, & humanitatis meminisse: vel quia & vos sub gladio estis.* Plura sunt quæ judices à sævitia arcere debent: 1. Dei exemplum, qui absque ulla justitiæ suæ injuria, punit infra condignum: 2. Humanitas quæ non crudelitatem spirat, sed ad misericordiam potius inclinat: unde judex mitis & humanus *dum pietatem cogitat, crudelitate caruit: dum causam temperat, judicium custodivit: dum vindictam differt, crimen evasit.* 3. Conscientiæ custodia, ne nimia sævitia crimen incurrat. Idcirco judicem hortatur Ecclesiasticus: *Noli esse justus multum*, sed innatam sævitiam, si non humanitate, saltem timore criminis tempera. Nam ut ait Cassiodorus in Judicum persona loquens: *Qui periculosè justi fuimus, sub securitate semper ignoscimus. Quapropter pœnas abdicamus, tormenta damnamus, & tunc vere ludices fumus. Mallè indulgentia, quæ solvit & præsides.* Sciat judex severitate justitiæ rigidus, quod periculosè est justus; quamtumvis enim ex munere præsit justitiæ, illiusque sit vindex, tamen à severitate & sævitia abhorreat, ne dum rectè rigidus punit, iniquè & contra justitiam judicet: 4. Ad sua crimina attendens judex, aliena sæve & crudeliter non punit. *Facile enim absolutor est alieni criminis, conscius sui.* In ferenda sententia, non tam se judicem quam reum cogitat: A seipso de propriæ conscientiæ gymnasio edisci gymnasium, & dum se humanitatis indigum recognoscit, aliis humanitatem & clementiam præstat. 5. Quia Judex etsi super alios constitutus sub gladio est, & subditus supremo judici, qui condemnat eos, qui iracundia & ferocitate, & qui ignavia & imbecillitate justitiam prævaricantur.

Hildeb. ep. 56.

L. ad Scap. 4.

Chrysol. Ser. 145.

Cap. 7.

Li. 11. Variat. epis. 40.

Cassiod. præm. l. 11. Variat.

Tert. l. 1. adv. Marc. 25. Marcion removens à Deo *judiciarias vires*, est illi contumeliosus: Tum quia ad instar Epicuri *in totum immobilem & stupentem Deum* efficit, qui nec virtuti largitur præmium, neque vitium pœna mulctat: Tum quia *perversissimum Deum ostendit in ipso præconio solitaria bonitatis. Si enim neque damnat, neque vexat, utpote qui nec judicem præstat, non invenio quomodo illi disciplinarum ratio consistat. Quale est enim, ut præcepta constituat non executurus; ut delicta prohibeat non vindicaturus, quia non judicaturus?* Absit ut Deo tribuamus neque stupiditatem, neque perversitatem. Verùm si hi defectus Deo repug-

repugnant, in multis reperiuntur ignavis judicibus, ob quorum negligentiam & imbecillitatem scelera grassantur, & criminosi insolescunt. Porrò justitia strenua esse debet, animosa, magnanima, armata adversus improborum malitiam. Ignavum stupentem, & inermem judicem pungit Ecclesiasticus: *Noli quærere fieri judex, nisi valeas virtute irrumpere in iniquitates: ne forte extimescas faciem potentis, & ponas scandalum in æquitate.* Irrumpere idem est ac vi ingredi, impetum facere: Judex tenetur audacter potentum aggredi iniquitates, punire crimina. Qui ob timiditatem procerum non cohibet insolentiam, dicitur scandalum ponere in æquitate; id est ipsam æquitatem & justitiam scandalizare. *Justitia animus habitum induit, & fortitudinis, & temperantiæ.* Temperantiæ quidem, ut sit ratione gubernata, nec ira, avaritia, libidine, aut aliqua alia passione agitatus judex in justitiæ officina, injustitias excudat: Fortitudinis etiam, severius male scelerosos puniens: ne *pro impunitate severitate* scelera insolescant, & sua pusillitate non modo scandalizet homines justos sed in ipsa justitia scandalum ponat: *In iudice misericordia & justitia debent esse, quia una sine altera bene esse non potest. Misericordia sola si fuerit, securitatem faciet peccandi subjectis. Iterum si disciplina semper aderit, vertitur animus delinquentis in desperationem, & judex non meretur à Deo misericordiam.* Multi sunt tamen judices, ex defectu misericordiæ crudeliter sævientes, & ex defectu justitiæ, scandalosa potentum crimina non punientes. In infirmis & pauperibus castigandis potentissimi sunt, adversus magnates vero imbecilles & stupidi: in plebeios Leonum demonstrant ferocitatem, in procères damarum obtentant timiditatem: Nec attendunt quod judicibus magnanimitas est necessaria, non tam adversus infirmos, quia justitiæ obediunt, quam adversus potentes qui scelerose viventes, insolentius justitiam contempunt. *Vbi malitia conjuncta potentiæ est, aliquid tibi supra hominem præsumendum.* Bona præsumptio quæ armatur contra non bonam potentium præsumptionem: Bonus judex tuetur pauperculorum impotentiam; qui à magnatibus injustè opprimuntur, & armatur adversus procerum potentiam, qui neque homines, neque Deum metuentes, temere omnia sibi licere præsumunt, & sua potentia insolescentes, in pauperum ruinam, & reipublicæ detrimentum, atrociora quæque audent facinora. *Sic enim æquitatis libra servabitur, si auxilium largiatur impatibus, & metum nostri pro parvulis, insolentibus opponamus.* Sic loquitur Theodoricus Rex; quem non imitantur judices iniqui sævientes erga impotentes, indulgentes potentibus, & sua debilitate & ignavia irritantes supremum judicem, qui formidandam exercet potentiam; tum erga judices negligentes: tum erga potentes scelerosos & insolentes.

Cap. 7.

Senec. ep. 20.

Tert lib. 4. adv. Marc. 16

D Auguſt. ſer. 105. de Temp.

D Bernard. l 5 de Conſid.

Caſſiod lib. Variar. ep. 6.

3. Potestate indiget judex: nam *unde judicium nisi de potestate?* Diversa est autem Judicum potestas, pro jurisdictionis qua pollent diversitate: & quia Deus est supremus judex, *omnem super nos potestatem ejus* agnoscere debemus: Supremam hanc potestatem exercet Deus, de crimi-

Tert lib de Teſt. An.

Tert. lib. de Pat. 10. criminibus vindictam sumens. Nam *quid credimus judicem illum; si non & ultorem?* Summam supremi illius judicis potestatem cuncti metuere debent mortales, præsertim Judices & potentes. Judices non homines, sed Deum pertimescentes, probe suo funguntur officio. *Solus est Dei timor, qui fugat crimina, innocentiam servat. At è converso facile deviat à justitia qui in causis non Deum, sed hominem pertimescit.* Chrysol. Ser. 127. Cujusmodi sunt Judices politici & iniqui, in quos suam potestatem demonstrabit Deus & perverse administratam eorum judicabit justitiam. Quod innuit Regius vates modulate canens: *Narrabimus mirabilia tua.* In Græco habetur. *Omnia mirabilia tua.* Omnia autem illa Dei mirabilia, in compendium redigit Propheta, subjungens. *Cum accepero tempus, ego justitias judicabo.* Psal. 74. Omnium mirabilium Dei summa est, quod Deus tanquam supremus Judex justitias judicabit, armabitque suam potentiam quæ tot ab orbe condito mirabilia operata est, adversus iniquos judices & sceleroſos Principes, qui perverse administrarunt justitiam. *Horrende & cito apparebit vobis, quoniam judicium durissimum his qui præsunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia: Potentes autem potenter tormenta patientur.* Sap. 6. Velint nolint subjicientur justitiæ Dei magnates, nec valebunt resistere potestati supremi illius judicis quem modo non metuunt. Sciat judex, *sciat Rex, quod sicut in throno hominum primus constitutus est, sic & in pœnis, nisi justitiam fecerit, primatum est habiturus.* Dub. Cypr. de abus. Sacerd. c. 9. Neque à suppliciis immunes erunt magnates & potentes sceleroſam vitam ducentes & humanam justitiam haud formidantes. Adversus quos etiam nunc fert sententiam ipsemet supremus vivorum & mortuorum judex. Vos autem sicut homines moriemini, & sicut unus de principibus cadetis. *Cadentes non secus atque unus de principibus cecidit: hic autem est diabolus.* Psal. 81. Græci Patres in Paraph. Quemadmodum enim Lucifer inter Angelos primatum tenens, peccando corruit in infernum interminabiles luituras pœnas, ita sceleroſi magnates & principes morientur non secus ac cæteri homines & post mortem detrudentur ad tartara, ubique æterna tolerabunt supplicia.

Terreni Judices viventium animas torquere nequeunt, neque etiam mortuorum corpora; imò mors ab eorum severitate & potentia liberat reos. Quare acute animadvertit D. Ambrosius, *mortem supplicii corporalis esse defectum.* In cap. 12. Liv. Quasi dicat; Qui apud severum & crudelem judicem causam habet, ex ira & furore repetitam pœnâ, pro unica culpa exigentem, ipsa mors defectus supplicii est. Nam defectus corporeæ vitæ eripit sævo judicii materiam supplicii, quod sæpe repeteret, & perpetuaret, si vita suppeteret. Dei autem jurisdictio seſe extendit, non solum supra animas, sed etiam supra corpora. Neque mors ab ejus severitate eximit criminoſos, quos etiam post mortẽ tum in corpore, tum in anima, interminabili supplicio mulctat. Inde tria ex Domini verbis colligit Tertullianus. Unum: Non timendos homines qui postquam occiderint corpus, nullum aliud possunt infligere supplicium, Dominus *conversus ad discipulos, Dico autem vobis,* inquit, *amicis meis: Nolite terreri ab* Lib. 4 Adv. Marc. 28.

eis

eis qui vos solummodo occidere possunt, nec post hoc ullam in vobis habent potestatem. Aliud, Timendum esse Deum, cujus potestas ultra mortem extenditur, puniens in gehenna sceleroſos & peccatores. *Demonstrabo autem vobis quem timeatis: Timete eum qui postquam occiderit, potestatem habet mittendi in gehennam. Itaque dico vobis, hunc timete.* Tertium, Deum, quem timere oportet, non esse peccato offendendum, sed potius virtutibus & sanctis operibus promerendum. *Quem timeri jubet offendi vetat, & quem offendi vetat, demereri jubet.* Habemus hæc documenta & præcepta, non ab hominibus sceleroſis, non à judicibus iniquis, non à principibus vitio deditis: sed à supremo judice Deo, quem formidare, cui obtemperare & à quo obsequi præmium sperare debemus. *Et qui hæc mandat, ipsius est cui timendo, & non offendendo, & demerendo procurat.* Supremam igitur judicis timeamus potentiam, mandatis ejus obediamus, crimina quæ illum offendunt fugiamus, virtuti studeamus, & æternam merebimur gloriam. Tertull.

CONCIO SECUNDA.

DE *cæteris verò Nominibus, & imprimis Christi*, acutè animadvertit D. Auguſtinus. *quod innumerabilibus modis; eadem res appellari possunt rectè & subtilissimè.* Et hoc, ut mihi videtur, trina potiſſimum de causa: Primò ut per diversa nomina, varia quibus personæ insigniuntur officia denotentur: *Proinde tituli* in actibus publicis inseruntur. Secundò ad exprimendas vel perfectiones vel jurisdictiones, vel affinitates quibus nobilitantur homines; *Quorum ne nominum quidem dignitas, humanis cognominibus distat.* Tertiò ad invenienda egregia facinora quæ pertractata sunt, vel saltem quæ ominantur pertractanda. *Exinde titulos quorumdam* legimus, à Gentibus debellatis, Provinciis imperio subditis, egregiisque patratis operibus: *Sicut reges triumphorum suorum titulis nuncupantur, & subjectarum Gentium conquirunt numerosissima cognomenta; ita Christus bonorum suorum titulis nuncupatur.* Non est autem in præsentiarum sermo de nominibus quæ Christo meta, horicè duntaxat & analogicè competunt, qualia sunt Leo, Agnus, Petra, Ostium, Vitis, aliaque ejusmodi. *Nec miretur lector, si idem & Princeps est, & Sacerdos, & vitulus & agnus, & aries: cùm in scripturis sanctis pro varietate causarum legamus eum, Dominum & Deum; & hominem, & Prophetam, & virgam, & radicem, & florem, & Principem, & judicem, & regem, & justum, justitiam, Apostolum, Episcopum, brachium, servum, unigenitum, pastorem, filium, ostium, viam, Angelum, sagittam.* Non loquimur etiam de nominibus quæ conveniunt Christo præcisè, ut Deus est, sive sint essentialia & communia tribus Personis Divinis, sive propria aut appropriata secundæ personæ Trinitatis: sed tantum de nominibus quibus afficitur Christus, ut est Deus-Homo. Non quidem de omnibus quæ ad

Lib. 3. adv. Marc 15. D. Aug. lib. de Quant. An. c 33. Tert lib de Spect 1. Tertull. lib 2. ad Nat. 8. Tert lib. de Spect 4. Chrysol. Ser. 57.

D. Hieron. in Ezech. 46.

illum pertinent ratione officii, aut dignitatis: neque adhuc de omnibus appellativis quibus ut plurimum apud homines audiebatur, ut Nazaræus, Chri-
Tert. l. 4. adv. Marc. 8. stus, & Jesus. Et quidem *Nazaræus vocari habebat secundum Prophetiam, Christus Creatoris: unde & ipso nomine nos Iudæi, Nazaræos appellant per eum. Christo autem appellatio Nazarei competitura erat, ex insantia latebris, ad quas apud Nazareth descendit, vitando Archelaum filium Herodis.* A loco in quo habitavit
Tert lib de Bapt. 6. appellatus est Nazaræus & ab unctione nuncupatus est Christus. *Unde Christus dicitur à Chrismate, quod est unctio, qua Domino nomen accomodavit, sacta spiritalis, quia Spiritus unctus est à Deo Patre, sicut in Actis: Collecti sunt enim verè in ista civitate adversum sanctum Filium tuum quem unxisti.* Tertulliano arridens Chrysologus postquam Christum ab unctione dictum asseruit, subjun-
Ser 59. git. *Quia & unctio qua per reges, Prophetas, & Sacerdotes olim cucurrerat in figuram, in hunc regem regum, Sacerdotem Sacerdotum, Prophetarum Prophetam, tota se plenitudine Spiritus divinitatis effudit: ut regnum & Sacerdotium, quod per alios præmiserat temporaliter, in auctorem ipsum resunderet, & redderet sempiternum.* Tandem vocitatur Jesus. Quemadmodum autem à loco in quo
Chrysolog Ser 57. remansit dictus est Nazaræus, *& ut à Chrismate Christus, sic Iesus vocatus à salute* hominum quam operatus est. Ut enim animadvertit D. Augustinus,
Lib. 3, de Trin. cap. 10. *Iesus Hebraice, nostra autem loquutione Salvator.* Inter Christi & Jesu vocabu-
L. adv. Prax 27. lum hoc agnoscit discrimen Tertullianus, quod unum est proprium, alterum accidentale. *Quorum nominum alterum est proprium, quod ab Angelo impositum est: alterum accidens, quod ab unctione convenit.* Nomen accidentale
Chrysolog. Ser. 60. est Christus, nomen proprium est Jesus. *Illud Sacramenti nomen est, hoc triumphi: nam sicut à Deo unctus nomen sortitur exunguine, ita cum salutem perditam mundo reddidit, à salvando nomen Salvatoris assumit.* Quod est prorsus honorabile, admirabile, amabile, Ratione; 1. excellentiæ & dignitatis: 2. virtutis & efficacitatis: 3, dignationis & pietatis.

I. PARS. Tert. Apol. 21. Multis rationibus comprobatur quam sit honorabile & augustum sanctissimum Jesu nomen. 1. Quia per illud significatur *homo Deo mistus*: id est Divini Verbi personalitate suppositatus & subsistens. Nihil est autem Verbo Divino sublimius. 2. Quia denotatur per nomen Jesu, Dei & Virginis
Tertull: ibid. Filius, in æternitate *de Deo Deus*, id est de substantia Patris generatus, & in tempore, *delapsus in Virginem quandam, & in utero ejus caro figuratus.* Parentum autem nobilitas arguit filii dignitatem, ejusque nomen reddit præclarum & illustre. 3. Quia summam Domini innuit gratiam & sanctitatem. Quam præ se fert Christus Dei filius. Jesus autem idem est ac Christus.
Tert. lib. adv. Prax. 27. *Et habes tota instrumenta Pauli, qua in hunc modum pronuntiant, & duos proponunt, Deum Patrem, & Dominum Iesum Christum Filium Patris, & Iesum ipsum esse Christum: In altero quoque nomine Dei filium. Nam exinde eo jure quo utrumque nomen unius est, id est Dei filii, etiam alterum sine altero ejusdem est. Et sive Iesus tantummodo positus est, intelligitur & Christus; quia Iesus unctus est; sive solummodo Christus, idem est Iesus, quia unctus est Iesus.* Duplici scilicet unc-

tione,

ctione, subſtantiali una, accidentali altera : Subſtantialis eſt unio hypoſtatica, qua *Divinitatis unguento* unctus eſt Jeſus, accidentalis altera, quæ eſt gratia ſumma illi collata. Quod ſi gratia quæ communiter largitur hominibus, pretioſum & maximum donum, à D. Petro vocitatur ; qualis quæſo eſt valor, qualis celſitudo, gratiæ ſive accidentalis, ſive ſubſtantialis, qua Jeſus fuit unctus. 4. Quia Dei filius humanatus eſt ut humanam operaretur ſalutem. *Vt hominem geſtaret Chriſtus, ſalus hominis fuit cauſa.* A ſalvando autem Salvatoris mutuatur nomen, quod idem ſonat ac Jeſus. *Ita cum ſalutem perditam mundo reddidit, à ſalvando nomen Salvatoris aſſumit. Sæpè jam diximus, quod Ieſus Hebraica lingua dicitur, Salvator dicitur hoc Latina.* Ut autem vult Tertullianus, *nihil tam dignum Deo, quam ſalus hominis*, in qua procuranda mirum in modum coruſcant divina miſericordia, potentia, & juſtitia. Miſericordia, dejiciendo Deum, ut proſtratum ſublevaret hominem ; potentia, debellando diabolum, qui de Dei imagine triumpharverat ; juſtitia, reparando per Chriſti ſatisfactionem, injuriam Deo ab Adamo factam. 5. Quia in veteri Teſtamento præfulſerunt tres viri nomine Jeſu inſignes, qui auguſtiſſimum Salvatoris adumbrarunt nomen. Nempe Jeſus qui & Joſue filius Num, Jeſus filius Joſedec, & Jeſus Siracides ; inter quos *ſecundus quoque Moyſes populi ſecundi, qui imaginem noſtri, in promiſſionem Dei induxit, in quo primo nomen Domini dedicatum eſt.* Per ſecundum Moyſen, Joſue intelligit qui primus poſt Moyſen Iſraeliticum populum rexit, & in terram promiſſionis introduxit. *Dum Moyſi ſucceſſor deſtinaretur Auſes filius Nave, transfertur certè de priſtino nomine, & incipit vocari Ieſus. Hanc prius divimus figuram futuri fuiſſe* & quia veritas eſt longe nobilior umbra & figura ejus, ex dignitate virorum qui Dominum etiam in vocabulo præfigurarunt, rectè colligitur quanta ſit præfigurati Dominici nominis excellentia & dignitas. 6. Nominis antiquitas ejus excellentiam demonſtrat, Jeſu autem nomen non accepit Salvator à Maria Matre ſua cui Angelus (Ecce concipies in utero, & paries filium, & vocabis nomen ejus, Jeſum) Conveniens erat ut Angelus *prior Chriſtum & in homines annuntiaret, & Ieſum transnominaret.* Itaque in auſpicio conceptionis auguſtum Jeſu nomen, Angeli præſtruitur oraculo. Neque in circunciſione Chriſto imponitur, niſi quia ante incarnationem, id Angelus Mariæ ante dixerat. Nam evangeliſta teſte (vocatum eſt ab Angelo, priuſquam in utero conciperetur.) *Vocatum plane non impoſitum, nempe hoc ei nomen eſt ab æterno. A natura propria habet ut ſit Salvator. Innatum ei nomen eſt, non indutum ab humana vel Angelica creatura.* Quod innuere videtur Regius Vates, ajens (Ante ſolem permanet nomen ejus.) Campenſis legit, *ante ſolem ſtirabit nomen ejus* : Id eſt Pater æternus qui ante ſecula generat Filium, dat illi in ſua generatione auguſtum Jeſu nomen, quod 1. omnia Chriſti nomina complectitur : 2. ſupra omne nomen extollitur : 3. à cœlo, terra, & inferno, colitur.

Chryſo'og. Ser. 57.

Tert l. de Car. Chr. 14. Chryſo'og. Ser. 60 Lib. 2 adv. Marc. 27.

Tert lib de Monog 6.

Tert lib. adv Judæ 9. Luc. 2.

Tert l. 4. adv Marc 38.

D Bernard. Ser 2 de Chr cunc. Pſ. 72.

1. Quidquid clament & obſtrepant Judæi, *mihi vindico Chriſtum, mihi defendo*

Lib 1 adv. Marc. 16.

defendo Iesum ; cujus varia apud Isaiam Prophetam inveniuntur nomina. Nam [Emmanuel, id est nobiscum Deus] nuncupatur ; deinde sub his indiciis [Accelera, spolia detrahe, prædari] describitur. Tandem [admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, Pater futuri sæculi, Princeps pacis] prædicatur ; *Sed quid dicimus, quod egregius ille Propheta, ipsum, id est, puerum multis nominibus appellandum fore prædicens, hoc unum tacuisse videtur, quod solum, ut præmonuit Angelus & testatur Evangelista, vocatum est nomen ejus* ? Bernardus post varios dinumeratos titulos quibus Dei Filium commendat Vates Evangelicus subjungit : *Magna quidem nomina, sed ubi est nomen quod est super omne nomen, nomen Iesu, in quo omne genu flectatur* ? Ad hoc dubium respondet Bernardus. *Forte in his omnibus unum illud invenies, sed expressum quodammodo & effusum.* Quare Jesum solum nominando, cuncta præfata vocabula in illo inclusa dicimus, ut inde colligatur, quanta sit nominis Jesu excellentia & majestas.

Cap. 7. Cap. 8. Cap. 9.

D. Bern. Ser. 2. de Circunc.

Nomen Jesus idem est ac Emanuël, ut eleganter probat Tertullianus, tum adversus Judæos : tum adversus Marcionem, qui negebant venisse Christum, eo quod non vocabatur Emanuël. *Sic Esaias dicit, Ecce Virgo concipiet in utero, & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emanuël, quod interpretatur nobiscum Deus. Subjuncta est enim & interpretatio Emanuël, nobiscum Deus, uti non solum sonum numinis spectes, sed & sensum. Sonus enim Hebraicus, quod est Emanuël, suæ gentis est : sensus autem ejus, quod est, Deus nobiscum, ex interpretatione communi est.* Trina autem nomine Jesus est Emanuël, id est nobiscum Deus : Tum ratione incarnationis per quam Dei Filius in terra visus est, cum hominibus conversatus est, & humanam operatus est salutem : Ut enim philosophatur D. Thomas per Emanuëlem, id est nobiscum Deum, designatur causa salutis, quæ est unio Divinæ & humanæ naturæ in persona Filii Dei. Tum ratione Eucharistiæ in qua pollicitus est Christus, esse nobiscum usque ad consummationem sæculi : Tum ratione baptismi : *Quod si Emanuël nobiscum Deus est, Deus autem nobiscum Christus est, qui etiam in nobis est ; (quot quot enim in Christum tincti estis, Christum induistis :) tam proprius est Christus in significatione nominis, quod est nobiscum Deus, quam in sono nominis, quod est Emanuël. Atque ita constat venisse jam illum qui prædicabatur Emanuël : quia quod significabat Emanuël, venit, id est nobiscum Deus.*

Lib. adv. Jud. 9.

Tert. lib. 3. adv. Marc. 12.

Æque etiam Jesu nomen secum importat insignia quibus Esaias Christum denotat : Nam ut expendit Doctor Angelicus [per hoc quod dicitur, Voca nomen ejus accelera, spolia detrahe, designatur à quo nos salvavit, quia à diabolo, cujus spolia abstulit [secundum illud Coloss. 2. expolians principatus & potestates.] Quod innuit ipsemet Propheta de Christo vaticinans : *Quoniam prius quam cognoscat infans vocare patrem & matrem, accipiet virtutem Damasci, et spolia Samariæ adversus regem Assiriorum.* Christus autem figurate dicitur bellator : *sic belli potens et armiger Christus est.* Per virtutem Damasci, & Samariæ spolia, intelligenda

3. p quæst. 37. a 2. ad 1.

Tert. lib. adv Jud 9.

Tert. ibid.

genda est idololatria. *Agnosce & spolia figurata, cujus & arma allegorica didicisti.* Pugnavit autem bellipotens & armiger Christus *adversus regem Assyriorum, adversus diabolum,* qui homines ad idololatriam adductos in idololatria detinebat. Ab incunabulis autem accepit virtutem Damasci, & spolia Samariæ adversus Regem Assyriorum: quia Magos ab idololatria removens, ad sui cognitionem & fidem adduxit. *Hoc itaque modo Magos quoque Samaritanorum appellatione titulavit, & despoliatos, quod habuerant cum Samaritanis idololatriam.*

Neque minus competunt Jesu cætera quæ dinumerat Esaias nomina, Nam ut ait D. Bernardus, (Sed & Dominus meus admirabilis fuit in nativitate; consiliarius fuit in prædicatione; Deus in miraculorum coruscatione; fortis in passione; pater futuri sæculi in resurrectione; princeps pacis in illa æterna beatitudine.) Aliam adhuc subministrat Doctor mellifluus præfatorum titulorum expositionem. *Habes ergo unum ex his omnibus appellationibus Iesum: nec omnino aut vocari posset, aut esse Salvator, si forte quippiam horum defuisset.* Nunquid non vere *admirabilem* eum singuli sumus experti in mutatione itaque voluntatum nostrarum? hoc nempe est salvationis nostræ principium, cum incipimus respuere quod diligebamus, dolere unde lætabamur, amplecti quod timebamus, sequi quod fugiebamus, optare quod contemnebamus. Admirabilis plane, qui hæc operatur miracula. Sed nihilominus & *consiliarium* sese exhibeat necesse est in electione pœnitentiæ, & vitæ ordinatione: ne forte sit nobis absque scientia zelus, & voluntati bonæ prudentia desit. Sane opus est ut *Deum* quoque probemus in remissione videlicet priorum delictorum, quia nec sine hac salus nobis constare potest: & nemo potest dicere; Dimitto peccata, nisi solus Deus. Verum ne id quidem sufficit ad salutem, nisi *fortem* quoque experiamur in expugnando impugnantes nos, ne ab eisdem rursum concupiscentiis superemur, & fiant novissima nostra pejora prioribus. Videturne jam aliquid deesse Salvatori? Plane deesset quod maximum est, nisi & *pater esset futuri sæculi*, ut per eum scilicet in immortalitatem resurgeremus, qui per præsentis sæculi patrem generamur ad mortem. Neque hoc satis, si non etiam *princeps pacis* Patri nos reconciliaret, cujus traditurus est regnum, ne forte sicut filii perditionis, utique non salutis, resurrecturi videremur ad pœnam. Multiplicatur sane ejus Imperium, ut merito Salvator dicatur etiam pro multitudine salvandorum. Et pacis non erit finis, ut veram noveris esse salutem, quæ non possit timere defectum. En quomodo solum Jesu nomen, omne nomen complectitur, & quod est magis adhuc stupendum, supra omne nomen extollitur.

Serm. 1. de Nat. Dom.

Serm. 2. de Circunc.

2. Jesus profecto *nomen grande*, quod extollitur *supra omne nomen, quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro.* Grandia nomina, Princeps, Rex, Imperator, summus Pontifex; sed Jesus est supra omne nomen, quod nominatur in hoc sæculo. Grandiora sunt adhuc in futuro sæculo nomina, Angelus, Archangelus, Principatus, Potestates, Virtutes, Domina-

Tert. lib. de Pall. 2. Ephes. 1.

tiones, Throni, Cherubim, Seraphin: Sed Jesus nomen, est *supra omnem principatum, potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur in futuro seculo.* Magna fuerunt apud Gentiles nomina: Saturnus, Jupiter, Pluto, Neptunus, Apollo, Mars, Bacchus, Mercurius, Ceres, Juno, Diana, Venus; *in quorum nominibus & imaginibus, & historiis, fallaciam conspirationis sibi negotium acturi constituerant,* ut sub eis falsa venerarentur numina. At Jesu nomen summe sublimatur super omnia illa *nomina inania atque conficta.* Confictos deos confictis nominibus celebrarunt pagani: Christi autem dignitas, imo & divinitas non est ficta, sed vera; non est inanis, sed omnimode perfecta: proinde *non capit nomen alienum, & statui suo extraneum.* Neque solum Apostolus perstringit nomina Deorum, quos finxerunt Poëtæ, sed etiam Æones quos somniavit Valentinus: *qui simul ausus est duos concipere, Bython & Sigen: cumusque ad triginta Æonum fœtus, tanquam Æneæ Scrophæ, examen divinitatis effudit.* Qui cæteros Æones nosse desiderat, legat Tertullianum, & inveniet non numina, sed nominum portenta: at *ne quem nominibus tam peregrinis, & coactis, & compactis, & ambiguis calido suffundat,* Christiani Christum nominant Jesum, neque de sancto illo erubescunt nomine, quod est *super omne nomen,* quia nomen Jesu est majus, sanctius, venerabilius quam sit nomen Dei Tetragrammaton, Judæis ineffabile quod vulgo dicitur Jehova. Quare Abulensis nomen Jesu, ipso Dei nomine majus existimat. Tum quia Deus significat Deum, qua Dominus & Creator est, Jesus vero significat Deum, qua Salvator & Redemptor est. Uti autem beneficium redemptionis est majus, quam opus creationis, ita nomen Jesu sive Redemptoris majus est quam nomen Dei Creatoris. Et ob hanc causam Ecclesia in benedictione Cerei Paschalis canit: *Nihil nasci profuit, nisi redimi profuisset;* id est frustranea nobis fuisset creatio, & nativitas, nisi subsecuta fuisset redemptio: Tum quia nomen Dei Redemptoris includit nomen Dei Creatoris, sed non è converso: redemptio enim supponit creationem, creatio vero non supponit redemptionem: Tum quia, ut ait Abulensis, *Ecclesiæ communis & laudabilis consuetudo, magis honorat istud nomen Iesus, quam nomen Deus: Unde audito nomine, Iesus, devoti fideles, aut caput inclinant, aut genua flectunt, quod non faciunt audito nomine, Deus.* Excellentiam nominis Jesu super nomen Jehova sequentibus antithesibus declarat modernus Auctor. Jehova significat eum qui est, quomodo seipsum Moysi nominat Deus, *Ego sum qui sum:* Jesus significat eum, qui creator est, & perditos salvat, vivificat, justificat, ac Beatos facit. Jehova fons est & principium entis, Jesus fons est & principium gratiæ, gloriæ, & salutis. Jehova fuit contritor & debellator Pharaonis & Ægypti: Jesus contritor est diaboli & inferni. Jehova Judæorum veteris Testamenti est Jesus Christianorum, & novi Testamenti est legislator. Jehova Hebræos per mare rubrum duxit in Chanaam: Jesus per sanguinem suum, quo baptizamur & abluimur, deducit nos in cœlum. Nomen Jesu in nomine Jehova repræsentabatur; unde

Tert lib de Spect. 10. Tert. lib. de Idol. 13.

Tert. l. 1. adv. Marc. 7.

Lib. adv. Valent 7. Lib. adv. Valent. 6.

Philipp. 2.

Quæst 7 in c. 20. Exod.

D. Greg. in Pastorali.

Cornel. à Lapide in c. 2. Philipp.

unde hæc verba; *Ego sum qui sum*: Ex versione Chaldaica sic legit Lippomanus; *Ego sum, qui ero*; scilicet homo Deus; multique interpretes censent eum, qui in rubo dixit Moysi: *Ego sum qui sum, aut qui ero*, esse divinum Verbum postea carnem assumpturum. Jehova igitur erat quasi ænigma Jesu, & vicissim nomen Jesu est declaratio nominis Jehova. Imò si litteras spectes, nomen Jehoseva, id est Josue (quod est idem cum nomine Jesu) includit omnes litteras nominis Jehova, aliasque proprias superaddit, ut fuse demonstrat à Ponte in Sapientiam. Sed nemo hac supra re melius philosophatur quam Hugo Carensis, qui in nomine Jehova recognoscit inclusum, (Est autem nomen illud Tetragrammaton, id est quatuor litteris scriptum, scilicet hē, jōth, naū, hēth, quod sonat, principium vitæ passionis iste. Hoc nomen erat scriptum in lamina aurea, quam summus Sacerdos gerebat in fronte. Et hujus sensus: Iste, id est Christus, quem iste Sacerdos significat, est principium vitæ, passionis, id est per passionem. (Loco enim ablativi solebant Græci ponere genitivum.) Christiane *habes nominis repræsentationem*, scilicet Jesu nomen, per Jehova repræsentatum, & nomen Jehova, in nomine Jesu contentum: quod significans humanam salutem quam sua passione operatus est Dominus, est magis Augustum & Venerabile. Inde concludit Abulensis: *Qui ergo contra hoc offendit, dehonorando nomen Iesus, magis peccat, quam si dehonestaret nomen Deus.* Quale quæso est crimen impiorum qui sanctissimum Jesu inhonorant nomen? Et si *majus peccatum est accipere nomen Iesus in vanum, quam istud nomen, Deus*; quam scelerosi sunt Christiani, & quanto supplicio puniendi, qui in vanum sumunt, vel Jesu caput, vel ventrem, vel labia, vel plagas, vel alia sanctissima Salvatoris membra, cujus nomen est super omne nomen, quodque à cœlo, terra, & inferno, colitur!

Hom. 2. In cap. 3. Exod.

Tert. l. 4. adv. Marc. 13.

Abul.

3. Pro *magno nominis sacramento* summa veneratione honorandum est Jesu nomen: quo enim magis est excellens, augustum, & sacratum, eo est majori honore dignum. Eadem namque adoratione, qua adoratur Verbum seu Dei Filius, adorandus est Jesus, qui simul Deus est & homo. Neque enim potest adorari Verbum incarnatum seu Christus, quin coadoretur humanitas in Verbo existens. Ideoque *ipsi donatum est nomen quod est super omne nomen: ut cum ipsa forma servi nominatur, Filius unigenitus Dei intelligatur.* Quapropter Jesu debetur supremus latriæ cultus: *Ut in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum.* Per cœlestia intelliguntur Angeli & animæ sanctæ, quæ in cœlo habitant: per terrestria, homines qui in terra degunt, cujusvis sint conditionis; per infernalia, dæmones & reprobi, qui omnes nomini Jesu, cultum, honorem, & reverentiam præstare tenentur. Ut enim ait Origenes Apostoli expendens verba: *Donavit Deus nomen quod est super omne nomen, Domino Salvatori nostro Iesu Christo. Est autem nomen super omne nomen, nomen Iesu, & quia est illud nomen super omne nomen: idcirco in nomine Iesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum.*

Tert. lib. adv. Valent. 39.

D Aug. l. 2 cont. Maximin. c. 7.

Philipp. 2.

Hom. 1. in Josue.

que reus irreverentiæ, & ingratitudinis. Irreverentiæ, tanti nominis non honorans dignitatem, & excellentiam: ingratitudinis, non recognoscens ejus virtutem & efficaciam.

Archangelum Gabrielem misit æternus Pater, *qui prior & Christum suum in homines annuntiaret, & Iesum transnominaret.* Multi homines diversimodè transnominantur: vel à cæsarie aut cæso matris utero, ut Cæsar, vel à subjugatis nationibus, ut Germanicus; vel ab adulatione, ut Augustus; Christus verò, *Iesus vocatus est à salute*, & quia in cruce humanam consummavit salutem & redemptionem, in cruce factus est plene perfecte & actualiter Salvator & Redemptor, Jesuque nomen & titulum sua humilitate obedientia & passione promeruit, ut fatur Apostolus. (Factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod Deus exaltavit illum & donavit illi nomen quod est super omne nomen.) Ly enim *propter quod* non consequentiam vel eventum denotat, ut falso vult Calvinus, sed meritum & mercedem significat, ut passim asseverant doctores Catholici. Nam ut appositè ait, Tertullianus, *Christi nomen non ex natura veniens sed ex dispositione, proprium ejus efficitur, à quo dispositum est.* Invenitur autem dispositum, quando merito passionis, & consummata crucis redemptione Christus Dominus plene Salvatoris peregit officium. Nomen autem quod Christo propter crucis ac passionis meritum datur, est nomen Jesu, ut explicat Apostolus subjungens: (Ut in nomine Jesu omne genu flectatur) quod merito donatur Christo, cum rem nominis implevit redemptione peracta, cui probe aptari possunt hæc Cassiodori verba: *Sumpsisti nomen ex meritu, custodi, ut semper laterù veritate vocabuli.* Licet enim venerabile Jesu nomen ab Angelo prænuntiatum, in Circumcisione acceperit infans Christus, ei inditum est non à præsenti, sed à futura salute consummanda, etenim *nomen auspicium* est, præsagiens rei eventum, quomodo multis imposita sunt nomina quæ actiones futuras ominabantur. Itaque in ara crucis Christus factus est actu Salvator, & per passionem suam sanctissimum Jesu accepit nomen, in circumcisione autem Salvator inchoatione & destinatione; & in ordine ad salutem in cruce consummandam Jesu susceptit nomen. Grande profecto Christi elogium est, quod ab obeundo munere, vocabuli mutuetur prærogativam, & de explendi officii dignitate, nominis accipiat dignitatem. *Grata sunt omninò nomina, quæ designant protinus actionem: quando tota ambiguitas audienti tollitur, ubi in vocabulo concluditur quod geratur.* Sileant illu strissima mundanorum cognomina, quæ eis non verè conveniunt, cum illa contrariis actionibus devenustent: merito commendatur *Christus & Iesus, adquem proprietas nominum pertinet.*

II. PARS. Tert lib 4. adv. Marc. 32.

Chrysol. Ser: 57.

Philip: 2.

Lib: 5. adv: Marc: 25.

Lib: 8. Var. Epist. 10.

Cassiod: lib: 1. Var: ep: 3.

Cassiod: lib: 6. Var. Epist. 7.

Tert. lib. 4. adv. Marc. 38.

Nam in cruce se perfectum demonstravit Salvatorem, dæmones debellans, peccatorum sordes emaculans, gratiam & gloriam hominibus comparans. Nunc quoque sacratissimum ejus nomen, Salvatoris velut resculpit officium, sua namque virtute, & efficacia 1. à dæmonibus li-

berat: 2. ægritudines sanat: 3. media ad salutem comparandam subministrat.

1. Marcionem redarguit Tertullianus qui ex Propheta litteraliter non figurate & allegoricè intellecto, quo bellipotens & armiger promittitur Messias, negat cum Judæis Christum venisse, & consequenter Jesum non esse Christum neque Messiam promissum & mundi Salvatorem asseverat. Adversus illum hæreticum tria demonstrat Tertullianus: Unum, Prophetam figuratè intelligendum & Christum spiritale bellum pugnaturum: secundum, Jesum esse Christum qui promissus fuerat à Propheta dæmones debellaturus: Tertium, Jesum per suam mortem debellasse & superasse dæmones.

Lib 4. adv. Marc. 20. *Age nunc, qui militarem & armatum bellatorem prædicari putas, non figurate, nec allegorice, qui bellum spirituale, adversus spiritales hostes, spiritali militia, spiritalibus armis, spiritaliter debellaturus esset: cum invenies in uno homine multitudinem dæmonum, Legionem se professum: utique spiritalem: Discе & Christum expugnatorem spiritalium hostium, spiritaliter armatum, & spiritaliter bellicosum intelligendum, atque ita ipsum esse qui cum legione quoque dæmonum erat dimicaturus, ut de hoc bello Psalmus posset videri pronuntiasse; Dominus validus, Dominus potens in prælio.* Quod autem Jesus sit Christus, quem pollicetur Propheta spirituales hostes debellaturus, plimet fatentur in Evangelio dæmones: nam

Tert. l. 4. adv. Marc. 7. *exclamat ibidem spiritus dæmonis: Quid nobis & tibi est, Jesu? venisti perdere nos? Scio qui sis, sanctus Dei. Nec enim dixit: quid tibi, & nobis? sed quid nobis & tibi? se deplorans, & sortis suæ exprobrans, quam jam videns, adjecit, venisti perdere nos.* Tandem quomodo Jesus debellarit dæmones declarat Tertullianus, scilicet

Tert. l. 4. adv. Marc. 20. passionem & mortem suam. *Nam cum ultimo hoste morte prælians, per trophæum crucis triumphavit.* Hanc Jesu de diabolo reportatam in cruce victoriam præfiguratam refert Tertullianus, per victoriam quam de Amalechitis Josue tulit. *Iam verò Moyses, quid utique tunc tantum, cum Iesus adversus Amalec prœliabatur, expansis manibus orabat residens; nisi quia illic ubi nomen Domini Iesu dimicabat, dimicaturi quandoque adversus diabolum, crucis quoque erat habitus necessarius, per quam Iesus victoriam esset relaturus.*

Lib. 3 de adv. Marc. 18.

Uti Josue in quo præfiguratum erat Jesu nomen de Amalechitis qui figurabant dæmones reportavit victoriam, ita nunc Jesu nomen rursus debellat dæmones, quos in cruce prostravit Salvator. In virtute sanctissimi illius nominis ab energumenis ejiciuntur maligni spiritus, ut primiceri gloriantur Christiani. *Dæmones autem non tantum respuimus, verum & revincimus, & quotidie traducimus, & de hominibus expellimus; sicut plurimis notum est.*

Tert lib ad Scap 2.

Tanta efficacia adversus dæmones pollet Jesu nomen, ut etiam ab improbis invocatum hominibus, tartareos terreat & expugnet spiritus. *Est enim tanti momenti hoc Iesu nomen in dæmones invocatum, ut si velper improbos nuncupetur, plurima peragat. Quod edocens Iesus, sic inquit: Multi dicent mihi in illa die: In nomine tuo dæmonia ejecimus.* Tantam nominis Jesu potentiam & virtutem expertus fuisset perfidus Judas, si illud invocasset: quod probe sciens

Orig. lib 2. cont Cels. sum.

diabo-

diabolus impedivit ne de traditione Salvatoris tractans cum Judæis, Jesum nominaret, sed ut acute animadvertit Euthymius dixit solummodo. (Quod vultis mihi dare & ego eum vobis tradam?) *Dixit eum, non Iesum, quia sacrum illud nomen oderat: & tamen si illud invocasset, non male periisset; longe enim est desperatio, ubi est hujus nominis invocatio.* In cap. 27. Matth.

Nihil magis curant dæmones quam homines evertere, & efficere sibi damnationis participes. *Operatio eorum est hominis everſio. Sic malitia spiritalis, à primordio auſpicata est in hominis exitium.* Quod multis modis, sed tribus præsertim exequi moliuntur. 1. Illum validis tentationibus impugnant; 2. concupiscentiæ ardores sufflammant, & inordinatos passionum motus suscitant: 3. ad impœnitentiam & desperationem Judæ instar, inducere procurant. Christiane, *si tentaris à diabolo, si ab omnibus hominibus opprimeris, si doloribus fatigaris, Iesu nomen edito, & repente gratiam consequeris.* Multa potentia pollent dæmones; nam *multum spiritalibus viribus licet*, multaque utuntur astutia in tentandis hominibus, quorum carnem veneris accendunt ardoribus, & mentem phantasmatibus movent. *Suppetit illu ad utramque subſtantiam hominu adeundam, subtilitas & tenuitas ſua.* Adversus potentissimum illum inimicum ait D. Bernardus, *Sumo auxilium à potente qui ſuo me roboret adjutorio.* Id ipsum dico diabolo quod inermis David, armato Goliath: (Tu venis ad me cum gladio & hasta ego autem venio ad te in nomine Domini.) Quam validum sit adversus spiritales nequitias, Jesu nomen, declarat Sapiens: *Turris fortiſſima nomen Domini; ad ipſum currit juſtus, & exaltabitur.* In Hebræo habetur: *Turris fortitudinis.* Aquila verò & Theodotion vertunt: *Turris potentiæ.* Pro ly autem, (ad ipsum currit justus) Sirus legit, *Fortis erit.* Figurina scribit: *Extra telorum jactum eſt.* Nomen autem de quo loquitur Sapiens, *est Jesu nomen: nec enim aliud nomen eſt ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos ſalvos fieri.* Jesu nomen proprium est humanati Verbi, quod salutem quam significat, omnibus ad se velut ad turrim confugientibus præstat: De sacratissimo nomine Jesu, quod turrim fortitudinis & potentiæ nuncupat Sapiens, quodque hominum est asilus, adjutorium & propugnaculum adversus dæmonum tentationes, sic edisserit Venerabilis Beda: *Factus utique mihi Deus turris fortitudinis, ideò ego non perfugabilis ero, ſed ſtatarius miles ero.* Miles statarius, est miles stationarius, seu præsidiarius; Currere autem debemus ad Christi nomen tanquam ad turrim fortitudinis & potentiæ: Tum ut per illud simus à dæmonum hostilitate immunes, qui enim munitur nomine Jesu, tanquam in arce tutissima, extra telorum jactum est: Tum ut tanquam stationarii & præsidiarii milites, strenue augustum illud propugnemus nomen, & pro ejus honore ad mortem usque certemus: Tum ut præsidio nominis Iesu sufflammatos à diabolo vincamus concupiscentiæ æstus, & temperemus inordinatos passionum motus. *Nihil ita iræ impetum cohibet, ſuperbiæ tumorem ſedat, ſanat livoris vulnus, reſtringit luxuriæ fluxum, extinguit libidi-* Tert Apol. 22. Laur. Juſtin. Ser de Circune. Tert. Apol. 22. Tert ibid. Serm 15 in Cant. Proverb 18. Actor. 10. In Pſal. 60. D. Bern. ſer 15 in Cant.

libidinis flammam, sitim temperat avaritiæ, ac totius indecoris fugat pruriginem, ac venerandum Jesu nomen, quod invocatum impedit, ne homo labatur animo, & ne peccator in desperationem incidat. Nam ut D. prosequitur Bernardus: *Labitur quis in crimen, currit insuper ad laqueum mortis desperando: Nonne si invocet nomen vitæ, continuo respirabit ad vitam? Cui in periculis palpitanti, & trepidanti, invocatum virtutis nomen, non statim salutem præstitit, depulit metum? Cui quæso in dubiis æstuanti & fluctuanti, non subito ad invocationem clari nominis emicuit certitudo? cui in adversis diffidenti jamjamque deficienti, si nomen adjutorii sonuit, defuit fortitudo?* Tanta enim nominis Jesu est virtus & efficacia; ut & dæmones debellet, & hominum ægritudines sanet.

Tert lib. 3. adv. Marc. 17. 2. Constat *mediatorem annuntiari Christum per Isaiam. Ipse enim, inquit, imbecillitates nostras tulit, & languores portavit,* ut nos à nostris sanaret ægritudinibus. Tres morbos in Adamo contraximus, quorum nonnulli afficiunt animam; alii mentem; tertii corpus. Peccata, sunt animæ morbi; mæstitudo & tristitia, sunt morbi mentis; infirmitates & dolores sunt morbi corporis: Hæc tria morborum genera tulit mediator Christus: *quo testabatur seipsum esse qui morbos & valetudines eorum susceperus adnuntiabatur.* 1. Animæ sanavit morbos, quod præfiguratum fuerat per serpentem æneum quem aspicientes Judæi, à venenoso serpentum morsu sanabantur. *Idem rursus Moyses post interdictam omnis rei similitudinem, æneum serpentem ligno impositum, pendentis habitu in spectaculum Israelis salutare proposuit, eo tempore quo à serpentibus exterminati sunt, nisi quod & hic Dominicæ crucis vim intentabat, qua serpens diabolus publicabatur, & læso cuique à spiritalibus colubris, intuenti tamen & credenti in eam, sanitas morsuum peccatorum, & salus exinde prædicabatur.* Ut peccata sanaret, in Similitudinem carnis peccati suscepit carnem, non tamen peccatricem, quia impeccabilis, & sanctissimus fuit Christus. 2. Morbos mentis sanat Christus, quod ut melius exequeretur, anima ejus fuit *tristis usque ad mortem*: & quamvis nullo umquam corporis morbo laboraverit: morbi enim & ægritudines corporales vestigalia sunt peccati à quo immunis fuit Christus; nam ut belle ad propositum Arnoldus Carnotensis; *Neque enim erat Christus peccato conceptus, cujus solius est donare peccatum. Unde ipsi egredienti; nullum exigens tormenti vectigal;* attamen 3. corporales hominum sanavit morbos, ut Esaiæ, adimpleret Prophetiam. *Nam & hic specialis medicinæ Prophetiam repræsentat: Invalescunt manus dissolutæ, sicut & genua dissoluta in Paralytico*, qui triginta & octo annis fuerat in infirmitate sua, absque ullo manuum & pedum motu. Egregiam illam curam à Domino operandam Esaias Propheta fuerat vaticinatus; *Curatur & Paralyticus, & quidem in cœtu spectante populo. Videbit enim, inquit, Esaias, populus sublimitatem Domini, & gloriam Dei. Quam sublimitatem, & quam gloriam? Convalescite manus dimissæ, & genua dissoluta. Hæc erit paralysis: Convalescite, nec timete. Non otiose iterans, Convalescite;*

Tert lib. de Car. Chr. 15.

Tract. de B. Maria.

Tert. l. 4. adv. Marc. 12.

Tert. l. 4. adv. Marc. 4.

Ecce sanus factus es; jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Surge, inquit, tolle grabatum tuum: simul & animi vigorem, ad non timendos qui dicturi erant: *Quis dimittet peccata, nisi solus Deus?* Habes itaque jam & specialis medicinæ dispunctam prophetiam, & eorum quæ medicinam sunt secuta. Fusè refert Tertullianus sanitatem paralitico à Domino collatam, cujus plures narrat circunstantias. Primò, describit miserandum ægroti statum, qui tandiu remanserat impotens pedibus manibus & toto fere corpore. Secundo, declarat perfectam Paralitici sanitatem, qui tantam accepit à suo medico fortitudinem, ut absque ullo labore levaverit & tulerit grabatum suum. Tertio, non solum in corpore reintegratus fuit paraliticus, sed etiam à peccatis quibus ejus anima ægrotabat liberatus fuit: Quarto, admirandam illam operationem magno spectante cœtu factam asseverat, ut inde Deus glorificatur, & Jesus tanquam Messias agnosceretur. Quinto, commendavit Dominus paralitico animi vigorem, ne metueret eos qui ex ejus tum animæ, tum corporis sanitate scandalizarentur, dicentes: Quis dimittit peccata nisi solus Deus? Neque solum paraliticum sanavit Christus *ad summam, & ipse mox tetigit alios, quibus manu imponens, utique sentiendas, beneficia medicinarum conferebat, tam vera, tam non imaginaria, quam erant, per quæ conferebat. Ipse igitur est Christus Esaiæ, remediator valetudinum. Hic, inquit, imbecillitates nostras aufert, & languores portat. Portare autem Græci etiam pro eo solent ponere, quod est tollere.* Tert. lib. 4. adv. Marc. c.

Eadem curas quas vivens & moriens fecit Christus Dominus, etiamnum per suum operatur nomen, quod animam à peccatis, mentem à tristitia, & corpus à morbis sanat: 1. animæ sanat morbos, peccatores ad pœnitentiam adducens: Nam *qui aliquando stetit ante faciem salutaris nominis, duritia (ut assolet) cordis, ignaviæ torpor, rancor animi, languor acedieæ? cui fons forte siccatus lachrymarum, non invocato Iesu, non continuo erupit uberior, fluxit securior?* hi aliique defectus, & depravati mores, *nimirum morbi & languores animi toti sunt, illud medicina*, Jesu scilicet nomen, quod 2. mentem à tristitia sanat: nam ut subjungit D. Bernardus, *sed est medicina. Tristatur aliquis vestrum? veniat in cor Iesus, & inde saliat in os, & ecce ad exortum nominis lumen, nubilum omne diffugit, redit serenum.* Tandem ut prosequitur D. Bernardus, Jesu aptans hæc Canticorum verba: (Oleum effusum nomen tuum.) *Est proculdubio, inter oleum & nomen sponsi similitudo, nec otioso Spiritu sanctus alterutrum comparavit. Ego autem dico in triplici quadam qualitate olei, quod lucet, pascit, & ungit; si vos melius non habetis. Fovet ignem, nutrit carnem, lenit dolorem. Lux, cibus, medicina. Vide idem nunc & de sponsi nomine. Lucet prædicatum: pascit recogitatum: invocatum lenit & ungit.* 3. Carnis allevians dolores, & corporeos morbos sanans, quod confirmat Bernardus authentico exemplo, Jesu namque nomen *de ore Petri egrediens, claudiunium corporales plantas solidavit & bases.* Ejusmodi miraculum D. Bern. Ser. 15. in Cant. D. Bern. Cap. 1.

refertur in Actis Apostolorum: Erat unus mendicus claudicans, & ad portam speciosam de mendicitate victitans, eleemosynam expetit à Petro: (Petrus autem dixit: Argentum & aurum non est mihi: quod autem habeo hoc tibi do! in nomine Jesu Christi Nazarei surge & ambula.) *Ecce Petrus sub Christi nomine, quasi unus Christus.* Claudum erigit, & ægrotum sanat, & etiam nunc quotidie virtute nominis Jesu, plures sanantur ægroti. Hanc benedictionem seraphicæ religioni præstitit Salvator & ejus alumni impressum ejus nomen impertientes febricitantibus sæpe sæpius sanitate potiuntur: ni eorum infidelitas obstet efficaciæ sanctissimi illius nominis quod salutem subministrat.

In cap. 7. Rom.

Tert lib. de Car Chr. 3. 3. *Pro mundi salute* sustinens mortem Christus, perfecti Salvatoris adimplevit officium, & Jesu promeruit nomen, quod à salute nuncupatum est, quia scilicet homines salvat, eosque ad æternam conducit fœlicitatem:

Tert lib. adv. Jud 9. Quod præfiguratum est in Josue: *Nam quia Iesus Christus secundum populum, quod sumus nos, nationes in saeculi deserto commorantes antea, introducturus esset in terram repromissionis, melle & lacte manantem, id est, in vita aeterna possessionem, qua nihil dulcius; idque, non per Moysem, id est, non per legis disciplinam, sed per Iesum, id est per novae legis gratiam provenire habebat circuncisis nobis petrina acie, id est Christi praecepta* (*Petra enim Christus multis modis & figuris praedicatus est.*) *Ideo is vir qui in hujus sacramenti imaginem parabatur, etiam nominis Dominici inauguratus est figura, ut Iesus nominaretur.* Hanc Salvatoris figuram colligit adhuc Tertullianus, ex sermone quem habuit Deus ad Moysem, & cum eo ad populum Israëliticum quem duce Josue introducturus erat in terram promissionis. *Cum ergo mandato diceret populo, Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui te custodiat in via, & introducat in terram quam paravi tibi: intende illi, & exaudi eum; ne inobaudieris eum: non enim celavit te, quoniam nomen meum super illum est: Angelum quidem eum dixit, ob magnitudinem virtutum quas erat editurus: & ob officium Prophetae, nuntiantis scilicet divinam voluntatem: Iesum autem ob nominis sui futurum Sacramentum. Identidem nomen suum confirmavit, quod ipse ei indiderat: quia non Angelum, non ausem, sed Iesum eum jusserat exinde vocitari.* Hanc figuram videmus in Christo totaliter adimpletam: Terra promissionis, fuit figura cœlestis hæreditatis: populum Israël introduxit Josue in terram Chanaam in cœlum introduxit Jesus homines: Josue fuit dux populi Israëlitici, Jesus fuit dux populi Christiani: populus Israël debebat inspicere Josue & voci ejus obtemperare, Christiani tenentur Jesu obtemperare mandatis & virtutes ejus imitari: Josue multa edidit miracula, & Jesus suam doctrinam signis & portentis confirmavit: Josue nuncupatus est

Tert adv. Marc. 16.

Tert. lib. de Car. Chr. 14. Angelus, Jesus quoque *dictus est magni consilii Angelus; id est nuntius officii, non natura vocabulo. Magnum enim cogitatum Patris, super hominis scilicet restitutione, annuntiaturus saeculo erat.* Acute animadvertit D. Augustinus,

Lib 2. de Trinit. 1. quod licet Spiritus sanctus juxta Domini sententiam promittatur, ut quæ sunt

sunt ventura annuntiet hominibus, non est tamen Angelus nuncupatus: solus Christus missus est à Patre ad magnum annuntiandum & opere consummandum humanæ redemptionis mysterium.

Inde exclamat D. Bernardus, *Currite gentes, ad manum est salus, effusum est nomen, quod quicumque invocaverit salvus est? O nomen benedictum! ô oleum usquequaque effusum! quousque? de cælo in Iudæam, & inde in omnem terram excurrit,* salutis tollens impedimenta, & media acquirendæ salutis subministrans. Tria erant salutis impedimenta; nimirum ignorantiæ & erroris tenebræ, quæ in nocte mentem detinebant humanam; peccata, quæ animæ mortem attulerant; prava exempla, quæ mortales in vitiis enutritos, ad malum inducebant. Tria erant media ad salutem necessaria, nempe lux mentem illuminans, gratia animam vivificans, & virtutis exemplum ad bonum incitans. Jesu autem nomen à mundo illa tulit impedimenta salutis, & media salutis necessaria subministravit: Nam 1. à mentibus fugavit ignorantiæ & erroris tenebras, easque fidei luce illustravit: Serm. 15. in Cant.

Unde putas in toto orbe tanta & tam subita fidei lux, nisi de prædicato Iesu? Nonne in hujus nominis luce Deus nos vocavit in admirabile lumen suum, quibus illuminatis, & in lumine isto videntibus lumen, dicat merito Paulus: Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino? S. Bern. ibi. Ephes. 5.

2. Animas de morte peccati, ad gratiæ vitam suscitavit: nam ut ibidem philosophatur D. Bernardus: *Compungor & confiteor, & confessio vitam indicat. A mortuo enim tanquam qui non est, erit confessio. Ecce vita, ecce sensus; suscitatus perfecte sum: integra est resurrectio. An aliud mors corporis est, nisi cum sensu privatur & vita? Peccatum quod mors animæ est, nec compunctionis mihi sensum, nec confessionis reliquerat vocem, & eram mortuus. Venit is qui peccata dimittit, & utrumque restituit: & dicit animæ meæ, Salus tua ego sum. Quid mirum si cedit mors, ubi vita descendit? jam corde creditur ad exercitium, & ore confessio fit ad salutem.* Eccles. 17.

Tandem 3. Jesus suo exemplo homines ad virtutem & bonum incitavit. Nam ut ait toties laudatus D. Bernardus: *Cum nomino Iesum, hominem mihi propono mitem & humilem corde, benignum, sobrium, castum, misericordem, & omni denique honestate ac sanctitate conspicuum, eundemque ipsum Deum omnipotentem; qui suo me & exemplo sanet, & roboret adjutorio. Hæc omnia simul mihi sonant cum insonuerit Iesus. Sumo mihi itaque exempla de homine, & auxilium à potente: illa, tanquam pigmentarias species, hoc, tanquam unde acuam eas, & facio confectionem, cui similem nemo medicorum facere possit. Hoc tibi electuarium habes ô anima mea, reconditum in vasculo vocabuli hujus, quod est Iesus, salutiferum certe, quod nulli unquam pesti tuæ inveniatur inefficax:* quia est nomen virtutis & efficacitatis; dignationis quoque & pietatis.

Appellatio ista & pietatis & potestatis est. Multis nominibus in sacris paginis insignitur Christus, quæ, ut animadvertit D. Bernardus, denotant aut divinæ majestatis potentiam, aut divinæ pietatis gratiam. III. PARS. Tert. lib. de Orat. 2.

Multæ

Serm 13. in Cant. *Multa quidem sponsæ vocabula sparsa per omnem divinam paginam legitis, sed in duo ea vobis universa complectar. Nullum, ut arbitror, reperietis, quod non aut pietatis gratiam, aut potentiam majestatis sonet: Spiritus ita dicit etiam per sibi familiarium organum*: Duo hæc audivi, quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia. *Ergo secundum majestatem*, Sanctum & terribile nomen ejus.

Psal. 91. Psal. 110.

Act. 4. *Secundum pietatem*; Non est aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri. *Sed exemplum magis perspicuum sit.* Hoc nomen est quod vocabunt eum; Dominus justus noster. *Nomen potentiæ est.* Et vocabitur nomen ejus Emanuel. *pietatem insinuat. Quod horum ergo effunditur? profecto majestatis, ac potentiæ nomen, in id quod est pietatis & gratiæ quodammodo transfunditur, ipsumque effunditur abunde per Jesum Christum Salvatorem nostrum.* Et ut fatur aliorsum D. Bernardus, vel ut volunt Lirinenses,

Hier. 25.

Serm. 1. de Nat. Dom. Surius, Cardinalis Petrus Damianus: *Majestativum nomen in pietativum effunditur*; scilicet in nomen Salvatoris & Jesu, Jesus autem ad procurandam humanam salutem tria adhibuit, nempe 1. cor seu amorem: 2. linguam seu sermonem: 3. manus seu operationem: Ut Christianorum pietas, Salvatoris probe respondeat pietati, Jesu nomen debent habere in corde, in lingua, & in manu. 1. In corde, per dilectionem: 2. In opere, per benedictionem: 3. In manu, per sanctam operationem.

Tert. lib. de Res. Car. 6. Serm. 148. Chrysol. ser. 147. 1. Dei Filius humanatus est & *ipsa imprimis affectione* humanam negotiatus est salutem, & Salvatoris sortitus est nomen. Quare Verbi incarnationem, & hominum redemptionem, *Sacramentum pietatis* nuncupat Chrysologus: Tum quia in eo suam Deus homini demonstrat dignitatem: Tum quia hominis erudit pietatem, *ut tot repletus bonis, tanta divina illectus dulcedine charitatis, Deum diligere disceret.* Ad hoc etenim Dei Filius Salvatoris in cruce consummavit officium: *ut ipse ardenter diligeret, & alios ut diligerent, sic moneret.* Quo ardentior est Dei dignatio, eo ardentior debet esse hominis dilectio. Hanc solam requirit ab homine Salvator, ut magnum pietatis recognoscat sacramentum. Nam ut fatur Chrysologus, *cœlestis creditor totum debitum charitate compensat, & incrementum totius fœnoris, amoris solius exigit & requirit usuram.* Multa accepit homo à cœlesti creditore, quæ eum ad solvendum dilectionis debitum stimulant; quorum nonnulla hominis naturam, alia Verbi humanationem spectant. Illa recensetibidem Chrysologus: *Vis scire homo, quid Deo debeas? Quod factus es, Dei creditum es: quod es rationis capax, Dei fœnus es: quod discretionem boni malive possides, accepisti.* Ita commemorat Tertullianus: *Ut hominem gestaret Christus, salus hominis fuit causa*; scilicet *ad restituendum quod perierat: homo perierat, hominem restitui oportuerat.* Multa Deo debet homo pro acceptis naturæ bonis: majora adhuc pro beneficio Redemptionis.

Serm. 94.

Lib. de Carn. Chr. 14.

Chrysol. ibid. Chrysol. Ser. 147. Utraque charitatis usuris solvere potest: *In tua potestate habes homo, unde piissimo satisfacias creditori. Absolvi vis? ama.* Amorem amore compensa, *ubi humana corda flamma divinæ charitatis accendit.* Ubi divinæ humanationis

tionis solvitur dignatio, dum hominis dilectio Christi æmulatur dilectionem: 1. Divinum Verbum hominem Angelo præposuit, ad hypostaticam unionem assumens naturam humanam non Angelicam: & homo *ejus amori, nihil præponere* debet. 2. Verbum sibi hypostatice uniens hominem, in illo manit: & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in illo: Ut autem subjungit D. Bernardus; *In illo manere est ex amore illi soli adhærere: ipsum ex toto corde diligere, præcepta in omnibus & per omnia observare, & pro illius amore cuncta nec nata etiam reputare.* 3. Dei filius homo factus, hominum æstuans amore, totus in eorum salute occupatus fuit: & ut fatur D. Bernardus, *totum mihi datus, & totus in meos usus expensus est.* Totum autem se hominibus expendens *quidquid est cordis, quidquid mentis, quidquid virtutis humanæ; ita Dei amore voluit possideri, ut hominis mundanus non haberet quod violaret affectus.* 4. Christus in circuncisione amabile accepit Jesu nomen, quo denotatur excellens ejus amor, pretiosissimi sanguinis sui effusione redimens hominem. *Christus dilexit hominem; propter eum omni se humilitate dejecit usque ad mortem, & mortem crucis. Amavit utique quem magno redemit.* Talis ac tantus Salvatoris amor expostulat, *ut ipse Christus solus in cordibus nostris saveat, & cuncta transitoria nobis salleseant: ut nihil præter illum, nobis jam libeat, nec libescere jam valeat.* Quam fœlix Christianus, *cui præter Christum cuncta vilescunt, & ei ipse solus dulcescit!* O *quanta fœlicitate dotatur, quanta beatitudine fœcundatur, cui præter Christum cuncta vilescunt, & ipse Christus solus mellescit,* cui dulce est nomen Jesu!

D. Bern. ser. 3. de Circunc. Chrysol. Ser. 147.

Tertull. l. de Carn. Chr. 4.

D. Bern. ibid.

D. Bern. ibid.

D. Bern. ibid.

Cujusmodi erat D. Augustinus, qui simul cum lacte Monicæ matris bibens Jesu nomen, tanta dulcedine sacratissimi illius nominis fruebatur, ut licet eloquentiam Ciceronis postea fuerit admiratus, tamen insipida illi videbatur, quia Jesu non sapiebat nomen. *Excitatus sermone illo, & accendebar, & ardebam, & hoc solum me in tanta flagrantia refrigerabat, quod nomen Christi non erat ibi, hoc numen Salvatoris mei, id est Jesu, filii tui, in ipso adhuc lacte matris, tenerum cor meum pie biberat, & alte retinebat: & quidquid sine hoc nomine fuisset, quamvis litteratum, & expolitum, & veridicum, non me totum rapiebat.* Nec mirum si D. Augustino non placebat Tulliana eloquentia cujus cordi erat infixum Jesu nomen super mel dulce. Christiane D. Augustini imitare pietatem, *sit tibi Jesus semper in corde, & nunquam imago crucifixi ab animo tuo recedat: Hic tibi sit cibus, & potus, dulcedo & consolatio tua.* Et quia Jesu nomen à salute quam sua morte nobis obtinuit Christus, mutuatum est; *veniat in cor Jesus, & inde saliat in os* & linguam per amabilis & adorabilis nominis venerationem, dilectionem & invocationem.

Lib 3. Conf. 4.

D. Bern. de Forma honestæ vitæ.

2. Non satis fuit Filio Dei salutem hominis habuisse in corde & dilectione, illam adhuc detulit in lingua. Nam *propter hominem prædicavit*, docuit, oravit: Quemadmodum Salvator ad docendum nos viam salutis, os aperuit, linguam adhibuit, verba propalavit: ita Christiane, Jesu nomen devote pronuncia; & *senties indubitanter amœnitatem quandam spiritualem,*

Tertull. l. de Carn. Christ. 4.

Laur. Just. ser. de Circun.

non solum in corde, verum etiam in ore, quoties hoc nomen sanctum à te fuerit cum devotione prolatum. Sive solus existis, five cum aliis conversaris, ut plurimum habeto in ore, sanctissimum Jesu nomen. *Aridus est omnis anima cibus, si non oleo isto infunditur. Insipidus est si non hoc sale conditur. Si scribas non sapit mihi nisi legem ibi Iesum; si disputes aut conferas, non sapit mihi, nisi sonuerit ibi Iesus. Iesu nomen, mel in ore, in aure melos, in corde jubilus.*

D. Bern. ser. 15. in Cant.

Lingua est mentis interpres, & vocem & sermonem homini, dedit Deus, ad internam animi reverentiam manifestandam, cordis dilectionem denotandam; opem in necessitatibus implorandam. Ad hos tres fines, Jesu nomen proferat Christianus. 1. Ut ei reverentiam & venerationem præstet; *Sic & Paulus ubique Deum Patrem ponit, & Dominum nostrum Iesum Christum.* *Cum ad Romanos scribit, gratias agit Deo per Dominum nostrum Iesum Christum.* *Cum ad Galatas, non ab hominibus se Apostolum profers, nec per hominem, sed per Iesum Christum*: & aliorsum nullam prope paginam conscripsit, quæ Jesu nomine non sit insignita. Justo namque calculo ducenties decies novies, Jesu nomen, Christus verò quadringenties & semel expressit, ut denotaret quanto in honore illud haberet: *quia in hoc nomine Deitatis tota adoratur majestas: omnes qui commorantur in cœlis, universi qui habitant terram, cuncti qui in profundo tenentur inferni; huic prosternuntur nomini, hoc adorant. Audi Apostolum dicentem. Ut in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum.* Parum visum est Apostolo, prædicasse adorationem Jesu nomini præstandam à cunctis generatim creaturis, nisi ipse venerationis gratia in ore, & corpore portaret, & pro ejus honore martyrium generosè subiret. Nam ut de Paulo refert Angelicus Doctor; (*Portavit in corde nomen Jesu, semper de eo cogitando: in fronte, de eo gloriando: in ore, semper de eo loquendo: in manu, omnia in nomine ejus faciendo: in calamo, de eo scribendo: in toto corpore, pro eo patiendo.*)

Tert. lib. adv. Prax. 28.

Chrysolog. Ser. 114.

Ser. 1. in Com. D. Pauli.

2. Ore proferatur Jesu nomen dilectionis ergo; quæ enim nobis cara sæpè sæpius nominantur à nobis. Quapropter dilectus discipulus, & ardens Christi amator Joannes ducenties & quinquagies sanctissimum Jesu nomen scriptorum foliis expressum reliquisse comperimus. *Hoc patiebatur de nimio amore Christi, ut eum semper quem diligebat, etiam superflue & extraordinarie nominaret.* Tandem 3. in necessitatibus invocandum est *hoc nomen; quod dedit cæcis visum, auditum surdis, claudis cursum, servorum mutis, vitam mortuis, totamque diabolis potestatem de obsessis corporibus virtus hujus nominis effugavit.* Quam sit potens & efficax invocatum Jesu nomen, ad obtinenda nobis ea quæ ad salutem spectant animæ, declarat ipsemet Salvator ajens: Quidquid petieritis in nomine meo, hoc faciam.) Ubi D. Bernardus: *Nomen Domini Iesus est: hoc nomen fuit ei impositum secundum humanitatem; hic ergo est sensus: Quidquid petieritis in nomine meo, hoc faciam, id est quidquid petieritis ve secundum quod sum homo; dabo vobis secundum quod sum Deus.* Quam merito proclamat D. Bernardus, *Infœlices domos quæ diabolo nomen personant, fœlices in*

D. Hier. in cap. 3 epist. ad Ephes. Chrysolog. Ser. 152.

Serm. 7. de Verb. Dom. in ult. Cœn.

quibus

quibus Iesu nomen quod dulcißimum in aure mel est, semper auditur: quod matres lactantes docent proferre pueros, quod omnes domestici ad patris familias exemplum, magno cum fructu ore decantant! præsertim si in eorum manu & operatione splendeat.

3. *In salute hominis procuranda, recogita totum illi Deum occupatum ac deditum, manu, sensu, opere.* Non solum ex amore & dilectione voluit Deus hominis salutem, neque duntaxat ut eum doceret media salutis acquirendæ, Doctoris & Prædicatoris Christus egit officium, sed adhuc manum adhibuit, tum ad operandum, tum ad patiendum. Trina autem de causa operata & passa est Christi manus. 1. Ut suis operibus æterni Patris gloriam quæreret: unde dicere solebat. Non quæro gloriam meam, sed ejus qui misit me Patris. 2. *Manus Dei patitur*, ut sua passione nobis salutem compararet: unde justum sic alloquitur apud Esaiam; *In manibus meis descripsi te.* 3. Ut nobis tum operandi, tum patiendi præberet exemplum: unde Christianum, Christi sanguine redemptum hortatur Tertullianus: *Tu nullius servus, in quantum servus Christi, qui te etiam captivitate seculi liberavit, ex forma Dominica agere debebis.* Quem adhuc urget D. Bernardus: *Revertere ad Dominum. Via qua venitur ad ipsum: via cordis, via oris, via operis: via cordis contriti: via confitentis labii, via operis recti. Via amoris, ut ipsum jam Christum perfecte diligas:* via confitentis labii, ut Christi nomen honores, laudes & invoces; via operis recti, ut cuncta opera tua, ad Jesu gloriam referas, ad Jesu nomen actus tuos regules & componas, pro Jesu nomine libenter patiaris, doloresque, ignominias, & damna sustineas. Tert. lib. de Res. Car. 6. Tert. ibid. Cap 49. L. 2 dol 19. Serm 12 de Verb Dom. in ult. Cœn.

Ad honorem nominis Jesu dirigenda sunt opera manuum nostrarum, ut *nomen magnum magnificetur adhuc.* Idcircò jure canonico cautum est, *ut nomen Domini omnes actiones nostras auspicetur.* Deinde sanctitum ut honoris causa, *nomen Domini apponatur principio cujuslibet instrumenti*, nullumque Christiani singulare opus, hoc sanctissimo destituatur nomine: sed ab eo incipiat, & ad illud terminetur, quidquid scribitur, legitur, operatur, dicente Apostolo: *Omnia quodcumque facitis in verbo aut in opere, in nomine Domini nostri Iesu Christi*, supple facite: Non propter homines ut eis placeatis, non propter vosmetipsos, ut inde vanam gloriam capteris, sed propter nominis Jesu honorem, quem in cunctis vestris operibus attendere debetis, ut ipse sit exordium & finis cunctarum vestrarum actionum. Christiani nascentis Ecclesiæ nullum aggrediebantur opus, nisi præmisso crucis signo. Undè sic fatur apud Tertullianum: *Ad omnem progressum, atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad calceatum, ad lavacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quæcunque nos conversatio exercet, frontem crucis signaculo terimus.* Utinam hoc pietatis exemplum hac tempestate imitarentur agricolæ, domestici, mercatores, & universaliter cuncti Christiani, cujusvis sint status, sexus, & ætatis; nihil facientes, nisi prius invocato nomine Jesu, & opere ad Jesu honorem relato. Quos ideò D. Bern ser 15 in Cant. Can. de tertius dist 23. Coloss 3. Lib. de Cor. Milit. 3.

ideò hortatur Apostolus: *Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.* Hujusmodi intentionis rectitudine & directione, opera etiam indifferentia sunt multum Deo grata & accepta, virtutisque & meriti induunt rationem. Qua in re, agricolæ, artifices, pluresque alii deficiunt, agentes, operantes, laborantes, absque ullo merito, quia ex motivo duntaxat & fine naturali, operantur & laborant: nimirum ut sibi suisque vitæ necessaria provideant: qui verò sua opera, suosque labores, ad nominis Jesu honorem, & Dei gloriam referunt, ultra terrenum lucrum quod consequuntur, ingens meritorum, divinarumque benedictionum fructum reportant. Christiani, si meritis ditari desideratis, hoc ordine agite: Opus vestrum ab invocatione nominis Jesu sumat exordium, & ad ejus honorem consummetur: Jesus sit initium, finis, & medium, cunctarum rerum: Si cubitum conceditis, si strato assurgitis, si cibum vel potum sumitis, si iter facitis, si scribitis, si legitis, vel aliquid aliud agitis, sanctissimum Iesu interponite nomen: quod actiones vestras dirigat & regulet.

1 Cor. 10.

Sunt multi tepentes Christiani, qui Iesu nomen in ore duntaxat habent, numquam manu seu opere referunt. Hujusmodi tepidus & otiosus Christianus habet quidem nominis oleum, *sed non habet diffusum: habet, sed reconditum: habet in coditibus, sed non in cordibus. Foris hæret in littera: contrectat manibus vas plenum, sed clausum, nec aperit, ut ungatur. Intus intus est unctio spiritus, aperi, & ungere, & jam non erit domus exasperans. Quid facit oleum in vasis si non sentias et in membris? quid tibi prodest pium Salvatoris nomen lectitare in libris, nec habere pietatem in moribus? Oleum est: effunde et senties virtutem ejus quæ triplex ex.* Nam depravatos mores corrigit; bonos dirigit actus, ad Christi imitationem vitam componit; & internam animi dilectionem ostendit. 1. Iesu nomen pravos mores corrigit, bonos regulat & dirigit. Christiane *nunc verò habes, unde et brachio medearis et cordi. Habes, inquam, in nomine Iesu, unde actus tuos vel pravos corrigas, vel minus perfectos adimpleas: itemque unde tuos sensus, aut serves, ne corrumpantur, aut si corrumpantur sanes.* 2. Bonos mores custodit & dirigit: nam ut subjungit Bernardus: *An toties confortaris, quoties recordaris? quid aque mentem cogitantis impinguat? quid ita exercitatos reparat sensus; virtutes roborat; vegetat mores bonos atque honestos; castas fovet affectiones?* Christianus Iesu nomen referens manibus & operibus, efficitur *inde mansuetior ad correctionem; inde patientior ad laborem; inde ardentior ad amorem; inde sagacior ad cautelam; inde humilior pro conscientia; inde acceptior pro verecundia; inde ad obiendum paratior; inde ad gratiarum actionem devotior ac sollicitior.* Quidquid agit, Iesu auspice agit: Vigilat? in oculis Iesu vigilat: dormit? Iesum somniat: ambulat? Iesu comite ambulat: sedet? Iesus illi assidet: studet? Iesus eum erudit: orat? Iesus animat voces: agit? 3. vitam suam ad Iesu imitationem componere satagit; studens *sapere quod sapit et magistri pressius vestigiis inere*, Iesum corde cogitans, ore proferens, moribus referens, in brachio impressum & sigilla-

D. Bern. ser. 14 in Cant.

D. Bern. ser. 15 in Cant.

D. Bern. ser. 14 in Cant.

D. Bern. ser. 15 in Cant.

figillatum habens: quomodo Theodoretus istud Canticorum expendit: (Pone me ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum.) *Vult Salvator noster, ut eum pro signaculo in actibus habeamus, & notam ipsius in omnibus, tam dicta, quam facta imprimamus.* Nam ut Magnus ratiocinatur Gregorius: (Super cor & super brachium ponitur, quo voluntas & actio designatur: Signum quippe tota mens sancta interius, & exterius Christum portat; quia dum in ejus meditatione assidue laborat, in exteriori actione eum imitari non cessat:) exterius namque interiori respondet, actio cogitationi, brachium cordi, cujus est index. Cant. 8.

Jehu Rex, ancipitis Jonadab volens probare fidem, dixit venienti sibi obviam: (Numquid est cor tuum rectum cum corde meo? Et ait Jonadab; Est: Si est, Da mihi manum tuam, & dedit ei manum suam; at ille levavit eum in currum suum.) Christiane, est ne cor tuum rectum cum nomine Jesu; si est, da illi manum tuam, ejus sigillo munitam. *Sigillum Christus in fronte est, ut semper confiteamur; in corde, ut semper diligamus; in brachio, ut semper operemur: ut si fieri potest, tota ejus species exprimatur in nobis.* 4. Reg. 10. D. Amb. l. de Isaac. cap. 2.

Et sicut ipse ex dilectione nostra sustinuit mortem, ita pro ejus amore libenter sustineamus dolores, persecutiones, cruces, ad instar discipulorum qui lætabantur pro nomine Jesu contumeliam pati. Cujusmodi fuit Paulus, qui fidelibus orantibus ne iret in Hierusalem, ut suæ consuleret vitæ, constanter respondit: (Quid facitis flentes & affligentes cor meum? Ego autem non solum alligari, sed & mori in Hierusalem paratus sum propter nomen Domini Jesu.) Ad hoc se vocatum recogitabat: ut enim refert Lucas Evangelista, Dominus apparuit Ananiæ, eique Sauli demandavit curam, aiens: (Vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram Gentibus, & Regibus, & filiis Israël. Ergo enim ostendam illi, quanta oporteat eum pro nomine meo pati.) Pro Christi nomine bonorum jacturam, ignominiam, ipsamque mortem passi sunt generosi Martyres, & nos pro sancto illo nomine sustineamus amanter, patienter, constanter, morbos, adversitates, persecutiones, cruces. (Agere & pati fortia, Romanum est;) bene operari, & mala sustinere, Christianum est: nam *ea nos ostendunt Christianos quæ patimur ad exemplum ipsius Christi*, qui sua passione salutem nostram consummavit, & Salvatoris promeruit nomen, ut nos illius imitantes exemplum, exhibeamus nos veros Christianos, & consummatam in cœlo assequi mereamur salutem. Act. 21. Act. 9. Tert. lib. de Præsc. Hær. 3.

* * *
* *

CONCIO TERTIA.

Tert. lib. adv. Judæ p.

CHristiane, ita vocabulum considera, *ut non solum sonum nominis spectes, sed & sensum.* Non mertis syllabarum attendendus est sonus, sed præsertim soni seu vocis investiganda est significatio: licet enim voces sint nobis necessariæ ad declarandas rerum naturas, & exprimendos mentis conceptus; attamen voces non sunt ipsæmet significatæ rerum naturæ: Nam ut belle philosophatur Tertullianus de Dei nomine differens: *Ita ego non nomini Dei, nec sono, nec notæ nominis hujus, summum magnum in Creatore defendo; sed ipsi substantiæ, cui nomen hoc contingitur. Hanc inveniens solam innatam, insectam, solam æternam, & universitatis conditricem, non nomini, sed statui, nec appellationi, sed condutioni ejus, summum magnum & adscribo & vindico.* Eodem modo cæteris paribus ratiocinandum est de Mariano ac de divino nomine. Considerandæ est potissimum res significata, non est sistendum in solo vocis sono, sed ultra procedendum est, & soni investigandus est sensus: Mariæ autem vocabulum, juxta ethimologicam rationem significat, vel Dominam, vel stellam, vel amaritudinem, seu amaram: *Mariæ nomen in Hebræo interpretatur, illuminatrix, stella, amarum mare: & Syra lingua, Maria interpretetur Domina.* Plures alias sacratissimi Mariæ nominis, Patres adhuc subministrant interpretationes: (Neque immerito non unam tantam nominis habet interpretationem, nullum enim nomen unum puto Virginis gloriam posse enuntiare: sicut Deum ipsum non uno tantum nomine nominamus, sed multis, ut sic ejus incomprehensibilitatem enuntiemus.) Postquam autem sanctus Bernardinus Mariæ gloriam, non uno, sed pluribus nominibus propalandam asseruit, sic Deiparam deprecatur: *Da mihi Virgo, virtutem, ingenium, sermonem, ut fidelibus & devotis tuis valeam nuntiare gloriam nominis tui; non quanta est, sed ut tantillum ego, parvulus tuus laudibus tuis immensis enuntiem ad gloriam tuam, & devotionem meam, & solamen omnium legentium.* Sancti hujus æmulans pietatem, invocato prius Mariæ auxilio, sanctissimum ejus vocabulum propono, tanquam nomen 1. excellentiæ & venerationis: 2. fiduciæ & protectionis: 3. observantiæ & devotionis.

Lib. 1. adv. Marc. 7.

Albert. Magn. in c. 1. Luc.

D Bernardin Sen. tom. 3. Tract. 8 de Virg Ser. 1.

I. PARS.

Quia Deus jam vocari obtinuit substantia cui adscribo; nomini me adscribere putas; quia necesse est per nomen ostendam cui adscribam substantiæ, scilicet qua constat qui Deus dicitur, & summum magnum, ex substantia, non ex nomine deputatur. Attamen ut constat ex Logica nomen sæpe sæpius supponit pro re significata per ipsum, ut in hac propositione, Homo est animal, homo supponit non pro hac voce homo, sed pro natura humana. Ratio enim essentialis animalis, quæ est vivens sensitivum, competit non huic voci, homo,

Tert. lib. 1. adv. Marc. 7.

mo, sed naturæ humanæ, per hanc vocem, homo, significatæ: Neque solum ex Logica, sed adhuc *juxta consuetudinem Scripturarum, nomen ponitur pro nominato, sicut ille in Psalmo*: *Protegat te nomen Dei Iacob, id est, ille qui nominatus est Deus Iacob.* In Mariæ quoque nomine *etiam materia conditio vocabulum sequitur*: quasi Mariæ nomen perinde sit, ac res ipsa, ipsius vices gerens, iisdemque elogiis fruens. Multimodam autem in nomine Mariæ agnoscunt Patres excellentiam. Nam primo Petrus Damianus Mariam nuncupat Dominam, beatus Amædæus, illam vocitat gloriosam. D. vero Ambrosius Mariam velut Deiparam considerat. Mariæ itaque nomen venerandum est, quia significat, 1. sublimem auctoritatem: 2. eminentem dignitatem: 3. nobilem affinitatem. Richard à S. Laur. lib. 1. de laud. Virg. c. 2. Tert. lib. 2. ad Nat. 4. Hom 6 de laud. Virg.

1. Dominus *Dei est cognomen*, supremam denotans auctoritatem: Maria quoque Domina nominatur sublimemque auctoritatem importat. Quapropter Petrus Damianus ad Dominæ reverentiam suos hortatur fratres: *Exultate fratres, quia de Domina illa sermo succedit, que singularem in cordibus nostris sibi vendicat principatum.* Neque Religiosi duntaxat sancti Benedicti, Mariam tanquam Dominam venerantur, sed etiam ejus dominio, cuncti subjiciuntur mortales, ob eminentem qua pollet dignitatem. Tert. Apol. 34. Serm 11. de Annunt.

2. Non uniùs solummodo vocabuli, sed plurium *nominum dignitas* splendescit in Maria, quæ regia, Angelica, & Divina commendatur dignitate: 1. Regia dignitas ei competit: tum quia ardentissima sufflammatur charitate quæ est virtus regia: tum quia *juste Regina mundi, & Regina cœli dicitur, per quam utriusque Creator & rector generatur.* 2. Angelica adhuc dignitate decoratur, nimirum Virginea mentis & corporis puritate. *Angelica plane vita Virginitas*: & ob hanc causam Maria in templo existens sæpe sæpius visitata fuit ab Angelis. Quam ideo allequitur D. Bernardus: *Quidni videas Angelum, cum jam Angelice vivas? quidni visitet Angelus vitæ sociam? quidni salutet civem Sanctorum, & domesticam Dei?* Angelus namque incarnationis nuntius Mariam humiliter salutat. Inde Virginis dignitatem miratur D. Bernardus: *Quæ est hæc Virgo tam mirabilis ut salutetur ab Angelo?* Nec mirum si mirabilem D. Bernardus prædicet Virginem, in qua fulget *magnum meritum, magnum donum, magna gratia*; quæ 3. divinam ei contulit dignitatem. Etenim si justi in Ecclesia militante, & Sancti in triumphante, nuncupantur dii; *quia scriptum sit, Deus deorum stetit in Ecclesia deorum, in medio autem deos judicabit*: Et, *Ego dixi, Vos dii estis*: nonne Beatissima Virgo de divina dignitate gloriatur, *super omnem creaturam ipsa sanctitate, ac dignitate præcellens?* Eximiam Virginis sanctitatem inruit Angelus. Ut enim animadvertit Richardus à Sancto Laurentio: *Idcirco prius dicta est gratia plena, & deinceps ab Angelo nominatur Maria: quia hoc habet ex gratia, ut Mariæ nomen interpretetur in nobis*: Quasi tantus gratiarum numerus, quantus sub istis latet elogiis, (Gratia plena Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui,) sit Mariani nominis commentarius sine quo Tert lib 2. ad Nat. 8. D Bern ser. 1. sup. Salve Regina. D. Bern Serm. 2 de Virg Deip. ibid. Hom 1 sup. Missus est. D Bern. ser. 2. de Assumpt. Tert l 2. adv Marc. 7. D. Bern ser. 1 sup Salve Regina. Lib 1. de laud B. Mar c. 2.

vix

Albert. Mag. in c. 1. Luc.

vix potest intelligi tanti nominis dignitas. Idcirco *omittit Angelus, interponere nomen, Maria, quia in aliud tempus nominandum, postquam gratiæ ejus fuerint explicatæ, sine quibus tam plene significationis nomen non intelligeretur* Licet à fausto Mariæ nomine inchoanda videatur Angelica salutatio, consultissime tamen istiusmodi nominationem distulit Angelus, vocitans Virginem plenam gratia, benedictam in mulieribus, ut augustum Mariæ nomen non gratia vacuum, sed gratiis & benedictionibus plenum denote-

In Hyppop.

tur: ut ait Methodius Virginem alloquens. *Tuum, Dei genitrix, nomen divinis benedictionibus, & gratiis, omni ex parte refertum*; convenientissime dicitur gratia plena, prius quam ab Angelo Maria nominetur. *Ostendens hoc*

Richard. à S. Laur. ibi.

nomen multum habere gratiæ, & altius memoriæ commendandum, & diligentius investigandum. Adeo sanctum & venerabile est Mariæ nomen, quod ex

Luc. 7.

Richardo à Sancto Laurentio, (cum agit Lucas de pœnitentia Magdalenæ, propter hujus nominis reverentiam, non ausus fuit Mariam, sed mulierem nominare. Et paulo post, cum dicit eam justificatam à Domino de

Cap. 8.

suis facultatibus illi ministrasse, vocat Mariam.) Magdalenam ante suam conversionem peccatricem tantum vocat Evangelista, quasi veritus dehonestare augustum Mariæ nomen, quod est honorandum ob eminentem dignitatem, & nobilem affinitatem.

Lib. adv. Jud 9.

3. Vult Tertullianus *Christum per Mariam censendum*, sed potiori ratione Maria est per Christum censenda, & ex Filii nobilitate taxanda Matris

D. Bern. Ho. 2 sup. Missus est.

dignitas, *quæ sola de partu, & partu divino gloriatur. Glortatur dixerim de partu, non in se, sed in ipso quem peperit. Deus siquidem* (*Deus enim est quem peperit*) *Matrem suam singulari in cœlestibus donaturus gloria, singulari in terra prævenire curavit & gratia.* Gloria quam in cœlo possidet Maria, commensuranda est gratiæ quam habuit in terra. Gratia fuit ei collata proportione ad ejus maternitatem servata, & maternitatis celsitudo, ex filii desumenda est dignitate. Hanc ratiocinationem urget D. Ber-

Hom 2. sup. Missus est.

nardus. *Quod si & cujus Mater attendas: quo te tua super eos mirabili celsitudine ducet admiratio? Nonne ad hoc, ut te videas nec satis posse mirari? nonne tuo imo veritatis judicio, illa quæ Deum habuit filium, super omnes etiam choros exaltabitur Angelorum?* Apostolus ex nomine Jesu, Christi censet & taxat dignitatem & excellentiam, inde ejus super Angelos colligit præstantiam:

Hebr. 1.

Tanto melior Angelu effectus quanto differentius præ illis nomen hæreditavit. Eodem argumento utitur Bernardinus Senensis, ut supra Angelorum choros

Tom 1 Ser. 61 a 2 c. 4.

Deiparam extollat. (Sicut Filius sedet à dextris majestatis in excelsis, tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditavit, quod nomen est ut sit vere Deus per gratiam unionis: sic & Mater Domini nostri gloriosa Maria, tanto melior est Angelis effecta, quanto præ omnibus creaturis hæreditavit, ut obtineret dignissimæ Matris nomen.)

D Bern. Ser. 2. de Nativ.

Magnum est Angelo ut minister sit Domini, sed Maria sublimius quiddam invenit, ut sit Mater, tantoque excellentior Angelu facta munere singulari differentius præ ministris nomen Matru accepit. Deiparæ nomen, est Ma-

riæ

tianæ præstantiæ census, Beatissimaque Virgo, tanto est Angelis melior, dignior, præstantior, quanto præ illis, excellentius Deiparæ nomen hæreditavit? *An non Deum Dominum Angelorum Maria suum audaciter appellat Filium? Quis hoc audeat Angelorum? Sufficit ei, & pro magno habent, quod cùm sint spiritus ex conditione, ex gratia facti sunt, & vocati angeli: Maria verò Matrem se agnoscens, majestatem illam, cui illi cum reverentia serviunt, cum fiducia suum nuncupat Filium, nec dedignatur nuncupari Deus, quod esse dignatus est.* Quare Rutilius Bensonus Mariæ nomen interpretatur, *Deus de conceptu*: quod quam apte Virgini Matri congruat, nemo non videt. Idipsum sapit D. Ambrosius, de Deipara dicens: *Speciale, Maria Domini, hoc nomen invenit, quod significat Deus, ex genere meo.* In ipso Mariæ vocabulo, non modo Virginis designatur indoles, gratia, & sanctitas significatur, sed Divina adhuc Maternitas fœliciter auspicatur & denotatur: Et fortasse ad Divinam Virginis innuendum maternitatem sancto Ignatio teste, priscis Ecclesiæ temporibus, Jesu nomen, Mariæ apponebatur vocabulo. *Sunt & hic multæ de mulieribus nostris, Mariam Jesu videre cupientes.* Mutua est relatio Matris ad Filium, Filii ad Matrem: Maria est Jesu Mater, Jesus est Mariæ Filius, Jesus est Deus, Maria quoque Mater est Dei. Maria tanquam Mater imperat Jesu, Jesus velut Mariæ Filius obtemperat Matri. *Mirare utrumlibet, & elige quid amplius mireris, sive Filii benignissimam dignationem; sive Matris excellentissimam dignitatem.*

Bern. Hom. 1. super Missus est. Lib 2. supr. cap. 22. Lib. de Instit. Virg. cap. 1. Epist. 1. D. Bernardus Hom. 1. sup. Missus est.

Quo dignior & sublimior est Mariana dignitas eo majori veneratione est digna. (O quam te memorem Virgo; quibus te laudibus efferam? quid dignum laudibus tuis poterit immolare infandissima lingua mea? Elevata est magnificentia tua super cœlos, & super omnem terram gloria tua: ita ut nec in cœlo inveniatur creatura, quæ tuam digne laudare queat magnificentiam; nec in terra sit quæ gloriam tuam exprimere valeat.) Quod si supernæ Intelligentiæ impares sunt ad Virginis excellentiam comprehendendam & enarrandam; *Quid nos tantilli, quid actione pusilli, quid in Mariæ laudibus referamus, cum etiamsi omnium nostrum membra verterentur in linguas, eam laudare sufficeret nullus?* Verum licet pro merito nequeamus laudare Mariæ dignitatem, quantum præstare potest tenuitas nostra, ejus veneremur excellentiam, & gloriam decantemus; dicentes illi cum D. Bernardo: *Te nostra vox primum sonet, & ora solvamus tibi.*

D. Bern. ser. 2 super Salve Regina. D. Hier. ser. de Assumpt. Serm. 1. sup. Salve Regina.

In Trajani Encomio asseverat Plinius inveniri *concentum omnium laudum.* Concentus autem importat harmoniam seu consonantiam plurium vocum, quæ ad musicæ modulantur sonos, quanto magis Maria omnium laudum concentum meretur? *Fœcundæ Virginis amplectitur cœlum præsentiam, terra memoriam veneratur.* Magnum & augustum est Mariæ nomen, magna est veneratione colendum, ut ei valeamus dicere cum Regio Vate: *Secundum nomen tuum, sic & laus tua in fines terræ.* Tanta reverentia Mariæ nomen venerantur fideles; ut eo audito, galerum tollant, cor-

D. Bern. ser. 2. de Virg. Deipar. Psal. 47.

pus inclinent : Nec mirum cum ad eam Dei filius humiliatus descenderit. Quare Richardus à sancto Laurentio Mariæ accommodat istud Esaiæ. (Vultu in terram demisso, adorabuntte : Siquidem ex quo ad eam inclinati sunt cœli , & rex cœlestis ad eam descendit humiliatur bene debemus nos miseri visa ejus imagine , vel audito nomine inclinari ad eam.) Neque solum corporis inclinatione, sed etiam genuflexione sanctissimum Mariæ nomen antiquitus venerabatur. *Nec frustra consuevit Ecclesia intercessionem B. Virginis affectuosius cæteris implorare, ita quod audito ejus nomine, genua terræ affigat ; imò pro nominis reverentia quasi mare confragosum , sonant vota populorum.* Flectenda sunt genua supremo Numini ; nam ut ipsemet fatur Deus apud Esaiam : (Mihi curvabitur omne genu.) Curvetur etiam Mariæ, quæ Deum gestavit in utero,& ut subjungit laudatus Richardus à sancto Laurentio, *Ante ejus altaria, sive ejus imagines , & cùm recitatur nomen ejus , genua flecte, quia ipsa dicit cum Filio : Mihi curvabitur omne genu.* Hanc venerationis notam Mariæ reddendam, vult Doctor Idiota nomine, & re sapiens, sic illam alloquens. *Dedit tibi sancta Trinitas nomen, quod post nomen superbenedicti Filii tui, est super omne nomen : ut in nomine tuo omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium , & infernorum , & omnis lingua confiteatur hujus sanctissimi nominis gratiam, gloriam, & virtutem.*

Cap. 49. L. 2 de Laud Virg. cap. 4.

Petr Blesens Serm. 28. in Assumpt.

Cap. 45.

Lib. de Contempla Deipar. cap. 5.

Maria nuncupatur Domina, gloriosa, & Deipara : & sub his tribus titulis veneranda est. 1. Honoranda tanquam Domina ob imperium quod supra nos habet : etenim *Regina, gloria nomen & honorio.* 2. Tanquam gloriosa veneranda est, tum ob Angelicam puritatem, quam miratur D. Bernardus : *O admirandam , & omni honore dignissimam Virginem : Virginem carne : virginem mente, virginem professione* : tum ob eminentem sanctitatem, cui debetur *dulce canticum ac nobilissimum melos* : *habet enim fundamentum* : *Fundamentum ejus in montibus sanctis* , quia gratia quam accepit in sua conceptione transcendit verticem sanctitatis & gratiæ non solum hominum , sed & Angelorum : Tandem 3. honoranda est tanquam Virgo Deipara. *Sed quanta putas veneratione digna est , in qua & humilitatem exaltat fœcunditas ; & partus consecrat virginitatem,* & Filius Deus, Matris commendat dignitatem; quæ nuncupatur Maria , habetque nomen excellentiæ & venerationis , & adhuc fiduciæ & protectionis.

D. Bern. ser. 1. sup. Salve Regina. Hom. 2. sup Missus est.

D. Bernardus Hom 1. sup. Missus est.

R. PARS. Tert. Adv. Valen. In c. 1. Luc. 35.

Mariæ appellationem , *sed & aliis nominibus derivatam* volunt auctores. Juxta Albertum Magnum Maria idem est ac *Stella poli* : D. Hieronymus vel potius Philo Judæus Mariam *illuminatricem* , significare censet. *Mariam plerique æstimant interpretari illuminatricem.* D. verò Epiphanius Mariam spem interpretatur. *Mariam solemus interpretari spem.* Peperit enim Dominum , qui spes est totius mundi. Has omnes ethymologias simul complectitur , & elucidat Albertus Magnus , à quo Maria nuncupatur (*Stella poli, quia ducit in deviis ; illuminatrix, quia illuminat in dubiis : Domina, quia protegit in adversis.* Navigantes tria præsertim metuere debent , scilicet piratas

Apud Canis. lib. 1. cap. 1. Apud Novar. lib. 4. Umb. Virg.

piratas latrocitantes, scopulos latitantes, tempestates naufragia comminantes. Piratæ dæmones ostentant, scopuli adversitates denotant, tempestates imminentem Dei iracundiam significant. Viatores qui supra hujus vitæ navigant pelagus, sunt vel justi, & à dæmonibus tentati; vel miseri, & adversitatibus gravati; vel criminosi & Dei indignationi subjacentes. Maria 1. stella poli, justos dirigit ne succumbant dæmonum tentationibus: 2. illuminatrix, illuminat miseros, & adversa fortuna gravatos, ne deficiant in afflictionibus: 3. spes, fiduciam præstat criminosis, ne desperent, & subjiciantur Dei indignationibus.

1. Christus Dominus *à diabolo tentatus præsidem & artificem tentationis demonstravit.* Dæmon qui Christum Dominum tentationibus adoriri ausus est, numquam Virginem Deiparam tentare molitus est. *Virgo tenebrarum principibus terribilis fuit, ut ad eam accedere non præsumpserint. Deterrebat enim eos flamma charitatis, incendebant orationes, & fervor devotionis.* Quam meritò beatissima Virgo dicitur terribilis ut castrorum acies ordinata! *Quid enim? An non horruerunt principes tenebrarum quando viderunt præter morem armatura omni fortiore instructam contra se procedere fœminam, fœminam fortem, & ad bella doctissimam?* Ad Virginis occursum perterriti sunt maligni spiritus, & ut subjungit D. Bernardus: *Nimirum timor & tremor venerunt super eos, ita ut dicerent, Ecce plusquam Eva hæc. Castra Dei sunt hæc, fugiamus Israëlem.* Debellata à dæmone Eva, victoriam à Maria de diabolo reportandam prædixit Deus, ad serpentem ajens: Inimicitias ponam inter te & mulierem, ipsa conteret caput tuum. *Cui hæc servata victoria est, nisi Mariæ? Ipsa proculdubio caput contrivit venenatum, quæ omnimodam maligni suggestionem tam de carnis illecebra quam de mentis superbia reduxit ad nihilum.* Maria caput conterens serpentis, dicitur deduxisse ad nihilum humani generis hostes. De illustri illa victoria Mariæ congratulatur D. Bernardus: *Tu ergo bellatrix egregia, primò eum qui primus omnia supplantavit expugnare viriliter aggressa es. Tu & spiritum elationis Evæ vertice humilitatis compressisti. Tu & ardorem vetitæ concupiscentiæ, virtute castitatis in tua carne virgineâ extinxisti. Hu ergo primarius ductibus tenebrarum à te fortiter expugnatis, omnis ante faciem tuam spiritualium nequitiarum militia in fugam conversa est*: Dæmones non solum Virginem pertimescunt, sed audita hac voce, Maria, contremiscunt. Ubi nomen Mariæ invocatur, dæmonum nocumentum effugatur, quia Maria terribilis est ut castrorum acies ordinata. Non sic timent hostes visibiles quasi castrorum aciem copiosam, sicut dæmones Mariæ vocabulum, patrocinium, exemplum: Fluunt & pereunt à facie ignis, ubicumque inveniunt hujus nominis recordationem, devotam invocationem, sollicitam imitationem.

Tert. lib. de Orat. 1, Richard. Vict in Cant. cap. 16,

D. Bern. ser. 2, Virg. Deip.

D. Bernardus Hom. 2. sup. Missus est.

Serm. 2, de Virg. Deip.

D Bonav. in spec. Virg. c 3.

Cunctos mortales tentationibus exagitat dæmon, præsertim justos & pietate conspicuos. *Diabolus ad hoc regnare se putat, si Sanctos à religione Dei deturbat.* Mariani autem nominis invocatio, justos in justitia

Tert lib. adv. Judæ 9.

conservat, & à diaboli tentationibus custodit incolumes. Nam ut fatur Germanus Patriarcha Constantinopolitanus Mariam alloquens; *Tu nequissimi hostis invasiones, sola tui nominis invocatione repellens, tutos atque incolumes servas.* Olim athletæ inungebantur oleo, ut validius in agone decertarent, & facilius de adversariis victoriam reportarent: oleum enim pugilibus robur subministrabat, & ne ab hostibus caperentur, aut capti tenerentur, impediebat. Probi Christiani, in spirituali virtutis palæstra sese exercentes, contra spiritualia nequitiæ luctantur. *Quicumque ad fidei agonem venimus, luctamen contra malignos spiritus sumimus.* Quærendum nobis est oleum quo inungamur, ut elabi ab eorum manibus possimus, fortioresque effecti, infernales dejicere copias valeamus. Mariæ nomen oleum est, quo inuncti robur sumimus; neque à diabolis capi, aut capti teneri possumus. (Corroborat oleum ossa, & nervos indurat, & medullas confirmat: unde & antiqui luctatores suos toto corpore oleo perungebant. Et Domini pugiles uncti hoc oleo, per crebram nominis invocationem, vel capi nequeunt, vel diu teneri non possunt à diabolo adversario.) Nomen de quo loquitur Richardus à Sancto Laurentio, est Mariæ nomen, nam ut ipsemet subjungit Idiotæ referens verba: Rectè hoc nomen Mariæ oleo comparatur; (*super omnia Sanctorum nomina reficit lassos, sanat languidos, illuminat cæcos, penetrat duros, recreat fessos, ungit Agonistas,* & jugum diaboli extrudit, fama tui sanctissimi nominis clarissima Virgo Maria.) Christiani, quoties occurrit aliqua diaboli tentatio, Mariæ invocate nomen, securi dimicate: *Habetis adjutricem vestri certaminis gloriosissimam Virginem*, quæ vires vobis præliandi subministrat, & tanquam stella poli in via virtutis incedentes, vos dirigit & regulat.

Orat. 3. in Zonam Deip.

D. Greg. Hom. 32. in Evang.

Richard. à S. Laur. lib. 1. de laud. Virg. c. 2.

Idiot. de nom. Virg. c. 5.

D. Aug. Ser. 1. de Assumpt.

Belle D. Augustinus Sanctos stellis comparat, Nam *sicut stellæ in cœlo positæ in terra splendent & mare illuminant, & navigantes dirigunt & gubernant*: ita Sancti in cœlo regnantes, in terra splendent suarum virtutum fulgoribus, suisque intercessionibus & protectionibus navigantes in procelloso sæculi pelago dirigunt, ne devient. Verum cum D. Bernardo, [Loquamur pauca, de superbo hoc nomine, Maria, quod interpretatum maris stella, dicitur, & Matri Virgini, valdè convenienter aptatur.] Ipsa namque aptissime sideri comparatur: Quia sicut sine sui corruptione sidus suum emittit radium, sic absque sui læsione Virgo parturit Filium. Nec sideri radius suam minuit claritatem, nec Virgini Filius suam integritatem:] Ultra has analogias quibus Virgini, nomen stellæ probe convenire demonstrat, dicitur adhuc Maria, stella, quia justorum dirigit & regulat navigationem, ne à piratis dæmonibus deprædentur. Quo alludere videtur sanctus Ephrem: Mariam suum portum vocitans. *Tu mene portus, Virgo immaculata, & præsens auxiliatrix*, Imò idipsum sapit ipsemet Bernardus, hortans Christianos ut in cunctis tentationibus, respiciant stellam, *Si insurgant venti tentationum, respice stellam, voca Mariam. Si jactaris superbiæ undis, si ambitionis, si detractionis, si æmulationis, respice stellam, voca Mariam. Si iracundia, aut avaritia, aut carnis*

Hom. 2. sup. Missus est.

Orat. de laud. Mar.

carnis illecebræ, naviculam concusserit mentis, respice ad Mariam. Ipsam sequens non devias: ipsam cogitans non erras: ipsa tenente non corruis; ipsa protegente non metuis; ipsa duce non fatigaris; quia viam tuam regulat, ne succumbas dæmonum tentationibus, & tenebras tuas illuminat, ne deficias in adversa fortuna, & hujus vitæ afflictionibus.

2. *Tenebræ habet mundus, quæ hominum præcordia excæcant.* Peccata enim sunt tenebræ quæ mentes obnubilant. Neque solummodo peccatis obscurantur mortales, sed etiam fortunæ obcæcantur bonis: Tum quia illa plus æquo existimant: Tum quia ex illis inflantur & tumescunt: Tum quia dum illa amittunt tristantur, & in adversitatibus animo dejiciuntur: Has mentis tenebras patiuntur, qui à Maria stella poli non illustrantur: *Tolle corpus hoc solare, quod illuminat mundum, ubi dies? Tolle Mariam hanc maris stellam, maris utique magni & spatiosi, quid nisi caligo involvens, & umbra mortis, & densissima tenebra relinquuntur?* Uti autem qui ab stella maris non illustrantur versantur in tenebris, à recto virtutis aberrant tramite, & adversam fortunam impatienter ferunt: ita qui ad Mariam stellam respiciunt, illuminantur, neque deficiunt in afflictionibus. Nam ut fatur D. Bernardus: *Ipsa est nobis stella ex Iacoborta, cujus radius universum orbem illuminat, cujus splendor & præfulget in supernis, & inferos penetrat, terras etiam perlustrans & calefaciens magis mentes, quam corpora; fovet virtutes, excoquit vitia. Ipsa, inquam est præclara & eximia stella; super hoc mare magnum & spatiosum necessario sublevata, micans meritis, illustrans exemplis. O quisquis te intelligis in hoc sæculi profluvio magis inter procellas, & tempestates fluctuare, quam per terram ambulare, ne avertas oculos à fulgore hujus sideris, si non vis obrui procellis, si incurras scopulos tribulationum, respice stellam, voca Mariam.* (Sæpe namque vidimus plurimos homines in suis periculis recordari nominis Beatæ Mariæ & illico omnis periculi malum evasisse.)

Tert. lib. ad Mart. 2.

D. Bern. Hom. 2. de Virg. Deip.

Mo. 2. sup. Missus est.

Anselm. de laud. Virg.

Sub mundanarum rerum aquis, occultantur saxa, latent syrtes & scopuli, qui nisi detegantur navigantibus naufragia parant. Ad ejusmodi vitanda pericula infundendum est oleum quo aquæ lucidiores fiant, & maris fundus appareat. Ut enim philosophatur Richardus à Sancto Laurentio: *quando nautæ ob causam aliquam mari se immergunt, oleum deferunt in ore, & illud emittunt, & sit perlucidus fundus aquæ; sic etiam devota invocatio nominis hujus, scilicet Maria, & doctrina, & gratia ejus, rerum labentium intima, faciunt manifesta.* Fortunæ bona sunt syrtes & scopuli latentes, ob quæ sæpe sæpius naufragantur, & qui secunda potiuntur fortuna, & qui adversa gravantur, quia cum eorum non cognoscatur vanitas, prosperantes in eorum possessione ultimum finem constituunt, & afflicti de eorum jactura tanquam de amissione summi boni tristantur: necessarium est oleum, ut latentia saxa, occulta appareant monstra. Ut imminentia vitentur pericula, invocandum est Marianum nomen quod mentis discutiat tenebras, terrenorum occulta detegat, bonorum temporalium vanitatem ostendat, ne prosperantes de illis superbiant, & afflicti plus æquo de eorum jactura doleant:

Lib. 1 de laud. Virg. 2.

D. August. Ser 4 de Assumpt. S. Bern. Medit sup. Salv. Regina.

Itaque *cunctis præconiis veneremur Mariam, ut ipsa nos inter proceſſus ſæculi, ferventes aſpiciat, & ipſa inter curſus mundiales, continua oratione conſoveat. Neque enim dubium, quin quæ meruit pro liberandu proferre pretium, poſſit liberatis impertiri ſolatium,* & miſeris ſubvenire: (Quia tu es Regina miſericordiæ: & qui ſunt miſericordiæ ſubditi, niſi miſeri tuam conſiderantes miſericordiam, & ad noſtram attendentes miſeriam, ad te ſuſpiramus; (Undique nos anguſtiæ premunt: quomodo ergo ad te non ſuſpiremus, ſolatium miſerorum? Sic afflicti, ſic miſeri ad te ſuſpiramus gementes & flentes, in hac lachrymarum valle. Heu Domina, non vides quod totaliter flentes, in loco lachrymoſo jacentes: onerati peccatis gemimus, aggravati moleſtiis flemus, abundantes miſeriis in valle lachrymarum ſumus, tuum ſubſidium poſtulantes. Non ergo reſtat Domina, niſi ut illos miſericordes oculos ad nos convertas: Non dubitamus, Domina, quin ſi noſtras aſpexeris miſerias, non poterit tua miſeratio, ſuum retardare effectum. (Chriſtiani qui eſtis adverſa fortuna gravati, accurrite ad Mariam miſericordiæ matrem, quæ) multum ſollicita eſt de miſeriis; (& ſi non vultis in veſtris adverſitatibus dejici, rogate Virginem ut ſuos miſericordes oculos ad vos convertat: *Nam ſuorum claritas oculorum, effugat cateruas damonum, tenebras expellit, purgat vitia mentium, corda congelata accendit,* ſpem erigit, ne peccatores deſperent, & ſubjiciantur Dei indignationibus.

D. Bern. ibid.

Tert. lib de Orat. 8 Richard. à S Laur. lib 1 t. de laud. Virg. l. 2. de laud. Virg. 2. Proverb 18. D Bern. ſup. Salv. Reg Hom. 2 Iup Miſſus eſt.

3. Accurrant peccatores ad Mariæ nomen *in poſtulatione tutelæ* & munimen invenient. Nam *turris fortiſſima nomen Domine: ad ipſam fugiet peccator & liberabitur. Hæc defendit quoslibet, & quantumlibet peccatores.* (Dixit Salomon qui parum noverat de Maria, Turris fortiſſima nomen Domini ad ipſum currit juſtus & ſalvabitur. Nobis autem dicendum eſt: Turris fortiſſima nomen Dominæ, ad ipſam confugiet peccator, & ſalvabitur) Nam ipſa eſt (lumen cœlorum, deficientium fortitudo, peccatorum venia, deſperatorum reparatio.) Chriſtum Dominum deſignari cenſet D. Bernardus per Aaronis virgam (quæ non ſolum floruit, ſed & fronduit, & fructum emiſit, non ſolum flore vel fructu, ſed ipſis etiam frondibus Jeſum: ſignificari, & in virga quidem figurari potentiam, in flore vero fragrantiam, in fructu ſaporis dulcedinem, in frondibus quoque ſedulam ejus intelligi protectionem, qua videlicet parvulos ad ſe confugientes ſub umbra alarum ſuarum protegere non deſinit, ſive ab æſtu carnalium deſideriorum, ſive à facie impiorum qui eos afflixerunt, dicendum eſt. Bona & deſiderabilis umbra ſub alis Jeſu, ubi tutum eſt fugientibus refugium, gratum feſſis refrigerium. Miſerere mei Domine Jeſu, miſerere mei: quoniam in te confidit anima mea, & in umbra alarum tuarum ſperabo donec tranſeat iniquitas.) Animadvertit autem ibidem D. Bernardus in hoc Eſaiæ teſtimonio, per virgam etiam Aaron deſignari Deiparam, quæ peccatores ſub umbra alarum ſuarum protegit. Quod probe ſciens ſanctus Ephrem ſe totum ſub Mariæ tutela & protectione aſſeverat: *Sub tutela & protectione tua, totus ſum.*

Orat. de laud. Mar. Gen. 1.

Fecitque Deus duo luminaria magna: Luminare majus, ut præeſſet diei,

diei, & luminare minus, ut præesset nocti. Litteraliter hic locus de Sole & Luna intelligendus, quem moraliter sic interpretatur. Hugo Cardinalis. *Luminare majus, Christus, qui præest diei, id est justis: luminare minus, Maria, quæ præest peccatoribus.* Maria peccatorum nocti præfidet, ne in tenebris criminum pereant. Nec obstat quod criminosi sunt deformes & denigrati super carbones, Maria vero pulchra ut luna prædicatur: quia ut belle ad propositum ait Hildebertus, *Pulchrum est benefacere vel indignis*, qui magis indignus quam scelerosus? quem tamen tuetur Deipara, ne divinæ subjiciatur indignationi. Quare peccator *si criminum immanitate turbatus, conscientiæ fœditate confusus, judicii horrore perterritus, barathro inciptas absorberi tristitia, desperationis abysso: Mariam cogita, Mariam invoca.*

D. Bern. ferm. 2. de Virg Deip.

Epist. 16.

D. Bern. Ho 2 sup. Missus est.

Tertullianus mœchum à pœnitentia rejiciendum, zelo non secundum scientiam existimans, eum cum Idololatra & Homicida, in criminis enormitate comparat, & acriter insequens Romanum Pontificem, qui illum ad pœnitentiam admittebat sic ironice fatur: *Adsistit Idololatres, adsistat homicida, in medio eorum adsistit & mœchus, pariter de pœnitentiæ officio sedent in sacco, & cinere inborrescunt, eodem flatu gemiscunt, eisdem precibus ambiunt, eisdem genibus exorant, eandem invocant Matrem.* Verum seriò loquentes, scelerosis magnam Matrem scilicet Deiparam invocantes, ambire dicuntur: quasi oratio ad Virginem facta, sit arbitrium impetrationis. Quis enim auxiliarem Mariæ invocavit tutelam, & benigna frustratus est protectione; cujus dignitas peccatoris supplet indignitati? Quam sic alloquitur D. Bernardus: *Dedit tibi Christum per Mariam propter sanitatem: Ex Deo & homine cataplasma confectum est, quod sanaret omnes infirmitates tuas. Sed quia indignus eras cui donaretur, datum est Mariæ, ut per illam acciperes quidquid haberes, quæ per hoc quod Mater est genuit tibi Deum: per hoc quod Virgo est, exaudita est pro reverentia sua, in causa tua, & totius generis humani.* Dominus, in cruce pro hominum salute orans cum clamore valido exaucitus est pro sua reverentia: Maria quoque pro peccatoribus orans exauditur pro sua reverentia, Virginitas Divina Maternitate incrementata reverentia dicitur, Christi æmulans reverentiam, ob quam Deipara in peccatorum causa exauditur.

L. de Pudic. 5.

D. Bern ser. 3. in Vigil. Nat. Dom.

Salvator ostendere volens orationis ad Deiparam factæ virtutem & efficaciam, Ecclesiam erudit ut numquam oratio fiat ad Patrem cœlestem quin simul tacite invocet Matrem, illiusque auxilium suppliciter expostulet. Nam *in Patre Filius invocatur: ne Mater quidem Ecclesia præteritur. Siquidem in Filio & Patre Mater recognoscitur; de qua constat & Patris & Filii nomen.* Per Matrem, Ecclesiam intelligit Tertullianus, quam Spiritus S. Congregavit, quæque ab ipso nuncupatur *Domina Mater.* Per eam nos Deus Christianos facit, per eam Patrem & Filium cognoscimus & invocamus, nam absque Ecclesiæ testimonio, nulla nobis esset fides de Patre, neque de Filio: per Matrem Deiparam intelligit quidam neotericus ad cujus auxilium arcana gratiæ propensione accurrunt

Tert. lib de Orat. 2.

Rigalt. L. ad Mart. 1 Selad. de Jud. Figur. cap. 8.

runt peccatores: Et merito, cujus plures accipe rationes. Prima in ipsi experientia innititur. Sæpè enim, quod Deum precando obtinere non possunt, implorato Mariæ auxilio citius & facilius impetrant: *Velocior est nonnumquam salus memorato nomine Mariæ, quam invocato nomine Iesu. unici Filii sui: Et id quidem non ideo fit, quòd ipsa major & potentior sit: neque enim ipse major & potentior est per eam, sed illa per ipsum. Quare ergo propitior salus in recordatione ejus, quam Filii sui sæpe percipitur?* Secunda posita est in voluntate Dei qui dedit nobis Mariam in advocatam, ut sua dona per Mariam ad nos venirent, & Deipara, nos à Dei indignatione protegeret. Peccatores, *laudate clementiam Salvatoris, qui tam nobile subsidium dignatus est elargiri,* gratitudine autem erga Deum demonstrata, *totis medullis cordium, totis præcordiorum affectibus, & votis omnibus Mariam veneremur, quia sic est voluntas ejus, qui totum nos habere voluit per Mariam.* Tertia in Matris teneritudine fundatur, ad quam dum irascitur Pater, recurrunt Filii. Maria effecta est Mater nostra, ex quo peperit Christum qui est primogenitus in multis fratribus. *Aperi itaque tu Mater misericordiæ, benignissimi cordis tui januam suspiriosis precationibus Filiorum Adam. Ex omnibus finibus terræ ad tuæ protectionis umbraculum confugimus, à facie formidinis Dei.* Quarta desumitur ex mira Deiparæ potentia, erga Christum Filium suum, quem nullo negotio exorat, iratum mitigat. Nam ut subjungit D. Bernardus (Et ecce coram tremendo judice peccatores assistimus, cujus manus terribilis gladium iræ suæ vibrat super nos. Et quis avertet eam? Nemo Domina, tam idoneus, ut gladio Domini manum pro nobis objiciat, ut tu Dei amantissima, per quam primum in terris suscepimus misericordiam de manu Domini Dei nostri. Ad te Domina, stillant oculi nostri: te devotionis clamore valido obsecramus, ut Filii tui Domini nostri iram, quam graviter peccando succendimus, erga nos mitiges: ejusque gratiam à qua ingrati excidimus, nobis concilies. Quinta ex Mariana pietate & misericordia mutuatur, quæ sceleratis fiduciam præstat ad ejus implorandum auxilium! Nam ut eam ibidem alloquitur D. Bernard. *Tu peccatorem quamtumlibet fœtidum non horres, non despicis; si ad te suspiraverit, tu illum à desperationis barathro pia manu retrahis, spei medicamen aspirat, foves, nec deserit, quousque horrendo judici miserum reconcilies.* Sexta, quia iratus Deus severitates spirat; Christus est quidem misericors ut Redemptor, quia tamen constitutus est judex vivorum & mortuorum criminosos condemnat & castigat: at in Deipara mera elucet pietas absque ulla severitatis mixtione. Miser autem reus meram misericordiam exoptat, justitiæ rigores formidat, inde precum obsequio animosius frequentat Virginis aras, quam altaria Divina. Hanc rationem subministrat D. Anselmus: *Dicam quid sentio, Filius ejus Dominus est & judex omnium, discernens merita singulorum: dum igitur ipse à quovis suo nomine invocatus non statim exaudit, profecto id juste facit. Invocato autem nomine Matris, etsi merita invocantis non merentur ut exaudiatur, merita tamen Matris intercedunt, ut exaudiatur.*

D. Anselm Tract. de excell. Virgin. c.

D. Bern. Medit Sup. Salv. Reg.

D. Bern ser. Panegir. ad Virg. Deip.

De Excell. Virg cap 6.

Judex

Judex suum munus probe adimplens, non solum clementiam, sed interdum severitatem demonstrare debet: at Mater de sola pietate erga filios commendatur. Christus est peccatorum Judex, Maria Mater, quare pietas est in Christo cum severitate conjuncta, in Maria verò, absque ulla rigoris mixtione reperitur: [Quia in Virgine à Filio derivatur divina pietas, absque ullo justitiæ terrore; at in Filio licet attrahat pietas, terret tamen quod scriptum est: Judicem eum esse adeò severum, ut rationem sit exacturus de uno quoque verbo otioso. Quid autem mirum, si magis præfidat reus in sola pietate, quam in ea justitiæ conjuncta, quando eadem est divina pietas, in utroque, & Filii & ejus Matris tribunali?] Quasi tota Christi pietas, & meraciissima absque justitiæ admixtione, & severitatis rigore, commissa sit Virgini: unde hæc perpetua Mariæ vox, ad judicem Filium: *Clementia est aliquid ultrici detrahere sententiæ: nam quisquis nihil reatui impunitum relinquit, delinquit. Culpa est totam persequi culpam.* Sed nemo melius D. Bernardo hoc argumentum tractat & magnam Deiparæ pietatem ostentat: (Ad Patrem verebaris accedere: solo auditu territus ad folia fugiebas. Jesum tibi dedit mediatorem. Quid non apud Patrem talis Filius obtineat? Exaudietur utique pro reverentia sua: Pater enim diligit Filium. An verò trepidas & ad ipsum? Frater tuus est, & caro tua, tentatus per omnia absque peccato ut misericors fieret. Hunc tibi fratrem Maria dedit: Sed forsitam & in ipso majestatem vereare divinam, quod licet factus sit homo, manserit tamen Deus. Advocatum habere vis, & ad ipsum? Ad Mariam recurre. Pura siquidem humanitas in Maria, non modo pura ab omni contaminatione, sed & pura singularitate naturæ. Nec dubius dixerim, exaudietur & ipsa pro reverentia sua. Exaudiet itaque Matrem Filius, & exaudiet Filium Pater. Quid enim? potestne Filius aut repellere, aut sustinere repulsam? Non audiri, aut non audire Filius potest? Neutrum plane. Invenisti, ait Angelus, gratiam apud Deum fœliciter. Semper hæc inveniet gratiam, & sola est gratia qua egemus. Prudens Virgo non sapientiam sicut Salomon, non divitias, non honores, non potentiam, sed gratiam requirebat. Nimirum sola est gratia, qua salvamur.) Longiusculè quidem sed belle D. Bernardus, peccatores ad impetrandum Mariæ auxilium stimulat, Tum ex discrimine quod intercedit inter æternum Patrem, Christum Dominum, & Deiparam. Æternus Pater, est quidem bonitate præditus, nam Dei natura est bonitas, quia tamen majestate fulget, ad eum accedere veretur peccator: Christus est quidem homo, Redemptor & frater noster, est tamen Deus & Judex, unde si ex una parte allicit ut Redemptor & frater, ex altera terret ut Judex, & removet ut Deus; at in Maria, non est divina majestas, quæ vereatur; nec judiciaria potestas, quæ terreat; sed pura naturæ humanæ singularitas, & mera beneficæ matris pietas. Tum ex advocatione Filii ante Patrem, & Matris ante Filium. Filius autem pro sua reverentia exauditur à Patre; Mater quoque pro sua reverentia, exauditur à Filio: Unde Arnoldus Carnotensis: *Dividunt coram Patre, inter se Mater & Filius, pietatis*

Seraphinus Firmus problem: 14.

Hildeb. Ep. 23.

Serm 2. de Virg Deip.

Tract de laud. Mar.

pietatis officia, & miris allegationibus muniunt redemptionis humanæ negotiam. Filius ostendit Patri, latus & vulnera: Mater ostendit Filio, pectus & ubera: quomodo poterit esse repulsa, ubi tot interveniunt pietatis monumenta? Quid non obtinebunt à Patre, vulnera Filii? Quid non impetrabunt à Filio, ubera Matris? *Filioli, hæc peccatorum scala, hæc mea maxima fiducia est, hæc tota ratio spei meæ.* Filii scilicet & Matris patrocinium, Jesu & Mariæ auxilium, utriusque ad æternum Patrem oratio & exoratio.

D. Bern. Ser. 2. Virg. Deip.

Christiani olim adversitatibus & persecutionibus gravati, lætabantur ex cognitione divinæ bonitatis, & æternæ mercedis, quæ fiduciam illorum, & fidem spei confirmabant: *Sed etsi aliqua nos quoque perstringunt ut vobis cohærentes, lætantur magis recognitione divinarum prædicationum, confirmantium scilicet fiduciam & fidem spei nostræ.* Peccatores nunc etiam scientes quanta sit Christi Domini, & Deiparæ pietas, quam potens sit utriusque protectio, quam efficax deprecatio erga æternum Patrem, de illorum misericordia lætantur, in eorum patrocinio singulariter fiduciam suam ponunt, & fidem spei suæ collocant. In Christo quidem, quem sic alloquuntur apud Georgium Nicomediensem: *Per te, nos regnum cœlorum speramus assecuturos: Te nostræ salutis habemus adjutorem; Te nostri auxilii habemus defensorem; Te proponimus, cujus ore nostra dicatur excusatio; Te nostræ fiduciæ circunferimus gloriationem.* Christus est nostræ fiduciæ gloriatio: Tum quia suo nos sanguine redemit nobisque cœli januam aperuit: Tum quia nobis gratiæ largitur auxilium, quo æternam possimus consequi felicitatem: Tum quia nos à Dei ira protegit: Tum quia coram Patris tribunale causam nostram patrocinatur, proprioque ore, defectus nostros excusat: Maria quoque est *desperatorum spes*, in ejus patrocinio suam constituunt fiduciam peccatores. Quam sic alloquuntur apud Joannem Damascenum: *Tibi nos quoque assidemus, ô Domina, Domina, atque iterum dicam Domina, Dei genitrix, & Virgo: animas nostras ad spem tuam, non secus atque ad firmissimam quandam anchoram alligantes, mentem, animam, corpus, totos denique nos, tibi dicantes ac consecrantes.* Naves firmissimæ anchoræ alligatæ non patiuntur naufragium, sed inter etiam maris procellas securæ existunt: peccatores Dei indignationibus tanquam maris tempestatibus exposiți, vitant naufragium, modo in Virginis protectione, tanquam firmissima anchora spem ponant; modo in Deiparæ auxilio confidant; quæ non absque nuncupatur Mater pulchræ dilectionis & sanctæ spei: Et ut ipsamet testatur, *In me omnis spes vitæ*, scilicet vitæ gloriæ in futuro, & vitæ gratiæ in præsenti per pœnitentiam, qua peccatores à morte peccati, ad vitam gratiæ convertuntur. Tale autem beneficium, Mariæ auxilio & intercessione sperant criminosi, sanctissimum ejus nomen implorantes: *Si tu nos deseruerit, quidnam de nobis fiet, ô sanctissima Deipara, spiritus & vita Christianorum! quomodo enim corpus nostrum vitalu signum operationis habet respirationem; ita etiam sanctissimum tuum nomen, Virgo Beatissima, quod in ore servorum tuorum versatur assidue in omni tempore, loco, & modo, vitæ*

Tert. Apol. 46.

Orat. de Oblat. Deipar.

S. Ephren. de laud. Virg.

Orat. 1. de Dorm. Virg.

Eccles.

Germ. Const. Ser. de Zon. B. Virg.

lætitiæ

tatitia, & auxilii, non solum est signum, sed ea etiam procurat, & conciliat. Mariani nominis invocatio, vitam gratiæ peccatoribus procurat: Quapropter Christiane, *non recedat ab ore, non recedat à corde, & ut impetres orationi suffragium, non deseras conversationi exemplum.* Mariæ quippe vocabulum est nomen observantiæ & devotionis. D. Bern. Ser. 2 de Virg. Deip.

In ipsius nominis Sacramento Maria amaritudinem denotat: nam ut dictum est in superioribus, Maria quoad etymologiam, & *Sacramentum nominis sui*: Idem est ac amara seu amaritudo maris. Unde Beatissima Virgo *juxta præsagium nominis sui* fuit in amaritudine; nam ut animadvertit Guerricus Abbas; postquam Jesum genuit nunquam fere nisi in languore fuit. *Primò languit timore, post ea dolore, nunc amore*; *Timore à nativitate usque ad passionem, cùm semper vitam filii insidiis appeti videret. Dolore, toto tempore passionis, donec redivivum reciperet. Nunc amore & desiderio fœlicius, sed mirabilius cruciatur, quia sedentem in cœlo non tenet.* Nunc etiam existens in cœlo, & fœlicitate fruens, amaritudine repleretur, si status beatitudinis tristitiæ & doloris posset esse capax. An non amarum efficere satagunt Mariæ nomen impii, qui illud plasphemant, stolidi qui plus æquo illud honorant, criminosi, qui in peccato existentes fœtido ore illud profanant? Verum, si impii & scelerosi Marianum nomen amarum efficere moliuntur, probi & innocui Christiani à Mariano nomine miram persentiunt dulcedinem. *Sicut nomen Iesu mel in ore, in aure melos, in corde jubilus; sic & nomen Mariæ, & etiam amplius sit dicere audeamus.* Quod hac ratione demonstrat Richardus à Sancto Laurentio. Quia (Jesus quasi superbum nomen est, & nimium potens; nostrum humilius nomen affectum decet, ut si in Jesu aut Deitatis, aut sexus virilis, austeritatem aliquis vereatur, recurrat ad Mariam, in qua nihil horum suspectum, in ea nec Deitas terret, nec virilis sexus, qui fere durior, ac severior, fœmineus blandior, suavior, levior. Maria enim nomen muliebre est, mansuetudinem præferens, & commendans. Quod si sexum verearis, pro eo quod & sibi & aliis fuit in ruinam, Virgo est:) quæ Jesum mundi peperit Salvatorem: Quapropter qui verè Mariam colunt, & devote ejus proferunt & invocant nomen (amaritudines maris sicut lac sugent.) Nam ut philosophatur Richardus à Sancto Laurentio, *Maria, amarum mare, eo quod universas mundi delicias convertit in amaritudinem, de se fideliter cogitanti, & mundanas amaritudines suis imitatoribus dulces facit reputari, inundationes maris quasi lac sugent, scilicet imitatores Mariæ.* Ut autem dignoscantur & qui amari sunt erga Marianum nomen, & qui à dulci illo nomine mel sugunt, trina est discriminanda Mariæ devotio: 1. superstitiosa: 2. contumeliosa: 3. religiosa. III. PARS. Tert. l. adv. Jud. c. 9. Ennod. in Nat. 5. Laur. dict. 5. Petr. Dam. Serm. 13. Serm. 2. de Assumpt. Richard à S. Laur. lib. 1 de laud. Virg. c. 2. Deut. 33. L. 2. de laud. Virg. c. 3.

1. *Alia jam nobis ineunda est humani erroris latitudo: imò silva cædenda, qua undique conceptis superstitionum seminibus vitii pueritatem obumbravit.* Multis utitur Tertullianus rationibus, ut Christianos à superstitione dimoveat. Tum quia superstitio non Deo, sed diabolo mancipatur: *Tota hujus ævi superstitio,* Tert. lib. 1. ad Nat. 9.

Lib. 5 adv. Marc. 11. *perſtitio, diabolo mancipata eſt.* Tum quia ſuperſtitio idololatriam ſapit, ne-
L. de Idol. 13. ceſſe eſt autem ut *omnem afflatum ejus vice peſtis de longinquo devitemus, in univerſa ſerie humanæ ſuperſtitionis.* Tum ne impietatem æmulentur Gentilium qui fuerunt ſuperſtitionibus dediti, ut ex Romanis & Ægyptiis conſtat:
Apolog. 24. *Homo fuit Pompilius Numa, qui Romanos operoſiſſimis ſuperſtitionibus oneravit.*
Apolog. 24. Ægyptii adhuc fuerunt longè Romanis ſuperſtitioſiores: *atque ideò & Ægyptiis permiſſa eſt tam vana ſuperſtitionis poteſtas, avibus & beſtiis conſecrandis, & capite damnando qui aliquem hujuſmodi Deum occiderint.* Tum quia ſuperſtitio ſuam à vitio ducit originem; nimirum à vanitate, impudicitate, aut otioſitate: religio autem Chriſtiana *vaniſſimis ſuperſtitionibus renuit*; à quibus a-
Apolog 6. lieni eſſe debent fideles, religionis obſervantes diſciplinas: *Turpium & otioſarum ſuperſtitionum vitia cohibentes.* Tum quia in Baptiſmate renuntiarunt
Apolog 38. diabolo, idololatriæ, ſpectaculis: *Æque ſpectaculis in tantum renuntiamus, in quantum originibus eorum, quas ſcimus de ſuperſtitione conceptas.* Tum quia De-
Scorp. 2. us Chriſtianos ad veram adducens religionem *de Ægypto ſuperſtitioſiſſimi ſæculi* eduxit. Non vult autem Deus fideles à ſuperſtitione eductos, iterum ſuperſtitionibus addici, nam ut ſubjungit Tertullianus, *nec putem diſceptandum an digne Deus quos ab errore ſuperſtitionis avulſerit, rurſus in Ægyptum regredi nolit.*

Verum quantumvis à ſuperſtitione aliena ſit diſciplina Chriſtiana, multi tamen Chriſtiani, poſſunt de ſuperſtitior e culpari, & quod eſt lugendum
Tert lib. de Jejun. 6. magis, *ex religione ſuperſtitio compingitur.* Romani quanto magis reipublicæ
Tert. lib. 1. ad Nat 7. ſeu imperii incrementabant limites tanto magis apud eos vigebat ſuperſtitio: *Sanctis jam rebus ſuperſtitio quæſita eſt.* Dilatata quoque religione Chri-
Lib de Cor. Mil 10. ſtiana plures à vera pietate degenerant, *ſuperſtitionis uſu*; præſertim in Dei-
Tert lib. 1. ad Nat. 8. para cultu. Plures namque qui ſe ejus proclamant cultores, ſi verum dicere velint, fatebuntur: *De ſuperſtitione deputamur, non de ratione.* Qui in hac materia deficiunt, non eodem ſunt animo. Nonnulli ex impietate, quidam extemeritate, alii ex ſimplicitate, tandem aliqui ex iniquitate deficiunt. 1. Impia eſt illorum ſuperſtitio, qui Mariam velut ſupremum numen venerantur. Quibus probe competunt hæc Tertulliani verba:
Lib. 1. adv. Marc 1. *Ecce enim duos intuens Deos, quid facerem ſi ambos colerem: Vererer ne abundantia offici in ſuperſtitio potius, quam religio exiſtimaretur.* Superſtitio non religio exiſtimanda eſt devotio eorum qui Mariam credunt deam, ut fuerunt nonnulli hæretici apud ſanctum Epiphanium. Qui eos imitantur, im-
D Bern Ep. 174. pie errant, Deiparamque offendunt. Etenim *honor Reginæ judicium diligit, Virgo regia falſo non eget honore, veris cumulata honorum titulis*; *inſulis dignitatum.* 2. Temeraria eſt illorum ſuperſtitio, qui privata auctoritate, abſque ullo Eccleſiæ conſenſu, confraternitates inſtituunt, officia conficiunt, no-
Tert lib. de Orat. 12. vas inſtaurant diſciplinas, inuſitatas profitentur devotiones: *Quibus merito vanitas exprobranda eſt, ſiquidem ſine ullius aut Domini aut Apoſtolici præcepti auctoritate fiunt, hujuſmodi enim non religioni, ſed ſuperſtitioni deputantur, affectata & coacta, & curioſi potius quam rationalis officii, certe vel*

ex

ex eo cœrcenda quod Gentilibus adæquent, qui sacrilega temeritate auctoritatem sibi arrogarant & hominesin deos consecrandi, & divinos ritus instituendi. Quapropter D. Bernardus acriter redarguit Canonicos Lugdunenses, quod inconsulta Romana Ecclesia festum immaculatæ Conceptionis Deiparæ ausi sunt celebrare. *Aliquam nulla ei ratione placebit contra Ecclesiæ ritum præsumpta novitas, mater temeritatis, soror superstitionis, filia levitatis: Nam si sic videbatur, consulenda erat prius Apostolicæ sedis auctoritas, & non ita præcipitanter atque inconsulte paucorum sequenda simplicitas imperitorum.* 3. Simplex est superstitio, quæ plus æquo Virgini tribuit; non ex impietate, neque ex temeritate, sed nimia in Deiparam pietate. Hanc aliquomodo excusat D. Bernardus, *parcens devotioni, qua de simplici corde, & amore Virginis venit.* Christianum tamen ejusmodi, *etsi jam simplicis & inaffectata, tamen superstitionis reum* existimat Tertullianus. 4. Iniqua est superstitio sceleroſi Christiani, qui *disciplinam superstitione delusit*, divina audacter transgrediens mandata; atrocissima quæque perpetrans crimina, falso præsumens impune posse vacare scelleribus modo in rosarii confraternitate sit adscriptus, vel parvum Virginis deferat habitum. Hac namque *superstitione provecta* Deum non timet, liberrimè peccat, devotioneque contumelioſa non modo Deum, sed etiam Deiparam offendit.

Epist. 174.

Ibid. Lib de Pall. 4.

Tert. lib. de Spec. 10.

Tert lib. de Spect. 9.

2. Habes *contumeliæ addictam* non solum erroneam eorum opinionem qui ore blasphemo, præcipuas Deiparæ dotes tollere nituntur, cujusmodi sunt hac ætate Lutherani & Calviniſtæ, qui omnem beatæ Virgini denegant honorem; qualis fuit Helvidius, qui Deiparæ Virginalem integritatem in partu & post partum eripere ausus est, qualis fuit Nestorius, qui divinam Mariæ Maternitatem negavit: quem non secus ac suos sequaces detestandos vult D. Augustinus. *Detestandi sunt illi, qui Dominum nostrum Iesum Christum Matrem Mariam in terris negant habuisse.* Sed etiam in Virginem contumelioſi sunt, 1. confratres qui sanctæ Societati adstricti sceleroſe vivunt. *Vereor autem ne multi se profiteantur de populo ejus, quos tamen ipsa non habeat pro populo suo. Vereor ne plerique, qui quasi in populo ejus religiosiores esse videntur; ipsa aliquando dicat:* Populus hic labiis me honorat, cor autem ejus longe est à me. Quo sanctior est Virginis confraternitas, eo magis rei sunt criminoſi confratres. *Magis damnabilis est malitia, quam titulus bonitatis accusat. Reatus impii est pium nomen.* Indigne & damnabiliter confratris Mariæ defert nomen, Christi inimicus: non enim numerari potest inter populum Deiparæ electum, qui in populo & hæreditate Jesu non computatur. Frater (vis scire an pertineas ad populum Jesu, vel potius vis esse de populo illius? Fac quæ dicit Jesus, & computabit te in populo suo? Fac quæ jubet in Evangelio Dominus, quæ jubet in lege & Prophetis, quæ jubet per ministros suos qui sunt in Ecclesia, obtempera ejus vicariis præpositis tuis: & disce ab ipso Jesu quia mitis est & humilis corde; & eris de beato Populo ejus quem elegit in hæreditatem sibi; eris de laudabili

Lib de Fid. & Symbol. c. 4.

D. Bernard. Ho 1. Supr. Miſſ.

Matth. 15.

Salv. l. 4 de gubern. Dei.

D. Bern. ibid.

bili Populo ejus, quem benedicat:) eris de numero Filiorum Virginis, & inter veros ejus computaberis confratres. 2. Contumelioſæ ſunt in Virginem, mulieres Mariæ nomen habentes, & venerem impudicè geſtantes: Mariæ nomen magnam cum ſanctitate & virginitate habet cognationem:

Cap. 1. Quapropter Lucas Evangeliſta, titulo Mariæ, virginitatis attexit nomen, ut inſeparabilem utriuſque denotaret nexum: (Et nomen Virginis, Maria.)

Richard à S Laur. l 6. de Laud. Virg cap 2. *Bene immediate jungitur Mariæ Virginitas, eo quod non ſolum nomine præferat, ſed & aliis præbeat gratiam caſtitatis. Mariæ nomini, virginitas & ſanctitas inſeparabiliter ſunt adunctæ.* Mulier Maria nuncupata laſciviens, à puro illo & ſancto nomine ſanctitatem & puritatem ſeparat indigneque fert *hoc*

Chryſol. ſer. 146. *virginitatis inſigne, hoc pudicitiæ decus, hoc indicium caſtitatis.* Marianum nomen eſt gloria puritatis, caſtimoniæ ornamentum, ſanctimoniæ ſplendor, virtutis inſigne. Mulieres hoc nomine inſignitæ debent nitere virtutibus,

Chryſol. ſer. 154. ſanctitate fulgere, & pudicitiæ coruſcare ſplendoribus. *Sicut Dominum prædiorum illnitibus affixi tituli proloquuntur, ita nomina ipſa ſæpe Sanctorum merita indicant, teſtantur inſignia.* Mariæ nomen in Deipara Virginalem ejus puritatem denotat, eminentem deſignat ſanctitatem: quare ut refert Ni-

L. 1. Hiſt. c 7. cephorus: (*poſtquam puella è materno prodiit loculo, ſtatim eam Mariam nominant ænigmate latente, acceptam gratiam declarant.* Mulieres autem libidinoſæ gloriam Mariani nominis devenuſtant, decus dedecorant, puritatem

Tert. lib. 1, adv. Marc. 1. contaminant, ſanctitatem prophanant. *Quanti nequam ſervi regum nominibus inſultant,* indigne ea ferentes? Quantæ laſcivæ mulieres inſultant ſanctiſſimo & caſtiſſimo Mariæ nomini, ſuis turpitudinibus illud dehoneſtantes? *Sapiens preſbyter Euſtathius, pro divino ſuo in improbos odio, etiam idem*

Iſidor. Peluſ. L. 3 Ep. piſt 311. *ſibi cum impuro, & ſcelerato Euſtathio; nomen eſſe graviter & moleſte ferebat, ac nomen ſuum immutare cupiebat.* Dubium non eſt quin moleſte ferat Deipara ſanctiſſimum ſuum nomen deferri & fœdari, ab impudica muliere.

Baſil. Sel. Orat. 27. *Fallacia appellationis.* Maria nuncupata, licet beatiſſima Virgo ob contumeliam ſibi illatam ſuum nolit mutare nomen, vellet tamen mulieres ſuo nomine inſignitas, immutari de laſcivia ad caſtitatem, de nequitia ad probitatem, de peccato ad ſanctitatem. Tandem 3. contumelioſi ſunt erga Mariam omnes generatim ſive viri, ſive mulieres, conſcientia contaminata, & ore polluto, ejus nomen nominantes & laudantes.

Pſal. 95. *Sanctimonia & magnificentia in ſanctificatione ejus.* Animadvertit autem Agellius in Sacris Paginis laudem denotari per ſanctimoniam; quia præcipua laus à vitæ probitate mutuatur, & ſanctimonia velut animatur: Hoc ſacrificium

Pſal. 49. laudis Deo immolandum Regius deſiderat vates. *Immola Deo ſacrificium laudis.* Ut autem expendit Agellius: (Sacrificium laudis nonnulli ex noſtris laudes Deo, tum voce, tum rectè vivendi ratione intelligunt, hiſque verbis indicari volunt hoc illud vere Deo gratum eſſe ſacrificium, has victimas illi placere.) Uti vitæ innocentia eſt ſacrificium laudis Deo gratiſſimum; ita beatiſſima Virgo acceptas habet laudes, ab anima

Richard. à ſancta dimanantes, à puro ore decantatas. *Maria dicit cum filio: Sacrificium*

ficium laudu honorificavit me, quo immolatur vita innocua, virtus, sanctitas. Immunes esse debent à peccato, & gratia nitere qui digne Deiparam laudare contendunt. In laudibus beatissimæ Virginis vita potius quam lingua quæritur. Filii sint Mariæ non inimici qui eam honorare volunt. (Surrexerunt filii ejus, & beatissimam prædicaverunt.) *Nota ordinem verborum, qui enim digne vult prædicare Mariam, aut ei servire, prius debet surgere à peccato per pœnitentiam, quia non est speciosa laus in ore peccatoris, ideo prius dicitur, surrexerunt; item Filii ejus; id est imitatores ejus, beatissimam prædicaverunt eam.* Non plene Virginem beatam prædicant peccatores, qui non sunt ejus filii sed hostes; Deiparæ filii sanctitate conspicui etsi lingua taceant, vita proclamant, probisque suis moribus laudes ejus decantant: peccatores è contra, licet Virginis laudes ore promant, suis tamen sceleribus eam inhonorant. Nam ut ratiocinatur D. Augustinus de Deo loquens: *Omnes male viventes, & si lingua taceant, vita Domino maledicunt. Quid prodest, quia hymnum cantat lingua tua, si sacrilegium exhalat vita tua? Male vivendo multas linguas misisti in blasphemiam; lingua tua vacat hymnis, & cæterate intuentium vacant blasphemiis; si ergo vis benedicere Dominum, fac verbum ejus, fac voluntatem ejus*, ad instar Angelorum quos ad benedicendum Deum hortatur Propheta, quia faciunt verbum ejus, divinamque adimplent voluntatem. Qui Dei vacant laudibus persimiles Angelis exoptat Regius vates, qui postquam cunctas creaturas ad benedicendum Deo solicitavit in fine Angelos ad Dei laudem invitat. Ut doceret inquit ex auctore Græco Agellius (Angelis esse persimiles qui Dei laudibus vacant: quorum enim idem sit studium, eorum esse eamdem quoque dignitatem.) Par Angelis esse debet, non solum qui Deo benedicit, sed etiam qui Virginem laudat: Qui primus eam suo nomine salutavit fuit Angelus, docens postea non posse probe salutari & laudari nisi ab hominibus angelicam vitam æmulantibus. *Quod digne salutare tantam Virginem non sit quilibet dignus, ostendit Dominus, cum ad eam salutandam nonnisi Angelum misit: per hoc evidenter ostendens, quod qui salutationem suam ab ea desiderat acceptari, angelicam vitam debet imitari.* Mariæ cultor haberi non meretur, qui angelicam non imitatur puritatem, neque Mariæ placent laudes, quas exhalat scelerosa anima, & prædicat fœtida lingua. (Ut autem nunc à Prophe ticis verbis incipiam, Væ mihi non quidem sicut Propheta, quia tacui, sed quia locutus sum, quia vir pollutus labiis ego sum. Heu quot vana, quot falsa, quot turpia, per hoc spurcissimum os meum evomuisse me recolo? Vehementer timeo, ne jamjam audiam ad me dictum: Quare tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum, per os tuum? Utinam & mihi de superno altari non quidem, carbo unus, sed ingens globus & igneus asseratur, qui videlicet multam & inveteratam prurientis oris mei rubiginem ad plenum excoquere sufficiat, quatenus Angeli ad Virginem, & Virginis ad ipsum, grata invicem ac casta colloquia dignus habeat, meo qualicunque replicare sermone.) Hucusque Bernardus. D. Augustinus: *Laudari à malo*

S. Laur. Iust. de Laud. Virg. 5.

Prov. 31.

Rich. ibid.

In Ps. 102.

Richard. à S. Laur. lib. de Laud. Virg. cap. 8.

D. Bern. Ho. 2. Sup. Miss. Est. 6.

Psal. 49.

male viventibus nolo, abhorreo, detestor. Justius id dicere potest beatissima Virgo, quæ sanctiorem laudem meretur, tanquam cunctarum purarum creaturarum sanctior. Quapropter Christiane, *si vis ad Virginem ingredi & eam salutare, oportet te esse Angelum. Angelum autem te faciunt potissimum, puritas, charitas, humilitas.* His virtutibus digne Deiparam laudabis, & devotione religiosa veneraberis ejus nomen.

Hugo Card. in c. 1. Luc.

Tert. l. 3. adv. Marc. 20.

3. Devotio *Religiosa, & jam sancta religione*, tria potissimum complectitur, nempe Mariani nominis venerationem, dilectionem, & sanctificationem; Mariæ autem nomen veneratur exterius, & interius. Exterius, vel per demissam capitis inclinationem, vel per humilem corporis demissionem: Interius per sublimem dignitatis & excellentiæ cognitionem, per voluntariam cordis humiliationem. Quo major est Deiparæ dignitas, eo majorem venerationem meretur augustum ejus nomen. Ut autem fatur devotus & doctus Idiota Mariam alloquens: *Tanta excellentia est nomen tuum, ut ad ejus invocationem cœlum rideat, terra lætetur, Angelique congaudeant.* Quare ut acute animadvertit Richardus à Sancto Laurentio; (Ter ad minus in Canticis in persona Angelorum quæritur: Quæ est ista? Non tantum quia personæ mirantur excellentiam, quæ nec primam similem visa est, nec habere sequentem: sed forsitan quia dulce nomen sibi desiderant responderi. Sicut enim antiquis patribus, Isaiæ & cæteris, nomen Domini in desiderio erat, ut scilicet inter homines nominaretur Christus, qui notus erat in cœlo, effunderetur in terra: sic & Angeli nomen Mariæ desiderabant nominari, & in notitiam effundi, ut non intra terræ terminos clauderetur, sed etiam cælebre haberetur in cœlis.) Quis autem explicet quanta veneratione Angeli Marianum decantent nomen, *quanto devotionis affectu, à nobis volverit honorari, qui totius boni plenitudinem posuit in Maria? Ut proinde si quid spei in nobis est, si quid gratiæ, si quid virtutis ab ea noverimus redundare*: Fratres Angelorum æmulemici venerationem, & ut gratias per invocationem Mariani nominis comparatas, valeamus aliquomodo recognoscere, amabile illud nomen, ardentissime diligamus.

Lib. 1. de laud Virg. 2.

D. Bern ser. 2 de Virg. Deip.

Verba quæ in amoris Cantico de Jesu nomine dicuntur, Mariano nomini accommodat Richardus à Sancto Laurentio. *Audiamus quid de hujus excellentia nominis more prophetico dixerit Salomon, qua si loquens ad Mariam: Oleum effusum nomen tuum, ideo adolescentulæ dilexerunt te nimis.* Virginis nomen recte comparatur oleo quod alit ignem, quodque, ut subjungit Richardus, *igni infusum, ipsum ferventiorem reddit.* Ut colligamus amoris divini flammam velut oleo foveri, nutriri, imo & augeri sanctissimo Mariæ nomine. Inde concludit toties laudatus Richardus. *O magna, ô pia, ô multum amabilis Maria! tunc nominari quidem potes, quin accendas, nec cogitari, quin recrees diligentium te animos.* Neque duntaxat recreas diligentium corda, sed adhuc mentes eorum illuminas: ut Magdalenæ comprobatur exemplo, quæ peramanter Jesum inter mortuos quærens, vivum fœliciter invenit: (Nam

Lib. 1. de laud. Virg. 2. Cant. 1.

Joan 20.

conversa retrorsum vidit Jesum stantem & non sciebat quia Jesus est. Dicit ei Jesus: Mulier quid ploras? quem quæris? Illa existimans quia hortulanus esset, dicit ei: Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi ubi posuisti eum: & ego eum tollam. Dicit illi Jesus: Maria. Conversa illa, dicit ei: Rabboni.) Quid est, quod hæc mulier familiariter notissimum Jesum oculis coram videt, nec eum hactenus agnoscit, at ubi proprio se nomine appellari audivit, statim Dominum recognoscit? *Cùm dixit Maria? tunc non visus, sed vocis fuit cognitio.* Sed cur vocis cognitio? Nonne Christus jamjam loquutus fuerat? nonne mulierem interrogaverat, & quid quæreret, & ploraret scitatus fuerat? Verum equidem est, sed Mariæ nomen nondum protulerat. At ubi illuminans Mariæ insonuit nomen, fugatæ sunt ab intellectu Magdalenæ tenebræ, & Dominum certo cognovit: Hanc mulieris mutationem mirabatur Origenes. (*O mutatio dexteræ excelsi! Conversus est dolor magnus in gaudium magnum; mutatæ sunt lachrymæ doloris in lachrymas amoris; ubi Maria audivit Maria, præsentit in nomine quandam vocationis singularem dulcedinem, & per eam cognovit ipsum à quo vocabatur esse magistrum suum. Tunc revixit spiritus ejus, & reversus est sensus ejus; cumque Jesu vellet adhuc adjungere, non potuit hæc Maria patienter expectare, sed præ nimio gaudio interrumpit eum, dicens: Rabboni.* Mariani nominis prolatio Magdalenæ mentem illustravit, cor sufflammavit, tantaque replevit dulcedine, ut præ nimio Christi amore, & concepto gaudio, in verba erumpens, Christum incipientem loqui, pia peramanter bonitate interruperit, per os, immersum in corde amorem Domini demonstrans.

Joan. 20.

D. Chrysost: Hom: 85. in Joan.

Hom: de Magdal:

Sculpatur cordi, sculpatur & manibus Marianum nomen. Cordi, per dilectionem, manibus per sanctam operationem. Quam infœlix Christianus mundo hærens, illumque velut signaculum super cor, ac super brachium ponens! (Est quidem homo quandiu per amorem inhæret mundo; procul dubio, mundum ponit ut signaculum super cor suum, ut signaculum super brachium suum; mundo se intus, & foris, voluntate, & opere, ut signaculo imprimit; & quanto magis illi per amorem imprimitur; tanto illi conformior efficitur. Quam fœlix Christianus super cujus cor & brachium imprimitur Mariæ nomen! potest dicere cum D. Bonaventura: *Ponam te sicut signaculum super cor meum, quia fortis est ut mors dilectio.* Mariæ nomen in corde impressum sedulo gestat, non secus ac martyr Ignatius Jesu nomen (in cujus corde, & in qualibet ejus parte cum à leonibus esset semidevoratus, compertum fuit hoc sanctissimum nomen Jesu, aureis litteris sculptum, & insculptum.) Olim adhuc Jesu nomen in manibus scribere solebant Christiani, Christi & Mariæ nomina cordi hæreant per amorem, manibus, per virtutem, ut operibus unusquisque se Jesu & Mariæ servum demonstret. (Nota quod quidam habent Christum & Mariam, in corde per dilectionem; alii in manu per operationem, sine qua tria prædicta non sufficiunt, quia probatio dilectionis, exhibitio est operis & illi soli remunerantur.) Nam beatis-

Guillel: in c. 1. Cant.

In Ps. B. Virg:

Salmer. Tom. 3. Tract. 37.

Richard. à S. Laur. l. 4. de Laud. Virg.

D. Bern. Ser. 1. sup. Salv. Reg. beatissima Virgo, *agnoscit certè & diligit diligentes se, & prope est in veritate invocantibus se, præsertim his, quos videt sibi conformes factos, in castitate & humilitate; si tamen charitatem adjecerint*; Marianumque nomen, per sanctimoniam virtutumque actus sanctificaverint.

S. Joan. Damascen. Orat. 2. de Dorm. Virg. *Virgo beata lutum omne fugit; ac cœnosas affectiones averſatur, quolibet vitio offenditur, qualibet autem virtute, ut peculiari nota sua lætatur & exultat. Si virtutes socias habemus, frequens ipsa ad famulos suos veniet, ac secum bonorum omnium agmen trahet.* Beatissima Virgo prædicaturab Ecclesia, vita, dulcedo, & spes nostra. Ut autem animadvertit D. Bernardus, est *ordo pulcherrimus: Dulcedinem vita præcedit, spes sequitur. Non enim sapis, nisi vivas; nec sperabis nisi vivas & sapias.* Mariani nominis dulcedinem nemo sapit nisi vivat supernaturali vita gratiæ, neque sperare potest æternam salutem, nisi sit in gratia & vivat, & Mariæ devotionem sapiat. *Servi Dei, quanto magis sunt in gratia, tanto majorem devotionem, & dulcorem sentiunt in nomine Iesu.* Eodem modo ratiocinandum de Mariæ nomine, quod indevotis & criminosis non est dulce; perfectis verò & justis suavissimum & saluberrimum est. Nam *devota invocatio & recordatio nominis hujus, ducit ad vigorem gratiæ in præsenti, & ad vigorem cœlestium in futuro.* Quare sanctus Ephren Sirus nuncupat, *nomen Mariæ, portarum Paradisi reserantem.* Maxime illis qui Mariæ devotioni addicti sunt; qui ejus deserunt colores, nempe sanctitatem & virtutes; qui sanctissimum ejus sapiunt nomen. [Si quis adoraverit bestiam, & imaginem ejus & acceperit characterem in fronte sua, aut in manu sua; & hic bibet de vino iræ Dei, quod mixtum est mero, in calice iræ ipsius, & cruciabitur igne, & sulphure.] At econverso qui Deiparam honorat, ejusque imaginem vita & moribus exprimit, & *qui adquirit gratiam Mariæ, agnoscetur à civibus paradisi, & qui habuerit characterem ejus, annotabitur in libro vitæ.* Characterem bestiæ deferentes criminosi & peccatores, in corde, per iniquitatem; in fronte per impudentiam, in manu per pravam operationem, gehennæ ignem sunt passuri. At econtra Characterem Virginis deferentes devoti Christiani, in capite, per Mariani nominis existimationem; in corde per dilectionem; in manu per sanctam operationem; in numero servorum Deiparæ collocantur; in libro vitæ scribuntur, & in cœlo immortali fœlicitate potiuntur.

Bernard. Ser. To. 4. Ser. 4.

Richard. à S. Laur lib. 2. de Laud. Virg. 2.

Apocal. 14.

D. Bonav. in Psal. Virg.

CONCIO QUARTA.

Tert. lib. adv. Valent. 1. *Sanctis nominibus, & titulis, & argumentis veræ religionis* nuncupantur, & denotantur Christiani. Quos tribus velut epithetis & insignibus designat Apostolus scribens: *Eis qui sunt Colossis, Sanctis, & fidelibus fratribus in Christo Iesu.* Veri namque Christiani in sua religione constitun-

Coloss. 1.

stituuntur, discriminantur, & dignoscuntur; per 1. sanctitatem: 2. credulitatem: 3. charitatem.

Christiani *Sanctitatis viri* nuncupantur à Tertulliano. Multa de hoc titulo aliorsum dicta possunt videri, quibus addendum est, sanctitatem trina potissimum de causa competere Christianis; scilicet 1. vocatione: 2. nominatione: 3. professione. I. PARS. L. de Idol. 18. Tert. Prædic. To. 2. Tract. de Christiano Conc. 1. 2 Tert. lib. 5. adv. Marc. 4. Cap 1.

1. *Quam autem sanctitatem* Christianorum declarat Apostolus multis in locis eos nuncupans vocatos ad sanctitatem, sanctificatos, & sanctos. Et quidem vocatos ad sanctitatem, ut patet tum ex epistola ad Romanos, tum ex prima ad Corinthios: *Omnibus qui sunt Romæ dilecti Dei, vocatis sanctis*, id est vocatis ad sanctitatem, vocatis ad Christianismum, ut sint sancti. Omnes enim Christiani, vocatione sunt sancti: quia vocati sunt ad sanctimoniam, & si vocationi suæ respondere velint, debent studere sanctitati, esseque sancti: Quare Apostolus Judæos ad fidem conversos alloquitur: *Unde Fratres sancti, vocationis cœlestis participes, considerate Apostolum & Pontificem confessionis nostræ Iesum.* Quasi dicat, Vos Hebræi, vocati estis ad Christianismum, non ut criminose, sed ut sancte vivatis; neque ad terrena bona, quæ vobis in Judaismo pollicebantur, sed ad bona cœlestia comparanda, ideoque considerate, non Moisen, non Aaron, sed Jesum vocationis vestræ auctorem & Pontificem: cujus merito estis sanctificati. Et ut Corinthiis scribit Apostolus: *Sanctificatis in Christo Iesu*: quia scilicet per Christi merita fuere in baptismo sanctificati. Tandem Christiani suscepto baptismate in quo sanctificantur, sancti à Paulo nuncupantur. *Omnibus sanctis, in Christo Iesu.* Renati fonte baptismatis, sunt sancti: Tum quia per gratiam habitualem *Spiritum biberunt sanctitatis.* Tum quia conjuncti sunt Christo, qui est Sanctus sanctorum: Sanctitas etenim *propria natura est ejus.* Tum quia per baptismum facti sunt membra Ecclesiæ, quæ *candida de sanctitate describitur.* Tum quia Christianum nomen, quod susceperunt in Sacramento, sanctitatem significat. Quapropter sancti sunt, non solum vocatione, sed etiam nominatione. Heb. 3. Philip: 1. Tert. Apol: 39. Tertull. l. de Mon. 2. Tert. l. 2. ad Uxor. 7.

2. Est enim *nomen Christianorum utique à Christo deductum.* Quemadmodum à Platone Platonici; ab Aristotele Aristotelici; sic à Christo, nuncupati sunt Christiani. *Ita ut cognominarentur primum Antiochiæ discipuli Christiani.* Quod factum existimat Suidas cùm D. Petrus Romam abiturus Evodium sibi successorem in sede Antiochena declaravit: Tunc enim, inquit, Christiani vocari cœperunt, qui prius vocabantur Nazareni, & Galilæi. Genebrardus verò id factum putat anno Christi 49. qui fuit à morte ejus decimus sextus. Verum id anterius factum fuisse, eo scilicet anno quo Antiochiæ prædicarunt Paulus & Barnabas, satis hic innuit Lucas. Unde Baronius opinatur Christiani nomen inditum anno Christi 43. qui fuit decimus ab ejus morte. Quovis autem anno id contigerit, D. Chrysostomus Antiochiam multum commendat, quod primum auditum sit in ea Christianum nomen illustre & eximium: illustrius est enim esse & vocari Christianum, quam esse & vocari princi- Tert. l. 4. adv. Marc. 24. Act. 11.

cipem vel Regem. Quod probe sciens D. Hieronymus sic scribit ad Furiam:
Epist. 10. *Pater tuus quem honoris causa nomino, non quia Consularis & patricius, sed quia Christianus, impleat nomen suum.* Idem Hieronymus Paulinum admonet:
Greg. Naz. Orat. 3. cont. Julian. *Noli respicere ad phaleras & nomina vana Catonum. Esse Christianum grande est, non videri.* Christiani & nominis nobilitatem dedecorare volens Julianus Apostata, vetuit ne Fideles appellarentur Christiani. *Galilæos pro Christianis nominans atque ut ita vocarentur publica lege decernens. Ex quo perspicue ostendit, Christiani appellationem perbonorificam esse, maximique ad gloriam momenti; quoniam eam nobis eripere cogitavit.* Molitus autem non fuisset, eripere Christianum nomen fidelibus, nisi illud honorabile & glorioſum existimasset. Unde autem procedat eximii illius nominis dignitas declarat Apostolus dicens Romanis ad fidem conversis:
Rom. 1. *Estis & vos vocati Iesu Christi*; id est vocatitii, quasi famuli, vel discipuli, vel filii, vel fratres & regni cœlestis cohæredes.
Chrysost. Hom. 11. in Joan. *Non principis, non terrenæ alicujus potestatis, non Angeli, non Archangeli, sed ipsius omnium regis nomine, appellari dignati sumus.* Inde præ gaudio exclamat D. Bernardus: *Particeps nominis sum? sum & hæreditatis: Christianus sum? frater Christi sum. Si sum quod dico, hæres sum Dei, cohæres autem Christi.* Titulus autem filii Dei, fratris Christi, hæredis regni cœlestis, longe superat augustiora quæque nomina quibus mortales gloriantur.
Lib. de Bapt. 7. Ut autem animadvertit Tertullianus, *Christus dicitur à Chrismate, quod est unctio, quæ Domino nomen accommodavit facta spiritalis, quia Spiritus unctus est à Deo Patre. Sic & in nobis carnaliter currit unctio, sed spiritaliter proficit: quoniam & ipsius baptismi carnalis actus, quod in aqua mergimur; spiritalis effectus, quod delictis liberamur.* Christus Dominus sic nuncupatur quia ejus anima gratia & sanctitate uncta & deliburta fuit, Christiani quoque à Christo uncto appellantur uncti, non solum quia eorum corpus fuit in baptismo Chrismate unctum, sed maxime quia eorum anima fuit spiritualiter uncta & sanctificata. Unde ut digne augustum illud valeant portare nomen, debent esse unctionis spiritalis participes, & à gratia quæ à Christo dimanat inungi. Quare D. Ambrosius sic expendit istud Canticorum: Unguentum exinanitum nomen tuum:
Lib. de Instit. Virg. cap. 13. Tert. Scorp. 9. *Descendat istud unguentum in animæ præcordia, divinaque gratia spiramenta redoleat.* Christi nomen duo importat & vocem externam, & internæ sanctitatis unctionem. Utrumque renatis communicat Dominus *cum nominis propagine; cum traduce Spiritus sancti*, ut qui sunt Sancti nominatione, sint & professione.
Tert. lib. de Orat. 3. 3. *Cùm dicimus: Sanctificetur nomen tuum, id petimus, ut sanctificetur in nobis, qui in illo sumus.* Christus cujus sanctissimum est nomen, expostulat, ut fideles in semetipsis Christianum nomen sanctificent. Ad
1 Pet. 1. quod eos stimulat Apostolorum Princeps. *Secundum eum qui vocavit vos sanctum, & ipsi in omni conversatione sancti sitis: quoniam scriptum est; Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum.* Plura autem sunt quæ Christianos obligant ad sanctè vivendum. 1. Quia debent divinæ conformes esse vo-

Iuntati:

Tert. lib. de Exhor. Cast. 1. Hom. 10. Exam.

Tert. ibid.

Chrysol. Ser. 67. L. 1. de Simb. ad Catechum. cap. 1. Chrysol. ibid. Tert. lib. adv. Hermog. 25. D Aug. l. de Vit. Christian. cap. 1. Tert. lib. de Refur. 47. Lib de Vit. Christian. c. 6

Apud Gell. l. 9. c. 2.

Orat. 31.

Orat. 2.

Greg. Naz. Orat. 20.

Orat. 32. Tert. l. 4. adv. Marc. 38.

Iuntati: at *voluntas Dei est sanctificatio nostra.* 2. Quia in baptismo divina insigniti sunt similitudine, quæ in sanctitate sita est: Ex magno autem Basilio *Christianismus quid est? Assimilatio Dei, quatenus eam assequi potest humana fragilitas naturæ.* Satis non fuit bonitati Dei in creatione suam nobis conciliſſe imaginem, in creatione *vult imaginem suam, nos etiam similitudinem fieri, ut simus sancti, sicut ipse sanctus est.* 3. Quia à Patre cœlesti in filios adoptati à tanti Patris sanctitate non debent esse degeneres. Christiane sic *age ut vivendo sancte, sancto respondeas Patri.* 4. Quia templum Spiritus sancti, sanctum debet esse: ex D. autem Augustino *Christianus est templum Spiritus sancti.* 5. Quia sicut rami inseruntur arbori, ita fideles Christo inseruntur, ab eoque sugunt & hauriunt sanctitatem simul cum nomine Christiano: *Cujus genus sumus, ejus censemur & nomine.* Probus autem Christianus Christo insitus *habuit cum sua origine consortium nominis, sicut & generis*: quia & re & nomine sanctus, sanctas Christi æmulatur virtutes, siquidem *Christianus est Christi imitator.* 6. Quia Christiana religio est *sanctimoniæ disciplina*: & ut fatur ibidem D. Augustinus, *Christianus justitiæ, bonitatis, integritatis, patientiæ, castitatis, prudentiæ, humilitatis, humanitatis, innocentiæ, pietatis est nomen; & tu illud quomodo defendis & vindicas tibi, qui de tam pluribus rebus nec pauca subsistunt?*

Scelerosus honorabile nomen, suis criminibus dehonestat, seseque Christiani nominis indignum prædicat. Honorabile nomen dehonestat: Ægre ferebat olim Musonius quod homines improbi Philosophi nuncuparentur. (Mihi dolori & ægritudini est, quod istiusmodi animalia spurca atque probrosa, nomen usurpent sanctissimum, & philosophi appellentur.) Quanto magis est lugendum quod peccator sibi arroget Christiani nomen, longe philosophi titulo nobilius? Nam ut ad propositum philosophatur Gregorius Nazianzenus: *Cur Christiani nomen venerabile est? Annon quia Christus Deus? Petrum honore prosequor, nec tamen Petrianus vocor; & Paulum, nec tamen Paulianus nominatus sum. Non fera me ab hominibus nomen ducere, qui à Deo sum creatus.* Christiani nominis excellentiam declarat aliorsum. (Sicut juxta Pithium oraculum, equa Thessala reliquis omnibus antecellit, & mulier Spartana omnibus aliis mulieribus, & viri Siculi omnibus viris: Ita etiam Christiani in religiosis ritibus atque sanctionibus, mortales omnes antecellunt, ac principem honoris locum merentur.) Tali honore magis quam quavis alia dignitate probi gloriantur Christiani. *Cum aliis alia quædam cognomenta sint, vel à parentibus accepta, vel ex seipsis, hoc est ex proprio vitæ studiis institutisque comparata, nobis è contra magna res & magnum nomen erat, Christianos & esse & nominari: Atque ea re magis efferebamur* quam cunctis aliis gloriæ titulis, sive à parentibus mutuatis, sive proprio studio & merito comparatis. Inde urget fidelem, ut sit Christianus nedum nomine, sed etiam re. *Proinde si quia Deum ipsum existimas, ideo Christianus vocaris, vocaris sane & maneas in nomine atque adeo in re.* Nam si opera religioni contraria facis, *mendacio nominis* gloriaris te esse

Christianum, te sancti hujus nominis præbens indignum.

Tert. ibid. Apud Christianos *olim constitit de nomini proprietate*, quia probe suo respondebant nomini, sanctam habentes conversationem. Nam, ut refertur in Actis Apostolorum, *Factum est autem ut Petrus dum pertransiret universos, deveniret ad Sanctos, qui habitabant Lydæ*, nempe ad Christianos sanctos nuncupatos, quia sanctam agebant vitam. Hos non imitatur peccator, qui criminose vivens *in nomine venit alieno*, Christi sanctitatem, laceſcens, violans, dedecorans, infamans. Domitianus Imperator Metium & Pompoſianum morte mulctavit, quod nomina Magonis & Hannibalis utpote illustrium ducum, servis indixissent. Alexander Magnus, obviam habens militem, nomine Alexandrum, desidem & vecordem, dixit ei: Aut muta mores, aut muta nomen. Filium Scipionis stolidum & nebulonem, glorioso parentis nomine exuerunt Romani: Imperatores Arcadius & Honorius legem tulerunt qua Eutropii viri consularis de cunctis actibus publicis delectum est nomen: (Omnes res Eutropii qui quondam præpositus fuit sacri cubiculi, *xratii* nostri calculis adjunximus, erepto splendore ejus & consulatu à tetra illuvie, & commemoratione nominis ejus, & cœnosis sordibus vindicato, ut ejusdem universis actibus antiquatis, omnia mutescant tempora, nec ejus enumeratione sæculi nostri labes appareat.) Sacro etiam canone sancitum habetur (nomine deberi privari quempiam, ratione criminis.) Profecto Christiano nomine privandus esset peccator: nam ut philosophatur Salvianus, *qui Christiani nominis opus non agit, Christianus non esse videtur. Nomen enim sine actu atque officio suo, nihil est. Quid est aliud principatus, sine meritorum sublimitate, nisi honorū titulus sine homine? Aut quis est dignitas in indigno, nisi ornamentum in luto? Circulus aureus in naribus suis, mulier pulchra & fatua. Et in nobis itaque Christianum vocabulum, quasi aureum decus est: quo si indigne utimur, fit, ut suos cum ornamento esse videamur.* Falso peccator defert Christiani nomen, quod est titulus sanctitatis; mendaciter adhuc Hæreticus nuncupatur Christianus, nomen enim Christianum, est vocabulum fidei & credulitatis.

Cap. 9.

Tert. ibid. Sueton. in Domit. c. 10.

Cod. Theodos. leg 17. de pœnis.

Sidon. l. 1. in c. admone re 13. quæst. 2.

L. 4. de Proverb.

Prov. 11.

H. PARS. Tert. lib. de An 6. *Non omnium credere quod Christianorum est.* Non Gentilium, neque Judæorum, neque Hæreticorum, sed Christianorum duntaxat est credere. Non quidem Gentilium, quia falsos colentes deos in errore versantur, neque veritate illustrantur. *Cui enim veritas comperta sine Deo? cui Deus cognitus sine Christo? cui Christus exploratus sine Spiritu sancto? cui Spiritus sanctus accommodatus, sine fidei sacramento?* Non etiam Judæorum, quia baptismum non recipiunt, in quo renatis infunditur fides *obsignata in Patre & Filio & Spiritu sancto.* Neque tandem Hæreticorum, quia licet in baptismate fidem recipiant, tamen dum habent usum rationis, de sinu Ecclesiæ exeuntes *in hæresim, fidem demutant*, errores ab Ecclesia damnatos pertinaciter propugnantes: ideoque à cœtu fidelium merito rejiciuntur, ad quos solummodo pertinet credere. Et ob hanc causam illos nuncupat Apostolus sanctos & fideles: *Omnibus sanctis qui sunt Epheſi & fidelibus in Christo Iesu.* Fi-

Tert. lib. de Bapt. 6. L. de Præſc. Hæret. 4.

Ephes. 1.

deles

deles id est credentes vocitat, quia *fidei charactere formati & consignati sunt*; deferuntque simul nomen Christianum, quod est titulus fidei & credulitatis, 1. exercendæ: 2. confitendæ: 3. adimplendæ. D. Chrysost.

1. Plura sunt quæ Christianos ad exercendam fidem promovent. 1. Sodalitas quam habent cum aliis fidelibus, *in ipsius nominis sacramento*: Quod nam est autem illud nominis sacramentum? scilicet *sacramentum fidei*. 2. Credulitas quam veraci Deo præstare tenetur Christianus, cui tanquam supremo intellectus humani Domino, cunctas mentis subjicere tenetur cogitationes. Essentialis enim hæc dependentia expostulabat, ut *ordine dispositionis, & prædicationis, fides informata, & homini indiceretur à Deo, & Deo exhiberetur ab homine*. 3. Sublimitas mysteriorum religionis, quæ humanæ rationis perspicacia attingi non possunt, sed duntaxat à credentibus per fidem cognosci possunt: *Sed & arcana ista nec omnium nosse*. Gentiles namque Philosophi quantumvis mentis acumine prædicti, cognoscere nequeunt mysteria Trinitatis, Incarnationis, Eucharistiæ, aliaque supernaturalia, quæ Christiani sola fide credunt, qui circo fideles agnoscuntur. *Cognosce qui nescis, & crede nobiscum*. 4. Status vitæ umbris & ænigmatibus obvolutus, quo perveniendum est ad statum patriæ splendoribus illustratum. *Quia nondum possumus contemplari per speciem dedit interim nobis & sapere per fidem. Fides ducit ad plenam cognitionem*. 5. Quia gratia necessaria est ad salutum, fides autem est dispositio prævia ad gratiam. *Ingressus fidei* ad justificationem requiritur. Ut enim fatur D. Ambrosius; *pecunia non emitur Christus, sed gratia, pretium nostrum fides. Hac emuntur divina mysteria*. Inde sapienter concludit contra Manichæos D. Augustinus: *Recte igitur Catholica disciplina majestate instituta est, ut accedentibus ad religionem fides persuadeatur ante omnia*, ne pateat aditus interrogationibus, contentionibus, quæstionibus, curiositatibus: Quia *6. regnum Dei in simplicitate fidei est, non in contentione sermonis*. Et ut ait D. Chrysostomus, *quæstionis nulla necessitas, ubi fides est*, quæ non humanis rationibus, sed auctoritati & veritati divinæ innititur. Profecto *judicarem indignum rationem fidei humanis committi ratiunculis agitandam, quam tam certa ac stabili veritate constat esse subnixam*.

Tert. lib. adv. Judæ. 14. Tert lib. de Pud 18. Tert. lib. 3. adv. Marc. 2. Tert. lib. de Pall. 3. Tert. lib. de An. 21. D. Bern. Ep. 78. Tert. lib. de Res. Car. 25. L. de Joseph. c. 8. L. contr. Manich. c. 13. D. Ambr. l. de Fide Tsin. c. 5. Imperf Hom 1. in Matth. D. Bern. Ep. 189. D. Chrysost. Hom. 4. in Gen. Tert. lib. de Præs. Hær. 8. Tert. lib. de Test. An. 2. Epist. 169.

Verum licet intellectus humanus dominio Dei sit humiliter subjiciendus; licet Deo veraci indubitanter credendum sit; licet *scrutanda non sint quæ sunt supra nos*: licet in fide firmiter sistendum; quia *cum credimus nihil desideramus ultra credere: hoc enim prius credimus, non esse quod ultra credere debeamus*: Attamen non obstantibus tot rationibus quæ fidei exercitium expostulant, & incredulitatem à Christiano propulsant: nonnulli Deo summe veraci credulitatem denegant. *Sed ne suis quidem Magistris fidem inclinavit, humanæ incredulitatis duritia*: Quidem Ecclesiæ auctoritatem despiciunt, & Catholici haberi immerito volunt; ut de nonnemine obplorandum est cum D. Bernardo. *Iamque in Ecclesia, hostis Ecclesiæ, fidei persecutor, in gremio fidei requiescit*. Alii quæstionibus mysteria

Tert. lib. de Res Car. 39. ſteria fidei quantumvis ſublimia exagitant & labefactare tentant. *Incredulitas rei tantæ quæſtionibus fidem torquere cœpit.* Iſti tandem veritates Chriſtianas etiam ſupernaturales, ratione comprobandas, non fide credendas exiſtimant. Quod præſumpſit Abailardus, *cum ea ratione nititur explorare, quæ pia mens, fidei vivacitate apprehendit.* Ut autem ſubjungit Melliſluus Doctor, *Fides piorum credit, non diſcutit: ſed iſte Deum habens ſuſpectum credere non vult, niſi quod prius ratione diſcuſſerit.* Cui probe competunt ea quæ Marcioni in hæreſim lapſo objectat Tertullianus: *Mortuus es qui non es Chriſtianus, non credendo quod creditum facit Chriſtianos: eo magis mortuus, quo magis non es Chriſtianus, qui cum fuiſſes; excidiſti, reſcindendo quod retro credidiſti,* deſerendo fidem exercendam, & confitendam.

D. Bern. ibid.

Lib. de Carn. Chr. 2.

Tert. lib. adv. Judæ 9. Tertull. Scorp. 15.

2. Quam fœlices Chriſtiani fidem ad praxim redigentes! nam *per fidem nominis Chriſti omnibus in eum credentibus peccata remittuntur.* At multo fœliciores qui pro fide Chriſti patiuntur; quapropter Apoſtolus *utique beatos affirmavit quibus donatum eſt non tantum credere in Chriſto, ſed etiam pro ipſo pati.* Donum Dei eſt fides qua credimus: donum eſt etiam Dei quando pro fide patimur. Magnum eſt Dei donum, quo veritates quæ naturam ſuperant credimus: ſed longe majus eſt Dei donum, quando pro propugnanda fide tormenta, quæ natura abhorret patimur. Donum patiendi, majus cenſent D. Chryſoſtomus & Theophylactus, quam ſuſcitare mortuos & ſigna miranda patrare. *Hic enim debitor ſum, illic autem debitorem habeo Chriſtum? O rem admirabilem! & donat mihi, & ſuper hoc, ipſe debet mihi.* Eſt autem patiendum pro Chriſto, præſertim quando neceſſaria eſt *confeſſio nominis:* nam ut philoſophatur D. Auguſtinus, *Fides officium à nobis exigit, & cordis & linguæ.* Cordis, ad credendum; linguæ ad fidem confitendam, dum tyranni & perſecutores ad negandam fidem inducere ſatagunt, quam tunc *debitricem martyrii* aſſeverat Tertullianus. Sed quia hac tempeſtate non graſſatur perſecutio, quæ Chriſtianis martyrii occaſionem præbeat, fides non eſt paſſione confitenda, ſed bono opere adimplenda.

In cap. 1. Ep ad Philip. Tert. Apol. 2. Lib. de Fide & Simb. cap. 1. Scorp. 8.

Tert lib. de Orat. 1. D. Bern ſer. de Mod. ben. vivēd. c. 1.

3. *Fidem commendamus,* Chriſtiani ſcilicet, *qui recte credit & recte credendo bene vivit, & bene vivendo, fidem rectam cuſtodit.* Tria autem ſunt neceſſaria ut quis recte credat, & bene vivat; nimirum, fides obſequens, charitas ardens, opus bonum à fide regulatum, & à charitate proficiſcens; quia *nec ſpiritus datur niſi credentibus, nec fides valet, ſi non operatur ex dilectione.* Quomodo iſtud Canticorum, Recti diligunt te, expendit D. Bernardus, ad quod requiritur. 1. Fides obſequens *& recte acquieſcens:* 2. Charitas ardens, ſine qua Chriſtianus nequit eſſe rectus. Nam, ut ſubjungit D. Bernardus, *quomodo rectus cujus fides mortua: Mors fidei, eſt ſeparatio charitatis.* 3. Opus bonum à charitate proficiſcens: *Rectum judica, ſi fide Catholicum, & juſtum opere probaveris.* Frater ſi rectus velis haberi Chriſtianus, 1. crede: Nam *fide quæ eſt in Chriſtum reviximus, à qua fide Iſraël cecidit.* 2. Dilige, quia dilectio eſt vita & anima fidei. *Credis in Chriſtum? fidem tuam dilectio animet.*

D. Bernard. Ep 17. Serm 24. in Cant.

Tert. lib. adv Jud. 13. D Bern ibi.

3. Bene

3. Bene operare. *Rectum revera dixeris si recte in omnibus sentias, & factis non dissentias: invisibilis animi statum nuntiet fides & actio.* Etenim fidem, dilectionem, & bonam operationem complectitur *veritatis integritas & disciplinæ plenitudo.* Frater qui Christiano nomine gloriaris, qui te fidelem profiteris, qui te Christi discipulum & servum proclamas, qui te dicis in Christo manere, debes sicut ipse ambulavit & tu ambulare: Quod si criminosam ducis vitam, es *prævaricator fidei*: Si male operaris confiteris te nosse Deum, factis autem negas non es Christi discipulus: indigneque defers Christianum nomen, quod est vocabulum fidei & credulitatis, dilectionis & charitatis. Tert lib de Spec. 20. Tert. lib. de Idol. 20.

Pro discrimine vocabulorum etiam res separantur. Multa habent nomina Christiani quibus à Gentilibus, Judæis & Hæreticis discriminantur. Ex D. Bernardo *tria sunt quæ nos faciunt Christianos, Fides, Baptismus, & Altaris participatio.* Per fidem discriminamur ab Infidelibus, per baptismum à Judæis, per Altaris participationem, ab Hæreticis, qui negant realem præsentiam Corporis Christi in Sacramento: vel potius Altaris participatio facit Christianos, quia est mysterium amoris & charitatis, quod Christianos nobilitat, ditat, & discriminat: Nobilitat supra Angelos, ditat digne accedentes ad sacram Sinaxim, discriminat Catholicos ab hæreticis, charitas est Christianorum insigne quod eos mire 1. nobilitat: 2 ditat: 3. discriminat. III. PARS. Tert. lib. 2. ad Nat: 4. Serm: 4. de Epiph:

1. Humanæ carnis nobilitatem multum commendat Tertullianus: in præsentiarum duas tantum ejus dotes afferre lubet: nam 1. Ratione carnis homo Sacerdotali pollet dignitate. Ideò carnem nuncupat Deus apud Tertullianum, *Religionis suæ Sacerdotem.* 2. Ratione carnis, Christianus ad Altaris mensam accedit: *Eucharistiæ Sacramentum, omnibus mandatum à Domino etiam antelucanis cœtibus, nec de aliorum manu, quam præsidentium sumimus.* Tam sublimis est bina hæc Christianorum prærogativa, ut in hac gloria Angelis superiores exsistant: licet enim Christum adorent Angeli in Sacramento, & tempore sacrificii humiliter adsint Altari; attamen neque tantum mysterium offerunt tanquam Sacerdotes, neque sunt sacræ mensæ participes: *Habemus Altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deserviunt.* Ratione Eucharistiæ Christianus Angelos antecellit, & ratione charitatis, ad Seraphinorum gloriam ascendit. Amor etenim est proprius Seraphinorum character, qui inter cœlestes Spiritus primatum tenent, quia Dei æstuant amore. Christianus charitatis igne suffl immatus Seraphinorum æmulatur nobilitatem & divitiarum Dei ditatur gazis. Lib: de Res. Carn: 11. Tert lib: de Cor. Mil. 3. Hebr. 8.

2. Eucharistia opulenter ditat digne accedentes ad sacram Sinaxim: nam *caro corpore & sanguine Christi vescitur, ut & anima de Deo saginetur*, scilicet per gratiæ augmentum quod recipit digne suscipientis anima. Uti Eucharistia est gratiarum fons & scaturigo, ita dilectio est charitas *Christiani nominis thesaurus*; tantoque quilibet Christianus est ditior, quanto majori ardet charitate: *Quanto in quocumque major est charitas, tanto melior est in quo est.* Eucharistia nuncupatur à Tertulliano thesaurus Dei, *sed Deus thesauro* Tert lib. de Res Carn 8. Tert. lib de Pat 12. D Aug in Enchir: 117.

L. de Pœn: 6. Orat. 11. *suo providet*, Ex D. Gregorio Nazianzeno, *Christianos Deus pro divitiis habet, & divites reddit*: Eucharistia est Sacramentum Sacramentorum cæteris antistans Sacramentis: Charitas est regia virtus, *omnibus charismatibus præponenda*. Eucharistia, ad amorem Dei, & proximi sufflammat: Charitas dicitur vinculum, quia Christianum cum Deo, & cum suis proximis conjungit. Eucharistia commendatur, tum ex Christi instituentis dilectione; tum ex rei contentæ dignitate; tum ex gratiæ quam largitur valore: Commendatur etiam Charitas, ex amore Spiritus sancti illam largientis, ex naturæ ipsius nobilitate, ex effectuum quos largitur pretio. Quapropter eam *Apostolus totis viribus Spiritus sancti commendat.*

Tert. lib. 5. adv. Marc. 14.

Tert. lib. de Pat. 11.

Tert. lib. de Orat. 6. 3. Tandem Eucharistia Christianos Catholicos ab hæreticis discriminat. Catholici enim realem Christi præsentiam in Sacramento credunt: *quod & corpus ejus in pane censetur.* Hæretici verò figuram duntaxat corporis admittunt: *Hæretici volunt omnia Prophetas per imagines concionatos.* Imò Calviniste docent ipsummet Christum in institutione Sacramenti figuraliter loquutum fuisse, *adversus definitivam Evangelii sententiam*, quæ Christum corpus suum verè & realiter dedisse apertè declarat. Uti Eucharistiæ fides Catholicos ab Hæreticis discernit: sic *dilectio summum fidei Sacramentum* ab infidelibus distinguit fideles: qui ratione mutuæ dilectionis nuncupantur fratres, ut ipsimet fatentur: *Fratrum appellatione censemur.* Nec immerito *commune cùm sit nomen secundum naturam, secundum disciplinam.* Duplici namque ratione Christiani sunt fratres. Una in natura, alia in disciplina fundata. Secundum naturam fratres sunt omnium hominum, nec hac fraternitate distinguuntur ab infidelibus, cum in eadem essentia conveniunt: Quapropter sic Idololatris persecutoribus loquuntur: *Fratres autem etiam vestri sumus jure naturæ matris unius, etsi vos parum homines, quia mali fratres.* Secundum disciplinam distinguuntur ab infidelibus Christiani, & conveniunt cum cæteris Christianis, quorum sunt fratres, & hæc fraternitas in religione & charitate fundata; nobilior est ea, quæ in natura duntaxat fundatur. Nam ut subjungit Tertullianus: *At quanto dignius fratres & dicuntur, & habentur, qui unum patrem Deum agnoverunt, qui unum spiritum biberunt sanctitatis, qui de uno utero ignorantiæ ejusdem, ad unam lucem expaverint veritatis*; qui in eadem disciplina confœderantur, ejusdem Ecclesiæ sunt membra, eandemque sperant fœlicitatem. Quod attentè considerans D. Augustinus audacter proclamat: *Omnes proximi sumus & condizione terrena nativitatis, & etiam spe cœlestis hæreditatis.*

Tert. Apol. 39.

Serm 19. de Temp.

Illius autem fraternitatis in disciplina & religione fundatæ, qua Christiani ab infidelibus distinguuntur, & inter se conveniunt, triplicem notam refert Tertullianus. Prima est facultatum temporalium communio seu communicatio: unde sic pungunt gentiles: *Ex substantia familiari fratres sumus, quæ penes vos fere dirimit fraternitatem. Itaque qui animo animaque miscemur, nihil de rei communicatione dubitamus. Omnia indiscreta sunt apud nos præ-*

Apolog. 39.

Tert. lib. de Fat. 11.

ter uxores. In isto solo consortium salvimus. Secunda est mititas, commendavit Dominus: *Beati mites*; quam specialiter verbo & exemplo docuit, Discite à me quia mitis sum; quam etiam in suo adhuc nomine præferunt Christiani; *Christianus, quantum interpretatio est, de unctione deducitur.* Itaque Christianum nomen *de suavitate vel benignitate compositum est.* Tertia est, ardens patiendi imò & moriendi pro fratribus desiderium: quod merito mirantes gentiles, illud perverse æmulabantur: *Vide, inquiunt, ut invicem se diligant. Ipsi enim invicem oderunt; & ut pro alterutro mori sint parati: ipsi enim ad occidendum alterutrum paratiores.* Tert. Apol. 3. Tert. Apol. 39.

Christiane habes ne cui *nominis formam*, nimirum sanctitatem, credulitatem, & charitatem? [Christianus justitiæ, bonitatis, integritatis, patientiæ, castitatis, prudentiæ, humilitatis, humanitatis, innocentiæ, pietatis est nomen: & tu illud quomodo defendis & vendicas tibi, cui de tam plurimis rebus nec pauca subsistunt?] Christianus accedens ad Deum credit, auctoritati & veracitati divinæ cunctas mentis cogitationes subjicit, superbiam non sapit, neque vanis quæstionibus & disputationibus Christianas veritates debellare satagit. Tu autem quomodo fidelis habes nomen, qui temerarie mysteria religionis aut negas aut impugnas? [Christianus ille est, qui omnibus misericordiam facit, qui omninò non movetur injuria, qui opprimi pauperem se præsente non patitur, qui miseris subvenit, qui indigentibus succurrit, qui cum mœrentibus mœret, qui dolorem alterius sicut proprium sentit; qui ad fletum flebilibus alienis provocatur, cujus domus communis est, cujus janua nemini clauditur, cujus mensam pauper nullus ignorat.] Num tu illum fratrem & [Christianum putas, qui opprimit miserum, qui pauperem gravat, qui res concupiscit alienas, qui ut se divitem faciat plures efficit indigentes, qui lucris gaudet injustis, qui de alienis lachrymis cibum capit, qui miserorum ditatur interitu? Num tu illum Christianum putas, cujus numquam pane saturatur esuriens, cujus potu nullius sitis extinguitur, cujus mensam nemo cognoscit, sub cujus recto, nec advena, nec peregrinus aliquando succedit, cujus nemo nudus tegitur vestimentis, cujus pauper nullus fovetur auxilio, cujus bonum nemo sentit, cujus misericordiam nemo cognoscit? Num tu illum Christianum putas, in quo nullus Christianitatis est actus, in quo conversatio nulla est justitiæ, sed nequitiæ, impietatis, & sceleris? Abùt ut hujusmodi Christianus dicatur. Christianus ille est qui non nomine tantum sed & opere, Christum in omnibus imitatur & sequitur: qui sanctus, innocens, incontaminatus, intactus est: cujus in pectore sola pietas consilit & bonitas, qui nemini novit nocere, neminem lædere, sed omnibus opem ferre:] qui sanctitatem, credulitatem, & fraternitatem in omnibus demonstrat. Qui est hujusmodi verum se profitetur Christianum, & mercedem debitam sanctitati, fidei, & charitati, in cœlo assequitur. Tert. lib. adv. Valent. 6. D Aug. l. de Vit. Chr. c. 6. D. Aug. l. de Vit. Chr. 14. D. Aug. l. de Vit. Chr. c. 11. Cap. 14. Cap. 10. Cap. 6.

CONCIO QUINTA.

Tert lib. de Pall. 1.

QUAM fœlices Religiosum nomen habentes & statui suo probe respondentes! *Quibus à cœlo bene est* ob vitam æternam eis à Christo Domino pollicitam. Cunctis generatim Christianis christiane viventibus immortalis promittitur beatitudo; sed Regularibus adhuc specialiter debetur, ob admirabilem status sanctitatem. Nam *quis non miretur & prædicet eos, qui contemptis atque desertis mundi hujus illecebris, in omnem vitam sanctissimam & justissimam congregati, simul ætatem agunt: viventes in orationibus, in lectionibus, in disputationibus, nulla superbia tumidi, nulla pervicacia turbulenti; nulla invidia lividi; sed modesti, verecundi, pacati, concordissimam vitam & intensissimam in Deum agunt, & gratissimum munus ipsi offerunt, à quo illa posse meruerunt?* Postquam D. Augustinus vitam Religiosam à vitiis quæ in sæculo vigent, alienam prædicavit, & præcipuis Christianæ disciplinæ virtutibus fulgidam demonstravit, eam ubique coruscare desiderat, Monachos alloquens: *Tam bonum, tam sanctum est vestrum propositum, quod in Christi nomine cupimus, per omnes terras pullulare.* Nec mirum si Hipponensis Antistes Religiosam professionem commendat, ejusque dilatationem & incrementum exoptat. Nam ut fatur Mellifluus Doctor; *Modus quidem vitæ est sanctus, honestus, castitate decorus, discretione præcipuus, à Patribus institutus, à Spiritu sancto præordinatus, animabus salvandis non mediocriter idoneus.* Quia tamen hac tempestate Religiosi *nominis prælium est*: nam nonnulli illud æstimant, alii oderunt, multo plures diffamant. Primi quidem juste, secundi verò inique, tertii tandem criminose. Itaque nomen Religiosum, 1. merito commendatur: 2. injuste avertatur: 3. scelerose depreciatur.

Lib. de Oper. Monach. c. 28.

D. Bern. A. polog. de Morib. Religios

Tert. Apol. 2.

I PARS. Tert lib. de Pall 4.

Nominis consilium sibi conciliant Religiosi, Evangelica sectantes consilia: quorum status multimode commendatur: præsertim 1. vetustate: 2. dignitate: 3. salutis securitate.

Tert. lib. de Pall. 1. Serm. de Instruc. Monach.

1. Religiosi adeò sunt *vetustate nobiles*, ut teste D. Augustino ipsorum antesignani habeantur Helias & Joannes Baptista: *Hos enim duos viros magnificos exordium Monastici ordinis prætulisse credimus.* Helias quidem in veteri Testamento; Joannes verò Baptista in novo. Etenim *Heliam & Elizæum constat veraciter veteris Testamenti Monachos fuisse.* Subjungit ibidem D. Augustinus: *Deveniamus ergo apud Monachum novi Testamenti; Joannem scilicet Baptistam: qui propter sanctitatem & munditiam vocatus est à Domino Angelus: propter ariditatem vitæ potest dici Monachus: quem nos dicere possumus Angelum terrenum, & hominem cœlestem.* Idipsum de Joanne Baptista asseverat D. Chrysostomus, Religiosis objiciens propositi sui dignitatem. *Considerate Monachi dignitatem vestram Joannes particeps vestri est dogmatis*: quasi statuta monastica, sint velut

Hom. de S. Joan. Bapt.

fidei

fidei dogmata, quorum sectator & particeps fuit Domini præcursor. (Recabitæ in veteri Testamento vitam Monasticam duxerunt, & eo quod præcepto patris sui Jonadab obedierunt, à Domino collaudantur. Ipsi enim, sicut Hieremias Propheta narrat, præcepta patris sui servare curaverunt. Præcepit namque eis ut vinum non biberent, & domos non ædificarent, & vineas non plantarent, & remotæ cæterorum hominum conversatione, seorsum vivere studerent: qui & ita præcepta patris sui servaverunt, quousque post hostium incursum, licentiam habuerunt. Babylonico enim exercitu appropinquante, Hierusalem sunt ingressi.) In novo quoque testamento Heliam & Joannem Baptistam *sequuti sunt Paulus & Antonius & multi hujus propositi sectatores.* Nam ut animadvertit aliorsum D. Augustinus; (nomen Christianorum quando dici cœpit, scriptum est: in Antiochia enim primum post ascensionem Domini Discipuli appellati sunt Christiani; *& Xenodochia & Monasteria postea sunt appellata novis nominibus: res tamen ipsa & ante nomina erant & religionis veritate firmantur, qua etiam contra improbos defenduntur.* Ab initio nascentis Ecclesiæ structa sunt Monasteria, & Regulares nuncupati sunt Monachi; licet ante hujus nominis appellationem, fuerint Religiosæ vitæ sectatores, cujusmodi fuerunt Alexandriæ sub sancto Marco, Essæi, sic dicti quasi *sancti*, seu *pii*. Quanta vero fuerit Essæorum sanctitas seu pietas, declarat Porphyrius infensissimus Christianorum inimicus. Impii illius Philosophi verba refert Eusebius, quæ libens prætereo, ut concludam cum D. Bernardo status Religiosi vetustatem. *Res enim est antiquæ religionis, perfecta fundata in Christo pietatis, antiqua hereditas Ecclesiæ Dei, à tempore Prophetarum promonstrata, jamque novæ gratiæ sole exorto, Joanne Baptista instaurata & innovata, ab ipso Domino sanctissime celebrata: ab ejus discipulis ipso præsente concupita: Post passionem vero Domini calente adhuc in cordibus Fidelium effusi ejus sanguinis recenti memoria, solitariam hanc vitam eligentibus, paupertatem spiritus sectantibus, & in spiritualibus exercitiis, & in contemplatione Dei pingue otium altero in alterum zelantibus, deserta repleta sunt. Ex quibus legimus Paulum, Macharium, Antonium, Arsenium, & alios quamplures in sancta hujus conversationis republica consulares viros, egregia nomina, in civitate Dei nobiles & triumphales titulos habentes de victoria hujus sæculi, & principio hujus mundi, & corporis sui, de cultu animi, & Domini Dei sui.* Postquam D. Bernardus fuse Monastici status retulit vetustatem, hujus propositi consolatur sectatores, redarguens hæreticos, aliosque pravæ voluntatis homines, qui eos novitatis accusant. *Sileant ergo qui in tenebris de luce judicantes, nos arguunt novitatis ex abundantia malæ voluntatis, ipsi potius arguendi vanitatis*: qui superbia qua tument excæcati, Religiosi nominis non agnoscunt neque vetustatem neque dignitatem.

D. Augustin. ibid.

Cap. 35.

D. Augustin. ibid.

Tract. 97 in Joan.

Lib 9. de Præpar. Evang.

Lib. de Vit. Solit. ad Frat. de Mont. Dei cap. 1.

2. Quanta sit Religiosi *nominis dignitas* duodenaria *est* ratione demonstrandum. Scilicet ex 1. ardenti dilectione: 2. status perfectione: 3. Religionis obligatione: 4. terrenorum abdicatione: 5. perfecta imitatio-

Tert. lib de Spect. 12.

tatione: 6. proximorum separatione: 7. omnimoda suiipsius oblatione: 8. crucis bajulatione: 9. plenaria remissione: 10. meritorum acquisitione: 11. ampla remuneratione: 12. cœli comparatione.

D Bern ser. 25 in Cant. S. Paulin. Epist. 1.

Qui charitatis sufflammatur igne, *ad plenitudinem legis accedit.* Nam ut subjungit ex Apostolo D. Bernardus; *plenitudo legis charitas in qua omnia concluduntur mandata:* At Religiosus ad *plenitudinem Evangelii* assurgit: quia qua ardet dilectio eum non solum ad mandatorum observationem stimulat, sed adhuc ad sectanda Evangelica consilia invitat. Ob hanc causam fratres de monte Dei sic alloquitur Mellifluus D. ctor: (*Non est vestrum circa communia præcepta languere, neque hoc solum attendere quid præcipiat Deus, sed quid velit, probantes quæ sit voluntas Dei bona, beneplacens & perfecta,* quæ charitatem respicit. Charitas autem nuncupatur ab Apostolo, vinculum perfectionis: Tum quia omnia Dei mandata complectitur: *Si est charitas, ibi est plenitudo legis:* Tum quia, ut vult Doctor Angelicus, *omnes alias virtutes quodammodo ligat in unitatem perfectam:* Tum quia, ut subjungit ibidem D. Thomas, (unit nos Deo, qui est ultimus finis humanæ mentis & ideo secundum charitatem specialiter attenditur perfectio Christianæ vitæ.) Tum quia Religiosos ad sequenda Evangelica consilia inducit. Inde merito exclamat D. Bernardus: *Bonus, dilectio, murus; sed habet hic murus antemurale; dilectio quasi murus est, antemurale Regularis districtio.* Sæculares dilectione tanquam muro cinguntur, qua ad observanda divina mandata incitantur, & vitanda cuncta quæ divinæ legis observationi contraria sunt: Religiosi ultra hunc murum quo non secus ac cæteri Christiani adstringuntur ad præceptorum divinorum observantiam, habent antemurale, nimirum dilectionem, qua ad servanda consilia Evangelica accenduntur, quæque repellit acquirendæ perfectionis impedimenta. Quare nuncupantur à D. Bernardo, *Christianæ devotionis, ac religionis speciosissima portio.* Devotio autem in fervore consistit charitatis, ad quam se per votum adstrinxerunt: Quos ideo sic urget D. Bernardus. *Non enim solum voviistis omnem sanctitatem, sed omnem sanctitatis perfectionem, & omnis consummationis finem.*

Tract. de Vit. Solitar. cap. 2.

Serm. 25. in Cant.

Tract. de Vit. Solit. cap. 1.

Tract. de Vit Solitar. cap. 2.

Non quod perfectio essentialiter sita sit in consiliorum observantia, quam absque consiliis Evangelicis sectantur prælati; sed quia, ut ait D. Thomas, *actualis renuntiatio propriarum facultatum est instrumentum perfectionis,* Neque quod religiosi sint in statu perfectionis acquisitæ, sed duntaxat acquirendæ: & ut fatur Doctor Angelicus, *non quasi professentes seipsos perfectos, sed professentes se ad perfectionem tendere.* Neque tandem quod sint Episcopis perfectiores, Episcopi enim sunt in statu perfectionis acquisitæ: Religiosi vero in statu perfectionis acquirendæ. Hoc discrimen inquit ipsemet Christus: nam dum pastorale munus commendare vult Petro, illum ter interrogat an de facto plus cæteris amet, scilicet an Christum diligat, ut aliorsum diximus, plus quam sua, plus quam suos, plus quam se, ita ut sit paratus pro Salvatoris amore relinquere suas facultates, separari à proximis, suamque donare constanter vitam: at dum ad pau-

22. qu. 184. a. 7.

Act. 5.

Joan. 21.

perta-

pertatem Evangelicam vocat, ait tantummodo. Si vis perfectus esse, va- Matth. 19.
de, vende omnia quæ habes, da pauperibus & sequere me. Verum licet Religiosi non sint in statu perfectionis acquisitæ, neque Episcopalem perfectionem attingunt: attamen *si bene perspicimus ista solitudo nos ad perfectionis necessitatem constringit*, quia perfectionis acquirendæ tollit impedimenta & media sectatur. Quare religiosam vitam velut mediam collocat D. Bernardus inter cœli cives, & homines mundo deditos. Illi manducant panem Angelorum in regno Dei, isti cum prodigo porcorum siliquas comedunt in sæculo. *Ab utraque mensa prohibetur; ab hac quidem professionis, ab illa corporis vinculo: ut nec ad inferiorem audeam, nec ad superiorem accedere possim.* Verum licet religiosi accedere nequeant ad cœlestium civium dignitatem, mundanos tamen longe superant in Christiana perfectione. Quos denotatos vult D. Athanasius per veros adoratores qui adorant Deum in Spiritu & veritate. Quinam sunt illi veri adoratores, qui neque in hoc monte, neque Hierosolymis, sed in spiritu adorant Deum, & in veritate? Responsio, isti sunt qui in desertis montibus, & qui in speluncis, & cavernis terræ habitant, qui citra congregationem Ecclesiæ per opera bona spiritu illuminati, in Spiritu & veritate adorant Deum.) Non negat Athanasius sæculares qui solitariam vitam non ducunt, esse veros Dei adoratores; sed eremi cultores & religiosos antonomastice & per excellentiam prædicat Dei adoratores, quia omnibus spretis, unius Dei adorationi unice vacant in spiritu & veritate adorantes. Nec mirum si D. Athanasius vitam solitariam agentes adeo commendat; quia in illis *pietas magis enituit, gratia plus resulsit, charitas amplius radicavit.* Religiosorum pietatem & perfectionem belle declarat D. Bernardus ex dentium comparatione (dentes enim candidi sunt & fortes: carnem non habent: carent corio: nihil intra se pati possunt: non est dolor sicut dolor eorum: clausi sunt labiis ne videantur: indecens est cum videntur nisi ridendo: toti corpori masticant cibum: per ordinem positi sunt: superiores alii & alii inferiores: & cum inferiores moventur superiores numquam. Hujusmodi dentes ego arbitror homines monasticæ professionis, qui viam compendiosiorem & securiorem vitam eligentes, de toto corpore Ecclesiæ quod candidum est, candidiores esse videntur. Quid enim illis candidius, qui totius immunditias spurcitiæ evitantes, cogitationum sicut actionum peccata deplorant? quid fortius illis, quibus tribulatio pro solatio, contumelia pro gloria, inopia pro abundantia ducitur? Isti carnem non habent, quia in carne carnem obliti audiunt ab Apostolo: Vos autem in carne non estis sed in spiritu. Corio carent: quia nitorem & distensionem mundanarum sollicitudinum non habentes, in pace in idipsum dormiunt & requiescunt. Nihil morari intra se patiuntur, quia nec modicum quidem offendiculum tolerabile repurant, aut intra se, aut in conscientiis singulorum. Clausi sunt labiis ne videantur, sic & nos materialibus vallis circuncingimur, ne secularium oculis & accessui pateamus. Indecens est si appareant, nisi interdum forte ad risum:

Eusseb. Emiss. Homil. 4. ad Monach.

Serm. 33 de diversis.

Joan. 4. 23 ad Antiochum.

D Bernard. in Cœn. Dom. Serm. 93. de Diversis.

Rom. 8.

sum: quia nihil turpius quam Monachus per urbes & castella discurrens: nisi cum illa cogit quæ operit multitudinem peccatorum charitas. Charitas enim risus est, quia hilaris est: læta quidem non tamen dissoluta. Toti corpori masticant cibum dentes: quia ipsi pro toto Ecclesiæ corpore, videlicet tam vivis quam mortuis orare sunt constituti. Non facile consumuntur: quia quanto annosiores tanto ferventiores! & eo rapidius currunt, quo vicinius appropinquant ad palmam. Per ordinem positi sunt; ubi enim aliquid ordinatum est, si hic non est, ubi cibus & potus, vigilare & dormire, laborare & quiescere, ambulare & sedere, cætera omnia in numero & mensura & pondere constituuntur? superiores & inferiores sunt, quia inter nos Prælati & subditi sunt, & sic superiores inferioribus junguntur, ut inferiores à superioribus non discordent: cum autem inferiores moveantur, superiores nunquam moveri debent: quia etsi subditi quandoque turbentur; Prælatorum est in mente composita perdurare? Hucusque D. Bernardus qui longiuscule religiosam perfectionem ex dentium comparatione deducit, quæ micantius adhuc 3. ex Religionis obligatione coruscat.

D Thom. 22 q 184. art. 8. Art. 4. *Status religionis totam vitam obligat ad studium perfectionis.* Ex Angelico namque Doctore (ad statum duo requiruntur. Primo obligatio: secundo, quod hæc obligatio cum aliqua solemnitate fiat, ut perpetuam habeat firmitatem. Unde aliquis in statu perfectionis dicitur esse, non ex eo quod habet actum dilectionis perfectæ, sed ex eo quod obligat se perpetuo cum aliqua solemnitate, ad ea quæ sunt perfectionis.) Religiosi autem obligant se per vota, non pro aliquo tempore, sed pro toto tempore vitæ; & hæc obligatio fit per vota solemnia, unde dicuntur esse in statu perfectionis; *præsertim cum in professione regulari promittatur stabilitas:* status namque ab stando dictus, constantiam, firmitatem, & quamdam velut innuit durationis perpetuitatem. Sic status matrimonialis est constans, neque nisi per alterius conjugis mortem potest dirimi. Sic status regularis perpetuo obligat Religiosos ad observationem votorum quæ solemniter voverunt, velut æmulantes statum beatorum. Uti enim beatitudo est status omnium bonorum, in qua beati immutabili fruuntur fœlicitate, ita religio est status in qua Regulares invariabiliter obligantur ad observantiam rerum quas vovendo polliciti sunt. Inde D. Thomas commendat perfectionem Regularium supra Curatos, quia hi proprie non sunt in statu perfectionis, quia non sese obligant pro semper ad regimen animarum: possunt enim ad libitum resignare aut permutare beneficium; Religiosi vero post emissa solemniter vota, nequeunt pro sua voluntate deserere Religionem quam libere professi sunt, sed necessario & firmiter tenentur vivere 4. in terrenorum abdicatione.

D. Bernard. Ep. 7.

D. Bern. ser. 93. de diversis. *Quam bene Monachi tonsionibus comparantur: quia revera tonsi sunt, quibus nec corda, nec corpora, nec aliquid mundanum in proprietate relictum est.* Si ex morali Philosopho *nemo dignus Deo, qui opes non contempserit*; nonne Deo digni sunt Religiosi, qui pro Dei amore non solum

proprias

proprias relinquunt facultates, sed adhuc desiderio eas habendi renuntiant? O quam nobilis est abdicatio illa etiam desiderii terrenorum! Nullus est quantumvis pauper, qui non sit spe & desiderio habendi divitias. Itaque Religiosus, etsi de facto parvas vel nullas reliquerit mundi divitias, attamen *multum reliquit, qui desiderium etiam habendi reliquit.* Religiosa paupertas binam complectitur terrenorum abdicationem: nam & bona quæ possidebat deserit, & etiam spei & desiderio, quo homo cuncta mundi bona complectitur, renuntiat. Ut autem fatur D. Bernardus, *paupertatem spiritalem tria constituunt: depositionem & contemptus; vilitas & abjectio sui ipsius; abdicatio propriæ voluntatis in omnibus. Hæc sunt tria veræ Religionis insignia, quæ hominem Deo & Angelis reddunt conformem, cœlestis patriæ cives conscribunt, & hæredem.* Mire D. Bernardus spiritalem commendat paupertatem. Religiosos qui eam profitentur Gregorius Nazianzenus multum adhuc prædicat, Julianum Apostatam redarguens: [Videsne hos pauperes; victu ac tecto carentes? hos humiles & terrenos, & supra terrena; qui inter homines versantur, & rebus humanis sunt superiores; qui vinculis pressi, liberi sunt, qui nihil in mundo habent, & omnia habent; qui mundo superiores sunt. Hos inquam, propter mortificationem immortales, propter solutionem Deo conjunctos; quorum est abjicere, & quorum simul est super thronos sedere; qui nudi sunt, & incorruptibili vestiuntur indumento; qui in solitudine hujus sæculi, alterius sæculi frequentia ac celebritate fruuntur; qui voluptates abjiciunt, & tamen perpetuam atque inexplebilem animorum oblectationem habent.] Vides quantum extollat Gregorius Nazianzenus religiosam professionem. Tædiosum foret singulas ejus elucidare sententias. Optime ad propositum religiosos mundo superiores decantat, seu, ut fatur Clemens Alexandrinus, *mundo majores*: quia nihil in mundo proprium habent, nihil desiderant; omnia terrena contemnunt, ut s. illustri imitatione, exemplari divino sese conforment.

D. Greg. Hom. 5. in Evang.

Serm. 2. in Cœn. Dom.

Orat. 1. in Julian.

Strom. 2.

Semper ante te habes quem sequaris, Dominus exemplum in terram posuit, cum Evangelium ibi reliquit. In Evangelio autem habent Religiosi spiritalis paupertatis exemplaria, nimirum Christum, & Apostolos, qui omnia relinquentes sequuti sunt Dominum *nobilis titulus voluntariæ paupertatis quam Christus docuit verbo: Beati pauperes spiritu: consecravit exemplo; nec enim habuit propriam domum, in qua caput reclinaret, & in qua cum discipulis Pascha manducaret: nec proprium habuit, unde tributum solveret.* Sic paupertatem in omnibus demonstravit Salvator, non solum in summa egestate vivens, neque adhuc nudus moriens, & in alieno tumulo sepeliri volens, sed præsertim nascens. Nam *in diversorio viatorum natus est, ut hospites & peregrinos, super terram ipsius exemplo edoctos, nos esse confiteremur. Pannis involutus est, ut habentes tantum quibus tegamur, his contenti simus: per omnia paupertate materna contentus, ut totius religionis forma, in ejus nativitate nota videretur.* Habent Regulares paupertatis Evangelicæ exemplar illustre, nempe pauperem & egenum Christum. *Hujus paupertatis exemplum primi post Christum Apostoli ediderunt, quando in primitiva*

D. Aug. l. in Hom. Hom 34.

D. Bernardus Serm. 2. in Cœn. Dom.

Matth. 5.

Guerr. Ser. 5. de Nat. Dom.

D Bern. ser. 2. in Cœn. Dom.

mitiva Ecclesia multitudinis credentium erat cor unum & anima una, & omnia communia: Hac religiosis Apostolorum sequacibus relicta est (Laus ergo hujus disciplinæ ab Apostolis sumpsit exordium, qui sicut à Domino didicerant, vel à Spiritu sancto, cujus virtute nuper ex alto fuerant induti, modum convivendi sic sibi instituerunt ut esset multitudinis cor unum, & anima una, & omnia communia, & essent unanimes semper in templo. Hanc Apostolicæ institutionis formam quidam æmulantes non habent domos, vel diverticula, nisi domum Dei, domum orationis: omnia quæcumque faciunt in nomine Domini faciunt, simul habitantes, uno ordine, una lege viventes, nihil habentes proprium: nec ipsa corpora sua, nec voluntates in potestate sua habentes, simul dormiunt, simul surgunt, simul orant, simul psallunt, simul & legunt: fixum & immobile propositum eorum, obedire præpositis suis, & subjacere eis.) Magna profecto Religiosorum dignitas Apostolorum esse sequaces, sed longe major eorum gloria, esse ipsiusmet Christi imitatores, pro ejus amore abdicare terrena, ipsosque & relinquere parentes.

D. Bern. lib. 2. de Amor. Dei cap 9.

Deus Abrahamum in perfectionis semita dirigere volens; dixit ei: *Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo Patris tui.* Non absimiliter qui in statu religioso perfectionem acquirere satagunt, debent exire de terra sua, de cognatione sua, relinquere parentum domos, ab ipsis etiam parentibus separari *extra cognates quisque, ac proximos, debet fieri si vult parenti omnium verius jungi*: Dei Filius etsi Princeps pacis non venit tamen pacem mittere sed gladium, venit separare filium à patre, à matre filiam. Duo sunt quæ naturæ velut contraria videntur, scilicet inimicorum amor, & parentum odium, inimicorum amorem cunctis generatim Christianis præcipit Dominus; parentum verò odium expostulat Christus ab illis quos ad statum regularem vocitat. *Quam verum est quod regnum cœlorum vim patitur & qui vim faciunt diripiunt illud! Quanta enim vi opus est ut homo diligat inimicos, & oderit patrem & matrem; utrumque enim jubet, qui ad regnum vocat.* Utrumque exequuntur Religiosi, & inimicos diligunt, & parentes deserunt, ut toti sese Deo offerant.

Genes. 12.

D. Greg l. 7. Mor. 14.

D. Aug l. 1. de Ser. Dom. in Mont. cap. 25.

Nihil enim gratius Deo possumus offerre quam quod dicamus: Posside nos. Tria sunt bonorum genera quæ Deo possumus offerre; nimirum bona fortunæ, bona corporis, & bona animi; Tria autem illa bona Deo offerunt Religiosi, bona fortunæ quibus per voluntariam paupertatem renuntiant, bona corporis quæ per votum castitatis abdicant, bona animi, per votum obedientiæ mentem suam imperio superioris subjicientes; tribus religionis votis tres Trinitatis personas honorant, liberalitatem Patris, per votum paupertatis; puram Filii generationem per votum castitatis; per votum verò obedientiæ Missionem Spiritus sancti, à Patre & Filio missi, non per imperium neque per consilium, sed per originem. Ex Cardinali Angelico nihil in via excellentius efficere possunt mortales, quam honorare Deum, amare Deum, seseque totaliter donare Deo. Hæ tria præstant *flos Ecclesiæ ordines* Religiosi

D. Aug.

gioſi namque honorant Deum; quia, ut fatur Eſaias Propheta ſunt in Eccleſia Dei *plantatio Domini ad glorificandum.* Deinde Deum amant demonſtrantes *ſervorem ſpiritus, in propoſito rigorem, in dilectione ipſam ſancti Spiritus ſuavitatem, & plenam omnium in converſatione formam pietatis.* Tandem ſeipſos totos Deo dant: nimirum facultates, corpus, animam, mentem, cor, & cuncta generatim quæ habent, & quæ ſunt, Deo tanquam holocauſtum conſecrant. Hoc namque intercedebat diſcrimen inter holocauſtum aliaque ſacrificia, quod in aliis ſacrificiis una duntaxat pars victimæ Deo offerebatur, alia verò pars vel ad Sacerdotem, vel ad offerentem pertinebat, verum in holocauſto tota victima Deo offerebatur, neque pars reſidua erat vel Sacerdoti, vel offerenti. Idem diſcrimen reperitur in oblationibus Deo à ſæcularibus & à religioſis, factis: ſæculares dimidiatum cor offerunt; unam partem Deo, alteram vel conjugi, vel proli, vel mundo. At Religioſi ſeſe totos & integros abſque ulla diviſione offerunt Deo, corpus, animam, mentis cogitationes, cordis affectiones, totam vitam quam ducunt & jubilantes crucem ut Chriſti Domini ſint ſequaces. D. Cypr. D Bern. tract de Vit. Solit. cap. 2.

Qui ad crucem invitat perfectionis ſectatores. [Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum tollat crucem ſuam & ſequatur me.] Salvator primus pertulit Crucem & Regulares ad ferendam crucem ſui exemplo ſtimulat. Nam *propter crucem pius dictum eſt: Gal. 5. Qui ſunt Chriſti carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis & concupiſcentiis ſuis.* Carnem ſuam cum vitiis & concupiſcentiis ſuis crucifigunt Religioſi religioſam vitam ducentes: *Qui ſunt voluptate ſuperiores, qui vincunt animi motus & perturbationes*, qui mentis dejiciunt tumorem, carnis petulantiam domant, paſſionum procellas ſedant: quapropter eos ſic loquentes inducit Gregorius Nazianzenus. *Iram velut belluam quandam ſuſtineamus, linguam velut enſis aciem retundamus, & voluptatem velut ignem extinguamus: oculos frenemus, rabioſum tactum, guſtumque vellicantem coërceamus, effuſum & petulantem riſum irrideamus*, cunctaſque in univerſum cordis & carnis domemus concupiſcentias: *Sunt qui exiſtiment Chriſtianum expeditum mortis genus ad hanc obſtinationem, abdicatione voluptatum erudiri.* Primiceri Chriſtiani ſpectaculorum abdicabant voluptates, ut ad cruentum ſubeundum martyrium forent expeditiores, & Religioſi, jugi voluptatum abdicatione continuum patiuntur martyrium. *Religionis ſtatus ſpiritualis martyris bellum eſt.* Ille verè martyr eſt qui pro Dei amore, pro veritate, & religione ſuſtinet mortem. Hoc præſtant religioſæ vitæ ſectatores, ex Dei amore morientes ſibimet ipſis, ſuis concupiſcentiis, vitiis, libertati ſuæ: Licet enim non ſint judices qui eos condemnent, nec carnifices qui torqueant, nec inſtrumenta ſupplicii, quibus aut decollentur, aut dilacerentur, aut exurantur, *non deeſt concupiſcentia quæ materiam quotidianam nobis exhibet.* Hoc martyrium quo quis moritur ſuis concupiſcentiis adeò eſt nobile & excelſum: ut ſit non ſolum diſpoſitio ad martyrium cruentum, ſed adhuc conditio ſine D Bern. ſer. 2. in Cœn. Dom. Clem. Alex. 2. Strom. Orat. Apolog. ad Martyr. Tert. lib. de Spect. 2. D Cypr. Orat Apolog ad Mart. D. Cypr de Du Mar.

quà nemo poteſt conſequi martyrii palmam. Nam ut ſubjungit Cyprianus Martyr, *fruſtra cervicem præbueris carnifici, niſi prius occideris affectu.* Imò incruentum martyrium quo inordinati concupiſcentiæ & paſſionum occiduntur motus, duplici de cauſa cruento præponendum eſt martyrio. Tum quia difficilius vincitur voluptatis concupiſcentia quam dolor: dolor enim venit ab extrinſeco, voluptas ab intrinſeco naſcitur. Qui vincit dolorem triumphat de ſicariis, at qui ſuperat voluptatem de ſemetipſo triumphat: Ut enim ratiocinatur D. Cyprianus: *Malum omninò facilius vincitur quam voluptas: qui hoſtem vicit, fortior fuit, ſed altero: qui libidinem repreſſit, ſeipſo fortior fuit.* Tum quia incruentum martyrium cruentum in duratione, ſuperat. Cruentum martyrium in momento ſimul cum vita finit; unde vocitatur à Tertulliano, *compendium mortis*; at martyrium incruentum toto vitæ tempore durat, quapropter qui illud ſuſtinent nuncupantur à Gregorio Nazianzeno, *vivi Martyres*: Religioſi ſunt vivi Martyres, quia incruentum ſuſtinent martyrium. Ideoque, ut docet D. Bernardus, idem conſequuntur præmium, ac illi qui pro confeſſione fidei ſanguinem fundunt. *Quid eſt quod eadem merces promittitur pauperibus & martyribus; niſi quod paupertas voluntaria, quoddam eſt genus martyrii, horrore quidem mitius, ſed diuturnitate moleſtius?* Ut autem martyrium, ita & 9. Religioſa profeſſio plenariam pœnæ obtinet remiſſionem.

De Bon. Pud:

Lib 5. adv. Marc. 12.

Orat. pro Baſil.

Serm. 1. de Feſt Omn. Sanct.

Perfectus Chriſtianus *pati exoptat, ut totam Dei gratiam redimat, ut omnem veniam ab eo compenſatione ſanguinis ſui expediat. Omnia enim huic operi delicta donantur.* Aliorſum efficaciam Martyrii retulimus, quod peccatorum maculas expungit & omnem pœnam ſive temporalem, ſive æternam peccatis debitam abſolvit. Idipſum enim præſtat Martyrii, quod renato Baptiſmus. Eoſdem effectus confert Religioſis profeſſio: hæc enim omnem pœnam peccato debitam tollit; non ſolum ob indulgentiam plenariam quam lucrantur Novitii habitum Religionis ſuſcipientes; ſed etiam ex virtute votorum, quæ tanta efficacia pollent, ut ſeipſis ſatisfaciant pro omni pœna peccatis debita. Ideoque profeſſio ſolemnis comparatur Baptiſmo. *Lavacrum baptiſmus eſt, de quo aſcendit, qui ad celſitudinem vitæ perfectioris intendit:* & quemadmodum adultus ſuſcepto baptiſmate moriens, cœlum illicò aſcendit; neque purgatorii ſuſtinet pœnas, ita Religioſus emiſſo voto ſolemni afflans animam; ſtatim cœli potitur beatitudine; neque temporalem purgatorii patitur flammam, adeò Religio eſt ſatisfactoria, 10. & meritoria.

Tert. Apol. 50.

Tert. Præſtic Tom. 4. Tract de Martyr.

D. Bern. Ser. 15. in Cant.

Tert. lib. adv. Valent.

D. Bern. 20 de ſis. de

Meritorium factus eſt mundus: & qui ſæcularem & qui regularem ducunt vitam, mereri poſſunt quandiu ſunt viatores; at Religioſi cæteris paribus majorà ſibi comparant merita: Tum quia virtutis profitentur diſciplinam; ſiquidem *in obedientia virtutes ſolidantur:* caſtitas cœlum ſapit, & Angelicam reverberat puritatem. Unde D. Bernardus ſic alloquitur Fratres de monte Dei: *Altiſſima eſt profeſſio veſtra, cœlos tranſcen-*

transcendit; par Angelis est; Angelicæ similis puritati. Quam adhuc voluntaria commendat paupertas: nam *custos & magistra est virtutum hujusmodi paupertas, sicut è contrario radix est vitiorum immoderata rerum affluentia:* Tum quia pœnitendo mortificata per peccatum merita rursus vivificant; & ut fatur D. Bernardus, *ruptæ stabilitatis damna, reliquorum regularium præceptorum integra observatione compensant:* Tum quia de virtute in virtutem proficiscuntur, & majores quotidie sanctitatis acquirunt gradus: nam *sicut peccatoribus, ut sancti fiunt, sic Sanctis ut sanctiores fiant, necessaria est severior vivendi disciplina:* Tum quia Regularis Deo donat non solum fructus, sed arborem, non solum opera, sed principium, nempe voluntatis libertatem. Meritum autem dono Deo facto commensuratur: Tum quia Religio, quæ est præcipua inter virtutes morales, magis meretur, cæteraque virtutes ad religionis virtutem elevat: Tum quia Regulares ex voto virtutem ad praxim redigentes duplo merentur. Habent enim meritum speciali virtuti debitum, & adhuc meritum ex observantia voti comparatum. Verbi gratia & meritum virtutis castitatis, & meritum voti castitatis; contrariorum enim eadem est ratio. Religiosus luxurians duplex committit peccatum; unum contra præceptum Dei luxuriam vetans: aliud contra emissum castitatis votum. Tot condensatæ rationes probe demonstrant quantum ditentur meritis Religiosi, quorum 11. ampla est in cœlis remuneratio.

D. Bern ser. in Cœn. Dom.

Epist. 7.

Guerr. ser. 4. de S. Joan. Bapt.

Ut enim opera sceleresa parant descensum in infernum, ita virtutum actus sunt media ascendendi in cœlum. Quod innuit D. Bernardus alloquens Fratres de monte Dei: *Sinite, finite Sapientes hujus sæculi, de spiritu hujus mundi tumentes, alta sapientes, & terram lingentes, sapienter descendere in infernum: vos autem dum foditur peccatori fovea, sicut cœpistis, stulti facti propter Deum, Christo duce humilem apprehendite disciplinam ascendendi in cœlum.* Attendite non ad præsentia bona quæ videntur, sed ad futura quæ non videntur: *Enervat quippe animam præsentium consolatio, roborat expectatio futurorum,* cœlestium spe & futurorum expectatione. Roborati Regulares, terræ renuntiant, præsentium consolationem abdicant, cunctas sæculi contemnunt voluptates, & tanquam *exules vitæ* in mundo vivunt. Quemadmodum qui exilio damnantur, extorres à patrio solo, charissima uxore, & dilectissimis filiis orbantur, censu despoliantur, cognatis privantur voluptatibus, suntque penitus à fruge hujus vitæ alieni, sic Religiosi etiam viventes sunt *exules vitæ,* in patrio solo sunt extorres, inter propinquos longe absunt à propinquis, inter sæculi voluptates sunt voluptatum experies, à cunctis sæculi gaudiis prorsus alieni: in terra viventes cœlestium civium æmulantur vitam. Regularis namque observantia, *ipsa est Hierusalem, ei quæ in cœlis est, tota mentis devotione, & conversationis imitatione, & cognatione, quadam spiritus societate.* Religiosi cœlestem æmulantes vitam, cœlestibus splendent virtutibus. Nam ut eloquenter fatur Philo Judæus: *sed quod est propositum de parandis divinis, vereque olimpicis virtutibus:*

D. Bern. Ep. 341.

Tert. Apol. 42.

D. Bern. Ep. 61.

Lib. de Agricult.

tutibus: in hoc quibus infirmißima sunt corpora, sed animæ validißimæ. Corpus quod corrumpitur aggravat animam, eamque ab arduis virtutibus sæpe sæpius dimovet: at Religiosi qui corpora sua crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis suis, adeo sunt animo validi, quasi sint corporis mole exonerati, & ita virtutibus sunt addicti quasi non sapiant terram; sed cœlum. Quare Gregorius Nazianzenus Monasticam agens vitam, hæreticorum malevolentia persecutus & dehonestatus audacter pronuntiat: *Ipse sum imago supernæ gloriæ*; quia innocua ejus vita cœlestes exprimens virtutes, imago erat supernæ Hierusalem & beatæ fœlicitatis, quam prælibant in terra probi Religiosi, & qua in cœlo abunde remunerantur: *Ipsorum est enim regnum cœlorum, qui contempserunt vitam mundi.* Ultra æternam fœlicitatem qua omnes præmiantur justi, specialiter remunerantur Religiosi. Quod animadvertens D. Bernardus expendens istud: Ecce nos reliquimus omnia, quid ergo erit nobis? ait: *In exilio vestro duplex est afflictio, humilitatis & laboris, ideo duplex remuneratio in terra viventium, sublimitatis & quietis: quies in sede, sublimitas in judicio.* Specialis hæc Religiosorum remuneratio innititur verbo ipsiusmet Christi, qui eam etiam adhibito jurejurando pollicitus est. Hæc promissio est quidem facta primo Apostolis, qui omnia relinquentes sequuti sunt Christum, est etiam facta Regularibus Evangelicam paupertatem profitentibus. Quod denotatum vult D. Bernardus per illas sedes quas in circuitu sedis Dei, viginti-quatuor senioribus positas nobis in Apocalipsi Evangelista Joannes testatur. Ubi si duplicatum quis Apostolicum numerum animadvertat, non difficile forsitan, quibus etiam sedes illas judex paraverit, recognoscet. Invenitur autem in aliis Apostolica vita pariter & doctrina; in aliis tantum vita. In aliis, inquam, meritum pariter & officium: in aliis meritum sine officio invenitur. Quod si dixerit quis, nonnullos etiam inveniri Apostolicæ perfectionis expertes, solius autem probationis hæredes; ipsi viderint ubi sedeant, imo etiam caveant, ne ea fortè sit tertia pars stellarum, quam de cœlo in terram draconis causa legitur detraxisse. Soli siquidem perfectioni illarum sedium legitur facta promissio, dicente ad Dominum Simone Petro: Ecce nos reliquimus cuncta & secuti sumus te: quid ergo erit nobis? Et Dominus ad eum: Sedebitis, inquit, super sedes duodecim, judicantes. Duplicatur autem numerus duodecimus, quod hæc promissio videatur tam in Prælatis, quam in subditis, nempe in Noë & Daniele inveniri. Hi sunt etiam apud Esaiam, duo Seraphim, qui super solium stetisse leguntur, in quo Dominus præsidebat. Interpretatur enim nomen ipsum, ardentes vel accendentes. *Accendere est Prælatorum, ardere Religiosorum*, quorum dignitas 12. ex cœli comparatione declaratur.

Orat. in Ægit. Epis. cop. appul. sum.

D. Bern. Ep. 27.

Serm. ad Prælatos in Concil. Gener. Congregatos.

Cap. 6.

Monasticæ professionis Encomiastes Basilius Magnus, illam interdum paradiso voluptatis, interdum cœlo comparat. Adamus in paradiso terrestri positus, quadruplici potissimum pollebat privilegio. Nam 1. erat divi-

divina insignitus similitudine, superna illustratus luce, Dei familiaritate gaudens, jucunde & absque labore ullo in illo loco voluptatis operans, cui aptari possunt hæc Ezechielis verba: *Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia & perfectus decore, in deliciis paradisi Dei fuisti.* Verum peccando, fuit 1. divinis illis destitutus characteribus; cui probe convenit quod de Lucifero fatur Tertullianus: *Tu resignaculum similitudinis.* 2. Ignorantiæ tenebris obvolutus, & 3. Dei familiaritate privatus. 4. arumnoso labori mancipatus. Verum Religiosus quodammodo potitur privilegiis innocuo Adamo collatis; & ut fatur Basilius, *exul mundi, hæres est paradisi.* Adamus per peccatum factus est exul paradisi, & mundi incola, probus Religiosus econtra est exul mundi, incola paradisi. 1. Criminosus Adamus fuit divina denudatus similitudine, at probus Religiosus divinæ similitudinis defert characteres: *O cella spiritualis exercitii mirabilis officina, in qua humana anima, creatoris sui imaginem in se restaurat, & ad suæ redit originis puritatem.* 2. Sceleros Adamus fuit ignorantiæ obvolutus tenebris; at Religiosus innocuus divina illustratur luce: nam ut subjungit sanctus Basilius eremum Gregorio Nazianzeno commendans: *Solitaria vita cœlestis doctrinæ est schola, ac divinarum artium disciplina. Illic Deus est totum, quod dicitur; via qua tenditur; totum per quod ad summæ veritatis notitiam pervenitur.* Perperam Religiosi de ignorantia culpantur, *qui sunt gnostici, id est cognoscendi potestate præditi.* Religiosa namque vita est divinarum artium disciplina, cœlestis doctrinæ schola, ubi de cœli gymnasio, Deus est totum quod dicitur. *Porro non amplius invenire licet, quam quod à Deo discitur: quod autem à Deo discitur, totum est.* 3. Criminosus Adamus fuit Dei familiaritate privatus, at probus Religiosus familiariter cum Deo conversatur. Nam ut testatur ipsemet Deus de anima innocua loquens: *Ecce ego lactabo eam, & ducam eam in solitudinem: & loquar ad cor ejus.* Inde exclamat D. Hieronymus: *O eremus familiarius Deo gaudens!* Cui arridet Richardus Victorinus expendens istud Sponsæ. (Paululum cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea.) (Quo præsente innovatur anima, & quasi ei adhærens semper interni gustus dulcedinem, intelligentiam spiritualem, fidei illuminationem, spei augmentum, charitatis incentivum, compassionis affectum, justitiæ zelum, delectationem virtutum. Habet in oratione cum Deo familiare colloquium, audiri se sentiens, & plerumque exaudiri, facie ad faciem cum eo loquens, & audiens quid loquatur in ea Dominus Deus, in oratione Deum cogens, & interdum convincens:) Tandem 4. sceleros Adamus ejectus est de paradiso voluptatis, & labori & ærumnis mancipatus. Profecto sibi pugnare videtur Scriptura; nam uno loco asseverat nuper productum Adamum ad operandum in paradiso voluptatis positum: (Tulit ergo Dominus Deus hominem, & posuit eum in paradiso, ut operaretur, & custodiret eum: & statim ac peccavit Adamus (emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis, ut operaretur terram de qua sumptus est.) Productus Adamus vix ad operationem destinatus

Cap. 28.

Lib. 2. adv. Marc. 10.

Tract. de laudib. Erem.

Basil. ibid.

Clem. Alex. 2. Strom.

Tert. lib. de An. 2.

Osee. 2. Epist. ad Heliod. Cant. 3.

Gen. 2. Gen. 3.

natus est, & ejectus de paradiso statim ad operandam terram mulctatus est, Magnum autem agnoscit D. Thomas inter utramque operationem discrimen. Operatio innocui Adami in paradiso non fuisset ærumnosa, sed gratissima, operatio Adami criminosi non fuit jucunda, sed laboriosa: *nec tamen illa operatio esset laboriosa, sicut post peccatum, sed fuisset jucunda.* Idem intercedere videtur discrimen inter Regulares & sæculares. Utrique laboribus & ærumnis sunt addicti; sed extra paradisum religionis ærumnæ laboriosæ sunt, in paradiso religionis jucundissimæ. Nam ut pergit Basilius magnus, *Eremus est paradisus deliciarum, ubi spirant aromata virtutum; ubi rosæ charitatis igneo rubore flammescunt; ubi lilia castitatis niveo candore candescunt; cum quibus etiam humilitatis violæ, ubi myrrha mortificationis, non solum carnis, sed quod gloriosius est, propriæ voluntatis exundat; & thus assiduæ orationis indesinenter emanat.* Paradisus namque Religionis non est corporeus, sed spiritualis: *Nec vero locum reputes corporalem paradisum hunc voluptatis interna.*

1 p. q. 102. art. 3.

D. Bern ad Cler. cap. 21.

Et quasi parum sit, statum religiosum comparasse paradiso voluptatis, in quo innocuum Deus posuit Adamum, beatus Basilius illum adhuc velut cœlum contemplatur, asseverans *nihil esse in terris tam magnum, & tam pulchrum, quod ei comparari possit: itaque è solo cœlo petendam ejus similitudinem.* Basilio arridens Joannes Climacus ait, *Monasterium esse quoddam cœlum terrenum* cœlestem æmulans Hierusalem. 1. Cœlestis Hierusalem pulcherrimis vernat floribus, suavissimis abundat fructibus: *Vere Claustrum est paradisus. Hic prata virentia Scripturarum, præterfluens lachrymarum unditas, quam de puris affectibus amor ille cœlestis eliquat: hic sunt arbores erectissimæ, chori sanctorum, nullaque est, quæ non multa gaudeat fructus ubertate.* 2. Cœlestis Hierusalem, est locus pacis & habitatio quietis, ubi animæ sanctæ solutæ à molestiis corporis, ab effrænatis passionum motibus, à dæmonum tentationibus, à peccandi periculis, impeccabiles effectæ, invariabili fruuntur tranquillitate. *O eremus mundi persequentis fœlix effugium, laborantium quies, mœrentium consolatio, ab æstu sæculi refrigerium, peccandi repudium, reclusio corporum, libertas animarum, curia cœlestium senatorum, ubi victor dæmonum, socius efficitur Angelorum.* 3. In cœlesti Hierusalem, sunt Angeli puritate nitentes, dilectione ardentes, Deum indesinenter laudantes & benedicentes, divinamque voluntatem in omnibus adimplentes. *Quis cœlibem vitam cœlestem & Angelicam dicere videatur?* Regulares enim non secus ac Angeli, castitate nitent, dilectione ardent, Dei voluntatem adimplent, ejusque laudes continuo decantant. 4. In cœlesti Hierusalem sunt Throni in quibus velut in solio suæ majestatis Deus sedet; Religiosos nuncupat Gregorius Nazianzenus *Spiritus domicilium, Domini voluntatem*; quia sunt templa Spiritui sancto sacrata, in quibus Deus residet velut in thronis & tanquam Seraphini igne cœlesti sufflammati, propriam abnegant voluntatem, ut Deo totaliter adhæreant. Quod fuse prosequitur D. Bernardus multas cellæ & cœli demonstrans similitudi-

Grad. 4.

Pet. Dam. ser. 59.

Basil Mag.

D. Bern ser. 37. de Divers.

Orat. in laudem Patris sui.

tudines, ut Religiosos ad cœlestem vitam ducendam incitet: [Propter hoc secundum formam propositi vestri habitantes in cœlis potius quam in cellis, excluso à vobis toto sæculo, totos vos inclusistis cum Deo, cellæ siquidem & cœli habitatio cognata est: quia sicut cœlum & cella ad invicem videntur aliquam habere cognationem nominis, sic & pietatis. A celando enim cœlum & cella nomen habere videntur, & quod celatur in cœlis, hoc & in cellis. Quidnam est hoc? Vacare Deo, frui Deo. Quod cum secundum ordinem pie & fideliter celebratur in cellis, audeo dicere, sancti Angeli Dei cellas habent pro cœlis, & æque delectantur in cellis ac in cœlis. Nam in cella jugiter cœlestia actitantur, cœlum cellæ & Sacramenti similitudine, & pietatis affectu, & similis operis effectu proximum efficitur; nec jam spiritu oranti, vel etiam à corpore exorti, à cella in cœlum longa vel difficilis via invenitur. A cella enim cœlum semper ascenditur, vix unquam à cella in infernum descenditur: nisi sicut dixit Psalmista: Descendant in infernum viventes: videlicet ne descendant morientes; hoc enim modo sæpè cellarum incolæ in infernum descendunt. Sicut enim assidue contemplando revisere amant gaudia cœlestia, ut ardentius ea appetant; *sic & dolores inferni, ut horreant, & refugiant.* Belle quamvis fusè D. Bernardus Religiosi status dignitatem declarat ex cellæ & cœli comparatione, innuitque adhuc quanta polleant regulares præ sæcularibus salutis securitate.

Tract. de Vit. Solit. c. 4.

Psal: 54.

3. Nullus quandiu vivit in hoc sæculo, securus est de salute, quia tempus vitæ *idem quod periculi & timoris.* Verum minus periclitatur in religione quam in sæculo: majoremque habent Regulares quam sæculares salutis securitatem. Nam ut fatur D. Bernardus; *in religione homo vivit purius, cadit rarius, surgit velocius, incedit cautius, irroratur frequentius, quiescit securius, mœretur fidentius, purgatur citius, præmiatur copiosius.* Salus vitio periclitatur, virtute solidatur. Religiosum autem propositum est *mors vitiorum, somes & vita virtutum.* Magnum est religioso statui, quod sit vitiorum mors, majus, quod virtutum vita dicatur; maximum verò, quod virtutum fomes nuncupetur. Uti vita mundialis & carnalis, est mors virtutum, vita & fomes vitiorum, ita vita regularis & spiritualis est mors vitiorum, vita & fomes virtutum, & qui illam profitetur, tacet *non modo à strepitu diabolicarum suggestionum, à strapitu carnalium desideriorum, à strepitu mundi;* sed adhuc mundum contemnens, carnalia desideria comprimens, diabolicas suggestiones repellens, vivit virtutibus, ad quas velut quodam fertur fomite. Cujusmodi fuit Victor mira sanctitate præditus, qui, ut fatur sanctus Paulinus, *ingenita simplicitate, tam puræ animi fuisse perhibetur, ut peccare nescierit.* Innata malitia omnes sumus proni ad peccandum, ad malum omnes docti & ingeniosi: at Victor peccare nescivit, quasi agnata illi esset sanctitas, ac si alterius foret naturæ. *Quale jugum fidelium unius speciei, unius voti, ejusdem disciplinæ!* exclamat Tertullianus; ac si homines infideles, animales, & scelerati, sint alterius speciei, ab hominibus spiritualibus, religiosis, disciplinam virtutis profitentibus; illi, vitia sectantes, salutis patiuntur

Tert lib. de Pœn. 6.

Ser. in id: Simil. est Regn Cœlorum.

Bas. Mag. de Laud. Erem.

Bas. Magn. Ser. de sanct. Pet. & Paul.

Epist 24.

Lib. 2. ad Uxor. 2.

tiuntur dispendium: isti, justitiæ & sanctitati vacantes, salutis suæ curam gerunt.

Serm. 35. de Diversis. D. Bernardus præsentem vitam velut mare procellosum & periculosum ropræsentat; homines verò supra illud mare navigantes ad tres ordines revocat: nimirum ad conjugatos, prælatos, & continentes seu religiosos: quos per Job, Noe, & Daniel, vult denotatos, *Hoc mare magnum & spatiosum, in quo utique certum est, nihil aliud, quam præsens sæculum amarum fluctuans designari. Tribus hominum generibus, suo cuique modo pervium est, ut transeant liberati. Tres enim sunt Noe, Daniel, & Iob: quorum primus navi, secundus ponte, tertius vado tranſit. Porrò tres homines, tres ordines Ecclesiæ signant. Noe quidem arcam rexit ne periret diluvio, ubi protinus rectorum Ecclesiæ formam agnoscо: Daniel vir desideriorum, abstinentiæ & castimoniæ deditus, ipse est soli Deo vacans, pœnitentiam & continentium ordo: Iob quoque substantiam hujus mundi bene dispensans, in conjugio, fidelem designat populum terrena licite possidentem.* Religiosus autem ordo ponte pertranſit procellosum hujus vitæ pelagus, minori cum periculo, & majori cum securitate, quam ordo conjugatorum vado pertransiens. Quod multiplici ratione demonstrat D. Bernardus: Tum quia ordo conjugatorum, *qui maximè mare magnum vado pertranſit, laboriosum prorsus, & periculosum, etiam longum habet iter; quippe quod nulla via compendia captet: at continentium ordo, & ponte pertranſit; quod iter brevius & facilius & securius esse nemo est qui nesciat.* Tum quia tot vitia, maximè in sæculo grassantur, & naufragia sæpè sæpius accidunt, *valdè enim difficile est præsertim diebus istis quibus malitia nimis invaluit inter undas hujus mundi, voraginem vitiorum, & criminalium peccatorum foveas declinare.* Religiosi autem, mundi declinant foveas, sirtes evitant vitiorum, & quemadmodum Loth ut sese à Sodomæ liberaret incendio, ad parvam confugit civitatem, ita illi, ut à procellis maris sint immunes, ad quietum Religionis portum se recipiunt. *Civitas parva & justa, id est non longè à sæculo, in quæ; Loth ardente Sodoma salvatur, monasterium est.* Tum quia mundani conjugati sustinent *tria mariti hujus pericula; concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, & superbiam vitæ:*

D. Bern. Ser. in Parab. de decem Virg. Sermar. de Diversis. Religiosi autem mundum abdicantes tria illa evadunt pericula. Tum quia pons super quem transeunt Religiosi, *tribus compactus est lignis: ut qui perfectè eis innixi voluerint, non labatur in itinere pes eorum. Hac autem sunt pœnæ corporis, paupertas substantiæ mundialis, & humilitas obedientiæ.* Tum quia sæculares divitiis onusti, sunt multo magis expositi diaboli tentationibus quam Religiosi terrenis exonerati facultatibus.

D. Bern. ser. 2. de Coen. Dom. *Voluntaria paupertas quæ sine possessione vel desiderio habetur, quanto expeditior est, tanto securior est. Expedit esse nudos, cum diabolo qui nudus est luctaturos: nudus athleta fortius dimicat; natator exuitur, ut fluvium transeat; viator rejectis sarcinulis bene curritat.* Sæculares & Regulares cum diabolo dimicant, illi induti, isti nudati. In via etiam salutis ambulant, illi ponderibus onusti, isti sarcinis exonerati. Tandem procellosum mare sulcant, illi tempestatibus exagitati, isti placida tranquilli-

quillitate fruentes. *In monasterio est vita contemplativa, in sæculo est laboriosa: in monasterio est vita sancta, in sæculo est vita criminosa: in monasterio est vita spiritualis, in sæculo est vita carnalis: in monasterio est vita cœlestis, in sæculo est vita terrestris, in monasterio est vita quieta, in sæculo est vita turbulenta: in monasterio est vita pacifica, in sæculo est vita litigiosa: in monasterio est vita tranquilla, in sæculo est vita contentiosa: in monasterio est vita casta, in sæculo est vita luxuriosa: in monasterio est vita perfecta, in sæculo est vita vitiosa: in monasterio est vita plena virtutibus, in sæculo est vita plena vitiis: in monasterio est vita sanctitatis, in sæculo est vita iniquitatis*: quia contraria juxta se posita magis eluceſcunt. Multimodè religiosam vitam mundiali vitæ opponit D. Bernardus, ut illius perfectiones ex hujus defectibus micantius splendeant: Inde sororem ad sæculi fugam, & religionis hortatur statum. *Audisti bona, quæ sunt in monasterio, audisti mala quæ sunt in sæculo: audisti virtutes monasterii, audisti vitia sæculi; audisti salutem monasterii, audisti perditionem sæculi: audisti vitam, audisti mortem. Nunc igitur ecce in conspectu tuo bonum & malum. Ecce ante oculos tuos perditionem animæ & salutem. Ecce ante te vitam & mortem. Ecce ignem & aquam: extende manum tuam, & elige quod vis. Ecce via paradisi, & ecce via inferni. Ecce via quæ ducit ad vitam, & ecce via quæ ducit ad mortem. Ergo ambula per quam volueris. Hoc solum rogo, ut eligas meliorem*, quæ ducit non ad infernum, sed ad paradisum: non ad mortem, sed ad vitam, non ad damnationem, sed ad salutem. Lib. de Mod. ben. vivend ad Sor. c. 21.

Prælati Ecclesiæ nave transeunt Pelagus: *Quæ poterit navis inveniri, quæ tam immanes sustineat fluctus, & in tanto secura possit esse discrimine?* Respondet Mellifluus Doctor: [Utique fortis ut mors dilectio: juxta quod alibi habes; Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem. *Necessaria est & omninò navis ista prælatis, tribus compacta lateribus, quæ est utique forma navium, ut sit nimirum juxta doctrinam charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.* Ut prælati nave procellosum vitæ pertranseant pelagus absque naufragio, charitatis debent ardere igne: hæc autem charitas prælatis necessaria ad navigandum absque periculo tria complectitur: 1. Puritatem cordis. [Puritatem cordis in eo prælatus habeat ut prodesse desideret non præesse: ut scilicet proprium commodum vel honorem sæculi, vel aliud quidpiam suum in prælatione non quærat, præter solum beneplacitum Dei, & animarum salutem.] 2. In prælato desiderat D. Bernardus conscientiam bonam. Nam [cum intentione pura irreprehensibilis quoque necessaria est conversatio; ut forma factus gregis, incipiat facere & docere; quoniam oportet irreprehensibilē eum esse qui præest, ita ut secura conscientia, cum Domino respondeat exprobrantibus sibi verbum: Quis ex vobis arguet me de peccato? Non quod sine peccato penitus esse possit in hac misera vita, sed quod ea quæ arguit in discipulis oportet summoperè vitare magistrum. Tandem 3. [qualis est in conversatione, talis sit necesse est in cogitatione. Ne videlicet foris humilis, intus elatus sit, in corde suo D. Bern. Ser 35 de diversis. Cant 2. 1. Timoth. 1. Joan. 8.

præsumens de sapientia seu virtute aut sanctitate sua: quæ est sine dubio fides ficta, quando non sicut ostendit humilitas conversationis, in sola Dei pietate confidit.] Hæ sunt conditiones quas in Prælatis requirit Bernardus, ut absque salutis jactura navem pastoralem regant. Qui corde impuro aut prava conscientia, aut fide ficta navigant, sunt in naufragii periculo. Hac tempestate Prælati Ecclesiæ & Sacerdotes charitate fragrantes, puro corde Deo servientes, in conscientia bona conversantes, veram non fictam fidem habentes, super navem hujus mundi, magna cum securitate navigant. Quibus non competunt ea quæ D. Bernardus exprobrat suæ ætatis pastoribus. [Sicut populus sic Sacerdos: sicut laicus sic & clericus. Uterque cupit, uterque diligit mundum, & ea quæ in mundo sunt. Laicus tamen cum labore, sed clerici sine labore volunt possidere totum mundum. Communicare volunt cupiditati & superfluitati hominum, sed non labori: peccare volunt, sed non flagellari cum hominibus: unde timendum est quod flagellentur cum dæmonibus. Quomodo sæculares non expenderent substantiam suam vivendo luxuriosè, etiam in præsentia Sacerdotum; quomodo non intenderent vanitatibus & lenociniis hujus sæculi; quomodo non essent insolentes & elati, cum tantum fastum, tantam insolentiam, videant clericorum? Nonne in præsentia eorum irreverenter aburimini eleemosinis pauperum: de patrimonio crucifixi non faciris codices in Ecclesiis, sed pascitis pellices in thalamis vestris, impinguatis canes, adornatis equos, phalerantes pectora, & capita deaurando, & verè in capitibus omnium platearum dispersi sunt lapides sanctuarii. Plateæ latæ sunt, & lata est via quæ ducit ad mortem. Lapides sanctuarii, id est Sacerdotes, sunt in capitibus, id est in introitu latarum viarum: docent enim populos per prava exempla, ingredi vias latas, quæ ducunt ad mortem, & demergunt in profundum inferni.] Hucusque Bernardus, illicò subjungens: *Dolor capitis in membra redundat; capita populi sunt Sacerdotes. Omne caput languidum, & omne cor mœrens. Languent Prælati Ecclesiæ in cupiditatibus suis: quia ergo languor est in capitibus, mœror oboritur in cordibus. Corda sunt Ecclesiæ viri Religiosi, qui honorem suum intelligentes, non respiciunt in vanitates & insanias falsas: qui plorantes plorant in nocte hujus adversitatis, ubi apud Prælatos Ecclesiæ invalescit cupiditas, & refrigescit charitas.* Religiosi mœrent & plorant: Ad quid mœrent & plorant? quia Deus peccatorum sceleribus offenditur; quia immobilis Ecclesiæ columna concutitur; quia status Religionis, ob pravos regulares contemnitur; quia Religiosum nomen injustè oditur.

Ser. ad Pastor. in Synodo congregatos.

Thren. 4.

Esai. 1.

Quamtumvis Religio Christiana sit *summum fidei Sacramentum*, quo fideles discriminantur ab infidelibus: *Christiani nominis thesaurus*, quo probi Christiani opulenter ditantur, perfectio propria religionis, quæ non solum amicos, sed etiam inimicos diligit; *ut hæc sit perfecta & propria bonitas nostra non communis: amicos enim diligere omnium est, inimicos verò solorum Christianorum.* Attamen plures ab hac bonita-

II. PARS. Tert. lib. de Pat. 12.

Tert. lib. ad Scap. 1.

bonitate propria degenerant de pretioso illo thesauro nullum lucrum reportant, tandem Christiani characterem non demonstrant. Tantum abest, ut inimicos diligant; quin imo Religiosum nomen absque ulla ratione oderunt. Gentilium æmulantes iniquitatem Christianum nomen insequuntur, ut ipsis exprobrant fideles. *Hæc etenim est revera ratio totius odii adversus nos: nomen in causa est:* tanto sceleriores quod injuste aversantur religiosum nomen, *nullius inimicum, nullius reum.* Uti autem pagani Christianum nomen odiebant nonnulli ex injustitia, quidam ex invidia; alii vero ex nequitia: ita multi Christiani trino illo motivo religiosum aversantur nomen, scilicet ex 1. injustitia: 2. invidia: 3. nequitia. Tert. l. 1. ad Nat. 3. Tert. ibid. Tert. Apol. 2.

1. Quam injuste Gentiles Christianum aversati sint nomen, inde colligit Tertullianus, quia oderunt quos ignorabant. *Hanc itaque primam causam apud vos collocamus iniquitatis odii erga nomen Christianum: ignorantiam scilicet:* iniquitatem autem odii ex ignorantia procedentis quadruplici ratione demonstrat. Odium non secus ac amor cum sint actus voluntatis, prærequirunt necessario notitiam objecti vel diligendi; vel odiendi. Uti amor non fertur in incognitum, ita nec odium; & quemadmodum nemo rationaliter potest amare, ita nec juste odiisse quod ignorat. *Quid enim iniquius, quam ut oderint homines quod ignorant, etiam si res meretur odium? Tunc enim meretur, cum cognoscitur an mereatur. Vacante autem meriti notitia, unde odii justitia defenditur, quæ non de eventu, sed de conscientia probanda est?* 2. Malum & demeritum est objectum odii, at econverso bonum & meritum est amoris objectum: qui autem absque prævia objecti notitia amat vel odit, sæpius amat malum odiendum, & odit bonum amandum. *Cum oderint homines, quia ignorant quale sit quod oderunt, cur non liceat ejusmodi illud esse, quod non debeant odisse? Utrumque ex alterutro redarguimus, & ignorare illos dum oderunt, & injuste odisse dum ignorant.* 3 Odii ex ignorantia procedentis injustitiam fatentur ipsimet Christiani nominis osores: *Cum omnes qui retro oderant, quia ignorabant, simul desinunt ignorare, cessant odisse.* 4. Depulsa ignorantia, qua innitebatur injustum odium & cognito Christiani nominis bono & merito, plures ex Idololatris *fiunt Christiani. Utique de comperto, & incipiunt odisse quod fuerant, & profiteri quod oderunt.* Cognita Christianæ religionis veritate & bonitate multi ex Gentilibus incipiunt odisse fuisse Idololatras, & Christiani nominis osores, & odium in amorem convertentes Christianam diligunt disciplinam, eamque libenter amplexantur. Apolog. 1. Tert. ibid.

En verum specimen injusti odii quo plures Religiosum aversantur nomen. 1. Oderunt, quod ignorant, injustum est autem odisse quod non cognoscitur malum. 2. In injusta illa ignorantia iniqui odii parente sibi complacent, *amant ignorare, cum alii gaudeant cognovisse; malum nescire, quia jam oderunt.* 3. Nolunt veritatis assequi notitiam, ne prævia cognitione illustrati, injustum odium immutent in debitum amorem, sed in ignorantia perseverare volunt, ut in odio quoque perseverent. *Adeo quod nesciunt, præju-* Tert. ibid.

præjudicant id esse, quod si sciant, odisse non poterunt, quando si nullum odii debitum deprehendatur, optimum utique sit desinere injuste odisse. 4. Ex magno numero personarum quæ religiosam sectantur professionem, non colligunt regularis propositi meritum, sed potius *omnem sexum, ætatem, conditionem, & jam dignitatem, transgredi ad hoc nomen quasi detrimento mœrent: nec tamen hoc ipso modo ad æstimationem alicujus latentis boni promovent animos.* Quam bonus autem sit status Religiosus, satis demonstrat magnus eorum numerus, *qui elegerunt vitam quietam, remoti ab strepitu populari, à turbis inquietis, à magnis fluctibus sæculi, tanquam in portu sunt. Feliciores in portu, quam in pelago, fatendum est, concedendum est:* in pelago fluctuant mundani, in portu existunt religiosi: quapropter solitudinem nuncupat Gregorius Nazianzenus *asilum*, quo religiosorum denotatur securitas. Eandem vocitat Magnus Basilius *spiritualem arcem.* In tuto est, quisquis est in arce: nam defenditur, murorum fortitudine, turrium altitudine, machinarum ingenio, & militaris custodiæ præsidio. Inde colligendum est quam immerito parentes prolem suam ab hac arce dimovere nituntur, & quam injuste nonnulli ex invidia nomen Religiosum aversantur.

D. Aug in Psal. 99.

Orat. 2.

Apolog. 2. 2. Christianum *nomen quædam ratio æmulæ operationis insequitur.* Per operationem æmulam, dæmonem intelligit Tertullianus. Gentiles *dæmoniorum pessimorum aculeis incitati* injustè aversantur *nomen illius æmulæ rationis inimicum*: Quapropter Gentilium invidiam erga Christianum nomen, *invidiam iniquitatis*, appellat Tertullianus: Tum quia injustè odium spirat: Tum quia à dæmone sumpsit originem. *Diabolus enim invidet homini ascensum unde corruerat, & propter hoc tentavit & animam occidit*: Tum quia invidia est peccatum & iniquitas quæ invidentem supernaturali vita privat: *O quisquis es qui saluti invides alienæ, parcito vel tuæ. An nescis quod invidia diaboli intravit mors in orbem terrarum? Attende itaque tibi: si enim ubi invidia, ibi mors; profecto non potes simul & invidere & vivere.* Uti Gentiles à diabolo in invidiam incitati, Christianum nomen odiebant, ita pravi Christiani à dæmone invidia exasperati Religiosum aversantur nomen. Verum, ut belle philosophatur D. Bernardus, *Invidia non magnos sed parvos semper torquet, dicente sancto Iob: Parvulum occidit invidia. In eo enim quod aliquis alicui invidet, minorem se ostendit eo cui invidet? quia nisi inferior esset, de bono alterius non doleret.* Itaque Religiosis invident multi, quia illis inferiores sunt scientia, probitate, sapientum existimatione, prædicatione, exemptione, quam *ex privilegio sedis Apostolicæ* mutuati sunt. Pergit D. Bernardus de invidia loquens: *Hac peste nullus moritur, nisi quæ in terrena hæc appetit, quæ tota non veniunt pluribus. Vnde si quæ desiderat illi invidet, qui penitus ea accepit, vel illi partem habendo quantitatem ei restringit; hunc parvulum occidit invidia, quia dum non potest adipisci, quod alii invidet, in odium (invidiæ filiam) cadit.* Bene invidiosus nuncupatur parvulus, quia invidendo se inferiorem illo cui invidet, profitetur. Hunc parvulum occidit invidia, quia ejus interimit animam. *Imo uni invidens,*

D. Just Apol 2. Tert. ibid. Apolog. 1.

D. Bern. ser. 4. de Purif. Virg.

D. Bernard. Epist 7. Sap. 1.

Ser 5 de Purif Virg. Cap. 3.

D. Bern. Epist. 199. Ser 5. de Purif. Virg.

D. Bernard. Epist. 7.

dent, duos tibi reddù infensos: Dominum scilicet & servum: Deum cui mancipatus est Religiosus, & Religiosum, quem injuste tum ex invidia, tum ex nequitia averſaris.

3. Multis rationibus demonstrat Tertullianus quam injuste & quam scelerose Gentiles oderint Christianum nomen: Quia non debet averſari, nomen nisi ob aliquam culpam, ob aliquem reatum: *Ad quod nominis crimen? quæ offensa? quæ culpa?* Nam *si qui reatus est nominum, si qua accusatio vocabulorum, ego arbitror nullam esse vocabulo aut nomini querelam, nisi cum quid aut barbarum sonat, aut infaustum japit, vel impudicum, vel aliter quam enuntiantem delectet. Hæc vocabulorum aut nominum crimina, sicuti verborum atque sermonum barbarismus est vitium, & solecismus, & insulsior figura. Christianum nomen, de suavitate vel bonitate modulatum est; non incommodum linguæ, non auribus asperum, non homini malum, non patriæ infestum, sed & græcum aliis & decorum, & interpretatione jucundum.* Lib. 1. ad Nat. 3. 2. Inique Gentiles Christianum averſantur nomen quod non potest esse scelerosum, nisi aliquod crimen de notet in Christianis. Quomodo autem Christianorum denotabit crimen, cum Christianus sit nomen nullius criminis? At *Christianus si nullius criminis nomen est valde ineptum, si solius criminis nomen est.* 3. Non potest averſari nomen nisi secta averſetur, neque secta odio haberi, nisi odio habeatur auctor sectæ: neque auctor sectæ odio haberi, nisi de scelere convincatur. *Planè qui probavit malam sectam, & ita malum & auctorem, ù probabit & nomen malum, dignum odio de reatu sectæ & auctoris. Ideoque ante odium nominis competebat prius de auctore sectam recognoscere, vel auctorem de secta. At nunc utriusque inquisitione & agnitione neglecta, nomen detinetur, nomen expugnatur, & ignotam sectam, ignotum & auctorem, vox sola prædamnat, quia nominantur, non quia revincuntur,* qua propter injuste & nequiter. *Secta oditur in nomine utique sui auctoris.* Tantum abest ut secta sit mala, ut auctor sectæ sit malus, quin imò secta est optima, auctor sectæ summe bonus. Auctor sectæ est Christus Deus homo à quo secta denominatur Christiana, à quo sectatores ejus dicuntur Christiani. *Oditur itaque in hominibus innocuis etiam nomen innocum.* Tert. Apol. 2. Tert. Apol. 3. 4. Inique bonum oditur nomen; Christianum autem nomen bonum est; non solum quia à bono procedit auctore, neque adhuc quia bonam denotat sectam, sed etiam quia homines mali illud susçipientes emendantur; ut experientia comprobatur in pluribus *quos retro ante hoc nomen, vagos, viles, improbos* novimus, amplexato autem nomine Christiano, probi & studiosi sunt effecti. 5. Gentiles ita sunt odio iniquo excœcati, ut non convincantur neque probitate Christianorum, neque emendatione vitæ Idololatrarum Christianam professionem amplexantium. *Vt quisque hoc nomine emendatur, offendit. Tanti non est bonum, quanti est odium Christianorum.* 6. Iniquitas eorum, qui Christianum averſantur nomen, ostentat simul & semel & odii malitiam, & Christianorum bonitatem; qui sic redarguunt Romanos adhuc Gentiles: *Consulite commentarios vestros; illic reperietis primum*

Nero-

Tert. Apol. 6. *Neronem in hanc sectam cum maxime Romæ orientem Cæsariano gladio ferociſſe. Sed tali dicatore damnationis noſtræ gloriamur: qui enim ſcit illum, intelligere poteſt non niſi grande aliquod bonum à Nerone damnatum.* Plures alias condenſat Tertullianus rationes: inde concludit alloquens Ethnicos: *Atque adeo quaſi præfatus hac ad ſugillandam odii erga nos publici iniquitatem.*

Apolog 5.

Tert. Apol. 3. Iiſdem rationibus evidenter demonſtratur odii iniquitas erga Religioſum nomen. 1. *Nunc igitur ſi nominis odium eſt, quis nominum reatur? quæ accuſatio vocabulorum niſi ſi aut barbarum ſonat aliqua vox nominis, aut inſauſtum, aut maledicum, aut impudicum.* Nihil horum ſapit nomen Religioſum, ſed

D. Thom. Opuſc 19. potius pudicitiam profitetur, benedictionem pollicetur, benignitatem præſtolatur, fœlicitatem ominatur. A religando ſic dictum, quia Religioſos divino cultui ligat, & religat per vota ſolemnia obedientiæ, caſtitatis, & paupertatis. 2. Nomen Religioſum nullum denotat in Religioſis

Tert. Apol. 2. crimen, qui ad perfectionem per virtutes properant. Religioſa profeſſio

Tert. lib. 1. ad Nat. 4. ita eſt aliena à vitiis & criminibus, ut qui eam ſervant, dicere valeant cum veritate. *In nobis pudet aut piget ipſis nominibus ſcelerum pronuntiare*; quapropter injuſte & inique averſatur *in hominibus innoxiis, etiam nomen innoxium.* 3. Non poteſt odiri Religioſum nomen niſi odio habeatur profeſſio Religioſa, neque odio haberi profeſſio Religioſa niſi odio habeantur Religionum

Art. 8. Inſtitutores; quos tanquam Sanctos veneratur Eccleſia: Imo niſi averſetur ipſemet Chriſtus ad conſilia Evangelica vocans: falſo enim & impiè Calviniſtæ in ſua confeſſione debacchantur in vota Religionis quæ ex

Tert. Apol. 7. dæmonis officina procedere clamitant. Verius dixiſſent, ea ab Spiritu ſancto edocta, à Chriſto auctorata, & à Religionum fundatoribus amplexata, & ſuis ſectatoribus tranſmiſſa. *Nec quemquam offendit profeſſio nominis, cum inſtitutione tranſmiſſis ab inſtitutore.* 4. Converſio de malo in bo-

Tert. Apol. 3. num, eorum qui propoſitum Religioſum amplexantur, oſtendit Religioſæ profeſſionis ſanctitatem. *Ita nomendationi imputatur*, ut conſtat plurimorum exemplo, qui ante Monaſterii ingreſſum, erant cunctis addicti vi-

Apolog 5. tiis, ſuſcepto autem Religionis habitu, virtutibus ſplendent: 5. Multi *cæcitate odii* Religioſum averſantur nomen, & ut fatur Tertullianus, *plerique clauſis oculis in odium ejus impingunt*: nec oculos aperiunt, ut inſpiciant, tot bona opera, quæ quotidie fiunt in Monaſteriis. 6. Pravitas eorum qui no-

Tert. Apol. 6. men Religioſum oderunt, plane demonſtrat, & odii iniquitatem, & religioſi propoſiti probitatem. *Tales ſemper nobis inſectores injuſti, impii, turpes, truces, vani, dementes*; cujuſmodi ſunt hæretici, & alii quamplures à quibus

III. PARS. Religioſum nomen ſcelerosè depretiatur.

Tert. Scorp. 8. *A primordio enim juſtitia vim patitur. Statim ut coli Deus cœpit, invidiam religio ſortita eſt.* Omiſſa perſecutione quam paſſi ſunt, tum in vete-

D Aug. l. 3. cont. Petilian cap. 40. ri, tum in novo Teſtamento, Dei cultores, ſtatus Religioſus fuit ſemper animadverſione inſecutus, perſecutione jactatus, & calumniis denigratus. Tempore D. Auguſtini *perrexit ore maledico Petilianus in*

vitu-

vituperationem Monasteriorum & Monachorum, arguens etiam me quod genus hujus vitæ à me fuerit institutum: quod genus vitæ omninò quale sit, nescit, vel potius toto orbe notissimum nescire se fingit. D. Bernardus animi denotat magnitudinem in causa tum Episcoporum, tum Religiosorum? Nam Franciæ regem Episcopos opprimentem constanter redarguit. *Rex Ludovicus non tam Episcopos quam in ipsis justitiæ persequitur zelum, pietatis cultum, habitum religionis*: summumque Pontificem deprecatur, ut vicaria Christi utatur auctoritate adversus *inimicum Christi, Sanctorum qui in circuitu ejus sunt, violentissimum oppressorem & calumniatorem pauperum.* Quia nihil ita decet zelum justitiæ quo agere debet Christi vicarius: quam oppressos benigne recipere, & ab injustis oppressoribus liberare. (A nobis id omnimodis flagitatur: quod aliunde frustra tentatum est. Circumspeximus, & non erat auxiliator. Ventum est ad commune refugium; illo confugimus, ubi confidimus liberari. Tantùm adsit pietas, nam facultas non deest. Et quidem ex privilegio sedis Apostolicæ constat, summam rerum ad vestram potissimum respicere summam auctoritatem, & plenariam potestatem. Verum hoc inter vetera vestri singularis primatus insignia, specialius illustriusque nobilitat vestrum, & inclytum reddit Apostolatum; si eripitis pauperem de manu fortiorum ejus. Nulla méo judicio in corona vestra pretiosior gemma zelo illo vestro, quo æmulari consuevistis oppressos, nec relinquitis virgam peccatorum super sortem justorum.) Prolixus est D. Bernardus in commendando summi Pontificis primatu, declarando recursu ad eum tanquam ad supremum Ecclesiæ judicem, in oppressionibus quas injustè patitur Religiosum nomen; quod hac ætate *malorum similiter hominum gravi infestatione vexatur.* Nam 1. vile & velut contemptibile vituperatur: 2. tanquam inutile reputatur: 3. tandem scelerosè devenustatur.

Epist. 79.

Epist 197.

D. Bern. ibid.

1. Multum sane sunt criminosi Religiosi propositi hostes: Cum odio injusto quo illud averfantur, *admisceant nominis exprobrationem* per derisum, Religiosos nuncupantes Monachos scelerosèque imitantes paganos, qui, ut fatur Lactantius, (Ignari rerum nostrarum Christum Chrestrum, & Christianos Chrestianos vocabant.) Gentilibus Christianum nomen vituperantibus similes sunt qui *ad impugnationem nominis*, Religiosi, regulares vocitant contumeliosè Monachos: Sicque *vituperant quæ ignorant, & id quod sciunt, eo quod ignorant, corrumpunt.* Quibus respondere possunt Religiosi idipsum quod cuidam ethnico Theophilus Antiochenus: (mihi crimen vertis quod sim Chrestianus, & insigne præclarumque hoc nomen geram. At libere confiteor me esse Chrestianum, & nihil magis in votis habeo quam ut sim χρηστος, id est, bonus erga Deum; non enim mihi molestum aut odiosum illud nomen est.) Neque etiam Monachi nomen est contemptibile sed honorabile. Itaque *in solum nomen impingitis* vos omnes, qui illud derisorie & contumelioſe pronuntiatis (Nos appellamus Monachos cùm dicit versus: Ecce quam bonum & quam jucundum habitare Fratres in unum. Μόνος enim unus dicitur: & nos unus quomodocunque: nam & in turba unus

Tert. Apolog. 6.

Tert. lib. 1. ad Nat. 3.

Tert. Apolog. 3.

Tert. l. 1. ad Nat 3.

D. Aug. in Psal. 132.

Act: 4. est, sed unà cum multis unus dici potest, μόνος non potest, id est solus; μόνος enim unus solus est. Qui ergo sic vivunt in unum, ut unum hominem faciant, ut sit illis verè quod scriptum est: una anima, & unum cor, multa corpora, sed non multæ animæ, rectè dicitur μόνος, id est unus solus. Unde ille unus sanabatur in piscina. Respondeant nobis & exponant qui insultant nomini Monachorum, quare ille qui inventus est triginta & octo annos habens in infirmitate, hoc respondisset Domino cum mota fuerit Joan: 5. aqua; Non habeo qui me deponat, alius ante me descendit; descenderat unus, jam alius non descendebat. Unus solus sanabatur, unitatem Ecclesiæ figurabat. Meritò insultant nomini unitatis, qui se ab unitate præciderunt. Meritò aliis displicet nomen Monachorum, quia nolunt in unum habitare cum fratribus.) Fusè demonstrat D. Augustinus immeritò insultare Monachorum nomini, tum hæreticos ab unitate Ecclesiæ sejunctos; tum alios qui simul habitare cum fratribus nolunt, ad instar Religiosorum qui in eodem Monasterio varia corpora habentium, unum duntaxat habent cor quo se ad invicem diligunt, & uni Deo serviunt. Inde subjungit D. Augustinus: (Consideremus utrum de omnibus Christianis dictum sit: Ecce quam bonum & quam jucundum habitare Fratres in unum; an aliqui sint certi atque perfecti qui habitant in unum: nec ad omnes pertineat ista benedictio, sed ad quosdam à quibus tamen descendat ad cæteros. Illa enim verba psalterii, iste dulcis sonus, ista suavis melodia, tam in cantico, quam in intellectu, etiam Monasteria peperit. Ad hunc sonum excitati sunt Fratres, qui habitare in unum concupierunt. Iste versus fuit tuba ipsorum sonuit per orbem terrarum, & qui divisi erant congregati sunt in unum. Clamor Dei, clamor Spiritus sancti; clamor Propheticus non audiebatur in Judæa, & auditus est in orbe terrarum.) Ubique constructa sunt Monasteria in quibus homines ex diversis mundi oris congregati vivunt in unitate Epist 109. ad Monachas. spiritus & cordis, diligentes Deum, & semper ipsi in Deo amantes. Quos ideò hortatur D. Augustinus, *Ante omnia Fratres charissimi, diligatur Deus, deinde proximus: quia ista præcepta sunt principaliter vobis data: propter quod in unum estis congregati, ut unanimes habitetis in domo & sit vobis cor unum, & anima una in Deo.* Cuncti generaliter Christiani ad dilectionem Dei & proximi sunt adstricti: sed præceptum charitatis multo melius servatur in Monasterio, ubi Religiosi ad diligendum Deum & proximum congregantur. *Non enim à lege solvitur, qui supra legem facere proponit! quinimò nullus magis illicita vitare debet, quam qui resuit quæ licebant. Nec quisquam ita à se mandata pollicetur implenda, ut ille qui amore perfectionis supra mandata conscendit.* Incert. Plenon: Epist. ad Demetriad: cap: 10.

Immeritò igitur Monachi insultatur vocabulo, cum ab unitate cordium sumpserit originem; cum charitas quæ religiosos Deo & proximo conjungit, sit vinculum perfectionis: cum ipsemet Deus cui specialiter mancipantur, sit unus & solus, *solitudinem quamdam de singularitate substantiæ suæ possidens.* Tert. l. 1. adv. Marc: 4.

deus. Quare perperam depretiatur tanquam vile & contemptile Religiosum nomen quia *nihil vilitatis admittit*, sed pietati totum est addictum, die noctuque divinas decantans laudes. *Reliquum ordinem disciplinæ æstimate qui sit, de religionis officio.* Tædiosum foret cuncta Monachorum recensere virtutis officia, quæ lileo ut ecclamem cum D. Hieronymo: *O desertum, Christi floribus vernans! ô solitudo in qua illi nascuntur lapides de quibus in Apocalypsi civitas Regis Magni struitur! ô eremus familiarius Deo gaudens.* Quo familiarius Deo gaudent Monachi, quo micantius fulget Ecclesia floribus virtutum, quæ carpuntur in Monasterio, eo scelerosius vituperatur nomen religiosum ab hæreticis & hominibus criminosis mundo deditis. *Quid mirum si homines mundi servis Dei detrahunt, & qui eorum vitam pervertere non possunt, famam decolorare conantur, cum ipsum Deum & Dominum eorum, quotidie blasphemare non cessent, cum eis displiceat, quidquid contra eorum voluntatem justo & occulto judicio facit?* Ab hac vituperatione mundanos divertere nititur D. Augustinus, ex metu pœnæ quam luituri sunt. *Nemo laceret servos Dei; quia non expedit laceratibus.* Tantum illis damnosa laceratio, quantum dilaceratis Religiosis fructuosa; illis enim supplicia, istis verò acquirit præmia. *Servorum quidem Dei merces falsis detractionibus crescit, sed crescit etiam pœna detrahentium*, qui eos contumeliose tanquam viles vituperant, & injuriose velut inutiles depretiant.

Tert. Apol. 39.

Tertull. ibid. Epist ad Heliodorum.

D. Aug. Epist 136. ad Felic. & Hilar.

Serm 35 ad Frat. in Erem.

2. Politici Monachos & Religiosos otiosos ac superfluos, & Reipublicæ & Religioni inutiles decantant. *Sed alio quoque injuriarum titulo postulamur, & infructuosi in negotiis dicimur.* Neque solum inutiles Religiosos proclamant, sed adhuc onerosos Ecclesiæ, regno, & populo. Ecclesiæ, quam depauperant; regno, quod militia, negotiatione, & vectigalibus frustrant; populo, quem crebris mendicitatibus gravant. Ad retundenda hæc tela adversus Regulares jaculata, plures suppetunt rationes. Qui sic loquuntur, æmulantur veterem gentium adversus Christianos querelam à qua fideles profunde vindicat Tertullianus. *Quo pacto homines vobiscum degentes; ejusdem victus, habitus, instructus ejusdem ad vitam necessitatis? Neque enim Brachmanæ, aut Indorum gimnosophistæ, sumus silvicolæ! itaque non sine foro, non sine macello, non sine balneis, tabernis, officinis, stabulis, nundinis vestris, cæterisque commerciis cohabitamus hoc sæculum. Proinde miscemus artes, operas nostras, publicamus usui vestro: quomodo infructuosi videamur negotiis vestris, cum quibus, & de quibus vivimus, non scio.* Aliorsum plures alias Tertulliani subministravimus rationes, quas omittimus, dicentes quod Religiosi non depauperant Ecclesiam, quam opulenter ditarunt, ut cōstat ex tot Abbatibus impinguatis opibus & annuis reditibus quos Monachi suo studio, labore & pietate Ecclesiæ comparārunt, quam dilataverunt sua prædicatione, rigarunt suo sanguine, sua doctrina adversus hæreticos propugnarunt, & suis exemplis ædificarunt. Quare Gregorius Nazianzenus vocitat suæ ætatis Monachos *generis nostri primitias, fidei coronas, egregia Ecclesiæ complementa.* Ecclesia suum mutuatur complementum non solum

Tert Apol. 42.

Orat 4.

à Doctoribus, quorum eruditione irradiatur; à Confessoribus, quorum exemplis ædificatur; à Virginibus, quarum puritate dealbatur; à Præsulibus, quorum auctoritate sublimatur; à Martyribus, quorum sanguine purpuratur; sed adhuc ab instituto Regulari, à quo accepit lilia Virginum, myrrham Confessorum, lucem Doctorum, infulas Præsulum, purpuram Martyrum.

Tert lib de Cor. Mil 7. Regulares adhuc sunt *propria religionis pignora*. Quasi status regularis sit pignus veritatis, quam fides & religio Christiana docet. Potrò pignus tantum aut plus valet quam res debita: Religiosus status velut pignus religionis, æmulatur totius religionis pretium, & pie ambit Ecclesiæ complementum: *Tum* quia Religiosi Ecclesiam ad Orientem & Occidentem dilatarunt: Tum quia Ecclesiæ mutuarunt cunctos Ordines, scilicet Virginum, Doctorum, Pontificum, Martyrum, quibus integratur: Tum quia profitentur observantiam mandatorum Dei, & consiliorum Evangelicorum, à quibus præsertim sumitur Ecclesiæ perfectio: Tum quia Ecclesiæ perfectio duo importat, nimirum doctrinæ veritatem, & operis integritatem: Religiosi autem, splendent & doctrinæ veritate, & operis sanctitate: Quibus probe competunt quod Hugo Cardinalis & D. Paulinus asseverant de sanctis Matthæo & Martino: *Matthæum non solum sermone, sed & vitæ correctione, Evangelium prædicavit*: D. quoque Martinus ex Monacho factus Episcopus *fidem exemplis & dictis fortibus armat*. Neque 2. regno & Reipublicæ onerosi sunt Religiosi: Tum quia etsi Regi vectigalia non solvant, subditos Regis ad obsequium, & vectigalium solutionem incitant, deinde Deum, quotidie deprecantur, pro Rege, qui *per manum omnium religiosorum se ad justitiam offert*. Christiani olim à Gentilibus calumniati, tanquam Imperatorum osores, hanc retundunt calumniam dicentes: *Oramus pro omnibus imperatoribus; vitam illis prolixam, imperium securum, domum tutam, exercitus fortes, senatum fidelem, populum probum, orbem quietum, & quæcunque Cæsari vota sunt*. Idem præstant Regibus Religiosi ut testatur D. Bernardus Ludovico Francorum regi scribens: *Si non meremur exaudiri, sed contemnimur; & nos Fratres, & amici vestri, & qui quotidie oramus, pro vobis, & filiis vestris, & regno*. Religiosi inter milites regum non adnumerantur nec mirum; nam *militia Dei sumus*. (*Propterea venimus ad Monasterium, & sæculi libertatem perdidimus, ut servitutem Christi accipiamus*. Religiosi negotiationi & mercaturæ operam non dant, quia sunt *negotiatores salutis*. Quanto cœlum antistat terræ, Religiosorum quam mundanorum nobilior est negotiatio: ita si ostendatur quantum regno & reipublicæ prosunt Religiosi. *Facile ratio haberi possit, unius speciei compensata querela pro commodo cæterarum rationum*. At 3. Religiosi crebra mendicitate populum gravant. Adeò *avaritia subvertere nititur misericordiam*. Populus oneratur quidem & gravatur vectigalium exactionibus, militum stationibus, magnatum concussionibus, epulis & potationibus, ludis & jucundis conversationibus, non eleemosinis & largitionibus factis Religiosis, qui terrenis renuntiarunt bonis, ut mendicantem & egenum

Hug Card. super Argum. D. Hieron. in Matth. D. Paulin: Epist 12. D. Bern. Epist. 45. Tert. Apolog 30.

Ibid.

Tert. lib. de Orat: 12. D. Aug. Ser de Obed & Humil. Tert Apolog 46 Tert Apolog. 42. D. Bernardus in illud, Sapientia vincit Malitiam.

egenum imitarentur Christum, quique absque ulla comparatione, magis prosunt populo quam illi obsint. Idipsum respondere valentes quod Gentilibus querulis veteres Christiani. *Et tamen quodcumque dispendium est rei vestræ per hanc sectam cum aliquo utique præsidio compensari potest: quanti habetis, non dico jam qui de vobis dæmonia excutiant, qui pro vobis quoque vero Deo preces sternant.* Tert. Apol. 43. Nonne Religiosi pro populo sacro-sanctum Missæ offerunt sacrificium, populi peccata dimittunt in pœnitentiæ tribunali, populum de cathedra erudiunt, in adversitatibus consolantur, ad opera virtutis verbo & exemplo promovent, die noctuque Deum pro populo deprecantur; *ut Deus cunctis Ecclesiis & animabus, ac denique universo orbis supplemento luceat?* Greg. Naz. Orat. 5. Probi Religiosi sunt orbis supplementum, quia scilicet orbis supplent defectus: Tum quia sua virtute orbis supplent sterilitatem: Tum quia sua pietate Deo cultum exhibent quem ei denegant peccatores: Tum quia sua oratione Dei justitiam placant. Quod si hac ætate, in qua tot tantaque exundant scelera, Deus humanum non punit genus, uti alias Sodomæ & Gomorrhæ cives, probis Religiosis gratias agant peccatores. *Quid quod sic puniti sunt, nonne sunt & nunc multi, qui eadem committunt, illi attamen non puniuntur? Etiam, sed quia propter gratiam Dei sunt, & nunc justi, virtute præditi, qui placare possunt Dominum, sicut tunc Patriarcha, tametsi nos, cum nos ipsos attendimus & nostram videmus desidiam, putamus miram virtutis raritatem, attamen propter illorum virtutem Deus longanimitatem in alios servat:* D. Chrysost. in c. 18. Gen. Tot officia quæ præstant populo Religiosi, nonne compensant parvas eleemosynas quas illis erogat populus? Immerito igitur queruntur Politici de Religiosis, parce & moderate, & cum gratiarum actione rebus ad vitam necessariis, utentibus. *Meminimus gratiam debere nos Deo, Domino creatori: nullum fructum operum ejus repudiamus, plane temperamus, ne ultra modum, aut perperam utamur.* Tert. Apol. 43.

Verum quamtumvis Religiosi sint Ecclesiæ, reipublicæ, & populo utiles, de officiis præstitis tumere non debent, sed sese fateri servos inutiles. Luc. 17. Quantumvis adhuc politici Impii & Hæretici eos velut onerosos & viles insequantur, tenentur pro persecutoribus orare, dicentes cum Apostolo: *Maledicimur & benedicimus; persecutionem patimur & sustinemus; blasphemamur & obsecramus: tanquam purgamenta hujus mundi facti sumus, omnium peripsema usque adhuc.* 1. Cor. 4. His humiliationibus nobis sternitur via ad humilitatem. Nam ut fatur D. Bernardus: *Nunc autem alii insipientem me ridebunt, alii subsannabunt idiotam; alii præsumptori indignabuntur. Putasne parvum hoc mihi conferat religionis emolumentum: cum humilitas ad quam ducit humiliatio, totius sit spiritualis fabricæ fundamentum? Siquidem humiliatio via est ad humilitatem, sicut patientia ad pacem, sicut lectio ad scientiam. Si virtutem appetis humilitatis, viam non refugias humiliationis. Nam si non poteris humiliari, non poteris ad humilitatem provehi.* Epist. 87. Pergit D. Bernard. Etsi scientia virtute, nobilitate & dignitate exaltatus, [ludam & vilior fiam:] ludam scilicet ut illudar. *Bonus ludus qui hominibus* L. 2. Reg. 6.

nibus quidem ridiculum, sed Angelis pulcherrimum spectaculum præbet: Bonus, inquam, ludus, quo efficimur opprobrium abundantibus & despectio superbis: nam revera quid aliud sæcularibus quam ludere videmur: cum quod ipsi appetunt in
1. Cor. 4. *hoc sæculo, nos per contrarium fugimus: & quod ipsi fugiunt nos appetimus? Hoc religioso ludo ludebat qui dicebat: Spectaculum facti sumus mundo & Angelis & hominibus: hoc ludo & nos interim laudamus, ut illudamur, confundamur, humiliemur.* Bono ludo non ludit pravus Religiosus, qui scelerose vivens statum religiosum dedecorat.

Tert. lib. de An. 35. 3. Religiosus cujus vita est suo proposito conformis, *idem & ipse, & sui nominis, & sui hominis.* Ad quodvis religiosum propositum duo requiruntur, & nomen & opus: Nomen quod à suo mutuatur institutore: *Quid*
Tert. Apol. 3. *novi, si aliqua disciplina de magistro cognomentum sectatoribus suis inducit? nonne philosophi de auctoribus suis nuncupantur Platonici, Epicurei, Pythagorici?* Non absimiliter religiosi à suis Institutoribus vocitantur Augustiniani, Be-
Tert. ibid. nedictini, Bernardini, Dominicani, Franciscani. Et quemadmodum *etiam à locis conventiculorum, & stationum suarum Academici, Stoici* Philosophi nominantur; ita etiam Carmelitani & Carthusiani appellantur à locis in quibus primum incepit eorum institutum. Et quia cuncti Religiosi ejusdem Ordinis in eodem proposito & in eadem observantia conveniunt, u-
Tert. lib. de vel. Virg. 2. nusquisque debet *contineri consortio nominis, ut contineatur communione legis.* Opus adhuc requiritur nominis religioso convenientis, quia operatio sequitur
Tert. lib. adv. Valent. 19. esse, *sed & nominum proprietas, competit proprietati operum,* Neque verus est Religiosus qui religiose non operatur: nam sextuplici potissimum de causa, tenetur ducere vitam suo statui convenientem. 1. Ut sic homo sui nominis: nam *fides nominum, salus est proprietatum.* Ad quod Monachos
Tert. lib. de Carn. Chr. 17. Lib. de Mod Fem. vivend. cap. 2. hortatur D. Bernardus: *Quapropter non pigeat & bone frater quantum potes boni insistere actibus: Hoc solum attende, quod Monachus factus es, & ideo age qua Monachi sunt.* 2. Ut conformetur aliis ejusdem Ordinis religiosis, suo nomini & professioni probe respondentibus. *Vt si non ex consortio generis, saltem vel ex privilegio nominis.* 3. Ne perdat regnum cœlorum propter quod
Tert. lib. de Ref. Car. 5. Lib. de Mod. ben. vivend. cap. 19. sæculo renuntiavit, & vitam religiosam amplexus est. Hac ratione sororem ad virtutem stimulat. D. Bernardus: [Soror in Christo amantissima, considera quid feceris, & ad quid veneris. Tu propter Deum omnia quæ in mundo sunt reliquisti ac despexisti, & pro amore illius monasterium elegisti. Tu regnum cœlorum comparasti, & teipsam in pretium illius tradidisti. Stude ergo cum summa vigilantia, ut non perdas regnum quod comparasti, sed ut habere possis in perpetuum quod desiderasti & optasti. Cave ne perdas regnum pro quo temetipsam dedisti pretium.] 4. Ne nimis sæculo addictus tot laborum quos in Monasterio passus est amittat fructum.

D. Bern Ep. 141. [Quid prodest tanti corporalis pariter & spiritualis laboris atque exercitii fructum viliſſima aliqua consolatione imo desolatione minus acceptabilem fieri, aut certe & periclitari? Præsertim nos Monachi, quorum certe velimus nolimus, in labore vita est; plane miserabiliores sumus omnibus hominibus,

minibus, si pro tam exiguis tanta patimur detrimenta. Quid enim insipientiæ? imo quid insaniæ est, ut qui majora reliquimus, minora cum tanto discrimine teneamus? Si mundum contempsimus universum: si abrenuntiamus affectibus propinquorum; si monasteriorum carceri mancipavimus nosmetipsos: si denique non venimus facere voluntatem nostram, sed imposuimus homines super capita nostra; quid non oportet fieri, ne forte contingat hæc omnia nobis in insipientia nostra & negligentia deperire?]

5. Ne regulare propositum dedecoret ducendo vitam suo statui contrariam. Quare D. Bernardus sic suam hortatur sororem: (Soror in Christo amabilis, professionem tuam habitu & incessu demonstra: Sit in ingressu tuo simplicitas: sit in incessu honestas: nihil dedecoris, nihil lasciviæ, nihil petulantiæ, nihil insolentiæ, nihil levitatis in incessu tuo appareat. Animus enim in corporis gestu apparet, gestus corporis signum est mentis:) Tandem 6. ut subjungit Bernardus Religiosum alloquens; Ut (non offendas oculos alterius, non præbeas de te spectaculum: non des aliis locum de te obtrectandi:) non scandalizes regulare propositum faciasque religioso *nomini negotium* præbens ansam impiis calumniandi cunctos & singulos Regulares velut criminosos. Nam usait D. Augustinus expendens istud Davidicum Ps. 68. Adversum me insultabant qui sedebant in porta: *Ad quid enim aliud sedent isti, & quid aliud captant, nisi ut cum quisque Episcopus, vel Clericus, vel Monachus, vel sanctimonialis ceciderit, omnes tales esse credant, sed non omnes posse manifestari?*

Lib. de Mod. Ben. Vivend. cap. 9.

Tert lib. de Cor Mil. 1.

Epist 137 ad Clerum & populum Hippon.

Atquin nullis vitiis adulor, nullis veternis parco. Scio quamplures esse religiones difformatas, in quibus non bene servatur regulare propositum: (Quod audivimus, non quod vidimus, loquimur, Claustrum ipsum Monasterii, frequenter ut aiunt, stipari militibus, urgeri negotiis, fabulis personare, patere interdum & fœminis. Quid inter hæc cœleste, quid divinum, quid spirituale poterit cogitari?) 2. Non ignoro etiam in Monasteriis reformatis multos reperiri defectus. (Summa itaque virtus Monachi, humilitas: summum vitium ejus, superbia est. Superbiendo, contendendo, dimicando, murmurando, detrahendo, susurrando, negligendo, contemnendo, & proprias voluntates faciendo, infinitas Monachi qui nunc sunt, culpas incurrunt. Hinc est quod ex horum magna multitudine qui sæculum deserunt, rari valdè inveniuntur, qui mortificationis vitiis, ascendere contendant ad perfectionem virtutum.) Fateor adhuc 3 cum D. Bernardo, quod *multi habitum religionis habent, sed mentem religiosam non habent*; seu ut fatur Apostolus, sunt aliqui formam quidem pietatis habentes, virtutem autem ejus abnegantes. Unde D. Bernardus sic alloquitur Fratres de Monte Dei. [Pietatis non solummodo formam, sed & veritatem in omnibus & præ omnibus habitus vester repromittit, propositum vestrum requirit; hanc quicunque vestrum non habet in conscientia, non exhibet in vita, non exercet in cella; non solitarius, sed solus dicendus est; nec cella ei cella, sed reclusio & carcer est. Vere enim solus est, cum quo Deus non

Tert. lib. de Pall. 5.

D Bern. Ep. 78.

D. Bernard. tract de Ordin. Vitæ cap. 9.

Lib. de Mod Ben. Vivend. cap. 6.

2. ad Timoth. 3.

Tract de Vit. Solit. cap. 4.

non est, vere recluſus est, qui in Deo liber non est: ſolitudo enim & recluſio ſunt nomina miſeriæ.) Tandem 4. concedo inveniri poſſe Religioſos, nec virtutem neque ſpeciem pietatis habentes, ſed ſcandaloſos, & patenter
Epiſt. 107. ſceleroſos. Cujuſmodi erat Monachus ille apud D. Bernardum: *Omnino immemor regularium obſervationum, legum canonumque contemptor, frontoſus ad verecundiam, inſenſatus ad metum, inflexibilis ad pietatem, ad iram præceps, audax ad facinus, pronus ad injurias.*

Verum licet in Ordinibus Religioſis ſint Regulares tepidi, imperfecti, hypocritæ, ſceleroſi, ſcandaloſi, perperam tamen ex quorumdam vitio totus culpatur ſtatus religioſus: Tum quia mos eſt hæreticorum, totum ſtatum religioſum ob unius culpam denigrare: Tum quia culpæ ſunt perſonales. Quis ameniſſimum viridarium aſpernatur quod inter pulcherrimos flores inter præſtantiſſimas plantas reperiatur araneus aut bufo: (Medici quidem multi carnifices qui pro medela venena propinant; nec tamen artem vituperio, ſed qui arte ſua iniquus abutitur: & nautæ complures navigia amiſerunt, nec ideo ars navigandi damnanda eſt:) Tum quia ſtatus conjugalis non vituperatur, neque damnatur: quia plures conjuges adulterantur, (& tamen ipſi cum aliqua maritata invenitur adultera, nec projiciunt uxores ſuas, nec accuſant matres ſuas: cum autem de aliquibus qui ſanctum nomen profitentur, aliquid criminis vel falſi ſonuerit, vel veri patuerit, inſtant, fatagunt, ut de omnibus hoc credatur.) Tum quia neque Eccleſiæ eradicatur frumentum, licet in ea quidam perverſi velut zizania excreſcant. (Et ſi in Eccleſia multi tam perdite vivunt, ea tamen nihilominus ſancta appellatur, quoniam ipſa per ſe inſtitutio, quo modo à Deo condita eſt, non quo modo à pleriſque deformata eſt, inſpici debet.) Tum quia neque Apoſtolica culpanda eſt dignitas, quia inter Apoſtolos inventus eſt Judas proditor. (Non enim quod Judas proditor fuit, hoc Apoſtolicæ perfectionis crimen, ſed unius tantum viri mens improba fuit.) Tum quia, (qui vituperare volunt, tam invido animo & perverſo vituperant, ut claudant oculos adverſus bona, & ſola mala quæ ibi vel ſunt, vel putantur exaggerant:) cum multo magis laudandus ſit ſtatus Religioſus, quia in eo multo plures ſunt boni quam improbi Religioſi. *Quapropter & ſi contriſtamur de aliquibus purgamentis, conſolamur tamen etiam de pluribus ornamentis. Nolite ergo propter amurcam qua oculi veſtri offenduntur, torculari deteſtari; unde apotheca Dominica fructu olei luminatiore implentur.*

B. Chryſoſt Hom. de Virtut. & Vitiis.

D. Aug. Ep. 137. ad Clerum & populum Hippo.

D. Hier. adv. Helvid.

D. Chryſoſt. ibid.

In Pſal 99.

D. Auguſt. Ep. 137.

***
***

CONCIO SEXTA.

SI serio examinemus *titulos quorumdam*, *quibus nominibus nuncupentur*, agnoscemus profecto illorum. 1. Vanitatem. 2. Falsitatem. 3. Infœlicitatem. Tert. lib. de Spect. 4.

Si *omnis gloria vana*, quanto magis quæ captatur ex nominibus; Multi tamen ob vanitatem, 1. magna cognomina sibi vindicant, 2. Titulos gloriæ multiplicant, 3. nomina sua æternare curant. I. PARS. Tert. lib 2. de Cult. Fœm. 3.

1. *Nomen grande* multi sibi vindicant, ut patet ex illo Persarum Rege, qui vel eo solum titulo suum regnum barbarorum regno præponebat, quod Barbari parva haberent nomina, ut Caunus, Buthus, Davus, Magnates verò Persarum magna haberent nomina, Sphendadates; Artaxerxes, Vavazanes. Constat adhuc ex Romanis Imperatoribus, qui ex devictis populis magna sunt consecuti cognomina: (Quorum unus pro eo quod Græciam evertisset Achaicus est nominatus: alter Macedonicus quod Macedoniæ vastitatem ac solitudinem induxisset. Scipio Africani cognomen obtinuit, quod Carthaginem solo æquasset.) Cujusmodi sunt plures hac ætate, qui *dominantia nomina, jactant*, ambiuntque vocari doctissimi, amplissimi, reverendissimi, illustrissimi, excellentissimi, eminentissimi, serenissimi, invictissimi, augustissimi. Christiane humilitatis sectator. Tertull. l. de Pall. 3. L. Garas. Doctr. Cur. 7. Sect. 11. Themistius.

Vsibus edocto, si quidquam credis amico,
Crede mihi, & longe nomina magna fuge. Ovid. lib. 3. Trist.

Neque imiteris mundanorum vanitatem qui magna nomina sibi vindicant, titulos gloriæ multiplicant.

2. Et, ut fatur Tertullianus, *jugera nominum* congregant? ut Caroli quinti Imperatoris comprobatur exemplo, qui induciarum tempore scribens ad Franciscum primum Galliæ Regem, omnes Provinciarum ac regnorum titulos, qui fere totam occupabant paginam, adjunxit: quos indignanter lectitans Franciscus, ne tot titulis ac nominibus videretur inferior, paucis rescripsit, suoque nomini adjecit Franciscus Francorum rex, Francorum rex, Francorum rex, hocque titulo implevit quoq; paginam, subjungens pro clausula, unum suum Galliæ regnum, sufficere ad domanda cuncta Caroli regna. Neque solus Carolus Imperator dignitatis & imperii multiplicabat titulos; sed adhuc plures alii. *Reges triumphorum suorum titulis nuncupantur, & subjectarum gentium nominibus conquirunt numerosissima cognomenta*, quæ æternare curant. Chrysolog. Ser 57.

3. *Quis non hodie memoriæ post mortem frequentandæ ita studet, vel ut litteraturæ operibus, vel simplici laude morum, vel ipsorum sepulchrorum ambitione nomen suum servet?* Quanto conatu, industria, solertia, studio, labore, quantis curis, impensis, sumptibus, mortales suum nomen satagunt æternare? *Nonne vides eos qui fora & gimnasia in civitatibus ædificarunt, muros excitarunt, aquæductus* Tertull lib. de Test. An. 4. D. Basil. in Psal 48.

adornarunt, quo pacto eorum nomina, hisce sint indicta ædificiis terrenis, commenti modum quo in longum vitæ tempus sui memoriam nominis prorogarent? Ad hunc finem, uncialibus litteris, in publicis curiis, thermis, pilis, portis, porticibus, obeliscis, statuis, exarantur nomina, quorum immortalitas emendicatur à saxis, lapidibus, tempore dissolvendis: *Quo vitio laborasse dicitur Trajanus: unde eum herbam Parietinam jocando cognominarunt.* Uti enim Parietariæ herbæ muris omnibus adhærescunt, sic Trajanus omnibus operibus suis tam novis, quam innovatis, nomen suum inscripsit, cujus æmulantur vanitatem, qui perennem nominis gloriam in excelsis palatiis, amplis atriis, marmoreis substructionibus, pictis etiam & deauratis navibus, collocant. *Ecce aliud genus amentiæ, ædificiis, agris, & balneis, suæ nomina inscribere.* Neque duntaxat magnates, Principes, Imperatores, magnanimitate & virtute illustres, sed homines ignobiles & scelerosi, qui vilem penitus duxere vitam, litteris aureis sua nomina sepulchris inscribere non erubescunt. Nam ut subjungit Magnus Basilius: *quin & in sepulchris inscripserunt sua ipsorum nomina, ad propriæ ostentationem magnificentiæ. Hi sunt, qui terrenæ præsentisque gloriam temporis sapiunt, ac per hominum ora volitare tantum student, atque ista fatis esse ad felicitatem putant.* Quantum verò decipiantur qui dementi hac vanitate laborant, inde colligitur, cum eorum nomina transeuntium calcibus obterantur, aut pulvere inducantur.

Ammian: Marcellin.

D. Chrysost: in Psal: 42.

Vanitatis illius quæ nominis & famæ sectatur apud posteros celebritatem, auctores fuere Babylonii stupendam illam & tantæ altitudinis ædificantes turrim, ut D. Hieronymo teste ad quatuor millia passuum seu tria milliaria fuerit sublimata. (Turris illa quæ ædificata est post diluvium, quam in altitudine quatuor millia dicunt tenere passuum, paulatim ex lato in angustias coarctata, ut pondus imminens, facilius à latioribus sustentetur, describunt ibi templa marmorea, aureas statuas, plateas lapidibus auroque fulgentes, & multa alia, quæ pœne incredibilia videntur.) Ad quid autem tam ingens, tam insolita, tam immanis ad cœlos educta turris? Sacer textus aperte demonstrat: Venite, faciamus nobis civitatem, & turrim, & celebremus nomen nostrum. (Vide radicem mali, perpetuam memoriam consequamur, ut nostri perpetuo memores sint posteri: Tale erit nostrum opus; ut nunquam oblivioni tradatur. Adhuc congregati gloriam nostram operemur, ut posteritati perpetuum nomen relinquamus. Sunt multi etiam hodie, qui illos imitantur, & talibus operibus celebrari volunt. Isti splendidas domos ædificant, balnea, porticus, ambulationes, quorum si quem rogaveris, quare tantopere laboret, tantosque sumptus faciat? non aliud respondebit, quam ut immortalem sui memoriam, celebritatemque nominis relinquat.) Quam merito exclamat Tertullianus: *Rideam vanitatem, an exprobrem cæcitatem?* Sane ridenda est vanitas eorum qui gloriæ causa nomen suum nituntur in terris efficere immortale. Cæcitas quoque exprobranda est illis, qui falsa nomina sibi arrogant.

Lib. 5. Comment: in Isa. cap: 14.

D. Chrysost Homil. 30. in Genes.

Lib. 2. ad Mat: 12.

Itaque:

Itaque & ego vanitatem vanitate depellam. Pungit illos qui vana seu vacua tantum usurpant nomina, *qui vocantur & non sunt.* Quia nomina 1. imaginaria affectant: 2. Senio confecta sibi arrogant: 3. aliena usurpant; Tert lib. 4. adv. Marc: 4. D. Aug. Tract: 5. in Joan: Tert: 1. adv. Marc: 15. D. Bern: ser. 1. Circunc.

1. Dominus Jesus neque *nominis phantasma affectavit*: neque *Christi nomen ut sportulam furunculus captavit*; sed verè nuncupatus fuit & Jesus & Christus; Jesus, quia Salvator: Christus, quia unctus. *Neque enim meus iste Jesus, nomen vacuum aut inane portat, non est in eo magni nominis umbra, sed veritas.* Aliter ratiocinandum est de multis hominibus, qui nominum phantasma affectant habentque nominis umbram, non veritatem, sumentes imaginaria nomina, quæ illis nullatenus competunt. *Quanti nequam servi, regum nominibus insultant, Alexandri, & Darii, & Holophernis?* quanti hac ætate fictitiis nominibus tument, & ut fatur Juvenalis sunt *præclaro nomine tantum insignes?* Qui sunt hujusmodi, multum discriminantur à Theodorico Rege, qui ut ei adulatur Ennodius, pomposa & vana repudiavit nomina. *Quid frustra majores nostri Divos & Pontifices vocarunt, quibus sceptra collata sunt? Singulare est Theodorico actibus implere sanctissimum, & veneranda nomina habere; rex meus ut Divus vitam agat ex fructu conscientiæ, nec requirat pomposa vocabula nuda jactantiæ, in cujus moribus veritati militant blandimenta majorum.* Quantum à Theodorico distant, qui pomposæ jactantiæ nuda vocabula fingunt; antiquata & senio confecta usurpantes nomina? Tert. l. 3. adv. Marc. 7. Satir. 1. In Panegyr. Theodor.

2. Quamplures ut habeantur *vetustate nobiles*, sui generis ignobilitatem *nominum senio* occultare moliuntur, fabulas & genealogias interminatas comminiscentes. Per has genealogias interminatas de quibus loquitur Apostolus, D. Chrysostomus & Theophylactus intelligunt fabulas & Thegonias gentilium; quarum fuit valdè studiosus Tiberius, Cæsar, qui *maximè curavit notitiam historiæ fabularis, usque ad ineptias & derisum.* Theodoretus verò & D. Ambrosius censent Apostolum loqui de fabulis & genealogiis Judaicis quales nunc extant in Thalmud, & apud Cabalistas: Tertullianus autem illas refert ad Ogdoadas Æonum quas commentus est Valentinus. *Sed & cùm genealogias interminatas nominat (Paulus) Valentinus agnoscitur, apud quem Æon ille nescio quis novi & non unius nominis, generat è sua charitate sensum & veritatem: & hi æque procreant duos, sermonem & vitam, dehinc & isti generant hominem & Ecclesiam: est que hæc prima Ogdoas Æonum: exinde decem alii, & duodecim reliqui Æones mirisi nominibus oriuntur, in meram fabulam triginta Æonum.* Per fabulas illas & genealogias interminatas, intelligere adhuc possumus figmenta qua nonnulli fabulantur, ne præveniantur, *mendacio nominis* quod imaginarie fingunt, vel injuste usurpant. Tertull lib. de Pall. 1. Tert. l. 3. adv. Marc c 15. 1. Timoth. 1. Sueton in Vit. Tiber. c. 7. L. de Præscr. Hæret. c. 33. Tert. l. 4. adv. Marc. 38. Tert. ibid.

3. Dum veniunt *in nomine alieno.* Plebeii namque equitum usurpant nomen; simplices clerici sine ullo titulo, Priores vel Abbates nuncupantur: nobiles barones vocitantur, barones marchiones, marchio-

Lib. 8, Var. Epist 10, D Ambr de Dign. Sacerd. cap. 3. III. PARS. Tert. lib. adv. Valent 2.

nes comites seu duces. Verum ut belle ad propositum fatur rex Theodoricus apud Cassiodorum : *Nimis absurdum est, portare nomen alienum,* habere *nomen inane, & crimen immane* ; sectarique nominis infœlicitatem.

In mundo sunt *fœlicitates & infœlicitates* : in hoc tamen justi à peccatoribus discriminantur quod justi ut plurimum sunt in hoc sæculo inhonorati, innominati, & terrenis bonis denudati : peccatores verò honorantur, nominantur, & fortunæ bonis opulenter locupletantur : Verum in altero sæculo non erit æqua sors justorum & peccatorum. Justi namque honorabuntur, nominabuntur, & abunde in cœlo præmiabuntur, peccatores è converso trina multabuntur infœlicitate, eruntque 1. inhonorati : 2. innominati : 3. cœlesti beatitudine privati.

Tertull. l. de Test. An. 4. Tert. lib de An. 33. Plutarch. in Morali.

1. *Omnibus fere ingenita est, famæ post mortem cupido.* Verum quamtumvis scelerosi augusta affectent vocabula, aliena nomina usurpent, gloriæ titulos multiplicent, ventosaque & imaginaria cognomina lapidi marmori exarent velut tot *famæ suæ ornamenta*, attamen tantum abest ut bonam sibi comparent famam, quin imò inhonorantur. (Deliacum navigium dum subinde circitur, & reconcinnatur, perpetuum in multa sæcula redditur : sic famæ semper aliquid addendum est, ne putrescat.) Impii ut nomen suum famosum reddant, excelsas moles, amplissimas ædes, marmorea atria, vasta prædia, latos fundos, amœnissimas villas suburbanas sibi construunt, atque his insignia præfigentes, sibi comparant *nomina immunda* & inhonorantia. Tert lib. de Spect. 8.

Tertull. lib. de Spect. 12.

Transeuntes namque in illos juges injurias, continua improperia jaculant dicentes apud Oecumenium : *Illa domus istius avari, istius raptoris viduarum, & orphanorum spoliatoris.* Et quia filii ejus hæreditatem male partam possident, sunt etiam & reatus & infamiæ parentis participes. *Necesse est quidquid dignitatis nomine admnistratur communicet ettam maculas ejus, à quo habet causas.*

Eccles. 41. Proverb 22. Ser 2. de S. Thom. Apost.

Bonum & honorabile nomen sectandum est, juxta Siracidis consilium : *Curam habe de bono nomine.* Nam ut fatur Sapiens, *melius est nomen bonum, quam divitiæ multæ.* Bonum nomen sibi comparavit Scipio. Nam, ut refert Doctor Seraphicus, (Scipio Princeps nobilissimus Romanorum dum postularetur ut rationem redderet de innumerabili quasi pecunia sibi commissa, tradidit eis librum, in quo expensæ erant, quas fecerat, dicitque ad senatum ; Nolite Patres de mea innocentia dubitare : quia licet Africam totam vestræ potestati subjecerim, tamen nihil ex ea quod meum possit dici, præter nomen & gloriam reputavi. Si tales hodie essent Christiani, quam securi viverent, quam bonum nomen morituri posteris relinquerent ?) Nonne Scipionis exemplum condemnat tot vectigalium exactores, tot ærarii Regii præfectos & administratores, qui totum regnum devastant, ut superba palatia ædificent ; cunctos populos depauperant, ut nomen suum marmori & æri scribant ; qui ex aliorum dejectione & inopia tumentes, sibi Marchionia

chionis Comitis aut Ducis nomina arrogant? At in vanum laborant, quia gloriam sectando sibi ignominiam acquirunt, ut uni ipsorum exprobrat D. Chrysost. *Hac enim monumenta non te clarum reddent, sed ora omnium aperient: aedificia enim non sinunt tuam avaritiam, quae oblivioni tradi poterat, temporis excursu extingui, & stant veluti columna, & trophea erecta avaritiae*, concuffionis, rapinæ & tyrannidis. Quam vere dixit olim Mathathias Antiocho nobili seu superbo: *A verbis viri peccatoris ne timueritis, quia gloria ejus stercus & vermis est*: Tumidum & ventosum olim ejus nomen fœtide sordet, & ut stercus putrescit, cadaverascit, vermescit. Quod etiam asseverat Sapiens justum ab impio discriminans: Nam *memoria justi cum laudibus*: seu, ut alii legunt, memoria justi *celebris est & plausibilis cum encomio, & in benedictionem*. Subjungit illico: *Nomen impiorum putrescet*. Biblia Tygurina scribit: *Nomen impiorum sordet*: Vatablus legit, *exolescet*: Septuaginta vertunt, *extinguetur*. Quasi dicat Sapiens, Sicut justi memoria, grata, suavis, honorata dulcisque est, ut tam Deus quam homines, cum ejus mentionem faciunt, eum benedicant, laudent, celebrent: ita econverso impiorum fama, existimatio, laus, gloria, & nomen sordet, putrescit, exolescit, extinguitur, adeo ut nulla claritudinis & honoris superstes scintilla. Quibus competunt quæ terræ aptat Tertullianus: *Post totum ignobilitatis elogium caduca in originem terram, & cadaverii nomen: & de isto quoque nomine peritura in nullum inde jam nomen, in omnis jam vocabuli mortem*: Nam gloriæ & honori morientes sunt inhonorati & innominati.

Hom 30. in Gen.

L. 1. Machab. 2.

Eccl. 10.

Lib. de Res. c.

2. Homines mundanæ gloriæ studiosi sectantur, *qualem potest praestare seculum de fama aeternitatem*: Idèo nomina sua historiis commendant, marmoribus consignant, ædificiis exarant, velut perenne magnitudinis suæ monumentum. Ejusmodi fuerunt insani conatus Babyloniorum, dicentium: (Celebremus nomen nostrum antequam dividamur in universas terras:) seu, ut ex Hebræo legit Lippomanus; *Faciamus nobis nomen ne forte dispergamur. Voluntate Dei contra seipsam pravitas vaticinatur: Sic enim Scribæ & Pharizæi de seipsis prophetarunt futurum, cum dixerunt: Ne forte veniant Romani, & tollant locum nostrum & gentem*. Peccatores dum suum perpetuare nomen affectant, tacite prophetant, deinceps futurum esse, ut tanquam lenis vagusque pulvis in terram dispergantur, nullamque sui memoriam, sed perennaturam oblivionem post se relinquant: Arcano divinæ providentiæ consilio, iisdem verbis quibus impii æternum sui nomen relinquere posteris moliuntur, nullum sui nomen relicturos ominantur, sed æternam sui oblivionem declarant. *Nomen nostrum oblivionem accipiet per tempus, & nemo memoriam habebit operum nostrorum*. Scelerosi anonymi sunt, neque ullum merentur apud Deum nomen: Quod tum ex veteri, tum ex novo Testamento comprobatur. In veteri Testamento, abominanda hominum scelera diluvio punienda referre volens sacer Historicus, sic sumit exordium: (Gigantes autem erant super terram in diebus illis: postquam enim ingressi sunt Filii Dei

Tert. Scorp. 6.

Gen. 11.

Sap. 2.

Gen. 6.

ad filias hominum, illæque genuerunt, isti sunt potentes à sæculo viri famosi.) Septuaginta vertunt: *Viri nominati*: Paraphrastes Chaldæus legit; *Viri nominis*: Alii vero, *Cadentes vel violenti*. Gigantes illi libidine notissimi, corporis proceritate ac robore insolentes, omnia prosternebant, conculcabant omnia, omnia vi diripiebant, adeo ut propter enormissima eorum flagitia diluvium mundo ingruerit. Tametsi *viri nominati*, seu *viri nominis* dicantur, nullum tamen præferunt vocabulum, nullo insigniuntur nomine, sed *gigantes*, seu *violenti*, vel *cadentes* nominantur. Ut autem animadvertit Cajetanus, Gigantes Hebræa lingua *lapsi* interpretantur: itaque *à lapsu in scelera denominantur*, eorum nomina silentur, & à flagitiorum insolentia vocabulum adsciscunt, dicunturque gigantes, violenti, cadentes, lapsi.

Luc. 16. In novo etiam Testamento; (Homo quidam erat dives, qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide: & erat quidam mendicus, nomine Lazarus.) Ex D. Ambrosio, *narratio magis quam parabola videtur, quando etiam nomen exprimitur*. At cur unius duntaxat exprimitur nomen, alterius vero siletur? Cur pauper proprio vocitatur nomine, dives vero innominatus inducitur? Scilicet divitem tanquam durum & in pauperes inhumanum Dominus anonymum inducit, uti per Prophetam de Deum

Psal. 115. non timentibus pronuntiarat dicens: Nec memor ero nominum eorum per labia mea: pauperem vero justum nomine designat; siquidem tales in Dei lingua & ore obversantur. Justus quantumvis pauper, crebro in Dei memoria, ore & lingua versatur, quem *nomine æterno hæreditabit*: dives vero injustus, etsi apud homines nominatissimus, anonymus apud Deum est, indignusque qui Dei ore & biblico charactere describatur. Quare tantum dicitur

Eccles. 17. *homo quidam*, suppresso hominis scelerosi vocabulo. Christiane (si perpetuam memoriam desideras, ne nomen tuum æ difficiis inscribas; sed trophæa recte factorum erigas, quæ in præsenti vita nomen tibi conservant, & in futura vita immortalem tibi requiem comparant. Si sis memoriæ cupidus, ego te docebo viam veram, & apertissimam. Virtutis curam gere, nihil enim facit nomen adeo immortale, ut natura virtutis. Id ostendunt Martyres, ostendunt Apostolorum reliquiæ, ostendit memoria eorum qui recte & ex virtute vixerunt. Quot reges urbes everterunt, portas extruxerunt, & nominibus suis inscriptis decesserunt, nec eis tamen quidquam profuit, sed silentio & oblivioni mandati sunt? Piscator autem Petrus qui nihil fecit eorum, quoniam virtutem est prosecutus, & civitatem maxime regiam occupavit, etiam post mortem splendet sole clarius, & ab ortu solis usque ad occasum laudabile nomen ejus. Quod tu autem facis est ridiculum, & plenum ignominia,) ære alieno, pauperum sanguine, viduarum substantia amplissimas struens domos, quibus tuum inscribas nomen, perituris consignans perituram vocabulum. Certissimam æternandi nominis viam disce à D.

D. Chrysost. in Ps. 48.

Hom. 30. in Gen. Chrysostomo: (Si æternam igitur memoriam amas, liberalitatem tuam, & pecuniarum largitionem in pauperes confer, relictis villis, balneis, aliisque

que ædificiis: Larga eleemosyna immortalem viri memoriam reddit: Sicut scriptum est, Dispersit dedit pauperibus, justitia ejus manet in sæculum sæculi. Uno die dispersit divitias; sed justitiæ ejus, id est liberalitatis & misericordiæ æternum mansura est memoria. Et rursus scriptum est: In memoria æterna erit justus; ab auditione mala non timebit. Recte ab auditione mala non timebit: nam sicut improbi male audiunt apud homines, omnium quæ vituperatione, & detestatione lacerantur, sic econtra boni omnium prædicatione celebrantur. O hominem, inquiunt, misericordem! ô benignum! ô mansuetum! ô dignum immortalitate!) Quam rari sunt hac ætate qui talia encomia mereantur! quam multi sunt oblivioni traditi innominati, qui cœlesti privantur fœlicitate!

3. Olim apud Gentiles simul cum nomine *facta scribunda advocantur*: scilicet quæ prospere ventura forent, quasi facta simul cum nomine insculperentur, aut ex nomine auspicaretur fatum & prosperior fœlicitas. Quam infausta mundanorum fœlicitas, quorum nomina scripta sunt non in cœlis sed in terris! Quare Jeremias Propheta sic Deum alloquitur: (Expectatio Israël Domine; omnes qui te derelinquunt confundentur, *recedentes à te in terra scribentur*. Impios scribi in terra est, ait Vatablus, perire eorum nomen, memoriam, & famam: nam quæ in pulvere scribuntur, vento aut pede facile delentur: quæ autem magni facimus, quæque memoriæ & posteritati mandare volumus, scripturis, aut lapidi, aut æri consignamus: quæ vero nihil ducimus, tanquam mox abolenda quasi per jocum in aqua aut in pulvere scripitamus. Sic Demetrius Antigoni regis filius, cui obtenta silentii fide declarat pater conceptam Mithridatis mortem, jaculo scripsit coram Mithridate in terra: (Fugiat hodie Mithridates, nisi crastina die enecari velit.) Ex D. autem Hieronymo & Hugone Cardinale, scribi in terra, est adnumerari iis qui terrena sapiunt, cœlesti renuntiari fœlicitati, & terrenæ duntaxat inscribi. *Mundani inscribuntur terrenæ fœlicitati, divitiis, deliciis, honoribus, quasi litteris, qua indicant quales sint; scilicet avari, superbi, luxuriosi, indigni cœlesti potiri fœlicitate. Vocaverunt nomina sua in terris suis*: Non in libro vitæ, sed in libro mortis scribuntur eorum nomina: justi vero scribuntur in cœlo & cœlestibus, quasi cives Sanctorum scripti in libro vitæ, id est in æterna Dei memoria, & prædestinatione, ut Filii Dei, & æternæ fœlicitatis hæredes.

Tert. lib. de An. 30.

Cap. 17.

Hug. Card.

Psal. 48.

Luc. 10.

Duos libros refert Scriptura in quibus juxta Rupertum scripta sunt reproborum & electorum nomina. Reproborum nomina scripta sunt in libro generationis Adam: (Liber generationis Adam, in die qua creavit Deus hominem.) Electorum nomina scripta sunt in libro generationis Jesu Christi: (Liber generationis Jesu Christi, filii David, filii Abraham.) *Liber iste, liber cœlestis est: liber generationis Adam liber terrenus est: Sicut primus ille homo de terra terrenus, noviſsimus vera de cœlo cœlestis: ita liber generationis Adam liber terrenus: & iste liber*

Matth. 1.

liber generationis Iesu Christi, liber est cœlestis. In illo libro terreno, omnes reprobi scripti sunt; juxta illud: Domine omnes qui te derelinquunt, confundentur: recedentes à te, in terra scribentur? In isto scripti sunt electi, quibus ipse Dominus: Gaudete, inquit, quia nomina vestra scripta sunt in cœlis. Quam infœlices scelerosi terrena sectantes, quorum nomina in libro terreno Adam scripta sunt! quam fœlices justi, virtuti studentes, quorum nomina in cœlesti libro scripta sunt! illi recedentes à Deo & terrena cœlestibus anteponendo, à cœlesti sunt excluſi hæreditate: Isti cœlestia terrenis præponendo, æternæ fœlicitatis inventi sunt digni, quam nobis largiatur misericors Deus.

ORATIO.

SCHOLIUM.

Consideratur Orationis, 1. Indigentia & necessitas: 2. Excellentia & dignitas: 3. Conditio & qualitas: 4. Virtus & efficacitas: 5. Fructus & utilitas. 6. Rerum quæ postulantur in Oratione, natura & proprietas.

CONCIO PRIMA.

CHRISTIANUS de cœlo eruditus *convertitur ad preces*: probe sciens necessariam sibi esse orationem tum necessitate præcepti, tum necessitate medii: 1. Necessitate quidem præcepti, ut obsequatur Christo imperanti: *Quærite & invenietis, pulsate & aperietur vobis, petite & accipietis.* Ut autem subjungit Tertullianus, hujusmodi Christi præceptum *ei competit, qui sciebat à quo esset petendum*, nimirum fideli adulto, qui verum colens Deum, eum oratione veneratur; ab eoque expostulat corporis sanitatem, animæque salutem. Quapropter primiceri Christiani meritò Gentiles irridebant quod Imperatoris salutem frustra ab Idolis expostularent; gloriabanturque se illam à Deo petere, quem solum posse præstare certo cognoscebant. *Ideò committimus in salutem imperatorum; quia non ludimus de officio salutis ipsorum; qui eam non putamus in manibus esse plumbatis. Sed vos religiosi, qui eam quæritis ubi non est; petitis à quibus dari non putatis, præterito eo, in cujus est potestate: insuper eos debellatis, qui eam sciunt petere, qui eam possunt impetrare, dum sciunt petere.* 2. Oratio necessaria est etiam necessitate medii: tum peccatori, tum justo: ad postulandum Dei auxilium; quo peccator possit à morte peccati suscitari; & justus perseverare in vita gratiæ. Ideò D. Chrysostomus expendens illud Lucæ: (Oportet semper orare & non quam deficere,) declarat quod ly *oportet*, *necessitatem inducit.*

Tert. lib. adv Valent 16.

Tert lib de Anæic: Hæ. 1.

Tert. Apol. 29.

Cap. 18. Tract de Misericordia.

D. quoque Augustinus postquam asseruit: *Oratio in Ecclesia universis gradibus necessaria est*; erroris damnat eum, qui alios homines à Christo, ab hac necessitate eximere præsumit: *Quam orationem quisquis cuilibet homini, etiam sancto, & Dei voluntatem scienti & facienti, præter unum Sanctum Sanctorum, dicit in hac vita necessariam non fuisse, multum errat.* Chrysostomo & Augustino arridens D. Hieronymus, redarguit Pelagium, quòd tollendo necessitatem gratiæ, orationis tolleret necessitatem, quæ ad postulandam gratiam necessaria est. Ut enim ratiocinatur D. Augustinus: *Nullum credimus ad salutem, nisi Deo invitante venire: nullum invitatum salutem suam nisi Deo auxiliante operari: nullum nisi orantem, auxilium promereri.* Absque gratiæ auxilio nequit homo, neque salutis evadere pericula; neque graves superare tentationes; neque divina servare mandata: Itaque ut salutis tollat impedimenta, & media consequatur, suam agnoscit impotentiam & imbecillitatem; divinam implorat benignitatem: auxilium quæ gratiæ sibi tantopere necessarium in oratione postulat; ideoque ex necessitate gratiæ colligitur orationis necessitas: & vicissim *ipsa oratio clarissima est gratiæ confessio.*

Lib. 3 de Pecc. Mer. c 13.

Epist ad Ctesiphontem.

Lib. de Ecclesiast. dogm. c 56.

D. Aug. Ep. 95. L. 1. de orando Deo.

Multis comparationibus utuntur Patres, ut orationis demonstrent necessitatem. D. Chrysostomus orationem nuncupat animæ vitam: uti enim corpus sine anima, sic nec anima sine oratione vivere non potest. (Quòd si teipsum destitueris deprecatione, perinde feceris, ac si piscem ex aquis extraxeris: ut enim pisci vita est aqua, ita tibi deprecatio. Hac omnes homines non minus opus habemus, quàm arbores aquarum humore: neque enim valent illæ fructus producere, nisi bibant humorem radicibus: neque nos pretiosis pietatis fructibus poterimus esse gravidi, nisi precibus irrigemur.) D. Augustinus orationem vult homini necessariam velut animæ alimentum: (Sicut ex carnalibus escis alitur caro, ita ex divinis eloquiis & orationibus interior homo nutritur & pascitur.) Eadem est mens sancti Antiochi, apud quem *Oratio cum luctu conjuncta, & ad Deum effusa in spiritu, alimonia mentis est, haud secus ac panis corpori*: id est, oratio tam necessaria est animæ, quàm corpori cibus. Orationis autem necessitatem tria præsertim ostentant, scilicet, 1. humana conditio: 2. Christiana religio: 3. divina dispositio.

Lib. de Salut. Docum. c. 18.

Hom. 106.

I. PARS. Lib. 4. adv. Marc. 12. Hom. 11. in Matth.

Humanam necessitatem quasi deprecatricem inducit Tertullianus; maximè quando aliqua miseria gravatur: Nam ut animadvertit D. Chrysostomus: *Prosè orare necessitas cogit, pro aliis autem fraternitatis charitas hortatur.* In quo viatores conveniunt & disconveniunt cum Beatis in cœlo regnantibus. Conveniunt quidem, quia utrique ex motivo charitatis pro aliis orant: disconveniunt verò, quia Sancti in cœlo Deum assiduè laudant: Deum pro viatoribus deprecantur; pro seipsis verò non orant, quia inopia non gravantur: adversitate non torquentur, neque de salute sua periclitantur: Viatores è contra trinæ sunt obnoxii miseriæ, nimirum inopiæ & egestati, tristitiæ & adversitati, concupiscentiæ & iniquitati: Quapropter ne-

cessitas

cessitas illos orare compellit: ut obtineant 1. egestati subsidium: 2. adversicati solatium: 3 adversus iniquitatem remedium.

1. Sanctis in cœlo est *vita sufficiens*, neque ulla egestate laborant. Nec mirum, quia Deum possidentes omnia possident: *Præsume nihil tibi opus esse, si Domino apparcas; imò omnia habere si habeas Dominum, cujus omnia* quæ ab illo effectivè procedunt, & in illo velut in causa æquivoca eminenter continentur. Et ob hanc causam *in patria orandi locus nullus erit, sed tantùm laudandi, quia nihil deerit: quod hic creditur, ibi videbitur: quod hic speratur, ibi tenebitur: quod hic petitur, ibi accipitur.* Verùm si Beatis nihil deest, viatoribus multa desunt: nam præterquod illis deest gloria, qua fruuntur in cœlo Beati; tacendo adhuc quòd multis deest gratia, quæ est medium ad æternam beatitudinem comparandam necessarium, quamplures sunt *in penuria mundi* fortunæ bonis denudati. Christiane, qui egestate laboras, orationi vaca. *Revela Domino viam tuam, & spera in eo, & ipse faciet.* Proly *revela* D. Hieronymus legit *volve:* Symmachus verò vertit: *revolve*: Hebræi autem referunt non *viam*, sed *indigentiam*. Quasi dicat Propheta: Quando desunt tibi bona temporalia ad vitæ sustentationem necessaria, expande, manifesta, declara, exhibe Deo in precibus indigentiam tuam, & ipse subveniet inopiæ & egestati tuæ. Nam *oratio est mentis devotio; id est conversio in Deum, per pium & humilem affectum: humilem ex conscientia infirmitatis propriæ: pium ex consideratione divinæ clementiæ.* Deus nullo indiget, quia est infinitè bonus: homo multis eget, quia est pauper & egenus: Deus utpotè infinitè bonus, est boni diffusivus & liberalis. De Jove sic fatur eloquentiæ Romanæ princeps: (Jupiter, id est juvans pater, à Poëtis divumque hominumque dicitur, à majoribus autem nostris, optimus maximus, & quidem tam optimus, id est beneficentissimus, quàm maximus: quia majus est certè gratiis prodesse omnibus, quàm opes magnas habere.) Verùm quod falsò Jovi tribuit Cicero, verè competit Deo: (Et quis alius æquè dives aut liberalis ad præstandum sicut Dominus omnium? Dives in omnes qui invocant illum: qui aperit manum suam, & implet omne animal benedictione: qui dat omnibus affluenter, & non improperat, nisi illi, qui vel pigrè petit, vel ingratè detinet gratiam quam accepit.) Homo egenus & pauper uti debet *precario*, *ex necessitate mediocritatis suæ*: Deoque opulento & munifico suam inopiam exhibere. Nam, ut bellè ait ad propositum Gillibertus Abbas, (Annuntiatio, precationis tenet effectum. Humanum recogitate morem in rogando: Nam apud miseratorem, alicujus commemorate miseriam, ipsum rogare est. Efficax precatio est modesta suggestio, oppressi infirma exponere, fortunæ imbecillitatem, insolentiam hostium. Hæc, inquam, exponere in aure potentis, quid est aliud, quàm ipsum verecundâ quâdam prece ad auxiliandum inflectere? Quot in locis apud Psalmistam hunc precis modum invenies? In Evangelio, inquit Maria ad Jesum, Vinum non habent. Non

Tert lib de Spect. 29. Tert lib. 1. ad Uxor. 4.

D Aug. Ser. 17. de Verb. Dom.

Tert lib. de Pat 13. Ps. 36.

D. Bernard. tract de Inter. do. c. 27.

Lib. 2 de Nat Deor.

Guerr. Ser. in Rogat. Rom. 10. Ps. 144.

Jacob 1.

Tert lib. adv Hermog 9. Serm 47. in Cant.

precatur Dominum, nec imperat Filio, defectum vini suggere tantum contenta. Quem beneficis & ad liberalitatem propensis, ita agendum est: Non est enim gratia violenter exprimenda, sed proponenda occasio.) Ipsa indigentia, miseria, & calamitas, orat, precatur, & deprecatur subsidium: quapropter belle Tertullianus *humanam apponit necessitatem tanquam deprecatricem*, quia (etiam opere & corde silente) aliquod est orationis genus, & quidem ad impetrationem efficacissimum. Quod ex miraculo in nuptiis patrato constat. (Deficiente namque vino, dicit Mater Jesu ad eum: Vinum non habent.) Non prece rogat, & supplicatione exigit à Filio miraculosam aquæ in vinum conversionem, sed solummodo necessitatem modeste proponit, & illius vocem pro sua ad Filium prece supponit, *illa cùm mater sit, se matrem oblita, non audet petere miraculum vini*, duntaxat ajens (Vinum non habent.) *Quid modestius? quid fidelius? Non defuit pietati fides, voci gravitas, efficacia voto.* Attamen Deipara se matrem obliviscitur ad petendum, cum penuria urget, dum necessitas clamat. Quod si Christus dixit Matri: (Quid mihi & tibi est mulier? nondum venit hora mea:) hoc modo loquutus est, non velut ipsi indignans, sed tanquam erudiens ab egentibus postulandum esse auxilium: *ab indigentibus enim, non à Matre id quærendum erat.* Expectat Christus ut oratio fiat ab urgenti necessitate: at dum Maria postulat, nondum urget necessitas: (Nondum venit hora mea;) necessitate autem urgente, ab indigentibus non à Matre quærenda erat miraculosa aquæ in vinum conversio, ut quod non impetravit Maria, impetraret necessitas.

Joan. 2.

D. Bern de Grad. Humil.

D Bern ibid.

Miseria ipsa dat patronos; imò miseria ipsa supplicationis mater est, vigor orationis, & energia precum. *Egestas intercedit ad veniam:* indigentia, etsi nulla prece evulgata, tacito miseriæ clamore orat & deprecatur: ut demonstrat Basilius Seleucus ex misero illo cui Petrus contulit sanitatem. (Et quidem vir, qui erat claudus ex utero matris suæ, bajulabatur; quem ponebant quotidie ad portam templi, ut peteret eleemosinam ab introeuntibus in templum.) *Cum naturæ paupertate pecuniarum inopia conjuncta erat, & miseri calamitates ita partitæ: naturæ enim male pedatum genuit: inopia verò rogatorem fecit.* Naturæ paupertas, & pecuniarum inopia, geminata miseria, claudum & egenum rogatorem fecit, oratione obtinuit egestati subsidium, & adversitati solatium. Nam ut subjungit Basilius, *Orationis appendix, erat claudi curatio.*

D. Chrysost Hom. 20. in Joan.

Basil. Seleuc Orat. 10.

Hildeb. Ep. 20. Act 5.

Orat. 11.

Orat. 11. Tert. lib. adv. Valent. 12.

2. Beati in cœlo *constabiliti sunt, & in requiem ex veritate compositi, magno cum gaudii fructu, hymnis patrem concinunt.* In cœlesti Hierusalem est quidem pax & requies, non perturbatio & bellum; gaudium & lætitia, non tristitia & amaritudo; beatitudo & cœlicitas, non miseria & adversitas: quoniam *nec miseria & beatitudo, simul in uno homine habitare consueverunt.* Beatitudo non esset status omnium bonorum aggregatione perfectus, si compati posset cum miseria & adversitate: Et quia, ut docet D. Augustinus, *Oratio non est nisi miserorum: transibit oratio, succedet laudatio*; Sancti qui in cœlo immortali fruuntur beatitudine, Deum

D Aug. lib: de Mor Eccles. c 3.

D Aug in Psal. 148.

Deum laudant, pro se vero non orant; quia nulli sunt obnoxii miseriæ; viatores vero miseria & adversitatibus exagitati, Deum orare coguntur, nam ut fatur dubius Augustinus: (Legem non habet necessitas, dolor me compellit dicere; & exclamare me compellit calamitas quam patior. Æger sum, ad medicum clamo: cæcus sum, ad lucem propero: mortuus sum, ad vitam suspiro. Tu es medicus, tu lux, tu vita: Jesu Nazarene miserere mei: filii David, miserere mei; fons misericordiæ, audi qui ad te clamat infirmum: lux quæ transis, expecta cæcum: vita vivens, revoca mortuum.) A dubio Augustino, ad indubitatum transeamus Augustinum hac supra rem mirum in modum ratiocinantem. (Quo studio, & quo affectu à nobis orandus sit Deus, ex nostra miseria simul & ex conditoris misericordia considerare possumus. Quid enim affectius hominem ad orandi studium excitaret, quam miseria & calamitas tantorum malorum quibus premitur? aut quid jucundius ad affectum traheret, quam misericordia conditoris, quam toties inter mala sua experitur? Ne ergo mens humana ad orandum sit pigra illic exuna parte necessitate compellitur; & ne aut diffidens oret, aut trepidans, illic misericordia Dei provocatur.) Lib. Sent. c. 2. L. de Orando Deo.

Duplici incentivo homo ad orationem stimulatur. Uno ex propria miseria desumpto; altero, ex divina misericordia mutuato: Adversitas qua premitur, illum r ad orationem competit. *Magnificemus, oremus vel humano timore, si non amore divino; si non invitati bonis, vel coacti malis.* Quod nos docere voluit ipsemet Christus qui mutum quemdam sanare volens (suspiciens in cœlum ingemuit.) Ut autem expendit Beda, *Suspexit in cœlum ut inde mutis loquelam, inde auditum surdis, & inde cunctis infirmitatibus medelam, doceret esse quærendam.* Imo, ut animadvertit D. Augustinus elucidans istud Davidicum. (Qui tangit montes, & fumigant,) per sæpe permittit Deus affligi superbos ut eum in adversitate deprecentur. Montes superbi erant, jactabant se, non eos tetigerat Deus, tangit illos & fumigabunt. Quid est, fumigare montes? precem Domino reddere. Ecce magni montes, superbi, montes ingentes non rogabant Dominum, se regari volebant, & superiorem non rogabant. Quis enim potens, & tumidus, & superbus in terra, qui dignetur humiliter rogare Deum? De impiis loquor, non de cedris Libani, quas plantavit Dominus. Impius quilibet rogare Deum nescit, & vult se rogari ab omnibus. Mons est, opus est, ut tangat illum Deus, & fumiget: quando cœperit fumigare, dabit Deo precem, tanquam sacrificium cordis. Fumigat ad Deum, deinde tundit pectus, incipit & flere, quia & funus excutit lachrymas.) 2. Hominem miserum & afflictum Dei misericordia ad orationem stimulat: nam ut fatur Tertullianus, *consequens erat, ut observata Dei liberalitate, etiam clementiam ejus precaremur.* Inopia pauperem orare cogit ut Dei experiatur liberalitatem, *petitio enim alicujus est indigentiæ.* Miseria etiam ad postulandam Dei misericordiam compellit afflictum: oratio pauperum divinam attrahit liberalitatem, ut ipsemet testatur Deus. D. Chrysol. Ser. 43. Marc. 6. In Psal. 103. Lib. de Orat. 7. D. Augus. Tract. 103. in Joan.

(Propter miseriam inopum, & gemitum pauperum, nunc exurgam dicit Dominus.) Ubi Cyrillus Alexandrinus: *Exurrecturum se dicit, non sicut corporis resurrectionem, aut suscitationem dicimus: sed quale est annuere, cum quis servatricem manum, laborantibus prabet.* Miserorum deprecatio Dei allicit misericordiam. Magnus Basilius præfatum Davidis versans locum; hoc agnoscit discrimen inter inopes & pauperes, quod inopes bonorum temporalium penuria laborantes denotant: pauperes vero, ærumnosos, & misere calamitosos significant. Unde Aquila vertit. *A vastitate pauperum, à gemitu inopum*: Simmachus vero legit *propter afflictionem inopum, propter ploratum pauperum nunc exurgam.* Itaque afflictio, miseria, vastitas, gravitas, & gemitus afflictorum & miserorum causa sunt, cur Deus exurgat, & illis auxilium abunde ferat. Profecto non allegat inculpatam afflictorum vitam, egregia virtutum facinora, acervatum sanctitatis & meritorum cumulum, efficacem precum energiam, ut auxiliarem deprecetur misericordiam, sed miseriam, afflictionem, & malorum perpessionem, dicit Deum excitare, ut exoratus servatricem porrigat manum, & calamitatem avertat. Ac si orationis, vel potius exorationis loco sit ipsa calamitas, & luctuosa malorum perpessio. (Propter miseriam inopum, gemitum pauperum, nunc exurgam, dicit Dominus.) *Non enim vitam nec virtutem, sed malorum perpessionem dixit Deum excitare. Magna est vis ejulatus, quæ supernum evocat auxilium.* Gemens afflictorum oratio cœleste implorat auxilium & ut subjungit acute Chrysostomus; *Illud ipsum injuria affici, è cœlis auxilium attrahit.* Non modo calamitas & malorum perpessio, è cœlis expetit auxilium, sed quasi expetitum & exoratum attrahit: ac si mala pati, adversitatibus anxiari, & injuria affici, sit divini magnes auxilii.

Psal. 11. D. Chrysost.

Regius vates sævis calamitatibus pene obrutus ut Deum sibi advocaret auxiliarem tria præstat. 1. In suis afflictionibus ad divinam clamat misericordiam. Voce mea ad Dominum clamavi.) 2. Divinum auxilium in oratione deprecatur. (Effundo in conspectu ejus orationem meam.) 3. Suam afflictionem Deo proponit, ut validius eum ad opitulandum flectat. (Tribulationem meam ante ipsum pronuntio.) *Hic est enim fructus afflictionis: duo enim habet hæc commoda: Unum quidem, quod studiosiores fasiat, & attentiores; alterum autem quod ea quoque justa sit causa, ut audiamur. Non enim dixit, Justitiam meam, sed tribulationem meam ante ipsum pronuntio*: nempe quod ea non parum illi afferat patrocinium. Prophetæ oratio ad impetrationis patrocinium flebili calamitate concinnatur. Supplex David non allegat in suis precibus, obsequia à se Deo hactenus exhibita, eminentes quibus fulgebat virtutes, rigidam de suis sceleribus factam pœnitentiam, invictam in suis afflictionibus & persecutionibus animi fortitudinem & patientiam: *Non dixit: Justitiam meam, sed tribulationem meam ante ipsum pronuntio.* In justorum enim oratione, prope muta est orantis justitia, virtus, innocentia, sanctitas; & clamor: Vocalis est tribulatio, miseria, & calamitas: Taceant gratiæ,

Psal. 141. D. Chrysost.

tiæ, sanctitates, fileant egregia virtutum facinora dum in precibus tribulatio & adversitas pronuntiatur. Ille, ille vere clamat, & ad Deum clamat, & voce sua clamat qui in oratione tribulationem & adversitatem suam ante Deum pronuntiat. Afflicti & miseri oratio de tribulationis patrocinio Dei exorat misericordiam; ut Israëlitarum comprobatur exemplo qui *clamaverunt ad Dominum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum liberavit eos.* Psal. 106.

Christiani, *tristatur aliquis vestrum?* oret & accipiet à Deo auxilium & consolationem. Non secus ac Regius Vates de semetipso testificans: *In die tribulationis meæ Deum exquisivi, & non sum deceptus:* In adversitatibus meis Deum exquisivi ejus misericordiam deprecando, neque fefellit me fiducia quam habui in ejus miseratione: *Renuit consolari anima meæ*, nullum accepi solatium, neque à throno regio, in quo sedebam, neque à magnitudine regni, cui imperabam; neque à multitudine subditorum qui mihi humiliter obsequebantur; neque ab affluentia tot divitiarum, quas abunde possidebam; neque ab ullis fortunæ bonis. *Memor fui Dei, & delectatus sum:* Deus solus consolationem mihi largitus est quam nulla creatura potuerat impertire. Inde exclamat Gregorius Nazianzenus: *O facilem & parabilem medicinam? O celerem curandi rationem! ô egregiam beneficii magnitudinem! quid memoria paratius? Memor esto Dei tu quoque & delectaberis.* Quando humanum tibi inutile est auxilium; quando nullum à creatura potes habere levamen; quando tot gravaris adversitatibus, ut incapax consolationis esse videaris, ad Dei accurre misericordiam, ejus in oratione deprecare auxilium. *Ipse consolationes disponit in corde suo, sed nostris expectat precibus compelli.* Jacob. 5. Psal. 76. Orat ad suos cives. Gillib. Abbas Ser. 46. in Cant.

Quam merito Chrysologus reprehendit hominem, qui neque in prosperitate, neque in adversitate orat! *Quid de adversis queritur, qui sibi prospera non precatur?* Christiane si indigentia & egestate laboras, Deum adi liberalem & munificum, & tuæ subveniet inopiæ & necessitati. Nam *inane non potest esse quod vehementer rogatur ab eo qui fons est misericordiarum.* Si tristitia, miseria & afflictione opprimeris, divinæ misericordiæ implora auxilium in oratione. (Hæc solatium præstat. Per hanc divites tuti sunt, per hanc pauperes non deficiunt: Hæc pro illorum abundantia excubat: hæc ut ab istis penuria expellatur, exorat. In hac gubernamur in prosperis, per hanc fiduciam gerimus in adversis. Hæc nobis in gaudiis jucunda est, hæc in luctibus suavis: per hanc lætitiam percipimus, per hanc tristitiam declinamus. Huic animi nostri pondus & tædium, nociva que omnia commendamus. Hæc justos continet, sublevat peccatores,) estque efficacissimum adversus culpam & iniquitatem, remedium. Ser. 49. D. Aug. in Psal. 6. D. August. Tract. de Misericordia

3. Gaudent in cœlo Beati *liberati* à peccatis, tentationibus, lapsusque periculis: 1. Liberati à peccatis, quia Deo immobiliter adhærent, neque per totam retro æternitatem ab ejus visione & amore cessabunt. Idcirco *nullum erit omnino peccatum, vel sub quo jaceat, vel cui cedat, vel contra quod laudabiliter dimicet, pacatissima virtute perfectus.* 2. Liberi Tert. Scorp. 6. D. Aug. l. 22. Civit.

beri sunt à tentationibus. Tentationes insurgunt in via, vel à passionum stimulis, vel à mundi blanditiis, vel à dæmonum jaculis: Beati autem non exagitantur ullis Passionum perturbationibus. *Ibi natura humana quæ vitiata fuerat, cunctis passionum squaloribus defæcata tripudiat, & azima sancta in suæ puritatis munditie perseverat.* Neque mundi blanditiis alliciuntur, quia bona absque comparatione numerosiora & meliora possident, quam ea quæ mundus offert. Itaque *nec ulla illecebra* potest eos à suo statu dimovere. Neque dæmonum feriuntur telis, quia ut subjungit D. Augustinus, *nec erit hostis impugnans*: dæmones enim exulant à loco beatitudinis, & postquam damnati sunt, non est amplius inventus locus eorum in cœlo. Tandem 3. liberi sunt à cadendi periculo. *Semel in patria locatus lubricum non debet habere vestigium, sed tenere status proprii firmamentum.* Quapropter ut animadvertit D. Bernardus, *omne opus ipsorum est laudare Deum.* Neque orationes sunt illis necessariæ ad postulandum præsidium sive contra peccata, quia nullis sunt peccatis obnoxii; sive contra cadendi periculum quia sunt in suo statu immobiles; nam ut ratiocinatur Tertullianus, *sola Dei gloria stat, solique stant & permanent qui cum illo, & in illo gloriantur.* Sive contra tentationes, quia perpetua pace fruuntur. Inde concludit D. Augustinus, *in eis nulla sunt certamina ideoque nulla oratio*, aliter ratiocinandum est de viatoribus peccati tentationibus, & cadendi periculis obnoxiis. *Sed nos qui ad incerta consurgimus, qui inter insidias diem ducimus, qui horarum varietates, momentorum motus, verborum lapsus, actuum pericula sustinemus* orationi studere debemus. *Per orationem, qui stant non cadunt, & qui elisi sunt eriguntur.* Itaque (*orandum est, ut non solum liberemur à malo quo caremus, sed etiam ab illo quo jam inducti sumus.*) *Ut* alior sum animadvertit D. Augustinus, *oratio Dominica utrumque petendum commonet, & ut dimittantur nobis debita nostra, & ut non inducamur in tentationem: illud, ut præterita expientur; hoc, ut futura vitentur. Quod licet non fiat, nisi voluntas adsit, tamen ut fiat voluntas sola non sufficit: ideo pro hac re nec superflua, nec impudens Domino immolatur oratio. Nam quid stultius, quam orare ut facias quod in potestate habeas?* In potestate non habet homo sine gratia, nec ut convertatur à peccato, neque ut non labatur in peccatum.

Homines quandiu sunt in sæculo vel sunt peccatores, vel sunt justi: utrisque necessaria est oratio: peccatoribus quidem ut convertantur: justis verò ne in peccatum cadant, oratio est 1. necessaria ad peccatorum conversionem: sceleresi enim absque gratia præveniente converti non possunt. Ad conversionem duo requiruntur, & gratia Dei quæ voluntatem excitet, & cooperatio voluntatis, quæ cum gratia adjuvante libere gratiæ prævenienti consensum præbeat. [Ideo orando petimus, non quia hoc sine voluntate nostra agitur, sed quia voluntas non implet quod agit, nisi divinitus adjuvetur: hæc est fidei sanitas, quæ nos facit orare, & quærere, ut inveniamus; petere ut accipiamus, pulsare, ut aperiatur nobis.] Licet enim Deus sua infinita bonitate

Pet Dam. Opusc 50. c. 15.
D. August Sol 35.
D. Ambros. in Psal 39 Serm 78. in Cant.
Lib. de Pœn. 11. Serm. 17. de Verb Dom.
D. Chrysol. Serm. 43.
D. August. Tract. de Misericordia.
D. August. de Serm. Dom. in Mont. 16.
D. Aug. lib. de perfectio Justi. R. sponi. 26.

tate aliquando ad pœnitentiam vocet peccatores non orantes, de sua conversione minime curantes, imò renitentes; attamen ex beneficio aliquibus specialiter concesso, non rectè colligitur, quod cunctis in universum peccatoribus eandem demonstret benignitatem. De via ordinaria Deus non convertit criminosos, nisi suam conversionem postulaverint in oratione, quæ est conditio à divina providentia apposita, & necessario prærequisita, sine qua ut plurimum non convertuntur: Christus Dominus *docet itaque petamus dimitti nobis debita nostra: Debitum autem in Scripturis delicti figura est, quod perinde judicio debeatur, & ab eo exigatur, nec evadat justitiam exactionis: nisi donetur exactio, sicut illi servo dominus debitum remisit.* Profecto æquissimum est ut homo Deum recognoscat, supremam ejus honoret auctoritatem, infinitam testetur liberalitatem, propriamque fateatur impotentiam & infirmitatem. Peccator Deum non agnoscit, quia pro suo numine objectum sui sceleris habet: supremam Dei auctoritatem non honorat, sed contemnit, ejus legem insolenter contemnens: infinitam non testatur Dei misericordiam gratias sibi oblatas respuens: neque ad suam respicit miseriam & infirmitatem quæ tanta est, ut ex suis viribus, non possit neque vitare peccata; neque consequi media salutis: In Oratione autem peccator: 1. Deum recognoscit: *Quacumque die invocavi te? ecce cognovi quia Deus meus es.* In peccatore enim deprecante *habet per quem Deus cognoscitur, & omnipotens vocatur.* 2. Supremam Dei honorat independentiam & auctoritatem, cui sese submittit, quia *nemo non subjicitur ei, cujus eget.* 3. Deum testatur infinite liberalem & misericordem: Liberalem, quia gratis suam largitus est gratiam, *& illi copiam operandi subministravit.* Misericordem: *sic & pœnitentia demonstratur acceptabilis Deo, qui mavult eam quam mortem peccatoris.* Tandem 4. suam impotentiam, infirmitatem & miseriam recognoscit: *quia qui petit veniam, delictum confitetur.* Per delictum autem peccator ad nihilum redactus est, quia annihilavit gratiam sanctificantem, effectusque impotens ad obtinendam ex semetipso gratiam actualem ad conversionem necessariam. *Quid oramus cùm dicimus, dimitte nobis debita nostra, nisi ut vulnera nostra sanentur? Et quid aliud petimus, cùm dicimus, & ne nos inducas in tentationem: nisi ut ille qui insidiatur vel certat extrinsecus, nulla irrumpat ex parte, nulla nos fraude, nulla possit virtute superare?* Ex duabus illis petitionibus in oratione Dominica contentis, rectè colligit D. Augustinus, necessariam esse orationem tum peccatoribus, ut obtineant à Deo suam conversionem & à suis peccatis sanentur? *Quoniam victuri sumus in hoc sæculo, ubi quis non vivit sine peccato, ideò remissio peccatorum non est in sola ablutione sacri baptismatis, sed etiam in oratione Dominica, & quotidiana. In illa invenimus quasi quotidianum baptismum nostrum*: Tum justis, ne decidant à gratia, & labantur in peccatum.

Tert lib de Orat 7.

Psal. 55.

Tert. lib. adv Hermog. 8.

Tert. ibid.

Tert. ibid.

Tert. lib. de Orat 7.

Tertull. ibid.

D. Aug. Tract. 52. in Joan.

D. Aug. Ser. 119. de Temp.

Quanto major est humana fragilitas, quanto plures occurrunt cadendi occasiones & illecebræ; quo vehementiores sunt concupiscentiæ æstus, & passionum motus; quo periculosiores sunt dæmonum tentationes, eo pluri-

bus & majoribus indigent justi gratiæ auxiliis, ne vincantur & cadant in peccatum: Quos ideò hortatur Salvator: *Vigilate & orate ne intretis in tentationem.* Et adhuc nos docens orandi modum, *adjecit ad plenitudinem tam expeditæ orationis, ut de avertendis in totum delictis supplicaremus, Ne nos inducas in tentationem, id est, ne nos patiaris induci adeo qui tentat.* Ut autem evidentiùs appareat quam necessariam existimet Christus orationem, justis ne amittant gratiam & sanctitatem, & deveniant scelerosi & peccatores: quatuor sunt animadvertenda: 1. *Sciebat Dominus se solum sine delicto esse*, id est, ex sua natura impeccabilem: 2. Sciebat adhuc multos justos de facto cecidisse in peccatum, alios quoque posse labi. *Et hoc mirum (opinor) ut probatus aliquis retro, postea excidat? Saul bonus præ cæteris; livore postea everti-tur: David vir bonus secundùm cor Domini, postea adulter & stupri reus est: Salomon omni gratia & sapientia donatus à Domino, ad idololatriam à mulieribus inducitur.* Post lapsum tantorum virorum quis poterit præsumere se esse immobilem, & à casu immunem? 3. Christus *ipse à diabolo tentatus, præsidem & artificem tentationu demonstravit.* Tandem 4. Salvator videns ex una parte humanæ naturæ fragilitatem, & ex altera parte malitiam & astutiam diaboli tentantis homines, eosque ad peccatum inducentis, præbet illis orationem velut tutum præsidium adversus diaboli tentationes: *Orate, dicens, ne tentemini. Eo respondet clausula interpretans quid fit, Ne nos inducas in tentationem: hoc est enim, sed devehe nos à malo:* Peccato, scilicet, ad quod nos allicere satagit diabolus, & à quo nos dimovere nititur Christus, ad orationem stimulans: quia *oratio jugis munitio est animæ* adversus spiritualia nequitiæ. Qui à potentissimis aggrediuntur hostibus, in arces munitissimas se recipiunt, optima arma quibuscum dimicent, perquirunt: *Magna arma sunt preces, refugij locus.* Hujusmodi arma nobis præstat ipse met Dominus; illum refugii locum nobis offert ipsemet Christus: (Fratres vigilate & orate, ut non intretis in tentationem, quoniam undique circundati estis tentationibus. Unde & legistis, quia tentatio est vita hominis super terram. Itaque si tot tentationibus plena est vita nostra, ut non immeritò tota illa tentatio debeat appellari; pervigili circunspectione opus est, & oratione, ne inducamur in eam. Unde & illud in Oratione Dominica: Et ne nos inducas in tentationem.) Siquidem (Oratio frequens diaboli jacula submovet: Oratio quotidiana diaboli tela exuperat; Oratio est prima virtus adversus tentationum incursus: Oratio super tentamenta inimicorum vincit dæmones, superat immundos spiritus.) Neque duntaxat Bernardus, sed etiam cæteri Patres uno ore nos ad orationem hortantur, ne diaboli succumbamus tentationibus. *Optimum tentationis remedium est, ut Dei opem & gratiam invocemus, nostris dissis viribus.* Orationis remedium subministrat D. Augustinus, adversus tentationes diaboli. Idem concludit sanctus Antiochus iis qui æstuant concupiscentiæ igne, aut inordinatis passionum exagitantur motibus: *Qui cariosam peccatorum putrilaginem à se excutere cupiunt, ijs semper orationi incumbendum est.*

Tert. lib. de Orat. 8.

Tert. lib. de Orat. 7.

Tertull. de Præscr. hær. 3

Tert. lib. de Orat. 8.

Tert. ibid.

D. Aug. lib. de Sal. Doctum. c 18.

D. Chrysost. 2. de orando Deo

D. Bern. ser. 1. in Ps. Qui habitat.

Job 7.

D. Bern. l. de mod. bene vivend.

D. Aug. tract. de misericordia.

Hom. 106.

Quo-

Quoties imminet peccandi periculum, toties invocandum est divinum auxilium, ne peccemus. Itaque *Opus est nobis quotidiana oratione, ut qui quotidie delinquimus, delicta satisfactione assidua repurgemus.* Christi auctoritas, quæ Patribus multum antiltat, præsertim nos ad orationem urget: ab ipso enim habetur *sollicitudo tentationum in postulatione tutelæ.* Quare simul cum Chrysologo audiamus vocem Domini monentem: *Orate, ne intretis in tentationem: in tentationem cadit, qui ad orationem non vadit,* ut Apostolorum constat exemplo, qui Magistro minimè annuentes, *ideò tentati sunt, Dominum deserendo, qui somno potiùs indulserant, quàm orationi.* Quàm multi adinstar Apostolorum Deum deserunt, & diaboli succumbunt tentationibus, quia orationi non vacant! Hujusmodi negligentiam, imo & stultitiam obplorat Chrysologus: *Quid est quòd Ecclesiam manè nolumus intrare? Quid est quòd matutina prece totius diei custodiam nolumus postulare? Quid est quòd homini astare toto tempore libet, & Deo assistere nec puncto libet?* Quid est quòd tantum sumus solliciti de temporalibus, & æternæ salutis nullam curam gerimus? Talis negligentiæ causam audiamus à Chrysologo, *Non est nostrum, fratres, non est nostrum, inimici est ista surreptio; decipere parat, quos non patitur orationibus communiri.* Christiane, habes ex una parte Christum ad orationem incitantem, ne vincaris à diabolo, & ex altera parte dæmonem ab oratione revocantem, ut labaris in peccatum: cui præbebis assensum? An Domino ad salutem hortanti? an inimico, diræ servituti subjicere volenti? Frater, audi non insensibilissimum inimicum, sed benignissimum Dominum; & si cupis resistere diabolo, si non vis labi in peccatum, sume orationis munimen. Nam *qui per orationem fuerit communitus, jacula peccati, diaboli tela, mundi machinas, vitiorum cuneos, mala carnis, voluptatum laqueos, arma mortis, Christianus armiger, bellator dominicus non timebit.* Tot tantæque miseriæ, quibus obnoxia est humana conditio, probè ostentant quàm sit oratio necessaria. Ejus necessitatem docet adhuc Christiana religio.

D. Cypr. tract. de Orat.

Tertull. de Orat. 8. Ser. 45.

Tert. ib.

Serm 43.

Chrysol. ib.

Christiani *veræ religionis homines* debent orationi vacare: Tum ut Deo orationem docenti & imperanti obtemperent: *Deus solus docere potuit, ut se vellet orari. Ab ipso igitur ordinata religio orationis,* qua Deus tamquam primarium religionis objectum colitur: Tum ut Christi imitentur exemplum, *qui certè ascendit in montem, & illic pernoctat in oratione, & utique auditur à patre.* Magistrum imitantes discipuli erant *orationi instantes:* imò primi fideles *erant perseverantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus,* scilicet audiebant verbum Dei, ad sacram accedebant Synaxim, & assiduis vacabant orationibus. Sicut enim ad vitam corporalem tria requiruntur, nimirum Sol, panis & halitus, seu respiratio; ita ad spiritualem tria requiruntur, nempe spiritualis Sol, id est verbum Dei; spiritualis panis, id est, Eucharistia; & spiritalis respiratio, putà oratio, qua de cœlo attrahitur halitus & spiritus divinus; juxta illud Davidicum: *Os meum*

II. PARS. Tert Apol. 31. Tertull. lib. de Orat. 9. Tert. l. 4. adv. Marc. 11. Act. 6. Act. 2.

Ps. 118.

aperui, & attraxi spiritum. Quæ adumbrata fuerunt per candelabrum septiceps, mensam panum propositionis, & altare thymiamatis: Candelabrum, Dei verbum repræsentabat; mensa panum propositionis, Eucharistiam figurabat: altare thymiamatis orationem denotabat. Tum ut in miseriis quibus affliguntur, postulent auxilium à Deo qui est *protector humanarum necessitatum*, & hominem adversitate oppressum benigne audit, ut ipsemet testatur Deus: *Clamavit ad me, & ego exaudiam eum.* Ubi D. Bernardus, *Dulcis lex quæ meritum exauditionis in clamore constituit postulationis.* Quod si quæras ab ipso Bernardo unde magnus ille clamor, qui exauditur à Deo; respondebit, *Clamorem magnum sanè magnitudo necessitatis extorsit.* Nam ut aliorsum fatur Mellifluus Doctor, *Unicum in hujusmodi remedium seu refugium oratio est, & frequens gemitus ad Deum.* Ad Deum clamare debent Christiani in privatis adversitatibus; sed quia commune bonum est particulari præferendum, in publicis calamitatibus præsertim orandus est Deus. *Sed quando Deus magis creditur, nisi cùm magis timetur, nisi in tempore persecutionis? Tunc Ecclesia in attonito est: tunc & fides in expeditione sollicitior, & disciplinatior, in jejuniis, & flationibus, & orationibus, & humilitate: in alterutra diligentia & dilectione, in sanctitate & sobrietate: non enim vacatur nisi timori & spei.* Tunc instituuntur orationes quadraginta horarum, in honorem sepulturæ Christi qui totidem horis in sepulchro decubuit: tunc cuncti fideles ad Ecclesiam confugiunt: *Simul orant, simul volutantur, & simul jejunia transfigunt*; & ut fatur aliorsum Tertullianus, *devotum Deo obsequium Eucharistia resolvit*, & ut Dei placent iram, eumque ad misericordiam flectant, ad Ecclesiam conveniunt, 1. orantes: 2. pœnitentes: 3. deprecanti Christo in Eucharistia adhærentes.

Tert lib de Orat 9. Psal. 90. Serm 16 in Ps Qui habitat. Serm. 57 in Cant Tert. lib. de Fug. in Pers 1. Tert. l 2. ad Uxor. 8. L. de Orat. 14.

1. *Cum probi, cum boni coëunt, cum pii, cum casti congregantur, non est factio dicenda, sed curia.* Falso gentiles de factione accusabant Christianos, ab hac calumnia sese vindicant fideles; tum ex virtutibus quibus fulgebant: tum ex intentione qua velut in curia simùl conveniebant, scilicet ut unanimes Deum orarent. Unde subjungunt: *Corpus sumus de conscientia religionis, & disciplinæ unitate, & spei fœdere, coimus in cœtum & congregationem, ut ad Deum, quasi manu facta precationibus ambiamus orantes. Hæc vis Deo grata est.* Plura notatu digniſſima dicunt: 1. *Corpus sumus de conscientia religionis*; hoc est, eandem profitemur religionem quæ sola vera est, quia non falsos veneratur deos, sed unum & verum colit Deum: 2. *Coimus in cœtum & congregationem*, non solum in secreto seorsim Deum oramus, sed etiam in publico & conjunctim, ut palam Christianam testemur religionem, & simul cum fratribus Deum deprecemur. 3. *Ad Deum quasi manu facta precationibus ambimus*; quia fideles simul ad orationem convenientes sunt velut copiæ armatæ simul unitæ, acies bene instructæ, phalanges invincibiles. Singuli milites quovis robore præditi sint, non reportant victoriam, sed omnes conjunctim acies fortissimas superant: Oratio à particularibus facta habet efficaciam, sed quando multi coëunt in cœtum, tunc oratio est longe efficacior:

Tert. Apolog. 39.

pieque

pieque *ambitiosa* dicitur, quia audientius confidit, actuosius negotiatur, potentius, licet supra votorum fastum, petita extorquet. 4. *Hæc vis Deo grata est.* (Ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.) Animadvertit autem acute Origenes, quod non dixit: *In medio eorum ero: sed sum. Mox enim ut aliqui consenserint, Christus invenitur in eis.* Talis congregatio non est factio odienda, sed curia amanda, in qua delectatur Deus: Addit opportune Origenes: *Causa propter quam non exaudimur orantes, quia non consentimus nobis per omnia super terram, neque dogmate, neque conversatione. Sicut enim in musicis nisi fuerit convenientia vocum, non delectat audientem: sic in Ecclesia nisi consensum habuerit, non delectatur Deus in ea, nec audit voces eorum.* Matth 18. Tract. 6. in Matth.

Inde colligit D. Ambrosius orationem communem in Ecclesia factam præferendam esse ei quæ in loco privato à particulari efficitur, sextuplici potissimùm de causa: 1. Quia in templo quasi in domo specialiter habitat Deus, ibi suam præsentiam exhibet, & postulata exaudit. Ut autem ait D. Chrysostomus Christianum alloquens, *Non ita à Domino per te solus orans audieris, ut cum fratribus.* 2. Oratio in templo facta, est publica Dei invocatio, Deo honorificentior ea, quæ solitariè fit: *Apud te laus mea, in Ecclesia magna; vota mea reddam in conspectu timentium eum.* 3. In templo preces singulorum, adjuvantur à precibus omnium, qui simul orant; *quia dum singuli orant pro omnibus, sequitur ut omnes orent pro singulis.* 4. Oratio in templis facta adjuvatur à Sanctis, quorum corpora ibidem sepulta sunt. 5. In templo orantes sibi mutuò præbent exemplum, & ad orandum stimulant. 6. Quia communis oratio particularis supplet defectum, audetque postulare, quod criminosus peccatis gravatus, non præsumit. *Propterea debet esse nobis communis oratio: & quando oramus, non pro uno, sed pro populo toto oramus: quia populus totus unum sumus. Deus pacis & concordiæ magister, qui docuit unitatem, sic orare unum pro omnibus voluit, quomodo in uno omnes ipse portavit.* Lib. 1. de Cain & Abel. Hom. 9. ad Pop. Psal. 21. D. Amb. ib. D. Cypr. de Orat. Dom.

Ex his patet, quàm immeritò nonnulli hæretici orationes à fidelibus in templo congregatis factas deprecientur. Nonne (discipuli fuerunt unanimiter congregati cum mulieribus, & Maria matre Jesu?) *Unanimiter*, hoc est, communiter, unitè, simul, & unum quid postulantes, non singuli pro se, sed pro singulis, & omnibus simul. Nonne Petrus & Joannes ascenderunt in templum ad horam orationis nonam? *Id primùm in dictis cognitu necessarium est, quòd in tantam dignitatis celsitudinem evecti Apostoli orationem minimè neglexerint: nam homines cùm essent, hinc quoque petito præsidio egebant. Quòd si Apostoli precationis opem non excutiunt, sed perpetuis rerum usibus necessariam supplicationem ostendunt; quantum nos crimen incurrimus, qui per incuriam hoc tam salutare projicimus viaticum?* Bellè Seleucus multorum orationem appellat *viaticum*, quo fideles, qui à cœlesti peregrinantur patria, victitant in terris. Nonne fideles nascentis Ecclesiæ in unum conveniebant, & in unum orabant? Ut enim refert Tertullianus; *Oratio com-* Act. 1. Act. 3. Basil. Seleu. Orat. 21.

Lib. de Orat. 14. *mendabilior ascendit, habita cum fratribus, ut ipsi de nostra operatione participent.* Nonne Tertulliano teste fiebant antiquitus stationes in Ecclesia ante venerandum Eucharistiæ mysterium?

Ab exordio Christianæ religionis & deinceps fideles congregati sunt ad orandum, præsertim tempore persecutionis, aut alicujus publicæ calamitatis. *Propter quod conflictamur, imo potius, propter quod oramus.* Sic quando princeps Apostolorum Petrus fuit ab Herode incarceratus, *Oratio fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo.* Sic idem Petrus Romæ cum Simone Mago decertans, *genibus provoluti servi Dei, & concordiam illam præ se ferentes, quam Iesus dixerat, Si duo ex vobis consenserint de omni re quamcumque petierint, succedet eis, consensionis telum, precum interventu, in Magum ejaculati sunt, & in terram eum ejecerunt.* Sic in Germanica expeditione Christiani milites suis orationibus obtinuerunt imbres queis exercitus Marci Aurelii Imperatoris siccitate & siti deficiens conservatus est: *Marcus quoque Aurelius in Germanica expeditione, Christianorum militum orationibus ad Deum factis, imbres in siti illa impetravit.* Tale ac tantum miraculum testatus est ipsemet Imperator ad Senatum scribens: *Si litteræ Marci Aurelii gravissimi Imperatoris requirantur; quibus illum Germanicam sitim Christianorum forte militum precationibus, impetrato imbre, discussam contestatur.* Neque in Germania duntaxat sed adhuc Romæ Christianorum precibus simile patratum est miraculum: quod admirans universus populus Dei Christianorum potentiam prædicavit. *Quando non genicul ationibus, & jejunationibus nostris etiam siccitates sunt decussæ? Tunc & populus adclamans Deo Deorum; qui solus potens est: in Iovis nomine, Deo nostro testimonium reddidit.* Sic singulis retro sæculis vel peste grassante, vel bello devastante, vel fame humanum genus metente, vel aliqua alia calamitate urgente aut imminente, Ecclesia publicas ordinat orationes. *Spiritus sanctus ex providentia imminentium sive Ecclesiasticarum tentationum, sive mundialium plagarum, ad exorandum judicem, hujusmodi officiorum remedia mandabat.* Loquitur de publicis orationibus & jejuniis, ab Ecclesia in publica necessitate ordinatis, cujus Imperio obtemperantes fideles, templa frequentant, in cœtum congregati orant: *Eisdem precibus ambiunt, eisdem genibus exorant, eandem invocant matrem*; nimirum Mariam, ut misericordes suos super Christianum populum, convertat oculos, pro eoque supplex appareat ante thronum supremæ majestatis; *Ad orandam Dei iram, ad impetrandam tutelam ejus, aut gratiam*; imploratoque Deiparæ patrocinio, Sanctorum auxilio, Deum deprecantur ab eoque postulant miseriæ levamen, pestis finem, famis cessationem, Christianorum pacem regni prosperitatem, regis regiæque familiæ incolumitatem. *Ita nos magis oramus pro salute Imperatoris; ab eo eam postulantes qui præstare potest.* Neque solummodo pro rege & pro regno oramus, sed adhuc pro provinciis, pro urbibus, pro domibus & familiis, pro magistratibus, pro judicibus, pro Ecclesiasticis, pro cuncto genetatim populo. *Oramus etiam pro Imperatoribus pro ministris eorum,*

Tert. lib. de Orat 5. Act 12.

S. Cyrill. Hier. Catech 6.

Tert. lib. ad Scapul 4.

Tert. Apol. 6.

Tert. lib ad Scap. 4.

Tert. lib. de Jejun. 13.

Tert. lib. de Pud 6.

Tert. lib. de Jejun. 12.

Tert lib. ad Scap. 2.

Tert. Apol. 39.

rum, ac potestatibus, pro statu sæculi, pro rerum quiete, pro mora finis: Hæc aliaque plura postulant omnes fideles, simul orantes. *Quoties persecutiones irrogantur Ecclesiæ, sanctæ terræ precibus, id est omnium Sanctorum oratione, aut amoventur, aut temperantur*: per pœnitentiam autem peccatores Deo reconciliantur, & deprecationes commendant. B. August. Hom. 10. in Apoc.

2. *Vtique misericordiam postulantes, utique ex pœnitentia flentes, & jejunantes, & afflictationem suam offerentes Domino.* Orationes quas in publica calamitate fundunt fideles, pœnitentiam jejunium, & eleemosynam debent habere comites. Pœnitentia *deprecationes commendat, deprecationes affirmat; hæc aures Christi Dei aperit, severitatem dispergit, clementiam advocat.* Quam sit potens pœnitentium deprecatio tum ad vitandam divinam severitatem, tum ad experiendam divinam benignitatem, multiplici comprobatur exemplo ex Scriptura sacra desumpto: Israëlitæ ut iratum placarent Deum quem suis sceleribus ad iracundiam provocaverant, (convenerunt in Masphat, hauseruntque aquam, & effuderunt in conspectu Domini.) Chaldæus legit: (Hauserunt aquam de puteo cordis sui & abunde lachrymati sunt coram Deo pœnitentes.) Hebræa lectio habet: (Ingemuerunt omnis Israël post Dominum.) Idipsum agunt probi fideles, in corde dolent, de suis peccatis pœnitent. Et quia *Pœnitentiæ quanto in arcto negotium est, tanto operosior probatio est: ut non sola conscientia præferatur, sed aliquo etiam actu administretur. Is actus qui magis Græco vocabulo exprimitur & frequentatur, exomologesis est, qua delictum Domino nostro confitemur, non quidem ut ignaro, sed quatenus satisfactio confessione disponitur, confessione pœnitentia nascitur, pœnitentia Deus mitigatur.* Pœnitentia interdum sumitur pro sacramento, interdum pro virtute: utroque modo pœnitere solent fideles in publicis adversitatibus; nam & ad tribunal pœnitentiæ sua scelera confitentur, & adhuc per pœnitentiæ virtutem, iratum Deum placare nituntur. De sacramento Pœnitentiæ intelligi possunt quæ dixit Tertullianus, de Pœnitentia vere virtute intelligenda sunt quæ subjungit: [Itaque exomologesis prosternendi & humilificandi hominis disciplina est, conversationem injungens misericordiæ illicem, de ipso quoque habitu atque victu mandat, sacco & cineri incubare; corpus sordibus obscurare, animum mœroribus dejicere, illa quæ peccavit tristi tractatione mutare: ingemiscere, lachrymari, & mugire dies noctesque ad Dominum Deum suum, presbyteris advolvi, & caris Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis suæ injungere.] Indicia pœnitentiæ tradit Tertullianus, fuseque dinumerat externos ejus actus, fuseque adhuc refert plura pœnitentiæ exempla, quæ dederunt Judæi in veteri Testamento: *Cum rex Assyriorum Sennacherib, compluribus jam civitatibus captis, Israëli per Rapsacem blasphemias & minas intentaret, nihil aliud illum à proposito in Æthiopas avertit: Dehinc quid aliud centum & octoginta millia de exercitu ejus per Angelum assumpsit, quam Ezechiæ regis humiliatio? Siquidem duritia hostis annuntiata, vestem scidit, saccum induit, eodemque habitu* Tert. lib. de Pudic. 2. Tert. lib de Pat. 13. Lib. 1. Reg. 7. Tert. lib. de Pœnit 9. Lib. de Jejun. 7.

habitu seniores Sacerdotum ad Deum per Esaiam adire jussit. Taceo plura pœnitentiæ Israëlitarum monumenta prorsus stupenda, at quis non miretur, quòd ipsi etiam Gentiles vana quidem pœnitentia, publicas calamitates di-
Tert. lib de Iejun. 16. movere moliantur; Nam *cùm stupet cœlum, & aret annus nudipedalia denuntiantur, magistratus purpuras ponunt, fasces retrò avertunt, precem indigitant, tristitiam instaurant.* De Romanis adhuc idololatriæ deditis loquitur Tertullianus mox subjungens: Apud *quasdam verò colonias præterea annuo ritu saccis velati, & cinere conspersi, idolis suis invidiam supplicem objiciunt, balnea & tabernacula in nonam usque cludunt. Vnus in publico ignis apud aras; aqua nec in lancibus. Niniviticum credo jejunium.* Nonne hæc exempla Christianos ad pœnitentiam stimulant, vel potiùs eorum impœnitentiam condemnant? Judæi in calamitatibus publicis de suis sceleribus dolent, & Christiani nullum doloris & contritionis demonstrant signum. Gentiles spectaculis renuntiant, vestium luxum abdicant, nudis pedibus, sordibus induti, cinere conspersi, Deorum iracundiam placare aut mitigare contendunt, & Christiani ludis vacant, luxum sectantur, *cultu & ornatu mœroris manus infamant*, delicias captant, neque ullum pœnitentiæ præbent indi-
Tert. lib de Iejun. 16. cium: Judæi & Gentiles ab escis delicatis abstinent. *Vtique jejunio preces prosequente, neque enim cibi tempus in periculo, nec saturitati cultus in sacco:* & Christiani à vino non se abstinent, gulæ indulgent. Nec mirum, quia
Tert. lib de Iejun. 7. jejunium est pœnitentiæ comes, ipsi non pœnitent, neque jejunant.

Aliter agunt Christiani pœnitentes, *jejuniis preces alere* studentes. Vti enim ingluvies, & ciborum ambitio impœnitentiam denotat, ita jejunium pœnitentiam ostentat. *Semper inedia mœrori sequela est, sicut lætitia accessio sagina.* Plura aliorsum retulimus jejunantium exempla, qui tum
Tert. lib de Pœnit. 9. in veteri, tum in novo Testamento jejuniis Deum placaverunt, sibique propitium reddiderunt, quæ præterea, ut dicam jejunium ita esse affine orationi, ut unum cum ea esse videatur. Quare hæc Estheris verba ad Judæos,
Tert. lib. de Iejun. 7. *Orate pro me.* Paraphrastes Caldæus legit, *jejunate mecum*, quasi orare & jejunare sint synonima. Verùm etsi jejunium ab oratione discriminetur,
Tert. Præd. tom. 1. tract. de abst. Esth. 4. illam tamen commendat exemplum Danielis. *Daniel Deo fidens & sciens quod ad demerendam Dei gratiam faceret, cum sua fraternitate jejunat, atque ita orationibus Deo commendatis, & ordinem & significationem somnij per omnia instruitur.* Vides quomodo Daniel suo & fratrum jejunio orationem co-
Tert. lib. de Iejun. 7. mendavit; & ut fatur Tertullianus, *Daniel ad vesperam jejunans pinguiorem oratio-*
Tert. lib. de Iejun. 10. *nem Deo immolat:* & ob hanc causam quoties in aliqua publica necessitate ordinantur orationes quadraginta horarum, decernuntur etiam jejunia *Bene autem quod & Episcopi universa plebi mandare jejunia adsolent ex aliqua sol-*
Tert. lib. de Iejun. 13. *licitudinis ecclesiasticæ causa.* Quapropter fratres (sanctificate jejunium, vocate cœtum) & ut vos hortatur D. Bernardus (omnino solliciti estote, ut alas duas habeat jejunium vestrum, sanctimoniam scilicet & pa-
Joël. 1. cem. Sanctificate jejunium, ut pura intentio, & devota oratio divinæ illud offerat Majestati. Vocate cœtum, ut congruat unitati, ut concors sit morti-

mortificatio carnis.) *Nam etsi mavult opera justitiæ, non tamen sine sacrificio, quod est anima conflictata jejuniis.* Tert. lib. de Jejun 15.

Neque duntaxat à jejunio commendatur publica fidelium oratio, sed adhuc ab eleemosyna. Uti jejunio nutritur oratio, ita jejunium alitur eleemosyna; & ut fatur eloquenter Chrysologus; (Fratres esurit, jejunium, jejunium sitit, quod non pietatis cibo pascitur, quod potu misericordiæ non rigatur. Alget jejunium, jejunium deficit, quod non eleemosynæ vellus tegit, quod non miserationis operit vestimentum. Fratres, quod est terris aër, hoc misericordiam scimus esse jejunio: Sicut vernus flatus tota facit germina florere camporum; ita misericordia tota jejunii semina producit in florem, in cœlestem messem totam jejunii facit fructificare virtutem. Quod oleum lucernæ est, hoc jejunio pietas. Sicut lucernæ lumen olei pinguedo succendit, & moderato pastu facit illud ad totius noctis solatium perlucere; sic pietas facit splendere jejunium, & ad totam radicare continentiæ claritatem. Quod diei Sol est, hoc eleemosyna nosci tur esse jejunio: sicut jubar Solis clariorem perficit diem. & totam nubium dispergit obscuritatem: sic eleemosyna jejunii sanctificat sanctitatem, totamque cupiditatis noctem lumine excludit. Quod est anima corpori, jejunio largitas hoc habetur: sicut enim mortificatur corpus, è corpore anima cùm recedit: ita mors est jejunii largitatis abscessus. Misericordia & pietas jejunii sunt alæ, per quas tollitur, & portatur in cœlum, sine quibus jacet, & volutatur in terra.) Multus est Chrysologus ut ostendat, quantum à largitate commendetur jejunium, quod pluribus comparationibus bellè declarat. Sed non minori eloquentia deducit sacrum nexum, quo inter se confœderantur (oratio, jejunium, misericordia. Quod oratio pulsat, impetrat jejunium, misericordia accipit. Oratio, misericordia, jejunium, sunt hæc tria unum, dant hæc sibi invicem vitam. Est namque orationis anima jejunium, jejunii vita misericordia est. Hæc nemo rescindat, nesciunt separari. Horum qui unum habet, hæc quisimul non habet, nihil habet. Ergo qui orat, jejunet: qui jejunat, misereatur: audiat petentem, qui petens optat audiri. Auditum Dei aperit sibi, qui suum supplicanti non claudit auditum. Jejunium jejunator intelligat, esurientem sentiat, qui vult Deum sentire quòd esurit: misereatur qui misericordiam sperat; pietatem qui quærit, faciat, qui præstare sibi vult præstet. Improbus petitor est, qui quod aliis negat, sibi postulat. Homo, esto tibi misericordiæ forma: sic quomodo vis, quantum vis, quàm citò vis misericordiam tibi fieri, tam citò alii, tantum, taliter, ipse miserere. Ergo oratio, misericordia, jejunium, sint unum patrocinium pro nobis ad Deum, pro nobis hæc advocatio sit una, una hæc pro nobis oratio sit triformis. Hæc sunt, fratres, hæc sunt, quæ tenent cœli arcem, quæ secretum Dei judicis pulsant, quæ ante tribunal Christi causas humani generis exequuntur, quæ injustorum petunt indulgentiam, reorum veniam promerentur. Hæc cui in cælestibus non assitunt, ipse non subsistit in terris: hæc cùm teneant in cælestibus prin- Serm. 1. Serm. 44.

cipatum, in terris rerum summam moderantur. Hæc regunt prospera, hæc adversa propellunt, vitia extinguunt ista, virtutes ista succendunt. Et nos fratres, si volumus omnium Sanctorum meritis applicari, sistamus orationi, vacemus jejunio, misericordiæ serviamus. Magnificemus, oremus, vel humano timore, si non amore divino, si non invitati bonis, vel coacti malis. Mala tempora facit nobis contemptus Dei, temporum cursus non facit. Quod ergo contemptu perdidimus, jejuniis conquiramus, animas nostras jejuniis immolemus: quia nihil est quod Deo præstantius offerre possimus, probante Prophetæ, cùm dicit: Sacrificium Deo spiritus contribulatus; cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Sed accepta ut sint ista, misericordia subsequatur; jejunium non germinat, si de misericordia non rigetur; siccatur jejunium misericordiæ siccitate; quod imber terris, hoc jejunio misericordia est. Quamvis cor excolat, carnem mundet, eradicet vitia, virtutes serat, si misericordiæ fluenta non dederit, fructus non colligit jejunator. Jejunator, ager tuus misericordia jejunante jejunat; Jejunator, quod tu in misericordia fuderis, tibi in horreo hoc redundat.) Hucusque Chrysologus mirum in modum commendans orationem jejunio & largitate munitam. Post tot rationes conglobatas, & eloquenter expressas quid amplius hac supra re dici potest? O quàm verè dixit Tobiæ Raphaël Angelus: *Bona est oratio cum jejunio & eleemosina!* Jejunium & oratio sunt quasi duæ alæ, quibus evehitur oratio, & evolat ad Deum. Magnam sanè mutuatur oratio virtutem ex conjunctione cum eleemosyna & jejunio, sed multò majorem habet efficaciam, ex unione cum oratione Christi, in altari supplicantis:

Tob. 12.

Tert. lib. de Pœnit. 10.

3. Quia *facilè impetratur, quod filius postulat.* Christus est Deus & homo, quia natura divina & humana eadem Verbi personalitate suppositantur. Ut Deus, nequit orare, quia oratio denotat dependentiam & indigentiam, & non fit nisi inferioris ad superiorem, & indigentis ad eum, qui potest ejus egestati subvenire: Christus autem ut Deus à nullo dependet, neque subjici potest egestati.

D. Aug. 4. de Trin.

Christus mediator Dei & hominum, Patris Dei & hominis filius, æqualis nostri, per Divinitatis unitatem: & particeps nostri per humanitatis susceptionem Patrem interpellat pro nobis; per id quod homo erat. Et quia Sacerdotis munus est orare & interpellare, Christus ut Deus, non est Sacerdos. Nam ut profundè ratiocinatur D Augustinus: *Ad hoc natus est ante luciferum, ut esset Sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Nam secundùm id quod natus est de Patre Deus, apud Deum coæternus gignenti, non sacerdos; sed sacerdos propter carnem assumptam, propter victimam, quam propter nos offerret à nobis assumptam.* Christus itaque non præcisè ut Deus, sed duntaxat in carne assumpta, & ut homo, factus est victima, &

In Psal 109.

D. Aug in Psal 26.

Sacerdos, quia & pro nobis interpellat. Et ne hac suora re superstes aliqua difficultas explananda, audiatur D. Augustinus bellè præsentem materiam elucidans. *Dominus noster* JESUS CHRISTUS *filius Dei, orat pro nobis, orat in nobis, oratur à nobis. Orat pro nobis ut sacerdos noster: orat in nobis*

In Præfat. Psal 85.

nobis, ut caput nostrum: oratur à nobis, ut Deus noster.

Duplex illudque præcipuum est Sacerdotis munus. Unum est sacrificium offerre, aliud est orare pro populo; unde Magnus Gregorius: *Quid Antistes apud Dominum, nisi pro delictu populi intercessor eligitur?* Et ob hanc causam variis encomiis Patres commendant Sacerdotes. Gregorius Nazianzenus illos nuncupat *Divinitatis consequendæ mediatores*. Eosdem appellat Eucherius *Columnas, quòd nutantis mundi statum orationibus sustentent*, præsertim si humilitate, & sanctimonia splendeant. *Hi humilitate subnixi atque prostrati, onus totius Orbis portant humeris sanctitatis.* In Missa autem potissimùm Sacerdotes deprecantur pro populo, & ut fatur D. Augustinus, *Velut advocati, misericordissimè offerunt postulati.* Duplex illud Sacerdotis munus obivit Christus: nam & obtulit sacrificium, simul Sacerdos & hostia, in quo multum ab aliis Sacerdotibus discriminatur. *Et quidem solus ille Sacerdos talis extitit, ut ipse esset et iam sacrificium; obtulit Deo non aliud quàm se ipsum*: Deinde oravit pro populo. Ut enim ait D. Augustinus: *Christus orans pro peccatis nostris* triplici potissimùm in loco oravit, tanquam supremus Pontifex. 1. In Calvario, cruci affixus: *In diebus carnis suæ preces supplicationesque offerens*: Animadvertit D. Ambrosius, quòd *non quasi infirmus, sed quasi pius, obsecrat Christus*, ut ostendat tum submissam in Deum pietatem; tum ardentem in homines charitatem. 2. In cœlo orat supremus Pontifex Christus: *Accedens per semetipsum ad Deum semper vivens ad interpellandum pro nobis.* Quomodo autem in cœlo oret, aliorsum declaravimus, & optimè adhuc explicat D. Thomas, (Interpellat pro nobis, primò, humanitatem suam, quam pro nobis assumpsit, repræsentando: item sanctissimæ animæ suæ desiderium, quod pro salute nostra habuit, exprimendo. 3. In altari orat Pontifex noster. *Et nunc ex eadem causa interpellatio sanguinis*, quem offert æterno Patri, tanquam victima propitiationis, ad ejus placandam iram: & tanquam hostia impetrationis, ad obtinendam ejus misericordiam: Validissima fuit oratio Christi in cruce facta, ubi *exauditus est pro sua reverentia.* Potentissima est adhuc interpellatio Christi in cœlo, ostendens Patri latus & vulnera. Sed in altari *amplius interpellat*: Tum quia non minus in altari, quàm in cœlo advocati negotiatur officium, & licèt sensibili voce non loquatur, attamen *cùm in altari Christus immolatur, videtur idem Redemptor ad Patrem, corporaliter suas cicatrices ostendens.* Tum quia cuncti fideles Missæ assistentes veluti tot Sacerdotes simul cum ministro sacratissimam offerunt hostiam, & ob hanc causam Sacerdos sacrificans ait, ut refertur in Canone Missæ, *Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt*: quia ut animadvertit Innocentius Tertius, loquitur in nomine totius Ecclesiæ, & potissimùm in nomine eorum, qui Missæ assistunt. Tum quia sacrificio adstantes cum Christo orant: Nam ut fatur D. Ambrosius, *ipse Christus est os nostrum, per quod Patri loquimur.* Quapropter mediatori nostro probè conveniunt, quæ de Deipara decantat D. Anselmus: *Te Dominâ tacente, nullus orabit: te autem orante omnes orabunt.* Tum quia

Lib. epist. 14 Orat ad Greg. Nyss. Hom. 3 ex editis cum Theo Stud.

Epist. 59. ad Paulin qu. 1.

D. August. in Præfat. Psl. 26. In Psal. 118.

Hebr. 5. In cap. 6. Luc.

Hebr. 7. Tert. Præd. to. 2. tract. de Chr Conc. 6. Lect. 4. Tert lib ad Scap. 2.

Hebr. 9. Tert lib de Car. Chr. 7.

Laurēt Just Ser de corp Christi.

Lib. 1. de mist Miss. c. 5.

Lib de Isaac cap. 8. Lib de orat. ecclesiast.

orant pro nobis Angeli, & dum sacra offertur oblatio, Deum, ut humanis subveniat necessitatibus, deprecantur. *Tempore enim illo, non solùm homines clamorem illum horribilem reddunt, sed etiam Angeli Domino genuflectunt, & Archangeli rogant: habent sibi tempus ad id idoneum, habent sacram illam oblationem in favore.* Ad augustum altaris mysterium non solùm accurrunt homines, sed etiam Angeli, ut promptiùs exaudiantur, quia habent tempus ad id idoneum, ideo dum sacrum facit Ecclesia, reverentissimè Deum deprecatur, ut dignetur preces nostras admittere cum precibus Angelorum, qui pro nobis orant: quantò magis desiderare debemus, ut eas admittere dignetur cum oratione Christi, qui in altari pro nobis interpellat, & adhuc orat in nobis?

D. Chrysost. Hom 3. de incomprehens. Nat. Dei.

Christus multimodè orat in nobis. 1. Tanquam Magister in discipulis, qui orationis formam à magistro edoctâ deprecantur. *Iesus Christus Dominus noster nobis discipulis novi Testamenti, novam orationis formam determinavit.* 2. Quia ut fatur Guilielmus Parisiensis, *oratio donum Dei est*, quod nobis suo sanguine meruit Christus. Ideò Sponsæ congratulatur: *Sicut vitta coccinea labia tua.* Quia scilicet ejus orationes sanguine Sponsi sunt purpuratæ. 3. Quia Christus Deus nobis inspirat orandi voluntatem & affectum. Ut enim subjungit Parisiensis Antistes: *Deus omnium salutarium sibiq; acceptabilium orationum & inspirator & exauditor est.* 4. Quia est caput nostrum, cui tanquam ejus membra conjuncti sumus, ideoque in nobis *Christus patitur, Christus Patrem deprecatur.* 5. Quia Christus in communicantibus habitat & etiam interpellat, quandiu inconsumptæ remanent species sacramentales: nam ad sacram accedentibus finaxim *naturam suæ carnis nobis admiscuit, semetipsum nobis commiscet.* 6. Quia quò abundantior est gratia, eò pinguiorem Deo offerimus orationem: in Eucharistia autem *caro corpore & sanguine Christi vescitur, ut anima de Deo sagineturi.* Quare frater sumpto corpore & sanguine Domini, *sacrifica Deo sacrificium laudis*, & studè diligenter orationi, ut *holocaustum tuum pingue fiat*, sitque, ut expendit D. Ambrosius, *quodam fidei pabulo, & devotionis alimonia saginatum.* Cujusmodi erant primiceri Christiani, qui non accedebant ad Sacramentum, nisi præmissa oratione. *Quàm priùs oratio degustetur*: neque nisi devota habita oratione, à sacra mensa recedebant; nam ut subjungit Tertullianus, *aquè oratio convivium dirimit.* Illud pietatis & devotionis non imitantur exemplum, qui *stationum diebus non putant sacrificiorum orationibus interveniendum: quòd oratio solvenda sit accepto corpore Domini.* In publicis calamitatibus facienda est statio non solùm matutinis, sed etiam vespertinis horis, & orationi vacandum est sive ante communionem; sive post communionem: Tempore communionis Christus orat in nobis; post communionem verò oratur à nobis.

Tert. lib de Orat. 11.

Lib. de Rhetor Div. c. 1. Cant. 4.

Tert. lib. de Pœnit. 10.

D. Hilar. l. 8. Trin.

Tert. lib de Res. 8.

Tert. lib. adv. Iud 5.

Psal 9

Lib. de Ca in & Abel.

Tert. Apol. 39.

Tert. lib. de Orat. 14.

In Patre Filius invocatur: Ego enim, inquit, & Pater unum sumus. Deus solus est primarium religionis objectum, cujus perfectiones variis virtutibus & operationibus veneramur. Nimirum supremum ejus dominium

Tert lib de Orat. 1.

nium per sacrificium, primam ejus veritatem revelantem, per fidem: summam ejus auctoritatem per legis observantiam: misericordiam & liberalitatem per orationem, qua postulamus liberari à malis, quæ nos cruciant, & obtinere bona quibus indigemus. Ut autem docet Guillelmus Parisiensis, [Non omnis petitio est oratio, sed ea sola, quæ dirigitur ad Deum, vel ad Sanctos ejus propter ipsum: aliæ autem petitiones, quæ ad homines diriguntur, orationes minimè habendæ sunt, nec dicendæ.] L. de Rethor. Div. cap. 2.

Et quia Christus ut Deus est idem in natura & perfectionibus, cum aliis personis divinis: *In Patre Filius invocatur*; quia eadem oratione qua oratur Pater, Filius quoque oratur, à quo postulamus mali liberationem, & boni nobis necessarii acquisitionem: *Hæc ab alio orare non possum, quam à quo scio me consecuturum, quoniam & ipse est qui solus præstat, & ego sum cui impetrare debetur; famulus ejus, qui eum solus observo, qui propter disciplinam ejus occidor, qui ei offero opimam & majorem hostiam, quam ipse mandavit, orationem de carne pudica, de anima innocenti, de Spiritu sancto profectam.* Sic nequit loqui sceleratus Christianus. Deine dicendus est famulus, qui diabolo & vitio mancipatur? Deumne ille observat, cujus mandata insolenter transgreditur? Estne paratus pro Deo & veritate mori, qui *impatiens Dei vivit*, neque vel minimam pacato animo valet ferre adversitatem? Offertne Deo orationem de anima innocenti, de Spiritu sancto perfectam, qui sordet vitiis & est dæmonum habitaculum? Tantum abest ut Deo gratam offerat hostiam, quin imo immundam & inquinatam orationem aversatur, ut ipsemet testatur, *Vanum supplicamentum, execramentum mihi est.* Tert. Apol. 30. Tert. lib de Pat. 13. Tert. lib. adv. Judæ. 5.

Quam infœlices peccatores offerentes *despicabiles orationes, & Dei dignatione non dignas!* Has enim non acceptat Deus, neque pro illis orat Christus; neque in illis orat; neque ab illis oratur. Pro illis non orat scilicet efficaciter, eorum namque crimina postulationis Christi impediunt vim & efficaciam. *Et tu ne adoraveris pro populo, & ne postulaveris pro eis in prece & oratione, quoniam non exaudiam in tempore quo invocaverint me, in tempore afflictionis suæ.* Christus non orat in eis; quia non est in illis neque per gratiam, neque ratione sacramenti, sed est ab illis separatus, tanquam à membris mortuis corruptis & fœtidis: Tandem Christus ab illis non oratur, quia vel non vacant orationi, vel si interdum orant, tanto cum conscientiæ inquinamento, & mentis divagatione ut nec ipsi seipsos audiant: *Quomodo te audiri à Deo postulas, cum te ipse non audias?* Magnus Basilius elucidans istud Davidicum: (Adorate Dominum in aula sancta ejus,) merito exclamat: (Multi sunt qui speciem & habitum orantium præ se ferunt, nec tamen in aula sunt, propter mentis evagationem, & distractionem quæ fit per inanes curas.) Christiani, *recogitemus ipsam conscientiam nostram, si orationem facit ad Dominum*, quem debemus orare ex Christiana religione, & adhuc ex divina dispositione. S. Hilar. in Psal. 54. Tert lib. de Pud. 2. D. Cypr. Tract de Or. Dom. Psal. 28. Tert. lib de Exh. Cast. 10.

Opus salutis & incolumitatis, non est hominis, sed Dei proprium. In homine duplex Tert. l. 4. adv. Marc. 12.

duplex considerari potest esse: Unum naturæ, aliud gratiæ. Illud absque ulla sui oratione accepit à Deo: non enim poterat orare antequam esset: Oratio, cum sit actus tum rationis, tum liberæ voluntatis, supponit orantis existentiam: quapropter Basilius Seleucus acute animadvertit Deum non rogatum in mundi exordio homines & Angelos ex mera liberalitate produxisse. *Solus enim Deus erat, Deus ipsius esse fons, vitæ thesaurus, ortus non indigens, bonitate scatens; hic ea quæ non sunt vocat non rogatus, non supplicatione invitatus, non existentibus dat existere.* Esse etiam gratiæ largitur Deus puerulis in Baptismi sacramento, nullatenus rogatus ab eis, quia nequeunt orare, cum rationis & libertatis non sint capaces. Imo & adultis, quædam largitur Deus gratiæ dona non rogatus, quædam vero non largitur, nisi prævia illorum oratione. Ex D. namque Augustino, *constat Deum nobis aliqua etiam non orantibus dare, ut initium fidei: alia nonnisi pro orantibus præparasse, sicut perseverantiam.* Primam gratiam largitur Deus absolute independenter à nostris orationibus, at donum perseverantiæ multaque alia gratiæ auxilia duntaxat conditionatè, requiritque adultorum orationes velut conditiones ad ea obtinenda prærequisitas. Uti Sol pluvia non fœcundat terram, nisi prius à terra acceperit vapores & exhalationes, & quemadmodum Reges criminosis non dimittunt reatum, nisi quibusdam observatis formalitatibus, tanquam conditionibus sine quibus reis non concederent veniam: sic Deus adultis non dimittit peccata, & largitur gratiam, nisi prius postulaverint, & peccati remissionem & gratiæ largitionem. Christiani, adeamus Deum cum fiducia, imploremus ejus benignitatem: *Gratiam & gloriam dabit Dominus.* Nam 1. cognoscit, quæ sunt nobis necessaria ad salutem: 2. vult nobis dare necessaria ad salutem: 3. potest nobis dare necessaria ad salutem.

Orat. 1.

Lib. de Don persever. c. 6.

Psal. 11.

Tert. lib. de Orat. 1.

1. *Consideremus itaque benedicti, cœlestem Christi sophiam; in primis de præcepto secrete adorandi: quo & fidem hominis exigebat, ut Dei omnipotentis & conspectum & auditum sub tecto, & in abdito etiam adesse consideret: & modestiam fidei desiderabat, ut quem ubique audire & videre fideret, & soli religionem suam offerret:* per orationem scilicet, ei manifestandi necessitatem gratiæ ad suam operandam salutem: Deus utpote infinitus & immensus ad omnia loca suos oculos & aures extendit in quo maxime à diis gentium discriminatur, qui oculos habent, & non vident: aures habent & non audiunt: *Deus autem qui & ubique & in omnibus est, totus audit, totus videt, totus efficit, totus incedit,* totus intima hominum conspicit, eorumque orationes in corde conceptas, nec corporea voce expressas audit: *Deus non vocis, sed cordis auditor est, sicut & conspector. Damonium oraculi Pithii: Et mutum, inquit, intelligo, & non loquentem exaudio. Dei aures sonos expectant. Quomodo ergo oratio longe de ventre ceti per tantæ bestiæ viscera abipsis abyssis per tantam aquoris molem ad cœlum potuit evadere?* Conspectum & auditum suum declarat ipsemet Deus quo hominum intuetur & audit miseriam & necessitatem. (*Vidi afflictionem populi mei in Ægypto & clamorem*

D. Zen. Ser. 1 in Ps 12.

Tert lib. de Orat. 13.

Exod. 3.

ejus

ejus audivi, & sciens dolorem ejus, descendi ut liberarem eum de manibus Ægyptiorum.) Pagninus ex Hebræo vertit, *Videndo vidi afflictionem populi mei.* geminat videndi verbum ne putent homines, dum tribulantur Deum eorum tribulationem non considerare, quam hic dicit, *videndo videre*, hoc est attentius, & velut perspicacius intueri. *Famulos suos tunc magis respicit, cum injuste eos nequitia persequentis, affligit.* Quasi quodammodo oculatior sit Deus adspectu ad calamitatem, quam ad humanam justorum fœlicitatem: unde populi sui sciens dolorem, dicitur descendisse ut liberaret eum. Quod si Deus humanam calamitatem intuetur, quæ ex animi oritur angore, aut corporis dolore, aut fortunæ damno, aut iniquorum persecutione, quanto perspicacius respicit gratiæ necessitatem ad consequendam gloriam? Tanta attentione considerat hominum indigentiam, & eorum orationem audit; ut dicat Regius Vates Deum alloquens: *Desiderium pauperum exaudivit Dominus; præparationem cordis eorum audivit auris tua.* Proly præparationem cordis Remigius legit, *meditationem*: Cassiodorus habet *concupiscentiam cordis*: Symmachus vero vertit *propositum cordis*: seu, ut vult Corderius *inchoatum propositum cordis*: adeo ad cor hominis aures admovet Deus, oculos dirigit, & mente attentius intendit, vel tenuissimum animi motum, vel desiderium concupiscentiam aut inchoatum adipiscendi boni propositum. Quare Psalterium Ambrosianum legit, *præparationes cordis eorum, inspexit auris tua.* Quasi non modo Dei aures, desideria hominum audiant, sed oculatius inspiciant non solum proprio, sed adhuc oculorum fungentes officio. *In auribus Dei vehemens desiderium est magnus clamor*; ideo Agar de cœlo erudita, quam attente Deus humanas inspiciat necessitates, Dei conficens perspicaciam, orationem suam incipit, *Tu Deus, qui vidisti me.*

D. Greg. l. 2. Moral.

Psal. 9.

Clē. Alex. l. 5. Strom.

Gen. 16.

Verum si *Deus novit quid nobis in hac vita expediat, & quid post hanc vitam daturus est*; cur à nobis orari desiderat? Exoptat Deus ut ei in orationibus nostram manifestemus necessitatem, non ut illam cognoscat, quam optime cognoscit, cum omnia nuda & aperta sint oculis ejus, neque ut ex nostræ indigentiæ intuitu, & deprecationis auditu immutet suæ decreta voluntatis quæ immutabilia sunt: *Æterna enim est, & incommutabilis voluntas ejus, nec consilio alternante variatur, in qua simul est quidquid in rebus creandis, vel ordinandis, aut præcessit, aut sequitur.* Sed orationes nostras expostulat Deus, ut exequatur in tempore, quod ab æterno decrevit: In voluntate qua Deus ordinavit plura nobis largiri gratiæ auxilia, orationes nostræ comprehensæ sunt, velut conditiones sine quibus ea non daret: ideoque oratio nobis est necessaria, tanquam conditio aut medium *quo possimus capere quod præparat dare.* Et ob hanc causam Regius Vates ut à se avertat pœnam quam adulterio sanguine innocuo purpurato meruit, sic Deum deprecatur: (De profundis clamavi ad te Domine: Domine exaudi orationem meam: Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ.) Qua ratione oret Propheta, ut Deus suam audiat orationem; belle explanat Veronensis Antistes:

D. Aug. in Expos. Epist. ad Rō. propos. 54.

D. Prosper. in Sententiis.

D. Bern. ser. 16. in Psal. Qui habitat.

cilles: *Deus ubique est, & ubi adest, audit, & videt, & efficit. Est orandus à nobis ut secundum precem nostram adsit, audiat, videat, efficiat. Natura sua est ut audiat, sed fidei nostræ est ut precemur audiri. Fides officium suum exequitur, ut Dei auditionem roget: ut qui per naturam suam audit, per orationis precem dignetur audire.* Qui precibus Deum rogat, non tam rogat audientiam Dei, qui per naturam suam audit, quam ut per orantis precem dignetur audire: & largiri gratiam quam orantibus largiri decrevit. Orandus est Deus ut fides nostra suum exequens officium obtineat necessarium gratiæ auxilium à Deo omniscionte, & omnipotente, qui cognoscit & potest juvare necessitatem nostram.

2. Quam diversus est ab impio probus Christianus! Hic gratiæ auxilium *ab eo postulat, qui potest præstare:* nimirum à Deo cujus munificentiam & omnipotentiam confitetur: ille vero orare Deum dedignatur, quia ejus infinitam neque liberalitatem, neque potestatem recognoscit. Unde sic stulte & insolenter loquitur: *Quis est omnipotens ut serviamus ei? & quid nobis prodest, si oraverimus eum?* Quam inepta sit hæc ratiocinatio evidenter constat. Nam cui potius serviendum quam omnipotenti, cui ad remuneranda servitia sibi præstita, tota suppetit omnipotentia divina? cui potius fundendæ sunt preces, quam omnipotenti, cui indefectus adest thesaurus? In Hebræo autem non habetur *omnipotens*, sed *sibi sufficiens*; ergo orandus est Deus, quia est sibi sufficiens, neque ullo indiget, & superest illi munifica ad liberalitates omnipotentia, qua *quodcumque voluerit, hoc facit.* Unde belle ad propositum Philo Judæus: *Caterum benefica potentia, Deus nomen est.* Benefica potentia ita est propria Dei, ut vel in ipso Dei nomine omnipotens ejus munificentia describta legatur. Quam sit beneficus & potens ad largiendum Deus, probe sciens Jacob Patriarcha, eum obnixius orat, ut det illi victum, vestitum, & fœlicem ad suos reditum, & erit illi in Deum, id est tanquam beneficum & omnipotentem reverenter colet, & perpetuo venerabitur. Jacobi votum sic moraliſſime expendit Philo Judæus: *Hoc ille mediator Iacob postulavit in fine precum sacratissimarum, dicens: Et erit Dominus mihi in Deum. Ac si dicat, Iam non herili potestate libera erga me utetur, sed benefica, propria, & undequaque salutari potentia, sublato dominationis metu, & anima devincta beneficiis mutuam gratiam conciliantibus.* Vovet Jacob se Dominum pro Deo habiturum, si hujusmodi dona illi concesserit: non quod si hæc non daret Deus, etsi pro Domino haberetur, non esset tamen eum habiturus pro Deo: sed ideo ait Propheta si hæc dederit, erit mihi Dominus in Deum: quia sicut Domini vocabulum regiam denotat auctoritatem, ita Dei nomen beneficam significat potentiam. *Caterum benefica potentia Deus nomen est, regia vero Dominus.*

Tert. Apol. 31.

Job: 21.

Job: 11. Lib. de Insomniis.

Lib. de plantione. Noe.

Dei munificentiam & omnipotentiam quodammodo devenustat, qui donum à Deo gratis non petit, & posse sibi dare quod postulat, diffidit: unde quia homo in parabola à Luca relata non donum, sed mutuum expo-

expostulavit: *Commoda mihi tres panes, & cito reddam tibi*: id est non gratis, sed duntaxat mutuo accipere exposco; audivit: *Non possum dare tibi*: Merito repulsam perpessus est: quia ut apposite ad propositum Hugo Victorinus scribit: *In ipso quem petit, debet orans duo considerare, bonitatem quæ gratis velit, & majestatem, quæ plene possit dare quidquid petitur.* Scilicet qui Deum orat, ab eoque beneficium expostulat, debet ad ejus recurrere munificentiam, & omnipotentiam, & his confidens perfectionibus petere beneficium non mutuo, velut à lucroso fœneratore, sed gratis, tanquam à benefactore potentissimo, qui *vult dare, quia bonus est, & potest dare, quia omnipotens est.* Utramque perfectionem in Christo Deo agnoscit leprosus dicens: *Domine si vis, potes me mundare*, quia cum voluntas Dei sit ejus potentia, potest quidquid vult: Quasi dicat: *velis, & poteris*: Seu ut in re non absimili fatur Chrysologus, *sit dandi animus, & facultas non deerit largiendi.* Verum elegantissime præfata leprosi verba commentatur D. Ambrosius: (Domine si vis, potes me mundare.) *Religionis & fidei plena confessio, in voluntate Domini tribuit potestatem*; qui cum sit munificentissimus & potentissimus, *potens est omnia facere superabundanter quam petimus aut intelligimus*, ut probat D. Chrysostomus ex Evangelico illo regis servo, qui Domino debebat decem millia talenta, cui prorogationem petenti debitum omne dimisit. [Vidisti, inquit, misericordiam Domini. Ille procidit, supplicat, orat, ut longius sibi tempus præfiniatur: Longanimis esto in me, inquit, & omnia reddam tibi: sed bonus Dominus, misericors, nostrique curam agens, supplici benevolus, non solum quantum petivit, sed & quantum ne cogitare quidem ausus fuit, dedit.] Bonus quidem Deus & potens orantibus dans superabundanter quam expostulant aut excogitant, ut patet ex servo illo nequam, cui dedit Dominus non tantum quantum petivit, sed & quantum ne cogitare quidem ausus fuit. *Vide divini amoris superabundantiam: Petit servus solius temporis dilationem, ipse autem majus eo quod petit, dedit: & dimissionem, & concessionem totius mutui.* Quasi parum fuerit munificentiæ Domini, donare servo quod postulabat, majores adhuc liberalitates, & gratias oranti largitur. Pergit Chrysostomus: *Volebat autem rex à principio dare, sed nolebat solum suum esse donum, sed & supplicationis illius, ut non incoronatus abscedat.* Etsi rex propria fulgeat dignitate, supplicantium precibus honoratur. Orantium postulatio est diadema principis, & rex quem non venerantur orantes, quodammodo incoronatus habetur: rogare enim adorare est: unde quando Ægyptiorum Primates Moysen adoraturi perhibentur: (Descendentque omnes servi tui ad me,) & *adorabunt me*: Paraphrastes Chaldæus legit, *Rogabunt me*: quasi idem sit aliquem *rogare* & illum *adorare*. Itaque ne rex incoronatus abscedat majora largitur servo, quam postulat, tum quia servi oratione & adoratione honoratur & coronatur: tum quia bonorum largitione opulente dives cognoscitur.

Luc. 11.

Lib. 3. Miscella.

D. August.

Matth 8. Clē Alex. 2. Strom. Serm. 26.

Cap 5. Luc. Ephes 3 Hom. 28. in Genes.

D. Chrysost. Hom. 62. in Matth.

Exod. 11.

Terreni reges quo liberaliores sunt, eo evadunt pauperiores: Deus vero à largitione non vilior & pauperior, sed præcelsior & opulentior existimatur: Nobilior munificentia illum proclamat, & *ditiorem esse quodammodo*,

Ennod. Contov. 8.

modo, à quo aliquid poscitur. Quod innuit Apostolus de Deo quoque aiens:

Rom. 10. *Dives in omnes qui invocant illum,* seu, ut expendit ibidem D. Chrysostomus, *dives in omnia, & omnes invocantes se.* Deus infinite dives est, & inexhausto

Tert. lib. adv. Hermog 8. suæ omnipotentiæ thesauro locuples. Paulus tamen Deum *divitem, & locupletem, & liberalem* prædicans, ejus arctat divitias, & divitem duntaxat dicit, in eos quos muneribus cumulat. *Dives Deus non est, nisi in iis,*

D. Ambr. ibid. *qui invocant illum: quia ipsi accipient remunerationem: perfidis vero non est dives, quia participes non sunt bonorum ejus.* Deus in orantes ditissimus, quia liberalissimus, in non supplicantes vero pauper dicitur, quia ex defectu orationis, est illis immunificus. Tantum divitiarum se habere computat Deus in omnipotentiæ censu, quantum bonorum liberalitas ejus largitur: tantoque est munificentior & potentior, quanto magis ab orantibus

D. Aug. in Ps. 114. ejus munificentia & omnipotentia invocatur. *Incomparabilis prærogativa orationis, ut Deus omnipotens, in solio gloriæ suæ constipantibus undique Angelorum millibus, subito se dimittat ex throno, inclinetque aurem ut orationem à terra excipiat ascendentem.* In solio gloriæ, & throno majestatis; Angelorum millibus stipatus sedere dicitur Deus; verum cum è terra ascendit oratio, tunc de throno gloriæ suæ se demittere perhibetur, ut oranti subveniat, cujus potest & vult juvare necessitatem.

Tert. lib. de Orat. 4. 3. *In omnibus petimus fieri voluntatem Dei, idem est sensus petitionis, ut in nobis fiat voluntas Dei in terris, ut possit felicitet fieri & in cœlis.* In cœlis adimpletur voluntas Dei, desiderat Deus ut in terris quoque adimpleatur. Quæ in

Tert ibid. cœlis adimpletur *voluntas Dei, est salus ipsorum quos* adoptavit, elegit, & suæ gloriæ participes effecit; & quia Deus cunctis in universum hominibus voluntate antecedenti exoptat æternam beatitudinem, ut voluntas ejus in terris adimpleatur, postulare debemus auxilium gratiæ ad fœlicitatem adipiscendam necessarium: *Petimus ergo substantiam, & facultatem voluntatis suæ*

Tert. *subministret nobis, ut salvi simus, & in cœlis & in terris.* Stimulamur autem ad postulandum illud gratiæ auxilium, ut trina Dei in nobis adimpleatur voluntas: 1. Qua disposuit nobis non largiri gratiam, nisi præmissa oratione: 2. Qua vult hominum salutem, quæ absque gratiæ auxilio consequi nequit: 3. Qua illud auxilium nobis orantibus donare desiderat. Multi postulant beneficia quæ non obtinent, vel quia illi à quibus petunt, necessitatem orantium non agnoscunt, aut si agnoscunt, non possunt eam levare, aut cognoscunt & possunt, nolunt juvare: Deus autem cognoscit supplicantium necessitatem, & potest eam levare, & adhuc vult juvare.

Isai. 59. Quantum autem velit Deus largiri bona supplicantibus, declarat Propheta Evangelicus: (*Et vidit Dominus quia non est vir, & aporiatus est, quia non est qui occurrat.* Quæ verba sic interpretatur Hugo Carenbs: (Quasi enim labor & afflictio grandis est Deo, quando nullus oranda animadversioni ejus obviat. Aporiari enim, laborare est, vel ang[illegible] sive affligi. Vel aporia est contemptus sive privatio bonorum, sive desperatio.) Cornel. à Lap. Aliter præfata verba ex Chaldæo expendit modernus Auctor. (Apo-

riatu

riatus est, id est, anxius & perplexus hæsit Deus, obstupescens & admirans, & quasi inops consilii in re desperata, anceps hæsit Deus, quia non est qui iræ ejus orando occurrat.) Se contemptum Deus existimat, quando homines calamitatibus jactari, & ærumnis oppressi non confugiunt ad eum precibus ut infestantia mala avertat, potentiæ & beneficentiæ suæ non parum detrahi censet, dum homines gratiæ auxilia non expostulant; bonis velut privatus & depauperatus sibi videtur; dum homines suis orationibus munificentiæ suæ non attrahunt liberalitates: quasi oratio humana sit census divinæ bonitatis: Ut plurimum enim nihil dona. Deus, quod desiderium supplicis non suspiret, quod orantis votum non exoptet, & precatia deprecantis instantia non extorqueat. Ex divina namque dispositione, per orationem tanquam per aquæductum major gratiarum pars è cœlo ad homines fluit: unde cùm deest oratio, depauperatus & contemptus videtur Deus. Et ob hanc causam Achaz culpatur, recusans postulare signum à Deo. Quòd enim dicit, (Non petam & non tentabo Dominum:) *Non humilitatis fuit, sed superbiæ, quòd non vult signum à Domino postulare.* Unde in Hebræo pro Isa 7. D. Hieron.

ly non tentabo Dominum, habetur, *non exaltabo Dominum*; sicut, ut alii legunt, *non laudabo Dominum.* Impius rex, & veræ tunc religionis desertor, adorans idola Gentium, oblatum sibi signum recusat, ne supplici petitione Deum laudet, & gloriosiùs exalter: supplicatio namque est ejus, à quo aliquid postulatur, laudatio, & exaltatio, ejus independentiam, opulentiam, munificentiam decantans: *Erubescat ergo humana pigritia: plus paratus est Deus dare, quàm nos accipere.* Thomas Anglic in c. 1. Jacob.

Fratres, triplex orandi habemus incentivum: divinam majestatem, divinam voluntatem, & audientiæ divinæ felicitatem: 1. Divinam majestatem, ut eam nostris orationibus honoremus: 2. divinam voluntatem ut nostris orationibus ejus dispositionem adimpleamus? (Nam quasi quoddam dogma est, neminem accipere divinum donum ex non quærentibus illud: ipsum autem Salvatorem jubet Pater poscere, ut det illi, secundùm illud: Postula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam: & ipse Salvator dicit: Petite & dabitur vobis: & ideo signanter dixit Samaritanæ: Si scires donum Dei, petiisses forsitan ab eo, & dedisset tibi.) 3. Audientiæ divinæ facilitatem: nam ut fatur laudatus Thomas Anglicus (Deus dat 1. liberaliter, non vendit sicut multi: Dat 2. generaliter, non uni, sed omnibus. Dat 3. abundanter, non parcè: Dat 4. curialiter.) Deus dat 1. liberaliter, quia, ut ait D. Bernardus, verus *beneficus est, dans affluenter, & non improperans: non improperat dona, quia dona sunt: & beneficia sua mihi dedit, non vendidit.* Dat 2. generaliter, quia non est personarum acceptor; neque nobilem & divitem, magis quàm egenum & plebeium considerat; ex æquo vult illorum salutem, & æqualiter pro illis mortuus est Christus: Dat 3. abundanter; nam ut fatur D. Augustinus; *Deus tibi totum est: si esuris, panis tuus est: si sitis, aqua tibi est, si in tenebris es, lumen; si nudus, immortalitatis tibi vestis est.* Christus quoque ad nostram salutem totum sese adhibuit, & quilibet homo potest dicere cum D. Bernardo; Orig. in Caten. Joan. 4. Serm 16. in Cant. Tract. 19. in Joan.

Serm. 3. Circumc. D. Aug. Ser. 27. de temp.

nasdo: *Totus mihi datus, & totus in meos usus expensus.* Tandem 3. dat curialiter, quia non inurbanè: *Neque enim petitur quod non habet, ut cùm non dederit, erubescat: Dives est & pius, affluens & benignus: dat & non improperat: imò tunc thesauri domus ejus tristitiam patiuntur: quando desunt delectabilia fastidia petitionum.*

In quo multum à terrenis principibus discriminatur, qui supplicantibus non præstant audientiam facilem, celerem, & civilem. Non præstant auditum facilem, præsertim humilibus & egenis, quibus ad Reges denegatur accessus. Deus verò *non spernit neque despexit deprecationem pauperis: nec avertit faciem suam à me, & cùm clamarem ad eum, exaudivit me.* Deus in infinitum magis distat à regibus, quàm sublimes quique reges ab abjectissimis suis subditis: & tamen, ut legit Paraphrastes Caldæus, *vilissimam nostram naturam despicere minimè voluit, sed exaudivit.* 2. Terreni Principes celerem non præstant audientiam: Sunt qui per biennium secuti sunt curiam, antequam alloquendi regem habeant licentiam. Quàm rari sunt Principes similes Trajano Imperatori omnibus tempestivo, & opportuno; Et ut fatur ejus Encomiastes: *Nulla in audiendo difficultas, nulla in respondendo mora: adeunt statim, dimittuntur statim.* Nemo non congruo tempore petiturus aderat, quia Trajano omne tempus erat congruum sive ad audiendas petitiones, sive ad largienda beneficia. Quod verius de Deo dici potest, qui ita est ad audiendas orationes promptus & paratus, ut nullum sit tempus, quo non præstò sit, quo auditum non præbeat. *Cùm invocarem, exaudivit me Deus.* Quid est, cùm invocarem? Sanè illico, omni tempore, in quacumque hora, nulla interposita mora, nullo interveniente qui impediat. Nam ut ait D. Chrysostomus, (Non affistit miles, qui expellat, non satelles qui tempus interrumpat, non est qui dicat: Non est nunc tempus accedendi, veni posteà: sed quando veneris erit audiens, etiamsi tempore prandii, etiamsi tempore cœnæ, etiamsi nocte intempesta, etiamsi in foro, etiamsi in via, etiamsi in cubili, etiamsi totus in magistratu fueris, nihil vetat, quò minus tuam petitionem audiat, si ritè vocaveris. Neque enim opus est janitoribus, qui te introducant, neque dispensatoribus, procuratoribus, custodibus, aut amicis.) Tantam audientiæ celeritatem admirans D. Gregorius Nazianzenus exclamat: *O miram beneficentiæ celeritatem! ô facilem contrahendi rationem! Hoc bonum solo voluntatis pretio emendum tibi proponitur: appetitionem ipsam Deus ingentis pretij loco æstimat, sitit sitiri, bibere cupientibus potum præbet; cùm à Deo beneficium petitur, beneficio affici deputat: prompta, munifica, atque profusa natura est, jucundius dat, quàm alij accipiunt.* Plures condensat Nazianzenus sententias, quibus demonstret, quàm facilè, promptè, & urbanè Deus præbeat orantibus auditum. Verùm si Deus benignè deprecantes suscipit, multi terreni Principes, supplicantibus inurbani improperant, dicentes apud Cassiodorum: *Alter nos frequentia invidiosa exaggerat, alter miserarum molestia castigat; alter furiosa contentionum seditione circundat.* Deus autem neque orantium multitudine obruitur, neque miserorum afflictionibus offen-

Pſal. 21.

Plin.

Pſal. 4.

In Pſal 4.

Orat. 40. in ſanct. Baptiſma.

offenditur, neque supplicantium clamoribus concitatur, sed omnibus opportunus, munificus & benevolus, cunctos absque discretione, mora, & repulsa, audit & exaudit: Quare fratres, *Si quis vestrum indiget sapientia, postulet à Deo qui dat omnibus affluenter, & non improperat.* Indigentiam & necessitatem suam Deo exhibeat, qui est omniscius, omnipotens & bonitate præditus illam cognoscit, illam juvare vult & potest. Orationi diligenter, invigilet; *per hanc enim omnia nobis utilia tribuuntur à Domino, & cuncta noxia effugantur.* Per hanc habemus indigentiæ subsidium, adversitati solatium, & adversus iniquitatem præsidium: per hanc in publica calamitate Dei iram placamus, ejusque attrahimus misericordiam; per hanc dispositionem divinæ voluntatis sequimur quæ orantibus desiderat largiri gratiam & gloriam. D. August. lib. de salut. Docum. c. 28.

CONCIO SECUNDA.

ORationis excellentiam & dignitatem Patres una voce commendant. Orationem quidem Dominicam, quæ *quantumcumque substringitur verbis, tantum diffunditur sensibus*; complectens, ut subjungit Tertullianus, *omnem pene sermonem Domini, omnem commemorationem disciplinæ, ut revera in oratione breviarium totius Evangelii comprehendatur.* Christus Dominus qui est verbum humanatum & abbreviatum, in oratione velut in compendium redegit præcipua totius religionis documenta. Etenim *compendiis paucorum verborum, quot attinguntur edicta Prophetarum, Evangelistarum, Apostolorum, sermones Domini, parabolæ, exempla, præcepta? quot simul expunguntur officia? Dei honor in Patre, fidei testimonium in nomine, oblatio obsequii in voluntate, commemoratio spei in regno, petitio vitæ in pane, exomologesis debitorum in deprecatione tutelæ.* Tertulliani vestigiis inhærens D. Cyprianus de oratione Dominica, ait: Qualia autem sunt orationis Dominicæ sacramenta, quam multa, quam magna, breviter in sermone collecta, sed in virtute spiritualiter copiosa! Ut nihil omnino prætermissum sit, quod non in precibus atque orationibus nostris doctrinæ compendio comprehendatur.) Ex D. etiam Ambrosio *Dominica oratio omnia comprehendit.* Quod comprobat D. Cyprianus ad orationem Dominicam flectens Esaiæ vaticinium. (Consummatio abbreviata inundabit justitiam: consummationem enim & abbreviationem Dominus Deus exercituum faciet in medio terræ.) (Quid mirum si oratio talis est quam Deus docuit, quia magisterio suo omnem pacem nostram salutari sermone, breviavit? Hoc jam per Isaiam Prophetam fuerat ante prædictum, cum plenus Spiritu sancto de Dei majestate, ac pietate loqueretur: Verbum consummans, inquit, & brevians in justitia, quoniam sermonem breviatum faciet Deus in toto orbe terræ. Nam cum Dei sermo Dominus noster Jesus Christus omnibus venerit, & colligens doctos pariter & in-

Tert. lib. de Orat. 1.

Tert. lib. de Orat. 9.

Tract. de Orat. Dom.

Lib. de Virgin. cap. 2. Cap 10.

& indoctos, omni sexui atque ætati præcepta salutis ediderit; præceptorum suorum fecit grande compendium.) Oratio est præceptorum compendium: vel quia præceptorum perfecte adimplendorum vigor, à brevi orationis sermone vivide afflatur: vel quia fervens oratio omnia virtutis opera, etsi injussa, ingeniosa devotione sibi præcipit, & obsequenter adimplet: vel quia homo orationi assiduus suis operibus divina præcepta compendiose commentatur: vel tandem quia quemadmodum dilectionem Apostolus nuncupat legis plenitudinem, ita Cassianus asseverat orationem Dominicam *perfectionis plenitudinem continere.*

D. Chrysost Lib de Orando Deo.

Collat. 9. cap. 24.

Tertull. de Orat. 1. Tract. de Misericordia.

Lib. de Orat Divin. cap. 1.

Collat. 9. cap 1. Tract. de Orando Deo.

Verum omissa oratione Dominica, cujus *brevitas magna ac beata interpretationis substantia fulta est.* D. Augustinus de oratione in communi sic fatur. *Quid est oratione præclarius? quid in tota nostra religione sublimius?* Ut autem docet Guillelmus Parisiensis Antistes (Orationis præcellentia apparet in eo, quod omnis sacrificatio, omnis benedictio, & omne sacramentum, & omnino quidquid in cultu Divino honorifice agitur, aut oratio est, aut oratione peragitur, sive perficitur.) Cassianus in virtute orationis reliquas omnes virtutes vult *colligatas atque compactas.* Quod ab enumeratione comprobat Ephren Sirus. (Oratio temperantiæ est custodia, iracundiæ frænum, animi elati repressio, & ad modestiam revocatio. Ad acceptas injurias medicina, invidiæ destructio, impietatis correctio. Oratio corporum robur, rei familiaris administratio, recta juris legumque constitutio, regni potentia, trophæum belli, tutela pacis. Oratio virginitatis sigillum, fides nuptiarium, viatorum præsidium, dormientium custos, evigilantium confidenda, agricolarum fertilitas, navigantium salus. Oratio reorum patrona, vinctorum relaxatio, mœrentium consolatio, lætantium jucunditas, lugentium solamen, celebritas festi natalitii, conjugum corona, morientium sepultura. Oratio, proborum promotio, ab improbis aversio, & peccantium emendatio.) Hactenus Ephren plures orationis perfectiones, vires, victorias, & effectus condensans, quibus aut de vitiis gloriose triumphat; aut cum cæteris virtutibus reciprocat. Cum Ephren concordat Antonius, aiens: (Oratio, custodia est temperantiæ, virginitatis sigillum, iræ castigatio, superbiæ moderatio, animæ memoris injuriam expiatio, invidiæ domitrix, pacis confirmatio) Neque minora sunt orationis elogia quæ conglobat Climacus. (Oratio, si ipsius naturam seu qualitatem spectes, est familiaris conversatio & conjunctio hominis cum Deo: si autem vim seu efficaciam, mundi conservatio, Dei reconciliatio, mater lachrymarum, & iterum filia, propitiatio peccatorum, pons tentationum, propugnaculum adversus impetum afflictionum, bellorum oppressio, & extinctio, virtutum scaturigo, gratiarum divinarum conciliatrix, profectus spiritualis, nutrimentum animæ, mentis illustratio, tristitiæ solutio, iræ diminutio, speculum religiosi profectus, dimensionum index, status declaratio, futurorum significatio, gloriæ futuræ indicium.) His verbis innuere videtur

In Meliss. 11 Ser. 46.

Grad. 28.

videtur Climacus, quod oratio cum cæteris virtutibus quodammodo reciprocat, quasi cæteræ virtutes sint cum oratione synonimæ, vel consequentiæ ex illa deductæ, vel arbores, ex illa tanquam ex radice, fotæ, nutritæ, adipatæ, & fœcundatæ, ad fertilem omnium sanctitatum proventum. Neque sola temperantia salvare potest hominem, neque cura pauperum, neque benignitas.) Sed oportet ut omnia simul concurrant in animas nostras. *Caterum precatio ceu radix & basis, omnibus substernitur.* Virtutes sine oratione, sunt quodammodo velut fructus in arbore exectis radicibus emortua; eradica arborem, & fructus marcent ad interitum: Tolle orationem, & omnium virtutum opera prope eradicasti, & fabricam sublata basi evertisti. Oratio est plantarium bonorum operum, sanctitatum basis, virtutum fundamentum, fomes, subsistentia, & consummatio: & ut fatur Magnus Gregorius, *virtus veræ orationis, est celsitudo Charitatis.* Tot elogia quibus Patres orationem prædicant, ejus encomium non consummant, ad ejus excellentiam & dignitatem rite propalandam, addendum est; quod oratione 1. Trinitas honoratur. 2. homo sublimatur. 3. terra, cœlum æmulatur. Homil. 27. in Evang.

I. PARS.

Oratione *Deum honoramus.* Nam ut docet Parisiensis Antistes, *oratio pars est Divini cultus, & honorificentiæ* pertinens ad virtutem religionis, divinam quoque testans excellentiam. Nam ut perfecte ait Imperfectus: *Est autem oratio quasi quoddam spirituale tributum, quod anima offert Deo de visceribus suis.* Et quia inter tributa quæ homo ex religione solvit Deo, majus & præstantius est *Sacrificium mundum, scilicet oratio de conscientia pura*, est nobile illud & præcipuum tributum divinæ majestati solvendum. Fides immolat Deo mentis cogitationes, obedientia voluntatis libertatem, mortificatio corporis vigorem, oratio vero totam animam, quæ ante Deum velut accensa consumitur, velut pretiosus liquor effunditur, & velut thus & sacrum Thymiama resolvitur. Et quia excellentia & majestas est communis tribus personis divinis per orationem *Deum cum suis honoramus*; nimirum cum Patre, Filio, & Spiritu sancto, in quibus una & eadem est divinitas. Ultra hunc honorem toti Trinitati communem, specialiter per orationem honoratur, 1. Pater; tanquam orationis objectum: 2. Filius, tanquam orationis exemplar & medium: 3. Spiritus sanctus, tanquam orationis principium. Tert. lib. de Orat 2. L. de Rhetor. Divin. cap. 1. Homil 13. in Matth. Tert. lib. 4. adv. Marc.

1. Oratio Dominica *incipit à testimonio Dei, & merito fidei, cum dicimus; Pater noster, qui in cœlis es. Nam & Deum oramus, & fidem commendamus, cujus meritum est hæc appellatio?* Paternitas est propria primæ personæ Trinitatis, quæ Filium ab æterno per memoriam fœcundam generat, & quia *nomen Dei Patris nemini proditum fuerat: etiam qui de ipso interrogaverat Moyses, aliud quidem nomen audierat; nobis revelatum est in Filio. Iam enim Filius novum Patris nomen est; Ego veni, inquit, in nomine Patris.* Ante Verbi incarnationem non adeo erat distincta Patris, & Filii notitia, at post humanationem Verbi *Christo licuit commentari divinitatem rem propriam*, & per miracula quæ patravit in nomi- Tert. lib. de Orat 2. Tert. lib. de Orat. 3. Tert. Apol. 22.

nomine Patris se verum Dei Filium & adhuc Patrem testatus est: Idcirco quoties dicimus orationem Dominicam, & primam Trinitatis credimus personam, toties ejus honoramus Paternitatem. Subjungitur noster, quia *scriptum est: qui in eum crediderint, dedit eis potestatem ut Filii Dei vocentur.* Uti enim Verbum divinum est Filius Dei per naturam quia Pater per generationem communicat illi divinitatem, ita justi sunt Filii Dei per adoptionem, quia dum justificantur & gratiam habitualem recipiunt, fiunt divinæ naturæ consortes & participes. Vocando Patrem nostrum, illum honoramus, quem authorem & largitorem gratiæ recognoscimus; *quamquam frequentissime Dominus Patrem nobis pronuntiavit Deum.* Deus est Pater noster, tum in ordine naturæ; tum in ordine gratiæ. In ordine naturæ, est cunctorum generaliter hominum Pater, quos tanquam Deus & prima causa produxit: In ordine gratiæ, est duntaxat Pater justorum, quos per sanctitatem adoptavit in Filios. Subjungimus: Pater noster qui es in cœlis (non tanquam sit ibi Deus, & quasi cæteras mundi partes deseruerit, qui ubique præsens est, non locorum spatiis, sed majestate potentiæ:) sed velut erudiamur Patrem qui ratione suæ immensitatis est ubique per essentiam, præsentiam & potentiam, esse in cœlo per gloriam tanquam objectum beatitudinis, sibi essentialis, & participatæ sanctorum; ad Dei autem honorem spectat, ut omnes sancti ab eo suam emendicent fœlicitatem; ipse vero non ab alio, sed à semetipso illam habeat vel (in cœlis: Ergo cum dicit, non illic Deum concludens; hoc ait: sed à terra abducens orantem, *& excelsis regionibus affigens.*) Sanctificetur nomen tuum. *Id ergo ut sanctificetur postulamus; non quod deceat homines Deo bene optare, quasi fit & alius de quo ei possit optari, aut laboret nisi optemus:* id est quasi ulla alia sit divinitas de qua ei possit optari, ut sanctificetur: cum enim sit unus & solus Deus, nequit ejus nomen ab alio Deo sanctificari: sed ex semetipso essentialiter sanctum est. Unde edocuit nos Christus ut dicamus ad Patris honorem; Sanctificetur nomen tuum: (Non quod oremus, ut sanctificetur quod per se sanctum est, sed quod petamus ut quod per naturam sui sanctum est, sanctificetur in nobis.) Hanc explanationem mutuatus est D. Hieronymus à Tertulliano, cujus hæc sunt verba, *Hoc quantum ad gloriam Dei. Alioquin quantum ad nostram petitionem, cum dicimus Sanctificetur nomen tuum, id petimus, ut sanctificetur in nobis, qui in illo sumus.* Neque solum fideles Dei majestatem credentes & colentes postulant, ut sanctum ejus nomen ab ipsis honoretur & revereatur, sed etiam ut infideles, qui in errore versantur, Dei assequantur notitiam, suos illi deferant cultus, ab eisque sanctissimum ejus nomen sanctificetur. *Simul & in cæteris quos adhuc gratia Dei expectat, ut & huic præcepto pareamus, orando pro omnibus, etiam pro inimicis nostris: ideoque suspensa enuntiatione nos dicentes, sanctificetur in nobis, in omnibus dicimus,* sive justis & fidelibus, sive scelerosis & infidelibus, *Secundum hanc formam subjungimus: Fiat voluntas tua in cœlis & in terra. Non quod aliquis obsistat quo minus voluntas Dei fiat,*

Tert. lib. de Orat. 2.

Tert. ibid.

D. August. Ser. 28. de Tempor.

D. Chrysost. Ho. 20. in Matth.

Tert. lib. de Orat. 3.

D. Hieron. Epist. 151.

Lib. de Orat. 3.

Tert. ibid.

fiat, & ei successum voluntatis suæ oremus, sed in omnibus petimus fieri voluntatem ejus. Quænam est autem voluntas Dei, quam exoptat fieri in nobis in terra? nisi christianæ disciplinæ observantia? *Quid autem Deus vult,* Tertull.
quàm insedere nos secundùm suam disciplinam? Quænam est adhuc Dei voluntas, quam in cœlis fieri desiderat: nisi ut salutem consequamur? *Quia summa est voluntatis ejus, salus illorum quos adoptavit.* Ut autem salutem consequamur in cœlis, observanda est christiana disciplina in terris: igitur iste est *sensus petitionis, ut in nobis fiat voluntas Dei in terris, ut possit fieri scilicet &* Tertull.
in cœlis. Observatio namque divinæ legis est adulto necessaria ad immortalem adipiscendam fœlicitatem. *Veniat quoque regnum tuum, ad id pertinet,* Tertull.
quòd & fiat voluntas tua in nobis scilicet. Nam Deus, quando nos regnat, in cujus manu cor omnium regum est? (Hac ratione precatur, ut ejus regnum adveniat; non, ut ipse quod possidet, hoc acquirat: non ut illi aliunde adveniat, Venant.
id est, ut ei regnum præstetur à superiori persona.) Nam quis Deo superior? Æternus Pater nequit habere suum regnum, ab alio numine, quia non est nisi unicus Deus, neque ab alia persona, quia ipse est prima Trinitatis persona. Petimus ergo, Adveniat regnum tuum, vel ut nos cœleste comparemus regnum, vel ut Dei regnum adveniat cunctis hominibus: ita ut cuncti mortales ejus recognoscant imperium, & mandatis ejus obtemperent. Itaque *quidquid nobis optamus, in illum auguramur, & illi de-* Tert. lib. de
putamus quod ab illo expectamus: scilicet cuncta bona, ad quæ nostrum Orat. 5.
fertur desiderium, eminentissimo modo in illo reperiuntur, à quo futuram expectamus beatitudinem, tanquam à summo bono sibi, nobisque sufficientissimo: & nunc per orationem veneramur æternum Patrem tanquam ejus objectum: honoramus quoque filium velut orationis nostræ medium efficacissimum.

2. Refert Tertullianus, primipilos Christianos *ad orientis regionem pre-* Apolog 15.
cari; quam consuetudinem D. Justinus seu Auctor Responsionum ad Or- Quæst. 118.
thodoxos à sanctis Apostolis acceptam asseverat. Quod ab ipsis etiam Gentibus usitatum testatur Tertullianus, *sed & plerique vestrûm affectatione aliquando & cœlestia adorandi ad Solis ortum labia vibratis.* Gentiles ignorantiæ & erroris involuti tenebris, ad Orientem obvertebantur, Solem falsò tanquam Deum existimantes & adorantes. Christiani ad Orientem versus deprecantur, *alia longè ratione, quàm religione Solis*: Solem enim non Deum, sed crea- Tertull.
turam à Deo factam credebant. Cur autem Christiani versus Orientem orarent, rationem affignat D. Joannes Damascenus, Nimirum quia Christus cruci affixus versus Occasum spectabat; itaque Christiani conversi ad Christum in cruce pendentem, respectabant in Orientem. Aliam rationem prodit D. Hieronymus: *In mysteriis primùm renuntiamus ei, qui in occidente est,* Lib 4. de
nobisque moritur cumpeccatis, & sic versi ad orientem pactum inimus cum sole ju- Fid Orthe.
stitiæ, & ei nos servituros esse promittimus. Ultra has rationes tres alias adhuc 15.
subjungo. 1. Quia Sol est figura Christi, qui est Sol justitiæ, quo sensu de co- In cap. 6.
lumba ait Tertullianus: *Amat figura Spiritus sancti, orientem Christi figuram.* Amos.
Lib. adv.
Valent. 3.

2. Quia Dei Filius Oriens nuncupatur à Prophetis : quare Zacharias de
Luc. 1. cœlo illustratus prædicat misericordiam Dei, quia *visitavit nos Oriens ex alto.* 3. Quia Christus Oriens & Sol justitiæ est orationis nostræ doctor, exemplar, & medium efficacissimum. Doctor quidem, *quid mirum? Deus*
Tert lib de Orat 9. *solus docere potuit, ut se vellet orari. Ab ipso igitur ordinata religio orationis, & de Spiritu ipsius jam tunc cùm ex ore divino ferretur, animata suo privilegio, ascendit in cœlum, commendans Patri, quæ filius docuit.* Quòd si Doctoris nobilitas doctrinæ arguit nobilitatem, meritò Tertullianus ex dignitate Christi,
L. de Orat. 1 orationis colligit excellentiam. *Et quid non cœleste, quod Domini Christi est, ut hæc quoque orandi disciplina?* Christus est etiam orationis exemplar. Patrem orans, suspiciens in cœlum. *Quo & ipse filius suspiciens & orabat, & po-*
Tert. lib adv. Prax. 25 *stulabat à Patre, quo & nos erectos docebat orare; Pater noster qui es in cœlis.*
In Psal. 56. Quòd si inquiramus à D. Augustino, cur Dominus oravit, respondebit: *Ad hoc oravit Christus, ut doceret nos orare; ad hoc passus est, ut doceret pati.* Christus passus est, nobis relinquens exemplum, ut ejus sequamur vestigia; eodem modo orare dignatus est, ut nobis esset orationis exemplar. (De Domino nostro scriptum est: quòd procidens in terram ita oraverit, ut ab eo guttæ sanguinis stillarent: quid autem indigebat Christus, ut taliter supplicaret? Non ille quidquam indigebat, sed nobis exemplo suo orationis remedia præparabat.) Tandem Christus est medium orationis efficacissimum, ad impetranda nobis necessaria.
D. Aug. Ser. de Orat.

Non absque mysterio sæpè sæpius Christiani extensis manibus orant:
Apolog 30. quod innuit Tertullianus, apud quem sic fantur: *Illuc suspicientes Christiani, manibus expansis, quia innocuis; capite nudo, quia non erubescimus, denique sine monitore, quia de pectore oramus.* Sextuplici autem potissimùm de causa alias & etiam nunc orantes Christiani levant manus in modum crucis. 1. Ut
D. Aug. in Psal. 62. imitentur Christum, qui manibus cruci affixis, oravit: *Dominus Deus noster manus in cruce levavit:* Leva ergo manus in oratione. 2. Ut hæc figura crucis orantis revocans ad Christianorum memoriam tormenta, quæ pertulit in cruce Christus, ipsos ad passiones & martyria subeunda invitaret.
Tert. Apol. 30. *Paratus est ad omne supplicium, ipse habitus orantis Christiani.* 3. Quo denotaretur extendendas esse ad bona opera Christianorum manus. Nam ut subjungit D. Augustinus de Christo loquens: *Ideo extensa sunt manus ejus in*
D. Aug. ibid *cruce, ut manus nostræ extendantur in bona opera.* 4. Quia orationes totum suum valorem mutuantur à Christi Passione. *Ecce levavit ille manus, & obtulit sacrificium Deo seipsum, & per illud sacrificium deleta sunt peccata nostra. Levemus & nos manus nostras ad Deum in prece, & non confundentur manus levatæ ad Deum, si exerceantur in bonis operibus.* 5. Quia Sacerdos in Missa sacrificans & orans, repræsentat personam Christi, qui pro humana salute
D. August. 2. Timoth. 2 habuit in cruce manus extensas. *Unde præceptum est, ut levatis manibus oremus ad Deum, levantes puras manus.* 6. Quia orationes vim impetrandi habent à passione Christi; ideo Ecclesia, dum aliquid à Deo impetrare de-
Tert. l. 4. adv. Marc. 9. siderat, *per Christum Iesum, Catholicum Patris sacerdotem,* ejusque unigenitum

Filium

Filium postulare consuevit. Hæ sunt præsertim rationes, *quibus nos non attollimus tantùm manus, sed etiam expandimus, ex Dominica Passione modulatum, & orantes confitebimur Christo.* Tert lib de Orat. 11.

Judæi Deum exorare cupientes orabant per Abraham, Isaac, & Jacob, qui fuerant patriarchæ Deo chari: Ecclesia verò æterni Patris implorat misericordiam per Dominum nostrum Jesum Christum filium ejus; quantò dignior & Patri charior filius quàm servus, tantò majorem habet virtutem ad impetrandum oratio per ipsum facta. Molossitæ à rege aliquid supplici oratione efflagitantes, id expostulabant per regis filium, quem prensabant ulnis, brachiis stringebant, & paternis sistebant oculis, ut regem charissimi filii aspectu, elinguique oratione ad subditorum vota vel preces flecterent. Idipsum fecit Themistocles, qui Athenis exulare jussus, ad Admetum regem supplex se contulit, & sapienti reginæ consilio, filium quem manu gestabat, patri ostendit: Oravit Themistocles, imò & peroravit. At longè efficacius in cœlesti curia Dei Filius perorat Patrem, qui ad supplicium inclinatur vota tum ex magnis Filii meritis, quibus negari nihil omnino potest: tum ex summo in Filium amore. *Apud Patrem non intercedit extraneus; intus est in Patris pectore, ipse qui intervenit & exorat affectus.* Porphyrius Gazæ Episcopus, Christianæ religionis zelo succensus, adiit Arcadium Imperatorem, ab eoque expostulavit, ut cuncta idolorum templa solo æquarentur. Repulsam passus, libellum supplicem nomine Theodosii junioris recenter nati, & fonte baptismatis regenerati, composuit, & Arcadio pueruli manu offerre curarit. Imperator, de dilecti filii manu suscipiens libellum, Porphyrium sui voti compotem effecit: Christiane, si Deum exorare desideras, stude, ut oratio tua sit justa: at *oratio non est justa nisi per Christum*, medium impetrandi efficacissimum, nisi ab Spiritu sancto, qui est justæ orationis principium. D. Chrysol. ser. 2.

3. *Sic igitur oratio à Christo instituta ex tribus constituta est: ex sermone quo enuntiatur, ex ratione, qua suscipitur; ex Spiritu quo tantum potest.* Sermonem quo enuntiari debet Oratio Dominica, docuit nos ipsemet Christus, non secus ac rationem, qua suscipienda est, pro spiritu autem quo tantum potest, intelligendus est spiritus orationis. Ex D. namque Augustino uti datur spiritus sapientiæ, spiritus timoris, cæterorum que donorum, ita datur spiritus orationis, quæ non fit nisi ab Spiritu sancto spirante. Spiritum illum orationis effundendum super domum David pollicitus est Deus: *Effundam super domum David, & super habitatores Ierusalem spiritum gratiæ & precum.* Non dicit spiritum mortificationis, aut eleemosinæ & largitionis, aut pudicitiæ & castitatis, aut patientiæ & fortitudinis, sed spiritum orationis: seu, ut ait D. Chrysostomus, *donum precum*, quòd fideles ad orandum impellat. Simul connectit Propheta *spiritum gratiæ & precum*: vel quia nemo nisi ex gratia Dei valet orare: vel quia oratio justi gratia habituali decoratur, vel ut denotet hominem *animatum spiritu omnium animatore* honorare Deum suis orationibus: Spiritus sanctus dicitur omnium animator, quia Tert. lib de Orat. 1. Zachar 12. In c. 8 Rom. Tert Apol. 48.

cunctis viventibus largitur vitam: imo homini quem justificat, donat vitam supernaturalem, in eo inhabitat, & ad orandum animat. Et ob hanc causam Gregorius Nyssenus vocitat orationem *sacrum & divinum opus*; quia procedit ab Spiritu sancto. Nam ut fatur Apostolus; *ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.*

Orat. 1 de Orat. Dom. Rom. 8.

Circa hunc autem Apostoli locum tria sunt elucidanda. 1. Quis sit ille Spiritus, qui postulat: 2. Quomodo postulet: 3. Quid per gemitus inenarrabiles sit intelligendum. 1. Illum Spiritum pro nobis postulantem Lyranus vult esse Angelum custodem: Oecumenius virtum spiritualem seu ministrum Ecclesiæ, cui in primitiva Ecclesia gratia data erat à Spiritu S. orandi pro populo, quod munus negotiatur hac ætate Sacerdos pro populo supplicans. Theodoretus Spiritum orationis seu gratiam Spiritus S. qua excitati oramus: alii superiorem animæ portionem gratiam Dei illustratam & adjutam, quæ spiritus vocatur, & carni contrariatur D. Augustinus gratiam habitualem seu charitatem: *Spiritus, id est charitas ipsa gemit, ipsa orat.* D. Ambrosius Spiritum sanctum, qui adjuvat infirmitatem nostram, docetque nos quid debeamus orare, & hunc sensum intendere videtur Apostolus, ut ex textus connexione constat: *Spiritus adjuvat infirmitatem nostram: nam quid oremus sicut oportet nescimus; sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* Et hæc est etiam mens Tertulliani, ut constat ex subsequenti loco, in superioribus allato: *Ab ipso igitur ordinata religio orationis, & de Spiritu ipsius, jam tunc cum ex ore divino ferretur animata suo privilegio, ascendit in cœlum, commendans Patri quæ Filius docuit.* Quis enim est Spiritus Dei nisi Spiritus sanctus? Oratio Spiritu sancto animata suo privilegio ascendit in cœlum: quia (Oratio justi penetrat cœlos.) Quomodo autem 2. Spiritus sanctus postulet, non conveniunt inter se Doctores. Arius & Macedonius volunt Spiritum sanctum proprie Patrem orare, & ita non esse Deum, sed creaturam. Hunc errorem confutat D. Augustinus: *Spiritus sanctus in Trinitate est, quem Patri & Filio consubstantialem & coæternum, fides Catholica confitetur.* D. Augustinus vult Spiritum sanctum postulare pro nobis, quia scilicet nos postulare facit; eodem modo quo in Evangelio dicitur, *Spiritus Patris qui loquitur in vobis*; id est qui vos facit loqui. Quod hac comparatione belle declarat Origenes: Sicut Magister ut rudem plane discipulum litteras doceat, ad ejus ruditatem se dimittit, primusque litteras pronuntiat, pueroque præit, ut puer repetens id quod pronuntiavit Magister, idipsum addiscat: ita Spiritus sanctus videns hominem carnis exagitatum perturbationibus, nescientemque quid orare debeat sicut oportet, ipse quasi magister orationem præmittit, ejusque animo immittit, quam ille (si discipulus Spiritus sancti esse desiderat) prosequatur. Tandem ex D. Thoma Spiritus sanctus postulat, id est Paracletus & advocatus noster in consistorio sanctæ Trinitatis, magno pondere, magna auctoritate, & magna instantia proponit, *commendans Patri, quæ Filius docuit*; quasi Præfectus & Magister libellorum supplicum quos toti Trinitati,

Gal. 5. Tract. 6. in Joan.

Epist 33. ad Horont.

L. de Orat. 5.

Eccles. 25.

Tract. 74 in Joan. Epist 121. de orando Deo. Matth. 10.

3. p. q. 24. a. 4.

Text ibid.

quasi

quasi noster interpres exponit. 3. *Gemitibus inenarrabilibus*, id est, ait D. Ambrosius, cœlestibus & divinis quibus excitat & toti Trinitati proponit. Fratres, Spiritum sanctum humiliter deprecemur, ut adjuvet infirmitatem nostram, doceat nos orare sicut oportet, largiatur nobis donum precum, & excitet in nobis gemitus doloris, & amoris. *Quia gemitus non est nisi miserorum, & oratio non est nisi indigentium: ideo gemamus modo, oremus modo. Transiet oratio, succedet laudatio; transiet fletus, succedet gaudium*: oratione etenim & Trinitas honoratur, & homo sublimatur. Epist. 23. D. August. in Psal. 26.

Ad hominem *religionis Sacerdotem* spectat offerre Deo orationis sacrificium, ad quod illum stimulat Regius Vates apud Tertullianum: *Sacrifica Deo sacrificium laudis, & redde Altissimo vota tua.* Hujusmodi oblatio Deum honorat, & hominem exornat. Quod hac comparatione belle declarat D. Chrysostomus. (Quod si amictus hominis, pedum gressus, & risus dentium, quæ in eo celantur intus, retegit ex sapientis Salomonis sententia: multo magis precatio, Deique cultus est justitiæ argumentum, cum illa veltis sit quædam spiritualis ac divina, quæ mentes nostras magno decore ac pulchritudine induit, & exornat; quæ singulorum vivendi rationem aptam efficit atque compositam; quæ non patitur ulla re vili & absurda, mentem occupari; quæ persuadet ut Deum ac dignitatem, quæ ab illo ad nos derivatur, vereamur.) Plures alias prærogativas dinumerat Chrysostomus, quas homini confert oratio, inde hominem orationi vacantem significat, orationis vacuum depretiat: (Quando aliquem video à precationis studio abesse, neque illius ardenti ac vehementi amore teneri, jam mihi exploratum est, nihil ab eo magnificum, nihil præclarum posse fieri: quando verè aliquem cerno in Deo colendo sine satietate persistere, quique non precari assidue, in magnis numeret detrimentis: omnium illum virtutum acerrimum cultorem, Deique templum esse conjicio.) In eo enim habitat Spiritus sanctus; imò & per os ejus loquitur: *Qui habitat in pectore, ipse est in voce.* Adeo homini gloriosa est oratio, ut abilla totam suam dignitatem sumere videatur, ideoque D. Ambrosius hæc Regii Vatis verba: (Intret oratio mea in conspectu tuo,) sic legit: *Intret dignitas mea in conspectu tuo*: quasi oratio sic humanæ dignitatis complementum, per illam enim homo 1. cum Deo confabulatur: 2. in Angelum immutatur: 3. in Deum velut transfiguratur. II. PARS. Tert. lib de Resurr. Carn. Lib. adv. Jud. 5. Orat. 1. de Precat. D. Cypr. Tract. de Or. Dom.

1. Quis dubitet mire nobilitari hominem qui *ad cœlum supplices manus tendat, nubes numeret orans, animam suam Deo suo voveat.* Multum cæteris animantibus antistat homo: nam est ratione præditus, mentis cogitationes sermone declarat, sapientiæ capax est: libertate pollet, ad cœlum extollit oculos, Dei efficitur templum, ejusque colloquio & familiaritate potitur. In oratione autem omnes illæ hominis prærogativæ mirum in modum splendent. Homo 1. ratione pollet: at *oratio est ascensio mentis in Deum.* 2. Homo non solum mentis ratione, sed etiam oris sermone, belluas superat. *Oratio nostri oris est ratio, quan-* Tert. Apol. 24. D. Damasc.

D. Bernard. Serm. 23. de diversis. D. Auguſt. Ser 136. de Temp. D. Auguſt. lib de Spir. & Anima c. 50. D. Auguſt. Tract. de Miſericor. Serm. 3 de ſanct. Petr. & Paul. D Aug. Ser. 2. de Orat. S. Nilus in cap patœm. Epiſt. 4. D. Aug. Ser. 6 in Com. mun. Lib. 2. de orando Deo. Lib 5. Var. Epiſt. 2. S. Ephren. Sirus. Climac. grad 28. D Auguſt. Tract de Miſericordia.

do jam ore ſuo loquitur cum Deo ſuo. Homo 3. eſt ſapientiæ capax, quæ inter habitus intellectuales nobiliorem tenet dignitatis gradum; nam ad altiſſimarum cauſarum & rerum aſſurgit notitiam: *Oratio eſt aſcenſio animæ de terreſtribus ad cœleſtia, inquiſitio ſupernorum, inviſibilium deſiderium.* Homo 4. libertate à beſtia diſcriminatur, libertas vero cum in voluntate ſita ſit quæ eſt præcipua animæ potentia, multum hominem nobilitat: *Oratio eſt converſio in Deum, per pium & humilem affectum.* 5. Homo maxime diſtinguitur à cæteris animantibus, quod hæc terram reſpiciunt, ille vero ad cœlum, tum corporis, tum mentis attollit oculos: *Oratio cœlos penetrat, nubes tranſit, Dei aures attingit;* & ut aliorſum fatur D. Auguſtinus: *Omnis ſanctus quando orat, relinquens humilia vel terrena, in altum mente extollitur, & in ſublime rapitur, & cogitatione ſancta, cœlo efficitur vicinior.* Et quaſi parum ſit quod homo media oratione, nubes tranſcendat, in ſublime feratur fiat cœlo vicinior; *Oratio pura cœlorum altitudinem penetrat, & uſque ad conſpectum divinæ majeſtatis aſcendit.* 6. Beſtia nequit eſſe Dei templum, quia gratiæ & gloriæ eſt incapax: Homo vero juſtus eſt Dei ſacrarium. *Sancta eſt orationis ara: portrahit enim ad nos ſancte Sanctum Sanctorum;* & ut acute ait ſanctus Paulinus, *in oratione fit conceptio ſpiritualis:* qua mens Deo gravidatur: intellectus enim attrahit intra ſe objectum quod concipit: oratio autem eſt mentis operatio.

Tot dotibus quibus homo belluis antiſtat, multum commendatur hominis dignitas, ſed abſque comparatione magis, ex privilegio quod habet colloquendi cum Deo & familiariter confabulandi cum eo: *Grande miraculum, ut homo terra & cinis, in ſua puriſſima oratione, cum Deo fabuletur!* Quis non miretur & divinam benignitatem, & humanam dignitatem? Benignitatem, qua Deus ſuprema & infinita majeſtatis, hominem ad ſuum colloquium admittere dignatur: dignitatem, qua homo cum Deo familiariter converſatur. Talem ac tantam dignationem & dignitatem ab homine ſemper meditandam deſiderat D. Chryſoſtomus. *Conſidera quanta tibi conceſſa ſælicitas, quanta gloria attributa orationibus fabulari cum Deo; cum Chriſto miſcere colloquium; petere quod velis; quod deſideras poſtulare.* Magnum honorem ſe aſſecutos exiſtimant curiales quando conceditur illis licentia alloquendi regem: quapropter Theodoricus rex ſic de ſe ſuperbe & arroganter loquitur apud Caſſiodorum: *Quilibet habere noſtra colloquia, munera credit eſſe divina.* Quanto major eſt divina majeſtas, quam regia dignitas; tanto glorioſius eſt cum Deo fabulari, quam colloqui cum Rege: At *oratio cum Deo eſt colloquium.* Homines cum rege aliquando loquentes, cum eo familiariter non confabulantur; at *oratio eſt familiaris converſatio, & conjunctio hominis cum Deo.* Homines cum rege familiariter converſantes de rebus nullius momenti ut plurimum colloquuntur; at *oratio eſt qua cum Deo loquimur; qua Patrem Deum dicimus; qua univerſa deſideria noſtra in conſpectu majeſtatis ejus effundimus;* quia ex tali colloquio immutamur in Angelos.

2. Ho-

2. Homines orationi vacantes, & cum Deo colloquentes *de familia angelica deputantur.* Non quod revera desinant esse homines, & efficiantur Angeli, sed ut fatur Tertullianus de orantibus; *translatis scilicet in Angelicam qualitatem.* Quod quomodo efficiatur, belle declarat D. Chrysostomus. *Homo qui cum Deo loqui didicit, qui cum Deo loquitur, erit deinceps Angelus.* Plures dinumerat D. Chrysostomus qualitates in quibus homines orationi studentes, assimilantur Angelis: 1. Angeli in cœlis colloquuntur cum Deo: *Oratio cum Deo est colloquium, par cum Angelis honor.* 2. Angeli sunt substantiæ pure spiritales à materia defœcatæ: & per orationem ait D. Chrysostomus, *liberatur anima à vinculis corporis*: & ut profunde fatur Tertullianus; *etsi corpus includitur, etsi caro detinetur, omnia spiritui patent.* 3. Angeli in cœlo habitant, & homo orationi deditus *in altum tollitur, & de terrenis migrans, in cœlis habitat*: & ut ad propositum subjungit Tertullianus, *totum hominem animus circumfert, & quo velit transfert.* 4. Angeli de terrenis minime curant, neque ad quærenda victui necessaria solliciti sunt: & homo orationi deditus, *de victu omnem curam abjicit, & quæ ad victum pertinent, despicit*; nihilique facit res terrenas, sed tanquam supervacuas, futiles, inutiles, & puerorum nugas, contemnit. 5. Angeli sunt immortales: *per orationis exercitium hoc assequimur, ut mortales esse desinamus*; non solum quia per orationis virtutem immortalitatem adipiscimur, sed quia etiam in hac vita mortali, adversitates, & dolores, quibus obnoxii sumus, non sentimus. Nam ut ait ibidem Tertullianus, *nihil crus sentit in nervo, cum animus in cœlo est.* 6. Angeli Deum in cœlo videntes, in eum transformantur: homo quoque virtute & efficacia orationis in Deum transformatur.

Lib. 1 ad Uxor. 4. Lib 1 ad Uxor. 1. In Psal. 4. S. Ephren. Sirus. L. ad Matt. 2. D. Chrysost. ibid. D. Chrysost. 1 de Orando Deo.

3. *Corporalem Moysis in luminationem de congressu Domini*: Eloquenter declarat Chrysologus: *Moyses ipse dierum quadraginta jejunio, ita humano defæcatus est, & exinanitus à corpore, ut totus divinitatis mutaretur in gloriam, & adhuc in nostri corporis obscuro toto fulgeret lumine Deitatis: neque intueri eum mortalis visus posset*: Et ob hanc causam ut animadvertit ibidem Tertullianus; *Moyses faciem tenebat inconteplabilem filiis Israël.* Verum quemadmodum, ut fatur aliorsum Chrysologus, *Moyses de servo in amicum, de homine promovetur in Deum*: Ita certum videtur Tertulliano, *nos eadem imagine transfigurari à gloria, qua scilicet & Moyses transfigurabatur à gloria Domini.* Non sine mysterio refert Evangelista factam Christi (inter orandum) transfigurationem: *Ascendit in montem ut oraret, & dum oraret facta est species vultus ejus altera*: at quomodo ascendit ut oraret, si ascendit ut se transfiguraret? Quia scilicet orare & transfigurari idem esse videntur, vel potius officium orationis est transfigurare, & transfigurari est velut orationis effectus.

Tert. lib. 5. adv. Marc. 11. Ser. 66. Ser. 131. Luc. 9.

Trinam transfiguracionem operatur oratio. Nam transfigurat de pecore in hominem: 2. de animali in Angelum: 3. de homine in Deum. 4. de pecore transfigurat in hominem. Peccatum hominem transformat

in

D. Chrysol. 2. in pecus, ut ex prodigo constat, qui luxuriosam ducendo vitam *à se migrat, & ab homine totus transit in bestiam.* Verum mox ut orandi concepit propositum, *in se reversus est, in se ante redit, ut rediret ad Patrem, qui à se ante recesserat, cum recessit à Patre:* & dixit: Quanti mercenarii in domo Patris mei abundant panibus, & ego hic fame pereo? Surgam & ibo ad Patrem meum.

Chrysolog. Luc. 15. *Iacebat, qui dixit: Surgam: intellexit lapsum, sensit ruinam:* & Patrem rogans, & ab illo veniam postulans, cœpit hominis recuperare figuram. Et surgens venit ad Patrem suum: *Surrexit iste mentis & corporis de ruina;* & de pecore in hominem transfiguratum filium Pater vel à longe cognoscit:

Chrysolog. Serm. 2. 2. Oratio de animali transfigurat in Angelum; ut in superioribus satis superque probatum est: tandem. 3. hominem transfigurat in Deum: ut enim ait D. Joannes Damascenus; *Oratio est transformatio hominis in Deum* Quapropter fratres *accedite ad Deum & illuminamini:* nam ut experdit Theodoretus qui per orationem ad Deum accedit, æternæ lucis radios suscipit sicut

Psal. 33. Moyses, cœlestium amore succenditur, & de pecude transfiguratur in hominem, de homine in Angelum; imo & in Deum, & per orationem terra

Tert. lib de Orat. 1. cœlum emulatur. *Qui de terra est; terrena loquitur: & qui de cœlis adest, quæ vidit, ea loquitur.* Homo simul sapit cœlum & terram, cœlum ratione animæ spiritualis & immortalis, terram, ratione corporis perituri & materialis.

Lib. de Orat. 4. Ut enim fatur Tertullianus, *ex interpretatione figurata carnis & Spiritus, nos sumus cœlum & terra.* Mirum non est quod animæ justæ à corporibus separatæ cœlestia sapiunt: sed omni est stupore dignissimum, quòd animæ in corporum carceribus inclusæ: imo & ipsi homines ex materiali & terreno corpore compositi, cœlicolarum æmulentur officia: quod probe exequuntur media oratione. Siquidem *oratio, est officium Angelorum, omnium spirituum alimentum, futura latitia, actio sempiterna.* Quid enim in cœlo faciunt

Climac. grad 28. Angeli, quod in terra non agant orantes? Angeli Deum contemplantur, Dei laudes decantant, incessanter Deo gratias agunt. Orantes Angelorum præstant officium 1. contemplatione & meditatione; 2. Psalmodia & decantatione: 3. continua gratiarum actione.

Tert. lib. adv. Valent. 7. 1. *Contemplatione Angelicorum luminum* cognoscitur & amatur Deus; Angelorum contemplationem æmulantur homines meditatione; quia Dei magnalia inquirunt, & inquirendo magnificiunt, & diligunt. Ut enim fatur ipsemet Deus apud D. Augustinum, *Cum me inquirit; me acquirit.* Homo autem potest inquirere Deum prædicatione, oratione, & contemplatione: quas tribus vocabulis quibus sponsa ab sponso commendatur, denotatas vult D. Bernardus. [Etenim merito amica dicitur, quæ sponsi lucra studiose ac fideliter prædicando, consulendo, ministrando, conquirit: merito columba, quæ pro suis delictis in oratione gemens & supplicans, divinam sibi non cessat conciliare misericordiam: merito quoque formosa, quæ cœlesti desiderio fulgens supernæ contemplationis decorem se induit, horis duntaxat quibus commode & opportune id potest.] Lectio qua homo inquirit Deum, non est culpanda,

Orat. de 5. Hæres. Serm. 57. in Cant.

panda, modò spiritum orationis non extinguat. *Advertite illud, vos qui in transitu oratis, qui ad legendum servetis: in orando tepetis: debet lectio orationi servire, preparare affectum, non horas praripere, nec succidere moras.* Oratio est lectione melior: nam ut subjungit Guerricus: *Cùm legis, erudiris de Christo; orans verò cum illo, familiare seris colloquium; & quantò suavioris est gratiæ, cum illo, quàm de illo loqui?* Sed optima est meditatio tantum antistans vocali orationi quantum oratio lectioni. (Vocem eripit oratio vehemens, & verbis nec eget, nec utitur, quæ puro & pleno feruntur affectu: Amor in auribus Domini solus obstrepens, corporalium strepitus dedignatur verborum, quæ sicut inchoanti excitamenta sunt, sic impedimenta solent esse perfectè oranti.)

Gerri ser. 7. in Cant.

Gilbert. Ser. 23. in Cant.

Meditatio autem ultra materiæ meditandæ præparationem, submissam veritatum Christianarum fidem, præsentiæ Dei adorationem, devotam corporis compositionem; ad suum complementum tria desiderat. Nimirum attentam mentis cogitationem, ardentem voluntatis affectionem, & conformem considerationi & affectioni operationem: Attenta cogitatio requiritur. *Orationi sanctæ sancta meditatio necessaria est, & omninò oratio perfecta nequit esse sine ea: oportet enim eam comitetur atque præcedat.* Ad quod nos urget ipsemet Deus apud Regium Vatem: *Vacate, & videte, quoniam ego sum Deus.* Hunc Prophetæ locum variè Patres interpretantur. Remigius quidem (Vacate, id est, vacui estote, unde pleni estis, implemini unde vacui estis. Quasi dicat, Evacuate saccos vestros palea, & implete eos granis: & sic videte quoniam ego sum Deus.) Paleæ sunt mundi cogitationes, domus sollicitudines, filiorum teneritudines, aliæque hujusmodi terrenorum affectiones, quibus evacuanda est mens, ut Dei considerationem repleatur: D. Basilius aliter præfatum expendit locum, ajens: *Is qui passionibus vacat, capax est notitiæ Dei.* Passiones enim meditationem & Dei notitiam impediunt; unde qui meditationi operam dare desiderat, curam suam adhibere debet ad passiones vel extirpandas, vel saltem frænandas. Tandem D. Augustinus sic versat Prophetam: *Agite otium, & cognoscetis quoniam ego sum Deus.* Hæc autem actio otiosa, seu otium actuosum, est mentis operatio divinas perfectiones attentè considerans, quæ nuncupatur à D. Ambrosio, *Magnum & negotio sum silentium.* Silentium passionum, quæ frænantur, ne impediant meditationem, silentium creaturarum, quæ abjiciuntur, ne mentem in Dei contemplatione occupatam distrahant: quæ sæpe sæpius *in ipso suæ orationis ascensu, dum elevari ab infimis nititur, infimorum phantasmate reverberatur.* Silentium negotiosum: nam mens ab infimorum phantasmatibus & passionum perturbationibus libera, tota in divinorum meditatione occupatur: adinstar Deiparæ, quæ cuncta Jesu verba sedulò conservabat, *conferens in corde suo.* 1. In meditatione, ardens voluntatis dilectio lucidam comitatur mentis considerationem. *Sol ignis.* In Sole calor nunquam ab ejus luce separatur. Non absimiliter *in meditatione exardescet ignis* voluntatis: namque ardor intellectus sequitur lumen: nam ut fatur Dubius Augustinus, (Meditatio liquidem

D. Aug. lib. de orando Deum. Psal. 45.

In Gatea. Pat. Graco.

L. 1. Offic. 31

D. Greg. l. 8 Mor. 3.

Tert. lib. de An. 1.

Lib. de Spirit. & An. c. 30. parit scientiam, scientia compunctionem, devotio commendat orationem : Meditatione assiduâ homo ad cogitationem suam illuminatur, in compunctione ex consideratione malorum suorum ducitur, sed occulto, sed magno cordis dolore tangitur.) Imò ut fatur indubitatus Augustinus, Serm. 19. in Ps. 118. elucidans illud Davidicum: Lex tua meditatio mea est: *hæc meditatio amantis est cogitatio: & tantum amantis, ut charitas non frigesceat hujus meditationis suæ, quantalibet abundantia conspiretur iniquitatis alienæ.* Tandem ad perfectam meditationem requiritur 3. operatio mentis, considerationi, & voluntatis affectioni conformis. Meditationem hujusmodi nuncupat Gregorius Nazianzenus *actionem divinè otiosam, & otium mirabiliter actuosum.* A Regio Vate beatus vir prædicatur, qui non abiit in consilio impiorum, & in via Orat. 11. Psal. 1. peccatorum non stetit, *sed in lege Domini voluntas ejus, & in lege ejus meditabitur die ac nocte.* Ubi Propheta desiderat non nudam & otiosam divinæ legis meditationem, sed adimplendæ legis divinæ affectionem, & actuosam ejus operationem. Quomodo Prophetam Origenes interpretatur: Caten Pat. (Meditatur legem Domini die ac nocte, non qui verba legis sine operibus ejus memoriæ mandat: sed qui meditando pervenit ad opera ipsis consentanea, donec per assiduam operum legis meditationem promptus efficiatur ad præstanda omnia, quæ secundùm legem perfectè viventi conducunt. Sic enim fieri potest, ut quis tota die ac nocte legem Dei meditetur.) Unde paucis interpositis perfectæ orationis gnome concludit: *Dum omnia facit secundùm rationem, ita ut omnis actio fit oratio.* Eodem modo ibidem ratiocinantur Patres Græci, dicentes apud Corderium: *Meditatio est quidam usus & exercitatio actionis*, ad actionem enim ordinatur; ita ut proficua meditatio sit boni operis matrix, pignus, & obses, & econverso bonum opus sit meditationis fructus & stipendium: Quod intendere videtur Propheta, qui postquam prædicavit beatum virum die ac nocte in lege Domini meditantem, statim illum prodit *tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo.* Ad praxim scilicet redigens proposita, quæ in meditatione concepit, & producens operationes mentis cogitationibus & voluntatis affectionibus conformes, æmulans Angelorum negotium, qui in cœlo Dei laudes incessanter decantant.

Lib de Orat 3. 2. *Illa Angelorum circunstantia non cessant dicere, Sanctus, Sanctus, Sanctus.* De Seraphinis loquitur Tertullianus, qui in cœlo thronum Dei circunstant, ejusque laudes indesinenter decantant. Idem negotium pertractant Serm. 7. in Cant. cæteri Angeli, quos ideo D. Bernardus vocitat *cœli cantores.* Christiani in terra degentes Angelorum æmulantes officium, Deum laudibus & psalmis celebrant. D. namque Dionysius psalmorum cantum nuncupat *religionis* L. de Eccles. Hier. *& divini cultus symbolum.* Ex D. Augustino *psalmus Angelorum opus, cœlestis respublica, spirituale ornamentum.* Ad psallendum Christianos hortatur Tertullianus, ut Angelorum officium præproperè discant, & exequantur: Tract. in Ps. 1. *Proinde igitur & nos Angelorum, si meminerimus, candidati, jam hinc cœlestem illam in Deum vocem, & officium futuræ claritatis ediscimus.* Illorum instar

divinas

divinas decantantes laudes. (De hoc cantu totum quod agitur, spectat ad gloriam Creatoris. Meritò Propheta omnes & omnia ad laudem Dei cuncta gubernantis, hortatur, dicens: (Omnis spiritus laudet Dominum.) Neque solùm spiritus cœlestes psallunt, sed etiam aves irrationales Dei laudes decantant. Idcircò *imitare, frater, minutas aves, mane & vespere Creatori gratias referentes, & si es devotior, imitare luscíniam, cui quontam ad dicendas laudes dies sola non sufficit, nocturna spatia pervigili cantilena decurrit.* Luscinia spiritualis, est Christianus pietate præditus, qui non solùm die Deum laudat, *sed etiam per noctem exurgit oratum.* Ad nocturnam illam harmoniam Eustochium hortatur D. Hieronymus: *Esto cicada noctium.* Luscíniæ spirituales, sunt præsertim Regulares die noctuque in choro psallentes ad instar Christi Domini, qui tum de die, tum de nocte deprecatus est Patrem: *Voce autem nocturna orationis ad patrem, manifestè psalmus: Deus meus clamabo per diem, & exaudies & nocte. & non in vanitatem mihi.* De diuturna diurnaque Regularium psalmodia differit Gilbertus Abbas; (Inter psallendum quanta est disciplina in corpore, & quàm major quorumdam in mente: dum ne ad modicum, vel certè tantum ad modicum, à sensu verborum illam sinunt abire? Nam ibi, id est in ipsis quæ cantantur verbis, aut ligatam tenent mentem, aut ad cognata relaxant, ad peregrina nequaquam. Quod si contingit (fugax est enim mens humana) quanta statim castigant censura, & moræ hujus usuras à se reposcunt! sed nec ipsa communium horarum intervallo nocturna vacant. Bone Deus, hora illa noctis, quàm sine nocte est! quàm nox illa illuminatio in deliciis!) Et bellè ad propositum fatur Guerricus Abbas: *Lucere nos necesse est, coram Angelis per operationem, coram Deo per intentionem, lucerna nostra coram Angelis est pura devotio, cùm in conspectu Angelorum psallimus sapienter, vel oramus ardenter.* Orationem & psalmodiam hujusmodi tanquam sibi gloriosam, pergratam habet Deus. *Sacrificium laudi honorificabit me.* Illam tanti faciunt Angeli, ut teste Regio Propheta, in templis sacris libentissimè canentium choris se adjungant. *Prævenerunt principes, conjuncti psallentibus.* Quare D. Bernardus Religiosos in Ecclesia psallentes sic admonet: *Attendite principes vestros, cùm statu ad orandum, vel psallendum, & state cum reverentia & disciplina.*

D. Aug. l. de utilit. & cantu Psal.
Psal. 150.
D. Amb. Ser. 49.
Tert. lib 1. ad Uxor. f.
Tert. l. 4. adv. Marc. 13
Ser. 1. Purif.
Psal. 49.
Psal. 67.
Serm. 7. in Cant.

Illa autem inter psallendum reverentia & disciplina debet esse devota, attenta, & modesta. 1. Devota, ut potiùs in ea quæratur devotio, & cordis affectus, quàm effœminata vocis suavitas ad delectandas audientium aures. Unde in Rusticum Monachum effœminatè canentem acriter invehit D. Hieronymus: *Dicas psalmum in ordine tuo, in quo non dulcedo vocis, sed mentis affectus quæritur.* 2. Attenta. Multorum cantus & psalmodia, vilium rerum cogitatione depretiatur; quorum mens vanissimis imaginibus, & in mundanarum rerum affectu volutatur: Nam ut fatur eloquenter Chrysologus: *Ad longinquam diaboli regionem anima est peregrina, non loco: & vanis pervagata cogitationibus, nec-non est corporis motibus jactata per terras: namque coram Patre orat: & cùm in se esset, non erat*

Epist. 4.
Serm. 5.

Luc. 1. 2. Quia Dei Filius Oriens nuncupatur à Prophetis : quare Zacharias de cœlo illustratus prædicat misericordiam Dei, quia *visitavit nos Oriens ex alto.* 3. Quia Christus Oriens & Sol justitiæ est orationis nostræ doctor, exemplar, & medium efficacissimum. Doctor quidem, *quid mirum? Deus solus docere potuit, ut se vellet orari. Ab ipso igitur ordinata religio orationis, & de Spiritu ipsius jam tunc cùm exore divino ferretur, animata suo privilegio, ascendit in cœlum, commendans Patri, quæ filius docuit.* Quòd si Doctoris nobilitas doctrinæ arguit nobilitatem, meritò Tertullianus ex dignitate Christi, orationis colligit excellentiam. *Et quid non cœleste, quod Domini Christi est, ut hæc quoque orandi disciplina?* Christus est etiam orationis exemplar, Patrem orans, suspiciens in cœlum. *Quo & ipse filius suspiciens & orabat, & postulabat à Patre, quo & nos erectas docebat orare;* Pater noster qui es in cœlis. Quòd si inquiramus à D. Augustino, cur Dominus oravit, respondebit: *Ad hoc oravit Christus, ut doceret nos orare; ad hoc passus est, ut doceret pati.* Christus passus est, nobis relinquens exemplum, ut ejus sequamur vestigia; eodem modo orare dignatus est, ut nobis esset orationis exemplar. (De Domino nostro scriptum est: quòd procidens in terram ita oraverit, ut ab eo guttæ sanguinis stillarent: quid autem indigebat Christus, ut taliter supplicaret? Non ille quidquam indigebat, sed nobis exemplo suo orationis remedia præparabat.) Tandem Christus est medium orationis efficacissimum, ad impetranda nobis necessaria.

Tert. lib de Orat 9.

E. de Orat. 1

Tert. lib adv. Prax. 2.

In Psal. 56.

D. Aug. Ser. de Orat.

Non absque mysterio sæpè sæpiùs Christiani exertis manibus orant: quod innuit Tertullianus, apud quem sic fantur: *Illuc suspicientes Christiani; manibus expansis, quia innocuis; capite nudo, quia non erubescimus, denique sine monitore, quia de pectore oramus.* Sextuplici autem potissimùm de causa aliàs & etiam nunc orantes Christiani levant manus in modum crucis. 1. Ut imitentur Christum, qui manibus cruci affixis, oravit: *Dominus Deus noster manus in cruce levavit:* Leva ergo manus in oratione. 2. Ut hæc figura crucis orantis revocans ad Christianorum memoriam tormenta, quæ pertulit in cruce Christus, ipsos ad passiones & martyria subeunda invitaret. *Paratus est ad omne supplicium, ipse habitus orantis Christiani.* 3. Quo denotaretur extendendas esse ad bona opera Christianorum manus. Nam ut subjungit D. Augustinus de Christo loquens: *Ideo extense sunt manus ejus in cruce, ut manus nostræ extendantur in bona opera.* 4. Quia orationes totum suum valorem mutuantur à Christi Passione. *Ecce levavit ille manus, & obtulit sacrificium Deo seipsum, & per illud sacrificium deleta sunt peccata nostra. Levemus & nos manus nostras ad Deum in prece, & non confundentur manus levatæ ad Deum, si exerceantur in bonis operibus.* 5. Quia Sacerdos in Missa sacrificans & orans, repræsentat personam Christi, qui pro humana salute habuit in cruce manus extensas. *Unde præceptum est, ut levatis manibus oremus ad Deum, levantes puras manus.* 6. Quia orationes vim impetrandi habent à passione Christi; ideo Ecclesia, dum aliquid à Deo impetrare desiderat, *per Christum Jesum, Catholicum Patris sacerdotem,* ejusque unigenitum

Apolog 30.

D. Aug. in Psal. 62.

Tert. Apol. 30.

D. Aug. ibid

D. Augus. 1. Timoth. 2

Tertul. 4. adv Marc. 9.

Filium

Filium postulare consuevit. Hæ sunt præsertim rationes, *quibus nos non attollimus tantùm manus, sed etiam expandimus, ex Dominicæ Passione modulatum, & orantes confitebimur Christo.* Tert lib de Orat. 11.

Judæi Deum exorare cupientes orabant per Abraham, Isaac, & Jacob, qui fuerant patriarchæ Deo chari: Ecclesia verò æterni Patris implorat misericordiam per Dominum nostrum Jesum Christum filium ejus; quantò dignior & Patri charior filius quàm servus, tantò majorem habet virtutem ad impetrandum oratio per ipsum facta. Molositæ à rege aliquid supplici oratione efflagitantes, id expostulabant per regis filium, quem prensabant ulnis, brachiis stringebant, & paternis sistebant oculis, ut regem charissimi filii aspectu, elinguique oratione ad subditorum vota vel preces flecterent. Idipsum fecit Themistocles, qui Athenis exulare jussus, ad Admetum regem supplex se contulit, & sapienti reginæ consilio, filium quem manu gestabat, patri ostendit: Oravit Themistocles, imò & peroravit. At longè efficacius in cœlesti curia Dei Filius perorat Patrem, qui ad supplicium inclinatur vota tum ex magnis Filii meritis, quibus negari nihil omnino potest: tum ex summo in Filium amore. *Apud Patrem non intercedit extraneus; intus est in Patris pectore, ipse qui intervenit & exorat affectus.* Porphyrius Gazæ Episcopus, Christianæ religionis zelo succensus, adiit Arcadium Imperatorem, ab eoque expostulavit, ut cuncta idolorum templa solo æquarentur. Repulsam passus, libellum supplicem nomine Theodosii junioris recenter nati, & fonte baptismatis regenerati, composuit, & Arcadio pueruli manu offerre curarit. Imperator, de dilecti filii manu suscipiens libellum, Porphyrium sui voti compotem effecit: Christiane, si Deum exorare desideras, stude, ut oratio tua sit justa: at *oratio non est justa nisi per Christum*, medium impetrandi efficacissimum, nisi ab Spiritu sancto, qui est justæ orationis principium. D. Chrysol. ser. 2.

3. *Sic igitur oratio Christo instituta ex tribus constituta est: ex sermone quo enuntiatur, ex ratione, qua suscipitur; ex Spiritu quo tantum potest.* Sermonem quo enuntiari debet Oratio Dominica, docuit nos ipsemet Christus, non secus ac rationem, qua suscipienda est, pro spiritu autem quo tantum potest, intelligendus est spiritus orationis. Ex D. namque Augustino utì datur spiritus sapientiæ, spiritus timoris, cæterorum que donorum, ita datur spiritus orationis, quæ non fit nisi ab Spiritu sancto spirante. Spiritum illum orationis effundendum super domum David pollicitus est Deus: *Effundam super domum David, & super habitatores Ierusalem spiritum gratiæ & precum.* Non dicit spiritum mortificationis, aut eleemosinæ & largitionis, aut pudicitiæ & castitatis, aut patientiæ & fortitudinis, sed spiritum orationis: seu, ut ait D. Chrysostomus, *donum precum*, quòd fideles ad orandum impellat. Simul connectit Propheta *spiritum gratiæ & precum*: vel quia nemo nisi ex gratia Dei valet orare: vel quia oratio justi gratia habituali decoratur, vel ut denotet hominem *animatum spiritu omnium animatore* honorare Deum suis orationibus: Spiritus sanctus dicitur omnium animator, quia Tert. lib de Orat. 1. Zachar 12. Inc. 8 Rom. Tert Apol. 18.

cunctis viventibus largitur vitam: imo homini quem justificat, donat vitam supernaturalem, in eo inhabitat, & ad orandum animat. Et ob hanc causam Gregorius Nyssenus vocitat orationem *sacrum & divinum opus*; quia procedit ab Spiritu sancto. Nam ut fatur Apostolus; *ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.*

Orat. 1 de Or at Dom. Rom. 8.

Circa hunc autem Apostoli locum tria sunt elucidanda. 1. Quis sit ille Spiritus, qui postulat: 2. Quomodo postulet: 3. Quid per gemitus inenarrabiles sit intelligendum. 1. Illum Spiritum pro nobis postulantem Lyranus vult esse Angelum custodem: Oecumenius virum spiritualem seu ministrum Ecclesiæ, cui in primitiva Ecclesia gratia data erat à Spiritu S. orandi pro populo, quod munus negotiatur hac ætate Sacerdos pro populo supplicans. Theodoretus Spiritum orationis seu gratiam Spiritus S. qua excitati oramus: alii superiorem animæ portionem gratiam Dei illustratam & adjutam, quæ spiritus vocatur, & carni contrariatur D. Augustinus gratiam habitualem seu charitatem: *Spiritus, id est charitas ipsa gemit, ipsa orat.* D. Ambrosius Spiritum sanctum, qui adjuvat infirmitatem nostram, docetque nos quid debeamus orare, & hunc sensum intendere videtur Apostolus, ut ex textus connexione constat: *Spiritus adjuvat infirmitatem nostram: nam quid oremus sicut oportet nescimus; sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* Et hæc est etiam mens Tertulliani, ut constat ex subsequenti loco, in superioribus allato: *Ab ipso igitur ordinata religio orationis, & de Spiritu ipsius, jam tunc cum ex ore divino ferretur animata suo privilegio, ascendit in cœlum, commendans Patri quæ Filius docuit.* Quis enim est Spiritus Dei nisi Spiritus sanctus? Oratio Spiritu sancto animata suo privilegio ascendit in cœlum: quia (Oratio justi penetrat cœlos.) Quomodo autem 2. Spiritus sanctus postulet, non conveniunt inter se Doctores. Arius & Macedonius volunt Spiritum sanctum proprie Patrem orare, & ita non esse Deum, sed creaturam. Hunc errorem confutat D. Augustinus: *Spiritus sanctus in Trinitate est, quem Patri & Filio consubstantialem & coæternum, fides Catholica confitetur.* D. Augustinus vult Spiritum sanctum postulare pro nobis, quia scilicet nos postulare facit; eodem modo quo in Evangelio dicitur, *Spiritus Patris qui loquitur in vobis*; id est qui vos facit loqui. Quod hac comparatione belle declarat Origenes: Sicut Magister ut rudem plane discipulum litteras docear, ad ejus ruditatem se dimittit, primusque litteras pronuntiat, pueroque præit, ut puer reperens id quod pronuntiavit Magister, idipsum addiscat: ita Spiritus sanctus videns hominem carnis exagitatum perturbationibus, nescientemque quid orare debeat sicut oportet, ipse quasi magister orationem præmittit, ejusque animo immittit, quam ille (si discipulus Spiritus sancti esse desiderat) prosequatur. Tandem ex D. Thoma Spiritus sanctus postulat, id est Paracletus & advocatus noster in consistorio sanctæ Trinitatis, magno pondere, magna auctoritate, & magna instantia proponit, *commendans Patri, quæ Filius docuit*; quasi Præfectus & Magister libellorum supplicum quos toti Trinitati,

Gal. 5. Tract. 6. in Joan.

Epist 33. ad Horont.

L. de Orat. 5.

Eccles. 25.

Tract 74 in Joan. Epist 121. de orando Deo. Matth. 10.

3 p. q. 24. a. 4.

Tert ibid.

quasi

quasi noster interpres exponit. 3. *Gemitibus inenarrabilibus*, id est, ait D. Ambrosius, cœlestibus & divinis quibus excitat & toti Trinitati proponit. Fratres, Spiritum sanctum humiliter deprecemur, ut adjuvet infirmitatem nostram, doceat nos orare sicut oportet, largiatur nobis donum precum, & excitet in nobis gemitus doloris, & amoris. *Quia gemitus non est nisi miserorum, & oratio non est nisi indigentium: ideo gemamus modo, oremus modo. Transiet oratio, succedet laudatio; transiet fletus, succedet gaudium*: oratione etenim & Trinitas honoratur, & homo sublimatur. Epist. 23. D. August. in Psal. 26.

II. PARS. Ad hominem *religionis Sacerdotem* spectat offerre Deo orationis sacrificium, ad quod illum stimulat Regius Vates apud Tertullianum: *Sacrifica Deo sacrificium laudis, & redde Altissimo vota tua.* Hujusmodi oblatio Deum honorat, & hominem exornat. Quod hac comparatione belle declarat D. Chrysostomus. (Quod si amictus hominis, pedum gressus, & risus dentium, quæ in eo celantur intus, retegit ex sapientis Salomonis sententia: multo magis precatio, Deique cultus est justitiæ argumentum, cum illa vestis sit quædam spiritualis ac divina, quæ mentes nostras magno decore ac pulchritudine induit, & exornat; quæ singulorum vivendi rationem aptam efficit atque compositam; quæ non patitur ulla re vili & absurda, mentem occupari; quæ persuadet ut Deum ac dignitatem, quæ ab illo ad nos derivatur, vereamur.) Plures alias prærogativas dinumerat Chrysostomus, quas homini confert oratio, inde hominem orationi vacantem significat, orationis vacuum depretiat: (Quando aliquem video à precationis studio abesse, neque illius ardenti ac vehementi amore teneri, jam mihi exploratum est, nihil ab eo magnificum, nihil præclarum possideri: quando verè aliquem cerno in Deo colendo sine satietate persistere, quique non precari assidue, in magnis numeret detrimentis: omnium illum virtutum acerrimum cultorem, Deique templum esse conjicio.) In eo enim habitat Spiritus sanctus; imò & per os ejus loquitur: *Qui habitat in pectore, ipse est in voce.* Adeo homini glorioſa est oratio, ut ab illa totam suam dignitatem sumere videatur, ideoque D. Ambrosius hæc Regii Vatis verba: (Intret oratio mea in conspectu tuo,) sic legit: *Intret dignitas mea in conspectu tuo*: quasi oratio sit humanæ dignitatis complementum, per illam enim homo 1. cum Deo confabulatur: 2. in Angelum immutatur: 3. in Deum velut transfiguratur. Tert. lib. de Res. Car 9. Lib. adv. Jud. 9. Orat. 1. de Precat. D. Cypr. Tract. de Or. Dom.

1. Quis dubitet mire nobilitari hominem qui *ad cœlum supplices manus tendat*, *nubes numeret orans*, *animam suam Deo suo voveat*. Multum cæteris animantibus antistat homo: nam est ratione præditus, mentis cogitationes sermone declarat, sapientiæ capax est: libertate pollet, ad cœlum extollit oculos, Dei efficitur templum, ejusque colloquio & familiaritate potitur. In oratione autem omnes illæ hominis prærogativæ mirum in modum splendent. Homo 1. ratione pollet: at *oratio est ascensio mentis in Deum.* 2. Homo non solum mentis ratione, sed etiam oris sermone, belluas superat. *Oratio nostri oris est ratio, quan-* Tert. Apol. 24. D. Damasc.

D. Bernard. Serm. 25. de diversis. *do jam ore suo loquitur cum Deo suo.* Homo 3. est sapientiæ capax, quæ intet habitus intellectuales nobiliorem tenet dignitatis gradum; nam ad altissimarum causarum & rerum assurgit notitiam: *Oratio est ascensio animæ de terrestribus ad cœlestia, inquisitio supernorum, invisibilium desiderium.* Homo 4. libertate à bestia discriminatur, libertas vero cum in voluntate sita sit quæ est præcipua animæ potentia, multum hominem nobilitat: *Oratio est conversio in Deum, per pium & humilem affectum.* 5. Homo maxime distinguitur à cæteris animantibus, quod hæc terram respiciunt, ille vero ad cœlum, tum corporis, tum mentis attollit oculos: *Oratio cœlos penetrat, nubes transit, Dei aures attingit;* & ut aliorsum fatur D. Augustinus: *Omnis sanctus quando orat, relinquens humilia vel terrena, in altum mente extollitur & in sublime rapitur, & cogitatione sancta, cœlo efficitur vicinior.* Et quasi parum sit quod homo media oratione, nubes transcendat, in sublime feratur fiat cœlo vicinior; *Oratio pura cœlorum altitudinem penetrat, & usque ad conspectum divinæ majestatis ascendit.* 6. Bestia nequit esse Dei templum, quia gratiæ & gloriæ est incapax: Homo vero justus est Dei sacrarium. *Sancta est orationis ara: pertrahit enim ad nos sanctæ Sanctum Sanctorum;* & ut acute ait sanctus Paulinus, *in oratione fit conceptio spiritualis:* qua mens Deo gravidatur: intellectus enim attrahit intra se objectum quod concipit: oratio autem est mentis operatio.

D. Bernard. lib de Spir. & Anima c. 50.

D. August. Tract. de Misericor. Serm. 3 de sanct. Petr. & Paul.

D Aug. Ser. 2. de Orat.

S. Nilus in cap parœn. Epist. 4.

Tot dotibus quit us homo belluis antistat, multum commendatur hominis dignitas, sed absque comparatione magis, ex privilegio quod habet colloquendi cum Deo & familiariter confabulandi cum eo: *Grande miraculum, ut homo terra & cinis, in sua purissima oratione, cum Deo fabuletur!* Quis non miretur & divinam benignitatem, & humanam dignitatem? Benignitatem, qua Deus supremæ & infinitæ majestatis, hominem ad suum colloquium admittere dignatur: dignitatem, qua homo cum Deo familiariter conversatur. Talem ac tantam dignationem & dignitatem ab homine semper meditandam desiderat D. Chrysostomus. *Considera quanta tibi concessa fœlicitas, quanta gloria attributa orationibus fabulari cum Deo; cum Christo miscere colloquium; petere quod velis; quod desideras postulare.* Magnum honorem se assecutos existimant curiales quando conceditur illis licentia alloquendi regem: quapropter Theodoricus rex sic de se superbe & arroganter loquitur apud Cassiodorum: *Quilibet habere nostra colloquia, munera credit esse divina.* Quanto major est divina majestas, quam regia dignitas; tanto gloriosius est cum Deo fabulari, quam colloqui cum Rege: At *oratio cum Deo est colloquium.* Homines cum rege aliquando loquentes, cum eo familiariter non confabulantur; at *oratio est familiaris conversatio, & conjunctio hominis cum Deo.* Homines cum rege familiariter conversantes de rebus nullius momenti ut plurimum colloquuntur; at *oratio est qua cum Deo loquimur; qua Patrem Deum dicimus; qua universa desideria nostra in conspectu majestatis ejus effundimus;* quia ex tali colloquio immutamur in Angelos.

D. Aug. Ser. 6. in Comm.

Lib. 2. de orando Deo.

Lib. 3. Var. Epist. 2.

S. Ephren. Sirus. Climac. grad 28.

D August. Tract de Misericordia.

2. Ho-

2. Homines orationi vacantes, & cum Deo colloquentes *de familia angelica deputantur*. Non quod revera desinant esse homines, & efficiantur Angeli, sed ut fatur Tertullianus de orantibus; *translati scilicet in Angelicam qualitatem*. Quod quomodo efficiatur, belle declarat D. Chrysostomus. *Homo qui cum Deo loqui didicit, qui cum Deo loquitur, erit deinceps Angelus*. Plures dinumerat D. Chrysostomus qualitates in quibus homines orationi studentes, assimilantur Angelis: 1. Angeli in cœlis colloquuntur cum Deo: *Oratio cum Deo est colloquium, par cum Angelis honor*. 2. Angeli sunt substantiæ pure spiritales à materia defœcatæ: & per orationem ait D. Chrysostomus, *liberatur anima à vinculis corporis*: & ut profunde fatur Tertullianus; *etsi corpus includitur, etsi caro detinetur, omnia spiritui patent*. 3. Angeli in cœlo habitant, & homo orationi deditus *in altum tollitur, & de terrenis migrans, in cœlis habitat*: & ut ad propositum subjungit Tertullianus, *totum hominem animus circumfert, & quo velit transfert*. 4. Angeli de terrenis minime curant, neque ad quærenda victui necessaria solliciti sunt: & homo orationi deditus, *de victu omnem curam abjicit, & quæ ad victum pertinent, despicit*; nihilique facit res terrenas, sed tanquam supervacuas, futiles, inutiles, & puerorum nugas, contemnit. 5. Angeli sunt immortales: *per orationis exercitium hoc assequimur, ut mortales esse desinamus*; non solum quia per orationis virtutem immortalitatem adipiscimur, sed quia etiam in hac vita mortali, adversitates, & dolores, quibus obnoxii sumus, non sentimus. Nam ut ait ibidem Tertullianus, *nihil crus sentit in nervo, cum animus in cœlo est*. 6. Angeli Deum in cœlo videntes, in eum transformantur: homo quoque virtute & efficacia orationis in Deum transformatur.

Lib. 1 ad Uxor 4.
Lib 1 ad Uxor. 1.
In Psal. 4.
S. Ephrem. Sirus.
L. ad Matt. 2.
D. Chrysost. ibid.
D. Chrysost. 1 de Orando Deo.

3. *Corporalem Moysis in luminationem de congressu Domini*: Eloquenter declarat Chrysologus: *Moyses ipse dierum quadraginta jejunio, ita humano defacatus est, & exinanitus à corpore, ut totus divinitatis mutaretur in gloriam, & adhuc in nostri corporis obscuro toto fulgeret lumine Deitatis: neque intueri eum mortalis visus posset*: Et ob hanc causam ut animadvertit ibidem Tertullianus; *Moyses faciem tenebat intemptabilem filiis Israël*. Verum quemadmodum, ut fatur aliorsum Chrysologus, *Moyses de ferro in amicum, de homine promovetur in Deum*: Ita certum videtur Tertulliano, *nos eadem imagine transfigurari à gloria, qua scilicet & Moyses transfigurabatur à gloria Domini*. Non sine mysterio refert Evangelista factam Christi (inter orandum) transfigurationem: *Ascendit in montem ut oraret, & dum oraret facta est species vultus ejus altera*: at quomodo ascendit ut oraret, si ascendit ut se transfiguraret? Quia scilicet orare & transfigurari idem esse videntur, vel potius officium orationis est transfigurare, & transfigurari est velut orationis effectus.

Tert. lib. 5. adv. Marc. 11.
Ser. 66.
Ser. 131.
Luc. 9.

Trinam transfigurationem operatur oratio. Nam transfigurat de pecore in hominem: 2. de animali in Angelum: 3. de homine in Deum, 4. de pecore transfigurat in hominem. Peccatum hominem transformat in

D. Chrysol. 2. in pecus, ut ex prodigo constat, qui luxuriosam ducendo vitam *à se migrat, & ab homine totus transit in bestiam.* Verum mox ut orandi concepit propositum, *in se reversus est, in se ante redit, ut rediret ad Patrem, qui à se ante recesserat, cum recessit à Patre:* & dixit: Quanti mercenarii in domo Patris mei abundant panibus, & ego hic fame perec? Surgam & ibo ad Patrem meum.

Chrysolog. Luc. 15. *Iacebat, qui dixit: Surgam: intellexit lapsum, sensit ruinam:* & Patrem rogans, & ab illo veniam postulans, cœpit hominis recuperare figuram. Et surgens venit ad Patrem suum: *Surrexit iste mentis & corporis de ruina;* & de pecore in hominem transfiguratum filium Pater vel à longe cognoscit:

Chrysolog. Serm. 2. 2. Oratio de animali transfigurat in Angelum; ut in superioribus satis superque probatum est: tandem. 3. hominem transfigurat in Deum: ut enim ait D. Joannes Damascenus; *Oratio est transformatio hominis in Deum.* Quapropter fratres *accedite ad Deum & illuminamini*; nam ut experdit Theodoretus qui per orationem ad Deum accedit, æternæ lucis radios suscipit sicut

Psal. 33. Moyses, cœlestium amore succenditur, de pecude transfiguratur in hominem, de homine in Angelum; imo & in Deum, & per orationem terra

Tert. lib de Orat. 1. cœlum emulatur. *Qui de terra est; terrena loquitur: & qui de cœlis adest, qua vidit, ea loquitur.* Homo simul sapit cœlum & terram, cœlum ratione animæ spiritualis & immortalis, terram, ratione corporis perituri & materialis.

Lib. de Orat. 4. Ut enim fatur Tertullianus, *ex interpretatione figurata carnis & Spiritus, nos sumus cœlum & terra.* Mirum non est quod animæ justæ à corporibus separatæ cœlestia sapiunt: sed omni est stupore dignissimum, quòd animæ in corporum carceribus inclusæ: imo & ipsi homines ex materiali & terreno corpore compositi, cœlicolarum æmulentur officia: quod probe exequuntur media oratione. Siquidem *oratio, est officium Angelorum, omnium spirituum alimentum, futura lætitia, actio sempiterna.* Quid enim in cœlo faciunt

Climac. grad. 28. Angeli, quod in terra non agant orantes? Angeli Deum contemplantur, Dei laudes decantant, incessanter Deo gratias agunt. Orantes Angelorum præstant officium 1. contemplatione & meditatione; 2. Psalmodia & decantatione: 3. continua gratiarum actione.

Tert. lib. adv. Valent. 7. 1. *Contemplatione Angelicorum luminum* cognoscitur & amatur Deus; Angelorum contemplationem æmulantur homines meditatione; quia Dei magnalia inquirunt, & inquirendo magnificiunt, & diligunt. Ut enim fatur ipsemet Deus apud D. Augustinum, *Cum me inquiris; me acquiris.* Homo autem potest inquirere Deum prædicatione, oratione, & contemplatione: quas tribus vocabulis quibus sponsa ab sponso commendatur, denotatas vult D. Bernardus. [Etenim merito amica dicitur, quæ sponsi lucra studiose ac fideliter prædicando, consulendo, ministrando, conquirit: merito columba, quæ pro suis delictis in oratione gemens & supplicans, divinam sibi non cessat conciliare misericordiam: merito quoque formosa, quæ cœlesti desiderio fulgens supernæ contemplationis decorem se induit, horis duntaxat quibus commode & opportune id potest.] Lectio qua homo inquirit Deum, non est culpanda,

Orat. de 5. Hæref.

Serm. 57. in Cant.

panda, modò ſpiritum orationis non extinguat. *Advertite illud, vos qui in tranſitu oratis, qui ad legendum ſervetis: in orando tepetis: debet lectio orationi ſervire, præparare affectum, non horas præripere, nec ſuccidere moras.* Oratio eſt lectione melior: nam ut ſubjungit Guerricus: *Cùm legis, erudiris de Chriſto; orans verò cum illo, familiare ſeris colloquium; & quantò ſuavioris eſt gratia, cum illo, quàm de illo loqui?* Sed optima eſt meditatio tantum antiſtans vocali orationi quantum oratio lectioni. (Vocem eripit oratio vehemens, & verbis nec eget, nec utitur, quæ puro & pleno fertur affectu: Amor in auribus Domini ſolus obſtrepens, corporalium ſtrepitus dedignatur verborum, quæ ſicut inchoanti excitamenta ſunt, ſic impedimenta ſolent eſſe perfectè oranti.) Gerri ſer. 6 in Cant. Gilbert. Ser. 23. in Cant.

Meditatio autem ultra materiæ meditandæ præparationem, ſubmiſſam veritatum Chriſtianarum fidem, præſentiæ Dei adorationem, devotam corporis compoſitionem; ad ſuum complementum tria deſiderat. Nimirum attentam mentis cogitationem, ardentem voluntatis affectionem, & conformem conſiderationi & affectioni operationem: Attenta cogitatio requiritur. *Orationi ſanctæ ſanctæ meditatio neceſſaria eſt, & omninò oratio perfecta nequit eſſe ſine ea: oportet enim eam comitetur atque præcedat.* Ad quod nos urget ipſemet Deus apud Regium Vatem: *Vacate, & videte, quoniam ego ſum Deus.* Hunc Prophetæ locum variè Patres interpretantur. Remigius quidem (Vacate, id eſt, vacui eſtote, unde pleni eſtis, implemini unde vacui eſtis. Quaſi dicat, Evacuate ſaccos veſtros palea, & implete eos granis: & ſic videte quoniam ego ſum Deus.) Paleæ ſunt mundi cogitationes, domus ſollicitudines, filiorum teneritudines, aliæque hujuſmodi terrenorum affectiones, quibus evacuanda eſt mens, ut Dei conſideratione repleatur: D. Baſilius aliter præfatum expendit locum, ajens: *Is qui paſſionibus vacat, capax eſt notitiæ Dei.* Paſſiones enim meditationem & Dei notitiam impediunt; unde qui meditationi operam dare deſiderat, curam ſuam adhibere debet ad paſſiones vel extirpandas, vel ſaltem frænandas. Tandem D. Auguſtinus ſic verſat Prophetam: *Agite otium, & cognoſcetis quoniam ego ſum Deus.* Hæc autem actio otioſa, ſeu otium actuoſum, eſt mentis operatio divinas perfectiones attentè conſiderans, quæ nuncupatur à D. Ambroſio, *Magnum & negotioſum ſilentium.* Silentium paſſionum, quæ frænantur, ne impediant meditationem, ſilentium creaturarum, quæ abjiciuntur, ne mentem in Dei contemplatione occupatam diſtrahant: quæ ſæpe ſæpius *in ipſo ſuæ orationis aſcenſu, dum elevari ab infimis nititur, infimorum phantaſmate reverberatur.* Silentium negotioſum: nam mens ab infimorum phantaſmatibus & paſſionum perturbationibus libera, tota in divinorum meditatione occupatur: adinſtar Deiparæ, quæ cuncta Jeſu verba ſedulò conſervabat, *conferens in corde ſuo.* 2. In meditatione, ardens voluntatis dilectio lucidam comitatur mentis conſiderationem. *Sol ignis.* In Sole calor nunquam ab ejus luce ſeparatur. Non abſimiliter *in meditatione exardeſcet ignis* voluntatis: namque ardor intellectus ſequitur lumen: nam ut fatus Dubius Auguſtinus, (Meditatio ſiquidem parit D. Aug. lib. de orando Deum. Pſal. 45. In Gatea. Pat. Græcor. L. 1. Offic. 3. D. Greg. l. 8 Mor. 3. Tert. lib. de An. 2.

divinas decantantes laudes. (De hoc cantu totum quod agitur, spectat ad gloriam Creatoris. Meritò Propheta omnes & omnia ad laudem Dei cuncta gubernantis, hortatur, dicens: (Omnis spiritus laudet Dominum.) Neque solùm spiritus cœlestes psallunt, sed etiam aves irrationales Dei laudes decantant. Idcircò *imitare, frater, minutas aves, mane & vespere Creatori gratias referentes, & fi es devotior, imitare luscíniam, cui quotiam ad dicendas laudes dies sola non sufficit, nocturna spatia pervigili cantilena decurrit.* Luscinia spiritualis, est Christianus pietate præditus, qui non solùm die Deum laudat, *sed etiam per noctem exurgit oratum.* Ad nocturnam illam harmoniam Eustochium hortatur D. Hieronymus: *Esto cicada noctium.* Luscinias spirituales, sunt præsertim Regulares die noctuque in choro psallentes ad instar Christi Domini, qui tum de die, tum de nocte deprecatus est Patrem: *Voce autem nocturna orationis ad patrem, manifestè psalmus: Deus meus clamabo per diem, & exaudies & nocte. & non in vanitatem mihi.* De diuturna diurnaque Regularium psalmodia differit Gilbertus Abbas; (Inter psallendum quanta est disciplina in corpore, & quàm major quorumdam in mente: dum ne ad modicum, vel certè tantum ad modicum, à sensu verborum illam sinunt abire? Nam ibi, id est in ipsis quæ cantantur verbis, aut ligatam tenent mentem, aut ad cognata relaxant, ad peregrina nequaquam. Quod si contingit (fugax est enim mens humana) quanta statim castigant censura, & moræ hujus usuras à se reposcunt! sed nec ipsa communium horarum intervallo nocturna vacant. Bone Deus, hora illa nectis, quàm sine nocte est! quàm nox illa illuminatio in deliciis!) Et bellè ad propositum fatur Guerricus Abbas: *Lucere nos necesse est, coram Angelis per operationem, coram Deo per intentionem, lucerna nostra coram Angelis est pura devotio, cùm in conspectu Angelorum psallimus sapienter, vel oramus ardenter.* Orationem & psalmodiam hujusmodi tanquam sibi gloriosam, pergratam habet Deus. *Sacrificium laudis honorificabit me.* Illam tanti faciunt Angeli, ut teste Regio Propheta, in templis sacris libentissimè canentium choris se adjungant. *Præ venerunt principes, conjuncti psallentibus.* Quare D. Bernardus Religiosos in Ecclesia psallentes sic admonet: *Attendite principes vestros, cùm statu ad orandum, vel psallendum, & state cum reverentia & disciplina.*

D. Aug. l. de utilit. & cantu. Psal. Psal 150.

D. Amb. Ser. 40.

Tert. l. 2. ad Uxor. c.

Tert. l. 4. adv. Marc. 17

Ser. 1. Purif.

Psal 49.

Psal. 67.

Serm. 7. in Cant.

Illa autem inter psallendum reverentia & disciplina debet esse devota, attenta, & modesta. 1. Devota, ut potiùs in ea quæratur devotio, & cordis affectus, quàm effœminata vocis suavitas ad delectandas audientium aures. Unde in Rusticum Monachum effœminatè canentem acriter invehit D. Hieronymus: *Dicas psalmum in ordine tuo, in quo non dulcedo vocis, sed mentis affectus quæritur.* 2. Attenta. Multorum cantus & psalmodia, vilium rerum cogitatione depretiatur; quorum mens vanis imaginibus, & in mundanarum rerum affectu volutatur: Nam ut fatur eloquenter Chrysologus: *Ad longinquam diaboli regionem anima est peregrina, non loco: & vanis pervagata cogitationibus, nec non est corporis motibus jactata per terras: namque coram Patre erat: & cùm in se esset, non erat*

Epist. 4.

Serm. 5.

Gilbert Ser. 23. in Cant.

secum, stulta & inutili peregrinatione à se & à Deo exulans. *Ego spiritus angelicos, & si qui inter homines illorum æmuli sunt, quosdam velut colles thuris interpretor, quorum oratio quasi incensum dirigitur semper in conspectu Dei: qui devotionis suavissimos vapores gignunt, cœlestium glomerant nubes affectuum. Sacra Divinitas* omnibus quidem præsens est mentibus, non tamen ei præsentes sunt omnes mentes. Sunt enim quidam homines, quorum animus turbam omnium cogitationum & affectionum suscipit, non secus ac taberna, & diversorium homines excipit, & jumenta stabulat, uti rusticorum prædia omne genus servitutum admittunt; iter, actum, viam, aquæductum: *iter* est jus homini commeandi in alienum prædium: *actus* agendi jumenta: *via* etiam vehicula inducendi: *aquæductus* aquæ derivandæ. Ita in multorum cor tot servitutibus obnoxium, & humana se ingeruut negotia, & affectiones contrariæ rationi, ut equus & mulus commeant, & nugarum vehicula inducuntur, & sæpe sæpius fœdæ putente sque cloacæ defluunt. Qui divinas laudes volunt decantare, animum ab omnibus illis impedimentis purgent & expediant, revocent mentem vel in domum, quæ per infinita curiosissimè & inanissimè vagatur; cordis tumultum sedent, ut vim omnem & devotionem ad Dei cultum & veneration em afferat. Quia sic *animorum habitus concinnè & aptè componere* studeut, sunt Deo præsentes, secumque deferunt templum, seu domicilium pietatis, cui Deus præsens est: tranquilla mente psallunt; *cubiculum cordis*; seu, ut fatur D. Ambrosius, *interiorum secretum*, tanquam interius animi penetrale sedulò custodiunt, ne ullis turbetur terrorum imaginibus. *In plateis, & in triviis, suum pietas habet secretum.* Nam sive psallant in choro, sive in templo, sive in publico processionaliter incedentes, habent secretum, in quod nihil introeat prophanum: in triviis & plateis, velut in delubro sacro versantur; oculos mentis in Deum præsentem injiciunt, illum suis cantibus mirantur, laudant, honorant. Tandemque 3. psalmodia debet esse modesta, ita ut non solùm secum habeat annexam mentis attentionem, sed etiam corporis compositionem. Hanc modestiam debent sibi, ut pietatis suæ existimationem ingenerent; adstantibus, ut eis exemplum & ædificationem præstent; Deo, ut ejus præsentiam & majestatem honorent; Angelis, ut eos ad secum psallendum incitent. Etenim *Angeli psalmodiæ libenter intersunt, si ordinata sit, & ex devotione procedat.* Qui verò voce effœminata, mente vaga, immodesto corpore psallunt, cantus solutione, mentis evagatione, corporis immodestia, sese depretiant, adstantes scandalizant, Angelos propulsant, Deum inhonorant. *Eò apponitur irreverentiæ crimen, etiam nationibus, si quid saperent, intelligendum. Siquidem irreverens est assidere sub conspectu contraque conspectum ejus quem maximè revereri ac venerari: quantò magis sub conspectu Dei vivi, Angelo adhuc orationis adstante, irreligiosum est* inverecundè, immodestè, scandalosè & impiè supremi Numinis decantare laudes? Absit fratres, ut illorum exemplum sequamur? *At qui cum modestia & humilitate adorantes magis commendabimus preces nostras*, & Angelorum æmulantes cultum, Deo gratias agemus.

D. Dion e 3. de Div. Nō.

C de servi. præd. l. 1.

D. Dion c. 3 de Hier. Eccl

D Hil Can 5 in Matth Lib de Instit Vi g.c. 1 Chrysol. Ser. 9.

Pet. Blef. Ep 78.

Tert. lib. de Orat. 11.

Tert. lib de Orat. 23.

3. *Meminimus gratiam debere nos Deo Domino creatori*, pro tot acceptis ab eo naturæ & gratiæ beneficiis: sic enim æmulabimur Angelorum officium; qui continuas Deo gratias agunt, indesinenter decantantes: (*Benedictio, & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, & virtus, & fortitudo Deo nostro, in sæcula sæculorum*, & suo exemplo nos ad reddendas Deo gratias invitant. Profecto jugis gratiarum actio, est vitæ cœlestis inchoatio: stimulus ad prosequendum in cœlum iter & tacita Dei invocatio, quæ novam ac continuam ab eo gratiam elicit & provocat: & ut ait D. Chrysostomus, *optima beneficiorum custos est, ipsa memoria beneficiorum, & perpetua gratiarum confessio.* Aliorsum integrum tractatum de gratitudine tradidimus, nunc autem gratiarum actionem desideramus, velut Psalmodiæ, & orationis individuam comitem. Psalmodiæ quidem: *Psallentes in cordibus vestris Domino, gratias agentes semper Domino, in nomine Domini nostri Iesu Christi?* Uti enim qui Dei laudes decantant, ei gratias agunt, ita ait S. Augustinus, *si non laudaverint servi Dominum, ingrati, irreligiosi erunt* orationis etiam, quapropter declaravit Christus leprosum in anima & corpore sanatum *hominem quondam peccatorem verbo mox Dei emaculatum, offerre debere munus Deo apud templum*; *orationem scilicet & gratiarum actionem apud Ecclesiam*; quasi oratio cum gratiarum actione reciprocetur, vel saltem eam inseparabiliter comitetur. Quod pluribus in locis innuere videtur Apostolus. Sic enim ad Colossenses scribit: *Orationi instate, vigilantes in ea, in gratiarum actione.* Sic hortatur Thessalonicenses, *Semper gaudete, sine intermissione orate, in omnibus gratias agite.* Ubi Theophylactus: (Iter monstrat quo fiat ut semper gaudeamus, orationem nimirum quæ non cessat, atque gratiarum actionem: qui enim assuevit cum Deo versari, eique gratias agere in omnibus rebus, tanquam utiliter contingentibus, planum est quod perpetuum sit gaudium habiturus.) Beati in patria gaudent, quia Deum in via indesinenter oraverunt, gratiasque ei egerunt, & etiam nunc in cœlo, pro nobis orant, Deo pro beneficiis acceptis grates rependunt, & sua gratitudine nos ad gratiarum actionem succendunt. Ad quod adhuc stimulamur more Ecclesiæ solito, Regii Prophetæ vaticinio, Christi exemplo.

Tert. Apol. 42. Apoc. 7.

Homil. 26. ad popul. Tertull. Præd tom. 3.

Ephes 5.

In Psal. 134.

Tert. lib. 4. adv. Marc. 9.

Cap. 3. 1. Thessal. 5.

Ad orationem & gratiarum actionem, Christianos stimulat Apostolus. *Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones.* Obsecrationes, orationes, & postulationes, idem esse vult D. Chrysostomus; illas vero ceteri Patres discriminant. Ex quorum mente *obsecrationes* sunt supplicationes; pro remotione malorum, ut iis liberemur: *orationes* sunt petitiones bonorum, ut ea nobis adveniant: *Postulationes* sunt interpellationes pro nostra vel aliorum salute: *Gratiarum actiones* pro bonis quæ nobis obvenerunt, Deo offeruntur. Hoc autem loco præsertim loquitur Apostolus, de oratione publica, & communi, qualis est Missa & Litania. Unde sanctus Augustinus, *obsecrationes, orationes, postulationes, & gratiarum actiones* ad Missæ Liturgiam refert; ita ut (*obsecrationes* sunt confiteor, & aliæ ora-

2. Ad Timoth. 2.

Epist. 59. ad Paulin. qu. 5.

tiones Missæ, quæ fiunt ante consecrationem in quibus est frequens deprecatio & obsecratio, per Christum & alias res sacras: *Orationes* vero sunt eæ quæ fiunt sub consecrationem: Græcum enim significat orationem, quæ fit cum oblatione; qualis est in consecratione, vel voto: *Postulationes* fiant post consecrationem, scilicet cum Sacerdos post consecrationem pro seipso, pro vivis, & defunctis beneficia postulat; quibus peractis participato tanto sacramento, *gratiarum actio* cuncta Liturgiæ & Missæ mysteria concludit.) Verum, pace tanti Doctoris obsecrationes, orationes, postulationes, & gratiarum actiones, in quavis Missæ parte fieri possunt. Sacerdos enim nunc obsecrat, nunc orat, nunc postulat, nunc gratias agit. Imo D. Thomas in eadem collecta vult reperiri orationem, gratiarum actionem, postulationem, & obsecrationem, *Orationem*, quæ est ascensus mentis in Deum; ut cum dicitur: *Omnipotens sempiterne Deus*: *gratiarum actionem*, cum subditur *qui infirma mundi eligis*. Hanc sequitur *postulatio*, cum additur: *Præsta quæsumus*: quæ omnia concludit *obsecratio* per res sacras, subjungens, *Per Dominum nostrum Iesum Christum*. Potissimum Ecclesia per Sacerdotes nomine omnium Deo quotidie gratias agit, jubetque ut singuli idipsum agant, dum in Præfatione Missæ vult ab omnibus vel devote cantari & recitari, vel pia mente audiri: (Vere dignum & justum est, æquum & salutare, nos tibi semper & ubique gratias agere.) Et merito Ecclesia in Missæ mysterio fideles ad gratiarum actionem provocat: nam *quod est sacratius laudis sacrificium, quam in actione gratiarum; & unde majores agendæ sunt gratiæ Deo, quam pro ipsius gratia per Iesum Christum Dominum nostrum? quod totum fideles in Ecclesiæ sacrificio faciunt*, ad quod nos stimulat adhuc regius Propheta suo vaticinio.

D. Aug. l. 1. cont. Adverſ. leg. 18.

Regius Vates ingratitudinis monumentum, multos scripsit Psalmos Eucharisticos seu gratiarum actiones, & quærens modum perfectæ gratitudinis: *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?* respondet statim: *Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini invocabo*. Magnus Basilius & D. Cyprianus volunt Prophetam loqui in persona Martyrum, qui calicem quem in sua passione bibit eisque propinavit Christus, de ejus manu læto animo suscipientes & constanter martyrium pro ejus nomine subeuntes, retribuunt illi cruciatum pro cruciatu, dolorem pro dolore, sanguinem pro sanguine, mortem pro morte: Chaldæus interpretatur calicem de quo loquitur Propheta, poculum æternæ fœlicitatis, quod expostulat, ut simul cum cœlicolis Deo in æternum gratias agat. Alii existimant, quod cum David vix inveniat quid Deo pro tot ac tantis beneficiis retribuat, addit alicujus gratitudinis loco & beneficiis acceptis se grataturum usurum, & nova semper beneficia in oratione petiturum, unde subdit: *Et nomen Domini invocabo*; quod Biblica phrasi orationem insinuat. Licet enim oratio, res videatur, non accepti, beneficii, sed accipiendi, beneficium enim acceptum non orationis, sed gratitudinis, negotium est: attamen dum humanæ preces Dei benignitatem sollicitant, precandi lenocinio

Psal. 115.

nio, non solum futuras gratias extorquent, sed quadam precum officiositate, pro retro acceptis beneficiis gratitudinem repensant: *Iustum est ut quod à te Domine accepimus, prece saltem & voce solvamus.* Unde propheta prece, Deo solvit beneficia, quæ eo usque cumulatius acceperat, invenitque in oratione, quid redderet, quod neque in naturæ censu, neque in regia opulentia repererat: *(Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?) Calicem salutaris accipiam & nomen Domini invocabo.* Verum alludere videtur Propheta ad altaris mysterium, quod est sacrificium Eucharisticum, in quo Sacerdos orans nomine adstantium, gratias Deo agit, ad instar Christi, qui suo exemplo, ostendit gratiarum actionem esse orationis sociam & comitem. Ennod. in Bened. Matth. 14.

Christus Dominus quinque panibus & duobus piscibus quinque hominum millia in deserto pasturus, conjectis oculis in cœlum gratias Deo egit, panesque benedixit: atque hac prece & gratiarum actione, quasi vim multiplicandi & nutriendi elicuit, ut pauci panes tot millia saciarent hominum. Instituturus quoque Eucharistiam per multiplicationem panum præfiguratam, gratias agens Patri, ab eo petiit, & impetravit virtutem transsubstantiandi panem in suum corpus, & vinum in suum sanguinem: instituitque præstantissimum novæ legis mysterium, & optimum gratitudinis medium quod ideo dicitur Eucharistia, id est gratiarum actio, ut D. animadvertit Chrysostomus. Tandem Dominus Lazarum suscitaturus, *elevatis sursum oculis, dixit: Pater gratias ago tibi, quia audisti me: ego autem sciebam quia semper me audis.* Hæc cum dixisset voce magna clamavit, Lazare veni foras. Novum prorsus orandi genus, quod Basilio Seleuco admirationem ingenerat. *Quis tanquam nihil ante præfatus orationis tale cepit initium? gratias ago tibi inquit, quia audisti me?* Stuporem adhuc Basilio incrementat modus agendi Salvatoris, qui post orationem non dixit: in nomine Patris mei prodi, neque, Pater eum vitæ restitue. *Sed his omissis omnibus, in speciem precantis compositus, rebus ipsis, auctoritatem manifestat,* ostentans supremam qua pollebat auctoritatem. Magnam orationis cum gratitudine conjunctæ efficaciam & virtutem. Supremamque Christi auctoritatem eloquenter colligit Chrysologus illustrans Evangelistæ verba: (Elevatis, inquit, oculis sursum.) *Elevat oculos sursum, ut nobis formam supplicandi tribuat, non sibi viam præparet impetrandi: namque sursum respicit, qui semper est sursum cum Patre, semper Pater in ipso est, & ipse est semper in Patre.* Pater, inquit, gratias tibi ago, quia audisti me: *de præstito agit gratiæ, & quod Pater audierit, hoc dicitur: quod filius petierit, hoc tacetur. Fratres, inter Patrem & Filium audiendi est affectio, non est necessitas supplicandi: charitas assensus est, non est auctoritas jussionis: ibi amore geruntur omnia, ubi non indigetur obsequio:* Ego autem sciebam, quia semper me audis. *Vacat invocandi cura, ubi fiducia certa est audiendi; aut quid ibi facit petendi labor, ubi præstandi est causa communis? Nemo ergo sic filium minoret precibus, ne Patrem circa salutem hominem sic minoret. Quare sic loquatur filius, ipse aperit:* Sed propter populum Homil. 26. in Matth. Joan. 11: Orat. 49. Serm. 65.

pulum dixi, qui circunſtat. *Videtis quia loquendo alia, ſuum Patriſque affectum extollit, prodit, pandit gratiam. Dixerat; Omnia quæ habet Pater mea ſunt: & ſi ſua ſunt omnia, quomodo petit? Qui de ſuo petit, quod petit, non neceſſitatis eſt, ſed amoris.* Ut credant quia tu me miſiſti. *Miſſum ſe dicit, ut populi ſciant de cælo veniſſe Chriſtum, non receſſiſſe de cælo. Sic ergo mittitur, ſic & quod habet, accipit, quomodo unde venerat non receſſit. Sic ergo & Filius quod habet accipit, & Pater quod dederit, non avertit. Fratres, & quod auditur, & quod mittitur, & quod venit, & quod accipit, & quod naſcitur, & quod patitur, & quod moritur, & quod reſurgit, non eſt hoc divinitatis ſuæ, hoc infirmitatis eſt noſtræ, noſtræ eſt hoc naturæ: Quod tamen totum cauſa noſtri tulit in noſtro corpore, non propter ſe in ſua pertulit majeſtate.* Luc. 17.

Fuſe declarat Chryſologus eandem Patris & Filii potentiam, & in audiendo preces & beneficia largiendo auctoritatem. Quod paucioribus dicit D. Chryſoſtomus animadvertens quod Marthæ aienti: Quidquid popoſceris à Deo dabit tibi Deus: Dixit ei Jeſus: Reſurget frater tuus: *illud primum confutat*: Quæcumque popoſceris à Deo, dabit tibi Deus. *Non enim, inquit, poſcam, ſed reſurget. Nam ſi dixiſſet: A meipſo omnia facio, moleſtiora & ſupra mulieris intelligentiam fuiſſent: dicendo autem: Reſurget, medium tenuit.* Magnam Orationis cum gratiarum actione conjunctæ efficaciam & virtutem prodit Origenes conſiderans Chriſtum in habitu orantis, ante orationem Patri gratias agentem, quaſi jam impetraſſet, quod necdum poſtulaverat. *Sed præveniens illius orationem, qui ſolus bonus Pater eſt, exaudivit dicenda. Pro impletione igitur orationis, ſubdit gratiarum actiones, dicens: Pater gratias ago tibi, quoniam audiſti me.* Admiranda ſane Patris liberalitas, qui præveniens rogaturum, quæ ſunt in oratione dicenda, præpropere audit: nec minus ſtupenda gratiarum actio, quæ orationis virtutem perficit & conſummat, ac ſi gratiarum actio ſit orationis complementum: Neque ſatis completa ſit oratio niſi à Deo dona poſtulans, gratiarum actione adintegretur & compleatur: quare ex defectu gratitudinis perſæpe oratio petita à Deo non obtinet (*propterea oratio noſtra ſæpe repellitur, & hoc ipſum pia diſpenſatione fieri exiſtimo, ne qui de perceptis beneficiis ingrati ſumus, ex nova largitione cœleſtium munerum, graviore culpæ ingratitudinis oneremur. Cum enim Deus beneficium perditum reputat, quod non proſequitur actio gratiarum: nobis expedit non exaudiri potius quam ad cumulum damnationis noſtræ, ingratitudinis materiam, obtinere quod petimus.* Fugiamus fratres ingratitudinem quæ orationis impedit efficaciam; ſtudeamus gratiarum actioni, quæ precibus dat integritatem & complementum, vacemus meditationi, pſalmodiæ, & gratitudini, ſic æmulabimur cœlicolarum officium, & merebimur cum illis aliquando conjungi, ut ſimul contemplantes, pſallentes, & gratias agentes Deum laudemus, & honoremus per totas retro æternitates.

Homil. 61. in Joan.

D. Bern. l. 2. de Amor. Dei cap. 20.

CONCIO

CONCIO TERTIA.

QVomodo carnalia sacrificia reprobata intelliguntur, de quibus & Isaias loquitur, dicens: Quo mihi multitudinem sacrificiorum vestrorum? dicit Dominus: ita sacrificia spiritalia accepta prædicantur, ut Prophetæ annuntiant. Inter sacrificia illa spiritalia non minorem dignitatis locum tenet oratio: Tum quia sicut vetera sacrificia nequaquam Deo placebant, *sic oratio est sacrificium, & oblatio Deo acceptissima:* Tum quia quæ dignior est oblatio in sacrificio facta, eò nobilius est sacrificium: oratio autem sacrificat corpus Dei manu formatum & honoratum: animam Dei imagine nobilitatum, mentem visionis Dei capacem, & cor quod Deo solo satiari potest: Tum quia virtualiter continet sacrificia veteris legis, estque simul & semel sacrificium, 1. laudationis: 2. expiationis: 3. impetrationis. Tert. lib. adv. Jud. 5. Guill. lib. de Reth. Div. cap. 47.

Quòd non terrenis sacrificiis, sed spiritualibus Deo litandum sit, ita legimus ut scriptum est: Sacrifica Deo sacrificium laudis, & redde Altissimo vota tua: Sic itaque sacrificia spiritalia laudis designantur. Et ut fatur D. Cyprianus, *Agnoscit Pater Filij sui verba, cùm precem facimus; qui habitat intus in pectore, ipse sit & in voce.* Quæ autem sint illa spiritalia laudis sacrificia, declarat aliorsum Tertullianus, *Gloriæ scilicet relatio, & benedictio, laus, & hymni;* quæ Deo offeruntur in oratione. Ut autem hujusmodi oblatio sit Deo grata, debet esse munda, & ut sit munda, adsit necesse est, 1. animæ sanctificatio: 2. mentis attentio: 3. cordis devotio. I. PARS. Tert. ibid. De Orat. Dom. Tert. 5. adv. Marc. 12.

Sacrificium nomini meo offertur & sacrificium mundum, scilicet simplex oratio de conscientia pura. Sacrificium illud mundum, & orationem de conscientia pura, debet immolare Christianus præsertim ob quatuor rationes, 1. Ob Divinæ majestatis honorem: 2. Sanguinis Christi valorem: 3. Orantis bonum: 4. Orationis dignitatem: 1. Divina majestas orationis sacrificium mundum efflagitat, quæ cùm sit puriffima, nihil magis eam decet quàm puritas.) Honor siquidem summi est illum venerari, & imitari: Imitaris si pius es; templum enim sanctum est Deo mens pia, & altare optimum. Cor ejus veneraris, si misericors es, sicut ipse omnibus misericors est: hostia siquidem acceptabilis est Deo, facere bonam omnibus. Pro Deo fac omnia sicut Filius Dei, ut dignus sis eo, qui te dignatus est filium vocare.) Si autem conscientiam habes coinquinatam, immundum offeres sacrificium, Deum non honorabis tuis orationibus, neque Filii nomine dignus eris. Quomodo enim in Oratione Dominica dicere potes *Pater noster*, cùm sis gratiâ denudatus, peccatis contaminatus? Quomodo potes dicere, *Qui es in cœlis*; cùm nullo modo de cælo recogites, & cogitatione & affectione totus terræ adhæreas? Quomodo *sanctificetur nomen tuum*, quod tuis Tert. l. 4. adv. Marc. 5. D. Bern. de Cogn. hum. cond. cap. 6. Matth. 6.

D. Aug. in Psal 49. juramentis & blasphemiis continuò lancinatis ? *Certè nihil prodest malis sacrificium laudis, quia assumunt testamentum Dei per os suum, & faciunt damnanda quæ displicent oculo ejus.* Quomodo *adveniat regnum tuum*, cùm Deum è corde tuo ejicias, neque illi sacrificium justitiæ offeras ? *Vbi putas sacrificium justitia sacrificari, nisi in templo mentis, vel in tabulis cordis ? ubi autem sacrificandum est, ibi & orandum.* Ut autem quis possit in corde suo offerre Deo sacrificium justitiæ, debet habere cor mundum, ut in eo habitet Deus: Quare *supplicaturus interiora tua munda, & inde omni mala cupiditate depulsa, præpara tibi in cordis tui pace secretum, & ita age, ut templum Dei sis, ibi enim Deus exaudit, ubi habitat.* Sceleroſe peccator, in te non habitat Deus, non enim es ejus templum à ſordibus expurgatum, ſed potiùs diaboli habitaculum criminibus turpatum. Quomodo dicis, *fiat voluntas tua*, cui continuò reſiſtis, cujus mandata contemnis ? *Quicunque manibus operatur opera bona, pſallit Deo; quicunque ore confitetur, cantat Deo: Cane ore, pſalle operibus.* Tantum abeſt, ut manibus & operibus Deo pſallas, quin immò depravatis tuis moribus, & ſceleroſis operibus Deum maledicis. *Immola Deo ſacrificium laudis, ſed vide ſi jam ſecurus ſis : & fortè lingua tua Deum benedicat, & vita tua Deum maledicat.* (Quomodo vales poſtulare: *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie*, tu qui habendi cupidine æſtuas; neque propriis contentus bonis, injuſtè aliena rapis ? Quomodo *dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus*; tu qui inimicitias perpetuas foves, neque unquam à deſiderio ultionis ceſſas ? Verùm *duobus modis oratio impeditur, ne impetrare quiſque poſſit quod poſtulat : nempe ſi adhuc homo mala committit, aut ſi peccanti in ſe ex toto corde non dimittit:* Quomodo ſubjungere audes : *Et ne nos inducas in tentationem*, tu qui indeſinenter tentationibus occurris, & diaboli tyrannidi obſequeris ? *quid prodeſt Deum invocare, quem operibus negas ?* Tandem quomodo orationem tuam concludis, *ſed libera nos à malo*, qui tibi tot mala & damna irrogas ? *Orantes non infructuoſis, non nudis precibus ad Dominum veniant : inefficax petitio eſt, cùm precatur Dominum ſterilis oratio.*

D. Aug. ſer. 234 de Tẽp. Temerariè orationem Dominicam dicit peccator : *Ad Dominum vita pulſat, vita aperitur, corde petitur, corde queritur, corde puſatur, cordi aperitur.* Quapropter Chriſtiani, ut mundum orationis offeratis Deo ſacrificium, *priùs curate, ut ſitis filij Dei per charitatem & gratiam; inde ultrò offerte holocauſtum orationis :* Deinde ducite viam filiis Dei congruam : *Hoc mi frater ſtatue in vita tua, ut orationem tuam puram offeras Domino.* Bonis ſemper vaca operibus. *Nimirum verba devotæ orationis, adjuvat manus piæ operationis :* magiſque vitâ quàm linguâ laudate Deum. Nam *qui Deum laudat lingua, non ſemper poteſt, qui moribus Deum laudat, ſemper poteſt.* Tandem Deum hymnis, pſalmis, orationibus, bonis moribus laudate in hoc ſæculo, ut in æternum illum laudate valeatis in cœlo. *Lauda & benedic Dominum Deum tuum per ſingulos dies, ut cùm finiti fuerint ſinguli dies, & venerit fine fine unus dies eas ex laudibus in laudem,*

D. Basil. in Pſal. 28.

D. Aug lib. de ſalut. docum. 28.

D. Aug ſer. 10. de Nat. Joan. Bapt.

D. Aug. tra. 2 in Joan.

D. Auguſt. Pſal. 144.

laudem, ex virtutibus in virtutem: quod ut assequaris necessaria est orationi conscientia pura, tum ut Dei majestas digne honoretur; tum 2. ut sit guinis Christi valor demonstretur.

Judæi *conscientia patrum hæreditarii rei* ob sanguinis Dominici effusionem, *nec extollere manus ad Dominum audent, ne exclamet aliquis Esaias: ne exhorreat Christus.* Christi cruore cruentatas manus ad Dominum attollere non audent Judæi hæreditarii rei patrum suorum, qui in Salvatoris conspirarunt mortem. *Nos vero non attollimus tantum, sed etiam expandimus è Dominica passione modulatum, & orantes confitemur Christo.* Modulatum non sumit ibi Tertullianus pro sonoro cantu aut psalmodia, quia agit de privata oratione, quæ cum submissa fiat voce, musica non constat modulatione, sed sumit modulatum pro imagine, figura, dispositione, corporis modo, seu gestu quem præ se ferunt orantes Christiani qui non tantum attollunt manus, sed etiam expandunt, modum, modulum, seu modulatum, imitantes quem exhibuit Christus expensas habens in cruce manus: Hic ritus olim observabatur in recitanda in publicis precibus oratione Dominica, & quotidie observatur à Franciscanis. *Sic orantes confitebimur Christo,* subjungit Tertullianus: Tum quia inter orandum profitemur Christum corpore nostro ad figuram Christi crucifixi conformato: *Si statueris hominem manibus expansis, imaginem crucis feceris:* Tum quia hoc gestu nos profitemur Christianos & Christi crucifixi sectatores: Tum quia hoc modo nos declaramus paratos ad crucem & mortem pro Christo tolerandam: Tum maxime quia hac orantes figura recognoscimus cunctas nostras orationes suum sumere valorem à sanguine quem fudit in cruce Christus. Et quia Judæi non se existimant neque Christi sanguine redemptos, neque orationes quas efficiunt suum mutuare à Christi passione valorem, non attollunt manus ad Dominum neque eas ad modum crucis expandunt; nos vero utrumque confitentes, non solum manus attollimus, sed etiam ad Christi crucifixi modum expandimus. *Ipsius enim incessus hominis, cum manus leverit, crucem pingit.* Christiani inter orandum *levantes puras manus.* Dominici sanguinis valore rubescunt: Nam ut ait Dubius Augustinus, (Ille enim merito ad Deum extollit manus; ille preces bonæ conscientiæ fundit, qui potest dicere: Tu nosti Domine quam sanctæ, quam innocentes, quam puræ sint ab omni fraude, & injuria & rapina, quas ad te expando manus: quam justa, quam incontaminata labia, & ab omni mendacio libera, quibus tibi ut miserearis preces fundo.) Sic loquuntur Christiani, qui mundum Deo offerunt sacrificium, orationem scilicet de conscientia pura. Nam ut verus ait Augustinus, *Clamare ad Christum, est gratiæ Christi congruere bonis operibus. Hoc dico ne forte strepentes simus vocibus, & muti operibus.* At proh dolor! quam multi ad Christum clamant, quorum preces non congruunt gloriæ Salvatoris! quam multi strepunt vocibus, & bonis sunt muti operibus! quam multi expandunt manus ad Christi crucifixi formam modulatas, neque eorum orationes sino-

Tert. lib. de Orat. 4.

Tert. l. 2. ad Nat. 2.

S. Maxim. Homil. 11. de orat. Dom

1 Timot 2. Lib de Vit. Chr. c. 11.

D. Augus. Ser 11 de. Verb Dom

cruore Christi rubescunt! quam multi levant manus non puras, sed inquinatas, & sanguine tinctas, quos Deus per os Esaiæ sic alloquitur: *Cum extenderitis manus vestras, avertam oculos meos à vobis, & cum multiplicaveritis orationem non exaudiam; manus enim vestræ sanguine plenæ sunt.* Et quinam est ille sanguis? Respondet D. Hilarius peccatum: quisnam est ille sanguis? sanguis pupillorum, pauperum, viduarum, plebeiorum, quos ad extremam redegerunt egestatem. Quisnam est adhuc ille sanguis? sanguis Jesu Christi quem iterum suis sceleribus crucifixerunt, ad instar Judæorum, quorum *certe manus semper immundæ; sanguine Prophetarum, & ipsius Domini cruentatæ.* Zelo sufflammatus Tertullianus acriter insequitur Christianum idolorum artificem. *Tota die ad hanc partem zelus fidei perorabit, ingemens Christianum ab idolis in Ecclesiam venire: de adversarii officina in Domum Dei attollere in Deum Patrem manus matres idolorum; his manibus adorare quæ foris adversus Deum adorantur: eis manus admovere corpori Domini, quæ dæmoniis corpora conferunt.* Nonne increpantur his verbis illi, qui de diversorio, de comœdia, de lupanari veniunt in Ecclesiam, non ut Deum orent, sed ut orantes scandalizent; qui ad Deum Patrem attollunt manus egenorum orphanorum, imo unigeniti Filii sui sanguine cruentatas, qui manus immundas & sceleribus contaminatas admovere audent mundissimo & purissimo corpori Christi; qui eadem lingua, eodem ore polluto quo mille spurcitias & blasphemias protulerunt orare præsumunt? Sacrificio mundo honoratur Deus cui *offerimus & thuru odoramentum quo significantur orationes Sanctorum: unde & Propheta: Dirigatur oratio sicut incensum in conspectu tuo: non cujuslibet, sed justi: nam qui avertit aurem ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis.* Christiane si vis ut oratio tua Deo sit grata & non execrabilis sectare animæ puritatem & morum probitatem: sanctimoniam debes & Majestati divinæ cui offerre debes sacrificium laudis, & sanguini Christi à quo oratio suum mutuatur valorem, & 3. tibi ut de tua oratione fructum reportes.

Suis cultoribus Deus sacrificium laudis & hoc non quia à nobis tanquam indigens, expectat laudem: sed ut in ea nobis consulat ad salutem. Trinum autem præsertim reportat bonum, qui anima sanctificata & pura conscientia mundum orationis & laudis offert sacrificium. Nam 1. gratiam & sanctitatem incrementat: 2. gloriam cœlestem sibi comparat: 3. à Deo petita facilius impetrat. 1. Gratiam & sanctitatem incrementat (quia sacrificium est oblatio Deo sacrata, atque dicata, sacrans, sive sanctificans, etiam ipsum offerentem, quæ etiam hac intentione semper offertur, videlicet ut ipse offerens per illam Deo sacretur, sive sanctificetur.) 2. *Si orationem facit ad Dominum prope est cœlo*, cœlestem sibi comparat gloriam. *Oratio pura cœlorum altitudinem penetrat, & usque ad conspectum divinæ Majestatis ascendit*; cujus visione in patria fruuntur, & beantur animæ sanctæ. Non absque merito vult Christus Dominus, ut Christiani dicant: Pater noster qui es in cœlis:

[Hoc

Cap. 1.

Tertul. l. de Orat. 2.

L. Idol. 7.

Guert Ser. 3. de Epiph.

Apoc. 5. Pf. 140.

D. Aug. ser. 5. de Adventu in carnem.

Gaillel. lib. de Rhetor. Divi. c. 47.

Tert. lib. de Exh. Cast. 10.

D. Aug. ser. 2. de Orat.

D. August. Ser. 182. de Temp.

[Hoc nomine & charitas excitatur, quia filiis nihil charius debet esse quam pater, cum homines dicunt, Pater noster; est quædam impetrandi præsumptio, quod petitur, cum etiam ante petitionem, tam magnum donum accipimus, ut possimus dicere Pater noster. Quid enim jam non det filiis petentibus pater, qui jam hoc ipsum dedit ut essent filii?) Filiis debetur patris hæreditas, justis cœlestis datur hæreditas, ex jure tum filiationis; tum divinæ pollicitationis. Unde D. Chrysostomus expendens istud Matthæi: [Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum tuum, & pater tuus qui videt in abscondito reddet tibi] ait: *Si ergo sic orat, plurimam profecto profecto accipies mercedem: Non ait, denotabit tibi, sed reddet: debitorem quippe se tibi constituit.* Tum justæ retributionis, beatitudinem namque bene operantibus pollicitus est Deus. 1. Cujusmodi sunt, qui orant, *levantes puras manus.* Græca lectio habet *sanctas:* Tertull. legit *innocuas;* Ut autem animadvertit D. August. *in manibus opera debemus accipere.* Sint igitur orantium manus innocuæ, & ab omni pravo opere immunes (orent levantes ad cœlestia, non deprimentes ad terrena manus puras à peccatorum sordibus: ne enim confundantur manus ad Deum levatæ, debent & à peccatis esse puræ, & in omnibus exercitatæ.) Sint adhuc orantium manus sanctæ, & bonis actibus fulgentes. (Levemus & nos manus nostras ad Deum in prece, & non confundentur manus nostræ levatæ ad Deum, si se se exerceant in bonis operibus.) Qui in oratione impuras levant manus, cœlestem non merentur gratiam. Quibus conveniunt quæ Jacobo dixit caligans Isaac; (Vox quidem vox Jacob est, manus autem manus sunt Esau.) Qui manus Esau habet, & in pravis se se exercet operibus, filii Dei titulo non gaudet. Nam ut fatur Germanus Constantinopolitanus expendens orationem Dominicam: *Quod si voluntatem ejus facimus, pater noster est: sin minus, cujus opus exequimur, ü pater est.* Idcirco Christiane, *ea opera festinanter exequere, quæ patri tuo grata sunt: quod si mala opera facis, haud dubie diabolum patrem invocas, hic enim malorum præfectus est.* Operibus discriminantur filii Dei & filii diaboli. Qui male agunt, sunt filii diaboli, qui bene operantur, sunt filii Dei: Diabolus filiis suis nequit dare cœlum, sed infernum; non fœlicitatem, sed miseriam: Deus filiis suis cœlestem donat beatitudinem, quam ut assequamur, *necessarium est, nos fratres precationem nostram non syllabis explere, sed animi magis proposito & actionibus, quæ virtute, omni tempore vitæ nostræ condiantur.* Orationes quæ virtutibus condiuntur, & bonis operibus commendantur facilius petita impetrant. *Cito ad Dominum ascendunt quas ad Dominum merita nostri operis exponunt.* Justorum orationes faventibus oculis, & auribus benevolis Deus excipit, eisque cumulatius annuit: *Oculi Domini super justos, & aures ejus in preces eorum.* Sic humanis precibus divinæ mulcentur aures, ut illis Salviano teste non tantum oranter annuat, sed quodammodo obsequium præstet. *In hoc ait, oculi Domini super justos, esse affectus aspicientis ostenditur, per id quod dicit, divinas aures in precibus esse justorum, non audientiam tantum Dei, sed quadam quasi obedien-*

Matth. 6.

1. Timoth. 2.

Apol 30. Serm. 13. de Temp.

D. Anselm.

D Augus. in Ps. 62.

Gen.

D. Basil. de precat.

D. Aug. ser. de Orat.

Psal. 33.

Lib. 2. de Provid.

tia designatur. Admiranda prorsus orationis excellentia, sed longe magis stupenda, quasi Dei obedientia; Justi ne rogant, an imperant? imo rogando velut imperant, & non tam precariam, quam prope Imperialem orationem fundere videntur, suaque justitia & vitæ innocentis, mirum in modum orationem commendant.

Tert. lib de Exhort. Cast. 10. *Oratio de conscientia procedit; si conscientia erubescat, erubescit oratio. Spiritus deducit orationem ad Deum, si spiritus reus apud se sit conscientiæ erubescentis, quomodo audebit orationem suam ducere ab illa, de qua erubescente, & ipse suffunditur sanctus minister?* Oratio quæ de conscientia scelerosa procedit, pudore suffunditur, quia pudor comes individuus est sceleris; & cum spiritus deducat orationem ad Deum, ipse quoque erubescit, dum conscientia criminosa de suis sceleribus erubescit: Quapropter ne spiritus orationis minister effundatur, & oratio ad Deum absque erubescentia ascendat, debet à conscientia innocua procedere: Nam ut observat D. Bernardus expendens istud Canticorum: (Vox tua dulcis, & facies tua decora:)

Cap. 2. *Non potest esse loquela orationis dulcis, nisi facies conscientiæ sit decora.* Qualis est conscientia, talis est oratio ab illa procedens. Si conscientia erubescit, erubescit & oratio: si conscientia sit immunda, immunda est oratio: si conscientia sit fœda, deformis est oratio: Si conscientia Deo displicet, displicet quoque & oratio. Unde ut oratio sit munda, pulchra, Deoque placens, debet à sancta conscientia & pura mente procedere.

Tert. lib ad Scap. 2. Tert. Apol. 30. 2. *Sacrificamus sed Deo nostro, sed quomodo præcepit Deus pura prece.* Ut oratio sit pura, in orante trina requiritur puritas: 1. puritas animæ seu conscientiæ quæ à gratia sanctificante mutuatur: unde justus ratione hujus puritatis, offert Deo *opimam hostiam, orationem de Spiritu sancto profectam.* Oratio de Spiritu sancto profecta est hostia opima. Hostia quidem Deo oblata & ab eo accepta; opima etiam quia gratiæ augmento impingat offerentem; ideoque sororem hortatur D. Bernardus: *In oratione attende conscientiam cordis tui, ut ampliorem gratiam consequaris à Deo tuo.* 2. Puritas intentionis requiritur. (Magni interest cum aliquid boni facimus, cujus rei contemplatione faciamus. Officium quippe nostrum non officio, sed fine pensandum est: scilicet si bonum est quod facimus, sed præcipue si bonum est propter quod facimus, cogitemus. Hos oculos quibus contemplatur propter quod facimus, averti poscit Propheta, ne videant vanitatem, id est, ne hanc attendant, propter quam faciat, cum boni aliquid facit. In qua vanitate præcipuum locum obtinet, amor laudis humanæ, propter quam multi magna fecerunt, qui magni in hoc sæculo nominati sunt, multumque laudati in civitatibus gentium, quærentes non apud Deum, sed apud homines gloriam, & propter hanc velut prudenter, fortiter, temperanter, justeque viventes, perceperunt mercedem suam.) Christiane, (lucerna corporis tui oculus tuus est, si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. (Ut noverimus omnia opera nostra tunc esse munda, si placent in conspectu Dei, si fiant simplici corde, id est intentione superna, fine illo charita-

Lib de Mod. Ben. Vivend. c. 49.

S Auguſt. ſer 2. in Pſal. 118.

Matth 9. D Auguſt. lib. 1 de ſer. Dom. in Mont. 21.

tis,

tis, oculum ergo hic accipere debemus, ipſam intentionem, qua facimus quidquid facimus: quæ ſi munda fuerit & recta, & illud aſpiciens quod aſpiciendum eſt, omnia opera noſtra quæ ſecundum eam operamur, neceſſe eſt bona ſint.) Itaque *ab omni omnino confuſione animi libera debet eſſe orationis intentio, de tali ſpiritu emiſſa, qualis eſt ſpiritus ad quem mittitur*: unde *orare volentes jubemur intrare cubiculum, utique ſecreti gratia, id quidem ad cautelam: ne coram orantibus laus humana, orationis furetur fructum, fruſtretur effectum.* Requiritur puritas mentis attentæ, vitiorum aut terrenorum imaginibus haud coinquinatæ. *Neque enim agnoſci poterit à Spiritu ſancto, ſpiritus inquinatus, aut triſtis à læto, aut impeditus à libero.* Chriſtiane, cujuſvis ſis ordinis & conditionis: *Si vis orare pure & laudate, abnega te ad tempus.* Si es miles, abnega à te cunctas militiæ cogitationes: ſi mercator, abnega omnes mercaturæ occupationes: ſi pater & materfamilias, abnega omnem domus curam & ſollicitudinem. (Tunc veraciter oras, quando aliud in corde non cogitas. Pura eſt oratio quando in ſuo tempore ſuperfluæ cogitationes non conturbant: longe quippe eſt à Deo animus qui in oratione, cogitationibus ſæculi eſt occupatus: Mens noſtra cœleſtis eſt, & tunc Deum in oratione bene contemplatur, quando nullis terrenis curis aut erroribus impeditur.) Miratur ſanctus Zeno modum loquendi Moyſis qui greges ſoceri ſui Jethro paſcens, conſpicienſque rubum ardentem nec ullomodo conſumptum, dixit. (Tranſibo & videbo viſionem hanc.) *Quid eſt illud tranſibo? nulla enim locorum intervalla diſcreverant: eodem in loco & loquitur & videt; quo ergo tranſit?* Acute quidem hoc dubium proponit Veronenſis antiſtes, ſed non minori mentis acie difficultatis nodum ſolvit: *Tranſit plane corporales carnaleſque curas: & ſoceri ſui oves paſcens, in cœleſtem cognitionem, relictis terrenis operibus excedit.* Ad hanc terrenorum abnegationem orantem ſtimulat ipſemet Chriſtus: Tu autem cum oraveris intra in cubiculum tuum, & cluſo oſtio ora patrem tuum in abſcondito.) Ubi D. Ambroſius: *Cubiculum tuum mentis arcanum animique ſecretum eſt, in hoc cubiculum tuum intra, hoc eſt egredere de corporis tui exteriori veſtibulo & totus intra in alta præcordia cordis tui, & claude oſtium.* Tria requirit Salvator ex mente D. Ambroſii: Unum ut de corpore egrediatur, id eſt animum avocet à cunctis rebus corporeis & terrenis, quæ poſſent impedire orationis attentionem. Aliud ut intret in cubiculum cordis, quia *oratio cordis eſt non labiorum.* Cujus rationem tradit D. Auguſtinus. *Cum quis orat, ſanctum in ſe ſpiritum advocat, ideo oratio magis agenda eſt corde quam voce? melius eſt enim orare corde ſine ſono vocis, quam ſolo verbis ſine intuitu mentis.* Tertium, claudere oſtium cunctis cogitationibus quæ mentem poſſent ab oratione dimovere. *Parum eſt intrare cubiculum, ſi pateat importunis inquietationibus oſtium, per quod ea qua foris improbe ſe immergunt, & in interiora noſtra irrumpunt. Hæc ſunt temporalia & viſibilia quæ per carnales ſenſus cogitationes noſtras penetrant, & turbam variorum phantaſmatum orantibus generant.*

Tert. lib. de Orat. 10.

D. Bernard. Serm. 8. in Cant.

Tert lib. de Orat. 10.

S. Nilus de Orat.

D. Bern. l. de Mod. Ben Vivēd. c. 49.

In Pſal. 118.

Matth. 6.

Lib. 10. de Abel c. 9.

D. Bern ibi. Serm. 2. de Orat.

D. Aug. l. 2. de ſerm. Dom. in Mont. c. 6.

Tres

Tres illas munditias ad orationis puritatem requisitas, multi non habent. Nonnullis desideratur conscientiæ & animæ mundities. *Caterum quæ ratio est, manibus quidem ablutis, spiritu vero sordente orationem obire? quando & ipsis manibus spiritales munditiæ sint necessariæ, ut à falso, à cæde, à sævitia, à veneficiis, ab idololatria, cæterisque maculis, quæ spiritu concepta, manuum opera transiguntur, pura alleventur. Hæ sunt veræ munditiæ, non quas plerique superstitiose curant, ad omnem orationem etiam cum lavacro corporis aquam sumentes.* Tert. lib de Orat. 11.

Pungit Gentiles, non solum manus, sed & totum corpus ante preces abluere solitos: Judæos quoque redarguit superstitiose externam corporis munditiem sectantes, internam animi puritatem minime curantes. *Omnibus licet membris lavet quotidie Israël, nunquam tamen purus est.* Aliis deest puritas intentionis, qui in oratione non Dei gloriam, sed laudem humanam quærunt, *quibus merito vanitas exprobranda est.* Alii tandem tertiam puritatem non habent, nimirum mentis attentionem: (Plerumque in oratione flexis genibus corpus prosternis, collum curvas, confiteris peccata, Deum adoras. Video corpus ubi jaceat, quæro ubi volitet animus. Video membra jacentia, videamus si stet conscientia, videamus si fixa est in eum quem adorat. Sic autem plerumque tanquam æstu maris abripitur, & tempestate tollitur in aliud atque aliud. Modo si mecum loquereris, & subito averteres te ad servum tuum, & dimitteres me, non dico à quo aliquid petebas, sed cum quo ex æquo loquebaris, non mihi injuriam factam deputarem? Ecce quod facis quotidie Deo;) cui debitum offers orationis sacrificium, quod nequaquam illi placere potest, nisi offeratur cum mentis attentione, & cordis devotione. Tert. lib. de Orat 12. D. August. in Ps. 140.

3. Quales fuerint orationes Christianorum nascentis Ecclesiæ, ipsimet declarant apud Tertullianum. *Illuc suspicientes Christiani, manibus expansis, quia innocuis; capite nudo, quia non erubescimus; denique sine monitore, quia de pectore oramus.* Apol. 30. Quinque his verbis denotant. Orabant suspicientes in cœlum, quia non de terra, sed de cœlo felicitatem expectabant. 2. Orabant manibus expansis, tum quia innocuis & à criminibus puris, tum quia ad crucis & passiones tolerandas paratis. 3. Capito nudo, vel ob conscientiæ munditiem, vel ob puram mentis intentionem: 4. Sine monitore, quia seipsis absque intercessore extraneo, vel advocato precario orabant. 5. De pectore, quia magno fervore & tota cordis devotione orabant. *Nec tibi dubium est quantum valeat, & quantum condeceat, quantumque per omnia melioret orationem devotio.* Guillel 1. de Rhetor. Div. cap. 49. Hæc autem devotio tria complectitur. Nimirum cor purum, charitatem cor sufflammantem, & magnum cordis sufflammati affectum. 1. Cor complectitur orationis devotio, quod potissimum sibi offerri Deus exoptat, ut patet ex sacrificio Abel. *Namque major natu Cain de fructu terræ obtulit munera Deo: minor vero filius Abel, de fructu ovium suarum. Respexit Deus ad Abel & in munera ejus: in Cain autem & in munera ejus non respexit.* Tert. lib. adv. Jud. 5. Cur respexit ad munera Abel & non ad munera Cain? Quia Abel ea offerebat ex corde, unde prius inspexit cor quo offerebat,

bat, quàm munera oblata. Ad munera verò Cain non respexit, quia non ex corde illa offerebat, sed cordis devotionem à muneris oblatione dividebat. Idcircò dixit illi Deus: *Quare concidit vultus tuus? nonne si rectè quidem offeras, non rectè autem dividas, peccasti?* En verum discrimen justi & hypocritæ. Justus in oratione cor offert Deo; hypocrita verò labia duntaxat offert, non autem cor; ad instar Israël, de quo conqueritur Deus: *Populus plenus delictis, labiis Deum diligens, non corde.* Justus orat *in spiritu & veritate*, quia ejus interius cum exteriori concordat; & externam corporis devotionem annectit cum interna cordis devotione, ut externa devotione adstantes & videntes ædificet, & interna Deo gratam oblationem præstet: hypocrita verò interiùs ab exteriori dividit, & absque ulla cordis devotione corpus componit, non ut Deo placeat, neque ut suo exemplo cæteros ad pietatem alliciat, sed ut simulata oratione laudes humanas acquirat. In oratione justi *submissior quidem vox, sed mens intentior:* in oratione hypocritæ os clamat, sed silet cor. *Quàm multi sonant voce, & corde tacent! & quàm multi tacent labiis, & clamant affectu!* Illi sunt hypocritæ, isti sunt justi. *Multi ore clauso exaudiuntur: & multi in magnis clamoribus non exaudiuntur.* Rationem subjungit D. Augustinus: *quia ad cor hominis aures Dei. Sicut aures corporales ad os hominis, sic cor hominis ad aures Dei.* Hominum aures sunt duntaxat ad os hominis, non ad cor, quia cor non conspiciunt, sed tantummodò oris vocem audiunt: Dei verò aures ad cor hominis, quia illius est conspector. (Hoc interest quando rogamus Deum, & quando rogamus hominem, quòd homo necessitatem nostram scire non potest, nisi edoctus fuerit, Deus verò scit, antequam rogetur. Quòd rogare necesse sit, non opus est apud Deum nostra narratio, quia non habet necesse doceri; sed supplicatione pulsandus est, ut annuat. Sanè autem nunquam Deus citiùs ad annuendum flectitur, quàm dum orantis animus ad Deum tota intentione per devotionem convertitur. Sola ergo quantum ad Deum sufficere posset supplicationis devotio, nisi ad hoc formaretur oratio, ut orantis affectus ad majorem accenderetur devotionem. Quæcumque ergo verba sunt orantis, animum ad Dei amorem excitent, vel excitatum demonstrent, non ut Deum quasi nescientem doceant, sed ut in orante devotè devotionem augeant. Nam per narrationem seipsum meliùs intelligit, & admonitus quid petat, considerat, & per considerationem petitionis excitatus, devotiùs orat. Quantum verò ad Deum, cui omne cor patet, & omnis voluntas loquitur, (ola supplicatio cordis sufficiat:) maximè si cor orans sit 2. charitate sufflamatum.

Tert ibid.

Tert. l. 4. adv Marc. in Joan. 4.

Gillib. Ser. 23. in Cant. D. August. in Psal. 129.

D. Aug. l. de orando Deo

Sacrificia Christianorum multùm super Gentilium sacrificia extollit Tertullianus: Christiani enim offerunt Deo, *non grana thuris unius assis, non Arabicæ arboris lachrymas, non duas merí guttas, nec sanguinem reprobi bovis mori optantis, & post omnia inquinamenta conscientiam spurcam.* Hæ sunt hostiæ falsis Deis à Gentilibus oblatæ, quæ eorum sacrificia depretiant. Ab hujusmodi inquinamentis alieni fideles Deo offerunt *opimam hostiam, orationem*

Apolog. 30.

Tert. *tionem de anima innocenti, de Spiritu sancto profectam.* Spiritus sanctus pro-
D Aug. l.15. de Trin.17. prio charactere amor est, *qui cùm datus fuerit homini, accendit eum in dilectionem Dei.* Unde oratio, quæ de Spiritu sancto procedit, de dilectione procedit. Quia, ut subjungit D. Augustinus, *ipse est dilectio*; qui justis largitur charitatem, qua succensi, orationes igne dilectionis sufflammatas
D. Aug. lib. de or. Deo. devotè Deo offerunt. *Quia ex affectu dilectionis, omnis dependet effectus orationis.* Ignis est charitatis symbolum, quia sicut charitas ad Deum fertur, ita ignis sursum movetur; thus verò est symbolum fervidæ orationis: hoc namque est discrimen inter incensum & vaporem, quòd incensum in altum attollitur medio igne, cujus virtute sufflammatur, movetur, suumque exhalat odorem: vapor verò exaqua frigida vel saltem tepida assurgit. Idem reperitur discrimen inter orationes. Nonnullæ velut vapores ex corde frigido vel saltem tepido dimanant; aliæ verò velut thus ab igne charitatis
Guillel. I. de Rhetor div. cap. 43. sufflammatæ ad Deum ascendunt. *Thus illud nihil rectius intelligi potest, quàm in oratione devotio:* quæ consistit in fervore charitatis: Ut autem animadvertit Gilibertus Abbas, (Thus est od ris exigui, dum integritas illi &
Serm. 16. in Cant. corpulentia sua manet; cùm verò flammis subactum effluere cœperit, in odoriferos totum fumos expirat. Simili ratione nonne tibi videtur crassa & pigra oratio quadam tarditate segnis, ignii, & intimi eloquii, si non fuerit virtute succensa? Utique, in thure ego accipio orationis materiam,
Psal. 140. & in fumo gratiam. Dirigatur, inquit, oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Nescit itinere directo ad Deum ire oratio, quæ succensa non fuerit. Oratio, quæ frigido fuerit de corde expressa, subitò relabitur: nec
Guerr. Ser. 2. de Epiph. potest esse perpetua, quæ non est prompta. Vim patitur, & non est sui juris. Christiane, igne charitatis (thus illud adole, ut dirigatur oratio tua sicut incensum in conspectu Domini: & cùm de sacrificio tuo adoratus fuerit, odorem suavitatis dicat tibi: Odor vestimentorum tuorum sicut odor
Cant. 4. thuris.) Cujusmodi est odor devotæ orationis charitatis igne sufflammatæ, & magno affectu in conspectu Dei effusæ.

Tert lib. de Fall. 4. *Calor est omnis affectus.* Calidum hunc affectum in devota oratione agnoscit ex Dubio Augustino D. Bernardus: *Oratio est mentis devotio, id est*
Lib. de Spir. & an ro. *conversio in Deum per pium affectum: Nihil ita Deum complectitur quemadmodum purus mentis affectus.* Quapropter fideles hortatur certus Augustinus:
Lib de Inst Dō cap. 17. In Psal 119. *Affectibus orare debemus.* Nam ut aliorsum asseverat Hipponensis Antistes:
Epist 121. ad Probam. *Dignior sequetur effectus, quem ferventior præcedit affectus.* Duplex ut plurimum sequitur effectus ex fervido orantis affectu. Unus, quia ipsemet o-
D. Bern. Ser. 9. in Cant. rans ex assidua oratione novum acquirit fervoris gradum. *Quibus studium est orare frequenter, experti sunt quod dico, sæpe corde tepido & arido orationi incumbimus; perseverantibus autem repentè infunditur gratia, pinguescit pectus,*
D Amb l. 2. de Cain & Abel. *replet viscera inundatio Deitatis.* Alter, quia orans cum magno fervoris affectu, offert Deo holocaustum, *quodam devotionis alimonia saginatum.* Si orationis sacrificium, quod Deo offerimus, non adipatur, hoc procedit; ut vult D. Bernardus, ex multiloquio & vaniloquio, quod orationem præ-

cedit.

cedit. Etenim (lingua aptissimum vacuandis cordibus instrumentum, post multas confabulationes, invenitur mens quodam modo vacua, meditatio minus devota, ficca magis affectio, & orationis holocaustum non adeò pingue, propter verba quæ diximus, sive etiam quæ audivimus.) Christiane, vis ut holocaustum tuum pingue fiat? (Ante orationem præpara animam tuam.) Cùm oraveris intra cubiculum cordis tui, & claude ostium ne pateat mundanorum phantasmatibus: Psalle spiritu, psalle & mente: ora fervidè, ut valeas Deo dicere cum Regio Vate: *Holocausta medullata offeram tibi cum incenso*: orationes scilicet, quæ procedunt à corpore modestè composito: ab anima gratia sanctificata, à mente per puritatem intentionis in Deum jaculata; à corde igne charitatis sufflammato; à fervido devotionis affectu. Sic oratio tua ad Deum ascendet. Tanquam holocaustum seu sacrificium laudis, & tanquam hostia pro peccato, seu sacrificium propitiationis.

Serm. 17 de diversis.

Psal. Eccles. 18.

Ipsorum sacrificiorum alia officia considerandæ sunt; quia non solùm divinam majestatem respiciunt, ut ei honorem præstent, sed etiam justitiam ut eam placent. Ut enim docet Parisiensis Antistes, Oratio est sacrificium propitiatorium, *quæ ad placandum Deum offertur, ut ipse offerens reconcilietur ei per illam, juxta illud quod dictum est: Sacrificium Deo spiritus contribulatus.* Sacrificium orationis divinæ justitiæ placatorium tria complectitur: scilicet 1. animæ immundæ purificationem: 2. mentis humiliationem: 3. carnis afflictationem:

II. PARS. Tert l. 4. adv Marc. t. L. de Rheto. Div. c. 47.

Apostolus purificationem orationum commendandarum adjecit. Anima peccatrix est coinquinata, ait D. Bernardus, *præteritorum conscientia delictorum*: verùm ut ibidem animadvertit Mellifluus Doctor, *contra peccati conscientiam, remedium confessionis est institutum, & omnia in confessione lavantur.* Hoc remedio uti debet, qui Deo offerre desiderat sacrificium propitiatorium, Deus enim tunc placatur, quando peccator ejus inimicus cum eo reconciliatur, reconciliatur autem per confessionem: qua ei offertur cor contritum & pœnitentia mundatum: hæc enim mundities debetur puritati Dei, quem pœnitens suis orationibus in se vocat. (Invocas Deum, quando in te vocas Deum. Hoc est illum invocare, illum in te vocare, quodammodo eum in domum cordis tui invitare. Non auderes autem tantum patremfamilias invitare, nisi nosses ei habitaculum præparare. Si enim dicat tibi Deus: Ecce invocasti me, venio ad te, quo intrabo? tantas sordes conscientiæ tuæ sustinebo?) quas emundare potes, cùm ad manum habeas confessionis remedium. *Itaque confessio tua te mundat*, efficitque dignum, ut in te habitet Deus. In veteri Testamento duplex erat altare. Unum Thymiamatum; aliud holocaustorum seu victimarum; illa autem altaria ita erant disposita, ut adeundum esset altare victimarum, ante altare Thymiamatum, neque huic nisi per illud pateret accessus: Altare holocaustorum, in quo mactabantur pecora, designabat Sacramentum Pœnitentiæ, in quo destruuntur peccata: altare Thymiamatum, in quo Deo adolebatur incensum,

Tert. lib. de Exhort. Cast. 10. Ser. 1. in fest. omn. Sanct.

D. Aug. in Psal 50.

D. Aug. in Psal. 74.

Lib. de Rhet div. cap. 47.

præfigurabat orationem, ad quam accedendum non est nisi per altare holocaustorum. Nam ut docet Parisiensis Antistes (ab his, qui mactanda videntur in se vitia quæcumque vel peccata, non satis convenienter offeruntur orationes absque sacrificio contribulati spiritus, quo scilicet mactentur illa, & mortificentur, vel in ipsis orationibus, vel ante: Neque enim ad sacra mysteria cuiquam tali accedendum est, absque præparatione hujus sacrificationis, & sacrificii.) Quomodo autem mactanda sint vitia & peccata, statim declarat Guillelmus: (Quoniam animalia in lege veteri in omnibus sacrificiis mactabantur igne & gladio: Volens offerre sacrificium orationis, necessariò debet habere ignem & gladium.) Unde Christianum alloquitur: (*Mactaturus igitur cor tuum, quod est dicere mactaturus animam vitiorum & peccatorum, & animalium brutalium in corde tuo, accinge te gladio, & adhibe tibi ignem.* Ignem charitatis, quo ex toto corde avertaris à peccato, & convertaris ad Deum, gladium pœnitentiæ, quo seces habitus vitiorum, & perversis moriaris inclinationibus. Adhibito autem cœlesti hoc
Cant. 4. igne, dices: Vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris. (Ubi Guerricus Abbas: (Non parvus siquidem profectus est, cùm de myrrha ad thus
Serm 1. de Epiph. proficiscitur: cùm de ista quæ ad usus est infirmitatis humanæ, ad illud quod divinis & festivis deputatum est sacrificiis, pervenitur: ut qui sacrificium spiritus contribulati corporisque humiliati offerebat, non sine myrrha amaritudinis, jam sacrificium laudis offerat cum thure devotionis.) Neque prætereundus est Gillibertus Abbas, pœnitentiæ gladium, & myrthæ com-
Serm. 15 in Cant. mendans amaritudinem. (Bona myrrha, quæ carnalem petulantiam reprimit, & fluxus motus lascivire non finit, & carnem non esse carnalem compellere nititur: sed continentiæ nostræ myrrha corpulenta videtur, & nimis castigata, & quasi vicina carni, nisi fuerit igne cælesti amoris divini fervore liquefacta. Bona quidem continentiæ myrrha, quæ pergentem ad illicita cohibet appetitum, sed alterius est suavitatis & gratiæ, quando charitatis ardore liquescens, crassum omnem & carnalem nescit affectum,) O-
Cant. 3. ratio quæ à corde sic contribulato procedit, [ascendit sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & universi pulveris pigmentarii.] Ut autem animadvertit Gillibertus: *Habes in myrrha continentiæ virtutem; in thure orationis studium; in pulvere pigmentario, inter virtutum copias cordis contriti humilitatem.*

Tert. lib. adv Jud. 5. In Psal. 120. In Psal. 74 E. de Pœn. 9. Serm 15 in Cant. 2. *Cor contritum & humiliatum, hostia Deo est.* Seu, ut fatur D. Augustinus, *humilitas cordis sacrificium est.* Illam autem cordis humilitatem requirit D. Augustinus: Tum ad confessionem orationis præviam: tum ad ipsam orationem divinæ justitiæ placatoriam. Quod hac probat ratiocinatione: *Invocationem præcedit confessio: quia quem invocas, invitas. Venire autem non vult invitatus, si tu fueris elatus. Elatus si fueris, confiteri non poteris*; quia, ut aliorsum dictum est cum Tertulliano: *Exomologesis prosternendi & humiliandi hominis disciplina est.* Et ob hanc causam, ut animadvertit Gillibertus Abbas, sacer Sponsus sacrificium contriti

contriti cordis comparat virgulæ fumi ascendentis ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & universi pulveris pigmentarii. (Myrrha in pulvere pigmentario humilitatis expressit virtutem, quod ea de magnis meritis nihil magnum sentire noverit, non altum sapere, sed humili æstimatione reliquarum attenuet merita virtutum, & earum soliditatem quasi ad quandam pulveris exiguitatem deducat.) Et bene post orationis commendationem, sub figura pulveris pigmentarii de humilitate subjunxit: (Oratio enim humiliantis se nubes penetrat, imo sine humilitatis gratia, oratio quantumlibet acuta, hebes tamen est, & tristem refundit odorem elata myrrha castitatis; neque fluxus carnalium bene restringit cogitationum continentiæ myrrha, quæ animum in superbiæ fumum lascivire permittit. Contritione multa pigmenta rediguntur in pulverem: Et bona contritio, Quoniam cor contritum & humiliatum Deus non despicit: Bona plane contritio, quæ nihil relinquit inconcussum, nihil tumidum, nihil non humiliatum.) Quam grata sit Deo oratio ab humili & contrito corde dimanans; quam vero odiosa oratio à corde elato & tumido procedens, declarat ipsemet Christus: *Cum templum Creatoris inducit, & duos adoratores diversa mente describit, pharisæum in superbia, publicanum in humilitate: ideo que alterum reprobatum, alterum justificatum descendisse: utique docendo qua disciplina sit orandum, cum & hic orandum constituit, à quo relaturi essent eam orandi disciplinam, sive reprobatricem superbia, sive justificatricem humilitatis.* Aliorsum hanc materiam fuse tractavimus, in præsentiarum duntaxat subjungendum est, quod Christus hac parabola: *Creatorem jubet adorare in humilitate, ut allevatorem humilium; non in superbia, ut destructorem superborum.* Quemadmodum autem superbos & tumidos Deus destruit; ita Deus humilium allevator placatur contriti cordis humiliatione, & maceratæ carnis affl ctatione.

Eccles 35. Gilib.

Psal. 50.

Tert lib 4. adv. Marc. 36.

Tert. Præd. to 3. Tract. de Hypoc. Conc. 4.

3. Afflictatio carnis hostia Domino placatoria, cum sordes, cum angustias victus Domino libat, contenta simplici pabulo puroque aquæ potu. Ad hoc pœnitentiæ & expiationis sacrificium Christianum eloquenter invitat Chrysologus. *Animas nostras jejuniis immolemus, quia nihil est quod Deo præstantius offerre possimus, probante Propheta cum dicit: Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Homo offer Deo animam tuam, & offer oblationem jejunii, ut fit pura hostia, sacrificium sanctum, vivens victima, quæ & tibi maneat, & data sit Deo.* Verum quam potentes sint ad placandam divinam justitiam orationes cordis contritione, mentis humiliatione, & carnis affl ctione armatæ: Regii Vatis, Ninivitarum, & primorum Christianorum probatur exemplo. Regius Propheta probe sciens vim & efficaciam orationis jejunio & affl ctione munitæ, jejunio, sacco & cinere, ingenioque asperitatum iratum placabat Deum, illumque mitem & exorabilem reddebat. Nam ut eloquenter fatur Salvianus: *Gemmas regias David abdicat, crepitantia auro textili indumenta deponit, purpura exuitur, diademate exhonoratur, cultu, & corde mutatur: totum regem*

Tert lib. de Fœn 7.

Serm. 43.

Lib. 1. de Provid.

cum ornatibus suis abjicit, providum pœnitentem, cum patrocinio ambitiosi squaloris assumit, jejunio exigitur, ariditate siccatur, fletu effunditur, solitudine carceratur. Oratio cordis contriti charà est, at oratio pœnitentis, jejunio aridi, sacco induti, in cinere volutati *cum patrocinio ambitiosi squaloris*, Dei iras exarmat, ejus justitiam placat, & misericordiam exorat. Ninivitarum exemplum prodit Tertullianus: *Per hanc mœroris sequelam & inediam, etiam civitas illa peccatrix Ninive, de exitio prædicato liberatur.* Jonas Prophetæ urbis Ninive miserandum prædicat excidium: (Et crediderunt viri Ninivitæ in Domino, & prædicaverunt jejunium, & vestiti sunt saccis, & sic clamaverunt ad Dominum in fortitudine.) *Iejunio saccum addunt, & inanis venter, & luctuosus habitus, Deum deprecantur. Qui offenderant Deum luxu & ambitione, eorum damnationem placant, per quæ prius offenderant.* Deum offenderant superbia & ambitione, in humilitate orant; Deum offenderant luxu vestium, Deum saccis induti deprecantur, Deum offenderant gula, Deo jejunium offerunt; Deum offenderant vana & mundana lætitia, Deum mœroribus & lachrymis pœnitentiæ placare nituntur: imo de facto exorant & placabilem reddunt. *Hîs expurgatur iniquitas: divina sententia retrocedere non erubescit*; non enim erubescit immutabilis Deus, (absque ulla immutabilitatis suæ jactura) velut mutare sententiam, nec curat de inconstantiæ suspicione apud homines, cedens orationi, jejunio & squalore animatæ. *Quæ etiam iratum Deum, homini reconciliat.* Quod adhuc primorum Christianorum probatur exemplo, qui declarant & quales sint gentiles in calamitatibus publicis, & quomodo ipsimet se habeant Christiani. *Cum ab imbribus æstiva hiberna suspendunt, & annus in cura est: vos quidem balneis & cauponis & operantibus lupanaribus, aquilicia Iovi immolatis, nudipedalia populo denuntiatis, cœlum apud Capitolium queritis, nubilia de laquearibus expectatis, averti ab ipso & Deo, & cœlo: nos vero jejuniis aridi, & omni continentia expressi, ab omni vita fruge dilati, in sacco & cinere volutantes, invidia cœlum tundimus, & cum misericordiam extorserimus, Iupiter honoratur.* (Cum æstiva hyberna suspendunt, id est cum non pluit, neque æstivo, neque hyberno tempore, aqualicia Jovi immolatis:) Nimirum capita fontium, & scaturigines: (Nudipedalia populo denuntiatis:) jubetur namque populus, in publicis supplicationibus, pluviam nudis pedibus expostulare.) (Omni continentia expressi,) scilicet ab omni libidine alieni: (Ab omni vitæ fruge dilati) nimirum alimentis in serotinas horas, & aliquando in diem crastinum dilatis, (Invidia cœlum tundimus:) vel quia si cœlicolæ essent invidiæ capaces, tangerentur invidia ob efficaciam orationis quæ ab squalido & jejuno pœnitente procedit: vel potius ipsemet Deus si non mitigetur pœnitentium orationibus, male audietur apud Ethnicos, & velut immisericors & crudelis habebitur. *Tandem cum misericordiam extorserimus*; quia oratio ariditate cibi & potus impinguata, humiliatione & maceratione roborata, vim quodammodo infert misericordiæ Dei ab eaque impetrat quod petit. Nam, ut fatur D. Bernardus:

Lib. de Jejun 7.

Jonæ 3.

Strab. Fuld.

Basil. Seleu. Orat. 12.

Tert. lib. de Jejun. 7.

Apolog. 40.

Iejunium

Jejunium orationi devotionem & fiduciam donat: Et vide quemadmodum sibi invicem jejunium & oratio socientur: Oratio virtutem impetrat jejunandi, & jejunium gratiam promeretur orandi. Jejunium orationem roborat; Oratio sanctificat jejunium, & Domino repræsentat; velut hostiam non modo placatoriam, sed adhuc pacificam seu sacrificium impetrationis: Serm. 4. in Quadrag.

Sophia propria orationis officia complexa est venerationem Dei, & hominis petitionem: imo dum homo in oratione à Deo aliquid expostulat, Deum veneratur offerens ei orationem velut hostiam pacificam, seu sacrificium impetrationis: Ut autem orans impetret à Deo quod petit, debet postulare res honestas Deum decentes, sibique convenientes cum 1. fiducia, 2. perseverantia: 3. dependentia. III. PARS. Tert lib. de Orat. 1.

1. In Deum *fiduciam figimus* orantes: (sic enim docuit nos Jacobus Apostolus dicens: Postulet in fide nihil hæsitans: petentibus enim omnibus debet esse, & fides omnino non dubia de superabundantissimis divitiis pietatis, & dulcedinis omnipotentis Dei; similiter & fiducia non hæsitans fixa & firma impetrandi quod ipse pie ac devote petentibus esse salutare cognoverit.) Fides autem de qua loquitur Jacobus Apostolus tria complectitur, 1. fidem propriè dictam qua credimus Deum qui mentiri, falli aut fallere nequit, nobis datorum id quod postulamus in oratione, si oremus & petamus eum debita fide, humilitate, puritate, reverentia, devotione, perseverantia. Unde concludit Parisiensis Antistes: (Valent igitur orationes peccatorum apud misericordiam tuam: alioquin non solum illusorie, sed etiam pernitiosè præcepisses eis ut orarent te: quia autem tu veritas es, in quo in ultimitate elongationis, longe est non solum omnis illusio atque deceptio, sed etiam quidquid falsitatis est atque mendacii.) Quapropter orans, Deum credit ut summe veracem à falsitate & fallacia alienum; *& quanto scit Dominum non esse mendacem, tanto propensius ejus de pietate præsumit*. Hanc fidem ut plurimum exigebat Christus Dominus, ab iis qui sanitatem postulabant; & defectu hujus fidei cæcus à Bethsaida adductus, mox ut Christus expuit in oculos ejus visum non recepit. Duos alios cæcos curavit Salvator, unum, solo voluntatis suæ Imperio: dicens illi duntaxat: *Respice*: alium solo tactu, liniendo oculos ejus: *Fecit lutum exsputo, & linivit lutum super oculos ejus & venit videns*. At cæco à Bethsaida non statim contulit visum: nam (*apprehensa manu cæci deduxit eum extra viam*; deinde *expuens in oculos ejus, impositis manibus suis, interrogavit eum si quid videret*: cui respondens cæcus, *Video homines velut arbores ambulantes*; quia adhuc perfecte visu non fruebatur, tandem Dominus *iterum imposuit manus super oculos ejus, & cæpit videre, & restitutus est*; *ita ut clare videret omnia*. Quod si Christus qui illico aliis cæcis contulerat visum mox istum non sanavit; hoc accidit non ex defectu bonitatis & potentiæ in Salvatore, sed ex defectu fidei in cæco. *Quia neque cæcus ille perfectam habuit fidem, idcirco non statim ipsum respicere facit, sed sensim utpote integra carente fide: juxta enim fidei magnitudinem, & sani-* Tert Apol. 30. Cap 1. Guillel. l. de Rhetor. Div. cap. 16. L. de Rhetor. div. c. 27. Eanod in panég. Luc. 18. Joan. 9. Marc. 8. Theophylact.

sanitas datur. Non huic incredulo cæco similes esse debent orantes, sed aliorum debent æmulari fidem & firmiter credere veraci Christo Deo dicenti: *Omnia quæcumque orantes petitis, credite quia accipietis, & evenient vobis*; modo Dei gloriæ, conveniant, & saluti vestræ expediant. Etenim, *si fides deficit, oratio perit: Unde & Apostolus cum ad orandum exhortaretur, ait: Omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit, ut ostenderet fidem esse fontem orationis, nec posse ire vivum ubi caput aquæ siccaretur, adjunxit: quomodo invocabunt in quem non crediderunt?* D. Augustini auctoritate munitus Guillelmus Parisiensis sic ratiocinatur: (Quia vero fides fons est orationis, sicut dixit sanctus & sapientissimus Augustinus, manifestum tibi esse facile potest, rememorationem fidei non solum adjumentum esse orationum, sed & orationis gratiam, ex ea, & per eam, mira affluentia redundare.) Rememoranda igitur est orare intendentibus 1. Dei veracitas quæ est objectum fidei, & ejus bonitas quæ est fiduciæ fundamentum, quam 2. desiderat in orante Apostolus Jacobus.

Marc 11. D Aug. Ser. 36 de Verb. Dom.

L. de Rhetor. Div. c. 32.

Nam, ut subjungit Parisiensis Antistes, (crebræ cogitationes de veracitate & liberalitate Dei inter alia, ad duo potissimum perutiles sunt, videlicet ad faciendam fidem de impetrandis quæ petimus: & ad formandam fiduciam obtinendi.) Fiduciam parit fides, ait Cyrillus Hierosolymitanus, quasi mater filiam. Fiduciam popposcit Christus à paralitico. *Confide fili, remittuntur tibi peccata.* Item ab Hemorroissa: *Confide filia, fides tua te salvam fecit.* Cum fiducia non solum justi, sed etiam peccatores postulare debent: quia ut docet D. Thomas: *Oratio efficaciam merendi habet à charitate; at vero efficaciam impetrandi, à fide & fiducia:* Deus autem ab orantibus exigit fiduciam seu spem impetrandi: qua congruus ordo & dispositio eam expostulat: decet enim orantem sperare quod orat, imo sine spe rite orare nequit: *Nemo orat accipere, quod se accepturum esse desperat:* & quemadmodum in vase ad recipiendam ingentem vini copiam, requiritur ingens capacitas; ita in orante ut recipiat ingens Dei donum, requiritur magna fiducia, quæ, ait D. Bernardus, est in anima, idem quod capacitas in vase. *Sola spes apud te miserationis obtinet locum, nec oleum misericordiæ, nisi in vase fiduciæ ponis.* Hujusmodi spes seu fiducia, est quasi canalis, qui ab homine è terra in cœlum ad Deum dirigitur, ut per eam gratiarum aquæ defluant & depluant in hominem tanto abundantiori copia, quanto major fuerit fiducia impetrandi. Fides etenim & spes sunt mensura orationis & impetrationis: quo enim magis anima per spem dilatatur, eo donorum Dei capacior efficitur, & majorem à Deo accipit largitatem. Quare D. Bernardus sic de fidelibus & fervidis fatur orantibus: *Magna audent, quoniam magni sunt, & quæ audent, obtinent. Magna siquidem fides magna meretur: & quatenus in bonis Domini fiduciæ pedem porrexeris, eatenus obtinebis. Istiusmodi magnis spiritibus magnus occurrit spiritus, & magnificabit facere cum eis.* Quia scilicet postulant magna cum fiducia, & firmam habent persuasionem obtinendi, quam 3. in orante desiderat Jacobus. Ut enim fides vera-

Catech. 5. Matth. 9.

2. 2. q. 83. a. 15. ad 3.

D. Aug l. 2. quæst. Evangel. quæst. 1. Serm 3. Annunt.

Serm. 31. in Cant.

veracitatis & bonitatis divinæ parit ſpem & fiduciam, ita ſpes parturit perſuaſionem ſeu credulitatem obtinendi quod petimus: [Hic autem ſumitur credulitas non pro credulitate divina & certa, ſed duntaxat pro credulitate humana & probabili.] Attamen quò major fuerit ſpes in affectu, eò majorem generat fidem ſeu credulitatem in intellectu. *Si quis autem veſtrûm indiget ſapientia, poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluenter: poſtulet autem in fide nihil hæſitans*, credendo veracitati & pollicitationi ejus; fidendo in bonitate & omnipotentia ejus; perſuaſionem habendo obtinendi ea quæ poſtulat. Jacobi 1.

Trinæ huic fidei ad impetrationem requiſitæ trina opponitur hæſitatio. Una opponitur fidei, & eſt incredulitas ſeu infidelitas: altera opponitur fiduciæ, eſtque diffidentia ſeu deſperatio: tertia opponitur credulitati obtinendi, eſtque dubitatio, opinio ſeu perſuaſio non obtinendi. Prima veracitatem & promiſſionem Dei offendit: ſecunda, bonitati & potentiæ Dei facit injuriam: tertia, ab ignavia & puſillanimitate procedit: *qui enim hæſitat, ſimilis eſt fluctui maris, qui à vento movetur & circumfertur.* Cùm mare à valido vento agitatur, ventilatur, incitatur, movetur, tunc fluctus fluctum continuò propellit, adeo ut reciprocantibus undis, aquarum glomerentur montes, & navigantes nunc in cœlum attolli, nunc in infernum deſcendere videantur. Simili modo hæſitans in oratione, variis agitatur cogitationum & affectionum fluctibus, quos hæſitatio tanquam ventus validus & turbulentus excitat; nunc credit divinæ veracitati, nunc ejus promiſſis non credit; nunc confidit in bonitate Dei; nunc de eadeſperat; nunc perſuaſionem habet obtinendi, nunc dubitat, & opinionem habet non obtinendi. Jacob. 1. Jacob. 1.

Non æſtimet homo ille, quòd accipiet aliquid à Domino; ex defectu ſcilicet vel fidei & credulitatis, vel fiduciæ & ſpei, vel perſuaſionis obtinendi, quæ ut plurimùm oritur à timiditate. Trinum in oratione vitium agnoſcit D. Bernardus: nempe timiditatem, temeritatem, & tepiditatem. Timiditas opponitur fiduciæ; temeritas humilitati; tepiditas fervori. (Quantò efficacior eſt oratio, ſi fiat ut debet, tantò callidiùs impediri ab adverſario ſolet. Interdum enim graviter impeditur oratio à puſillanimitate ſpiritus, & timore immoderato. Hoc autem tunc ſolet fieri, cùm ſic cogitat homo propriam indigentiam, ut non convertat oculos ad divinam benignitatem. Verùm ſicut periculum eſt, ſi fuerit oratio nimis timida, ſic in contraria parte: non minus, imò & majus periculum eſt, ſi fortè fuerit temeraria. Temeritatem dico, quando is, in cujus conſcientia peccatum adhuc aut vitium aliquod regnat, ambulat in magnis & mirabilibus ſuper ſe minus ſollicitus pro periculo animæ ſuæ. Tertium periculum eſt, ſi ſit oratio tepida, & non ex viva affectione procedens. Timida quidem oratio cœlum non penetrat, quia reſtringit animum timor immoderatus, ut oratio dicatur non aſcendere, ſed nec procedere queat. Temeraria non aſcendit, ſed reſilit: reſiſtitur enim ei, nec tantùm non obtinet gratiam, ſed meretur offenſam. Tepida verò in aſcenſu langueſcit & deficit, eò quòd non habeat vigorem: quæ verò fide- Serm. 4. in Quadrag.

lis & humilis, & fervens oratio fuerit, cœlum sine dubio penetrabit: unde certum est, quòd vacua redire non poterit:) Deum enim exorat humilis & fervens oratio facta cum fiducia, præsertim si comitem habeat perseverantiam.

Tert. l. 4. adv Marc. 36

2. *Nam & orandi perseverantiam mandans* Dominus, ostendit orationis impetrationem perseverantia & instantia fulciri. Ex defectu hujus perseverantiæ & instantiæ meritò non exauditur, qui clamare dissimulat, aut omnino non postulans, aut tepidè postulans & remissè: Siquidem in Dei auribus desiderium vehemens, clamor magnus: è regione autem remissa intentio, vox subnissa.) Pauper qui à divite aliquam exoptat habere largitatem, magna voce, cum instantia & perseverantia illam expostulat. *Quandiu hic sumus, rogamus Deum, ut non amoveat deprecationem nostram & misericordiam suam, id est, ut perseveranter oremus, & perseveranter misereatur.* Ad hanc orationis perseverantiam sororem suam hortatur D. Bernardus: (Soror dilecta, ora cum lachrymis indesinenter, ora jugiter, precare Deum cum lachrymis diebus ac noctibus. Oratio sit sine cessatione, oratio sit frequens, oratio de ore tuo non cadat, insiste orationi, surge in nocte ad precem, pernocta in oratione, rursus ora.) Ad eandem perseverantiam quemlibet Christianum stimulat Magnus Basilius: *Etsi mensis præterijt, etsi annus, etsi triennium, & quadriennium, etsi anni complures, acriter tamen perseverato, donec impetres.* Verùm rarissimi sunt qui perseverent in oratione: non dico per complures annos, aut per quadriennium, aut triennium, aut annum, sed neque per mensem, neque per hebdomadam, neque per diem, & fortasse neque per integram horam. *Multi enim langueſcunt in orando, & in novitate ſua converſionis ferventer orant, poſtea languidè, poſtea frigidè, poſtea negligenter.* Quorum tepiditas & negligentia duplici redarguenda est exemplo: unum est ex veteri Testamento mutuatum; aliud ex novo Testamento desumptum.

D. Bernard. Serm 16. in Pſ. Qui hab.

D. Aug in Pſal 65.

Lib. de mod ben. vivend. c. 49.

In Conſtit. Monac. c 2

D. Auguſt in Pſal. 65

In veteri Testamento Isaaci habemus exemplum, qui quadraginta erat annorum, quando cum Rebecca fuit matrimonio conjunctus. Nam ut ait sacer Textus, (Abraham genuit Isaac, qui cùm quadraginta esset annorum, duxit uxorem Rebeccam,) quæ viginti annis sterilis remansit; nam ut subjungit Scriptura sacra, (Sexagenarius erat Isaac, quando nati sunt ei parvuli.) Ut autem animadvertit Chrysostomus, per longum illud temporis spatium perseveravit Isaac in oratione, & sua perseverantia tamdiu expostulatam à Deo prolem obtinuit. *Deprecatus est Iſaac Dominum pro uxore ſua, eò quòd eſſet ſterilis, qui exaudivit eum, & dedit conceptum Rebeccæ.*

Geneſ. 25.

Homil. 39. Geneſ.

In novo Testamento exemplum habemus Chananææ, cujus beatus Marcus *commendat prudentiam, fidem refert, crudelitatis extollit ardorem.* Chananæa ex gente Chananæorum oriunda; & ut fatur Evangelista, gentilis *mulier, nullius adhuc Dei conſcia, nullius novæ legis initiata,* multis commendatur virtutibus, præsertim diligentia, fide, dilectione, humilitate, fiducia, prudentia & perseverantia: 1. Diligentia, nam audita fa-

Chryſol. ſer. 200.

Tert. l 4. adv. Marc. 20.

ta fama Salvatoris qui cæcos illuminabat, leprosos sanabat, energumenos à dæmonibus liberabat, filiam à diabolo possessam domi relinquens egressa de finibus suis accurrit ad Dominum ut ab illo filiæ postularet liberatio- Matth. 15:
nem. 2. Fide, nulla erudita Scriptura, nullis convicta miraculis, Messiam & filium David confitetur, quem Judæi tot Prophetarum vaticiniis, tot Scripturæ testimoniis, tot miraculis convicti, agnoscere noluerunt. 3. Dilectione, nam amore filiæ æstuans, & præ afflictione seu potius affectione possessæ à dæmone prolis, dolens, misericordiam poscit: Miserere mei; denotans filiæ morbo penitus se torqueri. 4. Humilitate, tum quia se existimavit indignam, quæ adiret Hierusalem: tum quia ad Christi conspectum dæmoniacam filiam adducere minime ausa est: tum quia Christi verens dignitatem, non accessit: sed à longe clamavit: tum quia non ægre tulit vocitari canem. 5. Fiducia, quâ freta, morbi duntaxat exponit genus: Filia mea à dæmonio vexatur. Non enim ad exemplum Reguli medicum in domum suam adducere nititur, sed duntaxat sua exposita afflictione, & filiæ possessione Domini misericordiam implorat, ad instar sororum Lazari Christo solummodo dicentium. Ecce quem amas infirmatur. *Sic dicentes affectum pulsant, interpellant amorem, conveniunt charitatem, necessitudinem gestiunt submovere.* Chrysol. Ser. 63. 6. Prudentiam, nam ut facilius fieret voti compos, & filiæ obtineret sanationem à Domino, discipulos interpellat pro se deprecatores. *Interim vero Apostolorum chorus, cum neque mulieris voces ferre posset, vicarius intercessor apud Salvatorem intervenit, ac mulieris oratores sunt facti discipuli.* Basil. Seleuc. Orat. 20.

Multum præfatis virtutibus coruscat Chananæa, sed absque comparatione magis sua splendet perseverantia; nam multoties à Christo repulsam passa, in oratione constanter perstitit: 1. Clamans ad Dominum: Fili David miserere mei, filia mea male à dæmone vexatur. Salvator quasi ad ejus clamorem surdus, non respondit ei verbum: 2. Accedentes discipuli ejus rogabant eum dicentes: Dimitte eam, quia clamat post nos. Discipulorum advocationi minime annuens Christus respondit; Non sum missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israël. Chananæa se inauditam, & discipulorum advocationem inutilem conspiciens; 3. Tunc illa venit, & adoravit eum, dicens: Domine adjuva me, neque illius precibus commotus; adhuc Salvator dixit: Non est bonum sumere panem filiorum & mittere canibus. Tot repulsis & contemptibus haud indignata Chananæa, se canem merito vocari confitetur, & hac ratione 4. misericordiam expostulat: Etiam Domine, nam & catelli edunt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum. Micas appellat, ait Theophylactus, minora ac minus frequentia miracula, quæ expostulat fieri non ex professo ut apud Judæos, sed obiter & quasi transeundo. In Chananæa fidem gentium expressam vult Chrysologus, quæ obtinuit à Christo, quod Judæi infidelitate perdiderunt. Serm. 100.
(Promissionis suæ memor Christus Israëlitici populi primum venerat ad salutem, ut quod Abrahæ promiserat, & semini ejus David, ejusque posteris fi-

dele redderet per solutum; sed quia se indignos sua perfidia præstiterunt, obtinuit, rapuit, traxit Gentium, quod infidelitas sprevit & perdidit Judæorum. Audi ipsum dicentem: Non sum missus nisi ad oves perditas domus Israël; sed oves luporum contagine jam rabidæ, & ipsis bestiis propria jam feritate sæviores, laniare & violare suum semper voluêre pastorem: atque ideo velle suum Christus implere non poterat, non impossibilitate sua, sed nequitia perditorum, & quod aliis contulerat, aliis conferre comprobatur. Judæi oblatum panem conculcare ad scelus, non ad vitam sumere sunt conati: & tamen comminutum & conculcatum à filiis, canis tota fide, toto desiderio lambere festinavit. Hinc est quòd sic respondit: Utique Domine, nam & catelli sub mensa comedunt de micis puerorum. Meritò quæ se canem confessa est, in hominem commutatur, & justè convertuntur in canes, qui se filios esse noluerunt. Meritò adoptatur in filiam, levatur, honoratur ad mensam, quæ se sub mensa laudabili & profunda humilitate dejecit. Justè toto nunc epulatur micas expane, quæ suis meritis se intellexit, & confessa est vix mereri: Hinc est quod propter justitiam suam Dominus nec Judæis dare potuit, nec Gentibus denegare.) Eloquenter & acutè Chrysologus ex historia Chananææ declarat Judæos sua infidelitate, tumidjtate, iniquitate meritò repudiatos, Gentiles verò sua fide, humilitate, obtinuisse à Christo dona, quæ Deus semini Abrahæ promiserat: verùm prætermissâ Chrysologi allegoria, mulier Chananæa sua perseverantia obtinuit & Christi admirationem, & fidei suæ commendationem, & filiæ liberationem. (O mulier, magna est fides tua! fiat tibi sicut vis: & sanata est filia ejus ex illa hora.)

Admiranda prorsus Chananææ fides, sed non minus stupenda mulieris constantia, quæ post Christi renutum rogando perseverat, & sua perseverantia, & orationis efficaciam, & divinæ largitatis commendat eminentiam. Orat. 20. Nam ut fatur Basilius Seleucus, *Curationis dilatio, fidei specimen; sanationis prorogatio, fuit voluntatis in muliere probatio: potiùs verò Domini silentium Chananææ commendatio.* Curationem differt Dominus, ut probet Chananææ fidem; filiæ sanationem prorogat, ut matris exploret voluntatem; ad mulieris orationem nihil respondet, & suo silentio mulieris constantiam & perseverantiam laudat. Nam ut subjungit Seleucus: *Quid tandem Salvator? quid silentium pariat, aperit, O mulier, magna est fides tua! Ideo tibi gratificari distuli, ut fidem tuam in exemplum proponerem. Non obticebam ex inclementia, sed ut præsicus quiescebam; expectabam dum fidei tuæ amplitudinem patefacerem; præsentes docere volebam, quantum in Chananæa margaritum lateret.*

Sua dilatione Deus ad orandum nos stimulat, & Chananæa sua constantia nos ad perseverandum in oratione incitat. Quòd si Deus postulata interdum differt, neque tam citò largitur, id rationabiliter facit: 1. Ut orantium demonstret fidem & constantiam: sic Christus non statim annuit supplicatio ni Chananææ, ut ejus constantiam omnibus demonstraret. Quare Basilius Seleucus Dominum Chananæam alloquentem

tem inducit. *Totam tibi curationis mensam expleo: Tu quidem Iudæos fide vicisti: ego vero concedo tua postulata.* 2. Ut orantium experiatur & probet fidem: & hac ratione promissam Abrahæ prolem dare distulit Deus, ut Patriarchæ probaret fidem; & diu expectata proles majorem parentibus afferret lætitiam. *Deo gratiæ, qui circa magnitudinem vestram licet protulerit cupita, non repulit. Etenim ne fides claudicet, supplicantis desideria differuntur: quia devenustat secuturæ hilaritatis genium velox impetratio.* 3. Quia persæpe qui postulant, non sunt apte dispositi ad recipiendum, & dum perseverant in oratione, paulatim disponuntur. Ut enim ait D. Augustinus: *quærendo & petendo crescit, ut capias.* Hoc autem incrementum expectat velut dispositionem ad sua beneficia recipienda necessariam. Quod animadvertit acute Basilius Seleucus expendens responsionem Salvatoris filiis Zebedæi factam: (Sedere ad dexteram meam vel sinistram non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à patre meo.) *Quod si thronum quis petat, & sedere ad dexteram affectet, tunc quid possim curiose dispicio: si reperero quod hu condignum sit; tunc est meum dare: vocant enim dantis potestatem accipientis merita. Ideo non est meum dare, sed Patru est dare. Pater, dum probat, non simpliciter gratificatur: expectat mores nostros, donum dum parat; non leviter effundit gratiam, sed munus recondit*, scilicet in subjecto ad illud recipiendum apte disposito. 4. Ut diutius in oratione persistamus: sola enim necessitas ut plurimum nos ad orandum inducit: si autem Deus statim subveniret indigentiæ nostræ non amplius oraremus: Itaque ut diutius oremus differt sua beneficia. *Amat Ianua Salvatoris, ut pulsantibus semper abundet opportunis*, & ut fatur diorsum D. Augustinus: (ipse Dominus præcepit in Evangelio, quia oportet semper orare, & non deficere: *Ergo non deficiamus in oratione: ille quod concessurus est, etsi differt, non aufert; securi de pollicitatione ipsius, non deficiamus in orando.* 5. Ut res diu postulata, magno habeatur in pretio: quæ enim facile & cito acquiruntur, vilescunt: Itaque Deus cum aliquando tardius dat, commendat dona, non negat. *Diu desiderata dulcius obtinentur: cito autem data vilescunt. Servat tibi Deus quod non vult cito dare, ut & tu discas magna magne desiderare.* 6. Quia nostris orationibus quodammodo cogi desiderat. *Nostris expectat precibus compelli: quod facit faciet citius nobis pulsantibus: fortasse & uberius. Dilatio hæc cruciatum minime parit, sed consolationis parturit cumulum: multiplicatis nostris precibus, expectata solatia uberius refundet.* Ad illam orationis perseverantiam incitat nos ipsemet Salvator aiens: *Petenti enim dabitur, & pulsanti aperietur, & quærenti invenietur.* Non solum vult ut quæramus, atque petamus, sed etiam ut pulsemus desiderat. Idcirco, Christiane, *quære, pete, & pulsa: quia omnis qui quærit, invenit: qui petit, accipit & pulsanti aperietur.* Sed quære, pete, & pulsa, cum dependentia.

Orat. 20.

Ennod. lib. 7. Epist 15.

Ser. 5. de Verb Dom.

Matth 20.

Orat. 24.

D. August. Ser 171 de Temp. Luc. 18. In Ps. 65.

D. August. Serm 5 de Verb Dom. Gillib ser. 47 in Cant.

Tert. lib. de præscr. Hæret. 11.

Guerri. Ser. de tribus panibus.

3. *Dicentes: Fiat voluntas tua; vel eo nobis bene optamus quod nihil mali sit in Dei voluntate, etiam si quid pro meritis cujusque secus irrogetur.*

Tert. lib. de Orat 4.

Persæpe Deus nobis quæ postulamus denegat quæ nobis nō providet: neque adhuc ab adversitatibus liberat, quas nobis utiles cognoscit. Quare subjicienda est voluntas nostra ad voluntatem Dei, & semper postulandum dependenter.

Tert. ibid. *Dominus quoque cum sub instantiam passionis infirmitatem carnis demonstrare jam in sua carne voluisset, Pater, inquit, transfer poculum illud, & recordatus nisi, quod mea non; sed tua fiat voluntas.* Christus suo nos docuit exemplo quomodo orandum sit: scilicet cum humilitate orans & adorans pronus in terram: cum perseverantia orans tertio eundem sermonem dicens: cum dependentia voluntatem suam paternæ subjiciens voluntati: Christiane, Christi imitare exemplum & *in omni oratione & obsecratione Domini voluntatem inte, non tuam deprecare fieri.* In hac submissione totam humilitatis summam sitam existimat D. Bernardus. *Porro totius humilitatis summa in eo videtur consistere, si voluntas nostra, divinæ, ut justum est, subjecta sit voluntati.* Persequitur Bernardus: *Scio quidem creaturam omnem, velit nolit, subjectam esse creatori; sed à creatura rationali voluntaria subjectio quæritur, ut voluntarie sacrificet Domino, & confiteatur nomini ejus: non quia terribile & sanctum, non quia omnipotens, sed quia bonum est.* Convenientissimum enim est, ut libera hominis voluntas quæ à Deo producta est, voluntariè suo subjiciatur authori. Hoc laudis sacrificium ab orantibus exposcit Deus. *Bene intelliguntur oris voluntaria sacrificia laudis: confessione charitatis, non timore necessitatis oblata: unde dictum est: Voluntarie sacrificabo tibi.* In tribus autem potissimum consistit voluntaria nostra dependentia ad Dei voluntatem. Nam ut subjungit D. Bernardus; *At vero subjectionem istam triplicem esse necesse est: ut quod certum est Deum velle, id nos velimus omnino: & quod certum est eum nolle, similiter exeremur & nos: quod autem incertum est utrum velit aut nolit, neque velimus ex toto, neque penitus non velimus.* Certum est Deum velle ut eum laudemus, amemus, ejus præcepta custodiamus, in gratia & sanctitate vivamus: itaque hæc omnia velle possumus & in oratione postulare. Certum est adhuc Deum nolle vindictam inimicorum, luxuriæ salacitatem, injustitiam, alieni boni rapinam, cæteraque peccata, quæ prohibet, ea quoque nolle debemus, neque ullo modo in oratione postulare. Incertum est an Deus velit nobis largiri temporalia fortunæ bona, aut etiam à malis pœnæ & afflictionibus liberare: Illorum assecutionem, & horum liberationem debemus velle non absolute, sed duntaxat conditionate: scilicet si Deus velit, & cum hac dependentia perseveranter orare. [Nemo vestrum, fratres, parvipendat orationem suam: dico enim vobis, quod ipse ad quem oramus, non parvipendit eam. Priusquam egressa sit ab ore nostro, ille scribi jubet eam in libro suo: & nunc indubitanter è duobus speramus possumus: quoniam aut dabit quod petimus, aut quod nobis noverit esse utilius. Non enim quid oremus sicut oportet scimus, sed miseretur ille super ignorantiam nostram: & orationem benigne suscipiens, quod nobis aut omnino non est utile, aut non tam cito dari necesse est, minime tribuit: oratio tamen infructuosa non erit.]

D Augst. lib de salut. Docū. cap 45 Serm. 27. de diversis.

D. Aug. ser. 23. in Ps. 118.

D. Bern ser. 5. in quadrag.

Verum

Verum ut fructuosa sit oratio *orantes non infructuosis non aridis precibus ad Dominum veniant. Inefficax petitio est, cum precatur Dominum sterilis oratio:* Sterilis oratio illa est, quæ à prava & scelerosa conscientia procedit. Non sterilem sed fœcundam orationem Deo offerebat Regius Vates aiens. [Auribus percipe Domine vocem deprecationis meæ: Non dixit: Percipe auribus deprecationem meam, sed velut evidentius affectum animi sui, vocem deprecationis meæ: vitam deprecationis meæ, animam deprecationis meæ, non quod sonat in verbis meis, sed unde vivunt verba mea. Cæteri enim strepitus sine anima, soni dici possunt, voces non possunt. Vox proprie animatorum & vivorum est: Quam multi autem deprecantur Deum, & non sentiunt Deum, nec bene cogitant de Deo: sonum deprecationis habere possunt, vocem non possunt, quia ibi vita non est.] Vox, vita & anima deprecationis gratia est & sanctitas; qui hanc non habent, sterilem orationem faciunt: qui vero habent vitam & vocem deprecationis, non steriliter, sed fructuose deprecantur, quia orationem gratia animatam bonis fœcundant operibus, dicentes cum Propheta: Deum exquisivi manibus meis, & non sum deceptus. *Quomodo enim Deus incorporalis & impalpabilis manibus exquiritur, nisi operibus exquiratur?* O quam fœlices qui manibus & bonis operibus exquirunt Deum, qui orationes suas animant gratiâ & sanctitate: Deus etenim percipit vocem deprecationis gratia vivificatæ & animatæ. Siquidem *oratio justi clavus est cœli, ascendit precatio, & descendit Dei miseratio: licet alta sit terra, altum cœlum, audit tamen Deus hominis linguam, si mundam habeat conscientiam*; cui Deus largitur & gratiæ augmentum, & gloriæ præmium.

D. Cypr. Ser. de Orat. Dom.

D. Aug. in Ps. 139.

Psal. 76.

D. Aug. Epist. 121. ad Probam. cap. 13.

D. Augustin. Ser. 22. de Temp.

CONCIO QUARTA.

O *Ratio tantum potest* ut ejus virtus prorsus stupenda videatur. Admirandam ejus efficaciam D. Augustinus declarare nititur. (O quam grandis est orationis causa! quam grande mysterium! Ecce Moises orabat in monte, & Josue, Amalec devincebat. Per orationem Ezechias sanatur, & salutem animæ & corporis adipiscitur. Per orationem Saulus efficitur Paulus, & Doctor Gentium: Jeremias confortatur in carcere, Daniel inter leones exultat, Job in sterquilinio triumphat; Susanna inter senes defenditur, paradisum de cruce Latro invenit, Stephanus de torrente in cœlum suscipitur, & inter lapidantes pro Saulo exauditur.) Plures refert D. Augustinus historias ex sacris paginis desumptas, quæ orationis quidem commemorant virtutem: sed non satis ejus demonstrant efficaciam, quæ tanta est ut 1. humanam superet industriam: 2. hostilem debellet valentiam: 3. divinam detriumphet potentiam.

Tert. lib de Orat. 1. Serm. 22. ad Fratr. in Eremo.

Ratio-

I. PARS. Tert. lib. de An. 14.

Rationalis *animæ ingenia* demonstrare nituntur hac tempestate mortales præsertim in comparanda eloquentia, in acquirendis divitiis: & in militari disciplina ediscenda: quia eloquentia persuadet quod vult; divitiis obediunt omnia, & armis imperia vel fundantur, vel dilatantur. *Major autem horum oratio: ea namque operi & voci gratiam & efficaciam promeretur*; estque; eloquentia facundior; 2. pecunia potentior; 3. armis & bello valentior.

D. Bernard. Epist 201.

Tert. lib. adv. Valent 1. Lib. 2. de Orat. Valer. Max. lib. 8. cap. 9.

1. Oratores *habent artificium quo prius persuadent, quam edoceant.* Verborum namque lenocinio demulcent aures & pro libito voluntates flectunt. Nam ut fatur Romanæ eloquentiæ princeps, *tantam vim habet, omnium regina rerum oratio, ut non solum inclinantem erigat, stantem inclinet, sed & adversantem & repugnantem quo velit inducat, deducat unde velit.* Pyrrhus Epirotarum rex plures civitates eloquentia Cineæ legati, quam armis suo subjecit Imperio, Demosthenes sua facundia semel & iterum adversus Philippum Macedonem, & Alexandrum ejus filium totam Græciam armavit: Disetta Valerii oratio populum Romanum adversus Senatum armatum, ab eoque sejunctum *ad meliora & saniora consilia revocatum Senatui subjecit & urbem urbi junxit.* Publius Antonius satellites ad eum enecandum à Mario & Cinna missos, ita sua eloquentia mollivit ut districtos & vibrantes jam gladios cruore vacuos vaginis reddiderint: Cicero pro Quinto Ligario perorans, Julium Cæsarem ad rescindendam mortis sententiam induxit: Verum oratio justorum omni eloquentia facundior ipsum Deum in quas voluerit partes potentissime flectit: & ut fatur Salvianus velut obedire compellit. *Quod scriptura ait, aures Domini in precibus semper justorum, non audientia tantum Dei, sed quædam quasi obedientia designatur.*

Lib. 2. de Gubern. Dei.

Orpheus adeo suaviter liram pulsabat, ut dicatur ad se adduxisse non solum homines, sed etiam Deos imo & ipsas res inanimatas: Ex hac fabula vere colligit D. Hieronymus, quantum divinas demulceat aures oratio justorum. *Hæc est lira nostra, hac cithara, in hac cantamus Domino*; imo excantamus Dominum, quomodo Septuaginta vertunt istud Davidicum: (*Præcinite Domino in confessione*; *psallite Deo nostro in cithara*) *excantate vertunt. Excantatur enim Dominus, quando sanctis carminibus & præcantationibus abira in peccatorem concepta avellitur.* Divina justitia juste contra scelestissimos peccatores irata, pio orationis præstigio incantatur, lenitur, mitigatur, & Deus à furore concepto potenter avellitur: Quo sensu minatur Deus se ablaturum à suo populo *prudentem eloquii mystici.* Prudens eloquii mystici, aiunt Commendatores, est vir pius & dono orationis pollens: seu ut legit Theodotion, *prudens incantator*: quia piis justorum precibus excantatur Deus: adeo efficax est oratio, omni eloquentia facundior, & pecunia fortior.

In Psal. 146. Geneb.

Isai. 3. Com. à Lap.

Lib. 1. de cult. fœmin. 4.

2. *Aurum & argentum principes materia cultus secularis* belle vocitantur à Tertulliano. Cur autem tantopere colantur & venerantur à mortalibus? quia qui habet aurum & argentum omnia habet; & ut veteri dicitur ad lagio, *cornu Amaltheæ ei præsto est, cui pecunia est*: Fabulantur

Poëtæ

Poëtæ Jovem Amaltheæ nutrici suæ in gratitudinis monumentum contulisse abundantiæ cornu continens quidquid vellet desiderare. Non fabulose, sed vere *Thesaurus certe perpetuus, divitiæ inexhaustæ, denique author, parens, fons, & radix bonorum omnium, & innumerabilium, oratio est.* Oratione siquidem omnes bonorum species obtinentur. De qua dici potest idipsum quod Salomon protulit de Sapientia : Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, bona scilicet utilia ac delectabilia & honesta. Nam (*quid est oratione præclarius? quid vitæ nostræ utilius? quid animo dulcius?*) Quod fuse demonstrat D. Augustinus subjungens. (Oratio est quæ ad bonum nos Christianos provocat : Oratio est qua cum Deo loquimur, qua patrem eum dicimus, qua cuncta desideria nostra in conspectu majestatis ejus effundimus. Oratio est quæ cœlos penetrat, nubes transit, Dei aures attingit. Hæc cathecumenis spiritum, fidelibus præsidium, pœnitentibus solatium præstat. Hæc justos continet, sublevat peccatores. Hæc magna servat, hæc tutatur & minima. Per hanc qui stant non cadunt, & qui elisi sunt, eriguntur : per hanc divites tuti sunt : per hanc pauperes non deficiunt : hæc pro illorum abundantia excubat, hæc ut ab istis penuria expellatur, exorat : per hanc gubernamur in prosperis, per hanc fiduciam gerimus in adversis : Hæc nobis in gaudiis jucunda est, hæc in luctibus suavis : per hanc lætitiam percipimus, per hanc tristitiam declinamus. Huic animi nostri pondus & tædium nocivaque omnia commendamus : Hanc quasi idoneam quandam & tutissimam navem, universorum desideriorum nostrorum oneramus, quæ ad omnipotentem Deum precamur expansis manibus fusisque precibus prospero felicique cursu perveniant : per hanc omnia timoris Domini ornamenta percipimus : per hanc quidquid fides inchoat, spes cumulat, charitas decorat, assidua deprecatione servamus : per hanc in confessione persistimus, in tentatione duramus.) Fuse demonstrat D. Augustinus orationis virtutem, cujus efficaciam aliorsum duobus verbis declarat *per orationem omnia nobis à Domino utilia tribuuntur, & cuncta nobis noxia procul effugantur*, quod evidentius ex pecuniæ comparatione patebit.

D. Chrysost. Orat. 4. de Incomp. Dei Nat.

D. Aug. Tract. de Misericordia.

Serm. 2. de Orat.

Pecuniæ, facultates nuncupantur, quod ad res omnes facultatem & facilitatem præstent. Nam quidquid in urbe earum, in orbe rarum, quidquid voluptati natum, quidquid voluntati gratum & ut fatur Poëta, *& genus & formam, regina pecunia donat.* At oratio potiori modo vocitanda est facultas, quia obtinendi tum temporalia, tum cœlestia habet facilitatem. *Per sanctas preces cursum habet pietas facilem atque secundum.* Pecunia emuntur res ad vitam necessariæ. Oratio est *pecunia spiritualis* qua emuntur quæ ad corpus pertinent, & ea quæ animam spectant : *Pecuniæ obediunt omnia*, ait Ecclesiasticus, & oratione omnia adipiscuntur. *Omnia quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis.* Pecunia vinctos carcere eximit, morti damnatos absolvit. Oratio Danielem ex lacu leonum, Petrum ex arctissimo carcere, & Paulum de instanti mortis periculo liberavit. Pecunia *potentior est ictu fulmi-*

Tiraquell. l. 3. de nobilit.

Hort. lib. Epist 6.

D. Chrysost. Homil. 2. de orando Deo.

fulminis, ait Poëta, oratio longè pecunia potentior saxa & rupes pervadit, nubes penetrat, ad cælum usque ascendit. Pecunia nequit neque corporis morbos sanare, neque sapientiam, virtutem aliasque animi dotes comparare; neque ordinem naturæ mutare: At media oratione morbi corporis sanantur, virtutes comparantur, montes de uno loco in alium mutantur, aquæ solidantur, Sol immobilis stetit, & horologium Achaz decem lineis retroëgit. Pecunia nequit energumenos à dæmonibus eximere, neque mortuos ad vitam reducere. Oratio Saræ domum à dæmonio liberavit, & Sunamitidis filium ad vitam revocavit. Pecunia nervus belli appellatur, & arma queis Principes, urbes, arces, Provincias suæ ditionis faciunt. His duobus elogiis commendatur oratio à D. Chrysostomo: *Quòd quis animi nervos preces appellaverit, mihi profectò verè dicere videatur.* Preces adhuc arma nuncupat aureum Græcæ eloquentiæ flumen. *Magna arma sunt preces* armis quibus belligerare solent mortales longè valentiores.

Oser Dō 5. post Pasch. Homil. 2 de orand. Deo. Homil. 13 in 6 Matth. Tert. lib. de Idol. 8.

3. Humana industria *armarium compingit*, & arma ad bellandum necessaria cudit. Oratio est humanæ imbecillitatis armarium, corporum robur, arx fortitudinis, virtutum supplementum, potentiæ complementum. Nonnulli de natura conquesti sunt, quòd erga hominem potiùs novercam quàm matrem sese ostentarit. Cæteris namque animantibus arma subministravit, quibus sese defendere & conservare possent, hominem verò nudum & inermem produxit. Huic querelæ variè respondent Authores naturam ab hac injuria vindicantes, Plato quòd homini præ cæteris animantibus tribuerit prudentiam & rationem, qua armorum loco uti potest: D. Chrysostomus quòd homini contulerit manus, quibus omnia valeret conficere armorum genera: Gregorius Nyssenus, quia Deus naturæ author, seu natura naturans homini dedit vocem & orationem, quæ omnibus corporalibus prævalent armis. *Aptissima arma oratio est*, tum ad se conservandum à telis inimicorum, tum ad aggrediendos inimicos.

Hom. 2. de orando Deum. Hom 7. in Cant. D. Chrysost. ibid.

Armorum duo sunt genera: defensiva & offensiva. Illis omnes hostium retunduntur insultus & ictus. Quare Gregorius Nyssenus orationi aptat, quod facer Sponsus in laudem Sponsæ prædicat: *Sicut turris David collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis: mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.* Oratio est velut arx munitissima, in qua in tuto est Christianus adversus mundi fallacias, carnis blanditias, dæmonis astutias: Oratio est scutum & clypeus quo munimur in publica calamitate, in privata adversitate, in fortunæ jactura, corporis infirmitate, animi mœrore, & quavis qua gravamur, angustia & afflictione. Gregorius Nyssenus pro mille clypei pendentes in ea omnis armatura fortium, legit: *Omnes hastæ potentum*, quia preces non solùm sunt clypei & arma defensiva, sed etiam hastæ & arma offensiva. Unde D. Ambr. *Arma nostra sunt quibus nos Salvator instruxit: Oratio longius vulnerat quàm sagitta. Sagitta enim nonnisi proximè conspectū percutit adversarium; oratio autem longius positum vulnerat inimicum.* Oratio tanquam

Cant. 4.

Serm. 18.

scutum

scutum inexpugnabile orantes valentius armat & protegit, & tanquam sagitta acutè penetrans hostes à longe ferit. Nec mirum, quia ipsamet auxiliatrix Dei manus arcum quo jaculatur tendit: quem ideo sic adloquitur D. Paulinus. *Te vero tendere pro nobu arcum orationis, non convertetur in arcum pravum*; sed nostros percutiet inimicos. Hujusmodi arcum præ cæteris filiis Josepho reliquit Jacob: *En morior, do tibi partem unam extra fratres tuos quam tuli de manu Amorrhei*; *in gladio & arcu meo*. Pars illa quam dedit Josepho Jacob, erat possessio quædam juxta civitatem Sichen. Quo gladio autem & arcu illam de manu Amorrhæi tulerit, declarat Paraphrastes Chaldæus legens pro in gladio & arcu, *in oratione & deprecatione mea*. Quia oratio est omni gladio acutior, omni sagitta fortior, & omni terrena armatura potentior. Hac armatura *armati ascenderunt filii Israël de terra Ægipti*. Verum inintelligibile videtur, quomodo filii Israël, qui vix habuerunt tempus colligendi secumque sumendi vitæ necessaria, tam cito sibi providere arma potuerint; at licet nulla secum detulerint arma materialia, non defuerunt illis arma spiritualia, queis inimicos aggressi sunt, & debellarunt. *Per quod indicatur, populum Dei non tam manu & armis, quam voce & lingua pugnare, id est, orationem ad Deum fundendo*. His spiritualibus armis armatus Israël, Gerezæos, Amorrhæos, Hethæos, Hævæos, Jebusæos, Chananæos, & Phærezæos, septem nationes sibi infensissimas expugnavit. Sapientis namque testimonio *vicit turbas non in virtute corporis, & armatura potentia, sed verbo & oratione* quæ hostilem debellat valentiam.

Epist 1. ad Victricium.

Genes. 48.

Exod. 13.

Orig. Hom. 11. in Exod.

Sap. 18.

Ni fallor enim, omne regnum vel imperium bellis quæritur, & victoriis propagatur. Tres ut plurimum adversus nos militant inimici; qui nos suo imperio subdere moliuntur. Primi sunt calentes carnis concupiscentiæ: secundi, spiritales nequitiæ, seu dæmones: tertii sunt homines, seu extraneæ gentes. Carnis concupiscentiæ suo Imperio nituntur subdere rationem; spiritales nequitiæ animam suæ tyrannidi subjicere moliuntur; & gentes extraneæ, regiones nostras suæ ditionis efficere conantur: Adversus tres illos inimicos nobis præliandum est; & ut illos superare valeamus, advocandæ sunt in auxilium *victoriales preces*; quia victoriam negotiantur adversus, 1. carnis concupiscentias: 2. spiritales nequitias: 3. gentes extraneas.

II. PARS. Tert. Apol. 25.

Philo. Jud. lib. de Cõg. quærendæ erud.

1. *Imperium animæ, obsequium carni distribuimus*. Tantum abest ut caro animæ obtemperat; quin imo animæ dominari præsumit; & ut facilius obtineat principatum, fuscitat passiones adversus rationem, & voluntatem æstu concupiscentiæ sufflammat. *Caro concupiscit adversus Spiritum*. Quam sit contraria lex carnis, legi mentis, propria experientia edoctus Apostolus exoptabat liberari de corpore mortis hujus. Neque minori anxietate urgebatur D. Bernardus, exclamans: *Heu mihi Domine Deus, quia undique mihi bella, undique tela volant, undique pericula, undique impedimenta. Et aliorsum fatetur: Et ego quidem triplici sorde inquinari me sentio*; nimirum concupiscentia carnis, con-

Tert. lib. de Resu. 16.

Tert. lib de Mono. 1.

Ser. 6. Quadrag.

Ser. 1. in Fest. omn. Sanct.

cupiscentia oculorum & concupiscentia gloriæ temporalis. *Attamen contra sordes istas orationis oppono remedium.* Idem remedium sorori consulit, ut de carnis concupiscentiis reportet victoriam. [Soror mihi in Christo dilecta, hoc est remedium ejus qui vitiorum tentationibus æstuat, ut quanto amplius tentatur, tanto amplius ad orationem currat. Si ergo cogitationes hujus sæculi malæ & sordidæ conturbant cor tuum & persuadent aliquid illicitum perpetrare, per orationes puras & vigilias sanctas assiste in conspectu Domini in tempore orationis tuæ: Cognosce venerabilis soror, quia non solum debemus pugnare contra diaboli tentationem, sed etiam contra vitia carnis. Quare? quia caro concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem; ideo tam perseveranter debemus orare, quousque possimus per gratiam Dei suggestiones carnalium desideriorum atque tentationes dæmonum vincere. Frequens oratio extinguit impugnationem vitiorum. Oratio est prima virtus adversus tentationum incursus; oratio continua superat tela diaboli] & spiritales expugnat nequitias.

Lib. de mod. ben. Vivendi. cap. 67.

2. Neque solum adversus carnis concupiscentias, sed adhuc *adversus spiritalia malitiæ* nobis est præliandum. Verum potentes illi & callidi hostes oratione facile vincuntur. Nam ut ait D. Chrysostomus, *Oratio Ecclesiæ, murus qui rumpi non potest, munimentum inconcussum, dæmonibus quidem formidabile; piis vero tutum ac salutiferum.* Oratio à conscientia innocua & ore puro procedens, est murus inexpugnabilis, quo fidelis cingitur, arx fortissima, munimentum tutissimum quod omnes inferni vires arietare & subruere nequeunt, neque aggredi audent. Nam ut subjungit D. Chrysostomus: *ad animam precibus munitam non audet diabolus propius accedere, metuens robur ac fortitudinem quam illi deprecatio subministravit, magis vegetans animum, quam cibus vegetat corpora.* Cibus corporibus præstat fortitudinem, eaque ad præliandum apta efficit: Oratio confert animæ illique subministrat vires ad dæmones debellandos. Quod denotavit ipsemet Salvator dicens discipulis qui contumacem diabolum excantare non potuerant: *Hoc genus dæmoniorum in nullo potest exire nisi in oratione & jejunio.* Sic oratio hominem roborat, sic valenter armat, ut potentissimum dæmonum exarmare & expugnare valeat. *Oratio jugis, infirmitas hostis:* quo magis homo vacat orationi, eo majores sumit vires, & dæmon magis debilitatur. At è converso, quominus homo studet orationi, eo minimam habet fortitudinem & dæmon magis roboratur. *Caterum ipse contra se ista ministrat, qui hostem precum instantia non fatigat;* qui scuto orationis, non se clipeat; qui hoc ense non se accingit, qui hoc telum non vibrat, sibi excidium, victoriam diabolo parat. Christiani, orationibus nostris dæmonum fatigemus nequitiam; quantumvis potentes sint diaboli, precum robore debilitantur. *Oratio terra superior, igne ardentior; quare terribilis hostibus redditur.* Oratio terra superior; quia cœlestis idcirco dæmon orationis fulmine quasi de cœlo tangitur. Oratio ardentior igne quo in gehenna tor-

Tert. lib. de Jejun. 17.

L. 2. de Orando Deum.

Marc. 11. D. Chrysost. Sor. Moyse.

D. Chrysost. in cap. 17. Matth.

torquentur dæmones. Hoc igne D. Bartholomæus orans ustulabat dæmonem: & ob hanc causam orans terribilis efficitur dæmonibus, qui pias fugiunt orationes, ne igne pira infernali ardentiori crucientur. *Gravis equidem nobis est inimici tentatio, sed longe gravior est illi nostra oratio.* Tantum humanis precibus licet, quibus spiritales nequitiæ fatigantur; quibus dæmones vincuntur & fugantur; quibus Angeli apostatæ igne acerbiore cruciantur, quibus tartareæ potestates prosternuntur & calcantur. Nam ut fatur D. Augustinus, *ubi assiduis pulsatur orationibus cœlum, potentia semper calcatur,* potentia diabolica, potentia humana; oratio namque hostes extraneos, & gentes alienigenas detriumphat. D. Bern ser. 3. in Dedic. Eccles. Serm. 228. de Temp.

3. *Porro bella & victoriæ, captis & eversis plurimum urbibus constant. Id negotium sine Deorum injuria non est. Eadem strages mœnium & templorum, pares cædes & civium & sacerdotum: nec dissimiles rapinæ sacrarum divitiarum & profanarum: Tot igitur sacrilegia Romanorum, quot trophæa: tot de deis quot de gentibus triumphi; tot manubiæ, quot manent adhuc simulachra captivorum deorum.* De Romanis loquitur Tertullianus, quorum rapinas, depopulationes, impietates & sacrilegia in bellando redarguit. Et utinam non urgeret modum bellandi Christianorum qui omnia devastant, promiscue res sacras & prophanas rapiunt, depopulantur, & in favillas & cineres redigunt. Adversus exitiosum illud flagellum advocanda est oratio. Gregorio namque Nysseno, *oratio, regni vires, belli trophæum, pacis securitas:* ut multiplici comprobatur exemplo ex sacris paginis desumpto; (Quod per omnipotentem Deum sæpissime victæ sint fortes & inexpugnabiles hostium acies, ex Sacris Scripturis, siquidem quis videre voluerit, poterit facile. Nam divinus Samuel Judæorum terram Philistinis bello depopulantibus, gravemque & molestum impetum facientibus, precibus ad Deum fusis, grandinem de cœlo descendere fecit, tam copiosam & gravem & intolerabilem, ut pedestri exercitu, cum equitum alis cadente, absque labore Israëlitæ, victores evaserint, & pro his qui Deum timebant, cœlum arma moverit.) David pascendis ovibus addictus, in disciplina militari haud eruditus neque clipeo & hasta munitus, sed oratione duntaxat armatus, Goliath expugnavit statura magnum robore validum & Philistinorum Achillem potentissimum. Quem sic alloquitur apud D Chrysostomum: *Tu terrenis dimicas, ego cœlestibus pugno, tu in lancea, ego in fide; tu in clipeo, ego in precibus.* Vide ex una parte gigantem fortissimum, clipeatum, lanceatum, gladioque munitum; ex altera juvenem inermem, absque clipeo, gladio, lancea, sola oratione armatum: attamen *hac barbarum illum prostravit, eo quod priusquam mitteret lapides cum precationis robore fuerat aggressus.* Hanc aliasque reportatas de inimicis victorias, David adscribit Deo, à quo mutuatus est & corporis robur, & bellandi peritiam. (Deus qui præcinxit me virtute: qui docet manus meas ad prælium, & posuit ut arcum æreum brachia mea.) Virtute accinctus fuit David, id est fortitudine, animi alacritate, ad hostes strenue invadendos, & animose profligandos. Scientia militaris militi quantumvis robusto necessaria est ad Tert. Apol. 25. Tract. de Orat. D. Cyril. Alex. l. 7. con. u. Julia. Hom. de David. & Saule. D. Chrysost. Psal. 17.

hoſtes repugnandos & expugnandos. In arte militari à Deo etiam eruditus fuit David. Quænam autem fuerit illa doctrina militaris in qua fuit edoctus ad bella ſtrenue gerenda, & victorias glorioſe reportandas, declarat ipſemet divinus athleta. Poſuit ut arcum æreum brachia mea. *Etenim ad preces manus expandens, ſupero inimicos meos.* Taceo quod mœnia urbis Jericho *fide orantium corruerunt.* Taceo ſimiliter virtutem orationis Ezechiæ regis, qui poſt acceptas à rege Siriæ Sennacherib litteras blaſphemiis adverſus Deum, & minis contra homines refertiſſimas, cauſam ſuam ferventiſſimis precibus commendavit: (Cum accepiſſet Ezechias litteras de manibus inimicorum, & legiſſet eas, aſcendit in domum Domini, & expandit eas coram Domino: & oravit in conſpectu ejus.) Et ut fatur Egeſippus, (non verba verbis, nec arma armis referenda credidit, ſed exurgens cilicio ſe ut ſcuto induit: pro galea cinere caput texit: projaculis orationem intorſit. Cæſa per noctem octuaginta quinque millia Aſſyriorum cadavera numeravimus. *Aſcendit oratio, deſcendit Angelus.* Plures alias ejuſmodi victorias media oratione reportatas, à ſacris paginis relatas prætermittens, trinam duntaxat affero.

Fattes. Græc. in Paraph.

S. Anſel. in c 11. Hebr.

L. 4. Reg. 19.

Lib. 1. c. 16.

Primam Moyſis orationis efficacia Amalech debellantis. *Iam vero Moyſes, quid utique tunc tantum, cum Ieſus adverſus Amalech præliabatur, expanſis manibus orabat reſidens: quando in rebus tam attonitis magis utique genibus depoſitis, & manibus cædentibus pectus, & facie humi volutante, orationem commendare debuiſſet, niſi quia illic ubi nomen Domini Ieſu dimicabat, dimicabatur quoque adverſus diabolum: Crucis quoque erat habitus neceſſarius, per quam Ieſus victoriam eſſet relaturus.* Non immoror in trina Tertulliani allegoria. Una qua Jeſus Iſraëlitarum dux Chriſtum Chriſtianorum præfigurabat magiſtrum: Altera, qua victoria Joſue de Amalechitis denotatur victoria de diabolo per Chriſtum reportata: Tertia, qua Moyſes expanſis manibus orans ſignificabat Chriſtum cruci patibulatum pro hominibus orantem, & tartareos hoſtes detriumphantem. Verum illis allegoriis & figuris prætermiſſis in orante Moyſe orationis apparet efficacia: Scripturæ namque teſtimonio dum (Moyſes levaret manus, vincebat Iſraël: ſin autem paululum remiſiſſet, ſuperabat Amalech.) qui aſſidua & ferventi Moyſis oratione proſtratus & profligatus eſt.

Tert. l. 3. adv. Marc. 18.

Exod. 17.

Amalech Moyſis oratione debellatus miram precum oſtentat virtutem. Sed non minus ſtupenda eſt victoria de inimicis Elizæi oratione reportata: Elizæus circa urbem Dathan ſimul cum populo Dei numeroſiſſimo hoſtium exercitu circundatus, cum evadendi nullus ei ſuppeteret locus: (Oravit ad Dominum, Percute obſecro gentem hanc cæcitate:) Mox ut orationem fudit Elizæus à Deo exauditus eſt: (Percuſſitque eos Dominus ne viderent juxta verbum Elizæi.) Memorandum hoc factum admirans D. Ambroſius, acriter increpat eos qui militum arma commendant, & Sanctorum orationes depretiant: *Vbi ſunt qui dicunt pluſquam preces Sanctorum hominum arma poſſe? Ecce una oratio Elizæi totum exercitum vulneravit. Quæ caterva regum, quæ turba militum, talem victoriam perpetrarunt: ita ut hoſtes proſternerent, & de*

L. 4. Reg. 6.

Serm. 1. de Elizeo.

& de illu nullus occumberet? Hæc est vera, hæc incruenta victoria, ubi sic adversarius vincitur, ut de vincentibus nullus lædatur.

Admirandæ sunt prorsus duæ præfatæ victoriæ, sed absque comparatione magis stupenda quam Judith de Holopherne reportavit. Hanc sic prædicat D. Augustinus. (Precibus Judith patuit cœlum; orationis arte, arma victricia fabricavit; quibus adversa confligeret, & pavescentes viros fœmina vindicaret. Orationis favore castitas pudorem proprium servavit intactum, decepitque alienum: Cum palmifera castitate Judith ad cives sollicite festinat, jam recipit attonita civitas tantæ victricis reditus triumphales: jam luctus convertitur in gaudium. Ubi enim assiduis pulsatur orationibus cœlum, potentia calcatur armorum. Ecce glorioſæ fœminæ castitatem servavit oratio, & hostem servare non potuit multitudo.) Judithæ victoriam oratione partam belle commendat D. Chrysostomus, ad ejus exemplum Bethulienses *ad preces conversi, præsidium revera inexpugnabile ad illud confugerunt.* Præsidium profecto inexpugnabile oratio, ut constat ex Sisara Chananæorum duce à muliere prostrato, ex Abimelech civitatum expugnatore fœminea manu percusso, ex Holopherne Assyriorum duce à Juditha truncato. Quam sit oratio auxiliatrix in bello, agnoscentes *Gothi & Vandali, in discrimine positi, opem à Deo postulant, & prosperitates suas munus divinum appellant.* Tot exempla stimulant Christianos bella gerentes, ut assiduis vacent orationibus ad instar Israëlitarum, qui copiosissimum hostium exercitum conspicientes, ad suos fines approximantem convenerunt in cœtum, *ut essent parati in prælium, & ut orarent*, probe scientes victorias non tam armis quam precibus comparari.

Serm. 22. de Temp.

D. Chrysost in c 12. Actor.

Judic. 4. Judith. 9.

Salvian. l 6. de Provid.

L. 1. Machab. 3.

Verum ut preces victoriales existant, debet eas innocua comitari conscientia. Civitatem Hiericio, clausam atque munitam obsidere volens Gedeon, vidit Angelum Dei majestatem repræsentantem, evaginatum gladium tenentem, sibique dicentem: *Solve calceamentum de pedibus tuis, locus enim in quo stas, sanctus est.* Nonnulli autem apud Theodoretum per calceamenta temporalium sollicitudines intelligunt quæ ab orantibus deponendæ sunt. (Aliqui dicunt, ea re significasse Deum, ut sollicitudines sæcularium abjiceret huic mortali vitæ adhærentes.) Elias Cretensis per calceamenta significatum existimat humanum auxilium quod abnegandum est ei, qui Deum opitulatorem habere desiderat. (Calceamenta ad ferarum & serpentium morsus cavendos inducimus: eum porro qui Deum opitulatorem habet, neminem metuere oportet, merito proinde hic, velut supernum auxilium jam consecutus, ab Angelo monebatur, ut seipsum omni humano auxilio denudaret.) Qui enim Deum in bello non implorant, sed excludunt, & in suis armis, militibus & potentia dunt axat confidunt, contra Deum pugnant, & sæpe sæpius victoria frustrantur. Quod intuit ipsemet Deus Gedeoni contra Madian præliaturo. *Multus tecum est populus nec tradetur Madian in manu ejus.* Rationem subjungit; *Ne glorietur contra me Israel, & dicat: Meis viribus liberatus sum.* Ubi Salvianus (Audiant omnes contraria, & blasphe-

Josue 5.

Quæst. 7. in Exod.

In Orat. 2. Apolog. Greg. Naz.

Josue. 8. L. 6 de Proverb.

blasphema jactantes; audiant hæc, spem suam in homine ponentes, loqui universos adversus se Deus dicit, qui liberari se suis viribus posse præsumunt: Quis est autem Romanorum non ita dicens? quis est non ita sentiens? quis nostræ partis non prope jugiter in hac parte blasphemus?) Tandem idem Elias Cretensis melius ad propositum per calceamenta ex pellibus animalium mortuorum confecta peccata quæ mortem inferunt animæ, intellegit: *Quia iis, qui adversus hostes tropheum erigere cupiunt, peccati mortalitas, cujus pellis utpote mortua signum gerit, deponenda est.* Deponat ergo peccatum qui inimicos detriumphare desiderat: qui absque læthali peccato orationi jugiter vacat, hostilem valentiam vincit: Sic Moyses Amalecitas *non ferro pugnando, sed precibus sanctis orando dejecit*; divinamque potentiam superavit.

III. PARS. Tert Apol. 24. In cap. 7. Matth.

Deum credimus *perfectæ potentiæ & majestatis* divinæ potentiæ participem orationem asseverat D. Chrysostomus: *Nihil enim est homine probo orante, potentius.* Tanta est orationis virtus & potestas, ut divinam 1. demulceat iracundiam: 2. exoret misericordiam: 3. superet quodammodo potentiam.

Tert lib. de Pat. 13. Cant. 7.

1. Oratio *aures Dei aperit, severitatem dispergit, clementiam elicit.* Quod innuere videtur facer sponsus dilectam laudans sponsam: *Quid videtis in Sulamite nisi choros castrorum?* Ad hunc loquendi modum merito stupet Theodoretus: *Quid chori cum castris? neque enim castris conveniunt chori: pax enim bello contraria est.* Quasi dicat: Non minus est contraria pax bello, quam chori castris: In choro namque Ecclesiastici, in castris milites commorantur. In choro auditur psalmodia & musica; in castris tormenta bellica resonant; in choro laudatur Deus, in castris blasphemiis lancinatur; in choro viget concordia & dilectio, in castris regnat vindicta & animadversio. Dubium à Theodoreto propositum, ab ipsomet acutè solvitur. *Nimirum natura orantis animæ per hoc nobis exprimitur. Etenim dum apud Altissimum preces fundit, & musici officium facit & militis.* Militis est pugnare, musici est vocum concentu aures demulcere. Utrumque officium exequitur homo justus devote orans. *Musici quidem, dum placat iram; militis vero dum vincit invincibilem.* In orantibus utrumque officium agnoscit Regius Vates: musicorum

Psal. 179.

enim instar divinas decantant laudes: *Exaltationes Dei in gutture eorum:* & adhuc ad modum militum ensibus armantur, *& gladii ancipites in manibus eorum*, ut animadvertit D. Chrysostomus, *ostendens per hoc quod canentes & laudantes, sic vincent.* Dei iracundiam, ejusque exorabunt misericordiam.

Tert. Apol. 40.

2. *Ex quo Christianos à Deo orbis accepit, deprecatores Dei esse cœperunt*; qui Dei misericordiam exorare præsumunt: Præ hujus præsumptionis binum invenio in duabus piis fœminis exemplum. Judithan prodit

Judith. 9.

facer Textus sic Deum orantem: *Exaudi me deprecantem, & de tua misericordia præsumentem.* Supplex orationis præsumptio, fastus est orationis, divinam æmulans munificentiam: quæ ne à præsumptuosa vincatur oratione, etiam audacissimæ præsumptionis vota transcendit. Ut enim ait

Enno-

Ennodius, *ingerit superna dispensatio, etiam quod supplicare humanitas non præsumit.* Gregorius Nazianzenus sororem adhuc Gorgoniam de pia oratione præsumptione commendat. *Ad altare cum fide procumbit Gorgonia; tandem pia, & præclara quadam impudentia fertur.* Pie impudens, & simpliciter superba dicitur Gorgoniæ oratio, quæ tanta spei certitudine efferebatur, ut præsumeret, ea omnia se posse, quæ potest impetrare. Oratio humilis quædam superbia est, pia quædam impudentia de sua humilitate divinam misericordiam exorans, ut ex Chananæa, & Hemorroissa comprobatur. Lib 4 Ep. 29. Orat pro Gorgon.

De Chananæa. (Sollicitis auditoribus beatus Marcus non parvam generat quæstionem dicendo: Et inde surgens Dominus abiit in partes Tyri & Sidonis & ingressus domum neminem scire voluit, & non potuit latere. *Voluit & non potuit: velle & non posse, non est Divinæ majestatis, est infirmitatis humanæ: Scriptum est enim: omnia quæcunque voluit Dominus, fecit in cœlo & in terra, in mari, & in omnibus abyssis. Et Apostolus. Voluntati, ejus quis resistit? Succumbit necessitati, quæ non libera & absoluta est voluntas. Leprosus dicit ad Dominum: Si vis potes me mundare; & Evangelista dicit: voluit, & non potuit; quid ait beatus Marcus? Numquid extollenda ita est mulieris fides, ut inclinetur Domini possibilitas, & voluntas? Aut est tanta sagacitas fidei, ut volente Domino divinum valeat investigare secretum?* Evangelista dicens, quod Christus voluit latere & non potuit, mirum in modum Chananæ fidem & orationem commendat: Fidem quidem quæ sic inveniri nolentem voluit investigare Christum, ut beneficum remediatorem meruerit invenire. Orationem etiam, quæ adeo fuit potens, ut ad eam Domini possibilitas & voluntas fuerit inclinata. O magna *viduæ instantis ad perseverantiam orationis* virtus, quæ à nolente optatum extorsit beneficium & divinam potentiam ad suam inclinavit voluntatem! *Chananæa fuit pertinax in precibus, sapiens in responsis, fidelis in verbis, prætereuntem revocat, tacentem rogat, excusantem adorat, negantem inclinat;* qui animosa Chananææ fide & oratione exoratus, dixit ei: (O mulier magna est fides tua? Fiat tibi, sicut vis.) Alias curationes omnipotenti sua voluntate, operatur Christus: at in proposito curationem Dominus velut omittens, remittit in orantis fœminæ voluntatem: *Fiat tibi sicut vis:* Quasi puella non tam Christi potestate sanata sit, quam supplicantis matris oratione, ad cujus voluntatem accommodata est Dominica potestas: *Fiat tibi sicut vis:* Tua voluntas, mea omnipotentia quodammodo est, tuum velle, veluti meum est posse, quidquid possum imperando, tu potes obsecrando. Chrysolog. Ser. 100. Marc. 7. Psal. 114. Rom. 9. Tert. lib. de Res. 13. D. Ambr. l. 1. in Luc. cap. 7. Matth. 15.

Neque minus apparet orationis virtus in Hemorroissa quam in Chananæa. Quemadmodum enim hæc latentem cognovit Christum ejusque potentiam ad suam voluntatem inclinavit: sic illa, Salvatoris tangendo fimbriam, virtutem attraxit, qua sanata est à fluxu sanguinis. Verum uti Marcus ingeneravit quæstionem circa Chananæam, ita Matthæus Evangelista generat quæstionem cum dicit: Et statim Jesus in semetipso Matth 9. Chrysol. Ser. 36.

cum cognovisset virtutem, quæ exierat de eo, conversus ad turbam, aiebat: Quis tetigit vestimenta mea? Cui discipuli dicunt: Turbæ te comprimunt, & dicis: Quis me tetigit? (Discipulis videbatur, quod omnes tangerent Dominum solo corpore comprimentes, & tali carnali incursu omnes similiter jungerentur: at ille qui aliter sentiebat, & aliter inquirebat, pervenisse mulierem ad majestatem suam, ad suam penetrasse virtutem, mente non corpore, non communi tactu, sed fide: unde clamat, non homo, sed Deus: Quis me tetigit? ut eum proderet virtus operis, quem tunc humanitas occultabat.) Eamdem difficultatem urget & solvit aliorsum Chrysologus de Christo aiens: (Dum interrogat, velut ignorantiam profitetur: exiisse virtutem de se sentit, ad quam exierat, nescit? quod præstiterat, novit, cui præstiterat, ignorat: de persona dubitat, qui certus est de salute collata? Verum non ignorantis errore, sed majestate Dominus hic scientis, & præscientis interrogat; nec quod occultum sibi esset, requirit: sed & ipsum sibi bene esse cognitum, sic demonstrat: dum taliter quærendo cunctis ignorantibus, solus aperit quod latebat. Interpellatricem tacitam, & suggerentem cogitationibus solis, ac post tergum virtutis suæ adhærentem, non ut discussor nescius, sed ut præscius inquisitor producit in medium, suisque facit astare conspectibus, ut quæ sibi portarat salutem, omnibus reportaret, & quæ virtutem probarat, agnosceret majestatem: nec rediret ut putabat incognita, quæ plenam sibi dederat notionem.) Multus est Chrysologus: tum in probando Christum non esse nescium tactus mulieris: tum in asserendo rationes, cur voluerit Dominus fœminam non latere, sed ab adstantibus cognosci: verum non declarat quænam fuerit illa virtus quam à se exiisse proclamat Salvator: quam prodiisse existimat Neotericus à tacita, & velut omnipotente Hemorroissæ oratione, licet enim fœminæ sanitas processerit à Christo; quia tamen non dicitur operata à voluntate Christi, sed ipso quasi nesciente processisse, credi potest quod fœminæ oratio omnipotentiæ æmula *piissimum Deum tanta precum ambitione pulsarit.*

Chrysol. Ser. 100.

Serm 36.

Selad. in Judith. §. 21.

Salu. l. 4. de Gubern.

Ambitiosus post dominationem & Imperium anhelat: Oratio etsi de se humilis & supplex, Imperium tamen ambit, sibique dominationem arrogat: quare nuncupatur à Clemente Alexandrino *oratio dominans*; quia supplicando jubet, & rogando imperat. Ut enim belle ad propositum ait Ennodius: *Præcipio ipse, futura quæ deprecor.* Id est, adeo certus sum impetrare quæ in oratione expostulo, ut non tam rogare videar, quam imperare: Quid amplius dici potest ad commendandam orationis potentiam, quæ omnipotenti & independenti Deo velut imperare præsumit; cui Deus velut obtemperat: & ut fatur Josephus, *factus obediens Deus pluit?* Loquitur de pluvia Eliæ orationibus obtenta: Neque minus admiranda fuit Josue oratio ad cujus Imperium in medio cœli stetit sol, *obediente Domino voci hominis.* Quam potens est hominis oratio, non tantum Dei ambiens audientiam, sed quandam velut Dei obedientiam obtinens. *Quam beati essemus, si quam*

1. Strom.

L. 3 Epist. 24.

Lib 14 cap. 3.

Josu. 10.

Salv. lib. 2. de Gubern. Dei.

quam promptam erga nos Dei audientiam legimus, tam prompte ipsum audire vellemus. Præfata, orationis virtutem multum prædicant, sed ejus efficacia magis splendet, divinam potentiam velut superans.

5. *Cujus potestas summa, nisi Dei solius?* Theodoretus tamen orationi tribuit omnipotentiam. *Omnipotens oratio, cum sit una, omnia potest.* Neque impertinenter Theodoretus orationem omnipotentem nuncupat: quia Dei æmulatur, adæquat & velut superat potentiam, Dei æmulatur potentiam; Dei potentia nullis arctatur finibus, sed ad omnia possibilia extenditur: *An non omnipotens oratio, cui omnia possibilia sunt,* neque ullos virtutis suæ agnovit terminos? Sacramenta limitatam habent virtutem. Baptismus peccati originalis maculas lavat; Confirmatio ad confitendam fidem roborat. Pœnitentia animam de morte peccati ad gratiæ vitam suscitat; Eucharistia gratiam sanctificantem incrementat: Extrema unctio, corpori sanitatem communicat: Ordo, potestatem Ecclesiasticam subministrat; Matrimonium speciem humanam conservat: quodvis Sacramentum finitam & limitatam habet virtutem; at orationis potentia est illimitata, Christus Dominus absque ulla restrictione orantibus omnia promisit. *(Si quid petieritis patrem in nomine meo dabit vobis.)* Magna fuit promissio Eliæ Eliæo facta *(postula quod vis, ut faciam tibi, antequam tollar à te.* Non inferior fuit promissio Assueri regis, reginam Esther sic alloquentis: *Quid vis Esther regina? etiamsi dimidiam partem regni petieris, dabitur tibi.* Sed longe majora rex Salomon Bethsabee matri promisit: *Postula quod vis, ut dem tibi.* Sed illæ promissiones & quæcunque aliæ quæ unquam factæ sunt; non merentur comparari promissioni Christi, qui orantibus promittit, non dimidium regni, aut integrum regnum, sed omnia in universum quæ à Patre suo postulaverint. *Solus Deus dicere potest, qui solus omnipotens est:* solaque oratio potest omnia impetrare, cum sit omnipotens, & divinam velut adæquet potentiam.

Tert. lib de Test. an. c.

In Histor. Religion.

D Bernard.

Jean 16.

Lib 2. Reg. 2. Esther. 5.

Lib. 3. Reg. 6.

D. Chrysost.

Divina potentia, quæ ad omnia possibilia extenditur, est ipsamet Dei voluntas, quæ absolute valet naturæ leges, & ordinem in mundo positum immutare. Quare Marcionem merito insequitur Tertullianus: *Quid naturam adversus Deum prætendis, quasi non liceat mutare, & legem non servare?* Oratio velut adæquans absolutam Dei potentiam, ordinem naturæ immutat. Mundus ex corporibus cœlestibus & elementaribus coalescit, oratio autem corporum cœlestium & elementarium ordinem immutat. Cœlum pro libito Elias oranis claudit & aperit. *Iubet & clauditur cælum: orat postmodum & aperitur: ut sanctorum meritum monstraretur, non solum in terris posse quod voluit, sed & cælestibus posse imperare quodcunque petierit.* Ordinem corporum cœlestium simul & elementarium suis precibus immutavit Moyses: *Hinc est, quod sit harum suffragio Moyses Deus, & ad triumphos suos militare sibi omnia mandat elementa. Iubet mare discedere, durari undas, profunda siccari, cælum pluere: dat frumenta, ventos spargere cogit carnes, noctem splendore solis illustrat, solem nubis temperat velamento, petram percutit, ut de recenti vul-*

Tert.

D. Chrysost. Ser in cap. 16. Act.

Chrysolog. Ser. 43.

nere frigida sitientibus det fluenta. Plura dinumerat Chrysologus portenta, quæ sua oratione operatus est Moyses; in cœlo & in elementis. Neque solus tot mira patravit oratione. Namque Josue solem immobilem reddidit,
Eccles 48. Elias *dejecit ignem de cœlo te* ignaro impetu sursum ascendentem: Simon Magus in aërem volans, *Petrus flexis genibus precatus est Dominum, & precatione sancta, vicit magicam levitatem, prior enim ascendit ad Dominum oratio,*
D. Maxim. Homil 3. de S. Apost. *quam volatus.* Naufragans Jonas (oravit ad Dominum Deum suum de ventre piscis:) & ut fatur Gregorius Nyssenus *oratio Jonæ cœlum domum effecit.*
Act. 4. Petrus & Joannes moverunt terram. Nam ut refertur in Actis Apostolorum *cum orassent, motus est locus, in quo erant congregati.* Nec mirum si cœli & elementa orantibus obtemperant, cum adeo potens sit oratio ut divinam quodammodo superet potentiam.

Orat. 11. Basilius Seleucus ad ista Eliæ stupet verba: (Vivit Dominus, non erit per hos annos ros neque pluvia, nisi per os meum.) *Esto, ô Elia, cœlum removeris, quid Dei compescis humanitatem? Esto vel adversum conservos edicta extrahas, quid Domini potestatem rapis? Nubes coërcuisti, ac creatori vel Imperium committis, nequaquam vivit Dominus, nisi per os meum.* Scupenda fateor Eliæ oratio, quæ Deo velut imperare præsumit: sed longe magis admiranda Jacobi, Moysis, & Aaronis deprecatio divinam quodammodo potentiam superans. (Transivit Jacob vadum Jaboc, & ecce vir luctabatur
Genes. 32. cum eo usque mane, qui cum videret quod eum superare non posset, dixit ad eum: Dimitte me: quoniam si circa Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines?) Sive Angelus Deum repræsentans, sive magni
Dialog. cōt Triph. L. 4 de Trin. l de Fid cap. 5. consilii Angelus Dei filius ut volunt D. Justinus, D. Hilarius, & D. Ambrosius, luctatus fuerit, oratio adeo Jacobum fortem reddidit, ut dicatur Deus illum *superare non posse*: & quasi cedens orationis viribus, inducias petit à Jacobo & se dimitti ab eo expostulat: *Dimitte me.* Tanquam si nostro concipiendi modo resistere non valeret Deus Jacobo oratione armato.
Cap. 12. Hanc Jacobi luctam, & velut reportatam de Deo victoriam refert adhuc Osee Propheta. *In fortitudine sua directus est cum Angelo, & invaluit; & confortatus est. Flevit & rogavit eum.* Neque minus fortis fuit adversus Deum Moysis, quam Jacobi oratio. Israëliticus populus adoratione vituli Deum ad iracundiam provocaverat, qui ut de tanta injuria sumeret vindictam, illum disperdere decreverat: Moyses tamen sua oratione Deo restitit, ejusque velut potentiam ligavit: ideoque ad Moysen ait Deus: Dimitte me ut irascatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamque te in gentem magnam. Paraphrastes Chaldæus legit (intermitte precationem.)
Exod. 23. D Greg l. 9 Moral 9 D Hier. Epist 2 D Bern ser. de Magdal. *Quid est servo dicere dimitte me, nisi deprecandi ansam prabere?* Adeo audax est oratio ut Dei omnipotentiam ligare præsumat. *Dei potentiam servi preces impediebant;* Deumque ne populum percuteret, quasi vinctum tenebant, & ob hanc causam *feriendi licentiam quarit à Moyse, qui Moysen fecit.* Qui licentiam petit, se velut inferiorem confitetur & qui dimitti expostulat, recognoscit alterius subjici quodammodo potestati & ab ejus depen-

dependere voluntate: *Cui enim dicitur dimitte me, ostenditur quod tenendi habeat facultatem.* Deus proposito etiam præmio Moysen rogat, ab eoque licentiam puniendi ingratum populum efflagitat. Verum *tanta fortitudinis est charitas, ut ipsam omnipotentiam impotentem quodammodo reddat.* Moyses sua oratione vicit invincibilem, superavit omnipotētem, fortissimum tenuit, & iratum Deum ne puniret populum, impedivit. Nam ut subjungit sacer textus: *Placatusque est Dominus, ne faceret malum, quod locutus fuerat adversus populum suum.* Hucusque admirati sumus victricem de Deo omnipotente Jacobi, & Moysis orationem: restat ut victoriales Aaronis preces afferamus in medium. Mox ut terra Dathan & Abyron cum eorum familia devoravit, cœpit populus adversus Moysen & Aaron murmurare. Quod ita Deo displicuit, ut murmurantem populum incendio delere decreverit; quapropter Moysen & Aaron sic alloquitur: *Recedite de medio hujus multitudinis, etiam delebo eos,* suumque exequens propositum brevissimo tempore quatuordecim millia hominum & septingentos vindex flamma consumpsit, cæteros in cineres redactura, ni obstitisset Aaron, qui *stans inter mortuos & viventes, pro populo deprecatus est, & plaga cessavit.* Tantam populi stragem & gloriosam illā Aaronis de Deo irato & ultore victoriam refert Sapiens. *Properans enim homo sine querela, deprecari pro populis: proferens servitūtis suæ scutum orationem, & per incensum deprecationem allegans, restitit iræ Dei, & finem imposuit necessitati, ostendens quoniam tuus est famulus.*

D. Hier. in cap. 13. Ezech,

Bern. Ser. 10 2. Ser 5.

Num. 16.

Sap. 18.

Rationem subministrat Sapiens, cur Aaron restitit iræ Dei; quia scilicet erat ejus famulus, & homo innocuus & sine querela. Cur autem hac tempestate tota fere Europa bello depopulatur, nec Christianorum preces divinam placant iram, divinam exorant misericordiam & superant potentiam? Quia major Christianorum pars Deo non famulatur, sed erroribus & vitiis mancipatur. *Tribus modis orationes impediuntur: aut cùm quis à Deo petit, quod suæ saluti resistit; aut cum orat, & ab iniquitate non cessat, aut si delinquenti in se, debita non relaxat.* Hoc trino impedimento orationes nostræ efficiuntur inefficaces. Vel quia postulamus res noxias vel saltem saluti nostræ contrarias: vel quia in scelleribus nostris perseveramus; vel quia illatas nobis injurias dimittere denegamus: *quod triplex malum dum à se unusquisque studiosius detraxerit, securus studio orationis incumbat, & ea quæ petit precibus, se impetrare mente confidat.* 1. Deponamus inimicitias, diligenter præcaveamus *ne in via orationis constituti, ad patrem, cum ira accedamus.* 2. Mundemus conscientias nostras à sordibus peccatorum, & sic animabus sanctitate decoratis, & charitate sufflammatis proterimus dicere cum Propheta regio: *Dilexi quoniam exaudiet Dominus vocem orationis meæ* quasi certus sit à Deo exaudiri, qui Deum ardenter diligit. 3. *Preces nostræ non sint pro rebus secularibus pretereuntibus & transitoriis, & vice vaporis evanescentibus, sed sint preces nostræ pro ipsa implenda justitia, & sanctificatione pro nomine Dei, non pro vincendo vicino, sed pro domanda avaritia. Hinc sint preces nostræ, intus nos adjuvent luctantes, & coronent vivantes,* cœlesti & immortali gloriæ corona.

D Aug Ser. 2 de Orat.

D. Aug ibid

Tert lib. de Orat. 10.

Psal. 114.

D Aug lib. 50. Ho he. 15.

CONCIO QUINTA.

Tert. lib. de exh. Cast 10 Guillel. Parisiens. lib. de Rhetor. Div. cap. 1. Serm in Rogatio. Sap. 18 Matth. 21. Jos 10. Dan. 9. Job. 12. Math 17. Iosue. 10 L. 4 Reg. 1. Exod 14. Eccles. 48.

ORationum commendandarum plures in superioribus subministravimus rationes, desumptas *ex virtuositate ipsius orationis, mirificentiis, & numerositate mirabili, atque præstantia utilitatum.* Quantum autem valeat oratio justi, particulariter declarat Doctor Angelicus, multiplices ejus dinumerans effectus. Nam 1. iram Dei mitigat, omnia impetrat, Deum ut homini obsequatur, inclinat. 2. Angeli oranti assistunt, orationes ejus Deo offerunt, & divinas liberalitates referunt. 3. Oratio justi à malis hominem liberat, peccatorum veniam impetrat, salutem corporalem & spiritualem, temporalem & æternam subministrat. 4. Dæmones à corde & corpore expellit, & ut obtemperent, & in mare sese præcipitent, compellit. 5. Omnibus elementis & creaturis dominatur, Solem sistit, cœlum claudit, ignem cœlo evocat, mare & aquas dividit, mortuos è purgatorio educit. 6. Bestias ferocissimas ficurat, lepram, febrem, pestem, omnesque morbos sanat, incendia, eluviones ac tempestates sedat, omnes virtutes & gratias è cœlo advocat, Deumque omnipotentem vincit, & quodammodo ligat. Tot orationis effectibus & portentis in præsentiarum addenda est tantummodo ejus 1. Utilitas: 2. Facilitas: 3. Continuitas.

I. PARS. Tert. lib de Orat. 1.

Oratio Dominica complectitur *omnem penè sermonem Domini, omnem commemorationem disciplinæ, ut reverà in oratione breviarium totius Evangelij comprehendatur.* Oratio quoque in communi, omnes bonorum species continet: 1. Honestum quidem, quia vitam honestè & laudabiliter componit: D Aug. Ser. 14 de diver. cap. 3. 6. *Verè enim rectè novit vivere, qui novit rectè orare.* 2. Delectabile etiam, quod asseverat ipsemet Deus per os Esaiæ: *Lætificabo eos in domo orationis meæ.* In Psal. 60. Tandem 3. utile: ut enim ait Ruffinus Presbyter Aquileiensis, *Nihil utilius potest facere servus Dei in hoc sæculo, quàm orare Deum.* Trina autem potissimùm de causa Deum rogamus: scilicet ut indulgeat, exaudiat, & præstet. Ad hæc tria utilis est oratio Deo facta: quia est 1. satisfactoria: 2. impetratoria: 3. meritoria.

Tert lib. de Pat 13.

1. *Hæc patientia corporis deprecationes commendat, deprecationes affirmat, hæc aures Christi Dei aperit, severitatem dispergit, clementiam elicit.* Siquidem oratio est satisfactoria, modò adsint aliæ conditiones, ad satisfactionem requisitæ: Opera enim satisfactoria ad eleemosinam, jejunium & orationem reducuntur: Sunt enim opera pœnalia: Eleemosina bona temporalia pauperibus erogat, jejunium carnem macerat, oratio animam corpusque Deo humiliat. Oratio in quantum est satisfactoria, non est facienda pro beatis, quia nullam in cœlo patiuntur afflictionem, neque etiam pro præscitis, quia tormenta quæ sustinent in inferno, nunquam finem habebunt. Potest tamen fieri pro ipsis orantibus,

tibus, pro fratribus etiam non solum in terra degentibus, sed etiam in purgatorio patientibus: *Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis solvantur*: ex D. autem Augustino, *libros Machabæorum non Iudæi, sed Ecclesia pro canonicis habet*. Ut autem aliorsum animadvertit D. Augustinus, [in Machabæorum libris legimus oblatum pro mortuis sacrificium; sed etsi nusquam in scripturis veteribus legeretur, non parva est universæ Ecclesiæ (quæ in hac consuetudine claret) authoritas, ubi in precibus sacerdotis quæ Deo ad ejus altare funduntur, locum suum habet etiam commemoratio defunctorum.] Ad juvandos mortuos, viventes hortatur sanctus Chrysostomus, *luvetur mortuus non lachrymis, sed precibus*. D. quoque Ambrosius ad Faustinum de obitu sororis sic scribit: *Non tam deplorandam quam prosequendam orationibus reor, nec mœstificandam lachrymis tuis, sed magis oblationibus animam ejus Deo commendandam*. Neque in hac materia omittenda est Tertulliani auctorias sic loquentis: *Scio fœminam quandam, vernaculam Ecclesiæ, forma & ætate functam: post unicum & breve matrimonium, cum in pace dormisset, & morante adhuc sepultura, interim oratione presbyteri componeretur, ad primum halitum orationis, manus à lateribus dimotas, in habitum supplicem conformasse, rursumque condita pace, situ suo reddisse*. Tot Patrum testimonia Calviniſtarum damnant errores, orationis utilitatem demonstrant, quæ in quantum satisfactoria, prodest etiam defunctis, non secus ac vivis quibus est impetratoria.

Lib. 2. Machab. 12. L. 8. Civ 36.

Lib. de Cura pro Mortuis cap. 1.

Homil. 41. in 1. Cor.

Lib. de Anim. 51

2. Ad orationem nos hortatur ipsemet Christus; *Quærite & invenietis; pulsate & aperietur vobis, petite & accipietis*, Rationem autem cur nos tanto studio ad orationem stimulat, statim subjungit: *Petenti enim dabitur, & pulsanti aperietur, & quærenti invenietur*; his verbis denotans quam impetratoria sit oratio: quæ quatenus petitio est, vi, tutem habet impetrandi; Petitio etenim ex natura sua inducit Deum ad donandum quod petitur, quia benefacere & dare ejus bonitati & munificentiæ convenit: *Iusto enim dicit Deus: Pete & dabo tibi; cogita, & faciam: si sunt ergo utilia accipiet protinus: inutilia autem nunquam petet, sic erit id quod vult*. Quam prompta divina beneficentia, quæ cogitatæ duntaxat & mente habitæ humanæ necessitati subvenit, antequam lingua imploret auxilium! Divinæ liberalitatis cogitatio, velut orationis meritum ad impetrationem addiscitur, & nostræ miseriæ & necessitatis cognitio, auxilii votum præcurrens, impetrat, quod nondum exposcit. *Cogita & faciam*: nedum oratio est, & de impetratione gloriatur [Electi mei non laborabunt frustra, quia semen benedictorum Domini est, & nepotes eorum eis: *Eritque antequam clament, ego exaudiam*.

Tert. lib de Præsc Hær. 8.

Tert lib de Præsc Hæret. 11.

Clem. Alex. 1. Strom.

Isai. 65.

Duplicem quæstionem proponit, & acute resolvit D. Augustinus: [Quæri potest, cur opus sit verbis ad Deum orare, qui omnia scit antequam fiant, & novit quid nobis sit necessarium, antequam petamus ab eo? Hic respondetur, non verbis nos agere debere apud Deum, ut impetremus quod volumus; sed rebus quæ animo gerimus, & intentione

Lib. 2. de ser. Dom in Mont c 7.

tentione cogitationis, cum dilectione pura & simplici affectu : sed res ipsas verbis nos docuisse Dominum nostrum, quibus memoriæ mandatis, eas ad tempus orandi recordaremur. Sed rursus quæri potest, sive rebus, sive verbis orandum est, quid opus sit ipsa oratione, si Deus jam novit quid nobis necessarum sit, nisi quia ipsa orationis intentio cor nostrum serenat & purgat, capaciusque efficit ad excipienda divina munera, quæ nobis spiritualiter infunduntur? Non enim ambitione precum nos exaudit Deus, quia paratus est suam lucem dare nobis, non visibilem sed intelligibilem & spiritualem: sed nos non semper parati sumus accipere; cum inclinamur in alia, & rerum temporalium cupiditate tenebramur. Fit ergo in oratione conversio cordis ad Deum, quia semper dare paratus est, si nos accipimus quod dederit.) Tanta munificentia præditus erat Theodoricus rex, ut petentibus duplo largiretur, quasi eis deberet ea quæ gratis donabat. *Nec benignitas vestra una remuneratione contenta est, honorem geminat, & studio donare parat, quasi debeat omnia quæ præstat.* Deus etiam ita est ad beneficiendum pronus, ut orantibus se quodammodo agnoscat suorum munerum debitorem. Quando Deus post orationem concedit gratiam, eam concedit non tanquam gratiam, sed tanquam debitum; non velut liberale donativum, sed veluti debitam mercedem; non tanquam favorem, sed veluti solutionem. Quod acute animadvertit Magnus Basilius expendens istud Davidicum : [Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi;] ubi Deus non dicitur tribuere, sed retribuere, non donare, sed solvere: At ob quam causam retribuere Deus dicitur? Scilicet ob orationem quæ præcesserat, quam velut beneficium singularissimum acceperat: *Etenim magnificus dator Dominus haud quaquam dictus est tuliſſe, sed retribuisse, ac si ipse non cæpisset prius gratiam in nos conferre.* Adeo efficax est ad impetrandum oratio, ut illam Deus recipiens & acceptans, concedat nobis ea quæ postulamus, non velut gratuita, sed tanquam debita. Magno Basilio D. Bernardus suffragatur. *Sic pius Dominus qui omnes homines vult salvos fieri, meritæ nobis extorquet à nobis, & dum nos prævenit tribuendo quod tribuat gratis, agit ne gratu tribuat.* Eodem modo ratiocinandum est de oratione ac de adultorum prædestinatione. Deus adultis gratiam largitur qua mereri possint, ut eis det coronam gloriæ non tanquam donum pure gratuitum, sed tanquam præmium ipsorum meritis debitum. Non absimiliter Deus dat nobis gratiam orandi, dona etiam quæ in oratione postulamus gratis largitur, attamen sua dona ita dat quasi orationibus nostris illa debeat. Consul Plinius ita Trajano adulatur imperatori : *Tantas tibi beneficiendi vis, ut indulgentiam necessitas æmuletur.* Non dixit quod beneficentia necessitatem æmuletur, quasi non tam libero voluntatis arbitrio, quam necessario velut naturæ impetu ad beneficiendum feratur : sed quod ita est ad beneficiendum proclivis, ut quodammodo plus apud illum indulgentia valeat, quam apud alios necessitas possit. Quod ad Trajani laudem mentitur Plinius, vere de Deo asseramus; cujus munificentia æmulatur humanam necessitatem. cum magis pronus ad beneficiendum,

Cassiod l. 1. Var. Epist. 20.

Ps. 151.

Serm. 4 sub Missus est

ciendum proclivis, quamvis munera liberè largiatur: Tum quia posita promissione, qua orantibus dare pollicitus est necessitate conditionata & secundùm quid, donare tenetur ne habeatur in promissis infidelis : *Fidelis Deus est, seipsum negare non potest.* 2 Timoth. 2.

Illa autem pollicitatio est conditionata, non absoluta; aliàs orationem semper sequeretur impetratio, quod falsum etiam ipsa experientia comprobatur. Multi enim orant, neque tamen obtinent quod expostulant: Quæ autem sint conditiones requisitæ, ut oratio sit impetratoria, & infallibiliter obtineat quod petit; non conveniunt inter se Authores. Quidam volunt, ut qui deprecatur, sit in statu gratiæ, sive postulet pro se, sive pro aliis, quia oratio à peccatore facta, *vanum supplicamentum, execramentum mihi est:* Ut enim ait cæcus natus apud Joannem Evangelistam : *Scimus quia Deus peccatores non audit, sed si quis Dei cultor est, & voluntatem ejus facit, hunc exaudit.* Verùm gratia habitualis non requiritur in orante, ut oratio sit impetratoria, David etenim, Ezechias, Manasses, Publicanus, erant peccatores, & tamen exauditi sunt. Idcircò, ut animadvertit Guillelmus Parisiensis, (ipsa etiam tota Ecclesia clamat ad Deum: Peccatores, te rogamus audi nos.) Ipse Parisiensis Antistes distinctione utens vult gratiam sanctificantem non esse necessariam ad impetrandum ei, qui pro semetipso orat. (Si autem pro aliis orat, auferre debet imprimis à semetipso, quæ iram Dei justissimam provocant, ne dum inimicus Dei existit, & placare sibi ipsi illum negligit, aut contemnit, magis eum ad iram provocet, quàm leniat: juxta significationem B. Gregorii dicentis: Si is qui displicet ad interpellandum mittitur, irati Judicis animus ad deteriora provocatur. Propter quod memoriter tenere debent, qui pro aliis impetrare divina beneficia volunt, verbum quod legitur, peccatores Deus non audit.) Verùm non video, cur sanctitas requiratur in eo, qui pro aliis orat; non autem in illo, qui pro semetipso orat; cùm jus orationis in impetrando non fundetur in dignitate personæ orantis, sed in misericordia Dei, & in ejus pollicitatione: quæ cùm sit universalis & illimitata, non excludit etiam peccatores & indignos sive pro se, sive pro aliis orent. Unde cùm ait cæcus, Deus peccatores non audit, hoc intelligendum est quatenus peccatores reduplicativè & in sensu composito, cùm actu in oratione peccant; vel cùm aliquid quod ex sua natura est peccatum, expostulant: vel quia in suis peccatis sunt obdurati, & prava intentione aliquid expostulant: deinde peccatores Deus non audit eadem facilitate & complacentia qua justos: tandem peccatores exaudit Deus non ex justitia, sed ex misericordia, modò pro se petant utiliter, fideliter, humiliter, perseveranter: justi autem impetrant ex justitia, quia merentur quod impetrant, illorum enim oratio est meritoria; etiam de condigno. Tert. lib. adv. Jud 5. Cap. 9. L. de Rethor Div. cap. 2.

Oratio spiritu Dei animata suo privilegio, ascendit in cœlum. Quàm meritò dicit sacer Textus : *Multum valet oratio justi assidua* ! Tria dinumerat D. Bernardus multum utilia. *Nunc manent tria, verbum, exemplum, oratio: major autem horum oratio: ea namque voci, & operi, gratiam* Tert. lib. de Orat. 9. Epist. 201.

promeretur: Oratio à justo procedens triplicem habet virtutem seu efficaciam. 1. Habet efficaciam consolandi, mentique spiritualem conferendi consolationem. *Habet enim dulcedinem multam vehemens & devota oratio, & dum dirigitur in conspectu Domini, quasi incensum, suavem ipsa odoru sui sensum haurit.* 2. Oratio habet efficaciam impetrandi, & hoc ex gratia Dei, quæ nos inducit ad orandum. *Non nos hortaretur, ut peteremus, nisi dare vellet.* Quanta virtute ad impetrandum polleat oratio, innuere videtur Regius Propheta aiens: (Oratio mea in sinu meo convertetur.) Hujus autem loci binam expositionem tradit Gillibertus Abbas. [*Cur vero in sinum? an forte defectum orationis tepidæ & infractæ dedit intelligi, in ipso primo evanescentis processu, ideo dicitur in sinu suo converti: ibidem scilicet occidens, ubi exauditur?* Hæc elucidatione haud contentus aliam explanationem & melius ad propositum prodit præfatus Abbas. *Sed quomodo convertitur & redit, quæ periit? Magis quidem in sinu converti dicitur, quæ celerem precis reportat effectum, & si nondum plene, ex parte tamen humilis & devotæ petitionis fructu potitur.* Eodem modo Didimus Regium Prophetam interpretatur. *Ejus qui bene orat, oratio ad ipsum convertitur, bona referens, pro quibus facta est.* Eadem est mens D. Ambrosii: *Hæc est oratio quæ in sinum convertitur deprecantis, fructum referens eorum quæ voluit impetrare, ut dona ejus ad animam, ad mentem recurrant, quæ poposcit à Deo.* Sed nemo melius quam Paraphrastes Græcus in Davidis persona loquens: [Cilicio enim præcinctus, & jejunio consumptus, Deo preces offerebam, & precationis meæ fructus percepi. Hoc enim significat, quod dicit: Et oratio mea in sinum meum convertetur: id est facta precatione, à Deo, quæ petebam accepi, desideriumque meum replevi.] Tandem 3. oratio justi habet efficaciam merendi in quantum ex radice charitatis procedit. Quapropter *in vera charitate ad Deum nostrum perveniamus, ut ab eo petitionem obtineamus.* Quemadmodum cæteræ virtutes charitate & gratia informatæ efficaciam habent merendi, ita & oratio quæ est virtus religionis. Quid autem mereatur oratio, declarat Parisiensis Antistes. [Sciendum est quod duplex est meritum: Principale, & secundarium: Et principale quidem est remunerationis, seu fœlicitatis æternæ. Et intendo illud principale esse, quia ad ipsum, & propter ipsum, omnia alia merita tribuuntur. Et ad hoc ipsa charitas, quæ radix est omnium meritorum, principaliter donatur. Ergo si oratio est ex hac radice, merito isto nunquam fraudatur, sed ei semper debetur. Hujus namque radicis ratione, meritoria est oratio principaliter & proprie fœlicitatis æternæ; & ratione illius debetur oranti ex charitate. Secundaria vero merita sunt conservatio gratiæ, augmentum ipsius, & remissio vel diminutio pœnæ meritæ, omniaque alia bona data quæ in oratione ab universali datore bonorum obtinentur. Et hæc sunt quæ principali merito fervor orationis, puritas, & devotio, lachrymarumque profluvia superaddunt.] Tot bona, quæ media oratione consequuntur, nos ad ejus amorem & studium sufflammare debent, maxime cum

Gilil. Ser. 34. in Cant.

D. August. Ser. 29. de Verb Dom. Psal. 34.

Serm. 14. in Cant.

D August lib. de Orando Deum

Lib de Rel. Div. cap. 44.

cum omnes adulti facile possint orationi vacare,

III. PARS. Tert. lib. de leiun. 7.

Oratoribus commendatis ob multas & magnas utilitates, quæ ab illis procedunt, orandi facilitas cunctis adultis orationis imponit obligationem. Ab hoc religionis negotio nemo sese potest excusare, ex defectu, 1. industriæ & capacitatis: 2. copiæ & facultatis: 3. potentiæ & ætatis.

Tert. Apolog. 39.

1. Omnes homines rationis compotes *sciunt petere*; ad quod non requiritur neque scientia, neque industria, neque magnum ingenium. *Non est cundum ad Musæum, non sunt insumenda pecuniæ, non sunt conducendi pedagogi rhetores, & Sophistæ, neque verò multum temporis insumendum est, ut hanc dicendi artem discas.* Non omnes sunt Philosophiæ aut Medicinæ aut Jurisprudentiæ capaces, & hoc ex defectu ingenii, aut loci ubi præfatæ doceantur scientiæ, aut præceptorum qui erudiant; nullus est autem homo ratione præditus, qui non sit orationis capax. Nam ut docet Parisiensis Antistes, *potius orando, quàm philosophando orare discimus* Deinde oratio Dominica facile & absque ullo negotio & labore edisci potest: quam ipsemet Christus nos docere voluit, *Orandi formam Christus ipse quid precemur monuit, & instruxit: qui fecit vivere, docuit & orare,* Post tantam discendæ orationis facilitatem, homines nequeunt se ab studio orationis excusare ex defectu industriæ & capacitatis, neque ex defectu copiæ & facultatis.

D Chrysost in Psal. 4.

L. de Rethor. Div. cap. 1.

D Cyprian. de Orat. Dom.

2. Nam *qui sciunt petere, possunt impetrare, dum sciunt petere*: ad quod terrenæ facultates, & fortunæ bona haud necessaria sunt. In cunctis artibus & scientiis requiritur pecunia ad emendos libros ad scientias requisitos, ad comparanda instrumenta artibus sive liberalibus vel illiberalibus necessariæ, ad magnos sumptus exhibendos. ut quis evadat in Artibus Magister, aut Doctor in Universitatibus habeatur, Verum *oratio donum Domini Dei est, & propter hoc, non de arte vel doctrina, sed magis à datore quarenda est*: donum autem orationis Deus nemini denegat, sed omnibus indifferenter largitur *ea benignitate, qua cætera dare & conferre dignatus est.* Non omnes homines ad elemosinas tenentur, pauperes enim nequeunt erogare facultates quibus sunt denudati, etenim nemo dat quod non habet, at nullus est adulcus cui desit orandi facultas. Nam ut subjügit D. Chrysostomus, *solum voluisse sufficit, & ars perfecta evasit.* Itaque nullus ab oratione excusatur defectu copiæ & facultatis, neque adhuc ex defectu potentiæ & ætatis.

Tert. Apol. 39.

Guillel. ibid.

D. Cypr. ibid.

3. Cuncti namque adulti possunt esse *omnis saluti in promerendo Deo petitores.* In quavis ætate qua homo ratione utitur potest orationi operam dare: eodem momento quo se agonovit miserum, egenum, & religioni Christianæ adstrictum, potest postulare miseriæ suæ remedium, indigentiæ subsidium, & sua oratione honorare Deum. *Hac in Ecclesia omnibus gradibus necessaria est*; doctis, indoctis; divitibus, pauperibus; nobilibus, plebeis, regibus; subditis; viris, fœminis; senibus, juvenibus. Senes; juvenes quoque, à jejunio dispensantur, quia non suppetunt

Tert. lib de Pœnit. 6.

D. Aug. Tract. del Misericordia.

petunt eis vires ad jejunandum necessariæ, ab oratione tamen non excusantur, quia non deest illis orandi potestas. Quapropter *novitiolis*, ut fatur Tertullianus, imponendum est orationis studium, id est à teneris annis in oratione exercitandi sunt pueri; *qui cum maxime incipiunt divinis sermonibus*
Tert. lib. de Pœnit. 6. *aures rigare, quique catuli infantiæ adhuc recentis, nec perfectis luminibus incerta reptant*, sunt in actibus religionis educandi, matutinis, serotinis horis, diurno quoque tempore ad orandum compellendi, ut ætate provecti indesinenter orationi vacent & orandi facilitati adjungant orationis continuitatem.

III. PARS. Tertull. de Exhortat. Cast. 10. D Bern Set 5 Quadrag. D. Aug. Hæresi 57. *Omni momento oratio hominibus necessaria*: quia omni momento homo miseriæ subjacet, Dei gratia eget, tentationibus impugnatur. Itaque *rogo vos fratres, ut semper ad manum habeatis tutissimum orationis refugium*. Fuerunt nonnulli Hæretici, Euchitæ, id est precatores nuncupati, qui Christiano laborem vetabant, neque quicquam agere, quam semper orare permittebant: quod impossibile videtur: tum quia homines nequeunt indesinenter contemplationi & meditationi vacare: tum quia tenentur colere terram ut eis producat fructus ad vitæ sustentationem necessarios: tum quia somno indigent; somni autem tempore non orant; oratio enim requirit mentis
Luc 18. cognitionem, & liberam voluntatis operationem; neutram licit dormiens, cujus sensus somno sopiti sunt. Quando autem Dominus ait: *Oportet semper orare, & nunquam deficere*: id exequuntur Christiani; 1. in charitate & desiderio cœlestis beatitudinis perseverantes: 2. bona opera sedulo patrantes: 3. tempore debito orationi vacantes.

Tert. lib de Orat. 14. 1. Thessal. 5. Serm. 10. in Cant. 1. Charitate sufflammata *oratio commendabilior ascendit*; & Christiani in charitate existentes indesinenter orant: quomodo Gilibertus Abbas Apostolum elucidat dicentem: *Sine intermissione orate* [Continuam vult esse Apostolus orationem, sed quis illam ipso mentis habitu, & affectu animi indefesso explere sufficiat; nisi cui dicere permissum est: Quis nos separabit à charitate Christi? Charitas ergo quadam dispensatione orationi se subducit, cujus tamen proprius est, & familiaris in ipsa usus. Omnia quæ agit charitas quamdam habent indefessæ orationis vicē & efficaciam.] Quo sensu dicit D.
Rom. 8. Hieronymus; *Sanctis etiam ipse somnus est oratio*. Eodem modo Apostolum interpretatur D. Augustinus, addens quod charitas, quæ indefessæ orationis supplet vicem, ad æternam felicitatem desiderium attollit. [Dicit Apostolus Sine intermissione orate: Numquid sine intermissione genua flectimus, corpus prosternimus, aut manus levamus, ut dicat, sine intermissione orate? Hæc puto sine intermissione, non possumus facere. Est alia interior sine intermissione, quæ est desiderium: Quidquid aliud agas, si desideras supernam requiem, non intermittis orare: si non vis intermittere orare, noli intermittere desiderare: continuum desiderium tuum, continua est vox tua: tacebis si amare desiteris: sed si semper manet charitas, semper clamas: si semper clamas, semper desideras: si semper desideras, semper oras) quia sedulo bonis operibus vacas.

De Custod. Virg. In Psal. 37.

2. Nam

2. Nam *memoria præceptorum viam orationibus sternit in cœlum.* Christiani Deum amantes & cœlestem patriam desiderantes bonis studeant operibus, queis valeant desideratam assequi fœlicitatem; & bene agendo indesinenter orant: ideoque Christianum sic alloquitur D. Augustinus. *Suggero remedium, unde tota die laudes Deum, si vis: Quidquid egeris, bene age, & laudasti Deum: in innocentia operum tuorum, prepara te ad laudandum Deum tota die.* Nam ut ratiocinatur Doctus Cardinalis de Cusa, visus per oculos, auditus per aures, intellectio per intellectum, amor per affectum fit: orare autem per ista omnia: nam audire verbum Dei, est orare: diligere cœlestia, cantare officia divina, efficere bona opera, totum est orare. Apostolum adhuc versans Origenes ait: (Quomodo dormiens aliquis orare possit & humanum aliquod officium præstans, vel suum corpus curans? Verum ad hoc respondemus: quod vir perfectus clamaverit ad Deum, ipsumque roget optima quæque concedi postulans, dum omnia facit secundum rationem, ita ut omnis ejus actio sit ratio) Hæc ultima verba sunt notatu dignissima. Omnis justi actio, ratione duce facta est oratio, quasi recta hominis ratio cum actionem recte dirigit sit precum officina, & orationem excudat. Quod si actio à recta ratione facta, est oratio, quanto magis bonum opus à fide regulatum, à gratia sanctificante animatum, & à charitate in Deum ordinatum? Ut enim ait Magnus Basilius, *qui bene semper agit, hic semper orat.* Per omnem enim virtutem Deo conjungimur, quod est orationis officium. Oratio enim non est aliud quam mentis in Deum elevatio, seu mentis cum Deo conjunctio: Inter omnes autem virtutes maxime nos Deo conjungit pura charitatis intentio, cunctos virtutum actus, omnia bona opera referens ad Dei honorem & gloriam.

Tert. lib. de Orat. 10.

In Ps. 34.

Lib. 3. Ex. excitat.

In Cat. Pat. Græc. ad Psal. 1.

Homil. in Julittam Martyr.

3. Tandem semper orant Christiani, qui debito tempore orant. *Quam temerarium est diem sine oratione transigere?* quomodo D. Augustinus elucidat Apostolum. "*Quod ait Apostolus, sine intermissione orate: sanctissime sic accipitur, ut nullatenus intermittantur certa temporis orandi.* Sine intermissione orare, est assidue orare quantum per alia negotia licet: sine intermissione est orare tempore sive ab Ecclesia, sive à propria devotione destinato; qui enim horis & temporibus statutis non desistit orare, sine intermissione orat & semper orat & non deficit adimplens quod ait Salvator: *Oportet semper orare, & numquam deficere.* Non intendit Christus quod numquam interrumpatur actus orationis, sed quod non interrumpatur quasi numquam reassumendus. Sine intermissione orare est sæpe sæpius *orationes brevissimas, & raptim quodammodo jaculatas* ad Deum mittere. De hoc orandi modo D. Bernardus sanctum Malachiam commendat, *qui raptim quodammodo, & veluti jaculum emittebat orationem.* Sine intermissione & semper orare, est persæpe orare præsertim quando ingens instat necessitas aut gravis urget tentatio. Ut enim Sabinam in flore juventutis viduatam hortatur D. Hieronymus: *Tam crebræ sint orationes, ut omnes cogitationum sagittæ, quibus adolescentia percuti solet, hujusmodi clipeo repellantur.* Semper & sine intermissione orant homi-

Tert. lib. de Orat. 10. Lib. de Hæt. Hæt. 57.

D. August. Epist. 121. ad Probam. cap. 10.

nes collectivè sumpti. Nam ut animadvertit D. Augustinus (nullus dies, nulla hora, nullum momentum temporis invenitur, quo non à Sanctis, orationes Deo ubique fundantur, ab aliis hic, ab aliis alibi: cum tamen ab orationibus nullum sit tempus immune, quandoquidem diebus & noctibus, cum alii cibo accepto reficiuntur, alii quodlibet aliud agunt, alii dormiunt, non utique desunt quos desiderium sanctum orare compellat.) Tandem sine intermissione & semper orare est in oratione perseverare. Ut enim ait Magnus Gregorius: *Vult Deus rogari, vult cogi, vult quodammodo importunitate vinci; ideo dicit tibi: Regnum Dei vim patitur, & violenti rapiunt illud. Esto ergo sedulus in oratione, esto in precibus importunus. Si dissimulat audire quem rogas, esto raptor, ut regnum cœlorum accipias; esto violentus, ut vim etiam ipsis inferas cœlo: quid hac rapina locupletius? quid hac gloriosius violentia? bona violentia qua Deus non offenditur, sed placatur; proximus non læditur; peccatum minuitur, non multiplicatur.*

Lib. 2. contr. Maxim. cap. 9.

In Psal 6. Pœnitent.

Magnum sane est discrimen inter præcepta negativa & affirmativa. Illa obligant semper & pro semper; ita ut nullum sit temporis momentum in quo liceat prohibitum facere malum: Ista obligant semper quidem, sed non pro semper. Obligant semper, quia homines ad eorum observationem semper tenentur, non tamen obligant pro semper, quia non omni tempore obligant, sed aliquo duntaxat determinato tempore: Orationis autem præceptum est affirmativum, & non negativum: Quodnam vero est illud tempus in quo homines orare tenentur? Ex auxilii divini necessitate & statu qualitate colligendum est: quando enim auxilium divinum necessarium est sive ad perseverandum in gratia, sive ad servanda divina præcepta, sive ad graves vincendas tentationes, tunc in oratione postulandum est. In morte quoque mortisque periculo orandum est: imo & in vita per intervalla; ita ut nemo sine oratione sinat elabi notabile temporis spatium. Aliter autem orandi incumbit negotium sæcularibus, laicis, Ecclesiasticis, Regularibus: Sæculares orare tenentur præsertim diebus Festis & Dominicis divino cultui dicatis. *Non est vir pius, qui sibi statuta orandi tempora non præfigit.* Ecclesiastici septies ad minus in die debent orare, ut septem Breviarii horas persolvant *supremæ orationis munere*, ut fatur Tertullianus. Tandem Regulares ultra officium divinum quod est illis commune cum Ecclesiasticis, habent speciales horas *solemniores in orationibus divinis*, quibus die noctuque vacant, itaque illis potissimum incumbit negotium *semper & ubique, & omni tempore orandi*: Christiane, vaca orationi frequenter, nullum absque oratione præterminas diem: Imitare Danielis exemplum, *ter die orantis*: Ora matutinis & serotinis horis, & in meridie. Assume ad orandum *tres illas horas, ut insigniores in rebus humanis, quæ diem distribuunt, quæ negotia distinguunt, quæ publicè resonant.* Præbe aurem D. Bernardo sororem hortantem: (Moneo te, charissima, ut ores pro bonis hominibus, ut in bono perseverent. Rogo etiam te, ut ores pro malis hominibus, ut de malo ad bonum convertantur. Ora pro amicis tuis, ora pro inimicis, ora etiam pro omnibus fidelibus vivis & defunctis.)

D. Chrysost. Lib. de Jejun. to.

Tert.

Tert.

Tert.

Tert.

ctis.) Ora præsertim pro teipso Christiane: Si es in peccato, ora ut convertaris; si es justus, postula perseverantiam in bono; in qua vis professione, conditione, & qualitate sis ora frequenter, deprecare Deum, ut tibi largiatur gratiam in præsenti, gloriam in futuro.

CONCIO SEXTA.

Dominus prospector humanarum necessitatum, seorsum post traditam orandi disciplinam; Petite, inquit, & accipietis. Ut autem animadvertit D. Bernardus, Christianus orationis studiosus (cavere debet, ne forte aut postulet non postulanda; aut minus postulet, quæ à Deo sunt postulanda; aut ne tepide quærat, quæ toto affectu & omni tempore sunt quærenda.) Licèt enim Christus Dominus indeterminate & universaliter pollicitus sit omnia obtinenda à Christianis, quæ in suo nomine postulaverint à cœlesti Patre, *salva tamen ea cautela & reverentia, ut à Deo quæ Deo digna sunt, postulentur*, ea quæ postulari possunt, ad tria genera reducenda sunt. Quædam ex sua natura adeo sunt mala, ut nunquam possint esse bona: cujusmodi sunt peccata, quæ Deus vetat. Alia ex se sunt indifferentia, neque bona, neque mala moraliter; ex intentione autem & usu efficiuntur bona vel mala, ut fortunæ prospera, vel adversa. Tertia tandem sunt absolute & simpliciter bona, neque unquam de malitia culpantur, ut Dei amor, gratia & gloria: Prima, nequeunt postulari; secunda, debent conditionatè postulari, tertia debent debite postulari. Scelerosè Christiane, *ideo quandoque petis, & non accipis, quia perperam postulasti, vel leviter, vel infideliter, vel destitisti, vel non conferentia tibi*: aut postremo, quia, 1. mala postulas: 2. indifferentia conditionatè non postulas: 3. bona, debite & recte non postulas.

Tert lib. de Orat. 8.

Serm. 15. de Divers.

Chrysol. Ser. 152.

D Basil ser. de orando Deum.

Docuit nos Christus postulare in oratione non malum & peccatum, sed potius mali & peccati fugam & animadversionem: *sed deveht nos à malo.* Plato quoque quasi Evangelica edoctus fuerit principia, hunc statuit orandi modum: *Iupiter da nobis bona, sive ea petamus sive non, arce vero mala, etiamsi ea ex errore petamus.* Nonne Gentilis ille Philosophus plures condemnat Christianos, qui non solum ex ignorantia & errore, sed etiam ex malitia à Deo mala & peccata postulant: & ut air D. Bernardus: *Tale est quod solent faculares homines mortem inimicorum in orationibus postulare. cæteraque similia quæ non oportet*: quia hujusmodi petitiones, 1. orationis honestatem devenustant: 2. Deum vituperant; 3. postulantis peccata incrementant.

I. PARS. Tert. lib. de Orat. 9. 2. Alcib.

Serm. 15. de diversis.

1. *Et sunt quæ petantur pro circumstantia cujusque, præmissa legitima & ordinaria oratione, quasi fundamento, accidentium jus est desiderorum, jus eß superstruendi extrinsecus petitiones.* Qui autem peccata & mala postulant, orationis honestatem devenustant: Tum quia duntaxat, *hoc licet orare,*

Tert. lib. de Orat. 9.

D Augustin. Ep. 121.

orare, quod licet desiderare: non licet autem desiderare malum & peccatum, quod divinis prohibetur præceptis: Tum quia oratio omne bonum complectitur, scilicet utile, delectabile & honestum; & ut fatur D. Bernardus, *Quicquid accipere vel habere hominibus expedit, quicquid decet, quicquid oportet:* peccatum autem non est utile, nec delectabile, nec honestum. Non utile, quia animam enecat, & merita quantumvis pretiosa mortificat: Non delectabile, quia conscientiam cruciat: Non honestum, quia rationem, quæ est nobilitas hominis, contenebrat, gratiam, quæ est Christiani dignitas, annihilat, Deoque injuriam irrogat: Tum quia *Oratio est petitio decentium à Deo*; peccatum autem cùm sit privatio rectitudinis debitæ, non decet, imò dedecet: unde qui illud à Deo postulat, Deum vituperat.

Serm. 85. in Cant.

D. Damasc.

Tertull. l. de Pat. 10.

2. Auctor peccati nequit esse Deus, *qui omne nequam & prohibet & damnat.* Qui autem à Deo peccatum postulat, verbi gratia inimici ultionem, alieni usurpationem, fœminæ pudicæ corruptionem, sua petitione Deum vituperat. Tum quia *qui mala à Deo postulat, Deum mali judicat, & sentit auctorem.* Tum quia, ut fatur Magnus Gregorius: *Quisquis itaque sic orat, in ipsis suis precibus contra Deum pugnat;* non bene de Dei bonitate sentiens, offendensque ejus sanctitatem, potestatem, & æquitatem. Sanctitatem, quæ peccato opponitur; potestatem, quæ prohibet peccatum; æquitatem, quæ peccatum punit. Tum quia minus Deum, quàm homines metuit & honorat, ab eo postulans in secreto, quod publicè & coram hominibus petere non auderet; quapropter amicum christianè hortatur Gentilis Philosophus: *Tunc scito esse te omnibus cupiditatibus solutum, cùm eò perveneris, ut nihil Deum roges, nisi quod rogare possis palam. Nunc enim quanta est dementia hominum: turpissima vota diis insusurrant; si quis admoverit aurem, conticescent, & quod scire hominem nolunt, Deo narrant.* Bellè quidem Philosophus Moralis, sed non minus lepidè divinus Plato deprecatur Deum: *Deus Optimus Maximus optima quidem nobis roventibus & non roventibus tribue, mala autem poscentibus quoque abesse jube.* Nonne Gentiles illi scelerosos condemnant Christianos, qui mala postulantes, Deum velut scelerum auctorem existimant, & criminosa sua petitione, peccata sua incrementant?

Chrysol. Ser. 112. Homil. 27. in Evang.

Senec. Ep. 60.

2. Alcibiad.

3. Orationi studendum est *cum memoria tamen præceptorum Dei, ne quantum à præceptis, tantum ab auribus Dei longè simus.* Præceptorum Dei memoriam non habet, qui malum postulat quod divinis prohibetur mandatis; divinaque transgrediens mandata, à Dei auribus longè est: Tantum abest, ut Deum exoret, quin imò mala petendo, peccata sua incrementat: *Unde & sub laudabili specie dicitur: Fiat oratio ejus in peccatum: Oratio autem in peccatum est, illa petere, quæ prohibet ille qui petitur.* Quot sunt hac tempestate Judæ similes? Nam ut docet D. Augustinus, *ipsa oratio eorum vertitur eis in peccatum;* non propriè & per se, sed per accidens, quia oratione quæ est Dei donum, abutentes, & perperam ad explendas suas concupiscentias & libidines, orantes, sua peccata augescunt, gravioremque sibi damnationem acquirunt; neque mala postulata

Tertull. lib. de Orat. 9.

D. Greg. Hom. 27. in Evang.

Serm. 28. de Temp.

à

à Deo percipiunt. *Petitis, & non accipitis, eo quod male petatis, ut in concupisc. centiis vestris insumatis*; ut iis abutamini contra Deum, ad vestram libidinem. Jacobum sic elucidat Venerabilis Beda: (Male petit à Deo, 1. qui jussa Domini contemnens, à Domino beneficia superna desiderat: 2. qui amisso amore supernorum, infima tantum quærit bona percipere: 3. & hæc non ad sustentationem humanæ fragilitatis, sed ad redundantiam liberæ voluptatis, quod est velle insumere in concupiscentiis.) Eis ergo qui talia petunt, aures plane obstruit Deus. Illa enim odit, quia turpia, ac proinde ea elargiri nequit. *Qui vilia & indigna precatur præstantis potestatem & potentiam degener petitor ignorat*: Neque Dei agnoscit naturam, qui cum sit sanctus & bonus per essentiam non noxium & peccatum largitur, sed bonum & salutare, *non ergo impia, sed pia: non terrena, sed cœlestia: non illecebris, sed virtuti congrua: non digna odio, sed apta concordiæ, à tali semper exoranda sunt largitore*; qui etiam temporalia bona largitur, modo nobis sint necessaria, & conditionatè postulentur. Jacob. 4. Chrysol. Ser. 152. Chrysol.

Sed quam eleganter divina Sapientia ordinem orationis instruxit; ut post cœlestia, id est, post Dei nomen, Dei voluntatem, & Dei regnum terrenis quoque necessitatibus petitionis locum faceret! Nam & ediderat Dominus: Quærite prius regnum Dei, & tunc vobis etiam hæc adjicientur: Terrenorum autem postulatio debet esse conditionata, moderata, & ordinata: conditionata, & cum dependentia ad Dei voluntatem: moderata, necessaria duntaxat & non superflua desiderando: ordinata, omnia ad Deum referendo. Plerique mortales bona temporalia petunt, nec accipiunt: quia non postulant, 1. conditionate: 2. moderate: 3. ordinate. II. PARS. Tert. lib. de Orat. 6.

1. Quotidie postulamus in oratione Dominica, ut Dei voluntas fiat non solum in cœlo, sed etiam in terra. Ex Tertulliano autem *sensus petitionis est, ut in nobis fiat voluntas Dei in terra, ut possit scilicet fieri, & in cœlo*. In cœlo fit Dei voluntas; nam Angelorum & animarum sanctarum voluntates sunt totaliter divinæ voluntati conformes: *Hoc igitur oramus, ut hæc voluntas, sicut in cœlestibus, fiat etiam in terrenis: ut sicut Angelus, sic & homo adhærens Deo, unus cum eo spiritus sit*; neque quicquam velit nisi dependenter à Dei voluntate. Inter ea quæ postulamus, quædam sunt quibus bene vel male uti possumus: cujusmodi sunt divitiæ, honores temporales: *In quo genere sunt omnia, de quibus certum non habemus, quid expediat nobis; utpote si te fatiget tentatio, supplicandum quidem pro ea, ut auferatur à te, sed non nimis obnixe; quoniam in talibus meminisse semper oportet Apostolicæ illius sententiæ: Nos enim quid oremus, sicut oportet, nescimus; & Deo magis committere, quam temere apud nos aliquid definire*. Bona temporalia sunt ex se indifferentia possuntque esse nobis utilia aut inutilia, ideoque postulanda sunt à Deo tantum conditionate: si nobis profutura ad salutem Deus cognoscit. *Nunquid filio panem poscenti lapidem tradit. Ostendit enim quid à patre filii expectent*. Hæc parabola docuit nos Salvator Deum erga nos agere personam, & patris, & medici: Pater non dat filio lapidem neque scor- L. de Orat. 4. D. Bern. ser. 4 Quadrag. D. Bern ser. 15 de diversis. Rom. 8. Tert. lib. de Orat. 6.

pionem, Medicus non dat ægroto quod ei nociturum certo cognoscit: (Secundum hoc intelligere debemus, quia Deus etsi voluntati nostræ non dat, saluti dat: quod si enim hoc petieris, quod tibi obest, & medicus nolit quia obest tibi, non enim exaudivit medicus, quando forte tu frigidam aquam petis: & si prodest, statim dat, si non prodest, non dat; non exaudivit: an potius ad sanitatem exaudivit, quia voluntati contradicit? Sit ergo in vobis charitas, fratres, sit in vobis, & securi estote: & quando non vobis datur quod petitis, exaudimini: sed non scitis:) Quando igitur orans petit bona temporalia, quæ saluti suæ neque necessaria, neque contraria sunt, quandoque non exauditur. Nam ut fatur S. Prosper in sententiis ex D. Augustino collectis; *Fideliter supplicans Deo pro necessitatibus hujus vitæ, & misericorditer exauditur, & misericorditer non exauditur: quid enim infirmo sit utile, magis novit medicus, quam ægrotus.* Misericorditer exauditur; si ea ad bonum usum postulat: misericorditer non exauditur quia ad malum usum petit. Magno sano favore denegatur pugio frænetico, suspendium desperato, vinum febricitanti, argentum prodigo. Magna quoque Dei misericordia, denegantur lubrico divitiæ, superbo honores, tyranno dominationes, & cuivis homini ad quoddam vitium propenso, media & instrumenta ad vitiose vivendum: concessio est animadversionis indicium; denegatio vero amoris & benevolentiæ testimonium: *Sæpe misericordiæ est subtrahere misericordiam, quemadmodum iræ & indignationis misericordiam exhibere.* Idipsum agit Deus. Interdum ex amore & misericordia negat quod postulatur: interdum ex odio & indignatione concedit quod petitur. Ut enim ait D. Augustinus, *nonnullis impatientibus Dominus Deus quod petebant, concessit iratus, sicut satanæ fecit affligendi Iob potestatem, econtra Apostolo negavit propitius dicens: Sufficit tibi, gratia mea.* Diabolus, & Paulus postulant à Deo: diabolus postulat potestatem affligendi Job, Paulus petit liberari à stimulo carnis, quo vexabatur: diabolum aversabatur Deus tanquam Angelum rebellem, apostatam, æternis suppliciis damnatum. Paulum econtra diligebat velut Apostolum, vas electionis, Doctorem Gentium: diabolus tamen à Deo aversatus, obtinet à Deo quod postulat: *Ecce universa quæ habet, in manu tua sunt.* Paulus vero tenere amatus, tribus vicibus Dominum deprecatur, *Ter Dominum rogavi, ut discederet à me:* nec tamen obtinuit quod postulabat. Plurima nobis videntur noxia & damnosa quæ saluti utilissima sunt; ut adversitates, infirmitates, damna: ab his postulamus liberari, misericorditer Deus non exaudit: Quædam econverso videntur bona, quæ damnosa & noxia sunt, ut honores, divitiæ, sanitas, prosperitas: hæc Deus misericorditer negat. *Deus quædam negat propitius, quæ concedit iratus:* Quapropter Christiani *discite rogare Deum, ut medico committatis, quod ipse novit, faciat: tu morbum confitearis, ille medicamentum adhibeat.* Itaque terrena conditionate, & adhuc moderate sunt postulanda.

D. Aug. Tract. 6. in 1. Ep. Joan.

Sent. 112.

D. Bern. ser. contr. Vit. Ingrat.

Epist. 121.

2. Cor. 12.

D. August. Ser. 17. de Verb. Dom.

D. August. Tract. 6. in 1. Joan.

Tert. lib. de Orat. 6.

2. *Panem enim peti mandat, quod solum fidelibus necessarium est: cæteras enim nationes requirunt.* Necessaria ad vitæ sustentationem à Deo postulare potest Christianus: *Sufficientiam vitæ non indecenter vult, qui eam vult, & non amplius*, ait D. Augustinus. Cui consonat D. Bernardus, dicens: *At vero temporalia si defuerint, petenda quidem sunt, quantum necessitas humana requirit; sed non sunt nimium requirenda.* Trina autem ratione, ut animadvertit Tertullianus, Christianos dimovet Christus à superflua & immoderata terrenorum postulatione. 1. Ut discriminentur à gentilibus, qui necessario haud contenti superflua quærunt: 2. Quia de crastino sollicitos non vult fideles. *Merito autem adjecit; da nobis hodie, ut qui præmiserat; nolite de cras cogitare quid edatis.* 3. Quia Christiani brevi tempore morituri non debent immoderate temporalia quærere, *cui rei parabolam quoque accommodavit illius hominis, qui provenientibus fructibus ampliationem horreorum & longæ securitatis spatia cogitavit, ut ipsa nocte moritur.* L. de oratio Deum cap 6. Serm. 5. de diversis. L. de Orat. 6. L. de Orat. 7.

Ab immoderata illa, & superflua terrenorum postulatione arcere fideles nititur Salvator, declarans pertinere *ad fidem & modestiam fidei*; si non agmine verborum, adeundum putemus Dominum, *quem ultro suis prospicere certi sumus.* Nam ut animadvertit Gregorius Nyssenus expendens ista Salvatoris verba: *Orantes autem nolite multum loqui, sicut Ethnici faciunt.* (Videtur ergo mihi castigare inflationem atque tumorem mentis, eorumque qui sese vanis cupiditatibus immergunt reprimere atque compescere ambitionem, & idcirco peregrinam & novam hanc dictionem excogitasse ad arguendam amentiam eorum, qui vanarum pariter atque inutilium rerum cupiditatibus diffluunt. Nam cordatus, doctus & prudens sermo, proprie sermo dicitur. At quæ per inanem voluptatem cupiditatibus vanis quasi superfunditur oratio, non amplius sermo, sed Battologia est,) id est linguæ volubilitas, & vanus sermo, seu effervescentia atque effutitio.) A Gregorio Nysseno non dissentiens Theophylactus, ait: *Battologia est nugacitas, ut verbi gratia petere aliquid terrenum, gloriam, divitias, victoriam.* Inde Christianum alloquitur: *Tu igitur ne nugax, & multiloquus sis.* Oratio terrena duntaxat expostulans nugax est, & Battarismo comparatur. Ut autem subjungit Theophylactus, *Battarismus inarticulata vox qualis est puerorum*: pueruli vocem non articulant, sed solummodo balbutientes, nihil exprimunt, nihil audientibus notificant. Qui temporalia postulat bona balbutit more puerorum, orationem mentitur & tantum specie tenus orat. Quod innuere videntur *Pithagorei, cum jubent voce precari? Non quod existimarent Deum non exaudire eos, qui tacite loquuntur, sed quod justas vellent esse preces, quas non verentur quis fundere, multis eas, scientibus.* Justæ autem preces, vitant Battologiam, Battarismum, superfluam & nugacem temporalium petitionem. *Ne attendas carni, neque ea quæ carnis bona videntur, studio impensiori sectaris: id est sanitatem corporis, decorem, cultum vultus, voluptatem carnis atque delicias, neque vitæ longioris vota suspires; non divitias sæculi, non ambitionis gloriam, non potentiam caducæ fragilitatis mireris, & nihil omnino quod ad præsentis vitæ* Tert. lib. de Orat. 1. Tert. ibid. Matth. 6. Orat. 1. de Orat Dom. Clē Alex. 4. Strom. S Zeno ser. 10.

ministerium pertinet, magnum æstimes ad petendum. Ab immoderata petitione immunis debet esse oratio, etiam Gentilis Philosophi suffragio. (Socrates humanæ sapientiæ quasi quoddam terrestre oraculum, nihil ultra petendum à Deo immortali arbitrabatur, quam ut bona tribueret: quoniam is demum sciret, quid unicuique esset utile, nos autem plerumque id votis expetere, quod non impetrare melius foret. Etenim densissimis tenebris involuta mortalium mens, in quam late patentem errorem cæcas precationes suas spargit. Divitias appetis, quæ multis exitio fuerunt; honores concupiscis, qui plures pessum dederunt: regna tecum ipse volvis, quorum exitus sæpenumero miserabiles cernuntur: splendidis conjugiis injicis manus, & hæc ut aliquando illustrant, ita nonnunquam funditus domos evertunt.) Hucusque Valerius Maximus refert mentem Socratis, cujus judicio temporalia, quæ ut plurimum postulant mortales non solum sunt fugitiva, frivola, caduca, & ad beatam immortalitatem properantibus impedimenta; sed etiam noxia, pernitiosa, exitiosa, quæ sectatores suos ad æternam ducunt infœlicitatem. Quapropter *Deus cum male aliquid petitur, dando irascitur; non dando, miseretur.*

Valer. Max. lib 9. c 2.

D. August.

Cum noxia petimus, Deus suam ostentat misericordiam, dum illa negat: & ut fatur sanctus Isidorus, *multos Deus non exaudit ad voluntatem, ut exaudiat ad salutem.* Quod Regius fatetur Vates, qui die noctuque Deum deprecans, non est exauditus (Deus meus clamabo per diem, & non exaudies, & nocte, & non ad insipientiam mihi.) Seu ut alii legunt, *ad mei amorem non exaudies.* At quem amorem ostendit Deus non exaudiendo preces Prophetæ tanta instantia supplicantis? Respondet D. Augustinus: *Si Deus suos oratores non exaudit, hoc non facit ad eorum insipientiam vel odium; imo ad amorem: quia secum vult eos associatos; dicit enim Propheta: non ad insipientiam mihi non audis, sed ad amorem.* Inde Dei bonitatem commendat D. Augustinus noxia quæ postulamus denegantis, ut nobis utilia ad salutem largiatur. *Bonus Dominus qui non tribuit sæpe quod volumus, ut quod mallemus tribuat.*

L. 3 de summ bon. 7.

Psal. 21.

Epist. 34. ad Paulin.

Uti autem Deus suum demonstrat amorem temporalia negando: ita suam ostentat indignationem terrena immoderate petita largiendo: quemadmodum parens ex amore cultrum denegat puerulo, ne eo lædatur, ex animadversione largitur, ut eo sese confodiat, aut saltem vulneret: *Sic majoris iracundiæ est, cum hoc tribuitur quod male desideratur, atque inde repentina ultio sequitur: Nam quanto citius impleri malum votum permittitur, tanto celerius punitur.* Ut Israëlitarum comprobatur exemplo, qui concupiscentes carnes, carnes acceperunt, sed in pœnam pravi desiderii, morte mulctati sunt, & in perenne ultionis divinæ monumentum locus in quo tumulati sunt, nuncupatus est *Sepulchrum concupiscentiæ. Sic agit omnis qui terrena quærit ultra necessitatem, qui mundialem gloriam sectatur, atque voluptatem.* Hunc exaudit Deus non ad misericordiam, sed ad justitiam: & ut fatur D. Augustinus, malo suo (petit aliquis magnam pecuniam, accipit malo suo: quando illam non habebat, parum timebat: habe-

D. Greg l. 15 Moral. 22.

Num. 11. D Ben fer. 29. de diversis Tract. 6. in Joan.

habere illam cœpit, præda factus est potentiori: nonne malo suo exauditus est, qui voluit habere unde à latrone quæreretur, quem pauperem nemo quærebat?) Et quod est lugendum magis, *multi dati sunt, sed malo suo, de quibus Apostolus: Tradidit eos Deus in desideria cordis eorum.* Inde concludit D. Augustinus: *Metuendum est, ne quod non posset dare propitius, det iratus.* Christiane, desideras ne Deum habere propitium, non iratum? *Define igitur post fulta futuris malorum tuorum causis, quasi fœlicissimis rebus inhiare,* superflua depone terrenorum desideria, & quando tibi necessaria petis, ordinate illa postula.

D. Aug. ibid. Rom. 1. Tract. 77. in Joan. Valer. Mar. ibid.

3. *Petitio vitæ in pane*, id est eorum quæ nobis in sæculo ad vitam temporalem necessaria sunt, debet esse moderata & ordinata: Moderata, superflua non desiderans; ordinata, nihil expostulans, nisi in ordine ad nostram salutem. Temporalia in ordine ad salutem æternam postulanda sunt. Ut enim ait Magnus Gregorius elucidans istud Dominicum: (Si quid petieritis patrem in nomine meo.) *Nomen filii Jesus est: Jesus autem Salvator, vel etiam salutaris dicitur: ille ergo in nomine Salvatoris petit, qui illud petit, quod ad veram salutem pertinet.* Uti autem in nomine Salvatoris postulatur quod ad æternam conducit salutē, ita *non petitur in nomine salvatoris, quidquid petitur contra rationem salutis.* Quisquis cœlestibus minime intentus, post terrena tantum anhelat, non petit in nomine salvatoris, nec à Deo exaudiri meretur. *Nihil enim caducum vult à se, nihil vile, nihil temporale, æternitatis conditor implorari. Itaque magnificentia ejus, ac munificentia maximam irrogabit injuriam, quisquis sempiternis petitionibus prætermissis transitorium aliquid & caducum ab eo maluerit postulare, & offensam potius quam propitiationem judicis sui vilitate orationis incurrit.* Qui non postulant temporalia in ordine ad æterna, orationem depretiant, Deo injuriam irrogant, non ejus propitiationem obtinent, sed potius iracundiam provocant. Quod à Christianis recogitandum exoptat Magnus Gregorius: *Pensate quæso petitiones vestras, videte si in nomine Jesu petitis, id est si gaudia salutis æternæ postulatis. In domo enim Jesu, Jesum non quæritis, si in æternitatis templo importuni pro temporalibus oratis. Ecce alius in oratione quærit uxorem, alius petit villam, alius postulat vestem, alius dari sibi deprecatur alimentum. Et quidem cum hæc desunt, ab omnipotenti Deo petenda sunt; sed meminisse debemus, quod ex mandato ejusdem nostri Redemptoris accipimus: Quærite primum regnum Dei.* Neque temporalia nisi in ordine ad cœlestia postulate, quæ cum sint ex suo genere bona, simpliciter & absolute postulanda sunt.

Tert. lib. de Orat. 3. Joan. 14. D. August. Tract. 102. in Joan. Cassian. coll. 9. cap. 23. Ibid.

III PARS.

Hominis petitionem regulare volens Dominus, (quid petendum sit, ipse misericors & benedictus Salvator ore suo sanctissimo in Evangelio Joannis evidenter docuit, dicens: Petite & accipietis, ut gaudium vestrum plenum sit. Similiter & sermone illo quo dixit: Primum quærite regnum Dei, & justitiam ejus: similiter & in oratione quam Apostolos ipsemet docuit, septem esse petenda.) *proinde apud Evangelistam Matthæum, septem petitiones continere dominica videtur Oratio: quarum tribus*

Tert. lib. de Orat. 1. Guilliel. Par lib. de Rethor. Div cap 16. Matth. 6. D. August. in Enchir. c. 115.

tribus æterna poſcuntur inreliquus quatuor temporalia, quæ tamen propter æterna conſequenda ſunt, tam temporalia, quam æterna poſſunt in oratione poſtulari. *Cum enim deſiderium non ſit niſi reſpectu alicujus boni, ideo non licet orare niſi pro bono.* Non eodem autem modo poſtulanda ſunt bona temporalia & æterna: Illa non abſolute, ſed duntaxat conditionate: modo ad præſentis vitæ ſuſtentationem ſint neceſſaria, & ſint media æternæ ſalutis acquirendæ. *Nos quid oremus, & ſicut oportet neſcimus; duas ob res, & quod illud futurum ſperamus, & quo tendimus, nondum apparet: & in hac ipſa vita multa poſſunt nobis proſpera videri, quæ adverſa ſunt, & adverſa, quæ proſpera:* ideo poſtulanda eſt conditionate & dependenter ad Dei voluntatem ſive terrena proſperitas, ſive adverſitatis liberatio. Quia ut ſubjungit D. Auguſtinus, *Deus novit quid in hac vita nobis expediat, & quid poſt hanc vitam daturus eſt*: æterna vero bona, quæ ſunt ſimpliciter bona, abſolute petenda ſunt, & quia media, quæ ad illa conducunt, noxia nequeunt eſſe, abſolute etiam ſunt poſtulanda: poſtulemus ergo abſque ulla conditione, 1. divinæ voluntatis adimpletionem: 2. Regni cæleſtis acquiſitionem: 3. ipſiuſmet Dei poſſeſſionem.

D. Aug. Epiſt. 121. cap. 12.

D. Aug. Expoſ. Epiſt. ad Rom Propoſ. 54.

1. *Sed & legem Dei bonitas erogavit conſulens homini, quo Deo adhæreret,* & divinam adimpleret voluntatem ſibi per legem denotatam. Et ob hanc cauſam poſtulamus in oratione Dominica, ut voluntas Dei fiat, ſicut in cœlo, ita & in terra; ideſt ut homines ex terra compoſiti divinam adimpleant voluntatem, non ſecus ac Angli, qui ſunt intelligentiæ pure ſpirituales in cœlo degentes: Illa legis obſervatio & divinæ voluntatis adimpletio, eſt medium adultis neceſſarium, ut cœleſtem adipiſcantur patriam, & ſimul cum Angelis divinam perfecte adimpleant voluntatem. Quapropter non ſine myſterio hanc tertiam petitionem: [Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra,] hæc ſecunda præcedit, [Adveniat regnum tuum:] quia regnum cœleſte eſt finis ad quem tendimus, adimpletio autem divinæ voluntatis eſt medium ad cœleſte regnum conſequendum: intentio autem finis præcedit electionem mediorum, & deſiderium aſſequendi finis incitat ad adhibenda media ad illius aſſecutionem neceſſaria. *Vide autem conſequentiam optimam. Quia enim concupiſcere docuit cœleſtia, per hoc quod dictum eſt: Adveniat regnum tuum, antequam ad cœlum perveniatur. ipſam terram juſſit fieri cœlum, per hoc quod dixit: fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra;* ſcilicet ut viatores adimplentes in terra Dei voluntatem, per legis obſervantiam, valeant illam adimplere in cœlo conſortes æternæ fœlicitatis, qua fruuntur Angeli; & cujus aſſecutionem in ſuis orationibus poſtulant terrigenæ & mortales.

Tertull. lib. 2. cont. Marc. 4.

D Chryſoſt Hom. 20. in Matth.

2. Et ob hanc cauſam in Oratione dominica fit *commemoratio ſpei, in regno*, Quadruplici utitur Chriſtus ratione, ut Chriſtianorum ſpem erigat, & ad poſtulandum regnum cœlorum inducat. Primo docet illos dicere (Pater noſter qui es in cœlis: *Ut oſtendat ſic orantes, jam non ſervos, ſed filios eſſe, qui non mortalia cum Iſmaële, ſed immortalia cum Iſaac percipere*

Tert. lib. de Orat. 8.

Matth. 6. Hug Card.

sipere petunt. 2. Pollicetur impetraturos à cœlesti Patre (si quid petieritis in nomine meo;) denotans his verbis, non tantum fecuritatem impetrandi quod postulaverint, sed etiam materiam orationis, seu id quod est in oratione postulandum, nempe *quid*: hoc est bona cœlestia & æterna, non caduca & terrena, *si divinam gratiam, si vere beatam noscimus vitam.* *Quidquid autē aliud petitur, nihil petitur*: qui temporalia duntaxat: petit, non orat. Oratio est alicujus rei petitio, terrena autē sunt nihil. Quapropter fratres *quando petitis temporalia, cum modo petite, cum timore petite, illis committite, ut si profint, det: si scit obesse, non det. quid prosit, novit medicus, non agrotus. Cum vero ea quæ Deus laudat, quæ Deus præcipit, quæ Deus in futuro sæculo promittit, ab illo petentes, securi petite, & quantum potestis orationibus, ut sumatis.* Dei dilectio, mandatorum observatio, virtutum operatio? cœlestis hæreditatis acquisitio, sunt materia orationis, & quid à Deo postulandum. Christiane *hæc sunt toto affectu & toto tempore postulanda; hæc sunt pro quibus incessanter & quam obnixe poterunt, ad Deum clament desideria tua, ut habeas gratiam ejus bonam, & placere possis in oculis pietatis ipsius, & in eo vivas, moriaris in ipso, ut gloriam ejus videre, & ipso frui in æternum mereatis.* 3. Regnum Dei primo postulantibus temporalia etiam promittit Salvator: idemque illis præstat Deus ac Salomoni sapientiam, non fortunæ bona postulanti: (Quia postulasti verbum hoc, & non petiisti tibi dies multos, nec divitias, aut animas inimicorum tuorum; sed postulasti sapientiam ad discernendum judicium: Ecce feci tibi secundum sermones tuos, & dedi tibi cor sapiens, sed & hæc quæ non postulasti, dedi tibi) scilicet divitias, honores, & gloriam. *Salomoni, quia sapientiam petere elegisset, etiam cæteras opes quas non popposcerat, ob hoc ipsum, quia non desideraverat, contulit.* Tandem 4. exopat Dominus, ut in oratione cœleste regnum, & immortalem postulemus felicitatem: Idcirco Christiane *ora beatam vitam: hanc enim habere omnes homines volunt. Nam & qui pessime & perdite vivunt, nullo modo ita viverent, nisi eodem modo se esse vel posse beatos putarent, quid igitur te aliud oportet orare, nisi id quod cupiunt mali & boni: sed ad quod perveniunt non-nisi boni?* Gloria quæ est gratia consummata, non comparatur nisi à justis gratia sanctificante decoratis; neque meretur nisi per orationem à viro probo & justificato factam *Hæc est uberior servidiorque fœlicitas, non ventre gravescere, sed mente grandescere; non lactescere pectore, sed corde candescere; non visceribus terram sed cœlum orationibus parturire.* Vides quomodo oratio de corde candido & puro ore procedens parturit cælum, & uberiorem meretur fœlicitatem. Christiane, (delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui:) ubi D. Augustinus: *Signanter accipe petitiones cordis tui: discerne petitiones cordis tui, à petitionibus carnis.* Caro voluptabilia experit, post honores suspirat, ad epulas hiat, ultionem exoptat, venereas delicias captat; in rebus caducis suam fœlicitatem collocat: At cor divina insignitum imagine; æternæ capax beatitudinis, ipsum Deum postulat; neque nisi Dei possessione satiari potest. Delectare in

Domino

215

Joan 16.

V. Beda.

D Aug. Ser. 53. de Verb. Dom.

D. Bern Ser. 25. de Diverf.

Lib. 3. Reg. 3.

S. Paulin. Epist. 10.

D. Aug. Epist 121. ad Prob. cap. 4.

D. Aug. Epist 57. 9.

Psal. 36.

gladio non poteſt perſequi, perſequitur oratione. Et vivit adhuc qui maledicitur, & tamen qui maledicit, jam de morte illius reus tenetur. Iubet Deus, ut diligatur inimicus, & tamen rogatur Deus, ut occidat inimicum. O execrabilem orationis abuſum! *Illa petere, quæ prohibet ipſe qui petitur.* O nefandas eorum preces qui male petunt, qui mundialia & voluptibilia bona expetunt, ut ſeſe voluptatibus ubertim impleant. Ut enim animadvertit D. Auguſtinus expendens orationem Dominicam, *quiſquis dicit quod ad Evangelicam iſtam precem pertinere non poſſit, carnaliter orat.* Carnalis eſt oratio, quæ voluptabilia petit, ut expleat libidinis concupiſcentiam; carnalis eſt oratio, quæ temporalia ſic petit, ut ad cœleſtia non dirigat: *immunda eſt oratio optando terrena* cœleſtibus relictis & deſpectis; luxuriat oratio, quæ res Dei poſtulat, & non Deum: *quiſquis à Deo quærit præter Deum aliquid, non caſte Deum quærit.*

D. Gregor. Epiſt. 12. cap 12. D Auguſt. in cap 16. Job. D. Auguſt. Ser 49 de Verb Dom. D. Auguſt. in Pſal. 76.

Quam pauci ſunt hac ætate, qui caſte Deum quærant, quam rari ſunt quorum oratio non ſit carnalis & immunda! (Multi clamant ad Dominum pro divitiis acquirendis, damniſque devitandis, pro ſuorum ſalute, pro ſtabilitate domus ſuæ, pro fœlicitate temporali, pro dignitate ſæculari, poſtremo etiam pro ipſa ſalute corporis, quæ patrimonium eſt pauperis. Pro his atque hujuſmodi rebus multi clamant ad Dominum, vix quiſquam propter ipſum Dominum. Facile quippe homini eſt quodlibet deſiderare à Domino, & ipſum Dominum non deſiderare, quaſi vero ſuavius eſſe poſſit, quod dat, quam ipſe qui dat.) Talia ſunt ut plurimum mortalium vota, qui à Deo non Deum, ſed bona terrena, quæ dat Deus poſtulant. Talis eſt oratio ſuperbi honores deſiderantis, avari divitias optantis. Qui carnali hac oratione petunt, Deum quidem vocant, non tamen invocant, quia non intus vocant. (Invocas Deum avare, ut det tibi lucrum: lucrum ergo invocas, non Deum. Quia hoc lucrum quod concupiſcis, non potes habere per ſervum tuum, per colonum tuum, per clientem tuum, per amicum tuum, per ſatellitem tuum, invocas Deum: miniſtrum lucri tui facis Deum. Viluit tibi Deus. Vis invocare Deum? gratis invoca. Avare an parum eſt tibi, ſi te impleat ipſe Deus? Deus ſi ad te veniat ſine auro & argento, non vis illum. Quid ergo tibi, de iis quæ fecit Deus, ſufficit, cui Deus non ſufficit?) Eodem argumento quo avarum inſequitur D. Auguſtinus, urgentur cuncti mortales mundo addicti: nam ſecularia duntaxat ſectantes & quærentes, ſatiari nequeunt, beari non poſſunt, ſed potius egent, infelicitantur, temporalia non Deum invocantes; ut docet D. Auguſtinus elucidans iſtud Davidicum: Deum invocaverunt. (Deus enim gratis ſe vult coli, gratis ſe vult diligi, hoc eſt, caſte amari: non propterea ſe amari, quia dat aliquid præter ſe, ſed quia dat. Ergo invocat Deum ut dives fiat, Deum non invocat, hoc invocat quod vult ad ſe venire. Quid enim eſt invocare niſi vocare in ſe? In ſe ergo vocare, hoc eſt invocare. Nam cum dicitur; Deus da mihi divitias: non vis ut ipſe Deus veniat ad te, ſed vis ut divitiæ veniant ad te. Quod vis ut ad te veniat, hoc invocas. Si autem Deum

D. Auguſt. in Pſal. 30. Pſal. 52.

invocares, ipse ad te veniret, ipse esset divitiæ tuæ. Nunc autem vis habere arcam plenam, & inanem conscientiam. Deus non implet domum, sed pectus. Quid tibi prosunt exteriores divitiæ, si te interior premit egestas? Ergo isti qui propter sæcularia commoda, qui propter terrena bona, qui propter vitam præsentem, & terrenam fœlicitatem invocant Deum, non invocant Deum.) Oratione namque abutentes, de Deo quoque ludentes, dum mentito Dei nomine Deum invocare videntur, Deum non invocant, sed duntaxat divitias, dignitates, bonam valetudinem, vitam, fœlicitatem terrenam, aliaque ejusmodi invocant, quæ à Deo postulant, quem adjutorem cupiditatum suarum efficere desiderant. *Deum non invocaverunt, invocant sed non Deum. Invocas quidquid amas, invocas quidquid in te vocas, invocas quidquid vis ut veniat ad te. Porro si Deum propterea invocas ut veniat ad te pecunia; ut veniat ad te hæreditas, ut veniat ad te sæcularis dignitas, illa invocas quæ vis ut veniant ad te: sed Deum tibi ponis adjutorem cupiditatum, non exauditorem desideriorum.* O quam ludunt vota hominum pernicioſa orationis nugacitate, & horrendo precum abusu! O quanta est mortalium dementia & infœlicitas, qui pro mundialibus bonis obtinendis duntaxat orantes, res noxie cupitas duntaxat invocant, non Deum quem solummodo advocant adjutorem & ministrum cupiditatum suarum! Christiane si terrena petis, dirige ad cœlestia, & cœlestia petisti: si res Dei postulas à Deo, propter Deum, & dependenter à Deo postula, & Deum invocasti. Alioquin *non recte oras, si orando præter verbum aliquid quæras; cum & in ipso sint omnia. Nam etsi & ista temporalia cum necesse est postulare videmur; si verbum in causa est, (ut quidem dignum est) non utique illa, sed hoc potius quærimus, propter quod alia postulamus.*

D. August. in Psal. 83.

D Bernsser. s. 86. in Cant.

Ex his eliciendæ sunt duæ conclusiones. Una ex Jacobo desumpta: *Petitis & non accipitis, eo quod male petatis, ut in concupiscentiis vestris insumatis.* Male petunt qui adimplere peccata quæ Deus prohibet, petunt: male petunt qui ut faveant suis concupiscentiis & passionibus bona fortunæ petunt; male petunt qui Deo neglecto à Deo temporalia petunt. Altera ab ipsomet Christo deducta: *Amen, amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis. Usque modo non petistis quidquam in nomine meo: petite, & accipietis.* Tres partes continet illud Salvatoris oraculum; 1. jurejurando se adstringit nos recepturos si quid in suo nomine postulaverimus à Patre, id est si petierimus non nihil sed quid, in suo nomine, 2. Redarguit nos usquemodo non postulasse in suo nomine, nempe in statu gratiæ res quæ salutem spectant, postulasse, 3. hortatur nos ad petendum, & pollicetur nos accepturos. Petamus; igitur, sed petamus gratiam; postulemus gloriam, ipsumque Deum.

Cap 4.

Joan. 16.

PAX.

PAX.

SCHOLIUM.

Pax 1. Mala depretiatur: 2. Christiana commendatur: 3. Trina discriminatur: 4. A multiplici prototypo regulatur: 5. Dei dono nobilitatur: 6. Bonorum universalitate locupletatur.

CONCIO PRIMA.

DIABOLUS est *Dei æmulus*. Inde sapienter colligit Tertullianus: *Quod ab æmulo Dei conceptum est, utique non est amicum Dei ebus. Eadem discordia est rerum quæ & auctorum.* Idcirco (inter Babylonem & Hierusalem nulla pax est, sed guerra continua. Habet unaquæque civitas regem suum. Rex Hierusalem Christus Dominus est, rex Babylonis diabolus. Et cum alterum in justitia, alterum in malitia regnare delectet,) inter illos nulla potest esse societas. Uterque rex suis subditis largitur pacem: Christus bonam & innocuam donat pacem: diabolus vero malam & scelerosam eamque trinam offert pacem: scilicet 1. colligatam: 2. simulatam: 3. inordinatam. Tert. lib. de Cor. Mil. 6. Lib. de Pat. 5. D. Bern. ser. de puga. Spir.

Christiane, *pactus es renuntiare diabolo, & pompæ, & Angelis ejus.* Scelerosi Christiani post ejurationem in baptismate factam, non erubescunt *cum illo inire concordiam:* & quemadmodum probi Christiani uniuntur ad invicem *in vinculo pacis*, seu ut legit D. Augustinus, in conjunctione pacis, Græca lectio habet in colligatione & concatenatione pacis; ita scelerosi uniuntur, conjunguntur, consociantur, confœderantur, concatenantur, colligantur in vinculo pacis, non bonæ, sed malæ; non innocuæ, sed scelerosæ: Nimirum ad 1. errorem inducendum: 2. justum persequendum: 3. crimen perpetrandum. I. PARS. Tert. lib de An. 35. Tert. ibid. Ephes. 4.

1. *Diabolus, ad hoc se regnare putat, si Sanctos à religione Dei deturbat*; quod hæreticorum & novatorum ministerio exequi nititur. Hæretici Tert. lib. adv. Jud. 9

Tert. lib de Præsc. Hæret. 41.

namque, ab Ecclesia quæ est columna veritatis, sejuncti, *pacem pasim cum omnibus miscent, nihil enim interest illis, licet diversa tractantibus, dum ad unius veritatis expugnationem conspirent.* Ut constat ex Pharisæis & Saducæis:

Matth 22.

(Pharisæi audientes quod Jesus impossuisset silentium Saducæis, convenerunt in unum.) Ubi D. Hieronymus: *Pharisæi ergo & Saducæi, qui inter se contrarii sunt, ad tentandum Iesum, pari mente consentiunt.* Constat adhuc ex Hollandia & Anglia, ubi omnes hæretici cujusvis sint sectæ libere, palam & publice suos profitentur errores: Sola religio vera & Catholica ab illis exulat regionibus: *Beatus vir qui non abiit in concilio impiorum, & in via peccatorum non sedit, & in cathedra pestium non sedit.* Beatus & multum beatus, qui cum hæreticis & novatoribus non inivit societatem, nec pacem confœderavit, qui pestilente eorum doctrina non est infestatus. Fidelem salubriter admonet Ecclesiasticus: *Discede ab iniquo, & discedent mala abs te:* Quasi dicat: Discede ab homine iniquo, & discedes ab iniquitate & malitia: discede ab hæretico & novatore, & discedes ab errore & hæresi, quam ipse suis venenosis afflat sermonibus. Arabicus legit: *Ne commiscearis iniquo, elongare ab eo, elongabitur à te.* Si vis cavere errorem & iniquitatem, cave malorum societatem, qui suis erroneis conversationibus, & depravatis moribus, ad errorem & scelus inducunt: Ut propria experientia doctus fatetur D. Augustinus, qui ex societate cum Manichæis hæreticis, & juvenibus criminosissimis, effectus est hæreticus & sceleratissimus. *O nimis inimica amicitia, seductio mentis investigabilis. Eamus, faciamus, & pudet non esse impudentem.* Deus ut Israëlitas in vera religione servaret, serio præcepit ne cum finitimis gentibus confœderarentur: & ut interpretatur D. Chrysostomus; *Deus interposuerat inimicitias, ut per odium præstaret securitatem.* Inhibuit familiaritatem, ut eos ab idololatria præstaret immunes; quia tamen Deo non obtemperarunt, sed cum Gentilibus commisti sunt, ex eorum societate & amicitia in Idololatriam prolapsi sunt, ut eis exprobrat Regius Vates: *Non disperdiderunt gentes quas dixit Dominus illu. Et commisti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, & servierunt sculptilibus eorum, & factum est illis in scandalum.* Idem accidit pluribus Catholicis qui ineunt amicitiam cum hæreticis, eorum contagie afficiuntur, errores combibunt, in hæresim cadunt, & tandem simul cum eis colligati simul in infernum detruduntur: juxta istud Matthæi, (colligite primum zizania, & colligate ea in fasciculos ad comburendum.) Ut autem animadvertit D. Augustinus, ait Evangelista *in fasciculos non in unum acervum, ut combustio sit in fine sæculi:* simile patientur supplicium qui ad persequendos justos confœderantur.

Cap. 2.

L 3. Confes. 9.

In Cat. Pat. Græc.

Psal. 105.

Matth. 13.

Lib Quæst. Evang.

Tert lib. adv. Prax. 28.

2. *Ita docent Acta Apostolorum, in illa exclamatione Ecclesia ad Deum. Convenerunt enim in ista civitate adversus sanctum filium tuum Iesum, quem unxisti, Herodes & Pilatus, cum Nationibus.* Quod à Regio Propheta fuerat vaticinatum: nam ut comprehenderent Jesum & cruciatibus ignominiis & opprobriis afficerent, convenerunt summi Pontifices, Sacerdotes, Scribæ, Pharisæi, Magistratus, Populi, Præsides, Milites, Reges:

Psal. 2.

[Ipse

[Ipse Dominus in judicium venit cum Presbyteris & archontibus populi, secundum Esaiam. Tumultuatæ sunt ibidem nationes, & populi meditati sunt inania. Astiterunt reges terræ, & archontes congregati sunt in unum adversus Dominum, & adversus Christum ejus. Nationes, Romani, qui cum Pilato fuerant: populi Tribus Israëlis, Reges in Herode, Archontes in summis Sacerdotibus. Nam & Herodi, velut munus à Pilato missus, Osee vocibus fidem reddidit. De Christo enim prophetaverat; Et vinctum eum ducent Xenium regi.] Davidis vaticinium belle elucidat Tertullianus, fuseque dinumerat illos, qui ad inferendam Christo mortem consociati sunt, & pacis vinculo colligati, præsertim Pilatus & Herodes; nam Evangelista teste [& facti sunt amici Herodes & Pilatus, in ipsa die, nam antea inimici erant adinvicem.] Ubi Theophilactus: *Vide quam discripantia congreget diabolus, solum ut Christo mortem præparet: in unam enim conspirationem copulat, & conciliat inimicos.* Diffidebat ab invicem Pilatus & Herodes, quia cum vicini essent, unus super alterum usurpabat jurisdictionem. Diabolus probe sciens malignantium amicitiam esse medium optimum ad inferendam Christo mortem, Herodem & Pilatum reconciliavit, fuitque iniquæ amicitiæ illorum mediator & negotiator. Inde colligit Theophilactus: *Non confundimur igitur nos propter salutem nostram, neque amicos servamus in officio.* Quasi dicat: Ex diaboli malitia discamus bonitatem. Diabolus ad malum disjuncta & inimica conjungit, inimicos confœderat, ut ex eorum amicitia, facilius necê inferat Christo: & nos inimicantes conjungamus Christianos, non ut aliis noceant, sed ut amicitiæ fœdere suam consequantur salutem. Tert. l. 4. adv. Marc. 42. Luc. 23.

Redeat itaque Regius Vates, fœlicem prædicans eum, qui cum iniquis adversus Christum non fuit pace & amicitia consociatus & colligatus. *Fœlix ille, inquit, qui non abiit in concilium impiorum, & in via peccatorum non stetit, nec in cathedra pestium sedit.* Amicitiam eorum qui ad malum inferendum confœderantur, nuncupat cathedram pestilentiæ, viam peccatorum, concilium impiorum, eumque fœlicem declarat, qui hac non fuit contagione toxicatus, qui in criminosa illa non ambulavit via, qui impiorum concilio non fuit ascitus. Ut autem animadvertit Tertullianus: *et si justum illum videtur prædicasse, quod in concilio & in sessu Iudæorum de necando Domino consultantium non communicavit, late tamen semper Scriptura divina loquitur*, justumque commendat qui cum impiis consociatus non est, ut proximo suo noceret. Tanto fœlicior, quanto rarior in hoc sæculo, in quo homines maligni ineunt amicitiâ, ut bonos persequantur, ad instar Simeonis & Levi, qui in necem & excidiũ Sichimorũ conspirarunt, quorũ sævitiam & malignitatem ad memoriam revocans Jacobus Patriarcha mosti proximus, sic eos increpat *Simeon & Levi fratres, vasa iniquitatis bellantia.* At cur Jacobus hos duos conjungit & fratres nominat, dum sceleris arguit? Nonne etiam cæteri ejus filii erant fratres, cur charum & strictum fraternitatis vinculum, quod in aliis filiis tacetur, in Simeone duntaxat & Levi exprimitur? ait Cajetanus: *Simul istorum duorum causa agitur, propter eorum* Tert. lib. de Spect. 2. Gene. 49.

unanimitatem ad malum, non tam carne, quam consilio, & animo. Duplici vinculo conjuncti erant ad invicem Simeon & Levi: uno, in natura, altero in malitia fundato, & quia arctius erat vinculum malitiæ, quam naturæ, vocitantur fratres, non sanguinis cognatione, sed perversitatis necessitudine: Unde alia versio legit: Sion & Levi fratres, *vasa injuriæ cognatio eorum.* Quia dicat, ait Lippomanus: *Indoles eorum ad inferendas injurias & violentias aliis* Sic concors malitia quantumvis discordes animos arcte connectit, & diabolus pacis vinculo colligat scelerosos, ut atrocissima quæque perpetretfacinora.

Tert. lib. de Pat. 5.

5. *Porro cum Deus optimus, diabolus è contrario pessimus, ipsa sui diversitate testantur neutrum alteri facere, ut nobis non magis à malo aliquid boni, quam à bono aliquid mali editum videri possit;* ut evidenter comprobatur ex pace quam Deus & diabolus largiuntur: Pax enim Dei bona est, absque ulla commixtione mali; pax vero diaboli mala est, absque ulla mixtura boni: Pax Dei bona est, quia à vitio dimovet, & ad virtutem inducit: pax diaboli mala est, tum quia *non docet bonam vitam, non provocat ad justitiam, non hortatur ad misericordiam:* tum quia ad vitium inducit. Itaque *pax vera non est illa quam sibi invicem videntur adulteri præbere, & quam sibi præstare videntur raptores, ebriosi, adulteri, maledici, superbi,* aliique qui ad scelus patrandum consociantur & ineunt pacem. *Concordia ad faciendum bonum, ad sectandam justitiam, ad serviendum Deo, bona est: concordia vero ad faciendum peccatum mala est;* qualis est impiorum pax. Cujus binam rationem subministrat D. Augustinus; 1. Quia *pax illa non de radice charitatis, & justitiæ stirpe consurgit;* sed potius à diaboli odio oritur, & ab iniquitate sumit originem. 2. *Qui pacem veram habere desiderat, primum cum Deo habere contendat, quam non habere convincitur, qui non sic vivit, quomodo Deus præcipit esse vivendum.* Qui autem ad rapinam, furtū, impudicitiam, homicidiū consociantur, cum Deo non habent pacem, neque vivunt secundum Deū, cujus mandata insolenter transgrediuntur. Scelerosæ illius pacis evidens habemus exemplū regnante Antiocho illustri, qui ab Scriptura sacra *radix peccati* nuncupatur: Exierunt ex Israël filii iniqui, & suaserunt multis dicentes: Eamus & disponamus testamentum cum Gentibus, quæ circa nos sunt, Et bonus visus est sermo in oculis eorum; missisque ad Antiochium legatis, cum eo inierunt amicitiam. Præfata autem verba sic interpretatur Lyranus. Disponamus testamentum, idest *fœdus societatis cum Gentibus incircumcisis, & idololatris, nos eis conformando.* Pulchre fœdus societatis, qua ex Israël filii iniqui amicitiam inierunt cum Antiocho, qui dicitur radix peccati, & cum Gentibus incircuncisis & idololatris, non appellatur simpliciter pactum aut fœdus, quo se illis conformant, sed testamentum, quo æterna & irrevocabilis pacti societas & unanimitas designatur: quasi alteruter sit malitiæ hæres, & mutua in scelus conspiratio, sit ultima voluntate in ævum obsignata. Israëlitæ etsi religione & ritibus à Gentibus disjuncti iniquitate tamen conjuncti, cū illis confœderantur & fœdus ineunt testamento

D. Aug. l. 2. quæst. vet. & nov. Test. quæst. 92. D. Aug. S. 2. t. in Commun. D. Bern. de Mod. Ben. viv. Ser. 41.

Serm. 22. de Commun.

Lib. 1. Machab. 1.

mentò obſignatum ad patranda crimina. Multi adhuc hac tempeſtate etſi ingenioi, indole, ſtudio diverſi, in malitia confœderantur, & ſimul ad patrandum ſcelus conſpirant; & prophetæ Evangelici zelum ſufflamant: Qui (æmulatur in malignantibus, pacem peccatorum videns.) Eſa. 5.

Duplicem invenio æmulationem: Unam diaboli, adverſus bonam Dei pacem: alteram Chriſti, adverſus malam pacem diaboli. Diabolus, qui ut fatur D. Auguſtinus *odit juſtam pacem Dei, & amat iniquam pacem mundi*; duplici uſus eſt medio ad deſtruendam juſtam Dei pacem, & conſervandam iniquam pacem mundi. Ad deſtruendam juſtam Dei pacem uſus eſt diſcordia & diviſione. *Diabolus poſuit in cœlo bellum, in paradiſo fraudem, odium inter primos fratres, in omni opere noſtro zizania ſeminavit.* Ad conſervandam vero iniquam mundi pacem uſus eſt concordia & unione, ſocians & confœderans inter ſe iniquos ad faciendum malum. Quia vero Dei Filius in hoc apparuit ut diſſolvat opera diaboli, duplici etiam uſus eſt medio ad deſtruendam iniquam diaboli diſcordiam, & evertendam ſceleroſam ejus pacem. Adverſus diſcordiam quam procurare nititur dæmon; pacem & concordiam ſubminiſtrat: adverſus pacem & ſocietatem quam inter iniquos ſtabilire ſatagit diabolus: diſcordiam & diviſionem advocat: Itaque iniquæ dæmonis diſcordiæ innocuam opponit pacem; ſceleroſæ diaboli pacijuſtum opponit bellum. Primum præſtat medium apud dilectum Diſcipulum, ſecundum vero apud Evangeliſtam Matthæum præbet: ibi nobis largitur pacem, *Chriſtus Dominus noſter, pax eſt: vadens ad cœlum vexillum demiſit dicens: Pacem meam do vobis*, hic offert arma, quibus adverſus iniquam diaboli pacem generoſe pugnemus: (Nolite arbitrari, quoniam pacem veni mittere in terram, non veni pacem mittere, ſed gladium. (Miriſſimum ſane eſt quod Chriſtus qui pacem dedit hominibus, & diſcipulis præcepit, ut intrantes domum dicant, Pax huic domui, aſſeverat veniſſe non ad mittendam pacem ſed gladium. *Qualiter ergo eis injunxit, ut in quamcumque domum ingredientes pacem indicerent?* Profecto Chriſtus ſibi repugnare videtur: nam ſi non venit pacem mittere, cur pacem annuntiat; & ſi annuntiat pacem, quare publicat ſe non veniſſe pacem mittere ſed gladium? Hoc dubium acute ſolvit D. Chryſoſtomus, dicens: *Non ubique concordia bona eſt*: quod quadruplici comprobat exemplo. Primum eſt de latronibus quorum mala eſt conſonantia; quapropter inter illos procuranda eſt diſcordia: *Quoniam maxime eſt pax, cum id quod ægrotat inciditur: cum id quod litem infert, ſeparatur.* Secundum exemplum eſt de medico partem corporis putridam reſecante. Nam & *medicus ita reliquum conſervat corpus, cum id quod inſanabiliter ſe habet abſcindit.* Tertium eſt de turri Babylonica: Ita quidem *in turri Babel geſtum eſt: malâ enim pacem bona diſſonantia diſſolvit.* Quartum tandè aſſert de Paulo. Etenim *Paulus eos, qui adverſus eũ conſonabant, diviſit.* Ratio adhuc cur injicienda eſt inter malos diſcordia, mutuanda à D. Bernardo, ſeu potius à S. Iſidoro, à quo Bernardus illã mutuavit. Quia *concordia malorũ contrarietas eſt bonorum: & ſicut optamus ut boni pacem habeant, ita optare debemus, ut concor-*

L. 19. Civ. 12.

D. Aug. Ser. 4 in Comm.

Joan. 14.

D. Hieron. in Pſal. 119.

D. Chryſoſt. Homil. 36 in Matth.

Tract. de Mod. Ben. Viv. Ser. 43.

L. 3 de sum. Bon. 31. *concordia malorum rumpatur.* Subjungit Isidorus: (In lege mare rubrum, hoc est concordia malorum dividitur, ut electorum via tendens ad beatitudinem non impediatur: impeditur enim iter bonorum, si malorum unitas non dividitur:) adeo mala est à diabolo inventa pax impiorum colligata, & hypocritarum simulata.

II. PIAR. S. Tertull. lib. de Pœnit. 5. D. Bern ser. 10 in C œ Dom. Tert. lib. adv. Prax. 11. Pfal. 27. *Sed ista ingenia de semine hypocritarum pullulare consueverunt, quorum individua cum diabolo amicitia est* à quo didicerunt *pacem falsam, pacem fictam, pacem sophisticam, pacem palliatam,* 1. sermonibus dolosis: 2. salutationibus insidiosis: 3. osculis venenosis.

Rupert. lib. 3 In Genes. 19. *Neque perversitas, neque fallacia Deo congruit.* Deum autem non imitantur, qui dolosam & palliatam præse ferunt pacem, quam blandis occultant sermonibus. Qui *loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum,* qui exterius pacem mentiuntur, & malam voluntatem interius gerunt. *Hoc à fraudibus inimicitiæ differunt, quod fraudes pacatam sermonis prætendunt superficiem: inimicitia vero manifestam contrarietatis habent intentionem.*

D. Aug. lib. de Ver. In. noc cap. 18. Lukius lib. Numiim. Benevolæ amicitiæ pallio, inimicum gerere, ingenium fallandi est. Verum (quærens à Deo pacem, si ipse sibi pacatus; ne aliud in professione oris, aliud sit in cordis arcano, Nihil enim prodest hoc esse in corde quod verum est, si hoc quod dicitur in ore & voce falsum est: quia veritas & credenda est & loquenda.) Hispani aperto Marte non valentes debellare Batavos, se cum illis pacem inire simulaverunt, quorum sermonibus haud

D. Bern. Epist. 4. fidentes Batavi, cuderunt numisma in quo figurata erat pax, obsita manicis atque compedibus, his verbis in numismate circumactis: *pax patet insidiis.* Profecto pertimescenda sunt mentita veri inimici verba. *Hæc sunt pacis*

Lib. 6. Suom. *ornamenta,* quibus falluntur & decipiuntur incauti. Ab inimico palam inimicante sibi cavetur, ab inimico vero clanculum inimicitias agenti quis sibi cavebit? Sententiose ex Xenophonte; ait Clemens Alexandrinus: *Non aliter inimicos læserit quis, quam si videatur esse amicus;* quasi aperta inimicitia sit ad nocendum imbecilla, quamtumvis hostiliter ferociat, nisi specie ami-

D. Chrysol. Ser. 139. citiæ ad sævitiam armetur. O quam aversanda est *infida & instabilis hujus mundi pax, quæ pro commodo queritur, vel pro timore servatur,* vel pro inimi-

Tert. l. 4. adv. Marc. 25. citia simulatur, & salutationibus insidiosis palliatur.

2. *Etenim humanissimus Deus, hypocrisim recusandam indicando,* demonstravit quam sit execranda Hypocritarum amicitia, qui vel dolosis sermonibus, vel insidiosis salutationibus mentiuntur pacem: Profecto nullus est qui non

D Aug. l. 19. Civit. 8. fastidiat & adversetur, mentita veri inimici obsequia. Infestior est inimicitia amicitiæ specie tecta, mentita, falsata: *In hujus vitæ miseria, fave contingit ut credatur vel amicus; qui inimicus est, vel inimicus qui amicus est:* homines enim non pericipientes quæ versantur in corde, sed ad exterius duntaxat attendentes amicos existimant infensissimos inimicos, suam inimicitiam blandis

Basil. Sel. Orat. 15. sermonibus, vel fraudulentis salutationibus occultantes. Inimicus, amici persona indutus, & *amicitiæ larva loricatus* infestior est hostis; & ut fatur Anastasius Nycænus, eodem momento, quo adulatur, & majorem amicitiæ ostentat

ostentat speciem, *cogitat perversa, & labiis suis definit omnia mala.* Amicus simulatus amico ab amicitia securo & inermi, omnia mala infligere potest. Cujus illustre in Joab habemus exemplum; qui doloso loquens cum Abner, eique demonstrans amicitiam, percussit eum in inguine, & læthalem inflixit plagam, & adhuc salutans & osculans Amasa eum enecavit. (Dixit itaque Joab ad Amasam: Salve mi frater; & tenuit manu dextera mentum Amasæ, quasi osculans eum. Porro Amasa non observavit gladium, quem habebat Joab, qui percussit eum in latere, & effudit intestina ejus in terram, & mortuus est.) O quam vere dixit Sapiens: *Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula odientis* amicitiæ præbuit Amasa, & Judas Christo Domino, insidioso osculo proditionem occultans, & pacem simulans. Quæst 75. L. 2. Reg. 3. L. 2. Reg. 20. Prov. 27.

3. *Debuit osculo tradi Propheticus scilicet Christus, ut ejus scilicet Filius, qui labiis à populo diligebatur:* Gentiles sibi invicem obviantes, sese invicem osculo in signum amicitiæ salutabant: hanc consuetudinem in vanum tollere conatus est Tiberius: Idem fuit mos apud Judæos, ut patet ex osculo quod Joab Amasæ, & Christo Judas præbuit. Hæc consuetudo viget adhuc apud Gallos, ubi viri urbanitatis & teneritudinis gratia osculantur fœminas: *Quod scriptum est; Osculatus est Iacob Rachel, consuetudinis quidem fuit, maxime in simplicitate antiquorum, ut propinqui propinquas oscularentur, & hoc hodie fit in multis locis.* Ut autem ait D. Augustinus, [Est osculum corporale, quod impressione fit labiorum, quod non est ostendendum nisi certis & honestis horis, ut in signum reconciliationis, quando fiunt amici, qui fuerant inimici, in signum pacis, sicut communiter in Ecclesia interiorem pacem exteriori osculo demonstrant: in signum dilectionis inter sponsum & sponsam fieri permittitur, vel sicut ab amicis post diuturnam absentiam & porrigitur & susçipitur: in signum catholicæ unitatis, sicut fit cum hospes susçipitur.] Tert lib. 4. adv. Marc. 41. Xenoph l 1. Pædiæ Cir. Sueton. D. Aug. lib. quæst super Genes. quæst. 57. L. de Amicit. c. 6.

Solemne fuit etiam primis Christianis præsertim in sacris conventibus ante sacram Sinaxim, ut sese osculo seu amico salutarent amplexu; viri viros, fœminæ fœminas. Ad quod etiam Apostoli incitabantur hortamento; *Salutate invicem in osculo sancto,* id est non gentili, non carnali, non ficto, sed Christiano, religioso, casto, sincero. Illud autem osculum sanctum erat communicaturis, reconciliationis, ac injuriæ omnis remissæ testimonium, veræ charitatis monumentum, sinceræque amicitiæ & pacis symbolum. *Cum dicitur, pax vobis; osculantur se Christiani in osculo sancto, quod est signum pacis: sic ostendunt labia fratris conscientiam, id est, quomodo labia tua, ad labia fratris accedunt, sic cor tuum à corde tuo non recedat.* Osculum illud *reconciliatorium* nuncupatur à D. Bernardo: Tanti illud facit Tertullianus, ut acriter invehat in nonnullos Christianos, qui jejuniorum diebus orationi vacantes, pacis substrahebant osculum, quod vocitat signaculum orationis. *Alia jam consuetudo invaluit, jejunantes habita oratione cum fratribus, subtrahunt* 2. Cor. 13. D. Aug. ser. 82. de Divers. In Sent. L. de Orat. 14.

osculum pacis, quod est signaculum orationis. Quando autem magis conferenda cum fratribus pax est, nisi cum oratio commendabilior ascendit? Quæ oratio cum divortio sancti osculi integra, quem Domino officium facientem impedit pax? quale sacrificium à quo sine pace receditur? Multus est Tertullianus tum in increpando eos qui absque pacis osculo recedebant ab oratione; tum in commendanda oratione pacis osculo obsignata. Hujusmodi osculum, etiam nunc in quibusdam Ecclesiis ante sacram Sinaxim usurpant Canonici. Verum quia olim fraus irrepsit, etenim viri licet locis à mulieribus distincti, furtim tamen irrepentes eas osculabantur, pro osculo oris adhibitum fuit osculum tabellæ pacis, quam vocant.

S. Ambr. in Psal. 35. Hoc charitatis signo amicitiæ & pacis simbolo usus est Judas, ut traderet Christum: *Judas non expletus fuit pauperum spoliis, ad plenitudinem criminum gravissimorum crimina serendo pervenit, pia miscens charitatis sacramenta flagitiis, cum diceret: Quemcumque osculatus fuero ipse est, tenete eum.* Osculum est amoris & pacis pignus, Judas ad criminum pervenit plenitudinem, pia miscens charitatis sacramenta flagitiis, assumens osculum amicitiæ & pacis symbolum, in suæ perfidiæ & proditionis signum. Quapropter Christus qui in sua acerbissima passione ad reliqua tormenta prope extitit mutus, incestum Judæ osculum querelis excepit: (Juda osculo Filium Hominis tradis?) Quasi dicat ut expendit D. Ambrosius, *Amoru pignore vulnus infligis? charitatis officio sanguinem fundis? pacis instrumento mortem irrogas?* hostilitatem penicillo amicitiæ coloras? Christiane *ne molieris amico tuo malum, cum ille inte habeat fiduciam.* Turpe est enim amicitiæ fiduciam, in hostilitatem pernitiosius refingere, & inimicitiam pacis occultare pallio: Ex D. Bernardo *est pax ficta, ut in Juda, est inordinata*, ut in peccatoribus obduratis nulla tentatione exagitatis.

Luc. 22. Prov. 3. In Sent. III. PARS. Tert. l. adv. Iud. 9. Cap. 12.

Bellatorem Christum Scriptura designant, ob armorum quorundam vocabula, & ejusmodi verba ipsiusmet Christi, qui sic fatur apud Lucam: *Putatis quia veni pacem dare in terram: Non, dico vobis, sed separationem.* Ubi Cyrillus Alexandrinus: (Quid dicis Domine? Non venisti pacem daturus, qui factus es nobis pax pacificans per crucem cœlestia & terrestria, qui dixisti, pacem meam do vobis? Sed manifestum est quod pax interdum sit damnosa, & separans ab amore divino, per quam scilicet consentitur his quæ à Deo dissident: & talem pacem Dominus non venit mittere, sed separare vel tollere; pacem autem veram venit mittere.) Ex D. Bernardo *pax triformis: Vera, quam Christus reliquit discipulis suis: ficta, ut in Juda: inordinata, ut in Adam & Eva*: seu potius in homine sceleroso & mundano, qui trina inordinata fruitur pace, scilicet cum mundo, diabolo, & seipso: Quia 1. nulla mundi adversitate cruciatur: 2. nulla diaboli tentatione pulsatur: 3 nulla concupiscentiæ seu carnis rebellione exagitatur.

Apud D. Tho. In Sent. Tert. Apol. 6.

L. Mundi *felicitas prosperata* pacatos efficit homines, qui cum nulla adversitate premantur, fere nunquam de cœlo cogitant, sed terræ totaliter

taliter addicti sunt, ubi quietam & tranquillam agunt vitam. Verum ut ait D. Bernardus (sanum est corpus, adversitates & tentationes quæ animum enervant. sedatæ sunt: quid supereſt nisi securitas? Cave, væ huic securitati, væ paci huic, de qua dicit ipsa Veritas: Dum fortis armatus custodit atrium suum in pace sunt omnia quæ possidet. Tunc ergo dum omnia prospera sunt & tranquilla, ne ille fortis armatus satanas sine resistentia possideat te. Noli dicere apud te, quod dixit ille dives, cujus ager uberes fructus attulit: Anima mea habes multa bona reposita in annos plurimos, comede, bibe, epulare: quia cum dixerint, pax & securitas, tunc repentinus superveniet eis interitus, & non effugient. Tu vero si vis pacem & securitatem veram habere, vide ne unquam securus sis, sciens pro certo nihil tibi tam timendum, sicut præsentem pacem quæ sine dubio æternum generat timorem. Neque enim omnibus Sanctis melior es tu, qui in tentationibus probati & perfecti sunt. Quanta passi sunt Martyres tormenta, ut securi pervenirent ad palmam regni? Qui fortes facti sunt in bello, non in prosperitate.) Simile in omnibus timentibus Deum, qui adversitatibus gravati Deo serv.unt, virtuti student, econtra homines in prosperitate viventes Deum deserunt, vitiis mancipantur; ut Davidis comprobatur, exemplo. (Adulterium simul & homicidium non fecit David, cum persecutorem Saül pateretur: quando David sanctus Saül inimicum suum patiebatur; quando illius persecutionibus agitabatur, quando per diversa deserta fugiebat, ne in manus ejus incideret, non concupivit alienam, non adulterata uxore, occidit virum. Erat in infirmitate tribulationis suæ tanto in Domini misericordia intentior, quanto miserior videbatur. At ubi factus est securus, devictis hostibus, pressuris caruit, tumor excrevit;) lascive oculos in fœminam injecit, cum illa adulterium commisit, innocuum virum hostium manibus interemit: Inde concludit D. Augustinus. *Valet ergo hoc exemplum ad id, ut timeamus felicitatem*, velut fœcundam vitiorum parentem, & infaustam ad infœlicitatem viam: & æstimemus adversitatem, velut virtutis & pietatis incentivum. (Tribulationem, & dolorem inveni, & nomen Domini invocavi) & securum beatitudinis iter. Unde de impio prosperante, & justo afflicto sic philosophatur D. Augustinus. *Prosperatur, sed in via sua: laborat, sed in via Dei. Illi prosperitas in via est, in perventione infœlicitas: tibi labor in ira, in perventione felicitas. Has vias ambula quas novit Dominus: & si ambulas in eis, non te fallunt. Via vero impiorum felicitas transitoria: finita via, peracta est felicitas*: peracta est pax quam habent tum cum mundo ubi nulla adversitate cruciantur; tum cum diabolo, cujus nulla tentatione pulsantur.

Tract. de Pasl. Dom. c. 22.

D. August. in Titul. Pſ. 50.

Pſal. 114.

Serm. 1. in Pſal. 36.

2. *Christus à diabolo tentatus, præsidem & artificem tentationis demonstravit*, qui homines præsertim virtutis studiosos variis exagitat tentationibus: (Quas, nemo sentit, nisi qui voluerit vere esse Christianus) Quod aliorsum declarat D. Augustinus: (Videte, fratres: quia posteaquam quisque de petra biberit, id est Christi sacramenta susceperit, necesse est

Tert lib de Orat. 6 D. August. Ser. de Pastor. c. 5. Serm. 98 de Temp.

illi ad pugnam procedere. Tandiu enim aliquis contra se pugnantem non sentiet diabolum quandiu opera illius exercere voluerit. Qui vero illum reliquerit, & de petra bibens Christum sequi elegerit, necesse est ut illum patiatur infestum, cui justo judicio voluit præponere Christum.) Ex Guillelmo Parisiensi (astutia omnium periculosissima est ipsa pax, id est cessatio à tentationibus: quam pacem multi imperiti vehementissime concupiscunt, & instanter poscunt à Deo. Hæc autem adeo pernicioſa est, ut de ea dicat omnis Ecclesia Sanctorum: Ecce in pace amaritudo mea amarissima. Et viventes in tanto justitiæ bello, & tanta mala pacem appellant. Contra hoc. Omne gaudium existimate fratres, cum in varias tentationes incideritis. Et secundum aliam litteram; Tentatio est vita hominis super terram. Carentia autem vitæ suæ, sive privatio, mors est, quare privatio seu carentia tentationis mors est, & utique non vivit, qui non tentatur. Ut autem manifestum fiat hoc, narrabimus tibi vulnera & alia mala, quæ de ista pace proveniunt. Horum primum est securitas, quia timor Dei custos electorum vigilantissimus occiditur. Nisi constanter tenueris te in timore Domini, cito subvertetur domus tua. Imo quod plus est, Timor Domini, fons vitæ: Arefacit ista pax in nobis fontem vitæ, quæ arefactio quanta impugnatio sit, quis non videat? Hæc autem securitas est, quæ nos facit seorsum à cura, & sollicitudine custodiendi nos, & propter hoc exponit nos hostibus: non enim idem est esse securum, quod esse tutum, sicut testatur Seneca dicens: Hoc habet ignavia, ut interdum secura sit, tuta nunquam; tutum enim cui nullum imminet periculum: securum vero quod non curat periculum. Secundum malum est desidia, seu pigritia, qua etiam ad fugam non solum, sed & ad pugnam tardi sumus; jaculis enim tentationum electi excitantur vel ad fugam, vel ad pugnam; qui vero in pace hujusmodi sunt, ipsa quiete non solum desides, sed etiam somnolenti efficiuntur. Est autem desidia dormitorium diabolicum, & moles, qua hujusmodi homines comprimit, ne effugiant, vel exurgant. Est & velut paralisis spiritualis, quæ nec membra corporis, nec vires mentis ad actus probitatis movere sinit. Est etiam velut rubigo, quæ mentium fortissimarum vires ac virtutes incredibiliter consumit. Propter quod sicut ferro nihil magis inimicum aut noxium, quam pax, ex qua ei rubigo congignitur, sic mentibus humanis nihil perniciosius quam pax illa, de qua loquimur. Et sicut ferro nihil utilius quam laboris asperitas, & assiduitas, quæ ipsum elimat, & splendidat, & ad similitudinem argentei nitoris atque decoris producit: sic mentibus humanis assiduitate tentationum nihil salubrius, quibus velut quibusdam defricationibus asperis rubigo earum detergitur, & ad debitum candorem pariter & splendorem perducuntur:) Omitto plura alia mala, quæ ex periculosa illa pace colligit Parisiensis Antistes ut concludam cum D. Augustino: *Vita nostra in hac peregrinatione, non potest esse sine tentatione; quia profectus noster per tentationem nostram fit: nec sibi quisquam innotescit nisi tentatus, nec potest coronari nisi vicerit, nec potest vincere nisi qui certaverit, nec potest certare nisi qui inimicum & tentationes habuerit.* Non pugnant, autem

De tentation. & resistentiis c. 3.

Sap. 12.

Jacob. 1. Job. 7.

Prov. 1.5.

In Psal. 60.

autem, neque vincunt, neque coronantur, qui pacem habentes cum diabolo, nullo modo tentantur, & in seipsis pace inordinata gaudentes, nulla concupiscentiæ & carnis rebellione exagitantur.

3. *Facientes concupiscentias, & voluptates carnis.* Hunc locum ab Apostolo mutuatum, immutat Tertullianus. Paulus enim legit; *facientes voluntatem carnis.* Quasi dicat: explentes appetitus & desideria concupiscentiæ, sive ea quæ carni, seu concupiscentiæ carnali, cogitationi & phantasiæ lubent, quæque concupiscentia vult & appetit: Voluntas enim hic appetitum significat, non rationalem tantum, sed & sensualem, animalem, carnalem, & brutalem: caro enim, id est concupiscentia, residet non solum in animali & sensitivo, scilicet concupiscibili & irascibili: sed etiam in rationali, nam sicut in concupiscibili excitat appetitum gulæ, & veneris; in irascibili appetitum invidiæ, iræ, rixæ, ita in rationali, id est ratione & voluntate suscitat appetitum excellentiæ, curiositatis, vanæ scientiæ: omnes enim potentiæ per originale peccatum sunt infectæ hoc concupiscentiæ fermento. Dicuntur autem caro seu appetitus carnalis per synecdochen, à potiori parte; quia in homine hic est potissimus, creberrimus & vehementissimus appetitus, qui fere semper in eo carnales suscitat appetitus. Hinc opera carnis, id est concupiscentiæ, vocat Apostolus non tantum fornicationem, ebrietates, comessationes, quæ vere carnalia sunt opera appetitus sensitivi & carnalis; sed etiam idolorum cultum, inimicitias, contentiones, sectas, invidias, quæ sunt opera spiritualia, id est mentalia, appetitus rationalis. Hæc inquam vocat opera carnis, id est concupiscentiæ, quæ residet non in appetitu sensitivo, sed rationali. Protoparens in sua productione. *Iustitiam, qua regeretur accepit: adhuc autem & pacem qua foveretur & delectaretur addidit manus benignissima creatoris: pacem utique duplicem, ut nec intus pugnæ, nec foris timores, id est, nec caro concupiscere adversus spiritum, nec esset ei creatura ulla formidini.* At peccando utramque perdidit pacem, & ejus nepotes foris timores, intus patiuntur pugnas. *Caro enim concupiscit adversus spiritum, spiritus adversus carnem: hæc enim sibi invicem adversantur.* Hæc autem pugna in Sanctis, tanto major, quanto magis spiritualiter vivere, & carni resistere nituntur. *Hanc pugnam non experiuntur in semetipsis nisi bellatores virtutum, debellatoresque vitiorum. Non expugnat concupiscentia malum nisi continentiæ bonum, sunt autem qui legem Dei omnino nescientes, malas concupiscentias nec in hostibus deputant, eisque miserabili cæcitate servientes, insuper etiam beatos se putant, satiando eas, potiùs quam domando.* Quantum à vero aberrent demonstrat Apostolus, Christianos Christi milites ad hanc pugnam accendens: qui spiritum adversus carnem armant, non solum concupiscentiis non obtemperant, non solum illis resistunt, sed insuper eas dibilitant & domant. Unde subjungit D. Augustinus: (*Milites Christianos Apostolica tuba isto sonitu accendit in prælium; Non regnet peccatum in vestro mortali corpore ad obediendum desideriis ejus. Tunc autem regnare ostenditur, si desideriis ejus obeditur, quibus non est obediendum, ne*

Tert. lib. de Pudic. 17. Ephes. 2.

Galat. 5.

D. Beim Set 1. Aunuunt.

Gal. 5.

D. Aug. l. d continentia 2.

obedientibus regnet. Cum hortatur Apostolus ut spiritu facta carnis mortificemus, tuba utique canit, bellum, in quo versamur ostendit, & ut acriter dimicemus, & hostes nostros mortificemus, ne ab eis mortificemur, accendit.

D. Aug l. 19 Civi. 12. Christiani si desideratis pace potiri, sumite arma, inite bellum, generose pugnate. *Pacis intentione geruntur bella etiam ab his, qui virtutem bellicam exercere student : unde pacem constat belli optabilem finem.* Idcirco Christiani

D. Aug. in Psal. 9. Laurent. belligerantes præliando binam sibi comparant pacem, æternam unam in cœlis ; *non enim transit ad summam pacem, ubi summum silentium est, nisi qui*

Just. in Fasc. clc. *magno strepitu prius cum suis vitiis belligeraverit*, alteram temporalem in semetipsis. Itaque *si pacis victoria placet, nequaquam displiceat mundi conflictus.*

Amot cap. 16. *Vtrumque necessarium est. Arma ergo certaminis spiritualia arripite, & viriliter contra mundum & vitia præliamini.* Qui cum mundo paciscuntur, prosperitate florent, abundanter absque ulla adversitate, fortunæ bona possident, ut plurimum fortuna cæca excæcantur, & adversus Deum belligerant. At econverso qui adversitate gravantur, cum Deo ineunt pacem ut ipsemet asseverat Salvator. *Vt in me pacem habeatis, in mundo pressuram*

Joan. 16. & Matth. 5. *habebitis.* Christus Dominus pacificos beatos proclamat, non illos qui habent pacem cum mundo, neque eos qui cum diabolo consociantur, sed illos qui habent pacem Deo ; & ut fatur Laurentius Justinianus, *Pacifici*

L. de Humil. cap 20. *non incongrue censendi sunt illi, qui semper gladium spiritus evaginatum tenentes, adversus aëreas potestates, minime templum Dei maculare permittunt.* Tandem Christiane, ut æternam consequaris in cœlo quietem, & temporali cum Deo fruaris pace ; *indicitur tibi bellum non solum adversus suggestiones diaboli,*

D. August. in Psal. 75. *sed adversus teipsum*, adversus carnis desideria, adversus inordinatos concupiscentiæ motus, adversus perturbationes & impetus passionum, *& si spiritus concupiscit adversus carnem, & si modo rixa est in ista domo, maritus litigans,*

D Aug. ser. 6. de verb. apo. *non perniciem, sed concordiam quærit* quam habent cum Deo qui concupiscentiæ & carnis domant appetitus, & qua aliquando tum spiritus, tum caro fruentur in cœlo.

CONCIO SECUNDA.

Luc. 24. Stetit Iesus in medio discipulorum suorum & dixit eis : *Pax vobis.* Dei filius qui in Trinitate inter Patrem & Spiritum existit medius, in præcipuis operibus quæ patravit medium semper elegit : Humanatus est in medio temporum, ut ejus adventus cunctis proficeret sæculis : in medio duorum animalium natus est in stabulo, ut demonstraret summam dejectionem & inopiam : in templo sedet in medio doctorum, tanquam magister eorum sapientissimus : mortuus est in medio terræ, quia pro cunctis nationibus crucifixus est ; & post resurrectionem apparet in medio

dio discipulorum, eisque largitur pacem velut laborum suorum fructum, & dolorum passionis pretium: unde Christus in medio discipulorum, mihi videtur velut sol in medio planetarum, rex in medio curiæ; dux in medio exercitus, paterfamilias in medio domus; & pastor in medio gregis. *Vt in Christo uniamur, multa monere nos debent, quia ipse pastor, nos oves; ipse fundamentum, nos ædificium; ipse caput, nos corpus*; ipse Mediator, de cujus manu sumere debemus pacem, quæ 1. in Christi doctrina fundatur: 2. religione Christiana solidatur: 3. charitate compaginatur. D. Chrysost. Homil. 18. in 1. Cor.

Christus hominum *arbiter & magister* eos disciplinam salutis docuit & *suo magisterio omnem pacem nostram salutari sermone breviavit*. 4. Pax autem à Christo magistro edocta, sapit 1. humanitatem: 2. mititatem: 3 unitatem. I. PAR. S. Tert. Apolog. 2. D. Cyprian. de Orat. Dom. Tert. Apolog 21

Ut Christianos *ad humanitatem temperaret*, Christus ab eis iram & indignationem alienam esse voluit. *Prohibita ira, restricti animi, compressa petulantia manus, exemptum linguæ venenum*. Ratio est differentia essentialis hominem in sua natura constituens, & à bellua discriminans quem ideo alloquitur Tertullianus: *Habes & tu in temetipso rationem, qui es animal rationale, à rationali scilicet artifice factus*. (Ubi sciendum, quod hominem non vulgari loquendi forma, rationale animal vocat; sed per excellentiam eum, qui vere suo respondet nomini, ejectis ex animo immansuetis, rabidis, ferinisque vitiorum effectibus.) Uti enim qui agit secundum rationem est verus homo; ita qui passionum inordinatos sequitur motus, *non homo, sed potius bestia, humana forma prædita*. Non homo, sed bellua est homo iratus, etsi speciem & larvam hominis præferat: Nam ut recte philosophatur apud Stobæum Philosophus: *nonne vides quod ab omnibus, qua per iram committuntur, ratio recedit?* Ubi autem non est ratio nec est homo qui per rationem à bellua distinguitur. Ut autem ait magnus Basilius, *quando semel iræ perturbatio mentem præcipitans, imperium animæ sumpserit, hominem penitus in feram convertit, nec hominem qui rationis sit compos, esse sinit*. Quapropter veteres volentes repræsentare hominem iratum, furibundum & vindictas spirantem, *ulciscendi studium per leonem telo confossum pingere studuerunt*. Et ne sacris prophana misceantur, animadvertit Theophilactus elucidans istud Lucæ (homo quidam fecit cœnam magnam:) *quando vindicativam Dei virtutem scriptura significat, pantheram, ursum, & pardum, vocat: quando autem misericordiam vult insinuare, hominem inducit, sicut & nunc* ab homine degenerat, & ferinam potius & brutalem quam humanam & rationalem sapit naturam, qui iræ agitatur furiis. L. adv. Prax. Philo. Jud. lib. de Abrah. Phi. Jud. ib. Serm. 26. Hom. de Ira. Pier. Valer. Cap. 14.

Quapropter Apostolus sic hortatur Ephesios: *Irascimini, & nolite peccare: sol non occidat super iracundiam vestram: nolite locum dare diabolo*. Circa hunc Pauli locum quatuor sunt observatu dignissima. Dicit *irascimini*, id est si contingat nos pro naturæ fragilitate & proclivitate subito irasci, & ad iram concitari: 2. *nolite peccare*, id est nolite iræ Ephes. 4.

per

per rationem & voluntatem præbere consensum, ut illi inhæreatis & indulgeatis, vindictam machinando & perficiendo, sed quam citissime per rationis dominium perque Dei metum, iram abrumpite & compescite: Ira, quæ rationem prævenit non est peccatum, imo si ratione regatur comes est virtutis, data est enim homini, ut ardua aggrediatur & superet: cum vero post rationis advertentiam, voluntas iræ vindictæ anhelanti consentit, tunc peccatum est. Subjungit 3, Paulus *Sol non occidat super iracundiam vestram:* non quod permittat Apostolus, ut quis toto die iræ indulgeat, & ultionem spiret. modo sole occumbente, iram, & ultionis desiderium deponat: sic enim per diem vindictam permitteret: sed est proverbium, significans iram mox ut fuerit concepta, esse comprimendam: Primus igitur domandæ iræ gradus est, ut illam statim frenemus ne in animo hæreat, vel in verbum aut factum aliquod asperius erumpat: secundus vero gradus est, si hæserit, vel erupit, ut ante solis occasum, id est, statim ut, possumus, comprimatur, *ne obtenebretur dictamen rationis.* Sol animæ est ratio, quæ per iram obscuratur, & tenebrosa nocte obvolvitur. Oratio enim ut animadvertit Cassianus (pro eo, quod omnes cordis cogitationes, discretionesque perlustret, sol merito nuncupatur. Præcipit itaque Apostolus, ne iræ vitio extinguatur, ne eadem occidente perturbationum tenebræ universum cordis nostri occupent sensum, & tenebris iræ possessi, velut in nocte cæca, quod nos agere oporteat, ignoremus. (Tertullianus hic solis occasum proprie sumit: *Si tamen iracundia est, non ultra solis receptum, ut admonet Apostolus*, quasi dicat in justa, bona & honesta ira. *Iubemur itaque irasci salubriter*; quod tunc accidit vel cum superior delinquentibus iratscitur subditis; vel cùm justus adversus criminosos & scandalosos concitatur. Hujusmodi ira non debet esse diuturna, sed eodem die quo oritur deponenda est: Tum ne noctu recurrat, & quietem turbet: solent enim noctu diurnæ cogitationes, maxime tristes & molestæ, recurrere, hominemque exagitare, turbare, & accendere; tum *ne in via orationis constituti, ad Patrem cum ira accedamus*: animus enim ira exagitatus, vel non vacat orationi, vel saltem non recte & debite orat. *Quam autem temerarium est, aut diem sine oratione transigere, aut orationem perseverante iracundia perdere?* Tum ne ira diuturna convertatur in odium: quare Apostolus vetans ne sol occidat super iracundiam nostram (iræ mensuram dedit, mensuram diei; veretur enim ne noctu quiescens cogitatio morbum augeat: ira enim diuturna atq; inveterata fit odium.) Nisi excutiatur ita ante solis occasum, etiam quies somni, & inania somniorum phantasmata, sic iratum inquietant, ut augeant iram, & in odium, diuturnitate immutant. Ut enim ait D. Ambrosius, *Ira enim passio est: plerumque accendit invitum, & volentem mitius vindicare, in furorem rapit, ut perimat, quem putaverat coërcendum.* Caveant qui bene & juste irascuntur in delinquentes & scelerosos, ne zeli transiliant metas, & unde delicta compescere cupiunt, gravius forte delinquant, & iram in animadversionem convertentes prætient locum diabolo contra

D. Thom. L. 2. Constit.

Lib de Orat. 10. Cassian lib. 8. Confit 8.

Tertull. l. de Orat. 10.

Tert. ibid.

Theodor.

In Psal. 36.

tra inhibitionem Apostoli. 4. *Nolite dare locum diabolo.* Ira maximum dat aditum & locum diabolo, Tum quia sese iracundis cogitationibus facile insinuans eas, injuriam factam aggravando, magis suscitat, suaque suggestione quasi folle, ultionis sufflammat desiderium: Tum quia spiritus, & sanguinem commovet, ut bilem accendat. Tum quia iram justa de causa suadet commotam: *ut iram nutriat, causas colorat; ut pietatem violet, affectibus dat querelas.* Hominis enim judicium ita pervertit, ut vindictam non vindictam, sed justitiam esse putet, ideoque in ultionem velut ex æquitate & justitia fertur. *Ratio utrique parti locum dat & tempus, ira festinat: Ratio id judicari vult, quod æquum est, ira id æquum videri vult quod judicavit:* Tum quia irati mentem & rationem ita contenebrat, ut *irarum scopulos* non conspiciat, nec videat peccata & pericula, in quæ se conjicit sed quasi furens & amens in convitia, verbera, & cædes feratur, nihilque tam immane sit, quod non audeat & arteneter, dum illi furor arma ministrat. Quare vocitatur à sancto Zenone Veronensi, *acumen temeritatis, auctor detestabilium pariter ac magistra malorum.* Tertullianus sic patientiam commendat. *Vultus illi tranquillus & placidus, frons pura, nulla mœroris aut iræ rugositate contracta.* Impatientia econverso iracundiæ agitata furoribus (quid est, nisi mens lubrica, perturbationibus crebris & rapidis sese expugnans: animus infidelis etiam sibi factus improvidus, instabilis, cæcus, incautus, inconstans, totus concitatus in ruinam?) Ut enim fatur Tertullianus; *Eva femine diaboli concepta, malitiæ fœcunditate iram filium procreavit: editum suis artibus erudiit. Quod enim ipsum Adam, & Evam morti immerserat, docuit & filium ab homicidio incipere.* Diabolus qui protoparentes induxerat ad peccatum, quod eos morti reddidit obnoxios, Cainum ad iram, & consequenter ad inferendam fratri necem concitavit. Nam, ut subjungit Tertullianus: *Cum ergo nec occidere potuerit nisi iratus, nec irasci nisi impatiens, demonstrat quod per iram gesserit, ad eum referendum, à quo ira suggesta est.* Tandem iræ consentiens locum dat diabolo, mente enim & ratione orbatus, à furore agitatus, dæmon incarnatus esse videtur. Multum est quod ira hominem irrationalem & amentem efficiat: majus quod humanitatem in rabiem & furorem convertat; maximum quod iratum velut energumenum reddat. *Neque ensis acies, neque ignis, neque horrendum aliquid, animum ira intumescentem, ac furentem satis compescere valebit, non magis quam à dæmonibus detenti, à quibus irati nec forma, neque animi affectu differunt.*

Chrysolog. Serm. 16.

Sen. lib 1. de Ira. cap. 16. Chrysolog. Serm. 161.

Ser. de Patien.

Lib. de Pat. 15. S Zen Ser. de Pat.

Lib. de Pat. 3.

D. Basil. Ho de Ira.

Christus, qui ab obsessis & possessis corporibus expellit dæmones, ut iram quæ tot infaustas operatur immutationes, arceat à Christianis, trina utitur ratione. 1. Iram & indignationem vetat: *Omnis ira, & indignatio tollatur à vobis.* 2. Hominem iratum divino Dei judicio subjectum declarat: nam *postquam supervenit, & gratiam fidei patientia composuit, jam nec verbo lacescere, nec fatue quidem dicere sine judicii periculo licet.* Alludit Tertullianus ad dictum Salvatoris (Qui irascitur fratri suo, reus erit judicio)

Ephes. 4. Tert. lib. de Pat. 4.

Matth. 5.

dicio) *non humano, sed divino.* Explicat Cajetanus: Quali quæso multatur iratus supplicio? Qui toto Dei reus est judicio, eandemque meretur pœnam, ac ille qui indigne ad sacram accedit synaxim (qui enim manducat & bibit indigne judicium manducat & bibit) & qui iracitur fratri suo, reus erit judicio. Divinum judicium tremor est mortalium, & David singulariter expostulat: *Non intres in judicium cum servo tuo.* Sollicitior est Propheta magisque tangitur timore divini judicii, quam pœna, magisque fatagit, ut declinet judicium, quam gehennæ supplicium. Et tamen homini iracunti intimat Christus quod *reus erit judicio*, ut ex acerbitate multæ discat malitiam culpæ. 3. Subjungit exemplum Christus. *Non illi saltem civitati, quæ eum recipere noluerat, iratus est, cum etiam discipuli, tam contumelioso oppido, cœlestes imbres repræsentari voluerint*; tantum abest ut discipulorum annuerit votis quin imo eos acriter redarguit dicens: *Nescitis cujus spiritus estis*, spiritus enim meus & eorum qui meam profitentur doctrinam, non est iræ & furoris, sed humanitatis & tranquillitatis: non vindictæ & severitatis, sed mansuetudinis & mititatis.

a Cor. 11.

Psal. 114.

Tert. lib. de Pat. 3.

2. *Beati mites* à Domino prædicantur. Nec immerito nam *mansuetudo est adjutrix obedientiæ, dux religiosæ societatis, furentium frænum, iracundiæ expultrix, magistra gaudii, initiatrix Christi, cœlestium proprietas, scutum adversus amaritudinem seu animi acerbitatem.* Pluribus mansuetudinem & mititatem commendat Climacus encomiis. *Hoc quidem vocabulo impatientes non licet omnino censeri*: quanto magis eos qui amaro sunt animo, & ulciscendi æstuant desiderio? Nam ut subjungit Climacus, *In cordibus mansuetorum requiescit Dominus; anima autem turbulenta nidus est diaboli: Mites hæreditabunt terram, vel potius dominabuntur terris; furiosi autem exterminabuntur à terris suis.* Quantum vero mites & benigni distent à malignis & inimicantibus, declarat dubius Augustinus. (Vir mitis & benignus, si patiatur malum, pro nihilo ducit: iniquus autem etiam parvum malum audiens à proximo suo, contumeliari arbitratur: qui charitate plenus est, tranquillo & serenissimo vultu procedit: vir odio plenus ambulat iracundius.) Quales vero sint mansueti & mites, ab indubitato discamus Augustino. (Mites sunt qui cedunt improbitatibus, & non resistunt malo, sed vincunt in bono malum. Rixentur ergo immites, & dimicent pro temporalibus & terrenis rebus: beati autem mites quoniam ipsi hæreditabunt terram, de qua pelli non possunt.) Quantumvis afficiantur injuriis, lacescentur opprobriis, numquam à mansuetudine & tranquillitate recedunt. *Vir bonus quanto melior, tanto mitior.* Nam ut fatur supra laudatus Climacus; *Mansuetudo est animi incommutabilis status, æque in honoribus se, & ignominiis habens.* Mitis semper est pacatus, tranquillus, imperturbatus, & quasi impatibilis. Non turbatur potestatis impatientia: nec honorum potentia superbe tumescit: injuriis non lacescitur, offensis non lædituri, neque tangitur ignominiis. Christus Dominus justitiæ & perfectionis magister suos mititatem docere volens, tria præstitit: 1. Inimicitias, injurias

Tert. lib de Pat. 11. Climacus Grad. 24.

Tert.

Lib de salut. Deum c 22.

Lib. 1 de ser. Dom in Mont. c. 3.

D. August. Epist. 54 ad Macedo.

jurias & ultiones inhibuit: *Male enim velle, male facere, maledicere, male cogitare, de quoquam ex aquo vetamur.* 2. Vetavit ne Christiani malum pro malo redderent, neque de acceptis injuriis ultionem exposcerent: *Malum pro malo nemini retribueritis: & malitia fratrũ vestri ne memineritis: nec vosmetipsos ulciscentes.* Tantum abest ut Christianis permittat vindictam, quin imo eos ad mititatem, & inimicorum dilectionem obligat: in quo lex gratiæ à veteri lege multum discriminatur, *Nam vetus lex ultione gladii se vindicabat, & oculum pro oculo eruebat, & vindictam injuria retribuebat. Nova autem lex clementiam designabat, & belli pristina in amulos legu & hostu executionem, in pacificos actus aranda & colenda terra reformabat.* 3. Semetipsum in mansuetudinis & mititatis proponit exemplum. (Discite à me quia mitis sum.) Mitis fuit Christus & mansuetus toto tempore vitæ suæ: sed præsertim tempore passionis. Nam cum *traditur*; *cum adducitur ut pecus ad victimam, sic enim non magu aperit os, quam agnus sub tondentu potestate.* Et quasi parum sit pertulisse absque querela tot cruciatus & ignominias, agni adhuc mititatem ostentat, dum *in spiritu mansuetudinis Christus caput inclinat*, licet spinis coronatum. In spiritu iracundiæ à Judæis Christi caput exasperatur, exacerbatur, cruentatur; at Christus caput suum spinis coronatum in spiritu mansuetudinis reclinat. *Intelligamus, Fratres, admirabilem mansuetudinem in Domino fuisse. Adverterunt Iudæi eum nimium esse mitem: nimium esse mansuetum: attulit veritatem ut doctor, mansuetudinem ut liberator. Cum loquebatur, veritas agnoscebatur: cum adversus inimicos non moveretur, mansuetudo laudabatur:* & tam verbo quam exemplo discipulos suos docuit mititatem, pacem & unitatem.

Tert. Apol. 36. Tert lib. 5. adv. Marc. 14.

Tert lib. adv. Judæ. 3.

Matth. 11.

Tert lib. de Pat. 3.

S. Nilus Orat. 4.

D. August. Tract 33. in Joan.

[3. Christus ampliandæ adimplendæque legi adjutricem suam patientiam præfecit: quod ea sola ad justitiæ doctrinam retro defuisset. Nam olim & oculum pro oculo, & dentem pro dente repetebant; & malum malo fœnerabant; nondum enim patientia in terris; quia nec fides: scilicet interim impatientia occasionibus legis fruebatur. Facile erat absente patientiæ magistro qui postquam supervenit, & gratiam fidei patientia composuit, plus quam amisit, lex invenit: dicente Christo, Diligite inimicos vestros, & maledicentibus benedicite, & orate pro persecutoribus vestris.] Neque contentus verbo docere dilectionem inimicorum, quo magis discipulorum cordibus radicaretur; *Pax alumna fidei, columna justitiæ*: semetipsum eis proponit in exemplum, patrem æternum deprecans ut sint unum inter se, quemadmodum personæ divinæ sunt unum in Trinitate. Sed quia hoc argumentum fuit aliorsum fuse tractatum, idcirco *hoc unitatis sacramentum, hoc vinculum concordiæ inseparabiliter cohærentis ostenditur, quando in Evangelio tunica Domini nostri Iesu Christi non dividitur omnino, nec scinditur, sed sortientibus de veste Christi, quis ipsam potius induret, integra vestis accipitur & incorrupta atque individua tunica possidetur.* Tunica Christi inconsutilis Christianorum denotat unitatem; tunica non fuit in partes scissa, & fidelium unitas non debet separari. Qui pacem & unitatem scindunt sunt ipsis militibus

Tert. lib. de Pat. 6.

Chrysolog. Ser 118. Tert Præd. Tom 1. Tract. de Amor Prox. Concio 2 D. Cypr l. de Unitate Eccl.

Tract 103. in Joan. tibus crudeliores qui Christi tunicam diviserunt. Quod obplorat D. Augustinus. *A militibus non est divisa vestis pendentis in cruce, & à nobis dilaceratur sacramentum sedentis in cœlo.* Qui sunt hujusmodi imitantur Arrii impietatem, qui Ecclesiæ dividere voluit unitatem: quod testatus est ipsemet Salvator Petro Alexandrino apparens scissa veste coopertus, quem cum interrogasset Petrus, Domine quis circumcidit & dilaceravit vestem? respondit Salvator: Arrius pacem & unitatem Ecclesiæ dividens.

Chrysol. Ser. 53 Chrysolog. Fratres *amate pacem, ut Ecclesia Dei in pacis unitate fundata perfectam in Christo teneat disciplinam.* Amate pacem, ut ostendatis vos Christi discipulos, in ejus schola eruditos. Etenim *Pax fratrum, voluntas est Dei, jucunditas Christi, perfectio est Sanctitatis, justitiæ regula, magistra doctrinæ, morum custodia, atque in rebus omnibus laudabilis disciplina.* Sectamini pacem, humanitatem præbete, mititatem & mansuetudinem erga fratres vestros ostendite, si humana desideratis nobilitate gaudere; nam ut subjungit Chrysologus. *Pax est Charissimi, quæ spoliat hominem servitute, dat nomen ingenuum, mutat apud Deum cum conditione personam; ex famulo filium liberum facit ex servo.* Tandem fugite discordiam & divisionem, vivite in concordia & unitate fraterna. Nam ut concludit Ravennas antistes, *merita Christianæ virtutis virescunt in eo, qui unanimitatem Christianæ habet pacis, nec pervenitur ad nomen filii Dei, nisi per nomen pacifici:* quod in Christi doctrina fundatur, & Christiani religione solidatur.

II. PARS. Tert. Apol. 39. *Corpus sumus de conscientia religionis, & disciplinæ unitate, & spei fœdere.* Religio quam profitentur Christiani, & spem æternæ fœlicitatis, in quam anhelant, sunt duo pacis & unitatis incentiva. Ad quam eos adhuc hortatur Apostolus: *Solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis.* Ut autem ad hanc unitatem mentis & animi fortius eos stimulet Paulus, trina utitur ratione 1. eisque religionem sectantur. Proponit unitatem ejusdem Christi. *Unus Dominus, una fides, unum baptisma.* 2. Eorum oculis objicit unitatem cœlestis Patris, de cujus filiatione gloriantur: *Unus Deus, & Pater omnium, qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis.* Tandem sursum mentes extollit, ad cœlestem fœlicitatem quam sperant: *Sicut vocati estis, in una spe vocationis vestræ.* Hæc tres rationes ex Christiana religione desumptæ, à Christianis pacem & unitatem expostulant: scilicet quia 1. eundem Deum venerantur: 2. ab eodem Patre cœlesti in filios adoptantur: 3. in ejusdem beatitudinis spe confœderantur.

Ephes 4.

Tert lib de veland. Virg. 2. 1. Cum omnibus Christianis per concordiam & pacem uniti nos esse debemus: quia *una nobis & illis fides unus Deus, idem Christus, eadem lavacri sacramenta.* Quam diversa est Christiana religio ab Idololatria! Gentiles enim non unum colunt Deum, sed plures eosque ficitios agnoscunt, quos ad libitum multiplicant; neque iidem apud omnes Gentiles venerantur. *Atque ideo & Ægyptiis permissa est tam vanæ superstitionis potestas, avibus & bestiis consecrandis, & capite damnandis*

Tert. Apol. 24.

qui

qui aliquem hujusmodi Deum occiderint. Vnicuique etiam provincia & civitati suus Deus est: ut ab enumeratione demonstrat ibidem Tertullianus fuse recensens deorum nomina cujuslibet nationis & civitatis; & quia Romani omnium Gentilium erant superstitiosissimi, cunctarum Gentilium falsos sibi arrogabant Deos, solo vero duntaxat exceptoDeo, quem colentes Christiani irreligiosi habebantur. Ut enim subjungit Tertullianus in Christianorum persona loquens: *Sed nos soli arcemur à religionis proprietate, lædimus Romanos, nec Romani habemur, qui non Romanorum Deum colimus. Bene quod omnium Deus est, cujus velimus, aut nolimus omnes sumus; sed apud vos quodvis colere jus est, prater Deum verum: quasi non hic magis omnium sit, cujus omnes sumus*: hunc colimus per Christum, qui est Christianæ disciplinæ iustitutor: *Filius Dei, illuminator atque deductor generis humani*, qui nos docere dignatus est ritum colendi Deum: Et *quoniam unus Deus, & unum baptisma, & una Ecclesia in cœlis*; unus Deus, cui omnes servimus; unus Christus, quo redempti sumus; unum baptisma, quo Christiani facti sumus, una fides, qua religionis mysteria credimus, eadem sacramenta, ad quæ accedimus; uno verbo una religio easdem habens leges, iisdemque utens ritibus. Tot religionis vincula quibus sumus colligati & uniti, à nobis pacem, concordiam & spiritus unitatem efflagitant; præsertim cum ab eodē patre cælesti adoptemur in filios. Tert. Apol. 21. Tert. lib. de Bapti. 15. Tert. lib de vel. Virg. 2.

2: Ineunda nobis est pax cum Christianis, *cum quibus scilicet communicamus jus pacis, & nomen fraternitatis*. Inter Christianos trina reperitur fraternitas. Una in natura fundata, altera in disciplina stabilita; tertia ex gratia desumpta. Prima communis est omnibus hominibus, qui fratres sunt, quia sunt ejusdem speciei, & in eadem natura humana conveniunt: quomodo Gentilium etiam fratres sunt Christiani: *Fratres autem etiam vestri sumus, jure naturæ matris unius*. Secunda propria est Christianorū qui eandem profitentur religionem, & in eadem disciplina sociantur. Quapropter Gentiles agre ferebant, quod primiceri Christiani fratrum nomine conferentur, *Sed & quod fratrum appellatione consemur, non alias opinor, infamant, quam quod apud ipsos omne sanguinis nomen de affectione simulatum est*. Tertia ad solos Christianos justificatos & gratia sanctificante decoratos, pertinet, quos in filios cœlestis Pater adopet. *At quanto dignius fratres & dicuntur, & habentur: qui unum Patrem Deum agnoverunt, qui unū spiritum biberunt sanctitatis*? Fraternas in natura fundata cunctos homines ad amorem, mutuā concordiam, & pacē inducit, quia essentiæ unitas & similitudo, est dilectionis, societatis & pacis fundamentum. Hujus fraternitatis confideratione utitur Abraham, ut cum nepote suo Loth conservet concordiam & pacem. *Ne quæso sit jurgium inter me & te, inter Pastores meos, & pastores tuos: fratres enim sumus*. Septuaginta legunt: *quia homines fratres sumus*. Quasi dicat; Inter nos & pastores discordiæ & contentiones non debent esse, quia non sumus belluæ ad odium & rixam pronæ, sed homines ad humanitatem, mansuetudinem & mutuum amorem naturaliter propensi. *Causas concordiæ sapiens adhibet, unde præmisit, homines enim sumus*. Fraternitas in religione Tert. Apolog. 39. Tert ibid. Tert. Genes. 13. D. Ambr. l. 2. de Abiah. c. 6.

Lib de Præsc. Hæt. 20. & disciplina stabilita, magis adhuc Christianos ad concordiam & pacem stimulat: Hanc fidelibus proponit Tertullianus: *Dum est illis communicatio pacis, & appellatio fraternitatis, & contesseratio hospitalitatis, quæ jura non alia ratio regit, quam ejusdem Sacramenti una traditio.* Contesseratio à tessera desumpta significat conjunctionem singulorum & familialiorem quæ fiat per signum. Tessera enim apud veteres, erat signum hospitale, cujus ostensione si quem obiisse contigisset, statim agnoscebat; cunctis autem Christianis erat communicatio pacis, appellatio fraternitatis & contesseratio hospitalitatis, quia eandem profitebantur disciplinam, & eisdem religionis ritibus conveniebant. At fraternitas ex gratia desumpta, est omnium potentissima ad ineundam & conservandam pacem & concordiam inter Dei filios: quo honore eos nobilitat Christus *cum pacificos eodem titulo fœlicitatis notat, & filios Dei nuncupat.* Animadvertit autem Gregorius Nazianzenus quod nulli beatitudini titulus filiationis divinæ assignatur, nisi illi in qua de pacificis agitur. Idipsum observat D. Chrysostomus: *Filii Dei vocantur qui pacem efficiunt: nam filius Dei ad hoc venit in terram.*

Tert. lib. de pat. 11. Orat. 14. de pace. Homil. 1. in ep. ad Colos.

Verum *nunquid impatientes pacis essimus?* Tantum abest ut sint pacifici, qui nimo *arcendos ab omni communicatione fraternitatis* vult illos Tertullianus: Sua namque discordia à trina illa fraternitate degenerant. Nam 1. humanitatem deponentes à fraternitate naturæ deviant: quod Gentilibus Christianorum persecutoribus exprobrant fideles, *etsi vos parum homines, quia mali fratres.* 2. Fraternitatem religionis non ostentant Christiani, alieni à pace quæ *dilectionis mater est, concordiæ vinculum, ac puræ mentis indicium manifestum.* Tandem tertiam fraternitatem violant, quia non sunt filii Dei Nam ut subjungit Chrysologus; *Scitis autem quia secundum Apostolum, charitas ex Deo est, sine Deo ergo est, qui non habet charitatem.* Dei adoptio in gratia sanctificante fundatur; gratia autem sanctificans est inseparabilis à charitate, non secus à charitate pax. Subjungit Chrysologus: *Videtis ergo fratres dilectissimi quare pax amanda, & diligenda concordia: ista enim quæ generant, & nutriunt charitatem.* Qui pacem non amant, nec diligunt concordiam, charitatem, sanctitatem non habent, ex Deo non sunt. *Nam sicut amor fraternitatis ex Deo est, ita odium ex diabolo:* & quemadmodū pacifici sunt filii Dei, ita ait D. Chrysostomus, *qui dissidia faciunt, filii sunt diabuli.*

Lib. 2. ad Uxor. 2. Tert Apol. 39. Chrysol. Ser. 51. 1. Joan. 4. Chrysol.

Deus & diabolus sibi adinvicem contrariantur, ut Chrysologi antithesibus constat. 1. *Plantare pacem radicitus est Dei; evellere penitus inimici.* 2. Pacificos Deus in filios adoptat; contentiosos & rixantes servituti suæ diabolus mancipat. 3. *Custodienda pra omnibus virtutibus pax est, quoniam Deus semper in pace est.* Fugienda est contentio, quæ Deum à corde fugat, & diabolo hospitium parat. *Locum non demus inimico ne in tritici segete valeat seminare zizania, & securo jam rustico, & spe longi laboris effuso, expectatos fructus ipsa messis maturitate perdat, aut vinum vetustate suave, in liquorem perfidæ demutatum, infusa facis permixtione conturbet, aut inter dulcia mella, felle venena amariora confundat.* 4. Qui fruuntur

pace-

pace, charitate æstuant, sanctitate fulgent, æterna præmia consequuntur. *Dilectio omnibus desideriis amplectenda est, qua tot bona potest habere, quot præmia,* Qui dissentiones, inimicitias, & vindictas spirant, æternum sibi comparant supplicium. *Procul contentiones, procul lites, procul maledicta mittantur, parcat unusquisque anima sua, ne in supplicium suum vincula sibi mortis annectat.* Christiani, serio consideremus ex una parte mala & damna, quæ comitantur dissentiones & discordias; ex altera parte, bona, præmia, quæ sequuntur pacem & concordiam: & ut tot damna valeamus vitare, & possimus tot assequi bona, *fervemus fratres, mandata quæ vitæ sunt: teneat se profundæ pacis nexibus colligata fraternitas, & salutari vinculo charitatis mutua se dilectio contingat,* ut adipiscamini æternam beatitudinem in cujus spe consociati & consœderati estis.

Tert. lib. 2. ad Vxor. 2.

3. Christiana disciplina edocti sumus *in pace nos vocari ad Dominum Deum*, ut ejus possessione simus in cœlo Beati. Deus enim est objectum beatitudinis, & pax est medium ad beatitudinm consequendam; & ut fatur Chrysologus, *pax futuræ spei pignus idoneum.* Mos fuit veterum ut seniores in porta consisterent, & causas introeuntium judicarent. Hujus rationem præbet Nicetas: scilicet *ut civitatis populus esset pacificus, in quam discordes ingredi non possent*, Postquam Regius Vates de cœlesti locutus est Hierusalem: (Lauda Hierusalem Dominum,) congregationem omnium Sanctorum ad laudandum Deum provocans protinus addidit: Qui posuit fines tuos pacem; Inde concludit D. Augustinus: (Ergo illius cælestis Hierusalem murus de pace constructus est: Qui ergo talem pacem & talem charitatem habet, ut omnes diligat, cœlestis Hierusalem portas apertas meribitur invenire: qui autem econtrario fuerit, ex omni parte portas clausas reperiet. Unde nimis dolendum est, cum legamus Apostolicos viros terribilia mundi mala à Christi charitate non potuisse separare, & nos interim otiosis fabulis separemur: & nonnunquam propter parvissimum convitium, & cujuscunque miseri hominis detractionem ita derelinquimus charitatem, ut cum eo non solum multis diebus, sed etiam mensibus, fortasse & annis non loquamur: etiam attendimus, quia dum nos invicem odio habemus, muros civitates sanctæ Hierusalem sic contra nos claudimus, ut nullus nobis remaneat aditus per quem intrare possimus. De qua dicitur: Quoniam confortavit seras portarum tuarum. Clausis portis & confirmatis seris, nunquam inde exiet amicus, vel intrabit inimicus: quia quomodo justus nunquam erit exiturus à gloria, ita peccator nunquam poterit liberari à pœna.) Multus est D. Augustinus ut ostendat portas cœlestis Hierusalem apertas esse pacificis, clausas vero rixantibus. Et profecto quemadmodum pax & concordia est signum prædestinationis, ita discordia & animadversio signum est reprobationis, ut refert Scriptura sacra de gigantibus inimicitiæ & bello deditis. *Non hos elegit Dominus, propterea perierunt.* At cur hos non elegit Dominus? Audi rationem: *Gigantes ab initio fuerunt statura magna, scientes bellum.* Ubi D. Ambrosius:

Serm. 138.

Nicetas in c. 29. Job.

Psal. 147.

D. Aug Ser. 8. in Comm

Baruch. 4.

Et merito

L. de Cain & Abel c 5. *Et merito non elegit, quia pralium, non pacem sciebant.* Inde concludit Mediolanensis Antistes: *Et ideo tu pacem disce, ut eligaris à Deo.* Magnus sane ad concordiam & unionem stimulus, est spes æternæ fœlicitatis quam daturus, est eis qui charitate compaginantur.

III. PARS. Tert. lib. de Pat. 12. *Dilectio summum fidei sacramentum, Christiani nominis thesaurus.* Christiani qui hoc ditantur thesauro, qui sacro illo fidei notantur signo, cum suis proximis pacisciuntur. Namut ait D. Augustinus, *ubi præceptio charitatis dilataverit corda, possessio pacis non sit angusta.* Charitas est virtus regia, & charitatis mandata sunt mandata regalia: quare *pax præcepta regalibus conservanda est*; ideſt quæ charitatis obſervantiam mandant: qui enim dilectionis servant mandatum, pacem absque dubio custodiunt. Tria sunt potissimum quæ destruunt pacem; nimirum superbia, avaritia & invidia. *Pax charitatis fœcundis nutritur uberibus:* quia scilicet charitas non est 1. tumida: 2. cupida: 3 invida.

Lib. de Gestis cum Emetito. Chrysol. Ser. 53.

Serm. 118. Tert. l. 5. adv Marc. 14. 1. *Merito itaque totam Creatoris disciplinam principali præcepto ejus concluſit, Diliges proximum tanquam te.* Dei notitiam investigant Theologi via affirmationis, tribuendo illi omnes perfectiones simplices; via adhuc negationis removendo ab eo imperfectiones quibus in creaturis præfatæ perfectiones permixtæ sunt. His duabus viis utitur Tertullianus, ut dilectionis fraternæ commendet dignitatem. *Dilectio magnanimis est, non protervum sapit, non inflatur, non proterit.* Hunc loquendi modum mutuatus est Tertullianus ab Apostolo sic de charitate differente: (Charitas patiens est, benigna est, charitas non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, superbiam enim, tumorem, ambitionem, & procacitatem excludit, à quibus oriuntur ut plurimum dissentiones, contentiones, rixæ. Quemadmodum humilitas est mater pacis, sic tumor & superbia est divisionis & dissentionis origo. Humiles jugiter in pace & concordia vivunt: at *inter superbos semper jurgia sunt*, ut experientia quotidie comprobatur. Quapropter Apostolus rixas, discordias & jurgia arcere volens à Christianis, eosque in concordia & pace custodire, ad modestiam & humilitatem hortatur. *Induite vos ergo sicut electi Dei, sancti, & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, modestiam, patientiam, supportantes invicem, & donantes vobismetipsis, si quis adversus aliquem habet querelam: sicut & Dominus donavit vobis, ita & vos: super omnia autem charitatem habete, quod est vinculum perfectionis,* Christianos cum Deo uniens, fideles inter se conjungens; nam ut fatur D. Augustinus: *Charitas est tunica inconsutilis Christi, quæ ad unum pervenit, & in unum omnes colligit.* Et quia non vitium, sed virtus ad Deum adducit, & Christianos inter se connectit charitas, omnia vitia rejicit, cunctas virtutes complectitur, præsertim pacem. Unde postquam Apostolus fideles hortatus est ad misericordiam, benignitatem, humilitatem, charitatem, concludit: *Et pax Christi exultet in cordibus vestris, in qua vocati estis in uno corpore.* Alludit Apostolus ad agones & certamina, in quibus Agonotheta quasi judex, arbiter & moderator præsidebat, & victori palmam & bravium dabat; vultque ut pax Christi quasi Agonotheta,

1. Cor. 13.

Prov. 15.

Colos. 3.

Tract. 105. in Joan.

theta, imperet, regat, moderetur omnes animi motus, & tanquam præses certaminis, omni liti & pugnæ finem imponat, donans victori palmam & bravium. V. g. ait Theophylactus, cum sumus injuria affecti geminæ in nobis certant cogitationes, altera ad vindictam, altera ad pacem nos incitans: tunc in animis nostris sedeat agonotheta omnia regens & moderans, non quidem ira, non superbia, non cupido, non quævis alia passio, ad lites, discordias, rixas, jurgia suffflammans: sed pax, quæ quasi regina omnes animi affectus in officio contineat, & passionum impetus reprimat, ut & nobiscum, & cum proximis in concordia vivamus, & unanimes Christo serviamus: Hujusmodi pacis dominium & regimen belle declarat D. Augustinus. *Pax est serenitas mentis, tranquillitas animi, simplicitas cordis, amoris vinculum, consortium charitatis. Hæc est quæ simultates tollit, bella compescit, comprimit iras, superbos calcat, humiles armat, discordes sedat, inimicos concordat, cunctis est placida: nescit extolli, nescit inflari, non quærit alienum, nihil deputat suum,* quia bonorum temporalium non est cupida. Serm 57. de Verb. Dom.

2. Dilectio *nec sua requirit, si offert sua dum alteri prosit.* Plato Ideam perfectæ Reipublicæ describens, desiderat ut in ea omnia sint communia, etiam uxores, ad perfectam civium unionem & concordiam: Verum etsi approbanda sit Platonis sententia, dum admittit temporalium communitatem ad conservandam inter homines concordiam, reprobanda est, dum admittit uxorum communitatem, velut repugnantem legi naturæ, quæ sanxit unam cum uno copulandam, ad prolis certitudinem & debitam ejus educationem. Primiceri Christiani temporalium admittentes communitatem, uxorum rejiciebant communitatem; ideo sic fantur apud Tertullianum, *itaque qui animo animaque miscemur, nihil de rei communicatione dubitamus. Omnia indiscreta sunt apud nos præter uxores. In isto solo consortium solvimus, in quo solo cæteri homines consortium exercent.* Christiani castitatis & concordiæ studiosi, uxorum damnabant communitatem, velut castitati & matrimoniali pudicitiæ contrariam; rei vero familiaris admittebant communitatem, tanquam perutilem ad pacem & concordiam conservandam; (Nihil potest esse proprium ubi communis est animus, charitas enim non quærit quæ sua sunt, quia non habet suum, sed commune.) Hujusmodi erant primi Christiani, apud quos bina vigebat communitas. Una animi & cordis; nam ut refertur in Actis Apostolorum, *Multitudinis credentium erat cor unum & anima una*: non quidem physice, quasi fuerit una anima omnibus communis, (velut idæa platonica singulis sese communicans individuis:) sed moraliter: quasi dicat sacer textus, ita animis & sensibus erant concordes, ac si omnes unum habuissent cor, & unam animam: Altera communitas erat temporalium bonorum, *& habebant omnia communia*, æmulantes vitam Adami & Evæ in paradiso terrestri, imo & Beatorum in cœlo. Ut enim subjungit Scriptura: *Nec quisquam eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat.* Hoc modo perfecta fruebantur pace, & omne discordiæ tollebant incentivum: *Ad retinendam concordiam, necessarium* Tert. lib. de Pat 12. De Rep. Dialog 5. Apolog. 39. Marsil. Ficin. l. 5. epist. 2. Cap. 4. Act. 2. Act. 4. Cassian. Coll 66. cap. 6.

est, ut omnes divitiarum, & cujuslibet rei terrenæ, cupiditates eliminentur: & ob hanc causam præcepit Deus Abrahæ, ut sibi offerret in sacrificium (vaccam trienem, & capram trimam, & arietem annorum trium, turturem quoque & columbam.) Patriarcha Deo obtemperans, pecora (divisit per medium, aves autem non divisit.) Pecora terram aspicientia denotant homines terrenis bonis addictos, aves vero, homines in cœlum oculos attollentes significant. Pecora dividuntur, quia temporalia bona dividunt homines mundanos: aves vero non dividuntur, quia terrena bona non dividunt homines cœlum conspicientes. *Animalia dividuntur, quia inter malos semper sunt jurgia & discordiæ, quia ubi quilibet quærit quod suum est, non potest esse unitas: aves autem non dividuntur, quia boni semper servant unitatem pacis.* Christus etiam Dominus mittens discipulos suos, ut inter eos unionem & pacem conservaret, dixit eis: (Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris, non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam.) *Ut incentiva litis, & instrumenta eriperet ultionis.* Ob eandem rationem [Christus postulatus à quodam, ut inter illum & fratrem ipsius de dividunda hæreditate componeret, operam suam, & quidem tam probæ causæ denegavit: fratrum paci studens, injuriæ occurrens.] (Magister dic fratri meo, ut dividat mecum hæreditatem meam.) Ubi Chrysologus? *Audistis fratres hodie quid à Domino bares petierit mundanorum.* Magister, inquit, dic fratri meo, ut dividat mecum hæreditatem, *præceps cupiditas & incauta, mundanæ litis arbitrum credidit ipsum sæculi cognitorem, & eum voluit fieri divisionis authorem, qui ad resistituendam venerat humani generis unitatem.* Magister dic fratri meo ut dividat mecum hæreditatem. *Hic non magister quæstus est, sed amoris.* Dic fratri meo ut dividat mecum hæreditatem meam. *Quæ major hæreditas, quæ melior hæreditas, quam divinæ vinculum charitatis?* Dic fratri meo, ut dividat mecum hæreditatem: *Cum dicit, Dic fratri meo, præmisit quod charitatem moveat, quod interpellet naturam, quod pulset affectum.* Dic fratri meo, ut dividat mecum hæreditatem meam. *Non potest dicere fratri, Divide, qui per Prophetam docuit, Ecce quam bonum & quam jucundum habitare fratres in unum.* Dic fratri meo, ut dividat mecum hæreditatem meam. *Hæreditas mundana ante posteris infert jurgia, quam conferat censum: antequam dividat facultates, scindit hæredes: antequam debitas tradat singulis portiones, successores ipsos desecat, & mittit in partes: Proinde non est hæreditas ista, sed pugna; & hæc noverca filiorum est, non facultas: ille ditat filios qui relinquit filiis plenissimam charitatem.* Dic fratri meo, ut dividat mecum hæreditatem meam. *Tu quisquis ille es, qui Dominum tali petitione compellas, Dominum provocas, Dominum producis ad litem; cum qua tibi Apostolus hæreditatem dosset, & ostendit esse communem.* Multus est Chrysologus in expendenda cupidi illius petitione. Sed quid responderit Dominus, audiamus: (Homo, inquit, quis me constituit judicem aut divisorem super vos? *Quia correpturus venerat, non damnaturus reum, præcepto removet fomitem jurgiorum dicendo*: Videte, cavere ab avaritia: *hoc est*

Genes. 15.

Hug. Card.

Luc. 10.

D Ambr. l. de Joseph. cap. 2.

Tert. lib. 4. adv. Marc. 28.

Luc. 12. item 16.

Mal. 1.

est dicere: Abjiciatur avaritia, & non erit in hæreditate contentio. Avaritia fratres, parentes negat, germanos dividit, separat socios; hanc qui intra se habuerit, erit nullius, suus non erit. Ab hac avaritia immunes primiceri Christiani, perfecta fraternitate erant conjuncti; ut ipsimet testantur apud Tertullianum: *Ex substantia familiari fratres sumus quæ penes, vos fere dirimit fraternitatem.* Gentiles pulsant, qui terrenorum æstuantes cupiditate scindebant sanguinis & naturæ fraternitatem, ut fortunæ sibi compararent bona: *Sive enim quis inimicitiis, sive prædæ gratia id scelus conficit, prius est ut aut odii, aut avaritiæ fiat impatiens.* Quam pauci sunt hac ætate qui primorum Christianorum æmulentur fraternitatem! Quam multi econtra qui Gentilium imitantur cupiditatem & discordiam, nec attendunt quod *melior est fraternitate sanguinis, Christi fraternitas; quoniam illa interdum sibi inimica est; Christi autem fraternitas, sine intermissione pacifica est; illa inter se communia cum æmulatione dividit; hæc etiam cum gratulatione communicat.* Nec mirum, quia sufflammatur ardore charitatis, quæ non est cupida, neque invida.

Apolog. 39.

Tert. lib. de Pat. 5.

D. August. Ser. 9 de Verb. Apost.

3. *Dilectio non æmulatur, id quidem patientiæ proprium est.* Quasi dicat, Charitas non invidet, quia pacifica & patiens bonam parit voluntatem. Ut autem ratiocinatur Magnus Gregorius, *voluntas bona est, sic adversa alterius sicut nostra pertimescere: sic de prosperitate proximi, sicut de nostro profectu gratulari, aliena damna nostra credere, aliena lucra nostra putare.* Hujus ratio est, quia charitas non respicit meum & tuum, sed quæ Dei sunt: qui autem charitate sunt denudati, nec bonam habent voluntatem, tantum abest ut proximi bona vel mala sua existiment: quin imo, de illius malis lætantur, & de illius bonis tristantur: & quo magis terrena bona, id est facultates, delicias, & honores concupiscunt, eo major invidia tabescunt erga illos, qui hujusmodi bona possident, quibus ipsi orbantur: Nam ut subjungit D. Gregorius, *quidquid in hoc mundo concupiscimus, hoc proximo invidemus.* Videtur enim nobis decedere, quod alteri accedit: *& quando invidus non avarus? quando quidquid habet alter, se computat perdidisse?* Idcirco charitas friget, ubi cupiditas viget: sicut econverso quando fraterna regnat charitas, tunc exulat cupiditas: & *quanto magis regnum cupiditatis destruitur, tanto charitatis augetur.* Nam, ut fatur D. Augustinus, *sicut error scientia, sic livor charitate pellitur.* Aliorsum fuse demonstratum est quam scelerosa sit invidia: nunc sufficiat dicere inimicitias, discordias & jurgia sæpe sæpius ducere originem à livore. *Porro ubi & æmulatio, ibi & furor, & bilis & ira & dolor*, quod multis exemplis declarat eloquenter Chrysologus. *Nam invidia de cœlo abjecit Angelum, de paradiso exclusit hominem; ipsa primum contaminavit terram germano sanguine; ipsa germanos compulit venundare germanum; ipsa Moysem fugavit, Aaron in fratris excitavit injuriam; Mariam maculavit livore germani; ac ne multis, quod pavet mens, quod visus tremit, auditus non capit, ipsum Christi attendit & pervenit ad sanguinem.* Unde ortum est magnum illud prælium factum in cœlo, in quo Michaël & Angeli ejus pugnabant cum dracone, nisi ex invidia Luciferi, quod di-

Tert. lib. de Pat. 12.

Hom. 5. in Evang.

Chrysol. Ser. 4.

D. August. lib. 3. de Doct. Chr. cap. 10. Tert. Præd. to. 3. Tract. de Hypocrita Conc. 6.

Tert. lib. de Sect. 15. Serm. 48.

vinum Verbum humanam potius quam Angelicam assumpturum esset natu-
Tert. lib. de Fat. 5. ram. *Quid primum fuerit ille Angelus perditionis, malus an impatiens, contemno quærere: palam cum sit impatientiam cum malitia, aut malitiam ab impatientia auspicatam: deinde inter se conspirasse, & individuas in uno patris sinu adoleviſſe.* Quid protoparentes ad peccandum induxit, nisi invidia diaboli?
Tert. ibid. *At enim quam primus senserat, per quam delinquere intraverat, de suo experimento quid ad peccandum adjutaret instructus, eandem impingendo in crimen homini advocavit.* Quid Abelis innocui effudit sanguinem, nisi invidia Cain impatienter ferentis quod Deus non ad sua, sed ad Abelis respexisset munera? Nam ut subjungit Tertullianus: *Quod enim ipsum Adam & Evam morti immerserat, docuit filium ab homicidio incipere. Frustra istud impatientiæ adscripserim, si Cain ille primus homicida, & primus fratricida, oblationes suas à Domino recusatas æquanimiter nec impatienter tulit.* Nonne invidia filiorum Jacob Josephum Ismaëlitis vendidit eo quod pater eum præ cæteris diligeret? Nonne Pharisæorum invidia Christum Dominum cruci damnavit?

Christiani, ut pacis & concordiæ sitis sectatores, fugite invidiam, avaritiam & superbiam, quæ pariunt inimicitias, contentiones, dissentiones &
Rom. 12. rixas. Sit in vobis *dilectio sine simulatione, odientes malum; adhærentes bono: bonore invicem prævenientes, charitate fraternitatis invicem diligentes.* Hoc est, charitate fraterna, qua sese diligunt fratres, eadem & nos Christiani, tanquam Filii Dei in Christo, & quasi invicem fratres diligamus; eoque magis quo spiritualis fraternitas, est carnali perfectior. Tertullianus Græcam versionem secutus legit, *amore fraternitatis, invicem affectuosi.* In Græco enim denotatur naturalis & ingens affectus pietatis, quo feruntur parentes in filios. Exoptat itaque Apostolus, ut tam ardentes & dulces affectus
Lib. 5. adv. Marc 14. sentiant & gerant Christiani ad invicem quales gerunt parentes erga suos
Tert lib. de Patien 12. Cap. 2. filios. *Quam dilectionem Apostolus totis viribus sancti Spiritus commendat;* sic sic ad Philippenses scribens: *Si qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis, implete gaudium meum, ut idem sapiatis, eandem charitatem habentes; unanimes, idipsum sentientes.* Quot verbis, quanta energia, quanto affectu, Christianos Philippenses ad concordiam & charitatem fraternam incitat Apostolus! *Si qua ergo consolatio in Christo:* si ego Apostolus vinctus in Domino aliquam possim sperare & expectare consolationem à vobis qui estis in Christo, id est qui estis Christiani, uniti in doctrina, disciplina, & dilectione Christi. *Si quod solatium charitatis:* si charitas vestra mihi aliquod desiderat afferre solatium: *Si qua societas spiritus:* Si qua vobis est mecum spiritus Christi communio & societas. *Si qua viscera miserationis:* si erga miseros estis viscerali misericordia præditi, & erga me vestram ostentare vultis commiserationem. *Implete gaudium meum,* complete, cumulate gaudium meum, & satagite, *ut idem sapiatis,* ut tam intellectu quam voluntate, tam in fide & dogmatibus, quam in amore & affectu, sitis perfecte concordes. *Eandem charitatem habentes;* mutua vos charitate diligentes, quasi una

& ea-

& eadem charitate animati & viventes: Tandem *unanimes, concordes, idipsum sentientes*, ut sit nobis velut eadem anima, eadem mens, eadem sententia, eadem voluntas, & in omnibus eadem consensio, & individua societas. Videte quam impense Philippensibus Apostolus commendet concordiam, in quibus cunctos universaliter Christianos ad charitatem, unanimitatem & pacem stimulat. *Deus pacis qui cœlestibus terrena conjunxit, concedat nobis eadem sapere in alterutrum, & plena unanimitate gaudere* cum Sanctis in cœlo regnantibus. Chrysol. Ser. 138.

CONCIO TERTIA.

Sic & Dominus, in quam introissent domum pacem ei dicere, exemplo eodem est. Mos erat apud Judæos ut cum in aliquam introissent domum, vel quis eis obviam occurreret, pacem optarent. *Mandavit enim & hoc Elizæus cum introisset ad Sunamitim, ut diceret ei pax viro tuo, pax filio tuo?* Idipsum milites David præstarunt Nabal Carmeli. *Sit fratribus meis & tibi pax, & domui tuæ pax & omnibus quæcunque habes, sit pax.* Christus quoque Dominus suis præcepit discipulis, ut in quamcunque intrassent domũ, dicerent: Pax huic domui, & ipsemet executioni mandans quod docuerat discipulos post suam resurrectionem ter eis dedit pacem. Quia pax nos Deo, nobis, & proximis agglutinat. *Bonum est glutinum triplicitur uniens virum virtutis* nimirum cum Deo, cum seipso, & cum proximo. Peccatum divisit hominem à Deo, à seipso, & à proximo, quapropter *merito in terra homini pax est quærenda*: 1. *pax cum Deo*: 2. *pax cum seipso*: 3. *pax cum proximo.* Tert. l. 4. adv. Marc. 24. Tert. L. 1. Reg. 25. Rich. Vict. de grad. Char. D. Bern. Ser. 5. in Fest. omn. Sanct. I. PARS Tert. l. 5. adv. Marc. 13.

Nam si in eum competit pax, cum quo fuit bellum, ei & justificabimur, ad cujus pacem competit redigere hostes ejus aliquando. Homo peccando, Deo intulerat bellum, Dei filius, ut crimini sum Deo reconciliaret hominẽ, humanatus est, eique largitur gratiam, de qua oritur pax, cum Deo, quæ per 1. pœnitentiam recuperatur: 2. sanctimoniã confœderatur; 3. obedientiam conservatur.

1. Deus *gratiam pollicitus*, qua homo cum Deo paciscitur, *præire intinctionem pœnitentiæ jussit*, ut peccator qui suis sceleribus Deo indixerat bellum, *per pœnitentiæ subsignationem ante componeret* offenso Deo satisfaciens. Ut autem docet Guillelmus Parisiensis, confessoris officium est *pacificì inter Deum & pœnitentem mediatoris.* Pœnitens vero mediatoris exequens sententiam, Deo per humilitatem & opera pœnalia satisfacere tenetur. Ex Angelico Doctore homo potest inquirere & obtinere pacem, vel à minus potente, vel ab æqualiter potente, vel à potentiore. A minus potente obinet pacem illum fortiter debellando, & suis subjiciendo legibus. Si Rex rebellem domat subditum, quem in officium vi redigit. Ab æqualiter potente, sive illum aggrediendo, sive illi resistendo inquirit pacem: cum enim eorum vires sint fere æquales, nec unus alterum valeat debellare, Tert. lib. de Pœnit. 2. De sacra Pœnit. c. 22. In cap. 9. Job.

tandiu belligerant, donec belli diuturnitate lassati, paciscuntur. Tandem à potentiori inquirit pacem, non illum detriumphando, neque cum illo æquali sorte diu belligerando, sed humiliter veniam petendo: Peccator cum Deo debet inquirere pacem, non illum debellando, quomodo rex rebellem subditum domat; Deus enim est supremus omnium Dominus, neque viribus ejus resistendo, quomodo terrenus rex alteri regi resistit; etenim *sapiens corde est, & fortis robore, quis restitit ei, & pacem habebit?* sed veniam in pœnitentia humiliter postulando: pœnitenti autem largitur sanctitas & justitia, per quam pax cum Deo confœderatur.

Job. 9.

Tert l. 5. adv. Marc. 13. Cant. 5.

2. *Monet justificatos ex fide Christi, pacem ad Deum habere.* Alludit ad Apostulum sic ad Romanos scribentem: [Justificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum.] Verum Siriaca & Græca versio legunt; *pacem habemus.* Quasi dicat, ut animadvertit D. Ambrosius, reconciliationem & amicitiam cum Deo habemus, eo quod jam sumus justificati: vulgatam editionem sequentes Theodoretus, & D. Chrysostomus legunt: Amicitiam & pacem cum Deo in justificatione acceptam habeamus, idest conservemus: ideoque D. Bernardus hominem gratia sanctificatum hortatur: *Intra in cubiculum pacis, in potentias Domini; quia pax in virtute ejus, memorare justitiæ ejus solius, ut in te sibi obvient justitia & pax. Memoraris justitiæ ejus solius, cum justitia & pax in te osculate se fuerint.* Eodem fere modo D. Augustinus Regium elucidat Prophetam, justitia & pax osculatæ sunt: [Fac justitiam, & habebis pacem; quia osculantur se, ut qui fecerit justitiam, inveniat pacem osculantem justitiam. Duæ amicæ sunt: tu forte unam vis, alteram non facis. Nemo est, qui nolit pacem, sed non omnes volunt operari justitiam. Ama pacem, ama & justitiam: si amicâ pacis non amaveris, non te amabit ipsa pax, nec veniet ad te. Bona res est pax, sed fac justitiam, quia justitia & pax osculatæ sunt.] pax enim cum Deo per opera justitiæ, & mandatorum observantiam conservatur.

Serm. 12. in Cant.

In Psal. 84.

Tert. lib. ad Matt 1.

3. Christiani *pacem in vobis habere, & fovere, & custodire debetis.* Quomodo autem pacem cum Deo custodire poteritis, declarat D. Augustinus. *Pax præceptis regalibus conservanda est.* Dicuntur autem præcepta regalia, vel quia à rege regum imposita sunt; vel quia in charitate quæ est regia virtus continentur. Per horum autem mandatorum observantiam custoditur pax. Ut enim docet D. Augustinus, *Pax hominis mortalis & Dei immortalis, est ordinata in fide, sub æterna lege obedientia.* Absque illa dependentia à Deo, non reperitur ordo, & absque ordine nequit esse pax. Qui Dei transgrediuntur mandata, non habent ordinatam sub lege Dei obedientiam, neque consequenter cum Deo pacem: nam ut fatur D. Augustinus, *contumaciæ crimen est, quod jubetur contemnere, quod præcipitur nosse, quod imperatum est declinare.*

Serm. 169. de Temp.

l. 19 Civ. 13.

Serm. 57. de Verb. Dom.

Pax cum Deo per pœnitentiam recuperatur; per justitiam & sanctitatem confœderatur, & per bona opera & divinæ legis observantiam, conservatur:

servatur: Homines sunt in triplici differentia, quidam non accedunt ad pœnitentiam, neque pacem Deo inquirunt. In nativitate Domini annuntiata est ab Angelis in terra pax hominibus. *Quibus? magnæ scientiæ, magnæ nobilitatis? Non, sed bonæ voluntatis? Et ubi pax, ibi Deus: quia in pace factus est locus ejus: unde patet quod sedes ejus bona voluntas est.* Bonam autem voluntatem non habent, qui Deum non timent & de suis sceleribus non pœnitent, Pacem cum Deo non habent, de quibus Regius Vates: *Contritio & infœlicitas in viis eorum, & viam pacis non cognoverunt; non est timor Dei ante oculos eorum.* Vatablus legit. *Non est justitia cum illis.* Nonnulli pœnitentiam agunt, cum Deo pacem faciunt, simul cum gratia sanctificante illum in suis cordibus recipiunt; verum, denuo peccantes, justitiam amittunt, & *non Deum, sed diabolum habent inhabitantem.* Quod malis pastoribus exprobat ibidem D. Bernardus, [Palpatis dæmones, quia facitis eos in vobis similes Altissimo. Ponam, inquit, sedem meam ad Aquilonem, & similis ero Altissimo: & ipse qui est rex super omnes filios superbiæ, frigore iniquitatis suæ congelavit interiora vestra, & ut fortis armatus custodiens atrium suum, in pace obtinet cathedram voluntatis vestræ, in qua deberet Altissimus residere.] Tertii tandem pacem cum Deo initam peccatum fugientes & operibus justitiæ vacantes, conservare nituntur. [Scriptum est enim: Declina à malo & fac bonum; inquire pacem; & persequere eam. Noli esse salute contentus, quære pacem, ne tibi sit in periculo etiam salus ipsa. Audi ergo Angelum nato eo, qui factus est pax nostra, exultantem atque canentem: pax in terra hominibus bonæ voluntatis: quæ autem bona, nisi ordinata voluntas? quænam est illa? profecto quæ rationi consentanea est,] quæ hominem pacisci cum seipso.

D Bern. Ser. ad Past. congr. in Synod.

Psal. 13.

D. Bern.

Esa. 14.

D Bern. Ser. 1. S. Andræ.

Psal 36.

II. PARS. Tert. lib. adv Valent.

Magnum sane est discrimen inter comprehensores & viatores. Beati & comprehensores: *constabiliti sunt, & in requiem ex veritate compositi*: perfecta incœlo fruuntur pace. *Pax tunc erit perfecta in nobis, quando natura nostra creatori suo inseparabiliter coherente, nihil nobis repugnabit ex nobis*: viatores vero etsi justitia decorati, cum Deo pacem habeant, multis tamen molestiis, cupiditatibus, perturbationibus, sunt agitati. Inde exclamat D. Augustinus: *Qualis est ista pax, quam hic habent homines, tantis resistentibus molestiis, cupiditatibus, indigentiis, infirmitatibus? Non est ista vera, non est ista perfecta pax: sed perfecta erit, cum corruptibile hoc induerit incorruptionem*: Verum licet pax quâ homo fruitur in seipso, non accedat ad perfectionem pacis supernæ Hierusalem quæ nullis est obnoxia tentationibus, nullis æstuat cupiditatibus, nullis agitatur adversitatibus: attamen justi in sæculo gaudent pace in seipsis, qua non potiuntur sceleroſi. Ut autem in quo consistat, dignoscatur, animadvertit D. Bernardus elucidans istud Davidicum: Convertere anima mea in requiem tuam. [Laborat & requiescit anima in conscientia, quia conscientia alia bona, & non tranquilla: alia tranquilla, & non bona. alia nec tranquilla, nec bona, alia bona & tranquilla. Tranquilla & non bona eorum est, qui in spe peccant, & dicunt in corde suo, quod

12. D. Aug. lib de con. cap. 7.

In Psal. 84.

Psal 114.

In Parvis sermonibus. Ser. 16.

quod Deus non requiret, & ista est maxime adolescentium. Bona & non tranquilla eorum est, qui jam conversi ad Dominum, recogitant annos suos in amaritudine. Nec bona, nec tranquilla, eorũ qui multitudine peccatorum desperant. Bona & tranquilla, eorũ] qui 1. peccatorũ tyranni di resistunt :2, Passiones rationi subjiciunt: 3. hujus vitæ molestias patienter perferunt.

Tertull. l. de Res. Car. 47.

1. *Ne ergo regnaverit in corpore vestro mortali delinquentia ad obediendum illi, & ad exhibendum membra vestra arma injustitiæ delinquentiæ.*

Cap. 6.

Hunc locum ab Apostolo mutuatum, tantisper mutavit Tertullianus: Paulus hortatur Romanos [& vos existimate mortuos quidem esse peccato,

Lib. de Vit. Contemp. c. 21.

viventes autem Deo, in Christo Jesu Domino nostro.] Quis sit mortuus peccato belle declarat sanctus Prosper. [quid est mori peccato, nisi damnandis operibus omnino non vivere, nihil concupiscere carnaliter, nihil ambire? ut sicut qui mortuus est carne, nulli jam detrahit, nulli jam adversatur, nullum despicit, nullius pudicitiam callida circumventione corrumpit, nemini violentius exsistit, neminem calumniatur, aut opprimit, non invidet bonis, aut insultat afflictis, non luxuriæ carnis inservit, non violentiæ deditus in se bibendi sitim bibendo magis ac magis accendit, non odiorum facibus inardescit, non compendia injusta sectatur, non potentibus aut aut divitibus adulatur, non inquieta curiositate raptatur, non domesticæ sollicitudinis cura distenditur, non officiolis occurrentium salutationibus delectatur, nec superborum injuriis fatigatur; non eum superbia inflat, non ambitio ventosa præcipitat, non vana gloria turpiter jactat, non desiderium gloriosæ opinionis inflammat, non distentio alieni actus illaqueat, non ad societatem turpium turpitudinis amor inclinat, non rabies insani furoris exagitat, non sumptuosarum deliciarum studium mactat, non ardor animosæ contentionis exanimat.] Fuse denotat Christianum vitiis & peccatis velut mortuum: [quem non facit impudentem audacia, iniquum injustitia, ferum inclementia, varium inconstantia, pertinacem contumacia, insanum vesania, dilitiosum gula, rebellem inobedientia, vanum jactantia, infidelem perfidia, levem facilitas, sævum crudelitas, manducatorem turpis edacitas, impatientem mobilitas, mobilem instabilitas, vagum spiritualis infirmitas, iracundum animositas, suspiciosum perversitas, verbosum vanitas, injuriosum malignitas: qui remotus est prorsus à sæcularibus illecebris; remotus ab immunditiis & inimicitiis; remotus ab insidiis alienis; remotus à rapinis vel occultioribus vel apertis; remotus à mendaciis sive perjuriis; postremo remotus ab omni genere flagitiorum ac facinorum, quibus canaliter viventes Deum offendunt. Sicut inquam, carne mortuus non potest ea facere quæ dixi, nec pati, ita nec his & talibus vitiis omnino non vivunt, qui viventes Deo, carnem suam cum vitiis & concupiscentiis crucifigunt.] Inde concludit Apostolus: *Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus.* Nonnulli volunt Apostolum loqui de peccato proprie; alii vero de concupiscentia: Non dicit autem Paulus,

non

Non tyrannizet; quasi invitis nobis peccatum, quia peccatum in nobis regnare non potest, nisi nobis volentibus, illudque sponte acceptantibus. Ut enim animadvertit Theodoretus; (regnum in hoc differt à tyrannide, quod existat quidem tyrannis invitis subjectis; regnum autem iis volentibus quibus imperatur. Suadet ergo ne peccati potestati amplius assentiantur. Non dicit, ne tyrannidem exerceat peccatum, sed ne regnet. Illud enim est illius proprium, hoc vero nostræ mentis. Perturbationum enim motus, & vexatio, inest nobis natura: eorum autem quæ sunt prohibita actio à nostra mente dependet.) Quasi dicat Apostolus: Carnis rebellionem, concupiscentiæ subsultus, iracundiæ furorem, & reliquas passionum perturbationes, quasi crucem tyrannidem patimini, non sponte tanquam regnum: sit vobis appetitus velut tyrannus, non tanquam rex, cui ultro pareatis: tyranno generose resistendum est, ne ingenuis civibus tollat libertatem, Christianus, ne peccati subdatur tyrannidi debet concupiscentiæ resistere, & passiones rationi subjicere.

2. *Quis Deus omnium conditor, nihil non ratione providit, disposuit, ordinavit, nihil non ratione tractari intelligique voluit.* Deus formans hominem ad imaginem suam dedit ei *rationis frænum*, quo indomitos coërceret passionum impetus, & actiones suas, secundum rectitudinem rationis regularet. Quemadmodum qui inordinatos passionum sequitur motus, in semetipso non fruitur pace, quia *nihil stultitia pacatum habet*; ita qui passiones frænat, & actiones suas per rationem regulat, fruitur pace. Nam ut docet D. Augustinus *pax animæ rationalis ordinata cognitionis, actionisque consensio*, & ut aliorsum ratiocinatur: (Pacifici in semetipsis sunt, qui omnes animi sui motus componentes, & subjicientes rationi, id est menti & spiritui, carnales concupiscentias habentes edomitas, fiunt regnum Dei. In quo ita sunt ordinata omnia, ut quod est in homine præcipuum & excellens, hoc imperet, cæteris non reluctantibus, quæ sunt nobis bestiisque communia. Atque idipsum quod excellit in homine, id est mens & ratio subjiciatur potiori, quod est ipsa veritas unigenitus Dei Filius. Neque enim imperare inferioribus potest, nisi superiori se subjiciat. Et hæc est pax quæ datur hominibus bonæ voluntatis, hæc vita consummati perfectique sapientis est:) qui peccati jugo ultro non se subjicit, concupiscentiis generose resistit, passiones rationi subjicit, & adversa hujus mundi æqualiter & patienter tolerat.

Tert. lib. de Pœnit. 1.

Clf. Alex. 7. Strom.

Senec. Epist. 60. Lib. 3. Civ. cap. 14. Lib. 1. de Ser. Dom. in monte cap. 8.

3. *Patientia pacem gubernat:* ex D. autem Augustino, *patientia hominis quæ recta est atque laudabilis, & vocabulo digna virtutis, ea perhibetur, qua mala æquo animo toleramus.* Patientia quæ pacem gubernat, ducibus commendatur. 1. In hoc mundo nihil appetit, nihil inordinate desiderat, *quid quietius, quam in hoc mundo nihil appetere? quid laboriosius quam terrenis rebus, & desideriis æstuare?* 2. Nulla afflictione, nullo damno & jactura turbatur. *Non contristabit justum quidquid ei acciderit.* Justus qui prospera perverse non exoptat & adversa patienter tolerat,

Tert. lib. de Pat. 15. Lib. de Pat. cap. 2.

D. Greg.

Prov. 12.

D. Auguſt. Ser. 57 de Verb. Dom.

in ſemetipſo fruitur pace, nam *pax eſt ſerenitas mentis, tranquillitas animi, ſimplicitas cordis* & hanc habens mentis ſerenitatem, & animi tranquillitatem poſſidens eſt Spiritus ſancti habitaculum. Unde Tertullianus de patientia, quæ pacem gubernat ſic fatur; *Sedet enim in throno ſpiritus ejus mitiſſimi & manſuetiſſimi, qui non turbine glomeratur, non nubilo livet, ſed eſt tenera ſerenitatis, apertus & ſimplex, quem tertio vidit Elias.*

Tert. lib de Pat. 15.

Lib. de Inter Domo cap. 3.

Quam fœlix ſit anima internam in ſemetipſa poſſidens pacem, belle declarat D. Bernardus. (Beata illa anima, quæ in pace Chriſti fundata eſt, & in Dei amore ſolidata: quæ cum exterius bella patitur, pax interius non turbatur. In qua quæcunque moleſtiæ foris perſtrepant, uſque ad ſilentium intentæ quietis non irrumpunt, quorum guſtu internæ dulcedinis tacta, intus eſt per deſiderium collecta: nec jam foris enormiter incarnales voluntates diſſolvitur, quia totum intus poſſidet in quo delectatur, atque in ſemetipſa pacificata, dum nihil eſt quod foris appetit, tota per amorem intus requieſcit. Talem animam frequenter viſitant Angeli atque Archangeli, & honorificant, utpote Dei templum, & Spiritus ſancti habitaculum.) Sex autem potiſſimum gradibus ad felicem illum internæ pacis ſtatum, aſcendit anima. 1. Habenda eſt pax cum Deo, in ſemetipſa etenim pacem nequit habere niſi cum Deo per ſanctitatem & gratiam paciſcatur: *pax eſt perfectio ſanctitatis.* 2. In bonis operibus eſt exercenda: *fructus autem juſtitiæ in pace ſeminatur.* 3. Rejicienda eſt ſuperfluæ terrenorum ſollicitudo: uti pulvis in oculos injectus, impedit viſum, ita inordinatus temporalium amor mentem obtenebrat, & animum pluribus curis inutilibus, & vanis exagitat: ſane homini mundo addicto, poteſt dici idem quod Marthæ: *ſollicita es & turbaris erga plurima.* 4. Debellanda ſunt vitia, domandæ concupiſcentiæ, fræandæ paſſiones; ſiquidem *conjunctio cœleſtis, eſt in iſta ſeparatione terreſtri.* 5. Invocanda eſt in oratione, divina gratia, ut ejus auxilio, in pugna cum vitiis, concupiſcentiis, & paſſionibus, reportet victoriam: (Quia enim Deo quidem ſubdita in hac tamen conditione mortali, & corpore corruptibili, quod aggravat animam, non perfecte vitiis imperat ratio: ideo neceſſaria eſt juſtis oratio. Nam profecto quamquam imperetur, nequaquam ſine conflictu vitiis imperatur. Et utique ſubrepit aliquid infirmitatis in hoc loco etiam bene conſtigenti ſive hoſtibus talibus victis, ſubditiſque dominanti: unde ſi non facili operatione, certe facili loquutione aut volatili cogitatione peccetur. Et ideo quandiu vitiis imperatur, plena pax non eſt; quia & illa, quæ reſiſtunt, periculoſo debellantur prælio: & illa quæ victa ſunt, nondum ſecuro triumphantur otio, ſed adhuc ſollicito premuntur imperio. Quapropter implorandum eſt Divinum auxilium, ut *ratio vitiis etiam repugnantibus imperet, vel ſubigendo, vel reſiſtendo.* 6. Et quoniam homo, (quandiu eſt in iſto mortali corpore, peregrinatur à Domino, per fidem ambulat, non per ſpeciem: ac per hoc omnem pacem, vel corporis, vel animæ, vel ſimul corporis & animæ, ad illam pacem refert) quam habiturus eſt in

Chryſolog. Ser. 53. Jacob. 3.

Luc. 12.

D. Chryſoſt. Hom. 25 in Joan. D. Auguſt. lib. 19. Civit. 27.

D. Auguſt. 19 Civit. 4.

in cœlo. *Pax plena & aterna erit, cum absorpta fuerit mors in victoriam*, scilicet *in pace illa finali, quo referenda est, & cujus adipiscendæ causa habenda est justitia ista:* quoniam sanata immortalitate, atque incorruptione, natura vitia non habebit: nec cuiquam nostrum vel ab alio, vel à seipso quicquam repugnabit? Non opus erit, ut ratio vitiis, quæ nulla erunt, imperet: tantaque obediendi ibi erit suavitas & facilitas quanta regnandi vivendique fœlicitas.) Hæ sunt viæ, quibus ad pacem conscientiæ pervenitur. D Augustin. in Psal 84. D. Augustin. lib. 19. Civ. 27.

[*Hic est lectus animæ, in hoc requiem capit anima, sed nondum perfectam. Oportet autem ut perfectam possit præstare requiem, non solum bona & tranquilla sit conscientia, sed etiam secura.* Bona autem & tranquilla conscientia est medium ad securam adipiscendam conscientiam. *Intelligendum est id nunc agentibus pacificis, domando concupiscentias carnis, ut ad istam pacem plenissimam quandoque veniatur.* Quærenda est igitur plenissima cœli pax, ut quandoque habeatur. Ut enim ait D. Augustinus, *quisquis illam cum hic est, non quæsierit, illam non habebit, cum venerit:* quomodo autem quærenda est perfecta cœli pax, nisi per pacem cum Deo, cum semetipso, & cum proximo? D Bern. ser. 16. de Parvis. D Aug. lib. 1. Retract. 19. In Psal 33.

Pacem cum omnibus hominibus habetote. Sic loquitur Apostolus apud Tertullianum. (Et quia sociale animal sumus, ex his, quæ in nobis sunt, ad ea quæ circa nos sunt, transeamus, ut si fieri potest, quod ex nobis est, pacem habeamus cum omnibus hominibus.) Cuncti homines ad tres ordines reducendi sunt: nimirum ad domesticos, extraneos, & inimicos. Sectanda est pax cum 1. domesticis: 2. extraneis: 3. inimicis. III. PARS. Tert l. 5. adv. Marc. 14. Rom 12. D Bern ser. de Tripl. Gen Boni.

1. Inter domesticos unius domus, ejusdemque familiæ, *ordinis ratio est.* In hujusmodi autem ordine consistit pax domestica. Ex D. namque Augustino: *Pax domus ordinata imperandi atque obediendi concordia cohabitantium.* Domus, ut plurimum componitur ex viro & muliere, ex filiis & domesticis. Vir caput est domus & paterfamilias, cui non solum domestici, id est servi & ancillæ, non solum filii & filiæ obtemperate tenentur: sed etiam ipsa mulier, *mulieres subjectas esse oportet*, filii & filiæ habentes *imperatam in parentes secundam à Deo religionem* ipsis obsequium præstare tenentur. Tandem domestici, id est servi & ancillæ ultimum in familia tenentes gradum *in omnibus eadem conditione subjiciuntur.* Quomodo autem omnes eandem domum cohabitantes gerere se debeant ad invicem, habes alibi sum declaratum: in præsentiarum commendanda est pax illius domus in qua inter virum & mulierem est *nulla spiritus, carnisve discretio*, in qua filii parentibus obsequuntur, in qua domestici cunctis subjiciuntur. Hujus pacis domesticæ illustre nobis exemplum Roma suppeditat. Cornelius Nepos refert quod Pomponius Atticus in funere matris quam extulit nonagenariam & ipse natus annis sexaginta quinque, gloriatus est quod nunquam cum matre in gratiam rediisset, eo quod nunquam eam offenderat, quod nunquam cum sorore fere sibi coætanea fuisset in simultate. Tert lib. de Par. 10. L. 19. Civ. 11. Tert. lib. de vel Virg. 16. Tert lib. de Pudi. 5. Tert lib de vel. Virg. 7. Tert. Præd. to. 4. Tract. de lege Tert. lib. 2. Justi ix ad Ux. 1.

Verum si fœlix est domus in qua pax domestica viget, infœlix est

profecto in qua regnat discordia inter virum & mulierem, inter filios & parentes; inter fratres ad invicem, *Levius est contra concupiscentiam præliari, &*
D. Chrysost Homil. 62. in Matt. *contra seipsum, quam contra mulierem malam.* Difficile est equidem bellum adversus concupiscentiam, & carnis desiderium! mitius tamen & levius existimat D. Chrysostomus prælium contra rabidum concupiscentiæ appetitum, quam cum muliere mala præliari. *Ex eo itaque itur in furias & animos*
Tert. lib. de Spect. 16. *& discordias, & quidquid non licet sacerdotibus & pacis: inde maledicta, convitia sine justitia odii.* Belle declarat Tertullianus mala quæ ex dissensione viri & mulieris sequuntur cui ansam præbet persæpe mulier, sæpe sæpius ipsemet vir; nam ut moralis fatur Philosophus: *is qui nullius non uxorem concupi-*
Lib. 2. de anim. 18. *scit, & satis justas causas putat amandi, quod aliena est, idem uxorem suam: aspici non vult; & fidei acerrimus exactor, est perfidus.* Filii qui parentibus debent honorem, multoties eis inferunt bellum, ut Absalonis constat exemplo, qui festinata conjuratione, patrem invadere properat, ut ambitum immaturæ regnum parentis sanguine quantocius possideat. Impii filii furorem pertimescens David (ait servis suis qui erant cum eo in Jerusalem. Surgite, fugiamus: neque enim erit nobis effugium à facie Absalon: Festinate egredi ne forte veniens occupet nos, & impellat super nos ruinam) Ubi D. Chrysostomus. *Absaloni properanti ad nefas, tarda sunt cun-*
Hom. de Absalone persecq. David. *cta: festinantem ad facinus videntur remorari disposita. Cupit parricidium ante implere, quam gerat: festinat patrem ante intercipere quam occidat. Sitit sanguinem patris, cruorem appetit genitoris. Timet differre vel modicum, ne aut ira remorata deficiat, aut furia dilata langueſcat.* Multi sunt hac ætate filii, qui si Absalonis furorem non æmulantur, imitantur tamen ambitum; si parentum non fundunt cruente sanguinem, eorum tamen desiderant mortem, & pro hæreditate cum fratribus pugnant *unde in proverbio dicitur: Fratrum contentiones & iræ sunt acerbissimæ & qui se nimium amant,*
Lib. 7 Polit. 7. *hi se nimium oderunt.* Sic loquitur philosophus, denotans nullam majorem esse inimicitiam quam fraternam: nihilque gravius simultatibus & dissidiis fratrum: neque major reperitur pax inter domesticos, & patrem & matrem familias: hujusmodi dissentio oritur interdum ex domesticorum desidia, contumacia, perfidia, interdum ex dominorum sævitia & injustitia, qui domesticos non remunerant, aut injuriose tractant: Inde irascuntur &
Arist. ibid. exagitantur domestici *& hoc non sine ratione contingit. A quibus enim deberi sibi beneficium expectant, ab eisdem non solum privari beneficio, sed insuper læ-*
Lib. 9. Civit. 12. *di se putant.* Hæc sunt quæ perturbant domum, quæ impediunt pacem domesticam, quam etiam à feris ediscendam vult D. Augustinus (ipsæ sæviſſimæ feræ genus proprium quadam pace custodiunt, coëundo, gignendo, pariendo, fœtus fovendo, atque nutriendo, cum sint pleræque insociabiles & solivagæ: non scilicet ut oves, cervi, columbæ, sturni, apes: sed ut leones, vulpes, aquilæ, noctuæ. Quæ enim tigris non filiis suis mutis immurmurat, & pacata feritate blanditur? Quis milvus, quantumlibet solitarius rapinis circumvolans non conjugium copu-

copulat, nidum congerit, ova confovet, pullos alit, & quasi cum sua matrefamilias societatem domesticam quanta potest pace conservat? Quanto magis homo fertur quodammodo naturæ suæ legibus, ad ineundam societatem pacemque cum hominibus, quantum in ipso est, omnibus obtinendam?) Tert. lib. de veland. Virg. 2:

2. *Utpote non extraneam, quia non extraneorum, cum quibus scilicet communicamus jus pacis, & nomen fraternitatis,.* Cum omnibus hominibus in universum communicant Christiani jus pacis, & nomen fraternitatis, quia cum eis in eadem specie & natura consederantur. Ad mutuam illam & fraternam concordiam suo mandato fideles adstringit Christus Dominus, præcipiens: *Diliges proximum tuum, idest omnem hominem*, explicat D. Augustinus: Nam ut fatur aliorsum Hipponensis Antistes *proximus non sanguinis propinquitate, sed rationis societate pensandus est: in quo socii sunt omnes homines.* Inde Christiane, concludit D. Bernardus, *sicut ergo debemus sanitatem corpori, puritatem cordi, sic & fratri pacem.* Declarat autem Mellifluus Doctor, in quo consistat fraterna pax, humana societas, *hæc enim est lex naturalis societatis, ut omnia quæcunque nobis fieri nolumus, alii non faciamus: & quæ nobis fieri volumus, aliis impendere studeamus.* Duæ autem illæ societatis regulæ in natura fundatæ, exacte custodiuntur, *ubi vinculum charitatis, ubi paxunitatis, ubi concordia fraternitatis, ubi amor socialis.* Naturæ similitudo ad amorem socialem inicitat, unio ejusdem religionis charitatem sufflammat & charitas pacem stimulat: *siquidem benigna est, pacem diligit, congaudet unitati, sola quippe est quæillam generat, colligat, solidat, & conservat:* tum cum extraneis: tum etiam cum inimicis. Serm. 26. de diversis. Epist 52. ad Macedon. Ser. 1. de Trip. Gen. Bon. D Bern. Ser 17. de Contentione. D Bern. Ep. 7. Tert. lib. ad Scap 2.

3. *Christianus nullius est hostis*, quia Christiana religio charitate constat & solidatur. Neque amicos duntaxat diligit, sed ad inimicos etiam extenditur: *Ita enim disciplina jubemur inimicos diligere, ut hæc sit perfecta & propria bonitas nostra, non communis; Amicos enim diligere omnium est; inimicos verò solorum Christianorum.* Ex hac inimicorum dilectione, præsertim disciplina Christiana commendatur, cum hostibus etiam, sectatoribus suis injungens pacem: (Laudandi sunt qui amant pacem: qui autem oderunt. melius interim sunt tacendo placandi, quam vituperando provocandi. Verus pacis amator inimicorum ejus est miserator. Quemadmodum enim si lucem istam amares, cæcis non irascereris, sed eos doleres (quale enim bonum tu caperes nosses; & ideo quanto bono illi fraudarentur, conspicires.). Misericordia tibi digni viderentur, & si opes haberes, si artem, si medicamentum, potius ad eos sanandos curreres quam damnandos: ita si pacis es amator, misereare ejus qui non amat quod amas: qui non habet quod habes:) Nam ut belle ad propositum ait D. Augustinus: *Christiana perfectionis est pacatum esse etiam cum pacis inimicis, spe correctionis, non consensu malignitatis: ut si nec exemplum, nec exhortationem dilectionis sequuntur, causas tamen non habeant, quibus nos odisse debeant.* D. Aug. Ser 35. ex additis. per patrem Syrmundum. Lib de ver. Innoc. c. 19.

Pacem Christianam discipulis suis dedit, & reliquit Christus: Illam

cunctis fidelibus concionatores annuntiant, quam quidam amant, quidam oderunt: nonnulli recipiunt, alii repellunt: (Ad dilectores pacis nos conferamus: eorum alii dicuntur recipientes pacem: alii retinentes pacem: alii facientes pacem: possunt & aliis nominibus vocari, scilicet pacati, patientes, pacifici. Et hæc nomina sortiuntur secundum diversos status pacis in quibus proficiunt: Nam pacati per hanc pacem possident terram corporis sui, quia mites sunt. Patientes possident animam suam, quibus dicitur, In patientia vestra possidebitis animas vestras. Pacifici possident non solum suam, sed etiam aliorum in quibus faciunt pacem: unde merito filii Dei vocantur. Pacati ergo dicuntur, qui pacem recipiunt, de quibus scriptum est, Si ibi fuerit filius pacis, requiescet super illum pax vestra. Sed quia pusilli sunt, scandalis exagitati, cito pacé quam receperant: perdunt: Patientes autem sunt qui receptam retinent, nec quavis injuria exasperati, eam amittunt. Istis tanquam robustioribus præcipitur, Pacem diligite & sanctimoniam, sine qua nemo videt Deum. Pacifici vero, qui non solum in se & in aliis eam faciunt, sed etiam volentes auferre diligunt, sicut scriptum est: cum his qui oderunt pacem, eram pacificus.) Hucusque D. Bernardus qui aliorsum exclamat: *Fælix conscientia in qua justitia & pax Osculata sunt. Osculum justitiæ, est inimicos diligere, illatam injuriam patienter ferre: Osculum pacis est odientes invitare ad pacem, discordantes ad concordiam revocare, adversarios pacifice sustinere, & cum omnibus pacem habere.* Ad hanc pacem cum omnibus sectandam Christianos hortatur D. Augustinus *pacem sectemini, ipsam desiderate, ipsam in domo, ipsam in negotio, ipsam in uxoribus, ipsam in filiis, ipsam in servis, ipsam in amicis, ipsam in inimicis diligite*, ut plenissimam in cœlo assequi valeatis pacem.

D. Bern. lib. Sentent.

Matth. 10.

Heb. 12.

Psal. 119.

De Intea. Dom. c. 2.

In Psal. 45.

CONCIO QUARTA.

PLura sunt *ad qua nunc nos velut ad exemplaria provocamur*, ut ad invicem pacem habeamus. Ad id nos stimulant supernæ Hierusalem cives perpetua pace & concordia fruentes. Verum his præter missis trinus, impræsentiarum nobis objicitur imitandus mundus, quorum unum habemus supra nos, alium circa nos, tertium intra nos. Supra nos, mundum Archetypum seu divinum mundum. Circa nos universum seu magnum mundum. Intra nos microcosmum, seu parvum mundum: ad pacem igitur provocamur à trino mundo velut trino exemplari: scilicet 1. archetypo: 2. universo: 3. microcosmo.

Tert. lib. de Orat. 4.

1. PARS. Tert. lib. adv. Prax. 12.

Si te adhuc numerus scandalizat Trinitatis, quasi non connexa in unitate simplici, interrogo quomodo unicus & singularis pluraliter loquitur; Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: cum debuerit dixisse, faciam hominem ad imaginem & similitudinem meam, utpote unicus & singularis. Pungit Tertullianus Praxeam negantem personarum Trinitatem velut divinæ unitati contrariam. Hunc hæreticum multis confutat rationi-

rationibus Tertullianus, fortiter ostendens Trinitatem bene intellectam, non repugnare in divinis: imo necessario esse adstruendam, ut etiam declarat ex modo loquendi divinarum Personarum, dum de productione hominis velut consultant. Divinum illud exemplar debet imitari Christianus ad cujus imaginem & similitudinem formatus est: præsertim quia *Christianismus est vitæ divinæ imitatio*: Gregorio Nysseno annuens frater ejus magnus Basilius ait: *Christianismus quid est? assimilatio Dei quatinus eam assequi potest humana fragilitas natura: Votine reus es te Christianum fore? ne cunctere Deo fieri simulis*, imitare Trinitatem, in qua est 1. unitas sine confusione: 2. distinctio sine divisione: 3. concordia sine dissentione

Homil. 10. in Hexam.

1. Tres divinæ personæ identificantur ad invicem *per substantiæ scilicet unitatem*, Unde *in Trinitate unitas maxime commendatur*. Ut Christiani Trinitatis imitentur unitatem, adeo exoptat Christus Dominus, ut æternum sic deprecetur Patrem: *Pro eis rogo, ut omnes unum sint, sicut & nos unum sumus*. Quasi dicat: Ut ipsi per animorum consensum imitentur unitatem, quam nos per eandem numero essentiam habemus, & sicut nos unum sumus natura divinitatis, ita ipsi sint unū conjunctione charitatis, hac unitate compaginati erant ad invicem primi Christiani. Nam ut refertur in Actis Apostolorum (multitudinis credentium erat cor unum & anima una.) Non physice, quia unusquisque suum habebat cor, suamque animam, sed moraliter. Quare merito miratur Magnus Basilius: *Homines ex diversis nationibus & regionibus profectos, per exactam morum ac disciplinæ similitudinem adeo velut in unum coaluisse, ut in pluribus corporibus unus tantum animus esse videatur, vicissimque plura corpora, unius animi instrumenta*. Hanc mentis & voluntatis unitatem inter Christianos operatur Spiritus sanctus ut acute animadvertit & declarat Cardinalis Damianus. (Sancta Ecclesia licet personarum sit multiplicitate diversa, in unum tamen est sancti Spiritus igne conflata: atque ideo etiam si per corporalem situm, partibus videatur dividi, unitatis tamen intimæ sacramentum nullatenus à sua valet integritate corrumpi. Iste itaque spiritus, qui est procul dubio unus & multiplex, unus in majestatis essentia, multiplex per diversa charitatum dona, dat Ecclesiæ sanctæ quam replet, ut & in universitate sit una & in suis partibus tota:) Subjungit Cardinalis: (Quia nimirum neque hic pluribus verbis unius personæ solitudo præjudicat, neque illic multitudo fidelium à singularitate discordat: quia per unitatem sancti Spiritus, qui & singulis inest, & omnes replet, & hic solitudo pluralis, & illic multitudo intelligitur singularis.) Mentis unitatem quā habent inter se fideles, denotatam vult Magnus Gregorius per mala punica in veste summi Sacerdotis appositā, *hinc in Sacerdotis veste juxta divinam vocem tintinnabulis mala punica conjunguntur. Quid enim per mala punica, nisi fidei unitas designatur? Nam sicut in malo punico uno exterius cortice multa interius grana uniuntur; sic innumeros Ecclesia populos unitas fidei contegit, quos intus diversitas meritorum tenet*, nī

Tert. lib adv. Prax. 12. D. Bern Ep. 7.

Joan. 17.

Cap. 4.

Lib. Constit. Monast. c. 1. 9.

Opusc. 15. c. 6.

2. part pastor. cap. 4.

Tract. 74. in Joan.

net, ni potiùs dicamus quòd granum punicum in quo multa coadunantur grana, denotat charitatem qua Christiani habent unum cor. Inde à posteriori colligit D. Augustinus, *Si charitas dedit animabus facit animam unam, & de tot cordibus facit cor unum, quanta est charitas inter patrem & filium.* D. quoque Athanasius ex ordinata divini prototypi unitate concludit: *Sicut unitas Trinitatis non confundit ordinem, sic unio charitatis non confundit ordinem*; ut alibi ex professo demonstratum est, quod ibi videndum remitto, ut considerem in Trinitate distinctionem personarum absque divisione:

Serm. 4. cont. Arr. Tertul. Præd. To. 7. Tract. de Amor. Prox. Concio. 2.

Tert. lib. adv. Prax. 2.

2. *Oeconomia sacramentum unitatem in trinitatem disponit, tres dirigens Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum*; Tres autem illæ divinæ Personæ realiter distinguuntur, quia realiter referuntur, Pater refertur ad Filium, & Filius viciſſim refertur ad Patrem: Pater & Filius tanquam duo spirantes & unus spirator referuntur ad Spiritum sanctum; Spiritus quoque sanctus ad Patrem & Filium refertur: relatio autem realis nequit esse nisi inter extrema realiter distincta: verum tres illæ divinæ Personæ realiter

Tert. ibid.

distinctæ *numerum sine divisione patiuntur.* Tum quia sunt eædem essentialiter licet distinguantur personaliter; quomodo etiam in Trinitate verificatur istud axioma philosophicum (quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se) eo scilicet modo quo sunt eadem uni tertio, Personæ divinæ sunt eædem uni essentiæ. Non sunt autem eædem in personis: ergo sunt eædem inter se non personaliter; sed essentialiter: Tum quia divinæ Personæ ob essentiæ unitatem nunquam separantur; sed per circumincessionem mutuo sibi inexistunt: Pater est in Filio, Filius in Patre: Pater & Filius in Spiritu sancto, & Spiritus sanctus in Patre & Filio: Tum quia Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto qui est nexus amborum eos indissolubiliter uniens: Charitas merito vinculum nuncupatur, quia unionem quidem, non divi-

D. Bet. Ep. 7.

sionem facit. *Nam seipsam non potest negare; nec enim in se divisa est: novit potius in se divisa conjungere, conjuncta dividere nescit.* Christiani charitate conjuncti, Trinitatem æmulantes, etsi individualiter distincti, sunt tamen corde & amore conjuncti: Tum quia sicut personæ divinæ sunt eædem essentialiter, ita

D. August. Tract. 74. in Joan.

multitudinis credentium erat illis anima una, & cor unum in Deum. Quia scilicet Deus erat medium illos charitate connectens; charitas enim amat Deum propter semetipsum & proximum propter

Orig. Hom. de Elcana.

Deum: *Omnes justi unum sapiunt, unum sentiunt, unum Deum venerantur, unum Dominum Jesum Christum confitentur: uno spiritu Dei replentur: Unde merito & ipsi omnes, unum dicuntur.* Tum qui sibi mutuo per dilectionem inexistunt, anima enim magis est præsens ubi amat, quam

S. Max. Ser. 6. de Frat. Amor.

ubi animat: *Nihil est concordiæ comparandum: unus enim quasi multiplicatur. Si concordes fuerint duo, aut decem, sed illorum quisque duplex redditur, inveniesque in decem unum, atque in uno decem.* Et quod est

Ter. lib. 2. ad Vxor. 2

stupendum magis, iniis qui per charitatem sibi præsentes sunt habitat & inexistit ipsemet Deus: *Talia Christus videns & audiens gaudet: his pacem suam mittit; ubi duo ibi & ipse, ubi & ipse ibi malus non est.* Tum quia quemad-

quemadmodum in divinis Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, qui est amborum nexus, ita Christiani diligunt se Spiritu sancto, id est amore supernaturali, qui de Spiritu sancto procedit, & quem personalis amor infundit cordibus, quapropter postquam Christus deprecatus est Patrem, pro unione discipulorum, sic orationem suam concludit: *Vt dilectio qua dilexisti me in eis sit.* Hujusmodi autem dilectio est Spiritus sanctus. Etenim Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto qui charitatem fidelibus largitur, imo & semetipsum dat, ut sese mutuo diligant: *Conciliatrix amicitiæ est virtus, medium uniens Deus:* scilicet Christianos ad invicem connectens ut divinam æmulentur Trinitatem, in qua inter personas divinas est mutua concordia absque ulla discordia & dissentione. Opusc. 61 cap. 9.

3. Ex identitate naturæ inter divinas personas, individua oritur concordia; *Vt merito unum sit Pater & Filius, per concordiam.* Hanc voluntatis unitatem & concordiam inter divinas personas agnoscit etiam Gregorius Nazianzenus: *Quoniam Trinitas unus est Deus & esse creditur, non minus propter concordiam, quam substantiæ identitatem.* Christiani charitate compaginati, sanctissimæ Trinitatis æmulantur concordiam: uti enim tres divinæ personæ, unam habent mentem, unam voluntatem, unam concordiam, eundem in omnibus absque ulla dissentione sensum & consensum, ita inter perfectos Christianos est mutua absque ulla discordia consensio. Unde sic fantur apud Gregorium Nazianzenum: *Non minus quam ipsa secum divinitas (nisi hoc nimis magnifice dictum videatur) inter nos consentimus, concordesque sumus, labiumque unum & vox una existimus, animo atque ore Patrem & Filium & Spiritum sanctum celebramus; idque de nobis prædicitur, quod vere in nobis sit Deus, eos à quibus unitur, uniens,* & inter se concordes efficiens: *Non est enim Deus dissentionis, sed pacis,* qui in semetipso summa fruens pace, illam in Christianis desiderat, ut cum Deo valeant esse concordes; quia *non potest concordiam habere cum Christo, qui discordiam voluerit habere cum Christiano.* Quare Christianum sic urget D. Augustinus: *Quid tibi commune cum discordia Christiane, quæ authori pacis placere non potuit?* Quid simultates amas quæ à diabolo sumunt originem? *Discordiam in corde tuo diabolus seminat, ipse plantavit, ipse inhabitavit. Nonne ille est semper discordiarum seminator, dissentionis author & origo rixarum?* Dissentiones inter Angelos posuit in cœlo, dissentiones posuit in paradiso inter Deum & protoparentes; ab exordio mundi dissentionem posuit inter germanos; & nunc quoque inter pravos Christianos discordiam seminat. Quem sic loquentem inducit Tertullianus: *In meo sunt, tentabo illos vilibus scidiis, affectionibus, aut inter se dissentionibus.* Quod perverse exequitur nam pacem cordis extinguit, Christianam concordiam rumpit, faces odiorum accendit, lites parit, rixas gignit, jurgia seminat, ad discordias, inimicitias, & vindictas stimulat. Christiani, ne in tot malorum baratrum vos injiciat diabolus, *inveniat vos pace munitos, concordia armatos, quia pax vestra bellum est illi.* Uti qui sunt concordes inter se cum Deo pacificuntur, & diabolum debellant, Text. lib. de Trin: 22. Orat. 1. de Pace. Orat. 2. de Pace. D. Bernard. Ser. 3 in Fest Omn. Sanct. D Aug ser. 57. de Verb. Dom D. Aug in Ser Com. Ser. 10. L. ad Mart. 1. Tert. ibid.

bellant, ita qui rixantur ad invicem, cum diabolo confœderantur, & adversus Deum pugnant: *Quare aut Christi charitatem amplectere Christiane aut discordiæ author, de similitudine operum parem te esse cognosce.* Noli associati cum diabolo, neque per discordiam, ejus imitare malitiam, sed potius cum Deo habe concordiam, & per charitatem fraternam imitare mundum archetypum à quo mutuatur pacis altitudo & sublimitas, sicut à mundo universo pacis pulchritudo & venustas.

B August. Ser. 57. de Verb. Dom.

M. PARS. Tert. l. 1. adv. Marc. 21. Tert. Apol. 17. Tert lib. de Pall. 2. D. Aug. l. de Ver. Relig. cap. 46. Tert lib. adv. Hermog 22. Tert. lib. adv. Hermog. 19.

Mundo & apud Græcos ornamenti & cultus nomen est. Multa sunt quæ mundi ornatum & venustatem ostendunt: 1. Rerum quæ illum componunt universalitas. *Unde & Græci nomen mundo Kosmon accommodaverunt,* 2. Creaturarum, quæ in illo continentur diversitas: *Quippe si mundus ex diversis substantiis officiisque constabit.* Tandem 3. admirabilis ordo, quo cuncta disponuntur: Etenim *nihil est ordinatum, quod non sit pulchrum:* Mundialis autem ordinis pulchritudo apparet, in præcipuis universi partibus, scilicet 1. elementis: 2. cœlis: 3. Angelis.

Tert ibid.

1. *In principio fecit Deus cœlum & terram: Adoro Scripturæ plenitudinem, qua mihi, & factorem manifestat & facta.* Circa præfatum locum ex Scriptura sacra desumptum quatuor sunt observatu dignissima: 1. *Principium sive initium, inceptionis est verbum, non alicujus substantiæ nomen.* Confutat Tertullianus Hermogenem, qui materiam Deo coævam admittebat, asserens Deum ex præfata materia, non ex nihilo produxisse mundum. Hunc hæreticum redarguit auctoritate Scripturæ sacræ testantis Deum primum fecisse cœlum & terram; *quæ priora sunt facta; Merito sic præfatur Scriptura: In principio fecit Deus cœlum & terram.* 2. Deum non omnia simul creasse, sed successive sex dierum spatio, ut refert Moyses sacer historicus: cujus rationem subministrat Philo Judæus: (Nam si omnia simul & semel fecisset condigna, minus ordinis fuisset in rebus tam pulchre conditis: Nec enim est quicquam pulchri in confuso ordine: Ordo vero est consequentia seriesque, rerum præcedentium & sequentium.) Scriptura namque referens quid singulis diebus factum est: *Atquin singillatim desiniens nihil confusum, & in confusione incertum æstimare facit tam divisa relatio certorum & distinctorum elementorum.* 3. Cum dicitur (creavit Deus) Hebraice habetur *Elohim:* quod nomen judicem sonat, quasi Deus judex mundum condiderit: *A primordio creator tam bonus, quam & justus, pariter & utrumque processit:* Deus tanquam judex creasse dicitur mundum, ne putetur mundi opificium, secundum rerum essentias duntaxat conditum, & confusa inordinatione inconcinnum extitisse. Ad hunc tollendum errorem inducitur Deus judex secundum justitiam distributivam velut operans, juxta diversas cujusque naturas, sedem, gradum ac ordinem unicuique tribuens; idcirco *cum situs proprios eis adscribit, negavit confusionem substantiarum, quarum demonstrando dispositionem, demonstravit etiam distinctionem:* & tum per distinctionem, tum per ordinatam illam dispositionem sapientis judicis peregit officium. Ut enim ait D. Augustinus; *summo Deo cuncta administrante quæ fecit, nihil inordinatum, nihil injustum*

Lib. de Opif. Mund.

Tert. lib. adv Hermog. 20. Tert. l. 2. adv. Marc. 21.

Tert. lib. adv. Hermog 30.

Lib. 83. quæst. quæst. 27.

stum in seculo est: Quasi ordo creaturarum, sit opus justitiæ quæ potissimum elucet in ordine & dispositione elementorum: *Omnia ut bonitas concepit, ita justitia distinxit. Totum hoc judicato dispositum & ordinatum est. Omnis situs, habitus elementorum, effectus, motus, status, ortus, occasus singulorum, judicia sunt creatoris.* Etenim si temere ac sine ordine omnia confusa fuissent, creatura quævis quantumvis pulchra, ipsa ordinis confusione devenustaretur, nihilque in mundi opificio pulchrum apparuisset: Quare 4. Deus mundum apte concinnans, miram ei contulit pulchritudinem: *Siquidem omnia opera sua Deus ordine consummavit, inculiu primo elementis, depalans quodammodo mundum, dehinc exornatis velut dedicans.* Exinde consummata mundi fabrica, post præmissum rerum omnium examen valde bona & pulchra aspectabilia divinis oculis cuncta apparuerunt. Peracto sex diebus mundi opificio, inducitur Deus omnium creaturarum egregius encomiastes: (Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.) Quælibet creatura in suo gradu spectata, & secundum se considerata, *bona* duntaxat dicitur: at universitas ex singulis conflata, *valde bona* prædicatur. Unde autem novam hanc excellentiam & pulchritudinem mutuatæ sint singulæ creaturæ ex associatione cum aliis, belle declarat D. Augustinus: nimirum ex venusto ordine quo omnes sunt dispositæ; *Simul vero universa valde bona, quia ex omnibus constitit universitatis admirabilis pulchritudo. In qua illud etiam quod est bene ordinatum, & loco suo positum, eminentius commendat bona, ut magis placeant, & laudabiliora sint.* Ordo rerum quæ intra elementa continentur bonitatem & pulchritudinem commendat: nam ut philosophatur D. Augustinus: *Omnia quanto magis moderata & speciosa, ordinata sunt*, ut constat ex cœlis quorum venustas & pulchritudo ex ordinatione potissimum mutuanda est.

Tert. lib. 2. adv. Marc. 18.

Tert. lib. adv. Hermog. 29.

Genesa.

In Enchir. cap. 11.

2. *Bonitas creatoris operata est mundum, justitia modulata est.* Hujusmodi autem concentus, seu harmonia, ex convenienti consensione procedens, apparet non solum in universo mundo; ut vult Philo Judæus: *Continua quædam, & quasi modulata partium mundi consensio, harmoniam efficit*; sed etiam in cœlis, ut somniavit Pithagoras, licet ignoraverit *qua dispositione regantur cœli, quomodo ibi unus quidem hymnus indeficiens concinens ab omnibus prædicet Deum.* Cunctæ creaturæ quæ in mundi ambitu continentur Deum prædicant, *qui totam molem istam de nihilo expressit in ornamentum majestatis suæ.* Verum specialiter *cœlum sideribus coronatum* splendidius Dei decantat gloriam. Nam si præstantia effectus causæ demonstrat excellentiam, nonne cœli venustas nos inducit ad inferendum Dei decorem? *Pulchrum est cœlum, sed pulchrior est fabricator cœli.* Causa namque æquivoca est pulchrior suo effectu; Deus autem fabricator est cœlorum, qui tanquam effectus primæ causæ ejus decantant gloriam juxta illud Davidicum; *Cœli enarrant gloriam Dei*: tum ob vastam eorum immensitate molem: tum ob celerrimam motus velocitatem: tum ob fulgidum siderum splendorem: tum ob invariabilem in diem ac noctis successione constantiã. Sed præcipue ut vult quidã

Tert. lib. 2. adv. Marc. 18.

Lib. de Oppit Mund. c. 1.

D. August. in Psal. 32.

Tert. Apol. 17.

Tert. lib de Cor. Mil. 13.

D. August. in Psal. 85.

Psal. 18.

Anonymus in Catena Patrum Græcorum apud Corderium ob admirabilem pulchritudinem quæ in eorum ordine conspicitur. (Symmachus autem hæc magis dilucide transtulit: Cœli enarrant gloriam Dei: non verbis aut sermonibus, quorum audiantur voces; sed in omnem terram exivit sonus eorum. *Nam neque sermonem, neque vocem emittentes, sed proprium ordinem ostendentes, omnem terram & mare, ad laudu canticum invitant.* Sileat perennis diei ac noctis successio, taceat immensa cœlorum vastitas, incomprehensibilis motus velocitas, rutilans siderum splendor, stupendus orbium cœlestium ordo, Dei magnificentiam præclarius loquitur, & loquacius evulgat: præcipuæ cœlorum dotes cedunt rato opificis ordini, quasi ordo census sit rerum, & ex eo potissimum, tum eorum pulchritudo, tum Dei gloria censeatur. Verum licet *cœlum sit opus pulcherrimum, omnis tamen invisibilis creatura, excedit etiam pulchritudinem cœli.* Loquitur de Angelis D. Augustinus qui pulchrescunt tum ob spiritualem eorum naturam, tum ob mirum ordinem, quo dispositi sunt.

D. August. l. 1. de Gen. cont. Manich. 11.

Tert. lib. adv. Prax. 3.

3. Monarchia divina per tot legiones & exercitus Angelorum administratur, sicut scriptum est: Millia millium assistebant ei, & millies centena millia assistebant ei. Verum supremus omnium opifex & Dominus, in tot Angelorum miriades *non solum potestativum, sed & ordinativum capit principatum.* Existimat tamen Rupertus Abbas ante prælium factum in cœlo à Joanne Evangelista relatum, in quo Angeli rebelles debellati sunt, innumeram Angelorum multitudinem, necdum in novem choros fuisse distributam: atque adeo ex omnibus & singulis Angelorum ordinibus, tunc permixtis aliquos infeliciter cecidisse. *Ergo non antequam caderent apostatæ Angeli, jam erant ordines distincti: sed illis cadentibus, isti qui permanserunt, in ea quæ firmati sunt remuneratione, sunt & ordinati, novemque Ordinibus distincti.* Verum non est verisimile quod Deus *creator & ordinator omnium rerum naturalium:* tantam Angelorum multitudinem confusam, indistinctam & inordinatam produxerit: & si ut ratiocinatur D. Augustinus, *quanto minus moderata, minus speciosa; minus ordinata sunt, minus bona sunt:* cum Angeli superent in bonitate & pulchritudine elementa, cœlos, cunctaque creata, quæ venustantur *quasi ordinis nomine*, rationabiliter non potest Angelis denegari ordo: Ut autem animadvertit Photius apud Oecumenium in istud (Nescitis quoniam Angelos judicabimus?) rebelles & apostatæ Angeli *propriæ mentis pravitate ab ordine suo exciderunt.* Non quod prima Hierarchia degeneraverit in secundam, aut tertiam, aut quod superior unius Hierarchiæ ordo in inferiorem sit immutatus, v. g. Seraphin in Archangelum, Archangelus in Angelum: peccatum conscientiam depravat, naturalia non mutat; sed ideo dicuntur à suo ordine excidisse; quia exciderunt vel à dependentia Dei adversus quem sua pravitate rebellarunt; vel à gratia quam peccato amiserunt: vel à jamjam sibi futura beata cœli gloria, si fideles permansissent: vel à pace qua fruuntur in Empireo beati Angeli, juxta cujusque naturam in novem ordines consultissime distributi: ita ut alii

Tert. lib. adv. Hermog. 19. Apocal 12. L. 2. in Gen. c. 15.

D. August. lib. 1. Conf. 10.

Lib de Nat. Bon. c 3.

Tert. lib. adv Hermog 19. 1. Cor. 6.

aliis ordinatissime præsint subsintque ordinatissime distinctione pacati. Quia ut fatur Richardus à sancto Laurentio, *inter Angelos major non opprimit minorem, sed semper in summa pace & quiete consistunt.* Lib. de laud B. Virg.

Christiani, attollite oculos *ad ordinationem operum* Dei; considerate situm elementorum, cœlorum dispositionem, & varios Angelorum ordines, ut sitis pacis studiosi. *Est autem pax tranquillitas ordinis, ordo autem est pariũ disparium que sua loca tribuens dispositio.* Pulchra sane pacis definitio, & magni Augustini ingenio digna. Profecto si pax est tranquillitas ordinis, ordo est parium dispariumque sua loca tribuens dispositio, frustra pax & concordia speratur in domo, in civitate, in republica, in militia, in foro, in Ecclesia; ubi æqualium inæqualiumque est indistincta & inordinata commixtio. Domus, seu respublica, ubi nullum est parium dispariumque discrimen, de confusa inordinatione æmulatur infernum, *ubi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.* [Non quod supplicia quæ ex lance divinæ justitiæ prodeunt, sint inordinata: Deus enim plagarum modum decernit juxta criminum mensuram:] sed quia omnes præsciti incertis sedibus vagentur. & impares cum imparibus versentur, ut omnes sint pares cum imparibus in unum fasciculum colligati; atque quasi una omnes catena colligati futuri sint, ita nullo inter illos dignitatis ordine servato crucientur, sicut plures racemi confusa inordinatione permixti in eodem torculari calcantur: est enim infernus *torcular iræ Dei.* Christiani non inferni sed cœli sitis æmulatores, & si inter supernæ Hierusalem cives desideratis annumerari, pacem amate: & si pacem amatis, ordinem consulte statuite, sancte servate, strenue zelate, & ut vos hortatur Apostolus: [omnia honeste & secundum ordinem fiant:] seu ut Sirus legit *omne cum decore, & cum ordine fit*; quasi pulchritudo sit ab ordine inseparabilis, ut constat ex mundo universo à cujus ordine mutuatur pacis pulchritudo & venustas, sicut à microsmo pacis teneritudo & societas. Tert. lib. ad v. Hermog. 19. D. Aug lib. 19. Civit 13. Job 10. D. Greg. Apoc. 17. 1. Cor. 14.

Homo microcosmus seu parvus mundus nuncupatur; quia omne quod est in universo seu magno mundo, *in ipso significatur, quia in ipso continetur.* Quomodo istud Dominicum intelligit magnus Gregorius: Prædicate Evangelium omni creaturæ;] scilicit homini: nam *omnis creaturæ nomine intelligitur homo*; habens esse cum elementis, vitam cum arboribus, sensum cum animantibus; intellectum cum Angelis, idcirco *Parvus mundus est homo; & essentiæ omnis tum in aspectum cadentis, tum oculorum aciem fugientis, nodum ac vinculum in seipso fert.* Parvus autem ille mundus anima & corpore adunatur. In præsentiarum non est consideranda unio animæ & corporis quæ sunt partes physicæ ex quibus essentialiter constat, sed unio membrorum quibus integratur corpus, & à quibus imitanda est pacis teneritudo & societas, quia omia membra in uno & eodem corpore 1. adunantur: 2. adjuvantur 3. conservantur. III. PARS. Tert. lib. de vel. Virg. 4. S. Joan Dam. Orat. de Transfig. Dom. Tert Apol. 34. 1 Cor. 12.

1. *Corpus sumus de conscientia religionis*; de quo eodem modo disserendum est, ac de corpore naturali & animali hominis: *sicut enim corpus unum*

pus unum est, & membra habet multa; omnia autem membra corporis cum sint multa, unum tamen corpus sunt, ita & Christus unum corpus habet, nempe Ecclesiam, ex cunctis fidelibus aggregatam: *Semel dixerim, una Ecclesia sumus.* 1. In corpore naturali sunt varia membra diversis officiis destinatu; (nunc autem posuit Deus membra, unumquodque eorum in corpore sicut voluit) In corpore etiam Ecclesiæ sunt plura membra, in varios gradus distributa, & diversis officiis accommodata. [Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primum Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores, deinde Virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, guberantiones, genera linguarum, interpretationes sermonum: numquid omnes Apostoli? numquid omnes prophetæ? numquid omnes Doctores? numquid omnes virtutes? numquid omnes gratiam habent curationum? numquid omnes linguis loquuntur? numquid omnes interpretantur.] 2. Membra corporis naturalis, quamtumvis inter se diversa, & variis officiis destinata, sunt tamen de corpore ad cujus integritatē pertinent: [nam & corpus non est unum membrum, sed multa: si dixerit pes quoniam non sum manus, non sum de corpore: Num ideo non est de corpore? Et si dixerit auris: quoniam non sum oculus, non sum de corpore: num ideo non est de corpore? si totum corpus oculus: ubi auditus? si totum auditus, ubi odoratus?] Omnes etiam fideles, licet natione diversi, ordinibus & officiis distincti, sive boni sint, sive mali, sunt de corpore Christi, & ad mysticum Ecclesiæ corpus pertinent, cui per baptismum inserti sunt. [Et enim in uno spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive Judæi, sive Gentiles, sive servi, sive liberi.] 3. Nobiliora corporis naturalis membra, non contemnunt ignobiliora. Caput quod est rationis sedes, non despicit cæteras corporis partes, licet non adeo nobilibus operationibus occupatas. [Et quæ putamus ignobiliora membra esse corporis, his honorem abundantiorem circumdamus.] Membra ignobiliora sunt pedes, quos milites, nobiles, fœminæ diligentius vestiunt, custodiunt, calceant, elegantibus crepidis, calceis, ocreis ornant, & muniunt, ne in saxa impingant, ne incedendo lædantur, nemo frigore vel humore noxiam aliquam intemperiem contrahant, quæ in stomachum & caput redundet. Qui in corpore Ecclesiæ mystico, aliis antistant, vel generis nobilitate, vel honoris dignitate, vel ingenii, scientiæ, aut virtutis sublimitate, sibi inferiores non despiciant: &, ut fatur Apostolus *nihil per contentionem, neque per inanem gloriam: sed in humilitate superiores sibi invicem arbitrantes:* id est per humilitatem quisque alium se superiorem & præstantiorem arbitretur & existimet: Considerans enim ea quæ habet à seipso, & ea quæ proximus habet à Deo, merito hunc sibi præfert: quia dona quæ proximus habet à Deo majora sunt iis, quæ habet à seipso: Hoc enim ingenium est humilitatis, intueri seipsum, & ea quæ habet à se, nimirum proprios defectus: considerare vero in aliis, bona & dona, quæ habent à Deo: sicut econverso superbiæ proprium est, intueri sua bona, & aliorum mala.

Tert. lib. de vel. Virg. 2.

Philip. 2.

mala. [Sed inter hæc sciendum est, quia sicut electi quique hoc semper in aliis attendunt, quod à Deo melius acceperunt quam ipsi, ut eos sibi in cogitatione præferant, seque illis, in humilitate substernant: ita reproborum mens nunquam considerat quid alter boni amplius quam ipse, sed quid boni ipse amplius quam alter habeat: neque enim pensat quæ bona spiritus alter acceperit, & ipsi desint: sed quæ bona ipsi, & quæ mala alteri adsint.] Experientia constat, Deum ita sua dona distribuisse, ut neminem præterierit, sed cuique etiam plebeio dotem aliquâ contulit, in qua præcellat alios. Sic videmus in naturalibus, hos ingenio, illos judicio, alios praxi excellere, hos in eloquentia, illos in philosophia, alios in Jurisprudentia, hos in fabrili, illos in pictura, alios in pistoria, imo in una & eadem arte, v. g. sculptoria, hunc in isto sculpturæ genere, alium in alio præstare: adeoque si quis solerter singula consideret, neminem tam vilem inveniet, qui non à natura habeat indolem, habilitatem, & dexteritatem aliquam, in qua eminere possit, si illi sese addicat, in eaque se exerceat. Idem est in iis quæ mores, virtutes, & Christianam spectant disciplinam. *Rarus est, qui non insigne aliqua gratia, præter alios donatus inveniatur, qua maxime & Ecclesiam juvare possit, & ministrare Christo.* Itaque si illud in proximo consideremus, in quo eminet, absque dubio illum nobis superiorem arbitrabimur: & licet dotes ejus exterius non appareant, existimare debemus esse aliquam in illo occultam gratiam, qua nobis antistat, etiamsi bonum nostrum, quo illo superiores videmur, non sit occultum. 4. Ignobiliora membra corporis naturalis, nobilioribus non invident: pedes in luto incedentes, non dolent quod oculi in capite sint collocati, neque quod adeo sollicite non sint custodi, ac cor. (Et si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra: sive gloriatur unum membrum. congaudent omnia membra.) Si quis enim percutiat pedem, percussionem pedi factam sibi appropriat os, dicens: Cur me cædis? & si manus aliquam accipit liberalitatem, hanc sibi arrogat lingua gratias agens: membra etiam corporis Ecclesiæ nulla debent invidia tabescere, sed fratrum prosperitate lætari, de eorum adversitate dolere. *Non potest corpus de unius membri vexatione lætum agere, condoleat universum, & ad remedium conlaboret, necesse est.* Etenim charitas non invidet, charitatis etiam generosa soboles, nempe *voluntas bona est, sic adversa alterius, sicut nostra pertimiscere: sic de prosperitate proximi, sicut de nostro prosectus gratulari: aliena damna nostra credere, aliena lucra nostra reputare.* 5. Dum aliquod membrum corporis naturalis, casu & fortuito, alteri membro affert damnum? istud de alio non sumit vindictam. Caput ex lapsu pedis contusum, pedi non indignatur; manus cui altera manus abscidit digitos non sumit cultrum ut eam similiter feriat, ultio illatum non sanaret vulnus, sed potius augeret malum & dolorem. Non dissimiliter in Ecclesia *non fit schisma in corpore, sed ipsum pro invicem sollicita sunt membra.* Tandem 6. membra corporis naturalis summa fruuntur pace & concordia, unumquodque suo gradu contentum, non ambit aliud, neque

D. Greg. 10. in Ezech

Lyppom. in cap. 56. Exod. Lect. 1.

Tertull lib. de Pœnit. 10.

Greg. Magn. Homil. 5. in Evang.

1. Cor. 12.

neque invidet nobiliori, sed cum aliis unitur, totum integrat corpus, & omnia eadem anima informantur & vivunt. Idipsum à Christianis exposstulat Apostolus, tanquam à membris corpus Ecclesiæ componentibus *Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro.* Anima autem corporis Ecclesiæ est fides, quam habent omnes fideles, etiamsi improbe vivant: Ecclesia est quasi homo civilis & politicus (suam habens animam, suumque corpus Ecclesiæ sunt fideles, qui exterius & visibiliter eandem Christi professionem fidem, quique inter se cum eodem capite visibili, scilicet summo Pontifice, Christi in terris vicario, communicant in eadem lege, eadem doctrina, eodem sacrificio, iisdem sacramentis, eodem cultu: hæc enim est exterior forma Ecclesiæ, prout est respublica visibilis. Sicut autem embryo prius vivit anima sensitiva, diciturque vivens & sentiens, quam vivat anima rationali: ita fidelis per fidem prius vivit, vereque est vivens pars Ecclesiæ: etiamsi nedum habeat charitatem, ea tamen habita, longe nobiliori anima & vita vivit. Quam enim anima rationalis excedit sensitivam, tantem charitas excedit fidem. De hac secunda & nobiliori forma loquitur Apostolus, quando solos justos charitate præditos vocat corpus & Ecclesiam Christi: non quidem excludere volens fideles qui in peccato sunt, sed denotare intendens sanctos charitate pollentes, esse perfectiori modo corpus Ecclesiæ, perfectioremque habere Ecclesiæ formam, vivereque non solum anima fidei, qua vivunt etiam fideles in peccato existentes, sed etiam vita gratiæ & charitatis quæ est perfectissima Ecclesiæ forma, anima & vita, ratione cujus Ecclesia dicitur sancta, quia nobilissima ejus pars quæ est justorum, sancta est. Adde ex Tertulliano: *Ecclesia vere Christus.* Christus enim non tantum est caput Ecclesiæ, sed corpus: quia omnia membra Ecclesiæ sustentat, & in omnibus operatur. Per doctorem docet, per ministrum baptizat, per fidelem credit, per pœnitentem pœnitet. Sicque Christus non localiter, sed mystice & virtualiter, sive operative, & per efficientiam, est corpus, hypostasis, anima, & Spiritus totius Ecclesiæ; & sicut Ecclesia est corpus Christi quasi capitis; sic vicissim Christus est corpus Ecclesiæ, quasi in omnia Ecclesiæ membra se per gratiam & operationem transfundens. Quomodo sæpe ait Apostolus nos unum esse in Christo, nos per baptismum incorporari & complantari Christo. Quomodo adhuc Christus ait ad Saulum: [*Quid me persequeris?* id est Christianos qui sunt membra mea. *In membris suis Christus est, non enim Christus in capite & non incorpore: sed Christus totus in capite, & in corpore: quod enim membra ejus, hoc ipse.* Trina hac unione in fide, in charitate, & in Christo, perfecti conflorescantur Christiani, æmulantes unionem & concordiam membrorum corporis naturalis quæ ad invicem adunantur, & adjuvantur.

Lib. de Pœnit. 10.

Act. g. D. Aug. Tract. 28. in Ioan.

Tert lib. de Pœnit. 10.

2. *Cæterum inter fratres atque consortes, ubi communis spes, metus, gaudium, dolor, passio: quia communis Spiritus, de communi Domino & Patre; quid tu hos aliud, quam te opinaris?* unde illis tua debes impendere officia, non secus ac membra corporis naturalis, quæ non solum

solum per se, sed etiam pro aliis membris sua exequuntur ministeria: *Non potest oculus dicere manui, Opera tua non indigeo: aut iterum caput pedibus: Non est mihi necessarii.* 1 Cor. 12. Pes ambulat pro oculo, pro ore, pro ventre: & vicissim pro pede oculis videt, auris audit, venter concoquit. Quod si nolit pro pede videre oculus, auris audire, venter concoquere, non tantum pedem sed seipsum lædet oculus, aut venter: perinde ait D. Chrysostomus: ac si una manus aliam amputet, seipsam debilitat; robustior enim est si aba lia manu habeat auxilium. Subjungit aureum eloquentiæ flumen: [Si patiatur oculus, omnia dolebunt, omnia cessabunt; non pedes ibunt, non manus operabuntur, non fiqui jam consuetis cibis ventri lubebit, oculorum licet sit dolor. Quid ventrem oculo mordes? quid pedes remoratis? quid manus vincis? quia innexa natura sunt omnia, modoque ineffabili compatiuntur. Huc advocare lubet apologum ventris à membris deserti, quo ingeniose usus est Menenius Agrippa, ut populum Romanum à senatu segregatum, redintegraret: (Tempore illo quo in homine non ut nunc, omnia in unum consentirent inter se, sed singulis membris suum cuique consilium, suus sermo fuerat; ferunt indignatas reliquas partes, sua cura, suo labore ac ministerio, ventri omnia quæri: ventrem in medio quietum nihil aliud quam datis voluptatibus frui: conspirasse inde, ne manus ad os cibum ferrent, ne os acciperet datum, nec dentes conficerent. Hac ira dum ventrem fame domare vellent, ipsa una membra totumque corpus ad extremam tabem venisse: inde apparuisse ventris quoque haud segne ministerium esse, nec magis aliquam alere eum, reddentem in omnes corporis partes hunc, quo vivimus vigemusque, divisum pariter in venas maturum confecto cibo sanguinem; comparando hinc, quam intestina corporis seditio similis esset iræ plebis in patres, flexit Menenius mentes hominum.) Apostolus etiam colligit quantum venter humano corpori sit necessarius: *Sed multo magis quæ videntur membra corporis infirmiora esse, necessariora sunt.* Quemadmodum igitur pro toto corpore vident oculi, brachia laborant, manus alimenta suscipiunt, stomachus concoquit & digerit cibos, jecur sanguinem mittit ad omnes venas; ita cuncta Ecclesiæ membra singulis membriis debent præstare auxilium, & ad imitationem corporis naturalis, cujus membra, per mutuum auxilium conservantur. Tit. Liv. 1. 2 Decad.

3. *Ita nostrum est, quodcunque nostrorum.* Sic loquuntur fideles qui sunt membra corporis Ecclesiæ, quibuscum sunt non solum fide sed etiam charitate conjuncti, sine qua quælibet virtus sensim perit & moritur. Verum prius membra corporis naturalis consideremus, ut ex illorum conservatione & devenustate, ruina & deformitate, inferamus membrorum corporis Ecclesiæ vel vitam & decorem, vel mortem, & horrorem. *Habent quidem singula membra proprium sui munus officii, quod tamen tunc implere poterunt, si connexa sibi & compaginata, perfecti corporis perveniant ad decorem*: Quod si ab aliis dividantur membris, suum ministerium exercere nequeunt, proprium decorem amittunt, tandemque corrumpuntur & pereunt. Oculi exemplum Tert lib de veland. Virg. 2. Chrysol. Ser. 132.

proponit Chrysologus : *Est membrorum commercio pretiosus oculus, sed si perseverat in corpore. Alioquin ubi corpori defuerit, sibi non aderit : debent illi membra omnia suæ lucu obsequium, sed & ipse oculus sentit corpori se debere, quod lux est. Qui utique cum omnibus membris ministratum membrorum providerit, evulsus à corpore nec sibi videt.* Dum est in corpore oculus, est in fastigio hominis, corporis splendor & decus. At à diffidio & separatione è corpore, sic vilescit & squallet, ut divisionis squallore infuscetur, tenebrescat, sibique reddatur sordidus, qui totum nobilitabat hominem, dum corpori individuus erat. Subjungit Chrysologus : *Homo quid aliud te docuit in tuo corpore, aut sit divisa conjunctio, aut tam conjuncta divisa, nisi ut ex multis unus, & unus in multis viveres ?* Per fidei unitatem, pacis concordiam, charitatis vinculum, qui cæteris Ecclesiæ membris sunt conjuncti, splendent & venustantur : qui ve-

Chrysolog. rò discordia & odio sunt disjuncti, dedecorantur. *Hoc interest inter congregationis plenitudinem gloriosam, & separationis præsumptam de ignorantia, aut negligentia vanitatem ; quod in salute & honore integri corporis, species est unitas membrorum : & in separatione viscerum est fœda, lethalis & horrenda pernicies.* Speciem & decorem integri corporis non habent, imò potius devenustan-

Chrysolog. tur, *qui corpus Christi dissipant, membra dispergunt : nec ad decorem suum patiuntur formam dominici habitus pervenire : quam Propheta cùm vidisset in spiritu canebat :* Psal. 44. *Speciosus forma præ filiis hominum.* Nec mirum si decorem non habent cùm sint mortui gratiæ & charitati, à qua animarum mutuatur pulchritudo, ut exemplo oculi à capite separati demonstrat Chrysologus. *Quisquis ille est, qui se putat esse aliquid, talu instructus exemplo manear in Ecclesia, ut sit aliquid, alioquin ubi defuerit illi, sibi esse mox desinit.* Uti fidelis à fide deficiens desinit esse membrum Ecclesiæ, quia non amplius animatur à fide quæ est vita fidelis : ita qui charitatem non habet, est quidem Ecclesiæ membrum, sed mortuum, quia non animatur à gratia, quæ est vita justorum.

Coloss 3. Quapropter justos sic hortatur Apostolus : *Induite vos ergo sicut electi Dei, sancti, & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam.* Nulla virtus sola per se subsistere potest : sed ad sui conservationem aliarum indiget auxilio : Modestia opus habet patientia, ut in injuriis & contumeliis ferendis modestè se gerat ; patientia opus habet humilitate, nisi enim sit humilis, superbos sibi insultantes æquo animo non tolerabit. *Super omnia autem charitatem habete, quod est vinculum perfectionis :* cùm enim sit nexus & vinculum cunctarum virtutum, sequitur nec eas simul, nec quamlibet seorsim posse diu consistere, sine charitate. *Et pax Christi exultet in cordibus vestris, sicut vocati estis in uno corpore.* In Græco habetur : palmam ferat pax, ut quæcunque opinionum, rerum, factorum diversitas, vel adversitas accidat, pax conservetur, primum studium sit pacis conservandæ, ut potius à nostra sententia recedamus, imò bona nostra amittamus quam pacem, quæ cæterarum rerum etiam dispendio conservanda est, ne unio membrorum corporis Ecclesiæ rumpatur. Etenim si natura inter

membra

membra corporis humani & naturalis, tantam concordiam curat & servat, nec finit inter illa ullam discordiam aut dissentionem, quanto magis fides, charitas, & Christi spiritus & gratia, debet operari concordiam & pacem inter membra corporis Ecclesiæ?

Belle ad propositum Moralis Philosophus: (Fac nos singulos, quid sumus? præda animalium & victimæ. Quoniam cæteris animalibus in tutelam sui satis virium est: quæcunque vaga nascentur, & actura vitam segregem, armata sunt. Hominem imbecillitas cingit, non unguium vis, non dentium, terribilem cæteris fecit. Nudum & inermem societas munit. Duas res dedit quæ illum obnoxium cæteris, validissimum facerent, rationem, & societatem. Itaque qui esse nulli posset, si solus existeret, societas illi dominium omnium animalium dedit. Societas terris genitum, in alienæ naturæ transmisit imperium, & dominari etiam in mari jussit. Hæc morborum impetus arcuit, senectuti adminicula prospexit, solatia contra dolores dedit. Hæc fortes nos facit, quod licet contra fortunam advocare. *Hanc societatem tolle, & unitatem generis humani, qua vita sustinetur, scindes.* Quemadmodum homo solus absque aliorum societate, ferarum obnoxius foret crudelitati, neque vitam posset conservare naturalem; ita & Christianus à fratrum societate per discordiam divisus, diaboli est expositus malitiæ, neque vitam supernaturalem valet conservare. At quemadmodum societas inermi & imbecillo homini dedit ferarum imperium, & providit auxilia & remedia ad naturalem vitam conservandam; ita Christianorum societas & concordia dæmones debellat, & vitam supernaturalem conservat: *Veritatem autem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia qui est caput Christus: Ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem junctu-ram subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscujusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem in charitate.* Fideles debita Christianitatis officia exequentes, per charitatem, & charitatis opera crescunt in Christo, qui tanquam caput influit gratiam & vim crescendi & augescendi in singula membra totius corporis Ecclesiæ. Animadvertit autem D. Chrysostomus per charitatem fieri triplex augmentum: Unum singulorum membrorum corporis Ecclesiæ; aliud totius corporis Ecclesiæ; tertium ipsiusmet Christi capitis Ecclesiæ. 1. Singula membra, id est singuli fideles juxta suam naturam, statum, & conditionem suscipiunt incrementum à Christo, qui instar capitis influit spiritum, gratiam, vegetationem & vim crescendi. 2. Singulis membris crescentibus, dum singulis operatur Christi Spiritus & gratia juxta cujusque membri modum & exigentiam, totum corpus Ecclesiæ crescit, ædificatur, perficitur. 3. Christus tanquam caput, crescit in Ecclesia velut in suo corpore: dum enim Ecclesia crescit, crescit quasi Christus, id est Christi influxus, fides, gratia, operatio, gloria, regnum. Christus autem tanquam caput nostrum, motum, sensum, & vitam spiritualem influit per junctu-ras, id est per mutuam

Lib. 4. de Benef. 18.

Ephes 4.

unionem qua unum membrum alteri, id est unus fidelis alteri jungitur & subordinatur: tum per externam unionem, communionem, & communicationem, in iisdem dogmatibus, sacramentis, sacrificiis, orationibus, concionibus, lectionibus, conventibus: tum per internam unionem animorum, dilectionem, pacem, concordiam. Ad externam unionem pertinet omnis proximorum societas, institutio, ædificatio, quibus in spiritu & pietate, promoventur fideles, mutuis exemplis, exhortationibus, institutionibus, consiliis, orationibus. Internam unionem operatur charitas animans corpus Ecclesiæ, cujus caput est Christus, membra singuli fideles, junctura mutua fidelium unio & communicatio, anima fides & charitas, spiritus vitales & animales, gratiæ prævenientes & excitantes, quæ à cerebro, id est Christo descendunt, & singulis membris, id est fidelibus, communicantur, quos charitas tanquam anima facit crescere in Christo. Singulis autem in fide & charitate crescentibus, crescit quoque totum Ecclesiæ corpus: magnitudo enim profectus, incrementum, & perfectio cujusque fidelis, ac consequenter totius Ecclesiæ, ita est in profectu, incremento, & perfectione fidei & charitatis, & consequenter aliarum virtutum: ita tantum in actibus fidei & charitatis, ac consequenter in earumdem habitibus quisque fidelis proficit, tantum crescat spiritualis ejus magnitudo, & quantum in iisdem crescunt omnes fideles, tantum crescat & perficiatur totius Ecclesiæ magnitudo. Quapropter, fratres, mutuam unionem, concordiam & pacem amate & servate, ut per eam Spiritus Christi & Ecclesiæ participes effecti, crescatis in fide & charitate, & mereamini accipere in cœlo charitatis consummationem.

CONCIO QUINTA.

Tert. lib. de Res. 47. 2. Cor. 13.

IPse *autem Deus pacis sanctificet vos totos.* Tertullianus Apostolum æmulatur, Deum, Deum pacis nuncupantem: *Pacem habete, & Deus pacis & dilectionis erit vobiscum.* Poterat à Paulo vocari Deus cœli & terræ, Deus Deus hominum & Angelorum; Deus potentiæ & majestatis; Deus exercituum & præliorum; Deus justitiæ & ultionum; tot tamen honoris & gloriæ titulis prætermissis appellatur duntaxat Deus pacis, pacis auctor, donator & largitor: (Quoniam loquitur pacem in plebem suam:) *Vox ergo Dei pax est, ad pacem vocat.* Plura sunt quæ nos ad recipiendam pacem stimulant: præsertim, quia 1. à Deo donatur: 2. sanguine Dei comparatur: 3. corpore & sanguine Dei conservatur.

D. Aug. in Psal. 84.

1. PARS. Tertull. lib. de Præsc. Hær. 7.

Inde Marcionis Deus melior de tranquilitate, à Stoicis venerat. Marcion Stoicorum errorem sequutus Deum otiosum & à cura & severitate

te alienum volebat. Verum omisso illo Hæresiarcha, *Tranquillus Deus, tranquillat omnia* pacem largiens hominibus. Falso existimarunt Gentiles, fictitios quos colebant deos, esse pacis authores. *Pax & venia à diis immortalibus impetrata.* Sic fatur Servius apud Livium: Romanæ quoque eloquentiæ princeps, à diis immortalibus propriorum facinorum veniam, & totius Reipublicæ pacem expostulat: verum quomodo largiri poterant pacem, quam numquam possederant? Jupiter namque, Mars, Neptunus, fuérant continuis bellis exagitati; & quomodo valebant concedere criminum veniam, cum fuerint sceleribus contaminati? Deus verus quem colimus, utrumque largitur ut asseverat Apostolus: *Gratia vobis & pax à Deo.* His verbis denotat Paulus Deum esse tum gratiæ, tum pacis causam efficientem: & quia opera Trinitatis ad extra sunt indivisa, pax ex æquo à tribus personis procedit, quæ sunt unus Deus, & una & eadem potentia operantur. Ex D. namque Chrysostomo præpositio *à* est communis Patri, Filio, & Spiritui sancto, cum pax ab eorum bonitate & potentia procedat, quæ sunt perfectiones essentiales toti Trinitati communes. D. quoque Augustinus acute animadvertit, quod *Pax est una dictio ex tribus litteris constans, ad significandum Trinitatem & unitatem in Deo, à quo pax ipsa procedit.* Addit S. Antoninus Archiepiscopus Florentinus primam litteram, scilicet *p* significare Patrem, quæ est prima Trinitatis persona: *a* quæ est secunda littera, denotare Filium qui tenet medium inter Patrem & Spiritum sanctum; litteram vero *x* ex duabus lineis conjunctis formatam repræsentare Spiritum sanctum qui à Patre, Filioque procedit estque illorum nexus. Attamen licet pax sit à tribus personis proprie & efficienter; appropriate tamen loquendo pacem 1. Pater cogitat: 2. Filius tractat: 3. Spiritus sanctus donat.

D. Bern. ser. 23. in Cant. Lib. 1.

Philipp. 1.

Homil. 1.

Dei Filius *dictus est magni consilii Angelus: magnum enim cogitatum Patris, super hominis scilicet restitutione, annuntiaturus sæculo erat.* Quinam autem fuerit magnus ille Patris cogitatus quem Dei Filius tanquam magni consilii Angelus, annuntiaturus erat super hominis restitutione, declarat ipsemet Pater aiens apud Hieremiam: *Ego cogito cogitationes pacis, & non afflictionis.* Hæc autem cogitatio pacis nihil aliud est, quam æternum Dei beneplacitum liberale & gratuitum Dei consilium & decretum, quo proposuit, statuit, decrevit Deus ab æterno ex mera sua bonitate, clementia, misericordia, hominem peccato perditum, absque ullo suo merito redimere per Christum. Quomodo intelligendum est istud: *Pax hominibus bonæ voluntatis.* In Græco habetur, beneplaciti & benevolentiæ divinæ: ubi ly *bonæ voluntatis*, non est particula limitans ly *hominibus*; ita ut sensus sit; Pax sit hominibus, non omnibus, sed iis tantum, qui sunt bonæ voluntatis, uti passim explicant auctores: sed est particula causalis, dans causam cur nato Christo pax optanda & danda sit hominibus, quia scilicet Deus suam bonam voluntatem, benevolentiam, beneplacitum, reconciliationem, amicitiam. & ut fatur Paulus *propositum* hominibus jam per Christum exhibere

Tert. lib. de Car. Chr. 14.

Cap. 29.

Luc. 2.

Rom. 22.

destinavit & decrevit: Sic Theophylactus, Euthymius, & plures alii præfata Lucæ verba intelligunt.

Serm. 1. de Annunt. D. Bernardus expendens istud Davidicum: (Ut inhabitet gloria in terra nostra, misericordia & veritas obviaverunt, justitia & pax osculatæ sunt,] sex acute meditatur. 1. Primo homini in suæ productionis exordio quatuor datas à Deo fuisse virtutes quibus tanquam vestimento salutis induebatur. (Acceperat ergo homo misericordiam, custodem scilicet atque pedissequam, ut ipsa præveniret, ipsa & sequeretur eum, ipsaque protegeret & conservaret ubique. Vides qualem nutritium contulit parvulo suo Deus, qualem dedit pedissequam homini recens nato. Sed erat illi necessarius etiam eruditor tanquam ingenuæ, & rationali creaturæ, ut non sicut jumentum aliquod custodiretur, sed tanquam parvulus educaretur. Cui sane magisterio nemo poterat aptior inveniri, quam veritas ipsa, quæ eum in agnitionem summæ perduceret aliquando veritatis. Interim vero ne sapiens inveniretur ut malum faceret, esset que peccatum ei tanquam scienti bonum, & minime facienti, justitiam quoque qua regeretur accepit. Adhuc autem & pacem, qua foveretur & delectaretur, addidit manus benignissima creatoris. Quid huic deerat; quem misericordia custodiebat, docebat veritas; regebat justitia, pax fovebat?) 2. Hominem peccantem fuisse his quatuor virtutibus, quibus induebatur, exutum. (Sed heu homo iste ad multam perniciem & insipientiam sibi, descendit de Hierusalem in Hiericho. Siquidem incidit in latrones, à quibus & ante omnia legitur despoliatus.) 3. Nudatum & despoliatum criminosum hominem non posse revestiri, nisi nudaretur Christus, suaque amitteret indumenta. [Nec vero poterat revestiri, vel ablata sibi recipere vestimenta, nisi Christus amitteret sua: sicut enim vivificari in anima nisi interveniente corporali morte Christi non potuit, ita nec revestiri sine ejus despoliatione.] 4. Ob casum & peccatum hominis, gravissimam fuisse ortam contentionem inter veritatem & justitiam ex una parte, & misericordiam & pacem ex altera parte. (Gravis quædam inter virtutes videtur orta contentio. Siquidem veritas & justitia miserum affligebant, pax & misericordia zeli hujus expertes, judicabant magis esse parcendum: sunt etenim collactaneæ hæ duæ sibi sicut priores.) 5. Justitiam & pacem, ad tribunal æterni Patris causam & litem detulisse, & coram illo unamquamque, jus suum multis propugnasse rationibus. (Unde & factum est ut perseverantibus illis in ultione, & prævaricatorem hinc inde cædentibus, & præsentes molestias futuri cumulantibus comminatione supplicii, illæ secederent in cor Patris, redeuntes ad Dominum qui illas dedit: Solus siquidem ipse cogitabat cogitationes pacis, cum afflictionis plena omnia viderentur. Siquidem non cessabat pax, non ei misericordia dabat silentium, sed pio quodam susurro paterna pulsantes viscera loquebantur: Numquid in æternum projiciet Deus, aut non apponet ut complacitior sit adhuc? Numquid obliviscetur misereri Deus? Et quamvis diu multumque visus sit dissimulare Pater miserationum, ut interim satisfa-

risfaceret zelo justitiæ & veritatis: non tamen fuit infructuosa supplicantium importunitas, sed exaudita est in tempore opportuno. Forte enim interpellantibus tale dicitur dedisse responsum? Usquequo preces vestræ? Debitor sum & fororibus vestris, quas accinctas videtis ad faciendam vindictam in nationibus. Justitia & veritas vocentur & veniant, & super hoc verbo pariter conferamus. Sane ex deliberatione communi ascendit veritas ad constituram diem, sed ascendit usque ad nubes, nedum plane lucida; sed subobscura, & obnubilata adhuc zelo indignationis. Medius autem Pater luminum residebat, & utraque pro parte sua utilius quod habebat, loquebatur. Summa controversiæ totius hæc fuisse videtur. Eget miseratione creatura rationalis, ait Misericordia quoniam misera facta est, & miserabilis valde. Venit tempus miserendi ejus, quia jam præteriit tempus. E contra Veritas, Oportet inquit, impleri sermonem quem locutus es Domine. Totus moriatur Adam necesse est cum omnibus qui in eo erant, qua die vetitum pomum in prævaricatione gustavit. Ut quid ergo, ait Misericordia, ut quid me genuisti Pater citius perituram? scit enim Veritas ipsa, quoniam Misericordia tua periit, & nulla est si non aliquando miserearis. Similiter autem econtrario & illa loquebatur; quis enim nesciat quod si prædictam sibi prævaricator sententiam mortis evaserit, periit, nec permanebit jam in æternum veritas tua Domine?) Ad terminandam hanc contentionem & litem Veritatem & Pacem missas fuisse ad Filium Dei, cui datum est omne judicium, in cujus conspectu Misericordia & veritas obviaverunt sibi, eadem verba querimoniæ repetentes: at Dei Filius illam terminavit litem, admirandum adinveniens conciliandi modum. (Porro judex inclinans se digito scribebat in terra: Erant autem verba scripturæ, quæ pax ipsa legit in auribus omnium. Hæc dicit, perii. si Adam non moriatur: illa dicit, perii, nisi misericordiam consequatur. Fiat mors bona, & habet utraque quod petit. Obstupuere omnes in verbo sapientiæ, & forma compositionis pariter atque judicii. Siquidem manifestum fuit, nullam eis querimoniæ occasionem relinqui, si fieri posset quod utraque petebat, ut & moreretur, & misericordiam consequeretur. Sed id quomodo fiet? inquiunt. Mors crudelissima & amarissima est, mors terribilis & ipso horrenda auditu. Bona fieri quænam ratione poterit? At ille. Mors, inquit, peccatorum pessima, sed pretiosa fieri poterit mors sanctorum. An non pretiosa erit, si fuerit janua vitæ, porta gloriæ? Pretiosa inquiunt; sed quomodo fiet istud? fieri ait, potest, si ex charitate moriatur quis, utique qui nihilominus debeat mori. Neque enim detinere poterit mors innoxium, sed destruetur paries medius, solveturque chaos magnum, quod inter mortem vitamque firmatum est. Bonus visus est sermo, utpote fidelis, & omni acceptione dignus. Sed ubi poterit ille innocens inveniri, qui mori velit, non ex debito, sed ex voluntate, non ex malo merito, sed ex beneplacito suo? Circuit veritas orbem terræ, & nemo mundus à sorde, nec infans cujus est unius diei vita super terram. Sed & misericordia cœlum omne perlustrat,

lustrat, & in Angelis quoque, ne dixerim pravitatem, minorem tamen invenit charitatem. Redeunt ad constitutam diem veritas & misericordia, anxiæ plurimum, non invento quod desiderabant. Tunc vero seorsum pax consolans eas? Vos, inquit, nescitis quicquam nec cogitatis. Non est qui faciat bonum hoc, non est usque ad unum. Qui consilium dedit, ferat auxilium. Intellexit rex quid loqueretur, & ait: pœnitet me feciſſe hominem. Pœna, inquit, me tenet, mihi incumbit sustinere pœnam, pœnitentiam agere pro homine quem creavi. Tunc ergo dixit, Ecce venio. Non enim potest hic calix transire nisi bibam illum. Et accersito Gabriele: Vade inquit, dic filiæ Sion, Ecce rex tuus venit. Festinavit ille, & ait: Adorna thalamum tuum Sion, & suscipe regem. Porro venturum regem misericordia & veritas præverunt: justitia thronum præparat. Pax cum rege venit. Inde est quod nato Domino Angelorum chorus canebat, pax hominibus bonæ voluntatis sed & tunc justitia & pax osculatæ sunt) humanato Dei filio ut justitiæ satisfaceret, & pacem inter Deum & hominem tractaret.

Tert. lib de Carn. Chr. 14.

2. *Vt hominem gestaret Christus salus hominis fuit causa: scilicet ad restituendum quod perierat, homo perierat, hominem restitui opportuerat*, unio enim hypostatica ad restaurandam aliquam naturam, in eadem natura debet fieri, idcirco Dei filius humanatus est, ut inter Deum & hominem tractaret pacem. *Filius à Patre processit, & venit in mundum, ut qui prius erat cogitatio Patris in corde Patris, fieret & ipse pax in sinu matris: voluitque sibi ab Isaia Prophetæ principis pacis gloriosum titulum acclamari.* Ideo pax inter Deum & homines inita nuncupatur ab Apostolo *pax Christi*, quia hanc pacem Christus de cœlo in terram detulit: Unde Angeli nato Christo, annuntiarunt pacem hominibus: quam sanxit & præcepit ipsemet Dominus, dicens discipulis: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis*; voluitque ut Christianismus, & Evangelium esset lex schola & professio pacis.

D. Bern. ser. de S. Benedicto. Cap. 9.

Coloss. 3.

Tert. lib. de ad Nat. 18.

At cur Dei filius Angelicam non assumpsit naturam, & *medio pacis* rebelles Angelos non reconciliavit cum Deo. Quando enim in aliquo regno à rege desciunt principes & populi, rex prius pacisci tur cum principibus quam cum populis. Homines & Angeli inierunt bellum adversus Deum, & tamen numquam rebelles Angelos in gratiam recepit: homines vero sceleroſos ad reconciliationem admittit: *Gestaret Christus nihil tale de causa.* Varias autem Patres afferunt rationes quibus demonstrare nituntur conveniens fuisse ut Dei Filius humanam non Angelicam repararet & Deo reconciliaret naturam, è quibus unam duntaxat selegi à Tertulliano & D. Augustino mutuatam. Quia scilicet Angelus *à Deo in bonum conditus: postea vero à semetipso translatus in malum, desit hominem ejectum à Dei obsequio: & ex illo deliquit ex quo delictum seminavit: atque ita exinde negotiationis, id est, malitiæ suæ multitudinem exercuit, delictorum scilicet.* Peccavit Angelus, peccavit homo, Angelus propria malitia, homo diaboli astutia & nequitia: Angelus absque ullo mediatore criminis qui illum ad peccatum induceret: homo nego-

Tert. ibid.

Tert. lib. adv. Marc. 20.

negotiatione mediatoris iniqui qui illum decepit, & ad peccandum induxit. Quapropter conspiciens Deus Angelum *ab institutionis forma, libidine propria concepta ultro malitiæ exorbitasse*, non dedit illi mediatorem reconciliationis; quia vero homo habuerat mediatorem dissentionis à Deo, æternus Pater misericordia motus super eum, Filium suum misit in mundum, mediatorem pacis, & ut fatur Tertullianus, *Dei & hominum sequestrem*. Tertulliano arridens D. Augustinus sic ad propositum philosophatur: 1. Dei Filium inter Patrem & Spiritum sanctum, non esse illorum mediatorem. *Mediator inter Deum, & Deum esse non posset, quia unus est Deus; mediator autem unius non est, quia inter aliquos medius est.* Tres autem Trinitatis personæ sunt unus Deus. 2. Angelos fideles, non indiguisse mediatore reconciliationis, cum nunquam à Deo descierint: *Angeli porro, qui non lapsi sunt à conspectu Dei, mediatore opus non habent, per quem reconcilientur.* 3. Angelos rebelles qui absque mediatore divisionis, separati sunt à Deo, nullum habere reconciliationis mediatorem. *Angeli qui nullo suadente, spontanea prævaricatione sic lapsi sunt, per mediatorem non reconciliantur.* 4. Hominem qui per mediatorem criminis diabolum deliquit: per mediatorem Christum veniam accepisse. *Restat ergo ut qui mediatore superbo diabolo, superbia persuadente dejectus est, mediatore humili Christo, humilitatem persuadente erigatur: nam si Filius Dei in naturali æqualitate Patris manere vellet, nec se exinaniret formam servi accipiens, non esset mediator Dei & hominum; quia ipsa Trinitas unus Deus est, eadem in tribus Patre, Filio, & Spiritu sancto Divinitatis æternitate, & æqualitate constante.* 5. Hominem rectum quandiu in innocentia permansit, non indiguisse mediatore, sed tantum postquam justitiam originalem amisit, & à diabolo superatus fuit. *Cum factus est Adam homo scilicet rectus, mediatore non opus erat. Cum vero genus humanum longe peccata separaverunt à Deo, per mediatorem qui solus sine peccato est, vixit & occisus est: reconciliari nos oportebat Deo, ut & humana superbia per humilitatem Dei argueretur & sanaretur: & per eandem naturam quam se decepisse lætabatur diabolus, vinceretur.* 6. Christum esse Deum & hominem. Est *homo etsi Deus: Adam novissimus, etsi fermo primarius.* Non esse autem mediatorem præcise qua Deum, nec etiam præcise qua hominem, sed qua Deum simul & hominem: *Inde est mediator Dei & hominum, quia Deus cum Patre: quia homo cum hominibus. Non mediator homo prater Deitatem, non mediator Deus prater humanitatem. Ecce mediator. Divinitas sine humanitate non est mediatrix: sed inter divinitatem solam, & humanitatem solam, mediatrix est humana divinitas, & divina humanitas Christi.* Mediator medius inter duas partes inter se diffidentes, neutrius causam in alterius damnum sumere debet, sed æqualiter erga alterutram se habere, & ob hanc causam antiquitus mediatores duobus erant induti coloribus, & in suis indumentis utriusque partis habitus referebant, ad innuendum se uni parti, potius quam alteri non esse addictos. *Mediator inter Deum & homines mortales, oportebat ut haberet aliquid simile Deo, aliquid simile hominibus: ne si in utroque homi-*

Tert. ibid.

Lib. adv. Prax. 27.

Expos. in c. 3 Ep ad Gal.

Lib. 1. de Consens. Evang.

Tert. lib. de Res. 51. D. Aug. lib. de Qvib. c. 12.

D. Aug. lib. 10. Confes. 42.

nibus similis, longe esset à Deo: aut in utroque Deo similis, longe esset ab hominibus, atque ita mediator non esset. Quare Dei Filius, ut mediatoris officium exequi posset, inter æternum Patrem & hominem humanatus est, & remanens non solum similis, sed idem Deus cum Patre, & assumens non solum similitudinem hominis, sed ipsam humanitatem ad unionem hypostaticam:

Tert. lib de Resi. Carn. 63. reconciliatio facta est *per fidelissimum sequestrem Dei & hominum Iesum Christum, qui utrumque jam in semetipso fœderavit:* & in quantum Deus æterni Patris æstatus est justitiam, & in quantum homo, humanam sustinuit causam, inveniens modum quo & æterno Patri satisfaceret, & hominis miseriæ

D. Augus. lib de Consens Evang. cap 35. subveniret. *Quia omnia quæ in contrarium pergunt, per aliquod medium reducuntur. Ab æterna justitia temporalis iniquitas nos alienabat; Opus ergo erat media justitia temporali, quæ medietas temporalis esset de imis mixta & summis, atque ita se nec abrumpens à summis, & contemperans imis, ima redderet summis. Ideo Christus mediator Dei & hominum dictus est inter Deum immortalem, & hominem mortalem; Deus & homo, reconcilians hominem Deo, manens id quod erat, factus quod non erat.* Si Christus fuisset duntaxat Deus & non homo, non potuisset satisfacere justitiæ Patris, nec ei nos reconciliare: si fuisset homo tantum & non Deus, non perfectè adhuc satisfecisset justitiæ Patris; sed quia simul est Deus & homo; ex rigore satisfecit offensæ Deo ab homine peccatore factæ: effectus est verus mediator, fallacemque diaboli destruxit me-

D Aug. lib. 7. Confes. 42. diationem. *Fallax ille mediator unum cum hominibus habet, id est peccatum, aliud videri vult habere cum Deo: ut quia carnis mortalitate non tegitur, pro immortali se ostentet: sed quia stipendium peccati mors, hoc habet commune cum hominibus, unde simul damnentur in mortem: Verax autem Mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, inter mortales peccatores & immortalem justum apparuit; mortalis cum hominibus; justus cum Deo: ut quoniam stipendium justitia vita & pax est, per justitiam conjunctam cum Deo evacuaret mortem justificatorum impiorum, quam cum illis voluit habere communem,* & per mortem quam ultro

D Aug in Enchir. 53. susceptt, nobis comparavit pacem. Itaque *per Mediatorem reconciliamur Deo, & accipimus Spiritum sanctum,* qui comparatam à Christo mediatore pacem nobis donat.

Tert. lib. de Bapt. 8. 3. *Quemadmodum enim post aquas diluvii, quibus iniquitas antiqua purgata est, post baptismum, ut ita dixerim mundi, pacem cœlestis iræ, præce columba terris annunciavit demissa ex arca, & cum olea reversa: quod signum etiam apud nationes paci prætenditur; eadem dispositione spiritalis effectus, terræ, id est carni nostræ, emergenti de lavacro post vetera delicta, columba sanat, Spiritus advolat, pacem Dei afferens emissa de cœlis.* Columba est figura Spiritus sancti, oliva est hieroglyphicum pacis: Divinam illam columbam Pater & Filius mittunt de cœlis super terram, ut justificatis largiatur pacem, quam Apostolus inter

Galat. 5. fructus Spiritus sancti dinumerat: *Fructus autem Spiritus sancti, est charitas, gaudium, pax.* Et D. Bernardus postquam accommodavit Patri fontem, quia

Serm. 4. in Vig. Nat. Dom. est scaturigo divinorum processionum: Filio lucem, quia procedit à Patre ut lumen de lumine, Spiritui sancto *pacem affignat qui nimirum super humi-*

lem

lem & quietem requiescit. Plus audet D. Cyrillus Alexandrinus existimans, quod dum Christus discipulis suis dixit (Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, (per pacem quam dat Dominus denotatur Spiritus sanctus:) Nunc vero pacem non simpliciter, neque quamlibet, sed meam do vobis. Id autem nihil aliud est quam Spiritum eis dare, & per eum in eis habitare: Pax enim Christi Spiritus ejus est.) Et ob hanc causam baptizato Domino Spiritus sanctus apparet in specie columbæ potius quam aquilæ, vel alterius volucris: quia columba caret felle, estque verum symbolum pacis: *Columbæ figura delapsus in Dominum, ut natura Spiritus sancti declararetur per animal simplicitatis & innocentiæ; quod etiam corporaliter ipso felle careat columba.* Hanc rationem à Tertulliano mutuatus Paschasius, de apparitione Spiritus sancti, in columbæ specie sic fatur: (Apparuit in columba Spiritus, quia columba fel non habet, patienter insinuat quod in felle amaritudinis esse non debet, quisquis ad hanc gratiam venire optat, siquidem columba tantæ benignitatis à natura fertur, ut omnium avium pullos, quasi proprios dicatur suscipere, atque suis laboribus enutrire.) Deponat igitur fel amaritudinis qui pacem Christi, id est Spiritum sanctum inhabitantem habere desiderat, (Spiritus enim humanus sicut nunquam vivificabit membra nisi fuerint unita, sic Spiritus sanctus nunquam nos vivificat, nisi in pace uniti fuerimus.)

Lib. 10 in Joan. p.

Tert. lib de Bapt. 1.

Lib. 1. Sup. Matth.

D. Aug. ser. 2 ad Frat.

Elias profugus, Jesabelis declinans iras, in vasto speleo latitat, sed vindictæ uritur zelo, Cui dixit Dominus: Egredere & sta in monte coram Domino: & ecce Dominus transit, & spiritus grandis & fortis subvertens montes, & conterens petras: Non in spiritu Dominus; & post spiritum commotio: Non in commotione Dominus: & post commotionem ignis: Non in igne Dominus: & post ignem sibilus auræ tenuis. Hoc modo Prophetam docere voluit Deus, Spiritum sanctum non immorari in animabus discordia & vindictæ exagitatis, sed in cordibus tranquillis & pacatis: patientia namque *sedet in throno Spiritus ejus mitissimi & mansuetissimi, qui non turbine glomeratur, non nubilo livet, sed est tenera serenitatis apertus & simplex, quem tertio vidit Elias: nam ubi Deus, ibi & alumna ejus, patientia scilicet.* Itaque in sibilo, auræ tenuis adest Spiritus sanctus, qui est in semetipso tranquillus & pacatus, & tranquillat eos quibus inhabitat: Nam ut belle ad propositum ait D. Bernardus, *quietum aspicere quietum est.* Quietum aspexit Elias, & quievit: & nos attendentes ad quietum & pacatum Spiritum sanctum, ab ira & ultione quiescamus, & in pace & tranquillitate vivamus: Nam ut profunde ait Tertullianus; *Deus præcepit Spiritum sanctum utpote pro naturæ suo bene tenerum & delicatum, tranquillitate, & lenitate, & quiete, & pace, tractare: non furore, non ira, non dolore inquietare.* Si Christianorum discordia quodammodo inquietat Spiritum sanctum, quot sunt hac ætate qui illum inquietant? Tot scilicet quot inimicitias fovent, rixas concitant, ultiones spirant. Pax præambula est Spiritus sancti, qui solas mentes inhabitat; in quibus pax & charitas regnat. Quod sapienter innuit Salomon,

Lib. 3. Reg. 19.

Tert. lib de Pat. 15.

Serm. 23.

Lib. de Spect. 15.

3. Reg 11. ostiola templi conficiens de ligno olivarum, quia oliva est symbolum pacis, neque columba cœlestis advolat, & requiescit, nisi super pacificos. Quantum Spiritus sanctus amet pacatos, discordesque aversetur, constat ex Belgicis Annalibus. Belgæ à Comite suo defecerunt, & adversus illum instruxerunt aciem; Comes perduelles retundere non valens, implorat auxilium Caroli Sexti Galliarum Regis: Adest Gallus copioso agmine stipatus, infidos homines ad sanam mentem reducturus: Belgæ explicant exercitum suum occurruntque Regi ancipitem belli exitum tentaturi; coram adstantibus castris, columba nive candidior desuper volitans, æmulos lustrat exercitus, veluti dubia quibusnam labaris insideret. Tandem à rebellium castris recedens, divertit ad Francum, qui animo pacifico componere venerat subditos perduelles cum suo principe. Conspicientes autem Galli columbam regio incubantem vexillo, fausto omine, prospero Marte, Belgas aggressi, eorum pertinaciam multo sanguine diluerunt. Hanc columbam plerique arbitrati esse Spiritum sanctum, pie collegerunt Deum amoris & pacis detestari rixantes & jurgia concitantes; diligere vero concordes & pacatos custodientes tranquillitatem & pacem, quam Deus suo acquisivit sanguine.

Ann. 1.

M. PARS. Lib adv. Valent. 2. *Christum columba demonstrare solita est, serpens vero tentare: illa & à primordio divinæ pacis præco: iste à primordio divinæ imaginis prædo.* Alludit Tertullianus tum ad lapsum Adami, qui astutia & malitia serpentis corruit: tum ad liberationem generis humani tempore diluvii media arca factam. Diabolus dissidium & bellum concitarat inter hominem & Deum, inter hominem & Angelum, inter hominem & hominem, sed Dei Filius venit in mundum dissolvere opera diaboli, suum fudit in cruce sanguinem, ut hominem reconciliaret cum Deo, cum Angelo, & cum proximo. Ut enim ait D. Bernardus de Dei Filio loquens: *Cogitabat cogitationes pacis & ego nesciebam. Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? At clavus reserans, clavus penetrans, factus est mihi ut videam voluntatem Domini? Quid ni videam per foramen? Clamat clavus, clamat vulnus, quod vere Deus sit in Christo mundum reconcilians sibi.* Et quemadmodum post aquæ diluvium columba fuit à primordio divinæ pacis præco, rediens ad Noë, qui eam dimiserat ex arca, *portans ramum olivæ, virentibus foliis in ore suo*: Ita Christus Dominus, post diluvium non aquæ sed sanguinis, quem copiosissime effudit in cruce venit ad discipulos: *Ostendit manus & pedes, & dixit eis: Pax vobis.* Quasi dicat; Videte vulnera, de quibus fluxit sanguis, qui hominem 1. cum Deo conciliat: 2. cum Angelo confœderat: 3. cum homine concordat.

Serm. 61. in Cant.

Gen. 8.

Luc. 24.

Tert. l. 2. adv. Marc. 12. Tert lib de Car. Chr. 12. Seran: 4. in Psal. 103. 1. *Justitia in Domino inventa est arbitratrix operum ejus*, cunctas creaturas in suo ordine, situ & loco juxta cujusvis naturam & gradum disponens; & fides Christum, *ut auctorem & arbitrum norit.* Si autem quæramus à D. Augustino: *Arbiter quis est?* Respondebit: *Medius ad componendam causam.* Ut quis perfecte arbitri fungatur officio, tria requiruntur. 1. Ut auctoritate & potentia polleat: 2. Ut eruditione & sapientia splendeat: 3. Ut æquitate & justitia sit præditus. Auctoritas & potentia

ill.

illi necessaria est ad ferendam sententiam; eruditio & sapientia, ad inveniendum modum componendi litem: æquitas & justitia; ad servandum jus cujusvis partis. Auctoritatem & potentiam habet à partibus litigantibus, quæ per compromissum illum eligunt in judicem: (Sequester est qui certantibus medius intervenit, apud quem pignora deponi solent.) Sapientiam & intelligentiam vel à Deo mutuatus est vel studio & propria industria comparavit: justitiam & æquitatem in jamdiu datis judiciis demonstravit: Dei Filius tribus illis perfectionibus est commendatus. *Hic sequester Dei atque hominum appellatus est, ex utriusque partis deposito*; ut homines adversus Deum bellantes revocaret ad pacem, & Deum ab hominibus offensum, ad unionem & pacem induceret: Constat itaque *gratiam & pacem ejus esse qui fuerit offensus: nec gratia enim esset, nisi offensa; nec pax nisi belli. Omne autem hominum genus per disciplinæ transgressionem, & naturæ dissimulationem, & deliquerat, & rebellaverat adversus Creatorem.*

S. Isid l. 5. ov Ethim.

Tert. lib de Res. am. fic.

Tert l. 5. ad. v. Marc. 5.

Insignis profecto Dei amor qui ad prælium ab ingrato & inobsequenti homine provocatus, perduellem tamen subditum de pace requirit, & ad concordiam provocat. *Inter nos & Deum peccando discordiam fecimus, & tamen ad nos Deus suos legatos prior misit, ut nos ipsi, qui peccavimus, ad Dei gratiam rogati veniamus.* Ad hoc Noe misit cui fabricavit arcam, ut in ea, *à cataclismo orbis devoratore*, humanum servaret genus. Ad hoc misit Moysen, cui tot patrandi miracula dedit potestatem ut Israëlitas educeret de Ægypto: Ad hoc tot misit Patriarchas & Prophetas, tanquam legatos suos, ut pacis ineundæ cum hominibus præludia velut proponerent: Ad hoc tandem *Verbum misit Deus, annuntians pacem per Iesum Christum*, ut eam tanquam mediator & arbiter perfectus tractaret & consummaret: quod exequutus est sapienter, adinveniens stupendum conciliandi partes modum. Ut enim ratiocinatur D. Augustinus, *ad hoc homo factus est, ut Deus homo mediator esset inter homines & Deum, & reconciliaret longe positos, & conjungeret separatos, & revocaret alienos, & reduceret peregrinos.* Ad satisfaciendum Deo offenso, necessaria erat satisfactio infinita, quia debebat esse proportio inter satisfactionem & offensam: purus homo offenderat quidem, ob infinitam Dei offensi majestatem: at infinite satisfacere non poterat, ob naturæ & personæ finitatem: & ob hanc causam unigenitus Dei Filius humanatus est; ut perfecte æterno satisfaceret Patri, elevans actiones & passiones humanitatis assumptæ & divinæ Verbi personæ unitæ, ad meritum & valorē infinitū, & rationē unionis hypostaticæ, destruxit peccatū, quod hominem à Deo dividebat. *Vnigeniti hoc præcipue opus fuit, distantia copulare, cognitare pugnantia.* Inter Deum & hominem erat velut distantia infinita at duo extrema; hujusmodi tantopere distantia in sua persona univit Dei Filius, ut hominem Deo conciliaret, & inter illos pacem iniret velut abiter & mediator. *Non quia Deus æqualis Patri, sed quia homo: si æqualis Patri non mediator. Vt autem sit mediator, descendat à superiore ad inferiorem; ab æqualitate Patris, formam servi accipiat: Fundat sanguinem suum, deleat chiro-*

Tert. lib de Pall.

Act. 10.

In Psal. 100.

D. Greg. in 1 Cor. 15.

D. Chrysost Homil. 11. in Matth.

D. Aug Ser. 2. in Psal. 103.

chirographum nostrum, componat pacem inter nos & Deum, nostram voluntatem erigens ad justitiam, illius flectens sententiam ad misericordiam. Mire elucet arbitri & mediatoris Christi sapientia, in modo quem adinvenit uniendi infinite diffitos, sed ejus justitia multum splendet, servando suum jus utrique parti. Deus hominis punitionem expostulat, homo divinitatem ambit & desiderat; mediator noster hominem pœna mulctat, in semetipso sustinens pœnam peccato hominis debitam, & hominem ad divinitatem per unionem hypostaticam sublevat: *Quia unus est mediator Dei & hominum homo Christus Iesus: per communionem sui generu ad pacem pervenit dettatis.*

S. Leo Ser. 12. de Pass.

Quantum ab aliis arbitris & mediatoribus distat Christus Dominus! Cæteri arbitri & mediatores, in componendis litibus, tantum abest ut aliquod patiantur damnum, quia imo sæpe sæpius lucrum & emolumentum reportant: At Christus Dominus ut hominem Deo reconciliet, nullum reportat lucrum, sed post multos exantlatos labores, suũ fundit abunde sanguinẽ. *Venignitus Dei Filius. Deus Verbum; redẽptio nostra, pax nostra, in cujus sanguine reconciliati Deo sumus.* Antiquitus sigillabatur pax sanguine hostiæ in sacrificio immolatæ; Christus est victima pacis, quæ sanguine immaculati illius Agni signatur. Reatum pœnæ æternæ in Adamo contraximus, & hanc obligationem propriis sceleribus auximus, & subsignavimus. *Vnusquisque etenim nostrum, in his quæ delinquit, efficitur debitor, & peccati sui litteras scribit.* Primum quidem debitum in protoparente Adamo contraximus, cui cum solvendo non essemus, in immensum auctum est fœnus. & per quotidiana peccata velut infinite incrementarum. *Venit Christus & invenit nostrum paternum chirographum, quod conscripsit Adam: ille initium contraxit debiti, nos fœnus auximus posterioribus peccatis:* infinitum enim debitum sive per originale delictum, sive per propria scelera contraximus, & diabolo chirographum nostrum tradidimus. Nullus autem valens tantum solvere debitum omnes homines, peccato originali erant obnoxii, personalibus sceleribus contaminati, & perpetuis carceribus mancipandi, nisi Christus Dominus mediator vitæ, suo sanguine mundasset maculas peccati quas per mediatorem mortis contraxeramus. *Hæc est vera pax & cum creatore nostro nobis firma connexio, purgatis & reconcilitatis per mediatorem vitæ, sicut maculati & alienati ab eo recesseramus per mediatorem mortis.*

D. Hilar. Enarr. in Ps. 129.

Orig. Homil. 13. In Gen.

D. Chrysost Homil. 7.

D. Aug. lib. 4. de Trinit.

Singraphæ soluto debito, ad nihil amplius valentes, lacerantur, aut pertunduntur, & stilo uncoque affiguntur. Quapropter Adrianus Imperator, ad colligendam populi benevolentiam viginti septem milliones aureorum, qui fisco debebantur, privatis remisit debitoribus, eorumque singraphas in foro Trajani disrupit. Quanto majus est debitum quo homines Deo erant debitores, tanto major est Christi liberalitas & benignitas, *delens quod adversus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, illud tulit de medio, affigens illud cruci*: Tum tantum debitum pro nobis solvens: tum singraphum nostram diabolo erigens.

Spartian. in Adrian.

Coloss. 2.

gens. *Cautionem tuam tenebat inimicus, sed eam Dominus crucifixit, & suo cruore delevit.* Tum peccatorum nostrorum maculas suo sanguine mundans. *Ascendit illud patibulum Dominus noster Iesu Christus, peccatorum nostrorum chirographum crucifixit, & totius orbis peccatum suo sanguine mundavit.* Tum quia in cruce debita nostra solvit, pro nobis pœnam peccati subiit, & syngraphas quibus eramus justitiæ divinæ obnoxii, dilaceravit. *Quantum potuerit studium, ut deleretur chirographum: utpote eramus omnes obnoxii peccato, & pœnæ: ipse penitus solvit, & peccatum & pœnam: punitus autem fuit in cruce: illic ergo ipsum affixit tanquam qui haberet potestatem, ipsum disrupit.* D. Bernardus præfata pulchre declarat, quomodo homo peccator solvendo non erat debitum; quomodo Christus Dominus Deo pro peccato satisfecerit; quomodo innocuus pro sceleroso pœnam sustinuerit; & quomodo per suum sanguinem hominem Deo reconciliaverit: (Quis noster Salomon nisi Jesus Christus. Ipse est pax nostra, ipse qui fecit utraque unum: Ipse pacificans sanguine suo, non modo quæ in terris, sed quæ in cœlis sunt: Disciplina pacis nostræ super eum. Disciplinam debitæ nobis pœnæ sustinuit, ut nobis justitiæ pacem refunderet. Ipse punitus, tu repropitiatus: & tu punitus; sed pœna tua tibi parturire non potuit. Hostia immunda mundare non poterat, non modo alios, sed ne seipsam quidem. Disciplina ergo super nos, sed non erat illa nobis ad pacem disciplina. Erat in nos mortalitatis & afflictionis lata sententia, sed non erat injustitia revocata. Tu quidem judiciaria sententia ligatus, sed tuus non erat solutus reatus; & pœna erat, & pax non erat. O miseria & gravis disciplina super filios Adam: conteris, & non protegis: punis, & non purgas: consumis, & non concilias: consumis, sed carnis substantiam, non culpam. Quid tibi & paci? Quando pacem conferes, cui est cum peccato commertium? Quando conferes gratiam, quæ non aufers culpam? Disciplina pacis nostræ super eum, qui nobis attulit fructus justitiæ. Dictus est ille solus Salomon noster verus pacificus, quod in diebus ejus orta sit nobis justitia, & abundantia pacis. Abundans vero pax quæ non modo præterita sufficeret repropitiare delicta, sed omne etiam abundet in sæculum. Abundat enim donec auferatur luna, donec auferatur labor mutabilitatis nostræ, labor mortalitatis nostræ, alterantium labor defectuum. Vere abundans pax, quæ non est data ad mensuranda debita. Non enim meritum invenit, sed contulit. Quomodo non abundaret pax, quæ & remisit offensam & priorem cumulavit gratiam? Erat homini primo in paradiso pax, ut non posset invitus abduci, sed non erat virtus per quam vellet reduci. Erat gratia ut posset non exire, sed non erat ut posset cum vellet redire. Modo pax uberior in gratia Christi, quæ post iteratos excessus ultro offertur, & pœnitentes non repudiat. Bene pax abundans quæ nulla potest exhauriri injuria, paratior ad veniam quam ad vindictam. Pax hæc à remissione peccatorum incipiens, usque ad divinæ participium abundavit naturæ. Vides quanta repropitiationis abundantia, ut non jam pax cum Deo, sed magis unitas dici possit.)

D. Chrysost. D. Ambros. in Psal 118.

D. Chrysost

Serm 16. in Cant.

Et

Et quasi parum sit unisse Deum & hominem in persona Verbi, post factam hypostaticam unionem, quo firmior esset pax inter Deum & hominem, Christus sanguinem suum fudit & initum reconciliationis pactum in cruce confirmavit 1. manu, extendens eã ad crucẽ: 2. osculo, nam inclinato capite, quasi in osculũ pacis tradidit spiritũ. 3. Sanguinis sacramento, proprio cruore factam reconciliationem subbignans. Hujusmodi fœdus præfiguratum mihi videtur arcu fœderis, qui apparet in cœlo, & quem dedit Deus Noe post universale diluvium in signum fœderis inter ipsum & terram, quod amplius non esset missurus diluvium: toties enim Deus illud fœderis signum nominat, ut vix ab eius commendatione cesset. (Apparebit arcus meus in nubibus, ponam arcum meum in nubibus, erit arcus meus in nubibus; erit signum fœderis mei, erit signum fœderis sempiterni.) Arcus ille fœderis iris nuncupatur, & est duntaxat simplex illusio visus, non veros, sed apparentes solummodo demonstrans colores: idcirco non est tanti momenti, ut mereatur toties nominari ad Spiritu sancto, & tam variis modis commendari: Verum signum tantopere commendat Deus, ut ad rem significatam erigamus mentis oculos, ut alium consideremus fœderis arcum per iridem præfiguratum; scilicet ut contemplemur Christum crucifixum brachia ad modum arcus habentem extensa: cujus sacra humanitas, radiis divinæ justitiæ percussa, effudit pluviam sanguinis, quæ Dei iracundiam mitigavit, hominem cum Deo conciliavit, & etiam cum Angelo confœderavit.

Gen. 9.

2. Marcion ut Christo veram & natam denegaret carnem, adducit exemplum Angelorum, qui velut homines apparuerunt, non in vera & nata carne, sed in phantastica duntaxat & apparente. Verum ut bene animadvertit Tertullianus, hujusmodi exemplum non est ad propositum. quia non ob eundem finem Angeli & Christus processerunt in carnem. *Igitur qui carnem Christi ad exemplum proponunt Angelorum, non natam dicentes, licet carnem, comparem velim, & causas tam Christi quam Angelorum, ob quas in carnem processerint. Nullus unquam Angelus ideo descendit, ut crucifigeretur, ut mortem experiretur*, ut sua morte homines cum Deo reconciliaret, & cum Angelis confœderaret. *Si nunquam ejusmodi fuit causa Angelorum corporandorum, habes causam cur non nascendo acceperint carnem. Non venerant mori, ideo nec nasci.* Christus autem longe diversa ratione processit in carnem; scilicet ut vere moreretur; non potuit autem mori nisi veram & natam habuerit carnem. *At vero Christus mori missus, nasci quoque necessario habuit, ut mori posset*, & sua morte reconciliare homines cum Deo, confœderare cum Angelis & ut fatur Apostolus de Deo loquens, *ut notum faceret sacramentum voluntatis suæ, secundum beneplacitũ ejus, quod proposuit in eo in dispensatione plenitudinis temporum, instaurare omnia in Christo, quæ in cœlis, & quæ in terra sunt.* Scilicet cum dispensata, expensa, evoluta, completa fuerint tempora, quæ ex Dei ordinatione præcurrere debebant humanationem Verbi, proposuit Deus peracta incarnatione omnes homines

Lib. de Carn Chr. 6.

Ephes. 1.

&c

& Angelos ad invicem disjunctos & inimicos unire ; & ad unum caput Christum revocare & conjungere. Et ob hanc causam Angeli qui ante Verbi incarnationem exhibitam ab hominibus acceptabant veneerationem, post incarnationem eam recusant, & homines non ut extraneos, sed ut domesticos & fratres considerant. *Ergo jam non estis hospites & advenæ, sed estis cives sanctorum, & domestici Dei.* Quasi dicat Apostolus, Christus nos ad societatem revocavit Angelorum, ut simus eorum fratres, & cives cœlestes in eadem domo, id est in eadem Ecclesia, sub uno & eodem duce & capite quod est ipsemet Christus. *In Christo instaurantur quæ in cœlis sunt, cum id quod inde in Angelis lapsum est, ex hominibus redditur. Instaurantur autem quæ in terris sunt, cum ipsi homines, qui prædestinati sunt ad æternam vitam, à corruptionis vetustate renovantur.* Itaque Christus instaurat ea quæ in cœlis sunt, cum sedes gloriæ, dæmonum lapsu vacuas, & numerum Angelorum illo lapsu imminutum, per homines restaurat & implet ; cum *illuc humiliati homines redeunt, unde apostatæ Angeli superbiendo ceciderunt.* Dissociata & divisa erat per Adæ peccatum hominum & Angelorum societas, à qua collapsi erant homines, in jugum & societatem dæmonum, at Dei filius humanam carnem assumens, homines à jugo dæmonum liberavit, Angelis associavit, sicque homines & Angelos ad unam domum, scilicet Ecclesiam, & ad unum corpus revocavit, ut quemadmodum ante Adami lapsum, etiam nunc sit una ex utrisque integra & perfecta domus, Christo tanquam capiti, & lapidi angulari devincta, adstricta, & unita. Hujusmodi autem unionem & societatem, media cruce factam existimat D. Athanasius, *Crux Domini Angelos hominibus consociavit, & interpres conciliatrixque eorum amicitiæ fuit.* Sanguis quem in cruce fudit Salvator Angelos & homines consociavit & confœderavit. *Pacificans per sanguinem crucis sive quæ in terris, sive quæ in cœlis sunt* ; scilicet homines qui degunt in terra, & Angelos qui habitant in cœlo : quos tunc associatos vult D. Anselmus, quando de percusso latere Christi exivit sanguis & aqua. *Qua hora sanguis redemptionis exivit de latere Domini in cruce pendentis ; tunc patuit hominibus introitus in regno cœlorum.* Licet enim regnum cœlorum non sint ingressi homines ante Christi ascensum, attamen quando exivit sanguis de latere Domini, tunc illis apertum est cœlum. Tunc declarati sunt hæredes regni cœlestis, tunc admissi sunt ad Angelorum consortium, quia in illa hora *pacificata sunt cælestia, & terrestria.* Quandiu prævaluit bellum, tandiu occlusum fuit cœlum, tunc vero patuit hominibus regnum cœlorum, cum *pacificata sunt cœlestia, & terrestria*, cum Christus suo sanguine homines & Angelos consociavit, & homines pacificavit.

Ephes. 2.

D. August. in Enchir. c. 61.

D. Greg. l. 16 Moral. 35.

De Passione & Cruce.

Coloss. 1.

Anselm.

3. Per Adæ peccatum *soluta compago est* qua homines erant adinvicem uniti & compaginati : *At nunc tranquillitas pacis & ingenia mitiora, & mentes hominum etiam in extraneos :* at unde orta est illa tranquillitas pacis, à Christo Domino qui nascens *pannis involvitur, ut scissam humani corporis unitatem, suo redimeret in corpore,* Vix nascitur Verbum infans,

Tert. lib. adv Hermog. 26. Tert. lib. 2. ad Nat. 18. Theophylus Antioch. l. 2.

Allegor. in 4. Evang. infans, Deus homo, cum arcte fasciis stringitur, ut scissam humanæ naturæ unitatem præmature suo redimeret in corpore. Sic sollicite Christus festinat scissam inter homines reparare concordiam, discordiam redimere; ut scissurarum redemptio, peccatorum redemptionem quodammodo præcurrat. In nativitate sua Christus homines ad pacem revocare molitus est, quos per suam mortem congregaturus erat in unum; ut dilectus asseverat discipulus. *Iesus moriturus erat, ut filios Dei, qui dispersi fuerant, congregaret in unum.* Hanc hominum unitatem sibi proposuit Salvator dum mortem subiit, & in cruce sanguinem fudit. *Occisus propositus Christus est, & cur occisus est, videamus; ut cœlestia pacificet; ut in terra reconciliet universa.* Reconciliationem & pacem inter homines velut finem passionis Christi considerat D. Chrysostomus: quapropter Apostolus Christum pacem nostram vocitat: (*Ipse est pax nostra*; non quidem formaliter, sed causaliter, quia scilicet inter nos facit pacem. *Qui fecit utraque unum*, id est utrumque populum, Judaicum & Gentilem conciliavit, & in sua Ecclesia univit. *Medium parietem maceria solvens, inimicitias in carne sua.* Medius paries divellens Judæos à Gentibus, erant mutuæ inimicitiæ, mutuus contemptus, & odium, quo Judæi Gentes omnes quasi idololatras & præputiatos contemnebant, & aversabantur. Gentes pariter Judæos, quasi à communi Gentium lege, ritu & vita abhorrentes oderant. Hæc odia, has inimicitias dissolvit Christus in carne sua, moriens pro utrisque, & utrisque affans communem charitatis legem & spiritum, tollensque occasionem inimicitiarum, ambos in eadem disciplina & religione confœderans. *Itaque ipse est pax nostra, qui fecit duo unum; Iudaicum scilicet populum, & Gentilem: quod prope & quod longe; soluto medio pariete inimicitia, in carne sua.* Judæi & Gentiles erant longe positi tum ob religionis diversitatem; tum ob dissidium & animadversionem. *Memores vos aliquando in carne fuisse appellabimini præputium ab ea quæ dicitur circumcisio in carne manu facta, quod essetis in illo tempore sine Christo, alienati à conversatione Israëlis, & peregrini testamentorum & promissionum eorum, spem non habentes, & sine Deo in mundo. Sine quo autem Deo fuerunt nationes, & sine quo Christo? Vtique eo cujus erat conversatio Israëlis, & testamenta, & promissio. At nunc in Christo vos qui eratis longe, facti estis prope in sanguine ejus.* Etenim Christus suum fudit sanguinem (ut duos condat in semetipso in unum novum hominem, faciens pacem: & reconciliet ambos in uno corpore:) scilicet Ecclesiæ, *Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso.* Judæorum & Gentilium pacem & concordiam Christi sanguine factam, denotatam vult D. Ambrosius, per reconciliationem Herodis & Pilati: (*In typo Herodis atque Pilati, qui amici ex inimicis per Iesum Christum facti sunt, plebis Israël, & populi Gentium figura servatur, quod per Domini passionem utriusque futura sit concordia.* Si Ethnicos & Judæos Christi sanguis confœderavit; si Herodes & Pilatus in Christi passione ex inimicis amici facti sunt; quanto magis Christiani debent inimicitias & odia deponere & adinvicem

Joan. 11.

Ephes. 2.

Tert. l. 1. adv. Marc. 27.

Tert.

Ephes. 2.

Tert.

Ambr. in Luc.

recon-

reconciliari? Barnagasias Dux exercitus regis Abissinorum iniens pacem cum prorege regis Portugaliæ, flexis genibus, cruceque in manibus assumpta, sic loquutus est. (Quam inquit, pacem Christus generis humani redemptor discipulis reliquit, eamdem inter nos esse oportet, qui ejusdem profitemur cultum & fidem.) Neque minus admiranda Ludovici duodecimi pietas, qui sub Carolo octavo multa perpessus, ad thronum regium sublimatus, cum eum ex aulicis nonnemo ad ultionem stimularet, generose respondit; Francorum regem nequaquam ulciscidebere injurias Duci Aurelianensi factas. Et cum parasitus ille importune ejus auribus insusurraret vindictam, petiit hostium scripta sibi deferri nomina quæ ipse propria manu cruce signavit, quod audientes Ludovici persecutores, se hac nota morti damnatos consectantes, ut saluti suæ consulerent acerbitis equis fugam extra regnum meditati sunt. Quod ubi subintellexit benignus rex, sistere omnes præcepit, & bono animo esse hortatus est; asseverans crucem quâ eorum nomina notata fuerant non esse signum ultionis & inimicitiæ, sed potius arrham remissionis & benevolentiæ. Crux enim qua Christus homines ad invicem reconciliarat nequaquam debebat esse vindictæ nota, sed potius pacis & concordiæ indicium.

Maffeius l. 7. Hist. Indor.

Caussin. cur Sanct. in Iracundiæ notis.

Mandat Deus Moysi: *Reservirgam Aaron in tabernaculum testimonii, ut servetur ibi in signum rebellium filiorum Israël, & quiescant querelæ eorum à me.* At cur servatur in tabernaculo arca, & non thuribulum? Ut cessarent Israëlitarum querelæ, controversiæ, & contentiones, & ejus aspectu confunderentur & redarguerentur, contentiosi, discordes & inimicantes. Scilicet, ait D. Augustinus, quia arca erat figura crucis Christi, *hæc floruit, & omnes hos credentium populorum attulit fructus.* Quod si figura crucis, & typus passionis Christi dissipavit querelas, controversias, & seditiones, & fro:des & fructus pacis attulit, quantum à fortiori, Christi crux & passio discordias destruere debet, & afferre reconciliationem & pacem, quæ est fructus effusi in cruce sanguinis? Quod innuere videtur ipsemet Salvator, de satellitibus qui ejus manus crucifixerunt aiens: (Foderunt manus meas & pedes meos.) Ut autem acute animadvertit Hugo Cardinalis. *Non dixit; transfixerunt sed foderunt, ut notet fructum qui inde secutus est.* Agricolæ fodiunt terram, ut abunde ferat fructus, & satellites pedes & manus Domini foderunt ut abundantem afferrent fructum. Quisnam vero fuerit ille fructus ex defossis in cruce pedibus & manibus, declarat adhuc Christus apparens discipulis & dicens: Pax vobis, ostendit eis manus & pedes, velut fontem à quo pax dimanat, & terram, quæ produxit pacem: quam perfecte in uva demonstratam docet Imperfectus. *Vva mysterium, in se Christi habet: sicut enim botrus multa in se grana, ligno mediante suspendit; sic Christus multos sibi fideles per lignum crucis tenet adjunctos.* Et ob hanc causam Christus Dominus voluit ut vinum ex multis uvis confectum esset materia calicis, quia corpus & sanguinem suum in Eucharistia fidelibus subministrat, ut eorum concordiam & pacem conservet.

Num. 17.

Serm. 99. de Temp.

Psal. 21.

Homil. 9. in Matth.

BR. PARS. Tert. l. 3. adv. Marc. 21. Christiani *omnia malitiæ ingenia convertent in studia pacis*, si serio recogitent quod Christus à quo suum mutuantur nomen, appellatur à D. Cypriano, *Doctor pacis, & unitatis magister*: nuncupatur à Gregorio Nysseno, *rex justitiæ & pacis*: tandem vocitatur ab Apostolo, *Deus pacis*, Doctor ille pacis, & unitatis Magister pacem & concordiam docet: *Verbum Domini exiet ex Ierusalem, & judicabit inter gentes, & concident gladios suos in aratra, & lanceas suas in falces; & non accipiet gens super gentem gladium, & jam non discent præliari*, sed potius pacisci. Quare Christus à discipulis suis pacem & concordiam efflagitat. *Etenim à concordia discipulorum ego Doctor pacis comprobabor.* Rex ille pacis à suo regno abdicavit discordiam, & data lege imperavit concordiam. *Christus qui est rex pacis, cum sua pace procedens fugavit omne dissidium, dissentiones depulit, discordiam perturbavit, & sicut cœlum splendor solis, ita Ecclesiam fulgore pacis illuminat*: Ideoque Cyrillus Alexandrinus pacem nominat *Ecclesiæ legem*, & in pacis observantia legem gratiæ à veteri lege discriminat Tertullianus. *Nam ut vetus lex ultione gladii se vindicabat, & oculum pro oculo eruebat, & vindictam injuriæ retribuebat. Nova autem lex clementiam designabat, & belli priscina in æmulos legis & hostis executionem in pacificos actus arandæ & colendæ terræ reformabat. Igitur sicut vetus lex cessatura pronuntiata est, ita & nova legis observantia, in pacis obsequia eluxit.* Tandem Deus ille pacis, corpus suum & sanguinem in Eucharistia donat Christianis, qui *de societate Sacramenti conferebantur.*

Tert. lib. 1. adv. Judæ. Theophylact. in cap. 17 Joan. Chrysol. Ser. 149. Lib. 12. in Joan 25. Lib. adv. Jud. 3. Tert. lib. 4. adv. Marc. 4.

Satis non fuit illi Deo pacis, nasci toto orbe terrarum in pace compositos; satis non fuit per os Angelorum evangelizasse pacem hominibus bonæ voluntatis; satis non fuit præcepisse suis Apostolis, ut donarent pacem cunctis domibus in quas ingressuri erant: satis illi non fuit ter proprio ore dedisse pacem, *ut firmetur auctoritate Patris, & Filii, & Spiritus sancti*: Satis illi non fuit suo sanguine reconciliasse homines ad invicem. *Hanc pacem illis reliquit, cum corpus illud sacratissimum, quod de intemerata Virgine sumptum, in tam horrendo climate crucis posuit, confusione contempta.* Sed ut à Christianis omnem amoveret discordiam, & pacem firmius & durabilius solidaret, instituit sacrosanctum Altaris sacramentum, cujus participatio, 1. reconciliationem prærequirit & expostulat: 2. unitatem & communionem significat: 3. pacem & dilectionem conservat.

D. Bonav. Ser. 10. in Octav. Pasch. D. Bern ser. 2. in Cant.

1. *Et prælio operabitur filius pacis*, accessurus ad sacram Sinaxim. Qui Eucharisticæ mensæ particeps esse desiderat, arma non amet, non pugnas, non diffidia. Qui odio scandescit, & post vindictam anhelat, sese indignum existimet, qui Christum recipiat: pugnis enim & bello addictus cum pacis auctore & amatore non bene cohæret. Centurionem sic loquentem Origenes induxit: (Domine non sum dignus ut intres sub tectum meum, alienigena sum, gentilis miles, gladio accinctus, sanguinem fundens, ad prælium exiens, & ob id non sum dignus ut intres sub tectum meum.) A sanguinis fusu alienus esse debet, qui Christi san-

Tert lib. de Cor. Mil. 11. Hom 3. in Diversos.

sanguinem sumere in Eucharistiæ calice cogitat: à discordiarum litigiorumque tumultibus sit liber, qui Eucharisticæ mensæ in Dei templo affidet. David licet alioquin sanctus & innocens, inhibitus est templum Deo erigere, quia sanguinem fuderat: ut hoc exemplo, in Deo templo oraturi, à cæde avocarentur. (Domum orationis construere Deus Davidi non permisit, docens humanitatem omnes, quotquot in hoc loco Deum erant invocaturi. Nam qui vident Prophetam non concedere Davidi propter cædes, quantumvis justas, ut Deo ædificet, puras manus à sanguine habere docentur.) Quantomagis à rixis, discordiis, cædibusque alienus esse debet, qui ad Eucharisticas accedit epulas? Michael Balbus ab Imperatore Leone Armenio, morti damnatus, cum ad supplicium duceretur, Theodosia Imperatrix Cæsari dixit: Memor esto Imperator te crastina die fore participem corporis Christi; ob amorem regis pacifici, esto & tu pacificus. Inter præcipuas Eucharistiæ figuras manna dinumeratur, constat autem, *Manna escatilem pluviam* cecidisse non intra castra, sed per circulum extra exercitum, extra tumultus, extra bellicos apparatus, quo denotatur bella, diffidia, pugnarum loca, armaque fugienda. Eucharistiam manducaturis: (De castris igitur illis exeundum sibi est, quicunque hoc minutum, quod detulit ros iste, colligere contendit.) *Melchisedech quoque summi Dei Sacerdos Abrahæ revertenti de prælio panem & vinum obtulit.* Per Melchisedech Dei Sacerdotem præfiguratur *Christus Dei Patris summus Sacerdos.* Melchisedech rex Salem dicitur, Salem autem pax interpretatur, Christus quoque est rex pacis. Melchisedech in pane & vino sacrificabat; panis etiam & vinum est materia sacrificii Altaris. Melchisedech Abrahæ occurrit, quando fraterno amore ductus, Loth ab hostibus captum liberavit, non tamen quando inter illos, eorum que Pastores fuit diffidium & rixa, quantumvis parvi momenti: Non accedat ad Eucharistiam, qui est ministerium pacis, contentiosus, discors & inimicitias spirans: *Indignus his epulis est, pacem odit, discordiarum fator est.*

Procop. in lib. 2. Reg. 7.

Ceden. in Michaele Balbo.

Tert. lib. de Pat. 5. Exod. 10.

Rupert. l. 3. Exod. c. 15.

Tert. lib. ad. v. Judæ. 7. Tert. lib. adv Jud. 14.

Theodoret. quæst. 24 in Exod.

Tert. lib. de Pat. 12. Cap. 5.

Nemo convulsus animam in fratrem suum, munus apud altare perficiet, nisi prius reconciliando fratri, reversus ad patientiam fuerit. Alludit Tertullianus ad Christum dicentem apud Matthæum: (Si offers munus tuum ad Altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adversum te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo; & tunc veniens offeres munus tuum.) Apud omnes gentes magnum habebatur piaculum relinquere sacrificium imperfectum, & tamen Christus adeo discordiam à suis discipulis alienam existimat, ut velit sacrificium sibi oblatum interrumpi & Christianum obligat ad satisfaciendum & postulandam veniam ab eo quem offendit injuste. Quod interpretantur D. Chrysostomus & Theophilactus non solum quando proximum offendimus: sed etiam quando ab eo offensi sumus: aptius tamen D. Augustinus & Paschasius expendunt, Habet aliquid adversum te; habet justam querelam contra te, eo quod à te injuriam acceperit: ideoque non dixit Christus: Si tu habes aliquid ad-

Homil. 16.

Lib 50. Hom 40. Lib. 1. in Math.

versus fratrem, sed si frater habet aliud adversum te. Quando à fratre passi sumus injuriam, reconciliari cum eo est consilium? quando fratri intulimus injuriam, est præceptum affirmativum: illud est perfectionis & non obligationis, istud vero obligationis, obligans quoad executionem, prout ratio prudentiæ & temporis dictat; fieri enim potest, ut frater si nimis distans, illud tamen præceptum animum ad reconciliationem paratum desiderat. Ex præfato Matthæi loco colligit D. Hieronymus: *Si munera nostra absque pace offerre non possumus, quanto minus & Christi corpus accipere.*

Epist. 62. ad Theophilū.

Inter omnes oblationes quas Deo exhibet Christianus, præcipue adhortatur, ut prius ad reconciliationem fratris procedat, quam oblationem altari faciendam. Multa sunt opera, quæ persæpe Deo offeruntur in loco ab altari distanti, ut eleemosynæ, jejunia, gratiarum actiones, aliaque pia opera: in quibus non tam specialiter & distincte ad reconciliationem monentur Christiani. Ratio autem cur adeo stricte & vehementer exigatur ab eis reconciliatio dum ad altare accedunt, est quia Eucharistia est *pacis sacramentum*: nullos inter se dissidentes admittens, sed excludens & repellens. Olim vindemiæ & messis tempore, causarum ligitia actitari prohibebantur. Cum legibus cautum sit, ut tempore messium, vel vindemiarum nequaquam causarum litigia ventilentur, ne forensia negotia dirimantur, & temporū ratio fecit, ut quidquid tunc in tribunalibus judicum definitur, irritū censeatur.) Si antiquitus litigia inhibebantur, ne à colligendo frumento & vino avocarentur homines, quanto à fortiori inhibentur lites, contentiones, dissentiones, discordiæ; iis, qui desiderant comedere frumentū electorū, & bibere vinū germinans virgines?

B. Chrysost. Hom. 32. in Matth.

Petr. Dam. Opus 41. c. 2.

Antiquitus à sacra arcebantur mensa, illi qui violata pace atque concordia, in gratiam redire nolebant fratribusque offensis reconciliari, aut concepta odia deponere recusabant. (Quod si injuriarum memores sensisset, congressum illorum, & impetum ille, qui proximas ab abbate partes administrabat, significabat, & ante solis occasum illos inter se componebat. Quod si duriores medicinam non admitterent, ne reconciliari se paterentur, ab mensa tantisper arcebantur, quoad positis odiis, medicinam redintegrarent; aut omnino, è contubernio sodalitatis eliminabantur.) Jure merito ab Eucharistica arcendi sunt mensa, qui odia & rixas excitant, & ortas discordias & inimicitias non tollunt. Unde D. Hieronymus: *Ignoramus sine pace communionem.* Profecto ad sacram Sinaxim non sunt admittendi qui fratrem suum aversantur, aut cum eo rixantur. *Audiant hi, qui sacris certe mysteriis initati, cum inimicitiis, ad communionem altaris accedunt.* Audiant etiam laici qui cum animo irato & infenso corpus Christi comedere, sanguinem ejus bibere præsumunt: Audiat unusquisque, cujusvis conditionis & status, Eucharistiam cum odio fraterno suscipiens: *Animam suam pro te Dominus dedit, & tu inimicus conservo perdurasti? & cum hoc animo ad mensam pacis accedis? Ille ne mori quidem pro tua utilitate recusavit, & tu nec iram*

Climarc. Grad 4.

D. Chrysost Hom. 10. in Matth.

D. Chrysost Ho. de prodit Jud.

iram tuam conservo, pro tua liberatione concedis?

Scipio Africanus & Sempronius Gracchus in tantam animadversionem exarserant: ut communes eorum amici, nunquam eos conciliare potuerint; occurrente autem tempore sacri convivii quod in Capitolio celebrandum erat, sibi mutuo amicitiæ dederunt manus, indignum arbitrantes, sacræ mensæ cum odio assidere. Nonne hi Gentiles condemnant scelerosum Christianum, qui vel abstinet ab Eucharistia ut in animadversione perseveret, vel cum odio accedit *ad pacis mysterium*? Criminosum illum sic redarguit D. Chrysostomus: *Talis mensæ fuisti particeps, & cum omnibus debeas esse mitior, fuisti omnium crudelissimus: gustavisti sanguinem Domini: eum, & ne sic quidem fratrem agnoscis:* sed in animadversione & discordia perstitit. Non immerito D. Cyprianus sanguine Abel præponit Christi sanguinem. Sanguis Abel de terra clamat justitiam: Christi vero sanguis tum in Calvario, tum in Altaris sacramento clamat reconciliationem & pacem. *Christi sanguis de cruce clamat, pacem loquitur & reconciliationem: quæ idem sanguis, quoniam à nobis bibitur, si modo digne bibitur, clamat in nobis verba pacifica,* & ad pacem & concordiam nos stimulat. *Legitur apud Herodotum defusum brachiis sanguinem, ex alterutro sanguinem nationes quasdam fœderi comparasse.* Sanguinis humani haustu nationes infensæ sunt adinvicem conciliatæ, & hausto sanguine Dei, Christiani hostilem non deponent animum? Romani qui cum Catalina adversum rempublicam conspirant, haustu humani sanguinis suam confirmarunt conjurationem. Nam ut subjungit Tertullianus: *Nescio quid & tale sub Catilina degustatum est:* & potatus Christi sanguis inimicantes & dissidentes non pacabit Christianos?

Valer. Max. lib. 2 cap. 9.

D. Chrysost. Homil 60. ad Pop. Hom. 27. in Math.

Tert. Apol. 8.

Quantum distant à D. Bernardo qui hostili animo sacrorum mysteriorum sunt participes, mellifluus Doctor de seipso sic fatur: (Nunquam mihi contingat turbatum ad pacis accedere sacrificium, cum ira & disceptatione contingere sacramentum, in quo Deus inhabitanter est mundum reconcilians sibi: Certe non respicitur munus quodcumque meum quod offero ad altare, nisi ante placato fratre, quemnec forte læsisse meminero, quanto minus si meipsum non placavero prius?) Qui sunt hac ætate, qui D. Bernardi imitentur exemplum, qui sibi factam remittant, vel illatam reparent injuriam? Nec attendunt miseri quod 1. Dei propitiationem non obtinent: 2. Munus Deo acceptabile non offerunt: 3. divinum transgrediuntur mandatum: 4. de salute sua periclitantur: 5. Sequi dedignantur Christum. Tandem 6. Judæorum instar dissentiunt: 1. Dei propitiationem non obtinent, *Quid est enim, ad pacem Dei accedere sine pace? ad remissionem debitorum cum retentione?* Quapropter, (Studeamus fratres, ad remittendum his qui offenderunt nos faciles inveniri, quia non solum mutuæ inter nos pacis conservatio constat in his duobus: sed ne ipsa quoque divina sine his propitiatio poterit obtineri: quod nec nunus ad eo recipiat, qui non prius jerit ut fratri reconcilietur & dimissum etiam ab eo delictum strictius exigat qui

De Præcept. & dispens.

Tertul. lib. de Orat. 10. D. Bern. Ser. 1 de Ves. Apost.

qui conservo suo debitum non remittit.] 2. Munus Deo acceptabile non offerunt : etenim *quale sacrificium est à quo sine pace discedit?*

Tert. lib. de Orat. 14.

Tert. lib. de Orat. 10.

3. Divinis non obsequuntur mandatis, *quorum præcipuum est, ne prius ascendamus ad Dei altare, quam si quid discordiæ vel offensæ cum fratribus contraximus, resolvamus : quid est enim ad pacem Dei accedere sine pace?* 4. de

Tert.

salute sua periclitantur. Nam ut subjungit Tertullianus, *sol super iracundiam si occiderit periclitamur.* 5. Sequi dedignantur Christum, qui discipulis suis dans pacem ostendit eis manus & latus, quia pacem annuntiabat ore, corde & manibus largiebatur ; & quasi parum fuerit ; quod cor, lingua, & manus, verbum, affectus & opus in largienda pace simul con-

D. Ambr. l. de Instit. Virg. cap. 7.

venerint; distulit humanæ redemptionis sacrificium ut pro suis crucifixoribus oraret, erga infensissimos suos hostes idem præstans quod erga dilectissimam Matrem. *Salutem publicam differt, ne Matrem inhonoratam relinquat.*

Tert. lib. de Spect. 16.

Salutem quoque publicam differt, ut ab æterno Patre inimicorum postulet veniam : Sunt ne Christo similes qui inimicitas fovent, contentiose rixantur, suscitant lites, calumnias & detractiones machinantur, aliud-

L. de Mon.

que hujsmodi ? *Ex eo itaque itur in furias, & animos, & discordias, & quid-*

Serm. 149.

quid non licet sacerdotibus pacis. Christianos sacerdotes nuncupat Tertullianus, principem Apostolorum æmulatus. *Certe sacerdotes sumus à Christo vocati.*

Chrysolog.

Addit sacerdotes pacis, quia sunt sacerdotes Christi, qui pax nominatur à Chrysologo. *Et quid dignum possumus de pace proloqui? Pax nomen est ipsius Christi, sicut & Apostolus dicit : Quia Christus est pax nostra qui fecit utraque unum : quæ non sententiis, neque fide, sed invidia diaboli dissidebant.*

Serm. 13. in Cant.

At proh dolor! quantumvis pax sit *religionis Christianæ stabile fundamentum, & altaris dominici cœlestis ornatus*; tarissimi sunt sacerdotes pacis, & licet, ut fatur D. Bernardus in Christiani persona loquens, *hoc mihi necessarium, reconciliari mihi, reconciliari tibi* : multi tamen Christiani tantopere necessariam fugiunt & oderunt reconciliationem, imitantes 6. Judæos *litigabant Judæi, quia panem concordiæ non intelligebant, neque sumere volebant.*

D. Augustin. Tract. 26. in Joan.

D Aug. Tract 6. in Joan. D. Thom. in Cat. ad cap. 6. Joan.

Belle Eucharistia appellatur panis concordiæ, quia concordiam requirit, concordiam exigit, concordiam fovet. Qui discordias serit, serit rixas, suo damno panem concordiæ manducat imitans Judam proditorem. qui *indigne accipiendo, ad judicium accipit, quia non pacatus accepit.* Deponat odia, deponat simultates, qui panem concordiæ edere desiderat. [Litigabant ergo Judæi ; quia panem concordiæ non intelligebant ideo invicem litigabant ; qui autem manducant talem panem, non litigant ad invicem, sed per hunc Deus facit unanimes in domo.] Cum de altaris sacramento verba feciffet Christus, litigabant Judæi, quia panem concordiæ non intelligebant : Christiani panem concordiæ intelligentes, & probe sumentes non litigant : sed firmiorem inter se pacem ineunt, sacræ Eucharistiæ nexu & vinculo ; per quam Deus facit unanimes in domo. Sanctissimum illud sacramentum unanimes reddit, quos digne pascit, quia unitatem & dilectionem significat.

2. De

2. Dei Filius carnem assumpsit *in unum novum hominem faciens pacem: novum autem & nove Natum ex Virgine, Dei spiritu; ut duos conderet in semetipso, & reconciliaret ambos Deo; quem utrumque genus offenderat, & Iudaicum & Gentile.* Judæos & Gentiles tanquam mediator pacis Christus reconciliavit cum Deo quem offenderant, ipsosque inter se confœderavit; utrosque in uno corpore Ecclesiæ consocians. Quare Christo *annuntiante pacem iis qui prope & iis qui longe, accessum consecutis simul ad Patrem: jam non sumus peregrini, aut advenæ, sed concives Sanctorum, sed domestici Dei,* sed membra Ecclesiæ quam sanctus Maximus nuncupat, *asilum & templum pacis:* & quam adhuc D. Athanasius vocitat *gremium rei sacræ;* nimirum pacis quæ sacra est; utpote Christi sanguine acquisita, & sigillata; *cum interfecisset inimicitiam in corpore, per crucem.* Antiquitus in victimis reconciliationis miscebatur aqua cum sanguine, Christus fuit victima reconciliationis inter Deum & homines, & inter homines ad invicem. *Cujus exanimis in cruce pendentis latus lancea perforatum, atque inde sanguis & aqua profluxit: quæ sacramenta esse novimus, quibus ædificatur Ecclesia,* templum pacis, & gremium reconciliationis factæ sanguine Christi. Et uti in mundi exordio formavit Deus Evam de latere Adami dormientis, ut inter virum & fœminam, unam & eandem carnem habentes, major & firmior esset pax: sic de suo latere Christus eduxit Ecclesiam & sacramenta: *Dominus cum dormiret in cruce, latus ejus lancea percussum est, & sacramenta profluxerunt, unde facta est Ecclesia, Ecclesia enim conjux Domini facta est de latere, quomodo Eva illa facta est de latere.* Quo solidius firmaretur pax inter Christianos, considerantes se esse ejusdem domus domesticos, ejusdem corporis membra, ejusdemque matris filios: Christus Dominus *venerat per aquam & sanguinem sicut Ioannes scripsit.* Cujus quadruplicem subministrat Tertullianus explanationem. 1. Ut ipsemet Christus *aqua tingeretur, sanguine glorificaretur:* Suscepit enim de facto baptismum aquæ in Jordane, à Joanne præcursore; & moriens in cruce, à Centurione proclamatus est verus Dei Filius. 2. Ut *nos faceret aqua vocatos, sanguine electos:* per baptismum enim aquæ introitum habemus ad Christianam religionem, & per Christi sanguinem eligimur ad gratiam & gloriam: gratia enim quæ est principium meriti à sanguine Christi dimanat. 3. *Est quidem nobis etiam secundum lavacrum, unum & ipsum sanguinis scilicet.* Duo sunt baptismi, unus aquæ quo tinguntur renati, alter sanguinis quo regenerantur Martyres: *Hic est baptismus, qui lavacrum & non acceptum repræsentat, & perditum reddit;* quia baptismi aqua duos habet effectus, remittens culpam, & largiens gratiam. *Hos duos baptismos de vulnere perfossi lateris emisit.* Baptismum quidem aquæ, per aquam denotatum, baptismum etiam sanguinis, per sanguinem repræsentatum. Tandem 4. per sanguinem significatur sanguis quem baptizatis propinat Christus in Eucharistiæ sacramento. *Quatenus qui in sanguinem ejus crederent, aqua lavarentur: qui aqua lavissent, etiam sanguinem potarent.* Sacramentum Baptismi præcedit Eucharistiæ sacramentum, & homo lavacro indiget ut

Tert. l. 1. adv. Marc. 17.

Tert.

D. Aug lib. 22. Civit. 19.

D. August. in Psal. 126.

Tert lib de Bapt. 16.

Christi sanguinem bibat qui è perfosso Christi latere manavit, ut Eucharistiæ fiat particeps.

D.Thom.3. P.q.73.a.3. ad 3. Tract.26.in Joan.

(Sicut Baptismus dicitur sacramentum fidei, quæ est fundamentum spiritualis vitæ, ita Eucharistia dicitur sacramentum charitatis, quæ est vinculum perfectionis.) Inde exclamat D. Augustinus: *O Sacramentum pietatis! ô signum unitatis! ô vinculum perfectionis.* Et ob hanc causam, ut animadvertit ibidem Hipponensis Antistes, *Dominus noster Iesus Christus corpus & sanguinem suum in eis rebus commendavit, quæ ad unum aliquod rediguntur:* Panis enim ex multis granis constat, & vinum ex multis uvis conficitur.

Franco Abbat Tom. 2. de Gratia Dei.

(In tantam namque unionem grana contrita, conspersa, atque confracta conveniunt, & ita unum omnia fiunt, ut granum à grano discernere nequeas, & quid cujus fuerit, non visus, non tactus, non gustus indicio deprehendere valeas. Asperitate enim paleæ cribri judicio discussa ita in eandem speciem, in eundem saporem, atque in eandem omnia transeunt lenitatem, ut nihil in specie appareat dissimile, nihil in gustu sibi sapiat contrarium, nihil in tactu à seipso sentiatur diversum.) Multa grana quibus panis conficitur, animorum denotant concordiam, quæ inter Eucharisticæ mensæ convivas esse debet. Porro grana contrita adeo inter se uniuntur, ut unum ab alio discriminari non possit, quo monentur fideles tantam inter illos debere reperiri dilectionem, ut multorum sit cor unum & anima una:

D.Cyprian. de Cœn. Dom. Tert. Apol. 8.

Quibus unus est panis, unum est corpus, & omnium unum cor, & anima una, uni Christo adhærens.

Hodie istic Bellonæ sacratos, sanguis de fœmore prosciss, in pabulum exceptus esui datus, signat. Bellona Syriæ Dea, sibi servientes, suoque cultui addictos, hausto humani cruoris consecrabat, & denotabat, & Christus ut fideles sibi conjungat, & ad invicem concordet, sanguinem Dei humanati bibendum eis submiistrat: *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est?* Quasi dicat: Potus calicis à Sacerdote benedicti & consecrati, & consequenter ipse calix continens hunc potum benedictum & consecratum, nonne ipsum nobis Christi communicat sanguinem?

5. Cor. 10.

Theophylact.

(Non dixit participatio, sed communicatio, ut aliquid excellentius indicet, puta summam unionem. Quod autem dixit hujusmodi est, hoc quod in calice est, illud est, quod effluxit de latere Christi, & ex eo accipientes communicamus, id est unimur Christo.) Neque solum unimur Christo per communicationem divini sanguinis, sed adhuc fidelibus conjungimur.

6. Cor. 10.

Quoniam unus panis, unum corpus, multi sumus, omnes qui de uno pane participamus, sicuti ex multis granis fit unus panis, ita ex multis fidelibus, fit unus panis sacer & vivus, puta unum corpus Christi mysticum, scilicet Ecclesia, non tantum generaliter & mystice, sed proprie & corporaliter, quia omnes realiter uniuntur corpori Christi, cum eoque fiunt unum in Eucharistia, sicut cibus fit unum cum comedente:

Act 2.

Ideoque Eucharistia appellatur *communicatio*, id est *communio*, seu *communio unio*; trina potissimum de causa: 1. Quia ipsa est mensa communis,

munis, cui assident & communicant omnes fideles. Unde etiam infantibus post baptismum, olim dabatur Eucharistia: 2. Quia in Eucharistia communicamus eidem plane & individuo cibo, nimirum corpori Christi, quod non fit in aliis cœnis, ubi unus hanc cibi partem, alius aliam sumit & manducat: & hac de causa asseverat Isidorus Pelusiota, (Communionem vocari, propter conjunctionem cum Deo:) *In sacra communione, sumus non tantum Christiferi, sed & concorporei & consanguinei Christi*; quia in ea & Christus nobis, & nos carni Christi, & consequenter ejus personæ & divinitati realiter conjungimur. 3. Quia Eucharistia est communis omnium fidelium unio; omnes enim unit eidem corpori Christi, ac consequenter omnes unit inter se: quæ etenim sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se: & hac ratione Eucharistia nominatur à D. Dionysio, *Synaxis*, id est congregatio; eo quod solerent in Ecclesia congregari fideles ad Eucharistiam sumendam. Quo sensu nonnulli apud Tertullianum; *Stationum diebus, non putant sacrificiorum orationibus interveniendum; quod statio solvenda sit accepto corpore Domini.* Scrupulum non approbans Tertullianus colligit: *Ergo devotum Deo obsequium Eucharistia resolvit; an magis obligat? Nonne solemnior erit statio tua, si & ad aram Dei steteris, accepto corpore Domini*, quod te Christo & Christianis unit? Cum enim sit *signum unitatis, vinculum charitatis, pacis & concordiæ symbolum*, charitatem sufflammat, ad concordiam incitat, unitatem præstat, *Divinissima unius ejusdemque panis atque potus communio pacificaque communicatio, divinam illi velut convictoribus morum conjunctionem sanxit.* Christiani debemus ad invicem esse charitate compaginati, concordes, pacifici, quia *lactu & mellu concordiam prægustamus Eucharistiæ sacramentum.* Præsertim,

Lib. 1. Ep. 128. Cyr. Hierosol. Catech. 4.

L. de Orat. 14.

Conc. Trident. sess. 13 c. 8.

D. Dionys. de Eccles. Hier. c. 3.

Tert. lib. de Cor. Mil. 3.

Quia *proximi facti sumus in Christo*: In incarnatione, ubi suæ nos effecit participes divinitatis: 2. In passione, in qua suum fudit sanguinem, ut nos adinvicem compaginaret, tanquam ejusdem Ecclesiæ membra: 3. In altaris sacramento, in quo suum nobis corpus præbet manducandum, suum porrigit sanguinem bibendum, ut cum fratribus conciliet & charitate conjungat. *Hæc ergo cum intelligamus, dilectissimi, velimus quoque invicem unitatem servare; ad hoc enim inducit sacrificium illud formidandum & admirabile, quod jubet nobis, ut concordia & charitate maxima ad se accedamus.* Symbolum pacis concordiam expostulat, Sacramentum charitatis charitatem desiderat; signum unanimes efflagitat. Sit unitatis amator qui ad sacro-sanctam accedit Eucharistiam; concordes & unicordes divina illa mensa requirit: *Secum & inter nos, unum nos corpus effecit: nam si omnes unum panem manducamus, unum omnes corpus efficimur: dividi enim atque sejungi Christus non patitur*; præsertim cum nobis donet suum corpus & sanguinem ad concordiam & pacem conservandam.

Tert. lib. r. adv. Marc. 17.

D. Chrysost. Homil. 24 in 1. Cor. 10.

Cyril. Alex. lib. 1 in Joan. 16.

3. Christianus ad sacram accedens Synaxim, *fidem Spiritu sancto vestit, Eucharistia pascit.* Spiritus sanctus est symbolum charitatis & pacis, utraque est ejus fructus, ut supra dictum est cum Apostolo: *Fructus*

Tert. lib de Præscr. Hæt. 16.

Galat. 5.

Spiritus ſancti, pax, charitas. Charitate, pace, imo & Spiritu ſancto indutus eſſe debet, qui ad altaris accedit ſacramentum. Servabatur olim Euchariſtia in columba aurea, ut de magno Baſilio teſtatur Amphilochius. Aurum eſt ſymbolum charitatis; nam ſicut aurum eſt cunctis metallis pretioſius, ita charitas inter virtutes primum tenet nobilitatis locum. Per columbam repræſentatur Spiritus ſanctus, *Columba figura delapſus in Dominum.* Denotatur adhuc pax: *Columba à primordio divinæ pacis præco.* Olim Euchariſtia ſervabatur in columba ex auro confecta, quia charitatem & pacem conſervat, cujus obſidem ſe fecit Chriſtus in altaris myſterio. Chriſtus Dominus, (per ipſam quidem humanam carnem pacis ſe Dei & hominum fecit auctorem. *Hujus autem pacis ſe obſidem fecit, cum ſe in hoc præbuit Sacramento, propterea ait: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſæculi.* Quod innuit ipſemet Salvator paſcha celebraturus, Jeruſalem elegit, ut vel civitatis nomine, quod pacem ſignificat demonſtraret ſe inſtituere pacis myſterium, pacemque ſuis convivis commendare.

Tert. lib. de Bapt. 8. Tert. lib adv. Valent 2 Lib de Caſt. connub. c. 24.

Habenda eſt pax ante Communionem, tempore Communionis, & poſt Communionem. Ante Communionem: quod innuit Regius Vates, pacem & frumentum conjungens: *Qui poſuit fines tuos pacem, & adipe frumenti ſatiat te.* Prius pacem poſuit, deinde adipem frumenti, quia prius paranda eſt pax, quam quis frumento electorum ſaginetur. *Sanctum oſculum teneamus, quod animas ſociat, reconciliat mentes, ut ſic divinæ menſæ poſſimus fructibus ſociari.* Tempore Communionis habenda eſt pax: *Quando autem magis conſerenda cum fratribus pax eſt, niſi cum oratio commendabilior aſcendit?* Nunquam autem magis commendabilis eſt oratio quam communionis tempore; tunc enim communicantes majori cum fervore orant; qui teſte Regio Propheta ſunt ſicut novellæ olivarum in circuitu menſæ Euchariſticæ, (Filii tui ſicut novellæ olivarum in circuitu menſæ tuæ.) Oliva autem eſt ſymbolum pacis; idcirco *poſt aquas diluvii, pacem præco columba terris annuntiavit demiſſa ex arca, & cum olea reverſa: quod ſignum etiam apud nationes paci prætenditur.* Tandem poſt Communionem ſollicite ſervanda eſt pax, ad inſtar primorum Chriſtianorum, qui poſt acceptam Euchariſtiam, commune celebrabant convivium, quod ob ſymbolum concordiæ & charitatis, nuncupabant *Agapen*: quia in illo eundem frangebant & manducabant panem. Priſcis religionis Chriſtianæ temporibus, ſolebant ditiores poſt ſanctam Communionem, cœnam inſtruere in Eccleſia omnibus tam divitibus quam pauperibus, in charitatis ſymbolum, quæ *Agape* vocabatur; quaſi dicas, charitas; de qua ſic differit Tertullianus: *Cœna noſtra de nomine rationem ſui oſtendit. Id vocatur quod dilectio penes Græcos. Quantiſcunque ſumptibus conſtet; lucrum eſt pietatis nomine facere ſumptum. Siquidem inopes quoſque refrigerio iſto juvamus, non qua penes vos paraſiti affectant ad gloriam famulandæ libertatis ſub auctoramento ventru inter contumelias ſaginandi: ſed qua penes Deum major eſt contemplatio mediocrium;* Verum quia refrigeſcente charitate & creſcente fidelium multitudine, res abiit in abuſum; divites enim privatim

Pſal. 147. D Chryſoſt H mil. de prod. Jud. Tert lib de Orat. 14. Tert. lib. de Bapt. 8. Apolog. 39.

tim ſuam cœnam præoccupabant & inſtruebant ſumptuoſiſſimè etiam ad ebrietatem, pauperibus vel excluſis, vel non expectatis, multo minus invitatis; hac de cauſa Concilium Laodicenſe agapes in Eccleſia fieri vetuit, & ut communicatio ejuſdem panis Chriſtianos in pace & charitate cuſtodiat, in Miſſæ ſacrificio particulam ejuſdem panis benedicti fidelibus præbet ſive divitibus, ſive pauperibus, ſive viris, ſive fœminis. Quia *pax Chriſtianis omnibus data, quam rem Dei conſtat, cum dixit meam: cum autem dixit dovobis, non ſolum ſuam eſſe voluit, ſed & univerſorum in ſe credentium*

Can. 28.

Opt. Milev. lib. 1 ad Parmen.

Quare fratres dilectiſſimi ſuper omnia ſatagite, *& pacem amiſſam quærere, & turbatam componere, & repertam tenere.* Ad pacis cuſtodiam plures nos ſtimulant rationes. 1. Quia dona à magnatibus erogata ſollicite ſunt cuſtodienda, pax autem nobis donata eſt non ab homine, non ab Angelo, non ab aliqua creatura, ſed ab ipſomet Deo, *ipſo Domino Chriſto dicente, Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, quod eſt dicere. In pace vos dimiſi, in pace vos inveniam: proficiſcens voluit dare, quod deſiderabat rediens in omnibus invenire. Cæleſte mandatum eſt, ſervare quod dedit: una vox eſt, inveniam quod dimiſi.* 2. Quia Chriſtus rex pacis, & unitatis magiſter, nobis dedit pacem, tanquam ſuorum inſigne ſubditorum, ſuorum notam diſcipulorum, ſuorumque militum teſſeram, & militare vexillum. *Chriſtus Dominus noſter pax eſt, vadens ad cœlum, nobis vexillum dimiſit, dicens; Pacem meam do vobis.* 3. Quo majori pretio res aliqua comparatur, eo majori ſtudio eſt conſervanda. Chriſtus autem pretioſo ſuo ſanguine comparavit pacem, & quaſi parum ſit ſuum in cruce fudiſſe ſanguinem, illum nobis bibendum in Euchariſtia ſubminiſtrat, ut cum ipſo & inter nos concordiam & unionem cuſtodiat. Quare *ſicut procedente rege, & plateæ mundantur, & omnis civitas diverſis floribus & ornatibus coronatur, ut nihil ſit quod minus dignum vultui regis appareat: ita & nunc procedente Chriſto rege pacis, fugiat diſcordia, reſplendeat concordia. Et ſicut frequenter fieri vidimus, ubi regum, vel fratrum tabulæ depinguntur, ut inter utroſque unanimitatis declarentur inſignia, artifex pictor fœmineo habitu poſt tergum utriuſque concordiam ſtatuit, qua brachiis ſuis utrumque complectens indicet, quod hi videntur corporibus ſeparati, ſententiis & voluntate conveniant; ita nunc pax Domini media aſſiſtens, & utrumque noſtrum gremio palpante connectens, diſcreta corpora in unum convenire animum, ulnis jungentibus docet.* 4. Hæreditas à parentibus data, à filiis eſt magnificienda, & magna ſollicitudine conſervanda, præſertim ſi ſit opulenta & pretioſa. Chriſtus qui nos inter Calvariæ dolores parturivit, *hanc ſuis hæreditatem dedit: dona omnia ſuæ pollicitationis, & præmia, in pacis converſatione promiſit: atque ideo fratres, ſi hæredes Chriſti eſſe volumus, in ejus pace eſſe, & manere debemus.* 5. Dona quæ amici ſuis amicis, vel parentes ſuis filiis in morte tradunt, ſollicite ſunt conſervanda, velut teneritudinis, & amoris ultimum monumentum, qui donant iis quos magis diligunt, pretioſiſſima quæque munera. *Pax eſt Encæonium Chriſti.*

D. Hilar.

Chryſolog. Serm. 11.

D. Hier. in pſal. 75.

Chryſol. Ser. 149.

D. Aug. Ser. 166. de Temp.

D. Bona vent.

Dict. Sal. Tit. 7 cap 6r

Christi, & pretiosius inter omnia iocalia ; cujus causa est, quia istud pretiosum iocale legavit Christus Apostolis in morte ; amici namque amicis dant, & legant magis pretiosa in fine. 6. Deposita sunt fideliter custodienda ut reddi possint quoties ille ad quem pertinent illa postulaverit. Christus Dominus pacem

D. Aug. Ser 165. de Tẽp

dedit velut depositum, sibi aliquando reddendum. Idcirco *proficiscens voluit dare quæ desiderabat in omnibus invenire.* 7. Media æternæ fœlicitatis consequendæ magno sunt studio custodienda: pax autem à Christo donata, est

D. Aug. Tract. 76. in Joan.

medium ad immortalem beatitudinem & pacem adipiscendam. *Pacem nobis relinquit Christus iturus : pacem suam nobis dabit venturus: pacem nobis relinquit in hoc sæculo, pacem suam nobis dabit in futuro sæculo.* Hoc est quod Propheta dicit, pacem super pacem. Christus, ait

Esa. 26. Serm. 70. in Cant.

D. Bernardus *pax est in hoc sæculo, in qua manentes, hostem vincimus, nos invicem diligimus : pax erit in futuro cum sine hoste regnabimus, ubi alter ab altero non poterit dissentire, ubi omnia & aperta, & laus unicuique à Deo, cum viderimus eum sicuti est*, æterna fruentes fœlicitate.

CONCIO SEXTA.

Tert l. 4. adv. Marc. 8.

CHristus Dominus donans *pacem, & bona omnia* dedit. In hoc mundo rarissime, utile, jucundum, & honestum simul reperiuntur. Utile persæpe est sordidum & ita nequit esse honestum ; quod est jucundum, ut plurimum nocet, & consequenter utile non potest esse: quod est honestum, est laboriosum, quapropter non est jucundum : Verum si pacem

L. 19. Civ. 13.

attente consideremus, in ea inveniemus trinam speciem boni. Ut enim ait D. Augustinus, *tantum est pacis bonum etiam in rebus terrenis atque mortalibus, ut nihil gratius soleat audiri ; nihil desiderabilius concupisci ; nihil postremo melius inventri*, & ob hanc causam ut animadvertit glossa, Christus Domi-

Inc. 24. Luc

nus *qui pacem dedit, uno verbo omnia bona dedit*, scilicet bonum 1. utile: 2. delectabile: 3. honorabile.

I. PARS. Lib. 4. adv. Marc 32.

Inducit Apostolum Tertullianus *Evangelizantem pacem : evangelizantem bona.* Bonum enim est pacis fructus : pax præsertim defert secum bonum

D. Aug in Psal. 84. Gad. 22.

utile. *Quid enim melius invenire potestis, quam pacem?* Quapropter Jebnos ad pacẽ fructuosã & utilem stimulat. *Habeto pacẽ, & habebis fructus optimos.* Utiles 1. Ecclesiæ, ad fidei propagationẽ: 2. familiæ, civitati, seu reipublicæ, ad fortunæ augmentationẽ: 3. cuivis homini ad divinæ benevolentiæ acquisitionẽ.

Tert. l 5. adv. Marc. 5.

Quam maturi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona? Belle evangelizantes pace, bona evangelizant, quia fidei dilatatio quæ est magnum bonum ab evangelizantium unitate & concordia ut plurimum procedit, ut ex veteri & novo Testamento comprobatur. In veteri

Lib. 2. Paral. 14.

Testamento *egressi sunt filii Israël ad pugnandum mente pacifica.* Homines qui castra sequuntur non animo pacifico, sed potius hostili ad pu-

gnam

gnam & prælium procedunt, filii Israël econverso mente pacifica ad pugnandum egressi sunt, paceque & concordia armati, inimicos glorioſe debellarunt, ut ex urbe Hiericho comprobatur, cujus muri, velut Jos. 6.
inexpugnabiles, corruerunt non arietum percuſſione, non bellicorum tormentorum vi, ſed Iſraëlitarum pace & concordia. (Igitur omni populo vociferante,) ſeu ut legit alia verſio (jubilante) illicò muri Hiericho corruerunt. Quod ſi quæramus ab Origene quænam fuerit illa jubilatio; reſpondet: *Mihi videtur jubilatio indicare, quemdam concordiæ & unanimitatis affectum:*

Eadem veritas conſtat adhuc ex novo Teſtamento, Chriſtus enim qui diſcipulos ſuos ad debellandam Idololatriam, & propagandam fidem per univerſum mundum, elegerat, ad arduum illud exequendum negotium illis duntaxat pacem largitur, ut animadvertit D. Cyprianus. Quod demon- D. Vnit. Eccl. in Pſal. ſtrat D. Chryſoſtomus ex hoc Regii Vatis textu. *Aſcendit Deus in jubilatione & Dominus in voce tubæ.* Non dicit Propheta Regius in tuba, ſed in voce tubæ *ſignificans eorum concordiam & animi confeßionem*, qua ſuperarunt Philoſophorum ſapientiam, oratorum eloquentiam, Imperatorum potentiam, dæmonum aſtutiam. *Fidei namque extenſio atque victoria plus debebatur diſcipulorum confeßioni & unioni, quam concioni.* Multum equidem ad hujuſmodi victoriam contulit Apoſtolorum prædicatio ſignis & miraculis confirmata, virtutibus exemplaribus autorata, ſed illorum pax unio & concordia, illam penitus reportavit. Quapropter Chriſtus diſcipulos miſſurus in mundum, ad prædicandum Evangelium Patrem pro eorum concordia unanimitate & pace deprecatur: (Pater ſancte ſerva eos in nomine tuo quos dediſti mihi, ut ſint unum. ſicut & nos:) *ut intelligamus ex tenſionem fidei non tam fieri prædicatione, quam virtute unitatis Chriſtianorum.* Cajet. in c. 7. Ioan.

Pax quæ multum utilis fuit Apoſtolis ad debellandam Idololatriam, & ſtabiliendam religionem Chriſtianam, Chriſtianis ſervire debet, ad fidei conſervationem. Pace namque muniti omnes ſpiritalis nequitiæ proſternent acies. Ut enim ait D. Auguſtinus *Chriſtianorum arma, pax eſt* qua diabolo reſiſtunt, imo & vincunt. Quapropter incarceratos martyres hortatur Tertullianus: *Inveniat vos diabolus pace munitos & armatos, quia pax veſtra, bellum eſt illi*; neque unquam magis illum detriumphabitis, quam dum pace & concordia fueritis loricati. Eccleſia dicitur *terribilis ut caſtrorum acies ordinata.* Eccleſia nihil aliud eſt quam congregatio fidelium, qui ſua concordia inferunt diabolo bellum, ejuſque copias expugnant. Ut enim ait Magnus Gregorius, *Electorum multitudinem eo magis maligni Spiritus pertimeſcunt, quo eos per charitatis concordiã munitos contra ſe & conglobatos aſpicunt.* In Pſal. 129. L. ad Mart. 1. Can. 6. Homil. 10. in Ezech.

Verum uti fides Chriſtianorum pace & concordia dilatatur, ita eorum diviſione & diſcordia contrahitur. Ex pacis namque ſciſſura, fidei facile ſcinditur unitas, ut Corinthiis exprobrat Apoſtolus. *Audio ſciſſuras eſſe inter nos, & ex parte credo.* Abſente Paulo inter Corinthios fuere ſciſſuræ & diviſiones, quæ cum delatæ fuiſſent ad Apoſtolum, eas 1 Cor. 11.

credi-

binarium tanquam immundum & rejectaneum improbat, utpote expromptum ad divisionem, & ad schismata facilem. Fugiendum est itaque pacis & unitatis divortium, velut immunditiæ notaculum, malitiæ character, & hæresis conceptaculum. At proh dolor! *Nunc sunt hæreses doctrinarum perversitate Ecclesiam lacessentes*: & quod est lugendum magis, *plerique Ecclesiæ pacem mentiuntur*, qui in Ecclesiæ unitate videntur, & Ecclesiam dividunt, qui sub Catholicorum specie hæreticam doctrinam sapiunt, qui membra à capite separare nituntur: nec advertunt quod (ubi sine fœdere pacis, sine observantia legis, sine disciplina, & regimine, acephala multitudo congregata fuerit, non populus, sed turba vocatur. Non est civitas, sed confusio: Babilonem exhibet, Hierusalem habet nihil.) Fallaces Christianos & Catholicos prævidens: *Instruit Dominus multos esse venturos, sub pellibus ovium rapaces lupos. Quanam iste sunt pelles ovium, nisi nominis Christiani extrinsecus superficies. Qui lupi rapaces, nisi sensus & spiritus diaboli, ad infestandum gregem Christi extrinsecus delitescentes?* Verum uti Deus ab exordio mundi divisit lucem à tenebris; quia *nihil communionis est lumini & tenebris*; ita Galliarum Antistites in comitiis generalibus congregati ad discriminandos veros à falsis Catholicis sapienter decreverunt, ut fideles Ecclesiæ determinatas subsignarent veritates; & hujusmodi decretum est conforme sanctionibus Pontificiis, & voluntati Regis, probe scientis pacem necessariam esse Ecclesiæ ad incrementanda & conservanda fortunæ bona

Tert. lib. de Præscr. hær. 4. D. Augustin. in Psal. 63.

D. Ber. Ser. 3. in Dedic. Eccles.

Tert. lib de Præsc. Hær. 40

Tertul. lib. de Idolat. 19.

2. Regnis, & rebus publicis in concordia & pace viventibus *ab imperio & à cælo bene est* Tertulliano arridens D. Chrysostomus, audacter pronuntiat: *Vbi pax, ibi omnia prosperabuntur*: ideo à Xenophonte *hæ dicuntur beatissimæ respublicæ, quæ plurimo tempore in pace vixerunt.* Quod probe sciens rex ille Scytharum, docere volens filios suos modum quo imperium servare possent, objicit illis fasciculum virgarum, quæ unitæ ad invicem difficilime rumpuntur. Abundantes divitiæ, immensi thesauri, pretiosa supellex & ilia, aliaque hujusmodi quibus abunde locupletantur regna, sunt *pacis hæc & annonæ otia.* Respublicæ & regna lapidi tyrreno assimilantur, qui integer in procellosum injectus mare, supernatat aquis, divisus vero statim mergitur & descendit in profundum. Quod Romanæ reipublicæ comprobatur exemplo, quæ quandiu viguit civium concordia, tandiu ejus imperium adauctum est: civium vero discordia universi orbis amisit imperium. Idipsum accidit Judaico populo: *quem mare sustinuit adunatum non potest terra bajulare dispersum.* Hebræus populus concordia & pace adunatus, supra salum non secus ac supra solum gradiebatur, fluctibus stitione solida mire concordiam stipantibus: at nunc à terra ponderum molibus affueta non sustinetur *populus à se separatus & per omnes provincias dispersus.*

Tert. lib. de Ball. 1. De compunct. de Vectigal.

Plutarch in Apoph.

Tert. ibid. Plin. lib. 2. c. 106.

S. Zen. Ser. 11. de Arcad.

Eodem modo ratiocinandum est de civitate ac de republica, seu regno: Ut enim ait divine, Plato, *nihil perniciosius civitati, quam divisio: nihil melius, quam unio.* Hujus memorabile habemus in Numantia exemplum, quæ sæculis integris restitit Romanis, dum ejus cives fuerunt inter se

De Repub.

concordes; at discordia inter cives grassante, brevissimo tempore expugnata fuit: Quod Tiresius Numantiæ princeps Scipioni expugnatori sincere confessus est: *Concordia victoriam, discordia exitium prabuit*; idipsum quotidie familiis & domibus evenit, quæ concordia prosperantur, discordia evertuntur. Marcus Agrippa vir ingentis animi dicere solebat se multum huic debere sententiæ: *concordia parvæ res crescunt, discordia maximæ dilabuntur.* Senec. Ep. 95. *Hac se audiebat, & fratrem & amicum factum.* Annon experientia constat ditissimas domos fratrum dissentione, litibus, & jurgiis ad extremam egestatem redactas; domos vero pauperrimas, pace & concordia fuisse opulenter ditatas? Christiani fugite discordiam, ni velitis depauperari: servate concordiam quæ utilis est ad fortunam incrementandam, & Dei benevolentiam comparandam.

Tert lib 2. adv. Marc. 17. Serm 5, in dedic. Eccles. *3. Tam enim justitia quam & pax creatori in Christo annuntiabatur.* Justitia nos Deo gratos facit; & pax est necessaria ad comparandam justitiam. Unde D. Bernardus (Numquid tamen vel ipsa sanctimonia sufficit? Pax quoque necessaria est Apostolo teste, pacem sectamini cum omnibus & sanctimoniam sine qua nemo videbit Deum: hæc est quæ facit unius moris habitare fratres in unum, novam utique regi vero pacifico ædificans civitatem, quæ & ipsa Hierusalem nominatur, quæ est visio pacis.) Justitia & pax sibi mutuo præstant auxilium, *virtus in pace acquiritur*, & vicissim ut aliorsum docet mellifluus Doctor, *Per semitas justitia pax invenitur*; pax & justitiæ sunt comites inseparabiles quæ nullatenus dividi possunt. *Percontare ab homine; Vis pacem? uno ore respondebit tibi genus humanum: Opto, cupio, amo, volo.* Si voti compos esse desideras; *Fac justitiam, & habebis pacem: quia osculantur se, ut qui fecerit justitiam, inveniet pacem, osculantem justitiam*: Multi tamen volunt pacem, & nolunt justitiam: & tam pace quam justitia denudati sunt: & existentes sine pace sunt orbati justitia & Deo placere non possunt: Deus tantopere existimat pacem, ut opera pietatis non acceptet nisi à pacato procedant animo. Erogate eleemosynas, vacate orationi, mortificate carnem: servate jejunium, *insensa vobis charitate honorabili matre unitatis & pacis, quo pacto quæso vestrum quodcumque sacrificium Deo sore acceptum præsumitu, cum absque illa nec martyrium quidem aliquid putet esse apostolus*? Quare inter multa documenta quæ Christiano præbet D. Bernardus ad perfectionis studium, istud non est minoris momenti: (Hoc multum debes cavere, ne charitas alicujus erga te vel quemcumque alium corrumpatur, vel etiam diminuatur: quia non est majus spolium vel damnum, quam in oblatione vel diminutione charitatis. Omnia namque quamvis utilia, quamvis necessaria videantur, spernenda tamen sunt ut perturbatio devitetur, & omnia quæ adversa sunt vel putantur sustinenda sunt, ut pacis dilectionisque tranquillitas servetur: quia nihil perniciosius ira, nec charitate quicquam utilius est credendum, nec tranquillitati animi pretiosius?) quæ secum adducit bonum tot modis utile & insuper jucundum & delectabile.

D. Bern. Epist 126. D. August in Psal. 84. D. Bern Ep. 7.

H. PARS. Tert lib de Spect. 28. *Non possumus vivere sine voluptate, qui mori cum voluptate debemus*: Sic loquuntur

quuntur perfecti Christiani pace fruentes & gaudenter. Ut autem dignoscatur quale gaudium secum afferat pax, animadvertendum est cum D. Augustino, in mundo quasdam esse res bonas, & non jucundas; nonnullas jucundas sed non bonas: alias neque bonas neque jucundas; alias tandem simul bonas & jucundas. Remedia, ustiones, cauteria, bona sunt, quia sunt media sanitatis acquirendæ, non sunt tamen jucunda, quia inferunt dolorem, vel amaritudine permixta sunt. Ebrietates, venereæ voluptates, jucundæ sunt, quia sunt carnis oblectamenta, sed non sunt bonæ, quia divinæ legi, & animæ saluti adversantur: Inimicitiæ, invidiæ, zelotipiæ, neque bonæ sunt, neque jucundæ. Non bonæ, quia à cœlo avocant, & ducunt ad damnationem: non jucundæ, quia animam perturbant, & inquietant: pax vero est simul & semel bona, & jucunda. Bona, quia affert utilitatem; jucunda, quia præstat oblectamentum. Itaque *magnum beneficium veri Dei est pax*; 1. multiplicata: 2. dilatata: 3. liberata. In Psal 132. D. Aug. lib. 3, Civ 9. Tert. lib. de Spect 29.

1. *Quid enim jucundius, quam Dei Patris & Domini reconciliatio, quam veritatis revelatio, quam tantorum retro criminum venia?* Magnum profecto gaudium justorum, qui ut vaticinatus est Regius Vates, *delectabuntur in multitudine pacis*: quia de trina pace delectantur; de pace cum Deo, de pace cum seipsis, de pace cum proximo. Pax cum Deo jucunda est, ut asseverat ipsemet Deus. *Delectabitur populus meus in pulchritudine pacis.* Et aliorsum, ut denotet quantum sit illud gaudium, flumen dulcedinis servantibus mandata sua pollicetur: *Utinam attendisses ad mandata mea, facta esset quasi flumen pax tua.* Regius Vates sub symbolo fluminis declarat beatorum jucunditatem. *Fluminis impetus significat civitatem Dei*, & Deus etiam utitur flumine, ad demonstrandam lætitiam eorum qui habentes pacem cum Deo, pacifici sunt in semetipsis, ut ipsimet fatentur apud Regium Prophetam: (Signatum est super nos lumen vultus tui Domine, dedisti lætitiam in corde meo:) seu ut legit D. Hieronymus, *ortum est lumen tuum nobis, & facta est pax latificans in cordemeo.* Quasi dicat: Ex quo suspicatus sum exortum esse in anima mea lumen veritatis & gratiæ, statim in corde meo persensi pacem, qua abunde consolatus sum. Hanc pacem & lætitiam fidelibus exoptat Apostolus: *Pax Dei exultet in cordibus vestris.* Animadvertit acute D. Anselmus expendens istud Dominicum: (Pacem relinquo vobis,) in hoc sæculo pax habetur velut *reliquia*, (quia pax plenissima non potest haberi nisi in futuro, sed tamen aliquæ reliquiæ dantur in præsenti; quod potest videri in illis, qui ita habent sedatos illicitos motus corporis, quod nullum civile bellum patiuntur in se, sed habet anima requiem suam, nec etiam conturbari posset quolibet modo, vel quantumcunque verberetur, sed etiam quieti sunt.) Itaque licet pax terræ, cœlesti comparata paci, possit imperfecta dici quia interius & exterius patitur bellum, qui tamen sunt Deo reconciliati, sunt pacati in semetipsis, cum proximis sunt charitate compaginati, fruunturque tanta lætitia, quod illam Regius Vates nonnisi cum stupore & admiratione contemplatur: *Ecce quam bonum & quam jucundum* Psal. 11. Esai. 32. Esai. 48. Psal. 85. Psal. 4. Coloss. 3. Matth. 5. Psal. 132.

dum habitare fratres in unum. Ubi Agellius (tantum bonum esse fratrum concordiam putat, ut admiretur, ut cum qua re conferat rē tam præclaram, vix inveniat.) Stupenda prorsus lætitia quæ ex pace multiplicata procedit

Cap. 32. juxta Esaiæ vaticinium : *Sedebit populus in mulitudine pacis,* quæque ex pace dilatata dimanat.

Tert. lib. de Spect. 29. Tert. l. 2 adv Marc. 5.

2. Quæ major voluptas, quam conscientia integra? Conscientia integra, est conscientia sanctitate ornata. *Evangelizator enim bonorum, ideſt gratiæ Dei, paci eam præferendam sciebat.* Nec immerito, quia pax conscientiæ ab integritate procedit, & qui integram habent conscientiam, pacē in semetipsis habent: Quod probe sciens D. Augustinus exclamat : *O conscientia sancta! in terra adhuc es, & in cœlis habitas. Gaude O anima sancta, sancta scientia decorata, gaude cœlesti & æterna gloria* quam præmaturè delibas. *Præcavenda est idolatria latitudo*, quæ non solum opere perficitur, sed adhuc animo concipitur: econtra sectanda est pacis latitudo, qua conscientia sancta perfruitur. Justi enim in vita, in morte & post mortem pacati sunt, gaudioque potiuntur ; porro *fructus Spiritus sancti, gaudium, pax,* Hos percipiunt in vita fructus experientes in semetipsis istud Ecclesiastici : *Quoniam nihil melius est quam timor Dei & nihil dulcius, quam respicere in mandatis Domini.* In morte etiam pacis habent latitudinem, quæ eos *adversus diaboli latitudinem munit,* & sicut olor nunquam suavius quam in morte canit; sic justi suscepto in Eucharistia Domino cum Simeone sene decantant: *Nunc dimittis servum tuum in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum;* magnaque cum fiducia eorum animæ à corpore separatæ, judicio assistunt particulari, dicentes apud Prophetam Evangelicum: *Ignis hostes tuos deroret, Domine dabis nobis pacē:* cujus latitudo ad empireas usque glorias extenditur. Quod his verbis innuit Regius Propheta: *Exultabunt Sancti in gloria.* Hunc versiculum in sensu mystico anagogico intelligit D. Hieronymus de futura Sanctorum in cœlis beata exultatione ; solis enim Sancti patet aditus ad cœlestem gloriam, lætitiam, quietem, ubi cessantes ab hujus vitæ laboribus, certaminibus, discriminibus, in pace in idipsum dormiunt, & requiescunt. Subjungit Propheta: *Lætabuntur in cubilibus suis.* Quodnam sit autem hoc Sanctorum cubile, quod ultra beatam cœli gloriam, adhuc beat : illud cubilis gaudium, quod supra summū gaudiū, novam adhuc addat lætitiam, belle declarat Hugo Carensis : *Lætabuntur in cubilibus suis, scilicet in conscientia: quia habent tam bonum Dominum, qui dat peccantibus gratiam,* Licet in cœlesti patria Sancti beatis ubertim abundent gaudiis; attamē de bona conscientia sibi gratulantur: Quod malæ conscientiæ anxietates & molestias effugerint in gloriæ asilo, fœliciter gaudent, velut accidentalis beatitudinis incremento. *Lætabuntur in cubilibꝰ suis, scilicet in conscientia.* Inter tot cœli gaudia, quæ Sanctos fœliciter beant, numquam ab eorū memoria obliteratur, se malæ conscientiæ vitasse aculeos, & bonæ conscientiæ deliciis in æternū fœlicitandos

Tert. lib. de Idol. 2.

Galat. 5.

Cap. 23. Tert.

Luc. 2.

Esai. 26.

Psal. 149.

Verum si nihil est jucundius integra conscientia, nihil est molestius sceleroſa conscientia. *Bona conscientia turbam advocat ; mala autem in solitu-*

Senec. Ep. 4.

sine anxia atque sollicita est, & si justi præpropere beatis cœli gaudiis fœlicitantur, peccatores, prævento infernalium carnificum officio, pœnalissima gehennæ patiuntur cruciamenta *infernus quidem, & carcer animæ, rea conscientia.* O quam vere pronuntiavit æternæ veritatis oraculum! *Non est pax impiis, dicit Dominus.* Septuaginta vertunt: *Non est gaudere dicit Dominus*; quasi pace frui, & gaudere, sinonima sint: ni dicatur, quod pax est veri gaudii mater, ideoque gaudium necessario exulat à quo exulat pax: ab impiis autem exulat pax, in vita, in morte, & post mortem: In vita, *Contritio & infœlicitas in viis eorum, & viam pacis non cognoverunt.* In morte torquebuntur, rerum quas carius dilexerunt, amissione, peccatorum, quæ commiserunt recordatione, tormentorum quæ passuri sunt, formidine. *In tempore illo non erit pax egredienti.* Post mortem comparebunt ante Christi tribunal, non tanquam electi in cœlo æterna fœlicitate beandi, sed tanquam reprobi in inferno interminabili supplicio puniendi; O quam misera est impiorum conditio quibus non est pax! O quam fausta est justorum sors, qui gaudent pace multiplicata, dilatata, & liberata!

D Bern. Ser 1. de Assumpt. Esai 48. Psal. 13. L. 2. Paral. 15.

3. *Qua major voluptas, quam vera libertas?* Veram autem libertatem pax subministrat: Pacis enim tempore, libere vacatur agriculturæ, artibus. scientiis, justitiæ, divino cultui, & quemadmodum sub regno pacifici Salomonis *Judæa & Hierusalem habitabat à Dan usque Bersabee absque timore ullo, unusque sub vite sua, sub ficu sua*; ita tempore pacis divites absque ulla formidine conservant sua bona, fœminæ suum honorem, patresfamilias domus, supellectilia, domesticos & unusquisque liberam securam & jucundam ducit vitam: *Eradicato omni aconito hostilitatis, & cacto, & rubo subdolæ familiaritatis, concultus & amœnus super Alcinoi pometum, & Midæ rosetum.* Neque Midæ regis rosarium in Insula Creta; neque Alcinoi regis pomarium in Corcira Insula tanta amœnitate & jucunditate commendantur; ac regni pacifici *cultissimum rus*, in quo pax regnat, & à quo hostilitas seu bellum exulat: *Quis enim ense operabitur, & non contraria lenitati & justitiæ exercet, idest dolum, & asperitatem & injustitiam; propria scilicet negotia præliorum?* Quantæ vero tempore belli committantur fraudes, asperitates, iniquitates, justitiæ tranquillitati, & humanæ libertati contrariæ, nemo non videt, præsertim hac tempestate, in qua bellum in Europa grassatur, universas provincias depopulatur. Itaut Christianis inter se omni animadversione belligerantibus idipsum dici possit, quod alias de Romanis idololatriæ deditis fatus est Tertullianus: *Omne regnum, vel imperium, bellis quæritur, & victoriis propagatur; porro bella & victoriæ, captu & eversis plurimum urbibus constant: id negotium sine deorum injuria non est: eadem strages mœnium & templorum: pares cades civiũ & sacerdotum: nec dissimiles rapinæ; sacrarum divitiarum & prophanarum* latrocinia, furta, incendia, stupra, adulteria, homicidia: sacrilegia quæ bella sequuntur, multum profecto commendant pacis tranquillitatem, quæ ab innumeris liberat malis: tantamq; affert jucunditatem, quantã bellũ tristitiã & afflictionẽ *quid est enim hominibus, ex iis rebus, quibus frui atque potiri*

D. Der. lib. de Spect 29. Tert. lib. de Pall. 2. Tert. ibid. Tert lib ad v. Judæ. 9. Apol. 25. Greg. Niss. Homil 7. de Vita pacifica

ſtudent, vita pacifica dulcius cum abſque illa res etiam in ſeipſis jucundæ nullam afferant lætitiam; & per quam rebus jucunditatem afferentibus liberè, ſecure, & jucunde fruuntur homines? Inde concludit Gregorius Niſſenus. *Ergo ipſa pax fruentibus jucunda eſt, cum omnia quæcunque in vita voluntur, appetuntur, & in pretio ſunt, dulcia efficiat & jucunda.* Neque pax eſt duntaxat bonum jucundum & delectabile, ſed etiam bonum honeſtum & honorabile.

III PARS. Tert l. 5 adv Marc. 5.

Salutem *& hodie Iudæi pacis nomine appellant, & retro ſic in Scripturis ſalutabant.* Apud Hebræos ſalus & pax, ſinonima ſunt; unde quoties ſibi pacem, toties ſibi ſalutem exoptant. Ideo D. Chryſoſtomus loco verborum iſtorum, *profecti ſunt in pace* legit; *abierunt cum ſalute.* Salus autem per pacem à Judæis abeuntibus deſiderata, & à D. Chryſoſtomo intellecta, non eſt tantum corporalis, ſed etiam ſpiritualis. Quod innuit Apoſtolus, qui *non utique ſalutem præſcribit eis, quibus ſcribit, ſed gratiam & pacem,* ſed pacem à Domino: 1, honoratam: 2. beatificam: 3. remuneratam.

Tertull. ibid. Tert. lib. de Pat 11.

Tert lib. de Pat. 12.

1. Quam honorati ſint pacifici oſtentat ipſemet Chriſtus, dum eos *filios Dei nuncupat.* Multùm eſt filios effici; majus, filios Dei appellari; maximum filios Dei exiſtimari. Pacifici, in filios Dei adoptantur; fiii Dei nominantur; & filii Dei exiſtimantur. Non vacat myſterio quod Elias qui dum converſatur in terra etiam, à filiis Prophetarum Elizæi Dominus dicitur, cum aſcendit in cœlum, ab ipſomet Elizæo, non jam Dominus, ſed pater appellatur. Opportune ad propoſitum Galſridus apud Tilmanum: *Liquet quia jam ab eo ſuus ille Dominus, in Patrem tollitur, & attollitur: liquet quod è ſervo in filium adoptatur.* Quandiu homo eſt in ſtatu peccati, eſt duntaxat Dei ſervus; & Deus illius eſt Dominus; at dum gratia ſanctificatur, de ſervo in filium adoptatur & qui antea Dominus, in Patrem tollitur & attollitur. *Iam enim filius, novum patris nomen eſt.* Filius refertur ad patrem, & viciſim pater refertur ad filium: Homo in mortali peccato exiſtens refertur quidem ad Deum tanquam ad ſupremum Dominum, ſed non tanquam ad patrem; & è conſervo Deus refertur ad illum tanquam ad ſervum, ſed non tanquam ad filium. At *pax eſt charißimi, qua ſpoliat hominem ſervitute, dat nomen ingenuum, mutat apud Deum cum conditione perſonam: ex famulo filium, liberum facit ex ſervo.* Vocabulum Domini ac ſervi utriuſque conditionem & ſtatum diſcriminat, longe diverſa eſt utriuſque conditio; uniuſcujuſque gradus magno ab altero diſtat intervallo: filii vero nomen, paternam imaginem repræſentat, & cum naturæ identitate, ſimilem conditionem. & parem velut gradum importat: Quanta pacifici dignitas, qui in Dei filium adoptatur, Deuſque efficitur, non per naturam, quia hoc repugnat, ſed per altiſſimam quandam divinæ gratiæ participationem. Profecto (maximam dignitatem habent pacifici, ſicut qui filius regis dicitur, in domo Regia ſummus eſt.) Talem actantam dignitatem eleganter commendat Gregorius Niſſenus: *quibus verbis hoc inſeparabile beneficium celebretur? Excedit homo*

Lip. 4. Reg.

Tertull. lib. de Orat 3.

Chryſol. Ser. 33.

Gloſſ in c. 5 Matth.

Bernat. 7. de Beatit.

ſuam

suam ipsius naturam ; Deus ex homine evadens : nam cum dignus habitus sit, qui filius Dei fiat, dignitatem patris in se prorsus habebit filiusque Dei nominabitur , *nec pervenitur ad vocabulum filii Dei , nisi per nomen pacifici.* At cur pacifici peculiariter filii Dei nominantur , cum omnes justi sint etiam filii Dei per adoptionem? Hujus trinam accipe rationem. Primam à Chrysologo , quia sunt summe dilecti , Deoque gratissimi , in quibus tanquam pater in filiis delectatur ; *pax est voluntas Dei , jucunditas Christi , perfectio sanctitatis*: secundam ab Haimone , quia filium Dei naturalem imitantes , merito societatem nominis ejus sortiuntur , & filii Dei appellantur. Christus autem filius Dei naturalis , fuit maxime pacificus, ideoque *qui filium Dei specialiter in pacis observatione imitantur , recte filii ejus vocantur* : tertiam à D. Bernardo , quia Dei repræsentant imaginem ; pacis studium & amor Deum exprimit ; *non est enim Deus dissensionis, sed pacis : ideoque filios pacis , Dei quoque filios dignum est appellari,* quia patrem exhibent , & ut filii ejus sese gerunt. Homines parentum suorum similitudinem referunt, pacifici Deo assimilantur , quapropter merito filii Dei nominantur, & ut tales existimantur: non modo augusta Dei filiatione decorantur, non modo filii Dei vocitantur ; sed omnium oculis filii Dei apparent, & omnium ore & plausu, quasi generosa Dei soboles celebrantur. *Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei* ; & quemadmodum Christus Dominus honoratus fuit Centurionis confessione : ita pacifici, dum communi omnium ore celebrantur, glorioſe fœlicitantur.

Chrysol. Ser. 53.

S. 1. in Fest. omn Sanct.

Sap. 5.

2. Christus Dominus *pacificos titulo fœlicitatis notat.* (cuivis beatitudini aliquod speciale præmium promittit Salvator ; mundis corde , Dei visionem; possessionem terræ mitibus; regnum cœlorum, pauperibus spiritu; esurientibus & sitientibus , satietatem; consolationem lugentibus; misericordibus misericordiam ; pacificis vero, honorandam filii Dei dignitatem: pauperibus, mitibus, misericordibus, esurientibus, mundis corde, unum aut alterum promittitur bonum; at pacificis tanquam Dei filiis *Christus omnia dona sua pollicitationis, & præmia, in pacis conservatione promittit. Si hæredes Christi sumus, in Christi pace maneamus ; si filii Dei sumus , pacifici esse debemus,* & nobis omnia bona paterna in pollicitatione donantur.

Tert. lib de Pat. in

D. Cypr. l. de Unit. Eccles.

Veteres sibi finxerunt sæculum aureum , in quo homines deferebant cor super labia ; torques veræ amicitiæ habebant in manibus, pax & concordia sub specie Virginis speciosissimæ in solio regio sedens , pacificis omnium bonorum pollicebatur abundantiam. Gregorius quoque XIII. summus Pontifex quanta bona adveniant pacificis demonstravit, justitiam & pacem cum cornucopia in icone depingens : cum hoc lemmate: *Justitia pacem , pax copiam attulit* : quod innuêre Romani , Jani templum pacis tempore obserantes , asseveranteſque hunc Deum quieto tempore, pacis texere coronas , ad pacificos beandos & coronandos : Pacis tempore quo Romæ reseratum erat Jani templum nascitur Christus & pacem mediis Angelis annuntiat hominibus. Inde exclamat D. Bernardus: *Pacem volo,*

Typot. lib. 1 Symbol.

D. Bern. Ser 22. in Cant.

D. Bern. Ser 14. in Cant.

volo, pacem desidero, & nihil amplius, cui non sufficit pax, non sufficis tuæ: enim pax, qui fecisti utraque unum, in Calvario moriens, & tuo sanguine nos æterno Patri reconcilians, (*O beatum confinium, ubi sublatus est inimicitiarum paries medius. Beatum quidem confinium, sed nondum tutum. Est nobis in Christo pax cum Deo patre, sed nondum pax ab hoste communi.* (Tandem Christus susciatur à mortuis ; *quo salvo, salva pax est* : quam post resurrectionem nobis donavit. De qua sic fatur D. Bernardus : (Hanc pacem nobis moriendo reliquit : aliam pacem nobis resurgendo donavit. Prima nos liberat à peccato, secunda nos reconciliat Domino. Prima nobis peccata dimittit, secunda nos ad gaudia paradisi perducit. Primam nobis dedit moriturus in cruce, secundam nobis dabit in æternitate regnans cum patre. Prima fuit in luctu & dolore, secunda erit in gaudio & exultatione. Prima lachrymosa, secunda gloriosa. Prima est in miseria, secunda erit in gloria. In prima fumus flentes cum Christo, in secunda erimus gaudentes cum Christo,) abunde fruentes pace remunerata.

Tert. lib. de Bapt. 17. Serm. 2. in Cœn. Dom

Tert. lib. de vel Virg. 16.

3. *Pax à Domino nostro Iesu Christo redundet*, in cœlo scilicet (ubi tam *multiplex omnium delectabilium copia, ubi copiarum omnium plenitudo. Vbi erit mons pacis, pax super pacem, pax quæ exuperat omnem sensum. Pax mons magus, pax in corde, pax in carne, pax ab iniquis hominibus, pax cum omnibus proximis, pax ab ipsis dæmonibus, pax cum Deo, & pacis non erit finis.* Ut autem, animadvertit Guillelmus Parisiensis (dicitur & pax propter elongationem à bellis tam spiritualibus, quam temporalibus, & omnimodam immixtionem ejus ad illa. Ipsa enim pax temporalis & in medio bellorum posita est, & bellis immixta. Dicitur & requies, quoniam finis est omnium laborum, commotionum nostrarum, & concussionum. Dicitur & libertas, quoniam elongatio est ab omni oppressione, & exactione, & angustiatione. Nominatur beatitudo, lux & claritas, quia omnis ignorantia, omnis dubitatio, omnis error, omnis opinio, tunc cessabit; eritque visio omnium electis, quæ videre eos decebit, & delectabit.) His titulis insigaitur pax illa cœlestis, quæ Apostolo teste exuperat omnium sensum: quod quomodo intelligendum sit, declarat Antistes Parisiensis. (Intelligimus autem exuperationem sensuum, videlicet in comprehensibilitatem suam, ut nullus sensus immensitatem ejus prout est, & quanta est, comprehendere possit. Vel exuperat omnem sensum suavitate sua, quemadmodum lux solaris omnium sensum luminositate sua, Quemadmodum nullus visus, totam luminositatem solis capere sufficit, imo radiolo ejus modico impletur, sic nullus sensus capere sufficit, hoc est sentire immensitatem suavitatis pacis Dei) qua præmiantur in cœlo beati, *ipse Deus erit in pace præmium.* Ut autem docet aliorsum D. Augustinus *pacem illam ultimam, & beatam non habebit infine, qui pace temporali non bene utitur ante finem*: meritum debet præcedere præmium, pax æterna, non nisi pace temporali potest mereri; nam ut belle ad propositum ait D. Bernardus: *Vnitas sanctorum alia est quæ justificat, alia quæ glorificat: una*

De Retributionibus Sanct. cap. unico.

Philip. 4.

D. August. lib 7. Civ. 12. Serm. 11. 1. de Divers. c. 26.

Ser. 5. de Ass. Sumpt. Virg

meritum, altera præmium. Unitas, quæ in hac vita habetur, est meritum; unitas, quæ in cœlo possidetur, est præmium. Quod innuit Apostolus, aiens: *Omnes quidem currunt, sed unus accipit brauium.* Non quod unus solus salvetur, & percipiat coronam gloriæ, sed quia illi duntaxat qui sunt concordes, pacifici, & unanimes, reportant cœleste præmium. *Omnes quidem Christiani, & boni & mali, pro modo suo currunt ad brauium; sed unus qui legitime currit, id est, unitas electorum percipit illud.* Quod docuit ipsemet Salvator suis discipulis relinquens pacem, ut per pacem viæ patriæ sibi compararent pacem, ut bene animadvertit D. Bernardus. *Sed fides, non species; promissio, non exhibitio pacis. Et quidem pax nunc est hominibus bonæ voluntatis; sed quid est pax ista ad illius plenitudinem & supereminentiam pacis? Vnde & ipse Dominus ait: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis: meam scilicet quæ exuperat omnem sensum, id est, pax super pacem: necdum capaces estis; propterea do vobis patriam pacis & relinquo interim viam pacis.* Christus donat nobis & relinquit pacem, donat pacem patriæ cujus capaces non sumus in sæculo; relinquit pacem viæ, ut per eam ad pacem patriæ perveniamus. Et quemadmodum nullus ad terminum viæ pervenire potest, nisi prius per viam progressus fuerit; ita nemo patriæ pacem quam donat Christus potest assequi nisi incedat per pacem viæ quam discipulis reliquit. Quod hac ratiocinatione declarat D. Augustinus, *Leges habent ut testatoris voluntati in omnibus pareatur. Si quis contra voluntatem testatoris facere voluerit, careat hæreditate. Christus fuit testator; testamentum profero, verba testamenti recito.* Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis. *Hæredes quibus divisit, fuerunt homines bonæ voluntatis, unde qui hanc hæreditatem voluerit dividere, non poterit hæreditatem possidere: non poterit possidere pacem, qui voluerit dividere pacem.* Quare fratres si Christi hæredes esse volumus, voluntati ejus in omnibus pareamus; si in cœlo desideramus frui pace, quandiu sumus in sæculo servemus pacem. (Pacem & unitatem à nobis exigunt Angeli pacis. Quidni maxime delectentur in his quæ formam quandam civitatis suæ repræsentant in nobis, ut mirentur Hierusalem novam in terra? Dico autem ut quomodo civitatis illius participatio est in idipsum: sic & nos idipsum sentiamus, idipsum dicamus omnes, & non sint in nobis schismata, sed magis omnes simul unum corpus simus in Christo, singuli autem alter alterius membra) ut possimus cœlestem adipisci Hierusalem, & cum beatis Angelis interminabili frui pace. *Est enim Hierusalem visio pacis, cujus fines Dominus posuit, non initium sane, nec medium. Si ergo pacem non habetis, imo quia perfectam in hoc sæculo habere non potestis, saltem videte eam, intuimini, considerate, & desiderate eam. Illuc sint oculi cordis vestri, ad pacem sese dirigat intentio vestra, ut omnia quæcunque facitis, hujus pacis, quæ exuperat omnem sensum, desiderio faciatis: in omnibus hoc intendatis, ut reconciliati pacem habeatis ad Deum* in tempore & in æternitate.

1. Cor. 9. D. Anselm. Serm. 4. in Vigil. Nat. Dom. Lib. de 7. Hæres. cap. 2. D. Bern. ser. 1 in Nat. Virg. D. Bern. ser. 2. in Vig. Nat. Dom.

PECCATOR

SCHOLIUM

Peccator 1. Depretiatus: 2. Mancipatus: 3. De relapſu culpæ tus: 4. Conſuetudine inveteratus: 5. Excæcatus: 6. Induratus.

CONCIO PRIMA.

Tert. lib. de Reſurr. 3.

NEMO *major niſi Chriſtianus*, qui poteſt conſiderari ſecundum naturam, diſciplinam & gratiam: Secundum naturam, ratione nobilitatur; ſecundum diſciplinam, fide commendatur; per gratiam vero ſanctificantem, à Deo adoptatur; ratione à bellua ſecernitur, fide ab Idololatria diſtinguitur; gratia & ſanctitate à filiis diaboli diſcriminatur: Chriſtianus autem peccando vile ſcit, depretiatur, & à trina illa dignitate deturbatur: ſcilicet à 1. ratione: 2. religione: 3. divina filiatione.

I. PARS. Lib. 2. ad Mat. 7.

Hominis dignitatem ex proximitate cum Deo commendat Tertullianus. *Quid enim ſuper hominem credas Deo proximum?* Cum enim Deus ſit ens infinite perfectum, cauſa & menſura finitæ bonitatis creaturarum, quæ ſunt effectus ſupremæ & primæ cauſæ, quo creaturæ Deo ſunt proximiores eo majorem ab illo mutuantur perfectionem. In taxanda eſt hominis dignitas, qui non ſolum eſt opus & veſtigium Dei, quemadmodum entia inanimata, vegetantia, & animalia irrationalia: ſed etiam, (non ſecus) ac Angelus, eſt *res & opus, & imago, & ſimilitudo.* Hæc autem Dei imago in homine, potiſſimum in ratione, libertate, & dominatione, ſita eſt. At proh dolor! *ipſe homo omnium flagitiorum auctor, non ſolum opus Dei, verum etiam imago; & tamen corpore & ſpiritu deſciit à ſuo inſtitutore* peccando depretiatus eſt, & à ſublimi illa dignitate quodammodo deturbatus degenerans à perfecta 1. mentis ratione: 2. arbitrii libertate: 3. imperii dominatione.

Tert. l. 5. ad. v. Marc 6. Tert. lib de Spec. 5.

Tert. lib. ad. v. Prax. 5.

Rationalis etiam Deus, & ratio in ipſo prius, & ita ab ipſo omnia. Ut ratio-

rationalis, est principium rationis: ratio autem usurpatur in divinis vel personaliter pro Verbo ab æterno producto, quod apud Græcos Λόγος vocitatur: quapropter de ratione divina personaliter sumpta sic fatur Tertullianus. *Hanc Græci Λόγον dicunt, quo vocabulo etiam sermonem appellamus.* Duplex in nobis est sermo. Externus unus, ore & voce prolatus: internus alter, in mente conceptus & existens. *Quanto ergo plenius hoc agitur in Deo, cujus tu quoque imago & similitudo censeris, quod habeas in te etiam tacendo rationem, & in ratione sermonem.* Tert. Hic autem sermo divinus non est alius nisi Verbum à Patre productum. Nam ut subjungit ibidem Tertullianus; *Possum itaque non temere præstruxisse, & tunc Deum ante universitatis constitutionem, solum non fuisse; habentem in semetipso rationem, & in ratione sermonem, quem secundum à se faceret agitando intra se. Hæc vis & hæc divini sensus dispositio, apud Scripturas etiam in nomine Sophiæ ostenditur. Quid enim sapientius ratione Dei, sive sermone? itaque Sophiam quoque exaudi, ut secundum personam conditam.* Ne autem termini quibus utitur Tertullianus, infirmo præbeant offendiculum, per sapientiam conditam, intelligit sapientiam genitam. Dum autem ait Patrem æternum, Sermonem à se facere secundum, agitando intra se, ly *facere* sumit large, prout idem est ac producere. Pater enim per dictionem ab æterno producit intra semetipsum Verbum quod est Sapientia genita, Sermo primarius, Ratio personalis, & secunda sanctissimæ Trinitatis persona. Ratio adhuc in divinis sumitur essentialiter pro operatione intellectus tribus personis communi: quomodo intelligendus est Tertullianus: *Quippe res Dei ratio. Quia Deus omnium conditor, nihil non ratione providit, disposuit, prædinavit: nihil non ratione tractari intelligique voluit:* scilicet ab homine, qui cum sit Dei imago, utpote rationalis, omnia cum ratione tractare operarique debet: Quem ideo alloquitur Tertullianus: *Idque quo facilius intelligas ex teipso ante recognosce, ut ex imagine & similitudine Dei, quam habeas & tu in semetipso rationem, qui es animal rationale, à rationali artifice factus.* Lib. de Pœnit. Hominis naturam declarat Tertullianus: ejus quoque denotat operationem. Natura est animal rationale. Animal est genus per quod cum cæteris animantibus convenit; rationale vero est differentia essentialis, qua in sua natura constituitur, & à bestiis distinguitur, Deumque velut exemplar, cujus est imago imitatur. Quod si ex morali Philosopho *id in quoque optimum est cui nascitur, quo censetur;* naturalis hominis dignitas præsertim in rationalitate consistit. Per hanc multum supra cætera animantia sublimatur, Deoque, cujus imaginem defert, approximatur. Tert. lib. ad. v Prax. c. Epist. 77. Nam, ut subjungit præfatus Philosophus, *in homine optimum quid est ratio: hac antecedit animalia, Deumque sequitur.* Inde sapienter concludit: *Ratio ergo perfecta proprium hominis bonum est, cætera illi cum animalibus communia sunt.* Sumit ibi Seneca rationem pro rationalitate, quæ est essentiale constitutivum & distinctivum hominis. Ratio autem pro operatione usurpata, est etiam propria hominis, neque ullo modo bestiis competit, quæ cum sint ex sua natura irrationales, nequeunt rationabiliter operari.

Homines autem per peccatum à naturali perfectione degenerant. Licet enim rationalitatem non amittant; rationabiliter tamen non operantur, & operando contra rationem, Deum perverse imitantes, ad ipsum non approximant, sed potius ab illo elongantur. *Caterum à ratione tantum abfunt, quantum ab ipso rationis auctore.* Ut autem appareat *quam irrationaliter diversentur* peccatores, audiatur Regius Vates, de semetipso aiens: *Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum.* Caput est præcipua humani corporis pars, rationis, sapientiæ, & prudentiæ sedes: Iniquitates autem Prophetæ supergressæ sunt caput ejus, *ita ut obruant rationem, quæ topice caput nuncupatur.* Sic Patres Græci expendunt præfatum Davidis locum in catena apud Corderium. Quibus annuens Origenes caput vocat, *vim rationalem*, cujus operatio peccati impeditur pravitate, adeo iniquitas hominem dejicit à mente, ab intelligentia & à ratione. *Sua quemque fraus, suum scelus, sua audacia, de sanitate ac mente deturbat*, ut dixit olim Orator Romanus.

Tert. lib. de Poenit. 1.

Psal 37.

Neque duntaxat peccatorem scelus à ratione deturbat, sed eum adhuc stultum & amentem efficit; ut asseverat ipsemet Deus apud Jeremiam: *Quia stultus est populus meus.* Quod sincere de semetipso fatetur Propheta: *Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices meæ, à facie insipientiæ meæ*; nimirum à facie peccati quod insipientiam vocat, quia ab insipientia procedit. Uti in Verbo divino ratio est semper cum sapientia conjuncta; ita peccator Ratione destitutus, sapientia orbatur, & insipientia laborat. Unde Magnus Basilius elucidans Psalmistam: ait *Omne peccatum per stultitiam fit: nec sapit, nec mentem habet qui peccat:* quia peccatum quod est rectæ rationi & sapientiæ contrarium, peccatoribus intellectum quodammodo tollit: *& ideo quia deseruerant rationis auctorem, merito primi intellectus perdiderant libertatem.* Dum ratio peccando obruitur, primus intellectus amitti dicitur, quasi alius peccatori succedat intellectus, brutorum sapiens naturam, à peccatis irrationabilibus haud dissonans, ad cœlestia cæcutiens, ad terrena aciem figens, à spiritualibus peregrinans, post sensuales voluptates inhians. Quare animam rationalem, & spiritualem sensuum blanditiis & voluptatibus pene immersam sensualem nuncupat Tertullianus. *Opinor sensualis est anima natura: & ut impressius dixerim; anima anima sensus est.* Adeo peccatum contrariatur rationi, ut anima peccatoris etsi ex sua natura spiritualis & rationalis, velut sensualis & animalis existimetur, & ita homo sceleros us ab intellectu & sapientia degenerat, ut non rationalis, sed carnalis vocitetur. *Caro quippe homo efficitur, quando sensui carnis ratio subjugatur.* Tunc enim non rationaliter, sed carnaliter operatur, neque intellectu & sapientia in suis actionibus dirigitur, sed sensu & concupiscentia ad agendum movetur: sicque à naturali dignitate degenerat. Nam, ut belle ad propositum fatur Hesychius: *quando aliquis peccatorum sælicitate deceptus ad eorum imitationem fuerit imitatus, illico depravatur, à propria dignitate decidens.* Frater, si rationalem cupis conservare perfectionem noli imitari peccatores, qui te suis scelera-

Cap 4.

Psal 37.

Euseb. Emiss. Homil. 11 de Pasch.

Tib de Car. Chr. 12.

D. Greg in lib. 1. Reg. 15.

In Caten. Pat Græc.

ribus

ribus depravant, sed attolle mentis oculos ad Deum qui est *immutabilis ratio, creans mentes ad se participandum.* Deum autem participant per rationem, à qua deturbantur per peccatum, quo hominem ex rationali efficit irrationalem. D. Bern. lib 5. de confider.

Tertullianus diabolum Deo opponit. Deus homini rationem contulit, diabolus hominis rationem pervertit; Deus homini largitus est rationalitatem ut rationaliter operetur, diabolus hominem ad peccatum inducit, ut irrationaliter agat. *Sed etenim à diabolo immissio delicti, irrationale autem omne delictum: igitur à diabolo irrationale à quo & delictum, extraneum à Deo, à quo est irrationale alienum. Proinde diversitas horum ex distantia auctorum.* Quadruplici argumento utitur Tertullianus ut hominem ab irrationalitate dimoveat. 1. Quia delictum est irrationale: 2. quia delictum, & consequenter irrationale à diabolo sumpsit exordium: 3. Quia irrationale est posterius rationali: & extraneum naturæ hominis. *Irrationale autem posterius intelligendum est, ut quod acciderit exserpentis instinctu ipsum illud transgressionis admissum, atque exinde insoleverit, & coadolverit in anima, ad instar jam naturalitatis, quia statim in natura primordio accidit.* 4. Quia irrationale est alienum à Deo qui est rationalis, & homini contulit veluti suæ imagini dignitatem rationalem, quem insuper liberi arbitrii perfectione donavit. Lib. de An. 6

2. *Dedimus animæ libertatem arbitrii.* Ut autem docet D. Bernardus [triplex nobis proposita est libertas. A peccato, à miseria, & necessitate. Hanc ultimo loco positam contulit nobis in conditione naturæ; in prima restauramur à gratia; media nobis reservatur in patria. Prima dicatur libertas naturæ, secunda gratiæ, tertia vitæ vel gloriæ. Primo nempe in liberam voluntatem, ac voluntariam libertatem conditi sumus, nobilis à Deo creatura. Secundo reformamur in innocentiam, nova in Christo creatura. Tertio sublimamur in gloriam, perfecta in spiritu creatura. Prima libertas habet multum honoris; secunda plurimum etiam virtutis; novissima cumulum jucunditatis. Ex prima quippe præstamus cæteris animantibus; in secunda carnem per tertiam mortem subjicimus.] In præsentiarum non est sermo de libertate gratiæ, qua pollent in via justi, neque de libertate gloriæ, quam habent in patria beati, sed de libertate à necessitate seu libero voluntatis arbitrio quod est naturale cuilibet rationali creaturæ. Alioqui libertatem indifferentiæ adversum hæreticos propugnavimus, quæ ullo modo tollitur per gratiam duodecimque adhuc rationes submini-stravimus queis probatur convenientissimum fuisse ut Deus homini illam largiretur liberi arbitrii indifferentiam. Nunc autem dicendum est cum Tertulliano imaginem Dei in homine potissimum in libero voluntatis arbitrio sitam esse. *Liberum & sui arbitrii, & suæ potestatis invenio hominem à Deo institutum, nullam magis imaginem & similitudinem Dei in illo animadvertens quam ejusmodi status formam. Neque enim facie & corporalibus lineis, tam variis in genere humano, ad uniformem Deum expressus est, sed in ea substantia,* Tert. lib de An. 2 Tract de orat & lib arb. Tes Præd. Tom 3. Tract de Gratia Con. c. 4. Tertull. Præd. To 1. Tract de An Ration. Conc 1. Lib 2 adv: Marc 1.

autem non invenio: non enim quod volo bonum hoc facio, sed quod nolo malum, hoc ago. Tandem causa effectiva & completiva peccati, est depravata voluntas libere consentiens motui inordinato rationi contrario, ad quem movetur ex inclinatione appetitus inferioris seu sensitivi. Uti enim voluntas est recta, bene ordinata, & consequenter principium actus meritorii, quando movetur secundum rationem; ita est depravata, mala & inordinata, quando movetur contra rationem; quia *ne peccatum, nec recte factum imputari cui quamvis recte poteſt, qui nihil fecerit propria voluntate. Est igitur & peccatum & recte factum, in libero voluntatis arbitrio,* quam ad peccandum non cogunt, vel necessitant inordinati passionum motus. D. Aug. l. 1. quæst. qu 24.

Verum licet concupiscentia & appetitus inferior subdatur voluntatis imperio, juxta istud Geneseos: [Sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius:] hoc est ut expendit Glossa, in potestate tua erit appetitus tuus sensitivus, quia liberi es arbitrii: ideoque non peccatum tibi, sed tu dominari debes peccato: Vel, sub te erit appetitus tuus, ne illi præbeas consensum; & tu dominaberis illius, nullomodo procedendo ad actum, sed internum etiam animi motum rejiciendo. Attamen tanta violentia inordinati concupiscentiæ motus voluntatem pulsant, ut ejus alliciant consensum, & libero arbitrio aliquam peccandi velut necessitatem imponant. *Per arbitrii libertatem factum, ut esset homo cum peccato, sed jam pœnalis vitiositas subsecuta, ex libertate fecit necessitatem.* Necefficatem liberam, & libertatē quasi violentā agnoscit D. Augustinus, & in compossibilia velut componit, dū in peccatore inevitabile liberum, spontaneum violentū, arbitriū coactum, & indifferens necessarium agnoscit. Liberum oritur ab hominis voluntate, necessarium vero vel ab abjectis sensibilibus, vel à concupiscentiæ æstibus, vel ab inveteratis sceleribus 1. Objecta sensibilia quæ externis sensibus delectabilia apparent, phantasiam concitant; excitata panthasia voluntatem ad consensum sollicitat; præstigiata voluntas objectorum blanditiis, sensuum fallaciis, concupiscentiæ stimulis, peccato liberum præbet assensum, cum eo consuetudinem facit, illique quadam velut necessitate adhæret: *Ita nescio quo pravo & miro modo ipsa sibi voluntas peccato quidem in deterius mutata, necessitatem facit, ut nec necessitas cum voluntaria sit, excusare valeat voluntatem: nec voluntas cum sit illecta, excludere necessitatem. Est enim necessitas hæc quodammodo voluntaria. Est favorabilis vis quædam premendo blandiens, & blandiendo premens. Unde fese rea voluntas ubi semel peccato consenserit, nec excutere jam per se, nec excusare tamen ullatenus de ratione queat. 2.* Voluntaria illa necessitas à concupiscentiæ procedit illecebris. Quod eloquenter declarat Chrysologus elucidans Apostoli verba: [Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati quæ est in membris meis.] Hujusmodi autem lex repugnans rationi & voluntatem captivam ducens ad peccatum, est concupiscentia: *quam beatus Apostolus anhelare in humanis visceribus sic deplorat. Fragilitas certe quædum serpit in carne, in venis æstuat, intrat ossa, conditur in medullis, fervet*

Cap 4.

Lib. de poſſ. Juſt.

D. Bern. Ser 81. in Cant.

Rom. 7.

Serm. 42.

fervet in sanguine, in vitiorum fiene sim sic erumpit. Fragilitas febris naturæ, languorum mater, genetrix paßionum: quæ nobis jus necessitatis imponit & ubi necessitas, non voluntas: ubi extat de conditione captivitas, judicium de potestate non constat. Fragilitas per quam vadit homo, non quo invitat voluntas, sed quo necessitas ducit. Audi Apostolum dicentem, Non quod volo, hoc ago. Fuse describit Chrysologus quantum inflammet corda & corpora nostra concupiscentiæ ignis; & quanta velut necessitate ad se alliciat voluntatem. *Ita anima, miro quondam & malo modo sub hac voluntaria quadam ac mala libera necessitate, & ancilla tenetur & libera: Ancilla, propter necessitatem: libera, propter voluntatem: & quod magis mirum magisque miserum est; eo rea, quo libera: eoque ancilla, quo rea; ac per hoc eo ancilla, quo libera,* libere, & non coacte, sese subjiciens concupiscentiæ imperio, & peccatorum tyrannidi; quæ 3. ob inveteratam consuetudinem, quandam necessitatis speciem imponunt voluntati, ut ex publica illa & passim obvia D. Augustini confessione comprobatur, *Suspirabam ligatus, non ferro alieno, sed mea ferrea voluntate. Velle meum tenebat inimicus, & de eo mihi catenam fecerat, & constrixerat me.* Quippe ex voluntate perversa facta est libido, & dum servitur libidini facta est consuetudo, & dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas; quibus quasi ansulis quibusdam sibimet innexis (unde catenam appellavi) tenebat me obstrictum dira servitus, quæ peccatorum, tum à libertate, tum à dominatione deturbat.

D. Bern. Ser. 81. in Cant.

L. 1. Confes. cap. 5.

3. *Dedimus animæ dominationem* quam constituit Deus *mobilionis suæ reginam*; hominemque ex corpore & anima compositum, animalium effecit dominum, ejus imperio subjiciens volucres cœli, pisces maris & animantia terræ, ut refertur in primo Geneseos capite, & in hac dominatione nonnulli imaginem Dei constituunt: hoc autem dominium plenum & perfectum erat in homine innocuo: rum quia mira pollebat solertia ad bestias edomandas & cicurandas, tum quia ex peculiari Dei providentia belluæ & bruta ei ad nutum parabant, sicut modo domestica & mansueta animalia. Ideoque quandiu homo innocentiæ servavit statum, tandiu belluæ etiam ferocissimæ ejus agnoverunt dominium eique blande famulatæ sunt: At mox ut Deo inobsequens extitit, servitutis suæ excusserunt jugum, neque homini nisi coactæ & per vim obtemperant & ministrant: *Quod autem nunc terrori nobis sunt bestiæ, & dominio exciderimus, hoc fecit peccatum: nam ab initiores non ita se habebat, sed timebant, & tremebant bestiæ, & suspiciebant dominum.* Nunc autem tantum abest ut homini sceleroso & Deo inobsequenti obtemperent, quin imo illum oderunt, persequuntur, impugnant, & exquisitum crudeliter dilacerant. *In reos majestatis & publicos hostes omnis homo miles est,* Adversus hominem Deo rebellem armantur belluæ, cum eoque præliantur tanquam milites Dei vivi, persequentes peccatorem reum non Regiæ sed Divinæ majestatis, merito detrusum à dignitate, quam habebat tum à natura, tum à disciplina

Tert. lib de An 2. Tert. lib de Res. Carn 3

D. Chrysost Homil. 3. in Genes.

Tert. Apol. 2.

Religionis

Religionis Christiane sacramentum tria potissimum à fidelibus desiderat, queis ab idololatris discriminantur. Nam verum Deum colunt, Christianas veritates credunt, idololatriam rejiciunt. At peccatores idololatræ, 1. verum Deum non agnoscunt: 2. Christianas veritates non credunt: 3. Idolatriam admittunt. II PARS. Tert.l.1 ad v.Marc 2.

1. Christiani vaticinati sunt à Prophetis *Deum agnituri & omni officia religionis prosecuturi.* Duplici modo Christiani verum Deum agnoscunt, & naturaliter, & supernaturaliter. Naturaliter, per rationis discursum: supernaturaliter, per fidei lumen. Cuncta quæ in mundo produxit Deus, rationem ducunt ad notitiam Dei, qui *tantis operibus notitiam sui armavit.* Quot sunt in mundo creaturæ, tot sunt voces alte Dei existentiam decantantes: non sine testimonio semetipsum reliquit. *Habet Deus testimonia totum hoc quod sumus, & in quo sumus*; nimirum cuncta entia creata, quæ in universo continentur; & insuper ipsemet homo qui est parvus mundus, & breviarium totius universi: Et quia *Deus ita credendus colendusque est, ut disciplina disposita est Christianorum.* Deum humanatum etiam cœli & elementa senserunt. Ut enim ait Magnus Gregorius, *omnia quippe elementa auctorem suum venisse testata sunt. Vt enim de eis quiddam usu humano loquar, Deum hunc cœli esse cognoverunt, quia stellam protinus miserunt: mare cognovit, quia sub plantis ejus calcabile se præbuit: terra cognovit, quia eo moriente contremuit: sol cognovit, quia lucis sue radios abscondit.* Christiani quoque rationis suæ abscondentes lucem, Deum supernaturaliter per fidem agnoscunt. *Nos definimus Deum primo natura cognoscendum, dehinc doctrina recognoscendum: Natura, ex operibus: doctrina, ex prædicationibus* Prophetarum, & Apostolorum. Siquidem suæ veritatis Deus *tantos habuit testes, quantos fecit Prophetas*, quot habuit Apostolos, Evangelistas, Prædicatores in veteri & novo Testamento, & quod est prorsus admirabile, quot sunt in universo mundo Christiani. Nam *Deum cuilibet Christianus, & invenit, & ostendit, & exinde totum quod in Deo quæritur, ve quoque asignat.* Inde colligenda est peccatorii iniquitas, qui Deū naturaliter, & supernaturaliter cognitū non agnoscit, neq; Christianas veritates credit. Tert.l.1 ad. v.Marc. 6. Tert.l 1. ad. v.Marc.18 Tert l.1 ad. v.Marc 19. Tert. Apol 21. Hom.10. in Evang. Tert.l.1.ad. v Marc 8 Tert.l 2 ad. v.Marc. 5. Tert Apol. 46.

2. *Non omnium est credere, quod Christianorum est.* Inter veritates Christianas quædam respiciunt divinitatem, quædam Christi humanitatem, ut Nativitas, Passio, Resurrectio Domini: quædam à malo avocant, ad bonum stimulant, ut Judicium ultimum, infernus, cœli beatitudo. Christiani omnes illas veritates credunt, 1. quæ dignoscuntur fide Trinitatis, *obsignata in Patre, & Filio, & Spiritu sancto* 2. Christi mysteria submisse credunt, quantumvis sensibus contraria, & rationi impossibilia videantur. *Crucifixus est Dei Filius; non pudet, quia pudendum est. Mortuus est Dei Filius; prorsus credibile est, quia ineptum est.* Tandem 3. judicium ultimum, interminabile infernī supplicium, & interminabilem credunt cœli gloriam. *Itaque ridemur Deum prædicantes judicaturum: & gehennam si comminemur, quæ est ignis arcani subterraneus ad pœnam thesaurus proinde deridemur; & si paradisum nominemus locum divinæ amœnitatis* Tert lib de Bapt. 6. Tert lib de Car Chr Tert. Apol. 47.

recipiendis Sanctorum spiritibus destinatum, stulti & insanientes existimamur. Non solum à Gentilibus, sed etiam à peccatoribus, qui veritates Christianas, præsertim quæ mores componunt fictitias, & fabulosas proclamant; [Male viventes ne futurorum metu & expectatione crucientur, persuadere sibi omni studio curant, falsa esse omnia quæ nostra religio continet: nempe de peccatis, de resurrectione, judicio futuro, & similibus:] sicque enormior peccandi licentia est fidei naufragium, ut asseverat Apostolus: *Quinam repellentes bonam conscientiam naufragaverunt circa fidem.*

D. Chrysost in 1. Tomot 1.

1. Timoth. 1

Lib. 1. Strō

Clemens Alexandrinus probos Christianorum mores, divinam Philosophiam nuncupat: *Quæ est secundum traditionem divinam Philosophia:* Inde concludit: *Quæ sublata videtur fabula Salvatoris œconomia.* Christiani scelerose viventes totam Christi disciplinam, velut inanem fabulam existimare videntur. Si enim ultimum judicium crederent, si inferni supplicia vera existimarent, si interminabilem cœli beatitudinem sperarent, si Ecclesiæ sacramenta Deique mysteria pro dignitate reputarent, non sic viverent ac si fabulæ forent ac fictitia Poëtarum commenta.

Sap. 4.

Exod. 1. Deuter. 32.

Ser. 2. in Fest SS. Apost. Pet & Paul

Lib. Præsc Hær. 3.

Tract. 29. in Joan.

Tert. Apol 40.

Sapiens timet & declinat à malo; quia de longe prospicit, & futura contemplatur: quia *sapientis oculi in capite ejus.* D. Bernardus expendens ista Moysis verba: (Utinam saperent & intelligerent ac novissima providerent) Christianum alloquitur: *Si saperes quæ Dei sunt, intelligeres quæ mundi; provideres quæ inferni: profecto infernum horreres, superna appeteres, quæ ad manum sunt contemneres.* Quam vere dicit Tertullianus, *nemo sapiens nisi fidelis*, qui mundum contemnit, infernum metuit, cœlum magnificat, & fidei veritates credit. Non sapiens sed stultus peccator qui scelerosam vitam ducens, Christianas veritates fabulosas credit: & ut fatur D. Augustinus, criminose vivens Deum calumniatur: *Quando aliquid mali facis, Deo calumniam meditaru* cuncta fidei mysteria pro nihilo ducens, & velut figmenta contemnens: *Semper humana gens male de Deo meruit, primo quidem ut inofficiosa ejus, quem cum intelligeret ex parte, non requisivit; sed & alios insuper sibi commentata est quos coleret: dehinc, quod non inquirendo innocentia magistrum, & nocentia judicem & exactorem, omnibus vitiis & criminibus inolevit. Caterum si requisisset sequebatur ut agnosceret, & recognitum observaret, & observatum, propitium magis experiretur, quam iratum.* En verum scelerosi & peccatoris specimen, qui Deum cujus fidem in baptismate susceperat, non requisivit, sed ejus metum à corde suo rejecit, ut liberius vitiis & criminibus vacaret. Deique indignationem provocavit falsos sibi fingens Deos, & idololatriam admittens, quo gravius Deum offenderet.

Tert lib de Spect 2. Tert lib. ad. v. Jud. 1.

3. *Summa offensa penes Deum idololatria* est, quia non solum Gentiles falsos colebant Deos, sed etiam Israëlitæ ut plurimum erant idololatriæ addicti: [Nam & secundum Scripturarum divinarum memorias populus Judæorum, derelicto Deo idolis servivit, & divinitate, ab relicta simulacris

cris fuit deditus, dicente populo ad Aaron: Fac nobis deos qui nos antecedant. Quod cum ex monilibus fœminarum, & annulis virorũ aurũ fuisset igne conflatum, & processisset eis bubulum caput, huic figmento universus Israël relicto Deo honorem dederunt, dicentes: Hi sunt dei, qui nos ejecerunt de terra Ægypti. Sic namque posterioribus temporibus, quibus reges eis imperabant, & cum Jeroboam vaccas aureas & lucos colebant, & Bahali se mancipabant: Unde probatur eos semper idololatriæ crimine reos designatos ex instrumento divinarum Scripturarum.] Plures afferunt rationes Scholastici & Patres, quibus Verbi incarnationem, quæ humanæ mentis aciem superat, persuadeant, utilemque, idoneam & quodammodo necessariam ad humanam salutem ostendant. Inter quas non minoris momenti mihi videtur convenientia Cyrilli Hierosolimitani. *Reliquerant homines Deum, fabricaverunt idola: Deo itaque in humana figura falso adorato, Deus vere homo factus est, ut solveretur falsum.* Homines falsos colebant sub humana figura deos: ut autem mortales ab errore & idololatria revocaret Dei Filius, humanam assumpsit naturam, seseque in humana forma tanquam verum Deum hominibus adorandum præbuit, ut veritate solveret falsitatem, & religionem veri Dei docens, idololatriam & falsorum deorum cultum destrueret. Quod ipsemet asseverat Christus, [*Ad hoc natus sum, & veni in mundum ut testimonium perhibeam veritati;*] & si inquiramus à dilecto discipulo, cur divinum Verbum humanatum est, respondebit: [*ut dissolvat opera diaboli.*] Præcipuum autem diaboli opus est idololatria, quam evertit suo adventu Dominus, cuique in baptismate renuntiant Christiani. *Ne quis argumentari nos putet, ad principalem auctoritatem convertar ipsius signaculi nostri, Cum aquam ingressi Christianam fidem in legis suæ verba profitemur, renuntiasse nos diabolo, & pompæ & angelo ejus, ore nostro contestamur. Quid erit summum atque præcipuum, in quo diabolus, & pompa, & angeli ejus censeantur, quam idololatria, ex qua omnis immundus & nequam spiritus.* Ne Christiani professionem suam rescindant, idololatriã fugere tenentur, *propterea Apostolus inclamat, fugite idololatriã: quæ communio Christi & Belial? & ideo fugite; longũ enim divortiũ mandat ab idololatria nullo proxime agendũ.*

Catech. 12.

Joan. 18.

1. Joan. 3.

Tert. lib. de Spec. 4.

Tert. lib. de Cor. M. 10

Post ejeratam tamen in baptismate idololatriam, plures de idololatria culpari possunt: nam præterendo quod Hæretici sacramento Baptismi initiati, idololatriæ sunt addicti, docet enim Tertullianus: *Neque ab idololatria distare hæreses, cum & auctoris & operis ejusdem sint, cujus & idololatria: Deum aut fingunt alium adversus Creatorem, aut si unicum Creatorem confitentur, aliter eum differunt, quam in vero est. Itaque omne mendacium quod de Deo dicunt, quodammodo genus est idololatriæ.* Prætermissis, inquam Hæreticis, cuncti peccatores & sceleroso idololatriam admittunt. Quod hac ratiocinatione probat Tertullianus: *Cum universa de illis adversus Deum sapiant, nihil autem quod adversus Deum sapiat non demonio & immundis spiritibus deputetur quibus idola mancipantur, sine dubio idololatriam admittit quicunque delinquit; id enim facit, quod ad*

Lib. de Præscr. Hær. 40

L. de Idol. 1

idolorum mancipes pertinet. Cuncta delicta licet inter se specie distincta, & variis nominibus discriminata, in idololatria tamen continentur, & in idololatria expunguntur. *Nam etsi suam speciem tenet unumquodque delictum, & si suo nomine judicio destinatur, in idololatria tamen crimine expungitur*; ut ab enumeratione ibidem demonstrat Tertullianus, qui postquam idololatriam recognovit in homicidio, adulterio, stupro, fraude, ambitione, superbia, vanitate, libidine, gula, ebrietate, injustitia, cæterisque criminibus, concludit: *Ita fit, ut omnia in idololatria, & in omnibus idololatria deprehendatur.* Ex Anglico namque Doctore [idololatria est quando honor soli Deo debitus impenditur creaturæ.] Superbus autem debitum Deo honorem impendit honoribus, libidinosus venereis voluptatibus, avarus divitiis & opibus, & quilibet peccator suis vitiis & cupiditatibus

Tert lib. de Idol. 1.

2.2 q 94 a 1

Tert lib. de Idol. 1.

Principale crimen generis humani, summus sæculi reatus, idololatria. Nam Gentiles venerati sunt Jovem, Neptunum, Bacchum, Plutonem, Apollinem, Martem, Mercurium, Junonem, Dianam, Minervam, Venerem, Cererem, Proserpinam, aliosque homines criminosissimos: Judæi supremum dederunt honorem vitulo ex auro confecto aliisque idolis inanimatis. Multæ adhuc Nationes in India Orientali & Occidentali, dæmones colunt; & apud Christianos adhuc idololatria viget: *Nam & hodie extra templum, & sine idolo agi potest*, & de facto agitur quoties de facto læthale patratur peccatum. Plures ex Gentilibus, criminibus addicti deos sceleratissimos colere simulabant, ut eorum exemplo sua auctorarent facinora: *Nam hos qua dementia deos crederent, nisi quia criminum desiderio amore scelerum possidentur? criminum Deos exoptant habere criminosos; qui peccare cupit peccatorum colit & veneratur auctores. Hinc est quod Veneri adulter inservit; hinc est quod se Marti crudelis addidit*: hinc est quod Jovem superbis veneratur: Plutonem colit avarus, Bacchum ebriosus honorat, Mercurium laudat latrocinia exercens: alii tandem ut solutius in nefanda vitia diffluerent, [Solem & Lunam, deos putaverunt.] *Cum aberraverint quidam ab uno Deo, alii quidem Solem ponebant, ut occidente Sole noctis tempore fine Deo essent: alii vero Lunam, ut in die Deum non haberent.* Jacturam Dei fecerunt ut, majorem haberent peccandi licentiam; ne peccandi libidinē numinis continentia continerent, elegerunt aliquando esse sine Deo vindice delictorum. Lunæ suos deferebant cultus, ut de die nefandis vacarent sceleribus: Solem venerabantur, ut noctu impudentius insolescerent, adeo temporarius atheismus patrandis enormiter facinoribus favet & patrocinatur.

Tert. lib. de Idol. 2.

Chrysol. Serm. 61.

Sap 12. Cyril Hierosol. Cathec. 2.

Idololatras Gentiles, in inferno *cum ipso Jove & ipsis suis testibus in imis tenebris congemiscentes* contemplatur Tertullianus. Jovis socii erunt adhuc plures Christiani idololatriæ addicti: intolerabilia namque inferni tolerabunt supplicia, & si quis eos interroget, quare tanta patiuntur supplicia, respondebunt: *Idola mea fecerunt hæc.* Idolum vanitatis, dicet superbus, me ad putei abyssum dejecit; idolum voluptatis, dicet libidi-

Lib. de Spect 3.

Isa. 28.

libidiniosus, me gehennæ addixit incendiis; idolum auri & argenti, dicet avarus, me ad summam redegit egestatem, & cœli privavit gazis: idolum peccati, dicet quivis peccator, me socium pœnarum diaboli cujus filiationem adoptioni divinæ prætuli.

Magnum profecto est discrimen inter justos & peccatores. Justi sunt filii Dei, quos per suam gratiam adoptat. *Itaque ut certum esset, nos filios Dei esse, misit Spiritum suum in corda nostra clamantem, Abba pater.* Peccatores vero sunt filii diaboli: quod docet Apostolus, cum dicit *Fuimus aliquando natura filii iræ, non ex ea natura, quæ ex Deo est; sed ex illa quam diabolus induxit: Pater & ipse cognominatus. Vos ex patre diabolo estis: ne timeas & illi proprietatem naturæ alterius abscribere, posteriorius & adultera, quem legis avenarum superseminatorem, & fumentaria segetis nocturnum interpolatorem.* Nam ut sese aliorsum explicat Tertullianus, *corruptio naturæ, alia natura est, habens suum Deum & Patrem: ipsum scilicet corruptionis auctorem.* Justi tanquam cœlestis Patris filii, 1. Templum Dei efficiuntur: 2. Dii dicuntur: 3. Dei imagine & similitudine insigniuntur: Peccatores vero tanquam filii diaboli, 1. à dæmone inhabitantur, 2. dæmones nuncupantur, 3. dæmonis characterе & stigmate notantur:

III. PARS. Tertul. l. 2 ad Mar. 4. Tert. l. de An. 3. Tertull. lib. de An. 41. Tertull. lib. de An. 41.

1. *Proinde anima ad fidem pervenit reformata per secundam nativitatem ex aqua & superna virtute.* Duplex est hominis nativitas: una naturalis, supernaturalis altera. In illa naturam accipit à suis progenitoribus; in ista gratiam mutuatur à Deo. In illa, proditur in lucem cum crimine; in ista, innocentia gloriatur. In illa est diaboli habitaculum. *Cui enim homini non adhærebit spiritus nequam ab ipsa etiam janua nativitatis animas aucupabundus?* Perpauci namque mortales sunt à perverso illo habitatore exempti, nimirum Christus Deipara etiam, quæ non fuit originali labe maculata, Joannes quoque Baptista, & Jeremias, qui licet contraxerint originalem culpam, fuerunt tamen In utero matris sanctificati. In ista est Spiritus sancti sacrarium; nã *excipitur à spiritu sancto, sicut in pristina nativitate ab spiritu prophano.* Tertull. lib. de An. 41.

Quandiu homo gratia sanctificante nobilitatur, & charitate deauratur, tandiu abest ab illo diabolus, & Spiritus sanctus in eo velut in suo templo inhabitat: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis*: imo tota Trinitas in eo residet & mansionem facit. Pater & filius mittunt in illum Spiritum sanctum procedentem ab eis, Pater donat Filium; & ipsemet Pater venit, qui cùm sit prima Trinitatis persona neque mitti, neque donari potest. *Si quis diligit me, Pater meus diligit eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* At mox ut homo peccat lethaliter, gratia sanctificante: & charitate denudatur, Dei filiatione privatur: ab eo divina Trinitas recedit, diabolus ad eum accedit, in sceleroso illo inhabitat, qui suis criminibus sese Dei habitatione puxbuit indignum. Ut enim ratiocinatur D. Hilarius, *Omnis in quo peccati voluntas est, Deo vacuus est: & ubi Deus non est, illic diaboli locus est: qui insidians atque obsi-*

Rom 5. Joan. 14. In Psal. 132.

dens, ubi adeundi opportunitatem habuerit, tanquam vacuam domum occupat, quæ ei Deo jam discedente sit tradita. Neque peccator est duntaxat hospes *unius dæmonis, ut in Socrate; verum & septenarii spiritus, ut in Magdalena; & legionarii numeri, ut in Gerasæno.* Legio apud Romanos 7666. constabat militibus; totidem dinumera dæmones *cum invenit in uno homine, multitudinem dæmonum legionem se possessam.* Magna est hominis miseria habere in sua domo decem milites; major apud illum hospitare viginti, maxime centum: quid si unam militum legionem hospes habuerit? Tanta esset ut nulla ei comparanda videatur. At longe major est infœlicitas habere hospitem unum tantummodo dæmonem, quam unam legionem militum; imo exercitum numerosum: Nam quid agunt in una domo milites? Facultates auferunt, supellectilia destruunt, domos evertunt, domesticos vapulant & interdum interimunt; verum hæc omnia nullius vel saltem parvi sunt momenti, si serio considerantur strages, quæ in animabus peccatorum operatur diabolus, *quem nos dicimus malitiæ angelli, totius erroris artificem, totius naturæ interpolatorē*, cujus malitiā æmulantes homines criminosi dæmones vocitantur.

Tert. lib. de An. 25.

Tert. l. 4 ad. v. Marc. 20

Tert. lib. de An. 3. Tert.

Tert. lib de Fug in Persec. 2.

2. In oratione Dominica postulamus, *sed erue nos à maligno*, nimirum à diabolo qui per antonomasiam malignus seu malus dicitur: quia ab ipso suam malitia ducit originem. Quod negare nequeunt Christiani, recognoscentes *ipsum auctorem delicti diabolum*: Tum quia post rebellatos in cœlo adversus Deum apostatas angelos, in paradiso terrestri, *primos homines diabolus elisit*: Tum quia ut protoparentes deciperet, usus est *malitia mendacii & fallaciæ in homines, & infamiæ in Deum* quem invidum afferuit: Tum quia *universam naturam certis usibus homini mancipatam cum ipso homine corrupit: vanis primum usibus, tum turpibus, & injustis, & impiis subversam*: Tum quia homines ad Idololatriam alliciendo *mendacium divinitatis operatur diabolus*: divinos sibi arrogando honores: Tum quia fundata per Verbum humanatum Christiana disciplina, *adhuc reguare se putat, si sanctos à religione Dei deturbat*; Tum quia nonnisi malum cogitat. *Diaboli ingenium de malitia*: Tum quia malum de novo incrementatur *diabolo semper operante, & adjiciente quotidie ad iniquitatis ingenia*: Tum quia est obstinatus in malo, & ut fatur Tertullianus *nunquam malitiæ suæ otium facit*: Tum quia adeo est ad malum pronus, ut bonum nequeat operari. *Porro cum Deus optimus, diabolus econverso pessimus: ipsa sui diversitate testantur, neutrum alteri facere, ut nobis non magis à malo aliquid boni, quam à bono aliquid mali editum videri possit.*

Tert. l. 1. ad Marc. 18. Tertull. lib. Spect. 2. Tert. l. 2. ad. Marc. 10. Tert lib. de Cor. Mil. 6 Tert lib de Cor. Mil 4. Tert lib. ad. v Judæi. 5. Tert lib de Idol. 2. Tert lib de Vel. Vir. 1. Tertull. lib. de Pat. 5.

Joan. 5. Tert lib de Test. An. 3.

Homo peccator ab ipso Christo in Evangelio diabolus nuncupatur. *Unus ex vobis diabolus est.* Anima quoque humana, solo naturæ lumine edocta *dæmonium vocat hominem aut immunditiæ, aut malitiæ, aut insolentiæ, aut quacunque macula, quam nos dæmonio deputamus.* Et merito homo scelerosus hoc perversitatis commendatur elogio: Tum quia ex testimonio animæ uti Deus bonus, ita homo peccator malus: quam ideo

allo-

alloquitur Tertullianus : *Deus bonus, plane tua vox est, plane adjicis; sed homo malus, scilicet contraria propositione, oblique & figuraliter exprobrans : ideo malum hominem, quia à Deo bono abscesserit* : Tum quia ut fatur D. Chrysostomus, *magnus dæmon peccatum* : Tum quia diaboli æmulatur malitiam, eumque in vitiis & criminibus imitatur. *Simias diabolicas dicimus omnes peccatores maxime autem superbos, & generaliter omnes illos qui faciles sunt ad imitandum malos.* Lib. de Tent. An. 2. Homil. 30. ad Pop. Guill. Par. de Vitiis & peccatis cap 9.

Plus audet D. Chrysostomus hominem peccatorem diabolo pejorem existimans. *Per peccatum homo deterior redditur diabolo* : Tum quia diabolus unum duntaxat commisit peccatum, homo autem plura perpetrat crimina : Tum quia major est ingratitudo hominis sceleroß, quam diaboli : diabolus adstrictus erat non Deo redemptori, sed Deo creatori. Deumque ut creatorem, non ut redemptorem offendit : homo vero est obligatus non solum Deo creatori, sed etiam Deo redemptori, Deum & ut creatorem, & ut redemptorem offendit : Tum quia passionibus suis & concupiscentiis servit, quibus ob rationem & gratiam debet imperare : Tum quia ultro sese dæmonis subdit imperio; *peccatum enim nos dæmones, non natura, sed voluntate, facit* : Tum quia tanta est hominis malitia, ut dicatur à Gregorio Nazianzeno *Spiritus impuri supplementum* : vel quia in carne sua venereas adimplet voluptates; vel quia magis sua concupiscentia, quam diaboli persuasione allicitur ad peccandum. Et ob hanc causam concupiscentia nuncupatur à Joanne Gersone *nuntius diaboli*; ab Abbate Pincenio dæmon nos impugnans, ab Abbate Achille *manubrium dæmonis*; & à sancto Ephrem *germen diaboli* qui peccatores generat & suo stigmate & charactere notat. Homil. 30. ad Pop. D. Chrysost. Homil. 7. ad Pop. Tract. 2. de Cognit. Peccat. Confid. 5. Lib. 2. in Vit. Pat. cap 25. Tom. 2. Patr. 550. Tert. lib de Resur. Car. 57. Lib. 4. adv. Marc. 9.

5. Criminosæ peccatorum animæ sunt *Stigmatibus obnoxiæ*, non solum quia ut fatur Tertullianus, habent in semetipsis *Stigmata dilectorum* quibus dedecorantur, sed etiam quia diaboli characteribus insigniuntur. Homo justus potest considerari ut homo, ut Christianus, ut justus, & in quavis statu consideretur, proprios habet characteres, quibus insignitur. Ut homo, Dei imagine decoratus est, & ut fatur Rupertus, *tanquam cera figilli testatoris imagine signata, sic imagine Dei signatus est homo.* Ut Christianus, characterem indelebilem habet in anima, quem susscepit in Baptismi sacramento, & in corpore Christi crucem defert, quam Petrus Damianus nuncupat *Signaculum redemptionis æternæ*; Arnoldus Abbas Bonæ Vallis, *passionis formam & characterem, cujus inpatientio terrorem dæmonibus incutiat* : Severus vero *sigillum timentium Deminum.* Ut Christianus pingitur gratiæ coloribus, & ab Spiritu sancto sigillatur in corde. *Credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis æternæ.* Hæc sunt insignia quæ justum nobilitant, quibus non venustatur & decoratur peccator. Nam ut philosophatur sanctus Ignatius : *homo pius numisma est à Deo cusum : impius mumisma ementitum, incertum, adulterinum, carens signo debito, non à Deo effectum, sed à diabolo*; trinos eosque ignobiles & infames deferens characteres. Lib. 2. in Genes. 21. Ser. 42. Ephes. 1. Epist. ad Magnesian.

Nam

Nam Dei imaginem, in imagine bestiæ commutat : *Scriptura enim hominem dicit, qui est ad imaginem & similitudinem Dei : peccantem autem non hominem, sed jumentum vocare consuevit.* 2. Pro nota Christiani, Antichristi portat characteres, qui sunt, ut animadvertit sanctus Hypolitus, *nego Creatorem, nego Iesum, nego Baptisma.* Tandem 3. pro similitudine Dei, quam justo confert gratia, criminosam habet diaboli similitudinem: sicque pulchritudinem suam devenustat, dignitatem depretiat, honorem infamat. Quod cum armaritudine cordis contemplatur Chrysologus: *Homo quare tibi tam vilis es, qui tam pretiosus es Deo? quare sic honoratus à Deo teipsum taliter inhonoras,* ut naturalem Dei imaginem, commacules, à Christiani characterе degeneres, & supernaturalem Dei similitudinem destruas & annihiles? *Vide ne quod Deus tribuit, amittas :* nimirum ornamenta gratiæ sanctificantis. Nam ut subjungit Mediolanensis Antistes, *postquam enim peccasti, aliud esse cœpisti, & illud quod eras esse desisti.* Eras homo, & nunc non amplius videris homo, sed bellua: Eras Christianus, & nunc non appares Christianus, sed antichristus: Eras Dei filius, & nunc non es amplius Dei, sed diaboli filius : Eras divinis characteribus insignitus, & nunc es diaboli stigmatibus notatus. *Ve gens peccatrix, populus plenus peccatis;* qui ut bellua passione operatur, ut antichristus Christianam disciplinam aversatur, ut diabolus vitiis & sceleribus mancipatur: Christiane, si dignitatem tuam conservare desideras, ignobilia illa bestiæ, Antichristi & draboli noli suscipere stigmata, & justi Filii Dei, imo & Dei per gratiam defer characteres; Spiritus sancti (signaculum in cogitatione, signaculum in opere: ut deposita terreni hominis, cœlestis imaginem portes:) Nam ut fatur Petrus Damianus, *ut sancta anima Christi characterе utrobique signetur, eum in corde suo signaculum ponat, ut amoris ejus facibus mar defecat; ponat etiam in brachio, ut piis operibus valenter insistat,* & consummatam in cœlo Dei similitudinem obtineat.

D. Ambros. Serm. 10 in Psal. 118.

Lib de Cōsum. Sacc.

D. Ambros. Ser. 10. in psal. 118.

Tertull. l. adv Jud 8.

D Bernard Opusc. de Charit c. 12.

Opusc. 1. c. 36

CONCIO SECUNDA.

Væ major voluptas quam vera libertas; Quare Diogenes interrogatus *quid esset in vita optimum; Libertas, inquit.* D. quoque Augustinus; *magnum munus libertatis* agnoscit. Apud omnes nationes tanti semper fæda est libertas, ut potius eligerent vitæ dispendium quam libertatis jacturam. Aliorum retulimus Asdrubalis Carthaginensis uxorem, & Cleopatram Ægypti reginam, quæ gloriosam mortem ignominiosæ prætulerunt servituti. Neque minor fuit animi magnitudo Dardanarum mulierum de quibus sic fatur Philo Judæus. (Narrant Macedones, Dardanas mulieres, quæ servitutem credebant miseram, turpissimam, suos pueros quos in ulnis bajulabant, projecisse in fluminis gurgitem, acclamando: Vos certe non servietis. Polixenam quoque tragicus Euripides

Tert lib. de Spect. 29. Lib 7. Lib 4. Music cap 6. Tertull. Prad To 2. Tract de Anar. Conc 2 Lib quod omne probus sit liber. Vide Tertul Rhod. To 1.

des inducit contempta morte curam libertatis gerere, dum sic loquitur. Liceat me mori liberam.) Talis ac tanta magnanimitas in tenello & imbelli sexu, evidenter demonstrat, quam sit amabilis libertas & servitus odiosa. Quid enim æque grave & acerbum accidere potest homini, quam dedisce re naturæ ingenuitatem, & qui sui juris est, per servitutem fieri juris alieni, non suo sed alieno vivere arbitrio, alienis duci consiliis? Quod adeo naturæ contrarium videtur, ut servi dicantur in jure capite diminuti. *Servi etiam ob amissam libertatem capite diminuti dicuntur, quia velut ratione & consilio privati proprio, coguntur aliena ratione & consilio agere & vivere*; ex eoque capite minuti: quod enim in corpore caput, hoc est in mente ratio & intelligentia, quam qui tollit, una & caput ipsum tollat necesse est. Verum *aliud est servitus animæ, aliud servitus corporis.* Quo anima est corpore dignior, eo ejus libertas est commendabilior, & servitus miserabilior. Animæ tamen libertatem amittit peccator, efficiturque servus, 1. passionum: 2. criminum: 3. dæmonum.

Tract. de An. Conc. 2 To 2. Trac. de Avar. Conc. 2.

Cujac. Instit. de c. diminit. §. ff.

D. Aug. l. de Ver. id. c. 55.

Homo ex corpore & anima compositus, in triplici potest considerari I. PARS. statu & loco; nimirum in statu gloriæ, habitans in cœlo post resurrectionem, quando mortale & corruptibile corpus induerit incorruptionem & immortalitatem; in statu innocentiæ existens adhuc in paradiso terreno; in statu naturæ corruptæ peregrinans in hoc mundo. In statu gloriæ *nulli passioni subjacebit*, neque ullis pravis agitabitur motibus. In statu innocentiæ erant quidem passiones, sed pacatæ, & prorsus rationi subditæ: & ita homo vivebat in paradiso, *non turbulentus, sed compositus & temperatus.* In statu vero naturæ corruptæ *non modicis jactationibus animæ* movetur homo. Quantumvis enim virtuti studeat, *non tamen immobilis animi est, sine tacita spiritus passione.* Difficile ait D. Hieronymus [quin potius impossibile, perturbationem initiis carere quempiam, quas significantius Græci antepassiones vocant:] neque ullus est mortalis qui sit ab omni passionis motu immunis. *Vestræ passionis fides convenitur*, quæ si verum fateri velit, *inconcitatis, & inæqualitatis, & turbulentiæ notari merebitur.* In nostra libertate positum est aut inordinatis passionum motibus obtemperare, aut imperare: homines virtutis studiosi imperant, peccatores vero obtemperant, & obsequendo 1. passionibus mancipantur: 2. bestiæ nuncupantur: 3. brutis pejores existimãtur.

Tertul. l. de An 24. Tert l. adv. Hermog 41 Tert lib de An. 45. Tertul. l. de Spect 15. Epist. 9. Tertull. lib. de An. 25. Tert. l. adv. Hermog. 41

Si quidem ipsi philosophi ex contrariis universa constare condicunt, secundum amicitiam & inimicitiam Empedocles quod tum ex magno, tum ex parvo mundo comprobatur. Et quidem universus seu magnus mundus est *diversitatibus corporatus*: Homo etiam qui microcosmus seu parvus dicitur mundus. Nam *Deus hominem conduxit velut mundum quemdam alterum in parvo magnum.* Ex contrariis constat; tum quia componitur ex anima spirituali & materiali corpore: Tum quia ejus corpus quatuor coadunatur elementis eorumque contrarias patiatur qualitates: Tum quia caro concupiscit adversus spiritum, spiritus adversus carnem,

Tert. lib. de An. 5. Tert lib. de Pall. 2.

Greg. Naz. Orat. 38.

D. August. in Psal. 93. Chrysolog. Ser. 53.

Sic vindicatur in rebellem adversus Deum, ut ipse sibi fiat bellum, qui pacem noluit habere cum Deo. Tum quia concupiscentia allicit voluntatem ad malum. Tum quia anima *sustinet passiones* quæ adversus rationem pugnant. Benevolentissima Dei providentia, etiam post baptisma susceptum, in quo remittitur originalis culpa, remanet in nobis continua hujusmodi animi lucta, *studium & scamma passionum*: ut propositam reportemus victoriæ coronam. Vincimus autē & domamus passiones per *rationis frenum*. Uti enim frenum equum indomitum coërcet, flectit, & regit quocunque sessor dirigit cursum etiam equo renitente, sic passiones moderatur homo rationis freno: [Non est igitur culpandum corpus iis, qui recte de illo sentire volunt: quemadmodum ille bonus est equus, & quanto natura sua velocior & ferventior, tanto melior; & tamen auriga & gubernatore opus habet, utpote expers rationis: qui ubi ascensorem senserit illo in suum commodum uti, si vero male ducet, in præceps aliquando cum ipso sessore auferetur.]

Chrysol. ibid. Clem. Alex. 7. Strom.

Basil. Mag. Constit. Monach. cap. 3.

Quæ vis passio est veluti equus: ratio est sessor, quæ recte utitur passionibus, si eas ad virtutem adhibeat, sin autem ad vitium, homini lapsum & præcipitium parat. *Equis frena inora mittimus ad consentiendum nobis, & omne corpus illorum circumferimus* & homines velut equi indomiti absque ullo freno inordinatis passionum feruntur motibus. *Quid prodest equum regere & cursum ejus freno temperare, affectibus effrenatissimis abstrahi*, nunc odio, nunc amore, nunc gaudio, nunc tristitia, nunc ira, nunc dolore, nunc spe, nunc desperatione moveri?

D. Aug. Ser. 4. de Verb. Dom. Senec. Epist. 26.

Currus fertur homo quandiu versatur in sæculo. [Currus est anima habens equos bonos vel malos: boni equi, virtutes sunt animæ: mali equi, passiones sunt corporis. Bonus ergo rector malos equos restringit & revocat; mali equi, iracundia, concupiscentia, timor, iniquitas. Interdum ipsi equi inter se dissident, & aut iracundia protendit, aut timor, & se invicem impediunt, & cursum retardant.] Hujus autem currus auriga est ratio. *Enimvero Deus per natura legem, rationem dedit, aurigandi gnaram, & rectricem peroptimam.* Ratio est auriga currus quo vehitur homo. *Si desideras quadrigas auriga, an non necessum est eas turbatas ferri cursu devio?* Cursu devio fertur homo, nisi ratio aurigandi gnara regat equos, & in via virtutum illos incedere compellat, *iram, metum, cupiditatem & gaudium velut quendam animi currum, bonus auriga reget* Exoptat sanctus Isidorus *rationem ire & cupiditati, auriga in morem insidere.* Alias anima in certissimum præcipitium ducetur, & à quatuor illis passionibus velut equis indomitis trahetur ad necem. Illi idipsum accidet quod Hypolito, cujus equi in diversa abrepti, misere dominum dilaniarunt.

D. Ambros. de Isaac. c. 8

Basil. Seleuc. Orat 38. Phil. Jud. lib. quod Deterior.

D. Bern. Ser. 23. in Cant. Lib. 3 Epist. 86.

Lady Herm. 4 1.

Inordinatos passionum impetus, triplici symbolo declarat Tertullianus. 1. *Olla undique ebullientis similitudinem* prodit, in qua continuus & violentus conspicitur motus. 2. Adducit navem in procelloso pelago absque gubernaculo ventis agitatam. *Quidam universam vitæ conversationem sine gubernaculo rationis transfretantes, imminentem sæculo procellam vitare non*

Li. de Pœnit.

norunt.

norunt. Vita noſtra eſt vaſtum, procelloſum & periculoſum mare, in quo ſirtes, ſcopuli & vada, inter quæ anima velut navis abſque naufragio ſulcare nequit, deſtituta rationis gubernaculo, & commiſſa cæcæ paſſionum tempeſtati. Nam ut fatur Chryſologus, *non tantum duo maria conſunduntur fluctibus ſuis, quantum animus ancipiti cogitationum cumulo jactatur.* 3. Inordinatos paſſionum motus amentiæ inſtar concluderat, quæ hominem in rabiem & furorem concitat, & velut poſſeſſum & energumenum exagitat. *Hæc eſt proprietas amentiæ hujus,* ut patet in ebriosis, furentibus, vel freneticis, calida febre laborantibus, vel in ſtultis & inſanientibus, qui facile ad iracundiam & furorem rapiuntur. Hujuſmodi autem amentia, ebrietas, aut frenesis, *nec enim exterminat, ſed avocat mentem, aliud eſt evertere, aliud agitare.* Agitatur mens ad tempus, non evertitur: *Sapere enim noſtrum licet obumbretur, non tamen extinguitur: niſi quod & ipſum poteſt videri vacare tunc,* ratione exulante, paſſione dominante, *& turbante & non permittente animæ poſſidere veritatem* & ſequi ductum & imperium & rationis præfecturam.

Ser. 39

L. de An. 42 Tert.

Tert.

Tert. Tert. lib de An 18. Greg Naz Orat 22. Pet. Dam. Ser. 18

Homines in quibus *ratio magiſtra præſidet* & in anima tenet principatum; veluti reges habentur. Nam ut animadvertit S. Auguſtinus, *reges à regendo. Non reges aut Domini,, à regnando atque dominando; cum & reges utique à regendo melius dicti* videantur. Cur autem à regendo? quia ait Iſidorus, *reges à recte agendo vocati ſunt.* Recte autem agit non qui paſſionem, ſed qui rationem ſequitur. Quare homo, ſi vis regio nomine inſigniri, ſi imperatoria dominatione deſideras potiri; ſi vis regno ampliſſimo dominari, ſi ambis *omnia tibi ſubjicere, te ſubjice rationi. Multos reges ſi ratio te rexerit,* nimirum externos & internos ſenſus, concupiſcentiæ æſtus, paſſionum impetus, rebelles carnis, inſultus, motus inordinatos interioris appetitus. *Si vero cupiditates corporis fuerint fortiores, turpiter animus amittet propriam dignitatem & pernitioſum erit eum ſervire, quem decuerat imperare.* Nobilem animæ dignitatem amittit peccator, rationem de ſolio deturbat, & tanquam ſervus infamis cupiditatibus & paſſionibus ſervit. *Pluribus dominis & gravioribus ſervit: ſervit enim formidini: ſervit cupiditati, ſervit avaritiæ, ſervit libidini, ſervit malitiæ, ſervit iracundiæ,* ſervit cupiditatibus & paſſionibus ſuis, & irrationalem, pecuinam & beſtialem ducens vitam, beſtia nuncupatur.

Lib. de Sum Bon.

Sena Epiſt. 37.

S. Leo Serm in Quadr.

D Amb lib 2 Epiſt 7.

5. Omnia famula ſunt hominis, omnia ſubjecta; omnia mancipata, Bruta ejus dominio ſubdita ſunt. Verum *ſi quid horum fuerit, minoratur.* Homo autem peccando bruteſcit, & comparatur jumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis: imo beſtia nuncupatur. Nam ut philoſophatur D. Auguſtinus, *ſolet & ſimilitudo capere nomen ejus rei cujus eſt ſimilitudo.* Multis inſequitur Tertullianus, Pythagoræ metempſichoſim, *beſtiæ ex hominibus & homines ex beſtiis revolventem.* Verum licet hujuſmodi animarum tranſmigratio & naturarum immutatio ſit falſa & erronea, attamen peccatores Scriptura ſacra nuncupat beſtias. Sic Jeremias libidinoſos vocitat equos: Joannes Baptiſta, Judæos geni-

Tert lib. de An. 32.

Serm. 43. de Ver Dom. Lib. de An. 32.

Cap 3. Luc 3.

recipiendis Sanctorum spiritibus destinatum, stulti & insanientes existimamur. Non solum à Gentilibus, sed etiam à peccatoribus, qui veritates Christianas, præsertim quæ mores componunt fictitias, & fabulosas proclamant; [Male viventes ne futurorum metu & expectatione crucientur, persuadere sibi omni studio curant, falsa esse omnia quæ nostra religio continet: nempe de peccatis, de resurrectione, judicio futuro, & similibus:] sicque enormior peccandi licentia est fidei naufragium, ut asseverat Apostolus: *Quinam repellentes bonam conscientiam naufragaverunt circa fidem.*

D. Chrysost in 1. Tomot 2.

1. Timoth. 1

Clemens Alexandrinus probos Christianorum mores, divinam Philosophiam nuncupat: *Quæ est secundum traditionem divinam Philosophia:* Inde concludit: *Quæ sublata videtur fabula Salvatoris œconomia.* Christiani scelerosè viventes totam Christi disciplinam, velut inanem fabulam existimare videntur. Si enim ultimum judicium crederent, si inferni supplicia vera existimarent, si interminabilem cœli beatitudinem sperarent, si Ecclesiæ sacramenta Deique mysteria pro dignitate reputarent, non sic viverent ac si fabulæ forent ac fictitia Poëtarum commenta.

Lib. 1. Strō

Sapiens timet & declinat à malo; quia de longe prospicit, & futura contemplatur: quia *sapientis oculi in capite ejus.* D. Bernardus expendens ista Moysis verba: (Utinam saperent & intelligerent ac novissima providerent) Christianum alloquitur: *Si saperes quæ Dei sunt, intelligeres quæ mundi; provideres quæ inferni: profectò infernum horreres, superna appeteres, quæ ad manum sunt contemneres.* Quam vere dicit Tertullianus, *nemo sapiens nisi fidelis*, qui mundum contemnit, infernum metuit, cœlum magnificat, & fidei veritates credit. Non sapiens sed stultus peccator qui scelerosam vitam ducens, Christianas veritates fabulosas credit: & ut fatur D. Augustinus, criminosè vivens Deum calumniatur: *Quando aliquid mali facis, Deo calumniam meditaris* cuncta fidei mysteria pro nihilo ducens, & velut figmenta contemnens: *Semper humana genus male de Deo meruit, primo quidem ut inofficiosa ejus, quem cum intelligeret ex parte, non requisivit; sed & alios insuper sibi commentata est quos coleret: dehinc, quod non inquirendo innocentiæ magistrum, & nocentiæ judicem & exactorem, omnibus vitiis & criminibus inolevit. Caterum si requisisset sequebatur ut agnosceret, & recognitum observaret, & observatum, propitium magis experiretur, quam iratum.* En verum scelerosi & peccatoris specimen, qui Deum cujus fidem in baptismate susceperat, non requisivit, sed ejus metum à corde suo rejecit, ut liberius vitiis & criminibus vacaret. Deique indignationem provocavit falsos sibi fingens Deos, & idololatriam admittens, quo gravius Deum offenderet.

Sap. 4.

Exod. 2. Deuter. 32.

Ser. 2. in Fest SS. Apost. Pet & Paul

Lib. Præsc Hær. 3.

Tract. 29 in Joan.

Tert. Apol 40.

3. Summa offensa penes Deum idololatria est, quia non solum Gentiles falsos colebant Deos, sed etiam Israëlitæ ut plurimum erant idololatriæ addicti: [Nam & secundum Scripturarum divinarum memorias populus Judæorum, derelicto Deo idolis servivit, & divinitate, ab relicta simula-

Tert lib de Spect. 2. Tert lib. adv. Jud. 7.

cris

cris fuit deditus, dicente populo ad Aaron: Fac nobis deos qui nos antecedant. Quod cum ex monilibus fœminarum, & annulis vitorũ aurũ fuisset igne conflatum, & proceſſiſſet eis bubulum caput, huic figmento univerſus Iſraël relicto Deo honorem dederunt, dicentes: Hi ſunt dei, qui nos ejecerunt de terra Ægypti. Sic namque poſterioribus temporibus, quibus reges eis imperabant, & cum Jeroboam vaccas aureas & lucos colebant, & Bahali ſe mancipabant: Unde probatur eos ſemper idololatriæ crimine reos deſignatos ex inſtrumento divinarum Scripturarum.] Plures afferunt rationes Scholaſtici & Patres, quibus Verbi incarnationem, quæ humanæ mentis aciem ſuperat, perſuadeant, utilemque, idoneam & quodammodo neceſſariam ad humanam ſalutem oſtendant. Inter quas non minoris momenti mihi videtur convenientia Cyrilli Hieroſolimitani. *Reliquerant homines Deum, fabricaverunt idola: Deo itaque in humana figura falſo adorato, Deus vere homo factus eſt, ut ſolveretur falſum.* Homines falſos colebant ſub humana figura deos: ut autem mortales ab errore & idololatria revocaret Dei Filius, humanam aſſumpſit naturam, ſeſeque in humana forma tanquam verum Deum hominibus adorandum præbuit, ut veritate ſolveret falſitatem, & religionem veri Dei docens, idololatriam & falſorum deorum cultum deſtrueret. Quod ipſemet aſſeverat Chriſtus, [Ad hoc natus ſum, & veni in mundum ut teſtimonium perhibeam veritati;] & ſi inquiramus à dilecto diſcipulo, cur divinum Verbum humanatum eſt, reſpondebit: [ut diſſolvat opera diaboli.] Præcipuum autem diaboli opus eſt idololatria, quam evertit ſuo adventu Dominus, cuique in baptiſmate renuntiant Chriſtiani. *Ne quis argumentari nos putet, ad principalem auctoritatem convertar ipſius ſignaculi noſtri. Cum aquam ingreſſi Chriſtianam fidem in legis ſuæ verba profitemur, renuntiaſſe nos diabolo, & pompæ & angelo ejus, ore noſtro conteſtamur. Quid erit ſummum atque præcipuum, in quo diabolus, & pompa, & angeli ejus cenſeantur, quam idololatria, ex qua omnis immundus & nequam ſpiritus.* Ne Chriſtiani profeſſionem ſuam reſcindant, idololatriã fugere tenentur, *propterea Apoſtolus inclamat, fugite idololatriã: quæ communio Chriſto & Belial? & ideo fugite; longũ enim divortiũ mandat ab idololatria in nullo proxime agendũ*

Catech 11.

Joan. 18.

1. Joan. 3.

Tert. lib. de Spec. 4.

Tert lib de Cor. M. 1.10

Poſt ejeratam tamen in baptiſmate idololatriam, plures de idololatria culpari poſſunt: nam prætereundo quod Hæretici ſacramento Baptiſmi initiati, idololatriæ ſunt addicti, docet enim Tertullianus: *Neque ab idololatria diſtare hæreſes, cum & auctoris & operis ejuſdem ſint, cujus & idololatria: Deum aut fingunt alium adverſus Creatorem. aut ſi unicum Creatorem confitentur, aliter eum diſſerunt, quam in vero eſt. Itaque omne mendacium quod de Deo dicunt, quodammodo genus eſt idololatriæ.* Prætermiſſis, inquam Hæreticis, cuncti peccatores & ſceleroſi idololatriam admittunt. Quod hac ratiocinatione probat Tertullianus: *Cum univerſa delicta adverſus Deum ſapiant, nihil autem quod adverſus Deum ſapiat non demoniis & immundis ſpiritibus deputetur quibus idola mancipantur, ſine dubio idololatriam admittit quicunque delinquit: id enim facit, quod ad*

Lib de præſc. Hær 40

L. de idol. 1

idolorum mancipes pertinet. Cuncta delicta licet inter se specie distincta, & variis nominibus discriminata, in idololatria tamen continentur, & in idololatria expunguntur. *Nam etsi suam speciem tenet unumquodque delictum, & si suo nomine judicio destinatur, in idololatria tamen crimine expungitur*; ut ab enumeratione ibidem demonstrat Tertullianus, qui postquam idololatriam recognovit in homicidio, adulterio, stupro, fraude, ambitione, superbia, vanitate, libidine, gula, ebrietate, injustitia, cæterisque criminibus, concludit: *Itafit, ut omnia in idololatria, & in omnibus idololatria deprehendatur.* Ex Anglico namque Doctore [idololatria est quando honor soli Deo debitus impenditur creaturæ.] Superbus autem debitum Deo honorem impendit honoribus, libidinosus venereis voluptatibus, avarus divitiis & opibus, & quilibet peccator suis vitiis & cupiditatibus

Tert lib. de Idol. 1.

2.2 q 94 a 1

Tert lib. de Idol. 1.

Principale crimen generis humani, summus sæculi reatus, idololatria. Nam Gentiles venerati sunt Jovem, Neptunum, Bacchum, Plutonem, Apollinem, Martem, Mercurium, Junonem, Dianam, Minervam, Venerem, Cererem, Proserpinam, aliosque homines criminosissimos: Judæi supremum dederunt honorem vitulo ex auro confecto aliisque idolis inanimatis. Multæ adhuc Nationes in India Orientali & Occidentali, dæmones colunt; & apud Christianos adhuc idololatria viget: *Nam & hodie extra templum, & sine idolo agi potest*, & de facto agitur quoties de facto læthale patratur peccatum. Plures ex Gentilibus, criminibus addicti deos sceleratissimos colere simulabant, ut eorum exemplo sua auctorarent facinora: Nam *bos qua dementia deos crederent, nisi quia criminum desiderio amore scelerum possidentur? criminum Deos exoptant habere criminosos; qui peccare cupit peccatorum colit & veneratur auctores. Hinc est quod Veneri adulter inservit; hinc est quod se Marti crudelis addidit*: hinc est quod Jovem superbis veneratur: Plutonem colit avarus, Bacchum ebriosus honorat, Mercurium laudat latrocinia exercens: alii tandem ut solutius in nefanda vitia diffluerent, [Solem & Lunam, deos putaverunt.] *Cum aberraverint quidam ab uno Deo, alii quidem Solem ponebant, ut occidente Sole noctis tempore fine Deo essent: alii vero Lunam, ut in die Deum non haberent.* Jacturam Dei fecerunt ut, majorem haberent peccandi licentiam; ne peccandi libidinē numinis continentia continerent, elegerunt aliquando esse sine Deo vindice delictorum. Lunæ suos deferebant cultus, ut de die nefandis vacarent sceleribus: Solem venerabantur, ut noctu impudentius insolescerent, adeo temporarius atheismus patrandis enormiter facinoribus favet & patrocinatur.

Tert. lib. de Idol. 2.

Chrysol. Serm.

Sap 12. Cyrill Hierosol. Cathec. 2.

Idololatras Gentiles, in inferno *cum ipso Iove & ipsis suis testibus in imis tenebris congemiscentes* contemplatur Tertullianus. Jovis socii erunt adhuc plures Christiani idololatriæ addicti: intolerabilia namque infernitolerabunt supplicia, & si quis eos interroget, quare tanta patiuntur supplicia, respondebunt: *Idola mea fecerunt hæc.* Idolum vanitatis, dicet superbus, me ad putei abyssum dejecit; idolum voluptatis, dicet libidi-

Lib. de Spect 3.

Isa. 29.

libidinio sus, me gehennæ addixit incendiis; idolum auri & argenti, dicet avarus, me ad summam redegit egestatem, & cœli privavit gazis: idolum peccati, dicet quivis peccator, me socium pœnarum diaboli cujus filiationem adoptioni divinæ prætuli.

III. PARS.

Magnum profecto est discrimen inter justos & peccatores. Justi sunt filii Dei, quos per suam gratiam adoptat. *Itaque ut certum effet, nos filios Dei esse, misit Spiritum suum in corda nostra clamantem, Abba pater.* Peccatores vero sunt filii diaboli: quod docet Apostolus, cum dicit *Fuimus aliquando natura filii iræ, non ex ea natura, quæ ex Deo est, sed ex illa quam diabolus induxit: Pater & ipse cognominatus. Vos ex patre diabolo estis: ne timeas & illi proprietatem naturæ alterius abscribere, posteriorius & adultera, quem legis avenarum superseminatorem, & frumentaria segetis nocturnum interpolatorem.* Nam ut sese aliorsum explicat Tertullianus, *corruptio naturæ, alia natura est, habens suum Deum & Patrem: ipsum scilicet corruptionis auctorem.* Justi tanquam cœlestis Patris filii, 1. Templum Dei efficiuntur: 2. Dii dicuntur: 3. Dei imagine & similitudine insigniuntur: Peccatores vero tanquam filii diaboli, 1. à dæmone inhabitantur, 2. dæmones nuncupantur, 3. dæmonis characterе & stigmate notantur:

Tertull. lib. 1 ad Mar. 4. Tert. l. de An. 9.

Tertull. lib. de An. 41.

Tertull. lib. de An. 41.

1. *Proinde anima ad fidem pervenit reformata per secundam nativitatem ex aqua & superna virtute.* Duplex est hominis nativitas: una naturalis, supernaturalis altera. In illa naturam accipit à suis progenitoribus; in ista gratiam mutuatur à Deo. In illa, proditur in lucem cum crimine; in ista, innocentia gloriatur. In illa est diaboli habitaculum. *Cui enim homini non adhærebit spiritus nequam ab ipsa etiam janua nativitatis animas aucupabundus?* Perpauci namque mortales sunt à perverso illo habitatore exempti, nimirum Christus Deipara etiam, quæ non fuit originali labe maculata, Joannes quoque Baptista, & Jeremias, qui licet contraxerint originalem culpam, fuerunt tamen In utero matris sanctificati. In ista est Spiritus sancti sacrarium; nã *excipitur à spiritu sancto, sicut in pristina nativitate ab spiritu prophano.*

Tertull. lib. de An 41.

Quandiu homo gratia sanctificante nobilitatur, & charitate deauratur, tandiu abest ab illo diabolus, & Spiritus sanctus in eo velut in suo templo inhabitat: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis*: imo tota Trinitas in eo residet & mansionem facit. Pater & filius mittunt in illum Spiritum sanctum procedentem ab eis, Pater donat Filium; & ipsemet Pater venit, qui cùm sit prima Trinitatis persona neque mitti, neque donari potest. *Si quis diligit me, Pater meus diligiet eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* At inox ut homo peccat lethaliter, gratia sanctificante: & charitate denudatur, Dei filiatione privatur: ab eo divina Trinitas recedit, diabolus ad eum accedit, in scelerosso illo inhabitat, qui suis criminibus sese Dei habitatione puxbuit indignum. Ut enim ratiocinatur D. Hilarius, *Omnis in quo peccati voluntas est, Deo vacuus est: & ubi Deus non est, illic diaboli locus est: qui insidians atque obsi-*

Rom. 5. Joan. 14. In Psal. 138.

dens, ubi adeundi opportunitatem habuerit, tanquam vacuam domum occupat, quæ ei Deo jam discedente sit tradita. Neque peccator est duntaxat hospes *unius dæmonis, ut in Socrate; verum & septenarii spiritus, ut in Magdalena; & legionarii numeri, ut in Geraseno.* Legio apud Romanos 7666. constabat militibus; totidem dinumera dæmones *cum invenit in uno homine, multitudinem dæmonum legionem se professam.* Magna est hominis miseria habere in sua domo decem milites; major apud illum hospitare viginti, maxime centum: quid si unam militum legionem hospes habuerit? Tanta esset ut nulla ei comparanda videatur. At longe major est infœlicitas habere hospitem unum tantummodo dæmonem, quam unam legionem militum; imo exercitum numerosum: Nam quid agunt in una domo milites? Facultates auferunt, supellectilia destruunt, domos evertunt, domesticos vapulant & interdum interimunt; verum hæc omnia nullius vel saltem parvi sunt momenti, si serio considerantur strages, quæ in animabus peccatorum operatur diabolus, *quem nos dicimus malitiæ angelli, totius erroris artificem, totius naturæ interpolatorē*, cujus malitiā æmulantes homines criminosi dæmones vocitantur.

Tert. lib. de An. 25.

Tert l. 4 ad. V. Marc 20

Tert. lib. de An. 3. Tert.

Tert. lib de Fug in Pers. 2.

2. In oratione Dominica postulamus, *sed erue nos à maligno*, nimirum à diabolo qui per antonomasiam malignus seu malus dicitur: quia ab ipso suam malitia ducit originem. Quod negare nequeunt Christiani, recognoscentes *ipsum auctorem delicti diabolum*: Tum quia post rebellatos in cœlo adversus Deum apostatas angelos, in paradiso terrestri, *primos homines diabolus elisit*: Tum quia ut protoparentes deciperet, usus est *malitia mendacii & fallacia in homines, & insamia in Deum* quem invidum afferuit: Tum quia *universam naturam certis usibus homini mancipatam cum ipso homine corrupit; vanis primum usibus, tum turpibus, & injustis, & impiis subversam*: Tum quia homines ad Idololatriam alliciendo *mendacium divinitatis operatur diabolus*: divinos sibi arrogando honores: Tum quia fundata per Verbum humanatum Christiana disciplina, *ad hos regnare se putat, si sanctos à religione Dei deturbat*; Tum quia nonnisi malum cogitat. *Diaboli ingenium de malitia*: Tum quia malum de novo incrementatur *diabolo semper operante, & adjiciente quotidie ad iniquitatis ingenia*: Tum quia est obstinatus in malo, & ut fatur Tertullianus *nunquam malitiæ suæ otium facit*: Tum quia adeo est ad malum pronus, ut bonum nequeat operari. *Perro cum Deus optimus, diabolus econverso pessimus: ipsa sui diversitate testantur, neutrum alteri facere, ut nobis non magis à malo aliquid boni, quam à bono aliquid mali editum videri possit.*

Tert. 2 adv Marc 18. Tertull. lib. Spect 2. Tert l. 2. ad. Marc. 10. Tert lib. de Cor Mil. 6 Tert lib de Cor. Mil 4.

Tert lib. ad. v Judæi. 9. Tert lib de Idol. 2. Tert lib de Vel. Vir. 1. Tertull. lib. de Pat. 5.

Joan. 5. Tert lib de Test. An. 3.

Homo peccator ab ipso Christo in Evangelio diabolus nuncupatur. *Vnus ex vobis diabolus est.* Anima quoque humana, solo naturæ lumine edocta *dæmonium vocat hominem aut immunditia, aut malitia, aut insolentia, aut quacunque macula, quam nos dæmonia deputamus.* Et merito homo sceleroſus hoc perversitatis commendatur elogio: Tum quia ex testimonio animæ uti Deus bonus, ita homo peccator malus: quam ideo

allo-

alloquitur Tertullianus : *Deus bonus, plane tua vox est, plane adjicis; sed homo malus, Scilicet contraria propositione, oblique & figuraliter exprobans : ideo malum hominem, quia à Deo bono abscesserit* : Tum quia ut fatur D. Chrysostomus, *magnus dæmon peccatum*: Tum quia diaboli æmulatur malitiam, eumque in vitiis & criminibus imitatur. *Simias diabolicas dicimus omnes peccatores maxime autem superbos, & generaliter omnes illos qui faciles sunt ad imitandum malos.* Lib. de Test. An. 2. Homil. 30. ad Pop. Guill. Par. de Vitiis & peccatis cap 9.

Plus audet D. Chrysostomus hominem peccatorem diabolo pejorem existimans. *Per peccatum homo deterior redditur diabolo*: Tum quia diabolus unum duntaxat commisit peccatum, homo autem plura perpetrat crimina : Tum quia major est ingratitudo hominis scelerosi, quam diaboli : diabolus adstrictus erat non Deo redemptori, sed Deo creatori. Deumque ut creatorem, non ut redemptorem offendit : homo vero est obligatus non solum Deo creatori, sed etiam Deo redemptori, Deum & ut creatorem, & ut redemptorem offendit: Tum quia passionibus suis & concupiscentiis servit, quibus ob rationem & gratiam debet imperare: Tum quia ultro sese dæmonis subdit imperio; *peccatum enim nos dæmones, non natura, sed voluntate, facit*: Tum quia tanta est hominis malitia, ut dicatur à Gregorio Nazianzeno *Spiritus impuri supplementum* : vel quia in carne sua venereas adimplet voluptates; vel quia magis sua concupiscentia, quam diaboli persuasione allicitur ad peccandum. Et ob hanc causam concupiscentia nuncupatur à Joanne Gersone *nuntius diaboli*; ab Abbate Pincenio dæmon nos impugnans, ab Abbate Achille *manubrium dæmonis*; & à sancto Ephrem *germen diaboli* qui peccatores generat & suo stigmate & charactere notat. Homil. 30. ad Pop. D. Chrysost. Homil. 7. ad Pop. Tract. 2. de Cognit. Peccat Cg. sid. 2 f. Lib. 7. in Vit Pat cap 25. Tom. 2. Pa. 1251. 50. Tert. lib de Resur. Cas 57.

5. Criminosæ peccatorum animæ sunt *Stigmatibus obnoxiæ*, non solum quia ut fatur Tertullianus, habent in semetipsis *Stigmata dilictorum* quibus dedecorantur, sed etiam quia diaboli characteribus insigniuntur. Homo justus potest considerari ut homo, ut Christianus, ut justus, & in quovis statu consideretur, proprios habet characteres, quibus insignitur. Ut homo, Dei imagine decoratus est, & ut fatur Rupertus, *tanquam cera sigilli testatoris imagine signata, sic imagine Dei signatus est homo.* Ut Christianus, characterem indelebilem habet in anima, quem suscepit in Baptismi sacramento, & in corpore Christi crucem defert, quam Petrus Damianus nuncupat *Signaculum redemptionis æternæ*; Arnoldus Abbas Bonæ Vallis, *passionis formam & characterem, cujus impactio terrorem dæmonibus incutiat* : Severus vero *sigillum timentium Dominum.* Ut Christianus pingitur gratiæ coloribus, & ab Spiritu sancto sigillatur in corde. *Credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis æternæ.* Hæc sunt insignia quæ justum nobilitant, quibus non venustatur & decoratur peccator. Nam ut philosophatur sanctus Ignatius : *homo pius numisma est à Deo cusum : impius mumisma mentitum, incertum, adulterinum, carens signo debito, non à Deo effectum, sed à diabolo*; trinos eosque ignobiles & infames deferens characteres. Lib. 4. adv. Marc. 9. Lib 2 in Genes 21. Ser. 48. Ephes. 1. Epist ad Magnesian.

Nam

Nam Dei imaginem, in Imaginem bestiæ commutat : *Scriptura enim hominem dicit, qui est ad imaginem & similitudinem Dei : peccantem autem non hominem, sed jumentum vocare consuevit.* 2. Pro nota Christiani, Antichristi portat characteres, qui sunt, ut animadvertit sanctus Hypolitus, *nego Creatorem, nego Iesum, nego Baptisma.* Tandem 3. pro similitudine Dei, quam justo confert gratia, criminosam habet diaboli similitudinem: sicque pulchritudinem suam devenustat, dignitatem depretiat, honorem infamat. Quod cum armaritudine cordis contemplatur Chrysologus : *Homo quare tibi tam vilis es, qui tam pretiosus es Deo? quare sic honoratus à Deo teipsum taliter inhonoras*, ut naturalem Dei imaginem, commacules, à Chr. stiani characterе degeneres, & supernaturalem Dei similitudinem destruas & annihiles? *Vide ne quod Deus tribuit, amittas* : nimirum ornamenta gratiæ sanctificantis. Nam ut subjungit Mediolanensis Antistes, *postquam enim peccasti, aliud esse cœpisti, & illud quod eras esse desisti.* Eras homo, & nunc non amplius videris homo, sed bellua: Eras Christianus, & nunc non appares Christianus : Eras Dei filius, & nunc non es amplius Dei, sed diaboli filius : Eras divinis characteribus insignitus, & nunc es diaboli stigmatibus notatus. *Væ gens peccatrix, populus plenus peccatis*; qui ut bellua passione operatur, ut antichristus Christianam disciplinam aversatur, ut diabolus vitiis & scelеribus mancipatur: Christiane, si dignitatem tuam conservare desideras, ignobilia illa bestiæ, Antichristi & diaboli noli suscipere stigmata, & justi Filii Dei, imo & Dei per gratiam defer characteres; Spiritus sancti (signaculum in cogitatione, signaculum in opere: ut depositа terreni hominis, cœlestis imaginem portes:) Nam ut fatur Petrus Damianus, *ut sancta anima Christi charactere ubique signetur, eum in corde suo signaculum ponat, ut amoris ejus facibus mar defcat; ponat ettam in brachio, ut piis operibus valenter insistat*, & consummatam in cœlo Dei similitudinem obtineat.

D. Ambros. Serm. 10 in Psal. 118.

Lib. de Cōsum. Sæc.

D. Ambros. Ser. 10. in psal. 118.

Tertull. l. adv Jud 5.

D Bernard Opusc. de Charit. c. 12.

Opusc. 1. c. 16

CONCIO SECUNDA.

Tert lib. de Spect. 29.

Lib 7.

Lib 4. Music cap. 6.

Tertull.

Prud To. 2. Tract de Var. Conc 2

Lib. quod omnis probus sit liber.

Vide Tertul Prud. To. 1.

Væ major voluptas quam vera libertas; Quare Diogenes interrogatus *quid esset in vita optimum*; *Libertas, inquit.* D. quoque Augustinus; *magnum munus libertatis* agnoscit. Apud omnes nationes tanti semper facta est libertas, ut potius eligerent vitæ dispendium quam libertatis jacturam. Aliorum retulimus Asdrubalis Carthaginensis exercm, & Cleopatram Ægypti reginam, quæ gloriosam mortem ignominiosæ prætulerunt servituti. Neque minor fuit animi magnitudo Dardanarum mulierum de quibus sic fatur Philo Judæus. (Narrant Macedones, Dardanas mulieres, quæ servitutem credebant miseram, turpissimam, suos pueros quos in ulnis bajulabant, projecisse in fluminis gurgitem, acclamando: Vos certe non servietis. Polixenam quoque tragicus Euripi-

des inducit contempta morte curam libertatis gerere, dum sic loquitur. Liceat me mori liberam.) Talis ac tanta magnanimitas in tenello & imbelli sexu, evidenter demonstrat, quam sit amabilis libertas & servitus odiosa. Quid enim æque grave & acerbum accidere potest homini, quam dediscere naturæ ingenuitatem, & qui sui juris est, per servitutem fieri juris alieni, non suo sed alieno vivere arbitrio, alienis duci consiliis? Quod adeo naturæ contrarium videtur, ut servi dicantur in jure capite diminuti. *Servi etiam ob amissam libertatem capite diminuti dicuntur, quia velut ratione & consilio privati proprio, coguntur aliena ratione & consilio agere & vivere*; ex eoque capite minuti: quod enim in corpore caput, hoc est in mente ratio & intelligentia, quam qui tollit, una & caput ipsum tollat necesse est. Verum *aliud est servitus animæ, aliud servitus corporis.* Quo anima est corpore dignior, eo ejus libertas est commendabilior, & servitus miserabilior. Animæ tamen libertatem amittit peccator, efficiturque servus, 1. passionum: 2. criminum: 3. dæmonum.

Tract. de An. Conc. 2 To 2. Trac. de Avar. Conc. 2.

Cujac. Instit. de c diminit. §. ff.

D. Aug. l. de Ver. id. c. 55.

Homo ex corpore & anima compositus, in triplici potest considerari I. PARS. statu & loco; nimirum in statu gloriæ, habitans in cœlo post resurrectionem, quando mortale & corruptibile corpus induerit incorruptionem & immortalitatem; in statu innocentiæ existens adhuc in paradiso terreno; in statu naturæ corruptæ peregrinans in hoc mundo. In statu gloriæ *nulli passioni subjacebit*, neque ullis pravis agitabitur motibus. In statu innocentiæ erant quidem passiones, sed pacatæ, & prorsus rationi subditæ: & ita homo vivebat in paradiso, *non turbulentus, sed compositus & temperatus.* In statu vero naturæ corruptæ *non modicis jactationibus animæ* movetur homo. Quantumvis enim virtuti studeat, *non tamen immobilis animi est, sine tacita spiritus passione.* Difficile ait D. Hieronymus [quin potius impossibile, perturbationem initiis carere quempiam, quas significantius Græci antepassiones vocant:] neque ullus est mortalis qui sit ab omni passionis motu immunis. *Vestræ passionis fides convenitur*, quæ si verum fateri velit, *inconcitatis, & inæqualitatis, & turbulentiæ notari merebitur.* In nostra libertate positum est aut inordinatis passionum motibus obtemperare, aut imperare: homines virtutis studiosi imperant, peccatores vero obtemperant, & obsequendo 1. passionibus mancipantur: 2. bestiæ nuncupantur: 3. brutis pejores existimãtur.

Tertul. l. de An 24. Tert l. adv. Hermog. 41 Tert lib. de An. 45.

Tertul. l. de Spect 15. Epist. 9. Tertull. lib. de An. 25. Tert. l adv. Hermog. 41

Si quidem ipsi philosophi ex contrariis universa constare condicunt, secundum amicitiam & inimicitiam Empedocles quod tum ex magno, tum ex parvo mundo comprobatur. Et quidem universus seu magnus mundus est *diversitatibus corporatus*: Homo etiam qui microcosmus seu parvus dicitur mundus. Nam *Deus hominem conduxit velut mundum quemdam alterum in parvo magnum.* Ex contrariis constat; tum quia componitur ex anima spirituali & materiali corpore: Tum quia ejus corpus quatuor coadunatur elementis eorumque contrarias patiatur qualitates: Tum quia caro concupiscit adversus spiritum, spiritus adversus carnem,

Tert. lib. de An. 5. Tert lib. de Pall. 2.

Greg. Naz. Orat. 38.

morum. Vita nostra est vastum, procellosum & periculosum mare, in quo sirtes, scopuli & vada, inter quæ anima velut navis absque naufragio sulcare nequit, destituta rationis gubernaculo, & commissa cæcæ passionum tempestati. Nam ut fatur Chrysologus, *non tantum duo maria confunduntur fluctibus suis, quantum animus ancipiti cogitationum cumulo jactatur.* 3. Inordinatos passionum motus amentiæ instar considerat, quæ hominem in rabiem & furorem concitat, & velut potiessum & energumenum exagitat. *Hæc est proprietas amentiæ hujus,* ut patet in ebriosis, furentibus, vel freneticis, calida febre laborantibus, vel in stultis & insanientibus, qui facile ad iracundiam & furorem rapiuntur. Hujusmodi autem amentia, ebrietas, aut phrenesis, *nec enim exterminat, sed avocat mentem, aliud est evertere, aliud agitare.* Agitatur mens ad tempus, non evertitur; *Sapere enim nostrum licet obumbretur, non tamen extinguitur: nisi quod & ipsum potest videri vacare tunc,* ratione exulante, passione dominante, *& turbante & non permittente animæ possidere veritatem* & sequi ductum & imperium & rationis præfecturam.

Ser. 32.

L de An. 440 Tert.

Tert.

Tert. lib. de An. 18. Greg. Naz. Orat. 21. Pet. Dam. Ser. 12 Lib. 1. Civit. 20.

Homines in quibus *ratio magistra præsidet* & in anima tenet principatum; veluti reges habentur. Nam ut animadvertit S. Augustinus, *reges à regendo. Non reges aut Domini, à regnando atque dominando; cum & reges utique à regendo melius dicti* videantur. Cur autem à regendo? quia ait Isidorus, *reges à recte agendo vocati sunt.* Recte autem agit non qui passionem, sed qui rationem sequitur. Quare homo, si vis regio nomine insigniri, si imperatoria dominatione desideras potiri; si vis regno ampliffimo dominari, si ambis *omnia tibi subjicere, te subjice rationi. Multos reges si ratio te rexerit,* nimirum externos & internos sensus, concupiscentiæ æstus, passionum impetus, rebelles carnis, insultus, motus inordinatos interioris appetitus. *Si vero cupiditates corporis fuerint fortiores, turpiter animus amittet propriam dignitatem & pernitiosum erit eum servire, quem decuerat imperare.* Nobilem animæ dignitatem amittit peccator, rationem de solio deturbat, & tanquam servus infamis cupiditatibus & passionibus servit. *Pluribus dominis & gravioribus servit: servit enim formidini: servit cupiditati, servit avaritiæ, servit libidini, servit malitiæ, servit iracundiæ,* servit cupiditatibus & passionibus suis, & irrationalem, pecuinam & bestialem ducens vitam, bestia nuncupatur.

Lib. de Sum Bon.

Sen. Epist. 37.

S. Leo Serm. in Quadr.

D Amb lib 2 Epist. 7.

3. Omnia famula sunt hominis, omnia subjecta; omnia mancipata, Bruta ejus dominio subdita sunt. Verum *si quid horum fuerimus est, minora sumus.* Homo autem peccando brutescit, & comparatur jumentis insipientibus, & similis factus est illis: imo bestia nuncupatur. Nam ut philosophatur D. Augustinus, *solet & similitudo capere nomen ejus rei cujus est similitudo.* Multis insequitur Tertullianus, Pythagoræ metempsichosim, *bestias ex hominibus & homines ex bestiis revolventem.* Verum licet hujusmodi animarum transmigratio & naturarum immutatio sit falsa & erronea, attamen peccatores Scriptura sacra nuncupat bestias. Sic Jeremias libidinosos vocitat equos: Joannes Baptista, Judæos genimina

Tert. lib. de An. 32.

Serm. 48. de Ver. Dom. Lib de an. 32.

Cap. 3. Luc. 3.

Apoc 22. Luc 11. D. Bern in Pf. Quihabitat.

mina viperarum appellat: dilectus discipulus immundos nominat canes, quos à superna ejicit Jerusalem, ipsemet Christus astutum Herodem nuncupat vulpem: & quod stupendum est magis, *puto jumenta dicerent, si loqui sas esset, Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est.* Alludit mellifluus Doctor ad sermonem Dei qui sceleroſum protoparentem vestivit tunica pellicea, dicens: Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est. Quasi dicat, ut expendit D. Ambrosius: *Ecce Adam amictus tuus, ecce dignum te indumentum; hic te vestitus decet. Qui divina affectant, tali digni habentur ornatu. Ecce quo te tua culpa deduxit.* Sed quia aliorsum hæc materia fuse tractata est, *inficiantur animo, qui figura præferunt hominem,* qui deforis homines rationales videntur, & intus insensatæ facti sunt belluæ: quia recedunt ab ordine rationis, secundum quam debent vivere, & nonnisi per passionem agunt quæ est propria brutorum. Itaque (doloſus vulpem, canem insatiabilis, luxuriosus suem, iracundus ursum, superbus equum, stolidus asinum vivit. Et quod detestabilius est, in corpore recto, anima Dei similitudinem tenet; in anima vero curvata, Dei similitudinem bestiali mutavit similitudine:) bestiisque pejor effectus est homo.

Lib de Elia & jejun c 4 Tertull. Præd Fo. 1 Tract. de Anſtation. Conc. 2. D. Paulin. Epiſt. 29. D. Thom. 22. q 6 a 2 Pet Bleſ Ser 67.

Tert. lib. de An. 32.

3. *Quidam homines bestiis adæquantur, pro qualitatibus morum, & ingeniorum, & affectuum; quia & Deus, Assimilatus est, inquit, homo irrationalibus jumentis:* & quod est horribile dictu, homo passionum servus, est ipsis jumentis & brutis pejor: Tum quia bruta non peccant agendo juxta passionem illis à natura inditam, quia *sensu aguntur, feruntur impetu, rapiuntur appetitu. Neque enim judicium habent quo se dijudicent atque regant: sed ne instrumentum quidem indicii, ideſt rationem: inde est quod non judicantur, quia non judicant quanam quippe ratione ab his exigatur ratio quam non acceperunt? hanc vim à natura solus homo non patitur; & ideo solus inter animantia liber & ratione præditus, meriti & demeriti capax,* unde peccat quoties agit contra rationem, qua in sua natura constituitur. & à brutis discriminatur: Tum quia quævis bestia uni duntaxat passioni quæ in ejus natura prædominatur obnoxia est, ut furori leo, iracundiæ ursus, crudelitati tigris, gulæ lupus, astutiæ vulpes, libidini equus: at homo peccator cunctis obnoxius est brutorum passionibus. nam ut leo furit, irascitur ut ursus, sævit ut tigris, gulosus est ut lupus; lascivit ut equus, astutus est ut vulpes. *Unaquæque fera uni ex tantum istis sevit, & qui hominis speciem habet, in unum congestis & cumulatis vitiis, ultra eorum temeritatem & amentiam progreditur.*

D. Bern. Ser Stain Can.

D Chryſoſt to. 5. de Virtutibus & vitiis.

Guillel Pariſ de vitiis & peccatis c. 2.

[Quod si dixerit quis, Quoniam secundum animale nostrum communicamus cum brutis, & ideo quemadmodum vel operationes vel passiones quæ in brutis sunt, secundum illud nihil habent injuriæ naturalis, nihil iniquitatis, imo magis sunt secundum justitiam naturalem sibi, ita operationes, seu passiones quæ ex animali nostro in nobis sunt, vel à nobis fiunt naturaliter, nihil habebunt injustitiæ, nihil iniquitatis. Respondemus in hoc, quoniam etsi secundum animale nostrum commu-

municamus cum brutis, in spirituali tamen nostro præcellimus eis, & ideo secundum illud quod in nobis nobilius atque sublimius est, nos vivere atque operari oportet. Omnino enim indecens & incongruum est præferre quod inferius atque ignobilius est, superiori atque nobiliori, sequique illud & rebellare illis; rebellare autem isti nostrum animale, quod absurdum videtur esse. Amplius, animale brutorum per se regnans atque dominans est, & nullo vinculo obedientiæ vel servitutis in illis alicui obnoxium, aut obligatum; utpote non habens superius apud illa: Animale vero nostrum, sicut superius habet apud nos & in nobis, sic est eodem debito subjectionis & vinculo servitutis adstrictum. Quemadmodum homo per se in regione aliqua degens, ubi nullus est alius princeps aut dominus, liber est ab omni obedientiæ debito: Si autem fuerit in regno vel principatu alterius, necesse habet eidem obedire, & esse subjectum: omne regnum animæ, à natura tributum est, animale nostrum in nostro regno rationis est, & ideo necessario legibus ejus subjectum: in brutis vero tanquam seorsum est ab omni aliena ditione, & potestate, & ideo liberum.] Duplici argumento ostendit Parisiensis antistes non belluam, sed hominem passione agentem peccare: Tum quia in bruto nihil est animali nobilius, in homine autem animale cum quo communicat cum brutis est ignobilius, nobilius autem hominis est anima rationalis, in qua depicta est Dei imago: Tum quia brutum nihil in se habet, cui passio subjici debeat: homo autem in se habet rationem, velut reginam, cujus imperio subjiciendi sunt passionum impetus [Qui animorum suorum motus, secundum Dei voluntatem dirigunt, eisque regum more dominantur, dum in rationis eminentia quasi in regali solio præsidentes, repugnantia quæque servituti subjiciunt, & placatis omnibus, æquitatis leges, & innocentiæ jura in seipsis disponunt.] D. Greg. in Psal. 101.

Iude D. Augustinus versans istud Davidicum: [Et nunc reges intelligite:] *Nunc intelligite, jam reges, ideest jam valentius regere, quidquid in vobis servile aut bestiale.* Quapropter regem hortatur Sinesius: [Illud profecto prima rium ac summe regium est, sui ipsius regem esse, mentemque domesticæ, belluæ quasi moderatricem præficere: neque enim infinitis propemodum hominibus dominari velis, ipsum turpissimum, dominis servire, voluptati, dolori: quæcunq; his affines belluæ, suum in animali domicilium habent.] Si vis regno ampliffimo dominari, & regia dignitate commendari rege temetipsum, & tuis dominare perturbationibus. Cato dicere solebat, *eum demum optimum, & laude dignum imperatorem, qui proprius affectibus imperaret.* Cui arridens aureum eloquentiæ flumen, quovis Imperatore dignorem existimat illum qui sibi ipsi dominatur. [Non ita veneratione dignus est Imperator in regio sedens solio, diademate redimitus, atque homo qui rationis in solio dominatus servilium passionum subjectarum & imperio quod in illas exercet, tanquam spendido quodam revinctum caput habeat diademate. Quid enim quæso prodest purpurea vestis, & corona gemmata, quando passionum captiva fuerit anima?] Vertum hac ætate perpauci regia sul- Psal. 2. Plutarch. Tom. 3. Ser Siesuvient inimicus tuus.

gent animi dignitate, & quamplures servili conditione dedecorantur: Nam *iste obtemperat injustitiæ, ille iræ: iste superbiæ, ille servitiæ, iste malitiæ, ille iracundiæ; iste avaritiæ, ille luxuriæ. Nescio quomodo se inter hæc ingenuum dicere audeat, quem tot Domini in partes suas distrahunt.*

Euseb. Emiss. Homil. de Nat. Dom.

Tert. lib. de An. 34.

Annon lugendum homines esse belluis ferociores? *Plane obliviscetur ferinitatis leo, mansuetudinis eruditione præventus, & cum toro suggestu jubarum, delicium Berenices alienjus regimę, linguą genas ejus emaculans*: & homo ex ratione sua naturæ non cicurabit feritatem? ratione utitur ut feras sibi subjiciat, & rationis præfecturam non advocat, ut passionibus suis dominetur: *mores bestiæ relinquent* & homines inordinatos suos nō abjicient motu? [Ratione sumus fortibus fortiores, tauros domamus ut arent, equos frenamus: in india magna illa bestia & terribilis elephantus, puero quindecim annorū cum magna alacritate cedit & subditur. Si elephantos & equos feroces studiis constringimus, multo magis possumus affectiones à quibus trahimur?]

D. Chrysost. Homil. 29. in Act.

Ser 4 Verb Dom.

Si modo quæram ab homine cum D. Augustino: *Unde bestias tam immanes domare potuisti? nunquid eis aquaris viribus corporis? qua ergo virtute ingentes bestias domare potuisti? fremit leo, quis non timeat? & tamen illo te intelligu fortiorem, non corporis virtute, sed mentis ratione interiore.* Eadem ratione, qua leonem domasti, passionibus tuis frena impone. [Subigendæ sunt ac domandæ à ratione alienæ ac belluinæ cogitationes ferociores & immaniores, earumque dominatus rationi committendus. Et quomodo fieri potest dicet aliquis, ut belluinam cogitationem quis subigat? quid ais mihi homo? Leones subigimus, eorumque animos cicures reddimus, & dubitas an cogitationū feritatem ad mansuetudinem possis traducere? Inest si leoni naturalis est feritas, præter naturam vero mansuetudo; tibi vero contra; naturalis est benignitas, feritas vero præter naturā. Ergone qui id expellis quod est naturale, & animæ belluæ inseris quod præter naturam est, in tua ipsius anima, quod naturale est, non poteris conservare? Quis hoc summæ non tribuat nequitiæ? Nam in leonis anima præter hanc, difficultas est altera; est enim expers ratiocinationum anima belluæ: at in anima tua est ratio, est Dei timor, multumque ex multis partibus auxilium ostenditur: ne igitur prætextus & excusationes prætendas;] Sed ratione qua etiam in omnes etiam efferatissimas feras dominaris, tibi ipsi indomitos animi motus subjicito, passiones contrariis virtutibus subjugare stude, totosque sensus tum internos tum externos, ad leges rationis & virtutis compone. Si insurgit rabies leonina, prætenditur per patientiam; si lupi gulositas, per abstinentiam; si apri iracundia, per mansuedunem: si superbia unicornis, per humilitatem, si lascivia equi, per castitatem: sic domans passiones, non servies criminibus, quorum servus est peccator.

D. Chrysost Homil. 2. in Genes.

M. PARS. Tert. l. ad. v. Marc. 4.

Apostolus proclamans, Non sumus ancillæ filii, sed liberæ, *utique manifestavit & Christianismi generositatem in filio Abrahæ ex libera nato, allegoria habere Sacramentum*, quo denotatur Christianos fuisse non solum exemptos à servitute legali, cui adstricti erant Judæi, sed etiam liberatos

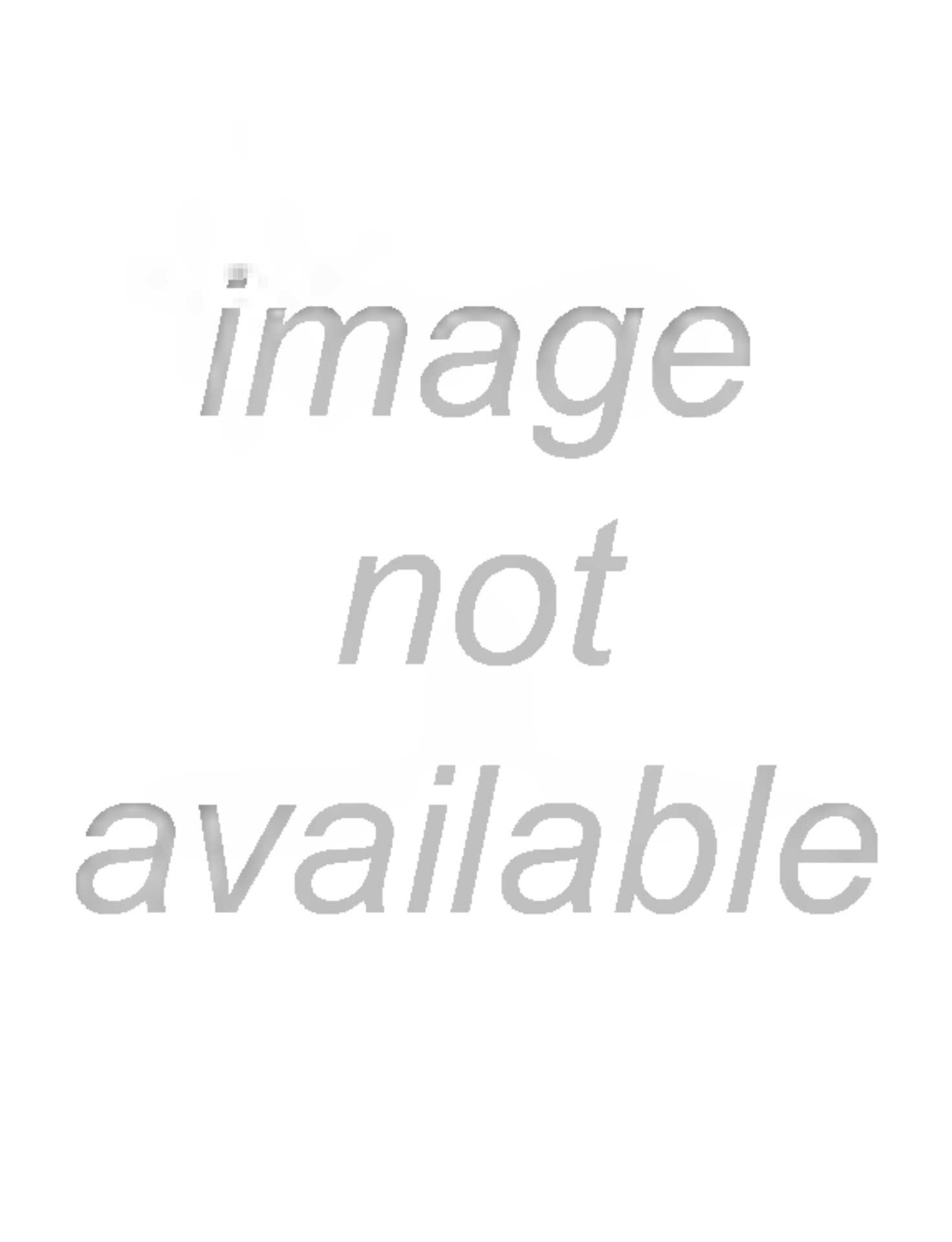
image
not
available

Chrysol. Ser. 1. sum cuncta scelera vincula sunt, quibus velut *catenis & compedibus vinctus* est peccator. Subjungit D. Ambrosius: *Sunt & diaboli vincula. Ligat nos diabolus criminum nexu, ligat nos vinculo fornicationis, vinculo adulterii, vinculo perfidiæ, qua Christus negatur; vinculo invidiæ qua frequenter etiam frater appetitur; vinculo crudelitatis, quia nonnunquam socius & conformis occiditur.* De illo diaboli vinculo loquitur Seraphicus Doctor: (Vinculum quo diabolus animam ligat, est peccatum, quo peccator ligatur pedibus per pravum affectum; manibus per iniquum tactum; collo per nocivum verbum; lingua per indebitum silentium.)

Serm. 3 in Dom. 11. post Pentec.

Tert. lib. de vel. Virg. 17 In Psal. 118.

Peccatores tot vinculis constricti *funem longum delictorum sibi attrahunt*, quæ male sibi texuerunt. Ex D. autem Augustino (optime dicitur funis & rectis peccatorum. Ut enim torqueatur rectis additur, & non adduntur recta fila, sed torta: Pravitas sibi annexa ducitur in longum, & non cogitat præcidere quod male texuit: sed addere, producere, in longum protendere; ut habeat in fine, unde illi ligentur manus & pedes, & projiciatur in tenebras exteriores.) Ecce in quale miseriarum barathrum trahunt delictorum funes: quapropter in peccatores maledicta vibrat Propheta Evangelicus: *Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis: & quasi vinculum plaustri peccatum.* Isaiam autem sic expendit D. Augustin: (Væ his qui trahunt peccatum suum, sicut rectum longam: Quid est aliud quam væ his quorum manus connectunt iniquitatem? Sed non vis modo dissumpi vincula tua, quia non sentis vincula tua, etiam delectant te & voluptati sunt: senties in fine cum dicetur, Ligate illi manus & pedes.) Christiane, ne tanta tibi eveniat infœlicitas, precare Deum ut dissolvat vincula collitui.

Isai 5. In Psal. 72.

D. Ambr. in Psal. 1.

Duo peccatores te ligarunt: tu ipse & diabolus: *Nam si funibus peccatorum suorum perversi homines alligantur, ipse se absque dubio alligat peccator quisque dum peccat.* Ut solvantur funes & vincula peccatorum tuorum, quo etiam concurrere debent, nimirum Deus & tumetipse, Dei gratia adjutus: *Exi de vinculis tuis, exi de nexibus peccatorii tuorum solve funes errorii tui quibus circundatus & ligatus es,* Solutis autem delictorum vinculis & disruptis diaboli funibus, illaqueemur fratres vinculis Christi. Nam ut subjungit D. Ambrosius, *alia vincula sunt Domini Iesu, charitatis, spei, fidei.* Vincula diaboli ducunt ad interitum & æternam miseriam; vincula Christi ducunt ad immortalitatem, & gloriam sempiternam. *Sequamur illa vincula Christi, fugiamus illa vincula venatorum, ne dum incidimus, dum ignoramus laqueos eorum, pes nostræ mentis incurrat, nec anima nostra cervicem nexibus inseramus;* quare peccator *solve fasciculos deprimentes*, ne delictorum tuorum pondere onereris & graveris.

Salv lib 3. Provid

D Ambr.

Tert. lib. de Cult. Fœm. 6.

2. *Apud Barbaros quosdam quia vernaculum est aurum & copiosum; auro vinctos in ergastulis habent, & divitiis malos onerant.* Verum quantumvis aurea sint vincula, parum interest, modo iis scelerati constringantur, implicentur & onerentur, *Nihil refert auro corpus oneretur an ferro: si cervix premitur, si gravetur incessus, nihil pretium juvat.* Non pretiosis, sed

Cypr. de exhort. Mart. c. 5. & Amb. l. 1. de Virg.

sed vilibus vinculis ligatur peccator, sed adeo onerosis ut audacter dicat D. Ambrosius; *Nullum gravius est onus, quam peccatorum sarcina.* Adeò grave est onus peccati, ut teste Vate Regio, caput supergrediatur, illudque suo pondere deprimat. [Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus grave gravatæ sunt super me.] D. Augustinus prolly supergressæ sunt, legit, *elevatæ sunt*: metaphora ducta à pelago & miserando hominum naufragio, qui sævis decumanis involuti fluctibus, & undis etiam caput supergredientibus operti, respirandi non habent libertatem, neque impedire valent, quin aquæ repleant pectus, maximè si gravi onerentur pondere, nec ullomodo enatare possint. Peccata elevantur supra caput quod est rationis sedes, gravi pondere obruunt animum, (suosque factores demergunt in interitum & perditionem, & levare se ad sublimia virtutum non sinunt. Propter hoc dicit Seneca: Nemo cum sarcinis denatat, subaudi de mari mundi hujus.) Idem accidit miseris peccatoribus, ac Ægyptiis, qui *descenderunt in profundum quasi lapis: submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus.* Viva corpora leviora sunt mortuis, & tamen quod est admiratione dignum, Ægyptii vivi demersi sunt in profundum, mortui verò ex undis emerserunt. Respondet D. Hieronymus, viva corpora leviora sunt mortuis, si abest peccati pondus; sunt verò graviora, si sint peccato onusta: & ob hanc causam Ægyptii vivi descenderunt in profundum quasi lapis, & quasi plumbum submersi sunt in aquis vehementibus; mortui verò visi sunt super undas enatantes: quia à mortuis aberat onus peccati, quod vivos deprimerat, & velut plumbum in profundum merserat. Et ob eandem rationem *Petrus qui ante levu pendulo gressu calcabat undas, postquam infidelitate aggravatus est, vorabatur à fluctibus.* Fidei imbecillitas adeò Petrum ponderosum reddidit, ut ubi primum intrepidè & liberè gradiebatur super aquas, mox ut vacillavit in fide, cœpit mergi. *Statim ut timuit cœpit submergi, quando enim fides infirma est, tunc in profundum descendit Petrus.* Idipsum confirmat D. Hieronymus ex navi quæ deferebat Jonam divinis mandatis inobsequentem. Qui in navi tum aderant *arbitrabantur navem solito onere pragravari, & non intelligebant totum onus esse fugitivi Prophetæ: nihil enim peccato est gravius*: quare Jona in mare projecto allevata est navis; *plus enim ponderis habebat solum Iona peccatum, quam alia omnia quæ navis portabat.*

Epist ad Simplicianum. Psal: 37. Epist ad Algasiam. Guilliel: Paride Vitiis & Virtut. c. 11. Exod: 15. D. Hieron: in c. 2 Nahum. Theophilact: in cap: 14. Matth: In cap: 2. D. Chrysost: Homil: de Jona.

Adeò est grave peccatum, ut illud non potuerint ferre humeri etiam robustissimi, & ad tolerandam gravitatem pœnæ debitæ, necessaria fuerit potentia humanitatis à Verbo divino assumptæ. Ideò Christus Dominus deficientes sub pondere ad se vocat peccatores: *Venite ad me qui laboratis, & onerati estis*; quos sese onerans exoneravit; nam *verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros portavit.* Et quamvis fuerit virtus Dei patris; tamen ad ferendum *tanti ponderis corpus*, nempe *corpus peccati*, velut insufficiens, Cirenæum in portanda cruce coadjutorem habuit non tam oneratus ligni gravitate quam pondere peccatorum quæ ab Apostolo vocantur *omne pondus.* Peccatores quoque semel & iterum dicuntur à Jeremia

Matth: 11. Isa. 53. Tert: lib: de An: 8. Heb: 12.

Jerem: 23. Propheta, *Onus, onus Domini*: & ut expendit Lyranus alloquens sceleroſos, *onus importabile propter peccatorum veſtrorum pondus.*

D Ambroſ: Epiſt: 7. Tert: lib. de An. 17. Verum ut dignoſcatur quam ſint *gravia peccatorum pondera*, attollendi ſunt fidei oculi *ad ſatanam de cœlo præcipitatum*: Angelus utpote ſpiritualis & nulla corporis mole oneratus, nequit cadere & prolabi in profundum, tametſi tota eſſet onuſtus machina mundi; attamen mox ut Lucifer fuit peccati onere gravatus, adeò extitit ponderoſus, ut velut fulgor de cœlo ceciderit, & ad imum inferni barathrum deſcenderit. *Adeò grave eſt peccatum, ut cœlum & terræ ſuperficies non valeat ſuſtinere peccatorem; ut patet in Lucifero, qui exiſtens in cœlo empireo, ita gravatus eſt per ſuperbiam, ut de cœlo lapſus in centrum terræ ruerit.*

D. Anton: 2. p Sum. tit 3 c. 15 § 1.

Job: 2. Patet etiam ex criminoſis hominibus qui *ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt.* Scitum apud Philoſophos, corpora gravia, eo velocius deſcendere, quo plus habent ponderis. Notum adhuc apud Theologos, peccatum lethale habere malitiam ſeu gravitatem infinitam. Inde Job tanquam Philoſophiæ & Theologiæ peritiſſimus merito concludit, quod impii in puncto ſeu momento ad inferna deſcendunt. Ob tale periculum *graviora delicta quæque pro magnitudine periculi diligentiam extendunt obſervationis, ut non ab iis tantum abſcedamus, ſed & ab iis per quæ ſiunt.* Quod ſi modo peccatoribus leve videtur pondus peccati; hoc evenit, vel quia ſicut elementa non gravitant in centro, ita peccatores in profundum criminum delapſi non ſentiunt illorum gravitatem: vel quia ſceleribus obcæcati, non percipiunt fidei oculis quam ſit grave onus peccati. Profecto *quiſquis perfectè ſenſerit onus peccati & animæ læſtanem interiorem, utique aut parum ſentiet, aut ex toto non ſentiet corporis pœnam; nec reputabit laborem, quo peccata noverit deleri prætrita, futura caveri.* Quantumvis laboret pœnitendo, tantum non laborabit peccator: cum hac tamen differentia, quod ille jucunde, iſte laborioſe operatur.

Tert: lib. de Idol: 11.

D Bern: Ser: 3 de ſolitud: cord.

Tert: lib. de Pud: 6. 3. *Operum juga rejecta ſunt, non diſciplinarum.* Judæi duplici jugo erant obnoxii, nimirum & diſciplinæ legis, & operibus legis. Diſciplina Dei mandata complectebatur; opera legis in quibuſdam legalibus ceremoniis conſiſtebant. Chriſtus Dominus exemit Chriſtianos, non à diſciplina & obſervatione mandatorum Dei, ſed ab operibus ſervilibus legis. *Oniſerum animal eſt homo tempore ſua mortalitatis,* quem ſub triplici onere poſſumus conſiderare: Sub onere peccati, quod in Adamo contraxit; ſub onere legis quam à Moyſe accepit; & ſub onere Chriſtianæ religionis, quæ ſuam à Chriſto mutuatur originem:

D. Bern. Ser. 15. in Pſ. Qui habitat.

D. Bern. ibid. Onus originalis delicti graviſſimum eſt, & homo *ſi adhuc portat peccata ſua, onus eſt grave.* Onus legis etſi levius onere peccati, adeò tamen eſt grave, ut diſcipuli in Concilio Hieroſolimitano congregati judaizantibus dixerint: Cur vultis nobis imponere jugum, quod neque nos, neque patres noſtri portare potuimus? (Jugum autem Chriſtianæ religionis leve & ſuave eſt,) ut aſſeverat ipſemet Salvator. Chriſtus liberavit nos tum à jugo peccati; tum à jugo ſervili legis. Verum, ut acute animadvertit D. Bern. *onerat nos cum exonerat*

Act. 15.

Matth. 11.

Deus,

Deus, ad obſervantiam Chriſtianæ religionis nos obligans: Nam ut ſubjungit D. Bern. *Non tamen interim onus ſubtrahit, aut laborem, magis autem onere alio, alio labore commutat, ſed onere levi, ſed ſuavi jugo.* Prætermiſſo autem jugo legis Moſoicæ, jugum originalis delicti, opus habet annexum, non gratum & delectabile quale erat opus paradiſi in quo poſitus fuerat innocuus Adam ut *operaretur delectabiliter*: ſed triſte, oneroſum, laborioſum. Sceleroſus namque Adamus ab illo loco voluptatis ejicitur *pellitus orbi, ut metallo datur*; ſicut vilis ſervus, qui ſtipendiarius ſervitutis, addicitur ad vile ſervitium effodiendi minas, ſeu ſecturas metallorum. Ex D. autem Bernardo; *Duo nobis in hæreditatem reliquerat ille vetuſtus Adam: laborem videlicet; & dolorem. Laborem in actione, dolorem in paſſione.* At novus Adam ut nobis conferret laboris requiem, & doloris ſolatium, laborem & dolorem ſuſcepit: Dolorem ſuſtinuit in cruce, & laborem paſſus eſt in quærenda ove perdita, *quæ tandem invenitur, & humeris paſtoris ipſius refertur: multum enim errando laboraverat.* Ovis peccatorem ſignificat, Chriſtum paſtor denotat, deſertum ſæculum præfigurat; labor ovis errabundæ inſinuat laborem quem toletant peccatores, qui ut *inique agerent laboraverunt.* Paſtor ſuis humeris oviculam deferens innuit Salvatorem, qui *laborantes ad refectionem invitat, ad requiem provocat oneratos.*

D. Bern. Ser. 4. Hebd. Sanc.

Tert. lib. de Pall. 3. ibid.

Tert lib de Pœnit. 1.

Jerem. 9.

D. Bern. Ser. 17. in Pſ. Qui habitat.

At quemadmodum Adamus peccando fuit laborioſo operi addictus; ita peccatores velut *hæreditarii rei* ſceleroſi illius protoparentis, malunt *ſerviliter currere* ad laborem & famem quam acquiſita & oblata à Chriſto frui requie & refectione: & uti Adamus in pœnam ſui criminis fuit metallo damnatus, ita ipſi ſupplicium *metallorum*, *vel hoc genus pœnalis ſervitutis* ſubeunt. Quare de illis eodem modo ratiocinandum eſt ac *de hominibus ſervituti ſubnixis* hoc eſt de ſervis multo conatu & niſu adlaborantibus, qui ab Eccleſiaſtico aſinis comparatur. *Cibaria, & virga, & onus aſino: panis, & diſciplina, & opus ſervo.* Aſinus eſt jumentum ignobile & à natura ad onera portanda abjectum; quibus ubi ſeipſe fatigaverit, imò obruerit, fregerit, non aliud illum manet, quam virga & crudele flagellum, quod in tergum ſæviat: cui poſtquam multum laboraverit, multaque flagella ſuſtinuerit, pro pabulo ſed parciſſimè objicitur fœnum. Eodem modo tractatur ſervus, eſt enim illi labor multus, cibus tenuis, diſciplina gravis, opus aſſiduum, quo vitam omnem, reliquumque virium, perenni labore atterat. Quam verè dicit D. Auguſtinus, *omnis ſervitus amaritudine plena eſt*: tum quia tollit libertatem, qua nihil gratius: tum quia hominem vilem & abjectum reddit: tum quia eum victu & veſtitu deſtituit: tum quia heri arrogantiæ & crudelitati exponit: tum quia continuo labore laeſcit.

Tert lib. de Orat. 11.

Tert lib. 2. ad Nat. 6.

Tert Apol. 27.

Tertull. lib de Par. 4. Cap. 3.

In Pſal. 49.

Sed dicet aliquis? Eſto quod mancipia: continuis ſint addicta laboribus, peccatores tamen neque ſunt ſervi, neque laborant. Non ſervi; quia ut plurimum dominatione ſplendent multoſque famulos ſibi ſubditos habent: non laborant, quia omnia ad libitum faciunt, in otio & voluptate vitam tranſeunt. Verum *eſſi libertas videtur* verè tamen ſervi

Tert lib. de Cor. Mil. 3.

Rib: 2. Epist: 7. sunt peccatores: nam ut fatur D. Ambrosius: *Est qui cum paucioribus dominetur pluribus dominis & gravioribus servit, servit enim propriis passionibus, servit cupiditatibus suis, quorum dominatum nec nocte potest fugere, nec die; quia intra se domines habet, intra se servitium patitur intolerabile*; & sub talibus dominis continuo laborare cogitur: unde multum errant qui peccatores à labore eximere nituntur.

In Ps. 13. Hæc supra re audiatur D. Chrysostomus: *Putas quod peccatores hujus mundi non laborent? bene enim majores labores, & sollicitudines habent quam servi Dei.* Quantis laboribus ambitiosus sectatur honores & dignitates, libidinosus captat venereas voluptates; avarus accumulat divitias & facultates? Tert: lib: adv: Judæ. 4. *nec dubium est opus servile eos operatos*, & quivis peccator prosequitur vitia & iniquitates, laborans sub servitute peccati, & gemens sub tyrannide diaboli.

III. PARS. Tert: lib: de Idol: 18. D. Aug: l. 19. Civ: 15. D. Ambr. l. de Joseph: Peccatores sunt *etiam conditione servi*. Quantumvis enim ingenui videantur, servi viliter tamen diabolo mancipantur. Servorum tria sunt genera. Quidam enim verè sunt servi, & tales videntur quales qui in pœnam suorum scelerum sunt ad triremes damnati; siquidem *prima servitutis causa peccatum est*. Servi adhuc apparent, catenæ namque quas deferunt, sunt suæ servitutis insigne. Alii videntur servi sed non sunt: Sic innocuus Joseph etsi videretur servus, ob carcerem in quem erat detrusus, & vincula queis erat onustus, verè tamen erat liber ob castimoniæ puritatem. Uxor econtra Putipharis quæ illum ad adulterium alliciebat, videbatur domina, attamen verè non domina, sed peccati erat mancipium. *Nam quomodo domina, quæ dominandi non habebat affectum, quæ servilis libidinis incentiva præstabat?* Tertii tandem ingenui videntur, & verè sunt servi. Hujusmodi sunt peccatores, qui exterius & in corpore sunt liberi, interius tamen & in animo vitiis & dæmonibus mancipantur, totque tyrannos patiantur, quot peccata. *Quid prodest quod liber est in natura, qui servus est in conscientia?* Servi qui tales apparent, *flagellis, compedibus, & stigmatibus*, sunt obnoxii: Eadem patiuntur, mancipia diaboli: *Hæ sunt notæ captivitatis* ipsorum, nimirum, 1. stigmata: 2. vincula: 3. flagella.

Euseb: Emiss: Tertull: lib: de Resc: Car: 57. Tert: Apol: 31. Tert: lib: de An: 16. D. Bern: Serm: de 7. Don: Spir: Sanct. Joan: 8. D. Aug. l. 19. Civ. 15. 1. *Diabolus Dominus & ipse dictus sui ordinis.* Cujus imperio subditur peccator: (Servus planè diaboli, ad prava quæque, prout ducitur sequens: à quo nimirum captivus tenetur ad ipsius voluntatem.) Ex dilecto discipulo *à quo quis victus est, hujus & servus est.* Peccator superatus est à dæmone, ideoque vile illius est mancipium. Mancipia dicuntur quasi in bello manu capta: & (origo vocabuli servorum in lingua Latina, inde creditur dicta, quòd ii qui jure belli possent occidi à victoribus, cùm servabantur, servi fiebant, à servando appellati.) Qui populos liberos in servitutem redigere satagunt, id vel vi & aperto Matre, vel fratre & astutia exequi conantur. Utroque modo bellum gerit diabolus, ut homines à Christo libertate donatos, suæ tyrannidi subjiciat.

D. Aug: in 1 Pet: Hom: 5. in Matth. *Non cessat inimicus persequi, & si non apertè sævit, insidias agit. Inde dictus est leo, & draco: leo propter apertam iram; draco propter occultas insidias.*

dias. Natus, ut animadvertit dubius Chrysostomus, (inimicus noster retia super omnem terram expandit; ut quidquid evaserit de retibus carnalis concupiscentiæ; capiatur à retibus inanis gloriæ; capiatur à retibus gulæ; capiatur à retibus turpissimæ avaritiæ) Sive ergo insidiose per fraudem, astutiam, & ut draco, peccatorem diabolus inducit ad peccandum: sive aperto Marte, sæviens ut leo, *magna vis dæmonum in illo dominatur*, servitute infamatur, (quia scriptum est: qui facit peccatum servus est peccati: Unde melior ejus status est, qui famulatur homini, quam qui servit suæ cupiditati.) Qui famulatur homini, si justitia & innocentia decoretur, est animo liber, licet sit corpore servus; qui vero servit suæ cupiditati, in corpore libero, servilem gerit animum, & diaboli mancipium est. Tert: lib: de An: 49. Joan: 8. D. Aug. l de Ver. Innoc: cap: 164.

Servorum frontibus inurebantur olim notæ, characteres & stigmata, quibus apparebant ad quem pertinerent dominum. *Charactere Domini inscribuntur & servuli, & nomine Imperatorii signantur & milites.* Nomen illud erat nota quædam seu tessera datæ fidei, seu domino, seu Imperatori, quem sequi debebat, qui domini vel Imperatoris nomen, sive in fronte, sive in manu gestasset. Ad hujusmodi stigma seu insigne alludit Philosophus moralis, ajens: *Non enim me cupiam mancipari, nullius nomen fero.* Idipsum dicere non valet peccator, qui diaboli stigmate notatur, & *habet characterem bestiæ*, & suæ servitutis insigne. Anima dæmoni mancipata, est sigillata characteribus cunctorum vitiorum quibus servit. In illa superbia exarat leonem, gula lupum, lascivia equum, versutia vulpem, & quodvis vitium sui figuram inurit, velut stigma dæmonis, quo velut ejus mancipium notatur; & vinculum, quo ligatur. D. Ambr. de obit. Valen: Epist: 31. Apoc: 13.

2. *Domini Dei judicium in suos servos, non in compede aut pileo vertitur.* Pileus libertatis erat insigne, quapropter Bruti numisma, pileo, duobusque pugionibus erat insignitum: quo denotabat, restitutam à se patriæ libertatem: compedes vero erant simbolum servitutis. Hieremiæ præcepit Deus, *Fac tibi vincula & catenas & pones eas in collo tuo.* At cur collo, non pedibus vincula & catenas apponere jubetur Propheta; Ut servitutis Dei, & diaboli dignoscatur discrimen. Catenæ quæ collo & humeris apponuntur, aureæ sunt, & ornatus gratia deferuntur, his magnates adornantur, & regum aulici & famuli, his se suos servos testantur, sed servos nobiles & liberos, & voluntariæ servituti addictos: compedes verò & vincula pedibus imposita, duram præ se ferunt servitutem, neque nobilitatis & libertatis, sed viliffimæ sunt servitutis insigne. Compedes habent peccatores, quia sunt diaboli mancipia. Quod non ignorans Plato divine ait: *Quoties peccas, toties te velut catena revinctum nequissimo & spurcissimo domino pro mancipio tradis*; suis laqueis peccatores ligat diabolus, *à quo captivi tenentur, ad ipsius voluntatem*; tum quia nulla sua vi aut virtute naturali, sed sola Dei gratia, à peccati & diaboli potestate eximi possunt: tum quia peccatores diabolus tanquam suos servos quo vult agitat, & impellit. Quod belle declarat S. Anselmus exemplo Tert: lib: de Pat: 4. Cap: 27. Libr 9. de Republic: 2. Timot: 2. Li: de Similitud: 89.

aviculæ, quam puer filo ligatam detinet, & huc atque illuc avolare finit, sed filum mox retrahit: (Instar hujus pueri jocatur diabolus cum peccatoribus, quos irretitos suis laqueis, pro sua voluntate in diversa vitiorum impedimenta pertrahit. Sunt enim multi avari, ebriosi, luxuriosi, qui proponunt avaritiam, gulam, libidinem deserere, & putant instar avis se libere avolaturos: sed quia pravo usu irretiti ab hoste tenentur, nolentes in eadem vitia dejiciuntur, fitque hoc sæpius, nec omnimodis liberantur, nisi magno conato, & gratia Dei funis rumpatur pravæ consuetudinis.) Itaque tot sunt diaboli *laquei, quot peccata committimus*: tot funes quibus nos illaqueat crudelis ille tyrannus; *Funes enim sunt tortuosa & implicita ligamenta, quibus se delinquentes stringunt.* His funibus merito irretitur pes peccatoris servi dæmonis, qui ut Deo libere serviret noluit in collo catenas aureas deferre, ut illi exprobrat Deus apud Heremiam: *Catenas ligatas contrivisti, & facies pro eis catenas ferreas.* Quasi dicat: Servituti meæ quæ est suavis & honorabilis prætulisti servitutem infamem & crudelem peccati & diaboli; quapropter non habebis in collo catenas aureas in signum nobilitatis & libertatis, sed velut vile mancipium constringeris catenis ferreis, & in signum tuæ servitutis patieris non solum vincula, sed & verbera.

Caffiod: in Ps. 118.

Caffiod:

Cap: 28.

Ter: Apol: 2

3. *Apud tyrannos tormenta etiam pro pœna adhibentur.* Ideoque in Italia olim post corruptum linguæ Latinæ usum, tyrannus *Intarta* vocitabatur, & *intartare* idem significabat ac tyrannidem affectare, forte ducto nomine à Tartaris, quorum ferox animus, & barbara crudelitas, in exemplum passim adducitur. Tyranni Tartarorum more sæviunt, quorum tyrannidem *sævam & crudam* appellat Iuvenalis. Diabolus *scita tetrior, massageta inhumanior* tartaro crudelior, & ut fatur D. Chrysostomus, *tyrannus sævus & acerbus, qui jubet quæ sunt improba, & eos qui obediunt ignominia afficit*; Cujus imperia plusquam Manliana, miserrimæ & crudeliffimæ addicunt servituti. Luctuosam & miserandam sub tyrannide peccati & diaboli tyrannidem ante adventum Christi Domini, eloquenter declarat Chrysologus; *Erat homo peccati servus, erat captivus mortis, erat mancipium dæmonum; erat idolorum vernula, erat vitiorum verbero, erat criminum vinculis compeditus. Sic malis dominis talibus tantisque exhibebat homo malam & miseram servitutem. Quando homo non sub peccato tristis? quando non sub morte lugens? quando non sub dæmonibus pallens? quando non sub idolis tremens? quando non sub vitiis suspectus? quando non criminibus desperatus? Et ideo homo dabat extrema suspiria: quando tales tam crudeles dominos sustinebit.* Ab enumeratione deducit Chrysologus tristitias, dolores, cruciatus, tormenta, quæ sub tyrannide peccati & diaboli, tolerabat homo ante humanationem Verbi. Eadem patiuntur etiam nunc peccatores, servi vitiorum, mancipia dæmonum. Duram hanc servitutem graphice depingit Hieremias Propheta alloquens scelerosos: *Servietis diis alienis, die ac nocte qui non dabunt vobis requiem.* Per deos alienos D. Hieronymus intelligit peccata & dæmonia, quæ peccatores Deo derelicto eligunt sibi in deos, quibus servientes multis pressuris & cruciatibus afficiuntur.

Anast: de Vit. Pontif.

Satyr. 8.

Tert: adv: Marc: l. 1. in Ps. 125.

Serm: 6.

Cap. 16. in Ps. 80.

cluntur. Quod optime expressit Chrysologus de peccatore loquens, qui est *mancipium dæmonum*, qui sunt auctores delicti, infensissimi Dei inimici, hominum osores crudelissimi. Dæmonibus vero ad instar viliſſimi mancipii subesse nihil vilius, nihil abjectius, nihil miserius dici potest. *Idolorum vernula* hoc est scurrilis servus suarum cupiditatum, quibus genua flectit, animumque submittit; quo nihil est indignius & ignominiosius. *Vitiorum verbero.* Apud Romanos lege cautum erat, ne liberi & ingenui verberarentur; id genus supplicii viles servos, abjectaque duntaxat respiciebat mancipia: Quod si ignominiosum erat in corpore verberibus plecti, quanto magis infame in anima servile illud pati supplicium? & tamen dum peccamus *verberamur opprobrio conscientiæ nostræ.* Quot vitiis fœdatur anima, tot patitur verberones; ab illis peccator fœde vapulat, & discerpitur. Hinc vulnº infligit avaritia, inde luxuria flagellis acriter dilacerat, istinc superbia gravibus implexa viaculis crudeliter cruciat, illinc ira armata scorpionibºmétem læthaliter vulnerat, & quodvis vitium animo plagâ infligit mortalem. D. Am. l. de Joseph. c. 8.

O *miserabilis servitus* longe intolerabilior illa, quam sub hominum etiam immaniſſimorum tyrannide tolerant mancipia: (Si quis tyranno quantumvis sævo & crudeli deserviat, & diebus ac noctibus catenis ligetur; quantum est hoc? Manus & pedes ligare potest, sed mens & voluntas liberæ sunt. In peccatorum mancipio non sic; sed mens, & ratio, voluntas, judicium, affectus, desiderium, & quidquid in homine præcellit, ligatum est: amisit quod est hominis, & fere totus obrutuit.) *Mala servitus* peccati & diaboli, exclamat iterum D. Augustinus, cui nequeunt aliæ comparari servitutes: 1. Cæteri servi hominem habent in dominum, qui cum sit ejusdem naturæ cum eis, aliquam servat humanitatis speciem: peccatoris vero tyrannus est diabolus hominum osor, Deiq; hostis infensissimus, cui cum nullum possit inferre damnum, suam adoritur imaginem. *Diabolus ubi vidit hominem ad Dei imaginem factum, cum non posset in auctorem, quem ante omnes ledere cupit, in ejus imaginem; suam exercet malignitatem, veluti si quis homo quando regem inimicum attingere non potest, ejus imaginem ledere.* 2. Hominum servi à domini domo egredi possunt, cujus vitant indignationem ab ejus præsentia recedentes; amissamque libertatem per fugam & recessum recuperant: peccator vero vitii & dæmonis mancipium, tyranni qui eum opprimit præsentiam nullatenus potest vitare. *Servus hominis aliquando sui domini duris imperiis fatigatus, fugiendo requiescit: Servus peccati quo fugit? secum se trahit quocumque fugerit.* D. Augustini vestigiis inhærens Eusebius Emissenus, sic urget peccatorem. (Quid prodest quod discedis, qui undique addictus es vinculis passionum, quem hinc atque inde circumvallant vitia tua? Quid inquam prodest quod discedis, qui quocumque locorum vadis teipsum portas? Merito discederes, si quoquam te fugere posses. Digne aliquis discessit, si illo ire possit ubi illum diabolus non invenire possit.) 3. *Plerumque homines cum dominos malos patiuntur, venales se petunt: non quærentes dominum non habere, sed saltem mutare. Servus peccati* D. Aug. Tract 41. in Ioan. S. Thom. 2. 2. Quæst. 108. Art. 1. Vill. Nov. Con. 2. Domin. c. 1. Quæst. 3. Magn. Basil. Homil. 21. D. Aug. ibid Hom. 3. ad Monach. D. Aug. ibid.

quid

quid faciat? quem interpellet, apud quem venalem se petat? 4. Servi hominum redimi possunt, & ita servitutem mutare in libertatem: at peccator non à famulatu redimitur, sed denuo servituti mancipatur. Nam ut ait D. Ambro-

In Psal. 37. sius: *sine venditore vendimur. Peccata vendiderunt nos, & dominantur nobis. Servus qui venditur, superiori servitio exit, ut ad alterum migret; nos vero nec superius jugum deponimus, & ad nova peccata turbamur.* Scilicet servus qui venditur, superioris servitii jugum excutit, ut denuo migret ad novum dominum: nemo enim potest duobus dominis servire: peccator autem sua peccata in-

D. Aug. Ep. ost. in ca. 7. Rom. crementans, superiorum scelerum jugum non deponit, sed ad nova crimina progrediens, pristinam servitutem auget; sese que de novo dæmoni pro volatica voluptate vendit. *Vnusquisque animam suam diabolo vendit, accepto tanquam pretio, dulcedine temporalis voluptatis.* Et quasi parum sit animam suam Dei imagine insignitam vendidisse tam vili pretio, sibi adhuc in liber-

Lib. de Tumultis. tatis & salutis jacturam, emit dominos, ait Philo Judæus. *Vitiis assueti more voluntariam servitutem subeuntium, ultro sibi acerbos dominos adsciscunt, quam vis ingenui, & ideo cum vendi non possint, miranda temeritate ipsi emunt dominos.* Homo Christi sanguine redemptus sese vendere nequit, quia non est sui juris, cum pertineat ad Christum, cujus est servus. *Tu nullius servus, inquan-*

Tert. lib. de Idol. 12. *tum solius Christi, qui te etiam captivitate sæculi liberavit:* peccator tamen temerarie dominos emere præsumit; sacrilege animam à Christo emptam vendere molitur; stulte animam quam Christus suo sanguine pretiosiorem existimavit, pro volatico honore, terrena facultate, & venerea voluptate diabolo vendit. 5. Servi ut plurimum uni tantum domino mancipatur: at

D. Ambros. l. de Nabot. cap. 6. D. Augus. *qui subjectus est vitiis, multis se dominis addixit.* Servit enim lasciviæ, gulæ, superbiæ, invidiæ, injustitiæ, & in universum *servus est tot dominorum, quot vitiorum.* 6. Servi hominum, sui domini mandatum possunt absque ullo negotio executioni mandare cum unum duntaxat simul adimplendum præcipiat: at non solum est difficile, sed etiam impossibile ut servus peccati & diaboli dominorum suorum præcepta exequatur, qui simul & semel plura eaque inter se contraria jubent. Avaritia ad cumulandas divitias incitat, prodigalitas sectans famam, ad largiendas abunde opes inclinat. Desidia, in otio & secessu tranquillam vitam quærit. Superbia videri ab hominibus ambit, cunctæque generatim passiones, in corde miseri illius servi, inter se arietant, suisque se acuminibus pungunt: quod vult una, negat altera, omnes tamen urgent, suisque præceptis obtemperari exoptant. Quot vitia, tot imperia; quot animi perturbationes, tot furiæ crudeliter dilaniantes; quot inordinati concupiscentiæ motus, tot Ægyptii exactores, qui ferro & aculeis armati, inhumane cogunt in luto laborare & in luto mori: uvum & multiplex tot tyrannorum

Eccl. 1. D. Mag. ibid. mandatum nuncupat Sapiens, *distentionem pessimam* cruciantem animi divulsionem, itaut *in varias sollicitudines mens hominis distenta lanietur:* non secus ac rei corpus à quatuor equis in diversas partes dilaceratur. Miserrimus servi animus tot dominantium multitudine absque ulla requie

die

die noctesque commotus videtur, turbulentum clamosumque forum, in quo confusæ & dissonantes audiuntur voces; triste ejus cor in varias affectiones divulsum, distentum, dilaceratum, est Euripus reciprocantium vitiorum æstu agitatus, vel potius caucasus in sublime ad pœnam elatus, ubi velut Promethei vultures assidue advolant, & dilaniant. Tot tantaque patiuntur mala peccatores, diram passionum, criminum, & dæmonum servitutem, Christianæ libertati præferenter.

In natura humana, *amor libertatis est insitus, atque alte impressus.* Civilia jura servitutem morti æquiparant, cunctæque nationes libertatem vitæ præferendam existimant. Quapropter Græci in unum congregati: fœdusque in eunctes adversus Mardonium Xerxis Persarum regis ducem, jurisjurandi formulam sic generose inchoarunt: *Vitam non pluris facimus libertate.* Ultra libertatem naturæ cunctis hominibus communem, Christiani in baptismate, libertate gratiæ donati sunt: Nicopolitæ in festivis lætitiis acclamare soleb ant: *Per fortunam Cæsaru nos liberi sumus*: quanto verius Christiani dicere valent: Nos liberi sumus *qua libertate Christus nos liberavit?* Infœlix tamen peccator libertatem vitæ præferendam pro nihilo vendit, & servitutem morti postponendam ultro eligit. Quod Romanorum proprium asseverat Cicero, pertinet ad solos Christianos, scilicet *nemini servire.* Miser tamen peccator ab humana & Christiana libertate degenerans, pluribus servit tirannis, cujus *omnis vita servitium est.* Servitus omnis amaritudine plena est, sed num quam homo majori afficitur tristitia, quam cum suo mancipio famulari tenetur. In homine anima est regina, corpus mancipium, ratio principatum tenet: passio rationis dominio subjicitur: per peccatum tamen *servi super dominum:* nam corpus animæ; passio rationi, concupiscentia voluntati dominatur. In servitute non solum amaritudo cordis, sed etiam ignominia reperitur, quæ tanto est major quanto dignior est captivus & vilior dominus cui mancipatur. Quanta infamia mulctatur peccator qui cum fuerit nobili prosapia oriundus, nimirum Christi sanguine renatus, famulatur tamen peccato, quo nihil vilius & abjectius? *Heu! quam misera possessio peccati, quæ suum facit miserum possessorem:* Infames habentur scelerosi qui in pœnam suorum criminum re gium deferunt stigma vel supra humeros, vel in fronte. Quanto infamior peccans, qui in anima diaboli stigmate notatur? Anima rationalis naturaliter odit diabolum, & ut illam alloquitur Tertullianus, *satanam in omni aversatione & aspernatione, & detestatione pronuntias.* Ad quod duplici incentivo stimularis. 1. Quia protoparentem cum suis nepotibus ad mortem induxit. *Per quem homo circumventus ut præceptum Dei excuteret; & propterea in mortem datus; exinde totum genus de suo semine infectum, suæ etiam damnationis traducem fecit.* 2. Quia originalis delicti facta particeps *sentis perditorem tuum.* Si quis parentes vestros, avos, atavos, proavos, fratres, sorores, & cunctos in universum prepinquos interemisset, & insuper in vos insurgens vitæ vestræ infidias struxisset, lathaliterque vulneraslet, si post tot tantaque illata damna, cum eo iniretis fœdus

Cir. Alex. l. 2. Glaphir. Reg. Jud. 109.

Diodor. Sic. lib. 11.

Arrian l. 4. cap. 1. Galat. 4.

Cic. Philip.

Senec. de Tranquill. Vit. cap. 10.

Tert. lib de An. 58.

Viban. 4. in Psal 8 To. 13. Bibl. Pat. 40.

L. de Test. An. 3.

Tert. ibid.

relabuntur; nec attendunt quod recidiva est, 1. injuriosa: 2. sceleresa: 3. exitiosa.

Qui debite ad pœnitentiæ accedunt sacramentum, trinum præsertim ex illo fructum consequuntur. Nam 1. à criminibus quibus erant contaminati mundantur: 2. gratia sanctificante, quæ à passione Christi dimanat, decorantur: 3. averti à creaturis quas inordinate dilexerant, Deo per charitatem compaginantur. *Amatores sæculi anhelant ad Pascha; vel diem resurrectionis? Ut liberius vacent voluptati;* & sic recidivantes, sæpe sæpius illos pœnitentiæ non percipiunt effectus; sed injuriosi sunt sacramento; Christo, & Deo: 1. Sacramento, quod inutile sibi reddunt: 2. Christo, quem denuo crucifigunt. 3. Deo, quem injuste diabolo postponunt, 1 PAR. 9; Tert. lib. de Pœnit. 1. D. Bernard. Ser. de Res. sur.

1. Christiane, si post susceptum pœnitentiæ sacramentum peccatis *iisdem incubas, quibus retro*: si avarus ut antea, libidinosus ut antea, gulosus, invidus, detractor, blasphemus, ira & idio excandescens ut antea, signum est te accessisse ad pœnitentiæ tribunal absque ullo peccatorum tuorum dolore, absque vero non ulterius peccandi proposito; & ita indigne accedens injuriam fecisti Sacramento, illud profanasti, tibique inutile redidisti: Nam ut ait D. Augustinus in jure Canonico relatus; *Inanis est pœnitentia quam sequens culpa coinquinat, & nihil prosunt lamenta, si replicentur peccata.* Frustra sibi de sacramentis blandiuntur peccatores, qui illa prophanant: etenim nullum ex eis fructum reportant, non ex defectu sacramenti, quod ex sua natura est efficax, & ex opere operato confert gratiam sanctificantem, ni ponatur obex, sed ex accedentis culpa, qui non est dispositus ad recipiendum effectum sacramenti. Quod docet Apostolus aiens: Qui indigne manducat corpus Christi, & bibit ejus sanguinem, judicium sibi manducat & bibit. Innuit etiam ipsemet Christus dum dicit: Non omnis qui dicit mihi: Domine, Domine, ipse intrabit in regnum cœlorum. Tert. lib. de Pœn. 6. Distinct. 5. de Pœnit. 1. Cor. 11. Matth. 7.

Singula novæ legis sacramenta, ex sua natura virtutem habent conferendi gratiam sanctificantem, quæ est effectus omnibus communis, sed ultra hunc effectum communem, præbent gratias actuales & auxilia cuivis specialia & propria, quibus homo adjutus possit servare gratiam sanctificantem. Matrimonium gratias confert uxoratis ut caste & tranquille vivant in conjugio. Confirmatio renatis confert gratias roborantes, ut intrepide coram tirannis valeant confiteri fidem, Pœnitentiæ sacramentum, vere pœnitentibus ultra deletionem culpæ, & infusionem gratiæ, confert adhuc auxilia ne rursus in deleta relabantur delicta, sed in animi munditia perstant: unde sicut qui à recidivatu abstinent denotant se esse mundatos, effectumque percepisse sacramenti, ita econverso qui statim relabuntur, ostendunt se indigne accessisse ad tribunal penitentiæ, neque à suis sceleribus mundatos fuisse. Nam ut ratiocinatur D. Augustinus *Lavatur & mundus est qui & præterita plangit & iterum non admittit. Lavatur & non est mundus, qui plangit quod gessit, nec deserit; sed post lachrymas flenda quæ fleverat repetit.* Serm. 66 de Temp.

Magnus Gregorius D. Augustini sectatur vestigia, elucidans istud Proverbiorum: (Sicut canis qui revertitur ad vomitum suum, sic imprudens qui iterat stultitiam suam.) *Admonendi sunt qui admissa plangunt, nec tamen deserunt; ut considerare sollicite sciant, quia flendo inaniter se mundant, qui vivendo nequiter inquinant, cum idcirco se lachrymis lavant, ut mundi ad sordes redeant.*

Cap. 16. L. 3 Pastor. Admonit. 31

Idem argumentum prosequitur ibidem sanctus Pontifex versans istud Ecclesiastici: (Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit illum, quid profecit lavatio ejus?) *Baptizatur quippe à mortuo, qui mundatur fletibus à peccato; sed post baptisma mortuum tangit, qui culpam post lachrymas repetit.*

Cap 34.

Emendatio est veræ Pœnitentiæ fructus: *Ubi emendatio nulla, pœnitentia necessario vana, quia caret fructu suo.* Qui tam cito relabuntur, nullum emendationis dant indicium: nam eadem est in inimicos animadversio, eadem mentiendi & jurandi consueduto, idem in vestibus luxus, eædem in mensâ deliciæ, & in universum eadem peccata, quibus ante erant obnoxii. Quantum peccatores qui tam facile ad sua inquinamenta revertuntur, ab Sponsâ discriminantur: cui parum videtur vitiosum exuisse habitum si rursus induat: (Expoliavi me tunica mea, quomodo induar illa? Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos? Ubi D. Bernardus: *Si dixerit mihi Iesus: Dimittuntur tibi peccata, tamen nisi ego peccare desiero, quid proderit? Exui tunicam meam, si reinduero eam, quantum profeci? Erit fine dubio residenti, quam jacenti durius.*

Tert lib. de Pœn. 2.

Cant 5.

Serm. 3 in Cant.

Utinam pœnitentes suis mundati delictis æmularentur sponsæ propositum, vel saltem bestiarum imitarentur exemplum: *Avicula semel capta laqueo, mox elapsa: cervus in rete decidens & effugiens, iisdem iterum difficile capientur, nam cuique fit experientia, cautela magistra.* Quin imo, ut refert Clemens Alexandrinus, aliqui pisces reperiuntur, ut scauri, è quorum specie, si quis hamo captus forte evaserit, eo die nullus prorsus consimilis piscis illo invenitur in loco, quasi cæteri unius periculo edocti delitescant. Et nos brutis irrationaliores, *nos sæpius iisdem capti, in eadem cadimus,* & cadendo pœnitentiæ fructum amittimus, & Christum rursus crucifigimus?

D. Chrysost Homil. 15. ad Pop. Libr. Suô

D. Chrysost

2. Aversi Deo & hominibus sunt Judæi, *ob impietatem qua Christum despexerunt, & interfecerunt*: neque minoris impietatis rei sunt, neque minori animadversione digni recidivantes: qui, ut fatur Apostolus, postquam *gustaverunt donum celeste, & participes facti sunt Spiritus sancti, prolapsi sunt: rursum crucifigentes sibimetipsis filium Dei.* Quomodo autem rursus crucifigant Christum declarat Anglicus Doctor. Quia scilicet (peccator quantum in se est, dat occasionem, ut iterum Christus crucifigatur.) Ad tollendâ hominum peccata humanatus est Dei Filius: *Ut hominem gestaret Christus, salus hominis fuit causa; scilicet ad restituendum quod perierat: Homo perierat; hominem restitui oportuerat*: Homo perierat per peccatum, Dei Filius factus est homo, ut tolleret peccatum, quod erat causa perditionis humanæ, propter hunc finem assumpsit Deus corpus, & cruentam

Tert l. 1. ad. v. Marc. 23.

Hebr 6.

Tert lib. de Car. Chr. 14

tam & ignominiosam in cruce sustinuit mortem : (Vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter sceleraa nostra.) Et ut fatur ipsemet æternus Pater apud Tertullianum de suo Filio loquens: *A facinoribus populi mei perductus est ad mortem.* At recidivans denuo velut vulnerat, atterit & crucifigit Christum; quia novo peccato novam dat causam crucis & mortis Christi; rursus enim efficit illud propter quod Christus crucifixus est, nempe peccatum: Quare nisi Christi mors tam efficax fuisset, ut ad omnia omnino peccata, post quanta libet sæcula futura & iteranda sese extendisset; toties oporteret crucifigi & mori Christum, quoties homines peccant, sicut toties offerenda erant Aaronica sacrificia, & toties victimæ mactandæ, quoties peccabant Judæi, qui Christum non solum crucifixerunt, sed crucifixum despexerunt & subsannaverunt. *Quoniam impleverunt impietates suas, & ecce ipsi quasi subsannantes.* Judæorum impietatem imitantur recidivantes, Christum, ut subjungit Apostolus, *ostentui habentes,* hoc est infamantes, irrisioni & ludibrio exponentes, *ob impietatem qua eum despexerunt & interfecerunt.* Loquitur, fateor, de Judæis Tertullianus, sed his verbis pungit etiam recidivantes Christianos qui in nova relabentes peccata, contemnunt, subsannant, & contumelia afficiunt Christū: qui enim in peccata relabitur hoc ipso Christum, ejusque crucem & passionem despicit, vilipendit & ridet. Et quemadmodum Judæi cruci patibulatum Christum exposuerunt omnibus nationibus irridendum & illudendum; ita qui in nova labuntur peccata, hoc ipso causa sunt, ut Gentilibus cunctisque hominibus proponatur Christus in irrisionis & ludibrii exemplum, illum ejusque legem & religionem infideles, Ottomani & Idololatræ despiciant, irrideant, & contumelia afficiant.

Isai. 53.

Lib. adv. Jud. 10.

Tertull. l. adv. Jud 11

Tert. lib. ad. v. Jud. 13.

Iam non est iracundum Judæis, qui morientem deriserunt, non regnantem? Et quis est qui Christum adhuc irrideat? Utinam unus esset, utinam duo, utinam numerari possent: tota palea areæ ipsius ridet eum; & gemit triticum irrideri Dominum; præsertim ab his qui in nova relabuntur peccata qui longe criminosiores Judæis existimandi sunt: 1. Quia ignorantia quodammodo Judæos excusat: nam ut ait Apostolus, (Si cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent Recidivans autem Christianus ex ingnorantia nullatenus excusari poterit. *Iam quidem nullum ignorantiæ prætextum tibi patrocinatur; quod Domino agnito præceptisque ejus admissis, denique pœnitentia delictorum functus, rursus te in delicta restituis.* 2. Quia est major est Christianorum relabentium quam Judæorum ingratitudo. Licèt enim pro Judæis mortuus sit Christus; plerique tamen beneficium passionis Christi non perceperunt in baptismo, neque per accessum Sacramenti Pœnitentiæ sanctificati sunt ac Christiani, Christi morte redemti, & in sacramento Pœnitentiæ gratia sanctificante donati, in nova peccata relabentes, sunt magis ingrati: *Hoc enim dico, pœnitentiam, qua per Dei gratiam ostensa & indicta nobis, in gratiam nos Domino revocat, semel cognitam, atque susceptam, nunquam post, iteratione delicti, resignare oportere.* 3. Quia Judæi semel in Christū desævierunt, at recidivantes toties

D. August. in Psal. 118.

1. Cor. 2.

Tert. lib. de Pon. 5.

Tert. ibi.

toties Christo inferre necem moliuntur, quoties in nova relabuntur peccata. Pro scelus! semel Iudæi Christo manus intulerunt, isti quotidie corpus ejus lacessunt. 4. Quia Judæi, ut animadvertit D. Bernardus: linguis non manibus ipsum crucifixerunt: in hoc forte minus reprehensibiles, quam novi crucifixores, qui manibus & verbis mortem illi accersunt, relabentes in læthalia peccata sive oris, sive corporis, sive cordis. 5. Quia Judæi Christum adhuc passibilem & mortalem lingua duntaxat crucifixerunt, recidivantes vero, ut subjungit D. Bernardus, immortalem mortificant, incrucifigibilem crucifigunt. Ex D. autem Dionisio Areopagita Iudæi qui Deum crucifixerunt ambulantem in terris, minus peccarunt, quam qui offenderunt sedentem in cœlis. Tandem 6. ut concludam cum Bernardo, per Sacerdotum quippe persuasionem populus dimittit Barrabam, Christum crucifigi acclamavit; recidivantes vero absque ullius persuasione, propria malitia ducti, jòjuste diabolum Deo præponunt.

Tertull. de Idol. 8. Serm. Fer. 2 Pasch.

Epist 4. ad Demoph.

Ibid.

3. Multiplici ratione utitur Tertullianus, ut ostendat quam sit Deo injuriosa recidiva peccatoris: 1. Per pœnitentiam diabolo renuntiaverat: Pactus est enim renuntiare diabolo, & angelis ejus. Christiane, postquam diabolo renuntiasti, cave ne quid ejus postea resumas exhis quæ ejerasti, ne ut fraudatorem, ut pacti transgressorem judici Deo objiciat. At recidivans ad ea revertitur quibus renuntiaverat: Vtique quibus renuntias, nisi factis malis à Deo damnatis, furtis, rapinis, perjuriis, homicidiis, adulteriis, sacrilegiis? his omnibus renuntias, & rursus his inflexus superas. 2. Recidivans trinam erga Deum committit injustitiam: Unam, qua debono Dei contra ejus voluntatem disponit; alteram, qua illis suum bonum eripit; tertiam, qua sese infensissimo suo inimico tradit: Quare D. Augustinus diabolum sic apud Deum perorantem inducit: Æquissime Iudex, judica illum meum esse culpam, qui tuus esse nolust per gratiam: Tuus est per naturam, meus est per miseriam; tuus per passionem, meus per suasionem. 3. Prostratum diabolum à Deo debellatum, ejusque pedibus conculcatum, erigit, Deique quodammodo victorem reddit: Caterum non leviter in Dominum peccat, qui cum amulo ejus diabolo pœnitentiæ renuntiasset, & hoc nomine illum Domino rejecisset, rursus eundem regressu suo erigit, & exultationem ejus seipsum facit: Vt denuo malus, recuperata præda sua, adversus Dominum gaudeat. Per pœnitentiam diabolus de corde peccatoris educitur, Deusque inducitur: at per recidivam Deus de corde, de suo solio expellitur, & rursus diabolus in eo collocatur: Pœnitens exiterat operarius victoriæ Dei: recidivans operarius victoriæ diaboli efficitur: in Pœnitente pheretrum Diabolo extruxit, vexillum de inimico gloriæ sua extulit: in recidivante diabolus Dei vexilla tollit, & sua signa ponit: Pœnitens Deum lætitia, diabolum vero tristitia afficit. Quid? Ridebat Deus: Quid dissecabatur malus: recidivans Deum lætitia frustrat, diabolum gaudio cumulat. 4. Pœnitens Deo pro suis delictis per pœnitentiam quodammodo satisfecerat; at recidivans diabolo satisfacit per iniquam pœni-

Tert. lib. de Pat. 4. Tert. ibi.

Tert.

Tert. lib. de Pœn. 5.

Lib. de salut Docum.

D. August. in Psal. 80.

pœnitentiam, qua se Deo juste satisfeciſſe pœnitet. *Ita, qui per delictorum pœnitentiam inſtituerat Domino ſatisfacere, diabolo per aliam pœnitentiæ pœnitentiam ſatisfaciet; eritque tanto magis perosus Deo, quanto amulo ejus acceptus.* Tert. lib. de Pœnit 5.

5. *Summo magno nihil finit adæquari:* recidivans tamen non ſolum diabolum Deo adæquat; ſed quod eſt horribile dictu quantumvis Deus ſit ſummum magnum, nulli comaprabile: *ſed nihil Deo par eſt: natura ejus ab omnium rerum conditione diſtat*; attamen facta Dei & diaboli comparatione diabolum Deo majorem & meliorem judicat, potius eligens diabolum in tirannum, quam Deum in Dominum, quem ſceleroſe diabolo poſtponit. Tert. l. 2 adv Marc. 3. Tert. lib. de Car. Chr. 9.

Nonne, quod dicere quoque periculoſum eſt, ſed ad ædificationem proferendum eſt, diabolum Domino præponit? comparationem ejus videtur egiſſe, qui utrumque cognoverit; & judicato pronunciaſſe eum meliorem, cujus ſe rurſus eſſe maluerit. 6. Prælatio dæmonis ſumme injurioſa eſt Deo: etenim *Prælatio alterius ſine alterius contumelia non poteſt procedere, quia nec electio ſine reprobatione.* Vide infœlix peccator, ad quantam injuſtitiam & miſeriarum cumulum, te deducat recidivatus. Pœnitentia te à diaboli tirannide liberaverat, Deum de diabolo victorem reddiderat, ſupremo numini gaudium & exultationem attulerat, & dum ad ſcelera priſtina redis, dæmonis te tirannide ſubdis, proſtratum dæmonem erigis; teipſum exultationem diaboli facis, eumque contumelioſe Deo præponis, per recidivam injurioſam & ſceleroſam. Tert. lib. de Pœnit. 5. Tert. Apol. 21.

Quantumvis ſit ſceleroſus peccatorum recidivatus, multi tamen illum excuſare nituntur dicentes apud Tertullianum: *Et hoc mirum ut probatus aliqui retro, poſtea excidat? Saul bonus præ cæteris, livore poſtea evertitur. David vir bonus ſecundum cor Domini, poſtea cadis & ſtupri reus eſt. Salomon omni gratia & ſapientia donatus à Domino, ad idololatriam à mulieribus inducitur.* Verum aliud eſt interdum ex naturæ fragilitate, aut diaboli malitia, juſtos in peccatum labi; aliud peccatores peccato affuetos illicò, & ſemper in priſtina peccata regredi: interdum enim labuntur juſti tum ob naturæ corruptionem; tum ob urgentem diaboli tentationem. Naturæ imbecillitatem ad lapſum pronæ, in ſemetipſo agnoſcit D. Bernardus: *Sed heu miſer! hæc tam ſæpe ſic confeſſus; ſurgens, cadens, ſum deſeſſus. Multoties promiſi me emendare: & nunquam tenui: ſed ſemper ad peccatum redii, & prioribus ſceleribus nova & deteriora conjunxi; nunquam ut debui mores meos in melius mutavi, nec à malefactis receſſi.* Diaboli malitiam declarat Tertullianus: *Atquin tam maxime ſævit, cum hominem plene ſentit liberatum: tum plurimum accenditur, dum extinguitur. Doleat & ingemiſcat neceſſe eſt, venia peccatorum permiſſa, tot in homine mortis opera diruta, tot titulos damnationis ſuæ retro eraſos Dolet quod ipſum & angelos ejus Chriſti ſervus ille peccator judicaturus eſt. Itaque obſervat, oppugnat, obſidet: ſi qua poſſit aut oculos concupiſcentia carnalis ferire, aut animum illecebris ſecularibus irretire; aut fidem terrenæ poteſtatis formidine evertere: aut à via certa perverſis traditionibus detorquere: non ſcandalis, non tentationibus deficit.* II. PARS. Lib. de Præſ. Hær. 3. Lib. de Mod Ben Vivend ad Sor c. 19. Lib. de Pœnit. 7.

His

His aliisque diaboli fraudibus & tentationibus decepti & illecti etiam justi, aliquando cadunt: sceleroſi autem ex redundantia malitiæ ſæpe ſæpius in eadem revertentes peccata, attamen recidivatum ſuum excuſare nituntur: *Cæterum ſubvertit totam ſubſtantiam ſacramenti excuſatio ejuſmodi, ut etiam voluntarius licentiam laxet.* Verum quantumvis relapſum excuſare moliantur, criminoſi ſunt, & ut plurimum rei, 1. infidelitatis: 2. ingratitudinis: 3. temeritatis.

Tert. lib. de Cor. Mil. in.

Tertull. lib. de An. 15.

1. Chriſtiane accedens ad pœnitentiam, cum Deo *moneris inire concordiam, quæ deputetur ex fidei conventione*: quia pollicitus es ad retracta non amplius redire peccata, ſed firmiter in Dei amore perſiſtere. Quærit Angelicus Doctor an peccator converſus, toto vitæ tempore debeat in pœnitentia perſeverare: hoc autem ſolvit dubium duplicem diſcriminans pœnitentiam; internam unam, externam alteram. Illa complectitur & dolorem de peccato commiſſo, & propoſitum non peccandi de cætero: hæc ultra internum illum dolorem, adjunctam habet oris confeſſionem factam ſacerdoti legitimam auctoritatem habenti. Non ſemper ad externam pœnitentiam adſtringuntur Chriſtiani, quos duntaxat ſemel in anno ad confitenda peccata obligat Eccleſia: ad internam tamen pœnitentiam obligantur, non quidem actualem, ſed habitualem: tenentur enim permanere in propoſito nunquam offendendi Deum. Quod innuere videtur Chriſtus Dominus, dicens: *Niſi pœnitentiam habueritis, omnes ſimul peribitis.* Pœnitentia namque actuali & tranſeunte haud contentus Salvator, habitualem & permanentem expoſtulat. Nam, ut fatur Apoſtolus, *quæ ſecundum Deum triſtitia eſt, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur*, Hujus optimam rationem ſubminiſtrat Chryſologus: *Quia ſemper eſt quadrata perfectio*; quadrata namque figura eſt ſymbolum conſtantiæ & firmitatis, ſicut forma rotunda, indicium inconſtantiæ & mutabilitatis; & ob hanc cauſam veteres ad denotandam fortunæ inſtabilitatem, pingebant illam rotam continuo rotantem; & ad innuendum quam conſtans ſit ſapiens in ſuo propoſito, ſupra quadrum ſedentem illum repræſentabant. Ipſemet etiam Deus ut oſtendat cœleſtis civitatis firmitatem, illam, aſſeverat in quadro poſitã. Chryſologus quadratam pœnitentiam deſiderat, nimirum firmam ſtantem, permanentem. Habitualem illam, conſtantem & permanentem internam pœnitentiam pollicitus eſt peccator miniſtro pœnitentiæ quando confeſſus eſt.

Luc. 13.

2. Cor. 7.

Serm. 11.

Apoc. 21.

At proh dolor! multi quadratam illam non habent pœnitentiam, neque fidelitatem Deo debitam cuſtodiunt. Nonnulli in ipſo pœnitentiæ foro mentiuntur; *In multitudine virtutu tuæ mentientur tibi inimici tui.* Quia vel nullo modo confitentur ſua peccata, vel dimidiate confitentur, vel minunt aut excuſant, aut circumſtantias aggravantes, aut ſpeciem immutantes non declarant: ſic furt, immendaciter & ſacrilege accedunt ad tribunal pœnitentiæ: *Iniquitates noſtras cognovimus peccare & mentiri contra Dominum.* Alii infideles ſunt, quia non ſtant promiſſis, neque juxta pollicitationem ſacerdoti factam fugiunt occaſione m peccati,

Ps. 65.

Ps. 59.

peccati, nec diu perseverant in proposito non amplius peccandi, sed minitrum pœnitentiæ decipientes, & promissam fidem violantes, mox ad pravos revertuntur habitus: *Furto quidem aggredi, & propositum hujus rei asseverationibus suis circumducere facile est.* Illorum pœnitentia fuit duntaxat digressio seu parenthesis: statim illos *pœnitet fidei* confessario datæ: *Nam taliter omnia faciunt, ut eos non tam putes antea pœnitentiam criminum egisse, quam postea ipsius pœnitentiæ pœnitentiam; nec tam prius pœnituisse quod male vixerint, quam poste a quod se promiserint bene victuros.* Similes Pharaoni, qui plagis à Deo percussus, se dimissurum Israëlitas Moysi pollicebatus; at mox ut plagæ cessabant, majori statim crudelitate illos opprimebat. Non absimiliter peccatores, morbo laborantes, aut bonorum jactura, proximorum morte, vel aliqua alia adversitate afflicti, accersunt Sacerdotem, peccata confitentur, totalem vitæ conversionem pollicentur, at mox ut recuperata est sanitas, depravatos resumunt mores, ad retroacta redeunt vitia: blasphemator ad impietates, maledicus ad detractiones, inimicus ad animadversiones, avarus ad usuras, libidinosus ad luxurias. Subitaneus ille relapsus, est infidelitatis indicium, fucatamque duntaxat denotat conversionem. *Non convertentur ad Dominum.* Accedentes ad pœnitentiam, quantis ubi sunt lachrymis, quot adhibuerunt preces, quantas fecerunt protestationes, quantam fidem, quantam polliciti sunt constantiam? at relapsus tam cito adveniens, infignem eorum detegit perfidiam.

Tert. lib. de Pœn. 6
Tert. lib. de Pœn. 1
Salv. lib 5. de Gubern
Osee 5.

Quos præfiguratos per Saulem video. Sublatis à Saule scipho & lances, rex illico pœnitentia ductus exclamat: *Peccavi, revertere fili mi David: nequaquam ultra tibi malefaciam, eo quod pretiosa fuerit anima mea in oculis tuis hodie: apparet enim quod stulte egerim, & ignoraverim multa nimis.* Deus immittendo morbos peccatoribus, abstulit scyphum crapulæ & ebrietatis: afflingendo eos paupertate & adversitatibus, furripuit arma & instrumenta nequitiæ, quibus eum aggrediebantur; auferendo corpori robur, fortunæ bona, honores & dignitates, afflictionibus gravati exclamant cum Saule; *Peccavi*: at ubi ad se reversi, morbis, damnis, & adversitatibus liberati, rursus in Dominum insurgunt, ad instar Saulis, qui mox ut ad se rediit, hastam vibrat ut Davidem interimat, *quasi ad mentem sobriè ideoque receptisset, ut iterùm furiret.*

1. Reg. 26
D. Basil. Orat 15. Lib 7. Mor. 14. Plal. 16

Et Magno Gregorio *semita justi recta est, peccatoris quasi axis, versatilis cogitatus illius.* Regio nam que Propheta recte *in circuitu impii ambulant.* Qui recta incedunt via, brevi à termino à quo discedunt, neque ad illum respiciunt: qui verò in circuitu ambulant, non elongantur à loco à quo discesserunt, sed illum semper conspiciunt. En verum specimen eorum, qui veram & fucatam tantum agunt pœnitentiam. Illi recta gradiuntur via neque ad retroacta revertuntur peccata, isti in circuitu ambulant, pravosque habitus quibus sunt addicti, semper intuentur, ad eosque statim redeunt. O quam vere vaticinatus est Jeremias: *Nemo est qui agat pœnitentiam?* qui pollicitam servet fidem, & cito in assueta peccata non relabatur. Eodem modo ratiocinandum est, de morbis ani-

cap. 8.

mæ; ac de morbis corporis: Ægrotantes corporaliter recidivantes perfecta non gaudent sanitate, recidiva indicat humores peccaminosos, gravem adhuc morbum minitantes: Relapsus etiam in peccata, animæ vel morbidæ, vel mox ægrotantis indicium sunt. Christiani, *si in toto corde vestro convertimini ad Dominum, auferte Deos alienos de medio vestri*: scilicet superbiam denotatam per Jovem, avaritiam per Plutonem; lasciviam per Venerem, sævitiam per Martem; gulam per Bacchum; rapinam per Mercurium. Dicite cum Vate Regio: *Audiam quid loquatur in me Dominus, quoniam loquetur pacem in plebem suam, & super Sanctos suos, & in eos qui convertuntur ad cor*: seu ut legit D. Augustinus juxta versionem Græcam, *in eos qui corde convertuntur ad ipsum*. In Hebræo habetur: *In eos qui non convertuntur ad stultitiam*. Quis est ille qui cor suum convertit ad Deum? Ille qui statim non convertitur ad stultitiam, qui post acceptam in Sacramento gratiam, non revertitur ad objecta sceleroſa à quibus separatus est: *Post has itaque divitias non erat revertendum ad infirma & mendica elementa*; nimirum ad vanos mundi honores, venereas carnis voluptates, volaticas terræ divitias.

Lib. 1. Reg. 7.

Psal. 84.

Tert. l. 1. adv. Marc. 4.

De Judæo tanquam *infidele in Deum populo* conqueritur Tertullianus: Hujusmodi querela tangit adhuc recidivantem, qui promiſſam non servat fidem, nec corde convertitur ad Deum, sed cor suum convertit ad stultitiam, quia nullam habet pœnitentiæ firmitatem & constantiam: *Stultus ut luna mutatur*: Quis magis stultus quam peccator, qui desciit à proposito non peccandi, & tam cito relabitur? *Anima quæ juraverit & protulerit labiis suis, oblitaque postea intellexerit delictum suum, agat pœnitentiam pro peccato suo*. Christiane, nonne Confessario pollicitus es te nunquam amplius peccare, & tamen pollicitationis tuæ oblitus, in tuis sceleribus perseveraſti? Quapropter pro infidelitate tua age pœnitentiam, fugeque recidivam quæ sceleroſa & rea est, tum infidelitatis, tum ingratitudinis.

Lib. 2. adv. Marc. 18.

Eccles. 27.

Levit. 5.

2. Homo rationis & fidei ductus lumine, *utique auctori gratiæ agit, utique illum Deum censet*, & accepta ab eo beneficia recognoscit: Multum est Deo addictus homo, ob creationis bonum; magis adhuc ob redemptionis beneficium; sed maxime ob justificationis bonum. In creatione, homini dedit Deus esse naturale: in baptismate homini applicatur fructus redemptionis, & deletur originalis culpa: in Pœnitentiæ sacramento peccator à peccato actuali mundatur, & gratia sanctificante donatur. In creatione homo non peccavit neque Deum offendit, nequivit enim peccare antequam esset; in conceptione sua peccavit homo non actualiter, sed originaliter, quia non propria voluntate, sed protoparentis voluntate peccavit. At postquam homo habet usum rationis, & liberi arbitrii, dum peccat, ex propria malitia & actualiter peccat & ideo ob justificationem qua actuale ei remittitur peccatum, maxime Deo obligatus est. In baptismate gratiam sanctificantem recipit, eam deperdit peccando actualiter & mortaliter, & deperditam per peccatum in pœnitentiæ sacramento recuperat: Quo major est hæc Dei digna-

Tert. lib. 2 ad Mar. 16.

dignatio, eo major debet esse hominis gratitudo: *Si tibi indulgentia Domini accommodat, unde restituas quod amiseras, iterato beneficio gratus esto, nedum ampliato; majus est enim restituere quam dare: quoniam miserius est perdidisse, quam omnino non recepisse.* Illa divinæ bonitatis dignatio, plurimum commendatur, eo quod absque ullo debito gratis homini detur: Peccatori debet Deus non benignitatis largitatem, sed justitiæ supplicium: peccatorem tamen Deus diligit eique gratis gratiam justificantem infundit. Ob gratuitum illud donum, gratitudinem homo exhibere tenetur Deo, qui per suam gratiam gratis datam effecit eum, de reo innocuum, de peccatore justum, de mancipio dæmonis ingenuum, de inimico amicum, de extraneo filium, de gehennæ destinato, æternæ gloriæ hæredem. Tert. lib de Pœn. 6.

Attamen *ii qui sedebat in tenebris, qui inimicus, qui hostis, qui abalienatus, qui Deo invisus, qui perditus, is repente illuminatus, & spiritu dignatus dono cœlesti adoptione in filium, regno æterno, alius bonis, arcanis mysteriis, nec sic quidem melior effectus*; sed per frequentes relapsus, erga suum benefactorem sese demonstravit ingratum, imo multimoda ingratitudinis reum: Nam, ut fatur Tertullianus, *reposuit datorem, cum datum deserit; negat beneficium, cum beneficium non honorat; Quemadmodum ei potest placere, cujus munus sibi displiceat? Ita in Dominum non modo contumax, sed etiam ingratus apparet*: Ecce tibi quatuor ingratitudinis gradus. Nam 1. Deus quantumvis beneficus ei non placet, sed potius displicet: 2. Dei liberalitatem non recognoscit, sed potius negat: 3. Deum tot bonorum largitorem à semetipso repellit: 4. Deum infinito honore dignum inhonorat & contumelioſe contemnit: *Despicit porro qui bonorum ac malorum intellectum ab illo consecutus, quod intelligit fugiendum, quodque jam fugit, resumens, intellectui suo, ideſt Dei dono, contumeliam facit.* Similis Judæis, ut animadvertit D. Hieronymus, qui in morte Lazari cum ejus sororibus fuderunt lachrymas, & illico postquam à Christo fuit revocatus, eum interficere conabantur: Vel potius perfido Judæ, qui post acceptum corpus dominicum, Dominum inique vendidit, & sub osculo pacis & amicitiæ, inimicis suis tradidit. Scelerose peccator, *cur tam ingratus es?* cur tam cito tot beneficiorum es immemor? cur benefactorem tuum deseris? cur illum despicis? cur eum contumelioſe offendis, & novis sceleribus te magis reum, & punitioni obnoxium reddis? *Cum enim ignorantes Dominum nulla exceptio tueatur à pœna (quia Deum in aperto constitutum, & vel ex ipsis cœlestibus bonis comprehensibilem ignorari non licet:) quanto cognitum despici periculosum est?* Recidivans autem cognitum Deum despiciens offendens, reus est tum ingratitudinis, tum temeritatis. D. Chrysost. Homil. 2. in Epist. Hebr. L. de Pœn. 7 Tert. ibid. Joan 12. Epist. 26. ad Pam mach. Tert lib de Spect. 29. Tertul l de pœn. 5.

3. *Metu ultionis omnis iniquitas refranatur*: sicut è converso *impunitatis securitate* delictis laxantur habenæ: Peccator quo liberius in præterita relabatur peccata, temerarie sibi *delictorum impunitatem* promittit, & à corde suo omnem Dei timorem expellit: Nam ut illum acute redarguit Tertullianus; *nam si idcirco te deliquisse pœnituerat, quia Domi-* Tert. l. adv. Marc. 16. Tertull lib de Cor. Mil it: L. de Pœn. 5.

num cœperas timere? Cur quod metus gratia gessisti, rescindere maluisti, nisi quia metuere desisti? Neque enim timorem alia res quam contumacia subvertit, & temeritas; qua tibi de divina bonitate blanditis, & ejus justitiâ non formidas.

Serm. 6. Quo hominis à flagitiis supplicii metu territi Deus, diu ante diluvium per acerbas eis minas fulminat, quibus haud perterriti, in suis sceleribus perseverarunt: quorum temeritate cum stupore opplorat Claudius Marius: *Omiseri quos tam justa dilatio pœnæ, plus facit esse reos.* Pharizæi quoque conspicientes patrata à Christo miracula, morbos tum corporis, tum animi benigne sanante, *malitiam de divina bonitate capiebant; De pietate Dei impii reddebantur; flebant de Christi miseratione crudeles; sumebant de cœlesti curatione languorem; & pœnitentium veniam vertebant judicis in reatum.* Et fortasse ob eandem rationem Christus Dominus Judæos generationem malam & adulteram nuncupat, *tum quia semper ingrati beneficoribus extiterunt: tum quia susceptis beneficiis, quod extremæ vitiositatis est, ad malignitatem incitantur.* Judæi cœlestem Christi doctrinam audierant, excantatum dæmonem, cæcis oculos restitutos, leprosos curatos, mortuos suscitatos, innumeraque alia operata miracula viderant; & tamen erga benefactorem Christum impie ingrati, *susceptis beneficiis quod extremæ vitiositatis est, ad malignitatem incitantur:* Judæis & Pauzeis non dissimiles peccatores temerarie in peccata relabentes, qui unde sapientiores esse debuerant, inde ad malitiæ impietatem exundant, & de remissione peccatorum per pœnitentiam obtenta, sumunt deliquendi licentiam. *Absit ut aliquis ita interpretetur, quasi eo sibi nunc pateat via ad delinquendum, quia patet ad pœnitendum: & redundantia clementiæ cœlestis, libidinem faciat humanæ temeritatis.* Impia recidivantium temeritas ex redundantia divinæ clementiæ sibi facit delinquendi libidinem: *Nemo idcirco deterior fit, quia Deus melior est, toties delinquenda, quoties ignoscitur.* Recidivantes autem ex ipsa Dei bonitate nequiores fiunt: nam ex facilitate veniæ quam eis per pœnitentiam concedit Deus, sibi libidinem faciunt delinquendi: In quo ingrati, impii, & temerarii apparent: 1. Ingrati: *Indulgentiæ ingratus est, qui post veniam peccat:* 2. Impii: *Nunc autem sunt tanto magis impii quanto est benignior Deus, ac humanior.* 3. Temerarii, quia absque formidine delinquunt, & insolenter Deum offendunt, in quo à veris pœnitentibus multum discriminantur.

Matth. 12. D Chrysost Hom. 44. in Matth.

Chrysol Serm 68.

Tert. lib. de Pœn. 7.

Tert. ibid

D Chrysost Hom de lapsi prim. Hom Clem Alex Ad hort ad Geh.

Tertullianus de pœnitente humiliter timido, & de peccatore tumide præsumente sic philosophatur: *Quem censeas dignorem, nisi emendatiorem? quem emendatiorem, nisi timidiorem? & idcirco vera pœnitentia functum? Timuit enim adhuc delinquere, ne non mereretur accipere: at ille præsumptor, cum sibi repromitteret, securum scilicet, timere non potuit: Sic nec pœnitentiam implevit, quia instrumento pœnitentiæ, id est metu caruit.* Timidus pœnitens vera est pœnitentia functus, semetipsum emendavit, neque in ad pristina delicta relapsus est: timuit enim ne si iterum peccaret, veniam peccatorum denuo non obtineret: at peccator præsumptione tumi-

Lib. de Pœnit. 6.

midas, & metu carens pœnitentiam non implevit, spe & securitate recipiendæ rursus remissionis fretus, libere ad præterita reversus est peccata. Subjungit Tertullianus: *Præsumptio invereundiæ portio est; inflat, stitit orem, despicit datorem: itaque decipit nonnunquam*; fiduciæ obtentu a veniæ inflatus, contemnit. Tum gratiam, quam tam facile perdit: tum Deum gratiæ & veniæ largitorem, cujus justitiam non metuit: Tum salutem quam damnationis periculo exponit: Præsumptio qua inflatur, seu temeritas qua absque ullo metu delinquit; illum nonnumquam decipit. *Caterum finem utique evadendi habebit, cum offendendi non habebit*: scilicet cum infernum quem non metuit, lapsus fuerit. Henricus secundus Galliarum rex volens secundo die nuptiarum inter sororem Margaretam, & Emmanuelem Sabaudiæ ducem, hastiludio iterum decertare, quia pridie plausum & palmam retulerat, uxori dissuadenti, dixit: *Adhuc semel, & non amplius* Verissime dixit, quia hasta in loco læsus, oculus simul cum vita extinctus est. Peccator sæpe sæpius in peccatum lapsus, de fractura salutis admonitus, peccare decernit: *sed semel, sed amplius numquam*; & multoties verum dicit, quia non est amplius neque peccandi, neque pœnitendi locus. Idem illi accidit quod Samsoni qui semel, iterum, tertio amore Dalilæ captus, eidem illusit. *Exutiam me sicut prius, nesciens, quia recesserit ab eo Dominus.* Sed tandem ipse deceptus & vere à Philistæis captus; misere interiit.

Tert. lib. de Pœnit. 7.

Tertull. ibid.

Judic. 16.

Tertull. ibid.

Plerique naufragio liberati, exinde repudium & navi & mari dicunt; & Dei beneficium, salutem suam scilicet, memoria periculi honorant. Laudo timorem, diligo verecundiam: nolunt iterum divinæ misericordiæ oneri esse; formidant videri inculcare, quod consecuti sunt: bona certe sollicitudine iterum experiri vitant, quod semel didicerunt timere. Ita modus temeritatis, testatio est timoris: peccatores vero absque timore viventes, nullumque temeritatis modum tenentes, naufragandi periculum non vitant: *adeoque adversus experimenta pertinaces sumus, ut bello victi & naufragi maria repetamus.* Hæc Moralis Philosophi verba probe competunt recidivantibus, qui toties à dæmonibus victi, toties naufragio æternæ damnationis exposiți, neque tot periculis sapientiores effecti, rursus in peccata relabuntur. Quanto prudentiores timidi pœnitentes, peccatorum naufragium metuentes dicentesque apud Tertullianum: *Evasimus semel, hactenus ne periculosis nosmetipsos inseramus etsi iterum evasuri videmur.* Evasimus naufragium secundam arripientes pœnitentiæ tabulam, numquam postea in peccata recidamus: licet enim iterum evasuri videamur, recidiva tamen est multum periculosa.

Senec. lib. 1. de Benefic. 2.

Ibid.

Tert. lib. de Pœnit. 2.

Quandiu peccator vivit, & demoratur in hoc sæculo, misericordiæ janua ei non occluditur. *Dubium si non & alibi hanc clementiæ suæ profusionem demonstrasset. Nam ait, qui ceciderit, resurget: & qui aversatus fuerit, convertetur?* [Deus semper ad se reverten tem respicit, attenta mutabilitate humanæ naturæ: qui enim Petro annuntiavit septuagies septies fratri ignoscendum, multo magis vel septies millies homini ignoscet resipiscenti.] ut fatur belle ad propositum Tertullianus, peccato-

III PARS.

D. Athan. in quæst. ad Antiochum q. 93.

Luc. Pœnit. rem alloquens: *Gratus in Dominum extiteris, si quod tibi Dominus offert, non recusaveris; offendisti, sed reconciliari adhuc potes. Habes cui satisfacias, & quidem volentem. Ille est, qui misericordiam mavult; quam sacrificium.* Verum licet scelerosos quosque Deus misericorditer vocet ad pœnitentiam: ejus tamen bonitate abuti non debent peccatores, neque temeraria securitate relabi in peccata, quæ ob recidivam, 1. gravius committuntur: 2. difficilius remittuntur: 3. acerbius puniuntur.

Tertull. lib. de An 44. D. Chrysost Hom. de Absol. perseq. David. D. Cyprian. de Habit. Virg. cap. 1. Joan. 5.

1. *Secura delicta* nuncupantur, quæ à recidivante committuntur, quæ per relapsum graviora sunt. *Semper enim scelera, dum non resecantur, increscunt; & in augmentum sacinorum profilitur, quoties secura impunitate peccatur: & recidivum facinus iteratur.* Quam autem sit grave peccatum, demonstrat Christus Dominus, Tum in admonitione facta sanato paralitico: Ecce sanus factus es, jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat, *Tunc vendi morem, dat innocentiæ legem postquam contulit sanitatem. Nec habenas liberu & solutis vagari postmodum patitur, sed ipsis potius quibus salus fuerat mancipata gravius comminatur, quod sit scilicet, minor culpa deliquisse ante, cum necdum nosset disciplinam Dei, nulla sit venia ultra delinquere postquam Deum nosse contingit.* Nulla venia, id est rara. Tum in increpatione Judæis facta sub figura energumeni à dæmone liberati, & iterum ob suam negligentiam ejus à dæmone vexati. (Cum autem immundus spiritus exierit ab homine,

Matth. 12. ambulat per loca arida, quærens requiem, & non invenit. Tunc dicit, Revertar in domum meam unde exivi; & veniens invenit eam vacantem, scopis mundatam, & ornatam: tunc vadit & assumit septem alios spiritus nequiores se, & intrantes habitant ibi: & fiunt novissima hominis illius

Lib. 50. Hom. 11. Hom. 20. pejora prioribus: sic erit & generationi huic pessimæ.) Ubi D. Augustinus *Detestamini & adversamini mundatam & vacantem domum, quo nequiores ipsi spiritus adduntur, ut sint novissima hominis pejora quam erant prima; vos vestrum mundatorem tenete habitatorem.* Recidivæ gravitatem declarat Princeps

2. Petr 2. Apostolorum Petrus: (si enim refugientes coinquinationes mundi, in cognitione Domini nostri Jesu Christi, & Salvatoris Jesu Christi, his rursus implicati superantur, facta sunt eis posteriora deteriora prioribus. Melius enim erat illis non cognoscere viam justitiæ, quam post agnitionem retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est sancto mandato: contigit enim

Serm. 2. in Psal. 50. eis illud veri proverbii; Canis reversus ad suum vomitum, & sus lota in volutabro luti.) Ex D. autem Augustino, *cum dicit, melius erat illis non cognoscere viam justitiæ; nonne judicavit meliores esse inimicos foris positos quam intus male viventes, quibus premitur & gravatur Ecclesia?* Non quidem melius positive, quasi sit majus bonum, cum non sit bonum: sed negative, quia minus malum, hoc est; minor est infidelis ignorantis, quam fidelis cognoscentis culpa, ideoque minor erit & pœna: *ille enim nondum accessit, iste vero respexit.*

Plures in recidivatu sunt circunstantiæ, quæ relapsus ostentant gravitatem.

tatem. 2. Cognitio. *Ita inquantum ignorantia segregaris in tantum contumacia adglutinaris*: ubi autem major est notitia, major est malitia. Et enim *scienti bonum & non facienti, peccatum est illi.* 2. Ingratitudo. *Servo pejor est, qui patronum post datam libertatem offendit: beneficiis ingratus est, qui datorem tumoris arrogantia despicit.* 3. Fraus & illusio. *Irrisor est & non pœnitens, qui hoc agit, quod pœnituit.* Idcirco Magnus Basilius acute animadvertit eum qui labitur in peccatum, signum esse eum non penitus à peccato receſſiſſe, ſed adhuc remanſiſſe in eo peccandi deſiderium. Addit Guillelmus Pariſienſis, non habuiſſe veram & validam contritionem. 4. Perfidia & traditio. (Recidivi ſimiles ſunt ante Deum iis qui venientes ad faciem quorumdam hominum, recedentes autem inimicitias ac damna, quæ valent, atrociter inferunt.) 5. Contemptus & deſpectio, qua gratiam pro nihilo ducit & Deum gratiæ largitorem deſpicit. *Grave est hominem instructum delinquere, gravius absolutum peccare.* 6. Priorum peccatorum revocatio, *non nocent peccata præterita, si non placent præsentia*, at per relapſum peccata præterita & condonata redeunt, non quidem eadem numero; quoniam *sine pœnitentia sunt dona Dei*: ſed eadem ſpecie & ſimilia. Deus enim permittit, ut peccator propter ejus contemptum, ingratitudinem acceptæ veniæ, & tumidæ præſumptionis temeritatem; in eadem ſpecie & diverſa etiam peccata relabatur. *Crimina criminibus vindicantur, & supplicia peccantium, non tantum sunt tormenta, sed & vitiorum incrementa.*

Tert. lib de Pœn. Jacob. 4. D Chryſoſt. Hom. de lapſ. prim. Hom. 5 Iſid. Regula. 19 de Brevior. De Sacram. Pœnit cap. 5. Mag. Greg. 1. Paſtor. Admon 11. D Chryſoſt ibid. D. Auguſt. hom 151 de Temp. Rom. 11.

Multimoda ſimilitudine relapſus oſtenditur gravitas. Recidivantes comparat D. Petrus cani ad vomitum reverſo. *Vide quam horribili rei eos comparaverit. Horribilis profecto res est proprium reſorbere vomitum, nec in ſuis quidem fame à quoquam usurpatum.* 2. Hominem qui à peccato in gratiam rediit, & rurſus à gratia in peccatum relabitur, D Bernardus componit cum ſentina in qua exhaurienda in vanum labor inſumitur, ſi tantum influat, quantum efflant. *Vanum tibi est dum adhuc sordes influunt sentinam exhaurire: dum & peccare non desiteris, pœnitere: ideoque claude fenestras mortis, obsera aditus, foramina obstrue, & sic demum non subeuntibus novis, sordes poteris expurgare vetustas.* 3. D. Chryſoſtomus adducit ſordium ſimilitudinem, ad quas turpius eſt redire, poſtquam mundatæ ſunt: *Vice sordium delictis inquinamur.* Chriſtiane, *noli peccare post veniam noli sordidari post gratiam. Cogita graviorem culpam esse post veniam, molestius hominem sordidari post gratiam.* 4. Cyrillus Alexandrinus utitur morbi ſimilitudine, qui per relapſum incrementatur: (In caſſum ſumitur medicina, ſi poſt inſtauratam ſanitatem, per vitæ incontinentiam, qui convaluit in priſtinum incidat morbum: quin imo relapſus in ægritudinem periculoſior eſſe ſolet, & exitio propior quam prior ille languor & quos prima valetudo adverſa non exſinxit; ſæpius iterata poſt redditam incolumitatem, ægrotatio ſuſtulit è vita. Haud ſecus fruſtra pœnitentiæ medicamentum ſumitur, ſi poſt eam peractam ad præteritæ vitæ ſordes reditur: hæc enim ſecunda admodum periculoſa eſt animæ febricitatio.) 5. D. Chryſoſtomus id declarat vulneris

D.Aug lib. contr. Julia. cap. D. Auguſt. Conc. 2. in Pſal. 30. Tertul. libr de Bapt. D Chryſoſt. Ho de lapſu primi Mom. Lib 5. in Joan. 27

Ibid. neris comparatione, quod iteratum majori cum difficultate sanatur: *Nolli vulnerari post curam, cogita venenatum vulnus pejus dolore post curam.* Tandem

Homil. 13. 6. sanctus Eligius offis consolidati confractionem adduce. (Si alicui crus frangatur, aut manus, cum labore solet ad pristinum revocari officium: si vero secundo, aut tertio eodem loco membra frangantur; potest intelligere charitas vestra, cum quantis doloribus & cruciatibus vulnera ipsa curanda sunt; & tamen post longos & multos dolores, vix erit umquam ut ad pristinum statum membra ipsa valeant revocari. Similis ratio in animarum fracturis existimanda est) quarum vulnera & peccata denuo iterata per

Gaffiod. lib 3. epist 14 recidivam, majora & periculosissima sunt, quia *malum quod perseverat augetur*, & recidivatus difficillime remittitur.

Tert lib. de Pœnit. 7. 2. *Verum non statim succedendus est animus desperatione; si secunda quis pœnitentiæ debitor fuerit: pigeat sane peccare rursus, sed rursus pœnitere non pigeat; pigeat iterum periclitari, sed non iterum liberari; neminem pudeat iteratæ valetudinis, iteranda medicina est.* His verbis demonstrat Tertullianus lapsis denegandam non esse pœnitentiam; licet postea, vel ex indiscreto zelo, vel ex nimio castitatis amore, vel ex acri ingenio adversus Romanam Ecclesiam totis viribus contenderit lapsis in apostasiam & machiam quantumvis pœnitentibus concedendam non esse ab Ecclesia pœnitentiam nec veniam: quos tamen coram Deo pœnitere, Deoque reconciliari posse asseverat: lapsorum autem peccata ab Ecclesia, irremissibilia, & à

Tert lib. de Pudic. 20. Deo solo remissibilia docuit, ex loco Apostoli male intellecto. *Impossibile est enim, eos qui semel illuminati sunt, & donum cœleste gustaverunt, & participaverunt Spiritum suum, & verbum Dei dudum gustavererunt, occidente jam ævo cum occiderint, rursus revocari in pœnitentiam, re-*

Hebr 6. *figentes cruci in semetipso Filium Dei, & dedecorantes.* D. Augustinus, D.

Initio Expos. Epist. ad Rom. 2. de Pœn. lib. 2. ad Jovia. Ambrosius, D. Hieronymus plurèsque alii patres censent Apostolum loqui de Pœnitentia, quæ præcedit baptismum; tantumque damnare hoc loco, iterationem baptismi: Hebræi namque in Judaismo sese multoties baptizabant; plurèsque ex illis Christianam religionem amplexati, existimabant pariter posse iterum, tertio & quarto baptizari, & baptismo iterato identidem peccata, in quæ sæpius incidebant expiare: moderni autem Doctores cujusmodi sunt Anselmus, Lyranus, Dionysius, Hugo Carensis, & alii existimant Apostolum locutum de pœnitentia propriè sumpta, quæ susceptum consequitur, baptismum, eamque impossibilem; hoc est valde difficilem esse peccatoribus, non quibuscumque, sed gravissimis; & ingratissimis, qui post tot insignia lumina, & dona cœlestia à Deo accepta, post tot gratias & consolationes Spiritus sancti, postquam gustaverunt delicias Dei, & futuræ vitæ, à fide & agnita veritate, à susceptæ toties gratia defecerunt: quia tales vix unquá serio pœnitent, difficillime & rarissime convertuntur.

Verum, ne ulla relinquatur difficultas circa impossibile de quo fatur Apostolus, animadvertendum est aliquid esse impossibile duplici modo.

Une

Uno, absolute, quando ex rei natura repugnat, & contradictionem importat: sic impossibile est ut Deus mentiatur, & peccet, quia est prima veritas, & essentialis sanctitas: si autem posset mentiri aut peccare, esset & non esset prima veritas, & essentialis sanctitas: Altero modo, est impossibile moraliter; non quod repugnet ex rei natura, aut importet contradictionem, sed quia communiter & ordinarie non fit: licet enim absolutè fieri possit, quia non implicat, attamen secundum consuetudinem & legem ordinariam fieri non potest. Sic jurisperiti vocant impossibile, id quod valdè est difficile, & raro, aut nunquam fit. Sic Christus postquam dixit impossibile esse divitem salvari posse, mox explicans semetipsum subjungit; id esse quidem impossibile apud homines, Deo autem omnia esse possibilia. Apostolus autem intelligendus est, non de impossibili absolutè, sed de impossibili moraliter: peccatores enim quantumvis relapsi, converti possunt; si Deus efficacem & extraordinariam eis largiatur gratiam, quæ eorum emolliat duritiem, & ad veram & seriam inducat pœnitentiam: impossibile tamen est moraliter loquendo, eos ad veram renovari pœnitentiam, expectato communi & ordinario naturæ & gratiæ cursu. Itaque *de quocumque pessimo in hac vita constituto, non est utique desperandum; nec pro illo imprudenter oratur, de quo non desperatur.* Scilicet de nemine desperandum est in hac vita, considerata omnipotentia & misericordia Dei: considerata autem conditione peccati, nonnulli dicuntur *filii diffidentiæ.* Sic Christus Dominus ait quod blasphema in Spiritum sanctum non remittitur neque in hoc sæculo, neque in futuro. Sic dicitur ut nemo oret pro peccato ad mortem. Quasi dicat Joannes: Si quis peccet, dummodo non peccet peccatum ad mortem, oret quis pro peccante, & certo speret se exaudiendum; sin autem quis peccet peccatum ad mortem, (etsi orationem fieri pro eo non prohibeam) non ausim tamen spondere, nec certo sperare, quod orans pro eo veniam ei impetrabit: peccatum autem ad mortem, est quodvis gravissimum peccatum, maximè quod ex malitia committitur, sic *voluntarie peccantibus, post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hostia.* Quasi dicat Apostolus, peccatum eorum qui non ex ignorantia, neque ex infirmitate, sed ex malitia & determinata voluntate peccant, nullo sacrificio pro peccato, nulla pœnitentia, expiari potest, id est difficillimè & vix expiari potest, quale est recidivæ peccatum, quod difficilius remittitur, & acerbius punitur.

Matth. 19.

D. Aug. lib. 1. Retract. 19.

Ephes. 1. Matth. 12.

1. Joan. 5.

D. Hier. lib. 2. cont. Jovin. Hebr. 10.

3. Si pœna respondere debet culpæ, quam graviter puniendus est recidivans qui *jam & abusus est* toties sibi collata venia: Itaque ex Magno Gregorio *qui admissum plangit, nec tamen deserit, pœnæ gravioris culpæ se subjicit: quia & ipsam quam flendo potuit impetrare veniam, contemnit.* Quivis peccator Deum contemnit: nam *quid est omne peccatum nisi Dei contemptus, quo ejus præcepta contemnimus?* At inter omnes peccatores recidivans maximè Deus contemnit: tres etenim sunt gradus contemptus: Primus, quando quis absque ulla ratione contemnitur, qui tunc accidit cum nihil in se habet contemptibile; sed potius omni æstima-

Tertull. lib. de Pudic. 10. 3. Pastor. ad mont. 31. D. Bernard. de Mod. bene vivendi ad Seror. cap. 15.

tione dignum. Nemo est honoris amans, qui satius non censeat aversari quam despici: quia odium indignitatem in persona aversata non indicat, contemptus verò indignitatem in persona contempta denotat. Tantum abest ut in Deo ulla reperiatur indignitas, ullus defectus, quin imo omnes in universum perfectiones in illo continentur; Deum tamen infinite perfectum recidivans absque ratione & fundamento contemnit. Secundus gradus est, quando existimationi succedit contemptus: qui enim contemnit, quem honore fuerat prosecutus, fatetur vel se deceptum fuisse, præbendo honorem indigno; vel honorasse ingratum, qui injustè honorantem se contempsit, vel odio habuit: Peccator pœnitens honoratus & dilectus fuit à Deo, qui eum effecit suæ naturæ participem, & tanquam filium carissime dilexit: at per relapsum, Deum non solum tanquam honore illi præstito indignum, sed adhuc velut ingratum, contemptorem & osorem, contemnit. Tertius gradus, quando quis eum quem ante cæteris prætulerat, cunctis postea postponit. Pœnitens Deum in æstimatione & dilectione prætulerat diabolo, peccator verò recidivans prælatum diabolo Deum rursus diabolo infensissimo Dei inimico postponit. Magnus est contemptus quo Deum infinite perfectum peccator recidivans absque ullo fundamento despicit; major dum Deum quem antea honoraverat, velut indignum & ingratum & injustum contemnit: sed maximus, cùm Deum quem per pœnitentiam prætulerat diabolo, per relapsum diabolo postponit. Quo vilior est diabolus & dignior Deus, eo major est ejusmodi contemptus, majoremque pœnam meretur. *Irritam quis faciens legem Moysi sine ulla miseratione duobus vel tribus testibus moritur: quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcaverit, & sanguinem testamenti, in quo sanctificatus est, pollutum fecerit, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit?* Argumentatur Apostolus à minori ad majus, & ex pœna mortis qua in veteri testamento mulctabantur qui Moysis præcepta repudiabant & transgrediebantur; rectè colligit quali supplicio puniendi sunt Christiani, qui violant legem Evangelicam, filium Dei suis sceleribus conculcant, sanguinem ejus polluunt, & gratiæ ab Spiritu sancto datæ contumeliam faciunt. Quovis peccato læthali implicitè & interpretativè Deus contemnitur, Christi mors & passio pro nihilo ducitur, sanguis redemptionis polluitur, & Spiritus sancti gratia contumelia afficitur, sed præsertim recidivantes. At acceptam in pœnitentia gratiam & sanguinis Christi fructum, Christum ejusque sanguinem pollutum ducunt, Spiritum sanctum, ejusque gratiam contumelia afficiunt: & si ut vult Tertullianus, *homo qui post baptismum delicta reparat, igni destinatur*: quasi supplicio puniendus est, qui post pœnitentiam iterum in præterita peccata relabitur?

Hebr. 10.

Lib. de Bapt.

Stupenda prorsus est sententia Theodori summi Pontificis adversus Pyrrhum Constantinopolitanum Patriarcham lata. Pyrrhus per fraudem Constantinopolitanam sedem assecutus, & ab ea per Heraclium Imperatorem depulsus, Africam peragrans ubique seminabat errores: at

percepta

percepta Heraclit morte Romam se contulit, ad pedes summi Pontificis prostratus, veniam (non tamen ex animo sed ficte) popoſcit & impetravit. *Pyrrhus cum Roma diſceſſiſſet, & Ravennam perveniſſet, ut canis ad vomitum ſuum reverſus eſt; quo Papa Theodorus comperto, plenitudine convocata Eccleſia, ad ſepulchrum Apoſtolorum acceſſit, & divino calice expoſtulato, ex vivifico ſanguine, in atramentum ſtillavit, & ita propria manu depoſitionem Pyrrhi conſcripſit*; ipſum excommunicatum declaravit, & tanquam membrum putridum ab Eccleſiæ corpore ſeparavit. Pyrrho non abſimiles peccatores ad pœnitentiæ tribunal accedentes, ſua confitentur delicta, ſe numquam in ea reverſuros pollicentur, & hoc pacto delictorum ſuorum veniam à Deo conſequuntur, ſed mox ut à ſacra menſa recedunt, in priſtina relabuntur delicta, iram Dei ſuo recidivatu provocant, & inferni ſuppliciis ſeſe mancipant. Nam ut fatur Apoſtolus recidivantibus poſt acceptam veniam voluntarie peccantibus, imminet *terribilis quædam expectatio judicii, & ignis æmulatio, quæ conſumptura eſt adverſarios.*

Platin: in Vit: Theod: Pap: Baron: Ann: Chr: 648.

Hebr: 10.

Ultimam ad ſalubre D. Bernardi monitum attenderet peccator. *Timeas quidem pro accepta gratia, amplius pro amiſſa, longè plus pro recuperata.* Time ne acceptam amittas gratiam; amplius time ne amiſſam denuò non recuperes gratiam; longè plus time, ne recuperatam gratiam, voluntariè perdens & pro nihilo ducens, graviori mulcteris ob recidivatum ſupplicio, juxta Sapientis effatum. *In duobus contriſtatum eſt cor meum, & in tertio iracundia mihi advenit: Vir bellator deficiens per inopiam: & vir ſenſatus contemptus: & qui tranſgreditur à juſtitia ad peccatum: Deus paravit eum ad romphæam.* Duplici ut plurimum Deus recidivantes punit morte, vel temporali vel æterna. Aliquando morte temporali puniuntur. *Doloſi non dimidiabunt dies ſuos*: qui autem magis doloſi, quam qui toties in confeſſione ſe dolere aſſeverarunt, peccata ſe deteſtari teſtati ſunt, & mox in eadem relabuntur? Propterea Deus qui toties peccantibus pepercit, dum ſe à recidivantibus toties illuſum conſpicit, in eos animadvertit, & ſubita morte eos punit: *Ideò inter vos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi.* Vel quia indigne acceſſerunt ad ſacram ſinaxim, vel quia poſt peractam in paſchate pœnitentiam, mox ad vetera flagitia, ad impietates & blaſphemias, ad animadverſiones & detractiones, ad comeſſationes & ebrietates, ad impudicitias & laſcivias, & ad aſſueta redeunt crimina. Ideò *Deus paravit eos ad romphæam*, id eſt ut expendit Dionyſius Carthuſianus, *ad ſupplicium æternum.* Quaſi parum ſit recidivantes ſubitanea puniri morte, æterna puniendi ſunt, qui Deum toties contempſerunt: quos graviori adhuc in gehenna mulctandos ſupplicio vult D. Bernardus, quam alios præſcitos. *Fiat filius gehennæ multipliciter, qui poſt indulgentiam delictorum, in eaſdem denuò ſordes inciderit.*

Serm: 54 in Cant:

Hebr: 10.

1. Cor: 11.

Serm: 2. de Aſſumpt:

Horrendum illud recidivantis ſupplicium ex parabola terræ frugiferæ & ſterilis declarat Apoſtolus; cujus verba tantiſper immutata refert Tertullianus. *Terra enim quæ bibit ſæpius devenientem in ſe humorem,*

Hebr: 6.

Lib de Pudic. 2a. *& peperit herbam aptam his propter quos & colitur, benedictionem Dei consequitur: proferens autem spinas, reproba & maledictioni proxima, cujus finis in combustionem.* Dum terra labori & agriculturæ respondet generatque herbam, homines eam diligentius colunt, in ea hordeum, triticum, aliasque segetes serunt: Deus quoque novas ei pluvias, novasque cœli & solis immittit influentias: quo fit ut terra sic ab hominibus exculta, & ab ipso Deo irrigata, novos, plures, & meliores afferat fructus, qui sunt quasi benedictio & fœlicitas terræ, sicut benedictio & fœlicitas matris est multas & pulchras generare proles: at è converso terra proferens quasi præter naturam, tanquam aborsum, spinas & tribulos, cum per se deberet generare herbam utilem, improbanda, deferenda, rejicienda, & inculta est relinquenda, ut fiat horridum sentinetum & maledictioni, id est sterilitati & squalori perpetuo subjaceat, ejusque finis, exitus & consummatio sit in combustionem, ut cum suis spinis ac tribulis comburatur. Terræ frugiferæ & fœcundæ analogia Apostolus significat homines, qui imbrem divinæ gratiæ excipiunt, eique cooperantes, fructus bonorum operum producentes, à Deo benedicuntur, majoris gratiæ, & consolationis cœlestis influxu virtutum ac meritorum copia fœcundantur, & ineffabilem cœli consequuntur gloriam: Ex terræ verò frugiferæ & sterilis similitudine denotat Paulus recidivantium scelus, qui post tot ac tanta dona gratiæ, quasi pluviæ cœlestis accepta, hanc pluviam negligunt, gratiæ non respondent, bonorum operum remanent steriles, spinas duntaxat & tribulos, id est crimina & peccata producunt. Ideò maledictioni sunt proximi, nisi convertantur & resipiscant, brevi, brevi in infernum in combustionem demergendi. Non sunt Pauli hæminæ, ait D. Chrysostomus, non sunt verba hominis; sunt Spiritus sancti, sunt Christi, qui in Paulo loquitur, & æternum recidivantibus comminatur gehennæ incendium. Christiani, cavete ne tanquam terra ingrata & sterilis reprobi & maledicti sitis in combustionem, *Confidimus autem de vobis dilectissimi, meliora, & viciniora saluti*: à relapsu alieni omni studio satagite recuperatam per pœnitentiam conservare gratiam, bonis vacate operibus, ut tanquam terra fertilis & fœcunda, novos jugiter accipiatis divinæ benedictionis influxus. Et ut recidivæ valeatis vitare malum, & veræ pœnitentiæ custodire stabilitatem, *rememoramini pristinos dies in quibus illuminati* per gratiam baptismatis, renuntiastis diabolo & operibus ejus, & divino cultui vos consecrastis. Rememoramini adhuc pristinos dies, quibus in pœnitentiæ Sacramento polliciti estis, nunquam vos deinceps relabi in præterita peccata. *Nolite itaque amittere confidentiam vestram* qua certi estis si statis fideles in promissis, si in gratia constanter perseveratis, vos accepturos à Deo promissam bene operantibus gloriam. *Non enim est injustus Deus ut obliviscatur operis vestri.* Imò est misericors, & justus; ut misericors pœnitentibus concedit veniam, & largitur gratiam; ut justus, per pœnitentiam justificatos, & bene operantes; immortali in cœlo gloria & fœlicitate remunerat.

Hebr. 6.

Hebr. 10.

Hebr. 10.

Hebr. 6.

CON-

CONCIO QUARTA.

Tert.lib. de Idol 20, Epist 72.

Consuetudinis vitium tantum videtur Philosopho morali, ut audacter pronunciet; *in vitiis veteraſſe prope deſperata res eſt, & damnationi conſinis.* Nonne Gentilis ille Chriſtiane loquitur, & ſuis ſermonibus condemnat plures Chriſtianos, ſed nomine tenus, qui ſuis ſceleribus excæcati, pravæ conſuetudinis non ſolum non conſpiciunt enormitatem, ſed etiam, ut animadvertit D. Auguſtinus, crimina atrociſſima quibus aſſueti ſunt defendere ſatagunt, & concitantur ad iram dum de eis redarguuntur? (Qui faciendo quod malum eſt, etiam mala conſuetudine ſe implicant, ut ipſa conſuetudo mali non eos ſinat videre quia malum eſt; fiunt defenſores malorum factorum ſuorum. Iraſcuntur cum reprehenduntur, in tantum ut inter Sodomitas nequitia ſit juſtitia, & prohibitor potius reprehendatur, quam factor.) Verum ſicut qui corpore ægrotant, non ſunt ſanæ mentis, dum inſurgnnt in medicos, & merito de eorum ſalute deſperatur, dum non dolent, nec malum quo gravantur ſentiunt: ita dum peccator in anima ægrotans, non agnoſcit delictorum ſuorum enormitatem, in periculo damnationis exiſtit. Ex D. autem Auguſtino *omne peccatum conſuetudine vileſcit, & ſic homini quaſi nullum: ob duritiam, dolorem perdidit. Quod valde putre eſt, nec dolet, non pro ſano habendum, ſed pro mortuo deputandum eſt.* Peccator conſuetudine inveteratus ſi nullo afficiatur dolore, animam habet mortuam gratiæ, in periculoque æternæ mortis verſatur, quia eſt, 1. moraliter immutabilis: 2. fere irremediabilis: 3 quodam tamen modo remediabilis.

Ser. 44. de Verb. Dom.

Li 50 Hom. hom. 28.

I. PARS. Tert. Apol. 42. Lib. 6. contr. Iulian. c 7.

Homo *ſalli facilis* & in peccandi conſuetudinem labi; difficillime tamen ab illa reſurgit. Nam ut ratiocinatur D. Auguſtinus, *Conſuetudinis malo difficile reſiſtitur; & tanto amplius in ea ſuperanda voluntas laborat, quanto ei majores vires conſuetudo dedit.* Quam difficile autem ſit inveteratum peccatorem à prava conſuetudine revocare, ex ſuſcitatione Lazari comprobat Hipponenſis antiſtes. *Quatriduanus Lazarus ſignificat peccatorem in peccati conſuetudine ſepultum, & quaſi deſperatum.* Tres mortuos à Chriſto ſuſcitatos referunt Evangeliſtæ. Marcus ſcilicet filiam Jairi Sinagogæ principis; Lucas, filium viduæ Naim; Joannes vero, Lazarum Marthæ & Magdalenæ fratrem. Jairi filiam abſque ullo labore ſuſcitavit Salvator: ingrediens enim domum in qua jacebat, (tenuit manum ejus, & ſurrexit puella.) Majori cum revocavit ad vitam filium viduæ Nam, inveniens enim pheretrum extra portam civitatis, non ſolum adhibuit manum, (tetigit loculos, & qui portabant ſteterunt) ſed etiam ſermonem, imperiali voce, dicens: (Adoleſcens, tibi dico, ſurge.) At quanto cum labore quatriduanum ſuſcitavit Lazarum, Nam 1. infremuit ſpiritu: 2. turbavit ſemetipſum: 3. patris advocavit potentiam; Gratias tibi ago, quia

Ser. 44. de Verb. Dom.

Cap. 5. Cap. 6. Cap. 7.

semper me audis: 4. lachrymatus est Jesus: 5. voce magna clamavit, Lazare veni foras. Trinum illud miraculum eloquenter declarat Chrysologus: *Suscitaverat Dominus filiam Iairi principis synagogæ, sed adhuc funere calente, sed adhuc mediante morte, corpore adhuc præsente, adhuc inter homines homine morante, adhuc viante spiritu, adhuc anima clausa tartari nesciente: ac ne multis, sic mortuæ vitam reddidit, ut jus maneret inferni. Suscitavit & unicum matris: sed sic, ut retineret pheretrum, ut anticiparet sepulchrum, ut corruptionem susbenderet, & præveniret fœtorem, ut ante mortuo vitam redderet, quam tota mortuus jura mortis intraret: Circa Lazarum vero quod geritur, totum singulare est, cujus mors, cujus resurrectio, commune nihil habet cum prædictis, quem circa & vis tota mortis impleta est, & forma resurrectionis plena resplendet.* Tres illi mortui tria peccatorum denotant genera: (Intueatur unusquisque animam suam: si peccat, moritur: peccatum mors animæ est. Sed aliquando in cogitatione peccatur: quod malum est, consensisti, peccasti: consensio occidit te. Sed intus est mors, quia cogitatum malum nondum processit in factum. Talem animam resuscitans Dominus resuscitavit illam puellam, quæ nondum foras elata, sed in domo mortua jacebat, quasi peccatum latebat. Si autem non solum malæ delectationi consensisti, sed etiam ipsum malum feci sti: quasi mortuum extra portam extulisti, & tamen & ipsum Dominus suscitavit, & reddidit viduæ matri suæ: Si peccasti, pœniteat te, & resuscitet te Dominus, & reddat Ecclesiæ matri tuæ. Tertius mortuus est Lazarus. Est genus mortis immane, mala consuetudo appellatur. Aliud est enim peccare, & aliud peccandi consuetudinem facere. Qui peccat, & continuo corrigitur, cito revivisci; quia nondum est implicatus consuetudine, non est sepultus. Qui autem peccare consuevit, sepultus est; & bene de illo dicitur, Fœtet.) Ad hunc suscitandum non satis est quod Dei manus eum in adversitatibus tangat; non sufficit vox concionatorum, qui eum hortentur, increpent, redarguant; Christi adhuc requiritur fremitus, ejulatus, vox imperialis alte clamans, Lazare veni foras, gratia potentissima, quæ fœtentem & inveteratum de sepulchro evocet peccatorem: Nec mirum, quia prava consuetudo peccandi est velut 1. altera natura quæ vix tollitur: 2. character, qui indelebiliter imprimitur: 3. habitus multis actibus acquisitus, qui difficillime dedisci tur.

Ser. 61.

D. August. Tract. 49. in Ioan.

1. *Natura corruptio alia natura est.* Hujusmodi autem naturæ corruptio, ab originali labe originem duxit, naturamque reddidit velut aliam ab ea quam habebat homo in statu innocentiæ. *Vsque adeo exclusa natura originalis sinceritate, aliam quodammodo naturam vitia fecerunt*: quasi Adamus peccando ab humanæ naturæ integritate deciderit, & in aliam quodammodo naturam transformatus sit. Adam nepotes qui à vitiis sese abstinent, & virtutes sectantur velut in alia natura constituuntur, ab eaque in sceleros is vitiorum corruptione depravatur. Quod de Noë asseverat D. Chrysostomus, qui inter homines sceleratissimos vivens, virtutem

Tert. lib. de An. 41.

Salvian. l. 7. de Gubern. Dei.

tutem & pietatem servavit illæsam. *Hic oro, animo expende miram hujus justi Noe sapientiam, qui in tanta malorum conspiratione, malitiam effugere valuit, & nihil inde damni sensit, sed quasi ex alia natura constitutus, à communi omnium perditione est exemptus.* Uti Noe vitia fugiens quæ humanam naturam corruperant, dicitur ex alia natura constitutus, ita qui vitiis sunt addicti, velut alterius sunt naturæ: præsertim cum corruptio, *exinde inoleverit & condoleverit in anima, ad instar jam naturalitatis.* Ex D. etenim Augustino *consuetudo quasi secunda, & affabricata natura dicitur.* Quod ultro fatetur Regius vates, (Substantia mea tanquam nihilum ante te.) Loco substantiæ, nonnulli legunt, *vitam*: quidam *occasum*, vitæ scilicet: alii *hipostasim* seu *subsistentiam*: Simmachus vero *consuetudinem*. Assidua hominis consuetudo, sic in naturam & mores abit ut pristinæ substantiæ & vitæ occasus nuncupetur, & nova dicatur vita, substantia, & subsistentia. Subsistentia autem firmitatem denotat: unde præscriptio apud Jurisperitos definitur: *Quoddam jus ex tempore subsistentiam capiens*: id est firmitatem, stabilitatem: Peccata, longâ temporis consuetudine ita subsistentiam capiunt, ut jure suo præscribant, & velut præscriptionis titulo peccatorem possideant, suoque jure sibi vendicent: quia diuturna consuetudo peccati, est prioris vitæ substantiæ & naturæ velut tumulus, & novæ vitæ, substantiæ, & naturæ, in quam transformat peccatorem, subsistentiam, & firmitatem subministrat. (Sicut enim aliquando magno labore & studio perseverante, virtutes trahuntur in affectum, & mentem bonam, sic vitia levissima remissioris licentiæ opportunitate transeunt in conspersionem, & quasi naturalia efficiuntur. Sed nullum vitium naturale est, virtus vero homini naturalis est. Consuetudo tamen vel voluntatis corruptæ, vel inolitæ negligentiæ, plurima sæpe vitia quasi naturalia in neglecta conscientia efficere solet. Consuetudo quippe, sicut Philosophi dicere solent, est secunda natura.)

Hom. in Genes.

Tert. lib. de An. 16. L. 6. de Musica c. 7.

Psal. 38.

Goffred. c. de Præscr.

D. Bernard. Tract. de Vit. Solitar. cap. 15.

Consuetudo autem quæ altera natura est, non facile vincitur: *Natura mutationes repentinas subitasque non sustinet.* Magnus sane est labor, ab extremo ad extremum regredi, usumque superare vetustum. *Nam inveterata consuedo plerumque tantum potest, quantum natura, cum natura autem pugnare, est difficile.* (Neque alia causa facit difficultatem benevivendi, quam longa consuetudo peccandi; quæ nos ita tenet adstrictos, ut quandam vim naturæ habere videatur.) Quod autem ita adstrictos tenet peccatores inveteratos, *est gravis quædam & perniciosa catena, solvenda utique facilius quam rumpenda: præsertim quod altera quædam natura fit ipsa consuetudo*: quomodo istud Davidicum, (tenuit eos superba) expendit D. Bernardus. *Quid est tenuit, nisi irretivit & implicavit, & inolita consuetudini indissolubili obligavit vinculo? Hoc enim est quod sequitur; Operti sunt iniquitate & impietate sua, ut non facile evolvere & explicare ab illa se possint.* Nec mirum quia prava consuetudo est altera natura quæ vix tollitur, & velut character qui indelebiliter imprimitur.

Galen.

Phil. Jud. l. de Abraha.

Odo Cluni. l. 2. Collat.

D. Bernard. Serm. 14. de Diversis.

Psal. 72. Serm 9. in Cant.

2. Peccator peccato assuetus, tandiu peccat, *quoad usque inveteretur in delictum:*

Tert. l. adv. Iud. 8.

Lib. de Sac. Cain & Abel. *delictum: & signentur delicta*, velut indelebili sigillo: & ut fatur Philo Judæus de Esaü loquens, *malitiæ charactere*: non quod deleri absolute non possint, sed quia vix unquam delentur. Quod non ignorans Diogenes, quamvis fidei lumine destitutus, admonens hominem in vitiis inveteratum, & interrogatus quid ageret, respondit: *Æthiopem lavo*; lepide innuens, facilius esse Æthiopem innatam sibi deferere nigredinem, quam peccatorem inveteratam consuetudinem: quod per os Jeremiæ docet ipsemet Deus: Ierem. 13. *Si mutare potest Æthiops pellem suam, aut pardus varietates suas, sic vos poteritis benefacere cum didiceritis malum.* Ut autem animadvertit Hugo Cardinalis, (per nigredinem pellis Æthiopis, intelligitur eorum mala consuetudo, quæ vix aut numquam evellitur.) Est autem facilius Æthiopem ex sua natura nigrum, pardum quoque vario colore tinctum, relinquere nigredinem, aut varietatem, quam peccatorem in suis sceleribus inveteratum pravam deserere consuetudinem. D. Bern. Ser. 9. in Cant. *Et amplius dicam, quasi cute quadam sic aliqui prava operti & involuti sunt consuetudine vitiorum, ut illam detestere, & desuescere, non tam spoliarisit, quam excoriari.* Pelle nemo, neque etiam prava consuetudine nisi magna cum difficultate despoliatur. Quod S. Cyprianus recens ad fidem conversus, ad Donatum eloquenter scribit: (Qui possibilis ajebam, est tanta conversio, ut repente ac perniciter exuatur, vel quod genuinum situ materiæ naturalis Epist. 2. obduruit, vel usurpatum diu senio vetustatis inolevit? Alta hæc & profunda penitus radice sederunt.)

Quædam Sacramenta imprimunt characterem qui indelebiliter in anima perseverat. Character malitiæ cordi per inveteratam consuetudinem impressus est velut indelebilis. De quo idem dici potest quod Jeremias Propheta de Ierem. 17. peccato Judæorum. *Peccatum Iuda scriptum est stilo ferreo in ungue adamantino, exaratum super latitudinem cordis eorum.* Nempe peccatum Judæorum insculptum est, & quasi stigmate notatum stilo ferreo, in corde eorum adamantino, hoc est duriter obstinatissimo, ut indelebile maneat in perpetuum, sem-Orig. Hom. 15. in Ierem. per que legi possit: *Si esset peccatum atramento conscriptum, deleri posset. sed scriptum est stilo ferreo in ungue adamantino, super pectus cordis.* Peccatoris inveterati scelus, in propria ipsius conscientia scriptum, non atramento delebili, sed insculptum stilo ferreo, in adamantina tabula cordis, quo æternum perduret, & de facile legi possit.

Character à Sacramentis impressus non deletur per mortem, sed perseverat in anima, etiam corpore in sepulchro tumulato. Homo à prima Iob. 10. ætate peccatis assuetus, non recedet ab eis, etiam postquam senuerit: Nam, ut fatur Sophar Jobi amicus, *ossa ejus implebuntur vitiis adolescentiæ suæ, & cum ipso in pulvere dormient.* Non dicit caro, sed ossa ejus, quia Tert. lib. de Cor. Mil. 1. Lib. 15. Mor. cap. 4. sicut quæ ossibus insident, cum ipsis durescunt ac durant, ita prorsus vitia juventutis longa consuetudine inolita, quæ *certe consuetudo corroboravit.* Quod belle Magnus Gregorius edisserit: (Hoc enim quod male cœpit, pejus quotidie per consuetudinem roborat. Dicitur itaque: Ossa ejus

ejus implebuntur vitiis adolescentiæ ejus: quia duræ in eo pravitatum consuetudines à vitio sumptæ sunt pessimæ inchoationis. Quæ nimirum ossa cum eo in pulvere dormient, quia eo usque in illo iniquæ consuetudines perdurant, quo hunc ad mortis pulverem pertrahant. Cum eo enim in pulvere ossa vel vitia dormire, est usque ad pulverem eum non deserere, id est, usque ad mortem ab iniquitate minimè cessare. Tenent igitur illum pravæ consuetudines quæ semel cœperunt, atque quotidie duriores existunt: & cum illo in pulvere dormiunt, quia nonnisi cum ejus vita finiuntur.) Et quasi parum sit cum ejus vita finiri, post ejus mortem adhuc perdurant, ut lepide probat Gregorius Nyssenus, ex angore divitis de rebus in sæculo relictis anxie solliciti, & sic Abrahamum supplicantis. (Rogo ergo te, pater, ut mittas Lazarum in domum patris mei, habeo enim quinque fratres, ut testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum.) *Dives quasi quodam viſco etiam post mortem, à vita detinetur carnali. Nam si quis omninò carnalis secundum mentem fiat, nec postquam corpus exuerit, removetur à passionibus ejus.* Sic inveterata consuetudo medullitus hæret, ut ossa vitiis adolescentiæ plena cum peccatore in pulvere dormiant. Sic inescatur vita carnali ut etiam post dissolutionem corporis, anima corporis tangatur passionibus: adeò pravi habitus per varios acquisiti actus, difficillimè dediscuntur.

Luc: 16.

In Cate. naut: D. Thom:

3. Alii atque alii habitus accedunt pro facilitate materiæ, qua duxerit eam qui agit. Ante Adami lapsum magna facilitate homo ferebatur ad virtutem: post deperditum verò innocentiæ statum, criminosi illius parentis nepotes faciliter prorumpunt in vitia, virtutes verò nonnisi magna cum difficultate adipiscuntur. (Hæc enim maledictio est Adæ, ut in terra laboris nostri, & in agro corporis vel cordis nostri, noxia vel inutilia gratuito passim ubique proveniant: utilia verò vel necessaria & salubria cum labore. Virtus quoniam naturæ res est, cùm venit in animum aliquando, non venit sine labore, sed venit in locum suum, & sedet fideliter. Vitium verò cum nihil aliud esse credatur quam privatio virtutis, tamen adhæsio ejus tanta nonnunquam quasi sentitur ut vix à se eam natura excutiat. Omnis enim vitii fructus ficcatur rivus, si fons non fuerit obturatus.) Quapropter ne vitium animam inficiat, eique pertinaciter inhæreat, *quando nascitur cupiditas, antequam robur faciat adversum te mala consuetudo, elide illam.* Vitiorum fibræ præmature exscindendæ sunt; ne vitium peccati soboles, paulatim adolescat, inolescat, & insolescat. Difficillimè profecto extirpari potest, quod profundas egit radices. (Nec sanè quælibet vitis insitionem patitur, si vetus & exosa est: sic qui diu & sine interruptione vitiis indulsit, simul & emarcuit, & induruit; propè non potest recipere rationem.) Senex vitiis innutritus, haud facilè flecti potest ad exercitium virtutis. *Respice ætatem ejus jam duram & intractabilem, non potest reformari.* Intractabilis ad rem virtutis dura, flecti nescia, ad virtutem irreformabilis dicitur senilis ætas vitiis assueta, quasi senex vitiis assuetus cum canis, pertinaciam ebiberit. (Cani

Tertull: lib: de An: 3.

D. Bernard: Tract: de Vita solitaria, cap: 15.

D. August: in Psal: 118.

Senec: Epist: 72.

Senec: Epist: 27.

effusi sunt in Ephraim, & ipse ignoravit, vitiosis nimirum affectibus juvenescens. Eodem modo tibi quoque ingens annorum turba canitiem invexit, & tamen rigidum & inflexum animum habes) quo pertinaciter in prava consuetudine perseveras.

S. Isidor: lib: 1. Epist. 314.

Senex vitiis assuetus inidoneus est qui inveteratam consuetudinem dediscat, & ad virtutem informetur. Quod non ignorans Diogenes dicere solebat: *mortuo mederi, & senem docere* perinde esse. Audiatur hac super re senex stultus apud Theagenem ab alio doceri dedignans, *ne doceas, ataxme fecit indocilem* profecto vitiis assuefactus, ad sectandam virtutem indocilis est. *Qui non assueſcit virtuti dum juvenescit, à vitiis nescit discedere, dum senescit: Econtra quod in juventute addiscitur in maturitate servatur. Quare Proverbium est:* Adolescens juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea. Cajetanus legit: *Assuefac puerum*: Chaldæus. *Erudi adolescentem.* Pagninus, *imbue puerum.* Pueri enim ac juvenes idonei sunt, qui virtuti assuefiant, de illa eruditantur, illaque induantur. Quasi dicat Sapiens: Proverbium vulgò receptum, & communi usu jugique experientia comprobatum sancitumque: ideò verissimum est, puerum modum vivendi, quem à teneris annis edoctus fuerit, hauserit, imbiberit, eique assueverit, usque ad senium, & ad extremum vitæ retenturum. *Quo semel est imbuta recens servabit odorem testa diu.* Complures namque assueti mendaciis, juramentis, turpiloquiis, lasciviis, rapinis, ebrietatibus, detractionibus, si interrogentur à quo tempore illis assueti sunt vitiis, respondebunt ab infantia, ideoque ab hac consuetudine fieri non posse expedire: Prorsus *difficile est patria linguam, quam ab infantia addidiscimus, oblivioni mandare, aliamque de novo perdiscere.* Nec minus perdifficile deserere vitia à teneris annis accepta, & per varios actus incrementata.

S. Maxim: Serm: de S. Joan: Bapt:

Prov. 22.

Morat:

D Basil: in Reg: Disp: 6.

Licet habitu augeri tum virtutes, tum vitia. Habitus enim qui per varios actus reiteratos acquiritur, est qualitas inhærens potentiæ, præstans illi facilitatem ad producendos actus similes iis per quos comparatus est. *Facilius quippe inclinamur ad solita.* Itaque per frequentes actus acquiruntur & conservantur artes omnes sive serviles, sive liberales. [Sicut ædificando ædificatores, citharizando citharædi efficiuntur: ita quoque justa agendo justi, temperantia temperantes, fortia fortes evadimus.] Econverso etiam injusta agendo injusti, veneri vacando impudici, gulæ indulgendo efficimur gulosi, & quemadmodum *virtutes non natura, sed usu fiunt.* Ita pariter non natura, sed usu vitia comparata sunt; & ut fatur Tertullianus, *vitia usu vitiosa* magis radicantur, & difficilius evelluntur. *Periculose sunt jam robusta cupiditates, & difficulter adulta quæque perimuntur.* Maximè dum cupiditates transierunt in habitus, & ex variis & diuturnis actibus effecta est longa & inveterata consuetudo. *Difficulter enim eruditur, quod rudes anni perbiberunt* ad pravam illam consuetudinem. *Quarto, quodam progressu pervenit anima. Prima est enim quasi titillatio delectationis in corde, secunda consensio,*

Tertull: lib: de An: 3.

D. Aug. Epist: 112. ad Paulinam, cap: 17.

Arist. lib: 2. Ethic.

D. Bern. lib. 1. de Consid. 11.

D. Hilar. in Psal. 136.

D. Hier. epist. ad Lætam.

consensio, tertia factum, quarta consuetudo. Aliter inveteratæ consuetudinis originem, progressum, & consummationem declarat Hugo Victorinus. Origo ejus ab illicitis procedit aspectibus: nam *concupiscentia oculis arbitris utitur & communicat placitum.* (Visum sequitur cogitatio, cogitationem delectatio, delectationem consensus, consensum opus, opus habitudo, habitudinem necessitas, necessitatem desperatio, desperationem damnatio.) Ex morali quoque Philosopho *in vitiis veteraſcere, propè desperata res est, & damnationi confinis.* En quo inveterata consuetudo ducit peccatorem, ad necessitatem scilicet, & desperationem, quia eum reddit & moraliter immutabilem, & ferè remediabilem. D. Aug. Ser. 44. de Verb. Dom. Tert. lib. de An. 38. Senec. Epist. 73.

Ægritudinem *confirmatam consuetudine* velut desperatam existimant medici. Ut enim ait Ecclesiasticus, *Languor prolixior gravat medicum.* Tigurina exscribit: *Morbus pertinax medico gravis est.* Biblia Sixtiana ex Græco vertit; *Prolixum languorem cavillatur* medicus. Longus, prolixus, tenax, & pertinax morbus ille est, qui multo tempore tenacissimè hæret: medicus diuturnum illum & tenacem sanare morbum satagens, cavillatur. Cavillari apud Jurisconsultos est subdole ratiocinari, seu vincendi gratia, ex proposito mentiri: Cavillari verò apud Logicos, est argutum sophisma, ad fallendum artificiosè componere: medicus inveteratum curare præsumens morbum cavillatur, id est ratiocinando mentitur, sophistarum more ad fallendum philosophatur; seu irrisorie, & facete jocatur. Neque minus gravat animarum medicum, consuetudo vitii, in sceleroso & peccatore pertinax. Morbos animi, ab affectibus distinguit moralis Philosophus. (Morbus est inveteratum vitium & durum. Affectus sunt motus animi, improbabiles, subiti, & concitati, qui frequentes neglectique, fecere pravæ consuetudinis morbum. Sicut distillatio una, nec adhuc in morem adducta, tussim facit; assidua, & vetus phthisim: ita mali affectus crebra repetitione in vitiosam consuetudinem, morbum propè irremediabilem transeunt. Tria morbum corporis ut plurimum irremediabilem reddunt, scilicet dum 1. ægrotus in novos morbos cadit; 2. morbum & dolorem non sentit: 3. remedia non recipit. Eodem modo ratiocinandum est de morbis animi, peccator consuetudine inveteratus est ferè desperabilis & irremediabilis: quia 1. in novos morbos cadit: 2. morbum quo laborat non sentit: 3. remedia necessaria non recipit. II. PARS. Tertull. lib. de Cor. Mill. 4. Cap. 10. Senec. Epist. 78.

1. Anima prava consuetudine ægrotans cadit *exinde scabida etiam in cæteras culpas, & delinquendi non naturales: cùm jam non ex instituto natura, sed ex vitio.* Interdum cadit in similia peccata: interdum in diversa. In similia: Difficillimum est enim, ut qui est furto assuetus, non furetur: qui assuetus est libidini, non luxurietur. Quod denotat Osee Propheta vaticinans: *Quia fornicans fornicabitur terra.* In Græco habetur: *Fornicata est & fornicabitur*; id est quæ fornicata est, fornicabitur; quæ prava consuetudine incensa est libidinum flammis, Tert. lib de An. 38. Osee. 1.

iterum eodem incendio ardebit, quasi gustatæ diu libidines sint vaticinia subsequentium libidinum. Quo alludere videtur Salvianus, *Mala incessabiliter malis addimus. Nos non vicinos nostros tantum ardere videmus: sed & ipsi jam ex maxima nostrorum corporum parte arsimus. Et quid hoc pro nefas! mali est? Arsimus, arsimus, & tamen flammas, quibus jam arsimus, non timemus.* Ac si dicat; Libidinis flamma, non modo præteritum in quo viximus tempus; non modo præsentem quam agimus vitam; sed reliquum vitæ incendio vastat. Fornicatus est, in præterito, & fornicabitur; fornicans in præsenti & fornicabitur: & tam præteritum, quam præsens peccatum, est velut Propheta futuri peccati.

Lib: 6 de Gubernat: Dei.

D. August: in Psal: 33.

Interdum in diversa cadit peccata. (Quia omnis peccator perseverans in peccatis suis, addit peccata peccatis: fecit adulterium, & ne occidatur parat homicidium, addit peccato peccatum. Rursum si ei contigerit facere homicidium, jam qui unum crimen timebat, deò timet, ideò non cogitat minuere quod fecit, sed addere quod nondum fecit. Quærit fortasse & maleficium.) Quod ostendit adhuc D. Augustinus in istud Davidicum: iniquitates manus vestræ conciunant, vel connectunt: *Quia de peccato peccatum, & ad peccatum peccatum; propter peccatum.* Ut furtum fecit, peccatum est. Visus est occidere, quærit eum à quo visus est. Connexum est peccatum peccato. Permiserit Deus occulto judicio occidere eum, quem voluit occidere, sentit sciri, quærit & alterum occidere, connexuit tertium. Dum ea molitur, fortè ne inveniatur, aut quia fecit ne convincatur, consulit Mathematicum: additum est quartum. Respondet fortè aliqua dura & mala Mathematicus, curritur ad haruspicem, ut expietur: respondet haruspex, non se posse expiare, maleficus quæritur. *Et quis omnia possit numerare, quæ connectuntur peccata peccatis?* Nam ut docet Magnus Gregorius, (plerumque unum atque idem peccatum, & peccatum est, & pœna, & causa peccati. Quod melius ostendemus si res ipsas ad medium deducamus: effrenata enim ingluvies in fervorem luxuriæ, plenitudinem carnis instigat; perpetrata autem luxuria, sæpè aut perjurio aut homicidio tegitur, ne humanarum legum ultione puniatur. Ponamus ergo ante oculos quod quidam voracitatis sibi frena laxavit; qua voracitate superatus adulterii facinus admisit: deprehensus autem in adulterio, latentem virum adulteræ, ne ad judicium traheretur, occidit: hoc igitur adulterium inter voracitatem & homicidium positum, de illa videlicet nascens, & hoc generans, peccatum est, & pœna peccati. Peccatum profecto est per semetipsum; pœna verò peccati est, quia culpam voracitatis auxit: causa autem peccati est, quia subsequens etiam homicidium genuit. Unum ergo idemque peccatum est, & pœna præcedentis, & causa culpæ subsequentis; quia & transacta dum exaggerat, damnat; & adhuc sequentia quæ damnari debent, seminat.)

In Psal: 57.

Lib. 25. Mor. cap 9.

Verum ne ulla difficultas inenodata relinquatur; animadvertendum est peccatum per se & formaliter non esse pœnam peccati: Tum quia

Deus

Deus est author pœnæ, non culpæ; culpa non est à causa efficiente, sed deficiente, & agente contra superioris legem; Deus non est causa deficiens, quia non habet superiorem, cui subjiciatur, & à quo reguletur: Tum quia peccatum procedit à libero voluntatis arbitrio: pœna autem non est libera, sed coacta, & voluntati repugnans: Tum quia peccatum nequit esse bonum cum à Deo prohibeatur; pœna vero est bona & à divina Justitia adhibetur: Per accidens tamen unum peccatum potest esse pœna alterius peccati, & hoc potissimum tripliciter: 1. *Ex sua causa* sive intrinseca & ipsi homini inest ut passio: sive extrinseca deforis adveniens, ut dæmonis suggestio, at ad superandam tam passionem & concupiscentiam, quam violentam dæmonis tentationem, non sufficit natura, sed requiritur gratia efficax; quam cum Deus à peccatore inveterato subtrahit, in peccatum facile cadit: & hujusmodi gratiæ efficacis denegatio est pœna peccati acerbissima & justissima. Homo in gratia & Dei benevolentia existens, parata habet suis temporibus gratiæ auxilia, quibus valeat concupiscentiam superare, dæmoni resistere, peccata cavere: at dum Dei efficitur inimicus, & ejus contemptu diutius per pravam consuetudinem perseverat, auxilio gratiæ opportuno quod fuisset obex patrandi criminis, seseredit indignum, & misere ruit in novum facinus quod est pœna sceleris præcedentis. 2. Peccatum potest esse pœna peccati *ex ipsa actus substantia*; quæ tum animæ tum corpori peccatoris molesta est & gravis. Animæ quidem, ut ira præceps, quæ rationem perturbat; ut invidia mordax, quæ cor angit & cruciat. *Iussisti, jussisti Domine, & sic est, ut pœna sua sibi sit omnis inordinatus animus.* D. Aug. l. 4. Conf. c. 12. Corpori etiam, ut opus externum quod corpus fatigat, eique laborem & dolorem ingenerat, ut crapula, luxuria, quod reprobi fatentur: *Lassati sumus in via iniquitatis, & ambulavimus vias difficiles.* Sap: 5. 3. Peccatum est pœna peccati *ex parte effectus consequentis*. Scilicet infamia & gravis ignominia, quæ ex peccato sequitur. Quo sensu ex Apostolo permisit Deus ut Gentiles Philosophi, in idolatriæ pœnam, laxarent concupiscentiæ habenas, suaque corpora nefandis pollucrent criminibus. *Propter quod tradidit illos Deus in passiones ignominiæ.* Rom: 1. Ex his constat quandam esse peccatorum colligationem, & velut catenam, in qua alia sunt causa sequentium peccatorum, alia pœna præcedentium. *Inter primum peccatum apostasiæ, & ultimam pœnam ignis æterni, media quæ sunt, & peccata sunt, & pœna peccati.* D. Aug: in Psal: 57. Quot peccata committit inveteratus peccator, tot sunt pœnæ præcedentium delictorum: (Quid non evertat consuetudo? quid non assiduitate duretur? quid non usu cedat? quanti quod præ amaritudine prius exhorrebant, usu ipso male in dulce conversum est? Audi justum qui lamentatur super hujusmodi: *Quæ prius tangere nolebat anima mea, nunc præ angustia, mei cibi sunt.* D. Bern. lib. 3. de Consid. cap. 2. Job: 6. Primum tibi importabile videbitur aliquid, processu temporis si assuescas, judicabis non adeo grave. Paulo post & leve senties, paulatim post nec senties, paulo post etiam delectabit: ita paulatim in cordis duritiam itur.) His gradibus peccator in sceleribus inveteratur & induratur, & quamtumvis sit gravis

& periculosus morbus quo ejus anima laborat, morbum tamen & ægritudinem non sentit.

Tert lib. 2. ad Nat. 1.

2. *Sed enim multa sunt quibus teneritas conscientiæ obduratur in callositatem voluntarii erroris*: cujusmodi fuit error Judæorum, qui diuturna malitiæ consuetudine fuerunt adeo depravati, ut Christo Domino teste nescirent quid facerent: (Pater dimitte illis: non enim sciunt quid faciunt.) Hæc Redemptoris verba non parvum faciunt interpretibus negotium. Nam si ignorantes fecerunt, cur postulat Salvator ab æterno Patre remissionem delictorum? Venia alicujus delicti venia est: ignorantia autem, eos sufficienter excusat à delicto. Verum quia illa Judæorum ignorantia procedebat ab inveterata persequendi Christum consuetudine, non erat Decidii excusatio, sed potius accusatio. *Usque adeo in hoc malo voluntarij, ut voluntas consuetudinem, & consuetudo faceret necessitatem: necessitas vero usque ad illam vecordiam erumperet, ut nescirent quid facerent.* Idem accidit cæteris peccatoribus, qui dum vitiis assuescunt, à prava consuetudine fiunt coactè voluntarii, libere coacti, cæce oculati: ideo ut peccatorum suorum non perspiciant enormitatem: *habet enim hoc infœlix consuetudo peccandi, ut quantum amplius quisque peccaverit, tanto minus peccata ipsa intelligat, & tanto plus eum peccare delectet.*

Luc. 23.

Arnol. Carnot. de 7. Verb. Dom. in cruce.

Hom. 5. ad Monachos.

D. Bern l. 1. de Consid. c. 2.

Eodem modo philosophandum est de callositate cordis per diuturnam consuetudinem indurati, ac de callo in vulnere obducto. *Vulneri vetusto & neglecto callus obducitur, & eo insanabile, quo insensibile.* Animus prava consuetudine inveteratus durescit, eo insanabilis, quo insensibilis. Hanc cordis duritiē & insensibilitatem, periculosissimam & irremediabilem existimat D. Augustt. *Irremediabile periculum est, sic aliquem vitiis & cupiditatibus frænalaxare, ut se rationem Deo nō memiuerit redditurum: Puto quia magna sit jam peccati pœna, metum ac memoriam futuri perdidisse judicii.* Qui à suo corde judiciorum Dei fugavit notitiam, & suppliciorum gehennæ excussit formidinem, libere atrocissima quæque perpetrat facinora: & ut fatur D. Bernardus: (postquam terribili Dei judicio, prima flagitia impunitas sequitur; experta voluptas libenter repetitur, repetita blanditur: concupiscentia revivisce sopitur ratio, ligat consuetudo, trahitur miser in profundum malorum, trahitur captivus tyrannidi vitiorum, ut carnalium ita voragine desideriorum, dicat insipiens in corde suo. Non est Deus. Indifferenter illicitis pro licitis utitur; jam ab illicitis cogitandis, patrandis, investigandis, animus, manus, vel pedes, non prohibentur; sed quidquid in cor, in buccam, ad manum venerit: machinatur, garrit, & operatur, malevolus, vaniloquus, facinorosus.)

Ser. 20. de Temp.

Tract. de Grad. Humil. cap. 21.

Psal. 13.

In morbis qui afficiunt corpus *gravis & continuus dolor cito habiturus est exitum; aut sanitatem profecto, aut insensibilitatem.* Sanitatem, virtute & efficacia remediorum: insensibilitatem, violentia & acerbitate dolorum. Nam ut subjungit Mellifluus Doctor, *dolor continuus & acerbus, diuturnus esse non patitur. Enimvero cito aut de remedio consolationem recipiet, aut de assiduitate stuporem.* Peccator vitiis assuetus diutius in suo morbo

D. Bern. l. 1. de Consid. c. 2.

morbo perseverat, mutuatur quidem à suis peccatis mentis stuporem, animi insensibilitatem, sed non sanitatem, quia remedia non recipit.

3. In morbis corporis *adversus vetustatem, consuetudinem & necessitatem* nulla fere possunt adhiberi remedia. *Antiquus etiam animi morbus, & mali exercitatio, longitudine temporis obdurata, vix remedium, vel potius animo nullum, reperiet.* Diuturnus corporis morbus non est facile mobilis, quia est in habitum conversus: Sic quoque subjungit Magnus Basilius: *Diuturna peccatis commoratio habitum quendam vix mobilem animis indit.* Illam pravæ consuetudinis stabilitatem denotatam vult sanctus Ambrosius à Zacharia Propheta, per mulierem in medio amphoræ sedentem, talentum plumbi in manu tenentem. (Et ecce talentum plumbi portabatur, &c ecce mulier una sedens in medio amphoræ. Et dixit. Hæc est impietas.) *Iniquitas in talento plumbeo sedet, eo quod fixa in peccato, se ab eo separare non possit. Etenim intenti in errorem, & studiosè flagitiis inhærentes, sedere dicuntur, qui nolunt assurgere, nec audire dicentem: Surgite postquam sederitis.* Ægrotantes longo tempore morbo corporis irremediabiles sunt: Vel quia nolunt audire medicum: Vel quia diuturnus morbus factus est eis velut connaturalis: *cum in naturam & plurimum consuetudo vertatur*: Vel quia diu assueti remediis, nullatenus efficaciam eorum experiuntur; quia honores peccantes medicinarum prædominantur virtuti. Sic Mithridates rex Ponti singulis diebus bibens venenum, ut consuetudine ipsa fieret innoxium, volens postea sibi sumpto veneno necem inferre, ne vivus à suis deprehenderetur hostibus, nequivit: eo quod omne in naturam abiisset venenum. His omnibus modis peccatores inveterati fere sunt irremediabiles: Tum quia *irascuntur cum reprehenduntur*: Tum quia pravi & diuturni habitus quasi innati & ingeniti illis videntur: ut autem belle ait moralis Philosophus, *desinit esse remedii locus, ubi quæ fuerant vitia, mores sunt.* Tum quia diuturna morum corruptio cunctis prædominatur remediis, quæ quantumvis multiplicata & repetita nullius sunt efficaciæ & virtutis, ideo D. Ambrosius subjungit: *An ignoramus quod tantam vim habeat inveterata consuetudo peccandi, ut excludat naturam, quæ cum sit medicabilis ad salutem, tamen corroborata tempore, passionibus irremediabilis invenitur?* Verum quia desperati morbi corporis aliquando sanantur, videamus an inveterata consuetudo possit esse remediabilis.

Tert. l. 1. ad Nat. 19. D. Basil. in Caten. Patr. Græc. apud Cordenii. Cap. 51 In Psal. 1. D. Basil. ibi. D. Aug. Ser. 44. de Verb. Dom. Epist. 73.

Peritissimi medici morborum corporis *habentes observationem inveteratam*, nihil non tentant, ut ægrotantibus conferant sanitatem: Quod tribus remediorum generibus exequi nituntur: 1. Morbidis suadent vitæ regimen & ut à noxiis abstineant, hortantur: 2. Communi utuntur methodo, & contraria contrariis curare satagunt. Tandem 3. Chimiam ad auxilium vocant, & inusitata & extraordinaria adhibent remedia. Tria hæc remediorum genera, sunt pravæ consuetudini adhibenda: 1. Consulenda est vitiorum cessatio. 2. adhibenda contrarium virtutum exercitatio: 3. invocanda divinæ potentiæ operatio.

III. PARS. Tert. lib. de Cor. Mil. 2.

Tert. l. de vel Virg. 1, D. Aug Ep. 1. ad Volusian.

1. Quemadmodum *consuetudo in usum corroboratur*, ita cessante usu consuetudo debilitatur & infirmatur. *Magni quippe est ingenii, revocare mentem à sensibus, & cogitationem à consuetudine abducere.* Sed longe majoris est sapientiæ, abducere mentem à cogitatione, voluntatem ab affectione, & manum, ab operatione vitiorum, quæ ad praxim redacta consuetudinem roborant. Sicut enim ex diuturno vitiorum usu efficitur consuetudo peccandi, ita ex illorum non usu & cessatione destruitur. Ejusmodi autem vitiorum non usus: quamvis difficilis videatur, successu tamen temporis facilis reperitur. *Grave cernitur omne quod incipit, sed postquam ab hu desuescere ceperit, usus tollit difficultatem, invenitque facile esse, quod impossibile ante putavit.* Per non usum vitiorum, & cessationem delictorum *impetus mala consuetudinis frangitur, & paulatim repressus extinguitur.* Quot fuerunt homines libidinibus dediti, ebrietatibus obnoxii, juramentis assueti, qui per non usum pravas illas fregerunt consuetudines? Hoc modo D. Bernardus nobilem convertit Francum ita luxuriæ cœno immersum, ut nullo non die sese fœde coinquinaret; multis rationibus ab infami illa voluptate dimovere tentarat; verum cum neque commonitionibus neque minis & terroribus quidquam proficeret, dicente libidinoso, sibi impossibile ab his sordibus abstinere, modum quo eum à probrosa illa consuetudine extraheret cogitavit D. Bern. *Quæso*, inquit, *saltem aliquales cum Deo inducias facito, ut minus ad triduum.* Annuit ille. Triduo autem expleto, urget Bernard. *Nunc in Deiparæ honorem tantundem præsta*, ipse Bernardi votis obtemperans. Tertio Bernardus: *Semel adhuc has inducias posco in honorem omnium Sanctorum.* Ille rursus eos paciscitur donec sponte Bernardo se inclinans diceret: *Nolo amplius diurnas; sed perennes cum Deo inire inducias.* Tantum potest non usus ad tollendam pravam consuetudinem usu comparatam, ut de semetipso asseveret D. Augustinus: *Iuravimus & nos passim, habuimus istam teterrimam consuetudinem & mortiferam, dico charitati vestræ, ex quo Deo servire cœpimus, & quantum malum sit in perjurio vidimus, timuimus vehementer, & veternosissimam consuetudinem timore franavimus.* Quantum vero hoc timore profecerit, & non jurando consuetudinem jurandi dedidiscerit, aliorsum declarat sanctus Augustinus: (Scio grave esse consuetudini vestræ, sed & grave fuit consuetudini nostræ: timendo Deum abstulimus jurationem de ore nostro Ecce vobiscum vivimus, quis nos audivit aliquando jurantes? Numquid non consueveram quotidie jurare? nihil mihi facilius est quam non jurare. Hoc ideo admonui charitatem vestram, ne dicatis, quis potest?)

D Bernard. Epist. 1.

D. Aug. l. 6. de Musica c. 11.

Serm. 28. de Ver. Apost.

Serm. 10. de Decollat. S. Ioan. Bapt.

Mortis formidine ægrotus vinum bibere, & lautissime epulari assuetus, abstinet tum ab assuetis epulis; tum à vino sibi jucundissimo. Supplicii timor furem à latrocinio, & inimicum ultionis cupidum ab homicidio revocat: quin imo, ebriosus metu veneni à potu temperat, scortator metu pestis, aut luis venereæ ab scorto & prostibulo cavet: & timor divinæ majestatis, metus ultimi judicii, formido gehennæ, & ignis æterni, non revocabunt peccatorem à prava consuetudine? Profecto

Veterno-

veternosissima consuetudo, timore frænatur, frænata restringitur, restricta langue-scit, languens emoritur, & mala consuetudini bona succedit; tum per non usum consuetudinis malæ; tum per oppositionem & exercitationem consuetudinis bonæ. D. Augustin. serm. 181 de Verb. Apost.

3. Medici contraria contrariis curare moliuntur, calida frigidis temperant, plenitudinem evacuatione sublevant. Medicorum æmulans methodum, *consuetudini etiam consuetudinem opponam*. Qualitas quantum vis intensa, per contrariam qualitatem remittitur: & quo magis ista accrescit, tanto plus illa decrescit: Aqua verbi gratia multum calida, si ab illa removeatur ignis, & commisceatur aquæ frigidæ, vel gelu exponatur hiemis tempestate; paulatim à calore deficit, & novos jugiter frigoris gradus suscipit. Consuetudo peccandi est velut prava qualitas per varios actus acquisita, inveteratus habitus exercitio & usu comparatus, nam ut fatur Tertullianus, *exercitata vitia & usu virosa, atque ita massaliter solidata* efficiuntur vitiosa hoc est fortiora, majora. Quo sensu aliorsum de vite ait, *ambit viriosius*. Ad infringendam hanc fortitudinem quam vitia ab usu & exercitio mutuantur; duo præstanda sunt: 1. Cessandum est à pravo illo usu qui vitio confert robur: 2. exercenda est virtus huic vitio opposita. *Non dat natura virtutem, ars est bonū fieri; virtus non contingit animo nisi instituto, & edocto, & ad summum asperdua exercitatione perdocto: Omnis habitus & facultas, ait Epictetus, assiduis actionibus conservatur & crescit.* Vitium assiduis actibus creverat, & conservatum fuerat cum virtutis detrimento: Nam vitii accretio fuit virtutis diminutio, vitii etiam acquisitus habitus fuit destructio habitus contrariæ virtutis: Non dissimiliter dum accrescit virtus, vitium decrescit, & virtutis adeptio, est vitii ruina & destructio. Tert. l. de veland. Virg. L. adv. Valent. c. 16 L. de An. Senec. Epist. 9

Virtutum duo sunt genera. Quædam infusæ, aliæ acquisitæ: Illas habemus à Deo; istas exercitio & usu acquirimus. Habitus virtutum Theologalium nobis largitus est Deus in baptismate: habitus virtutum moralium exercitio & actibus repetitis comparamus. *Nempe ejusmodi, non natura virtutes, sed usus facit.* Ad virtutes morales, vel ad vitia, animæ *ex se indifferentes esse noscuntur.* In hominis est libertate, aut sectari virtutes, aut studere vitiis. Nam, ut subjungit D. Bernardus alloquens Eugenium Summum Pontificem: *Tuum est aut abutendo & confundendo, facere vitia: aut bene ordinatè, utendo, facere virtutes.* Sunt qui innata abutentes libertate, à primis annis dediti sunt vitiis, in quibus usque ad finem vitæ perdurarunt. *Novum hoc monstri genus est, esse aliquos in morte vitiosos.* Sunt etiam nonnulli qui ab ineunte ætate vacarunt virtutibus, in quibus usque ad extremam senectutem perseverarunt. *Morum insignia, & ornamenta virtutum in illis procul dubio cernimus senibus, qui ab ipso tyrocinio primæva ætatis, usque ad perfectum virum disciplinis cælestibus exercitati, per viam Domini fortiter cucurrerunt.* Vitia longo usu & exercitio comparata radicitus hærent, neque nisi cum difficultate possunt evelli. *Nō miremur tarde erui, qua alte jacent.* Alludit Philosophus moralis ad arbores, quæ quo profun- D. Bern l. 2. de Consider. 11 D. Bern. ibid. Salv l. 7. de Provid. D. Bern. Tract. de Ordine vitæ c. 1 Senec. l. 7. quæst. Natur.

L. 2. de ira c. 12

fundiores jecerunt radices, eo difficilius eradicantur. Verum ut ipsemet alior sum ait: (nihil est tam difficile & arduum, quod non humana mens vincat, & in familiaritatem adducat assidua meditatio: nullique sunt tam feri, & sui juris affectus, ut non disciplina perdomentur. Quodcumque sibi imperavit animus, obtinuit. Quidam ne unquam riderent, conseuti sunt. Vino quidam, alii venere, quidam omni humore interdixere corporibus. Alius contentus brevi somno, vigilia se infatigabilem ostendit. Didicerunt alii tenuissimis & adversis funibus currere, & ingentia vixque humanis tolerata viribus onera portare, & in immensam altitudinem mergi, ac sine ulla respirandi vice perpeti maria. Mille sunt alia, in quibus pertinacia impedimētum omne transcendit, ostenditque nihil esse difficile, cujus sibi ipsa mens indefessum studium indixerit.) Unde postquam D. Chrysostomus plures eosque admirabiles tum animi, tum corporis habitus adduxit, studio & usu comparatos, concludit: *Hæc quæ cogitatu impossibilia esse videntur, facta sunt arte possibilia.* Arduæ quæque difficultates, exercitio & assiduitate domantur. (Cogita compeditos primo ægre ferre onera & impedimenta eorum: deinde ubi dedignari illa, sed pati proposuerunt, necessitas fortiter docet, consuetudo facile.) D. Augustinus ita peccatis assueverat, ut de se fateatur: *Reformidabam quasi mortem, consuetudinis mutationem*; & tamen vacando virtutibus, ita pravam vitiorum abdicavit consuetudinem, ut subjungat: *Quam suave mihi subito factum est, à suavitatibus nugarum abstinere, & quas dimittere metus fuerat, jam dimittere gaudium erat.* Similem in pluribus aliis factā consuetudinis mutationem asseverat adhuc D. Augustinus. *Novimus, videmus quotidie: videmus homines pessima consuetudine permutata, vivere melius quàm vivunt qui reprehendebant. Videmus multos, novimus multos* à prava ad bonam consuetudinem immutatos vel per non usum, & vitii cessationem; vel per usum, & virtutis contrariæ exercitationem, vel per efficacem gratiam, & virtutis divinæ operationem.

Homil 19 ad Popul. Senec l. de Tranquill. Vit. cap 10 L 7. Confess. 6 L 8 Confess. 11

Tract. 49 in Joan.

Tert. lib 4 adv. Marc. 8.

3. *Remediator valetudinum* Christus Dominus quæcumque animæ peccata sanare potest; etiam quæ ab hominibus irremediabilia videntur. Sicut enim morbus qui ex sua natura est incurabilis, virtute divina sanari & curari potest; ita etiam peccatum quod ex sua natura est irremissibile, quia continēt ea per quæ remitti potest, est per Dei omnipotentiam & misericordiam sanabile & curabile, & interdum de facto sanatur & remittitur. Ad sanandum quodvis peccatum Dei gratia requiritur: ex D. namque Augustino, *Prævaricata lege quam in paradiso data est, nascitur homo ex Adam cum lege peccati & mortis: quæ tamen nisi mala posteà consuetudine roboretur, facilius vincitur, non tamen sine gratia Dei.* Peccata ignorantiæ, infirmitatis, vel subreptionis, facile sanantur. Ad illa curanda requiritur duntaxat ordinarium gratiæ auxilium: at ubi est *consuetudo confirmatrix*, ordinarium gratiæ auxilium non sufficit, extraordinaria, & *gratia potentiore opus est.* Et ob hanc causam, ut acute animadvertit D. Chrysostomus, in obsequentem & sceleroſum Adamum festinan-

Tert. l. de Cor mil. 4 D. Aug. l. de præd. sanct.

nanter Deus quærit & vocitat, ne diuturna ulceris consuetudo; irremediabile redderet vulnus. *Mox ut vidit, quod factum fuerat, & ulceris magnitudinem, ad opitulandum festinavit, ut ne ulcus grassando fieret incurabile vulnus. Id circo ut præveniat, accelerat; & velociter crescenti ulceri adest*; quia inveteratum ulcus difficillime sanatur. Irremediabile peccatum in Eugenio Pontifice metuens D. Bernardus, sic eum alloquitur: *Hinc prorsus, hinc tibi timui semper, & timeo, ne dilato remedio, dolorem, vel non sentiens, vel non sustinens, periculo te irrevocabiliter desperatus immergas.* Hom. 17

Lib. 1. de Consi. c. 8

Verum (*sicut sunt peccata minima, sunt mediocria, sunt & magna: sic est misericordia parva, mediocris & magna.* Peccata minima, sunt peccata venialia; peccata mediocria sunt peccata mortalia, quæ concipiuntur in corde, nec transeunt ad actum; peccata magna sunt peccata opere completa, & diuturna consuetudine inveterata. Peccata minima parva misericordia indigent, possunt enim remitti, vel per sacramentalia, vel per actum contritionis, seu amoris Dei: mediocribus peccatis mediocris misericordia necessaria est, scilicet quæ statim peccantes admittit ad pœnitentiæ sacramentum: at longa peccati consuetudo *difficilius prorsus res, & soli divinæ virtuti possibilis. Magnus ergo peccator, magna misericordia opus habet: nec est jam liberari nisi in manu fortis.* Magnam illam misericordiam demonstravit Christus sanando Paraliticum triginta & octo annos habentem in infirmitate sua. Ut autem animadvertit Hugo Carensis, ille languidus specialiter significat inveteratos peccatores in peccatis. *De talibus enim profundis peccatoribus sanat Dominus aliquando.* Magnam illam misericordiam demonstravit adhuc Christus; fœtentem & quatriduanum suscitans Lazarum. Per sepulcrum autem Lazarum significatur peccator inveteratus, qui *tabe corrumpitur, & mole consuetudinis pragravatur; nec ad ipsum tamen resuscitandum, minor est virtus Christi.*

D. Bern. ser. 13. de Divers.

D. Bern. ibid.

Joan. 5

D. Aug. Tract. 49 in Joan.

Paralitico sanato præcepit Christus, ut tolleret grabatum suum: *per grabatum autem in quo jacebat languidus, significatur prava consuetudo, per quam jacet homo in peccato.* Hæc autem tollenda est à peccatore magna Dei misericordia sanato. Sepulchrum in quo tumulatus jacebat Lazarus, &, ut fatur D. Augustinus, *moles illa imposita sepulchro, ipsa est vis duræ consuetudinis, qua premitur anima, nec resurgere, nec respirare permittitur*: qua per veram pœnitentiam sublata, anima resurgit, à vinculis peccatorum solvitur, respirat gratiam, spiritum, & vacans virtutibus, cœlesti gloria digna efficitur.

Strab. Fuld.

Serm. 44 de Verb. Dom.

CONCIO QUINTA.

Ter: l. adv Herm: 1

CÆcus homo *sine lumine*, oculorum ministerio privatus. Sicut autem in homine duo sunt oculorum genera, ita sunt duæ cæcitatis species. Homo ex corpore materiali, & anima spirituali compositus, habet & oculos corporeos, & oculos spirituales. Dum privatur lumine corporeo, & usu oculorum qui in facie residunt, corporalem patitur cæcitatem: dum orbatur lumine spirituali quo mens illustratur, cæcitatem sustinet spiritualem: & hæc mentis cæcitas tanto est infœlicior, quãto anima est corpore dignior: Quãta ejus infœlicitas, sæculi homines non satis recognoscunt. *Quotus quisque est qui intelligat infœlicitatem hominis cujus cor cæcum est? Tollantur illi oculi corporis, omnes homines miserum dicunt: perdat oculos mentis, sed tamen circumfluant omnia temporalia, fœlicem appellant, sed qui similiter oculos mentis perdiderunt.* Merito D. Augustinus oculis mentis orbato; proclamat illos qui corporalẽ cæcitatem infœliciorem cæcitate spirituali existimant. Quantum autem aberrent à vero, inde patet: Tum quia oculos corporis cõmunes habet homo cum muscis, formicis, & culicibus, oculi verò mentis sunt illi communes cũ Angelis; imo cum ipso met Deo. Quo argumento Magnus Antonius consolatur Didimum Alexandrinum, corporis cæcitatem ægre ferentem. *Miror prudentem virum ejus rei dolere damno, quum formica & musca, & culices habent; & non latari illius possessione, quam Sancti soli & Apostoli meruerunt.* Tum quia oculi corporis persæpe sunt incentiva vitiorum, & multoties accendunt concupiscentiæ ignem. Quare Petrus Abbas Claravallensis, qui ex morbo oculorum perdiderat unum, per jocum dicere solebat: (Unum de inimicis amisi, & plus à residuo, quàm à perdito, formido.) Gentilis quoq; *Democritus excæcando semetipsum, quod mulieres sine concupiscentia aspicere non posset, & doleret si non esset potitus, incontinentiam emendatione profitetur.* Ideo belle ad propositum subjungit D. Hieronymus; *Multo melius est spiritu videre, quàm carne; & illos oculos possidere, in quos festuca peccati non possit incidere, quàm illos qui solo visu, per concupiscentiam possunt homines in interitum gehennæ mittere.* Tum quia corporalis cæcitas, mentis acuit aciem, & intellectus visum illustrat. Quapropter deturbato & cæcato Saulo Christianorum hosti infensissimo, dixit Dominus: *Eris cæcus & non videns, ut melius videas & intelligas.* Tum quia visu corporis orbantur etiam amici Dei, ut constat ex Tobia, qui ut refert D. Ambrosius; *fraudari magis se doluit obsequiorum, quàm oculorum munere; nec cæcitatem pœnam, sed impedimentum putabat.* Cæcitas verò mentis in solis peccatoribus reperitur. Omisso itaque homine visu orbato, producatur in medium peccator, 1. mente excæcatus: 2. tenebris obnubilatus: 3. ad visum & lucem revocatus.

D. Aug. in Psal. 68

D. Hier. Epist. 33

Tert: Apol 46

D. Bern. de vit. S. Mal. c. 6.

27 L. de Tobia c. 2

I. PARS. Tert. de Pœn. 1.

Multum sane infœlices peccatores *cæci sine Dei lumine* gratiæ lumine pri-

privati. Qualis autem sit peccatoris cæcutientis miseria & infelicitas, trinâ ratione colligi potest. Scilicet ex nobilitate intellectûs, qui divinâ privatur luce; ex dignitate cœlestis luminis quo orbatur intellectus, & ex malis quæ hujusmodi sequuntur cæcitatem. 1. Intellectus est prima animæ potentia, sol animi, magister artium, pater scientiarum, subjectum fidei, luminis gloriæ receptaculum, quo illustratus divinam clare intuetur essentiam : 2. Lumen quo privatur cæcutiens peccator, est donum cœleste, gratia supernaturalis, participatio divinæ lucis, divinum auxilium, sine quo sufficiens non est homo aliquid boni ex semetipso cogitare : 3. Cæcitas cordis adeò est scelerosa, ut eam D. Thomas numeret inter reprobationis effectus. (Excæcatio ex sui natura ordinatur ad damnationem ejus qui excæcatur, propter quod ponitur inter reprobationis effectus.) Ad miseram illam & infaustã mentis cæcitatem ducitur homo, 1. diaboli malitiâ : 2. divinâ justitiâ : 3. propriâ nequitiâ. 1.2.q.79.a.4

1. *Majores tenebras habet mundus, quæ hominum præcordia excæcant.* Dæmon vocitatur ab Apostolo princeps tenebrarum: Tum quia infinite distat à DEO, qui est lumen indeficiens, *DEVS est lumen, nos sine illo tenebræ.* Tum quia pars ejus est in inferno, ubi sunt exteriores tenebræ: Tum quia tenebris præsidet. Nimirum idololatriæ & infidelitatis peccato. Christus autem Dominus *eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filii dilectionis suæ*: Uti Christus est vera lux, ita regnum ejus, est regnum lucis. Tum quia, ut fatur Apostolus, est *mundi rector tenebrarum harum.* Sumit ibi mundum, non pro mundo universali, ex cœlo & terra composito, sed pro hominibus impiis & iniquis, quos tenebris involvit. Erga hominem quem pretiosis virtutis & gratiæ gazis despoliare vult diabolus, eodem modo se habet, ait D. Chrysostomus, ac fur qui nocturnum in domo vult facere latrocinium : Nam imprimis omnes faces extinguit, ut in tenebris securius furetur, neque ab ullo dignoscatur : Non absimiliter dæmon animam deprædari volens, gratiæ lumen extinguere nititur, mentem excæcare molitur. Tert. l. ad Marc: 1 Ephes. 6 D. Aug: in Ps: 26 Colos. 1. D. Aug. In Ps. 54 Hom. 11 in 1. Cor.

Marcion per principem aeris hujus intelligit, non diabolum, sed mundi Creatorem. Verum, ut bene advertit Tertullianus, *hæc non cadunt in Creatorem*: quia ut Apostolus ad Ephesios scribens, air, *illos delictis mortuos in quibus ingressi erant, secundùm principem potestatis aeris hujus, qui operatur in filiis incredulitatis.* DEUS autem Creator *nec princeps potestatis aeris dicetur, qui est princeps potestatis sæculorum. Nunquam enim præses superiorum de inferioribus notatur, licet & inferiora ipsi deputentur. Sed nec incredulitatis operator videri potest, quam ipse potius à Judæis & à nationibus patitur.* Inde concludit. Tertullianus Apostolum, per principem aeris hujus, intelligere diabolum. *Si autem & est in quem magis competant, utiq, magis hoc Apostolus sit. Quis iste? sine dubio ille, qui ipsi Creatori filios incredulitatis obstruit, aere isto potitus sicut dicere eum profert, & refert: ponam in nubibus thronum meum; ero similis Altissimo. Hic erit diabolus, quem & alibi, (si tamen ita & Apostolum legi volunt) DEVM avi* Lib: 1. ad v. Marc. 17

hujus agnoscemus. Ita enim totum sæculum mendacio divinitatis implevit.

Alludit Tertullianus ad Apostolum, qui & diabolum hujus sæculi Deum
2.Cor 4 appellat: *Deus hujus sæculi excæcavit mentes infidelium*; dicitur non Deus simpliciter, & absolutè, sed cum addito Deus hujus sæculi; id est hominum sæcularium seu sæculariter viventium; & sæcularia sectantium. *Quia sæculum*
Tert. l. de Spect: 15 *DEI est; sæcularia autem sunt diaboli.* Neque hominum sæculariter viventium diabolus est Deus creatione, sed duntaxat perversitate, suggestione, tyrannide, exemplo, quos his aliisque modis excæcat. Obsessa civitate Jabes Ga-
L.1.Reg. 11 laad à Naas Ammonitarum rege, ad eum: *Omnes viri Jabes: Habeto nos fœderatos & serviemus tibi; respondit ad eos Naas Ammonites: In hoc feriam vobiscum fœdus, & eruam omnium vestrûm oculos dextros.* Hoc modo, ait Theodoretus, volens eos inutiles reddere in agendo in posterum bello: cum enim sæuto tegeretur siniſter oculus, dextro privati, cæco impetu irruissent in hostes. Anima nostra duobus velut potitur oculis; dextro scilicet & siniſtro: Dexter est, quo erigitur ad divina, & contemplatur cœlestia, siniſter est quo caduca & temporalia respicit; ad mundana & sæcularia mentis aciem dirigit. Diabolus Deus hujus sæculi peccatoribus dextrum oculum eruit, ne cœlestia & divina considerent, illæsum siniſtrum oculum relinquit, ut cœlestibus cæci, terrenis existant oculati.

Judic. 16 Diabolus idem præstat peccatoribus & sceleroſis quod Philistæi Samsoni, & Nabuchodonoſor Sedeciæ regi. Audientes Philistæi captum Samſonem amore Dalilæ, convenerunt eam & dixerunt: (Decipe illum, & disce ab illo, in quo habeat tantam fortitudinem, & quomodo eum superare valeamus, & vinctum affligere. Cumque moleſta esset ei, & per multos dies jugiter adhæreret, spatium ad quietem non tribuens, defecit anima ejus, & ad mortem usque lassata est. Tunc aperiens veritatem rei, dixit ad illam, Ferrum nunquam ascendit super caput meum, quia Nazaræus, id est, consecratus DEO sum de utero matris meæ: si rasum fuerit caput meum, recedet à me fortitudo mea, & deficiam: Illa dormire eum fecit super genua sua, & in sinu suo declinare caput: vocavitque tonsorem, & rasit septem crines ejus, & cœpit abigere eum, & à se repellere, statim enim ab eo fortitudo discessit. Quem cum apprehendissent Philistiim, statim eruerunt oculos ejus, & duxerunt Gazam vinctum catenis, & clausum in carcere molere fecerunt.) Homines debellare volens diabolus, 1. eos temporalium amore sufflammat: 2. ea à quibus mutuantur robur & fortitudinem resecat, nimirum Sacramentorum usum, Missæ & verbi DEI auditum, orationes diurnas, spirituales lectiones, proborum conversationes, eleemosynarum largitiones, ægrotorum
Tert. l. de Pat. 1 & afflictorum visitationes & consolationes, aliaq; bona opera: 3. sæcularium amore succensos, viribus destitutos, debellat & vinculis onerat: 4. oculos eruit, ne amplius cœlestia valeant contemplari: 5. *cæci vivunt*: tandemque 6. molem rotant: *In circuitu impii ambulant*, & de vitiis in vitia labuntur

L.4.Reg. 25 Obsederat Nabuchodonoſor rex Assyriorum Jeroſolymam, civitatem

circum-

circumvallarat, munitiones erexerat, aditus omnes ad commeatum occluserat, fameque obsessos enecabat. Rex Sedecias, cum regiis mulieribus & pueris suis intempesta nocte, per clandestinam portam erupit, in fugam se dedit, sed ab hostibus in planitie Jericho comprehensus, & vinctus ad Nabuchodonosor cum filiis ductus, immanis rex duos liberos in conspectu patris trucidari jussit, ipsumq; Sedeciam oculis orbavit, & catenis vinctum in Babylonem traxit. Quod Sedeciæ rex Assyriorum, hoc peccatori *malignus spiritus, subductis prius bonis operibus, intelligentiæ lumen tollit.* Sedecias lingua Hebraica *justus Domini*, hominem justum denotat, qui à diabolo in valle Jericho, in loco inconstantiæ & mutabilitatis suæ, deprehenditur: tum ornamentis regiis exuitur, nempe virtutum gemmis, sanctitatis pallio, & gratiæ diademate: liberos amittit, scilicet merita sua, quæ velut liberos bene operando parturierat; orbatur oculis, sapientiæ cœlestis lumine, quo superna perspiciebat; tandem vinctus catenis, nimirum reatu peccati, ducitur in Babylonem, id est locū confusionis æternæ, nisi DEUS magna sua misericordia deperdita restituat liberalitatē. Verū redeamus ad præfatū Pauli locum, quē non eodem modo explicant Auctores: *Stimus quosdam sensus ambiguitatem pati posse, de sono pronuntiationis, aut de modo distinctionis, cum duplicitas eorum intercedit. Hanc Marcion captavit sic legendo: in quibus Deus ævi hujus: ut Creatorem ostendens Deum hujus ævi, alium suggerat DEVM alterius ævi.* Verum quā immerito ex loco Apostoli Marcion duos inferat deos, unum hujus ævi; aliū alterius ævi, belle demonstrat Tertullianus, duplicem Apostoli afferens explanationem: Unam, qua per Deum hujus ævi, intelligendus est non creator, sed diabolus: *Possum, & in totum contentionem hanc præterüisse simpliciori responso: Pra manu erit hujus ævi dominum, diabolum interpretari, qui dixerat Propheta referente: Ero similis Altissimo, ponam in nubibus thronum meum, sicut & tota hujus ævi superstitio illi mancipata est, qui excæcat infidelium corda, & imprimis apostata Marcionis.* Et hæc est communis Apostoli interpretatio, quam passim novi interpretes cum Angelico Doctore sequuntur. Alteram interpretationem prodit Tertullianus, Apostolum de vero DEO omnium opifice locutum asseverans. *Nos contra sic distinguendum dicimus. In quibus DEVS; dehinc ævi hujus, excæcavit mentes infidelium; in quibus Judæus infidelibus; in quibus opertum est aliquibus Evangelium, adhuc sub velamine Moysi.* Tertullianus ita distinguit Pauli propositionem, ut ly *ævi hujus* non appellet ut dicitur in Logicis, supra ly *DEVS*, sed supra *infidelium mentes.* Quasi dicat Apostolus, DEUS omnium Creator & opifex excæcavit mentes infidelium ævi hujus; nempe Judæorum: *illis enim DEVS labiis diligentibus eum, corde autem longe absistentibus ab eo, minatus fuerat: Aure audietis, & non audietis: Oculis videbitis, & non videbitis. Et auferam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentiū irritam faciam.* Hæc explanatio est etiam Theodoreti, D. Chrysostomi, Theophylacti, & Anselmi. Quia non solum Judæos Christum credere nolentes; sed alios adhuc peccatores in suis sceleribus inveteratos excæcat non solum diaboli malitia, sed adhuc divina justitia,

Petr. Dam l. 2 Epist. 5

Tert. l. 5 adv. Marc. 11

Corn. à Lap. In 2. Cor. 6. 4.

Tert. ibid L. 1. Conf. 18 *3. Ita, etsi hujus ævi DEVS, sed infidelium hujus ævi excæcat cor*, ut fatur D. Augustinus: *Lege ineffabili spargens pœnales cæcitates super illicitas cupiditates.*

D. Aug l. 5 contr. Jul. c. 3 Ut autem aliorsum philosophatur D. Augustinus, *cæcitas cordis & peccatum est, qua in DEVM non creditur: & pœna peccati, qua cor superbum digna animadversione punitur; & causa peccati, cum mali aliquid cæci cordis errore committitur.* Mentis cæcitatem, quæ peccatum est, consistit; in actuali vel contemptu lucis, vel peccatoris rebellione adversus lucem, hanc non efficit Deus, aliàs esset author peccati: mentis verò excæcationem, quæ est pœna peccati, estque vel illuminationis incapacitas, vel luminis privatio seu denegatio, operatur Deus. *Aversos punit cæcitate. Vindicat enim primo in anima aversa à se, exordium pœnarum, ipsa cæcitate. Qui enim se avertit à lumine vero, id est à DEO, jam cæcus efficitur; nondum sentit pœnam suam, sed jam habet.* Cæcitas quæ peccatum est, est aversio peccatoris à DEO, qui est lumen mentis, cæcitas quæ pœna peccati est, est denegatio luminis à DEO facta peccatori. Mentis itaque cæcitas non solum est simplex carentia lucis; sed etiam pravus affectus quo quis illustrationes divinas libere repellit; vel eis obstaculum ponit, ne illuminetur. Quare hominem hortatur D. Augustinus:

D. Aug. Serm. 38 de Verb. Dom.

Tract. 2. in Joan. *Noli cadere in peccatum, & non tibi occidet hic sol. Si tu feceris casum, tibi faciet occasum.* Quasi dicat, si non feceris peccatum quod est mentis cæcitas, neque DEUS tibi subtrahet suum lumen: Verum si in cæcitatem mentis peccando ceciderit, DEUS tibi faciet occasum, suamque in pœnam tui sceleris denegando lucem, tuam excæcabit mentem. Hanc cæcitatem minabatur Moyses Israelitis, nisi divina servarent mandata. *Percutiet te DEVS cæcitate:* non quidem cæcitate corporis, quam nunquam passi sunt; sed cæcitate mentis, qua *mulctatos se sapientia, & intelligentia & oculorum & aurium fruge* sæpe sæpius experti sunt. Quare Isaiæ præcipit DEUS: *Excæca cor populi hujus, & oculos ejus claude: ne fortè videat oculis suis, & convertatur, & sanem eum.* Quod dilectus asseverat Discipulus, Evangelici Prophetæ referens verba: *Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Isaias: Excæcavit oculos eorum, & induravit cor eorum: ut non videant oculis, & non intelligant corde, & convertantur, & sanem eos.* Eundem adhuc locum referens Paulus, postquàm asseruit quod plerique ex Judæis *excæcati sunt*, non quidem in corpore, sed in mente: quia *dedit illis DEVS spiritum compunctionis; oculos ut non videant, & aures ut non audiant usq; in hodiernum diem.* Quin imò ipsemet Christus testatur se in judicium mundi venisse, *ut qui non vident, videant, & qui vident, cæci fiant.* Non est mirū quod Deus mentes illuminet, sitq; causa illuminationis. Nam ut fatur Greg. Nazianz. *DEVS summū & inaccessibile lumen est; naturam omnem ratione prædita illuminās hoc in intelligibilibus, quod sol in sensibilibus.* Sol oculis corporis lucē diffundit, quâ illustrati, sensibilia possint videre: Deus mentes illuminat, eisq; videndi præstat facultatem: non est ergo mirabile quod Deus sit causa illu-

Deut. 28 Ter. Apol 10 Capt 6 Joan. 12 Rom. 11 Joan. 9 Orat. 40

illuminationis. Verum prorsus est stupendum, quod etiam sit causa excæcationis; quod tamen negari non potest, nisi Prophetarum, Evangelistarum, Spiritus Christi, negetur auctoritas. *Hæc si probari exigis, ea prædicationes in præsenti sustinet adhibere, quæ interim ignorabilem probem Christum, & hoc breviter dum ostendunt omnem vim intellectus ademptam à populo à creatore. Auferam, inquit, sapientiam illorum, & prudentiam prudentium eorum abscondam. Et, Aure audietis, & non audietis: & oculis videbitis, & non videbitis, incrassatum est enim cor populi hujus, & auribus graviter audierunt, & oculos concluserunt; ne quando auribus audiant, & oculis videant, & corde conficiant, & convertantur, & sanem eos.* Alludit Tertullianus ad Isaiæ locum, à Joanne & Paulo relatum; ubi DEUS se excæcaturos Judæos asseverat, quod præsertim accidit post Christi Domini adventum. Tert.lib.5 adv.Marc. 6

Erraturis in eum principalibus sapientibus eorum, id est Scribis; & pudentibus eorū, id est Pharisæis: pariter & populo auribus auditurо, & non auditurо, utiq; Christum docentem: & oculis visurо, & non visurо, utiq; Christum signa facientē: secundùm quod & alibi. Et quis cæcus, nisi pueri mei? Tert.

Scelerosi igitur Judæi, justo DEI judicio excæcati *non agnituri & non intellecturi, ablatis agnitionis & intelligentiæ auribus, sapientia & prudentia.* Idem accidit Christianis de gratia, & servitute DEI, in peccatum, & diaboli tyrannidem, lapsis. *Excæcati sunt famuli DEI*: DEUS quippe in pœnam suorum criminum excæcavit eos, non infundendo malitiam, sed subtrahendo gratiam quæ est lux animæ. Quod sol est oculis, idipsum gratia DEI est mentibus. Si omnimoda lux solis tolleretur ab oculis corporis, excæcari dicerentur, quia nullo modo possent videre; quanto magis excæcantur mentes, quibus divina denegatur illustratio? In illa hypothesi, sol excæcaret; efficeretque tenebras, non positive per realem aliquem influxum, sed dumtaxat negative, per cessationem illuminationis. Ita DEUS non positive, sed negative solummodo excæcat, efficitque tenebras, non aliquid agendo, sed cessatione actionis, & subtractione illustrationis: præsertim cum magnum sit discrimen inter illuminationem solis, & gratiæ divinæ illustrationem. Sol enim tantummodo detegit objecta visibilia, non tamen corporibus præbet oculos, neque oculis præstat facultatem videndi, neque eum illis active velut causa partialis concurrit ad visum. Divina autem gratia, veritates illustrat & visibiles reddit; menti ad illas videndas oculos præstat, & sublevatam adhuc & illustratam mentem, ad videndum adjuvat. Deinde Sol ex necessitate illuminat: unde cum adest impedimentum etsi non illuminet, quia tunc obex ponitur ejus illuminationi, nec potest illuminare: quia tamen tale impedimentum, nec ipse posuit, neque tollere potest; proprie loquendo nequit dici causa excæcationis: DEUS autem causa excæcationis dicitur, quia non necessario, sed liberè illuminat, potestque tollere obicem illuminationis à peccatore positum, non tamen tollit, & quia non vult: & quia peccator non meretur. *Sic excæcat, sic obdurat DEVS, deserendo & non adjuvando, quod occulto judicio facere potest, iniquo non potest.* Tert.l.5 adv.Marc 16

D.August. Tract.53. in Joan.

De infidelibus Judæis & à DEO excæcatis sic fatur Tertullianus: *Hanc*
Lib. 3 adv. Marc. 6 *enim obtusionem salutarium sensuum meruerant, labiis diligentes DEVM, corde autem longè absistentes à DEO.* Merito etiam peccatoribus subtrahit DEUS gratiæ suæ lucem, non quidem sufficientis, quam largitur cunctis, sed efficacis, quam justè denegat scelerosis. 1. *Justum est ut lumine privetur quo facile uti ad bene operandas res poterat, sed per malitiam noluit.* Quod parabola
D. Aug. l. 10 de lib. arb. talentorum denotatur, ubi magister collata ad negotiandum talenta abstulit à servo illo desidioso, qui ea in terra absconderat, neque ullo modo ad
Matth 25 negotiationem adhibuerat: Si unus ex domesticis vestris præceptis obtemperans deferret quotidie matutinis horis, facem seu lucernam, ad cameram filii vestri, ut studio vacaret, vobisque diceret, per tres annos huic officio diligenter invigilavi; at in vanum, nam filius vester nullo modo acceptat facetutitur, sed usque ad nonam horam somno indulget; nonne prohiberetis servo, ne amplius lucernam deferret? A multis annis DEUS offert peccatori gratiæ suæ lumen, neque ex illo, virtuti stupet: nonne meretur, ut DEUS moveat candelabrum suum, eique subtrahat gratiam, quam inutilem reddit? 2. Merito DEUS suam denegat peccatori illustrationem, ut de injuria gratiæ factæ vindictam sumat: Peccatores quasi ex industria, divinæ lucis
Tert. l. 1 ad Nat. 19 Cap. 24 Cap: 21 D. Greg. l. 5. Mor 24 rejiciunt radios. *Scire non voluit quo magis rei sitis.* Horum contemptum declarat Jobus: *Ipsi fuerunt rebelles lumini.* Deinde in quo consistat hujusmodi rebellio demonstrat: *qui dixerunt DEO: Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus. Quapropter justo DEI judicio qui prius sciendo rebelles sunt postmodum cæcantur.* 3. Æquissimum est ut iisdem DEUS utatur mediis ad puLeg Sanctimus Cod de pœnis. Can. ibid. niendum peccatorem, quibus usus est peccator ad offendendum DEUM. Ut enim fatur in jure civili: *Sancimus ibi esse pœnam, ubi noxa est.* Sic in suo
3. quæst 6. Sap. 11. Lib. 2. Machab. 13 edicto loquuntur Imperatores Arcadius & Honorius. Idem sanctum est in jure Canonico: *Ibi semper causa agatur, ubi crimen admittitur.* Quod confirmatur Sapientis oraculo: *per quæ peccat quis, per hæc & torquetur.* Sic Menelaus exercitus regis Antiochi dux, igne combustus est (*& quidem satis juste; nam qui multa erga aram DEI delicta commisit, cujus ignis & cinis erat sanctus, in cineris morte damnatus est.* Sic prima pœna qua mulctati sunt Ægyptii, fuit cõversio aquarum Nili in sanguinẽ. *Justo DEI judicio factum est, ut de illo fluvio*
D. Augustquæst. 9. in Exod. Orig. Hom 2. in Cant. *sanguinem biberent, in quo infantum Hebræorum sanguinem fuderant.* Sic Pharaonis cor induratum est, ad ipsius puniendam erga Israelitas duritiam. *Indurasse dicitur cor Pharaonis quod talis fuerat materia cordis ipsius; qua præsentium solis justitia, non ea parte qua illuminat, sed ea qua adurit & indurat, exceperit. Propter hoc sine dubio, quod & ipse affligebat Hebræorum vitam in operibus duris.*
Judic. 1 Sic Adonibesec amputatæ sunt manuum & pedum summitates, quia ipse eas septuaginta regibus amputarat. *Septuaginta reges amputatis manuum ac pedum summitatibus, colligebant sub mensa mea ciborum reliquias; sicut feci, ita reddidit mihi DEVS.* Sic Samson cujus oculi Dalilæ vulnerati fuerant amore

amore, unde importune suum urgebat pattem (hanc mihi accipe, quia placuit oculis, justo DEI judicio à Philistæis captus oculorum passus est orbitatem. Ut enim ait Abulensis, *teneri potest, quod peccaverit Samson, accipiendo uxorem de Philistinis, quia erat contra legem, & quod merito eruti fuerint oculi ejus.* Sic peccator sectans tenebras, & divinam rejiciens lucem, & ipse *luminum amissione mulctatus est*, & excæcatus: tum à divina justitia: tum à propria & voluntaria nequitia. Tert. l. de Idol. 9

3. Teneo testimonium cæcitatis, id est accusso cæcitates quas in sua mente patitur peccator; non solum diabolicam malitiam, neque adhuc divinam justitiam: sed voluntariam ipsius nequitiam. Diabolus peccatores excæcat præsertim libidinosos. *Corvus est diabolus, qui in cadaveribus primum oculos petit, quia in hominibus carnalibus intellectum discretionis extinguit; & sensum mentis evertit.* 2. Peccatores etiam DEUS illuminat & excæcat; quod præfiguratum vult D Ambrosius in Elizæo, ad cujus preces filio viduæ Sareptanæ contulit visum, & militibus exercitus Assyriorum influxit cæcitatem. *Nec mirum si adversariis cæcitatem intulit, qui famulo largitus est claritatem: & si hostibus aufert visum, qui ministro præstat aspectu.* Tandè peccator excæcat semetipsum; & ut fatur Cyrillus Alexandrinus, *ipse sibi oculos eruit, & destitutus lumine mentis in foveam iniquitatis agitur præceps.* Magnum profecto est discrimen inter corporis & animi cæcitatem: Corporis cæcitas, ait Philosophus, meretur compassionem: cæcitas verò mentis, condemnatione & supplicio est digna. Nullus unquam legislator, judex, aut rex condemnavit cæcos, quibus aut natura denegarat visum, aut casus aliquis oculorum abstulerat visum. Ejusmodi corporis cæcitas est potius de infelicitate lugenda, quam culpanda de crimine: At dum peccator suis sceleribus rationis radios obtenebrat, fidei lucem rejicit, ne Christianas veritates conspiciat; gratiæ lumini resistit ne à suis criminibus respiscat: non solum lugendus est ut miser, sed etiam ut reus damnandus: quia cæcitas mentis quam paritur, à depravata eius voluntate procedit: juxta istud Sapientis. *Excæcavit eos malitia eorum.* Uti visio corporis non potest produci si potentia sit vitiata & sauciata, aut si lumine non sit illustrata, ita visio mentis nequit produci ab intellectu male dispositio, & lumine ad videndum necessario destituto; malitia autem voluntatis, peccatoris mentem corrumpit, & ne illustretur, gratiæ lumen rejicit. Tert. l. de Spect. 16 Hug. Vict. l. de Bestiis cap: 35 L. 4. Reg. 6 Seren: 86 Lib. 6. in Joan. 28 Sap. 2.

Christianis tres lucis species largitur DEUS, nimirum rationem, fidem, & gratiam actualem: at malitia & prava voluntate excæcati neque ratione, neque fide, neque gratia illustrantur. Non ratione, quia ea uti nolunt, ut liberius & diutius suis vacent sceleribus, unde cuivis peccatori excæcato oculo rationis competit istud Davidicum: *Noluit intelligere, ut bene ageret.* Non 2. fide; nam à veritatibus quas docet ultro avertunt oculos, ad instar impudicorum senum, qui ut in scelerosso contaminandæ Susannæ proposito perseverarent, *declinaverunt oculos, ne viderent cælum.* Non 3. gratiæ lumine, quia non solum *quasi* Ps. 35 Dan 13 Job 34

Job 24 *de industria receſſerunt ab eo, non ſolum* reſtiterunt & fuerunt *rebelles lumini*, ſed etiam adverſus illud pertinaciter pugnaverunt.

Eſt velut aliquod initum certamen inter DEUM & peccatores. DEUS peccatoribus offert gratiæ lumen, eos ſtimulat, urget, aggreditur; non ſecus ac ſol ſuis radiis oculos ultro clauſos ut videant: at peccatores ne à divino gratiæ auxilio vincantur, duo præſtant. Primo, fugam capiunt aves lucifugas æmulantes, quæ *ſolem totis viribus fugiunt, dum neq; ortum ejus expectant, neq; ante occaſum ejus evigilant. Sic & iſti ſolem intelligentiæ & juſtitiæ Domini omni ex parte fugiunt oriturum: ſicut & aves lucifugæ, quibus & ipſi congruentiſſima ſimilitudine comparantur.* Guillel: Par. Tract de Fide & Moribus. Secundo quia ſæpeſæpius fugientes perſequitur gratia, arma ſumentes ei ſeſe opponunt, cum ea decertant, velut cum Job 24 hoſte infenſiſſimo, qui eorum cupiditates & crimina nititur interficere. *Si ſubito apparuerit aurora arbitrantur umbram mortis.* Alludit Propheta ad quoſdam populos adeò diei oſores, ut ad ortum ſolis, adverſus illum vibrent ſagittas, ad debellandam vel ſaltem obnubilandam ejus lucem: En verum ſpecimen peccatorum, magis tenebras, quàm lucem amantium, qui gratiam non recipiunt, gratiæ reſiſtunt, & adverſus gratiam certare præſumunt.

Eodem modo ratiocinandum eſt de oculis cordis, ac de oculis corporis. Oculi corporis non illuminantur à ſole: Vel 1. quia ponitur impedimentũ, ne recipiant lucem. (Merito enim *radius ſolis domum illius non illuminat, qui radius ejus feneſtras & oſtia, aliosque introitus omnes claudat & obſtruat.*) Vel 2. quia ſol eis non lucet, unde *patent oculi, nec vident*: Nam ut ſubjungit Pariſienſis antiſtes (*nox eſt ubicunq; non lucet ſol iſte viſibilis.*) Vel 3. quia ſol ob nimium lucis ſplendorem, oculos debilitat, & interdum excæcat. *Nam etiam lux ſolis ſubita poſt tenebras, ſplendore nimio inſtatis oculis non oſtendit diem, ſed potius facit cæcutatem.* Ex Philoſopho ſiquidem à Guillelmo Pariſienſi relato, *extrema corrumpunt ſenſum, ſicut vehementia ſolaris luminis, vel offuſcat, vel obtenebrat viſum.* Quomodo tempore quo Græci Conſtantinopolitanum tenebant imperium, rei imò & innocui Principes excæcabantur per laminas igne excandeſcentes juxta ipſorum oculos appoſitas: ſic enim integris remanentibus oculis, videndi amittebatur facultas. Quomodo etiam Bernardus Italiæ rex, & Caroli Magni nepos, excæcatus eſt à fulgore pelvis aureæ radiis ſolis objectæ: coactus enim in eam aciem figere, nec retorquere, diuturno radiorum igne luceque inſolenti vilum amiſit. Quomodo adhuc ad clypeum nitidiſſimum ſoli oppoſitum, ſeipſum excæcâſſe dicitur Democritus. Nec mirum, quia ut philoſophatur Pariſienſis antiſtes, *reflexio radiorum ſolarium ex ſpeculo concavo, berillo, cryſtallo & vitro ignita eſt, & adurens obviantia nubila: propter adunationem, multiplicationem ac denſationem luminis ipſius in ſpeculo concavo, & rebus aliis nominatis.* His tribus modis non illuminantur oculi mentis: 1. quia peccator ponit obicem & impedimentum oblato lumini gratiæ. *Filius DEI non eſt abſens etiam à mentibus impiorum, quamvis eum non videant; ſicut nec ulla lux videtur oculis præſen-*

Guillel: Par. Tert. l. 2 ad Nat. 1 Tert l. de Trinit. 2 P. 2. Par. 1. de Univerſo c. 22 Pontan. in Bellariis. Li. de Fide & Moribus c. 1 D. Aug: Epiſt 120 ad Honor.

fentata cæcorum. Cæci præsentem non intuentur lucem; non defectu lucis quæ illuminat oculos ad videndum apros, sed ex defectu cæcorum qui recipiendæ lucis non sunt capaces. Eodem modo peccatores voluntaria malitia excæcati, non vident, non ex defectu gratiæ quæ præsens est, sed quia depravata voluntas eos excæcavit; *sicut sol à cæcis, quamvis eos suis radiis quodammodo vestiat, sic à stultitia tenebrum lumen DEI non comprehenditur.* Hujus causa est peccatum, quod viam gratiæ obstruit & concludit. Merito enim & justissime fit: quod DEI judicio, DEI adjutorium non obtinet, qui illud obtinere non curat: meritoque gratiæ divinæ cor illius ad illustrandum non ingreditur, qui obicem illi opponit peccati. Quemadmodum homines propriis manibus lumen solis visibilis ab oculis suis declinant, & avertunt: sic peccatores mali, operibus suis, Solis invisibilis radios, hoc est dona gratiarum & virtutum, à cordibus suis declinant, & avertunt. Quod enim sunt manus interpositæ inter solem & oculos ad obtenebrandos eos, hæc sunt opera mala inter solem intelligentiæ atque justitiæ, & oculos cordis ad eos obstruendos.) 2. Quia lux gratiæ est absens, nec mentem illuminat. (Quemadmodum nox est ubicunque non lucet sol iste visibilis, sic & nox spiritualiter est ubicunque non lucet sol intelligentiæ, & in omni regione cordis quam non illuminat. Et sicut soli vident solem visibilem, apud quos dies est: sic soli vident solem intelligibilem apud quos spiritualiter est dies de illuxione & irradiatione ipsius.) Peccatores autem propriâ malitiâ excæcati, sunt in nocte non in die: Justo namque judicio DEUS culpabilem illorum cæcitatem, pœnali mulctat cæcitate: *Cui & competit zelus ipse error decipere, quos veritate non cepit.* Quod intelligendum est non positivè quasi DEUS decipiat & inducat errorem, *quia neq; perversitas, neq; fallacia, DEO congruit,* sed permissive tantum, quia permittit ut peccatores qui veritatem non receperunt, labantur in errores: Quomodo intelligendus est D. Chrysostomus præfatam peccatorum pœnam ab enumeratione deducens: (Annon est peccatum, & pœna peccati, ubi legitur: Dominus immisit eis spiritum erroris, ut faciant quæ non conveniunt, sicut seducitur ebrius? An non est peccatum, & pœna peccati, ubi DEO dicit Propheta: Quid errare fecisti nos de via tua? Obdurasti corda nostra, ut non timeremus te. An non est peccatum, & pœna peccati, ubi legitur de Gentibus quas debellavit Josue, quia per Dominum factum est confirmari cor eorum, ut obviâ irent ad bellum Israel, ut exterminarentur? Annon est peccatum & pœna peccati, quod non audivit Roboam rex plebem bene monentem? Quia sicut Scriptura loquitur, erant conversi à Domino, ut statueret verbum suum, quod ei locutus in manu Prophetæ. Annon est peccatum, & pœna peccati, in quo scriptum est, Amasiam regem Juda noluisse audire regem Israel bene monentem, ne procederet ad bellum? Sic enim legitur: Et non audivit Amasias, quia à DEO erat ut traderetur quoniam quæsierat DEUM Edom.) Tandē 3. quia nimio luminis splendore excæcātur, Dæmō vocitatur

D. Aug. l. de peccat. merit. c. 25

Guiliel. Par. Tract de Fide & moribus c. 2

Guillel. Par. ibid.

Tert. lib. 5 adv. Marc. 16

Ter. l. adv. Prax: 11

Hom. de Adamo & Eva.

Rom. 1
Isai. 63
Isaia. 64
Josue 10
L. 3. Reg. 12
2. Paral. 10
2 Paral. 25

Psal.10 tum tenebrarum princeps,tum *damonium meridianum*:quia interdum tenebris;interdum lucis(plendore excæcat homines,auri fulgore avaros;mulieris decore,impudicos;dignitatum (plédore,(uperbos. Nam ut belle ad propo-

Ser.Dom. 3.Adv. (itum fatur Albertus Magnus : *Superbia (ive vana gloria,e(t quaſi quoddam fulmen excæcans oculos anime* : *Sicut enim fulmen quamdam brevem claritatem habet,(ed tamen teneris creaturis valde nocuam* : *ita etiam e(t de (uperbia,qua (uperbi lucere volunt in hoc (eculo per elatam (uperbiam.* Ambitio, arrogantia,vana gloria,(uperbia,(icut fulmen claritatem haber,non illuminans,(ed excæcans.Hoc fulmine diabolus excæcavit primos parentes. Mox ut divinam ambierunt (imilitudinem (ibi à dæmone pollicitam, mentis amiſerunt lucem,fueruntque tanta cæcitate mulctari,ut (ub ficulneis foliis delitescentes

D.Aug. (er.18.de Verb. Dom. (e divinis oculis occultare exiſtimarent.*Cùm haberet Adam cor (anum pure conſcientia,gaudebat ad præ(entiam Dei:poſtquam peccato oculus ille (aucia tus e(t, cæpit lucem formidare divinam,refugit in tenebras,atque in den(a lignorum, veritatem fugiens,umbras appetens fucatis illis (plendoribus.* Hac etiam tempestate excæcat diabolus peccatores,qui delictorum nocte obtenebrantur.

II. PARS. Tert. l.2 ad Nat.5 De Div. nom c.4 Gregor. Naz.orat. 40 *Sol dei de (uo cumulat.* Ut autem docet Dionysius Areopagita, *clara expreſſaque divinitatis imago e(t magnus hic (ol,totus lucens,ac (emper (plendidus.* Etenim (Deus (ummum & inacceſſibile lumen eſt; eo ſe magis contemplandum nobis præbens,quo accuratius animos purgaverimus , eo rursus magis amandum,quo magis contemplati fuerimus: eo denique magis cognoſcendum,quo magis amaverimus.)Homini dedit Deus oculos corporis,& oculos mentis,oculos corporis (ole (enſibili illuminat , oculos mentis,(ole

Ser.18.de Verb.Dô. intelligibili illuſtrat,quare ſic hominem D. Auguſtinus alloquitur : (Fecit autem te Deus,ô homo,ad imaginem ſuam. Daret ne tibi unde videres ſolé quem fecit,& non tibi daret unde videres eum qui te fecit , cùm te ad imaginem ſuam fecerit? Dedit & hoc,utrumque dedit tibi.) Ad videndum materialem ſolem,dedit tibi oculos corporis,ad cognoſcendum ſolem intelligibilem,dedit tibi oculos mentis.De quo gloriari vales cũ Propheta regio:

Pſal.4 *Signatum e(t (uper nos lumen vultus tui Domine.* Sicut ſigillum ſui formam imprimit & exprimit in cera,aut quavis alia materia apta ad expreſſionem: ita lumen Dominici vultus nobis impreſſum,& in nobis expreſſum dicitur. In

Tert.A- pol. 21 magno mũdo coruſcat dies,*medium orbem (ignante (ole*, ſigillariis ſcilicet fulgorum radiis : ſeu affectare videtur exprimere ſoles,ſuiq; imaginem,quaſi impreſſo ſigilli typo,in rebus ſculpere:Deus quoque ſol intelligibilis ſuæ lucis imprimit vultum,ut quemadmodum ſigillum ceræ impreſſam exprimit ſigilli formam,& impreſſam refert imaginem;ſic homo divina luce impreſ-

L.4 Allegor.c.12 ſus,tanquam imago lucida ſigillaris prototypi exprimat lucem : per lumen autem illud divini vultus,ſignatum ſeu ſculptum in homine Hugo Victorinus divinam gratiam intelligit,quæ animæ impreſſa reſculpit divinã imaginem,quam primævi delicti error devenuſtaverat. Quid illuſtrius, quàm hominem inſigniri nitore vultus divini , & divinis illuſtrari fulgoribus?

Pec-

Peccator tamen squalens horrore delicti, jubar illud divini vultus, gratiæ beneficio sibi impressum, obtenebrans, 1. in nocte incedit. 2. Deum non agnoscit: 3. cæcum se esse nescit.

1. *Sicut lumen aliquo obstaculo impeditum manet, sed non comparet si tanta densitas obstaculi fuerit: ita & bonum in anima à malo oppressum pro qualitate ejus, aut in totum vacat occultata luce, aut qua datur radiat, inventa libertate.* Tert. l. de An. 41

Philosophatur Tertullianus de lumine gratiæ quæ mentem illuminat, ex comparatione solaris lucis quæ illuminat corpus: (Lumen aeris quod est à sole, & minuitur & augetur, secundùm dispositiones aeris: & secundum interposita, rara scilicet aut densa: destruitur etiam per interposita: sicut in nocte per interpositam terram: & de die etiam per interpositionem terrestrium corporum, & lumini imperviorum sive impenetrabilium.) Nam sol vel 1. obscuratur per nubem, quæ est addensatus vapor, è locis humentibus ad mediam aeris regionem, æstu solis & astrorum evocatus: vel 2. obtenebratur, totaliter aut ex parte ex deliquio per interpositionem lunæ, facto: vel tandem 3. occultatur, per noctem, è nostro hæmisphærio discedens: Eodem modo lux gratiæ sanctificantis, aut obnubilatur, aut obtenebratur, aut occultatur: 1. Obnubilatur per peccata venialia, per quæ *non tam extinguitur, quàm obumbratur.* Peccata namque venialia non extinguunt gratiam: 2. Obumbratur per eclipsim, dum interponitur inordinatus mundi amor per lunam denotatus, *sicut deliquium solis & lunæ, ita & animæ*, & justus à gratia sanctificante, in læthale cadens peccatum. 3. Occultatur per noctem peccati, in qua vivit scelerosus, *qui enim delinquit, non in lumine est, sed in tenebris;* Guillel. Par. p. 2. p. de Universo c. 111 Tert. l. de An. 41 Tert. l. de An. 44 Tert. l. de Pudic. 18.

Multiplici autem ratione peccata, tenebræ nuncupantur: 1. Quia tenebræ sunt privatio gratiæ, peccator *sicut luce, ita & vita orbatur.* 2. Sicut qui in tenebris ambulant, nihil vident, & sæpe sæpius impingunt, ita peccatores in via salutis cæcutiunt; & crebro impingunt, *quibus nulla est lux.* 3. Tenebriones uti noctuæ oderunt lucem, *solem noctuæ nesciunt, oculi aquilæ sustinent.* (Qui male agit, odit lucem, & non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus.) *Qui sunt filii noctis & filii tenebrarum; qui omnia mala operantur, usque adeo filii noctis sunt, ut timeant videri quæ operantur.* Unde peccator vocitatur *lucifuga bestia.* 4. Quia lucem odientes tenebras amant, unde dicuntur *eversores luminum.* Quod declarat Chrysologus expendens istud dominicum: Lucernæ ardentes in manibus vestris: *Quia semper ad innocentiæ testimonium lucerna nocturna portantur in tempore: & sicut vitiis amicæ semper sunt tenebræ, ita lucernæ semper inimicæ criminibus.* 5. Quia à tenebrosa & *cæca in totum* mente procedunt, quæ malitia voluntatis excæcata ex errore practico judicat sibi hic & nunc indulgendum esse cupiditati, absque cœli & bonorum æternorum jactura; quæ summa est cæcitas. 6. Quia in tenebris & in nocte fiunt. *Malum semen in caligine seminatur: bonum amat lucem.* Unde quemadmodum *socia semper sunt boni operis lucerna*, ita tenebræ pra- Tert. hib. adv. Valent. 14 Tert. l. de Idol. 15 Tert. l. de An. 8 D. August. Tract. in Joan. Tert. lib. adv. Valent. 3 Tert. Apol. 7 Serm. 24 Tert. l. de An. 32 Tert. l. de An. Chrysol. ser. 24

Job.24 Apolog. 7 pravi operis sunt comites. *Oculus adulteri observat caliginem*: & ob hanc causam Tertullianus *lenones tenebras* nuncupat, quia scilicet lasciviæ lenocinantur. 7. Quia si non auctorem, saltem instigatorem habent diabolum: *Quem legis avenarum superseminatorem, & frumentaria segetis nocturnum interpolatorem.* Insidiatorem sed in tenebris; *insidiatur in abscondito, quasi leo in spelunca sua.* Furem & animarum prædonem, sed sopitam lucem, & lucernam extinctam, observantem, hominum hostem, nigra in nocte, Andabatarum more modoque pugnantem; piscatorem & ingeniosum venatorem mortales in tenebris, suis retibus involventem, crudelissimum tyrannum mancipiis oculos eruentem; quapropter criminosum servorum diaboli opus, à Divo Dionysio appellatur *obscurum & illune vitium.* Tandem 8. quia ad æternas gehennæ & orci tenebras ducunt peccatores, *quibus ignes imminent, illis competunt & testimonia tenebrarum, & auspicia pœnarum.*

Tert. l. de An. 16 Plu. De Eccles. Hier. c. 2 Tert. l. de Idol. 15

Idem accidit peccatoribus, qui suis criminibus denuo Christum crucifigunt, & in semetipsis velut interimunt, quod scelerosis Judæis, qui Christi attentarunt necem: Generali solis deliquio Judæorum Deus punivit crudelitatem. *Eodem momento dies subducta est.* & (tenebræ factæ sunt super universam terram.) *Densis tenebris splendor solis extraordinarie nocti subditi diem.* Eodem momento quo sol splendidioribus coruscabat radiis, vel ordinariam lucem denegat Judæis, illis occidit in meridie, obscuris tenebris mundum obvolvit, & ita obscure funestatur, ut à sexta hora usque ad nonam, universa terra prodigiosæ noctis operta fuerit caligine. Sane æquissimũ erat, ut cœlum sententiam ferret adversus crudeles Judæos, qui justitiæ solem & siderum regem temerario ausu condemnaverant; merito densissimis obvoluti fuerunt tenebris, qui lucis auctorem agnoscere noluerunt; æquum erat ut sol contra naturæ ordinem denigraret suos radios iniquis Judæis, qui contra leges rationis & æquitatis in Dei mortem conspiraverant. Quos jure insequitur S. Leo. *In vos ergo Judæi, cœlum & terra sententiam tulit; vobis sol virtutem suam diemq; subtraxit, & recedente à legibus suis ministerio creaturæ, vestra obcæcatio, vestra est significata confusio.* Non absimili pœna mulctantur peccatores, mox ut læthali peccato consentiunt, in illis deliquium patitur justitiæ sol; & juxta commination em Prophetæ *dies illa vertatur in tenebras, obscurent eam tenebræ; occupet eam caligo. Noctem illam tenebrosus turbo possideat.* Dies gratiæ, qui eos illuminabat, in obscuram immutatur noctem; tenebræ succedunt luci, & coreorum involvunt caligine; *digni quidem carere luce, & pati carcerem tenebrarum.*

Tert. Apol. 21 Matth 27 S. Leo ser. 2. de Pass. Job. 2 Sap. 18

Quanta sit hæc pœna, aliquo modo colligi potest ex jactura venustatis qua noctis tempore privatur mundus, quam belle declarat Tertul. *Dies moritur in noctem, & tenebris usquequaque sepelitur; funestatur mundi honor; omnis substantia denigratur, sordent, silent, stupent cuncta, ubique justitium est: ita lux amissa lugetur;* verum ut sapienter D. Ambrosius, *non sunt tales tenebræ noctis, quales illæ sunt, quæ de confusione veniunt peccatorũ.* Tunc enim dies gratiæ moritur

Lu. 2. de Ref. Car. 12

ritur in peccati nocte; tunc intellectus, ratio, cor & voluntas tenebris usquequaque sepeliuntur; tunc hominis funestatur honor, nimirum sanctitas qua nitebat, Dei filiatio qua splendebat, virtus qua micantius coruscabat, & meritum quo abundantius ditabatur; Tunc omnis substantia denigratur; nam anima denigrata est super carbones, & omnis ejus decor versus est in horribilem fœditatem: Tunc sordent, silent, stupent cuncta, nã conscientia contaminatur, lingua à divinis laudibus silet, manus opera cœlo digna nõ facit; & sicut feræ noctis tẽpestate grassantur, & cuncta devastant: *Posuisti tenebras & facta est nox, in ipsa pertransibunt omnes bestiæ silvæ*; ita mox ut dies gratiæ extinctus est, & nox peccati occupavit animam peccatoris, dæmones, passiones, cupiditates infurgunt, omnia depopulantes; dæmones, illum pro voluntate ad malum impellunt, passiones absque ullo fræno laxatæ immoderate efferuntur ad amorem, adodium, iram, invidiam, alioſque inordinatos motus; cupiditates indesinenter anhelant post vanos mundi honores, impuras veneris voluptates, perituras terræ divitias. Et ut fatur Chrysologus de obtenebratis peccatoribus loquens: Ita passionum gravantur pondere, *ut nihil in eis remaneat ex luce, sed tota pene perfidia nocte fuscantur.* Ps. 103. Serm 63

Inter atrocissima quæque ingenia pœnarum quæ à tyrannis passi sunt Martyres, nullum adeo intolerabile Tertulliano videtur supplicium, ac dẽsissimæ quibus in ergastulis obvolvebantur tenebræ *teterrimo lucis exilio*. Et inter pœnas quibus in hoc mundo Deus punit peccatores, majorẽ existimat D. Augustinus mentis tenebras, & cordis cæcitatem. Multis plagis olim Ægyptios percussit Deus: magna absque dubio fuere flagella, conversio aquarum in sanguinem, tanta ranarum multitudo quæ non solum replebant cãpos, sed in domos & cubilia intrabant: universa terra Ægypti in ciniphes immutata: omne genus muscarum homines cum jumentis stimulantiũ: pestis mortifera animantia cuncta inficiens: ulcera turgentia crudeliter Ægyptios torquentia: grandines & tonitrua terrorem cordibus incutientia: cõgeries locustarum omnia ligna corrodentium. Verum quantumvis præfatæ plagæ sint atroces, quasi non sunt comparabiles palpabilibus tenebris quibus Deus percussit Ægyptios. Scriptura facta illas dũtaxat horribiles appellat. *Facta sunt tenebræ horribiles in universa terra Ægypti*; erudire nos volens hoc loquendi modo, inter omnia supplicia quibus in sæculo divina justitia punit peccatores, majus esse mentis cæcitatem, & tenebras quibus involvuntur: & quas habent circa se, juxta se, contra se, intra se; & infra se. 1. Circa se habent tenebras mundi. *Habet mundus iste noctes suas, & non paucas: quid dico, quia noctes habet mundus, cùm pene totus ipse sit nox, & totus semper versatur in tenebris? Nox est Judaica perfidia, nox ignorantia paganorum, nox hæretica pravitas, nox etiam Catholicorum carnalis animalisque conversatio. An non nox ubi non percipiuntur ea quæ sunt spiritus Dei?* 2. Contra se habent tenebras, nimirum dæmones tenebrarum Principes. *Diabolus nox est; nox est angelus satana, etsi se transfiguret in angelum lucis*, qui non nisi in tenebris, utraque nocte o- L de Res. Car. 8 L de Nat. & Grat. cont. Pelag. Exod. 10 D. Bern. Ser. 75. in Cant. D Bern. ser 41. in Cant.

peratur, in quo multum à mundi conditore discriminatur: Deus in mundi molitione, primum dixit: *Fiat lux*: diabolus econtra clamitat: *Fiat nox*, fiat caligo, & addensentur tenebræ. 3. Habent tenebras intra se, nempe diabolum in corde inhabitantem; qui *obturatis humani sensus foribus, spelunca sua latebram pectus fecit & paravit humanum.* Hoc namque discrimen agnoscit Magnus Basilius inter justos & peccatores, quod justi in cordibus suis deferunt characteres lucis, propria Spiritus sancti manu exaratos & cusos: peccatores verò in suis cordibus habent litteras à dæmone, sed atramento scripras. *Cor quidem justorum descriptum est, non atramento, sed Spiritu Dei vivi: cor autem iniquorum, non Spiritu Dei viventis, sed atramento lucis inimico, quod congener est & affine tenebris.* Tandem infra se habent tenebras, nempe infernum, in quem tenebrosus & cæcus detruditur peccator, nam ut fatur D. Augustinus, *à tenebris somniorum, excipient eum tenebræ tormentorum.*

Chrysol. serm. 52

In cap. 10 Isa.

In Ps. 48

Homines quantumvis audaces & intrepidi, horrent tenebras, & timent in nocte, Verumtamen *tenebræ metuenda sunt morum, non oculorum: & si oculorum, non exteriorum, sed internorum: unde discernitur non album & nigrum, sed justum & injustum.* Virtus & vitium, infernus & cœlum; diaboli servitus, & Dei dominium; damnationis periculum, & salutis medium. Expostulo autem à timidis illis peccatoribus, qui exteriores duntaxat oculorum, non interiores mentis pertimescunt tenebras, quid metuant in nocte. Forsan fures & latrones formidant? Nonne diabolus fur est & latro, qui in tenebris omnes gratiæ & virtutis furatur divitias? In nocte fortasse metuunt larvas, neque habitare audent in domibus, in quibus horribiles illæ apparent figuræ? Annon diabolus est phantasma aspectu horribile? Metuunt fortasse insidias? Annon diabolus insidiatur in abscondito? Metuunt fortasse ne eos aggrediantur inimici sui. Annon dæmones hostes infensissimi *paraverunt sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obscuro rectos corde?* Cruentam fortasse metuunt mortem? Annon diabolus in tenebris peccatoris, interimit animam, eique crudele infligit tormentum? *Quod nocte irrogatur supplicium, atrocius esse solet ac amarulentius.* Fratres si tot damna timetis, nocturnas furis illius fraudes, insidiatoris astutias, inimici insidias, tyranni atrocitates: *date Domino Deo vestro gloriam antequam contenebrescat, & antequam offendant pedes vestri ad montes caliginosos.* Salutare illud monitum non audiunt peccatores, qui crimimbus obtenebrati, Deum non agnoscunt, neque colunt.

D. Aug. Tract. 25 in Joan.

Pſal. 10

D. Basil. in c. 15 Isa.

Jer 13

2. *Hic erit homo interior habens oculos, quibus Deum videre debuerat.* Interiori homini tres oculos & tres luces largitus est Deus, quibus eum posset cognoscere; nimirum rationem, fidem, & gratiam. Ratio est lux, quapropter homo à Græcis vocitatur Phos, id est, Lux, quia pollet lumine rationis: *ratione enim logici, id est, rationales, & sumus & dicimur.* Fides est lux, ideoque baptismus in quo nobis datur habitus fidei, nuncupatur ab Apostolo illuminatio, quia per illud sacramentum translati sumus *de umbra ad solem*; scilicet

Tert. l. de An. 9

Oecum. in Caten. 2. Tim. 1

licet de ignorantia & mendacio ad veritatem & lucem. Gratia est lux: etenim Deus est lumen; gratia autem habitualis est participatio divinæ naturæ: & Christiani gratia sanctificati, sunt *ad solem uncti*, quia cum unctione gratiæ, & participatione dominici nominis splendoribus solis justitiæ illustrati sunt. Lux rationis sapientem distinguit à stulto; cujus mens inordinatis passionum motibus obscuratur. Lux fidei Christianum Catholicum ab infideli seu hæretico discriminat, qui in ignorantia & errore versatur. Lux gratiæ justum discernit à peccatore peccati tenebris involuto: lux rationis Deum in creaturis velut primam causam in suis effectibus conspicit. Lux fidei, Christianas veritates, quæ mentis aciem superant, agnoscit. Lux gratiæ, ad fugam mali, & boni persecutionem inducit. Ut autem *cæli ambitus, nunc subdio splendidus, nunc sub nubilo sordidus* apparet; sic tres illæ luces fulgent in justis, in peccatoribus verò obnubilantur. Lux rationis obumbratur passionibus, *cupiditas rationi terrorem induxit*, neque divinas perfectiones in mundo splendescentes considerat: *Eadem caligine* fidei lux obnubilatur: neque ad religionis mysteria attendit. *Nescit oculus, quod agnoscit.* Lux gratiæ extinguitur & peccator cæcutit non secus ac homo *effossis luminibus orbatus.*

Tert l. ad Mart. 3

Tert. lib. 3 adv. Marc. 13

Tert. l. de Pall. 2 Theodor. q. 25. in l. 1. Reg.

Tert. l. de Pudic. 7

Tert. l. 2 ad Nat. 1

Tert. l. de Trin. 29

Secundum Medicos quatuor sunt quæ corporis offendunt oculos, & visum impediunt. Nimirum ventus, fumus, pulvis & ignis. Ab iisdem etiam oculis mentis patiuntur caliginem aut cæcitatem. Ventus seu fumus vanitatem significat, pulvis avaritiam denotat, ignis libidinem demonstrat. Fumus vanitatis superbos obscurat; pulvis avaritiæ, mundanorum cor obnubilat; ignis luxuriæ impudicos excæcat. Quod non ignorantes Gentiles sic fantur apud Clementem Alexandrinum: *Plutus cum aliquos plus aliis videntes acceperit cæcos facit. Hinc à Poetis prædicatur ab ortu cæcus.* Plutus divitiarum Deus cæcus est, & avaros cæcat: non secus ac Japiter superbos, & Venus libidinosos. Verum Gentilibus prætermissis, patres Ecclesiæ unanimi consensu cæcitatis mentis originem à vitiis & peccatis oriundam demonstrant. *Superbia, malitia, obtrectatio, invidia, quæ sunt opera tenebrosa, lumen mentis obcecant.* Emisseno annuens D. Thomas, de cæcitate mentis per analogiâ ad cæcitatem corporis philosophatur: Vt autem septem visum corporalem impediunt; sic & animam septem excæcant. 1. Est faciei inflatio, & tumor, hæc est superbia. (Nihil inflata facies ne videre non sinit.) 2. Aeris obtenebratio, & hæc est invidia; ita excæcavit Judæos; ita Saulem qui non rectis oculis aspiciebat David. 3. Oculorum conturbatio, hæc est ira: Conturbatus est in ira oculus meus.) 4. Pulveris superjectio, hæc est avaritia: (Defluxi ad temporalia, & obscuratus sum.) 5. Oculorum clausio: Hæc est acedia, quæ mentis oculum claudit, ne spiritualia bona videat. 6. Sanguinis, & humorum circa oculos multiplicatio: Hæc est gula. (Cui væ, cui suffusio oculorum? Nonne his qui commorantur in vino; & studentes calicibus epotandis?) Quod corpori gula, hoc & animæ. 7. Panniculi seu nubecula

Arnold. a Villan. in l. Schol. Salern.

L. 4. Strō.

Eusēb. Æmil. hom. 2 de Nat. Dom.

L. 1. Reg. 18

Psal 30 D. Aug.

Prov. 2

culæ obumbratio, ea quippe dum innascitur oculo, pupillam obtegit & obcæcat: & hoc fit per luxuriam. Quare Augustinus sic de se ipso fatur: (Ascendebant nubeculæ de limosa concupiscentia carnis, & offuscabant cor meum, ut non discerneretur sinceritas dilectionis à caligine libidinis.

Quia verò dilectus discipulus omnia quæ sunt in mundo, reducit ad concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, & superbiam vitæ: peccator potissimum ab avaritia, luxuria, & superbia. *Avarus cæcus est. Amor namque pecuniarum in pupillam mentis, quasi quidam malignus humor influxit, densamque jam nebulam prorsus operatus est.* Uti noxius humor, aut nebula soli adversa, lumen corporis impedit, ita avaritia menti insidens tanquam noxius humor, cœlestium & divinorum eripit lumen. *Cæca est omnis libido, & quod est ante se non videt.* Non peccati deformitatem, non veneris infamiam & turpitudinem, non Dei iram & animadversionem; non gehennæ ignem intolerabilem: *Quando ab impudica libidine capta fuerit anima, sicut nubes & caligo, corporis oculos: ita cum illa eripuerit mentem, perspiciendi facultatem, nihil finit videre ulterius; non præcipitium, non timorem, non gehennam.* Superbia tandem excæcat ambientes, Tum quia ambitiosus etiam vitiis & criminibus captat honores: Tum quia miserabilem servit servitutem, qui natus est, ut esset in libertate filiorum Dei: Tum quia animum sollicitudine, corpus labore cruciat: Tum quia vanam sæculi sectatur pompam *Cæca ambitio magis imis, quàm summis delectari*, vanos veris præferre honoribus; mundi auram, immortali cœli gloriæ præponere, summa & divina negligere, post terrena & sæcularia tantummodo inhiare. *Ut corporeus nobis sensus aut humore interiori, aut exteriori injectione pulveris impeditur; sic & intuitus spiritualis, interius quidem propria carnis illecebra, interdum curiositate sæculari & ambitione turbatur.*

D Chrysost hom. 21. in Matth.

D. Ambr. l. de Abraham. c. 6

D. Chrysol hom. 11 in 1. Cor.

D Bern. Epist. 78

D. Bern. ser. ad Clericos, c. 25

Ad visum corporeum tria necessario concurrunt. 1. Lumen, rem visibilé ostendens oculis. 2. Species objecti visibilis in oculo recepta. 3. Attentio & applicatio potentiæ ad objectum seu rem visibilem: si unum ex illis tribus deficit, oculus non videt, lumen necessarium est. Aliter ratiocinandũ est de calore ac de lumine solis. Calorem sentiunt etiam ipsi cæci, neque ad illius influxum recipiendum, necessarius est corporeus visus: ad solis autem lumẽ requiritur, non enim illustrat cæcos, aut eos qui opacum aliquid interponunt. Corpus etenim (terra vel nube, vel luna interposita, inter aspicientem & solem, non contingit aspicientem ad solem videre nisi interpositum.) 2. Requiritur ut species objecti visibilis recipiatur in oculo; quia cùm ad sui visionem concurrat simul cum oculo tanquam causa partialis visus, id debet exequi per sui speciem in oculo receptam. 3. applicatio seu attentio potentiæ ad objectum requiritur, quia illud non videt, nisi de facto ad illius visum fuerit attenta seu occupata. Peccator autem cæcus est, quia his tribus ad visum mentis requisitis destitutus est. 1. Lux gratiæ ei deest; nam ne ab illa illuminetur, interponit vel nubem superbiæ, vel pulverem ava-

Guill. Par. Tract de Fide & mor. 1

avaritiæ, vel ignem luxuriæ: sax a istud Davidicum, Supercedit ignis & non viderunt solem. *Quem solem? non istum, quem tecum vident & pecora & muscæ. Est & alius sol, de quo dicitur, sicut illi: Et sol non ortus est nobis. Quare, nisi quia supercecidit ignis & non viderunt solem?* Ut autem philosophatur supra laudatus Parisiensis Antistes: (Sicut cæcus est corpore, qui solem istum corporeum atque visibilem videre non potest; sic cæcus est corde, qui solem intelligibilem corde videre non prævalet. 2. Species Christianarum veritatum non recipit, nimirum ultimi judicii, cruciatuum inferni, incomprehensibilis beatitudinis cœli, horroris lethalis peccati aliorumque credendorum. *Quæ jam quodammodo habemus per fidem spiritu imaginante repræsentata*; horum enim species à mente sua rejicit, & ut fatur D. Chrysostomus, *ad umbras* temporalium se convertit, & velut alter Ixion pro Junone inanissimam nubem amplectitur. Unde ad propositum D. Augustinus: (Væ qui se avertunt à lumine tuo, & obscuritati tuæ dulciter inhærent, tanquam enim dorsum ad te ponentes, in carnali opere velut in umbra defiguntur. Sed umbra dum amatur, languidiorem facit oculum animi, & invalidiorem ad perferendum conspectum tuum.) 3. Attentione destituitur, neque consideratione & reflexione utitur, ut perspiciat virtutis decorē, peccati horrorem; cœli gaudium, inferni supplicium. Tum dæmonis astutiâ, tum peccatoris malitiâ, rationem & fidem ab hujusmodi considerationē avocat; mentemque ad omnia quæ illam impedire possunt applicat. (*Propterea magis magiq; homo tenebratur: dum sectatur libentius* cogitationes quæ mentem à cœlestium & divinorum consideratione removent. Una veritas Christiana serio & cum reflexione meditata, sufficeret ad ingenerandum odium vitii, & virtutis amorem. Peccator autem cæcus est, quia nullatenus recogitat corde. Nam ut subjungit D. Augustinus, (ex quo incipit non posse videre quod sume est; & malum putare quidquid fallit improvidū, aut illicit indignum, aut captum excruciat, cum ea pro merito patiatur aversionis suæ.) Et quemadmodum cæcus sibi soli absq; ductore relictus, rectum iter tenere nequit, sed post multos casus, tandem in præcipitia labitur: eodem modo excæcati peccato periculose cadunt, & ut vaticinatus est regius Propheta, fiant viæ illorum tenebræ & lubricum. *Horrenda nox. Tenebras solum quis non horreat? lubricum solum quis non caveat? in tenebris, & lubrico, quasi? ubi pedem figis? sunt ista mala, mala pœna hominum. Tenebræ est ignorantia. Lubricum est luxuria*, vel quod vis aliud vitium. Lubricum etiam de die est periculosum, & per illud incedentes etiam oculati persæpe labuntur. At lubricū est multo de nocte periculosius, & cæci per illud gradientes, infallibiliter cadūt: peccatorū via sunt tenebræ & lubricum, & tum ob tenebras, tum ob lubricum cadunt. Ut quis securus & tutus à cadendi periculo incedat per lubricum, probe sit oculatus & perspicax, necesse est. Quod denotatum vult Magnus Gregorius per mystica Ezechielis animalia, quorum totum corpus in circuitu erat plenum oculis. *Corpora animalium idcirco plena oculis describuntur, quia Sanctorū actio*

Psal. 57 D Augustin. in Ps. 57

Tert. l. de Spect: 30 In Ps. 142

D. Aug: ib

D. Augustin. in Psal. 34

Hom. 3. in Ezech.

actio, ab omni parte circumspecta est, bona desiderabiliter providens, mala solerter cavens. Ingenti profecto opus est providentiâ & circumspectione, ad providenda bona, & præcavenda mala, inter tanta pericula, tot lubrica, tot cadendi discrimina. Nullus olim ad sacrificandum DEO assumebatur, nisi esset perspicax & oculatus: (Nec accedet ad ministerium ejus, si cæcus fuerit. *Cæcus est qui supernæ contemplationis lumen ignorat . qui præsentis vitæ tenebris pressus, dum veram lucem nequaquam diligendo conspicit ; quo gressus operis porrigat, nescit.* Quatuor sunt habitus intellectuales, qui virtutis iter ostendunt, & in justitiæ semita dirigunt: scilicet intellectus, sapientia, scientia, prudentia seu consilium. Intellectus verum à falso discernit; sapientia ad res divinas mentis cognitionem erigit; scientia, juxta intellectus lumen, & sapientiæ altitudinem, sua principia fulcit; prudentia futura prospicit, à malo quod in infernum ducit, removet: ad bonum quod est medium consequendæ beatitudinis allicit. Quibus meritò privantur peccatores ; juxta illud Jobi, *auferetur ab impiis lux tua*, & intellectu, sapientia & consilio orbati cæcutiunt, & miserè labuntur. *Aliquando prius oculus intellectus obtunditur, ut cæca mens, quo ducitur, nesciat.* Homines orbati luminibus, quid agant nesciunt: qui etiam de nocte in periculosis ambulant locis, facilè præcipitantur, frangunt collum, & vitæ jacturam faciunt. Peccatores *ambulabunt ut cæci, quia Domino peccaverunt*; iter quo eundum est ad cœlum, non videntes, ad lubrica & præcipitia quibus labitur in infernum non attendentes; quid ex eorum cæcitate expectandum est, nisi lapsus, peccatum, miseria, infelicitas, damnatio? *Si à justitia & pietate quis defecit, suo in præceps fertur arbitrio, sua concupiscentia trahitur, sua persuasione decipitur, nihil ibi Pater, nihil Filius, nihil Spiritus sanctus.*

Levit. 21 D Greg: l. 1. Pastor: 11

Capi: 38 D. Greg. l. 17. Mor. c. 13

Sophron. 1

D. Aug: Respons. ad artic. sibi falsò impos.

In primitiva Ecclesia Judæi seu Gentiles ad Christianam accedentes religionē, conversi ad occasum, suscipiebant baptismum, abrenuntiantes principi tenebrarum, & peccato, quod in animam invehit obscuræ noctis caliginem: deinde post abjuratam omnem saranæ mundique paraturam, obscurum que sceleris antrum, ubi divinæ lucis nihil affulget, induebant *vestamento vitreo splendore fulgentia*; ut qui post tenebras in admirabile venissent lumen, juxta illud principis Apostolorum: *De tenebris vocavit nos ad admirabile lumen suum*; scilicet de tenebris ignorantiæ & infidelitatis, de tenebris erebi & dæmonis; de tenebris peccati & iniquitatis: *Regionem cæcis ignorantiæ tenebris infusam lucis suæ splendore perfudit*: uti in mundi mollitione de tenebris formavit lucem; ita in baptismate de infidelibus fideles efficit, & ignorantiæ tenebras, in veritatis lucem convertit. Quo alludit Apostolus, ajens: *Quoniam DEVS qui dixit ex tenebris lucem lucescere illuxit in cordibus nostris ad illuminationem agnitionis suæ in persona Christi*, nobis que largitus est fidei & gratiæ lucem, ut abjicientes opera tenebrarum, sicut in die honeste ambulemus.

D. Dionys de Eccles: Hier. c. 2

1. Pet. 2

Chrysol. Serm: 17

Tert. l. 5 adv. Marc: 13

Multiplici ratione utuntur Paulus Doctor Gentium, & Joannes Evangelista,

listarum decus, ut ostendant peccata esse tenebras. Audiatur Paulus Christianos alloquens: *Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, ut filii lucis ambulate.* Utitur metonymia, vocans tenebras, homines tenebricosos non solum infideliate in DEUM, sed etiam ignorantiâ rerum agendarum. Peccatum enim rationis excæcat judicium, oriturq; vel ex errore, vel ex imprudentia, inconsideratione & inadvertentia aliqua intellectus & rationis, præsertim volantatis malitia, obtenebratæ. Quod quanto magis committitur, mentis auget cæcitatem, offuscatque rectum prudentiæ & conscientiæ dictamen; animo ingenerans prochivitatem ad idem iterandum peccatum. Ephes. 5

Peccata dicuntur tenebræ seu opera tenebrarum, præsertim (duabus de causis. Primo, quia fiunt in tenebris, scilicet cordis, & à nescientibus omnino quid faciunt. Quod apparet ex ipsa deformitate operum. Nemo enim videns in corde, opera dementiæ & furiositatis faceret. Propter hoc dicit Dominus: Vide quid feceris. Quasi diceret: Cum hoc faciebas, hoc utique non videbas, non enim tam perverse operari poteste, qui videt. Secundo dicuntur opera tenebrarum, quoniam obtenebrant facientes, vel opera tenebrarum, id est eorum qui tenebræ sunt; iuxta id quod dicit Apostolus: Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.) Virtutes & bona opera dicuntur lux, tum quia oriuntur à DEO qui est prima increata lux, fons & principium creatæ lucis, *gratiam pollicitus per spiritum sanctum illuminaturus.* Tum quia manant à luce, id est à dictamine rationis, prudentiæ & fidei: Tū quia lucem amant, id est DEI hominumque conspectum: *bonum verum & plenum non amat tenebras, gaudet videri, & in ipsas denotationes exultat.* Tum quia alios illuminant, & luce sancti exempli coram aliis splendent. *Hæc sunt quæ nos luminaria mundo faciunt, bona scilicet nostra.* Inde Christianos hortatur Apostolus ut ambulent non in tenebris, sed in luce; quia non tenebrarum sed filii sunt lucis: *Nam & lucere in mundo Christianos oportet, ut filios lucis,* qui à filiis diaboli multū debēt esse diversi; nā *quæ societas luci ad tenebras?*

Guillel. par. Tract de Vitiis & peccat. cap. 11

Herm. 2.

Tert. l. de pœn. 2

Tertul. 2 de Cult. Fœ. 13

Tert. ibid.

Tert. lib. adv. Prax. 13

Neque Joannes dilectus Domini discipulus minori energia à tenebris removere Christianos, & ad lumen stimulare nititur: Tum quia *tenebræ transierunt; & verum lumen jam lucet.* Transierunt tenebræ Gentilitatis & idolatriæ, & nunc lucet verum lumen fidei & veritatis: Tum quia *DEVS lux est & tenebræ in eo non sunt ullæ*: homo autem suū debet imitari prototypum; & Christianus, suæ religionis principium & objectum: Tum quia *qui diligit fratrem suum in lumine est; qui autem odit fratrem suum, in tenebris ambulat, & nescit quo eat: quia tenebræ obcæcaverunt oculos ejus.* Qui diligit fratrem suum in lumine est, quia DEUM amat, totamque ejus legem observat. *Evangelium Christi hoc præcepto adimpletur*: Qui autem fratrem odit, DEUM non amat, ejusque legem non observat, quæ in fraternæ dilectionis præcepto continetur: *Merito totā, totam creatoris disciplinam præcepto principali ejus præsepto conclusit*: *Diliges proximum tanquam te.*

2. Cor. 6

1. Joann 2

1. Joan. 1

2 Joan. 2.

Tert. lib. 5. adv Marc. 14

Tert. ibid.

Christiani ut sese vindicarent à calumniis quibus eos insequebantur Gentiles

tiles tanquam Imperatoris osores & inimicos, sic fantur apud Tertullianum:
L. ad Scapul. 2 *Sic & circa majestatem Imperatorii infamamur: tamen nunquam Albiniani, nec Nigriani, inveniri potuerunt Christiani.* Alludunt ad Claudium Albinum, qui in Gallia rebellavit adversus Severum Imperatorem. Pescennius quoque Niger sub imperio ejusdem Severi à Syriæ legionibus imperator est appellatus: inde Albiniani, & Nigriani nominati, qui eis adhærebant. Post Guelphos etiam & Gibellinos subortæ sunt in Italia duæ factiones *Alborum & Nigrorum.* Duas adhuc factiones his similes videmus in mundo. Una filiorũ lucis, qui albâ innocentiæ veste insigniti, sub virtutis & pietatis vexillo decuriati belligerant: altera filiorum noctis, qui sceleris & vitii tuentur partes:
Blond. l. 9
Prov. 4 Jere. 2 illi DEI custodientes disciplinam in luce ambulant: *Justorum semita quasi lux splendescens procedit.* Isti à DEO defecerunt, ejus *disciplinam non receperunt*, & in tenebris ambulantes filii sunt, non DEI, sed diaboli: illi defecerunt *arma lucis*; isti verò *sapientes sunt ut faciant mala, bene autem facere nesciunt.* Videamus fratres cujus vexillum deferamus, DEI aut diaboli. Vexillum DEI est lux: vexillum diaboli, tenebræ. Si sumus in tenebris, partes diaboli
Tert. l. de Pud. 18 sequimur, non DEI. Joannes enim Evangelista *lumen prædixerat DEVM, & tenebras non esse in illo, & mentiri nos si dicamus nos communionem habere cum illo, & in tenebris ambulamus.* Si autem sumus in lumine, sumus à partibus DEI; unde subjungit ex Joanne Tertullianus: *Si in lumine incedamus, communionẽ cum eo habebimus.* Communionem cum DEO non habent impii, blasphemi, maledici, gulosi, impudici, superbi, avari. *Avaritiæ cæcitas, errorem religionis inducit.* Idem dicendum est de aliis peccatoribus & sceleribus, qui vero DEO relicto, falsos deos colunt.
D Ambr. Serm: 59
D. Ambr. l. 2. Offic. c. 8. *Sapientiæ intellectus, velut quidam pietatis arbiter.* Peccatoris mens non de sapientia & pietate commendatur, sed de stultitia & impietate damnatur, quia *non videt, quæ divinitatis sunt.* Nec mirum, quia in nocte & in tenebris versatur. Quemadmodum enim in nocte agricolæ à labore desistunt, mercatores à commercio, & omnis conversatio & societas finem accipit: ita
D. Ambr. Serm: 19 peccator in nocte criminis, nulli religionis vacat officio: neq; DEUM pietate recognoscit; non agnoscit, neq; divinam majestatem ad adorationem; neque sanctitatem, ad imitationem; neque magnitudinem, ad existimationem; neque bonitatem, ad dilectionem; neque liberalitatem ad gratiarum
Psal. 87 actionem. *Nunquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua?* DEUS est justus, & peccator cæcatus ejus justitiam & severitatem non timet: DEUS est supremus Dominus, & cæcatus peccator absq; ullo fræno ejus mandata transgreditur. DEUS est summum magnum, & ab excæcato peccatore pro nihilo habetur. DEUS est immensus, & excæcatus peccator præsentiam ejus non vereatur; DEUS est infinite sapiens, absconditа quæque conspiciens; &
D. Chryso sto. ho. 40. in Matth. peccator tanta libertate delinquit ac si DEUS esset cæcus, neque ejus crimina intueretur; DEUS est omnipotens, & peccator adeò insolenter eum aggreditur, ac si ejus temeritati resistere non valeret. *Et sicut cæcus non potest aspicere*

aspicere in splendorem luminis, sic non potest intelligere homo malignus mysteria Deitatis. A peccatis excæcatus, non intelligit neque cœli gaudia, neque inferni supplicia; neque alia Christianæ religionis mysteria: In nocte versans intellectus voluntatem illuminare nequit, quapropter ut subjungit D. Chrysostomus *non potest sentire quæ lucis sunt, tenebrosa voluntas*, sed obdurata est, insensibilis est divinæ gratiæ motionibus. Ita obduratur, ut ejus duritiei non molliatur solis justitiæ radiis, neque frigus calefiat, caloris ardoribus: & quia lingua est mentis & cordis interpres, *impii in tenebris conticescent*, & criminosam ducunt vitam, absque divinis benedictionibus, gratiarum actionibus, pietatis sermonibus, virtutis operibus; ad pœnitentiam non accedunt; sacram Synaxim non recipiunt; tempus in criminibus impendunt: & ut obplorat D. Augustin. *potest anima infidelis usq; ad tantas tenebras pervenire ut dicat stultus in corde suo: Non est DEVS*; & cum ad summam illam devenerint impietatem tenebrosi peccatores, cunctis mancipantur sceleribus, & absq; religione viventes & morientes, de peccati nocte, ad inferni noctem transeunt: ita *è tenebris somniorum, excipient eos tenebræ tormentorum.* Quomodo D. Augustinus expendit istud Davidicum: in inferno autem quis confitebitur tibi? *infernum dixit anima cæcitatem* non solū quia animæ cæcitas ducit in infernum: sed adhuc quia peccator excæcatus præpropere reproborum æmulatur malitiam, qui DEUM in inferno non confitentur, sed blasphemant: & quod est prorsus stupendum, in tanta cæcitate, sese peccator cæcum & tenebrosum non agnoscit.

Ho. 40. in Matth:

L. 1. Reg 8

In Ps. 87

D Aug. in Ps. 48

In Ps. 6

3. *Ingenia tenebrarum* habentes criminosi in iis quæ religionem, pietatem & bonum spectant, cæci sunt: in iis verò, quæ sunt sæculi, oculatissimi sunt. Quod in avaris agnoscit D. Ambrosius: *Cæca est avaritia; sed diversis fraudum oculata ingeniis.* Avari ad res divinas stolidi, ad decipiendum acutissimi sunt. Idem dicendum est de gulosis, libidinosis, superbis aliisque peccatoribus, qui simul sunt cæci & oculati: Cæci in virtutis operibus, oculati in patrandis sceleribus. Protoparentes simul cæcos & videntes D. Paulinus ex sacra Scriptura comprobat. (Vidisse primos humani generis parentes, & non vidisse Scriptura declarat. Vidit mulier arborem quod bona ad manducandum, & grata erat oculis ad videndum. Vidit; ergo habebat oculos: Et quod deinde subjicit: Cum manducassent, aperti sunt oculi eorum: *Ergo cæci fuerunt. Certe est quiddam cæcum in nobis etiam videntibus.*) Erat Eva simul cæca, & oculata: Cæca in corde, oculata in corpore; cæca ad considerandum DEI mandatum, & suæ subjectionis obsequium, oculata ad intuendam externam pomi pulchritudinem. Evæ similes peccatores vident & non vident. Non vident, quæ DEI sunt; *vident quæ cupiditati sunt* eaq; multiplicant, & incrementant: Multiplicant: *lippientibus etiam singularis lucerna onerosa est.* Incrementant: *imperfectis oculis grandescunt formæ, turbantur species, res falluntur ipsæ: quia non jam visionem capiunt, sed adhuc umbrā sustinent visionis.* Tertullianus, ut demonstret quantum cæcutiant peccatores ad res

Tert. lib. 1 Nat. 16

Serm. 59

Epist. 8 Genes. 3

D Ambr. Serm. 59. Tert. l. 1 adv Marc. 2 Chrysol: Serm. 81

demonstret quantum cæcutiant peccatores ad res divinas, & quantum sint ad temporalia perspicaces illos ut bestias lucifugas considerat, *vel solis tenebris habent oculos, talpas, vesperugines noctuas.* An non talpa avarus terræ semper innixus? An non noctua impudicus, in tenebris venereas captans voluptates? Annon vespertilio ambitiosus, post honores semper inhians, & ad solis aspectum vertiginans; *luminis puncta vertiginant.* Et tandem ut vespertilio solis lumine excæcatur, aut igne consumitur.

Lib de An 31

Tert. l. de Pall. 3

Ter. Apol 10

Sed cæcitatis duæ species facile concurrunt: ut qui non vident, quæ sunt; & videre videantur quæ non sunt. Hæ duæ cæcitatis species in uno peccatore reperiuntur; qui videre videtur quæ non sunt: nimirum terrena, quæ vere non sunt, licet peccatori tanquam bonum subsistens appareant. Cujus ignorantiam & cæcitatem redarguit Apostolus ajens: Præterit figura hujus mundi.)

1. Cor. 7

Theophyl

Mundi verò ideò dixit figuram, quia ejus bona solo terminantur aspectu, & apparentia sunt, & nullo fundamento subsistunt. Verum etsi temporalia vere non sint, neq; fundamento subsistant obcæcati tamen peccatores quæ non sunt videre videntur; *sunt quidem in luce solu, sed in tenebris cordis: filii noctis, & filii tenebrarum.* Altera adhuc cæcitate mulctati divina & cœlestia, quæ vere sunt non vident. Galfridius versans istud Joannis: (In judicium ego in hunc mundum veni, ut qui non vident videant: & qui vident cæci fiant) hoc in justis & peccatoribus adimpletum asseverat. Etenim justi (non vident, ut videant, qui invisibilium amore devincti, nunquam ad rerum visibilium speciem, affectum suæ considerationis inclinant: ut tanto perinde spiritualium desideriorum efficiantur compotes, quanto se studiosius servant, corpore claritatis expertes.) O bene vident & cæci sunt, qui quanto ad cœlestia bona perspicaciores sunt, tanto ad terrena & mundialia cæci sunt: Peccatores econtra *vident, & cæci fiunt, qui dum visibilia sola respiciunt, ad invisibilia bona contemplationis oculum non attollunt*; tanto magis ad cœlestia cæcutientes, quanto ad terrena oculatiores.

D. August. In Ps 62

apud Til. man. in c. 9. Joan.

Num, 22.

Hujus non bonæ cæcitatis exemplum habemus in Balaam: Propheta properans ad Balac Moabitarum regem qui ad maledicendum Israel eum vocaverat; obviat ei Angelus, stricto que gladio, ne ultra progrediatur prohibet. Balaam Angelum minitantem non videns, asinam cui insidebat percutit, & ad pergendum iter compellit: at asina, homine, imò & Propheta oculatior, angelum gladium evaginatum vibrantem videns, semel, iterum, & tertio retrocedit: At unde procedit quod asina rationis inops obstantem videat Angelum, homo verò rationis compos, & Propheta divinis assuetus visionibus, Angelum non conspiciat, nec latens ibi mysterium deprehendat, nisi ex cordis cæcitate qua ob peccatum mulctabatur? En verum specimen peccatoris in via criminum properantis. Angelus ei occurrit cum gladio rationis, fidei, & eum terrere nititur gehennæ suppliciis, imminatur DEI indignationem, & inferni tormenta, ni retrocedat: attamen tanta cæcitate est per-

percussus, ut nullius minis, nullo terrore, nullo salutis damno à suis dimoveatur criminibus.

Multum peccatores excæcati à Regio Vate discriminantur: qui in peccatū lapsus, suam agnovit cæcitatem. (Afflictus & humiliatus sum nimis: cor meum conturbatum est in me.) Et si ab eo inquiramus, quare spiritus ejus affligitur, & cor conturbatur, respondebit: *Lumen oculorum meorum, scilicet mentalium, non est mecum*: mentis lucem amisi peccando: *quia peccatum excæcat mentem hominis*. 2. DEUM deprecatur ut dissolvat tenebras quibus obvolvitur, & denuo suâ eum gratiâ illustret. *DEUS meus illumina tenebras meas*. A Propheta multum dissimiles peccatores. 1. Cæcitatem suam non agnoscunt: 2. cæcitatem suam diligunt, sibique in illa complacent, idcirco ab illa sanari nec curant, nec desiderant. Ut de semetipso testatur D. Aug. *Volvebar in tenebris, filius tenebrarum: tenebras meas amabam, quia lumen non cognoscebam: cæcus eram, & cæcitatem amabam, & ad tenebras per tenebras ambulabam*.

Ps. 37 Gloss. 1 Hug. Car. Ps. 17 Soliloq. c. 33

Seneca ad amicum suum Lucilium Romæ residentem lepidam scribit historiam. *Harpastem uxoris meæ fatuam seu hereditarium onus, in domo remansisse: hæc fatua subito desiit videre. Incredibilem tibi narro rem; sed veram. Nescit se esse cæcam*. Nihil videns omnia se videre proclamat, & pædagogum manum porrigenti injuriose propulsat, tanquam quæ ad incedendum ejus opē indigeat, *proinde pædagogum suū rogat ut migret*. Cæcis dum taxat necessarii sunt ductores; at ego non sum cæca, quapropter recede à me, neque mihi tanquam cæcæ manum porrigas: & misera nunc caput muro allidit; nam scamno impingit, nunc per scalas cadit: & cum omnes cæcam esse, & nihil videre suadere volumus, proinde sibi necessarium esse pædagogum, ipsa nos rider, & fatuos judicat asseverans se cæcam non esse, *sed domum tenebrosam esse*, nos ex industria fenestras omnes & portas obseræsse, & omnem lucis impediviſſe aditum: rogatq; ut aperiantur fenestræ, quibus apertis, luce gaudebit, optime videbit, neque pædagogi auxilio indigebit. Inde sapienter concludit moralis Philosophus. *Hoc quod in illa ridemus, omnibus nobis accidere licuit tibi*. Nonne hoc ævo sunt quàm plurimi similes illi fatuæ? Cæci sunt, & tamen cæcos se esse nesciunt, sed videntes & bene oculatos sese existimāt. *Nemo se avarum esse intelligit, nemo cupidum*. Avari sunt, & se parcos credunt; ambitiosi sunt, & se humiles jactitant: iracundi sunt, & se moderatos prædicant. Nonne lepidissima est illa cæcitas? imò periculosissima fatuitas: *Quid nos decipimus? Non est extrinsecum malum nostrum: intra nos est; in visceribus ipsis sedet*; eo minus sanabile quo magis ignoratur, *& ideò difficulter ad sanitatem perveniemus, quia nos ægrotare nescimus*. Nam ut aliorsum docet Philosophus moralis, *initium salutis est notitia peccati*. Peccatores non agnoscunt cæcitatem quâ laborant, neq; magnum malum illam reputant, quo nihil stultius & infelicius concipi potest. Quantum verò sit damnum mentis cæcitas, optimè D. Augustinus ex corporis cæcitate demonstrat: *Cum ma-*

Epist. 52

Epist. 28

In Psal 9

Luc. 10 *magnum malum homines putent oculorum corporalium cæcitatem, qua lux ista retrahitur; quantam ergo pœnam patitur, qui secundis rebus peccatorum suorum eo perducitur, ut non sit DEVS in conspectu ejus, & contaminentur viæ ejus omni tempore, id est cogitationes & consilia ejus immunda sint?*

Tam grande & pernicioſum malum eſt ſceleroſa mentis cæcitas, ut ad eam lugendam Chriſtus lachrymas abunde fuderit. Accedens namq; Hieroſolymam, mox ut illam intuitus eſt civitatem, prorupit in fletus. At cur adeò amare lachrymatur Dominus? Forſan quia Hieruſalem brevi tempore erat à Romanis obſidenda & expugnanda? Forſan, quia fortiſſimi muri deſtruendi? Forſan, quia templum tantâ induſtriâ & arte conſtructum, tantis laboribus & ſumptibus fabricatum, tantis divitiis locupletatum, tot pretioſis vaſis & ſupellectilibus adornatum, tot ritibus & ceremoniis Divino cultui ſacratum, ab infidelibus erat profanandum & polluendum? Forſan, quia tanta multitudo civium infauſtæ illius urbis erat vel fame, vel gladio peritura? Tot tantasque miſerias non luget Chriſtus, ſed ob cladem multo majorem lachrymatur; ſcilicet quod habitatores Jeruſalem ſceleribus excæcati ſuam non agnoſcerent cæcitatem? Forſan civitatis illius, aut crudelitatem quæ tot Prophetarum ſanguine cruentata eſt, aut iniquitatem, qua etiam tunc tot injuſtitiis, rapinis, fraudibus erat infamata, aut criminum univerſalitatem quæ in cunctis apparebat ordinibus? Nam magiſtratus erant iniqui, judices avari, principes tyranni, Doctores perverſi, Sacerdotes impii, Pontifices ſuperbi: aut rabidum furorem quo adverſus ipſum unanimiter conſpirâverant, & poſt ejus mortem tanquam feræ ferociſſimæ inhiabant?

D. Greg. Hom. 13. in Evang. à qua tot mala ſumpſerunt originem. *Plangit eos qui nesciunt cur plangantur*, qui non agnoſcunt tenebras ſuas, quod ad terrena eſſent ſagaces, ad divina ſtolidi, quod oculos haberent ad videndum mundum, oculos non haberent

D. Aug. in Pſ. 96 ad videndũ DEUM; nam *quid profuit oculis videre istũ, mente non videre illum? videns civitatẽ flevit super illam: dicens: Si cognovisses & tu.* Sceleroſe Chriſtiane, ſi cognoviſſes & tu quàm infelix ſit mentis tuæ cæcitas, quã luget & lachrymatur Salvator. Illã aliquando cognoſces, ſed tarde cũ habueris *oculos deficientes.*

Ter. l. adv Jud: 10

Philoſopho teſte talpa animal cæcum, dum vivit ſemper per terræ viſcera vagatur; moriens autem aperit oculos & cæcitatem ſuam tunc agnoſcens

Lib. 1. de Nat. Ani. dolet privatam fuiſſe luce & mundi viſu. Et verum peccatoris ſpecimen, qui ſceleribus obcæcatus, terrena duntaxat ſapit, ſed dum morti eſt proximus tunc incipit aperire oculos, ſuamque agnoſcit cæcitatem: ſed ſerò ſapiunt Phryges, & tarda nimis eſt in morte mali cognitio. Idè illi accidit quod

4 Philip. 2 diviti Evangelico qui vivens pauperem & mendicantem Lazarum, & ad fores domus ſuæ jacentem ſæpeſæpius pertranſierat nec viderat: poſt mortem

Luc. 16 verò *elevans oculos suos cum esset in tormentis vidit Abraham à longè, & Lazarũ in sinu suo.* Chriſtiane ne ſimile patiaris tormentum poſt mortem, dum vivis noli peccare ne tibi auferatur lux gratiæ, & ſi pro fragilitate naturæ, aut voluntatis pravitate, illam amiſiſti, agnoſce cæcitatem tuam, & humiliter de-

pre-

precare Christum, ut te ad lucem revocet, & mentis tuæ visum restituat.

Cui dissimulet cæcitas populi. Plures cæcos illuminavit tum in corpore, tum in mente Christus, sed tres potissimum Scriptura commemorat, nimirum cæcum natum, cæcum à Bethsaida. Cæcus natus à Joanne refertur de quo Imperfectus: *Cæcus iste contra regulam naturæ sine oculis creatus erat.* Cæcũ à Bethsaida sedentem secus viam & mendicantem prodit Lucas, qui ut ait D. Augustinus, *ex aliqua magna felicitate dejectus, notissimæ ac famosissimæ miseriæ fuit, qui non solum cæcus, verum etiam mendicus sedebat.* Quidam homines sunt famosissimi, vel ob sapientiam, ut Salomon; vel ob corporis fortitudinem, ut Samson; vel ob pulchritudinem, ut Absalon; vel ob ambitionem, ut Cæsar; vel ob triumphorum honorem, ut Pompeius: vel ob divitiarum copiam ut Crœsus; vel ob crudelitatem, ut Herodes; at cæcus erat famosissimus ob cæcitatem, mendicitatem & miseriam. Per cæcum à nativitate genus humanum denotatum vult D. Augustinus. *Genus humanum est ille cæcus: hæc enim cæcitas contigit in primo homine per peccatum.* Adamus oculatus tum in corpore, tum in mente à Deo formatus fuerat: at delinquendo licet non amiserit lumina corporis, perdidit tamen sapientiam & perspicaciam mentis. *Mens ejus tenebris, atque cæcitate obducta, atque ad nos transfusa est.* Per cæcum verò à Bethsaida Chrysologus Judæos significatos existimat. *Cæcus ille est Judæus, qui in Synagoga, hoc est, in perfidiæ domo, & in vico, hoc est, in conventu malignantium, ignorantiæ cæcitate tenebatur, & sedebat oppressus.* Per utrumque verò peccatores suis scelerib̃s obcæcati adumbrantur: attamen (quia Dominus illuminat cæcos.) *Currant ergo ad illuminatorem:* 1. Quia cæcos illuminare, ad Christum spectat: 2. miris remediis cæcos illuminat: 3. quasdam dispositiones à cæcis expostulat.

III. PARS Tert. l. 5 adv. marc. 17 Hom. 32 in Matth.

Cap. 18

Tract. 14 in Joan.

Cyrill. Alex. L. 6. in Joan. Serm. 176

Psal. 145 D. Aug. l. 50. Hom. ho. 43

1. Ad Christum spectat illuminare cæcos. *Venit enim filius hominis salvum facere quod periit.* Homo per peccatum lumen mentis perdiderat; idcirco ad illuminandam humanæ mentis cæcitatem humanatus est Dei Filius. *Cæcitatem mentis solus removet illuminator Deus.* Verum licet mentis illuminatio ad tres personas divinas exæquo pertineat, quia opera Trinitatis ad extra sunt indivisa: attamen specialiter ad Dei filium pertinet; qui ad hunc finem convenienter humanam assumpsit naturam: ut multiplici ratione comprobatur. 1. Pollicitatio ab æterno Patre facta adimplenda erat. Ut autem ait Tertullianus: *de illuminatione mundi, quis Christo ait, Posui te in lucem Nationum, sedentium scilicet in tenebris, & in umbra mortis,* nisi Pater æternus Filium suum mittens ad illuminandos homines in tenebris sedentes? 2. Dei filius in hoc apparuit, & humanatus est, ut dissolvat opera diaboli, *totus mundus cæcus est: ideo venit Christus illuminator, quia diabolus fuerat excæcator, omnes cæcos nasci fecit, qui primum hominem decepit.* 3. Cuilibet personæ divinæ tribuuntur effectus perfectionis quæ illi appropriatur: Sic effectus potentiæ & virtutis tribuuntur Patri: sic opera bonitatis & amoris tribuuntur Spiritui

Tert. lib 4 adv. marc. 37. D. Aug. l. 5 cont. Julian. 3

L. 5. adv. Marc. 11

D. Aug. l. 50. Hom. ho. 43

Tert. Apol. 21 tui sancto: sic illuminatio tribuitur Filio qui procedit à Patre, *ut lumen de lumine accensum.* 4. Peccatum protoparentis peculiariter Dei filium offenderat: temere enim ambierat scientiam & sapientiam: Verbum autem divinum proprio charactere est sapientia & scientia genita, seu ut fatur Tertullianus, Apol. 48 *summa sapientia.* Conveniens itaque fuit, ut Dei filius humanaretur ad reparandam injuriam sibi specialiter factam. 5. Adamus terrestris in pœnam sui criminis fuit ignoran is mulctatus. Hujusmodi autem pœna seu animæ D. Aug. l. 50. Hom. ho. 43 plaga ab Adamo cœlesti sananda erat. *Fecit summus medicus collyrium infiniti pretii, ut excæcatos sanaret oculos. Vide quale, quamque salutiferum fecerit collyrium, ex Verbo & carne. Refecti autem hominis oculi ita sunt, ita illuminati, ut Angelorum exæquare possint oculos, Deiq; ipsius cœlestem gloriam intueri.* 6. Homo specialiter est ad Verbi imaginem, quod est perfecta patris imago: ut acute ex Regio Vate & Apostolo demonstrat Tertullianus: *Signatum est*, inLib. 2. adv. Marc. 11 quit, *super nos lumen personæ tuæ Domine, persona autem Dei, Christus Dominus: & Apostolus, qui est imago Dei.* Imago autem Verbi in homine, potissimum in intellectu sita est, quæ quamvis non fuerit per inobedientiam primi hominis deleta, fuit tamen obscurata, & per ignorantiam decolorata: *Quid igitur* D. Athan. l. de Incarn. *Deo conveniebat ut faceret; nisi ut exemplar imaginis renovaret, ut per id denuo ipsum homines cognoscere possent? Id autem quomodo confici poterit, nisi imago Salvatoris superveniret?* Quod hac similitudine declarat D. Athanasius. Eximius pictor regis pinxit imaginem, quæ ita luto est defigurata, ut pulchriores fere deleti sint colores. Pictori ille volens reparare defectus, in prototypum nempe personam regis conjicit oculos, & denuo penicillum sumens imaginem restaurat, deperditos et restituens colores. In creatione hominis divinum Verbum, tum exemplaris, tum pictoris egit officium, nam semetipsum conspiciens hominem ad sui formavit imaginem, hæc autem imago à peccato obscurata, decolorata & contaminata, ab humanato Dei filio deperditam D. Iræn. l. 3. adv. hæres. 22 recuperat pulchritudinem, *quando incarnatus, & homo factus, longam hominum expositionem in se recapitulavit, in compendio nobis salutem præstans, ut quod perdideramus in Adam, id est, secundùm imaginem, & similitudinem esse Dei, hoc in Christo Jesu reciperemus.*

Marcion Christo veram & natam denegans carnem ex semine Davidis ortam errorem suum duplici præsertim tueri nititur argumento, ex cæci deprecatione mutuato. 1. Ipsemet Christus bonus cæcis satis demonstrat se nõ Tert. l. 4. adv. Marc. 36 esse Davidis filium, qui cæcos hostiliter fuerat insecutus. *Nam si aliquomodo Davidem in recuperatione Sionu offenderant cæci resistentes, quo minus admitteretur (in figuram populi, proinde cæci, non admissuri quandoque Christum filium David:) ideo Christus ex diverso cæco subvenit, ut hinc se ostenderet, non esse filium David, & ex animi diversitate bonus cæcis, quos ille jusserat cædi.* Alludit ad id quod in libris Regum habetur de mutuo odio Davidis & cæcorum. Cæci enim Lib. 2. Reg. 5 crudeliter persecuti sunt David: & econverso (proposuerat David in die illa præmium ei, qui percussisset Jerusalem, & tetigisset domatum fistulas, &

abstu-

abstulisset cæcos & claudos, odientes animam David. Hujusmodi antithesim seu vim argumenti acute Tertullianus retorquet in Marcionem: *Atquin & hoc filius David, antithesim de suo retundendam. Nam & qui David offenderant, cæci: nunc verò ejusdem carnis homo supplicem se obtulerat filio David, idcirco ei satisfacienti quodammodo placatus filius David, restituit lumina, cum testimonio fidei, qua hoc ipsum crediderat, exorandum sibi esse filium David,* inique & frustra cæci habitantes in Jerusalem sese opposuerunt Davidi, ne ingrederetur in arcem Sion, & regnaret in Jerusalem. Cæcus autem de quo est quæstio, volens satisfacere Davidi pro injuria sibi à cæcis facta, Christum confitetur David filium, Christo tanquam vero Davidis filio se supplicem offert, ab eo se visum recepturum confidit; neque fuit sua fide & spe frustratus; nã Christus ejus fidem & orationem acceptans in satisfactionem restituit ei visum. Itaque *qui vult videre Jesum David filium per Virginis censum: Qui non ita credet, non audiet ab illo: Fides tua te salvum fecit. Atque ita cæcus remanebit, ruens in antithesim, ruentem & ipsam antithesim. Sic enim cæcus cæcum ducere solet.* Tert. ibid.

Secundùm desumit argumentum, eo quòd *antecedentes increpabant cæcum ut taceret.* Sed neque hæc ratio errori Marcionis patrocinatur. 1. ideo increpabant eum ut taceret, *quoniam quidem vociferabatur, non quia de David filio mentiebatur,* cujus notitiam fuerat assecutus: Tum quia Messias *ex radice Jesse, & ex fructu lumborum David estimabatur, cæcorum quoque remunerator.* Tum quia *tam distincta fuit à primordio Judæa gens per tribus & populos, & familias & domos, ut nemo facile ignorari de genere potuisset, vel de recentibus Augustani census, adhuc tunc fortasse pendentibus.* Tum quia *cùm illum prætereuntem cæcus audisset, cur exclamavit, Jesu fili David, miserere mei, nisi quia filius David, id est, ex familia David non temere deputabatur, per matrem & fratres, qui aliquando ex notitia annuntiati ei fuerant?* 2. Credendum non est *Dominum falsam in se prædicationem sustinere potuisse, ut non prius cæcitatem hominis illius enubilasset, ne ultra Jesum filium David existimaret.* 3. Si falsa fuisset cæci prædicatio, Christus illum non redarguens, ejus errorem suo silentio confirmasset, *sed patiens Dominus: non tamen confirmator erroris, imo etiam detector creatoris.* Tandem 4. tot rationes confirmat Christus laudans cæci fidem, eique conferens sanitatem. Unde sic Judæos alloquitur Tertullianus: *Atquin, ne patientiam ejus infamaretis, nec illam rationem dissimulationi illi affingeretis, nec filium David negaretis, manifestissime confirmavit cæci prædicationem: & testimonio fidei, fides, inquit, tua te salvum fecit, & ipsa remuneratione medicinæ;* quæadeo fuit mirabilis & efficax, ut ejus tum corpus, tum animam illuminaret. Tert. ibid. Tert. ibid. Tert. ibid.

2. Christus filius Dei, & filius David per Mariæ censum; *qui hoc & se cognovit, & ab omnibus cognosci voluit, fidem hominis etsi melius oculatam, etsi veri luminis compotem, exteriore quoque visione donavit.* Plures, sed potissimum tres famosissimos cæcos ad lucem & visum revocavit Salvator; scilicet cæcum secus viam mendicantem & sedentem, cæ-

cæcum à nativitate: & cæcum à Bethsaida ad eum adductum. Hos tres cæcos sanavit Dominus; non tamen eadem modo neque eadem remedia tribus adhibuit. (Nam juxta viam sedenti cæco visum sola restituit jussione: a-

Chrysol. ser. 76

lii à nativitate cæco nato, non lumini, sed tenebris: & cui natura visum invi-derat, atque ipsa quæ parat, & aperit oculos, oculos clauserat, & negarat, Christus imponit lutum: & collirio materiali fingit, facit, procurat oculos, non recurat: ut creante non medicante manu, inde homini supplerei lumina, unde hominem crearat totum. Iste verò cæcus, cujus nobis Evangelista

Marc. 8

Marcus retulit curam, sic novo sanatur modo, ut omnes compellat exquirere, cur contumax cæcitas moram facere præsumit: authori, cujus nutu, visu, jussu, infirmitates pereunt, redeunt sanitates, vita oritur, mors finitur, stant omnia, cuncta dilabuntur.) Hucusque Chrysologus eloquenter referens varias curationum species quas in tribus illis cæcis adhibuit Salvator. Et quamvis in illis tribus admirabilis appareat ejus potentia, attamen tanta remediorum diversitas mysterio non caret, idcirco illam diligenter inquirendam conser Chrysologus. Nam *quoties Deus desperatas humanorum curat corporum passiones, Deitatu sua toties potentiam prodit; sed in una eademque infirmitate, quando ordinem sua curationis immutat, causas propter quas hoc faciat, facit nos altius perscrutari.* Cæcum secus viam sedentem solo verbo, & sola jussione sanavit Christus, eodem modo duos alios sanare potuit; & tamen injecit visum, adhibuit manum, lutum imposuit, extra vicum deduxit, quid ibi interfit mysterii, indagemus, incipientes à cæco nato.

Joan. 7

Ad cæcum à nativitate sanandum quatuor adhibuit Dominus. 1. Suos oculos: (Præteriens Jesus vidit hominem cæcum à nativitate.) Christus (qui

Actor. 10

pertransiit benefaciendo, & sanando omnes oppressos à diabolo) præteriens cæcum non præterivit, sed quemadmodum sol suum peragens cursum, terras illustrat, ita præteriens Christus magna cum intentione, & singulari benevolentia cæcum respexit; respicere etenim Dei significat ex peculiari benevolentia respicere: ut constat ex Maria Virgine ut ipsa fatetur:

Luc. 1

(Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.) Constat adhuc ex Abel, *namque major natu Cain*

Tert. l. adv. Jud. 5

de fructu terra obtulit munera Deo: minor verò filius Abel de fructu ovium suarum. Respexit Deus in Abel & in munera ejus; in Cain autem & in munera ejus non respexit. Constat tandem ex Apostolorum principe: (Et conversus Dominus respexit Petrum, & recordatus est Petrus verbi Domini, sicut dixerat: Quia priusquam Gallus cantet ter me negabis: & egressus foras Petrus

Luc. 22

flevit amare) ubi Divus Gregorius, *Quid est respicere Dei, nisi ab iniquitate in*

L. 30. mor. c. 34

melius commutare: convertit namque quem respicit Deus benevolo aspectu, Christus Petrum ad pœnitentiam adduxit: *nec fieri poterat, ut in negationis*

D. Hier.

tenebris maneret, quem lux respexerat mundi. Suoque adhuc intuitu Salvator

Beda in c. 26. Matt.

cæci misertus est, eique contulit visum: *Respicere Dei est misereri: ideo aspectus divina misericordia nobis est necessarius.* Necessarius erat cæco Christi aspectus

ctus, ut videre posset, neque visum accepit, nisi quia eum misericorditer aspexit lux mundi. Et hoc beneficium eo est majus, quod illud contulit Dominus non rogatus. *Notandum quòd lux mundi, non expectavit, ut clamaret tale quid dicens; Miserere mei: sed ultro naturæ indigenti sese accommodavit; & gratuito beneficio tacenti subvenit.* Rupert. l. 9 in Joan.

Fœlix cæcus, quem tanta benevolentia Christus illuminavit: non solum in corpore, sed etiam in mente. Sed multo fœlicior, qui in tanti beneficii gratitudinem, Christum agnovit, adoravit, prædicavit. Petrus *quia tertio negavit, tertio confitetur, sed negavit in nocte, confitetur in die.* D. Ambr. l. 10. in Luc. Illustratus cæcus Christum quem Judæi Messiam negabant, agnovit; quem Judæi velut peccatorem despiciebant, justum & sanctum adoravit: quem Judæi blasphemabant, Prophetam Deique filium prædicavit, etiam cum vitæ jactura, non semel, non iterum, non tertio, sed quoties interrogatus à Judæis quis ei contulerit visum. 2. Christus Dominus (expuit in terram, & fecit lutum ex sputo, & linivit lutum super oculos ejus.) Solet Deus ad præstanda miracula, uti rebus contrariis, & maxime disproportionatis. Quid magis inidoneum ad conferendam aquis dulcedinem, quam sal? Elizæus tamen per injectionem salis, aquas amarissimas & impotabiles, in dulces & gustabiles convertit; quid magis contrarium visui quàm lutum, aptius ad excæcandum, quàm ad illuminandum? & tamen per lutum quod est visus obstaculum & cæcitatis suffragium, Christus cæcum illuminat: ut ejus gloria micantius corusçaret, ait D. Chrysostomus, & cunctis appareret tam illustre miraculum, non virtute creaturæ, sed potentia divina fuisse patratum. L. 4 Reg. 2. Hom. 4 in 2. Cor.

Ad operationem tanti miraculi tria præstitit Salvator. Nam imprimis expuit in terram: deinde fecit lutum; tandem linivit lutum super oculos cæci, id est, manum adhibuit, & digito extendit lutum, super oculos ejus. Per salivam quam expuit Salvator, nonnulli prudentiam denotatam volunt: saliva namque symbolum est prudentiæ, quia ex cerebro, quod sedes est prudentiæ, procedens descendit. Sal sapientiæ symbolum est, saliva à sale dicta salis saporem retinet, per quam ciborum sapores discernimus. D. verò Gregorius per salivam quam expuit Dominus, divinam intelligit gratiam, quæ nos illuminat & sanat. D. verò Augustinus vult per salivam à cerebro descendentem, adumbrari Dei filium à Patre descendentem. *Venit Dominus, quid fecit? Magnum mysterium commendavit: Expuit in terram: de saliva sua lutum fecit, qui Verbum caro factum est, & inunxit oculos cæci.* L. 8. Mor. c. 21. Tract. 44 in Joan. Animadvertit Divus Chrysostomus quod Christus (non aqua, sed sputo ad lutum usus est, quia missurus eum erat in Siloam. Ne quid ergo fonti adscriberetur, sed ex ore ejus virtutem processisse intelligeretur, quæ oculos & finxit, & aperuit.) Ut Christus auctor beneficii hujus agnosceretur (de saliva virtus sanativa fuit in luto) ait Albertus Magnus. Lutum autem ex divina saliva conglutinatum significabat, ut dixit D. Augustinus, Verbum incarnatum, ut humano generi per cæcum denotato, visum conferret, & ad lucis adduce-

ret veritatem. Verum *quid sibi vult, quod is, qui vitam refundebat imperio, salutem præcepto dabat, dicens mortuo, Exi foras, & egressus est Lazarus de sepulchro: dicens Paralytico, Surge, tolle grabatum tuum: & suprarunxit oculos cæci hujus? Quid ista ratio est? Magna nisi fallor; plus enim videt quàm Jesus tangit.* Tactus dominicæ carnis, visum acutiorem reddit, magnamq; iementi præbet virtutem ad superna & divina contemplanda. Tandem lutum fecit Christus ostendere se volens hominis in primordio plasmatorem. Per lutum enim designatur limus de quo formatum est corpus humanum: per salivam verò quæ ex ore procedit, significatur inspiratio per quam Deus in mundi exordio animam homini infudit. *Et finxit Deus hominem, limum de terra. Jam homo, qui adhuc limus. Et insufflavit in faciem ejus flatum vitæ, & factus est homo, id est, limus, in animam vivam.* Ad formandum hominem tria adhibuit Deus: Lutum ex pulvere & aqua confectum: *nam ipsius quoque hominis figulandi opus sociantibus aquis absolutum est. De terra materia convenit, non tamen habilis, nisi humecta & succida, quam scilicet ante quartum diem segregatæ aquæ in stationem suam si perstitere humore, limo temperarant.* 2. Limus ille ex quo formatum est humanum corpus, fuit Dei contactu figulatus. *Itaque totiens honoratur quotiens manus Dei patitur, dum tangitur, dum decerpitur, dum deducitur, dum effingitur.* Tandem 3. Deus in formatione hominis suam demonstravit potentiam, sapientiam, & affectionem. *Recogita totum illi Deum occupatum ac deditum, manu, sensu, opere, consilio, sapientia, providentia, & ipsa in primis affectione.* Christus in sanando cæco à nativitate velut resculpsit primi hominis formationem; uti enim in mundi exordio Deus sumpsit limum, ita in præsenti miraculo sumpsit lutum: ibi limum Dei manus contrectavit, & hominem finxit: hic lutum Dei manus supra oculos extendit, & cæco contulit visum. *Sumpsit Dominus limum de terra & plasmavit hominem; quapropter Dominus expuit in terram, & fecit lutum, & superlinivit illud oculo, ostendens antiquam plasmationem, & manum Dei ostendens; nec jam alteram requiramus manum* quam manum Christi, quæ etiam cæcum à Bethsaida illuminavit.

D Ambr. l. 9 Ep. 75

Tert. l. de Resi. Car. 5

Tert. l. de Bapt. 3.

Tert. l. de Resi. Car 6

Tert.

D. Iræn: l. 5. c. 15

Eodem fere modo sanat Christus cæcum à Bethsaida ac cæcum à nativitate, eademque adhibet remedia. In quo autem hujusmodi curæ conveniant, & disconveniant, eloquenter ostendit Chrysologus. 1. Expuit Dominus, & suo sputo cæci linit oculos. *Dominico sputo vacuas oculorum replet lacunas, divino ore luciferam dat salivam, ut sancti roris gutta baptizaret oculos peccatorum, ut aperiat venas, quos clausi rat culpa.* Inde divinæ salivæ virtutem colligit Chrysologus, quæ cùm sit efficax ad tollendam cæcitatem, valet arefacta revivisc ere membra. *Nemo ergo dubitet divino imbre tota arefacta mortalia membra posse revivisc ere; cùm videat parva dominici sputi gutta arentes cæcitate oculos subito sic suscitatos in lucem.* 2. Divinæ manus quæ primum plasmarant hominem, quæ cæci à nativitate linierant oculos, cæci à Bethsaida operantur etiam sanitatem. Et imposuit illi manus, ait Evangelista. *In faciendo, in re-*

Serm. 176

Matth. 8.

reparando ; in componendo hominem dominica manus curatrices semper adsunt. (Manus tuæ, inquit, fecerunt me, & plasmaverunt me. Cæcus à nativitate perfecte visum recepit mox ut divinæ manus super ejus oculos appositerunt opem. Misit Christus ad fontem Siloe cæcum à nativitate. Cæcus etiam à Bethsaida, etiam post appositum per Christi manus super oculos spiritum, *non lumen, sed auroram quamdam, lucemque erumpentem, datam sibi adhuc qui curabatur, Domino interrogante respondit:* Video, inquit, homines, ut arbores ambulantes: & quare sicut arbores, non ut columnæ; neque stantes, sed ambulantes. Respondet Chrysologus, *Quia post curam Christi viderat, quòd homines velut arbores transirent in hoc sæculo, non manerent : temporalem plantationem germinis humani, esse in hac vita, mox videt, quem curaverit Christus* ; in his tribus convenit cura cæci à Bethsaida cum sanatione cæci à nativitate, sed multum adhuc disconvenit. Job. 9

Nam 1. Christus apprehensa manu cæci eduxit eum foras extra vicum, non *quasi eum curare non potuerit in loco : aut beneficio loci indiguerit, universis quibus contulit visum:* sed præsertim ob duplicem, eamque mysticam rationem: vicus extra quem educitur est Bethsaida, potenti igitur divinaque manu educitur de Bethsaida, id est, ut interpretatur Magnus Gregorius, *è domo frugum*, domo divite, opulenta, frumento, vino, oleoque plena: in quo difficillime curati poterat, vix enim divites erigi & attolli possunt, ut altiora videant, & æterna contemplentur. Nam *quomodo proponent ante oculum suum Deum, ante quorum oculum non est nisi sæculum.* Unde belle ad propositum ait Philosophus moralis. *In Ægypto nemo aratorum respicit cœlum.* Cujus pulchram subministrat Philo Judæus rationem (Nilus Fluvius celeberrimus, cœlum est Ægypti. Quemadmodum enim cœli aqua reliquas regiones, ita Nili aqua Ægyptum irrigat. Itaque quod reliquis regionibus est cœlum, id Ægypto est Nilus: Nam illud superne terram compluit, hic inferne pluens, arva irrigat.) Ægyptus denotat mũdum. *Ægyptus nonnunquam totus orbus intelligitur apud Deum, superstitionis & maledictionis elogio.* In Ægypto nullus aratorum cœlum suspicit, neque cœli rorem & pluvias desiderat, sed tantũmodo Nili fluentis irrigantes aquas exoptat. Nemo amatorũ mundi ad res cœlestes & divinas aspirat: totus addictus terræ terrenisq; bonis, cœlestia non videt, non contemplatur, non amat. *Pulvis, pituita fumus, peccata & iniquitates sunt: Tolle ista omnia, & videbis.* Fumus & pulvis significant res terrenas, divitias, voluptates venereas, honores & sæculi glorias, quæ spiritualem impediunt visum. Nam ut ait Magnus Gregorius expendens istud Sapientis: (terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem.) *Quanto mens circa terrena plus satagit: tanto in his quæ sunt cœlestia, minus videt.* Inde merito concludit Divus Augustinus : *Non est ergo inhærendum terrenis, si volumus Deum videre, qui mundo corde conspicitur.* Inordinato autem terrenorum amore, tollitur cordis mundities & puritas. Chrysologus aliam suppeditat rationem, eductumque censet cæcum ob loci perfidiam & infide-

D. Aug in Psal. 35

L. 4. qu. Natur.

L. de profug.

Tert. l. 3 adv. Jul 11

D: Aug. Tract. 1 in Joan:

Sap. 9

In Psal. 35

litatem. Etenim è cæcorum loco & habitatione educi debuit, qui mox luci visuique erat restituendus. Bethsaida autem erat civitas cæcorum, civitas incredulorum: cujus perfidiam Dominus exprobrat, dicens: (Væ tibi Chorozaim, væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro, & Sidone virtutes factæ fuissent, quæ in vobis factæ sunt, olim in cinere & cilicio pœnitentiam egissent.) *Ergo apprehensa manu ejus de domo infidelitatis educit, levat eum de perfidiæ sessione, ut ante fidem, quam oculos daret; ante menti, quàm corpori, redderet sanitatem; ante præberet humani ducatus obsequium, quam divinæ virtutis operaretur insigne.* 1. Educto de Bethsaida, de domo frugum, vel de civitate perfidiæ, & incredulitatis, cæco, (interrogat eum Dominus, si quid videret.) Cæcus est peccator, ait Glossa (quia non videt, quod est, quod fuit, quod erit,) Christus autem *interrogat ut homo, operatur ut Deus*: *Qui videt abdita terrarum, qui cordis intuetur occulta, cui omnia sunt nuda, quæ sunt tecta omnibus, in opere suo, in oculis suis videre quærit, laborat scire, alio referente cognoscit? Absit, sed interrogat, ut præsentes scirent, futuri cognoscerent, cæcitatis hujus non esse simplicem, sed mysticam curam.* 3. Semel duntaxat linivit Christus oculos cæci à nativitate; cæco verò à Bethsaida iterum posuit manus super oculos ejus, & cœpit videre: & restitutus est, ita ut clare videret omnia. *Iteranda est ergo cura Christi, ut perfecti oculi, futura, certa, manentia videant, & æterna.* 4. Per cæcum à nativitate denotatum volunt D. Augustinus & Cyrillus Alexandrinus, omne genus humanum, ut dictũ est in superioribus; per cæcũ verò à Bethsaida Judæorum perfidiam ostensam existimat Chrysologus. (Aperiatur jam spiritualis intelligentia, ut qui sit iste cæcus cognoscamus, & quare non sponte venit, sed ab aliis adducitur, & ducitur manu Christi, & educitur extra vicum, & alibi recipit visum, qui diu apud suos longam sui pertulerat orbitatem, & expuit in oculos ejus, & iteratur divinæ manus impositio, & cui videre extra domum datur, quid viderit, quomodo viderit, per quem viderit. Fratres cæcus iste est Judæus, qui in Synagoga, hoc est, in perfidiæ domo, & in vico, hoc est, in conventu malignantium, ignorantiæ cæcitate tenebatur, & sedebat oppressus. Hinc est, quod non veniebat ad Christum, sed venit ad eum Christus, & apprehendit manum ejus, ut dono vocantis, non beneficio legis, non proprio curatum se gloriaretur arbitrio. Educit eum foras, ut in Ecclesia, lucem fidei videat per libertatem gratiæ, qui sub legis velamine nihil videbat. Imponit ei primum manum, ut videat transire umbram legis; ut Sacerdotes, Scribas, Pharisæos, & figuram totam Judaicæ observantiæ videat velut arbores prætetire: quæ ut nascuntur, virescunt, floreſcunt, fructificant in tempore, sic cum tempore senescunt, pereunt, evanescunt. Iterum imponit ei manum, ut resurgens non jam caduca videat, sed æterna: & videat quidquid est divini luminis; honoris & gloriæ; sicut ille magnus ex ipsis Paulus, qui extra vicum, & in via, Judæus cecidit, ut resurgeret Christianus, & cæcatus est in lege, ut videret in gratia.

Matth. 11

Chrysol.

tia, sicut ab ipso perhibetur: Nunc videmus in speculo & in ænigmate, tunc autem videbimus facie ad faciem.) Fuse Chrysologus Judæis aptat cæci à Behsaida historiam, quæ cuivis peccatori excæcato nullo negotio accommodari potest. Ex his autem quæ operati sunt cæci, videamus quid agere debent peccatores, ut mentis recuperent visum.

3. Prodit Tertull. *Helenam exitiosissimam Stesichori oculis, quem excæcasset, ob convitium carminis: dehinc reluminasset, ob satisfactionem laudis*, quod à fortiori de DEO dici potest, qui conviciantes sibi excæcat peccatores; & econtra cæcos illum laudantes ejusque misericordiam implorantes reluminat: ad instar cæci à nativitate, & cæci secus viam sedentis, quorum quilibet specialiter aliquid egit ut facilius à DEO visum reciperet: Nam 1. cæcus sedens & mendicans secus viam *humanam apponit necessitatem, tanquam precatricem*, alta voce clamans: (JESU Fili David miserere mei,) erudiens excæcatos peccatores visum mentis ardenter desiderare: nam *in DEI auribus desiderium vehemens, clamor magnus. Quippe animarum verba, sunt ipsa desideria.* Inde colligit D. Ambrosius: *Cor ergo prius clamet ut sermo possit audire:* Et ut fatur alior sum Mediolanensis Antistes: *Clamet fides, clamet affectus, clament passiones.* Sic cæci sedentis secus viam, clamavit ipsa quam patiebatur oculorum orbitas, ingens clamavit sanitatis affectus: oris clamore velut quodam animi interprete, manifestatus, quem audiens Christus dixit: Quid tibi vis faciam? Cui cæcus: Domine ut videam: *At quin adhuc in auribus omnium, vox illa cæci: Miserere mei JESU Fili David: & omnis populus laudes deferebat DEO.* Clamavit fides, qua & Christum, verum Messiam in lege positum cognovit, & sibi visum redditurum magna cum fiducia credidit, cum Tertulliano teste, *hac fuerit cæci illius fides, qua crediderit in voce JESU filii David*: neque sua fuit fiducia frustratus: Christus namque dixit ei: Respice, fides tua te salvum fecit.

Lib. de An 34

Tert. l. 4 adv. Marc 12

D. Bern: Serm: 6. in Ps. Qui habitat.

In Ps. 118 Lib. 1. de Cain c 9

Tert. lib. 4 adv. Marc. 36

Neque minor fuit cæci à nativitate fides, quam verbo & opere demonstravit, ajens: Credo Domine, & procidens adoravit eum. Cui Dominus: Vade, *Lava in natatoria Siloe*: Euthymius legit: *Lava in piscina Siloe.* Siriacus habet: *Lava in baptisterio.* Vatablus verò vertit: *Lava te in fonte Siloe.* Christus absque ullo dubio statim curare poterat hunc cæcum, oculis tamen luto delinitis, ad fontem Siloe abluendum mittit: ut tantum divulgaretur miraculum; & Christi potentia agnosceretur à cunctis, qui videbant cæcum luto oculis impositio, per mediam civitatem incedentem, & post lotionem aquæ perfecto oculorum lumine pollentem: illum autem misit Salvator ad fontem Siloe: Tum quia fons Siloe, qui ut ait Evangelista interpretatur missus, figurabat Christum, à Patre missum: Tum quia fons Siloe omnes Jerusalem irrigabat campos: Christus etiam gratiarum fluminibus omnes Ecclesiæ irrigat & fœcundat hortos: Tum quia fons Siloe, vel baptismum aquæ; vel baptismum lachrymarum & pœnitentiam denotabat:

in

in qua illuminãtur peccatores qui animas suas per veram criminum confessionem lavant: Inde peccatorem hortatur D. Augustinus: *Tu ergo noli tenebrare tenebras tuas, & DEVS illas non tenebrat, sed magis illuminat. Qui tenebrant tenebras suas, quas DEVS non tenebrat? Homines mali, homines perversi. Cum peccant, utique tenebræ sunt, dum non confitentur peccata sua quæ fecerunt, sed insuper defendunt, tenebrant tenebras suas. Ergo jam si peccasti, in tenebris es, sed confitendo tenebras tuas, mereberis illuminari tenebras tuas. Defendendo autem tenebras tuas, tenebraberis tenebris tuis. Et quando evades à duplicibus tenebris, qui in simplicibus laborabas? Vnde autem Dominus non tenebrat tenebras nostras? quia non sinit impunita habere peccata. Flagellat nos in istis laboribus, & erudit nos.* Peccata, quæ tenebræ sunt, & tenebrantur & illuminantur. Tenebrantur tum à peccatore, tum à DEO: A peccatore qui illa non confitetur sed potius defendere nititur. A DEO etiam, qui tenebratas peccati tenebras à peccatore peccata non confitente, sed defendente; punit vel in sæculo laboribus & flagellis, vel in inferno exterioribus tenebris. Illuminantur verò delictorum tenebræ, dum eas peccator pœnitens non defendit, sed confitetur: *Homo habet diem, habet & noctem: habet Solem in die, habet Lunam in nocte. Dies hominis est vita justitiæ, nox hominis est vita iniquitiæ: Sol in vita justitiæ est charitas: Luna verò in vita peccatoris est pœnitentia. O quàm clarus Sol est charitas! O quàm clarum est pœnitentia jubar, quod noctem peccati removet, quod conscientiæ nubilum tergit!* Peccatores igitur excæcati currant, credant, accipiant lutum de saliva factum: lavent faciem per pœnitentiam & veram confessionem; sic mundati illuminabuntur lumine fidei & gratiæ, in hoc sæculo lumine gloriæ, & visione DEI in cœlo.

In Ps. 138

Petr. Dam Serm. 70

D. August. l. 50. Hom ho: 43

CONCIO SEXTA.

Tert. l. de Exh. Cast. 13

OBstinatio interdum sumitur pro constantia quam animus in re virtutis & pietatis immobiliter ostentat: *Erunt nobis in testimonium femina quædam seculares, ob univiratus obstinationem, famam consecutæ, ut Dido*, ubi obstinatio sumitur pro firmo proposito post viri interitum, secundas denuo non ineundi nuptias. Ad hanc piam obstinationem demonstrandam etiam in tormentis, terrenorum abdicatione eruditebantur primiceri Christiani. *Sunt qui existimant Christianos expeditum mortis genus, ad hanc obstinationem abdicatione voluptatum eruditi*, ad hoc invitabantur Christi exemplo qui (faciem suam firmavit ut iret in Jerusalem) id est ut explicat venerabilis Beda, *sponte crucifigendus, locum quo crucifigendus erat, firmata facie, id est obstinata, atque imperterrita mente petiit.* Christus imperterrita mente, constanti animo, & obstinata facie operans humanæ redemptionis negotium, nec deflec-

Lib. de Spect. 1

Luc. 9.

flectens oculos à proposito, sed eos obstinans, ne aliud respicerent quàm viam in Jerusalem, est Christianis pieratis typus, & exemplar eos ad constanter patiendum, stimulans. Nam ut subjungit Tertullianus : *tanta obstinatio disciplinæ debebat obsequium*, scilicet Christo prædocenti, suoque exemplo præeunti. Illam virtutis obstinationem in Noe miratur Magnus Basilius : *Atque etiam Noe justus ille, cum in illa pessimorum hominum colluvie versaretur, non dixit DEO, propterea oportere se exire de mundo, quod reliqui omnes improbi essent, sed eo magis more generosi ac fortis athletæ ad hæc concalescens se obduravit, & in profundissimo vitiositatis pelago pietatis à tempestate incolumem conservavit.* Ne Noe à colluvie vitiorum, quæ salacissimum turpabat sæculum, ullatenus contaminaretur, ad virtutem flecti nescius & pie obstinatus existit; in præsentiarum autem non sumitur obstinatio, pro firmo & constanti in re virtutis proposito: sed pro pertinacia qua peccator in sceleribus perseverat, & obstinate induratur. Consuetudine namque peccandi paulatim ducitur: *Quæris quo? ad cor durum.* Duri autem cordis seu obstinationis in peccato, est 1. origo investiganda: 2. natura declaranda: 3. insensibilitas demonstranda.

In Constit. Monach. c. 22

D Bern. li. de Consider. c. 2

De durissimo populo concionaturi, cum non intelligimus qui barbarie & inhumanitate devenustatur, cujusmodi fierunt aliàs ponti Euxini incolæ, ubi *gentes ferocissimæ inhabitant.* Nam ut subjungit Tertullianus de suo ævo loquens, *nihil illic nisi feritas calet*: cujusmodi sunt etiam nunc avari erga egenos inhumani; Domini erga suos subditos duri; plures quæque alii ad immisericordiam & sævitatem proni: sed per populum durissimum peccatores intelligimus, divinas inspirationes repudiantes, & prava cordis affectione, ira peccato adhærentes, ut vix ab eo dimoveri possint. Prava autem illa indurationis hujus sumit originem à 1. divinæ æquitate: 2. humanæ mentis cæcitate: 3. sceleratæ voluntatis pravitate.

I. PARS Tert. l. 2 adv. Marc: 18

Ter. lib. 1 adv. Marc. 1

1. *Post solu receptum* in die & in luce debent ambulare Christiani. *Nam & lucere in mundo Christianos oportet ut filios lucis.* Trinam discriminavimus in justis lucem; scilicet lucem rationis, lucem fidei, lucem gratiæ: Christiani non sunt filii DEI per rationem, quæ est communis fidelibus & infidelibus: neque etiam per lucem fidei, quæ etiam in Catholicis sceleratis reperitur, qui non per peccatum, sed duntaxat per hæresim aut infidelitatem deperditur; sed sunt filii DEI per gratiam sanctificantem, qua fiunt divinæ consortes naturæ. Ideoque Guerricus Abbas alloquitur Christianos justitia & sanctitate decoratos: *Fratres vos filii DEI estis, & filii lucis.* Sunt filii lucis, quia sunt filii DEI. Subjungit: *Non sumus noctis nec tenebrarum filii*, sicut peccatores, qui cum sint filii diaboli, qui est primus peccator & tenebrarum princeps, consequenter sunt filii noctis & tenebrarum. Etenim *peccata tenebræ animarum sunt.* Quapropter in sceleroso vitiis affecto, peccatorum nocte obtenebrato *dies nunquam patens Sol nunquam lucens*, quia non lucet lux rationis, fidei & gratiæ. Non quidem lux rationis; nam

Tert. l. de Orat 10

Ter l. adv. Prax: 13

Serm. 3. de Epiph.

D. August. l. de Pœn. 11

Tert. l. 2 adv. Marc 1

D. Aug. quæ. 18 in Exodi

nam *ad hoc quandoq; peccati usu homo perducitur ; ut ipso quoq; rationis lumine privetur.* Non lucerna fidei, quæ accensa est ut operemur in nocte hujus sæculi. Inde scriptum est in laudem mulieris fortis: Non extinguetur in nocte lucerna ejus. (Ad hanc lucernam non fiunt opera tenebrarum, sed extinguitur cum fiunt: qui enim male agit, odit lucem: ideoque extinguit lucernam fidei, postponit memoriam DEI, non est timor DEI ante oculos ejus, & de tenebris quas sibi fecit, arbitrorum que absentia blanditur sibi, dicens:

Prov. 31

Guerr. Ser. 2

Epiph.

Eccles. 23 Quis me videt? tenebræ circumdant me, & parietes cooperiunt me, & nemo circumspicit me, quem verear? delictorum meorum non memorabitur Altissimus.) Non tandem sol gratiæ, seu dies justitiæ & sapientiæ. Hoc lumen à DEO postulat Guerricus. *Dedisti lumen veræ fidei, da & lumen veræ justitiæ, da lumen divinæ scientiæ, da etiam & divinæ sapientiæ.* Nam ut subjungit doctissimus Abbas, his gradibus filii lucis ad regnum claritatis perveniunt. *Qui igitur jam per fidem sumus in lumine, ex ea & per eam in amplius, & serenius lumen progrediamur. Primo justitiæ, deinde scientiæ, demumque sapientiæ. Quod enim credimus per fidem, consequenter operandum per justitiam, post intelligendum per scientiam, ac postremo contemplandum per sapientiam.* Tantum abest ut peccator inveteratus his gradibus progrediatur ad regnum lucis, quin imo ab illo recedit, & ad tenebrarum accedit regionem. Nam 1. in lumine fidei non ambulat, quia vel non credit fidei mysteria, vel si credit ad ea nullatenus attendit. In eo 2. non est lumen justitiæ, quia ejus opera sunt fidei contraria. Neque 3. scientiæ illustratur lumine, vera scientia est sui ipsius cognitio, non cognoscit neque suæ naturæ miseriam, ut eum hortatur

Ser. 12. de Diversis. Ser. 3. de Epiph.

D. Bernardus, *Cogita unde veneris, & erubesce: ubi sis, & ingemisce: quo vadas, & contremisce.* Neq; delictorum suorum malitiam: unde Guerricus: (Quàm misericorditer mecum ageretur, quàm feliciter mihi videret illuminatus, si peccata mea possem videre! Multum utique illuminatus est qui delicta ad liquidum intelligere potuit & voluit:) Peccator autem *noluit intelligere, ut bene ageret.* Neque quid sibi desit recogitat; attamen ut subjungit Guerricus, (hic modus est adhuc illuminationis nostræ, ut in lumen veritatis multum existimetur profecisse, qui defectum potuerit nosse, & scire quid desit sibi.) Neque 4. judicio practico inter bona & mala discernit; cum ut fatur Guerricus, *nec ad discretionem boni & mali, veri & falsi, sensus exercitatus habeat.* Tandem 5. sapientiæ non fulget splendoribus, quia ad DEI notitiam non elevat oculos mentis: quod innuit dilectus discipulus: *Omnis qui peccat non cognovit eum:* Scilicet practice, quia infinitam DEI non considerat neq; existimat majestatem; non cognovit DEUM sapide, nimirum notitia sapida & affectuosa, cum amore & charitate conjuncta, non cognovit eum vere. Nam ut ait Didymus præfatum versans locum: Omnis qui peccat, factus est extraneus Christi, non habet participium nec scientiam ejus internam.) Itaq; peccator non illuminatus fidei, justitiæ, scientiæ, & sapientiæ lumine, plectitur cæcitate mentis & in obstinationem labitur.

Psal. 35

1. Joan. 3

Ex

Ex omnibus morientium sensibus, oculi primi deficiunt: Mox capitis extinguuntur lumina, postmodum totum corruit corpus: oculus est intellectus, cor voluntas, mors peccatum, quod ab intellectus incipit deliquio, excæcato autem intellectu, voluntas induratur. Nam ut belle ad propositum fatur Rupertus, *cæcitas est mater obstinationis*: gratiæ actuales & internæ reducuntur ad irradiationes, quæ mentem illustrant, & pias affectiones, quæ voluntatem movent. Sicut autem in naturalibus cognitio intellectus præcedit voluntatis affectum: quia nihil volitum quin præcognitum, eo quod voluntas sit potentia cæca, quæ nequit aliquod velle objectum, nisi prius sit à notitia intellectus demonstratum: ita in supernaturalibus, illustratio gratiæ quâ illuminatur mens, præcedit piam affectionem quâ movetur voluntas: sublatâ autem gratiæ illustratione, pie non excitatur voluntas; voluntas autem neque illustrata, neque excitata gratiæ auxilio, induratur, & ita *cæcitas est mater obstinationis*.

In homine justo tria luminis genera recognoscit Doctor Angelicus. Primum est naturale, in ratione consistens: Secundum, est supernaturale, estq; vel gratia habitualis, vel proprietas ab ea inseparabilis: Tertium est adhuc supernaturale, nihilque est aliud præter actualis gratiæ auxilium quod intellectum illuminat, & pie voluntatem movet. Primum competit homini, quatenus homo est: secundum convenit homini, in quantum justo: tertium verò potest homini competere, sive sit justus, sive peccator. Primum lumen est de essentia hominis, quia est ipsamet ratio, quæ est illi essentialis; neque ab eo separari potest, saltem quoad principium: licet interdum rationis impediatur operatio, usus, & exercitium. *Quidam vel modico tempore vi luant animam intellectu*, ut ex amentibus, phræneticis, & furiosis comprobatur. Secundum lumen est veluti justi proprietas, quia à gratia habituali dimanat, ab eaq; est inseparabile. Gratia autem habitualis est velut essentia justi. Tertium autem lumen est velut accidens commune, quod potest adesse & abesse absque subjecti corruptione. Gratia enim actualis potest adesse & abesse justo, absque justitiæ destructione. Similiter potest adesse & abesse peccatori, absque peccati corruptione. Privatio primi luminis, nempe rationis, non est causa obstinationis, quia homo induratus remanet rationalis semperq; habet rationem, saltem quod ad principium. Neq; adhuc privatio secundi luminis, quod à gratia habituali est inseparabile, est causa obstinationis; aliàs omnes peccantes lethaliter essent obstinati: quia sunt gratiâ sanctificante privati. Theologia tamen non omnes peccatores induratos declarat, sed peccatores induratos discriminat à simplicibus peccatoribus, qui vel cogitatione dumtaxat peccant; vel si opere semel vel iterum cadunt in delictum: tertii igitur luminis privatio est indurationis origo. Peccator etenim gratiæ actualis lumine destitutus, est etiam sine cœlesti calore, existēs sine calore induratur; depravata autem peccatoris voluntas, rejiciens

22 Quæst. 15. art. 4

Tert. l. de An. 19

solis justitiæ tum lumen, tum calorem, mentem excæcat, & indurationi etiam originem præstat.

Ter l adv Jud. 18

2. *Expandi manus meas tota die, ad populum contumacem contradicentem mihi. Qui ambulant viam non bonam, sed post peccata sua.* Hæc verba feriunt Judæos, de quinque criminibus reos. Queritur DEUS 1. quod in suis sceleribus fuerint adeò pervicaces, ut oblatas gratias semper rejecerint; 2. quod divinæ voluntati temere contradixerint; 3. quod in viis mandatorum ejus non ambulaverint; 4. quod per inveteratam consuetudinem, post peccata sua abierint; 5. quod in suis sceleribus indurati fuerint. Illa quinque sigillatim demonstrat alioquin Tertullianus. 1. Divinæ gratiæ recusationem;

Tert. l. 4 adv. Marc 31

DEI declinaverant vocationem. 2. Divinæ voluntatis contradictionem; Postulantes fictitios deos *dicentes ad Aaronem, Fac nobis deos, qui præeant nobis.* 3. Divinorum mandatorum contemptum & violationem: quare prodit DEUM sic apud Jeremiam loquentem: *Audite, inquit, vocem meam, & ero vobis in Dominum, & vos mihi in populum, & ibitis in omnibus viis meis quascunq; mandavero vobis: Ecce invitatio DEI. Et non audierunt, inquit, & non adverterunt aurem suam. Ecce recusatio populi.* 4. In via peccatorum suorum ambulationem. *Sed abierunt in iis quæ concupierunt corde suo malo.* 5. In sceleribus suis indurationem. *Et non audivit populus, & non intendit auribus suis, & obduruit collum suum.* Quid inde secutum sit declarat ipse DEUS. 6. *Avertam faciem meam ab eis.* Judæos tantâ ingratitudine contumaces & obstinatione reos derelinquens, *Derelicta Sion tanquam specula in vinea & in cucumerario casula, post eaquam & novissimam in Christum invitationem recusavit.*

Guerr. Serm. 3, de Epiph.

Sex illa in sceleribus Christianis videamus, qui 1. *DEI illuminari nolunt gratia:* Tum ex stupiditate eam negligentes & non recipientes. *Atque adeò marcescimus, & devigescimus cum lucis detrimento:* Tum ex malitia eam temere rejicientes, insolenterque DEO dicentes: *Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus.* 2. DEO contradicunt, in ejusque contemptum & contumeliam falsos deos venerantur & colunt. *Principale crimen generis humani, summum sæculi reatus, tota causa judicii, idololatria.* 3. In viis mandatorum DEI non ambulant: sed contra unusquisque *adstitit omni via non bona.* 4. In suis sceleribus per diuturnam consuetudinem inveterantur. Etenim *omnia genera vitiorum, ex aliquo mala voluntatis affectu, vel malæ consuetudinis usu. Suam singula ducunt matricem originem: quæ quanto diutius mentis inolita est, tanto fortius hæret; & fortioribus remediis eget; & curam requirit diligentiorem.* 5. In suis sceleribus indurantur, fiuntq; *obstinati.* Uti virtutes morales, sic vitia gradatim acquiruntur; & peccatores per incuriam & consuetudinem paulatim fiunt: *Quæris quo? Ad cor durum.* Quod asseverat ipsemet DEUS, peccatorem apud Jeremiam sic alloquens: *Propter multitudinem iniquitatis tuæ dura facta sunt peccata tua*; illico subjungens: *Propter multitudinem iniquitatis tuæ, & dura peccata tua hæc feci*, id est punivi te cordis obstinatione, quæ etiam à mea æquitate ducit originem.

Tert. l. de Idol 1 Psal. 35 D. Bern. Tract. de Vit. Solit. c 15 Tert. l 1 ad ad Nat. 19

D. Bernar l 2 de Con sid 2 Cap. 30

3. *Duri-*

3. *Duritia de cælo quoque* & à divina justitia procedit: Deus etenim peccatorem indurat non positive, ut falso docet Calvinus: sed vel permissive, permittens illum propria voluntate obstinari. *Ut intelligatis quia obduratio non Dei potentia compellente perficitur, sed Dei remissione ac indulgentia generatur. Hoc ergo firmissime credite fratres, & hoc intelligete, quia quoties Dominus dixit: Ego indurabo cor Pharaonis: non aliud intelligi voluit, nisi ego suspendo plagas & flagella, unde eum per indulgentiam meam contra me obdurari permitto.* Vel negative *subtracti charismatum roribus*, justo judicio puniens peccatoris ingratitudinem, contemptum & contumaciam denegando ei non auxilia sufficientia, quæ induratis largitur, ut fuse aliorsum demonstrabimus, explicantes quomodo Deus Pharaonem induraſſe dicitur. sed gratias efficaces. *Obduratio Dei est nolle misereri ut non abillo irrogetur aliquid quo fit homo deterior, sed tantum quo fit melior non erogetur.* Vel tandem occasionaliter: cùm ex divina bonitate, patientia, & misericordia peccatores fiunt deteriores diutius in suis scelestibus perseverant, & indurantur. Quod explicat D. Augustinus adducens exemplum *de filiis delicate nutritis, quibus peccantibus frequenter indulgemus: cùm enim pejores ipsa remissione redduntur, solemus exprobrando eis dicere. Ego te talem feci, ego tibi parcendo, proterviam tuam, negligentiamque nutrivi.* Inde concludit D. Augustinus: (*Quærimus meritum obdurationis, & invenimus. Merito namque peccati universa massa damnata est: nec obdurat Deus impertiendo malitiam, sed non impertiendo misericordiam. Quibus enim non impertitur, nec digni sunt, nec merentur: ac potius ut non impertiatur, hoc digni sunt hoc merentur.*)

Tert. l. 1. adv. marc. 1. D. Aug. ser. 88. de Temp.

Tert. l. 3 adv. marc. 23

Tert. Præd. Tom. 3 Tract. de Gratia. Conc. 2 D. Aug. l. 1. qu. 24 Simpl. Quæst. 2 Ser. 88 de Temp. Epist. 105 ad Sixtum

Ex terræ duritia peccatoris obduratio probe declaratur: Terræ duities ex caloris absentia procedit; numquam enim induraturterra, nisi dura condensatur, nec condensatur nisi per frigus, neque rarefit, nisi per calorem solis, qui ab ejus luce dimanat, estque ab eo inseparabilis. *Sol enim corpus siquidem ignis.* Itaque terræ duritia à solis distantia & elongatione dimanat, sicut ejus mollities ab ejus præsentia & approximatione procedit. Inde est quod *æstus dissolvat animas, & hiems quodammodo obduret*, quia scilicet sol æstivo tempore accedit & approximatur: hiemis vero tempestate recedit, & elongatur. Eodem modo philosophandum est de peccatoris induratione, quæ ex animæ frigore procedit; quod condensatur ex absentia charitatis, quæ est cœlestis calor à sole justitiæ dimanans valens, tum rarefacere & dilatare cor, ut de semetipso fatetur Regius Vates: *Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatasti cor meum*, scilicet per charitatem: tum liquefacere & mollire animam ut sponsa experimento docta testatur: *Anima mea liquefacta est, ut dilectus meus locutus est.* Ex his constat cordis duritiem ex divini Solis absentia procedere sicut cordis molluriem ex ejus præsentia. Quod Divus Augustinus ex similitudine solis sensibilis & visibilis demonstrat. *Sicut enim quotiens nimio frigore aqua constringitur, solis calore superveniente resolvitur, & discedente eodem sole iterum obduratur; ita nimirum*

Tert. l. de An 8

Tert. l. de An 48

Psal. 118

Cant. 5

Ser. 88. de Temp.

peccatorum frigore refrigescit charitas multorum, & velut glacies obduratur; & cum eis iterum calor divinæ misericordiæ supervenerit resolvuntur. Hoc calore glaciem sui pectoris dissolutam recognoscit D. Augustinus. *Gratia tua Domine deputo, & misericordiæ tuæ, quod peccata mea tanquam glaciem solvisti: gratiæ tuæ deputo quacunq; non feci mala.* Peccator ob suam pertinaciam caloris illius patiens absentiam, est *nubilo obscurior, hyeme frigidior, gelu fragilior.* Hanc frigiditatem tolerat ex defectu lucis & caloris gratiæ, quam merito ei DEUS denegat: quomodo istud Davidicum intelligit D. Augustinus: *Ante faciem frigoris ejus quis sustinebit?* *In faciem frigoris ejus.* *Cujus? DEI. Unde est ejus frigus? Ecce deserit peccatorem, ecce non vocat, ecce non aperit sensum, ecce non infundit gratiam; hoc est frigus illius,* DEUS peccatori gratiam denegat quia prius peccator illam neglexit; aut rejecit. A DEO est frigus; quia frigidus peccator gratiæ calorem contemp sit. Quod à Christianis serio considerandum exoptat D. Augustinus. (Carissimi diligenter attendite, quia etsi non quantum debemus, certe vel quantum possumus, breviter volumus charitati vestræ suggerere qualiter obdurationem illam debeamus accipere. Primo hoc fide ter & firmiter credat dilectio vestra; quia nunquam prius DEUS deserit hominem, nisi prius ab homine deseratur. Cum enim semel, & secundo, & tertio, unusquisque gravia peccata commiserit; expectat tamen illum DEUS, sicut per Prophetam dicit, ut convertatur, & vivat. Cum verò in peccatis suis cœperit permanere, de multitudine peccatorum nascitur desperatio, ex desperatione obduratio generatur:) frigusque DEI efficacem gratiam denegantis, suppomit frigus peccatoris gratiam contemnentis, & peccatis contumaciter adhærentis.

L 2. Conf. 7

Tert lib. 1 adv. Marc. 1

In Ps. 147

Serm 88 de Temp.

Ezech. 33

Cui probe competit documentum quod Jerusalem præbet Jeremias Propheta: *Erudire Jerusalem. Sicut frigidam facit cisterna aquam suam. Si. frigidã facit malitiam suam.* Desiderat Propheta ut eruditur Jerusalem, & ex metaphora cisternæ profundam malitiæ suæ dignoscat enormitatem. Quasi dicat, Sicut lapidea cisterna, aquam in se stantem conglaciat; ita anima, in qua dia insedit peccatum, per consuetudinem concrescit in glaciem & instar crystalli, vel adamantis ita obdurescit, ut neque ab igne, aut sole emolliri, neque mal eo conteri, aut frangi queat: Nam ut belle ad propositum ait Gaufridus, *frigidam facit cisterna aquam, quoties in quadam insensibilitate perpetratam conservat mens obstinata malitiam.* Neque tantum conservat, sed adhuc instar cisternæ frigus malitiæ auget & incrementat. Quo enim profundior est cisterna, eo plures & frigidiores habet aquas: & quo peccator est in peccatis inveteratior & obstinatior, peccati malitia profundius in corde defossa eo magis illam auget & incrementat. Ni dicamus quod sicut profunda cisterna æstatis tempore, quo terra solis ardore succensa magis æstuat, per antiperistasim, quam continet, aquam frigidiorem efficit; quasi ardentior solis calor, sit velut mensura frigoris aquæ, quæ in cisterna continetur: sic peccator quo sol justitiæ nudius & ardentius lu-

Cap: 6

lucet & ardet, quo gratiæ fiæ emittit lucidiores & ardentiores radios, eo magis frigescit & in peccatis suis indurator.

Pontus Euxinus sic à Tertulliano describitur. *Unus aer, nebula; totus annus, hibernum; omne quod flaverit, Aquilo est; liquores ignibus redeunt, amnes glacie rigantur, montes pruina exaggerantur; omnia torpent, omnia rigent.* Idipsum de peccatore dicit D. Bernardus: Dinumerans quot vitia, quot strages & clades oriantur à frigore peccati, etiam in domibus religiosis, & animabus in justitia & pietate educatis (ab Aquilone panditur vestrum malum. A facie frigoris ejus quis sustinebit? Hoc frigus si semel animam, (animæ ut assolet incuria, spiritu dormitante pervaserit, ac nemine deinde, quod absit, inhibente, ad interiora ejus pervenerit, descenderit in viscera cordis & sinum mentis, concusserit affectiones, occupaverit consilii semitas, perturbaverit judicii lumen, libertatem addixerit spiritus: mox (ut in corpore solet evenire febricitantibus) subit quidam animi rigor, & vigor lentescit, languor fingitur virium, horror austeritatis intenditur, timor sollicitat paupertatis, cõtrahitur animus, subtrahitur gratia, protrahitur longitudo vitæ, sopitur ratio, spiritus extinguitur, defervescit novitius fervor, ingravescit tepor fastidiosus, refrigescit fraterna charitas, blanditur voluptas, fallit securitas, revocat consuetudo. Quid plura? dissimulatur lex, abdicatur jus, cis proscribitur, derelinquitur timor Domini. Dantur postremo impudentiæ manus, præsumitur ille temerarius, ille pudendus, ille turpissimus; plenus ille ignominia & confusione saltus de excelso in abyssum, de pavimento in steriquilinium, de sole in cloacam, de cælo in cœnum, de claustro in sæculum, de paradiso in infernum. L. 1. adv. Marc. 1 Serm 63 in Cant. Pf 147

Fuse dinumerat D. Bernardus mala quæ à frigore peccati dimanant. Brevius D. Thomas refert gradus, quibus peccatoris anima gelascit. *Peccati frigus primum extinguit calorem dilectionis*: Mox ut peccati frigus occupat animam, divinæ gratiæ lux expellitur, divini amoris ardor extinguitur. *Tum deinde congelat humorem devotionis*, mentem non amplius veritas illustrat, pietas amplius cor non suffiammat. *Retardat motum bona operationis.* Uti ad motum corporis & membrorum requiritur calor, necessariique sunt ignei quidam spiritus à cerebro in nervos effluentes, qui si frigore solvantur, & pereant, illico stupidum hæret, & rigescit corpus. Dum enim hyemalis aura est inclementior, frigidique regnant & spirant Aquilones, ita quandoque rigescunt artus & membra, ut motus omnis sint expertia: A frigore etiam geluque patitur animus, suos habens spiritus, (is indigens ad bene operandum ignibus & caloribus: Dum autem peccati frigore hujusmodi consumuntur spiritus, extinguuntur ignes, necessarii calores removentur, deficit illico motus omnis operationis dignæ cœlo: & quod prorsus stupendum, & maxime lugendum, anima illa quam peccati frigus reddit ad bonum operandum stupidam & velut immobilem, est ad patrandum malum expedita, atque studiose & assidue intenta, ut acute animadvertit Divus Chry-

Cap. 6 sostomus, expendens illud Geneseos. Videns Deus quòd multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore. *Verbum cogitat, multum habet momenti: non enim ex subreptione hoc illis accidit, sed ex corde cogitant, & hæc per singulas horas volvunt, in hoc studium suum collocant. Et neque semel, & iterum, vel fortuito supplantati à peccato, à malitia sibi temperant sed diligenter eam exerunt, & mala operantur. Hoc est magno studio, nihil obiter, nihil negligenter ab eis fit.* Quod confirmat aureum eloquentiæ flumen elucidans verba ipsiusmet Dei loquentis de temerariis turris Babel structoribus: Nec desistent à cogitationibus suis, donec eas opere compleant. *Ecce quomodo monstravit malitiæ eorum excellentiam.* Insignis malitiæ excellentia est, in facinore alte cogitato, consulte, meditato, ex condicto patrato assiescere, & contumaci indurati obstinatione, cujus natura nunc est declaranda.

Hom. 22 in Gen.

Gen: 11

II. PARS. Tert. lib. 1 ad Nat. 19 In 1. Dist. 40. qu. 1

Peccatores *obstinati & vani* difficillime convertuntur, quia nec sunt ad susciendam disciplinam bene dispositi, cùm sint in suis sceleribus indurati. Ut enim ait Doctor Seraphicus, *durum est, quod est inhabile ad suscipiendum; stabile ad permanendum, & forte ad debellandum, sive resistendum.* Aliter cordis duritiam declarat Divus Bernardus, plures easque horribiles indurationis referens proprietates: *Cor durum ipsum est, quod nec compunctione scinditur; nec pietate mollitur, nec movetur precibus, minis non cedit, flagellis indurat: ingratum ad beneficia est, ad consilia infidum, ad judicia sævum, inverecundum ad turpia, impavidum ad pericula, inhumanum ad humana, temerarium ad divina, præteritorum oblitiscens, præsentia negligens, futura non providens. Ipsum est, cui præteritorum præter socias injurias nihil omnino præterit, præsentium nihil non perit, futurorum nulla nisi forte ad ulciscendum prospectio seu præparatio est. Et ut brevi cuncta horribilia mali mala complectar, ipsum est, quod nec Deum timet, nec hominem reveretur.* Tædiosum foret cuncta elucidare quæ de corde duro refert Bernardus: Ut inter tot mala horribilia, quibus scatet, quæ magis sunt ad propositum faciunt, eligamus, & assueto ordine procedamus, faciem nobis præbebit Doctor mellifluus, qui tres dies nobis observandos proponit, nimirum diem doloris, diem pudoris, & diem timoris.

L. 1 de Consi. c. 2

Ser. 4 de Assumpt. Dies doloris, de commissis peccatis dolet & ingemiscit; dies pudoris, de nefandis facinoribus erubescit; dies timoris, pœnas criminibus debitas pertimescit: Seu, ut ipse aliorsum indurati cordis considerat primordia, media, novissima. Inter quæ *illa dolorem ingerunt, ista pudorem adducunt, hæc metum incutiunt.* Quis enim à peccato potissimum retrahitur propter tria, scilicet ob pœnitentiam & dolorem, verecundiam & pudorem, metum & timorem. Peccator autem induratus, ut plurimum in sua obstinatione persistit, neque ab ea dimovetur, 1. dolore: 2. pudore: 3. timore.

Ser. 12. de Diversis:

Tert. l. de Pœn. 2 1. Peccatorem Deus *multis bonitatis suæ largitionibus fovit, & ingratissimum totiens expertus, ad pœnitentiam semper hortatus est.* Pœnitentiam amplectitur, ut

& ut fatur D.Bernardus, in die doloris incedit *dum recogitat quis annos suos in amaritudine animæ suæ, & nec tam laborat declinando futura, quàm præterita plangendo deplorat.* Pœnitudo qua à peccato quis retrahitur ex parte pœnitentis duo importat, scilicet dolorem de peccato commisso, & propositum amplius non peccandi. Neutrum habet peccator induratus. Non quidem dolorem; quia firmiter suis adhæret sceleribus, in illisque delectatur: juxta istud Proverbiorum: *Lætantur cùm male fecerint, & exultant in rebus pessimis.* Non etiam propositum non amplius peccandi, cùm obstinatio consistat in proposito ulterius peccandi, & pertinaciter vocanti Deo ejusque gratiæ resistat, de quo conqueritur ipsemet Deus animam in peccatis induratam alloquens: *Mundare te velui, & non es mundata à sordibus tuis*: quia contumax tuum peccandi propositum voluntati meæ sese opposuit: *In quo mundabo cor tuum?* Deus nostro concipiendi modo ab anima obstinata, quæ diu multisque inspirationibus ad pœnitentiam invitata, nec obsecundata, expostulat modum, quo illam valeat emundare, & ad conversionem adducere. Subjungit Propheta: *Multo labore sudatum est & non exivit de ea rubigo ejus, neque per ignem.* Christus Dominus pro ea multo sudore laboravit, sanguinem fudit, animam posuit, gratiam meruit: Spiritus sanctus in igne apparuit, interius eam suis inspirationibus & affectionibus mollire tentavit; exterius per suam gratiam multipliciter vocavit, & *non exivit ex ea rubigo abominationis, & obstinationis.* Inde concludit D.Bernardus: *Nemo duri cordis salutem unquam adeptus est: nisi quem forte miserans Deus abstulit ab eo cor lapideum, & dedit cor carneum.* Et ratio hujus est, quia neque ob dolorem ingemiscit, neque ob pudorem erubescit.

Ser.4 de Assumpt. Cap.2 Ezech. 24 Ezech.16 Ezech. 24 Hæb. lect. L.1.de Consi. c.8 Ezech.36

2. *Diligo verecundiam* in viris, in fœminis, & generaliter in cunctis Christianis: In viris quidem, nam *gratissima sane gemma, rubor in facie hominis verecundi.* In fœminis etiam, nam *pudor est in mulieribus amabilis flos, & rubor delectabilis.* Tandem generaliter in cunctis Christianis, quibus *magis disciplina verecundia incumbit.* Tertulliano arridens D. Bernardus pudorem multis elogiis commendat. *Pudor est gemma morum, virga disciplinæ, soror continentiæ, lampas puræ mentis, gloria conscientiæ, fama castos, virtutis sedes, & insigne totius honestatis.* Pudor est frænum retinens Christianum, ne labatur in peccatum; est etiam calcar lapsum peccatorem ad conversionem & pœnitudinem stimulans. Quapropter ex D. Bernardo diem doloris *sequitur dies pudoris; quando jam horribili confusione, operitur anima miseranda, dum considerat quæ & quanta deliquerit, & in oculis cordis tetras versat imagines peccatorum.* Illa autem peccati turpitudo & deformitas quam serio contemplatur, est ratio pœnitendi, ei pudorem ingenerans, illamque ob verecundiam retrahens à peccato, & ad conversionem stimulans: Peccator autem induratus, est impœnitens: quia suis criminibus excæcatus non conspicit turpitudinem & deformitatem, quæ est in actu peccati. Tantum abest ut pudore afficiatur; quin imo, de peccato impudenter glo-

Tert. l de Pœn. 7 D.Bern. ser 7. de B Virg. Gregor. Naz. Carm. 63 Tert. l de Bapt. 17 Serm. 86 in Cant. Ser.4.de Assumpt.

in qua illuminãtur peccatores qui animas suas per veram criminum confessionem lavant: Inde peccatorem hortatur D. Augustinus: *Tu ergo noli tenebrare tenebras tuas, & DEVS illas non tenebrat, sed magis illuminat. Qui tenebrant tenebras suas, quas DEVS non tenebrat? Homines mali, homines perversi. Cum peccant, utique tenebræ sunt, dum non confitentur peccata sua quæ fecerunt, sed insuper defendunt, tenebrant tenebras suas. Ergo jam si peccasti, in tenebris es, sed confitendo tenebras tuas, mereberis illuminari tenebras tuas. Defendendo autem tenebras tuas, tenebraberis tenebris tuis. Et quando evades à duplicibus tenebris, qui in simplicibus laborabas? Vnde autem Dominus non tenebrat tenebras nostras? quia non sinit impunita habere peccata. Flagellat nos in istis laboribus, & erudit nos.* In Ps. 138 Peccata, quæ tenebræ sunt, & tenebrantur & illuminantur. Tenebrantur tum à peccatore, tum à DEO: A peccatore qui illa non confitetur sed potius defendere nititur. A DEO etiam, qui tenebratas peccati tenebras à peccatore peccata non confitente, sed defendente; punit vel in sæculo laboribus & flagellis, vel in inferno exterioribus tenebris. Illuminantur verò delictorum tenebræ, dum eas peccator pœnitens non defendit, sed confitetur: *Homo habet diem, habet & noctem: habet Solem in die, habet Lunam in nocte. Dies hominis est vita justitiæ, nox hominis est vita nequitiæ: Sol in vita justitiæ est charitas: Luna verò in vita peccatoris est pœnitentia. O quàm clarus Sol est charitas! O quàm clarum est pœnitentiæ jubar, quod noctem peccati removet, quod conscientiæ nubilum tergit!* Petr. Dam Serm: 70 Peccatores igitur excæcati *currant, credant, accipiant lutum de saliva factum: lavent faciem per pœnitentiam & veram confessionem*; sic mundati illuminabuntur lumine fidei & gratiæ, in hoc sæculo lumine gloriæ, & visione DEI in cœlo. D. August. l. 50. Hom ho: 43

CONCIO SEXTA.

OBstinatio interdum sumitur pro constantia quam animus in re virtutis & pietatis immobiliter ostentat: *Erunt nobis in testimonium feminæ quædam seculares, ob univiratus obstinationem, famam consecutæ, ut Dido*, ubi obstinatio sumitur pro firmo proposito post viri interitum, secundas denuo non ineundi nuptias. Ad hanc piam obstinationem demonstrandam etiam in tormentis, terrenorum abdicatione erudiebantur primiceri Christiani. *Sunt qui existimant Christianos expeditum mortis genus, ad hanc obstinationem abdicatione voluptatum erudiri*, ad hoc invitabantur Christi exemplo qui (faciem suam firmavit ut iret in Jerusalem) id est ut explicat venerabilis Beda, *spontè crucifigendus, locum quo crucifigendus erat, firmata facie, id est obstinata; atque imperterrita mente petiit.* Christus imperterrita mente, constanti animo, & obstinata facie operans humanæ redemptionis negotium, nec de- Tert. l. de Exh. Cast. 13 Lib. de Spect. 1 Luc. 9.

flectens oculos à proposito, sed eos obstinans, ne aliud respicerent quàm viam in Jerusalem, est Christianis pietatis typus, & exemplar eos ad constanter patiendum, stimulans. Nam ut subjungit Tertullianus : *tanta obstinatio ânsi; hæc debebat obsequium*, scilicet Christo prædocenti, suoque exemplo præeunti. Illam virtutis obstinationem in Noe miratur Magnus Basilius : *Atque etiam Noe justus ille, cum in illa pessimorum hominum colluvie versaretur, non dixit DEO, propterea oportere se exire de mundo, quod reliqui omnes improbi essent sed eo magis more generosi ac fortis athletæ ad hæc concalescens se obdurarit, & in profundissimo vitiositatis pelago pietas à tempestate incolumem cõservavit.* Ne Noe à colluvie vitiorum, quæ salacissimum turpabat sæculum, ullarenus contaminaretur, ad virtutem flecti nescius & pie obstinatus existit ; in præsentiarum autem non sumitur obstinatio, pro firmo & constanti in re virtutis proposito : sed pro pertinacia qua peccator in sceleribus perseverat, & obstinate induratur. Consuetudine namque peccandi paulatim ducitur : *Quaris quo ? ad cor durum.* Duri autem cordis seu obstinationis in peccato, est 1. origo investiganda : 2. natura declaranda : 3. insensibilitas demonstranda.

In Constit. Monach. c. 22

D Bern. l. 1. de Consider. c. 2

De durissimo populo concionaturi, eum non intelligimus qui barbariæ & inhumanitate devenustatur, cujusmodi fuerunt aliàs ponti Exini incolæ, ubi *gentes ferocissimæ inhabitant.* Nam ut subjungit Tertullianus de suo ævo loquens, *nihil illic nisi feritas calet :* cujusmodi sunt etiam nunc avari erga egenos inhumani ; Domini erga suos subditos duri ; pluresque alii ad immisericordiam & sævitatem proni : sed per populum durissimum peccatores intelligimus, divinas inspirationes repudiantes, & prava cordis affectione, ira peccato adhærentes, ut vix ab eo dimoveri possint. Prava autem illa indurato suam sumit originem à 1. divina æquitate : 2. humanæ mentis cæcitate : 3. sceleratæ voluntatis pravitate.

I. PARS Tert. l. 2 adv. Marc: 18

Ter. lib. 1 adv Marc. 1

1. *Post solu receptum* in die & in luce debent ambulare Christiani. *Nam & lucere in mundo Christianos oportet ut filios lucis.* Trinam discriminavimus in justis lucem ; scilicet lucem rationis, lucem fidei, lucem gratiæ : Christiani non sunt filii DEI per rationem, quæ est communis fidelibus & infidelibus : neque etiam per lucem fidei, quæ etiam in Catholicis sceleratis reperitur, qui non per peccatum, sed duntaxat per hæresim aut infidelitatem deperditur ; sed sunt filii DEI per gratiam sanctificantem, qua fiunt divinæ consortes naturæ. Ideoque Guerricus Abbas alloquitur Christianos justitia & sanctitate decoratos : *Fratres vos filii DEI estis, & filii lucis.* Sunt filii lucis, quia sunt filii DEI. Subjungit : *Non sumus noctis nec tenebrarum filii*, sicut peccatores, qui cum sint filii diaboli, qui est primus peccator & tenebrarum princeps, consequenter sunt filii noctis & tenebrarum. Etenim *peccata tenebræ animarum sunt.* Quapropter in sceleroso vitiis assuetoque peccatorum nocte obtenebrato *dies nunquam patens Sol nunquam lucens*, quia non lucet lux rationis, fidei & gratiæ. Non quidem lux rationis ; nam

Tert. l. de Orat 10

Ter l. adv. Prax: 13

Serm. 3. de Epiph. D. August. l. de Pœn. 11

Tert. l. 1 adv. Marc 1

D. Aug. quæ. 18 in Exodi

nam *ad hoc quandoq; peccati usu homo perducitur ; ut ipso quoq; rationis lumine privetur.* Non lucerna fidei, quæ accensa est ut operemur in nocte hujus sæculi. Inde scriptum est in laudem mulieris fortis: Non extinguetur in nocte lucerna ejus. (Ad hanc lucernam non fiunt opera tenebrarum, sed extinguitur cum fiunt : qui enim male agit, odit lucem : ideoque extinguit lucernam fidei, postponit memoriam DEI, non est timor DEI ante oculos ejus, & de tenebris quas sibi fecit, arbitrorumque absentia blanditur sibi, dicens:

Prov. 31

Guerr. Ser. 2. Epiph.

Eccles. 23

Quis me videt ? tenebræ circumdant me, & parietes cooperiunt me, & nemo circumspicit me, quem verear ? delictorum meorum non memorabitur Altissimus.) Non tandem sol gratiæ, seu dies justitiæ & sapientiæ. Hoc lumen à DEO postulat Guerricus. *Dedisti lumen veræ fidei, da & lumen veræ justitiæ, da lumen divinæ scientiæ, da etiam & divinæ sapientiæ.* Nam ut subjungit doctissimus Abbas, his gradibus filii lucis ad regnum claritatis pervenitur. *Qui igitur jam per fidem sumus in lumine, ex ea & per eam in ampliùs, & serenius lumen progrediamur. Primo justitiæ, deinde scientiæ, demumque sapientiæ, Quod enim credimus per fidem, consequenter operandum per justitiam, post intelligendum per scientiam, ac postremo contemplandum per sapientiam.* Tantum abest ut peccator inveteratus his gradibus progrediatur ad regnum lucis, quin imo ab illo recedit, & ad tenebrarum accedit regionem. Nam 1. in lumine fidei non ambulat, quia vel non credit fidei mysteria, vel si credit ad ea nullatenus attendit. In eo 2. non est lumen justitiæ, quia ejus opera sunt fidei contraria. Neque 3. scientiæ illustratur lumine, vera scientia est sui ipsius cognitio, non cognoscit neque suæ naturæ miseriam, ut eum hortatur

Ser. 12. de Divers. Ser. 3. de Epiph.

D. Bernardus, *Cogita unde veneris, & erubesce : ubi sis, & ingemisce : quo vadas, & contremisce.* Neq; delictorum suorum malitiam: unde Guerricus: (Quàm misericorditer mecum ageretur, quàm feliciter mihi viderer illuminatus, si peccata mea possem videre ! Multum utique illuminatus est qui delicta ad liquidum intelligere potuit & voluit :) Peccator autem *noluit intelligere, ut bene ageret.* Neque quid sibi desit recogitat ; attamen ut subjungit Guerricus, (hic modus est adhuc illuminationis nostræ, ut in lumen veritatis multum existimetur profecisse, qui defectum potuerit nosse, & scire quid desit sibi.) Neque 4. judicio practico inter bona & mala discernit ; cum ut fatur Guerricus, *nec ad discretionem boni & mali, veri & falsi, sensus exercitatos habeat.* Tandem 5. sapientiæ non fulget splendoribus, quia ad DEI notitiam non elevat oculos mentis: quod innuit dilectus discipulus: *Omnis qui peccat non cognovit eum:* Scilicet practice, quia infinitam DEI non considerat neq; existimat majestatem; non cognovit DEUM sapide, nimirum notitia sapida & affectuosa, cum amore & charitate conjuncta, non cognovit eum vere. Nàm ut ait Didymus præfatum versans locum : Omnis qui peccat, factus est extraneus Christi, non habet participium nec scientiam ejus internam.) Itaq; peccator non illuminatus fidei, justitiæ, scientiæ, & sapientiæ lumine, plectitur cæcitate mentis & in obstinationem labitur.

Plal. 35

1. Joan. 3

Ex

Ex omnibus morientium sensibus, oculi primi deficiunt: Mox capitis extinguuntur lumina, postmodum totum corruit corpus: oculus est intellectus, cor voluntas, mors peccatum, quod ab intellectus incipit deliquio, excæcato autem intellectu, voluntas induratur. Nam ut belle ad propositum fatur Rupertus, *cæcitas est mater obstinationis*: gratiæ actuales & internæ reducuntur ad irradiationes, quæ mentem illustrant, & pias affectiones, quæ voluntatem movent. Sicut autem in naturalibus cognitio intellectus præcedit voluntatis affectum: quia nihil volitum quin præcognitum, eo quod voluntas sit potentia cæca, quæ nequit aliquod velle objectum, nisi prius sit à notitia intellectus demonstratum: ita in supernaturalibus, illustratio gratiæ quâ illuminatur mens, præcedit piam affectionem quâ movetur voluntas: sublatâ autem gratiæ illustratione, pie non excitatur voluntas; voluntas autem neque illustrata, neque excitata gratiæ auxilio, induratur, & ita *cæcitas est mater obstinationis*.

In homine justo tria luminis genera recognoscit Doctor Angelicus. Primum est naturale, in ratione consistens: Secundum, est supernaturale, estq; vel gratia habitualis, vel proprietas ab ea inseparabilis: Tertium est adhuc supernaturale, nihilque est aliud præter actualis gratiæ auxilium quod intellectum illuminat, & pie voluntatem movet. Primum competit homini, quatenus homo est: secundum convenit homini, in quantum justo: tertium verò potest homini competere, sive sit justus, sive peccator. Primum lumen est de essentia hominis quia est ipsamet ratio, quæ est illi essentialis; neque ab eo separari potest, saltem quoad principium: licet interdum rationis impediatur operatio, usus, & exercitium. *Quidam vel modico tempore vi luunt animam intellectu*, ut ex amentibus, phreneticis, & furiosis comprobatur. Secundum lumen, est veluti justi proprietas, quia à gratia habituali dimanat, ab eaq; est inseparabile. Gratia autem habitualis est velut essentia justi. Tertium autem lumen est velut accidens commune, quod potest adesse & abesse absque subjecti corruptione. Gratia enim actualis potest adesse & abesse justo, absque justitiæ destructione. Similiter potest adesse & abesse peccatori, absque peccati corruptione. Privatio primi luminis, nempe rationis, non est causa obstinationis, quia homo induratus remanet rationalis semperq; habet rationem, saltem quod ad principium. Neq; adhuc privatio secundi luminis, quod à gratia habituali est inseparabile, est causa obstinationis; aliàs omnes peccantes lethaliter essent obstinati: quia sunt gratiâ sanctificante privati. Theologia tamen non omnes peccatores induratos declarat, sed peccatores induratos discriminat à simplicibus peccatoribus, qui vel cogitatione dumtaxat peccant; vel si opere semel vel iterum cadunt in delictum: tertii igitur luminis privatio est indurationis origo. Peccator etenim gratiæ actualis lumine destitutus, est etiam sine cœlesti calore, existēs sine calore induratur; depravata autem peccatoris voluntas, rejiciens

22 Quæst. 15. art. 4

Tert. l. de An. 19

solis justitiæ tum lumen, tum calorem, mentem excæcat, & indurationi etiam originem præstat.

Ter l adv Jud. 13

2. *Expandi manus meas tota die, ad populum contumacem contradicentem mihi. Qui ambulant viam non bonam, sed post peccata sua.* Hæc verba feriunt Judæos, de quinque criminibus reos. Queritur DEUS 1. quod in suis sceleribus fuerint adeò pervicaces, ut oblatas gratias semper rejecerint; 2. quod divinæ voluntati temere contradixerint; 3. quod in viis mandatorum ejus non ambulaverint; 4. quod per inveteratam consuetudinem, post peccata sua abierint; 5. quod in suis sceleribus indurati fuerint. Illa quinque sigillatim demonstrat alio situm Tertullianus. 1. Divinæ gratiæ recusationem;

Tert. l. 4 adv. Marc 31

DEI declinaverant vocationem. 2. Divinæ voluntatis contradictionem; Postulantes fictitios deos *dicentes ad Aaronem, Fac nobis deos, qui præeant nobis.* 3. Divinorum mandatorum contemptum & violationem: quare prodit DEUM sic apud Jeremiam loquentem: *Audite, inquit, vocem meam, & ero vobis in Dominum, & vos mihi in populum, & ibitis in omnibus viis meis quascunq; mandavero vobis*: Ecce invitatio DEI. *Et non audierunt, inquit, & non adverterunt aurem suam. Ecce recusatio populi.* 4. In via peccatorum suorum ambulationem. *Sed abierunt in iis quæ concupierunt corde suo malo.* 5. In sceleribus suis indurationem. *Et non audivit populus, & non intendit auribus suis, & obduruit collum suum.* Quid inde secutum sit declarat ipse DEUS. 6. *Avertam faciem meam ab eis.* Judæos tantâ ingratitudine contumaces & obstinatione reos derelinquens, *Derelicta Sioni tanquam specula in vinea & in cucumerario casula, postquam & novissimam in Christum invitationem recusavit.*

Guerr. Serm. 3. de Epiph. Tert. l. de An 27 Job 21 Tert. l. de Idol 1 Psal. 35 D. Bern. Tract. de Vit Solit. c. 15 Tert. l. 1 ad ad Nat. 19

Sex illa in sceleribus Christianis videamus, qui 1. *DEI illum mari nolunt gratia*: Tum ex stupiditate eam negligentes & non recipientes. *Atque adeò marcescimus, & devigescimus cum lucis detrimento*: Tum ex malitia eam temere rejicientes, insolenterque DEO dicentes: *Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus.* 2. DEO contradicunt, in ejusque contemptum & contumeliam falsos deos venerantur & colunt. *Principale crimen generis humani, summus sæculi reatus, tota causa judicii, idololatria.* 3. In viis mandatorum DEI non ambulant: sed contra unusquisque *adstitit omni viæ non bonæ.* 4. In suis sceleribus per diuturnam consuetudinem inveterantur. Enim *omnia genera vitiorum, ex aliquo malæ voluntatis affectu, vel male consuetudinis usu. Suam singula ducunt matricem originem: qua quanto diutius menti inolita est, tanto fortius hæret; & fortioribus remediis eget; & curam requirit diligentiorem.* 5. In suis sceleribus indurantur, fiuntq; *obstinati.* Uti virtutes morales, sic vitia gradatim acquiruntur; & peccatores per incuriam & consuetudinem paulatim ducuntur: *Quæris quo? Ad cor durum.* Quod asseverat ipsemet DEUS, peccatorem apud Jeremiam sic alloquens: *Propter multitudinem iniquitatis tuæ dura facta sunt peccata tua*; illico subjungens: *Propter multitudinem iniquitatis tuæ, & dura peccata tua hæc feci*, id est punivi te cordis obstinatione, quæ etiam à mea æquitate ducit originem.

D. Bernar la de Con id 2 Capt 30

3. *Duri-*

3. *Duritia de cælo quoque* & à divina justitia procedit: Deus etenim peccatorem indurat non positive, ut falso docet Calvinus: sed vel permissive, permittens illum propria voluntate obstinari. *Ut intelligatis quia obduratio non Dei potentia compellente perficitur, sed Dei remissione ac indulgentia generatur. Hoc ergo firmissime credite fratres, & hoc intelligete, quia quoties Dominus dixit: Ego indurabo cor Pharaonis: non aliud intelligi voluit, nisi ego suspendo plagas & flagella, unde eum per indulgentiam meam contra me obdurari permitto:* Vel negative *substractis charismatum roribus*, justo judicio puniens peccatoris ingratitudinem, contemptum & contumaciam denegando ei non auxilia sufficientia, quæ induratis largitur, ut fusè aliorsum demonstrabimus, explicantes quomodo Deus Pharaonem induraſſe dicitur, sed gratias efficaces. *Obduratio Dei est nolle misereri ut non ab illo irrogetur aliquid quo fit homo deterior, sed tantum quo fit melior non erogetur.* Vel tandem occasionaliter: cùm ex divina bonitate, patientia, & misericordia peccatores fiunt deteriores diutius in suis sceleribus perseverant, & indurantur. Quod explicat D. Augustinus adducens exemplum *de filiis delicate nutritis, quibus peccantibus frequenter indulgemus: cùm enim pejores ipsa remissione redduntur, solemus exprobrando eis dicere. Ego te talem feci, ego tibi parcendo, proterviam tuam, negligentiamque nutrivi.* Inde concludit D. Augustinus: (*Quærimus meritum obdurationis, & invenimus. Merito namque peccati universa massa damnata est: nec obdurat Deus impertiendo malitiam, sed non impertiendo misericordiam. Quibus enim non impertitur, nec digni sunt, nec merentur: ac potius ut non impertiatur, hoc digni sunt, hoc merentur.*)

Tert. l. 1. adv. Marc. 1. D. Aug. ser. 88. de Temp. Tert. l. 3 adv Marc. 23 Tert. Præd. Tom. 3 Tract de Gratia. Conc. 2 D. Aug. l. 1. qu. 24 Simpl. Quæst. 2 Ser 88 de Temp. Epist. 105 ad Sixtum

Ex terræ duritia peccatoris obduratio probe declaratur: Terræ duricies ex caloris absentia procedit; numquam enim induratur terra, nisi dum condensatur, nec condensatur nisi per frigus, neque rarefit, nisi per calorem solis, qui ab ejus luce dimanat, estque ab eo inseparabilis. *Sol enim corpus siquidem ignis.* Itaque terræ duritia à solis distantia & elongatione dimanat, sicut ejus mollities ab ejus præsentia & approximatione procedit. Inde est quod *æstus dissolvat animas, & hiems quodammodo obduret*, quia scilicet sol æstivo tempore accedit & approximatur: hiemis vero tempestate recedit, & elongatur. Eodem modo philosophandum est de peccatoris induratione, quæ ex animæ frigore procedit; quod condensatur ex absentia charitatis, quæ est cœlestis calor à sole justitiæ dimanans valens, tum rarefacere & dilatare cor, ut de semetipso fatetur Regius Vates: *Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatasti cor meum*, scilicet per charitatem: tum liquefacere & mollire animam ut sponsa experimento docta testatur: *Anima mea liquefacta est, ut dilectus meus locutus est.* Ex his constat cordis duritiem ex divini Solis absentia procedere sicut cordis molliriem ex ejus præsentia. Quod Divus Augustinus ex similitudine solis sensibilis & visibilis demonstrat. *Sicut enim quotiens nimio frigore aqua constringitur, solis calore superveniente resolvitur, & discedente eodem sole iterum obduratur; ita nimirum*

Tert. l. de An 8 Tert. l. de An 48 Psal. 118 Cant. 5 Ser. 88. de Temp.

peccatorum frigore refrigescit charitas multorum, & velut glacies obdurantur; & cum eis iterum calor divinæ misericordiæ supervenerit resolvuntur. Hoc calore glaciem sui pectoris dissolutam recognoscit D. Augustinus. *Gratia tua Domine deputo, & misericordiæ tuæ, quod peccata mea tanquam glaciem solvisti: gratiæ tuæ deputo quæcunq; non feci mala.* Peccator ob suam pertinaciam caloris illius patiens absentiam, est *nubilo obscurior, hyeme frigidior, gelu fragilior.* Hanc frigiditatem tolerat ex defectu lucis & caloris gratiæ, quam merito ei DEUS denegat: quomodo istud Davidicum intelligit D. Augustinus: Ante faciem frigoris ejus quis sustinebit? *In faciem frigoris ejus.* *Cujus?* DEI. *Unde est ejus frigus? Ecce deserit peccatorem, ecce non vocat, ecce non aperit sonum, ecce non infundit gratiam; hoc est frigus illius,* DEUS peccatori gratiam denegat quia prius peccator illam neglexit; aut rejecit. A DEO est frigus; quia frigidus peccator gratiæ calorem contempsit. Quod à Christianis serio considerandum exoptat D. Augustinus. (Carissimi diligenter attendite, quia etsi non quantum debemus, certe vel quantum possumus, breviter volumus charitati vestræ suggerere qualiter obdurationem illam debeamus accipere. Primo hoc fide recta & firmiter credat dilectio vestra; quia nunquam prius DEUS deserit hominem, nisi prius ab homine deseratur. Cum enim semel, & secundo, & tertio, unusquisque gravia peccata commiserit; expectat tamen illum DEUS, sicut per Prophetam dicit, ut convertatur, & vivat. Cum verò in peccatis suis cœperit permanere, de multitudine peccatorum nascitur desperatio, ex desperatione obduratio generatur:) frigusque DEI efficacem gratiam denegantis, supponit frigus peccatoris gratiam contemnentis, & peccatis contumaciter adhærentis.

L 2. Conf. 7

Tert lib. 1 adv. Marc. 1

In Ps. 147

Serm 88 de Temp.

Ezech. 33

Cui probe competit documentum quod Jerusalem præbet Jeremias Propheta: *Erudire Jerusalem. Sicut frigidam facit cisterna aquam suam, sic frigidam fecit malitiam suam.* Desiderat Propheta ut erudiatur Jerusalem, & ex metaphora cisternæ profundam malitiæ suæ dignoscat enormitatem. Quasi dicat, Sicut lapidea cisterna, aquam in se stantem congliciat; ita anima, in qua dio insedit peccatum, per consuetudinem concrescit in glaciem & instar crystalli, vel adamantis ita obdurescit, ut neque ab igne, aut sole emolliri, neque mal eo contori, aut frangi queat: Nam ut belle ad propositum ait Gallandius, *frigidam facit cisterna aquam, quoties in quadam insensibilitate perpetratam conservat mens obstinata malitiam.* Neque tantum conservat, sed adhuc instar cisternæ frigus malitiæ auget & incrementat. Quo enim profundior est cisterna, eo plures & frigidiores habet aquas: & quo peccator est in peccatis inveteratior & obstinatior, peccati malitia profundius in corde defossa eo magis illam auget & incrementat. Ni dicamus quod sicut profunda cisterna æstatis tempore, quo terra solis ardore succensa magis æstuat, per antiperistasim, quam continet, aquam frigidiorem efficit; quasi ardentior solis calor, sit velut mensura frigoris aquæ, quæ in cisterna continetur: sic peccator quo sol justitiæ nitidius & ardentius lu-

Cap. 6

lucet & ardet, quo gratiæ suæ emittit lucidiores & ardentiores radios, eo magis frigescit & in peccatis suis indurat.

Pontus Euxinus sic à Tertulliano describitur. *Unus aer, nebula; totus annus, hibernum; omne quod flaverit, Aquilo est; liquores ignibus redeunt, amnes glacie rigantur, montes pruina exaggerantur; omnia torpent, omnia rigent.* Idipsum de peccatore dicit D. Bernardus: Dinumerans quot vitia, quot strages & clades oriantur à frigore peccati, etiam in domibus religiosis, & animabus in justitia & pietate educatis (ab Aquilone panditur vestrum malum. A facie frigoris ejus quis sustinebit? Hoc frigus si semel animam, (animæ ut assolet incuria, spiritu dormitante pervaserit, ac nemine deinde, quod absit, inhibente, ad interiora ejus pervenerit, descenderit in viscera cordis & sinum mentis, concusserit affectiones, occupaverit consilii semitas, perturbaverit judicii lumen, libertatem addixerit spiritus: mox (ut in corpore solet evenire febricitantibus) subit quidam animi rigor, & vigor lentescit, languor fingitur virium, horror austeritatis intenditur, timor sollicitat paupertatis, cõtrahitur animus, subtrahitur gratia, protrahitur longitudo vitæ, sopitur ratio, spiritus extinguitur, defervescit novitius fervor, ingravescit tepor fastidiosus, refrigescit fraterna charitas, blanditur voluptas, fallit securitas, revocat consuetudo. Quid plura? dissimulatur lex, abdicatur jus, fas proscribitur, derelinquitur timor Domini. Dantur postremo impudentiæ manus, præsumitur ille temerarius, ille pudendus, ille turpissimus; plenus ille ignominia & confusione saltus de excelso in abyssum, de pavimento in sterquilinium, de sole in cloacam, de cælo in cœnum, de claustro in sæculum, de paradiso in infernum.

Lt. adv. Marc. 1

Serm 63 in Cant. Psl 147

Fuse dinumerat D. Bernardus mala quæ à frigore peccati dimanant. Brevius D. Thomas refert gradus, quibus peccatoris anima gelascit. *Peccati frigus primum extinguit calorem dilectionis*: Motus peccati frigus occupat animam, divinæ gratiæ lux expellitur, divini amoris ardor extinguitur. *Tum deinde congelat humorem devotionis*, mentem non amplius veritas illustrat, pietas amplius cor non sufflammat. *Retardat motum bona operationis.* Uti ad motum corporis & membrorum requiritur calor, necessarique sunt ignei quidam spiritus à cerebro in nervos effluentes, qui si frigore solvantur, & pereant, illico stupidum hæret, & rigescit corpus. Dum enim hyemalis aura est inclementior, frigidique regnant & spirant Aquilones, ita quandoque rigescunt artus & membra, ut motus omnis sint expertia: A frigore etiam geluque patitur anima, suos habens spiritus, cis indigens ad bene operandum ignibus & caloribus: Dum autem peccati frigore hujusmodi consumuntur spiritus, extinguuntur ignes, necessarii calores removentur, deficit illico motus omnis operationis dignæ cœlo: & quod prorsus stupendum, & maxime lugendum, anima illa quam peccati frigus reddit ad bonum operandum stupidam & velut immobilem, est ad patrandum malum expedita, atque studiose & assidue intenta, ut acute animadvertit Divus Chry-

Cap. 6 sostomus, expendens illud Geneseos. Videns Deus quòd multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore. *Verbum cogitat, multum habet momenti: non enim ex subreptione hoc illu accidit, sed ex corde cogitant, & hæc per singulas horas volvunt, in hæc studium suum collocant. Et neque semel, & iterum, vel fortuito supplantati à peccato, à malitia sibi temperant sed diligenter eam exerunt, & mala operantur. Hoc est magno studio, nihil obiter, nihil negligenter ab eis fit.* Quod confirmat aureum eloquentiæ flumen elucidans verba ipsiusmet Dei loquentis de temerariis turris Babel structoribus: Nec desistens à cogitationibus suis, donec eas opere compleant. *Ecce quomodo monstravit malitia eorum excellentiam.* Insignis malitiæ excellentia est, in facinore alte cogitato, consulte, meditato, ex condicto patrato assuescere, & contumaci indurari obstinatione, cujus natura nunc est declaranda.

Hom. 22 in Gen.

Gen: 11

II. PARS.

Peccatores *obstinati & vani* difficillime convertuntur, quia nec sunt ad suscipiendam disciplinam bene dispositi, cùm sint in suis sceleribus indurati. Ut enim ait Doctor Seraphicus, *durum est, quod est inhabile ad susciperendum; stabile ad permanendum, & forte ad debellandum, sive resistendum.* Aiitet cordis duritiam declarat Divus Bernardus, plures easque horribiles indurationis referens proprietates: *Cor durum ipsum est, quod nec compunctione scinditur; nec pietate mollitur, nec movetur precibus, minis non cedit, flagellu indurat: ingratum ad beneficia est, ad consilia infidum, ad judicia servum, invercundum ad turpia, impavidum ad pericula, inhumanum ad humana, temerarium ad divina, præteritorum oblivisens, præsentia negligens, futura non providens. Ipsum est, cui præteritorum præter socias injurias nihil omnino præterit, præsentium nihil non perit, futurorum nulla nisi forte ad ulciscendum prospectio seu præparatio est. Et ut brevi cuncta horribilis mali mala complectar, ipsum est, quod nec Deum timet, nec hominem reveretur.* Tædiosum foret cuncta elucidare quæ de corde duro refert Bernardus: Ut inter tot mala horribilia, quibus scatet, quæ magis sunt ad propositum faciunt, eligamus, & assueto ordine procedamus, faciem nobis præbebit Doctor mellifluus, qui tres dies nobis observandos proponit, nimirum diem doloris, diem pudoris, & diem timoris.

Tert. lib. 1 ad Nat. 19 In 1. Dist. 40. qu. 1

L. 1 de Consi. c. 2

Ser. 4 de Assumpt. Dies doloris, de commissis peccatis dolet & ingemiscit; dies pudoris, de nefandis facinoribus erubescit; dies timoris, pœnas criminibus debitas pertimescit: Seu, ut ipse aliorsum indurati cordis considerat primordia, media,

Ser. 12. de Diversis: novissima. Inter quæ *illa dolorem ingerunt, ista pudorem adducunt, hæc metum incutiunt.* Quis enim à peccato potissimum retrahitur propter tria, scilicet ob pœnitentiam & dolorem, verecundiam & pudorem, metum & timorem. Peccator autem induratus, ut plurimum in sua obstinatione persistit, neque ab ea dimovetur, 1. dolore: 2. pudore: 3. timore.

Tert. l. de Pœnit. 1. Peccatorem Deus *multis bonitatis suæ largitionibus fovit, & ingratissimum totiens expertus, ad pœnitentiam semper hortatus est.* Pœnitentiam amplectitur, ut

& ut fatur D.Bernardus, in die doloris incedit *dum recogitat quàs annos suos in amaritudine animæ suæ, & nec tam laborat declinando futura, quàm præterita plangendo deplorat.* Pœnitudo qua à peccato quis retrahitur ex parte pœnitentis duo importat, scilicet dolorem de peccato commisso, & propositum amplius non peccandi. Neutrum habet peccator induratus. Non quidem dolorem; quia firmiter suis adhæret sceleribus, in iisque delectatur: juxta istud Proverbiorum: *Lætantur cùm male fecerint, & exultant in rebus pessimis.* Non etiam propositum non amplius peccandi, cùm obstinatio constitat in proposito ulteriùs peccandi, & pertinaciter vocanti Deo ejusque gratiæ resistat, de quo conqueritur ipsemet Deus animam in peccatis induratam alloquens: *Mundare te velui, & non es mundata à sordibus tuis:* quia contumax tuum peccandi propositum voluntati meæ sese opposuit: *In quo mundabo cor tuum?* Deus nostro concipiendi modo ab anima obstinata, quæ diu multisque inspirationibus ad pœnitentiam invitata, nec obsecundata, expostulat modum, quo illam valeat emundare, & ad conversionem adducere. Subjungit Propheta: *Multo labore sudatum est & non exivit de ea nimia rubigo ejus, neque per ignem.* Christus Dominus pro ea multo sudore laboravit, sanguinem fudit, animam posuit, gratiam meruit: Spiritus sanctus in igne apparuit, interius eam suis inspirationibus & affectionibus mollire tentavit; exterius per suam gratiam multipliciter vocavit, & *non exivit ex ea rubigo abominationis, & obstinationis.* Inde concludit D.Bernardus: *Nemo duri cordis salutem unquam adeptus est: nisi quem forte miserans Deus abstulit ab eo cor lapideum, & dedit cor carneum.* Et ratio hujus est, quia neque ob dolorem ingemiscit, neque ob pudorem erubescit.

Ser.4 de Assumpt.

Cap.2

Ezech. 24

Ezech.16

Ezech. 24

Hæb, lect. L.1. de Consi. c.2

Ezech.36

2. *Diligo verecundiam* in viris, in fœminis, & generaliter in cunctis Christianis: In viris quidem, nam *gratissima sane gemma, rubor in facie hominis verecundi.* In fœminis etiam, nam *pudor est in mulieribus amabilis flos, & rubor delectabilis.* Tandem generaliter in cunctis Christianis, quibus *magis disciplina verecundia incumbit.* Tertulliano arridens D. Bernardus pudorem multis elogiis commendat. *Pudor est gemma morum, virga disciplinæ, soror continentiæ, lampas puræ mentis, gloria conscientiæ, fama castos, virtutis sedes, & insigne totius honestis.* Pudor est frænum retinens Christianum, ne labatur in peccatum; *est* etiam calcar lapsum peccatorem ad conversionem & pœnitudinem stimulans. Quapropter ex D. Bernardo diem doloris *sequitur dies pudoris; quando jam horribili confusione, operitur anima miseranda, dum considerat quæ & quanta deliquerit, & in oculis cordis tetras versat imagines peccatorum.* Illa autem peccati turpitudo & deformitas quam serio contemplatur, est ratio pœnitendi, ei pudorem ingenerans, illamque ob verecundiam retrahens à peccato, & ad conversionem stimulans: Peccator autem induratus, est impœnitens: quia suis criminibus excæcatus non conspicit turpitudinem & deformitatem, quæ est in actu peccati. Tantum abest ut pudore afficiatur; quin imo, de peccato impudenter glo-

Tert. l de Pœn.7 D.Bern. ser 7. de B Virg. Gregor. Naz. Carm. 63 Tert. l de Bapt. 17 Serm. 86 in Cant.

Ser.4. de Assumpt.

L. de vel. Virg. 2 gloriatur: & ut fatur Tertullianus, *delicti durior frons est, ab ipso, & in ipso delicto, impudentiam docta.*

Basilius Seleucus attente considerans perseverantiam, qua mulier Chananæa Christum pro liberatione filiæ à dæmone possessæ deprecatur, lepide ait: *Verecundiam omnem calamitas excutit; & ingenitum à natura pudorem mali vis captivum ducit.* Toleranda est quodammodo pudoris jactura, quam adducit calamitas: at intolerabilis est peccati malitia, quæ omnem admit verecundiam, & de delictis sceleroſe lætatur. *O detestanda lætitia, & in sempiterni doloris tristitiam demutanda, in peccatu sicut in virtutibus exultare!* Nam si ut vult Tertullianus, *facies occultorum ea quæ apparent*; Impudentia de foris apparens in fronte, in vultu, in incessu, in opere evidens est animæ sceleratissimæ indicium. Ut enim ait D. Damascenus, *impudens aspectus, & pudenda cervix, ac continua superciliorum agitatio, & superbus incessus, & nulla ex re turpi, rubore affici, fœdissimi animi indicia sunt, obscuras probrorum suorum formas, in conspicuo corporis insculpentia.*

Orat. 20

D Bern. de Nat. dom. ser 3

L. de An. 18

L. 3 Parall. c. 36

Ignitum Pentapoleos excidium Deus velut deliberans, Abrahamo dixit: (Clamor Sodomorum & Gomorrhæ multiplicatus est, & peccatū eorum aggravatum est nimis.) Omne peccatum habet clamorem quæ justitiæ divinæ rigores expostulat. Ex Magno Gregorio *peccatum cum voce, est culpa in actione: peccatum cum clamore, est culpa cum libertate & jactantia.* Cujusmodi fuit peccatum habitantium Sodomæ & Gomorrhæ: *quæ enim injustitia species, quis modus intemperantiæ non inter eos versabatur? quæ legum pravitas non apud eos pro lege statuebatur?* Scelerosi Judæi Sodomitarum æmulantes malitiam & inverecundiam, *peccatum suum quasi Sodoma prædicaverunt & absconderunt.* Quasi diceret Propheta: Non fuerunt contenti suâ ab oculis hominum intemperantiam removisse, & clam deliquisse pudore peccandi, nunc autem absque ulla verecundia delinquunt, quæque peccata impudentissime prædicant, quasi laude ducentes sua crimina in conspectu hominum propalare. Quàm multi sunt hac ætate qui Sodomitarum instar absque ullo pudore delinquunt, de suisque criminibus lætitiam & honorē captare molitu *hoc enim omnium gravissimum est, ubi vitium non turpe, sed honorificum existimatur,* & peccatum publice perpetratur absque ullo pudore & timore.

Gen. 18

L. 5. Mor. c. 7

Basil. Seleuc. Orat 5

Isai. 3

Gregor. Naz. o rat 44

Tert. Apol. 1.

3. *Omne malum aut pudore, aut timore naturæ persudit.* Quare Divus Bernardus post diem pudoris quæ peccatorem ex fœditate & turpitudine delicti, ad pœnitudinem stimulat, subjungit diem timoris *qua irradiante cordibus nostris peccato morimur.* Timor namque divinæ justitiæ peccata punientis peccatorem à sceleribus dimovere debet. (O homo, si pudorem perdideras ad nobilem creaturam pertinentem; si dolorem non sentiebas afflictionis, quod est etiam carnalium; vel timorem non omittas, quoniam ille est etiam jumentorum. Onetamus asinum, & fatigamus in laboribus pluribus, & non curat, quia asinus est: at si in ignem impellere, si in foveam præ-

Ser. 4. de Assumpt.

D. Bern. ser 1. de Diversis.

præcipitare velis, cavet quantum potest, quia vitam diligit & mortem timet. An non tibi ergo justum videtur, ut qui modo jumentis insensibiliot fuerit, post jumenta ipsa compellatur abire, & in tormentis positus locum teneat posteriorem? Quid horribilius morte? quid judicio terribilius? Gehēna nihil poterit intolerabilius cogitari. Time ergo, ô homo, quod in morte separandus es à bonis omnibus hujus corporis, & tam dulce carnis & animæ vinculum amarissimo secandum divortio erit. Time quòd in terribili judicio ei præsentandus es, in cujus manus horrendum est incidere; & eo examinante quem nihil latet; siquidem inventa fuerit in te iniquitas, alienandus ab universitate quietis & gloriæ, & segregandus à numero beatorum. Time quòd in gehenna cruciatibus immensis & æternis exponendus es, in sorte diaboli & angelorum ejus, in igne æterno, qui præparatus est eis. Hic ergo timor initium sapientiæ dicitur, non pudor, non dolor; quia neuter eorum sic initiat ad sapientiam: neuter tantam habet efficaciam: validior enim est & vehementior spiritus timoris ad resistēdum peccato, quàm pudor, & dolor: quia pudor de multitudine, & dolor de qualicumque hujus mundi consolatione capit solatium, timor verò non invenit unde consoletur. Nam in morte non magnum, non parvum aliquid de bonis hujus mūdi recum delaturus es: in judicio nec fallere, nec resistere possibile erit: in gehenna penitus nulla consolatio, sed perpetuum Væ, ululatus, & fletus, & stridor dentium) Tot meruenda non pertimescit peccator; nam in suis sceleribus induratus, neque spe gloriæ ad bonum incitatur, neque metu supplicii à malo revocatur; cui idem dicendum est quod Isidorus Pelusiota cuidam Zosimo pravo sacerdoti, in vitiis inveterato & indurato: *Nec regnum te incitat, nec gehenna rursus terret: feram & indomitam belluam incantamus.* L. 11 Epist. 139

Non solum tanquam bellua ferocissima, sed adhuc velut dæmon humanatus existimandus est obstinatus peccator absque ullo timore vivens: non secus ac Sodomitæ ad thronum divinæ justitiæ peccatorum suorum clamorem mittentes. *Clamorem Scriptura sacra solet ponere pro tanta impudentia & libertate iniquitatis, ut nec verecundia, nec timore abscondatur*; quale fuit Sodomæ & Gomorrhæ peccatum; quale est adhuc peccatoris indurati vitium. Ut enim ait Magnus Gregorius Esaiæ versans locum: Peccatum suum sicut Sodoma prædicaverunt, nec absconderunt. *Peccatum enim suum absconderet Sodoma, si adhuc cum timore peccaret, sed funditus frena timoris amiserat, qua ad culpam nec tenebras requirebat.* Non dissimiliter peccator induratus admittens fræna timoris nec Deum metuit, nec homines reveretur, sed impudenter atrocissima quæque crimina committit; & ut fatur Cæsarius, *de multitudine peccatorum desperatio nascitur, & ex desperatione absque ulla reverentia peccatorum frena laxantur, & impletur illud quod scriptum est: impius cùm in profundum peccatorum venerit, contemnit.* D. Aug. q. 5. in Exod. Par. 3. Pastor. c 32 Hom 13 de Pœnit. Prov. 18

Verum quid contemnit obstinatus peccator? 1. Contemnit conscientiam, Hug. Card

quam sceleroſe fœdat; animam ſuam, ſalutem ſuam, quam pro re vili dat; avarus pro terrenis divitiis, libidinoſus pro voluptatibus momentaneis, ſuperbus pro honoribus vanis. 2. Contemnit peccatum, bibens quaſi aquam iniquitatem 1. Ut autem commentatur Liranus, (iniquitatem ſicut aquam bibit, qui committit peccata abſque fræno timoris; ille enim qui bibit vinũ, quia timet inebriari bibit temperate, ſed bibens aquam hoc non timet.) 3. Contemnit pœnitentiam, omnemque medicinam qua poſſet à ſuis ſanari ſceleribus. 4. Contemnit media ſalutis conſequendæ, Sacramenta, pietatis opera, auguſtiſſima religionis myſteria. 5. Contemnit correptiones & ſupplicia ſive ab humana, ſive à divina juſtitia inferenda. 6. Contemnit ipſum met Deum, ejus majeſtatem, præſentiam, potentiam, & bonitatem, proinde tanquam *abominabilu homo* habendus eſt. Sceleroſi qui vero Deo derelicto fictitia colunt numina ab Oſea *abominabiles* nuncupantur: digni profecto qui ab omnibus horreantur. Peccatores quoque indurati *abominabiles facti ſunt in iniquitatibus.* Caſſiodorus legit *abominatos*: D. verò Auguſtinus *exhæredatos.* Cùm enim Deum contemnant, non parentem illum, ſed potius criminum vindicem & punitorem debent experiri, neque Dei ſunt hæreditate ditandi, ſed inferni ſuppliciis cruciandi, præſertim cùm ex Apoſtolo ſint *abominati incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi.* Ad rem nummariam alludit Paulus. Nummus enim adulterinus, dicitur reprobus: quo ſenſu Jeremias impios nuncupat *argentum reprobum* falſam monetam, qui cum auri argentique ſpeciem præ ſe ferant, ſunt plumbei, nihilque boni habent, niſi Principis effigiem, pretio caſſi, inutiles, reprobi. Inutilis eſt reprobus peccator induratus: nam *nemo duri cordis ſalutem unquam adeptus eſt, niſi quem forte miſerans Deus, abſtulit ab eo cor lapideum, & dedit cor carneũ.* Quod ſi quæramus à B. Bernardo, quodnam eſt cor durum, reſpondebit; *ſolum eſt cor durum, quod ſemetipſum non exhorret qua non ſentit.* Ejus autem inſenſibilitas eſt impræſentiarum denotanda.

Anima noſtra meditabitur timorem, ne peccatis aſſueſcat, ſed cito ab eis reſipiſcat: *more medicorum ſavioribus morbis accelerata remedia tribuamus; quando & hos pietatis genus eſt, cernere infantiam criminis, ne juveneſciat augmentis.* Cito crimini eſt medendum ne remedii dilatione incrementetur, & ægrotus per diuturnam morbi conſuetudinem fiat inſenſibilis. *Plaga recens dolore non caret, neque enim jam obcalluit vulnus, aut in tam brevi verſum in inſenſibile eſt.* At è converſo ubi temporis diuturnitate obcalluit vulnus, inſenſibile efficitur, & eo magis irremediabile, quo inſenſibile. Quod aſſeverat D. Bernardus, *ſciens longius abſiſtere à ſalute membrum quod obſtupuit, & agrum ſeſe non ſentientem periculoſius laborare.* Idem accidit in animæ morbis. Mox ut ægrotat & in peccatum cadit, ſanabilis eſt, quia ſenſibilis: at ubi obduruit, eſt fere inſanabilis, quia inſenſibilis: His autem gradibus ad hujuſmodi inſenſibilitatem devenitur: ſcilicet 1 inveterata conſuetudine: 2. gratiæ efficacis ſubſtractione: 3. mentis cæcitate: 4. inverecunda ſceleris perpetratione: 5. pertinaci de-

Job. 15

Lyr.

Lyr.

Job 15 Cap. 9

Pſal. 52

Epiſt. ad Tit. 1

Cap 6

D. Bern. l. 1. de Conſider. c. 2

III. PARS Tert lib. adv. Jud. 33

Caſſiod. l. 5. var. Epiſt. 19

D. Bern. l. 1. de Conſid 1

Ibid.

ſperatione: tandem 6. inſenſibili obſtinatione, quæ denotatur per 1. lapidem & ſaxum: 2. centrum: 3. lethargicum.

1. *Aliud eſt autem ſubſtantia, aliud natura ſubſtantiæ: ſiquidem ſubſtantia eſt propria rei cujuque, natura verò poteſt eſſe communis. Suſcipe exemplum, ſubſtantia eſt lapis, ferrum, duritia lapidis, & ferri natura ſubſtantiæ eſt: duritia communicat, ſubſtantia diſcordat.* Tert. l. de An. 32

Quod apud Philoſophos dicitur eſſentia, vocatur à Tertulliano ſubſtantia: quod adhuc ab illis nominatur accidens commune, ab ipſo appellatur natura ſubſtantiæ. Eſſentia eſt propria cujuslibet ſpeciei, neque eſt communis rebus alterius ſpeciei, natura ſubſtantiæ communis eſt rebus diverſæ ſpeciei: Lapidis & ferri prodit exemplum; quorum ſubſtantia cuivis propria eſt, neque alteri competit: non enim eſſentia lapidis, eſt eſſentia ferri: neque eſſentia ferri, eſſentia lapidis: natura ſubſtantiæ eſt illis communis, nempe durities, quæ eſt qualitas ſeu accidens utrique commune. Eodem modo ratiocinandum de peccatore obſtinato, qui non convenit cum lapide in ſubſtantia ſeu eſſentia: alia eſt enim eſſentia hominis; alia eſſentia lapidis: ſed convenit cum lapide in natura ſubſtantiæ ſeu qualitatibus, & ut fatur Tertullianus; *Pariant naturalia eorum, ſubſtantiva non pariant.* Quatuor autem ſunt lapidis qualitates: ſcilicet frigiditas, ſterilitas, durities, gravitas: In iis qualitatibus peccator obſtinatus convenit cum lapide: eſt enim frigidus, ſterilis, durus & gravis. 1. Frigidus: ſimilis illi gemmæ ex ſua natura adeo frigidæ, ut projecta in ignem non comburatur, ſed ne incaleſcat quidem, ſed frigiditatem ſuam conſtanter conſervet: & quia calor eſt fœcunditati terræ neceſſarius: Peccator frigidus luce & calore cœleſti deſtitutus, eſt 2. ſterilis: Lapis eſt ſterilis, quia non habet humorem ad producendum requiſitus, peccator etiam obſtinatus ad bonum ſterilis eſt, licet multimoda mali prole fœcundetur. Hanc in bono ſterilitatem Judæis olim exprobrabat Deus: *Retribuebant mihi mala pro bonis: ſterilitatem* Pſ 34 *animæ meæ.* Addit Eutychius. *Judæorum enim ſterilitatem ſibi ipſi adſcribebat: tanquam paterfamilias & agricola.* Peccatori contulerat naturam boni capacem; illum adhuc in baptiſmate in bonis operibus creaverat; ei adhuc largitus fuerat ſemen verbi, gratiæ lucem, & ardorem, ut bonos virtutis produceret fructus, & tamen Deo retribuit mala pro bonis, ſcilicet animæ ſuæ ſterilitatem, quæ 3. eſt dura ſicut lapis. Alberto Magno teſte eſt in Germania fluvius, in quem *quidquid projicitur dureſcit in lapidem.* Quidquid projicitur in peccatorem obſtinatum dureſcit in lapidem; Sicut lutum ad ſolis aſpectum induratur, ita ex luce & calore gratiæ dureſcit peccator. Quod de Iſraelitis aſſeverat Jeremias Propheta: *Domine* Cap. 5 *percuſſiſti eos, & renuerunt accipere diſciplinam: induraverunt facies ſuas ſupra petram, & noluerunt reverti:* Annon hæc exprobratio cadit in peccatores obſtinatos, qui erga Dei gratiam ingrati *cor ſuum poſuerunt ut adamantem, ne audirent legem?* Zachar. 7. Belle Propheta peccatores ad æterna divinaque in-

Rupert. sensibiles, ad resistendum gratiæ induratos, componit cum adamante. (De adamante illud mirandum, quòd cum sit tantæ duritiæ, solo percussus sanguine hirci, quod animal libidinosum est, statim dissolvitur: unde congrua similitudo est valde. Cor suum posuerunt ut adamantem; quia cum durissimæ cervicis & cordis indomabilis essent contra Deum, mollissimi erant in omnium libidinum fluxum.) Peccatoris obstinati cor est molle & durum: molle ad vitium, durum ad virtutem: molle per respectum ad sæculum, durum per respectum ad Deum. Habet lanæ seu ceræ mollitiem, nec ullo modo resistit mundi honoribus, carnis voluptatibus, terrenorum cupidinibus: circa gratiam habet ferri vel lapidis duritiem, resistitque obstinate Spiritus

D. Ambr. l. 2. Ep 7. sancti inspirationibus. Tandem 4. lapis gravis est: sunt enim *gravia delictorũ pondera*, & peccatores obstinati graves sunt, quos non secus ac Philisthæos

L 1. Reg. 6 facer alloquitur textus. *Quare aggravatis corda vestra, sicut aggravavit Ægyptus, & Pharao cor suum?* Verum uti lapis non gravitat in centro, ita peccator obstinatus peccati non sentit gravedinem, quia in peccato quiescit velut in centro, quo ejus denotatur insensibilitas.

Tert. Apol. 8 . 2 *Cur perseverant* in suis sceleribus peccatores obstinati, nisi quia sunt insensibiles? At cur sunt insensibiles, nisi quia in centro quiescunt? Unde juxta quorumdam versionem *peccator, cùm in centrum venerit, contemnit.* In centro tria habent elementa, scilicet quietem, conservationem & unionem. 1. Quietem, cujus obtinendæ gratia moventur ad centrum, neque ab eo obtenta quiete, nisi per violentiam ejiciuntur: 2. Conservationem, nam in centro nullam patiuntur contrarietatem, extra centrum, contrariorum exponuntur impugnationibus. 3. Unionem, centro namque tanquam loco sibi connaturali uniuntur, à quo ob qualitatum sympathiam, novas mutuantur vires. Peccator obstinatus, in peccatis velut in centro existens, reperit quietẽ, conservationem & unionem. 1. Quietem, quia scelerosa pace potitur, neque

Cap. 5 sindereſi & stimulis conscientiæ pungitur. 2. Conservationem, quia assuetis firmiter adhæret peccatis, neque à contumacia sua gratiæ auxilio dimovetur. 3. Unionem, quia magis ac magis in peccatis inveteratur & in sceleribus induratur, & ultimam impietatem assecutus sedet, talentum plumbi renens in manu, adhucque massam plumbeam habens in ore, juxta visionem Zachariæ Prophetæ.

Tert. lib. adv Jud. 10 3. Per lapidem & centrum, peccatoris obstinati insensibilitas significatur, sed adhuc per lethargici *cor tadiẽ tabescentẽ animũ* magis denotatur: Lethargicus somno ita sepelitur, ut nõ doleat, neque cujusquã sensus usum habeat: adeo est somno immersus, & stupidus, ut non doleat: nam juxta Sapientis

Prov 23 oraculum, *erit sicut dormiens in medio mari; & quasi sopitus gubernator amisso clavo, & dicet: Verberaverunt me, & non sensi.* Lethargicus ustulatur, dissecatur, verberatur, tamen est insensibilis, nec dolet: *Consuetudo callum jam obduxit stomacho meo*; ait Cicero ad Varronem. Sicut cõsuetudo sensui quasi callum inducit, ut non sentiat morbum & dolorem, cui assuevit: sic & anima

cal-

callum inducit, ut non sentiat remorsum aut dolorem in peccatis quibus assuevit. Itaque ex prava consuetudine oritur impudentia peccandi, ex impudentia peccandi nascitur obstinatio, ex obstinatione indolentia, & dedolentia, quâ animus ita obduratur in malo, ut peccata non sentiat, ut cum peccat omnem conscientiæ remorsum amittat, & quasi conscientia amputata, non pœniteat, nihil doleat, sed tanquam brutum in omne id quod libet, quantumvis turpissimum & abominandum, præceps ruat. Quales fuerunt Gentiles, *qui desperantes semetipsos*, ut fatur Apostolus, in omnem immunditiam, iniquitatem, & impietatem prolapsi sunt. Eph. 4

Desperantes, id est non credentes animam immortalem, DEUM criminum vindicem; nec ullam sperantes post hanc vitam, virtutis mercedem, æternam felicitatem. D. Chrysostomus ex Græco legit *indolentes*; seu ut vult D. Hieronymus *indolorios*, scilicet dolere desinentes, omnē doloris sensum deponentes & amittentes; quasi desperantes & indolentes sint termini sinonymi. Desperantes itaque & dolentes tradiderunt se omni immunditiæ. Vide in quod barathrum deducat hominem inveterata peccandi consuetudo, cordis induratio, cui annexa est insensibilitas, indolentia, desperatio. 2. Lethargicus nullius sensus habet usum. In anima metaphorice loquendo sunt veluti quinque sensus respondentes sensibus corporis. Peccatores autem obstinati nullo sensu animæ utuntur ad bonum. DEUM enim in aperto positum non vident, vocem ejus non audiunt, cœlestia non afflant, æterna non sapiunt, gratiæ motibus insensibiles sunt: similes fictitiis Gentilium diis qui pedes habent & non ambulant, manus habent, & non operantur; os habent, & non loquuntur; oculos habent, & non intuentur; aures habent, & non audiunt. Eodē modo indurati peccatores sunt *aurium cæci*. Alludit Tertull. ad Apostolum dicentem, *fides ex auditu*. Fides quæ mentem illuminat, per aures pervenit ad intellectum, at obstinati peccatores sunt aurium cæci, quia auribus non percipiunt verbum DEI, neque DEO vocanti præbent auditum, *hiant aures, nec audiunt, cor stupet saliens*. Peccatorem induratum pictor egregius repræsentat sub adolescentis effigie, cui pro lectulo erant vepres hirsuti, cruentæ spinæ, jacebat tamen, & profunde dormiebat: aderant tibicines duo à lateribus, buccinatas tubas auribus admoventes, & ne quid deesse videretur ad ejus excutiendum soporem, imminebat vertici sol altus radios in ipsius oculos perpendiculariter immittens: Inter hæc omnia dormiebat miser, & patenti narium orisque meatu ducebat ronchos. Adolescens est peccator à teneris annis vitiis assuetus; spinæ sunt conscientiæ stimuli; tibicines buccinantes sunt tum Angeli, tū concionatores: immissi radii solares, sunt gratiæ illustrationes: lethargicus tamen nec præbet auditum tubis Evangelicis, nec conscientiæ pungitur stimulis, nec solis justitiæ excitatur radiis. L. de An. 10. Tert. l. 1. ad Nat. 19

Verum etsi periculosissima sit obstinatio, quantumvis indurati peccatores ad bonum insensibiles videantur, (de illis non est desperandum qui adhuc mala sua, non solum corrigere nolunt, sed etiam defendere non erubescunt, D. Aug. l. 50. Ho. ho. 2

Joan. 3. scunt. Sic nec illa civitas desperata fuit, de qua dictum est: Adhuc triduo, & Ninive subvertetur. In ipso triduo idonea fuit converti, orare, plangere, &

D. Aug. l. 50 Hom. ho. 21 de pœna imminenti misericordiam promereri.) Quapropter (si quis jam lapsus, & nimio sceleris pondere oppressus desperare jam cœpit, attendat vulneris magnitudinem, sed non desperet medici potestatem: peccatū enim cum desperatione certa mors est. Nemo dicat, Ego si jam aliquid mali feci, jam damnatus sum: DEUS malis talibus non ignoscit. Cur non addo peccata peccatis? si uar sæculo in voluptate lasciva, in cupiditate nefaria? jam perdita spe reparationis, vel hoc habeā quod video, si non possum habere quod credo. DEUS enim noster, sicut cautos fecit, qui non ceciderunt: sic de-

L. de ver. Innoc. c. 200 speraros esse non vult, qui ceciderunt.) Ex D. adhuc Augustt. *Prima salus, est declinare peccatum: secunda non desperare de venia; Nam ipse se in æternum punit, qui apud misericordem judicem, ad pœnitentiæ remedia non recurrit.*

Ideoque ne peccatores obst nati in desperationem cadant, & desperantes æternam salutis incurrant jactaram, sex præstare tenentur: 1. Sedulo vacare orationibus, divinamque implorare misericordiam, ut ab eis auferat

D. Augustt. l. de Ver. Innoc. c. 184 duritiam cordis. *Non desperandum de malis, sed pro ipsis ut boni fiant, studiosius supplicandum: quia numerus Sanctorum semper de numero auctus est impiorū.* 2. Divinam non amplius negligere, aut rejicere gratiam. *Videte fratres, ne forte sit in aliquo vestrum cor malum incredulitatis discedendi à Deo vivo: sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donec hodie cognominatur, ut non obduretur*

Hebr. 3 *quis ex vobis fallacia peccati.* Hodie hic significat tempus præsentis vitæ, gratiæ, & pœnitentiæ, quod cuique datur: quamdiu enim spiramus & vivimus, est hodie; quamdiu licet audire, credere, & converti, est hodie: qui ante centum, ducentos, trecentos, mille annos, vixerunt, habuerunt suum

Psal. 94 hodie, id est, suum tempus audiendi DEI vocem, suum tempus procurandæ salutis, illis jam transiit, nobis adhuc superest hodie. *Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra.* His verbis regius Vates hortatur Judæos, ut molli corde excipiant DEI sermones. Ipsissimis Davidis verbis Christianos hortatur Apostolus, ut ad divinam vocationem non obdurentur, nec surdi fiant. *Hodie si vocem ejus audieritis.* Animadvertendum est quod tum Propheta, tum Apostolus hodie à vocatione DEI distinguunt: influentes & tanquam certum præsupponentes posse esse hodie, in quo non audiatur DEI vox & vocatio, licet enim toto vitæ tempore per *hodie* significato detur gratia sufficiens; gratia tamen efficax per totū illud vitæ tempus non vocat,

Chrysol. Serm. 64 neque diuturna est hujusmodi vocatio, sed cito *in modum fulguris prius quam illustret oculos, jam refugit: nec dat lucem videntibus, sed pavorem* quod divino efficitur judicio ut homines sint semper de sua salute solliciti, & quovis mo-

Tert. l. de An. 44 mento ad audiendam DEI vocem intenti. *Sane persuaderes divinitus factum: congrue enim homini sic moveri, seu terreri à DEO, velut fulgure rapido, momentanea mortis ictu,* vel subitanea alia divinæ gratiæ illustratione. 3. Divinæ gratiæ fideliter respondere & obtemperare tenentur: quod innuit Salvator, dicens:

cens : Tollite lapidem, quo quartriduani Lazari claudebatur sepulchrum. *Præcepit ergo, ut Judæi ex se cor lapideum tollant & volvant perfidiæ saxum, silicem duræ incredulitæ is excludant, quatenus animæ per infidelitatem mortuæ de sepulchro pectoris profiliant.* In persona Judæorum Christianis obduratis præcipit Salvator, ut tollant obstinationis lapidem: & revoluto lapide, 4. Per veram peccatorum confessionem, de sepulchro in quo jacebant mortui, egrediantur: Si enim *pœnitentiam intellexissent* & sæpe ad pœnitentiæ tribunal accessissent, in suis peccatis non obduruissent. 5. Quia inveterati morbi non una medicina sanantur, sed plures requiruntur, ut pertinaces humores valeant expelli. Multoties etiam adhibendum est pœnitentiæ remedium, ut peccaminosi tollantur habitus, ex inveterata consuetudine comparati. *Non infert nobis DEVS bona sua, nisi mala nostra, scilicet peccata auferat, & in tantũ illa crescunt, in quantum ista minuuntur: nec illa perficiuntur, nisi ista minuantur.* 6. Sublato obstinationis lapide, aperto per confessionem pectore, sanato pœnitentiâ medicinali sæpe repetita, calloso animi vulnere, interdum adhibendum est remedium præservativum, ne rursus in morbum incidant: nam *malum animæ, ex obventu spiritus nequam superstruitur*; ab eo itaque præservanda est anima. Quod præfiguratum videtur in remedio à Tobia juniore adhibito, ne à dæmone interimeretur, qui septem primos Saræ maritos enecaverat : Tobias ad fluvium Tigris volens lavare pedes, piscis immanis exivit ad devorandum eum. Quem expavescens Tobias clamavit voce magna, dicens : Domine invadit me : At de Raphaelis Archangeli mandato, apprehendens piscem, & in siccum attrahens tunc dixit ei Angelus : *Exenterа hunc piscem, & cor ejus, & fel & jecur repone tibi : sunt enim hæc necessaria ad medicamenta utiliter* : quod fuit fausto eventu comprobatum. Nam partem jecoris ponens super carbones vivos Raphael Angelus apprehendit dæmonium, & religavit illud in deserto superioris Ægypti : & ex felle liniens cæci parentis oculos, mox recuperavit visum. Piscis ille *Calionimus* dictus, id est decori nominis, Christum præfigurat, qui supra Calvarium in suo natavit sanguine, in suaque Circumcisione pulchrum JESU susceptum nomen, ob salutem humanam per suam in cruce passionem consummandam. A mystico illo pisce sumendum est jecur, cor, & fel: jecur, id est vitam quam pertransiit benefaciendo; cor, id est charitatem, quâ ardentissimè nos dilexit; fel, id est, acerbissimos quos pro nobis passus est cruciatus. Ex his conficiendum est pharmacum, quo molliatur obstinati peccatoris duities, & sanetur inveteratus animæ morbus. Attente consideranda est ejus vita, & virtutes ejus exemplares imitandæ: cor ejus in fornace amoris ignitum adhibendum est cordi nostro, ut ejus expellatur frigus, & igne divinæ dilectionis incalescat : apponendum est fel super oculos, ut expulsa mētis cæcitate oculis fidei & religionis conspiciamus veritates: Passionis percipiendus est fructus, per accessum ad sacramenta, qui cum contineant Dominicæ passionis merita, bene dispositis conferunt simul cum gratia, semen gloriæ & æternæ felicitatis.

Chrysol. Serm: 65

Tert. l. 3 adv. Marc. 23

D. August. Ser. 11. de Verb. Do.

Tert. l. de An. 41

Tob. 6

Tob. 8

Tob. 11

PECCATI

PECCATI CULPA ET ATROCITAS.

SCHOLIUM.

Consideranda est peccati, 1. Oppositio & Contrarietas: 2. Depravatio & Perversitas: 3. Savitia & Crudelitas: 4. Depopulatio & Vastitas: 5. Macula & Fœditas: 6. Peccati venialis periculosa labilitas.

CONCIO PRIMA.

Tert. l. de Pat. 5

Itaque si de aliquo bono sermo est, res postulat, contrarium quoq; boni recensere. Quid enim fugiendum sit, magis illuminabit, si quod vitandum sit, proinde digesseris. DEUS & peccatum ad invicem opponuntur. Nam DEUS ens supremum est; peccatum nihil: DEUS summa pulchritudo; peccatum summa turpitudo: DEUS summa justitia; peccatum summa injustitia: DEUS summa perfectio, peccatum omnimodus defectus: & quia in DEO sunt tres personæ, peccatum adhuc specialiter contrariatur: 1. Patri æterno: 2. Verbo divino: 3. Spiritui sancto.

I. PARS. Tert. lib. adv. Prax. 22 D. Aug. l. 4. Trin. 20

Pater quod dedit mihi, majus omnibus est. His verbis denotat DEI Filius se esse ab æterno generatum, & in sua generatione accepisse divinitatem à Patre; qui cum sit prima Trinitatis persona *totius deitatis principium Pater est*, & ob hanc causam ei appropriatur majestas, potestas, auctoritas: peccatum autem opponitur Patris 1. majestati: 2. potestati: auctoritati.

Tert. lib. 2 adv. Marc. 25

Honor quem Christus ut homo semper æterno Patri reddidit, est *argumentum divinæ majestatis.* Hoc exemplo stimulantur homines ad honorandam æterni Patris majestatem: Peccatores ex adverso Christum imitantes tan-

tantum abest ut ei suos deferant cultus, quin imò eum inhonorant. Nam *peccare est DEVM exhonorare: quod homo facere non debet; etiamsi necesse esset perire quidquid DEVS non est.* Peccatores tamen divinæ majestatis immemores, eam contemnentes à DEO se avertunt, & ad creaturam convertuntur; quia *peccatum est à præstantiore conditore aversio, & ad condita inferiora conversio*, in quo sese imprudentes, insolentes, & impios demonstrant. Imprudentes, DEUM infinite perfectum deferere; ut vili & imperfectæ creaturæ adhæreant. Insolentes, contemnere DEUM summo honore dignum: in peccato etenim DEI contemptus virtualiter continetur. *Mala bestia est peccatū, in ipsam Domini gloriam effundens malitiam.* Impios, cultum soli DEO debitum vitiis exhibentes: *Peccare in DEVM, est in iis peccare, quæ ad DEI cultum pertinent.* His, aliisque modis peccatum contrariatur majestati Patris, ejusq; adhuc opponitur potestati. D. Aug. lib Med. c. 7. D. Aug. l. 1 quæst. ad Simplic. qu. 2 D. Chrysost. Hom. 14 in Matthæum D. Aug. lib quæst. sup. Deut. qu. 55

2. *Cujus potestas summa, nisi DEI solius* quæ mirum in modum elucet: Tum in mundi creatione: cuncta namque creata DEI ostendunt *potentiam qua tanta, & quidem ex nihilo*: Tum in rerum creatarum conservatione quæ redirent ad nihilum de quo productæ sunt, nisi DEI potentia conservarentur: Tum in operatione cujusvis creaturæ quæ absque concursu primæ causæ nihil agere potest: Peccatum autem opponitur divinæ potentiæ, non solum quia est infirmitas. Unde passim Theologi omnia peccata, ad peccata infirmitatis, ignorantiæ, & malitiæ reducunt, quia *nemo peccat, nisi aut ignarus, aut victus, aut contemnens.* Peccata infirmitatis, offendunt potentiam Patris; peccata ignorantiæ, sapientiam Filii; peccata malitiæ, bonitatem Spiritûs S. *Sunt peccata infirmitatis, alia imperitiæ, alia malitiæ. Infirmitas enim & imperitia, contraria sunt virtuti & sapientiæ; malitia verò contraria est bonitati.* Non solum adhuc quia peccatum magis est contrarium DEO, quàm nihil, majorq; requiritur DEI potentia ad convertendum peccatorem, quàm ad producendum mundum de nihilo: quia ad productionem mundi, nihilum nō obstitit virtuti DEI, sed absque ulla resistentia obtemperavit: Peccator autem innata abutens libertate, DEO sæpesæpius resistit: sed peccator Patris præsertim offendit potentiam, quia 1. ab ea se fuisse productum negat, dicens cum Pharaone: *Ego feci memetipsum.* 2. Neque in sui conservatione eam necessariam existimat, ajens: *Nullius egeo.* Ejusque 3. influxu abutitur ad patranda atrocissima quæque scelera. De quo ipsemet conqueritur DEUS: *Servire me fecisti in peccatis tuis, præbuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis*, concursum meum adhibens ad materiale tuorum peccatorum; meæque bonitati tua perversitate facescens negotium; nam inde hæretici me proclamant auctorem peccati: At immerito quia *nec idem habendus est delicti auctor qui invenitur interdictor, imo & condemnator*; Attamen tuis iniquitatibus tete opponis meæ authoritati, quæ malum & peccatum prohibet, bonum & virtutem præcipit. D. Aug. l. 83 quæst. qu. 26 Ezech. 29 Apocal. 3. Isai. 43 Tert. l. 2 adv. Marc 9

3. *Ad exhibitionem obsequii, prior est majestas divina majestatis. Prior est* Tert. l. de Pœn. 4.

est auctoritas imperantis, quàm utilitas servientis. Plura sunt quæ Christianos ad divinæ legis observationem stimulant : 1. Æterna merces observantibus promissa : *Habes legem, & salutem ex observatione legis.* 2. Gehennæ supplicii legis transgressoribus comminatum. *Cui severitati destinanda tanta obsequii diligentia opus est, quanta sunt ista, quæ severitas comminatur.* 3. Suprema DEI imperantis auctoritas, quam ipsemet præfert hominibus imperans. *Sed nec quotidianum illud omnium Prophetarum : Hæc dicit Dominus. Ipse enim erat Dominus coram, ex sua auctoritate pronuntians : Ego autem dico vobis.* Peccatum autem divinæ contrariatur auctoritati : ex D. namque Augustino, *alia sunt peccata contra naturam, alia contra mores, alia contra præcepta,* peccata contra naturam, sunt naturæ defectus, ut dum quis nascitur cæcus, claudus, aut gibbosus; peccata contra præcepta; sunt ea quæ opponuntur divinæ legi bonum præcipienti & malum prohibenti. Nam ut docet D. Augustinus, *peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum aliquid contra æternam legem, lex verò est ratio divina, vel voluntas DEI, ordinem naturæ, conservari jubens, perturbari vetans.* Peccator bonum quod DEUS præcipit omittens, malum quod prohibet committens : propositam cœli mercedem nihili ducens, comminatum inferni supplicium non metuens, auctoritatem contemnit. *Hominem divinæ legis voluntarium contemptorem,* merito increpat Apostolus, *Per prævaricationem legis, DEVM inhonoras*; eo magis etiminosior quo te opponis non solum Patri æterno, sed adhuc Verbo divino.

Tert. l. de præscr hær 14
Tert. l. de Par. 4
Tert. l de Cor Chr. 14
Lib 2 contra Faust. 27
Ibid.
Ter. lib. 2 adv Marc. 14
Rom. 2.
II. PARS Tert Apol 21

Divinum Verbum *ex DEO prolatum didicimus & prolatione generatum, & idcirco filium DEI, & DEVM dictum ex unitate substantiæ*; qui cum per viam intellectus naturaliter à Patre generetur, intellectus proprietates ei appropriantur, diciturque Lux, Sapientia, Veritas. Peccatum est Verbo divino contrarium, opponiturque ejus 1. Luci : 2. Sapientiæ : 3, Veritati.

Tert. ibid.
D. Aug l. 4 Trin. 20
Sap. 7

Divinum Verbum procedit à Patre, *ut lumen de lumine*, estque *manatio quædam claritatis omnipotentis DEI sincera. Ibi autem quod manat, & de quo manat unius ejusdemque substantiæ est. Neque enim sicut aqua de foramine terræ aut lapidis manat, sed sicut lux de luce. Nam quod dictum Candor est enim lucis æternæ; quid aliud dictum est, quam lux est lucis æternæ? Candor quippe luci, quid nisi lux est? Ideò coæterna luci, de qua lux est. Maluit autem dicere candor quàm lux lucis, ne obscurior putaretur ista quæ manat, quam illa, de qua manat.* Peccata autem divinæ opponuntur luci, quia sunt tenebræ & nox : ut superiori Tractatu fusè demonstratum est. Illa autem divini Verbi lux offenditur, 1. ab iis qui eam lucentem, nolunt recipere ut bene agant, quantumvis ad bonum operandum eis necessaria sit. Nam ut ratiocinatur D. Augustinus : *Ad peccandum namque non adjuvamur à DEO, justa autem agere, vel justitiæ præceptum etiam ex parte implere non possumus, nisi adjuvemur à DEO. Sicut enim corporis oculus non adjuvatur à luce, ut ab eadem luce clausus averso vultu, discedat, ut autem videat adjuvatur ab ea, neque hoc omnino nisi illa adjuverit, potest, ita DEVS*

Tert. Præd Tom. 5. Tract. de peccatore Conc. 5.

qui

qui lux est hominis interioris adjuvat nostrum mentis obtutum, ut non secundùm nostram, sed secundùm ejus justitiam boni aliquid operemur. 2. Offenditur ab his qui quærunt tenebras, quasi DEUS non conspiciat facinora quæ perpetrantur in nocte. Cujusmodi erat stultus ille sic loquens: Quis me videt? tenebræ circundant me, & nemo circunspicit me, quem verear? Et non cognovit, quoniam oculi Domini, multo plus lucidiores sunt super solem, circunspicientes omnes vias hominum, & profundum abyssi, hominum corda intuentes, in absconditas partes.) *Verum esto nemo te videat, non tamen nullus. Videt te Angelus; Videt te Angelis major Deus, videt & ipse judex, cujus te oportet assistere tribunali.* Confidera si ejus possis vitare conspectum qui omnia videt; nam *omnia nuda, & aperta sunt oculis ejus.* Basilius Magnus expendens istud Davidicum: Deus de cœlo prospexit; vocat Deum *sublimem inspectorem* ex alto res mortalium conspicientem. Nec mirum, quia ut fatur Chrysologus, *totus oculus* est quocumque pergas ô homo, Subjungit Basilius, quodcumque opus efficias sive in tenebris, sive in diei luce, semper habes *oculum Dei superintendentem*; qui abscondita quæque detegit, & latebrosa illustrat; *quascumque tenebras factis tuis, superstruxeru, Deus lumen est.* Tandem ab iis offenditur, qui Dei non verentur conspectum, qui ut ait Propheta Evangelicus *provocant oculos majestatis*; qui in ejus præsentia peccant impudenter, & ut fatur Tertullianus; *de pasivitate vitæ & diligentia delictorum, generositatem sibi vindicant.* Tanto criminosiores, quanto major est Dei majestas, & quanto certiores sunt de ejus præsentia, quàm fides docet, & ratio demonstrat. *Hoc verissimum est longe gravius esse peccatum ejus qui scit quàm ejus qui nescit, peccaverit*, uterque Deum offendit, & tum luci, tum sapientiæ Verbi sese opponit.

Eccles. 23 D. Bern. ser. de clerico. c. 16 Hebr 4 Psal. 31 Ser. 34 Tert. l. de Pœn. c Isa. 3 L. adv. Herm. 30 D. Aug. l. 4. de Bapt. 5.

2. Verbũ divinũ *apud Scripturas etiã in nomine sophiæ ostenditur. Quid enim sapientius sermone Dei?* Sermo Dei est Verbum divinum: nam ut fatur aliorsum Tertullianus: *Et sermo autem, virtus, & sophia, ipse erit Dei filius.* (Qui etiam figura subsantiæ ejus, & verbum, & sapientia dicitur.) De sapientia æterno genita indubitatus loquitur Augustinus: *Deus omnium quæ sunt causa est, ergo & sapientiæ suæ causa est sempiterna: nec tempore prior est, quàm sua sapientia.* Sumit autem D. August. causam late pro principio, non proprie. Causa enim proprie sumpta producit effectum, qui dependentiam importat, habet naturam ab illa saltem numero distinctam, estque illa posterior ad minus posterioritate naturæ. DEI autem filius independens à Patre, cùm eo habens individualem & indistinctam essentiam, non est posterior natura, sed duntaxat origine. Idcirco ab illo procedit non tanquam à causa, sed tanquam à principio. Peccatum autem divinæ sapientiæ oppositum ideo stultitia nuncupatur à Regio Vate: (Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices meæ, *à facie insipientiæ meæ*; scilicet peccati lethalis, quod stultitiam appellat, quia stultitiam sapit, & ab stultitia procedit, ut commentatur Magnus Basilius: *Omne peccatum per stultitiam fit, nec sapit, nec mentem habet, qui*

Tert. lib. adv. Prax. 6. Lib. adv. Prax. 19 D. Aug. l. 1. de Incarn c. 19 Lib. 83. quæst. qu. 16 Ps 37

Tert l. de Præsc hær cap 3 Prov. 30 *peccat.* Quod de semetipso fatetur Sapiens. *Salomon omni sapientiâ donatus à Domino*, postquâ in peccatum prolapsus est, *stultissimus sum virorum*, inquit. Impii etiam qui dum viverent sese existimabant, & probos & bene moratos veluti stultos despiciebant, post mortem se errore deceptos recognoscunt probos de sapientia commendant, seseque de insania condemnant: *Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam.*

Sap. 5

Tert. l. de An. 29 Ut evidentius pateat quantum peccatorum stultia sit contraria sapientiæ Verbi: *opponemus contrarietates sapientiæ & insipientiæ*: siquidem contraria juxta se posita magis elucescunt. Sic monent Philosophi contrariorum unâ esse scientiam, ut ægritudinis & sanitatis: album & nigrum, lux & tenebræ ad eandem referuntur potentiam. Sensus quoque audiendi æque de sono & silentio dijudicat: *Nihil non parum grate, sine comparatione laudatur.* Profecto ex oppositione vitiorum, virtutis laus & prædicatio fit illustrior, & quanta sit illius dignitas & pulchritudo melius dignoscitur. Sic ex oppositione sapientiæ & insipientiæ illius decor micantius coruscat, istius dedecus magis manifestatur. Multiplex est autem *sapientiæ testimonium*. 1. DEI timor: siquidem *divina aliàs enuntiatio Salomonis, Initium, inquit, sapientiæ, metus in DEVM*: 2. DEI vera cognitio, nam *quis sapiens, expers veritatis, qui ipsius sapientiæ ac veritatis patrem & Dominum DEVM ignoret*, 3. Submissa mysteriorum fides; quantumvis sensibus contraria & rationi absurda videantur. *Non erit sapientior, nisi stultus in sæculo fuerit, DEI stulta credendo. Quoniam sicut sapientia mundi stultitia est penes DEVM: ita sapientia DEI, stultitia est penes mundum. Sed nos sumus stultum DEI, sapientius hominibus.* 4. Boni amor & sapor, veri namque sapientes charitatis æstuant ardore & *bonum sapiunt*: & ob hanc scientiam sapientia dicitur *sapida scientia.* Ut enim ait D. August. *Sapientia est amor boni sive sapor boni, à sapore siquidem dicitur.* 5. Virtutis operatio, in qua multum Christianos Gentilitat s sapientibus præponit Tertullianus, quia sapientiæ notiones rediguntur ad p axim & bene agentes fidei integrant veritates: *Christiani necessario appetunt veritatem, & integrè præstant, ut qui saluti sua curant.* Sapientia Christiana non est mere speculativa, sed partim speculativa, partim practica: nam *docet veritatem contemplationis & actionis probitatem.* 6. Futura provident, mentisque & fidei projicit oculos *in eum diem quem solus Pater novit, ut pendula expectatione, sollicitudo fidei probetur; semper diem observans, dum semper ignorat; quotidie timens quod quotidie sperat.* 7. Discretione pollet, probe sciens *quid cuique præponendum, vel postponendum sit, judicare.* 8. Ad beatitudinem respiciens, ejus obstacula removens, mediaque quæ ad illam conducunt consultissime eligens, & diligentissime quærens, *Sapientia est rerum divinarum & humanarum quæ ad beatam vitam pertinent, non scientia tantum, sed diligens inquisitio.*

Pli in Pan. Trajan.

Ter. Apol 46 Tert lib. 2 ad Natio. 2 Tert. ibid.

Tert. l. de Car. Chr 5 Tert. lib. 2 adv. Marc 2

Tert. l de Spect. 9 L. de Spir. & An. c. 11 Apol. 46 D. Aug. l. 1 Retract 7 Tert. l. de An. 33

D. Aug lib 12. Trin. 15 D. Aug. l. 1 de Academicis c 8

Peccatores ejusmodi sapientiæ testimonia non habent. Non 1. DEI timorem. *Sapiens timet, & declinat à malo, stultus transilit & confidit.*

Prov. 14

Non

Non 2. Dei ejusque veritatum notitiam; quemadmodum enim *qui Deum timuerit, omnium notitiam & veritatem assecutus, plenam atque perfectam sapientiam obtinebit*: ita qui non timuerit Deum, veram non assequitur sapientiam, sed duntaxat *sapientiam humanam affectatricem & interpolatricem veritatis*. Non 3. submissam mysteriorum religionis fidem: nam de tumidis peccatoribus *quis dicendi magis affinis, quàm præsumendi; & credendi diligentior, quàm contendendi; & divinæ potius sapientiæ religiosus, quàm suæ libidinosus*; ut constat ex sciolis illis, qui tumore inflati inscrutabilia Dei secreta investigare & culpare præsumunt. *Censores divinitatis, dicentes: Sic non debuit Deus, & sic magis debuit: quasi cognoscat aliquis quæ sint in Deo, nisi spiritus Dei: mundi autem habentes spiritum, non agnoscentes in sapientia Dei, per sapientiam Deum, cõsultiores sibimet videntur Deo*; ejus sermonibus in Scriptura sacra contentis non deferentes, Ecclesiæ ab ipso fundatæ auctoritatem despicientes, veritates supernaturales impugnantes, sensus experientiam, & rationis lucem fidei divinæ præferentes. Ut constat ex hac ætate, in qua præsumptio & iniquitas *novam hæresim induxit*. Non 4. boni & Dei amorem & saporem, *cum universa delicta adversus Deum sapiant*, ejusque odium contineant, & fastidium ingenerent. Ut autem docet D. Thomas ad stultitiam pertinet, quòd homo habeat fastidium de Deo, & de donis ipsius.) Non 5. virtutis operationem, nam sceleroſe vivunt & *facinora tributa sunt vitæ* quam ducunt. Nõ 6. futurorum providentiam; quia de morte, judicio, inferno, nullatenus recogitant. Quare sapienter Sapiens: *Melior est puer pauper & sapiens, rege sene & stulto, qui nescit providere in posterum*. Non 7. prudentiam, quia discretione non pollent, neque probe judicant, quid sive in doctrina, sive in moribus præponendum & postponendum sit; nam errorem veritati præponunt, & veram Ecclesiæ doctrinam deserentes, novitates & hæreses amplectuntur. *Solent quidem infirmiores etiam de quibusdam personis ab hæresi captis, ædificari in ruinam: Quare ille vel ille fidelissimi, prudentissimi & usitatissimi in Ecclesia, in illam partem transierunt: Quis hoc dicens non ipse sibi respondet, neque prudentes, neque fideles, neque usitatos existimandos, quos hæresis potuerint demutare*. Non 8. æternam cœli beatitudinem desiderant, neque media ad eam comparandam quærunt: quia totum suum studium adhibent in transitoria mundi fœlicitate: *in ea gaudent, in ea avocantur, in ea gloriantur*. Ut autem fatur nonnemo. (Stultus est qui quærit quod non potest invenire: qui quærit quod nocet inventum: & qui ad finem quem sibi Æneas proponit, deteriorem eligit viam.) Quam stultus peccator qui in sæculo quærit fœlicitatem: qui bona terrena quærit, quorum possessio ut plurimum noxia est; & qui beatitudinem assequi præsumit per crimina, quæ ad miseriam, infœlicitatem, & damnationem ducunt. Placuit *contraria contrariis redarguere*, & vario sapientiæ testimonio confundere peccatores, quorum peccata opponuntur divini Verbi sapientiæ & veritati.

Tert. l. 2 ad Nat. 2

Tert. l. de Præsc. hær. 7

Tert. l. de Res. 32

Tert. l. 2 adv. Marc. 2.

Tert. l. de Præsc. Hær. 6

Tert. l. de Idol. 2

2. 2. q. 45 a. 3

Tert. l. de An. 45

Eccl. 4

Tert. l. de præs. hær. 3

Tert. l. de Spec. 28

Silv. Ep. 166

Tert. l. 5. adv. Marc. 5.

3. Uti divinum Verbum est æternum, *aque veritas sempiterna, & antiqua res*

Tert. l. de vel. Virg. 1

Tract.41 in Joan Psal.84

res ab æterno producta. Ut enim ait D. Augustinus, *ipsa veritas est verbum Dei, Deus apud Deum, unigenitus filius: Hac veritas carne induta est propter nos, ut de Maria Virgine nasceretur, & impleretur prophetia, Veritas de terra orta est.* Ad quid autem humanatum fuerit divinum Verbum, & veritas sempiterna, de terra Virgine oriti voluerit in tempore, declarat ipsemet Dei Filius carne indutus:

Joan.18

Ad hoc natus sum, & veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati: Trinamque afferam veritatem, scilicet veritatem doctrinæ, veritatem loquelæ, veritatem vitæ. Trina hæ vetitate se insignitos gloriantur Christiani:

Tert.lib.1 ad Nat.4 Tert.lib. adv.Jud. 13 Tert.Apol.33. Apol.46

Quid enim insigne præferimus, nisi ipsam veritatem? Veritatem quidem doctrinæ: Nam *dilucidata per Christum veritate projecimus idola*, & veram professi sumus disciplinam. Veritatem etiam loquelæ, dum enim illis incumbit loquendi negotium, *simplicitas veritatis in medio est.* Tandem veritatem vitæ, opere exequentes quod docet fides. Quare Christianus nuncupatur à Tertulliano *integrator veritatis*; quia ducit vitam veritati doctrinæ conformem.

Peccatum trinæ illi veritati opponitur; Error seu hæresis, veritati doctrinæ; mendacium, veritati oris seu loquelæ, iniquitas seu opus scelerosum, veritati vitæ. 1. Hæretici seu Novatores, offendunt veritatē doctrinæ; ad quod ut plurimum vanitate & odio incitantur. Valentini exemplum prodit Tertullianus.

Lib.adv. Valent.4

Speraverat episcopatum Valentinus, quia ingenio poterat & eloquio. Sed alium ex Martyrii prærogativa loci potitum indignatus, de Ecclesia authentica regulæ abrupit (ut solent animi pro prioratu exciti, præsumptione ultionis accendi) ad expugnandam conversus veritatem, & cujusdam veteris semen nactus, colarbaso viam delineavit. Idipsum egit olim Arius, & superiori sæculo tentavit in Germania Lutherus, in Gallia Calvinus.

tert. l. de An.34 D.Aug. l. cont mendac.c.3

Conversus ad veritatis expugnationem, quasi pro solatio ultionis. 2. Mendaces oris seu loquelæ offendunt veritatem: (nullum enim mendacium quod non sit contrarium veritati. Nam sicut lux & tenebræ, pietas & impietas, justitia & iniquitas, peccatum & recte factum, sanitas & imbecillitas, vita & mors: ita inter se sunt veritas, mendaciumque contraria.) 3. Sceleroſi & peccatores depravatam vitam ducentes, vitæ offendunt veritatem, sunt*que proſtitutores Christiani sacramenti*, quod infidelium exponunt censuræ. *Arcentur à religionis proprietate*, quia scilicet sunt *desertores bonæ vitæ*, per quam religio Christiana dignoscitur, & insuper Spiritui sancto opponuntur.

Tert.l. de Pudic.10 Tert Apol.24 Tert.l.1. ad Nat.14

III PARS

Tert.lib. adv.Prax. 30 Ibid.

Pater, & Filius, & Spiritus, tres credidi, unum Deum fiſtunt; quia unam & eandem habent deitatem, licet sint tres personæ realiter inter se distinctæ: Pater est prima Trinitatis persona; Filius secunda; Spiritus sanctus tertia. Ideoque Tertullianus eum vocitat *tertium nomen divinitatis, & tertium gradum majestatis.* Patri tanquam improducto attribuuntur majestas, potestas, & auctoritas; Filio, per intellectum seu memoriam fœcundam Patris generato, appropriantur lux, sapientia & veritas: Spiritui sancto per ardentem

vo-

voluntatem Patris & Filii producto, conveniunt sanctitas, charitas, gratiarum largitas. Vidimus quæ sint contraria Patri, quæ sint opposita Filio: *Spiritui verò contraria* conspiciamus, scilicet peccatum est contrarium ejus, 1. sanctitati: 2. charitati: 3. gratiarum largitati. Tert. l. de An 32

1. Trina ratione Spiritus sanctus sic nominatur; 1. Quia *sanctitas natura est ejus*, eique non secus ac Patri & Filio sanctitas essentialiter competit: 2. quia est terminus spirationis sanctæ; & ut fatur D. Ambrosius, *genitorem, genitique sanctitas Spiritusque*: 3. quia homines sanctificat, suæque sanctitatis efficit participes: Unde D. Augustinus; *non est sanctus ut Deus noster, qui est sanctus sanctificans. sicut justus justificans.* Peccatum sanctitati Spiritus sancti opponitur, quia collatam destruit sanctitatem, cui magis contrariatur quàm calor & frigus in summo, quæ sese mutuo expellunt; ab uno subjecto; neque in eo simul possunt permanere: *Omne delictum voluntarium in Deum, grande est*, tum quia gratiam sanctificantem destruit, tum quia Spiritum sanctum ab homine in quo habitabat ejicit: tum quia ejus charitati sese opponit. Tert. l. de Monol. 3 Lib. de symb. A. post c. 1 Lib. 17. Civ. 4 Tert. l. 2 ad Ux. 3

2. *Ecclesia exuritur de figura rubi.* Alludit ad rubum ignitum & non combustum, quem vidit Moyses, & ad linguas igneas, in quibus Spiritus sanctus supra Apostolos in cœnaculo congregatos descendit. Ignis symbolum est charitatis, & consequenter Spiritus sancti, qui proprio charactere est charitas, sequeque cum habitu charitatis donat eis, quos sua gratia sanctificat: *Deus Spiritus sanctus, qui procedit ex Deo, dum datus fuerit homini accendit eum in dilectionem Dei & proximi, & ipse est dilectio. Non enim habet homo unde diligat Deum, nisi ex Deo: propter quod Apostolus ait: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum qui datus est nobis*, ubi Paulus charitatem ab Spiritu sancto tanquam effectum à sua causa distinguit. Itaque in justificatione duplex donatur charitas: Increata una, nempe Spiritus sanctus, qui in homine justificato tanquam in suo templo inhabitat: Creata altera, scilicet virtus charitatis, quæ est *summum fidei sacramentum*, *Christiani nominis thesaurus, quem Apostolus totu viribus Spiritus sancti commendat.* At cur Apostolus tot encomiis commendat charitatem? quia scilicet est donum Spiritus sancti, quia Spiritus sanctus simul cum illa sese communicat; quia est nobilior virtutum quæ cæteras ad Deum refert, quem propter semetipsum diligit; quia hominem cum Deo & proximo unit; quia hominem Dei amicum charum & dilectum efficit. Tert. l. de Scorp. 1 D. Aug. l. 17. Trin. 7. Rom. 5 Tert. l. de Pat. 12

Peccatum verò charitati est oppositum, quia ut docet Divus Thomas, est odium Dei, ideoque peccatorem odiosum reddit, *malitia nunquam non Domino odiosa*: imo de facto illam aversatur. Nam *si omnem maliguitatem, & si tantum malitiam excogitatam, Deus exactor innocentis odit*; quanto magis scelera opere consummata? Unde Siracides: *Altissimus odio habet peccatores.* Quod etiam asseverat ipsemet Deus: *Iniquos odio habui*; non solùm odio inimicitiæ, sed adhuc odio abominationis. *Abominatio Domini est via impii.* Major est oppositio quæ intervenit inter Deum & 2. 2. q. 37. a. 1. Tert. l. de pat. 10 Tert. l. de Spect. 2 Eccles. 12 Psal. 116 Prov. 15

pec-

peccatum, quam quæ reperitur inter aquam & ignem: Contrarietas aquæ & ignis fundatur non in eorum substantia, sed in calore & frigore, quæ sunt qualitates quæ absoluta Dei potentia possunt esse simul absque ulla alteratione; at oppositio Dei ad peccatum in propria ipsius substantia fundatur, à qua nequit divelli etiam per absolutam Dei potentiam. In incarnatione Deus univit æternitatem & tempus, magnitudinem & parvitatem: immortalitatem & mortem, ens & nihil; at nequit fœderare ad invicem essentialem Dei sanctitatem cum peccato, quod naturaliter odit: Eadem necessitate naturæ qua Deus sese infinite amat, eadem odit peccatum.

Odium quo Deus aversatur peccatum & peccatorem, oritur 1. ex sanctitate sibi essentiali, quæ naturaliter opponitur peccato: 2. quia peccatum est solus Dei inimicus, quem destruere molitur, & quantum est ex se *totum quod Deus est, aufert.* 3. Ex contemptu peccatoris Deum peccata prohibentem, offendentis. *Talis igitur exedra delictorum, cur non Dominum offend.* 4. *improbatorem malorum?* 4. Ex contumacia hominis qui innata abutens libertate, committit peccatum, quod cum gratiæ auxilio vitare potuit: *Quanto enim potestas vitandi fuit; tanto contumacia crimine oneratur:* 5. Ex damno quod peccatum affert homini quem Deus ad sui formavit imaginem, & in baptismo opulenter gratiæ ditavit gazis. 6. Ex amore, quo Deus se amat. Nam ut ratiocinatur D. Thomas, *odium ex amore nascitur, quia illud odio habetur, quod adversatur bono convenienti, quod amatur.* Deus naturaliter propriam amat bonitatem: & quia *omne peccatum iniquitas est,* Deus naturaliter odit peccatum sibi oppositum, & bonitatis suæ hostem infensissimum. Deus summe amat bonitatem suam infinite amabilem; ergo summe odit peccatum infinite odibile: odium quo Deus odit peccatum commensuratur & cum essentiali sua bonitate, & cum infinito amore, quo semetipsum diligit.

Tert. lib. adv. Hermog. 1
Tert. l. de Pat. 5
Tert. l. 2 ad Ux. 3
1. 2. q. 99 a. 1
D. Aug. Tract. 4. in Ep. Joan:

Ex his trinum colligitur odii incentivum, Unum, Dei exemplum, qui peccatum velut hostem suum infensissimum odit: *Quando ne nos quidem ipsi servulu nostris ea quibus offendimur, non odisse permittimus.* Alterum, conformitas nostræ voluntatis cum divina voluntate, quæ ex adverso peccato opponitur, illudque naturaliter odit. *Obsequii enim ratio in similitudine animorum constituta est.* Tertium, amor quo Deum diligimus: *Qui diligitis Dominum, odite malum,* quod Dei majestatem contemnit bonitatem odit, & sancti Spiritus liberalitati se opponit.

Ter. l. de Pœn. 4
Tert.
Psal. 96

3. *Neque Spiritum sanctum indulget, nisi solus Deus.* Spiritus sanctus donum est etiam ab æterno, quod Pater & Filius in tempore dant hominibus. Prorsus *magna est misericordia Dei, quia donum dat æquale sibi: nam donum ejus Spiritus sanctus est.* Sed non minor Spiritus sancti liberalitas, qui semetipsum dat hominibus, & simul cum ipso abunde largitur dona gratiarum: Peccatum tamen Spiritus sancti largitati opponitur: nam receptas ejus gratias annihilat: vel ne recipiantur impedit & obstat. Homines de justitia in peccatum

Tert. l. de Bapt. 10
D. Aug. ser. 43. de Verb. Dñ.

catum labentes sanctificantem gratiam destruunt, & Spiritum sanctum de cordibus suis ejiciunt. *In quibus jam Spiritus sanctus non immoratur*, sed malignus spiritus hospitatur. Peccatores adhuc oblatam gratiam insolenter despiciunt: Utrique Spiritui sancto injuriosi sunt; illi ejus donum destruentes; isti non acceptantes, sed despicientes: & ita quivis peccator *Dei dono contumeliam facit; respuit datorem, cùm datum deserit; negat beneficium, cùm beneficium non honorat. Quomodo ei potest placere, cujus munus sibi displicet? Ita in Dominum non modo contumax, sed etiam ingratus apparet.* Tert. lib. adv. Jud. 13. Tert. l de Pœn. 5.

Quanta sit peccatoris ingratitudo, & quàm sit Spiritui sancto injuriosus, tribus in locis denotat Apostolus; *Spiritui gratiæ contumeliam facit*: id est, acceptam vel in baptismate, vel in pœnitentiæ sacramento gratiam, qua Deo gratus, sanctus, Deique amicus, & filius effectus, contemnens, conculcans, destruens contumeliam facit Spiritui sancto, qui est gratiæ auctor & largitor. 2. Spiritum sanctum in semetipso extinguit. *Spiritum nolite extinguere.* Spiritus sanctus, proprie nequit extingui, utpote essentialiter immortalis, lethali tamen peccato velut extinguitur, & moraliter moritur in mortua anima peccatoris, in qua media gratia sanctificante vivebat & residebat. Unde de renato per baptismum sic fatur Tertullianus: *Excipitur à Spiritu sancto sicut in pristina nativitate à spiritu prophano. O beatum connubium, si non admiserit adulterium!* Quanta quæso contumelia ab infideli uxore suo viro illa agi, cui denegat thorum, ut in suo sinu recipiat adulterum! En verum peccatoris specimen, qui in baptismo inierat cum Spiritu sancto connubium: adulterans tamen cum diabolo, Spiritum sanctum ejicit, & diabolum in se habitantem recipit; & sua perfidia Spiritum sanctum tristitia afficit: *Nolite contristare Spiritum sanctum.* Proprie loquendo in Spiritum sanctum non cadit tristitia, dolor, aut aliqua passio: sed peccator dicitur eum contristare, dum eum offendit, dum ejus gratiam destruit. Homo ab amico injuriam aut contumeliam accipiens, ea offenditur & contristatur. Sic Spiritus sanctus à peccatore quem beneficiis & favoribus sibi obligaverat offensus, injuriose & contumeliose tractatus, contristaretur, si in eum cadere posset tristitia, & nisi esset Deus imperturbabilis: Quod enim non contristetur, procedit non ex defectu causæ, sed ex perfectione Spiritus sancti: peccator enim quantum est ex sua parte, illum contristat; quia dat causam quæ nata est contristare, quæque de facto contristaret Spiritum sanctum, si tristitiæ capax esse posset. *Imprimis ergo benedicti nolite contristare Spiritum sanctum, qui vobiscum introit in carcerem. Si enim non vobiscum introisset, nec vos illic hodie fuissetis. Et ideo date operam, ut illic vobiscum perseveret: ita vos inde perducat ad Dominum.* Hæc verba quibus Tertullianus alloquitur Martyres, Christianis probe possunt aptari. 1. Fratres nolite vestris sceleribus contristare Spiritum, qui vobis largitus est suam gratiam, & in vobis habitare dignatus est: 2. Nisi vos sanctificasset in baptismate, gratia signasset, & in corda Hebr. 10. 1. Thessal. 5. L. de Anim. Ephes. 4. Lib. 2 ad Mart. 1.

vestra ingressus fuisset, non fuissetis Christianam dignitatem adepti. Quapropter 3. sedulo fugite peccata, conservate gratiam, ut in vobis remaneat; Nam si in gratia perseveratis, Spiritus sancti præsentia fruemini, dedicet vos in cœlum, ubi æternam possidebitis fœlicitatem.

CONCIO SECUNDA.

Tert. l. 2 ad Ux. 3

OMNE *delictum voluntarium, grande est.* Varia nomina quibus denotatur, ejus gravitatem & enormitatem denotant. Dicitur autem ab infragabili Doctore, *macula, vitium, crimen, culpa, nefas, scelus.* 1. *Macula*, quia animam contaminat: 2. *Vitium*, quia potentias naturales infirmat: 3. *Crimen*, quia est vituperio dignum. 4. *Culpa*, quia est pœnæ obligatorium. 5. *Nefas*, quia est illicitum. 6. *Scelus*, quia est injuria Dei, quem gravitet offendit. Duodecim peccatorum nominationes refert adhuc Guillielmus Parisiensis, (quibus apparent anxietas, fœditas, horribilitas, cæteraque mala peccatorum:) quibus brevitatis causa prætermissis, *delicta quis intelligit?* Quasi dicat Regius Vates: Quis delictorum considerat atrocitatem? Non impudens peccator, qui de suis sceleribus gloriatur. *Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate?* (Sermo est ad Doeg, quem oportuerat prius malitiam suam obtegere, quam de ea gloriari.) De facto scelere gloriatur. Scelus vile, infame, sceleste tum, propudiosum, ipse laude dignum, & gloriosissimum reputat. Doeg similis est inverecundus peccator, qui de suo peccato gloriose se jactat. Multum à Tertulliano discriminatus qui in suis delictis præstantiam agnoscit, non ut de illis impudenter glorietur, sed humilietur, erubescat, & pœniteat. *Pœnitentiam tu peccator, mihi similis imo me minor, ego enim præstantiam in delictis meis agnosco, ita invade ista ample tare, ut naufragus alicujus tabula fiem.* Porro *initium est salutis notitia peccati. Nam qui peccare se nescit, corrigi non vult. Deprehendas te oportet, antequam emendes.* Qui peccata sua agnoscit, corrigere ea potest; qui autem delicta sua non videt, aut videre negligit, remedium non quærit: qui autem gloriatur in malitia, non se cognoscit, nec emendat, quia delicti malitiam non reputat pœnitendam, sed illustrem gloriosam: Quod D. Augustinus Davidis exemplo demonstrat, qui ante admonitionem Nathan Prophetæ non pœnitebat, quia peccatum suum non conspiciebat. *Peccatum ejus non erat coram eo, post dorsum erat, quod fecerat, suam iniquitatem nondum agnoscebat: sed Propheta ad hoc missus, abstulit à dorso peccatum, & ante oculos posuit,* mox ut fuit à Nathan correptus & admonitus, Dei offensam, quam ante non satis inspexerat, pœnitus intuens, humiliter ejus misericordiam deprecatur: (*Miserere mei secundum magnam misericordiam tuam, quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper*) Quasi dicat, subjungit D. Augustinus,

2. p q. 106 membr. 1. q. penult.

Tract. de vitiis & peccat. c. 11

Psal. 18 vers. 51 Euthym.

Lib. de Pœnit. 4

Senec. Ep. 26

In psal. 50

Non

Non posui post dorsum meum, quod feci, sed coram me. Fratres imitemur Prophetæ exemplum; peccatum intuamur; recogitemus quàm grandis sit, 1. de ordinationis perversitas: 2. injustitiæ iniquitas: 3. malitiæ infinitas.

I PARS. Tert. l. de Resi. Car. 2 Tert. l. 2. adv. Marc. 12 Tert. l. de Bapt. 3 D. Thom. 1. 2. q. 87 a. 1

Ordo semper ex principalibus deduci expositi ut de ipso prius constet à quo dicatur dispositum. Duplex est mundus, à Deo utriusque authore ordinatus. Quidquid est in universo mundo, *totum hoc judicato dispositum & ordinatum est.* Deus namque cunctas creaturas de nihilo productas distinxit, ordinavit. Magno autem *ordinato per elementa mundo*, trinum in homine qui est parvus mundus constituit ordinem: P. imum, intra ipsum; secundum, supra ipsum; tertium, extra ipsum. Primus est per comparationem ad regulam rationis: secundus per comparationem ad regulam divinæ legis; tertius per comparationem ad regulam humanæ societatis. Primus est ordo passionis ad rationem per quam regulanda est passio. Secundus, est ordo rationis, ad divinam legem, cui debet subjici, ab eaque dirigi: Tertius est hominis ad hominem, quia homo naturaliter est politicum & sociale animal, & reipublicæ seu regni subjicitur legibus: Liceat loco ordinis illius politici substituere ordinem per comparationem ad finem ultimum, quo homo à divina providentia *salati ordinatur*. Ordo passionis ad rationem, convenit homini, in natura, quatenus homo est, ordo rationis ad divinam legem convenit homini in disciplina, quatenus Christianus est; ordo hominis ad suum finem, convenit homini, in quantum *æternitatis candidatus* ad salutem & gloriam destinatus: peccatum autem est inordinatio, & perversitas ordinis, 1. rationis: 2. legis: 3. finis.

Tert. l. de Res. Car. 59

Tert. lib. adv. Jud. 2.

Homo in semetipso servans ordinem suæ perfectæ respondet naturæ: *Tantum abest, ut ratio ipsa in aliquo ordinem amittat*, quin imo illum diligentissime conservat, ut rationalem præ se ferat dignitatem: At è converso *nulla res sine ordine rationali potest vindicari*, quia scilicet à sua regula degenerat. Quapropter peccatum consideratur à Philosopho, prout rationi contrariatur, definiturque *privatio rectitudinis debitæ inesse actui*. Ut autem rectitudo actus habetur à ratione ordinante & regulante; ita privatio rectitudinis procedit à passione ordinem perturbante. Ut enim ait Theodoretus, *immodica delicia rationem obruunt*; ut constat ex gulosis & libidinosis, in quibus non servatur neque ordo rationis, neque ordo legis.

Tert. l. 1 adv. Marc. 23.

1. Deus est 1. independens, nec est subjectus regulæ alicujus superioris, sed ipsemet est sua regula per essentiam: homo verò à Deo dependet, ejusque legi tanquam regulæ sibi à superiori datæ, commensurati tenetur. Et ob hanc causam Deus homini dedit legem: *Ne non tam liber quàm abjectus videretur, aquandus famulis suis cæteris animalibus; sed ut solus homo gloriaretur, quòd solus dignus fuisset, qui legem à Deo sumeret; utque animal rationale, intellectus & scientiæ capax, ipsa quoque libertate rationali contineretur ei subjectus, qui subjecerat illi omnia.* 2. Liberum Dei arbitrium, est semper in bono confirmatum, eique immutabiliter

Tert. l. 2 adv. Marc. 4.

adhæret, æternamque habet permanentiam : idcirco nulla indiget regulæ directiva, quæ illum à malo dimoveat, & ad bonum reguletur: homine autem *libertas arbitrii in utramque partem concessa est illi, ut sui dominus constanter occurreret, & bono sponte servando, & malo sponte vitando.* Quapropter divina lex ei fuit necessaria, ut eum dirigeret, & in bono sponte servando, & in malo sponte vitando : quam *legem bonitas erogavit, consulens homini quo Deo adhæreret* per fugam mali, & operationem boni. 3. Objecto voluntatis Dei non est conjunctum malum, neque etiam per accidens, quia objectum primarium & motivum divinæ voluntatis est essentia divina infinite perfecta ab omni defectu aliena: voluntas autem humana potest ferri in bonum aliquod secundùm quid, cui conjunctum est malum simpliciter, verbi gratia, delectatio quæ in actu adulterii reperitur, est bonum secundum quid, cui est annexum malum simpliciter, nempe privatio ordinis justitiæ. Ex his sequitur 4. quòd Deus nullo modo potest esse causa peccati neque per accidens, quia objecto voluntatis ejus nullum est conjunctum malum ; neque deficiens, quia regulæ alicujus superioris non est subjectus, neque consentiens, seu libere agens, quia voluntas ejus bono immutabiliter adhæret. Humana voluntas è contra tripliciter potest esse causa peccati, scilicet per accidens, ut deficiens, & ut consentiens seu libere agens. 1. Per accidens dum fertur in bonum aliquod secundùm quid, cui conjunctum est malum simpliciter: licet enim non velit malum secundùm se, eo tamen ipso quòd eligit bonum cui semper conjungitur malum, magis vult incidere in hoc malum, quàm carere tali bono. 2. Ut deficiens, quia non attendit ad regulam rationis, & divinæ legis, neque ordinem dependentiæ servat. Etenim *nulla in malitiis ordinis ratio est.* 3. Ut consentiens seu libere agens, quia libere divinam transgreditur legem.

Tert. l. 2 adv. Marc. 6.

Tert. l. 2 adv. Marc. 4.

Tert. l. de Pat. 8

Quod evidentius patebit, examinando varias definitiones quas Patres afferunt de peccato; seu potius nominis notationes, definitio enim proprie sumpta est alicujus rei declaratio, peccatum autem formaliter sumptum in privatione consistit: Peccati autem definitiones ex causis efficiente, formali, exemplari, materiali, & finali desumuntur. Et 1. secundùm causam efficientem definitur à D. Augustino: *Malum voluntarium*: Voluntas enim est causa peccati radicalis, imperans, & perficiens: 1. Radicalis, quia sicut radix est causa principalis arborum, ita voluntas est causa principalis peccati. 2. Imperans, quia omnibus animæ potentiis, & corporis membris imperat: unde peccatum habet esse in voluntate ut in primo movente & imperante, in aliis autem animæ potentiis, & membris corporis, ut in motis & imperatis à voluntate quorum actus dicuntur actus voluntatis, non eliciti, sed imperati. 3. Perficiens, quia se sola libere ad peccandum determinat, nec illius malæ voluntatis est alia causa quærenda. *Mala voluntas non habet causam efficientem, sed deficientem : & affectio mala non est affectio, sed defectio* secundùm causam formalem. Definitur 2. à Divo Anselmo:

L. 1. Retract. 13

D. Aug. l. 12. Civ. 7

Pri-

Privatio seu carentia debitæ justitiæ; peccatum consideratur à Philosopho prout contrariatur rationi, & ideò per contrarium ad rationem definitur, *privatio rectitudinis debitæ inesse actui*. Consideratur à Theologo, prout contrariatur legi divinæ, ideoque per contrarium ad legem definitur *privatio debitæ justitiæ*, ad quam lex dirigit mandans bonum & prohibens malum : 3. Secundum causam exemplarem potest definiri peccatum : profectio eorum quæ contempsit Christus, & fuga eorum quæ sustinuit : Hanc definitionem sinuit D. Augustajens: *Non enim ullum peccatum committi potest nisi dum appetuntur ea, quæ ille contempsit; & fugiuntur quæ ille sustinuit.* 4. Secundùm causam materialem peccatum definitur à D. Augustino *dictum, factum, vel concupitum, contra legem æternam*, dictum enim, factum, vel concupitum sunt materia circa quam peccatum versatur, complectiturque instrumenta quibus exercetur, nimirum cor, linguam, & manum : quia omne peccatum committitur corde, ore, aut opere : 5. Secundùm causam finalem definitur à D. Augustino. *privatio boni*, nimirum vel DEI, qui est finis ultimus hominis, ideò anima rationalis naturaliter nuncupat *malum hominem, quod à DEO bono abscesserit*, vel æternæ felicitatis ad quam DEUS hominem ordinavit. Itaque *peccatum est hominis inordinatio atq; perversitas*, quia pervertit ordinem rationis, legis, & finis.

L. de Casu diaboli c. 9

L. de ver. Relig. 16 L. 22. cont Faust. 27

L. de Nat. Boni. Tert. l. de Test An. 2 D. August. l. 1. quæst. ad Simplicium q. 2 Tert. l. 1 ad Uxor. 7

3. Homini DEUS *finem posuit*, nempe immortalem cœli beatitudinem, in qua velut primarium felicitatis objectum, sese beatis præbet possidendum. Ad illam autem beatitudinem consequendam duo sunt necessaria, unum fugere malum quod contrariatur rationi, & lex divina vetat; aliud facere bonum, quod ratio dictat, & lex divina præcipit: peccatum autem contrariatur ordini finis, *propter omnimodam divinæ & humanæ disciplinæ eversionem*. Nam constitit tum in commissione mali quod lex divina prohibet; estque ut fatur D. Augustinus, *voluntas retinendi, vel consequendi quod justitia vetat*, i.e. lex divina quæ est *lex tota justitia*; tum in omissione boni quod lex divina præcipit. Quapropter *legis prævaricatores sumus cum id non facimus, quod faciendum esse jam scimus*, per rationem & legem quæ nos docent, & bonum faciendum, & malum fugiendum : Unde peccatum dicitur à D. Ambrosio: *Prævaricatio legis æternæ, & cœlestium inobedientia mandatorum*. In hac autem definitione duo continentur : primum privatio dirigentis in finem, cum dicitur *prævaricatio legis æternæ*, quod est formale in peccato, quod habet rationem mali, vel faciendo quod lex prohibet : vel omittendo quod lex præcipit : sive enim in natura, sive in moribus, de ratione peccati est præterire regulam actionis, quæ à malo removet, & ad bonum reducit : Idcirco in ratione naturali, & lege divina continentur præcepta negativa, quæ malum prohibent; & affirmativa, quæ præcipiunt bonum; alterum, quod continetur in prædicta definitione, est deordinatio à fine, cum dicitur *cœlestium inobedientia mandatorum* : finis enim hominis est æterna beatitudo, ad illum

Tert. l. de An. 35 L. de Duab Animab. c. 11 Tert. l. de Pud. 6. D. August. in Enchir. c. 81 Lib. 1. de Parad. 8

finem lex dirigit, docens medi a quibus potest assequi. & inclinat, tradens præcepta quibus potest comparari. Deus qui est *finium arbiter* hominem ad æternum beatitudinem ut ad finem ordinavit, eique dedit legem, quæ eum ad hujusmodi finem consequendum dirigeret removeretque obstacula: media verò præstaret ad illius assecutionem: peccatum autem est inordinatio amovens hominem non solum à mediis quæ conducunt ad finem, sed etiam à fine, imo ab ipsomet DEO. Ex D. namque Augustino peccatum est *privatio modi, speciei, & ordinis*. Modus seu mensura voluntatis est, ut Deus super omnia diligatur: species seu rectitudo voluntatis est, ut DEUS diligatur prout est omnium principium & finis: Ordo voluntatis seu amoris est, ut DEUS ametur propter se, & omnia alia propter ipsum. Peccatum est privatio ordinis, seu amoris voluntatis, cum DEUS non amatur propter se, neque alia propter illum: Peccatum est privatio speciei seu rectitudinis voluntatis, cum DEUS non amatur ut principium & ut finis. Peccatum est privatio modi seu mensuræ voluntatis, cum creatura tanquam DEUS, & plusquam DEUS amatur: & hæc est præsertim deordinationis perversitas, & injustitiæ iniquitas.

Tert. l. de Pall. 2

L. de Nat. Bon. c. 4

II. PARS. DEUS commendatur majestate, bonitate, & judiciaria potestate: 1. Majestate, quia est *summum magnum* in magnitudinis apice & fastigio constitutus: 2. Bonitate, quia est *summum bonum* infinitam bonitatis perfectionem in sua essentia continens: 3. Judiciaria potestate: nam ut ratiocinatur Tertullianus: *Merito judex, quia Dominus* supremâ pollens auctoritate & potestate. Ratione summæ magnitudinis DEUS est honorandus; ratione infinitæ bonitatis est amandus: Tandem ratione judiciariæ potestatis est timendus, nam Judex est *nomen etiam potestatis timenda*. Quam iniquus peccator, qui 1. supremam DEI majestatem non honorat: 2. infinitam DEI bonitatem non amat: 3. judiciariam DEI potestatem non formidat.

Tert. l. 1 adv. Marc. 3

Ter. l. adv Herm. 11. L. de Res. Carn. 14

Tert. l. 1 adv. Marc. 27

1. *DEO honorem* reddere tenentur homines ob summam ejus magnitudinem: Excellentiæ etenim debetur honor: Summum magnum summum habet excellentiam; itaque est summo honore dignum: Peccatum autem debitum DEO honorem impedit; *Eripiens DEO hominem, Domino famulum, patri filium*: Filius patrem honorare tenetur, famulus dominum, homo auctorem suum: Peccatum 1. eripit cœlesti Patri Filium, efficiens hominem peccatorem diaboli servum; & consequenter eripit honorem quem cœlestis Pater à justo, tanquam à filio accipiebat: Eripit 2. domino famulum: Nam homo peccator non subditur DEO neque ejus agnoscit dominium, sed ejus injuste transgreditur legem, voluntatem suam opponens divinæ voluntati. *Solus DEI est propriam habere voluntatem, qui igitur propria voluntate utitur, ad similitudinem DEI, per rapinam utitur, & DEUM propria dignitate & excellentiâ privare, quantum in ipso est, convincitur.* DEUS est ex se omnium creaturarum præsertim hominis dominus. Nam ut ratiocinatur Tert. *merito Dominus, quia auctor*; homo econtra naturaliter DEI servus, quia est

Tert. lib. 1 adv. Marc. 23

D Anfel. l. de Incarn. Verb. c. 3 Lib. de Ref Carn. 14.

ab

ab eo productus ; DEUS Dominus est independens, independentia est illi essentialis : Homo DEI servus est ab eo dependens, dependentia ita est illi naturalis ut ab ejus essentia separari non possit : DEUS utpote supremus Dominus & independens auctoritate pollet, & propriâ utitur voluntate ; homo DEI famulus & à DEO dependens uti non debet propriâ voluntate, sed supremi Domini obtemperare voluntati ; DEUS suam homini demonstravit voluntatem imponens ei legem : peccator de suo dominio DEUM deturbare nititur insolenter transgrediens traditam sibi à DEO legem. Nam, ut jam diximus, peccatum est prævaricatio divinæ legis. *Porro voluntas propria quo furore Dominum majestatis impugnet audiant & timeant servi propria voluntatis : primo namque seipsam & subtrahit & subducit ejus dominatui, cui tanquam auctori servire jure debuerat, dum efficitur sua ; Sed nunquid contenta hac injuria ? Addit adhuc, & quod in se est, omnia quoq; quæ DEI sunt tollit & diripit.* D. Bern. Serm. 3. de Temp. Pasch.

Quanta sit injuria DEO à peccatore illata, colligi aliquomodo potest ex rebellione subditi adversus suum regem. 1. Rebellis subditus regi obsequium denegat : 2. adversus eum belligerat : 3. bona ad regem pertinentia sibi appropriat : 4. alios subditos adversus regem rebellare. En verum specimen peccatoris : qui 1. DEO denegat obsequium audacter dicens : *Non serviam.* Jerem. 2. Cap. 22. 2. adversus DEUM pugnat, & ut fatur Job, *audacter provocant DEUM, cum ipse dederit omnia in manus eorum.* 3. Bona ad DEUM pertinentia sibi appropriat ; *Quid non DEI est, quod DEUM offendit ? sed cum offendit, DEI esse desistit ; & cum desistit offendit.* Tert. l. de Spect. 2. 4. Adversus DEUM suos subditos sublevat & ex DEI bonis eum impugnat. *Caterum omnes species malorum, quæ etiam Ethnici ut indubitata & prohibent & defendunt, ex operibus DEI constant.* Tandem 5. peccatum eripit DEO hominem : homo est veri DEI cultor, at per peccatum à cultu veri DEI desciit, & in idololatriam cecidit. *Sine dubio idololatriam admittit, quicunq; delinquit : id enim facit quod ad idolorum mancipes pertinet,* & quod est adhuc injustum magis ex DEI donis idololatrandi capiat occasionem. De ingratis Judæis conquerebatur DEUS : *Dedi eis frumentum, & vinum, & oleum, argentum multiplicavi & aurum, quæ fecerunt Baal.* Quantum à fortiori posset hæc æratè conqueri DEUS de peccatoribus scelerosis, qui tanto sunt irreligiosiores, quanto locupletiores, & quo majora à Deo acceperè bona plura sibi fingunt idola ? *Proinde aurum, æs, argentum, ebur, lignum, & quæcunque fabricandis idolis materia captatur, quis in sæculo posuit, nisi sæculi auctor DEUS ? Nunquid tamen, ut hæc adversus ipsum adorentur ?* Peccator tamen adversus beneficum DEUM ingratus, de DEI q; bonis insolescens debitum ejus magnitudini cultum & honorem tribuit cunctis rebus quas DEO præponit. Nam *hoc DEUM omnes esse consentiunt, quod cæteris rebus omnibus anteponunt,* cuncta quæ colit peccator DEO præponit, debitum ejus bonitati denegans amorem. Tert. l. de Idol. 1. Osee. 2. Tert. l. de Spect. 2. D. Aug. l. 1. de Doct. Chr. 7. Tert. lib. 2 adv. Marc. 27.

2. *In DEUM competit amor propter pietatem :* Plura sunt quæ hominem ad DEI amorem stimulant : 1. DEI bonitas infinite amabilis : bonum etenim

etenim est objectum amoris, & quo majus, eo magis est amabile: DEUS autem est bonum summum & infinitum, *& ita bonus, cum DEVS*, & consequenter infinito amore dignus. 2. Pietas qua DEUS dignatus est hominem amare. *Certe Christus dilexit hominem: propter eum descendit: propter eum prædicavit: propter eum omni se humilitate dejecit usq; ad mortem, & mortem crucis.* 3. DEI munificentia & largitas, quam erga hominem demonstravit, quem constituit *liberalitatis suæ hæredem.* 4. Prælatio, qua DEUS hominem præ Angelo amavit & redemit. *Ut hominem gestaret Christus, salus hominis fuit causa, scilicet ad restituendum quod perierat. Homo perierat, hominem restitui oportuerat. Ut Angelum gestaret Christus nil tale de causa est; nam & si Angelis perditio reputatur; in ignem præparatum diabolo & angelis ejus, nunquam tamen illis restitutio repromissa est.* 5 DEI auctoritas, qui suiipsius mandat dilectionem, hominemque ad eum ex toto corde diligendum obligat. *Et utiq; qui imponit præceptum, exterquet obsequium.* 6. Hominis diligentis DEUM utilitas. *Porro plene bonum hoc antecedit quod non modo non obest; sed insuper prodest: malle namque debes quod prodest, quàm quod non obest.* Quædam sunt quæ obsunt & multum nocent ut peccata; Quædam sunt indifferentia quæ ex se nec prosunt nec nocent, ut bona temporalia: quædam quæ non obsunt, sed prosunt, cujusmodi est DEI amor. Quare *ut sit homo aliquid, convertat se ad illum à quo creatus est: recedendo enim frigescit, accedendo fervescit; à quo enim habet ut sit, apud illum habet ut bene sit: ergo qui vult simul esse cum DEO, non ab illo recedat, sed ad illum accedat.* Peccator tamen suum DEO denegans amorem, ad DEUM non accedit, sed potius ab eo recedit: & quod omnem injustitiam superat, denegatum DEO cordis affectum apparenti bono tribuit.

Ex D. namque Augustino (peccatum est aversio voluntaris ab incommutabili bono, & indebita conversio ad commutabile bonum.) De hac injusta aversione, & indebita conversione conqueritur DEUS apud Hieremiam cujus verba tantillum immutata refert Tertullianus. *Quoniam duo hæc mala fecit populus meus. Me, inquit, dereliquerunt fontem aquæ vitæ, & foderunt sibi lacus contritos, qui non poterunt aquam continere*; ubi de duobus conqueritur DEUS: 1. De aversione & derelictione DEI, non quidem noxii, neque inutilis. neque parum utilis, sed multum utilis: nam in ejus unione & amore consistit & perfectio justorum in terra, & beatitudo Sanctorum in cœlo: ideò comparatur fonti aquæ vivæ: Tum propter eminentiam, nam sicut fons non aliunde sed ex seipso habet aquas, sic Deus ex seipso bonitatem habet infinitam: Tum propter influentiam, nam sicut fons rivis influit aquas, ita DEUS cunctis creaturis largitus est bona quæ habent: Tum propter efficientiam, quia sicut fons tribuit aquam vivam: ita DEUS gratiam, cujus aquæ in cœlum prosiliunt, ut Samaritanæ testatur Salvator: (Qui biberit ex aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ vivæ salientis in vitam æternam.) 2. Conqueritur DEUS de adhæsione seu indebita conversione ad creaturas: Et foderunt tibi cisternas dissipatas, non valentes continere

Ter l. ad v Herm. 15

Tert. l. de Car. Chr. 4

Tert. l. de Res. Car. 9

Tert. l. de Carn Chr. 14

D. Augustin. in Ps. 70

Tert. Scor 4.

Tert. l. 2. ad Uxor. 3

L. de Lib. Arbit. 16 Cap. 2.

Lib. adv. Jud. 13

Joan 4

tinere aquas. Per cisternas quæ ex se non habent aquas, denotatur creaturas nihil habere à semetipsis; deinde per cisternas dissipatas intelligitur idola vel objecta quibus peccator inordinate adhæret; tandem per cisternas non valentes continere aquas, significatur quàm sint inutiles & noxiæ peccatori res, quas DEO derelicto inordinate diligit. Quàm injustus sit inordinatus peccatoris amor, inde colligitur; quia est contra innatam cordis inclinationem, quæ in majus fertur bonum minori relicto: quia est contra gratitudinem, quæ adstringit hominem ad DEUM amandum ob tot & tanta beneficia ab illo accepta: quia est contra ipsius hominis utilitatem, cui multum nocet; quia cedit in DEI injuriam & contumeliam, cui vilem creaturam anteponit. Nam *prælatio alterius sine alterius contumelia non potest procedere, quia nec electio sine reprobatione.* Peccator terrenum bonum DEO præferens contumeliosus est in DEUM: & idola in Deos eligens, verum DEUM reprobat. Quantum autem hujusmodi electio, & prælatio sit DEO injuriosa, inferendum est; tum ex infinita DEI bonitate, in qua neque minima reperitur umbra defectus, ut Judæis idololatris exprobrat DEUS: *Quid invenerunt patres vestri in me iniquitatis: quia elongaverunt se à me, & ambulaverunt post vanitatem?* Tum ex rerum quas DEO præponit indignitate: Si DEUM derelinqueret pro alio Deo (si possibilis esset) ejusdem potentiæ, bonitatis, & sapientiæ, adhæsio foret tolerabilis; at relinquere DEUM pro vili creatura, bonum incommutabile pro bono commutabili, supremum ens pro nihilo, injusteque ei præponere objectum vile & abominabile, quâta sit ejusmodi injuria & contumelia neque concipi, neque dici potest. Nam ut ratiocinatur Guillelmus Parisiensis, (quanto minus bonum est DEO, quod ei præfertur, sive propter quod ipse deseritur, tanto major ei contumelia irrogatur. Quia igitur omne quod est, vel esse potest in infinitum minus bonum est ipso, quicquid ei præferatur, aut pro quocunque alio deseratur infinita ei contumelia irrogatur. In omni autem peccato mortali aliquid ei præfertur, & pro illo deseritur, quare omni peccato mortali infinita DEI contumelia irrogatur. Hoc autem est manifestè videre ex proportionibus; si enim præferret DEO duplo minus bonum quam ipse sit, quanta ei contumelia irrogaretur? Si autem quadruplo minus bonum eidem præferretur, duplo major injuria eidem irrogaretur, & ita in infinitum. Quia igitur non est reperire aliquid quod non sit eo in infinitum minus bonum, manifestum est, quia quidquid ei præferatur, aut pro quocunque alio deseratur, infinita ei contumelia sive injuria irrogatur.) Vide quanta sit peccatoris injustitia qui infinitam DEI bonitatem non amat; quanta ejus temeritas qui supremam DEI judicis potestatem non formidat.

Ter. Apol 13

Jerem. 2

L. de Leg. c. 21

3. In DEUM supremum judicem *competit timor, propter potestatem.* Tria sunt quæ reo timorem ingenerant: scilicet judicis præsentia, scientia, & potentia: illa tria à peccatore, in supremo judice sunt pertimescêda. Ejus præsentia; nam *plena & occupata sunt omnia suo auctore*, qui ratione suæ immensitatis, ubique est per essentiam: 2. Scientia, qua cuncta clare conspicit; & ut

Tert. lib. 1 adv. Marc. 27

Tert. lib. 1 adv. Marc 11

L. de Spect 20 fatur Tertullianus, *quia videt, judex est.* 3. Potentia, cui nemo resistere potest: *unde judicium, nisi de potestate? cujus potestas summa, nisi DEI solius?* Homines judiciaria auctoritate pollentes, neque sunt ubique, neque omnia vident, neque omnia possunt: Verum *DEVS totus oculus, totus manus, totus pes;* D. Augustin. Ep. 3. ad Fortunat. *quia omnia videt, omnia operatur, ubique est.* Quod non ignoravêre etiam Gentiles solo lumine naturali edocti, inter quos Philosophus moralis sic ad Lucilium amicum scribit, *prope est, à te DEVS, tecum est, intus est. Ita dico Lucili, sacer intra nos spiritus sedet, malorum bonorumq; nostrorum observator & custos.* Ex DEI præsentia, scientia, & potentia in cunctis locis, ejus cultum & venerationem ubique exhibendam colligit Tertullianus. *DEVM existimo ubiq; præsentem, ubiq; dominantem, ubique colendum, ubiq; demerendum.* DEUS cunctis colitur virtutibus, sed potissimum *timor hominis, DEI honor est.* Extimescenda est DEI præsentia: ideirco Thales Milesius è septem Græciæ sapientibus unus dicere solebat: *Homines sibi persuadere debent deorum omnia esse plena, ut coràm iis caste & sancte vivant,* metuēda est ejus potentia, cui nullus resistere potest, *DEVS in omnia sufficit: Quia non ignorat, nec omittit, quominus in judicium discernat.* Terreni judices non sufficiunt neque ad ferendū judiciū, neque ad latas sententias executioni mandandas; at DEUS in omnia sufficit: Tandem formidanda est ejus cogitatio & scientia, quia *nihil à conspectu ejus remotum; unde omnino delinquitur.* Olim Imperatores alpicere & intueri solebant reos, non palam & aperte; sed furtim & per cancellos. Testis est D. Athanasius de sancto Martino summo Pontifice ajens: *Vbi eum impius accusator & judex Imperatori sistendum esse duxit; in solarium auferri jussit, ut eum Imperator per cancellos inspiceret.* Merito reorum vultus, animos, & crimina inspiciunt Imperatores, non explicatis & patentibus portis sed per cancellos; qui vident per cancellos, non perspicue intuentur, aliquid eos latet, eorumque oculos fugit; homines quoque quantumvis perspicaces semper aliquid latet ac fugit, DEI verò conspectum nihil fugit, cuncta nuda & aperta sunt oculis ejus: *Oculos DEI simul universa cernentis, non abdita locorum, non parietum septa secludunt; nec solum & acta & cogitata; verum & agenda, & cogitanda sunt cognita. Ista verò scientia summi judicis; iste est tremendus aspectus, cui pervium est omne solidum, & apertum omne secretum; cui obscura clarent, muta respondent, silentium confitetur, & sine voce mens loquitur.*

Tert. l. de Test. An. c 2

D. Augustin. Ep. 3. ad Fortunat.

Sen. Ep. 41

Lib. 2 ad Nat. 8

Tert. l. de Pœn 7

Tert. l. de Pœn 3

Tert. ibid.

D. Augustin. Serm. Tem

Peccator divinam præsentiam, potentiam, & scientiam non recognoscit neque formidat. Non præsentiam, nam ejus immensitatem restringit, nube involvit, cœli cancellis claudit, ajens: *Nubes latibulum ejus, circa cardines cœli ambulat;* quasi non sit extra illos, neque terram involvat ejus immensitas: Non judiciariam potentiam, ajens, *dereliquit Dominus terram;* quasi nullo modo curet quæ fiant in terra, neq; ullum virtuti decernat præmium; nullum vitio supplicium: non denique conspectum & scientiam, ajens: *Non videt Dominus,* DEI tollens omniscientiam, oculumq; ejus semper apertum, semper

Job 22

Eccles. 8

Eccl. ibid.

semper vigilem, aut clausum, aut sopitum fingens. Ni dicamus quod peccator divinam offendit præsentiam, quia peccatum committit intra DEUM, intra ejus immensitatem, quæ est ab essentia divina inseparabilis, & una & eadem res cum ipso: Scientia offendit coram DEO peccans, ejusque oculis objiciens peccatum, monstrum horribile, quod naturaliter aversatur. Offendit potentiam, qua criminose abutitur, generalem ejus concursum, paratum in bonum, detorquens in malum: tandem peccator offendit præsentiam, sapientiam, & potentiam supremi judicis, volens eum neque esse ubique, neque omnia intueri, neque omnia posse: tollere autem à DEO immensitatem, omniscientiam, & omnipotentiam, est velle DEUM destruere. *Nunc autem & ipsum (quantum in ipsa est) DEVM perimit voluntas propria: omnino enim vellet DEVM peccata sua aut vindicare non posse, aut nolle, aut nescire. Vult ergo eum non esse DEVM, quæ (quantum in ipsa est) vult eum aut impotentem, aut injustum esse, aut insipientem. Crudelu plane & omnino execranda malitia, qua DEI potentiam, justitiam, sapientiam perire desiderat.* BelleBernardus peccati malitiam crudelem & horribilem nuncupat: crudelem, quia DEUM destruere quantum in ipso est tentat; horribilem, quia infinitatem importat. D. Bern. Serm. 3. de rem. Pasc

III. PARS Ter lad. v Valent. S Tert. l. de Car. Chr. 3 p. quæst. 1 art. 2. ad 2

Infinitas intrinseca & essentialis propria est DEI: unde omnes Theologi DEUM in quantum possunt describentes *immensum, æternum, infinitum & definunt*; quia neque sui esse habet initium, neque habiturus est finem *qui sine fine est*. Peccatum quod initium habuit à prava peccatoris voluntate, habet quandam malitiæ infinitatem, ut passim docent Theologi cum eorum antesignano Angelico Doctore, *peccatum contra DEVM commissum quandam infinitatem habet, ex infinitate divinæ majestatis. Tanto enim offensa est gravior, quanto major est ille in quem delinquitur.* Illa autem peccati infinitas non est intrinseca, quia procedit à voluntate hominis quæ est limitata & infinita, non secus ac natura cujus est potentia, sed duntaxat extrinseca, quæ trina ratione investiganda est, scilicet ex 1. DEI offensi majestate 2. Christi satisfacientis dignitate: 3. hominis offendentis pœna & infelicitate.

1. Sunt nonnulli *qui in defensione delicti contendunt* peccati malitiam, neq; etiam extrinsece esse infinitam: verum huic sententiæ non adhærent Doctores, qui ex dignitate ejus qui offenditur colligũt peccati gravitatem: in eo autem qui offenditur attendenda est bonitas, dignitas, & auctoritas: quanto enim ille qui offenditur est melior, potentior, & dignior, tanto peccatum in illum commissum est gravius, majoremque importat malitiam: quod etiam in humanis apparet, ubi ex personæ dignitate crescit & augetur injuriæ gravitas: ut enim docent humanæ leges, infligere colaphum æquali, contumelia est; superiori flagitium; magistratui scelus; principi, regi, perduellionis crimen, & culpa læsæ majestatis; & quod est stupendum magis, ipsas regum imagines luto aspergere, deformare, dilacerare, perduellionis est scelus, Tert. l. de Cor. Mil. 1

lus, crudeli, & infami supplicio puniendum. Quod si inter homines ex eodē luto formatos, ex eadem massa corrupta natos, ejusdem naturæ & speciei, & fortunæ duntaxat bonis inter se discriminatos, tanta habetur personæ & dignitatis ratio, ut fere in immensum excrescat & augeatur injuria; quid dicendum est de incomprehensibili DEI majestate? Omnis humana dignitas quam regibus, & Imperatoribus contulit fortuna, futilis est, umbratilis, ludicra, scenica, finita, limitata: divina verò majestas est immensa, æterna, immutabilis, infinita: DEUS per peccatum offensus, est infinitæ bonitatis, auctoritatis, & dignitatis, ergo malitia peccati ex DEI offensa est infinita. Minor patet, & satis superque in superioribus probata est: majorem probant

Opusc. 3 c. 7

D. Thomas, & Guillelmus Parisiensis; & quidem D. Thomas (cum peccat homo, legem DEI transgreditur, & sic quantum est in se, injuriam DEO facit, qui est majestatis infinitæ: tanto autem est major injuria, quanto major est is in quem committitur: patet enim, quod major injuria est, si quis percutiat militem quàm rusticum, & adhuc major si principem vel regem: habet ergo peccatum contra legem DEI commissum quodammodo injuriam infinitam.)

Tract. de Legib. c. 21

Eodem fere modo ratiocinatur Antistes Parisiensis, (si aliquis peccaret in aliquem æqualem sibi, proculdubio aliquantum peccaret in eum, & si idem vel simile peccatum committeret in majorem, magis, & quando in majorem, tanto magis: verbi gratia si in sacerdotem suum quam si in æqualem, & iterum in Archidiaconum gravius, & deinde in Episcopum: & ita de gradibus superioribus, quare manifestum est, quia quanto in majorem peccatur, tanto magis: quare si in infinitum, & in infinitum magis; quia igitur DEUS in infinitum major est quocunque alio, in infinitum magis peccatur, quoties peccatur in DEUM, quàm peccetur in hominem eodem genere peccati: verbi gratia, si occiditur DEUS, & occiditur homo qui non est DEUS; in infinitum majus peccatum est occisio DEI, quàm occisio hominis. Eodem modo si conspuitur DEUS, & conspuitur homo, vel percutitur, vel vulneratur. Quare si contemnitur DEUS & contemnitur homo, vel offenditur DEUS & offenditur homo, in infinitum majus peccatum est tam offensa quàm contemptus DEI, offensa vel contemptu hominis, quia omni peccato mortali offenditur & contemnitur DEUS, quia ejus voluntas & mandatū præteritur. Manifestū est omni peccato in DEUM infinite peccari.) Malitiæ adhuc peccati infinitas probatur ex Christi satisfactionis pro peccato dignitate.

Tert l. de pat. 5 D. Aug. l. 1 de Peccat. Merit c. 10

2. DEI Filius humanā assumpsit naturā æternoq; Patri *quē non ipse vexaverat satisfacit*, mediumq; pariet ē DEUM ab hominibus separantē solvit: *Peccata sola separant inter hominem & DEUM, quæ solvuntur Christi gratia per quē reconciliamur DEO.* Hanc reconciliationem operatus est acerbā crucis sustinens passionem, corpus suū innocuum doloribus, cruciatibus & vulneribus

Rom. 6

exponens, *ut destruatur corpus peccati.* Et ob hanc causā Christianos hortatur Apostolus ut serio recogitent eum qui tot & tanta sustinuit tormenta, ut eos

lavaret

lavaret à peccatis in sanguine suo: *Recogitate eum qui talem sustinuit à peccatoribus contradictionem.* Quem quæso intelligit Paulus per eum, nisi *fidelissimum sequestrem Dei & hominum, Jesum Christum, qui & homini Deum & hominem Deo reddidit*, utrumque in sua persona uniens & confœderans? Inde duo colligit D. Augustinus, & magnum Dei amorem erga hominem & gravitatem peccati quo homo Deum offenderat. *Pretiosum sibi esse hominem pretii ipsius dignitate perdocuit Deus: ut hinc quoque intelligeremus, quam grandes apud se æstimet humanorum criminum causas, propter quas non Angelum, non Archangelum, sed Deum misit ad terras.* Tanta est unius peccati lethalis malitia & atrocitas, ut omnia bona opera cunctorum hominum qui sunt in mundo, nequeant ex rigore justitiæ satisfacere Deo pro injuria sibi ab uno peccato mortali irrogata. Adde omnes virtutes quas ab origine mundi, usque adhuc operati sunt Patriarchæ & Prophetæ, Apostoli, Martyres, Confessores, Virgines, Viduæ, Regulares, Sæculares, impares sunt ad satisfaciendum Deo perfecte pro offensa unius peccati mortalis. Adjunge illis omnes Hierarchias, Ordines, & choros Angelorum; cunctos qui regnant in cœlo homines beatos; ipsamque Deiparam virginem Mariam; omnes simul nequeunt ex rigore satisfacere Deo pro offensa lethali peccato illata. Producat Deus de novo plures mundos, in quibus tot sint homines quot sunt stellæ in firmamento, atomi in aere, guttæ aquæ in mari, folia in arboribus, arenæ in terra, illique homines tanto excessu multiplicati continuo studeant pietati, non possent adhuc ex æquo satisfacere Deo pro offensa sibi à peccato facta: quia omnia bona opera quæ unquam operati sunt homines, sunt finita; injuria autem Deo per peccatum facta est saltem objective infinita; finiti autem ad infinitum nulla est proportio.

Hebr. 12

Tert. l. de Resurr. Car. 63

Ser 29. de Temp.

Hoc autem est discrimen inter injuriam, & satisfactionem, quod quantitas injuriæ sumitur ex objecto quod offenditur; quantitas verò satisfactionis mutuatur ex subjecto, id est, ex persona quæ satisfacit: ideoque quanto dignius est objectum, tanto ejus offensa est major, præsertim si ab offensi dignitate remotissime distet vilitas offendentis. Magna est equidem regis injuria si offendatur à principe regiæ stirpis, major, si offendatur à nobili, qui non sit princeps, maxima, si à rustico offendatur. At è converso satisfactio tanto est major, quanto persona satisfaciens est dignior: maxima est satisfactio, qua rex æqualis dignitatis alteri regi satisfacit, major qua nobilis satisfacit regi sibi superiori; minima verò, qua rusticus satisfacit regi; cuncti autem mortales, infinite magis distant à Dei majestate, quàm rusticus à regis dignitate: quapropter nequeunt ex æquo satisfacere Deo pro injuria sibi à peccato irrogata. Quod belle denotatur per parabolam regis illius qui servum sibi debentem decem millia talenta, nec unde solveret habentem, jussit venundari, & uxorem, & filios, & omnia quæ habebat: *Debitum autē in Scriptura delicti figura est, quod perinde judicio debeatur, & abeo exigatur.* Servus ille debitor repræsentat peccatorem, qui debitum contrahit cùm Deum offen-

Matth 18

Tert. l. de Orat. 7

D. Aug. ser. 126. de Temp.

fendit: *Debitum contrahitur, quotiescunque delinquitur.* Decem millia talenta quæ sexagies centies mille conficiunt aureos; (quodvis namque tales tum sexcentis nummis aureis respondet.) denotant magnitudinem & enormitatem peccati. Insufficientia servi non valentis tantum solvere debitum, innuit quàm dispares sint homines ad satisfaciendum Deo per peccatum offenso; quia debet esse proportio inter satisfactionem & offensam. Offensa fuit infinita, satisfactio debet esse infinita, satisfactionem infinitam Deo solvere nequeunt puri homines. Solus Christus hanc præstare potuit ob infinitam Verbi dignitatem, in quo natura divina & humana subsistunt. Nam ut

Lib. adv. Prax. 27

fatur Tertullianus: *Videmus duplicem statum, non confusum, sed conjunctum, in una persona, Deum & hominem Jesum,* cujus actiones cùm sint infiniti valoris

Tert. ibid.

utpote theandricæ, sunt ex rigore justitiæ Deo satisfactoriæ. *Sic & Apostolus etiam Dei & hominum appellans sequestrem, utriusque substantia confirmavit.* Si homines serio recogitarent quanta injuria per peccatum irrogatur Deo, nõ tam leviter peccata committerent. O quantum distant scelerosi hujusce ætatis à D. Augustino, peccatum magis quàm infernum horrente. *Si hic peccati pudorem, & illic cernerem inferni horrorem, & necessario uni eorum haberem immergi; prius me in infernum demergerem quàm peccatum in me committerem. Mallem enim purus à peccato & innocens gehennam intrare, quàm peccati sorde pollutus cœlorum regna tenere: cùm constet solos bonos in cœlesti beatitudine foveri, & solos malos in inferno torqueri,* & in pœnam infinitæ malitiæ peccati, sustinere supplicii infinitatem.

Ser. 9. in commun. serm.

Tert. Apol. 48.

3. Deus mundi opifex & hominis plasmator, *avùm ita destinata ac distincta conditione conseruit, ut prima hac pars ab exordio rerum quam incolimus, temporali ætate ad finem defluat: sequens verò quam expectamus, in infinitam æternitatem propagetur,* qua justi præmiantur & injusti puniuntur. (Cùm enim nec minor nec minus æterna, sit Dei justitia, quàm ejus misericordia, nec minor nec minus æternus esse debet ipsius effectus in damnandos & puniendos, quàm effectus misericordiæ in salvandos & beatificandos. Quapropter sicut salus & beatitudo æternæ sunt in prædestinatis, ita damnatio & pœnalitatis miseria, æternæ erunt in reprobis.) Deinde ut ratiocinatur D. Thomas (pœna proportionatur peccato: In peccato autem duo sunt: Quorum unũ est aversio ab incommutabili bono, quod est infinitum: unde ex hac parte peccatum est infinitum.) Aliud est conversio ad commutabile bonum, &

Guillel. Tract. de Leg. c. 21

1. 2. q. 87 a. 4

etiam ex hac parte peccatum est adhuc infinitum; quia Deum infinitum offendit ei præferens creaturam ab ipso infinite distantem. (Ex parte aversionis respondet peccato pœna damni quæ est infinita: Est etiam amissio infiniti boni, scilicet Dei,) ex parte conversionis respondet pœna sensus, quæ est etiam infinita. Nam ut subjungit Parisiensis Antistes, (Omnis peccans mortaliter infinitam contumeliam vel injuriam irrogat Deo, infinitæ autem injuriæ vel contumeliæ infinita de jure debetur pœna: hoc autem intelligitur de infinita duratione; cùm enim omnis virtus humana ad agendum &

D. Th. ib.

patien-

tiendum finita esse videatur, non videtur ei posse infligi infinita in acerbitate pœnæ: quapropter infinitate durationis compensabitur ex necessitate acerbitatis infinitæ.) Æterna tamen pœnæ duratio qua puniuntur in inferno reprobi, non compensat ex æquo injuriam Deo per peccatum factam: quâtumvis sint acerba quæ sustinent tormenta, patiuntur citra meritum, in æternis illis cruciatibus elucet aliquid divinæ miseriationis, quæ etsi infœlices illas animas æternum cruciet, cruciat tamen citra condignum: ideoque in inferno peccatum non tantum punitur, quantum ejus gravitas & malitia postulare videtur: & quod est prorsus stupendū, Deus per suam absolutam potentiam non potest damnatis inferre supplicium, quod ex æquo respondeat & satisfaciat injuriæ sibi à peccato factæ.

Chrysologus serio recogitans quàm Deo injuriosum, & homini noxium fuerit originale delictum, hæc verba imo ex pectore promit. *O si tunc vel levis turbo arborem mortiferam dejecisset! O si nebula fumus illius mulieris tenebrasset aspectum! O si peccati diem tenebrasset nox injusta, & lamenta mundi & incrementa mortis, & creatoris injuriam tunc tulisset!* Si peccatores attenderent ad damna quæ incurrerunt per actualia peccata, & ad injuriam quam Deo intulerunt; nonne deberent dicere: O si mundi blanditiæ quæ me allexerunt ad peccandum nunquam fuissent! O si ab infantia fuissem cæcus & surdus, nec vidissem sæculi vanitates, nec autem præbuissem diaboli persuasionibus! O si gravis me tenuisset infirmitas, neque carnis servissem concupiscentiis! ô si nudatus fuissem fortunæ bonis, quæ mihi fuerunt incentiva vitiorum! ô si nunquam præbuissem consensum peccato, quod subdit rationem passioni, divinam legem transgreditur, & dimovet ab æterna beatitudine, ad quã ex Dei providentia fueram ordinatus! ô si semper divinâ honorassem majestatem, amassem bonitatem, metuissem judiciariam potestatem! ô si quasi faciem colubri vitassem peccatum, quod infinitam Deo irrogat injuriam, & inolerabilem meretur pœnam! O si sedulo vacassem pietati, & divino cultui totus fuissem addictus! Verum quia *quod factum est, factum non esse non potest*, pro commissis delictis divinam implorabo misericordiam, amaras fundam lachrymas, & vera pœnitentia, divinæ justitiæ pro modulo satisfacere conabor, quia *omnibus delictis, seu carne, seu spiritu, seu facto, seu voluntate commissus, qui pœnam per judicium destinavit, idem & veniam per pœnitentiam spopondit.* Pœnitentia autem præsumptionem & desperationem fugiens, inter timorem & spem perseverat: Timor Dei justitiam formidat, spes in ejus misericordia fiduciam collocat. *Læva ejus sub capite meo, dextera illius amplexabitur me.* Ut autem commentatur Hugo Cardinalis, *Læva sponsi justitia est quæ per timorem sulcit Ecclesiam ne corruat in peccatum, & dextera sponsi, est misericordia, quæ per spem amplexatur & consolatur Ecclesiam, ne desperet.* Si læva nos sulciat, si dextera amplexatur, timebimus Dei justitiam, sperabimus in ejus misericordia, timebimus inferni pœnam peccato debitam, sperabimus cœli gloriam, virtutis præmium.

Ser. 74

D. Bern. l. 5. de Consid. 12

Tert. l. de Pæn. 4

Cant. 2

CON-

CONCIO TERTIA.

Tert. Apol. 48

Quidam de iniquitate sævitia gloriantur, Non solùm tyranni atrocissimi de inhumanitate commendati, vel potius dedecorati cujusmodi fuerunt *Diogenes, & cruenta præsepia Busiru & bestuaria altaria*: sed etiamnũ scelerosi qui malitia obcæcati, de suis criminibus impudenter gloriam captare nituntur, quos per Pharaonem denotatos vult D. Bernardus, cujus rutrum describit quatuor rotis rotatum: *Accipe quales suis principibus Pharao præparavit currus ad persequendum populum Dei, Habet namque malitia currum suum, rotis quatuor consistentem, sævitia, impatientia, audacia, impudentia. Valde etenim velox est currus iste ad effundendum sanguinem, qui nec innocentia sistitur, nec patientia retardatur, nec timore frænatur, nec inhibetur pudore.* Egimus de impudentia peccatoris in suis scelestibus inveterati, & obdurati, infinitam peccati demonstravimus malitiam; in præsentiarum disserendum est de sævitia peccatoris, crudelis in se metipsum: 2. Christum: 3. Deum.

Tert. l. de Pall. 3

Serm 30 in Cant.

I. PARS.

Diabolus qui *ipsum Adam & Evam morti immersérat*, *docuit & filium ab homicidio incipere.* Neque duntaxat Cainum diabolus homicidium docuit, sed cæteros adhuc homines in idem scelus perpetrandum inducere satagit. Quod denotatum vult D. Augustinus: (Quando dictum est diabolo: Terram manducabis, dictum est peccatori, terra es, & in terram ibis: datus est ergo in cibum diabolo peccator. Non simus terra, si nolumus manducari à serpente. Sicut enim quod manducamus, in nostrum corpus convertimus; ut cibus ipse secundùm corpus, hoc efficiatur quod nos sumus: sic malis moribus, per nequitiam, & superbiam, & impietatem hoc efficitur quisque quod diabolus est, id est, similis ejus.) Qualis autem sit diabolus, declarat dilectus Discipulus *ipse ab initio erat homicida*: suo namque peccato, & rebelles Angelos, & seipsum interficit. Diaboli similis peccator interficit 1. proximum: 2. seipsum.

Tert. de Pat. 3

L. de Agon. Chr. c. 4

Gen. 3

Joan. 8.

Tert. l. de Pat. 3

1. Cain fuit *primus homicida, & fratricida*, innocui fratris effundens sanguinem; Peccator etsi fratris corpori non semper inferat mortem, multoties tamen ejus interimit animam, vel impietatis & detractionis sermonibus, vel pravis exemplis: Unde enim animadvertit Antistes Parisiensis, ex peccatis oriuntur (debita damnosa irreparabilium, neque numerum, neque mensuram habentia, maxime quidem ut mulierum publicæ turpitudinis, quarum fornicationum incogitabilis numerus est. Similiter & animarum quæ per eas Deo auferuntur, & diabolo acquiruntur, non solum eum quibus opere peccant, sed quos etiam suo aspectu & apparatu ad peccandum inflammant. Sic se habet, & de aliis, quæ palam exempla perditionis spectantibus, & audientibus dant. Tot enim mortium unusquisque est reus, quot exempla perdi-

Tract. de vitiis & peccat. c. 11

ditionis transmittit ad alios. Horum autem numerum quis novit? Eodem modo se habet, & de his qui malos præficiunt, vel prælatos, vel potestates sæculares, vel etiam magistros, in immensum extenditur corruptela, quæ ab hujusmodi hominibus derivatur. Vel in Ecclesias, quas de malis hominibus ædificant, vel in subditos, vel in discipulos, quos nefando abominationis vel opere, vel verbo docent. Quis ergo damna tot millium animarum restituet; quando nec animæ propriæ semel Deo oblatæ, & diabolo traditæ restitutionem, & liberationem efficere quis (quam prævalet?) Plures modos refert Guilielmus quibus homo animam proximi sui suis peccatis interimit; quæ ut ipsemet subjungit (nominantur cruentationes ut manus vestræ sanguine plenæ sunt. Et qui obturat aures suas, ne audiat sanguinem. Et iterum in alis ejus inventus est sanguis animarum pauperum & innocentium: maxime autem horrifica cruentatio est ex peccatis malignitatis, sicut ex nece & proximorum odio, invidia, detractione: hujusmodi enim peccata sanguinolenta dicenda sunt, qui odit ergo fratrem suum quoniam homicida est, cruentatus est sanguine fraterno intus; quia verò generaliter omne peccatum sanguis: dicitur, propter hoc dicebat David: Libera me de sanguinibus: & maledictum, mendacium, homicidium, furtum, & adulterium inundaverunt, & sanguis sanguinem tetigit. Qui ergo operti sunt iniquitate & impietate sua, sanguine suo ipsi operti sunt:) qui sibi etiam necem intulerunt.

Isa. 1
Isa. 30
Hier. 2

1. Joan. 3

psal. 10
Osee 4

2. *Idem homicida est, Quærit, quem occiderit? Non inimicum, non extraneum, sed ipsum se: quibus insidiis? erroris sui: quo telo? offensa Dei: quot plagis? quot quot idololatriis.* Quotquot peccatis, peccata namque idololatriæ sunt: Nam ut subjungit Tertullianus, *procul dubio idololatriam admittit, quicumque delinquit*; Crudelis equidem est qui fratrem occidit, sed absque comparatione crudelior qui semetipsum interimit. Peccator *Scytha tetrior, Massageta inhumanior.* Scythæ namque hostilem non proprium effundunt sanguinem; inimicis, non sibi inferunt necem: at sceleratus proprium effundit sanguinem, & sibimet comparat mortem. Romanos olim Gentiles *ad omnem sævitiæ iniquitatem* temperabat diabolus, quam demonstrabant: Tum in *circi furoribus*, ubi feras ad invicem pugnantes magno cum gaudio conspiciebant: Tum de *arena atrocitatibus*, id est, gladiatorum pugna & cruenta morte voluptatem capientes: Tum maxime, ex sævitia in Christianos quos feris dilaniandos & devorandos objiciebant. Ut enim fatur Tertullianus, *paulatim provecti ad tantam gratiam, ad quantam & crudelitatem, quia ferarum voluptati satis non erat, nisi & feru humana corpora dissiparentur.* Peccator in semetipsum longe crudelior quam idololatræ in Christianos: Gentiles aversabantur Christianum nomen: *hæc etenim est vera ratio totius odii adversus nos, nomen in causa est.* Peccator verò animam suam aversatur, *qui diligit iniquitatem, odit animam suam.* Gentiles sæviebant in corpora Christianorum, quibus adimebant vitam duntaxat naturalem: peccatores sæviunt in suas animas, quibus tollunt supernaturalem gratiæ vitam, quos ideo nuncupat D.

Tert. l. de Idol. 1

Tert. l. 1. adv. Marc. 1.

Tert. Apol. 47
Tert. l. 1 de Cult. Fœm. 7
Tert. ibid:

Lib. de Spect. 12

Tert. l. 1 ad Nat. 3
Psal. 10

L. de Fide & Oper. c.15 Augustinus, *immisericordes corrumpendo in se templum Dei* ; & adhuc sæviendo in Christum.

II PARS. Apolog. 6 Quàm crudelis fuerit Nero, belle denotat Tertullianus, à quo multum inhumanus. *Domitianus portio Neronis de crudelitate* dicitur. Nam tanto Domitiano crudelior fuit Nero, quanto totum ex pluribus partibus compositum, unam excedit partem. Tert. ib. Constat autem *primum Neronem in hanc sectam tum maxime Roma orientem Cæsariano gladio ferociisse*. Per hanc sectam intelligit religionem Christianam, quam Imperatorum primus persecutus est: Tert. Scorp. 13 *Vitas Cæsarum legimus orientem fidem Romæ primus Nero cruentavit*. Nam sub ejus & imperio Paulus doctor Gentium decollatus, & Petrus Apostolorum princeps cruci fuit affixus. Peccatores sæviunt in discipulos, sed in magistrũ, non in Petrum & Paulum, sed in ipsum Christum: tanto Nerone crudeliores, quanto Apostolis antistat Christus. Christianorum in Christum crudelitatem demonstrat venerabilis Beda in istud, (Tulerunt ergo lapides ut jacerent in eum. Joan. 8 *Quot malas cogitationes quis assumit, tot lapides in Jesum mittit; ac deinde quantum ad se pertinet, si ad deliberationem transit, Jesum extinguit.* Quid peccatore inhumanius Christicidii reo? ex mente namque V Bedæ, Christum lapidat, quisquis scelera meditatur: in Christum furit, quisquis agitur malitiæ furore; Christum quantum ad se pertinet, extinguit, quisquis atrociora delicta committit: restque simul & semel, & crux in qua denuo crucifigitur Dominus, & carnifex, qui illum cruci affigit. Quapropter Christianum ab immani illo facinore nititur removere Petrus Damianus: Serm 47 *Vide ne rursus tibimet ipsi crucifigas filium Dei, rursus fabricans crucem, in qua crucifigatur ille, qui resurgens ex mortuis jam non moritur. Intuere ne mortiferam crucem efficias, in qua facias filium Dei amaris doloribus interire.* Crux namque quam in temetipso fabricas, & cui Christum patibulas, non est minus acerba, quàm D. Aug. in Psal. 48 ea, in qua à Judæis patibulatus fuit: *Et Judæi qui viderunt Christum, crucifixerunt tu quia non vides Christum, verbo ipsius resistis. Numquid ergo qui verbo resistis, carnem non crucifigeres si videres? Contempsit Judæus in ligno pendentem, contemnis tu in cœlo sedentem.*

1. Cor. 11 Apostolo teste quicunque manducaverit panem, vel biberit calicẽ Domini indigne, reus erit corporis, & sanguinis Domini: seu ut expendit Divus Hom. 83 in Matth. Chrysostomus, *reus est cadis Dominicæ, ac si Dominum occidisset, & Christi sanguinem effudisset.* Cædis adhuc Dominicæ rei sunt cæteri peccatores suis sceleribus Christum denuo crucifigentes. Quod declarat D. Bernardus expẽdens istud Davidicum (infixus sum in limo profundi.) Ser 4. in Vig. Nat. Dom. *Forte esse crux ipsa nos sumus, cui Christus memoratur infixus. Limũ quidem nos esse manifestum est, quoniam de limo plasmati sumus.* Christi caput in nobis spinis pungitur, dum in capite nostro cogitationes volvuntur superbiæ & vanitatis; genæ ejus in nobis conspurcantur, cum lasciva præbemus oscula; os ejus in nobis felle & aceto potatur, dum commessationibus & ebrietatibus indulgemus; manus ejus in nobis clavis transfiguntur, dum manus nostræ rapacitati vel violentiæ

tiæ, addictæ sunt: corpus ejus in nobis flagellis dilaceratur, dum caro nostra in sordido impudicitiæ volutatur cœno; cor ejus in nobis perfoditur, dum cor nostrum inordinato terrenorum æstuat amore; Christus in nobis denuo crucifigitur, dum lethale committimus peccatum. Ezechiel Propheta Hierusalem Sodomæ ac Gomorrhæ comparans, ait: *Sceleratiora illa fecit*, quia scilicet Dei filium interfecit, scelerose Christiane sceleratiora Judæis committis; quia illi semel Christum crucifixerunt, tu toties illum recrucifigis, quoties mortalia peccata committis. Cap. 16

Multa sunt quæ peccatoris Christum recrucifigentis demonstrant crudelitatem: 1. Conjunctio: quanto enim quis est propinquior vel conjunctior offendenti, tanto crudelior est offensa. Inter conjunctiones præcipuæ sunt illæ quæ intercedunt, vel inter amicos, vel inter fratres, vel inter sponsum & sponsam, vel inter patrem & filium. His omnibus modis Christus nobis est conjunctissimus; tanquam noster amicus, frater, sponsus, & pater. 2. Bonorum largitio quo enim offensus plura largitus est dona, eo offendens est magis ingratus, & consequenter sævior. Christus Christianis innumera largitus est naturæ & gratiæ dona, quos insuper proprio corpore & sanguine pascit in Eucharistiæ sacramento. *Quid injustius & improbius, quàm ut servus adversus caput Domini sui subornetur: & quidem quod iniquius est, in ipsa adhuc domo Domini, de ipsius adhuc horreis vivens, sub ipsius adhuc plagis tremens.* 3. Acerbissima passio quam pro nobis sustinuit Christus. Ut enim fatur Apostolus, *Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum*, seu ut habet Græca lectio, *maledictio, execratio*. Tantam Christi benignitatem nonnisi cum stupore considerat Tertullianus. *Dominus ipse maledictus in lege est, & tamen solus est benedictus.* Christus Dominus, in se suaque persona benedictus, factus maledictio, quatenus personam subiit peccatorum, quorum peccata & execrationes in se luendas suscepit: Non secus ac si quis debitum tertii in se suscipiat, debitor fit, & dicitur; Sic & hic Christus pro nobis fit & dicitur maledictum. Quemadmodum alio in loco dicitur factus pro nobis peccatum, id est, hostia pro peccato, cui olim manuum impositione peccata omnia imputabantur; sic hic dicitur factus maledictum pro nobis, hoc est maledictus, execrabilis, sustinens pro nobis infame & execrabile crucis supplicium, ad denotandam tum suam admirabilem charitatem, tum atrocissimam peccati enormitatem. *Grande nescio quid æstimari oportet, cujus compensatio tantarum atrocitatum tolerantia constat*; tum ad ingenerandam hominum cordibus peccati animadversionem & fugam. Tert. l. 5 adv. Marc. 6. Galat. 3 Lib. de pat. c. 8 2. Cor 5 Tert. l. 1. ad Nat. 7

Quo argumento utebatur alias Tertullianus ad dimovendam Christianam mulierem, à luxu & cultu vestium. *Propter tuum meritum, id est, mortem, etiam Filius Dei mori habuit; & adornari tibi in mente est super pelliceas tuas tunicas.* Eadem ratione arcendus est à suo scelere quivis peccator? Superbe propter tuam vanitatem Dei filius exinanitus est usque ad mortem crucis, & adhuc tumore inflaris? Avare, propter insatiabilem tuam cupiditatem etiam Dei filius in præsepio pauper natus & Lib. de Cult. Fæm. 1

in Calvario nudatus est, & adhuc avaritia æstuas? Impudice, propter tuam lasciviam, etiam Dei Filius fuit toto corpore dilaniatus, & adhuc post venereas anhelas voluptates? Peccator, propter tua crimina etiam Dei filius fuit pugnis vapulatus, sputis conspurcatus, aceto potatus, spinis coronatus, flagellis dilaceratus, clavis perforatus, in cruce patibulatus, & adhuc peccare desideras? Profecto nihil est, quod magis confundat peccatorem, à peccatis deterreat, & ad pœnitentiam inducat, quàm seria tormentorum quæ pro peccatis pertulit Christus consideratio: Ideo Christum crucifixum Galatis nobisque objicit Apostolus (ante quorum oculos Jesus Christus præscriptus est in vobis crucifixus.) Versio Siriaca legit: *Ecce quasi pingendo depictus fuerat coram oculis vestris Jesus crucifixus.* Galatarum oculi diuturno & infœlici renebantur fascino; Quod ut explicet & tollat Paulus objicit Christi è cruce pendentis imaginem, cui pro tabella crux fuit, rude & immane lignum, pro colore, pro purpura, & murice, sanguis: pro penicillo, flagella, clavi, lancea: Hujus imaginis pictor fuit quilibet peccator, peccatum namque est Christicidium. Christiane, hæc imago tibi proponitur, in qua sanguineis coloribus depictus est Christus; illam inspice & vide ex una parte incomprehensibilem Christi charitatem, ex altera atrocem peccatorum tuorum crudelitatem, & vel ex hoc objecto oculis tuis proposito noli Christum recrucifigere. Quanta peccatoris crudelitas, qui neque ex hac imagine ad compassionem movetur, sed in sua sævitia perseverans, etiam Deo immortali, mortem inferre conatur.

Galat. 3

III. PARS Tert. l. de car. Chr. 3 1. Tim 6

Periculum status sui, Deo nullum est, utpote per suam essentiam immortalis: quo sensu apud Apostolum Deus *solus habet immortalitatem*: Sicut enim Deus solus, dicitur potens & sanctus, ita solus immortalis prædicatur; scilicet à seipso plenissime & absolutissime, ita ut nulla re mors & interitus inferri Deo possit: in quo multum ab animabus nostris & Angelis discriminatur, qui licet sint etiam ab intrinseco immortales, utpote spiritales substantiæ, absoluta tamen Dei potentia destrui & annihilari possunt. Nam ut ratiocinatur Tertullianus, *quod factum constiterit, ejus natura capiat demutationem: infectum autem immobile est. Quod cùm soli Deo competat ut soli infecto, & idcirco immortali & inconvertibili, cæterorum omnium factorum convertibilem & demutabilem esse naturam.* Omnes creaturæ etiam spiritales, cùm sint de nihilo productæ, licet via ordinaria nequeant destrui, absolute tamen loquendo, annihilari possunt: Deus autem cùm non sit factus, neque alicui superiori subditus, neque ordinarie, neque etiam absolute destrui & annihilari potest. Immortalem Deum peccator interficere conatur; minime contentus perverse creaturis in contemptum creatoris, adhæsisse, in ipsum insurgit creatorem. Quod D. obplorat Bernardus de propria agens voluntate: *Sed utinam vel rebus istis esset contenta, ne in ipsum, horribile dictu, desæviret auctorem*, quem 1. audacter aggreditur & quantum in se est, 2. interficere nititur.

Lib. de Ar. 21

Ser. 3. de Temp. Pasch

1. Bel-

1. *Bellu quoq; plurimum licuisse*; tum veteres, tum modernæ testantur historiæ. *Quis enim ense operabitur, & non contraria lenitati & justitiæ exercet; id est, dolum, asperitatem & injustitiam, propria scilicet negotia præliorum?* Sed in nullo prælio adeò elucet injustitia & acerbitas, quam in eo quod adversus Deū agit peccator. Idcirco D. Chrysostomus peccatum nuncupat, *nihil rebelle, & in Deum armatum.* Trinam in peccatore in justitiā agnoscit Parisiensis Antistes: (Primā est non servire Deo: secundā; debitū Deo servitium alii impendere; tertia, Deū impugnare;) eique lethale indicere bellum, ad instar Luciferi, qui in cœlo adversus Deum pugnare ausus est. *Prælium magnum in cœlo factum*, in sua Apocalypsi refert dilectus Discipulus. Rebellium Angelorum æmulantur audaciam & temeritatem peccatores, *qui cogitaverunt iniquitates in corde, tota die constituebant prælia*: seu ut legit D. Hieronymus, *tota die versati sunt in prælio.* Ut enim qui prælia minitantur, & parant, aciem instruunt, militem suo quemque ordine collocant, atque in hostem immittunt, sic peccatores adversus DEUM pugnantes, tot veluti acies instruunt, quot peccata actualia committunt, & illorum parvus non est numerus, nā *abundant tabernacula prædonum, & audacter provocant DEUM, cum ipse dederit omnia in manus eorum*: pervicaces illi in DEUM impii, in seipsos injurii, in proximum infensi, divinis mandatis suas opes, voluptates, dignitates, præferentes, ex corde suo velut quandam armorum efficiunt officinam, quibus propugnatur vitium, impugnatur virtus, ipse; 35 DEUS ad pugnam provocatur. *Sicut enim sunt quædam arma DEI, in quibus esse dicitur lorica justitiæ, & gladius spiritus, & scutum fidei: ita etiam sunt arma diaboli, quibus indutus homo peccator* in DEUM rebellare non erubescit, sed impudenter eum aggreditur. Quomodo istud Davidicum intelligit Origenes: (Gladium evaginaverunt peccatores.) Quomodo autem putandi sunt peccatores evaginare gladium? Dum jam impudenter & absque ullo verecundiæ velamento, iniquitates suas perpetrant, nec erubescunt, aut reverentur, nec tanquam in vagina nequitiam suam recondunt & contegunt, sed superbo & elato spiritu, velut gladium quemdam denudant;) quo DEUM aggrediuntur quantum est ex se illique necem afferre moliuntur.

Tert. l. de Pall. 2
Ter. l. adv Jud. 9
Trac. de Leg. c. 21
Apocal. 13
Psal. 139
Job 14
Orig. Ho. 2 in Ps. 36

2. *Malitia redundantia servi quoq; scelestissimi dominos suos interficere non dubitant*: Grande profecto crimen, sed absque comparatione majus peccatoris scelus, qui DEUM quasi ad singulare certamen provocans *tetendit adversus DEUM manum suam & contra omnipotentem roboratus est; cucurrit adversus eum erecto collo, & pingui cervice armatus est*, ut DEUM confodiat, & mortem ei afferat. Verum si DEUS ex sua natura est absolute immortalis, si teste morali Philosopho: *nec injuriam DEO sacrilegus posset facere quem extra ictum divinitas posuit*; qua ratione, homo luteus, pulvis, umbra, vanitas, in DEUM valet insurgere, bellum ei intentare, cum eo velut singulari certamine congredi, eumque suis armis confodere? Id quomodo fieri possit, scisciatur Malachias Propheta: *Si affliget homo DEUM suum.* Septuaginta vertunt: *Si*

Tert. lib. 5 adv. Marc 6
Job. 15
Lib. 7. de Beneficiis
Cap. 3

supplantabit homo DEVM suum. Pagninus legit: *Si rapiet, fraudabit, extorquebit homo DEVM suum.* Vatablus scribit: *Si spoliabit homo DEVM suum.* Rabbi Abraham habet: *Si corrumpet, perdet homo DEVM suum.* Syrus tandem & Arabicus, cum stupore fantur: *Nunquid opprimit homo DEVM suum?* Quod quomodo fiat, varie declarant authores: 1. Athæi qui nullum existimant esse DEUM, hoc ipso, quantum est ex se, DEUM defraudant, spoliant, Ps.13 configunt, & destruunt, juxta istud Davidicum: (*Dixit insipiens in corde suo; Non est DEUS.*) Ut autem animadvertit D. Bernardus, *affectio est cordis locutio.* Desideraret impius ut DEUS non esset: Huic similes sunt 2. peccatores inveterati, qui ut liberius suis vacarent sceleribus, vellent DEUM D. Bernar Serm. 3 de Temp. Pasch. Lib. 1. de decem Chordis c. 10 impotentem, injustum, & insipientem: *Crudelis plane & omnino execranda malitia, qua DEI potentiam, justitiam, sapientiam, perire desiderat.* 3. Ex D. Augustino peccator DEUM aggreditur, graviterque illum offendit dum imaginem suam sceleribus fœdat & corrumpit. (Dices, ô peccator, Unde injuriam facio DEO, quia corrumpo meipsum? unde facit injuriam, qui voluerit forte lapidare tuam tabulam pictam, in qua tabula imago tua est, in domo tua inaniter posita ad vanum honorem tuum, nec sentiens, nec loquens, nec videns? Si quis illam lapidet, nonne in te esse contumeliam factam attendis? Cum verò imaginem DEI, quod es tu, corruperis in te, non attendis cujus imaginem violas?) 4. Ipsemet DEUS apud Malachiam declarat, quomodo illum peccatores affligant: *Quia vos configitis* Cap. 3 *me, & dixistis, In quo configimus te? in decimis & in primitiis*, quas non justè solvitis, & in aliis meis mandatis, quæ non custoditis, sed insolenter contemnitis, & absque ullo mei honore aut timore transgredimini. 5. DEUS duplicem habet vitam: unam naturalem, alteram moralem. Vitam naturalem habet in semetipso per suam essentiam; vitam moralem habet in hominis mente, per æstimationem quam habet de DEO, & in ejus anima, per gratiam sanctificantem, qua mediante unitur justo, & in eo velut in suo templo specialiter habitat & vivit: Peccator nequit tollere DEO suam vitam naturalem, quia est illi essentialis, sed de facto tollit vitam moralem, immutans DEI æstimationem in contemptum, & destruens gratiam & rumpens unionem, qua in justo vivebat, & specialiter habitabat. Tandem 6. peccator est reus Deicidii, quia etiam ad DEI vitam naturalem attentavit, habens voluntatem illum interficere, ni obstitisset qua pollet essentialis immortalitas. *Voluntas facti origo est; quæ ne tum quidem liberatur, cum aliqua difficultas* Tert. l. de Pœn. 3. *perpetrationem ejus interrupit. Ipsa enim sibi imputatur, nec excusari potest per illam perficiendi infelicitatem, operata quod suum fuerat.* Peccatum autem potissimum in voluntate consistit: Idcirco *vere omnis homo malus quantum ad* D. Chrysost. Hom. 40 in Matthæum *voluntatem suam, & mittit manum in DEVM; & occidit eum.* Quod enim DEUM non interficit, procedit ex DEI immortalitate, non ex mala voluntate, operata quod suum fuerat: Quemadmodum regicida existimatur vel qui voluit interficere regem nec potuit: vel qui adversus regem emisit sagittam

tam quæ eum absque dubio enecassет, ni impediſſet lorica qu â armatus est: ita Deicida censendus est, qui voluntatem habuit occidendi DEUM, & qui vel linguâ, vel manu in illum emiſit ſagittas juxta Prophetam. *Lingua eorum, & adinventiones eorum, contra Dominum.* Quot namque proferunt linguâ ſuâ blaſphemias; quot in corde ſuo pravas deliberate concipiunt cogitationes & affectiones; quot manibus ſuis perpetrant facinora, tot ſunt ſagittæ in DEUM jaculatæ. Eſai. 3

Cum ergo voluntas facti origo ſit: *Nonne tanto potior ad pœnam eſt, quanto principalis ad culpam*, quod etiam in Jure Civili decernitur. *Affectus ſine effectu in crimine læſæ majeſtatis punitur.* Quod ſi voluntas pro facto cedit, & ut reus læſæ majeſtatis punitur qui occidendi regem habuit voluntatem, quanto magis, qui inſtrumento ad illum occidendum uſus est? Nam ut habetur adhuc in Jure Civili. *Qui hominem non occidit, ſed vulneravit ut occideret, inſtrumento ad occidendum apto; puniendus eſt ut homicida.* Inde colligendum est quâ pœnâ puniendus ſit peccator reus homicidii, Chriſticidii, & Deicidii. Reus homicidii, enecans ſuam animam, *cujus nomine totius hominis mentio titulata eſt.* Reus Chriſticidii, Chriſtũ denuo ſuis criminibus crucifigens: Reus Deicidii, voluntatem habens Deum deſtruendi. Peccator est magnâ pœnâ mulctandus, ob homicidium, majori ob Chriſticidium, maximâ ob Deicidium; præſertim cum voluntas quâ voluit DEUM deſtruere, importet conſequenter voluntatem deſtruendi in univerſum cuncta quæ exiſtunt in mundo; quæ absque dubio perirent, ſi per impoſſibile non eſſet DEUS, cujus conſervatione indigent ad ſui conſervationem. Peccator nequit concipere crudele illud propoſitum deſtruendi DEUM, niſi velit deſtruere omnia entia inanimata, omnia vegetantia, omnes homines, omnes Angelos, omnes Juſtos, omnes Beatos, Beatiſſimam Mariam Virginem, Chriſti Domini humanitatem, & generaliter omne ens creatum, quod non poteſt exiſtere niſi à prima cauſa conſervetur. Si autem per impoſſibile DEUS non eſſet, non poſſet entia creata conſervare. Vide, peccator, quàm atrociſſima ſit crudelitas tua, & quanta ſit pœna punienda: Si ſupplicium vitare deſideras, noli ſævire, noli peccare, ſed animæ tuæ vitam ſedulo conſerva; maculas conſcientiæ tuæ Chriſti cruore lava, DEUM religioſe honora, qui glorificantes ſe in cœlo glorificat. Tert. l. de Pœn. 3

Leg. Quiſquis ff ad leg. Jul. Majeſt. §. 3. ad Leg. Cornel. de Sicariis. Tert. l. de An. 13

CONCIO QUARTA.

Tert. l. de Idol. 16 Ter l 2 ad Uxor. 7 Tert. ibid. Tert Apol 22

PEccata *facere, nobis nefas est*: Tum quia *à Domino damnantur*, quod autem DEUS prohibet, nobis non est licitum: Tum quia DEUM offendunt: nam *quæ Domino non placent, utiq; Dominum offendunt*; DEUM autem offendere fas non est nobis: Tum quia, ut subjungit Tertullianus *à malo conciliantur*, tanquam exitiosa homini. Dæmonis namque *operatio est hominis everſio*: quod exequitur dum eum incitat ad peccatum; quod est 1. malum naturæ: 2. devastatio gratiæ: 3. impedimentum gloriæ.

I PARS. Tertull. Apol. 22

Malitia ſpiritualis à primordio auſpicata est in hominis exitium; protoparenté inducens ad peccatum, quod tum Adamo, tum nobis multum fuit exitiosum. Adamo quidem; quia eum justitia originali despoliavit, DEI amicitiâ & familiaritate privavit, à paradiso voluptatis fugavit, in exilium terræ relegavit, tandem ærumnis, doloribus & morti mancipavit. Lugendum illud Adæ exitium sic declarat Tertullianus: *Innocens erat, & DEO de proximo amicus, & paradiſi colonus. At ubi deſivit DEO ſapere, exinde homo terræ datus, & ab oculis DEI ejectus*, cunctis denudatus gratiæ donis: Nam *quod videbatur habere ademptum est illi: paradiſi gratia, & familiaritas DEI*, scientiæ lumen, rectitudo voluntatis, corporis immortalitas: Et ut fatur D. Augustinus: *Turpes pannos ſuſcepit Adam, quando à diabolo expoliatus pudicitia, accinctus est impudicitiâ: amiſſa temperantia, intemperans effectus est: perdita charitate, malus inventus est: expoliatus immortalitate, morti propinatus est*, criminososque generavit filios, communicans illis naturam, 1. peccato depravatam: 2. plagis vulneratam: 3. concupiscentiæ fomite ustulatam.

L de Pat 5 Ter. lib. 1 adv Marc. 2 Lib. cont. Jud. pag & Arian. c. 2

Tert. l. de Exh. cast. 2 Tert lib. 1 adv. Marc 22 Lib. 83 quæſt. qu 68 L 6. cont. Julian. 3

1. *Princeps generis & delicti Adam, voluit quod deliquit*: & quia posterorum voluntates implicite in ejus voluntate continebantur, *exinde proficiunt delicta cum pœnis, & pereunt jam omnes, qui paradiſi nullum ceſpitem norunt*. Nam ut ratiocinatur D. Augustinus, (Ex quo nostra natura in paradiso peccavit, ab eadem divina providentia, non secundùm cœlum, sed secundum terram, id est, non secundùm spiritum, sed secundùm carnem, mortali generatione formamur: & omnes una massa luti sacti sumus, quod est massa peccati.) Ideoq; ut belle animadvertit D. Augustinus. (parentum peccata quodammodo dicuntur aliena; & rursus modo quodam reperiuntur & nostra: Alienâ quippe proprietate sunt actionis, & nostra sunt contagione propagationis.) (Ac per hoc non ob aliud est instituta regeneratio, nisi quia vitiosa est generatio, usque adeò ut etiam de legitimo matrimonio procreatus dicat: *In iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea.* Neque dixit in iniquitate vel in peccato: iniquitates & peccata maluit

D. Aug. in Enchir. c. 46 Pſal. 50

maluit dicere : quia & in illo uno, quod in omnes transiit, reperiuntur plura peccata, & alia parentum, quæ reatu obligant filios.) Quibus parentes communicant naturam multis plagis vulneratam.

2. Diabolus DEI *amulus universam conditionem cum ipso homine corrupit.* Adeò autem per peccatum corrupta est humana natura, ut alia esse videatur ab illa, quæ fuerat à DEO instituta : *Natura corruptio alia natura est, habens suum DEVM & patrem, ipsum scilicet corruptionis auctorem.* Quam diversa sit corrupta hominis natura, à natura integra, evidenter apparebit, si serio consideretur quid esset in homine originalis justitia. Originalis justitia erat donum supernaturale, quo velut aureo quodam fræno pars inferior superiori, & superior DEO subjectabatur. Supernaturale illud donum Adamo pro veste collatum est: nam ut fatur Ecclesiasticus, *DEVS creavit de terra hominem & secundùm se vestivit illum virtute*: Et ob hanc causam licet Adam & Eva in prima sui molitione nudi essent, non tamen eos pudebat, tædebatque illius nuditatis, *quia gloria, quæ superne venerat, vestiti erant*, scilicet originalis justitia, & quæ ex illa sequebatur gloria, erat illis pro veste : Itaque *nec Adam nudus erat, quando cum innocentia vestiebat* : At ubi ab innocentia defecit, & justitiam originalem amisit, *despoliatus & nudus inventus est*, nuditatem suam criminosus Adam animadvertens cum ingenti pudoris sensu *exutus prævaricatione, indumentum quod habebat amiserat.*

Tert. l. de Cor. Mil. 6
Tert. l. de An. 41

Cap. 17
D. Chrysost. Hom. 15. in Gen.
D. Ambr. l. de Isaac. c. 5.
D. Ambr. l. de Jacob. c. 5.
D. Ambr. l. de Helia c. 4

Qualis sit strages, & quanta sit vastitas protoparenti à peccato illata, declarat ipsemet Salvator in parabola hominis illius, qui (descendebat ab Hierusalem in Jericho & incidit in latrones, qui etiam despoliaverût eũ, & plagis impositis abierunt semivivo relicto.) Homo ille adumbrat Adamum, & in illo omne genus humanum : qui 1. descendit ab Jerusalem (quæ mons erat pacis, & amœnæ pacis blanda visio :) id est de paradisi sede ac deliciis, de summo divinæ amicitiæ gratiæque gradu. Descendit in Jericho, scilicet in sterilem & inconstantem peccati regionem, cujus symbolum est Jericho, quæ lunam significat. Hoc primum & ingens malum secutum est alterum: nam sceleroſus Adam 2. Incidit in latrones, hoc est dæmones, qui eum despoliaverunt veste justitiæ originalis, omnique ornatu gratiæ, charitatis, & virtutum, qua induebatur. 3. Gravia illi inflixêre vulnera, quæ ad quatuor potissimum capita reducit Doctor Angelicus, è quibus & alia pullulant : nimirum ad ignorantiam, malitiam, infirmitatem, & concupiscentiam. *Ignorantia residet* in intellectu, illumque male afficit. *Malitia* est in voluntate, illamque evertit ac depravat. *Infirmitas* apparet in appetitu irascibili, qui ab ea marcescit ac deficit. *Concupiscentia* sedem habet in appetitu concupiscibili, eumque ab æquitatis lege detorquet.

Luc, 10

1. 2. quæst. 85 art. 1

Divus Thomas quam gravia fuerint illa vulnera, colligit ex discrimine quod intercedit inter statum naturæ integræ, & statum naturæ corruptæ. In statu justitiæ originalis potentiæ omnes inferiores suberant

rationi, & ratio DEO; in statu naturæ corruptæ, facultates animæ quas DEUS rationi subdiderat, ei non obediant, nec ratio DEO obtemperat; & hinc immane vulnus in eo est positum, quod omnes animæ vires abierunt ab ordine sibi constituto, quo potentiæ virtutum sedes, serviebant rationi, ratio virtuti, virtus DEO: Hic ordo sublatus est per Adami peccatum, quod singulis animæ potentiis, suum inflixit vulnus. Intellectui quidem ignorantiæ vulnus, ubi destitutus est suo ordine ad verum, ad quod naturâ duce ferebatur: & inde labefactata est prudentia rerum agendarū magistra & moderatrix. Voluntati impressum est malitiæ vulnus, ubi aversa est à bono, ad quod suapte naturâ, & insitâ quâdam inclinatione propendebat: & hinc æqui rectique tenax justitia, quâ totus regitur orbis, extincta penitus atque eversa. Appetitui irascibili suum vulnus infirmitatis adhæsit; ubi revocatus est ab objecto arduo ac difficili, ad quod summo conatu, validoq; impetu enitebatur: & inde fortitudo, quæ omnem adversæ fortunæ molem, casus omnes sustinebat, digressa omnino atque abjecta. Tandē & appetitui concupiscibili suum illatum est vulnus, cum ita à seipso, à recta ratione elabitur, ut à bono moderate delectabili discedat, & immoderatione quādam in concupiscentias suas trahi sese rapique patiatur. Et hinc etiam deficit tēperantia, quæ cuique modum suum ponebat atque finem. Hæc sunt à peccato, seu romphæâ exitiabili, impressa nostris animis vulneratæ quibus effunditur immensa quædam velut malorum omnium eluvies: cum enim in quatuor virtutibus cardinalibus vertatur velut cardo vitæ ac felicitatis; ubi illæ fuerint non destructæ, sed debilitatæ, victæ atque oppressæ, necesse est & vinci, & opprimi virtutes omnes, & assurgere & attolli, atque regnare vitia omnia, sublato rationis, virtutis, DEIque in animam humanam imperio: & quatuor illa vulnera ab uno originali peccato sunt impressa, non Adamo soli, sed cunctis adhuc hominibus, qui in sua generatione accipiunt naturam corruptam concupiscentiæ fomite sufflammatam.

Tert. l. de Spect. 14

3. Concupiscentia sæculi damnantur, quibus voluntas inordinate adhæret. Sæculi autem concupiscentias ad tres principales & radicales reducit dilectus Discipulus; nimirum ad concupiscentiam oculorum seu avaritiam, concupiscentiam carnis, seu lasciviam, concupiscentiam honoris, seu superbiā. Nam ut subjungit Tertull. *sicut pecuniæ, vel gloriæ, ita & voluptatis concupiscentia est*: quæ nuncupatur fomes, origo, & seminarium peccati, quia obscurat intellectum, imaginationem sufflammat, passionem ingenerat, voluntatem sollicitat, ut bonum sensibile etiam contra ordinem rationis & justitiæ amet & prosequatur. Unde vociturat D. Ambrosio *lena vitiorum*. Sicut enim lena adolescentem tentat abstrahitque ab uxore ad fornicandum secum, sic & concupiscentia animam à DEO sponso suo abstrahit, ut cum bonis creatis delicietur. Ut enim ait in suâ Canonicâ Jacobus Apostolus: *Unusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus*. In Græco ha-

Lib. 4. in Luc. 4

Cap 1

habetur *inescatus*, id est esca captus, illecebris delinitus & deceptus: sicut pisces & aves capiuntur escâ; & sicut Esau illectus escâ lentis vendidit primogenita sua, & sicut Eva & Adam pomi pulchritudine illecti contra DEI mandatum illud comederunt, ideoque mortem incurrerunt. *Tria sunt quibus impletur peccatum, suggestione, delectatione, consensione: tria hæc similia sunt illi rei gestæ quæ in Genesi scripta est: ut quasi à serpente fiat suggestio & quædam suasio: in appetitu autem carnali tanquam in Eva delectatio: in ratione verò tanquam in viro consensio: quibus peractis tanquam de paradiso, hoc est de beatissima luce justitiæ in mortem homo expellitur.* Gen. 25 D. Augustin. de Serm. Dom. in Mont. c. 28

Belle Jacobus metaphora sumpta ex generatione humana describit peccati generationem & prosapiam. (Unusquisque tentatur à concupiscentiâ suâ abstractus & illectus; deinde concupiscentia cum conceperit parit peccatum: peccatum verò cum consummatum fuerit, generat mortem.) Nam mater peccati est concupiscentia: Pater est libera voluntas: semen matris, est vel suggestio *malæ multiplicia spiritus incitamenta jaculantis*, vel voluptas quam ingerit excitatque concupiscentia, mediis exteriorib⁹ sensibus: siquidem *concupiscentia oculis arbitris utitur, & communicat placitum*: semen patris est ipse consensus voluntatis, prout consideratur in facto esse, scilicet ipsum peccatum. Illa autem proles 1. est imperfecta, velut embrio & fœtus imperfectus: talis est consensus semiplenus sive peccatum veniale ex indeliberatione. 2. Est proles omnino formata & perfecta: talis est consensus plenus, sive peccatum mortale deliberatum. Nepos peccati est actus externus. Pronepos consuetudo peccandi. Abnepos est mors in peccato. Trinepos est æterna gehennæ mors. Ecce *malæ operatio lata & diffusa*: Ecce quantum mala & misera peccati soboles incrementata & multiplicata est suam mutuans originē ab originali culpâ. *Consequēs est ut quia prima, idcirco & sola sit matrix in omne delictum, defundens de suo fonte varias criminum venas.* Christiane, recogita, quantum malum sit originale peccatum, quod tot in humano corpore generat morbos; tot pestilentiis animæ infligit plagas; tot fames, ærumnas, neces & scelera parturit; quot millionum hominum propter illud damnantur; & interminabilem patiuntur mortem: & vide quàm exitiosum sit peccatum, quod est malum naturæ, & vastitas seu depopulatio gratiæ. Tert. l. de Pat. c. 1 Tert. l. de An. 38 Tert. l. de Cor. Mil. 6 Tert. l. de Pat. 5

II. PARS

Merito Tertull. nuncupat *crimina, exitiosa, & devoratoria salutis*. Quasi peccatum sit malorū abyssus, & immensa votago, quâ salus & omne hauritur animæ bonū. Si Greg. Nazianz. pestilentissimæ luis profundum nominat, *exitii voraginem*. Sunt in maris finibus sirtes, & in fluminibus etiam loca periculosa, in quibus ob depressum hiatum est vortex aquarum sorbentium, quæ res omnes deglutiunt: inter maris scopulos de periculo famosos Scylla & Charybdis potissimum decantantur, tum primum exortæ, *cum Italia quondam Latus, Hadria Tyrrhenoq; quassantibus mediotenus interceptum reliquias Siciliam facit, cum tota illa plaga dissidii, contentiosos aquorum coitus an-* L. de Idol. 1 Tert. l. de Pall. 2

gustu retorquens, novum vitii mari imbuit, non expuentis naufragia. sed devorantis. Verum inter omnes Sirtes & Scopulos, inter omnes vortices nullus est adeò periculosus ac devoratorius sicut peccatum. Cui probe aptari possunt ea

L. de Idol. 24 quæ de idololatria fatur Tertullianus: *Cæterum inevitabile excussis profundum est, inextricabile impactis naufragium est, irrespirabile devoratis hypobrichium in idololatria; quicunq; fluctus ejus offocant. Omnis vortex ejus ad inferos absorbet.* Censet Rigaltius, ea quæ scripsit Tertullianus de hypobrichio, de fluctibus efforantibus, de vortice deforbente scripsisse cum respectu ad Charybdin ex naufragandi periculo notissimam: imò ex crebris naufragiis famosissimam: At quænam est Charybdis comparatio cum vortice peccati quod 1. gratias devorat: 2. virtutes dissipat: 3. acquisita merita devastat.

Tert l. de Res. Carn 54 1. Omnes qui de vorticibus ac voraginibus tractant, *devorationem ad perditionem arripiunt.* Unde ut animadvertit aliorsum Tertullianus, *devoratum*

L. de Res. Carn: 42 *non aliud existimant, quàm interceptum, quàm abolitum, quàm omni sensu ereptum.* Plures ejusmodi voragines tum prophana, tum sacra tetatur historia, quas in præcipuis mundi partibus accidisse refert Tertullianus.

Apol. 40 Et quidem in Europa *vis aquarum Lucaniam Italiæ obscissam in Siciliæ nomen relegavit.* Neque cladibus & voraginibus immunis fuit Africa, quas sæpesæpius experta est. *Utinam & Africa semel voraginem paverit, unicis castru fraudatis expiata.*

Tert. l. de Pall. 2 Alludit Tertullianus ad Cambysis Persarum regis exercitum, in Libycis sirtibus, immensis arenarum cumulis coopertum atque obrutum: prosequitur de Asia loquens: *Utinam & Asia secura jam sit de soli inglurie!* Loqui intendit de insula, quæ juxta quorundam sententiam, exitit olim in mari Athlantico, tantæ magnitudinis ut Asiam aut Libyam adæquasse ferant. *Cum*

Tert. ibid. *in Athlantico Libyam aut Asiam adæquans quæritur.* Hujus opinionis fuisse

Apolo. 40 Platonem refert Tertullianus. *Memorat & Plato majorem Asiæ vel Africæ terram Athlantico mari ereptam.* Sed omnes clades quæ urbes afflixerunt, provincias, regna everterunt, & majores mundi absorbuerunt partes, non

Tert lib. 1 de Cultu Fœm: 3 sunt comparabiles universali diluvio. Sane *post Cataclismum editum, post eum casum orbis, omnium rerum abolitorem* grandes non videntur strages quæ in Europa, Asia, & Africa, evenerunt. Quanto majus est totum suis partibus sigillatim sumptis, tanto totius orbis vorago est absque comparatione major quam destructio unius partis: Porro *totum orbem cataclismus abolevit.*

Ter. Apol 40 Verum si serio recogitemus cladem quam homini affert devoratorium salutis peccatum, illam adhuc inveniemus majorem, quam stragem quam attulit mundo cataclismus omnium rerum abolitor: tum quia homo cujus salus per peccatum devoratur, est absque ulla comparatione dignior atque

Orat: 38 pretiosior quam sint omnes res quas in universo orbe abolevit diluvium. Et ob hanc causam Gregorius Nazianzenus vocitat hominem non microcosmum, sed *magnum mundum in parvo.* Proclus etiam apud Divum Epi-

Lib 2. contra Hæret. phanium illum vocitat *mundum quendam mundi*, id est alterum mundum, universo orbe longe perfectiorem, bonis majoribus adornatum: Clemens

mens quoque Romanus asseverat Deum fecisse hominem *mundi mundum*; hoc est universi decus, & cunctarum rerum quæ continentur in orbe præclarum & pretiosum ornamentum; tum quia lethale peccatum destruit & devorat gratiam sanctificantem. Ut autem docet D. Thomas, *bonum gratiæ unius majus est, quàm bonum naturæ totius universi.* Ratio est evidentissima, quia ea quæ sunt in ordine superiori, superant fere in infinitum ea quæ sunt in inferiori ordine. hæc enim cùm in infinitum multiplicarentur, nunquã illorũ attingent perfectionem: gratia autem sanctificans est superioris ordinis ad omnia quæ sunt in mundo, conferto; homini justificato esse supernaturale & divinum. Idcirco *gratia Dei non solum omnia sidera, & omnes cœlos, verum etiam omnes Angelos supergreditur*, scilicet in ordine naturæ spectatos.

L. 7. Constit. 35

1.2.q. 113 a.9.ad 2

D: Aug. l. 2. ad Bonif. c. 6

Inde gradatim colligenda est gratiæ sanctificantis nobilitas. 1. Magnum quid est mundus universus ex elementis & cœlis compositus; De quo D. Augustinus: *Visibilium omnium maximum, est mundus*; verum quantumvis commendetur mundus: 2. Homo universo mundo major & perfectior est. Cujus dignitatem conspiciens Philosophus, ait, *hominem, rerum quæ in mundo sunt, unam omnium præstantissimam*: ad hominis perfectionem stupefactus Plato vocat eum *Divinum miraculum*. Protagoras apud Sixtum Empiricum docet, *omnium rerum mensuram esse hominem*. Neque minoribus encomiis à Patribus honoratur. Ab Andrea namque Hierosolymitano nuncupatur *ingens creationis specimen*; à D. Hilario, *homo maxime mirabile opus Dei* recognoscitur; à Gregorio Nysseno prædicatur *pulchrum ac præclarum Dei opus, factumq; ad ea quæ sunt pulcherrima atque optima*. Ex D. Ambrosio, *processu postremus creaturarum omnium homo, specie gratus, mente sublimis, ut omni esset creatura miraculo*: ab oraculo Pithii, *omnium morientium & resurgentium dominus*. Cui consonat Vates Regius Deum alloquens; *Omnia subjecisti sub pedibus ejus*: à Sinesio *pretiosum animal* appellatur: à Jacobo Apostolo, *initium creaturæ Dei*. Non quidem productione, sed perfectione; & ut explicat Oecumenicus, *primum & honoratissimum*. Nam ut docet Philosophus, *initium nobile est maxime honoratum*. Et quasi tot elogia non sufficiant ad declarandam eminentem hominis dignitatem, illam incomprehensibilem & ineffabilem existimat D. Bernardus, expendens istud Jeremiæ. (Homo est, & quis cognovit eum?) Ac si dicat: *Superexcellentiam ejus quis enarrabit?* Tot honoris retuli titulos quibus Auctores hominis extollunt perfectionem: ut colligam 3. maximam gratiæ sanctificantis dignitatem: quæ homini tot titulis glorioso multum antistat, Nam ut fatur Gregorius Nazianzenus, *quemadmodum nos Deus primum creavit, ita creatos nos restauravit, ac refinxit, & quidem figmento diviniore, primumq; figmentum multis partibus superante*. Per figmentum divinius gratiam intelligit, qùa homo mutuatur esse supernaturale & divinum, longe nobilius esse naturali; quod à Deo accepit in sua creatione, (quoniam melior est misericordia tua super vitas;) seu ut ex Hebræo legit Cajetanus; *melior est gratia tua quàm vita*; vegetans scilicet, sentiens, &

L. 2. Civ. 4

L. 6. Eth. 7

Plato l. 1. de Legib. L. 1. Pirrhon: Hyp. Ser. de Salut. Ang. In Ps. 148. Orat. Catech c. 8

Ep. 31. ad Hortensium. Tert. Apol. 48

Psal 8

Epist. 57 Jac. 1

L de Incess. An. c 5

Cap. 17 Hom. 5. de Villico.

Orat. in sanct. Baptisma.

Psal. 62

rationalis. Omnes has vitas homo habet ab anima: animæ autem rationali à Deo creatæ, gratiam sanctificantem præponit D. Augustinus, homini objiciens gratiæ perfectionem: *Melius est te justum esse quàm te hominem. Si hominem te fecit Deus, & justum tu te facis, melius aliquid facis quam fecit Deus.* Tanta est gratiæ sanctificantis præstantia & nobilitas, ut cuncta quæ sunt in terra & in cœlo, (solo Deo excepto) in excellentia superet.

Serm 15 de Verb. Apost.

Finge tibi hominem fortunæ bonis opulentissimum, in aliorum æstimatione famosissimum, corporis robore fortissimum, venustate formosissimum, ingenii acie præstantissimum; omnium artium & scientiarum magistrum eruditissimum, torque corporis & animæ dotibus à Deo præditum, ut cæteros homines magnis post se relinquat intervallis: terris ille & regnis omnibus dominetur, maria temperet, insolentesq; ejus regat æstus, in æthera (si fieri potest) cœlestesque machinas potentiam efferat, habeat velim jus in magnos superiorum orbium motus, intelligentiasq; mottrices: demus illi in manum & fulmina, & fulgura, & tonitrua, & omnem si voles hujus mundi dominatum. Existimabis absque dubio nullum posse dari in terris, non solum illi parem, sed neque secundum: Attamen hoc homine tantis fortunæ bonis, tot naturæ donis prædito, præstantior est vel minimus Angelorum & hominum, gratia sanctificante decoratus, quia bonum gratiæ majus est quàm bonum naturæ totius universi.

Supponamus adhuc hominem gratiis gratis datis famosissimum, qui vel difficillimos nullo negotio interpretetur sermones, omnibus loquatur linguis; futura prospiciat longo tempore priusquam eveniant; multa operetur miracula; ægrotis conferat sanitatem; mortuos revocet ad vitam; montes transferat, paludes siccet, luis contagionem eluat, aliaque edat mirabilia quæ inter homines, famam & admirationem conciliant. Homo hujusmodi in omnium mente, corde, & ore versaretur, velut omnium æstimatione, amore & præconio dignus: huic tamen si desit sanctitas, longe superior est homo justus, etsi miraculorum operatione non sit famosus: quia gratia gratum faciens est multum nobilior gratiis gratis datis, hæ enim per se non assumunt ad divinitatis participationem; illa verò efficit hominem divinæ consortem naturæ.

At cùm in terra & in ordine naturæ nihil reperiatur quod gratiæ non cedat dignitati: mente assurgamus in cœlum, & videamus si sit aliquid supernaturale, quod gratiæ superet excellentiam. In cœlo est lumen gloriæ quod supernaturaliter elevat beatorum mentes, estque adhuc visio beatifica, qua clare & intuitive essentia divina conspicitur. Verùm licet lumen gloriæ intellectum elevet ad operationem beatificam; & beatitudo saltem initiative in visione consista; gratia tamen est perfectior tum lumine gloriæ: tum visione beatifica; utpote utriusque velut principium: Sine gratia enim neque lumen gloriæ consisteret, neque haberetur visio Dei, sicut non colligitur granum & frumentum, nisi semine prævio. Nec dicas visionem beatificam cen-

censeri infinitam à D. Thoma, eò quòd infinitam Dei attingat essentiam: nam etiam gratia de infinitate commendatur: quia hominem præstat divinæ naturæ participem, eumque cum Deo conjungit; quo nihil illustrius, nobilius & augustius potest excogitari. Ut enim fatur Apostolorum princeps, *maxima & pretiosa nobis donantur, ut per hæc efficiamini divinæ consortes naturæ.* 2. Petr. 1. Gratia autem gratum faciens est donum illud maximum & præstantissimum per quod divinam participamus naturam: Idcirco vocitatur ab Apostolo donum maximum: quia Angelorum & hominum naturam superat, eisque est supernaturalis: neque ulla creata dari potest substantia, cui gratia sit connaturalis: eò quòd ipsa omnem naturam creatam transcendat, proximeque & summe divinam participet naturam.

Effectus nobilissimos quos animæ confert gratia, ejus excellentiam mire demonstrant. Nam 1. omne mortale peccatum expellit: 2. hominem Deo gratum ejusque amicum efficit: 3. hominem justum, sanctum, Deoque simílem reddit: 4. hominem ad Dei filiationem attollit: 5. hæredem regni cœlestis constituit: 6. dona Spiritus sancti secum adducit: 7. gloriam parturit; idcirco dicitur semen gloriæ: nam sicut ex semine nascitur arbor & fructus, sic ex gratia, æterna nascitur fœlicitas: 8. pro præteritis culpis satisfacit: 9. augmentum gratiæ & gloriæ acquirit: 10. hominem supra Angelos, ad ordinem divinum attollit.

Quàm devoratorium salutis peccatum, quod est privatio gratiæ! Dum dico privationem gratiæ, una etiam pronuntio privationem quamdam divinæ lucis, virtutum fere omnium stragem, meritorum ruinã, animæ mortem, vitæ exterminium, gloriæ jacturam, denique profusionem eorum omnium, quæ vel in terris magna, vel in cœlis ardua habentur: adeoque privari gratia majus aliquid est, quàm privari luce, virtutibus, meritis, anima, vita, lumine gloriæ, bonis omnibus, imo etiam & seipso. Et hæc omnia infœlix peccator prodigit pro vano honore, pro nefanda & momentanea voluptate, pro terreno lucro: non secus ac prodigus qui patris dissipavit substantiam vivendo luxuriosè. *Christianus est qui acceptam à Deo patre substantiam: (utique baptismatis, utique Spiritus sancti, & exinde spei æternæ) longe evagatus à patre prodigit ethnice vivens.* Tert. l. de Pœn. 7. Quantum verò miser tibi afferas damnum, aliquo modo conjicies, si fingas hominem, in cujus arca sint omnium rerum gazæ, & opes universi; in cujus manu sceptra omnia, in cujus capite omnia Cæsarum diademata, in cujus corpore omne Gigantum robur; in cujus anima omnes omnium scientiarum thesauri; & si quæ sint alia seu corporis seu animæ ornamenta, in illo uno reperiantur collecta: si homo ille tot prærogativis decoratus, ludat, & uno jactu aleæ, omnes illas opes effundat, sceptra abjiciat, diademata ponat, robur exuat, scientias excutiat; fiatque è ditissimo pauperrimus: è superbo rege abjectissimus servus; è fortissimo imbecillimus; è sapientissimo quàm maxime ignarus. Hæc omnia ubi videris, ubi senseris, quantum ab uno

jactu

jactu aleæ, illatum damnum clamitabis, aleatorē stultissimum prædicabis. Scelerosē peccator, majus absque ulla comparatione damnū à peccato tibi affers; nec mentis aperis oculos, ut tan ā bonorū stragem consideres: in quo pueris assimilaris, qui dum latrones conspiciunt paternā domū deprædantes rident, lachrymantur verò, si eis auferatur pomum. Non absimiliter enim tristaris, ingemiscis, ploras, dum tibi auferuntur luteæ domus, villæ & hæreditates, aurum & argentum excrementa terræ: nō sentis autem neque doles quando gratiam, gloriam, cœlum, ipsumque Deum per peccatum amittis: Senties aliquando, sed summo tuo malo, ubi mors stuporem illum excusserit, & peccatum te in inferni profundum projecerit.

Guillel. par. 2 p.p. 2. de Universc. 61 Prov 24 L. de Vitiis & peccat c. 11

Peccatum omne, casus spiritualis est, ut asseverat Sapiens, dum ait: (Septies in die cadit justus.) Quod si justus cadit in peccata venialia, quæ non tollunt gratiam, sed duntaxat minuunt fervorem charitatis: peccator peccata lethalia committens gravius cadit. Ex Parisiensi autem antistite *considerandum est, unde cadit, & in quid cadit.* Scilicet 1. ex gratia cadit in peccatum: 2. ex amicitia Dei in ejus odium: 3. ex Dei similitudine, in imaginem bestiæ: 4. ex Dei filio, in diaboli mancipium: 5. ex Dei templo, in diaboli habitaculum: 6. ex cœlo in infernum. Nam

Tert. l. 2 adv. Marc. 10.

de sublimitate cœlesti satanam Dominus quoque decidisse testatur: nec inter lapides igneos demoratus, inter gemmantes siderum ardentium radios, unde etiam quasi fulgur dejectus est satanas. Idem accidet peccatori cadenti in peccatum quod gratias devorat, & sceleroſum virtutibus despoliat.

Tert. l. de Pat. 12

2. Charitas est *Christiani nominis thesaurus.* Gratia namque sanctificans secum adducit omnes virtutes theologicas; scilicet fidem, spem, charitatē; virtutes etiam morales supernaturales, puta prudentiam, justitiam, fortitudinem, temperantiam; dona quoque Spiritus sancti; imo Spiritum sanctum donorum auctorem: formalis namque justificatio, quæ in gratia & charitate in nobis inhærente consistit, præfata complectitur, affertque secum Spiritum sanctum gratiæ & charitatis datorem. Neque gratia justificans seu charitas à Spiritu sancto, neque Spiritus sanctus à gratia & charitate divellitur; sicut nec radius à sole, nec sol à radio; nec lux à calore, vel calor à luce

Rom. 5

separatur. Ut enim ait Apostolus, *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Homo tanto thesauro ditatus dicitur *pretiosus* à sapiente: seu ut vult Prophera Evangelicus, *pretiosior erit vir auro,*

Prov. 20 Isa. 13

& homo mundo obryzo. Quod dictum censet Magnus Basilius, ad ingens justi pretium denotandum. In Hebræo habetur: *Gloriosus & magis honoratus erit homo, quàm aurum purissimum: & homo magis quàm aurum ex Ophir*: Septuaginta cum auro addunt & gemmas: E *homo magis honoratus erit quàm lapis qui de Suphir.* Lapides intelligo pretiosissimos, quales de Ophir, petebantur; loco in India, ut vult Basilius, seu in Africa, ut censet Origenes, clarissimo: ubi magna excellentis auri, & gemmarum celebrium fuit copia.

In c. 13. Isa. In c. 23 Job.

Tantus namque est hominis justificati valor & decor, ut omnia quæ sunt in

orbe

orbe terrarum pretiosissima & pulcherrima, ejus decori & valori facile cedant. Simmachus legit, *Aurum primum*, hoc est omnium præstantissimum: Aquila verò vertit, *aurum coloris optimi & sanguinei*; quia anima justi Christi sanguine opulenter ditatur, vivido colore purpuratur, & pretiosissima veste induta, decoratur. Josephus fuit à Jacobo Patriarcha vestitus tunica polimita, & anima justi est adornata veste polimita, hoc est omni virtutum genere ac varietate ditata: quàm sub reginæ typo Vates Regius repræsentat: *Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato circundata varietate.* Quam pretiosa vestis, murice, auro, gemmisque pretiosior! Quàm decora vestis, non humana, sed divina arte contexta! Quàm stupenda & rara vestis, cujus sartor est Spiritus sanctus; cujus pretium Christi merita; cujus tinctura & murex, Verbi humanati sanguis, cujus decor est gratia; cujus materia est charitas cæteras fere virtutes secum habens annexas! *Vestes nostræ, virtutes sunt: bona vestis, Charitas; bona vestis, Obedientia est. Beatus qui custodit vestimenta hæc ut non ambulet nudus.* Gen. 37. Psal. 44. D. Bern. ser. 3. de Quadrag.

Quàm fœlix justus pulchra illa & pretiosa veste indutus! quam infœlix peccator variegata illa & deaurata veste exutus! Per peccatum namque *despoliantur interiores homines*, id est, animæ scelerosæ de justitia in iniquitatem cadentes, exuuntur gratia sanctificante, charitate, cæterisque virtutibus supernaturalibus, quibus velut gemmis & auro intexta erat pretiosa & decora justitiæ vestis. Cujus illustre habemus exemplum in Lucifero, per principem Syr ab Ezechiele Prophera repræsentato. *Et factus est sermo Domini ad me dicens: Fili hominis, sume planctum super principem Sor: & dices. Hæc dicit Dominus, Tu es signaculum similitudinis, qui scilicet integritatem imaginis & similitudinis reseguaveris, plenus sapientiâ, corona decoris: lapidem optimum induteres, sardium, topazium, smaragdum, carbunculum, saphirum, iaspin, lincurium, achaten, amethystum, chrysolitum, berillum, onichinum; & auro repletsi horrea tua, & thesauros tuos, donec inventa sunt lasura tua.* Quandiu Lucifer servavit divinæ imaginis & similitudinis integritatem: tanto fuit valore ornatus & decore venustatus, ut ad ejus denotandam pulchritudinem, pretiosissimas quasve acervet Propheta gemmas; at mox ut per peccatum divinam resignavit similitudinem, pretioso illo & decoro exutus est indumento, & adeo horribilis & deformis effectus, ut conspicientibus horrorem & timorem incutiat. En verum hominis justi, & peccatoris specimen. Homo justus est auro, gemmisque indutus, id est, gratia & virtutibus decoratus. Hac supra re audiatur Jeremias Propheta: *Filii Sion inclyti, & amicti auro primo, Candidiores nazarei ejus nive, nitidiores lacte rubicundiores ebore antiquo sapphiro pulchriores.* Ecce unde venustas & magnificentia animæ justæ; primum ab auro charitatis, quod dicitur primum, id est, purum & præstantissimum: deinde à mirabili gratiæ candore, per lac, & intactam nivem denotato: denique à luce nitoreque margaritarum, (nempe virtutum moralium) & im- Tert. lib. adv. Hermog. 32. Tert. lib. adv. marc. 10. Thren. 4.

primis sapphirii, cœlestem colorem referentis, notisque aureis, ut micantibus stellulis, intexti, parvum velut cœlum, & amictum splendidum & cœlestem in anima sanctificata innuentis. Verum uti anima innocua & charitate decorata, sapphiri splendet luce, gemmarum micat splendore, nivis & lactis candore nitet, & auri decore fulget : ita anima scelerosa denigrata est super carbones; nec omnino potest agnosci : tantum mutata est ab illa quæ ante fuit. *Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus; dispersi sunt lapides sanctuarii in capite omnium platearum ? Filii Sion inclyti, & amicti auro primo; quomodo reputati sunt in vasa testea, opus manuum figuli?* A peccato scilicet immutati ita à seipsis defecerunt, ut qui prius fuerant candidiores nive, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, saphiro pulchriores, denigrata est super carbones facies eorum, & non sunt cogniti in plateis. Peccatum denigravit nivis candorem, obscuravit auri fulgorem, gemmarum sordidavit nitorem, charitatis & virtutum abstulit decorem. Habitus naturales per varios acquisiti actus, nonnisi per varios actus contrarios destrui possunt : at habitus supernaturales virtutum à Deo infusi, uno actu peccati contrario, destruuntur: sic fides destruitur hæresi, spes desperatione, & charitas quovis peccato lethali.

Thren. 4.

Tert. l. de Pudic. 7. L. de Spectac. Pœnit. c. 2 Job. 31

Profecto *saluti nocentissima* sunt scelera; nam ut docet Antistes Parisiensis, *Peccata mortalia nihil aliud sunt, quàm incendia.* Incendium domos, urbes, silvas, terrasque devorat : peccatum est *ignis usque ad perditionem devorans, & omnia eradicans genimina.* Ex mente Divi Hieronymi per ignem cuncta eradicantem & devorantem Propheta probrosum lasciviæ crimen intelligit, *omnia bona virtutum devorans, atque universa in homine sanctarum rerum incrementa consumens.* Sed de omni potest peccato lethali intelligi, quod gratiam & charitatem devorat & consumat: Nam ut fatur Galfridius: *Sine charitate animus inextinguibilem sibi flammam de ardore sua obstinationis accendit,* quæ gratiam, charitatem, virtutesque morales supernaturales depopulatur, & in cineres redigit. Præceperat olim Deus Judæis *ut si quam civitatem constitisset suasu iniquorum hominum, transisse ad deos alios, ut interficerentur omnes incolentes eam, & devoramenta fierent universa ejus, & colligerentur omnia spolia ejus in omnes exitus ejus, & igni cremarentur cum omnibus vasis, & cum omni populo in conspectu Domini Dei. Et non erit habitabilis, inquit, in æternum, non readificabitur amplius, nec adhærebit quidquam manibus tuis ex devoramento ejus.* Habes infauste peccator, ad unguem repræsentatum incendium quod in te accendis, & depopulationem quam efficis : nam quando peccas lethaliter, vero Deo spreto falsos deos colis; ignem gehennæ in temetipso accendis, qui à dæmone sufflammatus, gratiam, charitatem & supellectilia virtutum ad nihilum redigis, & dum in peccato animam efflas, æternum in inferno toleras ignem, neque unquam devoratam gratiam & charitatem cæteraque virtutes depopulatas possidebis.

In c. 4. Sap.

Tert. Scorp. 2

Luxe-

Luxerunt olim Romani suæ urbis incendium, cùm Nero Imperator inhumanus & sævus Trojanum suis oculis volens in urbe Roma repræsentare incendium; jussit intempesta nocte per crudeles cupiditatum suarum ministros, in celeberrima urbis loca injici ignes, qui majorem urbis depasti sunt partem, & innumeras absumpserunt divitias. Cùm primum rubescente die, ruinas & damna quæ nox absconderat, conspexerunt Romani, amare illachrymati sunt: tam improvisa immanisque crudelitas etiam virorum fortium lachrymas traxit, & præ dolore linguam & vocem ademit: doluerunt Romani, publicæ calamitatis dolore afflicti, nec ullum præ commiseratione verbum effari potuerunt. Peccator verò ad propriam miseriam insensibilis gravioribus malis oppressus, in consideratione stupendæ calamitatis, nec stupore attonitus hæret, nec lachrymulam effundit, nec gemitum edit, nec ullo dolore concutitur: Quæcunque Neronis malitia, igne depopulata sunt, fuere fortunæ spolia; neque aliud consumptum, præter luteas domos, supellectilia ex lino, lana, vel serio confecta, arcas, cubilia, mensas ligneas vel aureas; argentum & aurum magno labore è metallorum fodinis extractum, gemmas, aut terræ partus, aut maris excrementa; Peccatori autem ab una lethali noxa longe gravior incumbit ruina, jacturaque multo major; spolium scilicet non luteæ domus, sed templi Deo sacrati; damnum, non fortunæ, sed gratiæ; amissio non terrenorum, sed cœlestium bonorum. Sueton. in Neron.

Neque minus lugubre fuit miserabile Saguntiæ urbis incendium, cùm fulminante ad portas Hannibale, jamjamque cum ingentibus copiis, per disrupta mœnia irrupturo, desperatis Romanis auxilis, miserandæ illius urbis cives, ne in infensissimi hostis venirent potestatem, ingentem in medio foro extruxerunt ignem, & quidquid in urbe vel argenti, vel auri, vel gemmarum fuit, in flammas voluntario projecerunt, & se invicem una cum prole, in ardentissimos præcipitarunt ignes. Ardebat opulenta civitas, consumebantur ædes magnificæ, superba tecta multorum sæculorum opus & labor; ardebat opulenta supellex, plurimorum millionũ pretium; ardebant & corpora, & cum patribus ac matribus, tenera & innoxia puerorũ & puellarum ætas; ardebant universaliter cuncta; & quidquid sæcula conceverant, uno fere momento ardens consumpsit flamma: spectaculum sane lamentabile, quod absque lachrymis nec legere, nec audire quis possit. Verum à peccato habetur spectaculum lõge lamentabilius: per quod excitato in anima incendio perit gratia sanctificã, cujus pretio & dignitati cũcta quæ sunt in mundo nequeunt cõparari; perit charitas, pretiosissimus Christianæ religionis thesaurus; pereunt Christi merita, tantis doloribus & cruciatibus comparata; pereunt Spiritus sancti dona, quibus quasi pretiosis margaritis decorabatur anima; pereunt virtutes morales supernaturaliter infusæ, quæ velut sidera splendidissima fulgebant, uno verbo perit omne donum Plutarch. in Vit. Hannib.

gratiæ quod non tempori, sed æternitati servierat: tot bona, tot decora, tot ornamenta pereunt peccatori, mox ut peccato præbuerit assensum. Utinam ad tantam jacturam, ad immane illud incendium attenderent Christiani, & quoties vel caro, vel mundus, vel dæmon allicit ad peccatum, ponerent in bilance momentaneum & apparens voluptatis, honoris & divitiarum bonum quod inordinate prosequuntur, & incomprehensibile bonum quod amittunt, per peccatum quod gratiam devorat, charitatem cæterasque virtutes absumit, & acquisita merita devastat.

Tert. l. de Pal. 2 Esai. 1

3. *Vastitas ingens* peccati, quod omnia depopulatur & devastat. Anima sceleros a est *sicut civitas quæ vastatur*; Quàm triste spectaculum opulen a civitas repentina hostium irruptione capta, in quam ingressi armati milites absque ulla misericordia auferunt suppellectilia, incendunt domos, mulieres & virgines insolenter violant, cives crudeliter enecant, neque sexui, neque ætati parcunt; sanguinem senum cum infantili cruore crudeliter miscent; & si quid eorum fugit immanitatem, ignibus & incendiis devastant. Ejusmodi civitatis clades & ruina, probe demonstrat vastitatem quam à peccato patitur anima: Stragem civitatis Jerusalem cum dolore & stupore

Thren. 1

considerans Jeremias Propheta gemens ac plorans, exclamat: *Quomodo sedet sola civitas plena populo? facta est quasi vidua domina gentium princeps provinciarum facta est sub tributo.* Ad litteram loquitur Propheta de urbe Jerusalem, quæ ab hostibus expugnata, dominationem amittens Assyriorum imperio subdita est; facta est quasi vidua: nam cives ejus translati in Babylonem longam & immanem passi sunt captivitatem. Sanctæ illius & opulentæ civitatis stragem luctuoso stylo describit adhuc Propheta Evangeli-

Esai. 64

cus Deum alloquens: *Civitas sanctitui facta est deserta, Sion deserta facta est, Jerusalem desolata. Domus sanctificationis nostræ & gloriæ nostræ, ubi laudaverunt te (Deus) patres nostri, facta est in exustionem ignis, & omnia desiderabilia nostra versa sunt in ruinam.* His duobus locis censet D. Hieronymus Prophetas per cladem civitatis Hierusalem denotare vastitatem animæ sceleratæ, quæ quondam plena fuit numerositate virtutum, variis imperavit passionum affectibus, dominata est concupiscentiis & desideriis carnis: postea à malignis spiritibus vitiorum flammis succensa, tot tyrannis subdita est, quot peccata commisit: quæ velut tot insolentes & immisericordes milites ubi primum animam subintrarunt, omnes ejus divitias sustulerunt, ornamenta dissiparunt, pretiosa monilia diripuerunt, & immensos gratiarum & virtutum thesauros vastaverunt.

Qualis quæso agricolæ afflictio, quem grando in una nocte, totius anni labore frustrat? Qualis dolor mercatoris, qui post longam navigationem in portu naufragatur, & cunctas amittit divitias, quas cum tantis periculis comparaverat? Qualis desolatio civis fortunæ bonis opulenter ditati, quietam & pacatam cum sua familia vitam ducentis, qui de abundantia cadit in egestatem; de dominatione in servitutem,

& post

& post trucidatam coram oculis prolem, post eversam domum, post incendio devastatam civitatem, à patria exulat, & alimenta vitæ necessaria cogitur mendicare? Qualis tristitia Christiani Christianam religionem, DEIque cultum amantis, quem ab hæreticis, ab infidelibus, ab Ottomannis conspicit profanari? Profecto religionis ruina, DEI gloriam zelantibus, interdū affert vitæ excidium; ut trium summorum Pontificum exemplo comprobatur. Nam illata Romæ à Longobardis strages Benedicto I. intulit mortem. Ubanus quoque III. captam audiens à Saldino Jerosolymam, repentino mœrore animam efflavit: tandem Nicolaus V. ob interceptam à Ma- Volat. 22
homete II. Constantinopolim, illico viram finivit. Magni animi, boni communis, religionis, divinique cultus amantes: tantum ex reipublicæ & religionis casu concipiunt dolorem, ut & ipsi persæpe eâdē ruinā occidant. Quod si urbiū ruina, quam aliquādo tempus, & orbis senecta afferre debuit, tantum attulit dolorem hominibus, ut vita excesserint, quanto mœrore debet affici peccator de clade quam patitur à peccato, in qua non de mœnibus urbis ac fortunæ bonis agitur; non de æruminosa & brevi hujus sæculi vita; non de lutea & terrena corporis mole, sed de cœlesti Jerusalem, de summa & ineffabili beatitudine, de æterna & interminabili vita, de incomprehensibili gloria paradisi, de incomparabili gratia, de magno charitatis thesauro, de cumularis bonis operibus, quorum omnium jacitur alea.

Nec attendit infelix peccator quantum sit damnum deperdere, 1. in momento, longo tempore acquisita merita: 2. unico peccato, multiplicata merita: 3. pro nihilo, pretiosissima merita. 1. Si ad meritorum jacturam longum desideraretur spatium: si tantum insumeretur temporis ad deperdendum bonorum operum fructum, quantum ad acquirendum: non adeò esset stupendum: at merita longo tempore comparata, brevi temporis spatio pereunt. Volo ut virtuti vacaveris, decem annis, viginti annis, centum annis, mille annis, si ad tot annos sese tua extendisset vita: uno die, uno temporis momento, perdis merita tanto annorum spatio, tantisque laboribus comparata: eaque quantumvis multiplicata, 2. unico peccato amittis: Nā ut ait Ecclesiasticus, *qui in uno peccaverit, multa bona perdet*: Scilicet cuncta Eccles. 9
bona opera quæ egit. Alia lectio habet, *bonitatem multam perdet*. Nam quodlibet opus bonum seorsim sumptum, est bonum & cujusdam gradus gloriæ meritorum: omnis tamen eorum bonitas simul sumpta, & gloria eis respondens, unico deperditur lethali peccato quod DEUM contemnit, gratiam & charitatem extinguit, omnes virtutes morales infusas interimit; & 3. pretiosissima bonorū operum merita pro re nullius momenti prodigit.

Multum æstimat peccator fortunæ bona, in servandis mundi honoribus valde est sollicitus, perituras divitias parce dispergit, & meritorum adeò est prodigus, ut ea pro nihilo pessundet. Risit Diomedem antiquitas qui arma aurea cum æneis commutavit: At irridendus magis est peccator, qui

aureum meritorum cumulum, cœlestes gazas æternitati repositas, cum arcâ, cum luteâ terræ massâ, cum vacuo & vano honore, cum brevi putridâque voluptate commutat. Imprudentem prodit facer textus Esau, qui primogenituræ jura & paternam benedictionem pro insipido lentis edulio cessit, Gen. 25. *parvipendens quod primogenita perdidisset.* Annon stultissimus est peccator, pro guttâ, pro Venere, pro honoris umbrâ, pro quovis alio scelere cœlorum juri, æternæque renuntians hæreditati? Infelix peccator, ne de hac re valeas dubitare, audi Ezechielem Prophetam dictante Spiritu sancto, pronuntian-

Ezech. 18 tem: *Si averterit se justus à justitia sua, & fecerit iniquitatem; omnes justitiæ ejus quas fecerat non recordabuntur.* Fingamus hominem, à teneris annis usque ad senium, sedulo bonis studuisse operibus, acerbissima quæque pro DEI honore pertulisse supplicia. Bone DEUS! quot & quantas, tot laboribus, tot sudoribus, tot doloribus meritorum acervavit divitias? Fingamus insuper hujusmodi hominem tot meritorum thesaûris opulenter ditatum, in ultimo vitæ termino, unicum committere lethale peccatum, illudque primum, cum antea cta vita tota fuerit innoxia: ob primum illud & solum patratum scelus, tot ac tanti longo tempore exantlati labores; tot in eleemosynis, & pietatis operibus exhausti dies; tot in vigiliis & orationibus insomnes pertransitæ noctes; tot afflictiones, mortificationes, jejunia, cilicia, & longa quasi repetita martyria, in ultimo vitæ momento, & momento miserabili, ad nihilum redigentur.

Concipiamus adhuc hominem qui solus tot exantlarit labores quot omnis Monachorum, Eremitarum & Religiosorum cœtus; tot cumulaverit virtutes, quot omnes Patriarchæ, Prophetæ, Virgines, Doctores, Confessores, & Apostoli; tot pro Deo passus sit tormenta quot omnes Martyres simul; tot abundet meritorum divitiis, quot omnes Sancti qui extiterunt tum in veteri, tum in novo Testamento; tot sit virtutibus illustris, quot Beatissima Virgo dum inter mortales conversaretur. Quid fingi potest locupletius, quid felicius eo homine, in quo uno coacervatæ sunt Cœnobiarum palmæ, Propheratum & Prophetarum laureæ, Apostolorum triumphi, Martyrum victoriæ, cunctorumque Justorum, qui extiterunt à mundo condito, opes, virtutes, merita: si vel unicâ lethali inficiatur noxâ, illico omnis illa meritorum congeries pro nihilo reputabitur. *Si averterit se justus à justitia sua & fecerit iniquitatem, omnes justitiæ ejus quas fecerat, non recordabuntur.* Hoc ita decrevit omniporens DEUS, apud quem stat, stabitque prolatum irrevocabile decretum; quod merito & juste decrevit: uno namque lethali peccato major DEO irrogatur injuria quam à cunctis hominibus & Angelis deferatur honor. Ideoque peccatorem infinitam sibi offensam inferentem aversatur, obliviscens omnes actus virtutum quibus DEUM honoraverat sese æternæ felicitatis dignum præstiterat.

Inde tria sunt colligenda. Unum: Tale actantum est damnum quod sibi

sibi affert homo dum peccat mortaliter: quod multum superat omne malum fortunæ, & naturæ, quod potest pati ab hominibus, à tyrannis, à dæmonibus. Homines possunt tollere fortunæ bona, tyranni valent inferre corpori tormenta, dæmones queunt eripere vitam naturalem; at cuncti homines, tyranni, & dæmones simul, nequeunt tollere gratiam, charitatem, virtutes, nisi homo velit. Aliud: Cum DEUS tantopere aversetur peccatum, ut vel obunum leve hale scelus, peccatorem aliàs sibi amicum, & de se meritum, privet suâ amicitiâ, benevolentiâ, & gratiâ; odiendum est peccatum, ita DEO infensum & nobis noxium. Tertium, Secundum est bonum ad quod hortatur Apostolus, qui postquàm dixit, *Odientes malum,* statim subjungit, *adhærentes bono.* Odium namque peccati ad amoris virtutem inducit; & quantum crescit odium mali, tantum crescit amor boni: quo enim quisque magis à peccato recedit, eo gratiæ, divinisque donis vicinior, & DEO plenior efficitur. *Quantum à vitiis recessisti, tantum virtutibus propinquabis*, ait Eusebius Emissenus, cujus pulchram reddit rationem *quia abdicatio criminum, adeptio meritorum est.* Miser tamen peccator tantum abest ut abdicando crimina, merita acquirat; quin è contra perpetrando crimina, abdicat merita, & gloriæ ponit impedimentum. Rom. 12 Hom. 3 de Epiph.

Justi in cœlo præmiantur, à loco beatitudinis peccatores tanquàm indigni excluduntur. Constat enim *DEVM justitia præcellere, qui nec temere, nec indigne, nec prodige, tantum præmium dispensarit.* Temere autem, indigne, & prodige dispensaret, si peccatoribus largiretur: nam *virtus gradu ad gloriam, virtus mater est gloriæ.* Peccatores autem non coronandi virtute, sed vitio deveniantur. Ut autem subjungit Mellifluus Doctor, *non recti plane sed perversi animi, ante quærere gloriam quàm exercere virtutem.* Magnum sane est discrimen inter Justos & peccatores. Justi virtutibus & meritis decorantur, glorioso nomine honorantur, ad esse gratiæ supernaturale & divinum sublimantur; unde eis juste tribuitur gloriæ præmium, quod merito peccatoribus denegatur. Nam ut fatur D. Bernardus, *frustra ad celsitudinem nititur gloriæ, qui prius non claret virtute:* Peccatores autem non virtute clari, sed vitio obscuri, 1. nulla merita adipiscuntur: 2. anonymi efficiuntur: 3. ad nihilum reducuntur. III. PARS Tertull. Apol. 11 D. Bern. Serm. 1. de S. Victore

1. Tertull. Gentiles Romanos qui inter deos, criminosissimos collocarat homines sic redarguit: *Volo igitur merita recensere an ejusmodi sint, ut illos in cœlos extulerint, vel potius in imum tartarum merserint:* Non absimiliter recenseamus peccatoris opera, & videamus si cœlestis præmii sint digna. Opera meritoria procedunt ab homine justificato, & gratiâ sanctificante decorato, quæ est principium meriti. Sicut enim arbor producit bonum fructum, si habeat in radice viriditatem: sic homo facit opus bonum æternæ vitæ meritorium, si in animâ suâ habeat gratiam & charitatem: Itaque constat in homine justo, gratiam *meritorum remunerandorum esse rationem.* Peccatores autem sunt gra- Apol. 11 Tert. Apol 11

gratiâ sanctificante & charitate destituti: ideirco eorum opera nequeunt esse gloriæ meritoria. De Sodoma & Gomorrha igne de cœlo misso devastata sic fatur Tertullianus: *Hactenus Sodoma, & nulla Gomorrha, & cinis omnia & propinquitas maris, juncta cum solo, mortem vivit.* Propinquitas maris, id est mare propinquum, quod dicitur mare mortuum, quia non vitam, sed mortem vivit. Idem dicendum est de peccatore postquàm *impietas ignium moruit imbres*; post devoratam ab igne peccati, gratiam sanctificantem, post devastatam charitatem *mortem vivit*, mortuusque supernaturali vitæ, opera duntaxat mortua efficit. A mortuo namque nequit fieri opus vitæ, ut tum ratione, tum experientia comprobatur.

L. de Pallia 2

Tert ibid.

Opera mortua sunt in duplici differentia: quædam sunt mortua effective, quia vel mortem afferunt animæ, vel mortem æternam merentur; & nuncupantur à dilecto discipulo, *mala opera*; quia ex suâ naturâ nullam habent bonitatem: neque etiam moralem. Hujusmodi sunt peccata mortalia: *Porro peccatum, nisi malum dici non meretur*; alia sunt opera mortua privative propter defectum gratiæ sanctificantis, licet enim ex suâ naturâ habeant bonitatem moralem: quia tamen non procedunt à gratiâ & charitate, quæ est radix vitæ supernaturalis, & principium meriti, nequeunt dici viva, vitâ supernaturali. De operibus mortuis effective loquitur Paulus: *Sanguis Christi emundat conscientias nostras ab operibus mortuis*, scilicet à peccatis. De operibus mortuis privative tantum loquitur Joannes: *Scio opera tua, quia nomen habes quod vivas, & mortuus es*, scilicet vacuus es gratiâ sanctificante & charitate. Peccatores producentes opera mortua effective merentur non vitam, sed mortem: *Stipendium enim delinquentiæ mors, donativm autem DEI, vita æterna.* Hunc locum mutuavit Tertullianus ab Apostolo peccatum gratiæ opponente. *Stipendia peccati, mors: gratia autem DEI vita æterna.* Quasi dicat: Sicut peccatum hominem ducit ad mortem, quasi ad finem & stipendium suum: ita gratia ducit ad vitam æternam quasi ad finem, terminum, & coronam suam: Vita namque æterna datur meritis, merita autem dimanant à gratiâ ranquàm à radice, semine & principio: Opera mortua duntaxat privative non merentur mortem æternam, quia ex suâ naturâ habent bonitatem moralem, sed non merentur vitam æternam, quia non procedunt à gratiâ sanctificante, quæ est radix vitæ supernaturalis, principium meriti, & semen gloriæ. Unde dum peccatores largiuntur eleemosynas, tempore quadragesimali jejunant, assistunt Missæ, vacant orationibus, seseq; in aliis religionis & pietatis operibus exercent; ejusmodi opera exterius viva apparent, sunt tamen vere mortua, utpote à mortuo producta, assimilanturq; pomis Gomorrhæ & Sodomæ. Nam ut fatur Tertull. *Olet adhuc incendio terra, & sic quæ illic arborum poma conantur oculis tenus, cæterùm contacta cinerescunt.* Eodem modo opera pietatis facta à peccatore conātur oculis tenus, digna cœlo apparent, *cæterùm contacta cinerescit*, quia sine gratiâ, præstantissima

Joan 5

Tert. l. de Pœn. 2

Hebr. 9

Apocal. 3

Tert. l de Res. Carn. 47

Rom. 6.

Apolo 40

tissimæ quæque Christianæ religionis actiones nullius sunt dignitatis & pretii ad beatam immortalitatem: nec sacrificium DEO gratum est; neque dispersæ omnes in egenos divitiæ, neque pallida jejuniis ora, neque tolerata tormenta, sine gratiâ sanctificante sunt æternæ vitæ meritoria & digna. Da mihi hominem aliquem olim sanctissimum, da Paulos, Antonios, Hilariones, & si quos eremus vidit, non terræ, sed cœlo natos: da inquam illos, & perennes illorum vigilias, preces, jejunia, exenuati corporis afflictiones, macerationes, & quævis alia magnarum virtutum opera. Da quondam in arena Christiana Martyres fortissimos, Stephanos, Laurentios, Ignatios, Vincentios, aliosque in illo purpurato agmine illustres & famosos. Cum illis profer adhuc in medium, equuleos, catastas, rotas, cruces, ferrum, ignes, aliaque crudelitatis ingenia & instrumenta, si ille homo cum tot apparentibus virtutibus cum tot toleratis tormētis, sit gratiâ sanctificante destitutus, immortalem cœli non merebitur gloriam, quæ duntaxat debetur operibus à gratiâ dimanantibus, & passionibus in statu gratiæ toleratis. Ut enim ait Apostolus: *Si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cimbalum tinniens. Et si habuero prophetiam & noverim mysteria omnia, & omnem scientiam: & si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero: nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ita ut ardeā; charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* 1. Cor. 13 Cuncta dinumerat Paulus quæ in Christiana religione habentur præcipua, & tamen absque gratiâ & charitate indigna vitæ æternæ declarat. Detur homo, qui ut olim Demosthenes è pulpitis fulminet, qui deinde è rostris, ut Tullius tonet: qui ut postea Chrysostomus, sacros eloquentiæ fontes de cathedra fundat; qui omnem humanam supergrediens linguam, Angelorum more loquatur; si illi desit charitas & gratia, velut æs sonans, aut cimbalum tinniens, audientium aures, inani & vacuo verberabit sono. *Quomodo enim claritas lunæ nonnisi à sole est, sic absque charitate meritum nullum est?* D. Bern. Serm: 27 in Cant. Adsit illi homini tanta fides, ut solo nutu transferat montes, siccet maria, ventis imperet, cūctos sanet morbos, mortuos suscitet, cui tota obsequatur natura: ecquis ille Apostolo, sine charitate & gratiâ, nihil. Nam ut ait D. Augustinus, *illa quidem magna sunt, sed sine charitate non illa, sed ego nihil sum.* Ser. 15. de Ver. Dom Sit homo ille non solū gratis gratis famosus, sed eleemosynis & operibus misericordiæ illustris; cum beato Joanne eleemosynario, in pauperum usus, suas omnes facultates effundat; cum Placida imperatrice Xenodochia perlustret, & Eremitis necessaria abunde subministret; cum Amadeo Sabaudiæ duce pauperes pro canibus venaticis alat, legatisque principum ostenda; cum Ludovico Galliarum rege singulis Sabbatis egenorū pedes lavet, tergat, osculetur, & solemnibus diebus ducentis pauperibus cibos propriā manu ministret; cum Ulualdo Angliæ rege famelicos, singulis diebus, opiparo convivio reficiat, & cū illo, in panis ac cibi

penuria & egestate, vasa argentea, & pretiosam supellectilem, concidat, atque egenis distribuat. Ecquod illi à tanta liberalitate meritum; quod præmium illud quod prædictum est ab Apostolo, sine charitate & gratia nihil. *Quia non mentitur Apostolus, dicens: Si dedero omnes facultates meas in cibos pauperum, nihil mihi prodest.* Tandem ille homo multa tormenta sustineat pro patria, ut Mutius Scævola manum injiciat ignibus; famæ & gloriæ causa (uti Peregrinus certaminibus Olympicis) totum corpus in ardentes rogos immittat; imò pro fide & religione, ferrum, flammam, ipsamque mortem sustineat; si in medio tormentorum, vel proximi odium, vel aliud lethale flagitium in animo retineat, ex atrocibus illis suppliciis, nihil habebit meriti pro immortali acquirendâ felicitate: *Ecce venitur ad passionem, ecce venitur ad sanguinis effusionem, venitur ad corporis incensionem; & tamen nihil prodest quia charitas deest:* & ut concludam & omnia simul cum D. Bernardo complectar, quævis actio, quævis passio, *sine charitate, nec pretium habet, nec meritum: nec mirum; Quod enim absq; illa bonum suscipitur? Fides? sed nec si montes transferat. Scientia? sed ne illa quidem quæ lingua loquitur Angelorum. Meritum? Nec si tradidero corpus meum, ita ut ardeam. Nec absq; illa quodlibet bonum suscipitur, nec cum illa quamlibet exiguum respuitur.*

D. Aug. in in Enchir. c. 75

D. August. Ser: 50. de Verb. Do. Tract: de morib. & Offic. Episcop. & Prælat.

Verum, ne scelerosi peccatores ex eo quod opera mortua non sint vitæ æternæ meritoria, sumant occasionem non operandi bene moraliter: duo animadvertenda sunt. Unum, quod opera moralia, quæ ex natura sua sunt bona, quia includunt aliquid ordinationis conveniens, modò fiant bono fine, ut dare eleemosynam; jejunare, aliaque his similia etiamsi sint mortua, quia sine charitate & gratiâ fiunt, non sunt inutilia, licet enim non valeant ad vitam æternam, valent tamen ad octo hoc versu contenta.

--------- *Aptat, minuit, dat,*
Occupat, assuescit, delectat, mitigat, arcet.

1. Aptat: nam disponit animam ad gratiæ divinæ susceptionem: 2. *Minuit*, scilicet pœnam in inferno patiendam, novum scilicet subtrahendo peccatum. 3. *Dat*, id est, confert bona temporalia. 4. *Occupat*, impediendo ne homo sit interius exteriusque otiosus. 5. *Assuescit*, ad bene operandum habilitat hominem. 6. *Delectat*, quietando conscientiam, quæ sibi complacet in bono quod fit: 7. *Mitigat*, reprimendo ardorem concupiscentiæ ne illiciat ad malum. 8. *Arcet*, repellendo occasionem peccati. Unde de hujusmodi operibus moralibus sic ratiocinatur Alexander Alensis apud Bernardinum Senensem: (Opera mortua dicuntur dupliciter, vel quia sunt causa mortis æternæ, cujusmodi sunt peccata mortalia; vel quia non habent vitam gratiæ; habent tamen vitam naturæ, ornatam gratiâ gratis datâ: & bonitatem moris, quæ quodammodo sunt DEO accepta, & DEO appropinquantia, & quia hoc tendit ad complementum gratiæ gratum facientis, ut ad suam perfectionem.)

Tom. 4. ser de Satisfac. pro pec. catis.

Al-

Alterum animadvertendum est, quod licet opera moraliter bona sine gratia sanctificante facta, sint utilia; attamen sacra Scriptura declarat non esse gloriæ de condigno meritoria: Idcirco peccatores operantes comparat Isaias araneis. *Telas aranearum texuerunt, opera eorum, opera inutilia.* Aggæus propheta comparat illos mercatori *qui mercedes congregavit, & misit eas in sacculum pertusum.* Deinde peccatores alloquitur: *Seminâstis multum, intulistis parum*: ex defectu scilicet seminis mortui. Idipsum fatur Oseas Propheta: *Laborâstis multum, & intulistis parum*, quia in peccato laborâstis. Ut enim docet D. Thomas, *Omnis culpa est corruptio actionis, & omnis pœna est corruptio agentis.* Ad id etiam spectant Joannis verba: *Non invenio opera tua plena coram DEO.* Plena scilicet charitate & gratiâ, sine quâ peccator merita vitæ æternæ non adipiscitur & anonymus efficitur.

Esai. 59
Cap. 1
Cap: 8
1.2.q.27. a.3.
Apoc. 3

2. Tu homo, tantum nomen, si intelligas te: ex D. autem Bernardo *cognitio sui tribus, ut cognoscat homo, quid fecit, quid meruit, quid amisit?* Peccator quid fecisti? multa scilicet scelera: quid meruisti? nimirum interminabilem inferni pœnam, tuis criminibus debitam: quid amisisti? gratiam, charitatem, gloriam, nomen etiam, & ita anonymus effectus es: Nomen verum esse declarat: peccator vere non est, quia esse gratiæ amisit, & ita licet sibi arroget nominum phantasmata, ut loquitur Tertullianus, apud DEUM anonymus est, & ob hanc causam dives Evangelicus non nominatur, sed dicitur, *quidam homo*: Magdalena quoque quamdiu extitit in peccato nullo nomine ab Evangelio denotatur; sed duntaxat dicitur *mulier in civitate peccatrix.* Saulis tres filios Scriptura commemorat, quartum verò nempe Isboseth reticet. Hujus autem rationem reddit Lyranus: *Non nominatur Isboseth propter defectum magnanimitatis, quia fuit pusillanimis, & ineptus ad prælium.* Quod si Isboseth ex defectu magnanimitatis filetur neque inter filios regis computatur; quantum à fortiori reticendum est peccatoris nomen, qui post acceptam in baptismate stipem regiam & divinam, à tantâ dignitate degenerans vitiis mancipatur?

Ter. Apol 48
Ser. 40 de Divers.
Luc. 16
Lib 1 Reg: 14

Lege receptum erat apud Judæos ne quis ante circuncisionem, in qua divino addicebatur cultui, aliquod haberet nomen. Usitatum est etiam apud Christianos nulli imponendum esse nomen, nisi prius accepto baptismate quo à culpa originali mundatur, & gratiâ sanctificante donatur. Hujus à Theophylacto accipe rationem. *Quia prius suscipiendum est signaculum DEI, & tunc humanum nomen. Seu quia nullus nisi prius abjiciat carnalia, dignus est ut nominetur milesDEI, & in libro cœlorum scribatur nomen ejus.* Hæ autem rationes peccatori non patrocinantur, qui signaculum refert diaboli, qui castra DEI dereliquit, ut orci militiæ adscriberetur, & qui pravam ducens vitam in libro cœlorum scribi non meretur. Duo sunt insignia, quibus denotantur illi qui in libro vitæ scripti sunt. Unum est sanctitas, *Sanctus vocabitur omnis qui scriptus est in vita*: Aliud est, victoria de mundo, carne & diabolo relata. *Qui vicerit, vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen ejus de libro vitæ.*

In cap. 1 Luc.
Isai. 4
Apoc. 3

Neutrum insigne deferunt peccatores. Non victoriam, quia tot dominis serviunt, quot vitiis addicti sunt. Non sanctitatem quia sunt scelerosi: Itaque indigni sunt nomine, neque merentur scribi in libro cœlorum. Imò potius, *Deleantur de libro viventium, & cum justis non scribantur*; quia peccata eos anonymos reddiderunt, & ad nihilum redegerunt.

Pſal. 68

Tert. l. de Pat. 7

3. *Nihil nostrum*, nempe peccatum, quod ad nos duntaxat pertinet, non ad DEUM; quia nos illius sumus authores, non DEUS. Quod triplici ratione demonstrat incertus Augustinus: Tum quia quod DEUS producit est ens & aliquid; peccatum autem est non ens & nihil: Tum quia quod DEUS producit est bonum, peccatum autem est malum, seu privatio boni: Tum quia omnia quæ vera sunt, per Verbum facta sunt; sine ipso autem factũ est nihil, nempe peccatũ. *Omnia per Verbum facta sunt: quæ ũq; facta sunt & qualia facta sunt.* Vidit Deus cũcta quæ fecerat & erant valde bona. *Omnia quæcunque sunt, per Verbum facta sunt, & valde bona sunt. Quare bona sunt? Quia omnia per Verbum facta sunt.* Et sine ipso factum est nihil: *Quia nihil bonum, sine summo bono est; sed malum est, ubi non est illud bonum, quod utiq; nihil est. quia nihil aliud malum est, quàm privatio boni: sicut nihil aliud cæcitas, quàm privatio luminis. Malum itaq; nihil est quod utiq; sine Verbo factum est, sine quo factum est nihil: & per quod facta sunt omnia quæcunq; sunt.*

Solil. 5

Gen. 1

Joan. 1

DEUS & peccator diverso longe operantur modo. Operatio DEI terminatur ad ens & ad bonum: peccatoris verò operatio tendit ad non ens & ad malum. 2. DEUS entia de nihilo produxit: peccator verò entia ad nihilum reducit: 3. DEUS producendo entia, non desinit esse, imò existentiam suam manifestè demonstrat; peccator producendo peccatum ad nihilum reducitur. Nam ut ait D. Augustinus, *peccatum nihil est, & nihil fiunt homines, dum peccant.* Duplex in homine potest considerari esse, & duplex nihil illi respondens. Unum, ad naturam spectat; aliud, ad gratiam pertinet. Esse naturæ supponit nihil naturæ, de quo producitur, & in quod reducitur, dum desinit esse. Esse gratiæ supponit nihil peccati quod saltem in Adamo contrahimus, in quod reducitur cum desinit esse. De esse naturali & nihilo ei oppositio fatur Tertullianus: *Considera temetipsum ô homo, recogita quid fueris antequam esses. Vtique nihil. Qui ergo nihilum fueras, priusquam esses, idem nihil factus cum esse desieris.* De esse supernaturali & nihilo illi opposito, loquitur D. Augustinus. *Quemadmodum peccatum nihil est ita qui voluntariè peccat, vergit in nihilum, & perseverando efficitur nihil; non substantialiter, sed effectivè.* Homo peccans cadit in nihilũ, non naturæ, sed gratiæ oppositũ. Perdit non esse naturale quod justo & injusto commune est; sed esse supernaturale, & divinum, quod in justo duntaxat reperitur, amittit non essentiam hominis, sed essentiã sancti & filii Dei, quæ in gratia sanctificãte cõsistit. Et quia esse supernaturale est naturali longe nobilius; peccator ab Scriptura sacra, non ens, & nihil vocita-

Tract. 1. in Joan.

Apolo. 42

Tract. 1. in Joan.

citatur. Sic Lucifer dicitur nihil effectus ab Ezechiele Propheta, qui postquam rerulit insignia gratiæ dona, quibus fuerat à Deo insignitus: (Tu signaculum similitudinis plenus sapientia, & perfectus decore ; Tu Cherub extentus in monte sancto Dei, in medio lapidum ignitorum;) mox subjungit: *Omnes qui viderint te in gentibus, obstupescent super te, nihil factus es, & non eris in perpetuum.* Nihilum autem Luciferi quod cœli terræque stuporem ingenerat, non est nihilum naturæ, quam nunc habet, & habebit in perpetuũ, sed nihilum oppositum gratiæ, quam amisit peccando, & nunquam recuperabit. De Lucifero adhuc Job loquitur: *Habitent in tabernaculis illius socii ejus qui non sunt;* seu ut expendit Magnus Gregorius: *Habitent in mente impii, mali dæmones, socii luciferi, qui ex quo bene esse perdidit, ad non esse tetendit*; perdidit non esse naturæ, sed bene esse quod mutuabatur à gratia, tetendit quoque non ad non esse naturæ quod non amisit, sed ad non esse gratiæ quam perdidit: Quo sensu intelligenda est Estheris deprecatio: *Ne tradas Domine sceptrum tuum his qui non sunt;* nimirum Gentilibus, idololatris, regibus scelerosis, qui sunt & non sunt: sunt homines, sed non sunt justi; neque Dei amici. Idipsum de semetipso fatetur Regius Vates: *Ad nihilum redactus sum, & nescivi.* Quando scilicet adulterium commisi cum Bethsabea, & virum ejus Uriam occidi gladio filiorum Ammon, & generatim cuncti peccatores, *in nihilum redacti sunt.*

Cap 28

Job. 18

L 24. Mor. 4

Esther 24

Psal. 72

Job. 16

Ludovicus Quintus nuncupatus fuit *Ludovicus nihil* ob patratum incestum; & quivis peccator multiplici ratione vocandus est nihil. 1. Quia per peccatum separatus est à Deo. *Tanditu est aliquid homo, quanditu habet illi à quo factus est homo. Nam recedens ab illo nihil est homo.* Deus est summum ens, & bonum infinitum: unde quanto aliqua res est Deo proximior, tanto magis de ente & bono participat: & è converso, quo magis à Deo distat, eo minus de ente & de bono participat: peccatum autem infinite à Deo distat. Tria sunt quæ multum à Deo distant. 1. Materia prima quæ modicæ est entitatis. 2. Nihil oppositum naturæ, quod infinite à Deo distat, unde solus Deus potest creare, quia potest superare distantiam infinitam quæ est inter ens & non ens. 3. Nihil peccati, quod opponitur gratiæ. Materia prima multum distat à Deo, quia ut ait Philosophus, est prope nihil: Nihil naturæ magis adhuc distat à Deo: quia major est distantia inter ens & purum nihil, quam inter summum ens & entitatem materiæ quantumvis minimam. At maxima omnium distantia est inter Deum & peccatum, quia tanquam nihil opponitur summo enti, in quo convenit cum nihilo naturæ, & tanquam malum opponitur infinitæ Dei bonitati, in quo differt à nihilo naturæ. Quapropter maluisse hominem nunquam fuisse & æternaliter remansisse in nihilo naturæ, quàm peccasse, & cecidisse in nihilum gratiæ, *bonum erat ei si nat us non fuisset homo ille.* 2. Peccator fit nihil, quia esse gratiæ annihilat: etenim q andiu est justus, potest gloriari cum Apostolo, *Gratia Dei sum id quod sum.* Peccans autem, & *nihil faciens præceptum legis*; nihil efficitur, quia an-

D. Aug. in Psal. 75

Marc. 16
1. Cor. 15
Tert. l. 4 adv. Marc. 9.

annihilat gratiam qua erat id quod erat. 3. Peccator est nihil, quia ejus opera nihil sunt: in esse gratiæ & meriti: *Scimus quia nihil est:* ens etenim nequit produci à non ente. Opera meritoria & viva à duobus comprincipiis producenda sunt: scilicet à voluntate humana, & à gratia habituali & sanctificante: A voluntate habent quod sint humana & moralia; à gratia autem habent quod sint supernaturalia, viventia, sancta, & proportionata cœlesti gloriæ, quæ est supernaturalis, immortalis, & sancta, *cui nihil facere possu* si sis in peccato, gratia destitutus. 4. Peccator est nihil, quia velut annihilat totum vitæ tempus quo existit in peccato, quod in Dei censu non computatur: *Novit Dominus dies immaculatorum*, impiorum verò non supputat: sed ea *quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt.* Unde licèt Saul viginti regnaverit annis; attamen *duobus annis regnavit super Israel*; quia computantur duntaxat duo anni, quibus fuit justus, & Deo gratus, non verò octodecim anni quibus fuit Deo inobsequens & criminosus. (Solemus annos nostros & temporum spatia quibus vivimus supputare. Non te fallat, quicunque est numerus ille dierum quos hic relicto corporaliter sæculo consumpsisti: illum tantum diem vixisse te computa, in quo voluntates tuas abnegasti, in quo malis desideriis restitisti, quem sine ulla regulæ transgressione duxisti. Illum diem vixisse te computa, quem non malitia, non invidia, non superbia commaculavit; qui peccato non cessit, qui diabolo repugnavit. Illum diem vixisse te computa, qui pietatis & sanctæ meditationis habet lucem, Illum, inquam, diem applica ad vitam tuam, cujus usus pervenit ad animam,) Dies verò qui vitæ carnali luxit, qui sceleri servivit, in dierum numero reponendus non est; & ut fatur Job: *Non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus.* Tandem 5. peccator est nihil, quia peccatorem peccatum ducit ad infernum, ubi in æternum summo bono privabitur. *Est nihil quod ducit ad nihilum.* Privatio gloriæ sequitur privationem gratiæ, in æternum à Deo separabitur peccator, qui ab eo recessit in tempore, de nihilo culpæ transibit ad nihilum pœnæ. Sed *nihil amarius:* quo per cuncta retro sæcula, summo bono privabitur; & in horribili illo tormentorum ergastulo vociferabitur: (Væ mihi misero toties obcæcato; quia tu es lux, & ego sine te. Væ mihi misero toties vulnerato; quia tu es salus & ego sine te. Væ mihi misero toties oberrato; quia tu via, & ego sine te. Væ mihi misero toties mortuo; quia tu vita, & ego sine te. Væ mihi misero toties annihilato; quia tu es Verbum, per quod facta sunt omnia, & ego sine te, sine quo facta sunt nihil. Toties nihil factus sum, quoties à te separatus sum: quia bonum quod tu es oblitus sum: ideo malus effectus sum.)

D. Aug. Soli. l. 5

Tert. ad Scap. 4

Psal. 36

Psal 89

1. l. 1. Reg. 13

Euseb. Emiss. hom. 9. ad Monachos.

Job. 9

D. Aug. Soli. c. 5

Tert. l. 2. adv. marc. 18

D. Aug. Soli. c. 4

Christiane si non vis lamentari, sed frustra, in inferno; tria præsta quandiu vivis in sæculo: 1. *Nihil obstrepere*, id est, non opponas peccatum gratiæ; neque illam destruas sceleroso vivendo. 2. Noli vivere peccato, carni & mundo, ne dies ducat inanes, præsertim quia *nihil nostra refert in hoc ævo, nisi de eo quam celeriter excedere.* Tandem 5. stude diligenter servare unionem

Tert. l. de Spect. 2

Tert. Apol. 41

quam

quam mediante gratia habes cum Deo, *ne nihil sis, si ab uno excideris*. Ut enim peccator à Deo separatur, & *nihil exspectat* in inferno; ita justus cum Deo unitur in terra per gratiam, in cœlo per gloriam, ubi sperat summo frui bono. D. Paulin. Tert Apol.

CONCIO QUINTA.

DEus nullis delictorum sordibus potest inquinari: *Incontaminabilis scilicet* utpote essentialiter sanctus, & ex sua natura immunis ab omni peccatorum inquinamento. Ex Tertulliano etenim *solus Deus sine peccato*. Et quia Christus est simul Deus & homo, est etiam ratione unionis hypostaticæ incontaminabilis, quia impeccabilis: *Soli enim Dei filio servabatur sine delicto permanere*. Homines verò qui vel ex privilegio non sunt exempti ab originali, uti fuit Beatissima Virgo; vel confirmati in gratia quemadmodum Apostoli post Spiritus sancti delcensum, possunt cadere, & multoties de facto labuntur in mortale peccatum: cui est annexa *malitia & turpitudo*, seu macula, qua anima scelerosa efficitur: 1. contaminata seu sordida: 2. deformis seu horrida: 3. male olens seu fœtuda. Tert. l. 4 adv. Marc. 9. L. de An. 41. Tert. l. de præscr. 3. Guillel. Par. Tract de Vitiis & peccatis c. 1. PARS. 1.

Perstringere non pigebit, delictorum quædam esse corporalia, quædam verò spiritalia. Nam cum ex hac duplicis substantiæ congregatione confectus homo sit: non aliunde delinquit, quàm unde constat. Exinde spiritalia & corporalia nominantur, quod delictum omne, aut agitur, aut cogitatur: ut corporale sit quod in facto est: quia factum, ut corpus & videri & contingi habet: spiritale verò, quod in animo est, quia spiritus neque videtur, neque tenetur. Tria præstat Tertullianus. 1. Delictum in spirituale & corporale discriminat: 2. Hujus distinctionis rationem subministrat; 3. Quid sit peccatum tum spirituale, tum corporale pulchre declarat. Quia verò lingua est mentis interpres, & sermo ore prolatus est sensibilis, peccatum oris ad delictum corporale reducitur. Unde peccatū passim dividitur à Theologis, in peccatum cordis, oris & operis, seu cogitationis, locutionis, & operationis: *Tria genera delictorum sunt, quibus humanum subjacet genus. Aut enim cogitatione, aut sermone, aut opere peccamus*. Odium enim v. g. corde concipitur, sermone declaratur, opere consummatur. Idipsū de quovis alio peccato dicendum est, in quo consideranda est cordis cogitatio, seu peccati conceptio; cordis manifestatio seu oris locutio; cordis completio, seu peccati operatio. Anima 1. maculatur peccato operis, seu ut fatur Tertullianus, *factis operationibus*. 2. Sordidatur peccato oris: nam ut ratiocinatur Tertullianus, *nullius rei aut atrocis, aut vilis commemoratio melior est: quod in facto rejicitur, etiam in dicto non est recipiendum*. Tandem 3. contaminatur peccato cordis: *quia origo sordidior caput*: peccatum autem tum oris, tum operis à corde ut ab origine procedit. Prætermissis autem peccatis oris & ope- D. Hier. in c. 43 Ezech. L. de pat. 15. Lib. de Spect. 18. Tert. lib. adv. Hermog. 22.

operis, de peccato cordis seu pravis cogitationibus differendum est, quibus anima, 1. maculatur: 2. sceleroſe culpatur: 3. pœna mulctatur.

Tert. l. de Bapt. 4

1. *Vice ſordium delictis inquinamur.* Sicut enim macula in corporalibus proprie dicitur, quando corpus nitidum ex contactu alicujus rei ſuum perdit nitorem: ita metaphorice loquendo, anima ex alicujus rei inferioris cõtactu maculatur: Uti autem *ſol & in cloacam radios ſuos defert, nec inquinatur:* ita anima humana non maculatur per virtutes rerum ſibi inferiorum, ſed ſemetipſam maculat per inordinatum earum amorem, qui animam cum eis conjungit, & conglutinat. Actio namque voluntatis conſiſtit in motu ipſius verſus objectum: unde ſicut amor ordinatus objecti nobilis & perfecti perficit & nobilitat animam, ita inordinatus amor objecti vilis & infimi, vilificat & maculat animam. Idcirco peccatores *facti ſunt abominabiles ſicut ea quæ dilexerunt*, contra ordinem rationis & legis divinæ. Magnum ſane eſt diſcrimen inter intellectum & voluntatem. Intellectus non maculatur ex conſideratione quarumcunque rerum quantumvis vilium, ſed magis perficitur; quia rerum etiam materialium in ſemetipſo format ſpecies intelligibiles: Actio autem intellectus perficitur ſecundùm quod res ſunt in intellectu per modum ipſius intellectus: voluntas autem non allicit objectum materiale intra ſemetipſam, neque ei confert aliquod eſſe intentionale & ſpirituale, ſed potius velut extra ſemetipſam exiens movetur circa illud in quod quodammodo ſeſe transformat, ejus velut proprietates imbuens, juxta commune iſtud Divi Auguſtini effatum. *Talis quisque eſt, qualis ejus dilectio, terram diligit, terra eris: Cælum diligit, cælum eris; Deum diligit, Deus eris!* peccatoris anima maculatur, non ex amore Dei, ſed ex inordinato terræ & terrenorum affectu.

Oſee 9

Tract. 2. in 1. Joan.

Corporalis macula ut plurimum contrahitur ex contactu rubiginis, bituminis, & picis. Ferrum maculatur ex rubigine; lutum ex bitumine; veſtis ex pice: Per rubiginem avaritia denotatur. *Aufer rubiginem de auro, & vas tibi mundiſſimum.* Per bitumen luxuria deſignatur. *Pejores immunditias ſpirat mundus, libidines hominum*: Per picem ſignificatur vel ſuperbia, vel ſuperborum converſatio, *Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea; & qui communicaverit ſuperbo, induet ſuperbiam.* Ut enim ſententioſe ait D. Bernardus: (Auctoritate Scripturarum male cogitare prohibemur: in male cogitare, vel immunditia eſt cùm res ſordidæ & impuræ memoria revolvuntur: vel ſuperbia, cùm animus quaſi ſuperior ſuper proximos ſuos erigitur & inflatur; vel avaritia cum diabolo inſtigante contra præceptum Dei res proximi concupiſcitur.)

prov. 25 Tert. l. ad Mart. 2

Eccleſ. 13

L. Sententiar.

Neque ſolum pravis ſuperbiæ, luxuriæ & avaritiæ cogitationibus contaminatur anima, ſed adhuc *ſeptem maculis capitalium delictorum.* Multo plures adhuc cogitationum maculas refert D. Bernardus: (Cogitationes verò aliæ oneroſæ, aliæ affectuoſæ, aliæ obſcœnæ, aliæ otioſæ, aliæ curioſæ aliæ ſuſpitioſæ, aliæ diſtentoriæ, *Oneroſæ*, cùm ex officio Marthæ ſuſcepto ſollicitus

Tert. l. 4 adv. Marc. 9.

Tract. de Conſcien. cap. 6

tus homo turbatur erga plurima, erga plurimos, ut habeant unde in divino officio sustententur: *Affectuosa*, quando circa carnis suæ curam afficitur, sicut in victu & vestitu. Tangitur etiam sæpe homo affectione propinquorum suorum secundùm carnem. *Obscœna*, quando carnis delectatio titillat, & pungit: sed hæ tanquam sordes immundissimæ longius in ipso principio propulsandæ sunt. *Otiosæ*, quando illis nec delectatur, nec afficitur. *Curiosæ*, quando proponit explorare proximorum secreta. *Suspiciosæ*, quando nullum argumentum habens, male de proximo suspicatur; & ea quæ in utramlibet partem inclinari possunt, in deteriorem interpretatur. *Distentoriæ*, quando de longinquis rebus & regnis, & regionibus disponit & tractat, quando distenditur in quæstionibus, & rationibus hujusmodi.) Alias adhuc cogitationes dinumerat D. Bernardus, quæ magis animam maculant, (Cogitationum verò multiplex varietas esse cognoscitur. *Alia* namque cor inflant, *alia* elevant, *alia* perturbant, *alia* dissipant, *alia* confundunt, *alia* distendunt, *alia* ligant, *alia* inquinant, *alia* contrahunt, *alia* corrumpunt. Inflant, ut superbæ; elevant, ut vanæ; perturbant, ut invidæ; dissipant, ut iracundæ; confundunt, ut acediosæ: distendunt, ut ambitiosæ; ligant, ut gulosæ; inquinant, ut luxuriosæ; contrahunt, ut timidæ; corrumpunt, ut malitiosæ.

Plures dinumerat D. Bernardus cogitationes quæ quodammodo animam contaminant. Verum si *hominis delictis commaculati* cunctas recensere velimus maculas, tot forent dinumerandæ, quot lethalia peccata committ: Sicut enim unum peccatum causat in anima maculam, ita diversa peccata varias maculas inducunt, quæ remanent etiam in anima, transacto actu peccaminoso: Sicut enim cessante motu non tollitur localis distantia; ita neque cessante actu peccati tollitur macula: unde animam scelerosam alloquitur Deus: *Maculata es in iniquitate tua, coram me*; quæ tanto magis appareret, quanto nitidior in baptismate fueras effecta *in veste candida atque munda, vel minima macula purpureus est.* Anima scelerosa mundities in baptismo vel in pœnitentiæ sacramento amittens gloriæ suam commaculat, ut illi exprobrat Ecclesiasticus: *Dedisti maculam in gloria tua*, & peccatis nitorem tuum contaminans, criminosa & rea effecta es.

Tert. lib. adv. Marc. 9

Jerem. 2 Arist. l. 5 de Gener. Animal. c. 1

Eccles. 47

1. *Ita & ejusmodi in spiritu sordent, qui est author delicti.* Peccata autem sive oris, sive operis à prava voluntate procedunt: *De corde enim exeunt cogitationes malæ*: ex his verò *homicidia, adulteria fornicationes furta, falsa testimonia, blasphemiæ, avaritiæ, nequitiæ, dolus, impudicitia, oculus malus, superbia, stultitia.* Adde ex Marco Evangelista, *Omnia hæc mala abintus procedunt*, scilicet à prava cogitatione. Ut enim ait D. Augustinus: *Nihil est certe istorum malorum, quòd cogitatio non antecedat mala.* Quare Dominus Jesus Pharizæos de pravis cogitationibus redarguit: *Quid cogitatis mala in cordibus vestris?* Ipsemet etiam Deus Judæis mandat vanas & malas tollere cogitatione, quas in corde volvunt: *Tollite malum cogitationum vestrarum ab oculis meis.* Peccatum

Tert. l. de Bapt. 4

Matth. 15.

Marc. 7

L. de Conc. c. 2

Marc. 9

Esai. 1

Sap. 1 Prov 15 à Deo separat: *Perversæ cogitationes separant à Deo*; quas ideo Deus abominatur: *Abominatio Domini cogitationes malæ*, quæ Deum offendunt, & animam in qua fuam depinxit imaginem contaminant: *In templis qui manufactis canes, aut lutum immittat, contra eum valde indignamur, quid faciet Deus, cùm in animabus nostris, qua templa Dei sunt, pejores immittimus, cogitationes immundas?* Quare illas velut sceleroſas prohibet Chriſtus? *Si quis adulterium in oculis, & in amplexibus, & in ipſa carnis congreſſione cenſendum: aut homicidium in ſola ſanguinis profuſione, & in animæ ereptione recenſendum. At enim Dominus quam extentus iſta diſponat certi ſumus, cùm adulterium etiam in concupiſcentia deſignat ſi quis impegerit libidinoſe, & animam commoverit impudice; cùm homicidium etiam in verbo maledicti vel convitii judicat, & in omni impetu iræ, & in negligentia charitatis in fratrem; ſicut Joannes docet homicidam eſſe, qui oderit fratrem.* Ingens agnoſcit Magnus Gregorius diſcrimen inter Moyſen & Chriſtum. *Per Moyſen luxuria perpetrata, per auctorem verò munditia, luxuria cogitata damnatur.* Tantum abeſt ut præcepta naturalia & moralia legis Moſaicæ abdicaverit Chriſtus, quin imo ea quæ à Moyſe fuerant prohibita, *nunc novo Teſtamento interdicta etiam cumulatiore præcepto prohibentur.* Pro, *non mœchaberis, qui viderit ad concupiſcentiam, jam mœchatus eſt in corde ſuo.* Chriſtus itaque cogitatus etiam interdictionem adjunxit legi Moyſis vetantis duntaxat mali operationem. *Denique Dominus, quemadmodum ſe adjectionem legi ſuperſtruere demonſtrat; niſi & voluntatis interdicendo delicta?* Cùm *adulterium non eum ſolum deſinit, qui cominus in alienum matrimonium cecidiſſet; verum etiam illum, qui aſpectus concupiſcentia contaminaſſet hujuſmodi.* Cogitationes quæ inquinant hominem, quæ ſceleroſæ, Deo abominabiles, & à Chriſto prohibitæ ſunt, ex Divo Bernardo, *diabolicæ, mundanæ, & carnales.* Cùm ali quis ſe alio meliorem æſtimat; cum alii ſimilis videri vult, qui eo major eſt, vel cùm non vult ſubjectus eſſe ei, qui ſibi prælatus eſt, *diabolicæ* ſunt cogitationes, quæ à diabolo ſtruente, & ab ipſo cæteris familiarius uſurpatæ, ita ut proprie character diaboli ſit ſuperbia. Cogitationes *mundanæ* ſunt illæ quæ animam concupiſcentiis rerum illaqueant; ut illis acquirendis nimis ſollicite inſiſtat, & acquiſitis nimis delectetur; ne proximorum neceſſitatibus erogentur. Cogitationes *carnales* ſunt, quæ homines ad luxuriam pertrahunt carnis, utpote quando inordinata dilectione & delectatione cogitant viri de mulieribus, ſeu mulieres de viris.)

Cæſar. hom. 3

Tert. l. de Idol. 2

L. 21. mor. 12

Tert. l. de Pud. 6

Tert. l. de Pœn. 4

Tract. de paſſ. Dom. c. 9

Plura concurrunt ad pravas illas cogitationes cordi ingerendas: 1. Res prohibitæ & ad malum allicientes, quæ ultro audiuntur & videntur. *Quod ſi nobis omnis impudicitia exercenda eſt; cur licet audire quæ loqui non licet; cum etiam ſcurrilitatem & omne vanum verbum judicatum à Deo ſimus? Cur æque licet videre, quæ facere flagitium eſt? Cur quæ ore prolata communicant hominem, ea per oculos & aures admiſſa non videantur hominem communicare: cum ſpiritui appareant aures & oculi, nec poſſit mundus præſtari,*

Tert. l. de Spect. 27

cu-

cujus apparitores inquinantur? 2. Corruptio naturæ depravatæ, cujus cogitatio intenta est in malum. Alius inimici ruinam cogitat; alius villas & prædia; alius dignitates & honores; alius venereas carnis voluptates: & ut fatur Regius Vates, *omnes cogitationes eorum in malum.* Qui autem cogitat vel avaritiam, vel invidiam, vel inimicitiam, vel lasciviam, vel superbiam, *non cogitat quæ Domini sunt.* 3. Dæmones qui imaginationi vitiorum repræsentant phantasmata, præsertim nocturno & matutino tempore. *Est è spiritibus unus, qui præcursor dicitur, qui nos ex somno surgentes protinus excipit, hic primum nostrum cogitatum inquinare dicitur:* præoccupatus autem à maligno spiritu animus, totum se adhibet in cogitando malo, ideoque *non dabunt cogitationes suas ut revertantur ad Deum suum, quia spiritus fornicationum in medio eorum.* 4. Instabilis & divagatio intellectus; *etsi corpus includitur, etsi caro detinetur, omnia spiritui patent. Totum hominem animus circunfert, & quo vult transfert.* Illam cordis & spiritus mobilitatem obplorat D. Bernardus. (Dum orare volo, nescio cujusmodi stulta cogitatio cor meum rapit, & deicit per diversa loca. Cùmque illud ad me revoco, tenere non possum, sed illico elabitur, & huc illucque dispergitur, & per innumera effunditur. Idcirco crebra terrenarum rerum illecebra, & vanitatum effusio, ita cor meum occupant, ut quod vitare studeam, hoc cogitem, animoque volvam. Non enim est in potestate mea cor meum & cogitationes meæ, quæ improviso effusæ, mentem meam animumque confundunt, atque alio trahunt, quàm ego proposueram, ad sæcularia revocant, mundana inserunt, voluptuaria ingerunt, illecebrosa contexunt: ipsoque in tempore quo levare mentem meam ad te paro, tantis cogitationibus infectus, ad terrena plerumque dejicior. Hujusmodi perstrepentium cogitationum tumultus à corde quotidie amovere volo nec valeo, sed visa & audita, dicta & facta ad memoriam revocant, & in ea cum magna importunitate perstrepunt. Cogitanda cogito, cogitata recogito, & eadem iterum atque iterum replicare non cesso: & cùm diu multumque quidquid potero cogitavero, sine cogitationibus esse non possum, sed intrant & exeunt, atque aliæ alias introducunt, & excludunt. Ita mens mea semper mobilis & nunquam stabilis, semper vaga, & velut ebria, per diversa distrahitur.) 5. Memoria præsertim præteritorum criminum. Nam ut subjungit Divus Bernardus: (Sæpe nocuit mortifera delectatio, quæ ex recordatione præteritorum peccatorum nasci solet, sed maxime ex recordatione libidinis. Hæc enim pestis quo præ cæteris vitiis est familiatior, eo ad nocendum proclivior, & ad repellendum difficilior: nam nolenti se ingerit; blande onerosa, displicendo placens, subtiliter intrat, & mentem occupat, & nisi subito repellatur, allicit & incendit, & quasi virus pestilentiæ per totum corpus paulatim se diffundit. Cogitationes gravas multiplicat, affectiones malas generat, delectatione illicita mentem afficit, & ad consensum pravitatis animum inflectit.) 6. Ipsa voluntas quæ pravæ cogitationi libere consentit. Nam ut fatur Divus

Psal. 55

1. Cor. 7

Gregor. Naz. orat. in Cypr.

Osee 4

Tert. l. ad Marc. 2

Tract. de Inter. Dom. c. 16

Tract. de Vit. Solitar. c. 13. Bernardus: (Ipsa voluntas in omni cogitatione princeps; & necessario principium voluntatis sequitur omnis tenor cogitationis. Tria enim sunt quæ cogitationes faciunt, voluntas, memoria, & intellectus. Voluntas cogit memoriam ut proferat materiam; cogit etiam intellectum ad formandum quod profertur, adhibens intellectum memoriæ, ut inde formetur: intellectui verò aciem cogitantis, ut inde cogitetur. Quæ quia in unum cogit voluntas, & facili quodam nutu copulat, à cogendo cogitatio nomen accepisse videtur. Hinc fiunt cogitationes omnes, aliæ bonæ & sanctæ, & dignæ Deo: aliæ otiosæ & vanæ, à quibus aufert se Deus: aliæ malæ & perversæ, quæ separant à Deo.

Jerem. 4. Lib. 1. Reg. 2. Christiane *usque quo morabuntur in te cogitationes malæ*, quæ à Deo separant, cui de jure *præparantur cogitationes* ut in mente hominis velut in templo habitet? In libertate tua positum est pravis consentire aut dissentire cogitationibus, non secus ac protoparentibus; quibus asserit D. Augustinus,

D. Aug. l. 3. de lib. Arb. c. 5. *Liberum fuisse ingestam cogitationem ac sensum respuere: aut cogitationi consensum prabere. Debuit Eva non consentire, etsi non potuerit non sentire.* Si cogitationi denegas voluntatis consensum, Deo cogitationes præparas; si deliberatum verò das illi consensum, à Deo te separas, graviterque pecças. *Reprobis mentibus, magnum non est immunda cogitare; sed coram Deo peccatum parvum non est, in templo Dei, hoc est, in regenerato spiritu, immunda reponere.* Aliter censet D. Augustinus, qui delectationem in cogitationibus pravis non excusat, sed condemnat: *Nec sine cum sola cogitatione mens oblectatur illicitis, non quidè decernens esse facienda: tenens tamen & volvens libenter, quæ statim ut attigerunt animam respui debuerunt, negandum est esse peccatum, æterna pœna mulctandum.*

D. Greg. l. 6. in 1. lib. Reg. 6.

Lib. 12. Tirin. 12. 3. *Omnibus delictis, seu carne, seu spiritu, seu facto, seu voluntate commissis, pœnam perjudicium destinavit Deus.* Unusquisque sibi attendat quas in animo cogitationes admittat; cùm non solum operum ac verborum, sed cogitationum omnium sit supremo judici reddenda ratio. Quod teste Joanne Damasceno, Barlaamus Josaphatum Abenner Indiarum regis filium edocuit: *Non enim actiones duntaxat, sed etiam cogitationes nostra apud Deum, in numerato sunt, coronasque aut supplicia conciliant.* Sanctis cogitationibus præ-termissis quibus sempiterna debetur corona; pravæ cogitationes judicandæ & pœna æterna mulctandæ, sunt in duplici differentia: Quædam deliberate delectantur in malo etiam post intellectus advertentiam: voluntas tamen vel ob pudorem, vel ob timorem, non vult opere externo consummare peccatum, quod in corde concipit, & in quo morose delectatur. Aliæ non solum importunt moralem delectationem, sed adhuc deliberationem voluntariam peccatum opere consummandi, licet de facto illud non consummet, vel quia non potuit, vel quia impedita fuit. Duæ illæ pravæ cogitationes sunt de suo genere peccata lethalia, & æterna pœna dignæ. De secundis cogitationibus, quæ ultra delectationem morosam annexam habent voluntatem de facto & opere consummandi, loquitur Tertullianus:

Tert. l. de Pœn. 4. *Quia*

Quia ergo voluntas facti origo est, nam tanto promior ad pœnam est, quanto principalis ad culpam: quanc tunc quidem liberatur, cum aliqua difficultas perpetrationem ejus intercipit. Ipsa enim sibi imputatur, nec excusari poterit per illam perficiendi infelicitatem, operata quod fuerat. Tertulliano arridet D. Augustinus ajens: *Mala voluntas jam sola peccatum est, etiamsi desit effectus, id est si habeat non potestatem*, externo opere consummandi peccatum. Subjungit Tertullianus objectioni occurrens; *Vanissimum est dicere: Volui, nec tamen feci. Atquin perfecre debes, quia vis; aut nec velle, quia nec perficis. Sed ipse conscientia tua confessione pronuntias. Nam si bonum concupiscieres, perfecre gestisses. Porro sicut malum non perficis, ne concupiscere debueras. Quapropter te constituis, crimine adstringeris, quia aut malum voluerit, aut bonum non adimpleveris.* L. de Pœn. 3

L. de Spir. & Anim. c. 31

Dè cogitationibus pravis primi generis, in quibus *nonnisi voluntate delinquitur*; quæ solâ delectatio e morosâ contenta, externũ non desiderat opus, loquitur adhuc Tertullianus: *Adeò quod prohibetur administrare, satis periculosè animus sibi representat, & temere per voluntatem expungit effectum. Cujus voluntatis cum vis tanta sit, cur non solatium sui saturans pro facto, cedat? pro facto ergo plectitur.* De venerea cogitatione loquitur, quasi dicat: Qui alienam concupiscit uxorem, mœchatur in corde suo, imaginatia illius uxoris præsentia, & voluntaria animi oblectatione fruens. Unde cum voluntatis vis tanta sit, ut per ipsam animus imaginario fructu delectetur, pro facto cedat, & pro facto plectitur: quia animus apud semetipsum per voluntatem fecit & adeptus est quod libuit; nimirum moræ delectationis potius & saturatus est solatio; nam quod supereſt, nempe externum peccati opus, non est animi, sed corporis. Itaque *damnabitur, nisi hæc qua sine voluntate operandi; sed tantum cum voluntate animum talibus oblectandi solius cogitationis sentiuntur esse peccata, per Mediatoris gratiam remittantur.* Ex illa propositione D. Augustini subsumit Doctor Angelicus: *sed nullus damnatur nisi pro peccato mortali; ergo consensus in delectationem est peccatum mortale*, quia intellectus plane advertit quid agat, opus esse illicitum probe cognoscit, post intellectus advertentiam, voluntas deliberate consentit; & in pravâ cogitatione delectatur, quæ delectatio morosa dicitur, quia illi post plenam mentis consideratione immoratur, etsi brevissimo tempore, æterna tamè punienda est pœna. Tert. ibid. D. August. l. 12. Trin. 12. 1. 2. q. 74. a. 8.

In foro, in curia humana, non cogitata, sed facta puniuntur. At supremus judex *discretor cogitationum & intentionum cordis*, perverse cogitata longe atrocius punit, quàm judices mortales, gravissima quæque facinora. Ex Magno namque Basilio *cordis peccata subito committuntur; nec indigent tempore, ut externa corporis operationes*; & tamen interminabili puniuntur supplicio. *Quis illam sortem damnatorum non fleat?* Ob vanam & obumbratilem solâ mente deliberam voluptatem; præcipitari in omnium miseriarum abyssum; ob momentaneam delectationem sempiterni exclusi paradisi gaudiis: Ob pravam unam cogitationem igne inextinguibili in æternum Hebr. 4. D. Basil.

D. Augus Serm: 105 de Temp.

torqueri? *Quam lugenda perversitas, ut animam quam Christus suo sanguine redemit, luxuriosus quisq; propter unius momenti delectationem diabolo vendat! Vere nimium plangenda & miseranda conditio, ubi cito præterit quod delectat, & manet sine fine quod cruciat.* Momentaneæ tribulationes pro DEO toleratæ interminabilem gloriæ merentur coronam, ut fatur Apostolus: *Id enim quod in præsenti est momentaneum & leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.* At è converso quod est momentaneum lubricæ cogitationis, lividæ cogitationis, elatæ cogitationis, cupidæ cogitationis, sempiternam cœlestis gloriæ affert jacturam, & æternum tormentorum pondus operatur in nobis: Ut enim ait aureum eloquentiæ flumen, alludens ad verba Apostoli: *Quod momentaneum est & leve delectationis nostræ, æternum ignis ac tormentorum pondus operabitur in nobis.* Et quia per quæ quis peccat per hæc & punietur; (cogitatio cruciabitur vehementissimâ quâdam comprehensione eorum tormentorum in quibus tunc & corpus & animus versabuntur. Et cogitatio dolores acuet, & dolores cogitationes excitabunt. Istic erunt perpetuæ contemplationes eorum, qui dum hic fructuose possent hæc meditari non voluerunt, & qui his utilissimis cogitationibus, tanquàm fœno libidinis uti dedignantur, eas tunc ut crudelissimos carnifices patientur.)

2. Cor. 4

L. de Repar Lapsi. Bellarm: Serm: 3 de pœn. Infer

D. Augustinus ex gravitate pœnæ originalis delicti, pluribus exaggerat & Adami lapsum, & pomi vetiti morsum. *Quinam satis expliceat quantum malum sit, non obedire in re facili, & tanta potestatis imperio, & tanto terrenti supplicio?* Quanto magis est culpandus peccator, qui ob voluptatem delectationis momentum immensum cœli patitur damnum, & interminabile inferni tolerat supplicium? Alia flagitia sectantur mundi honores & dignitates, lucrum & opulentas fortunæ facultates, sensibiles carnis voluptates; at peccator pravis cogitationibus delectatus, pro imaginaria gaudii scelerosi umbra interminabili cœli beatitudine privatur, & nunquam finiendis gehennæ suppliciis mulctatur. protoparens meritò de stultitia culpatur, terrenum paradisum pro pomo cedens: *Diabolus porrigit pomum, & surripit paradisum.* At multò stolidior qui ob voluptatem momento cogitatam, cœlestem vendit paradisum. Tantam stultitiam magnus obplo at Basilius: *O sortem lugendam! post jejunia multa, post durum vitæ genus, post longas ad DEVM preces, post uberes effusas lachrymas, denig, post 20. 30 annorum abstinentiam, ob brevem & imaginariam delectationem, nudum omnibus ac tot laborum mercede privatis reperiri, & similem omnino fieri mercatori cuidam diviti, qui in portu naufragium facit omnium, qua tanto labore & sudore sunt parta.* O sortem lugendam! Seculares virtutum studiosi, post tot annos in bonis operibus consumptos; Sacerdotes & Ecclesiastici, post divinas laudes tanto tempore decantatas; Virgines Deo dicatæ, post conservatam diu angelicâ puritatę; Regulares, post vitam per innumera austeritatis & mortificationis exercitia traductam,

L. 14. Civ 15

D. Bernar Grad. 1. superbiæ. Hom. 21. in Prov.

unica

unica prava cogitatione, momentanea imaginariæ voluptatis delectatione, tot meritorum faciunt jacturam, æternæ felicitatis patiuntur damnum, & acerbissimos & nunquam finiendos gehennæ sustinent cruciatus.

Verum si quis nimium existimet justitiæ rigorem quo momentanea voluptas, vel solâ cogitatione delibata acerbissimas & æternas inferni sustinet pœnas; audiat D. Augustinum hac supra re sic differentem. *Quisquis hujusmodi damnationem, vel nimiam, vel injustam putat, metiri profecto nescit, quanta fuerit iniquitas in peccando.* L. 14. Civ. 15 Pœna etenim debet aptari delicto, delictum verò commensuratur injuriæ DEO factæ. At pravè cogitans, etiam tempore orationis, Deo rejecto, idola colit. (Omnis homo in tempore orationis, quidquid attentus cogitat, hoc pro DEO adorat. Si forum cogitat, forum adorat; si domum fabricare, vel vineam vel agrum colere, ante oculos cordis proposuerit, hoc in illa oratione pro DEO habebit. Taceo de malis & forte turpibus cogitationibus,) quæ longe majorem DEO irrogant offensam. D. Aug. in Ser. Commun: Ser. 31

Nam ut fatur aliorsum D. Augustinus; *Si eligeres in Ecclesia facere adulterium intra ipsos parietes, quid te esset sceleratius? Modo autem tu ipse es templum DEI; Vide quid agas, vide ne offendas templi habitatorem, ne deserat te, & in ruinam vertavis.* Ser. 16. de Ver. Dom. Tuis autem pravis cogitationibus, templi habitatorem offendis, illum à templo suo ejicis, ipsumque templum polluis, & tanquam habitatoris DEI offensor, & templi sibi sacrati corruptor, pœnas meritò luis. *Non scitis vos templum DEI esse; & in vobis Dominum habitare, qui & templo sanciendo, purificandoq; adstualem legem scripsit, si quis templum DEI vitiaverit, vitiabit illum DEVS, Templum enim DEI sanctum est, quod estis vos?* Tert. l. de Pud. 16. Seu ut fatur Apostolus, cujus verba tantillum immutata retulit Tertullianus: *Si quis templum DEI violaverit, disperdet illum DEVS*, æternis damnando gehennæ incendiis. Vide infelix peccator qui fœdis cogitationibus templum DEO dicatũ prophanas, qui templum DEI sanctum corrumpis & vitias, quantis cruciatibus sis in inferno puniendus. 1. Cor. 3.

Domus DEI, cogitatio sapientis. Hanc domum æterna sapientia subit, hanc habitat, in hac suaviter requiescit, & ad bona opera dirigit. (Non potest fieri ut habeat mala facta, qui habet cogitationes bonas: facta enim de cogitationibus procedunt. Nec quisquam aliquid facere, vel ad aliquid faciendum membra movere, nisi primo processerit jussio cogitationis. Quomodo de interiori palatio quidquid jusserit Imperator, per imperium Romanorum emanat: quidquid videtis agi per provincias: quantus motus sit ad unam jussionem Imperatoris intus sedentis, sic & ab unoquoque nostrum; intus est Imperator, in corde sedet: si bonus, bona jubet, & bona fiunt: si malus, mala jubet, & mala fiunt. Cum tibi sedet Christus, quid potest jubere nisi bona? Cum possidet diabolus, quid potest jubere, nisi mala? In tuo autem arbitrio DEUS posuit, cui pares locum; DEO, an diabolo.) Beatus eris si in corde tuo DEUM habueris dominantem; infelix si diabolum in te habueris. Philo Judæus l. de Migrat: Abrahami. D. Aug. l. 50. Homo: 16.

bueris inhabitantem. Domus DEI, cogitatio sapientis; habitaculum dæmonis stulti cogitatio. Ut sis sapiens, & cogitatio tua sit domus, non diaboli, sed DEI, tria debes præstare. 1. Nascentem diaboli suggestionem repellere: *Si diabolus tuum calcaneum observat, tu caput illius observa. Caput illius est initium mala suggestionis, quando incipit mala suggerere, tum repelle antequàm surgat delectatio, & sequatur consensus.* Pharao omnes Hebræorum masculos, vix in lucem editos suffocabat aquis, ne si vitæ fuissent superstites, ei bellum intulissent. *Dum parvus est hostis, interfice: ut ceperit cogitare sordida, statim interfice cogitata,* ne forte si adoleverint, tibi bellum inferant, & afferant mortem: (Et ideò quâcunque horâ mala cogitatio cor tuum tangit, non consentias illi: nec sinas eam in corde tuo manere, sed illicò repelle. In initio cogitationis iniquæ resiste, & fugiet à te. Cogitatio prava delectationem parit, delectatio consensum, consensus actionem, actio consuetudinem, consuetudo necessitatem, necessitas mortem; sicut vipera à filiis suis in utero positis lacerata perimitur: ita nos cogitationes nostræ intra nos nutritæ occidunt.) 2. Serò recogita DEUM cogitationum tuarum inspectorem & judicem. *Nullus vult in publico à meretrice oculari, ita in secreto conscientia, sordidas cogitationes velut immundissimas meretrices, nullus debet suscipere, vel inhabitare permittere.* Respuis Christiane complecti meretricem in conventu populi, quia hominum revereris & formidas oculos: noli pravis cogitationibus in secreto conscientiæ committere adulterium, reverere & pertimesce DEI oculos. *Quales oculi, qui contemplantur cogitationes?* 3. Mentem tuam bonis reple cogitationibus. *Vitare turpes cogitationes non prævalet, qui honestas in se non habet.* Intellectus nequit simul diversa cogitare, ideoq; à pravis cogitationibus est dimovendus, & bonis occupandus. Nam *sicut amor amore vincitur, sic cogitatio cogitatione tollitur. Locum ergo quemin corde libidinosa cogitatio tenebat, castitas occupet.* Mens bonis cogitationibus occupata, habet Spiritum sanctum in se manentem; mens pravis cogitationibus contaminata, patitur in se malignum spiritum inhabitantem. *In cogitatione sua cadit quisque, vel stat. Si bona cogitas, cogitatio tua sancta bona custodit te. Si mala cogitas*, Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum: & auferet se à cogitationibus quæ sunt sine intellectu: *Eritq; templum DEI spelunca diaboli: quoniam quem DEVS deserit, diabolus arripit. Spiritus sanctus suggerit bona & dulcia: spiritus malus mala, & amara, vana, inutilia, & injucunda.* Christiane, vis impedire ne diabolus hospiretur in corde tuo, & ne mens tua pravis repleatur cogitationibus. (Quoties hujusmodi consiliarios improbos & iniquos in unum convenire sentis; non eis consentias, sed illicò exeute te, nunc ad orationem, modò ad operationem; sæpe autem ad meditationem: nec prius cesses, donec illi evanescant. Intuere quomodo Christus stetit in cruce; considera quomodo morieris; vel ubi, vel quando: statue te ante terrificum tribunal tremendi judicis, descende usq; ad infernũ inferiorẽ, & ibi cerne quomodo pro peccatis suis animæ

D. Auguſt in Pſ. 48

D. Hieron Ep. 22. ad Euſtoch: D. Bern. Tract: de Inter. Do: c. 22

D. Aug in Ser: Com Serm. 17

D. Bern: Ep: 42 D. Greg. l. 5 in lib. 1. Reg: c. 14 D. Auguſt: Quæſt 14 in Gen.

D. Bern. Tract: de Inter. Do: c 22 Sap. 1 D. Bern: D. Bern Tract: de Inter: Do: c. 30

puniuntur. Talis etenim cogitatio probatissimum remedium est contra turpes cogitationes.) Ad ingerendas bonas cogitationes multum servit trina recordatio; *scilicet Recordatio professionis propriæ; recordatio gehennæ; recordatio cœlestis patriæ.* Recordatio professionis propriæ, nos stimulat ad cogitationes hominis & Christiani dignas, recordatio gehennæ ingerit timorem qui cum sit initium sapientiæ, parturit bonas cogitationes, & spiritum salutis; recordatio cœlestis patriæ, ad cœlum elevat mentis cogitationes, & cordis affectus: *hæc sæpe cogita. Ibi namque est cogitatio tua, ubi est affectio tua: ibi cor tuum, ubi est desiderium tuum: quoniam illud sapius in cogitatione volumus, cujus amore plus affecti sumus.* Si hujusmodi cogitationes occupant cor tuum, non erit peccato maculatum & sordidum, neq; difforme & horridũ. D Bern. Ser. 68. de Diversis. D Bernar. Tract. de Inter. Do. c. 22

Trina potissimum ratione pulchritudo commendatur à Tertulliano, scilicet *ut felicitas corporis, ut divina plastice accessio, ut animæ aliqua vestis bona.* Duplex est animæ vestis, utraq; decore ornata, una exterior, quæ hominum apparet conspectibus; altera quæ à divinis & angelicis oculis conspicitur: de illa intelligendus est Tertullianus, dum dicit quod corpus decorum & pulchrum est *animæ aliqua vestis bona*: de ista loquitur Christianas alloquens & hortans mulieres: *Vestite vos serico probitatis, byssino sanctitatis, purpura pudicitiæ.* Quanto anima est dignior corpore, tanto major est ejus pulchritudo, de quâ differendum est ex analogia corporeæ venustatis: Tria autem concurrunt ad corporis pulchritudinem, scilicet membrorum integritas, apta partium dispositio, vividus & lucidus color, eadem ad animæ pulchritudinem desiderantur: debet enim esse, 1. integrata: 2. ordinata: 3. colorata. II. PARS. Lib. 1 de Cult. Fœm. Lib. 1. de Cult. Fœm.

1. Christus Dominus *pulchra documenta præmittens*, docet virtutum integritatem ad decorem animæ pertinere, non secus ac membrorum integritas ad corporis pulchritudinem requiritur: Unde in lege Mosaica à sacrificiis arcebantur illi quibus vel deerat aliquod corporis membrum vel impositum & vitiatum erat. *Nec accedet ad ministerium DEI: si cæcus fuerit, si claudus, si parvo, vel grandi, vel torto naso, si fracto pede, si manu, si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si jugem scabiem, si impetiginem in corpore, vel hernioſus.* In novo quoque Testamento, jure canonico, ab aris, & sacris arcentur qui monstruosi sunt, & informi corpore, qui manu mutili, qui vel utroque, vel etiam altero oculo male capti, vel alio affecti vitio, quod & corpori enorme, & aris sit indecens & absonum. Sane quemadmodum est turpe pecus mutilum, turpis sine frondibus arbor, & sine flore frutex, & sine crine caput: Ita anima destituta virtutibus & turpata vitiis: quod non ignotavit Plato animam, *effigians intellectualibus formis.* Intellectuales autẽ formæ quibus depingitur anima, vel sunt formæ virtutũ, vel sunt formæ vitiorum; formæ virtutum, decoram animam repræsentant; formæ vitiorũ, turpem illam & deformem ostentant, *pulchram, justitia, & disciplinis Philosophia: deformem verò contrariis artibus.* Pulchritudo homines ad sui amorem allicit: Nam ut divine fatur Plato, *pulchritudo maximè omnium amabilis,* Levit. 21 Can. Illiteratos Dist. 36 Tert. Scor 10 Tert. l. de An. 9 Tert. ibid. Lib. 6 de Republic:

tudo maxime omnium amabilis: quod si pulchritudo corporis, est oculorum voluptas; si quisquam nostrum ea delinitur ac capitur, adeò ut verè dixerit Sinesius, *naturâ omnes formæ ac pulchritudinis desiderio tenemur*, quanto amabilior est animæ pulchritudo venustata virtutibus, ut enim ait Romanæ eloquentiæ princeps: *Virtute nihil amabilius, quippe cum propter virtutem eos etiam, quos nunquam vidimus, amamus;* & ne sacris misceamus prophana, sacer sponsus sponsam de pulchritudine amabilem prædicat: *Quàm pulchra es & quàm decora charissima in deliciis:* In Hebræo habetur: *Quantopere pulchruisti, quantopere dulcuisti amor in deliciis.* Aquila legit: *Amor, filia deliciarum:* Septuaginta vertunt: *Quàm pulchra es, & quàm suavis facta es, charitas in deliciis:* Sed unde sponsæ tanta pulchritudo, tanta amabilitas, tanta dulcedo, ut ipsa sit amor, sit charitas in deliciis, sit amor ipse, filia deliciarum? Eam omnem à gratiâ, à virtute audies derivari. Quæ adeò est pulchra & amabilis, ut ejus specie & amore captus naturæ genius, & purioris Philosophiæ facile Princeps dicat: *Melius est mori, quàm aliquid facere contra bonum virtutis.*

In Lælio. Cant. 7 Ethic. 3

Ut pulchri udo amorem, ita deformitas odium parit, & quemadmodū animæ, gratiâ & virtutibus decoratæ multum sunt amabiles, ita animæ vitiis & sceleribus turpatæ *abominabiles* fiunt oculis DEI, qui eas nonnisi cum horrore conspicit: *Si quis stigmata in nostrum vultum, & sputa projiciat, qualem nobis horrorem incutiet? in templis quæ manufactis porcos, vel canes, aut Jutum immittat, contra eum valde indignamur, quid faciet DEVS cum in animabus nostris, quæ templa DEI sunt, pejores immittimus cogitationes immundas?* Quot peccata etiam committit peccator, tot immundas belluas ingerit in DEI templū; & quot perpetrat facinora, tot *stigmata delectorii* in mente suâ imprimit, quæ animam abominabilem & DEO odibilem reddunt. Adeò turpe & horrendum Senecæ videbatur peccatum, ut hanc protulerit sententiam aureis literis æternitati consignandam. *Etsi starem homines ignoraturos, & DEVM ignosciturum; tamen adhuc peccare nollem ob ipsam peccati turpitudinem:* & Christianus Ethnico longe irreligiosior DEI justitiam non timet, hominum non veretur oculos, non horret turpitudinem peccati, quod detur hac requisitam ad pulchritudinem dispositionem & proportionem.

Osee 9 Cæsar: Hom: 3 Ter. lib. 4 adv Marc. 9 Tertull: Apol. 10

2. Monstris & portentis naturalium forma turbatur: Monstrum apud Philosophos dicitur & est peccatum naturæ, fitque vel dum deficit aut abundat materia, ut dum proles nascitur cum duobus capitibus, aut duntaxat cum brachio, aut pede: vel cum ordo & dispositio partium corporis pervertitur, ut dum os est ubi deberent esse oculi, & oculi è converso, ubi deberet esse os: quemadmodum corporis ita & animæ suum est monstrum, nimirum peccatum, quod ut ait nonnemo est monstrum naturæ rationalis, destruens proportionem & ordinem necessarium ut animam rationalem & Christianam ducat virtam. Enimvero *omne quod contra naturam est monstri meretur notam: peccemus ergo omnes; peccemus verò etiam elogium sacrilegii in naturæ Dominum & auctorē.*

Tertull: de Cor: Mil: 6

Cor-

Corporis pulchritudo ex debita membrorum disposítione, & proportione resultat, corporis turpitudo & difformitas ex indebita partium dispositione procedit: nihil turpius homine pedes in capite habente & pedibus sursum & capite deorsum ambulante: pulchritudo animæ desumitur ex servato ordine, quo passio rationi obtemperat; ratio DEO, ejusque legi obsequitur, anima deformis efficitur, dum ejusmodi ordo pervertitur. *Non enim est quidquam pulchri, in confuso ordine*; major est autem ordinis perversitas dum caro animæ dominatur, passio rationi, concupiscentia voluntati, quàm si homo incederet pedibus sursum, capite deorsum. *Quidquid legitime, utique juste: & quidquid juste, non utique turpiter agitur.* Ubi servatur apta disposítio à natura, & à DEO indita, ibi servatur justitia: ubi autem est ordo & justitia, ibi apparet non turpitudo, sed venustas: econtra ubi nullus servatur ordo, neque justitia, ibi conspicitur non pulchritudo, sed difformitas: Protoparens decorus formatus à DEO *turpis factus est voluntate*, per inobedientiam pulchritudinem amittendo, quam *DEI præceptis obtemperans posidebat.* Scelerosum Adamum imitantur peccatores, amittentes tum naturalem, tum supernaturalem animæ pulchritudinem: Naturalem quidem; constat enim *vitam earum contrariam humanæ vitæ*, utpote passioni, non rationi conformem. Omnes actiones quæ à passione procedunt, belluam sapiunt, suntque *indecentissimæ ac turpissimæ propter discrepantiam suam naturalem, ad naturam humanam*: supernaturalem etiam dum DEI transgreditur mandata, & acceptam tum in baptismate, tum per pœnitentiam, destruit sanctificantem gratiam: *Omnia vitia & peccata velut impressiones, & signacula diabolicæ turpitudinis.* Quàm difformis facies stigmatibus defigurata, quàm turpis anima tot habens diabolicæ turpitudinis impressiones, quot peccata; & ut verius loquar, *non sunt delicta, sed monstra*; quia tollunt debitam proportionem, & lucidos & vividos gratiæ & charitatis delent colores.

Philo Jud: l. de Opif: Mundi
D Aug: l. 6 de Mus. c. 11
D. Aug. ib.
Tert: l. de An. 32
Guillelm: Par: Tract de vitiis & peccat. c 1
Guillelm. Part: Tract de Morib: c. 9
Tert. l. de Pud: 4

3. Color vividus & nitidus non parum corporis pulchritudinem commendat: neque minus venustatur anima cœlestibus gratiæ & virtutum coloribus: Homines munditiam amantes eam in corpore, in vestibus, in picturis sollicite curant: & cum aliqua imago etiam supra tabulam depicta tantisper contaminatur; *quantis facultatibus æstimavêre ligneas maculas.* Laudanda est equidem munditiæ cura, superfluam tamen & immoderatam ejus sollicitudinem non approbat Tertull. *non supergrediendum ultra, quam simplices & sufficientes munditiæ concupiscunt*, & quod est culpandum magis, peccatores qui in vestibus & picturis munditiam sectantur, eam nullatenus in anima curant, imò suis sceleribus fœdant: efficiunturque *turpes* & difformes.

Tert. l. de Pall. 5
Lib. 1. de Cult. Fœ: 5

Malus pictor Hermogenes *pingit illicite*: quod irrisorie de Hermogene asseverat Tertullianus vere de quovis sceleroso dici potest. Peccator *planè sine lumine dicitur pictor*, ut suam adimpleat picturam tria præstat: 1. Vividos & lucidos gratiæ colores de anima delet, *egressus est à filia Sion*

Tertull. Apol. 6
Ter l. adv Herm. 1
Ter. l. adv Herm. 2
Thren. 1

decor ejus. 2. Denudatam animam gratiæ decore, criminum maculis contaminat: *Maculata es in iniquitate tua coram me, dicit Dominus.* Animam candore & lumine gratiæ privatam, sceleribus turpatam squalida orci nigredine colorat, *denigrata est super carbones facies tua*; anima sic denudata, maculata, denigrata adeò turpis & horrida apparet DEO & Angelis, ut meritò dicat D. Augustin. *Nihil hac pictura ducunt esse ignominiosius, & deformius, & quod minus bonorum possit ferre aspectus, & verum dicunt.* Nec mirum si peccatores deformes & horribiles appareant, quorum deformitas investiganda est ex Christo moriente) corpore mortuo, & diabolo oculis corporis repræsentato.

Jerem. 2

Thren. 4

L. 5. Civ. 20

Christus Dominus *tempestivus decore citra filios hominum* innocens & segregatus à peccatoribus, gratiâ & sanctitate decoratus; quia tamen effectus est hostia pro peccato, & speciem & apparentiam habuit peccatoris delens suo sanguine maculas, & solvens in cruce pro pœna sceleribus debita, ita in sua passione defiguratus est ut videatur amisisse speciem atque decorem. *Vidimus eum, non habebat speciem neque decorem, sed species ejus inhonorata deficiens citra filios hominum.*

Tert. l. 3 adv. Marc. 7

Ter l. adv Jud. 14

Corpus anima informatum & vivificatum pulchrescit: ab illa enim mutuatur motum, colorem & nitorem. Ideò vitam (status innocentiæ) æternæ & cœlestis vitæ similitudinem nuncupat Gregorius Nyssenus: *Haud dubie mors in homine non erat: Nec enim præclarum quiddam fuisset homo, si tristem illum mortis characterem habuisset. Enimvero cum æternæ vitæ simulacrum & similitudo esset, revera pulcher erat hilari vitæ charactere cohonestatus.* Characterem vitæ, characteri mortis opponit Nyssenus. Character vitæ est hilaris, character mortis est tristis; character vitæ confert pulchritudinem, character mortis difformitatem affert, ut ex uno & eodem corpore comprobatur. Nam quamdiu animæ unitur, pulchritudine decoratur, at mox ut ab anima separatur, palleſcit, colorem vividum amittit & difformem efficitur. Ut unio animæ confert corpori decorem, & separatio affert difformitatem, ita anima gratiâ vivificata est miro decore prædita: at per peccatum à gratiâ separatur, & adeò fit difformis, ut de tantâ mutatione obstupescat Jeremias Propheta: (Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, dispersi sunt lapides sanctuarii in capite omnium platearum?) Quomodo autem hoc factum sit belle declarat Magnus Gregorius: *Aurum obscuratur, cum consequentibus iniquitatum tenebris, justitiæ pulchritudo diseritur. Color optimus mutatur, cum splendor innocentiæ in fœditatem vertitur culpæ.*

Hom. 12. in Cant.

Thren 4

L. 3. Mor: 9

Luciferum propriâ manu pinxerat supremus artifex DEUS, eique contulerat eximium naturæ & gratiæ decorem. Pulchros & admirabiles ejus colores refert Ezechiel Propheta: *Tu signaculum similitudinis, plenus sapientiâ, & perfectus decore. Omnis lapis pretiosus operimentum tuum: Sardius, Topazius, Jaspis, Chrysolitus & Onix, & Berillus, Saphirus, & Carbunculus, & Smaragdus; aurum opus decoris tui.* Quid illa tabella pul-

Cap. 28

pulchrius? quid Lucifero vel elegâtius vel augustius excogitari potest? Quidquid terra cœlumque decoris habet, quidquid gemmarum maris, quidquid alicujus pretii universus orbis, id ei omne liberali prodigaque manu videtur contulisse Deus. Attamen Lucifer *excultus omni gloria angelica*, & tanto naturæ & gratiæ fulgens decore, mox ut deliquit, licet angelicæ naturæ non amiserit dignitatem, donorum gratiæ quibus mire decorabatur, perdidit excellentiam: ut ei exprobrat ipsemet Deus; *Cum Cherub posui te in monte sancto Dei: fuisti in medio lapidum igneorum: fuisti invituperabilis in diebus tuis, ex qua dies conditus es donec inventa sunt iniquitates tuæ. De multitudine negotiationis tuæ, promas tuas repleti, & deliquisti*: tuoque delicto, pretiosos gratiæ colores amisisti. Quantam ab uno peccato passus est jacturam Lucifer, quem superbia de pulcherrimo fecit fœdissimum, de angelo multum amabili, & mentis oculis gratioso, dæmonem aspectu horribilem, & fœditatis turpitudine adeo formidolosum & terribilem, ut una ex maximis morientium pœnis sit conspectus & fœditas dæmonis, in aliena mentitaque specie apparentis? Quod si aliqua dæmonis facies, etiam mentita, etiam adultera, & in assumpto corpore, tantum turpitudinis atque horroris habere potest, ut justorum etiam animas in ultima vitæ periodo exterreat, affligat, excruciet; quale & quantum erit præscitorum tormentum, non unum dæmonem, sed omnes in propria specie & difformitate dæmones intuentium? Tale, tam atrox, & immane erit illud supplicium, ut damnati majorem à dæmonum aspectu, quàm ab ignibus angorem patiantur. Tert. l. 2 adv. Marc. 10

Tert. ibid.

At unde supernis mentibus ex sua natura speciosissimis tanta turpitudo, talis horror & fœditas, quam nec humanus oculus valet aspicere, neque damnati poterunt sustinere? Ab uno peccato, à quo derivatur id omne quod est in dæmonibus vitiosum, turpe, truculentum, odibile, horribile. Illa dæmonum turpitudo, fœditatem designat peccatorum, qui ut animadvertit Antistes Parisiensis: *Nominantur Ægyptii, quod est dicere, gens tenebrarum, quoniam lucem gratiæ extinguunt, & mentem obtenebrant: similiter Chaldæi, quod interpretantur quasi dæmones, quoniam similes dæmonum sunt, & diabolicæ turpitudinis characteres seu impressiones imitantur.* Et licet illorum turpitudo & fœditas, (quam cum horrore Deus & Angeli etiam conspiciunt) modo hominibus non appareat, in ultimo tamen judicio Angelorum, dæmonum, & hominum patebit conspectibus. *Mens nostra velut pictor est; in animo, velut in tabula, cogitationes prout vult format. Et sicut pictor quod in obscuro pinxit, postea in medium profert, & deducto velo spectandum proponit; ita post vitæ exitum, corpore velut velo amoto, ea quæ à se in anima seu tabula, picta sunt in occulto, in lucem prodibunt; tunc videre erit animæ tabulam, varia historia refertam, & omnibus in spectaculum propositam; si igitur ex divinis litteris historias, & virtutes conspectæ fuerint, laude dignus judicabitur; si verò turpes & indecoræ, turpibus historiis, monstruosa specie apparuerint, Deus bone! pudore ac confusione pictus dignus judica-*

Tract. de Vitiis & peccat. c. 9

D. Basil. l. de ver. Virgin.

cabitur. Si illa serio recogitarent homines, tam facile peccata non committerent, non amarent in animabus suis, turpitudinem, quam in corporibus aversantur, & in dæmonibus horrent. Teterrima orbis spectra cacodæmones, fœdæ quoque & horribiles imagines peccatorum, *quorum tot sunt venena, quot ingenia, tot pernicies, quot species; tot dolores, quot colores*; tot in inferno patientur dolores, quot delictorum pinxerunt colores, sceleroſe ob turpitudinem hortidi, & ob tetrum odorem fœtidi.

Tert. Scorp. 1

III. PARS

Puto autem naturæ Dominus Deus noſter eſt, qui figuravit hominem, & fructibus rerum appetendis, judicandis, conſequendis, certos in eo ſenſus ordinavit per propria membrorum quodammodo organa: Auditum in auribus ſodit, viſum in oculis accendit, guſtum in ore concluſit, odoratum in naribus ventilavit, contactum in manibus extimavit. Per hæc exterioris hominis adminiſtrantia, munerum divinorum ab anima deducuntur ad ſenſus. Dinumerat Tertullianus quinque ſenſus externos humani corporis, unicuique proprium deſignat objectum: Quatuor aliis ſenſibus prætermiſſis de Odoratu duntaxat diſſerendum eſt. Sedes illius, ſunt nares; objectum verò odor: Ut enim ait D. Bernardus, *odor cum omni facilitate ſuperiora petit, cerebro illabitur, ſenſuum ſedem dum occupat, recreat*. Quia cùm ex ſua natura ſit calidus, cerebri temperat frigus ex humorum abundantia proveniens. Odorum autem tria ſunt genera. Quidam ſunt ſtudioſi, nonnulli voluptuoſi, alii fœtidi. Primos, exhalant virtutes; ſecundos, flores aliaque mundanæ voluptatis odoramenta; tertios, peccata. Odores 1. virtutum ſunt proficui & delectabiles: 2. mundialium voluptatum noxii & deſpicabiles: 3. peccatorum fœtidi & intolerabiles.

Tert. l. de Cor. mil. 5

Ser. 33. in Cant.

L. adv. Jud. 5

1. Manna *cœlum fragrare* aſſeverat Tertullianus: quod verius de virtute dici debet, à qua ineffabiles dimanant odores, miram ſuavitatem & dulcedinem expirantes, præſertim ſi à gratia ſanctificante procedant. *Bona quidem ſunt odoramenta virtutum, & per ſe redolere videntur, ſed cumulatiore gratia fragrant, cùm de unctione ſpiritus ſuavitatis aſpergunter odore.* Hujuſmodi erant ſacræ ſponſæ odores, quos ideo facer ſponſus cunctis præponit aromatibus. (Odor unguentorum tuorum ſuper omnia aromata.) *Etenim qualiacumque aromata fuerint, non mera ſuavitate ſpargunt odorem, niſi cùm in eis ſpiritualis gratia redolent, & redundant unguenta.* En principium à quo dimanat ſuavis ille odor: ecce ſubjectum quod tantam expirat fragrantiam; ſcilicet myrrha, thus, pulvis pigmentarius, ut divini ſponſi conſtat teſtimonio, dum æſtu quodam amoris ſtuporisque pericitus exclamat: *Quæ eſt iſta quæ aſcendit per deſertum ſicut virgula fumi, ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & univerſi pulveris pigmentarii*? Per myrrham quæ innatam habet amaritudinem, denotatur mortificatio, quæ dum domat corpus, animæ confert decorem, ſuavemque emittit odorem, qui in cœlos aſcendens, recreat ſponſum. Per thus ſignificatur oratio, quæ ardenti charitatis igne ſuccenſa ſacram evaporat nebulam inſtar virgulæ fumi, ſeu ut habet Hebræa lectio, *ſicut virgula*

D. Bern. ibid.

Cant. 4 D. Bern. ibid.

Cant. 3

pal-

palma, quæ recto tramite sursum ascendit, nec ullo ventorum, id est, vanitatis & inanis gloriæ afflatu, teste deflecti infringique patitur : (Oratio enim humiliantis se, ipsa nubes penetrat: Vides quomodo ascendit odor incensi? humilis orationis? Ascendit Pharisæus ille in templum ut oraret; sed orationis ejus odor nescivit ascendere:) Unde subjungit Bernardus Pharisæum alloquens. (Duo quædam in oratione tua non tam redolent, quàm fœtent, tumor, & tepor. Tumor est in eo quòd publicano improperas. Tepor, quia omninò nihil rogas. Quomodo enim non tepebit oratio, elationis vento, & inanitate satiata? Pharisæe non oras, sed effers teipsum.) Tandem per pulverem pigmentarium, è variis aromatum generibus compositum, omnium prope virtutum permixtus odor designatur, qui sua fragrantia delinit cœlum, recreat Angelos, Deumque delectat. Bonus odor pœnitentia, quæ peccatorum delet fœtorem : *Bene redolet quod veteris corruptela & peccati ab antiquo inoluit, sub momento delet.* Quod D. Bernardus Magdalenæ declarat exemplo: *Fœtida erat quando accessit ad pedes Jesu. Quantum ipsi fœtebat Simoni, qui præsentia ejus non sustinuit horrorem portare, quàm fœtida, inquam, accessit ad Jesum, & ecce jam in toto mundo, & pœnitentia, & dilectionis, & gratia, quam reportavit, spargitur odor.* Bonus odor misericordiæ, quæ pauperibus largitur eleemosynas, eorumque subvenit egestati: *Quis odor in Ecclesia suavius fragrat odore misericordiæ?* Subjungit D. Bernardus: *Bonum ergo misericordiæ unguentum, quod peccata remittit, prævenit merita, comitatur, accumulat, super omnia fragrat aromata, eo quòd omnis Ecclesia sanctorum, plus misericordia, quàm meritis nititur.* Bonus odor gratiarum actio: ex D. namque Bernardo: *Unguenta sponsæ & unguenta sunt, & odorifera sunt: unguentum, donorum perceptio, odor, de perceptione gratiarum actio.* Bonus odor fama probitatis, virtutibus exemplaribus Deum glorificans, & proximum ad bonum alliciens; nam ut ait D. Bernardus, *bene redolet, qui providet bona coram hominibus, bene olet, per quem Dominus glorificatur coram hominibus.* Refert D. Basilius aucupes quosdam consuevisse columbarum cicurum inficere pennas; odore quodam illis columbis gratissimo, qua pleræque allectæ adducuntur in muscipulam: Christianus suarum virtutum odore perditos & scelerosos ad Christum debet adducere.

Eccles. 39. D. Bern. ibid.

D. Bern.

Epist. 175

Cant. 6

Bonus odor ex præstantibus herbis, vel pretiosis aromatibus exhalatur: quapropter sponsa comparatur areolis aromatum, in quibus relucent amœnitas, venustas, & ordo apte dispositus, vernantium herbarum, & odoratorum florum ex quibus fragrantes exhalantur spiritus: *Odor bonus, fama bona est quæ quisque bonæ vitæ operibus habuit: dum Christi vestigia sequitur, pedes quodammodo ejus, pretiosi unguenti odore perfundit.* Magdalena Domini pedes pretiosis & odoriferis unxit unguentis, ad instar Magdalenæ Christi pedes ungunt Christiani virtutum exempla præbentes. Nam ut ait alio sum Divus Augustinus: *Odor bonus, fama bona est. Qui male vivunt, & Christiani vocantur, injuriam Christo faciunt: de quibus dictum est, quod* per eos nomen Domini blasphe-

D. Aug. l. de Doct. Chr. c. 12.

Tract. 50. in Joan.

ma-

Rom 1 2. Cor. 2 macur. *Per bonos nomen Domini laudatur, audi Apostolum:* (Christi bonus odor sumus in omni loco.) Quasi dicat, Bonam Christi famam verbo & exemplo spargimus in honorem Dei. Talis fuit Apostolorum & Prædicatorum fama, gloria & decus ex virtutum splendore, & bonorum operum luce dimanans: unde sic fantur apud Theophylactum: *Sumus velut acerra regia, & quocumque abierimus, odorem spirituali unguenti circunferimus, cognitionis videlicet Dei bono suffitu in omni loco homines afflamus.* Neque Apostoli & Prædicatores d intarat doctrinæ splendore, & virtutum fama, bonum Christi spirant odorem; sed adhuc cuncti Christiani virtutibus famosi, & bonis exemplis conspicui. Nam ut ait D. Bernardus elucidans istud Canticorum, Ego flos campi & lilium convallium: *Habent mores colores suos, habent & odores: colorem in conscientia, odorem in fama. Colorem operi tuo dat ejus bonitas, & cordis intentio odorem modestiæ & virtutis exemplum. Justus, lilium est in se candidum; sed proximo odoratum: nobis debemus & providemus conscientiam, sed proximo famam.* Tandem bonus odor Christi, passio, crux & martyrium, pro religione, pro fide, pro virtute, pro Deo toleratum. Sicuti enim aromata quo magis conteruntur, eo majorem spirant fragrantiam; ita Christus, Apostoli, Martyres, omnesque Sancti, quo magis persecutionibus & tribulationibus pressi, & quasi contriti fuerunt, eo suaviorem virtutis suæ sparserunt odorem: Unde Christianos in ergastuli detentos, & cruciatibus afflictos, sic consolatur Tertullianus, *Triste illic spirat, sed vos odor estis suavitatis.*

Id est Thuribulum.

Lib. ad Mart. a

Subjungit Apostolus: Christi bonus odor, *aliis quidem odor mortis in mortem; aliis autem vitæ in vitam.* Est Hebraismus, *odor mortis in mortem*; id est, odor mortifer, ad mortem inducens, *odor vitæ in vitam*, id est, odor vitalis vitam afferens. Quod intelligit D. Augustinus tum de prædicatoribus, tum de auditoribus. Christi doctrina & religio est odor vitæ in vitam, prædicatoribus qui veritatem docent, & doctrinam suam opere & exemplo adimplent: odor verò mortis in mortem, iis vel qui errores prædicando & docendo disseminant, vel qui vera dicendo, vitam ducunt cõtrariam doctrinæ quam prædicant. Prædicatorum adhuc doctrina, exemplo & virtute auctorata, est odor vitæ in vitam, iis qui ex ea vel vitia deserunt; vel virtutes ad praxim rediguntur; odor verò mortis in mortem, iis qui ex ea meliores non fiunt. *Bonus Christi odor, est prædicatio veritatis, quo odore vitam capit, qui Evangelio bonis moribus servit, mortem autem incurrit omnis, qui ab iis quæ bene loquitur, vita dissentit. Quæ conditio & auditores constringit, cùm recta prædicatio ab his per incredulitatem auditur in mortem, ab aliis per fidem, suscipitur in salutem.* Fragrantia enim & fama vitæ, prædicationes & conversationes Apostolorum bonis aspirabat vitam, improbis mortem: quia illi annuntiatam veritatem recipiebant, exhibitæ virtutis sequebantur exemplum: isti verò tantum veritatis lumen, & sanctitatis fulgorem non ferentes, in sua infidelitate, improbitate, invidia, odiove, sese magis obfirmabant. Et ut fatur ex Nysseno Oecumenius, (sicut fragrantia unguenti, columbam vegetat, scarabæum necat; & si-

L. de Ver. Innoc. c. 31

cut

cut lumen solis oculos sanos recreat, debiles offendit; ignis aurum purgat, stipulam absumit; Christus malis in ruinam, bonis in resurrectionem. Eucharistia mors malis, vita bonis; sic Apostoli & probi Christiani vera docentes, bona exempla præbentes; mala constanter pro Dei amore patientes, sunt bonis odor vitæ, malis verò odor mortis. cujusmodi sunt molles & delicatuli Christiani qui mundanos & contemptibiles voluptatis sectantur odores.

2. Christianus sic apud Tertullianum loquitur: *Canales non odoro.* Canales hujusmodi auctore Festo dicebantur *forenses*; quod consisterent circa canales fori, nō quidem ubi reddebatur justitia, sed in quo mercimonia, præsertim flores, vendebantur & emebantur, ad oblectandum visum & odorē. L. de Pall. s.

Nam *quis fructus ex floribus? Aut odor, aut color, aut pariter utrumque. Qui erūt sensus, colorū & odoris? Visus & odoratus. Istos sensus, quæ membra sortita sunt, oculi & nares?* Gentiles forum frequentabant in quo vendebantur flores, ut ex eorum conspectu & odoratu recrearent oculos & nares. Christiani ècōtra mundi deliciis & voluptatibus mortui, nec florum conspiciebant decorem, nec suavem afflabant odorem, nec alia odoramenta sectabantur, quibus inungitur corpus, vel aspergitur vestis, vel in cella inceditur, vel aliunde captatur fragrantiæ voluptas: quam ejiciendam è moribus censuerunt: 1. quia verus odor quem fragrare & afflare debet Christianus, est odor virtutis. Tert. l. de Cor. mil 4

Quod præfiguratum vult D. Ambrosius in Jacobo adeo suavem redolen e fragrantiam, ut ea delibutus pater ejus Isaac exclamaverit: *Ecce odor filii mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus.* Hæc autem fragrantia, nō tam procedebat à vestibus, quas indulgens mater unguentis probe imbuerat, quam à sanctitate & virtutibus quibus delibuta erat Jacobi anima. *Nō vitium, aut ficum patriarcha olebat, aut frugem; sed virtutum spirabat gratiam.* 2. Quia res frivola & vana est odor, & par levibus fumis, quos aura spargit aut dissipat. At *gloria vana & stupora ta, non congruit professoribus humilitatis ex præscriptu Dei.* 3. Fidelis non debet odorum prosequi fragrantiam postquam Christus calvariæ tetros passus est odores, nec mulier Christiana ambire ferta ex *laurea & myrtho, & olea, & illustri aliqua fronde, & quod magis usus est, cētenariis rosis, & utriuque lilio & omnibus violis* confecta, cùm Christus sextum detulerit non ex floribus, sed ex spinis & tribulis contextum: *Christus Jesus, quale oro te, sertum pro utroque sexu subiit? ex spinis opinor & tribulis, in figuram delictorum, quæ nobis protulit terra carnis.* 4. Quia Christiani denotantur passionibus, erudiunturq; ad tormenta pro Christo toleranda, *abdicatione voluptatum.* Fragrantia autem quæ ex floribus aliisque odoramentis captatur, nihil aliud est quàm mollis narium voluptas, Christiani eam non abdicantes non sunt satis dispositi ad persecutiones pro fide & Christo constanter perferendas. *Discutienda sunt delicia, quarum mollitia & fluxu fidei virtus effeminari potest. Cæterum nescio an manus spatalio circundari solita, in duritiam catena stupescere sustineat; nescio an crus periscelio lætatum in nervum se patiatur ar-* Gen. 27 D. Ambr. l. 3 in Exam. c. vlt. Tert. l 2 de Cult. Fæm. 3 Tert. l. de Cor. Mil. 14 Tert. ib. Tert. l. de Spect. 1 Tert. l 2 de Cult. Fæm. 13

ctari. Nescio an nares blandis assuetæ odoribus, fœtidum carceris sustineant odorem. Spathalium est muliebre ornamentum, quod deliciari significat; periscilide sive periscelio exornabantur crura veluti biæ. 5. Quia mollem illâ fragrantiæ voluptatem Scriptura sacra incusat, in eamque Amos Propheta maledictionem vibrat. *Va, qui estu unguento optimo delibuti.* Seu, ut legit ex Hebræo D. Hieronymus, *excellentia unguentorum delibuti.* Ut autem animadvertit Tertullianus, *Va, constat imprecationis & comminationis inclamationem intelligendam, & irato & offenso deputandam.* 7. Quia afflata illa odorum suavitas est *Afflatio illecebræ* animum emolliens & effœminans, & ad lasciviam inducens; unde Martialis:

Amos 6

L. 4. adv. Marc. 41

Tert. l. de Cor. Mil. 14

Posthume non bene olet, qui bene semper olet:

insinuans eum de pudicitia esse suspectum, qui peregrino semper odore, pudendi morbi moliebatur dissipare fœtorem. Etenim *luxuriosi hominis, vel potius non hominis est olere unguentum.* Verũ quantumvis odorum blandimenta, Christianam religionem dedeceant, & lasciviã sapiant, illa plures curiose fectantur, aliis q; eorum consulunt usum. *Utere floribus visu & odoratu, quorum sensuum fructus est. Utere per oculos & nares quorum sensuũ membra sunt. Substantia tibi à Deo tradita est, habitus à sæculo. Quãquã nec habitus extraordinarius ordinario usui obstrepit. Hoc sint tibi flores, & inserti, & innexi, & in filo, & in scirpo, quòd liberi, quòd soluti: Spectaculi scilicet, & spiraculi.* Confice ex illis serta, *ut plures simul portes, ut omnibus pariter utaris,* & quasi nõ sufficiat in capite habere flores. *Jam verò & in sinum conde si tanta munditia est: in lectulũ sparge, si tanta mollitia est: & in poculum crede, si tanta innocentia est: quot modu fruere, quot & sentis.* Fuse refert Tertullianus molles florum odores contemptibiles, restant examinandi fœtidi & intolerabiles delictorum odores.

D. Ambr. in c. 7. Luc.

Tert. l. de Cor. mil. 4

Tert. l. de Idol. 11

3. *Quo ore Christianus thurarius, si per templa transibit, fumantes aras despuet, & exsufflabit?* Peccator non fumantes idolorum aras exsufflat, sed fœdum idololatriæ spargit odorem, *& nunc fere sine idolo opus idololatriæ, incendiũ odorum perpetratur.* Omne mortale delictum idololatriam sapit, & adeo tetrissimum spirat odorem, ut ad eum denotandũ fœdissimarum rerum nõ sufficiant maleolentiæ. Joel peccatores comparat jumentis stercore foeditatis & fœtidis. *Computruerunt jumenta in stercore suo.* Isaias confert cũ vulnere putrido absque medicamine à quo sanies fluit. *Vulnus & livor; & plaga tumens, non est circumligata; nec curata medicamine, neque fota oleo.* Ut autẽ ait Parisiensis Anistes: *Quemadmodum ulcera si semper sordidi sunt, semper inquinant semper fœtidi.* Ita anima sceleribus ulcerata est putens & fœtida. Quod de semetipso fatetur David; *Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ.* Septuaginta vertunt: *Fœtuerunt vibices seu livores;* qui insita plaga non sine tumore & sanguinis aggregatione fiunt. Coacervatam saniem & putorẽ emittunt, tetrissimum odorem spirant, *qualia solent exanimata cadavera pati,* ait Cassiodorus. Cadaver adeo est putridum & male olens, ut uxor nequeat tolerare fœtorem corporis mariti, nec filius parentis, nec servus Domini.

Joel. 1 Isa. 1

Tract. de Vitiis & peccat. c. 9.

Psal 37

Hu-

Hujusmodi cadavera ejiciuntur è domo, intra terræ viscera sepeliuntur, ne suæ putredine aerem inficiant, & vivētibus mortem afferant. *Quod est anima corpori, hoc est animæ Christus. Sine anima corpus non vivit, non vivit anima sine Christo: recedente anima, mox corpori fœtor, corruptio, putredo, vermis, cinis, horror, & omnia visu detestanda succedunt: discedente Deo, confestim venit in animam peccatorum fœtor, corruptio criminum, vitiorum putredo, conscientiæ vermis, vanitatum cinis, infidelitatis horror.* Quod in semetipso recognoscit D. Augustinus: *Ego cadaver putridum, esca vermium, vas fœtidum, cibus ignium:* & quod est adhuc horribilius, anima peccatrix est *cadavere pejor* & fœtidior. Ut enim experientia constat, & Philosophia docet, *Optimi corruptio pessima.* Quo enim creatura est perfectior, eo privatio pejor, & corruptio horribilior: Pomum corruptum est fœtidius ligno putrido; corpus jumenti mortui est putridius pomo corrupto; cadaver hominis male olet magis quàm cadaver pecoris, & anima per peccatum mortua est fœtidior quovis corpore mortuo, adeoque tetrum redolet odorem, ut vix eam justi, angeli, imo & Deus ipse valeant tolerare.

Chrysol. ser. 19

Solil.

D Bern. Tract. de Inter. Dom, c. 20

Qui habet sanum olfactum animæ, sentit quomodo puteant peccata. Adeo Catharinæ Senensi gravis erat fœtens peccatorum odor, ut dū quis obscœnior & præsertim venereis criminibus sordidatus occurrebat, illico occludebat nares: & cùm quadam die ad eam accessisset nobilis cujusdam concubina, neque fama denigrata, neque inverecundia dehonestata, putentis illius animæ graveolentiā ferre non valens, aversō vultu, verbulo allocuta, sese ex ejus conspectu eripuit. Pater Raimundus qui Catharinæ erat à confessionibus, tam subitanei discessus causam scitcitatus, audivit ab ipsa, tantū ex scelerosa & turpi illa anima erupisse fœtorem, ut nullum sterquilinium eo graviorem exhalare posset; quem ferre non valens, sese ab illius mulieris colloquio subduxerat. Neque minus fœtidi sunt cæteri peccatores, quibus probe competit istud Isaiæ: *Erit pro suavi odore fœtor:* seu ut ex Hebræo legit Vatablus, *Erit pro muscō tabes*, non solum in inferno ubi post resurrectionem & generale judicium, præscitorum corpora putridum & intolerabilem redolebunt odorem, sed etiam in hac vita, ut Judæorum comprobatur exemplo, quos Ammanius Marcellinus *fœtidos Judæos* nuncupat. Ab eo namque tempore, quo Christo intulerunt necem, multis retro annis, tantus exibat fœtor è putidis & abominandis eorum corpotibus, ut fœdo illo indicio ab omnibus cognoscerentur, & velut humani generis pestes fugerentur: & ob hanc causam Marco Aurelio Imperatori fastidio fuerunt & horrori.

D. Aug. in Psal. 37

Cap. 5

Verum si cæterorum peccatorum corpora non male olent, animæ tamen eorum sunt fœtidissimæ; & ut fatur Divus Bernardus, ex peccatis quæ inficiunt animam, *jam sentina redundans, domum omnem intolerabilis fœtore contaminat*, intelligit animam quæ est domus Dei, quandiu sceleribus non est contaminata. Quo sensu Cyrillus Alexandrinus satanam *fœtentem* vocitat, ob criminum maleolentiam. Neque suaviorem redolet odorem anima peccatrix. Legitur enim in vitis Patrum, quòd Angelus

Tract. de Converss. ad Cleric. c. 6.

In cap. 2 Joel.

Lobb.l.3 de peccat. Flagello nono.

in forma corporea itet cum Eremita agens, ad occursum putridi corporis Eremitam obturasse nares, Angelum nequaquam: at cum occurrisset adolescens comptulus, illico Angelus obturavit nares, asseverans vix posse putorem ferre ex illius anima sceleros procedentem.

D.Bern. Tract. de Inter, nom. c. 20

Nec mirum cùm animæ criminosæ fœtorem, nec Deus ipse valeat tolerare. *Tolerabilius enim canis putridus fœtet hominibus, quàm anima peccatrix Deo.* Uti Deus suavem virtutum lætanter afflat odorem; ita tetrum peccatorum odorem respuit. Ex D. Bonaventura *dicitur peccatum fœtor, eo quòd ipsum refugit affectus bene ordinatus:* Dei voluntas quæ est rectissima & bene ordinata, ideoque refugit peccatum. Homines refugientes cadaveris fœtorem obturant nares, avertunt faciem, & quam cito discedunt; Deus quoque divertit oculos ne videat fœtidam animam, & ab illa quantocyus discedit. Profecto *si bene & justè judicas, incomparabiliter graviorem putorem reddunt cogitationes luxuriosæ, quam cloacæ: quia isti fœtores animarum sunt, illi corporis.* Homo à Deo est creatus, à Christo redemptus & gratia sanctificante in baptismo donatus, ut suavem spiret virtutum odorem Angelis Deoque gratissimum. Quandiu in sanctitate persistit quam optime fragrat, gratamque Deo exhibet suaveolentiam: at ubi peccat, non fragrantiam Deo acceptam, sed graveolentiam Deo execrabilem redolet. Quod quàm sit indignum, declarat D. Chrysostomus. *Si non incensum, sed mordacissimus abs te ac graviter olens fumus ascendat, quibus suppliciis dignus eris?* Si quis eo audaciæ ac impudicitiæ prorumperet, ut sacras aras odoribus incensurus, pro fragrantissimo suffitu, massam quamdam sulphuream, aut alias sordes in thuribulum injiceret, tetroque illo odoramento sacras aras incenderet, nonne suspectæ fidei, aut omnino sacrilegus haberetur, & ut talis gravissimè plecteretur? Christiane, Deus te constituit *religionis suæ sacerdotem*, ut ei adoleas virtutis incensum, anima tua est thuribulum quæ immittere debet in cœlum thuris fumum, hoc est sanctæ orationis fragrantiam: at dum es lethali peccato contaminatus impurissimas ponis in thuribulo sordes, quæ putridum efficiunt fumum, tetrumque emittunt odorem Deo execrabilem. Nam ut ipsemet fatur, oratio de anima scelerosa procedens *vanum supplicamentum, execramentum mihi est.*

Cæsar. Hom. 6

Hom. 74 in Matth.

Tert. l. de Res. 9.

Tert. l. adv. Jud. 5

Christiane, vis redolere non execrabilem, sed acceptum Deo odorem? Stude ut in anima tua ponantur non sulphureæ sordes, sed suavia aromata. Vasa profecto si bene vel male olent, id accipiunt ab unguentis & fumosis odoribus, qui in illis reconduntur. Ut bene oleas, tria tibi præstanda sunt. 1. Divinam expostulare gratiam, *rogans ipsum dulcissimum Jesum, ut sui odoris dulcissima fragrantia, cor tuum dignetur aspirare.* 2. Immittere in animæ tuæ vasculum, myrrham pœnitentiæ salutaris, quæ illam emundet à corruptione peccati. Nam *ubi Jesus solvit, & remissionis infundis unguentum, statim à facie ejus fugit omnis fœtor antiquæ putredinis; Quis enim retractabit, quod non imputat Dominus? Quis tenebit errata, quæ ipse re-*

D.Bern. Tract. de Pass. Dom. c. 43

D Bern. ser. 33. in Cant.

remittit? non potest male olere, quod ipse abolet in sacramento Pœnitentiæ, sacerdotum ministerio, quibus absolvendi peccatores, & dimittendi peccata, dedit potestatem. 3. Per pœnitentiam à delictis emundatus, & gratia sanctificatus, odorificum Christi sume corpus quod *solet ipsum fugare fœtorem*, & odorem conferre suavissimum; Fabulantur Gentiles Jovem in Cretæ Insula educatum, afflâsse *jucundissimum nutricis suæ odorem*. Jovis nutrix fuit capra Amalthea, altero cornu Ambrosiam, altero verò illi Nectar infundens. Non fabulosè, sed vere corpus Christi in Eucharistia contentum omne delectamentum, in se continet, & cœlestem redolet fragrantiam, quæ probos attrahit Christianos currentes in odorem unguentorũ illius. (Odorantur enim & odoratum sequuntur JESUM, imitantes bestiam quandam, quæ odore cocti panis & recentis, ita delectatur, ut ubicunque illum senserit, illum sequatur etiam usque ad interitum. Ecce ipso teste *panis vivus qui de cœlo descendit*, decoctus duplici igne, charitatis & passionis, odorem suum longe lateque dispergit. Quis hunc non sequatur? Sequitur irrationalis bestia odorem panis cocti & consumendi: nõ sequitur homo rationalis, odorem panis Angelorum bis cocti? Homo stultior est quàm bestia; qui illius odoriferi panis odorem non intelligit & honorem.) Quapropter fratres ut suavem spiremus odorem, *Christi odore delectemur, unguentis charismatum ejus foveamur, pane cœlesti, id est corpore suo purissimo confortemur; ut corpus ejus edentes, sanguinemq; pro salute nostra effusum, in nostram salutem bibentes* simus participes suavissimi ejus odoris quo fragrat cœlum.

D. Bernar ibid. Tert Apol 25

D. Bernar Tract de Passe 41 Joan 6

D. Bernar. ibid.

CONCIO SEXTA.

HOmo refert in semetipso *humilitatis suæ sarcinam*; non solum ob corporis dolores, animæ mœrores, & vitæ miserias quibus obnoxius est: sed præsertim ob peccâdi fragilitatẽ: *Solus enim Deus sine peccato, & solus homo sine peccato Christus*. Tertulliano astrictis Clemens Alexandr. ait: *Nihil omnino peccare, proprium est Dei*, utpote per suam essentiã impeccabilis, quia est ipsamet essentialis sanctitas; at homo qui originalem contraxit culpam, *sine culpa in mundo esse non potuit, qui in mundũ cum culpa venit*. Beatissima Virgo est quidẽ impeccabilis, non essentialiter, sed ex privilegio, toto vitæ suæ tempore fuit in mundo sine ullo etiam peccato veniali, quia in mundum venit ablq; culpâ originali: *Hac ergo virgine excepta si omnes illos Sanctos & Sanctas cum hic viverent congregare possemus, & interrogare utrum essent sine peccato? Nonne una voce clamâssent: Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est?* Nam ut docet Ecclesiasticus, *Non est homo justus in terra, qui faciat bonum & non peccet*. Abelem justum in exemplum prodit D. Aug. (Abel

Tert. l. de Cor. Mil. 14 Tert. l. de An. 41 L. 1. Pæd. 2 D. Greg. hom: 39 in Evang. D. Aug liq de Nat. & Grat. c. 36 1. Joan. 18 Cap 7 Lib. de Nat. & Grat. c. 38

quamvis meritò justus appellatus est, paulò immoderatius aliquando risit, vel animi remissione jocatus est, vel vidit aliquid ad concupiscendum, vel aliquando immoderatius poma decerpsit, vel plusculo cibo crudior fuit, vel cum oraret cogitavit aliquid; unde ejus in aliud evocaretur intentio, & quoties illa & similia subrepserint.) Idem de cæteris Justis novi Testamenti asseverat D. Augustinus: (Nullus in Ecclesia rectè posset ordinari minister, si dixisset Apostolus: Si quis sine peccato, ubi ait sine crimine est. Aut si dixisset, nullum peccatum habentes, ubi ait nullum crimen habentes. Multi quidem baptizati sunt sine crimine, sine peccato autem in hac vita neminem dixerim, quantalibet Pelagiani, quia hæc dicimus adversum nos inflentur, & dirumpantur insania. Non quia peccati aliquid remaneat quod in baptismate non remittatur, sed quia in nobis in hujus vitæ infirmitate manentibus quotidie fieri non quiescunt, qui fideliter orantibus, & misericorditer operantibus, quotidie remittantur.) Quapropter perfecti quique justi, suæ humilitatis & infirmitatis conscii, sibi dimitti debita quotidie deprecantur, hanc orationem fundentes ex præcepto Christi, *Sciebat Dominus se solum sine delicto esse. Docet itaq; petamus dimitti nobis debita nostra:* & hoc non in aliena, sed in propria persona, postulamus, ut definit Concilium Milevitanum contra pelagianos, volentes peccata omnia etiam venialia sine gratiâ Christi solis naturæ viribus posse vitari. Contrarium tanquàm de fide certum definitum est à Tridentino: *Si quis hominem justificatum dixerit posse in tota vita peccata omnia etiam venialia vitare, nisi ex speciali privilegio, quemadmodum de B. Virgine tenet Ecclesia, anathema sit.*

L. 1. cont: duas Epist. Pelag. 14

Tert. l. de Orat: 7

Can. 6

Sess: 6. Can: 23

Ubi tria animadvertenda sunt: 1. Cum comuni gratiæ auxilio, posse justũ toram sine crimine & lethali peccato transigere vitam. Quo sensu ex mente Tertulliani. *Christianus nullius criminis nomen est.* Quod confirmat D. Augustinus discriminando crimen à peccato: *Quia peccatum est omne crimen, non idò crimen est etiam omne peccatum. Itaq; sanctorum hominum vitam, quàm diu in hac morte vivitur, inveniri posse dicimus sine crimine; peccatum autem si dixerimus, quia non habemus, nosmetipsos seducimus.* 2. Ab que speciali gratiæ auxilio posse justum carere ad tempus omni omnino peccato, ut v. g. cum baptizatur, cum de omnibus ex toto corde conteritur & confitetur, cum indulgentiam plenariam consequitur: sed non per totam vitam, neque eã ad

Apol. 2 Enchir. c. 64 1. Joann

D. Aug. l. 1 de Nat. & Grat. c. 33

longum tempus, sed continuè ab omni peccato veniali. *Illud quod dicunt sine ullo peccato aliquos homines jam ratione propriæ voluntatis utentes, in hoc sæculo vixisse, vel vivere, optandum est ut fiat; conandum est, ut fiat; supplicandum est, ut fiat: non tamen quasi factum fuerit confidendum est.* Ratio est, quia concupiscentia q â rapimur ad illicita, remanet post baptismum, & auxilium gratiæ quod DEUS ordinarie confert non tollit concupiscentiam, ac proinde non impedit motus illicitos rationem prævenientes. 3. *Non autem quia dico quod non possumus hic esse sine peccato, homicidia facere debemus, aut adulteria vel cætera mortifera peccata, qua uno ictu perimunt.*

D. Aug. Ser: 29. de Ver. Apost

Talia

Talia non facit bona fidei, & spei Christianus. Neque adhuc peccata venialia potissimum quæ fiunt ex deliberatione. *Quis enim dicat esse peccandum, etiamsi aliud sit damnabile, aliud veniale peccatum?* Quia ut acute fatur Tertullianus; *Nulla est necessitas delinquendi, ubi necessitas est non delinquendi.* Plurima sunt, sed præsertim tria, quæ arcere debent Christianos, à peccato veniali: scilicet quia peccatum veniale est, 1. DEO injuriosum: 2. homini damnosum: 3. valde periculosum. D. Augustl. conc. Mendac. c 18 Lib. de Cor. Mil. 14

Peccatum veniale, quod, ut fatur Tertull. *veniat de offensa* tribus modis dicitur: scilicet ab eventu, à causa, & à materiâ: Veniale *ab eventu* illud est, quod jam confectum est veniam: & veniale hoc modo est quid commune tum peccatis mortalibus per pœnitentiam & confessionem dimissis, tum *levioribus delictis veniam ab Episcopo* consecutis. Loquitur de benedictione Episcopali, quæ inter sacramentalia solet dinumerari. Veniale *à causa* illud est quod in se habet aliquâ veniæ causam, non quod non puniatur, sed quod minus puniatur; *qua casu aut necessitatis, aut ignorantia deputatur.* Peccatū enim ex ignorantiâ vel infirmitate, minus est puniendum quàm peccatum ex maliuâ. Quo sensu adhuc veniale ex causâ cōmune est, tum magnis tum parvis peccatis: dantur enim lethalia & venialia, ex ignorantiâ & infirmitate. Veniale *ex materia* est illud, quod quantū est ex se nō excludit veniam, quo sensu peccatū veniale proprie sumptū, de quo in præsentiarum est sermo discriminatur à mortali: quod quantū est ex se, veniam excludit, æternamq; meretur pœnam. Veniale autem ex se pœnam non meretur æternam: quanto minus vitari potest *tanto ignoscibile videri potest. difficilium enim facilis est venia.* I. PARS. Tert. l. de vel. Virg. 18 Tert. l. de Pœn. 3 Ter. l. ad Uxor. 1

Inde redarguendi sunt Lutherani & Calvinistæ; Catholicam rejicientes distinctionem peccati in mortale & veniale: *Dicantur alia magna, alia parva esse peccata, quia verum; nec auscultandum est Stoicis, qui omnia paria esse contendunt.* Præfatam à Catholicis usurpatam. *Distinctionem delictorum Joannes commendavit, quod sint quadam delicta quotidiana incursionis, quibus omnes sumus obnoxii. Cui enim non accidit, aut non irasci iniquè, & ultra solitos casum; aut & manum immittere, aut facile maledicere, aut temere jurare, aut fidem pacti destruere, aut verecundia, aut necessitate mentiri? In negotiis, in officiis, in quæstu, in victu, in visu, in auditu, quanta testamur, ut si nulla sit venia istorum, nemini salus competat. Sunt autem & contraria istis, ut graviora & exitiosa quæ veniam non capiant, homicidium, fraus, negatio. blasphemia, utique & mœchia & fornicatio, & si qua alia violatio templi DEI.* Plura refert Tertullianus peccata, quæ ex se merentur veniā, neq; inter mirabili sunt pœna mulctanda. Multa etiā dinumerat peccata mortalia, quæ non sunt veniā digna, sed æternā merentur in inferno pœnā. D. quoq; Augustt. distinctionē peccati in mortale & veniale ab enumeratione demonstrat: (Capitalia peccata sunt, sacrilegiū, homicidium, adulterium, furtū, rapina, superbia, invidia, avaritia, & si longo tempore teneatur iracundia, & ebrietas si assidua sit, in eorum numero com- D. Aug. l. de Mendac. c 15 Tert. l. de Pud. 19 Ser. 4. 1. de Sanctis

computantur. Quæ autem sunt minuta peccata, licet omnibus nota sint, tamen quia longum est ut omnia replicentur, opus est ut ex eis vel aliqua nominemus. Quoties aliquis in cibo aut in potu plus accipit quàm necesse est; quoties loquitur plus quàm oportet; quoties pauperem importuna loquentem exasperat, ad minuta peccata noverit pertinere: si plus uxorem, aut proximum, aut filium, aut servum exasperaverit quam oportet: si amplius fuerit blanditus quàm oportet: si cuiquam majori personæ aut ex voluntate, aut ex necessitate adulari voluerit: sese aut in Ecclesia aut extra Ecclesiam fabulis otiosis, de quibus in die judicii ratio reddenda est, occupaverit: si dum incaute juramus, & cum omni facilitate vel temeritate maledicimus, & si temere aliquid suspicamur. Hæc enim & his similia ad minuta peccata pertinere non dubium est.)

Lib. 1. de Serm: Dn. in Mont. c. 23

Ex D. adhuc Augustino *peccata gradus habent*, ut patet non solum in mortalibus, quorum quædam sunt aliis graviora, sed etiam in venialibus, quorum quædam sunt ex indeliberatione actus, ut motus iracundiæ rationis prævenientes advertentiam; quædam ex genere suo venialia quæ fiunt cum cognitione mentis, & deliberatione voluntatis, sed malitia eorum ex objecto desumpta est levissima, neque gravi præcepto prohibita; ut verbum adulatorium, vel irrisorium in re parvi momenti quæ cum drachma perdita comparat Tertull: *Licet esse aliqua delicta pro ipsius drachmæ modulo ac pondere mediocria.* Tandē quædam ex materia quæ quidem ex genere suo sunt mortalia, gravique præcepto prohibentur, ob parvitatem tamen materiæ sunt venialia, ut furtum unius assis: Istaque peccata ex defectu materiæ, potissimum sunt DEO injuriosa.

L. de Pud. 6

Quod ut melius percipiatur, DEUS potest considerari, tanquàm Dominus, tanquàm Sponsus, & tanquàm DEUS: Dominus summæ auctoritatis, Sponsus infinitæ amabilitatis, DEUS supremæ majestatis. Peccatum autem veniale præsertim ex genere, vel ex materia, est injuriosum 1. summæ Domini auctoritati: 2. infinitæ Sponsi amabilitati: 3. supremæ DEI majestati.

Tert. Apol 34

1. *Augustus Imperii formator, ne dominum quidem dici se volebat: & hoc enim DEI cognomen.* Suum autem dominium DEUS demonstravit legem imponens hominibus qui eum tanquàm Dominum recognoscunt, dum ejus mandatis obtemperabāt. *Quid enim est aliud, esse sub Domino, quam esse sub præcepto?*

D. August. Ser. 34. de Temp.

Inter præcepta divina quædam sunt affirmativa, quæ ad faciendum bonum adstringunt, quædam negativa quæ à malo removent. *In prima itaq; fronte sanctissimæ legis, in primis tabulis cœlestis edicti principalium utriq; delictorum proscriptione signata.* Prohibentur peccata venialia, tum ex materia, tum ex genere suo. Venialia quidē ex materiā, quæ juxtà D. Thomam differunt duntaxat accidentaliterà mortalibus, secundū majorē vel minorē materiæ gravitatē: ita ut quis *pro diversitate materiarū, peccata discernat; ut alterū ab altero levius aut gravius existimet.* Furtū v.g. decem aureorum, & furtum unius assis,

Tert. l. de Pudic. 5

1. 2. q. 72. a 5

Tert. l. de Pœn. 3.

sis, accidentaliter tantummodo differunt, & secundùm gravitatem vel parvitatem materiæ, illud tamen est mortale ob materiæ gravitatem, istud verò veniale ob materiæ parvitatem: Peccata etiam venialia ex genere suo lege divina prohibentur, eaque vitare tenentur Christiani: Neque excusari possunt ab inadvertentiâ rationis, quia fiunt cum cognitione: neque à subreptione & infirmitate voluntatis, quia fiunt cum deliberatione. *Domino enim agnito, ultro spiritus à suo authore respectus, emergit ad notitiam veritatis, & admissus ad Dominica præcepta, ex ipsis etiam eruditur id peccato deputandum, à quo DEVS arceat.* DEUS autem arcet non solum à peccato mortali, sed etiam à veniali deliberato. Tert. l. de Pœn. 3

Ideoque Christianus de præceptis divinis eruditus, probe sciens veniale sive ex genere suo, sive ex materia, esse lege divinâ prohibitum; injuriosus est supremi Domini authoritati dum peccat venialiter: quod intendunt authores qui docent peccatum veniale esse simpliciter contra DEI legem: quia est contra dictamen rectæ rationis: imò & contra ipsam DEI legem, quæ inhibet furtum & mendacium etiam veniale. *Perfecta & sincerissima sanctitatu volens cultores suos facere Salvator, jussit ab iis cautissime etiam minima vitari; scilicet ut quàm pura est pupilla oculi, tam pura esset Christiani hominis vita.* Cui hoc proverbii loco esse voluit, *serva legem meam ut pupillam oculi tui.* Oculus vel minimo pulvisculo turbatur: lex DEI vel minimo peccato deliberate facto offenditur. Christiane, sanctitatis studiose, serva DEI legem sicut pupillam oculi tui, fuge venialia peccata quæ injuriosa sunt auctoritati supremi Domini, & amabilitati sacri sponsi. Durand. Adrian. Vega, Castro, Navar. Salvian. l. 3. de Prov Prov. 7

2. *Teneo meum Christum in nomine Sponsi*, qui Ecclesiæ, quam sibi in Sponsam elegit, tria præstitit. 1. Eam adeò ardenter dilexit, ut pro eâ sese morti tradiderit. 2. Eam ab omni maculâ, suo sanguine mundavit: 3. Hæc omnia præstitit, ut munditiam sollicite conservans, sese exhibeat cœlestis Sponsi amore dignam: *Hæc enim consultata sunt Christi Ecclesiam diligentis, qui se pro ea tradidit uti eam sanctificet, emundans lavacro aquæ in verbo, ut fistat sibi Ecclesiam gloriosam non habentem maculam aut rugam, utiq; post lavacrum; sed sit sancta & sine opprobrio, exinde scilicet sine ruga, ut virgo; sine macula fornicationis, ut sponsa; sine probro vilitatis, ut emundata.* Quod Christus Ecclesiæ in communi, idipsum cuivis animæ Christianæ præstitit in particulari. Eam in sponsam elegit, in baptismo maculis originalis culpæ mundavit, supernaturali gratiæ pulchritudine decoravit. *O felix connubium si non admiserit adulterium!* exclamat Tertullianus. Anima quæ labitur in peccatum mortale cum diabolo adulteratur, neque debitam DEO servat fidem: anima verò quæ abstinet quidem à mortalibus, de venialibus verò nullatenus sollicita est, nō est quidem adultera; sacro tamen displicet sponso: estque injuriosa ejus tum amabilitati; tum amori: Amabilitati, quia licet venialia non sint contra charitatem, sunt tamen præter charitatem, diminuunt ejus fervorem, & aliquatenus elongant à DEO per tepiditatem & torporem: Torpedo ingentem Tert. lib. 4 adv. Marc 11 Tert. l. de pud. 18 Lib. de An. 41

navem sistit in medio cursu, venialia velut remora impediunt ne anima proficiat alacriter in via virtutis: Peccans mortaliter est velut viator qui recedit à via; peccans venialiter non recedit à viâ, sed in ea nimis moratur. Et licet anima duntaxat venialiter peccans non amet alia plus quàm sponsum, neq; ex æquo cum sponso, quia verò illa non amat in ordine ad sponsum, neque actu ad illum refert, quodammodo dividit cor quod totum debetur sponso, qui cum sit *perfectus in omnibus* habeatque amabilitatem infinitam cor expostulat, non dimidiatum, sed integrum. Anima fugiens mortalia, in venialia verò facile & voluntarie labens, assimilatur uxori, quæ adulterium opere non consummat, neque voluntatem habet tale flagitium perpetrandi, displicere tamen Sponso non curat in suis sermonibus, vestibus, conversationibus, actionibus, quibus fidelitatis suæ suspicionem inducit. Anima quæ post promissam DEO in baptismate fidem, post abjuratâ mundi pompam, levi terrenorũ ardet amore, in rebus parvi momenti DEI legem transgreditur, nulloque negotio committit venialia quæ sponso displicere certò cognoscit: de ejus fidelitate dubitatur. *Cavete, fratres, ne quis parva reputet, quamlibet parva scienter delinquere convincatur. Nemò dicat in corde suo, Levia sunt ista, non curo corrigere: non est magnum si in his maneam venialibus minimiq; peccatis. Hæc est enim dilectissimi, impœnitentia, hæc blasphemia in spiritum sanctum blasphemia irremissibilis.* Rigidus est Bernardus adversus eos qui venialia contemnunt, eaque sciente in omni occasione committunt: *Mens DEO dicata sis, caveat minora vitia, ut majora; quia à minimis incipiunt, quæ in maxima proruunt,* & Dei sponsa, quæ in venialibus delectatur, sponso displicet, efficiturque ejus amori injuriosa.

Tert lib. 1 adv. Marc. 24

D Bern. Ser. 1. in Convers: S. Pauli

D. Bern Tract: de ord. Vitæ c. 11

DEI sponsa studeat illi placere, & ut fatur D. Ambrosius, *reddat studii vitam, reddat amori gratiam*, ornans se gratiâ & virtutibus, queis se Sponso amabilem reddat. Peccata venialia sponsæ diminuunt decorem: Uti enim in nostris corporibus duplex splendet nitor, à quo eorum mutuatur pulchritudo: Unus ab interiori dimanat, ab animâ scilicet quæ eis vividum & nitidum communicat colorem: alter ab exteriori procedit, nimirum à lumine, quod nativum illustrat nitorem, & splendidum reddit: ita anima sancta duplici coruscat splendore: Unus est internus, nempe gratia habitualis & sanctificans: Alter externus, nempe actualis gratia mentem illuminans & ad bene operandum excitans. Peccata venialia non tollunt internum sponsæ splendorem, sed externum auferunt nitorem, eamque minus sponso amabilem & gratam reddunt: Quare Richardus à Sancto Laurentio elucidans istud Sponsæ: (Pessulum ostii mei aperui) sic fatur: (Negligentias caverit, quæ offensam provocare potuerunt: in locutione scilicet inutili vel cogitatione, in commodo corporali vel libertate vaga, quæ per pessulum, id est terram intelligi possunt. Sera enim cum parva sit & angusta, latitudinem tamen ostii concludit) & arcet à dilecto, qui sponsam venialibus aliquatenus turpatam, non adeò ardenter diligit: *quibus peccatis licet occidi animam non ire-*

D. Thom 1. 2. q 89. a 3

Cap. 3

credamus, tamen eam velut quibusdam pustulis, & quasi horrida scabie replentia, deformem faciunt, ut eam ad amplexus illius cœlestis Sponsi, vix aut cum grandi confusione venire permittant. D. Aug l. Ser: 41 de Sanct.

Nec mirum si venialia, quæ ut fatur alior sum D. Augustinus, *decus exterminant, & animam inquinant*, ab ejus osculo cœlestem avertunt Sponsum, quia DEI majestati injuriosa sunt. L. 50. Homo 50

3. Deus *perfectæ majestatis* est summo venerandus honore: supremam majestatem inhonorant, & offendunt non solùm *mortalia delicta in DEVM admissa*, sed etiam venialia, præsertim deliberate commissa, sunt injuriosa divinæ majestati: Tum quia divinæ bonitati & sanctitati contraria: Tum quia aliquomodo contra ejus legem, & præter ejus voluntatem: Tum quia DEI offensæ, ut fatur Jacobus: *In multis offendimus omnes*: Tum quia illa DEUS odio habet: *Quoniam cum DEVM grande quid boni consitet esse; utique bono nisi malum non displiceret, quoniam inter contraria sibi, nulla amicitia est.* DEUS autem & peccatum veniale opponuntur ad invicem: DEUS est summa puritas; peccatum veniale, macula quæ animam contaminat: DEUS summa rectitudo; peccatum veniale, deordinatio à regulâ rationis devians: DEUS infinita bonitas, peccatum veniale malitiam saltem secundùm quid infinitam importans. Tert. Apol 24. Tert. l. de Pudic. 22. Cap. 2. Tert. l. de Pœn. 3.

Unde licet veniale comparatum ad mortale, parvum dicatur, relatum tamen ad DEUM quem offendit, non parvum, sed magnum existimandũ est. *An possimus leve aliquid peccatum dicere, quod in DEI contemptum admittitur?* Quia injuria crescit ex dignitate offensi, & vilitate offendentis, *est*q; *ille prudentissimus qui non tam considerat quantitatem imperii, quàm imperantis considerat dignitatem.* Itaque minima injuria DEO facta major est quàm omnis quantum vis magna, facta homini dignissimo, puta Imperatori, aut summo Pontifici: Quod non ignorans D. Bernardus DEUM alloquitur: *Singuli illiciti motus animi mei, sunt quadam in te DEVS meus convitia, ut puta iracundiæ motus in manifestudinem tuam: invidiæ in charitatem; turpitudinis in castitatem: & innumera his similia, quæ de cœnoso lacu prurientis pectoris mei, etiam nunc incessanter ebulliunt, inundantes & impingentes in serenitatem præfulgentis vultus tui.* D. Hieron Ep. 14. ad Celant. D. Hieron Ep. 42. ad Henric. Archiep. Senon.

Neq; solum venialis peccati velut infinita malitia desumitur ex supremâ DEI offensi majestate, & infimâ hominis offendentis vilitate, sed adhuc ex eo quod quamdiu est in anima, cœlestis Hierusalem ingressum, & DEI impedit conspectum: juxta istud Apocalypsis, *Et non intrabit in eam aliquod coinquinatum.* Quare de peccato veniali D. Bernardus intelligit istud Dominicum Petro dictum: *Si non lavero te non habebis partem mecum.* (Aliquid igitur latet quod necessariũ est ad salutem, quando sine eo, nec ipse Petrus partẽ haberet in regno Christi & DEI. Vide enim si non expaverit Petrus ad tantæ cõminationis terrificũ verbũ; si non agnoverit salutare esse mysteriũ, cum respondit: *Domine non tantum pedes, sed & manus, & caput.* Et unde scimus quia ad diCap. 21. Joan. 13. Ser. 1. in Cœn. Dom.

luenda peccata, quæ non sunt ad mortem, ablutio ista pertineat? Ex eo plane quod offerenti manus & caput pariter ad abluendum, responsum est: *Qui lotus est non indiget, nisi ut pedes lavet.* Lotus est qui gravia peccata non habet, cujus *caput* id est intentio, & *manus* id est operatio & conversatio munda est; sed *pedes* qui sunt animæ affectiones, dum in hoc pulvere gradimur, ex toto mundi esse non possunt, quin aliquando vanitati, aliquando voluptati, aut curiositati, plus quàm oportet cedat animus vel ad horam.) Ex his concludit Bernardus: *Verumtamen nemo contemnat, nemo parvipendat. Impossibile est enim cū eis salvari; impossibile est dilui nisi per Christū, & à Christo. Nemo, inquam, perniciosa securitate dormitet, declinans in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis, quoniam (ut audivit Petrus ab ipso) nisi laverit ea Christus, non habebimus partem tum eo.* Adeò gravia videbantur Paulæ Romanæ peccata venialia, torque lachrymis ea expiare nitebatur, *ut illam gravissimorum criminum crederes ream.* Eusebius apud Theodoretum 40. annis unam mentis evagationem gravissime luxit; complures que alii servi DEI vel minima peccata tam gravia existimārunt, ut censuerint omne naturæ bonū potius amittendum, & omne pœnæ malum tolerandum quàm unum committere scienter & libere, veniale peccatum.

D. Hieron Epist. ad Eustoch. Cap. 4

Neque immeritò justi tantopere in levia animad verterunt delicta; quia ut est commune in Theologia effatum, *minimum malum culpæ, toto ordine superat omne malum pœnæ*, id est, est majus malum, quàm omnis pœna; ideò propter nullam pœnam vitandam committendum est; & ut fatur Joannes Gerson: *Potius toleranda esset omnis mors pœnalis, & annihilatio, quam committenda esset quantumlibet parva offensa in DEVM*; id est cuncta Martyrum supplicia potius essent sustinenda, quàm unicum committere veniale peccatū, & satius esset cunctos homines & Angelos annihilari, quàm DEUM minimâ noxâ veniali offendi. Eadem est mens D. Anselmi, quàm facta duplici suppositione declarat; Supponamus imprimis DEUM centum mille creâsse mundos quos unius hominis imperio subdidisset; supponamus deinde existere dæmonem tanta ad destruendum & annihilandum potestate pollentem, quanta DEUS ad creandum & producendum; potentissimus hic dæmon, dicat homini illi tot mundorum Domino: Illicò destruam cunctos mundos tibi traditos, nisi veniale committas delictum, potius illi esset eligenda tot mundorū jactura & destructio, quàm uno veniali delicto DEUM offendere.

De Vit. Solitar. l. 1

Plus audet Nierembergius Doctor asceticus. Si Beatæ Virgini sub crucem dilectissimi Filii delitescenti, & ut loquitur Sanctus Germanus sanguineas lachrymas fundenti, data fuisset optio; num Christum omnibus opprobriis & cruciatibus eripi, & regnantem in cœlis videre vellet, simulque mille mundos nullo damnato salvari; aut in unicum veniale consentire, potius præoptâsset denuò videre filium crucifigi (si citrà culpam fieret) ac longe graviora pati: imò si liceret propriâ manu cla-

vos

vos transfigere,& Jesum suum dilectum præ filiis hominum, amantissima Mater morte crudelissima trucidare , ut olim Abraham Isaacum suum, quam minimam noxam admistere.

Subjungit: Annon summo solatio fuisset Virgini,& Redemptori nostro, si quis ea charitate exarsisset,ut dum ad mortem pergeret, suis ipse humeris crucem Christi subiisset, se illi subtituisset, ut in eadem pro Domino suo mortem obiret,& omnes cruciatus pateretur: hoc tamen indubitatum est majus solatium tali filio, ac matri fore, ut vel minimum veniale evitaret, quam nobilissimos illos charitatis exercere actus. Computa jam, an parum sit,quod præponderat tanto obsequio,nobilissimis virtutum actibus, imo vel gratiæ & sanctitati omnium hominum & Angelorum.Hæc precor memori in mente repone.

Urget adhuc. Si potestas optioque daretur, aut venialem noxam admittendi,qua Deus offenditur,aut in æternum omnia inferorum supplicia perpetiendi,omnibusq; cœli deliciis carendi, ex rectæ rationis dictamine, posterius præeligendum esset.Hic sensus & consensus est omnium (qui rectissimo judicio pollent)cœlitum: qui de facto omni gloria quâ perfruuntur, se privari , summaque cum alacritate ad inferos se præcipitari paterentur, potius quàm vel minimum veniale in se admitterent. Quis post hæc leve exist imabit veniale peccatum ? *Cavete,ne quis parva reputet,quamlibet parva scienter delinquere convincatur.* Estne parvum illud peccatum quod augmento gratiarum privat,ardorem charitatis refrigerat,& in via perfectionis retardat? Estne parvum illud peccatum , per quod suprema Dei majestas offenditur: *Leve nunquam est,Deum etiam in exiguo contemnere,qui non tantùm ad qualitatem respicit,sed ad personæ contemptum.* Estne parvum illud peccatum pro quo satisfacere non potest homo, & Christus suum sanguinem fudit? Et ut concludam cum D.Hieronymo: *Tu ne leve dixeris ,in quo offenditur Christus;unde ad judicium pertrahi habes , cùm horrendum sit incidere in manus Dei viventis.* Tu ne leve dixeris peccatum quod multiplici pœna mulctatur. D.Bern. ser. 1.de Convers. S.Paul. D.Hier.

Nihil adeo ostentat peccati venialis gravitatem , quàm animadversio qua illud odit,& pœna qua illud Deus punit. Marcionem à Deo removens culpæ,tum animadversionem,tum vindictam & punitionem: pluribus rationibus insequitur Tertullianus: Tum quia sicut in præmio virtutis , ita & in punitione vitii, *disciplinarum ratio consistit*: Tum quia frustra prohiberet peccatum,si peccati non puniret authores : *cur enim prohibet admitti, quod non defendit admissum ?* Tum quia stupidus est si non odit quod non amat fieri; neque punit malum quod contra suam voluntatem & inhibitionem committitur. *Et utique non aliud prohibet admitti , quàm quod non amat fieri. Stupidissimus ergo qui non offenditur facto quod non amat fieri : quando offensa comes sit frustrata voluntatis. Aut si offenditur,debet irasci. si irascitur, debet ulcisci. Nam & ultio fructus est iræ : & ira,debitum offensæ: & ira, comes frustratæ* II. PARS Lib.1. adv. marc. 26.

voluntatis. Abiit ut Deum credamus stupidissimum, imo potius, judicem sapientissimum & æquissimum confiteamur, qui peccatum etiam veniale prohibet, illo offenditur, illud avertatur, tanquam sibi contrarium, graviterque punit 1. in sæculo: 2. purgatorio: 3. inferno.

Tert. l. 2 adv. Marc. 16
L. 2. adv. Marc. 13
Tert. l. 1 adv. Marc. 26
Num. 20
L. 2 Reg. 6
L. 3. Reg. 13
Gen. 19
Act. 5
L. 2. Reg. 24
Numer. 15
L. 1. Epist. 181
Cassian. Coll 7. c. 27
Rom 2
L. 1. Reg. 14
D. Aug. l. 83. q. q. 26

1. *Bona igitur severitas, quia justa: si bonus judex, id est, justus.* Deus est judex justissimus, quia ut fatur Tertullianus, *justitia est plenitudo divinitatis exhibens Deum perfectum*: non enim esset Deus, nisi esset perfectus: neque perfectus, nisi esset justus; neque justus, nisi prohibitum puniret peccatum. Ad potestatem enim superioris pertinet prohibere peccatum, & contra inhibitionem peccantes punire subditos: *Quale est enim ut præcepta constituat, non executurus; ut delicta prohibeat non vindicaturus, quia non judicaturus?* Bona igitur Dei severitas qua veniale punit peccatum, quia justa. Sic Moyses post tot patrata miracula, ab ingressu terræ promissionis privatus est, ob levem diffidentiæ culpam. Sic Osa morte mulctatus est, quòd non satis reverenter tetigisset fœderis arcam: sic Propheta missus ad Jeroboam, à leone interemptus est, quòd tantillum panis contra Dei inhibitionem manducasset; sic uxor Loth in statuam salis conversa est, quòd curiositate muliebri, versus Sodomam conspexisset; sic Ananias & Saphira ad pedes principis Apostolorum mortui corruerunt in pœnam mendacii: sic septuaginta millia militum tribus diebus peste perierunt, eo quòd David levi tumore inflatus, suum lustrasset exercitum; sic unus homo jussu Dei lapidibus obrutus est, eo quòd die sabbathi collegisset ligna, & tamen omnes illi peccarunt duntaxat venialiter, ut asseverant Basilius & Nicenus de Moyse: D. Chrysostomus de Osa & uxore Loth; D. Augustinus & D. Hieronymus de Anania & Saphira: D. Isidorus de homine illo qui in sabbato collegerat lignum. Francisca Romana ob exiguum temporis inutiliter deperditum, ab Angelo validam accepit alapam; Maria soror Moysis & Aaron ob levem murmurationem lepra percussa est. Lazarus mendicus auctore D. Chrysostomo ob leves defectus, ulcere pessimo percussus est, Abbas quoque Moyses, ob duram sermonis reprehensionem, est à dæmone possessus. Hæ pœnæ aliæque ob venialia peccatum inflictæ justissimæ sunt: *Tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum.* Quantumvis magnæ videantur, longe tamen sunt culpis minores. Si Jonathas à parente est morti damnatus quòd inobedienter parum mellis gustasset. Si Manlius Torquatus, victorem filium & de hostibus triumphantem, securi percuti jussit, quod contra suum pugnasset edictum; quis crudelem criminabitur Deum venialem offensam, interdum temporali morte punientem? *Quisquis novit qui sit virtus & sapientia Dei, potest existimare quæ sunt peccata venialia: & quisquis novit quid sit bonitas, potest existimare quibus certa pœna debeatur, & hic, & in futuro sæculo.* Nimirum in purgatorio ubi animæ pro culpis venialibus cruciantur ab igne divinæ justitiæ ministro.

2. Ju-

2. Justus pro peccatis venialibus divinæ justitiæ debitor: *Si non in vita hujus commeatu omnibus inlibatu satisfiat*, est in purgatorio puniendus. Ut enim ait D. Augustinus: (Si hic dum vivimus pœnitentiam facimus, aut Deo volente vel permittente, multis tribulationibus affligimur, & si Deo gratias agimus, liberamur. Si autem nec in tribulationibus gratias agimus, nec bonis operibus peccata ipsa redimimus, ipsi tandiu in illo purgatorio igne moras habebimus, quandiu supradicta minuta peccata consumantur.) Tres modos dinumerat D. Augustinus, quibus pro venialibus Deo satisfacere valemus. Primus dici potest redemptorius: secundus emendatorius: tertius ultorius. 1. Per pœnitentiam & opera virtutis venialia redimimus: 2. Per afflictiones & correctiones à Deo immissas, & cum dependētia & gratitudine à nobis acceptas, ut dum amittimus parentem, conjugem, prolem, vel temporalia fortunæ bona, venialia emēdamus. (Si Deo qui illa auferri velut pius pater permittit, tanquam boni filii gratias agimus, & minus nos pati quàm meremur cum vera humilitate proferamus: ita ipsa peccata in hoc sæculo purgantur, ut in futuro ignis ille purgatorius, aut non inveniat, aut certe paum inveniat, quod exurat.) Tandem 3. si in hoc sæculo à nobis non delentur vel per pœnitentiam & opera virtutis, vel per emendationes à Deo immissas & dependenter & gratanter acceptas, tunc ait D. Augustinus, *per ignem purgatorii non capitalia, sed minuta peccata purgantur.*

Tert. l. de An 35

Ser. 41 de Sanctis.

D. Aug.

Legis consultorum dictum est: *De modico non curat Prator*: Deus verò Prætor, Præses, & Judex æquissimus suam justitiam exhibet; tum vel minimum bonum præmiando: tum minimam culpam puniendo. Ut enim ait D. Bernardus: *Nullum bonum apud Deum esse irremuneratum, nec aliquod malū impunitum.* Potus aquæ frigidæ pro Deo datus, præmiabitur, mendacium leve & officiosum punietur. Nam ut docet D. Augustinus expendens istud Geneseos: *Maledicta terra erit tibi in omnibus operibus tuis*: (Qui coluerit agrū suum interius, & ad panem suum quamvis cum labore pervenerit, potest usque ad finem vitæ hujus hunc laborem pati: Post hanc vitam non est necesse ut patiatur; sed qui forte agrum non coluerit, & spinis eum opprimi permiserit, habet in hac vita maledictionem terræ suæ in omnibus operibus suis, & post hanc vitam habebit, vel ignem purgationis, vel pœnam æternam.) Igne purgantur venialia in purgatorio, pœna æterna puniuntur mortalia in inferno, ubi etiam interdum venialia plectuntur.

L. Seio §. de Integ. Restit.

Declam. super id. Ecce nos.

Cap. 3. L. 2. de Genes. cont. Manich. c. 20

3. Peccatum veniale impunitum non erit, *cum etiam scurrilitatem, & omne vanum verbum judicatum à Deo scianus.* Mox ut anima separata est à corpore, in judicio particulari examinatur, cunctaque ejus peccata ponderantur, juxta istud Esaiæ: *Librabit in pondere montes, & colles in statera.* Per montes peccata mortalia, per colles verò venialia intelliguntur, quæ etiam trutinabit, & puniet Deus. Nam ut ratiocinatur Divus Augustinus animam separatam alloquens: (Venturus est Dominus, & inventurus peccata tua: quod autem perfecta justitia vixisti, non est in-

Tert. l. de Spect 27

Cap. 40

In ps. 129

inventurus. Homicidia forte? Gravia (unt enim & valde majora. Non eſt inventurus adulterium? Non eſt inventurus furta? Non eſt inventurus rapinam? Non eſt inventurus maleficia? Non eſt inventurus idololatriam? Non eſt iſta inventurus. Nihil eſt ergo inventurus : Audi ſermonem Evangelii:

Matth. 5 *Qui dixerit fratri ſuo fatue, reus erit gehennæ ignis.*

Communis eſt Catholicorum ſententia, detineri in purgatorio *animam reuſquatricem delictorum, donec exſolvat novißimum quadrantem* : quia Dei juſtitia nullum malum relinquit impunitum. Nam ut fatur D. Auguſtinus,

In Pſal. 50 *iniquitas hominis parva magnaq; fit, puniatur neceſſe eſt, aut ab ipſo pœnitente, aut à Deo vindicante.* Itaque peccata venialia quæ ab homine pœnitente punita non (unt, à Deo vindicante puniuntur non ſolum per ſe pœna temporali in purgatorio, ſed adhuc per accidens pœna æterna in inferno. Quod ut melius percipiatur, animadvertendum eſt trinam eſſe opinionem circa pœnam peccato veniali debitam. Prima aſſeverat ex Dei tantum benignitate factum eſſe, ut quædam peccata cenſeantur venialia, neque excludant gratiam, neque pœnam mereantur æternam ; quia omne peccatum de ſe eſt mortale, cùm ſit ptævaricatio legis, Dei offenſa, infinitamque importet malitiam : Itaque omne peccatum quod veniale dicitur, per ſe æternam pœnam meretur : Tum quia cùm malitiam habeat infinitam, meretur pœnam quoque infinitam, non quidem in intenſione, ſed in extenſione & duratione : Tum quia minus malum culpæ majus eſt omni malo pœnæ : Tum quia majus malum eſt privari Dei viſione etiam ad tempus, quàm ſemper puniri aliqua minima pœna ſenſus : Peccatum autem veniale ad tempus privat Dei viſione, animas exiſtentes in purgatorio : Tum quia omne opus bonum meretur præmium æternum. Ergo quodvis opus malum æternam meretur pœnam.

Gerſon. de Vit. Spirit. lect. 1 Almain. tract. 2 Mor. c. 32

Secunda ſententia huic oppoſita negat peccatum veniale, nec per ſe, nec per accidens poſſe puniri æterna pœna : aliàs non diſtingueretur à mortali, quod interminabili plectitur pœna. Tertia ſententia velut media inter duas præcedentes, docet peccatum veniale per ſe puniendum eſſe pœna, non æterna, ſed temporali, quia non tollit gratiam, quæ eſt ſemen vitæ æternæ, conjunctum tamen cum mortali, tunc per accidens puniendum eſſe etiam pœna æterna, ut cùm quis moritur in peccato mortali, habetque ultra mortale quod meretur per ſe æternam pœnam, peccata venialia, quæ ſunt conjuncta mortali per accidens interminabili puniuntur poena. Hanc ſententiam tuentur Doctores in margine adducti, quam validiſſimis confirmant rationibus: Tum quia omne peccatum eſt puniendum vel in ſæculo, vel in purgatorio, vel in inferno: peccata autem venialia cum quibus decedit homo habens lethale peccatum, non fuerunt punita in ſæculo, ut conſtat; non ſunt punienda in purgatorio, ubi puniuntur duntaxat animæ juſtæ ad cælum deſtinatæ, ergo punienda ſunt in inferno, poena autem inferni non eſt temporalis, ſed æterna : Tum quia tandiu remanet poena quandiu remanet culpa: in inferno autem culpa venialis in æternum remanebit; quia ne-

Alex. Alenſ. 4. p. q. 85. membr. 1 D. Bonav. in 4. diſt. 15 D. Thom. 1, 2. q. 85. a. 5

nequit delere & remitti nisi ex Dei liberalitate, vel ex justitia & condignitate hominis. Non ex Dei liberalitate, qui in inferno justitiam exercet ergà reprobos, qui ejus contempserunt misericordiam. Non ex justitia, sive per meritum de condigno, sive per æqualem & condignam satisfactionem, quia utrumque gratiam expostulat: Tum quia venialia delentur per actus vel charitatis, vel contritionis, vel oppositarum virtutum: reprobi nunquam conterentur; nunquam habitualem vel actualem habebunt charitatem, nullum unquam actum virtutis elicient: Tum quia remissio culpæ obtinenda est à Christo: *Ipse est propitiatio pro peccatis*; Et ut fatur Apostolus, *per fidem Christi*. Quod ita certum est, ut doceat Tridentinum ipsam satisfactionem pro pœna esse per Christum: *ex quo est omnis nostra sufficientia*. Itaque qui carent gratia & fide, non vivunt in Christo. Damnati autem non vivunt in Christo, quia non habent gratiam; alias essent justi, neque fidem supernaturalem, & consequenter nunquam venialium habebunt remissionem, & pro illis in æternum punientur. 1. Joan. 2 Rom 3 Sess 14. cap. 8

Atrocissimum supplicium quo Deus venialia peccata punit, sive in sæculo, sive in purgatorio, sive in inferno, reddere nos debet sollicitos, ne illa committamus, ad instar Jobi, qui ut ipsemet testatur; *Verebar omnia opera mea, sciens, quia non parceres delinquenti*. At proh dolor! ubinam est hac tempestate, apud Christianos *sollicitudo quæ præcavet* peccata venialia, cùm plerique ea perpetrare nullatenus vereantur; totque singulis diebus veniales committant noxas, ut eas ad instar Regii Vatis, cum capillis capitis valeant comparare. Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei. *Quis enumerat capillos capitis sui; multo minus peccata, quæ excedunt numerum capillorum? Minuta videntur, sed multa sunt*, & quo plura, eo magis sunt periculosa? Cant. 9 Tert. l. de Pud. 1 D. Aug. in Psal 39

Est *& in peßimis, aliquid boni; & in optimis, nonnihil peßimi*, ut ex Romanis constat: quit quandiu idololatræ extiterunt, fuerunt pessimi: attamen opera bona moraliter fecerunt, propter quæ Deus illis dedit orbis imperium: & è converso *in omni gradu & ordine, optimè permixta sunt peßima*. Nemo est enim adeo perfectus, in quo levis aliqua non reperiatur noxa. Sol fons luminis, eclypsim aliquando patitur; luna pulchra, suas tamen habet maculas, astra splendore fulgentia, interdum obumbrantur nebulis; ebur candidum, sed vetustate nigrescit; speculum quantumvis mundissimum, halitu inficitur, & nemo est peccati expers, sapientis namque testimonio, *septies in die cadit justus*. Fragilitas illa qua adeo facile labimur in levia peccata, reddere nos debet & humiles, cautos, & timidos. Ex D. namque Bern. Deus (ad humiliandos nos concupiscentiam adhuc patitur vivere in nobis, & graviter affligere nos, ut sentiamus quid nobis gratia præstet, & semper ad illius auxilium recurramus: Sic & de minoribus istis peccatis pia dispensatione nobiscum agitur, ut non penitus afferantur, sed in illis nos eruditat Deus, ut cùm minima cavere non possumus, certi simus quòd non nostris viribus majora superemus: semperque timorati, & omnino solliciti simus, quomo- III. PARS. D Bern. Tract de Ordine Vitæ c. 12 Prov. 24 Serm. 2. in Cœn. Dō.

do ejus gratiam non amittamus, quam nobis tam multipliciter necessariam esse sentimus:) ad vitandum peccatum veniale, quod 1. prudenter dignoscitur: 2. periculose contemnitur: 3. sollicite remittitur.

Tert. l de Pudic. 19

1. *Ita Joanni ratio constabit diversitatis, distinctionem delictorum disponenti, cùm delinquere filios Dei nunc adnuit, nunc abnuit.* Concedit etenim dilectus discipulus, Dei filios quandiu hac dignitate pollent, & gratia sanctificantur,

Tert. ibid.

delinquere peccatis venialibus quæ non sunt ad mortem: *Si quis sit fratrem suum delinquere delictum non ad mortem, postulabit, & dabit illi vitam Dominus qui non ad mortem delinquit.* Negat verò delinquere delictum ad mortem, scilicet peccatum mortale. *Omnis injustitia delictum est, & est delictum ad mortem. Scimus autem quòd omnis qui ex Deo natus sit, non delinquit, scilicet delictum quod ad mortem est.* Peccatum lethale est delictum ad mortem: Tum quia est aversio & separatio à Deo, qui est vita essentialis: Tum quia destruit gratiam seu charitatem in qua consistit supernaturalis animæ vita: Tum quia opera facta ab homine lethali peccato contaminato, sunt mortua, neque vitam æternam merentur: Tum quia per se est æterna pœna puniendum: Peccatum autem veniale, neque separat à Deo, neque destruit gratiam seu charitatem; neque reddit opera mortua, neque per se æternam meretur mortem.

D. Aug. in Enchir. c. 28

Quæ sint autem levia, quæ gravia peccata, non humano, sed divino pensanda sunt judicio. Illa enim sunt gravia & lethalia, quæ sacer textus abominanda, execranda, excludere à regno Dei, dignaque æterna morte pronuntiat, cujusmodi sunt quæ notabiliter charitatem Deo, proximo, sibique debitam,

D. Aug. l 2. contr. Petilian. c. 23

offendunt: Unde D. Augustinus sic Petilianum redarguit: *Frustra te securum facis: leve putando peccatum quod à regno Dei separat, & in ignem mittit æternum.* Sunt verò levia & venialia peccata, quæ Scriptura sacra mitioribus verbis designat, neque charitatem graviter offendunt: cujusmodi sunt mendacium jocosum, levis injuria proximo dicta, potus vini ultra necessitatem:

Lib. 1. de ser. Dom. in Mont. c. 43

quo sensu Apostolus ait scurrilitatem & stultiloquium ad rem non pertinere: Ut enim ait Divus Augustinus, *peccatum ad mortem esse puto cùm quis post agnitionem Dei per gratiam Christi, fraternam oppugnat charitatem, & adversus ipsam gratiam, qua reconciliatus est Deo, invidiæ facibus agitatur. Peccatum autem non ad mortem est, si quis non amorem à fratre alienaverit, sed officia fraternitatis per aliquam infirmitatem animi non exhibuerit.* Deinde attendenda est materiæ gravitas aut levitas, deliberatio & indeliberatio voluntatis, in his rebus quæ prohibentur vel præcipiuntur sub mortali: adhibenda est Doctorum & Patrum auctoritas in discernendis venialibus, quæ periculose contemnuntur.

L. de Pudic. 1.

2. Levia peccata *præcaveri quasi maxima* docet Tertullianus: quia ex illorum contemptu salus multum periclitatur, & homo in gravissima delicta labitur: Ideoque venialia *de modicis, & de maximis delictis deputabuntur.* Non quod venialia efficiantur mortalia, propter solius actus multiplicationem:

Tert.

neque quòd plura venialia æquipolleant mortali; quia mortale & veniale dis-

differunt genere, & non solùm tanquam magis & minus grave in eadē specie: neque quòd peccatum veniale manens idem numero efficiatur mortale (sicut nec albedo potest fieri nigredo.) Actus tamen qui de se, vel ex genere suo est venialis, potest fieri mortalis, & ita modica peccata de maximis deputabuntur: & hoc 1. ex intentione & voluntate peccantis; ut dum quis leviter ferit proximum cum voluntate etiam illum occidendi; Aut profert verbum lascivum ob finem ex sua natura mortalem, scilicet ad inducendam mulierem ad impudicitiam: Aut dum agit in Dei legis que ipsius contemptum: Aut dum prævidetur ex illo actu magnum aliquod eventurum damnum; ut si quis intemperanter comedat, & ultima comestione agnoscat sibi notabile damnum inferri: Aut dum voluntatem habet formalem vel virtualem committendi venialia repetita, quorum materiæ vel objecta unita efficiunt mortale: voluntas ejusmodi est peccatum letale. Ut dum quis intendit plures in die sumere haustus vini, ex quibus ebrietas inducitur; aut sæpius die jejunii comedens, & ad notabilem quantitatem deveniens: aut eodem festo sæpius parum laborando: aut minuti furtis, ad notabilem summam perveniendo; aut ulna, pollice breviori, mensura minori, libra aliquot scrupis graviori, dum fraus est notabilis quantitatis, per singulos actus peccant mortaliter, qui cum intentione furandi, conficiunt parva furta, aut cum intentione decipiendi, utuntur ulna vel statera dolosa, & insuper ad restitutionem obliganturi: eosque magis latrones existimat D. Chrysostomus, iis qui magna furantur: qui enim magna solet conficere furta, minima contemnit; at qui parva furatur, maxima conficeret furta, si ei occurreret occasio furandi magna. 2. Ratione complacentiæ & delectationis: per iteratos enim actus venialium, peccandi libido in tantum crescere potest, quòd ille qui peccat, ob peccandi complacentiam, in peccato etiam veniali finem constituat. *Nullum peccatum est adeo veniale, quod non fiat mortale, dum placet,* non quolibet modo, sed sicut finis; ex diuturna namque consuetudine peccandi venialiter oritur non solum simplex delectatio, sed complacentia in veniali peccato tanquam in fine: Ex esu v. g. lautorum ciborum, fit in homine tanta delectationis consuetudo, ut ultro sibi in edulio complaceat, & finem suum in exquisitis & lautioribus cibis constituat. Quem graphicè pingit Tertullianus: *Deus enim tibi venter est, & pulmo templum, & aqualiculus altare, & sacerdos cocus, & sanctus Spiritus nidor, & condimenta charismata, & ructus prophetia.* 3. Ratione contemptus & transgressionis: nam *qui modica spernit paulatim decidet*: v. g. religiosus, qui minores contemnit custodire regulas, paulatim in contemptum majorum, & in mortale peccatum decidet. *Si parva curare negligimus, insensibiliter seducti, ardenter etiam majora perpetramus.* Vita enim regularis est sicut navis, in qua si deficiant minima, ut pix & clavus, aliaque hujusmodi, paulatim subintrat aqua, & mergitur in profundum: licet enim observatio silentii, de nocte, surrectio ad canendum in choro divinum officium; otiositas, &

Hom. 49 ad pop. Antioch.

D. Aug. in Psal 31

L. de Jejun. 16

Eccles. 19.

D. Greg. l. 10 Mor. 14

Dion Carth. in Reform Clauſt. c 6

inutilis divagatio; non ſint de neceſſitate præcepti, neque obligent ſub mortali. (Veruntamen conſuetudo excedendi, ſeu aſſiduitas delinquēdi in iſtis, & non curare, nec emendare, non poteſt à mortali excuſari peccato, imo tota vita eorum eſt, quaſi quoddam peccare continuum.) Sæculares etiam qui minima contemnunt, facile in majora labuntur: nemo repente fit ſummus. Gradus quidam obſervandi ſunt in natura, in gratia, & in culpa. 1. In natura: *Aſpice ipſam creaturam paulatim ad fructum promoveri; granum eſt primo, & de grano frutex oritur, & de frutice arbuſcula enititur: deinde rami & frondes invaleſcunt, & totum arboris nomen expanditur, inde germinis tumor, & flos de germine ſolvitur, & de flore fructus aperitur; is quoque rudis aliquando & informis, paulatim ætatem ſuam dirigens, eruditur in manſuetudinem ſaporis:* In gratia etiam & virtute gradatim *ad meliora proficiſcitur.* Uti juſti progrediuntur de virtute in virtutem donec videatur Deus deorum in Sion; ita in culpa *à minimis incipiunt, qui in maxima proruunt.* Exemplum profert D. Chryſoſtomus Judæ traditoris, qui velut gradibus in perfidiæ præcipitium deſcēdit. 4. Ratione periculi & tentationis: *Tentationis viam aperire non debemus, quæ nonnunquam in ſtando perficiunt.* Quemadmodum illud quod ex ſua natura eſt frigidum, poteſt fieri calidum ex appoſitione ignis, vel acceſſu ad ignem: ita curioſus pulchræ fœminæ conſpectus, qui de ſua natura eſt venialis, fit mortalis dum accedit deliberatus concupiſcentiæ affectus. Recte pronuntiavit Celſus *ex imbecillitate ſummum periculum eſſe:* & ob hanc cauſam Chriſtiani ob naturæ corruptæ fragilitatem, debent omne peccandi vitare periculum, ne è peccatis venialibus, velut è ſcintilla periculum, magnum naſcatur incendium, quod difficillime poſſit extingui. *Exparvis*, ut fatur Philoſophus multa & graviſſima orta ſunt mala: Ideoque ad conſervandam rempublicam imprimis *in rem etiam parvam intendere* decernit: quivis etiam homo ſalutis ſuæ ſtudioſus, cavere debet, ne id quod parvum eſt, negligatur; neve in re parva peccetur. Perſæpe ex parvis peccatis graviora pullulant crimina. A plerisque tamen *puſillum malum non attenditur, neque cernitur*, qui cum venialia contemnant, & ex conſuetudine committant in lethalium periculo verſantur: nam juxta quorumdam Doctorum ſententiam propoſitum cōmittendi quævis peccata venialia (etſi abſit contemptus formalis) eſt peccatum mortale, quia continet evidentiſſimum peccandi mortaliter periculū in quo verſantur, qui nullum veniale minimo incōmodo declinat, & quodvis data occaſione admittunt: Quod probat Dionyſius Carthuſianus authoritate D. Auguſtini: *Qui ad vitandum peccata venialia non exſtat ſollicitus, nequaquam diu eſſe ſine peccatis mortalibus poteſt.* 5. Ratione ſequelæ & diſpoſitionis: Peccata namque ſi non impediantur, uſque ad mortale progredi poſſunt, non quòd ipſa ſint eſſentialiter lethalia, nec quòd effective cauſent actum mortaliter peccaminoſum, ſed quia diſpoſitive ad mortale perducunt, ſuntq; occaſio illud committendi. Unde D. Auguſtinus: (Timenda ſunt parva peccata quæ humanæ fragilitati quamvis parva, tamen crebra

Tert. l. de vel. Virg. 1

Tert ibid.

D. Bern. Tract. de Ordine Vitæ c. 12

Tert lib 2 de Cult. Fœm. 2

L. 1. c. 4

L. 5. Polit. 5

Lib. 6. Polit. 4

Sanch. in præcept. l. 1. c. 5. n. 4

Epiſt. 108 ad Seleucianam.

D. Th. 1. 2 q. 88 a. 4 ad 2i

ſub-

subrepunt. Quæ collecta contra nos fuerint, ita nos gravabunt & opprimēt, sicut unum aliquod grave peccatū: quid enim inter est ad naufragium, utrum uno grandi fluctu navis operiatur, an paulatim subrepens aqua in sentinam & per negligentiam derelicta atque contempta impleat navem, atque submergat?) Subjungit aliorsum D. Augustinus: *Quotidiana sunt ista quæ dico; sed tamen peccata sunt, & non sunt levia, quia plura: quia verò quotidiana & plurima, timenda est ruina multitudinis, si non magnitudinis.* Epist. 108 ad Seleucian.

Quod pluribus similitudinibus declarat: 1. Publicum adducit exemplū: *Nolite contemnere parva peccata, quia minora: sed timete quia plura sunt. Attendite fratres mei. Minuta sunt, non sunt magna. Non est bestia quasi leo, ut uno morsu guttur frangat: sed pleruing, etiam bestia minutæ & multa necant.* Ægyptios (locustarum & muscarum occiderunt morsus,) Apud Philistæos (ebullierunt villæ & agri, & nati sunt mures, & facta est confusio mortis magnæ in civitate.) Et ut fatur D. Augustinus, *si projicitur quisque in locum pulicibus plenum. nunquid non moritur ibi? Non sunt quidem majores; sed infirma est natura humana, quæ etiam à minutissimo bestiu interimi potest.* Nonne Antiochus, Herodes, aliique complures sunt à vermibus & pediculis consumpti? Singuli minutū intulerunt morsum, & omnes morsus simul attulerūt mortē. *Sic & modica peccata si attenditis, quia modica sunt: cavete quia multa sunt.* Plures leves plagæ tandem inducunt mortem. (Anima quoties peccat, toties vulneratur. O si possemus per unumquodque peccatum videre, quomodo homo noster interior assidue vulneretur! vulneratur & per linguam animæ; vulneratur & per cogitationes, & concupiscentias malas. Quasi omnia videre possemus, & vulneratæ animæ cicatrices, certū est quod usque ad mortem resisteremus adversus peccatum.) Uti ergo multa minuta vulnera causant mortem corporis, ita multa venialia disponunt ad lethale quod infert animæ mortem. 2. Guttarum pluvialium adducit exemplum, quæ multiplicatæ magna efficiunt flumina: *Quam minuta sunt gutta pluviæ? Nonne flumina implent, & domos dejiciunt?* Flumina magna vides parvis de fontibus orta, imò de guttis collectis ita incrementata, ut ingentes absorbeant naves. Sicut guttæ pluviales in torrentes, torrentes in fluvios, fluvii desinunt in mare, ubi naves naufragantur: ita timendum est ne plura venialia in mortale hominē ducant: quapropter Christiane *noli despicere peccata tua, quia parva sunt: nam & pluviarum gutta sunt, sed flumina implent, & moles trahunt, & arbores cum suis radicibus tollunt*, agros devastant, & campos depopulantur. Hanc comparationem à D. Augustino mutuatam submiuistrat D. Bernardus. *Non solum gravia, sed & levia cavenda sunt peccata. Multa enim levia unum grande efficiunt, sicut solent de parvis & minutis guttis, immensa flumina crescere.* 3. Proponit arenæ exemplum, cujus *multa grana faciunt unam massam.* Arena res parva est, sed plures congestæ, in molem, in montem consurgunt & effræni mari pro muro sunt. *Quàm minutissima sunt grana arenæ; si arena amplius in navim mittatur mergit illam, ut pereat.* Multa quoque venialia animæ parant naufragium.

Lib. de decem Chordis c. 11

Sap. 16

L. 1. Reg. 5

Orig. Ho. 8. in num:

Ibid.

D. August Serm. 244 de Temp.

Tract. de Inter. Do: c. 25

D. Aug: l. de decem Chordis c. 11

In Ps. 39 Ex his concludit D. Augustinus probum alloquens Christianum, *Vitasti grandia, cave ne obruaris arena.* Si parvitatem non times, metue multitudinem. Christianus virtutis studiosus, non solum quasi à facie colubri mortalia fugit peccata, sed venialia quoque sedulo vitat; & ut fatur Ecclesiasticus: (Qui timet DEUM nihil negligit) imò majori sollicitudine præcavêda venialia, quàm mortalia asserit D. Chrysostomus. *Mirandum & inauditum dicere audeo, quod scilicet aliquando non tanto studio, majora gravioraq; peccata, quàm parva vitanda sunt; majora enim ut averseamur, ipsa per se efficiunt; minora verò dum contemnimus obruunt nos.* Duplici ratione venialia magis sunt præcavenda, quàm mortalia: Tum quia nullus est adeò ignarus, ut non agnoscat mortalia; multi autem ex his qui sibi sapientes videntur, multoties ignorant an sint venialia, nec ne: Tum quia mortalia ob deformitatem quæ in illis apparet, sui odium & abominationem ingenerant, venialia autem cũ tantam præ se non ferant turpitudinem, non averſantur, neque vitantur, facile committuntur, & occasionaliter & dispositive ducunt ad mortalia; Frater noli contemnere venialia, sed illa sedulo evita. *Minuta videntur sed multa sunt; præcavisti magna; jam non facis adulterium, non fornicaris, non furaris, projecisti molem, vide ne arena obruaris,* vitabis periculum si diligenter venialia fugias & quantum potes labores ut tibi dimittantur.

Eccles. 21 Cap. 7 Homil. 2 in Ep. ad Rom.

D Aug. in Psal. 39

Tert. l. de Pud. 1 3. *Crimina manebunt, si remedia vacabunt.* Ut dignoscatur quodnam remedium adhibendum sit ad venialium remissionem, animadvertendum est quod in venialibus duo sunt remittenda, Culpa, & Pœna. Culpa remittitur vel per attritionem in Pœnitentiæ Sacramento, ubi pœnitens virtute Sacramenti de attrito fit contritus; vel extra Sacramentum & hoc duplici modo. Uno, vel per contritionem quâ homo dolet non solum de gravibus & mortalibus, sed etiam de levibus & venialibus offensis, vel per dilectionem DEI quâ homo velit placere DEO, nedum in magnis actionibus, sed etiam in minimis. Secundò per sacramentalia, quæ quidem non delent culpam venialium *ex opere operato* infundendo gratiam, quod est proprium Sacramentorum: sed *ex opere operantis*, quem movent ad fervorem charitatis, vel quia si sumantur cum debitâ reverentiâ, nata sunt impetrare à DEO per preces Ecclesiæ gratias actuales quæ illum excitant; ad actum contritionis incompossibilem cum peccatis venialibus, & consequenter ea tollentem: Quod si interdum sacramentalia non delent venialia, hoc procedit ex defectu suscipientis, qui aut est in lethali peccato, quod impedit ne audiatur Ecclesia, aut sumens sacramentalia irreverenter, gratia non datur: Sacramentalia autem sunt res, vel actiones sacræ ab Ecclesiâ institutæ versu sequenti denotatæ, ut per earum usum, venialium obtineatur remissio.

Orans, tinctus, edens, confessio, dans, benedicens.

Per *orans* intelligitur oratio dominica, vel ea quæ fit in Ecclesiâ consecrata. Per *tinctum* designatur aqua benedicta, & unctio ceremonialis in regem: Per *edens* significatur benedicti panis manducatio: Per *confessionem* denotatur generalis confessio, quæ fit publice in introitu missæ. Per

dans

dans eleemosyna seu aliquod opus misericordiæ corporale aut spirituale intelligitur. Tandem per *benedicens* benedictio Episcopi, seu Abbatis consecrati.

Venialium quoq; pœna remittitur, vel hac vitâ, vel post mortem. Tempore vitæ, vel per indulgentias, vel per opera pœnalia. *Adiſtorum remedium, jejunia, & eleemoſyna, & orationes ſunt.* Post mortem, vel per sacrificium Missæ, vel per indulgentias ab aliis lucratas, vel per ignē purgatorii. Quanta sit hæc pœna non considerant, qui *funem longum delictorum ſibi attrahunt*, qui absque ullo timore peccata venialia cumulant, neq; ad periculum cadendi in mortalia spectant. Fratres cum venialia Deo displiceant & tantopere periculosa existant, nolite illa committere, nolite in illis complacere, nolite in illis longâ habitudine inveterari, fugite occasiones illa committendi, & si interdum in illa labimini, studete diligenter illa delere vel per actus contritionis, & dilectionis, vel per sacramentalia reverenter sumpta; vel per Sacramenta. Et quia *ceſſatio delicti radix eſt venie, ut venia ſit pœnitentie fructus*; cavete à venialibus, vacate contrariis virtutibus; DEUM honorate tot bonis cogitationibus, sermonibus & operationibus quot eum inhonorâstis peccatis venialibus cordis, oris, & operis, ad instar Magdalenæ, quæ *quot in ſe habuit oblectamenta, tot de ſe invenit holocauſta: convertit ad numerum criminum, numerum virtutum, ut in totum DEO ſerviret in pœnitentia, quidquid ex ſe DEVM contemſerat in culpa.* Non dissimiliter fratres, tot actus virtutum producite, quot commisistis venialia; cunctas animæ potentias & omnia corporis membra, quæ adhibuistis ad DEUM offendendum, adhibete ea ad DEO serviendum, illum honorandum, & laudandum in tempore, ut valeatis illum glorificare & laudare in æternum.

D. August. Ep. 108. ad Sceucian Tert l. de vel. Virg 14

Tert. l. de Pudic

D. Greg. Hom. 36. in Evang.

PECCATI POENA ET ACERBITAS.

SCHOLIUM.

Peccatum punitur, 1. Fortunæ adversis: 2. Calamitatibus publicis: 3. Doloribus & morbis: 4. Conscientiæ stimulis: 5. Morte animæ & corporis: 6. Salutis jactura, & inferni supplicijs.

CONCIO PRIMA.

Tert lib. ad Nat. 11

VElut Deas à Gentilibus *fortuna barbata* venerabatur, & meritò: Tum quia per capillos qui sunt corporis excrementa quam sint contemptibilia denotantur bona temporalia, quibus fortunam præsse existimabant: Tum quia sicut novacula facillimè barbam radit, ita fortunæ bona velocissimè pereunt: D. Augustinum de fortuna locutum pœnitet: *In tribus libris meis Academicis, non mihi placet toties appellasse fortunam, quamvis non aliquam Deam voluerim hoc nomine intelligi, sed fortuitū rerum eventum, in externis bonū aut malū: quod totum ad divinam revocandum est providentiam*; à quâ homines in sæculo, prosperâ fortunâ pollentes, habent bona quæ possident: Ut enim fatur D. Bernardus, *quod potentes sumus, quod divites, quod sapientes existimus, nonnisi per gratiam DEI sumus.* At uti à DEI bonitate oritur fortunæ prosperitas; ita ab hominum malitiâ & iniquitate multoties adversitas procedit: nam ut subjungit mellifluus Doctor, (Omnia bona quæ in hoc sæculo habemus, per gratiā DEI habemus; omnia autem mala eveniunt nobis propter peccata nostra: DEUS per suam misericordiam dat nobis bona; sed propter peccata nostra accidunt nobis mala: per gratiam DEI tribuuntur nobis prospera, sed propter iniquitates nostras adve-

L. 1. Retract. c. 1

Tract. de modo bene vivend c. 1

adveniunt nobis adversa.) Inter præcipua fortunæ bona deputantur terrenorum opulenta locupletatio, bonæ famæ existimatio, imperii dominatio: at è converso inter præcipua fortunæ mala, existimantur, bonorum depauperatio, famæ denigratio, servilis subjectio. *Multa flagella peccatoris*, qui 1. depauperatur: 2. infamatur: 3. subjectione humiliatur. Psal. 31

Mundi penuria à peccato suam desumpsit originem, & qui egestate premuntur non incusent novercantem fortunam, non procellam fruges devastantem; non hostium violentiam cuncta depopulantem; non insatiabilem ministrorum principum rapacitatem, sed peccatum, à quo primario pauperior oritur inopia, ut comprobatur exemplo, 1. Adami: 2. Caini: 3. Christi. I. PARS Tert: l. de Pat: 13

1. Quàm diu Adamus innocentiæ servavit statũ, & in paradiso voluptatis permansit; nihil ei defuit, neque ulla gravatus est egestate, at ubi peccavit, orbatur paradisi prædio, privatur totius orbis possessione, & addicitur tertæ frugum infœcundæ, & spinarum fertilissimæ: *Statim & terra maledicitur; sed ante benedicta: statim tribuli & spinæ; sed ante fœnum, & herbæ, & arborum fructuosa*: statim inopia & egestas, sed ante abundantia & ubertas: At unde in momento tanta terræ immutatio? Unde Adamo ex tantâ bonorum copiâ, tanta pauperies? à peccato *At ubi desivit DEO sapere, desivit cœlestia sustinere posse, exinde homo terræ datus*; sterilis spineti agriculturæ addicitur. Neque Adamus duntaxat, sed adhuc Cainus ob peccatum paupertate gravatur. Tert. lib. 2 adv. Marc 11 Tert. l. de Pat: 5

2. *Quod enim ipsum Adam & Evam morti immerserat, docuit & filium ab homicidio incipere.* Nimirum diabolus, qui Adamum & Evam induxit ad esum pomi vetiti quod eis mortem attulit, Cainum irâ sufflammavit, & ad fratris necem incitavit. Invidia namque tabescens & indignatione excandescens, quod DEUS ad munera Abel non ad sua respexisset: (Et tunc dixit Cain ad Abel fratrem suum: Eamus in campum, & abiit cum eo illic, & interfecit eum. Et tunc dixit DEUS ad Cain; Ubi est Abel frater tuus? Et dixit, Nescio. Nunquid custos fratris mei sum ego? Et dixit ei DEUS: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terrâ: propter quod maledicta terra quæ aperuit os suum, ad accipiendum sanguinem fratris tui. Gemens & tremens eris super terram. Et dixit Cain ad Dominum: Ejicies me hodie à facie terræ, & à facie tuâ abscondar, & ero gemens & tremens super terrâ.) Fuse refert Tertullianus pœnas ad quas DEUS damnavit Cainum ob Abelis fratris cædem; at nulla ei fuit gravior quàm miseranda pauperies & egestas cui addicitur: Quapropter de tali supplicio querulus DEO dixit: (Ecce ejicis me hodie à facie terræ.) Hæc verba intelligunt passim Interpretes de exilio ad quod damnatus est fratricida. Cui DEUS: (Profugus & vagus eris super terram.) Verum ex Cajetano: *Ejectio à facie terræ est in hoc quod terra non respondeat ei secundùm vim suam*, & hæc explanatio Scripturæ videtur conformis. Nam paulò ante Caino dixerat DEUS: *Nunc igitur maledictus eris super terram, cum operatus fueris eam, non dabit tibi fructus suos.* Tert. l. adv Jud: 5 Gen: 4

Quasi dicat: Terra quam tu coles, erit maledicta: ante quidem erat maledicta respectu totius generis humani, propter Adami peccatum, sed nunc iterum in particulari ob tuum fratricidium maledicitur; fœcunditatem, post primam maledictionem, relictam terræ, ego reprimam, neque tuis laboribus, nisi parcissime respondebit: Prima itaque fratricidæ punitio fuit spoliari mundialibus bonis, quam ipse ejici à facie terræ vocitat, & omnium gravissimam existimat: *Ecce ejicis me hodie à facie terræ & à facie tua.* Primum quod sentit & luget Cainus, est ejici à facie terræ, quæ illi carior erat ipsâ DEI facie. Unde Philo Judæus sic Cainum DEUM alloquentem inducit: *Si non prabes mihi bona terræ, nec cœlestia quidem accipio: Si non impertiris humana bona, divina quoque tibi habeto.* Hæ sunt impiæ Caini voces, hæc etiam vota divitum hujus sæculi, quibus durius est ejici à facie terræ, à divite solo, ab opulentis possessionibus, quam à facie gratiâque Conditoris; & quia peccant quàm maximè insano divitiarum amore, justo DEI judicio depauperantur.

Psi 13 *Divites eguerunt, & esurierunt.* Plura suppetunt exemplа, quæ libens prætereo, ut prodam Christum Dominum, propter hominum peccata summa egestate in mundo conversatum.

3. Nam in paupertate natus est, ad cujus probationem adducit Tertullianus, *Molestos semper Cæsaris census, diversoria angusta, sordidos pannos, & duras præsepia* toto tempore vitæ, *ipse Dominus in nullis divitiis inventus*, imò humilem, contemptibilem, egenam & pauperem duxit vitam: *Ille Dominus in humilitate & ignobilitate incessit. Domicilio incertus; nam filius, inquit, hominis non habet ubi caput reclinet. Vestitu incultus, neq; enim dixisset, Ecce qui tenerè vestiuntur, in domibus regum sunt. Vultu deniq; & aspectu inglorius, sicut Esaias pronuntiaverat*: In morte cunctis nudatus est, & post mortem adeò pauper inventus, ut in alieno tumulatus fuerit sepulchro: Christus ab omni fuit peccato immunis, quia tamen pro peccatoribus suscepit vadimonium, ut pro peccatis hominum satisfaceret DEO, pauper effectus est, gravissimasq;

2. Cor. 8. pertulit paupertatis ærumnas *Scitis gratiam Domini nostri Jesu Christi, quoniam propter nos egenus factus est, cum esset dives, ut illius inopia vos divites essetis.* DEI Filius omnes divinitatis possidens divitias, humanam assumpsit naturam, & propter fideijussionem quam pro peccatoribus suscepit, egenus factus est, & natus in stabulo, quia non erat ei locus in diversorio; pro regali solio habuit præsepium; pro culcitris, fœnum; pro igne, bovis & asini halitum; pro aulæis, futiles arenarum telas; pro odoramentis, boum stercora; pro purpura & byssо, viles panniculos; pro equitatu, bovem & asinum; pro comitatu procerum, Josephum & Mariam; sic deinceps in totâ ejus vitâ egenus fuit Christus: & ut ex Græco vertit Erasmus *mendicavit.* Constat itaque Christum DEUM, non tantum fuisse pauperem, sed vere mendicâsse, fuisseque mendicum: tanta fuit tamque angusta paupertas, ad quam Christum redegit fidejussio pro peccatis hominum.

Lib. de Car. Chr.

Tert. l. de Pat. 7

Tert. l. de Idol. 18

Ran-

Pauper effectus est Christus, ut nos illius paupertate ditescamus, (spiritualibus scilicet divitiis. Divitiæ sunt in duplici differentiâ, temporales scilicet & spirituales, illæ in auro, argento, facultatibus, censibus, domibus, supellectilibus, possessionibus, officiis & dignitatibus consistunt; istæ in justitiæ thesauris, gratiæ & sanctimoniæ gazis, virtutum gemmis, cœli possessionibus: Illæ veræ non sunt, quia possessorem meliorem non præstant; istæ veræ sunt, quia meliorem eum efficiunt: *Vera divitia non sunt opes sed virtutes, quas conscientia secum portat, ut in æternum dives fiat.* Qui temporales duntaxat sectantur & possident divitias, divites hujus sæculi nuncupantur ab Apostolo: Tum quia eorum divitiæ cum hoc sæculo, instar bullæ in momento transeunt: Tum quia terrenæ sunt, miseræ, viles, & exiles, cujusmodi est sæculum, & omnia sæcularia: Tum quia morientes eas in sæculo deserunt, neq; secum deferunt: *Peccas propter pecuniam, hic dimittenda est; peccas propter mulierem, hic dimittenda est*, At è contra qui spirituales possident divitias sunt divites Christi. Ut enim ait Venerabilis Beda: *Omnes boni fidèles sunt divites, nemo se contemnat; pauper in cella, dives in conscientia: securior dormit in terra, quàm auro dives in purpura*: quia hic fures pertimescit, ille verò nequaquam. *Fur tibi tollit aurum, quin tibi tollit DEVM.* Hic vere pauper est, etsi appareat dives: Nam ut subjungit D. Augustinus, *Quid habet dives, si DEVM non habet?*

Gre: Naz. Orat. 1. in Pascha

D. Bern: Serm. 4. de Adv. Dom

1. Timoth 6

D. Aug lib 50. Hom. 41 In 2 Cor. 8

D. Augus. Serm. 105 de temp.

Ut autem melius dignoscatur quantum sit pauper & egenus peccator, animadvertendum est quod in sæculo, homo habetur dives, qui locuples possidet fundum, amplas comparavit acquisitiones, & grandes habet prætensiones. In justo tria hæc reperiuntur. Magnum scilicet fundum, nempe gratia & sanctitas; amplæ acquisitiones, nimirum copiosa merita: tandem grandes prætensiones, scilicet jus ad gloriam & beatitudinem; cunctorum autem facit jacturam dum peccat mortaliter. Profectò *nihil est peccante paupertas.* Alii pauperes vel divitum sustentantur opibus vel saltem communibus naturæ foventur subsidiis: illos enim feræ, aut pisces, aut poma sylvestria omnibus communia reficiunt: & aquæ fluminum aut fontium refrigerant: & ipse naturalis calor, si vestimenta deficiant ad tempus saltem sufficit: At animæ peccatricis egestati, quænam ex rebus creatis subveniet, cujus necessitatibus depellendis, sola bona supernaturalia (quæ ablegavit peccatum) utcunque sufficiunt? adeò delictum hominem depauperat, & adhuc infamat.

D. Chrysost. Hom. 5. de Pœn.

Uti à primis parentibus, peccatorum paupertas suam ducit originem, ita *ab illo incipit infamia.* Illa autem originalis infamia, multum incrementata est per personalium & *occultorum facinorum infamiam.* De quâ eodem modo ratiocinandum est ac de reo, quem judices *manifeste damnant ignominia.* Scelerosus ab humanâ justitiâ damnatus & ignominiâ mulctatus, à nobilitate deturbatur: nomine privatur, infamis denotatur: En specimen peccatoris, 1. à dignitate deturbati: 2. sine nomine effecti: 3. infamis habiti.

II. PARS. Ter. l. adv Jud. 13 Ter. Apol 6 Tert. l. de Spect. 21

Tert.lib.1 ad Nat. 14

1. *Quodnam enim aliud seminarium infamiæ nostræ* quàm peccatum, quo ab humanâ degradamur nobilitate? Quænam est nobilior hominis dignitas, quàm intellectus, sapientia, ratio? At peccator, à nobili illâ dignitate degenerat: Tum quia agens sine intellectu, *Intellectui suo contumeliam facit*: Tum

Tert.l. de Pœn. 5 D. Basil.in Psal.37 D. Bernar de Inter: Dom. c.55 D.Chryso log Ser.1

quia sapientiæ injuriosus est: *Omne enim peccatum per ignorantiam fit*: Tandem rationi est contumeliosus; *est enim peccator opprobrium hominum, pecore vilior*: Tum quia à ratione degenerans, magis quàm bellua passione agitatur, Itaq; peccatū quod peccatorem *spoliavit fama* indignū nomine reddidit.

2. Si deletur nomen rei læsæ regiæ majestatis, quanto magis indignus est nomine peccator reus læsæ divinæ majestatis, qui à DEO creatore suo defecit, adversus supremum omnium Dominum rebellavit; ad DEI necem attentavit, Christum denuo cruci patibulavit, nullum scelus non perpetratum, excogitatum & operatum, *nullam insignem infamiam reliquit*? Bonum

Tert.l.2. ad Nat.13 Prov. 22

nomen sacræ paginæ pretiosis præponunt unguentis. *Melius est nomen bonum, quàm unguenta pretiosa.* Et sane magnum habent unguenta cum bono nomine & famâ convenientiam: Tum quia unguenta pretiosa putredini & corruptioni resistunt: Bonum autem nomen sibi comparat immortalitatem.

Tert.Scor 6.

Ita ab avo dignissimum creditum est studiorum experimentum, committere artes, corporum & vocum præstantiam exprimere præmio indice, spectaculo judice, sententia voluptate: qua nulla sunt præmia, nonnulla vulnera, pugni quassant; calces arietant, cestus dilaniant, flagella dilacerant: nemo tamen agonis præsidem figillaverit, quod homines violentiæ objectat injuriarum actiones extra stadium. Sed quantum livores illi & cruores, & vibices negotiantur, intendet: coronas scilicet, & gloriam, & dotem, privilegia publica, stipendia civica, imagines, statuas, & qualem potest præstare sæculum de fama æternitatem, de memoria resurrectionem. Tum quia unguentum corpora à morbis præservat, & ad sanitatem plurimum conducit. Bonum quoque nomen à vitio removet, multumque confert ad virtutem comparandam & conservandam. *Quis non hodie memoriæ post mortem*

Tert.l. de Test.An.4

frequentandæ ita studet, vel ut litteratura operibus, vel simplici laude morum, vel ipsorum sepulchrorum ambitione nomen suum servet? Quare viri probi & sapientes abstinent à vitiis, ne nomini suo aliquam maculam afferant, studentq; virtutibus exemplaribus, ut bonam sui famam & æstimationem parturiant:

D.Hieron Ep. 47 Hom. 15 in Matth:

Etsi conscientia criminis vulnus non habeat, habet tamen fama ignominiam, quam adeò timent, horrentque claræ mentes, ut D. Chrysostomo teste *multi ad laqueum convolarint, fama opprobria non ferentes.* Plura congerit Tertullianus exempla virorum & mulierum famæ & gloriæ causa, ultro atrocissima quæque tormenta sustinentium: *De fœminis ad manum est Lucretia, quæ vim stupri passa, cultrū sibi adegit in conspectu propinquorū, ut gloriā castitati suæ pareret.* Tale facinus etsi ex Christi disciplina sit improbādū, approbādus tamē est amor famæ, studiumq; boni nominis, quod à bono exemplo, & ab operatione virtutis captatur. Nā ut ratiocinatur D. Aug: *Quisquis à criminibus flagitiosis atq;*

L.adMart 4

L.de Bono Vidui.c. 22

fœ-

facinorum vitam suam custodit, sibi tantum benefacit : quisquis autem etiam famam, & in alios misericors est. Nobis enim necessaria est vita nostra, aliis fama nostra. Hoc effatum à D. Augustino mutuatum prodit adhuc D. Bernardus: *Proximo famam, nobis debemus & providemus conscientiam.* Ser. 7. in Cant.

Non sibi providet conscientiam, neque debitam proximo exhibet famam peccator, qui sceleribus vacans sese anonymum reddit: quia ut fatur D. Chrysostomus, *peccatum facit, ut homines suo nomine vocari non sint digni.* Hom. 20 in Gen.

Sic Matthæus Bethsabææ reticet nomen, dicens: David *genuit Salomonem, ex ea quæ fuit Uriæ.* Sic Lucas Magdalenæ silet vocabulum aiens tantummodo: *Mulier quæ erat in civitate peccatrix.* Incendit olim nescio quod humanæ naturæ monstrum, Dianæ Ephesinæ templum, vere orbis miraculum ut nominatissimæ illius ædis incendio, nomini suo famam & immortalitatem pareret: attamen magnum nomen quod execrando facinore sibi comparare existimavit, non est assecutus: Lege enim lata, publicoque edicto cautum est, ne quis sacrilegum illud nomen, in ulla re adhiberet, & si quibus in locis, tabulisque scriptum jam esset, illico deleretur. Quod illi, idipsum divino judicio adversus peccatorem sanctitum est, Laram à Deo sententiam refert regius Vates. (Increpasti gentes & periit impius, nomen eorum delesti in æternum & in sæculum sæculi.) Justo virtutis studioso, & bonæ famæ zeloti, *nemo jam infamiam incutiat:* peccator verò infamis prædicetur, tanquam infamiæ nota designatus. Cap. 1 Cap. 8 Psal. 9 Tert. Apol. 21

3. Rei læsæ majestatis *sine nota non sunt.* Ignominioso illo insigni dedecoratus sceleroso, ducitur *erubescens de infamia sua.* Infamiæ notam defert etiam peccator quot commisit facinora, tot sunt *stigmata delictorum*, & maculæ quæ illius animam infamant, eumque dedecorant. Nam ut eloquenter fatur Chrysologus: *Cui vitiis vivit, sepelitur fama, perit gloria, crescit infamia.* Porro peccatum mors est honoris & gloriæ sepulchrum, infamiæ incrementum. Quapropter Christiane, si divitiarum amor, & summa egestas, ad quam redactus est peccator, non te retraxit à culpa, saltem contumeliæ, infamiæ & subjectionis metus à delictis avertat; quoties enim peccas, contumelioſus tibi esnam depauperaris, infamaris, & servitute humiliaris. Tert. l. de Spect. 22 Tert. l. de Cor. mil. 4 Tert. l. 4. adv. Marc. 9. Serm. 1

III. PARS

Definimus animam rationalem, dominatricem. Creavit Deus animam rationalem, ut exerceret suum imperium, & extra hominem, & intra hominem. Extra hominem constituit eam *moliminis suæ reginam*, subjiciens ejus imperio creaturas irrationales. Intra hominem, ut dominaretur corporis passionibus, & concupiscentiis: *culpa humiliationis est mater:* quia admit *animæ, & libertatem & dominationem*, hominemque reddit de ingenuo servum, de domino mancipium: Nam præterquam quod peccando amisit imperium quod habebat in creaturas irrationales, in semetipso miseram experitur servitutem: nam caro animæ denegat obsequium, passio rationi, concupiscentia voluntati: adeo *ut ipsa jam natura nostra, fatua sit extra naturam:* & quod est lugendum magis, infœlix homo per peccatum humi- Tert. l. de An. 22 Tert. l. de Res. Carn. 9 Greg. Naz. Orat. in Julian. Tert. ib. D. Greg. l. 8. Mor. c. 6

mne primogenitum in terra Ægypti, à primogenito Pharaonis, qui in solio ejus sedebat, usque ad primogenitum captivæ, quæ erat in carcere, & omne primogenitum jumentorum.) Terribilis sane plaga, qua Angelus Ægyptiorum percussit primogenitos, sed non minus stupenda mors quam intulit Judæis in Ægypto. Exod. 12

2. Israelitis magnam ostentarat Deus benevolentiam, illos manu forti eduxerat de Ægypto, Moysem & Aaron in duces & doctores dederat, Manna pane cœlesti quadraginta annis nutrierat; de suis hostibus victores reddiderat, terram Chanaan fluentem lac & mel in possessionem promiserat. *At primus populus, cum de duritia Ægyptia servitutis valida manu Dei & sublimi brachio ereptus (Dominus ejus visus) & terra lacte & melle mananti destinatus, statim autem solitudinis incopiosa circunspectu scandalizatus, saturitatis Ægyptia detrimento suspirans, in Moysem & Aaron mussitavit.* Tert. l. de Jejun. 5 Perlæpe murmuraverunt Hebræi in Ægypto, & fere semper punivit illos Deus. Sic murmurantes ob carnium concupiscentiam, interfecit: ideoque vocatus est locus in quo enecati sunt, sepulchrum concupiscentiæ. Num. 11 Sic murmurantes Core, Dathan, & Abiron, cum suis vivos deglutivit terra: sic omnes murmurantes ob relationem exploratorum dicentium terram Chanaan esse inexpugnabilem, *perierunt ab exterminatore*; nimirum ab Angelo justitiæ Dei ministro, qui una nocte plura millia militum interfecit in exercitu Assyriorum. Num. 16 1. Cor. 10

3. *Omnem hominis paraturam, aliqua utique potestas, divinæ voluntatis ministra, modulatur.* Tert. l. de An. 37 Quænam est autem hujusmodi potestas divinæ voluntatis ministra modulans homines nisi Angelus? Nam ut fatur Philo Judæus, Angeli sunt *quædam purissimæ substantiæ, ministræ omnipotentis*, quibus utitur Deus ad suam demonstrandam tum misericordiam, tum justitiam; Misericordiam erga suos cultores; Justitiam erga impios qui eum blasphemant; quemodo Ezechiam regem & obsessam civitatem Jerusalem liberavit ab obsidione exercitus Sennacherib quem fugavit Angelus, percussis ejus militibus: (Factum est igitur in nocte illa, venit Angelus Domini, & percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia.) Scilicet ut in personis militum puniret blasphemias Rapsacis ducis exercitus Sennacherib. Christiane, qui tot blasphemias in Deum lancinaris, & singulis diebus ejus majestatem offendis, recogita quid de te fiat in cœlo. Dubitas enim cùm linguam tuam adversus Deum armas, eique injuriam irrogas, tum pravis sermonibus, tum sceleroso operationibus, *Omnes Angelos prospicere de cœlo, & singulos denotare, quis blasphemiam dixerit, quis audierit, quis linguam, quis aures, diabolo adversus Deum ministraverit:* Tert. l. de Idol. 27 Quod si modo Angeli divinæ justitiæ ministri non puniunt peccatores diaboli ministros, hoc est, quia impediuntur à Deo, qui mediis elementis publicas sceleribus infligit calamitates. L. 4. Reg. 19

Si serio qualia & quanta sint peccata nostra recogitemus, confitebimur *omnia cladis publicæ vel injuriæ nos causas esse.* Nostris namque criminibus II. PARS. Tert. l. 1 ad Nat. 9

tumescit peccator ita è cœlesti tonat, fulminat, & grandinat Deus: ut olim accidit in Ægypto. Nam extendens Moyses virgam in cœlum, (Dominus dedit tonitrua, & grandinem, ac discurrentia fulgura super terram: pluitque Deus grandinem super terram Ægypti. Et grando & ignis mixta pariter ferebantur: tantæque fuit magnitudinis quanta ante nunquam apparuit in universa terra Ægypti ex quo gens illa condita est. Et percussit grando in omni terra Ægypti cuncta quæ fuerunt in agris, ab homine usque ad jumentum: cunctamque herbam agri percussit grando, & omne lignum regionis confregit:) Neque solum Ægyptum, sed multas quoque alias regiones cœlum sæpe sæpius ingenti saxeaque grandine obruit, & depopulatur: Hæc hominibus à cœlo strages, neque minor eis advenit clades & calamitas ab elementis. Exod 9

3. Hominibus *elementorum sævitia* largitus est munificus Deus: At peccatores tantæ liberalitatis ingrati, ejus iracundiam sufflammant: Nonnulli benefactore contempto, beneficia coluerunt, & tanquam deos elementa adoraverunt, cujusmodi fuit Varro, qui physicum deorum finxit genus, *ut deos elementa contendat.* Quidam ex elementis perpetrant facinora. Sic Pharao Israelitas cogebat ad conficiendos ex luto lateres: Sic rex Babylonius in fornacem ardentem tres pueros conjecit: sic tyranni ignem adhibuerunt adversus Martyres, & Clementem aliosque Christianos in mare submergendos projecerunt: alii verò intra elementa innumera committunt crimina, ad quæ vindicanda & punienda Deus elementorum utitur ministerio; nam prætereundo quòd terra deglutivit Core, Dathan, & Abiron, quod mare Pharaonem cum copiis suis absorbuit, quod ignis devoravit satellites fornacem Babylonicam accendentes: nonne *Corinthum terræ motus ebibit?* Nonne *legimus Hierannapen, & Delon, & Rhodon, & 100. insulas multùm cum millibus hominum pessum abiisse?* Nonne in Tuscia & Campania, *Vulsinios de cœlo, Pompeios de suo monte perfudit ignis?* Et quia *per quæ peccat quis, per hæc & punitur*; Pharao proponatur in exemplum, qui terra, aqua & igne punitur, quia terra, aqua, & igne peccaverat. Peccaverat terra Hebræos operibus luti & lateris opprimens; terra quoque punitur: etenim *omnis pulvis terra versus est in ciniphes.* Peccaverat aqua, Hebræorum filios in Nilo submergens & suffocans, aqua quoque punitus est; nam in crudelitatis pœnam submersus est in mari rubro. *Tradidit justissimus judex exitio aquarum Pharaonem cum toto exercitu; quia per aquam interemerat infantes Hebræorum.* Tandem peccavera: igne, Israelitas importuna laterum coctione, & in *fornace ferrea* affligens, à quo multo pulvere permixtus sudor, & ingens illis incubuerat operis labor isque moles; sed illa ipsa quæ à culpa & immani Pharaonis tyrannide, arserat fornax, in pœnam exarsit. Moysi etenim & Aaroni præcepit Deus: *Tollite plenas manus cineris de camino, & spargat illum Moyses in cœlum coram Pharaone.* Obtemperavit Moyses, cinerem sparsit, & ab igne & cinere fornacis quæ Hebræos fatigaverat, *facta sunt ulcera vesicarum turgentium in homini-* Tert. l. 2 de Pat. 2

Tert. l. 2 ad Nat. 2

Tert. Apol 40

Sap. 11

Exod. 8

Theodor. qu. 25. in Exod.

Deuter. 4

Exod. 9

Exod. 8

minibus & jumentis. Neque sola Ægyptus pœnas ab elementis sensit; nam quot hac ætate terræ motus, qui domos, urbes & provincias subvertunt; quot naufragia, quæ naves & classes integras absorbent? quot incendia, quæ arces munitissimas, & civitates opulentissimas redigunt in cineres? Tot clades quæ à terra, aqua, & igne accidunt, sunt ut plurimum signa iræ Dei, qui ad puniendа peccata utitur elementis, & cunctis universaliter creaturis intra elementorum & cœli ambitum contentis.

Tert. Apol. 2 Sap. 5

3. *In reos majestatis, & publicos hostes, omnis homo miles est.* Peccator est reus divinæ majestatis, & publicus hostis, ideo omnes omnino creaturæ illum insequuntur. In ultimo equidem judicio *Deus armabit creaturam ad ultionem inimicorum, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos.* Sed etiam nunc peccatorem insequuntur creaturæ: & duplici incentivo exardescunt adversus illum: tum quia illis abutitur, & abutendo divertit à fine propter quem productæ sunt: *Unde & Apostolus universam conditionem invitam ait, vanitati succidisse, vanis primum usibus, tum turpibus, & injustis & impiis subversam:* tum quia Deus offenditur. Uti autem probi domestici, subditi fideles, & filii pietate præditi, offenduntur offenso patrefamilias, rege & patre; ita creaturæ offenduntur dum offenditur Deus earum Dominus, rex, & pater. *Quare patimur multa mala à creaturis, quas fecit Deus, nisi quia offendimus Deum? De pœna tua peccatum tuum accusa, non judicem:* qui juste cunctas adversum te armat creaturas, & iniquitates tuas punit iræ suæ flagellis.

Tert. l. de Cor. mil. 6

D. Aug. Tract. 1 in Joan.

III. PARS. Tert. l. de An. 30

Summum testimonium frequentia humana; onerosi sumus mundo, vix nobis elementa sufficiunt, & necessitates ariditores, & querela apud omnes, dum jam nos natura non sustinet; severa lues, & fames, & bella, & voracines civitatum, pro remedio deputanda, tanquam tonsura inolescentis generis humani. Ut enim nemus inciduum uberius silvescit; ita mortale genus, nisi tondeatur, in pessimas sese propagines effundit. Hæc tonsura interdum evenit naturalibus causis: multoties etiam à divina justitia proceditur, quæ amputat & cædit quod in gente nostro noxium est, ni potius dicamus quod peccata hominum sunt origo flagellorum Dei & scaturigo, à qua *inundaverunt super eos mala.* Bellum, fames, & pestis, sunt tria flagella, in manu supremi moderatoris, quibus iratus Deus castigat & punit scelerosos & peccatores. *Quantæ clades supra universum orbem ad singulas urbes & provincias ceciderunt? Quanta bella externa & intestina? Quot pestes, fames, ignes, hiatus, motusque terrarum sæculum digessit?* Nonne hoc sæculum fame, peste, & bello devastatum fuit? Nonne bellum hac ætate totam depopulatur Europam. Utinam bellum non sequantur fames & pestis tanquam ejus appendices. Miseri peccatores, *si quid adversi instigitur, vestris meritis deputatur:* Ob peccata vestra orbem Deus,

L. 1. Machab. 2 Tert. lib. 1 ad Nat. 2

Tert. Apol. 4

Tert. Apol. 50

1. gladio castigat: 2. fame flagellat: 3. peste devastat.

1. *Bellum nemo quidem libens patitur, cum & trepidare, & periclitari sit necesse.* Tempore belli, nemo immunis est à timore, non rusticus, non agricola,

la, non pastor, non mercator, non civis, non paterfamilias, non mulier, non sacerdos, non rex. Rusticus timet camporum devastationem; agricola, frugum depopulationem; pastor, pecorum & gregum jugulationem; mercator, negotiationis inhibitionem; civis, domus eversionem; paterfamilias, domesticorum interfectionem; mulier, honoris ereptionem; sacerdos, Ecclesiarum profanationem; rex, imperii eversionem: & merito cum tempore belli *periclitari sit necesse*, tempore belli fruges, greges, suppellectilia, merces, facultates, domus, civitates, regna, sacra, libertas, honor, vita, & cuncta in universum periclitantur: Tempore belli vitium libere grassatur virtus exulat; iniquitas & malitia dominantur, bonitas & innocentia mancipantur; abdicantur jura, injustitia impunita remanet; omnes leges humanæ, civiles, ecclesiasticæ, naturales & divinæ, impune prævaricantur; nulli parcitur ætati, non senum canis, non infantium cunis: omnis sexus, status, & conditio, indifferenter atteritur: nobiles vapulantur, mulieres violantur, sacerdotes cruciantur, campi deprædantur, domus despoliantur, civitates incenduntur, templa demoliuntur. Tempore belli *gladium latrociniis ebrium* prodit Tertullianus; imo & blasphemiis, & stupris, & incendiis, & homicidiis, & profanationibus & sacrilegiis. *Et bene quod si quid adversi urbibus accidit, eadem clades templorum, quæ & mœnium*: ipsum etiam belli nomen perspicue demonstrat quam sit sævum, atrox, immane, exitiosum, cunctorumque devoratorium; bellum etenim, ut quidam volunt, dictum est per antiphrasim, quasi minime bellum; seu ut censet Festus, bellum ideo nuncupatum, quasi mere sit belluinum, nihilque sapiat humanum: lenitas & æquitas humanitatem decent, sævitia & crudelitas belluam redolent: in bello *nihil illic nisi feritas calet*, non humani, sed belluini vigent mores, absque ulla humanitate ferocitas furit. *Quis enim ense operabitur, & non contraria lenitati, & justitia exercet; id est, dolum, & asperitatem, & injustitiam: propria scilicet negotia prœliorum?* Quod quàm verum sit, experientia quotidiana comprobatur: non est necesse, ut veteres adducantur bellorum clades quibus scatent historiæ, sat est, ut recogitentur strages quas fere tota Europa patitur, à bello quod præcipuas ejus devastavit, & adhuc depopulatur provincias. *Divina providentia solet corruptos hominum mores, belli emendare atque conterere.*

L. de Res. Carn. 16
Tert. Apol. 40
Tert. l. 2 adv. Marc. 1
Tert. l. adv. Jud. 9
D. Aug. l. 1. Civ. 1

Ad manum habemus Judæorum exemplum, quorum iniquitates belli flagellis punivit Deus, & *in bellis præcipuis expugnabit eos.* Sæpe sæpius castigati sunt Judæi bellis Ægyptiorum, Babyloniorum, Assyriorum, sed à Romanis magis quàm à cunctis Barbaris devastata fuit: Hierusalem quod à Jeremia fuerat vaticinatum, *Sanctificate super eam bellum: consurgite. Quia hæc dicit Dominus exercituum: Cadite lignum ejus, & fundite circa Jerusalem aggerem: hæc est civitas visitationis, omnis calumnia in medio ejus.* Decreta à cœlo Jerusalem eversio, in pœnam scelerum suorum, bellicum insonat Propheta, sanctum indicit bellum, Romanos,

Esai. 30
Jerem. 6

in arma vocat, ut essent quasi Dei milites, qui sanctam ejus voluntatem justamque exequerentur sententiam, Judæos veluti piaculares hostias, divinæ justitiæ aris immolarent. Fuerat olim Jerusalem civitas visitationis cœlestibus beneficiis & gratiis specialiter obligata. *Tantum Judæis erat apud Deum gratia, ob insignem justitiam & fidem originalium auctorum. Unde illu & generis magnitudo, & regni sublimitas floruit, & tanta fœlicitas, ut Dei vocibus, de promerendo Deo, & non offendendo præmonerentur.* At Judæi tot beneficiorum immemores, tantarum gratiarum ingrati, Dei legem prævaricati sunt; relicto supremo numine idolis servierunt, Deique filium qui pro eorum salute humanatus fuerat, eos specialiter visitaverat, doctrinis cœlestibus erudierat, pietatis exemplis ad bonum stimulaverat, beneficiis abunde cumulaverat, injuste & crudeliter interfecerunt: tot tantisque sceleribus, amicam Dei visitationem respuentes, olivam pacis, testem indicemque divini fœderis conculcantes, divinas sufflammarunt iras, hostile attraxerunt ferrum, longamque Jerusalem obsidionem, ad extremam usque calamitatem perpessi sunt: quæ ex ore dominico Judæorum auribus prius quam eveniret fuerat comminata: *Si cognovisses & tu, & quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi: nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Quia venient dies in te, & circumdabunt te inimici tui vallo, & circumdabunt te: & coangustabunt te undique: & ad terram prosternent te, & filios tuos, qui in te sunt. & non relinquent in te lapidem super lapidem; eo quòd non cognoveris tempus visitationis tuæ.* Quàm immane fuerit bellum quod justo Dei judicio à Romanis inditum est Judæis, quantæque calamitates passi sint scelerosi illi, una concione explicari nequit, cùm ad illas enarrandas grande Josephus adhibuerit volumen, in quo plura, & lachrymis & horrore digna commemorat: multisque totam rei gestæ seriem miseramque Solymæ faciem describit.

Tert. Apol. 21

Luc. 19

Quod si ex effectibus cognoscitur causa, ex strage Jerusalem, & Judæorum, ediscendum est quàm atrocia fuerint eorum crimina, à quibus tot tantasque calamitates perpessi sunt tempore obsidionis, & etiamnum justo Dei judicio patiuntur: *Sed quam a deliquerint fiducia parium inflati, etsi ipsi non confiterentur, probaret exitus hodiernus ipsorum, dispersi palabundi, & sola, & cœli sui extorres, vagantur per orbem; sine homine, sine Deo rege quibus nec advenarum jure, terram patriam saltem vestigio salutare conceditur.* Neque Judæi soli in pœnam criminum sunt bello devastati; sed plures adhuc nationes quæ debent confiteri cum Tobia: (Quoniam non obedivimus præceptis tuis, ideo traditi sumus in direptionem, & captivitatem, in mortem, & in fabulam, & in improperium omnibus nationibus.) Annon ob nefanda crimina orientales Christiani à regno Hierosolymitano à Saracenis ejecti sunt? Annon ob Græcorum scelera, Constantinopolitanum imperium ab Ottomanis debellatum, & occupatum est? Annon ob flagitia Christianorum hac tempestate publicas videmus calamitates? *Quod terra vorant urbes; quod insulas maria fraudant, quod externa atque interna bella dilaniant*

Tert. Apol. 21

Tob. 3

Tert. Apol. 20

ziant, quod regnis regna compulsant, quod fames, & luss, & locales quaq; clades, & frequentia pleraq; montium vastant, quod humiles sublimitate, sublimes humilitate mutantur, quod justitia rarescit, & iniquitas increbrescit, bonarum omnium disciplinarum cura torpescit, quod etiam officia temporum & elementorum munia exorbitant, quod & monstris & portentis naturalium forma turbatur; non aliæ investigandæ sunt causæ quàm peccatorum atrocitates, quæ DEI iras concitant, & quodammodo ejus justitiam compellunt, ut sceleroſos puniat, non solum bello, sed adhuc terræ sterilitate, & fame.

2. *Cum ab imbribus æstiva hiberna suspendunt, & annus in cura est*; id peccatis hominum deputandum est. Imaginantur nonnulli Rabbini, quod Deus tribuens hominibus *temporum officia, totius genituræ tributa*; duplicem sibi reservavit clavem; scilicet clavem pluviarum, & clavem annonæ: pluvias sibi relictas voluit, ut eas vel liquido & patenti cœlo diffunderet, vel arido clausoque aere contineret. Annonæ quoque clavem voluntati suæ subjecit DEUS; pluviarum clave sterilitatem fugat, terramque fœcundat. Quod innuere videtur Moyses: *Aperit Dominus thesaurum suum cœlum, ut tribuat pluviam.* Clave annonæ, famem expellit, & hominibus ea quæ sunt ad victum necessaria abunde tribuit. Quod docet Regius Vates, DEUM humiliter & confidenter alloquens: *Oculi omnium in te sperant Domine, & tu das escam illorum in tempore opportuno.*

Tertull. Apolo. 40 Tert. l. de Pat. 2 Deut. 28 Ps. 144

Ob peccata hominum obveniunt siccitates & sterilitates: DEUS retinet clavem pluviarum, ne rigent terram, ut ipsemet peccatori minatur. *Sit cœlum quod supra te est, æneum.* Retinet adhuc annonæ clavem, ne terra producat fruges; *Sit terra quam calcas ferrea.* Et quia ex terræ sterilitate procedit egestas, & ex egestate oritur fames, famem peccatori minatur DEUS: *Mittet Dominus super te famem & esuriem, & increpationem in omnia opera tua quæ tu facies; donec conterat te, & perdat velociter, propter adinventiones tuas pessimas in quibus reliquisti me.* Panis Hebraice idem est ac baculus, seu fulcrum: ut enim infans dubios pedes fulcro firmat, & senex tremulum nutansque corpus baculo sustentat, sic panis nutantem deficientemque vitam sustinet, & reparat: quare dum panis, vel sterilitate & grandine deficit, vel apertâ hostium vi eripitur; vel justo DEI judicio tollitur: tunc necessario omne corporis robur concutitur, vires omnes labefactantur, & per summos inedias dolores, vita contabescit & collabitur. Hac pœnâ Judæos punivit DEUS: juxta Isaiæ vaticinium: *Ecce dominator Dominus exercituum auferet à Jerusalem, & à Juda, validum & fortem, omne robur panis, & omne robur aquæ*, ut fame simul consumatur, miserque pereat. Quod potissimum accidit tempore quo Titus Vespasiani imperatoris filius Jerololymam regni caput vallavit, cinxit, oppressit, & ad tantam redegit inediam, ut invisa terris fames non tantũ innumera solo straverit cadavera, verum etiam contra naturæ leges, matres ipsas coegerit in proprios desævire fœtus, & coctas infantiũ quos pepererant, de-

Deut. 28 Deut ibid Cap. 3

L.4.Reg: 6 vorare carnes ; Idipsum accidit in Samaria obsessa à Benadab rege Syriæ: (Factaq; est fames magna in Samariâ; & tamdiu obsessa est donec venundaretur caput asini octoginta argenteis, & quarta pars cabi stercoris columbarum quinque argenteis. Cumque rex Israel transiret per murum, mulier quædam exclamavit ad eum, dicens: Salva me Domine mi rex. Qui ait: Non te salvat Dominus : unde te possum salvare? de aream, vel torcular? Dixitque ad eam rex: Quid tibi vis? Quæ respondit: Mulier ista dixit mihi: Da mihi filium tuum, ut comedamus eum hodie, & filium meum comedemus cras. Coximus ergo filium meum & comedimus: Dixique ei die alterâ: da mihi filiũ tuũ, ut comedamus eum. Quæ abscondit filiũ suũ. Quod cum audisset rex scidit vestimẽta sua, & transibat per murũ.) His non minus lugenda acciderunt infausto hoc sæculo in Burgundiæ comitatu, Lotharingia, aliisq; in locis, ubi visi sunt pauperes in campis velut in pecora herbas mãducare; simul cum canibus mortuorũ jumentorum comedere carnes; & in tantam devenire inediam, ut necesse fuerit sepulchris adhibere custodias, ne humata mortuorum corpora, viventes voranda extraherent *de requie sepulturæ, de asilo quodam mortis.* Timeamus, fratres, ne hac rempestate in quâ tot exundant crimina, cadat super nos à DEO vibrata maledictio: (Obsedebe-

Tertull. Apol. 37

Deut. 28 ris intra portas tuas in omni terrâ tuâ, quam dabit tibi Dominus DEUS tuus: & comedes fructum uteri tui, & carnes filiorum tuorum, & filiarum tuarũ, quas dederit tibi Dominus DEUS tuus, in angustiâ & vastitate quâ opprimet te hostis tuus. Homo delicatus in te, & luxuriosus valde, invidebit fratri suo, & uxori quæ cubat in sinu suo, ne det eis de carnibus filiorum suorum, quas comedet : eo quòd nihil aliud habeat in obsidione & penuriâ, quâ vastaverint te inimici tui intra omnes portas tuas. Tenera mulier & delicata, quæ super terram ingredi non valebat, nec pedis vestigium figere, propter mollitiem & teneritudinem nimiam, invidebit viro suo, qui cubat in sinu ejus, super filii & filiæ carnibus, & illuvie secundarum, quæ egrediuntur de medio fœminum ejus, & super liberis qui eâdem horâ nati sunt, comedent enim eos clàm propter rerum omnium penuriam in obsidione & vastitate, quâ opprimet te inimicus tuus intrà portas tuas.) Et quasi calamitates quas secum afferunt bellum & fames non sufficiant, ad puniendum peccatum, DEUS tertium adjungit flagellum, & per pestem de peccatore ulciscitur.

Tert. lib. 4 adv. Marc 39 3. *Videamus & quæ signa temporibus imponat, bella opinor, & regnum super regnum, & gentem super gentem, & pestem, & fames, terræq; motus, & formidines, & prodigia de cœlo.* His signis denotandum est ultimum judicium, & bello adhuc fame, & peste, DEUS iram suam demonstrat adversus peccatores: hucusque egimus de bello, & fame, duobus flagellis quibus eos punit, nunc adducendum est tertium flagellum, nempe pestis, quâ eos insequitur, juxtà

Cap. 28 istud Deuteronomii: *Adjungat tibi Dominus pestilentiam, donec consumat te de terra, ad quam ingrederis possidendam.* Inane est bellum magnasq; affert cla-

des,

des, immanior est fames, majoresque secum adducit calamitates; at omnium immanissima pestis horribilissimas causans strages, etenim ubique terrum sua venena diffundit, cuncta elementa corrumpit, nemini parcit; regum palatia non secus ac pauperum tuguriola inficit; corporum humores & temperamentum accendit, totumque hominem edaci flammâ, DEO vindice emissâ depascitur: pestifera illa lues est peccati pœna, cruentum peccatoris flagellum, ipsa etiam morte gravius & atrocius. Hoc flagello punivit DEUS populum Judaicum ob Davidis regis peccatum, qui tumore inflatus præcepit Joab ut perambularet omnes tribus Israël à Dan usque Bethsabee & populum numeraret: DEUS regis volens castigare tumorem, misit ad eum Gad Prophetam qui Davidem sic est allocutus. *Trium tibi datur optio: Elige unum quod volueris ex his, ut faciam tibi. Aut septem annis veniet tibi fames in terra tua: aut tribus mensibus fugies adversarios tuos, & illi te persequentur: aut certe tribus diebus erit pestilentia in terra tua. Nunc ergo delibera, & vide quem respondeam ei qui me misit sermonem. Dixit autem David ad Gad: Coarctor nimis.* L. 2. Reg. 24 Verumtamen sui peccati conscius de eoque pœnitens, pio pœnitentis animi consilio, pestem sibi ascivit in flagellum; ut qui peccaverat, pœnæ quoque esset obnoxius. Si enim famem elegisset, innoxius populus prius ab eâ devastatus fuisset, quàm noxium regis caput: si bellum postulâsset, hostilis gladius prius percussisset milites & duces exercitus, quàm ad regium tentorium pervenisset, sed quia pestis cæco quodam impetu æquoque pede pauperum tabernas pulsat regumque turres, elegit pestis flagellum, ne ipse unus pœnam effugeret, qui admiserat peccatum. Fuit illa electio pietatis in subditos, in se verò justæ animadversionis; pœnitentem regem à lue exemit DEUS, sed peste ita toxicavit populum ut intra tres dies septuaginta millia perierint: *Immisitq; Dominus pestilentiam in Israel, de mane usq; ad tempus constitutum, & mortui sunt ex populo à Dan usq; ad Bethsabee, septuaginta millia virorum.*

Ex præfatis sex colligenda sunt: 1. A peccatis oriri calamitates publicas quæ *tanquam de ira & offensa DEI incidere solent, ut fulmina, ut grandines, ut ardores, ut aura pestilentes; item hiatus motusq; terrarum, item diluvia*; Cunctasque maledictiones, plagas, strages, & flagella, quæ facer dinumerat textus. Quapropter in scelerosos Christianos cadit exprobratio quam in Gentiles jaculat Tertullianus: *Vos importuni rebus humanis, vos publicorum incommodorum illices semper; apud quos DEVS spernitur, statua adorantur.* Tert. lib. 2 ad Nat. 5 Deut. 28 Apol. 41 2. Quam enorme sit peccatum, cum DEUS, cujus natura bonitas, ita ad tot tantisq; cladibus flagellet: Omne namq; malum pœnæ minus est minimo malo culpæ quod infinitam DEI offendit majestatem: Scelerose Christiane, *scito & vide quia malum est & amarum reliquisse te Dominum, & non esse timorem DEI apud te.* Jerem. 2 Disce strages quibus punitur peccatum, ex sacris paginis; lege illas in historiis tum sacris, tum prophanis, vide illas tuis oculis in

tora Europa, bello, fame, & peste devastata, & scito justissimam esse tantam
Tert. l. 2 ad Nat. 5 Pœnam ob DEI offensam, *cujus natura honoranda sit in secundis, metuenda in*
Esai. 30 *adversis.* 3. Cuncta flagella quibus in sæculo puniuntur peccata & peccatores ecce dum taxat guttam iræ divinæ. *Stillavit super nos maledictio:* At in altero sæculo justitiæ & severitatis torrens inundat. Nam quemadmodum
Job 19. in cœlo DEUS potat Beatos torrente voluptatis, ita in inferno *spiritus ejus quasi torrens inundans ad perdendas gentes in nihilum.* 4. Clades quas his diebus patitur Christiana religio, denotare quantū grassentur peccata, & quantum erga peccatores sit iratus DEUS tenens in suâ manu calicem iræ & ul-
Psal. 74 tionis: *Calix in manu Domini plenus mixto, verumtamen fax ejus non est exinanita, bibent omnes peccatores.* 5. Flagella à DEO immissa in peccatores esse
Apol. 41 tot admonitiones, quæ nos à peccatis dimovere debent. *Et sequitur ut omnes sæculi plagæ, nobis si forte in admonitionem, vobis in castigationem à DEO obveniant.* Sic Christiani loquuntur Gentilibus apud Tertullianum. 6. Nos agnoscere publicarum calamitatum auctores, dolere de peccatis, & per pœnitentiam placare DEUM, quem nostris peccatis ad iracundiam provoca-
D Bernar. Tract: de Modo bene vivendi c. 43 vimus: *Feriendo clamat, ad se redeam, ne mihi accidat, quod ait: Percussi, reversi non sunt ad se percutientem.* Qui in publicis calamitatibus ad DEUM non revertuntur, hic flagellantur, & in futuro sæculo adhuc cruciantur: Infelices illi quantum distant à Regio Vate, qui *dixit ad Dominum, Peccavi valde*
Isai. 2 *in hoc facto, sed precor Domine, ut auferas iniquitatem servi tui.* Propheta se pec-
L. 2. Reg: 24 catorem confitetur, deinde peccatum suum tanquàm luis & pestis causam recognoscit; pœnitentiam agit, humiliter que DEUM deprecatur, ut tollat peccatum suum, probe sciens, tollendam esse causam, ut tollatur effectus: *Et propitiatus est Dominus terræ, & cohibita est plaga ab Israel.* Ad instar Prophetæ agnoscamus peccata nostra, pœnitentiæ vacemus, divinam implore-
Esai. 51 mus misericordiam, & si peniteamus ex animo, audiemus hæc misericordis verba: *Elevare, elevare, consurge Jerusalem, quæ bibisti de manu Domini calicem iræ ejus: usq; ad fundum calicis soporis bibisti, & potasti usque ad fæces. Hæc dicit DEVS tuus: Ecce tuli de manu tua calicem soporis, fundum calicis indignationis iræ meæ, non adjicies, ut bibas illam ultra,* sed meam experieris deinceps misericordiam, & si mihi fideliter servieris, de manu benignitatis meæ coronam accipies.

CON-

535

CONCIO TERTIA.

USque ad delictum hominis DEVS à primordio tantum bonus, exinde judex & severus ergà scelerosum hominem, qui ingrate bonitatem contempserat, justitiam exercens, illumque puniens, *nec fulminibus tantum, aut bellis, & pestibus, aliisque plagis*, sed etiam 1. tribulis & laboribus: 2. angustiis & mœroribus: 3. morbis & doloribus. Tert. lib. 2 adv Marc 11

Pellitus orbi ut metallo datur. Loquitur de Adamo Tertullianus, qui ob peccatum paradiso ejectus, orbi ut metallo addicitur, id est, quemadmodum reus ob flagitia damnatur ad mineras, & sectaturas metallorum; ita scelerosus protoparens, quasi ad metalli damnatetur fodinas, addicitur laborandæ terræ, frugum infœcundæ, & spinarum fertilissimæ. Itaque in pœnam inobedientiæ Adamus fuit *redhibitus materiæ suæ, & in ergastulum terra laborandæ relegatus.* Homo de terra, & in terra plasmatus, in paradisum admissus, de illo loco voluptatis ejicitur, in ergastulum terræ laborandæ relegatur: cui DEUS excolendæ terræ, in pœnam peccati *laborem operis adjecerat.* Antequàm delinqueret homo, erat terra amœna, decora, florida, uberrimos producens flores & fructus: in patenti apertoque telluris sinu consp iciebantur viridantes herbæ, cæruleæ violæ, albentia lilia, rosæ purpureæ; miraque florum fulgebat varietas; non illic videbantur infelices tribuli, non miscebantur infesta tritico lolia, non tristes fucrescebant cardui, non cruentæ rosis adnascebantur spinæ, nihil occurrebat horridum oculis, asperum manibus, incultum animo: læta omnia, mollia, amabilia; ipsa sibi satis erat tellus, nulloque cultore dabat fruges quas abunde producebat exundantis naturæ gratiâ. At ubi homo deliquit, ubi in pœnam peccati laborandæ terræ damnatus fuit: tunc primæva illa terræ bonitas, soli clementia, fructuum ubertas, in sterile & infœcundum solum, in amaros insulsosque fructus, in spinas & tribulos degeneravit. Tert. l. 1 adv. Marc. 14

Statim & terra maledicitur sed ante benedicta: statim tribuli & spinæ, sed ante fœnum & herba, & arborum fructuosa: statim sudor & labor panis, sed ante ex omni ligno victus immunis, & alimenta secura, exinde homo ad terram sed ante de terra. Tert. l. 2 adv. Marc. 11

Adeò agnatus est peccato labor, ut apud Hebræos eadem vox peccatum & laborem significet; neq; ad invicem nisi duntaxat puncto differant: Imò absque ullo discrimine apud Vatablum & Pagninum idem omninò sonant: unde istud Prophetæ Abacuc sic vertunt: (Quare ostendisti mihi iniquitatē & laborem? *) Quare ostendisti mihi iniquitatem & perversitatem?* Quasi iniquitas & labor synonima sint, vel saltem necessaria existat connexio inter laborem & peccatum: Propter quod & homo exulat à paradiso voluptatis, & in terrâ tanquàm in exilio *moratur cum laboribus alienis*, scilicet ab innocentiæ statu; Cap. 1

Ter. l. 2 ad Uxor. 6

statu: quem amittens in pœnam delicti, multis obnoxius est laboribus, neq; minores patitur angustias & mœrores.

II. PARS. Tert. lib. 1 ad Uxor. 5 Tert. l. de Pat. 12 Tert. Scor 1 Tert. l. de An 17 Tert. l. de Pat: 8 Tert. l. de Spect. 16 In Ps. 7

Quot exorti sunt mœrores, quot angustiæ *de amarissima voluptate*, quam cum pomo vetito gustavit Adam! Bene amarissima nuncupatur, quæ *animi amaritudinem* parturivit, quam experitur infelix peccator in vita, in morte, & post mortem. Quamdiu est in hoc sæculo *miserrimam hanc vitam* efficiunt innumerabiles angustiæ & ærumnæ quas sustinet. *Qui redundantis fellis auruginant, amara sunt omnia.* Uti autem à felle redundans bilis, omnia corpori amara efficit, ita & in anima peccatum reddit *amaritudinis vicem.* Nemo scelerose vivens, qui non innumerabiles sustineat angores, sive de malo consultans, sive consilium exequens ulciscendi. V. G. desiderio *quid amarius*? Ut enim ait D. Chrysostomus, (Si voluerit quis ulcisci quempiam, vel prior injuriam facere, videquot mala patitur: furore repletur, ab irâ discerpitur, movet innumerabiles fluctus cogitationum, mille vias ingreditur, invadit timor & tremor, quomodo offender, quomodo rem perficiet; & ante eum, quem est injuriâ affecturus seipsum perdit.) Quare in personâ peccatoris multa inquieto animo volventis sic fatur Regius Vates:) Conversus sum in ærumna mea, dum configitur spina.) Ut autem animadvertit Theodoretus, peccatum nuncupat spinam, *tanquam inutile germen, & ad pungendum natum*: Tot in corde pungentes peccator persentit spinas, quot committit flagitia, id permittit DEUS, ut de suis sceleribus *amarius puniatur*.

Ps: 31

Tert. l. 2 adv. Marc 10 Ter. Apol 12

Tempore vitæ multis mœroribus & amaritudinibus repletur peccator. At iminente morte, *pluribus & amarioribus* atteritur angustiis: affligitur namque & præteritorum scelerum recordatione, & præsentium bonorū amissione, & futurorum malorum repræsentatione. *DEVS ante supplicium, supplicium infligit: peccatum enim in se continet pœnam, antequam puniatur.* Hujus anticipati supplicii, nefandæ tristitiæ, acerbique mœroris testem, sacer textus prodit Antiochum, qui malæ actæ vitæ sibi conscius, morti proximus:

D. Chrysost. In Psal 1: 4

Lr 1. Machab: 6

(Vocavit omnes amicos suos, & dixit illis: Recessit somnus ab oculis meis, & concidi, & corrui corde præ sollicitudine; & dixi in corde meo: In quantam tribulationem deveni, & in quos fluctus tristitiæ, in qua nunc sum, qui jucundus eram, & dilectus in potestate mea.) Hæ sunt morientis angustiæ, hi mœrores, quanquàm seri: & si illius querelæ, & gemitus inquiramus causam, ipsemet respondebit: *Nunc reminiscor malorum quæ feci in Jerusalem.* Hæc tristitiæ origo, hæc angustiarum causa, hoc tormentum mortis.

Tert. l. de Monog. 16 Psal. 68

Post mortem *multo gravius & amarius eventurum*, quod augeri expostulat Propheta ferventiori in peccatores zelo succensus: *Appone iniquitatem super iniquitatem eorum.* Quasi dicat: Pœnæ pœnam adjice, supplicium supplicio cumula, hujus vitæ angustiis, imminentis mortis mœroribus, inferni adauge tormenta; Quo spectare videtur ipse Philosophi moralis: *Prima & maxima pœna peccantium est peccasse; nec ullum scelus impunitum est; quoniam sceleris in scelere supplicium est*: Et ut fatur D. Chrysostomus, *Improbitas, assert*

Sen. Ep. 97

& qui illam possidet, exitium, & ut obruatur efficit. In vita peccator obruitur angustiis; in morte, obruitur mœroribus; post mortem, illum obruit tum sententia à supremo judice in illum lata *maxime per se amarior facta*: tum ejus ejectio & separatio à DEO, *Recedite à me, omnes operarii iniquitatis*; tum tormentorum inferni perpessio, sed priusquam illud ineffabile proponamus supplicium; demonstrandum est à peccato oriri dolores & morbos. In Ps. 139. Tert. l. 4 adv. Marc. 15 Tert. l. 4 adv. Marc. 40

Felix innocentiæ status, ne nominę quidem noverat morbum. Nesciebat homo quid dolor, quid ægritudo, quid cruciatus corporis, at post originale delictum, *post condemnatum hominem cum seculi dote*, post patratum actuale delictum, dolores & morbi à peccato dimanarunt, & corpus punitur, 1. doloribus: 2. ægritudinibus: 3. cruciatibus. III. PARS Tert. l. de Pœn. 2

1. Constat *& animam compati corpori, qui læso ictibus, vulneribus, ulceribus, condoluit: & corpus animæ, cui afflictæ cura, amore, angore, coegrotsit per detrimentum salitet rigoris, cujus pudorem & pavorem, rubore atq; pallore testetur.* Attamen non *sine causa* corpus cruciatur doloribus. *Nihil in terra sine causa fit, & de humo non egredietur dolor.* Quod si scisciteur à Jobo, quænam eorum sit causa, quænam officina doloris, respondebit dolorem à peccato procedere. *Quin potius vidi eos qui operantur iniquitatem, & seminant dolores, & metunt eos.* Quasi peccatum sit dolorum seminarium messisque illorum uberrima: *Nihil est enim quod majoris doloris sit, quàm culpæ reatus*; quod in muliere manifestum est: post admissum namque peccatum *statim mulier in doloribus, sed quæ ante sine ulla contristatione* DEI judicio damnata est. *Vivit sententia* DEI *super sexum istum in hoc sæculo, vivat & reatu necesse est.* Latam à DEO sententiam adversus mulierem ex Geneſi mutuatam refert ibidem Tertullianus: *In doloribus & anxietatibus paries mulier.* Est autem dolor parturientis acutissimus præsentis mali sensus: dolorem autem qui peccatum sequitur comparat Regius Vates, cum dolore parturientis mulieris. De peccatore namque sic fatur: *Ecce parturiit injustitiam concepit dolorem, & peperit iniquitatem.* Unanimi interpretum consensu, pro peccato Propheta accipit dolorem, qui à peccato tanquam effectus à causa procedit. *Nemo est qui vivat in scelere, qui non innumerabiles dolores sustineat*; Quàm acerbi autem sint dolores quos à peccato patitur peccator ex comparatione parturientis mulieris declarat D. Chrysost. *Quemadmodum enim mulieres parturientes à doloribus discerpuntur: ita etiam qui fecit dolum discerpitur, & non levi aliquo sed vehementissimo dolore affligitur*; cujus acerbitas potest aliquomodo conjectari ex variis morbis & ægritudinibus quibus propter peccatum affligitur corpus. Tert. l. de An. 5 Tert Scor 1 Job 5 Job 4 D. Ambr. l. de Arca & Noe c. 1 Tert. lib. 2 adv. Marc 11 Ter. l 2 de Cult. Fœm. 1 Psal. 7 D Chryso sto. in Ps. 7

2. *Censu invalitudinis* humanum corpus innumeris fere obnoxium est ægritudinibus, quæ nihil aliud sunt quàm pravæ quædam corporis affectiones. Auctore namque Galeno *morbus est dispositio contra naturam manifeste ladens functionem naturalem.* Et quia hujusmodi læsio multiplex est, multiplices etiam sunt morbi, ex quibus nonnulli organici nuncupantur, quia aliquod organum lædunt; alii substantiales vocitan- Ter. l. adv. Valent. 21

tantur, quia totam labefactant corporis substantiam, utrique fere innumerabiles. Etenim si ex Plinio in unum oculum possunt trecenti facile incurrere morbi, quot in alia organa; quot in totam corporis molem? Tantam morborum multitudinem attente considerans medicorum princeps audaciter pronuntiat, *Totus homo à natura morbus.*

Lib. 26. c. 1

Hyppoc. in Aphor.

Secundùm medicos, naturales morborum causæ sunt in duplici differentiâ. Quædam extrinsecæ, aliæ intrinsecæ: Ad illas reducunt elementorum injurias, malignos cœli astrorumq; influxus; morbos enim in humanis corporibus generant, aut calor nimius æstusve solis; aut frigus acre gelidique aquilones; aut aer plus æquo humidus, aut siccus; aut malignæ quædam, cœli astrorumq; influentiæ à medicis siderationes nuncupatæ. Intrinsecæ causæ sunt vel prava parentum complexio, quæ in prolem derivari consuevit: vel minus apta organorum dispositio, dum scilicet organa sunt aut magis laxa, aut nimis contracta; vel intemperies & pugna quatuor humorum inter se in corpore dissidentium: vel insolentia laboris & studiorum; vel nimia repletio, aut etiam exinanitio. Verum ultra has causas morborum naturales & physicas, princeps morbi, & prima ægritudinum corporis origo est originale peccatum: à quo procedunt elementorum inordinationes, quatuor humorum pugnæ, malæ astrorũ influentiæ aliæq; causæ sive extrinsecæ, sive intrinsecæ, à medicis assignatæ: quod enim est causa causæ, est etiam causa causati.

Neque originale peccatum duntaxat est moralis causa morborum, sed etiam actuale peccatum, in quo possunt considerari, & formale & materiale. Formale est vel privatio rectitudinis debitæ inesse actui, vel prævaricatio divinæ legis: materiale est actus peccaminosus: ab utroque autem procedunt morbi corporis. Nonne à gulâ oriuntur podagra, chiragra, calculus, paralysis, & apoplexia? Nonne à lasciviâ oriuntur præproperæ senectutes, membrorum tremores & debilitates, infamesque lues venereæ? Nonne ab odio vel amore inordinato nascuntur febres calidæ, deliramenta, furores? Et ut concludam cum D. Chrysostomo, peccatum *fons est morborum omnium*, seu perennis quædam scaturigo à quo dimanant morbi omnes, velut rivuli quidam, per venas, per arterias, per nervos corporis, longe lateque diffusi: Subjungit aureum eloquentiæ flumen: Peccatum est domesticus hostis, qui *in nobis peccantibus bellum gerit per febres, morbos, dolores*, variosque cruciatus quibus affligitur corpus.

In Ps. 3

3. Marcionitam qui se à justitiâ DEI exemptum existimabat, sic redarguit Tertull: *At nunc & febricitas, ô Marcionita, & cæteros tribulos & spinas dolor carnis tua tibi edit; in quo te putas liberatum de regno ejus, cujus te musca adhuc calcant.* Neq; solum muscis, *sed & scorpius ejus objectus*: Neq; à belluarum est feritate

Lib. 1 adv. Marc. 14

Psal 10

D Bern. de Conver ad Cler. c. 4

immunis peccator: cuncta namq; in universum corporis tormenta, ei ob peccatum obveniunt; (Qui diligit iniquitatem odit animã suã:) *Ego autem dico odit & carnem: Annon odit qui gehennæ cumulos mercatur in dies*, & etiam ex hâc vitâ

vita cruciatus congregat? Propter peccatum etenim merito cruciatibus addictum est corpus humanum, per quod innumera facinora commisit homo: *Caro igitur increpatur in Scripturis, quia nihil anima sine carne in operatione libidinis, gulæ, vinolentiæ, savitiæ, idololatriæ, cæterisque carnalibus effectibus*: ob quos jure punitur corpus doloribus, ægritudinibus, cruciatibus, ut sicut culpæ ita consors sit & pœnæ, itaque Deus concitatæ suæ justitiæ tela contorquet in corpus quod *animam consepto suo obstruit, & obscurat, & concretione carnis infœcat.* Tert. l. de An. 40 Tert. l. de An. 53

Ex præfatis sex pro conclusione elicienda sunt: 1. Agnoscenda est dolorum & morborum causa: *Si vis curam, agnosce languorem*, tot ægritudines quæ corpus affligunt, non sunt adscribendæ, neque elementis, neque sideribus, sed peccato, à quo elementa deordinata sunt, & cœli malignas mutuarunt influentias. *Certum enim est, quodcumque est, ei adscribendum non per quod fit; sed à quo fit, quia is caput est facti, qui & ut fiat, & per quid fiat, instituit. Qui ferro sauciantur, non gladium ipsum aut lanceam accusant; sed hostem vel latronem: & naufragi non petris & fluctibus imputant, sed procellæ*: & morbi, & corporis ægritudines adscribendæ sunt non elementis, non cœlis, non sideribus, sed peccatis. Chryfol. ser. 30 Tert. l. 2 ad Nat. 5

2. Tollendum est peccatum, ut tollantur morbi, quia effectus tolli nequit nisi prius tollatur & causa. Peccatum autem est morborum causa, unde ut hi auferantur, illud auferatur necesse est: *Nam & hic specialis medicina prophetiam repræsentat. invalescunt genua dissoluta in paralytico.* Christo sanandus offertur paralyticus, cui Dominus ait: *Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.* Verum id non expetit æger, sanitatem exoptat, non delictorum veniam quorsum prius dimittuntur peccata, ut postea paralytico conferatur sanitas: *Ecce modus curationis. prius dimittit peccata tollens causam morbi, pòst curat corpus* Frustra sanitatem quærit, qui intrinsecus alit originalem infirmitatum causam, tollatur prius peccatum, quod est radix & origo ægritudinis, & infirmus facile restituetur sanitati: *datur nobis intelligentia propter peccata, pleraque evenire corporum debilitates, & idcirco prius dimittuntur peccata, ut causis debilitatis ablatis, sanitas restituatur.* Tert. l. 4 adv Marc. 12 Matth 9 Gloss. D. Hier.

3. Curanda est anima à peccatis antequam adhibeantur corpori remedia. Ad expellendos morbos fuit *piscina Bethsaida usque ad adventum Christi, curando invaletudines ab Israel*: Christus autem advenit non solum ad curandas corporum invaletudines, sed etiam animarum infirmitates. *Ægrotabat genus humanum non solum morbis corporis, sed peccati. Ad sanandum grandem ægrotum descendit omnipotens medicus*, adhibuitque remedia multo Bethsaida piscina efficaciora, nimirum sacramenta, quæ D. Isidorus vocitat *medicinas Dei.* Duo sunt remediorum genera. quædam sanant morbos, alia acquisitam conservant sanitatem: Pœnitentia expellit morbum, quam ideo nuncupat Gregorius Nazianzenus, *medicam admirabilitatem*: Eucharistia sanitatem conservat. Ex D. namque Ambrosio, *Eucharistia, medicina spiritualis, quæ cum reverentia degustata purificat sibi devotum.* Tert. l. adv Jud. 13 D. Aug. ser. 59 de Verb. Dñi. Dist. 23 Orat. 10 In 1. Cor. 11

4. Obtenta per sacramenta animæ sanitate, fugienda sunt pec-

Cap. 38 peccata, ne rursus ægroteț & infirmetur corpus. Ecclesiastico namque teste: *Qui delinquit in conspectu ejus qui fecit illum, incidet in manus medici*; qui primum ii morbos decidet, & ab iis quàm pessime vapulabit: Et ob hanc causam, postquam Christus paralitico contulit tum animæ tum corporis sanitatem, illum admonens: (Ecce jam sanus factus es, jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. *Sospitantis Domini verba sunt & docentis, curantis pariter & monentis.* Ecce ait, sanus factus es, noli amplius peccare. *Dat vivendi morem, dat innocentiæ legem, postquam contulit sanitatem.* Innuit Salvator mundum ac rationem servandæ valetudinis hanc esse, scilicet illibatum tenere vivendi morem, datam sibi innocentiæ legem servare velut fontem & originem sanitatis. 5. Submisse & patienter recipiendi sunt morbi, velut justæ peccatorum pœnæ & tanquam flagella ad conversionem & emendationem nostram à Deo missi. *Quod si à Domino nonnulla credimus incuti, cui magis patientiam quàm Domino præbeamus?* Inter flagella autem quibus Deus punit peccata & peccatores, morbos & ægritudines ponit magnus Basilius. *Morbi sæpenumero velut quadam peccatorum flagella sunt, quibus nihil aliud agitur, nisi ut vitam nostram in melius commutemus.* Quomodo Regius Vates se in ærumna & spina conversum confitetur: Conversus sum in ærumna mea, dum configitur spina: Spina autem est æstuans febris; spina, crucians podagra; spina torquens calculus; spina, quævis gravis infirmitas. *Bene autem confixus est, qui conversus exinde est: bene pungeris, si compungeris, multi enim sentiunt spinam, corrigunt culpam, & talia dicere potest*: Conversus sum in ærumna mea cùm configitur spina. Ex spina morborum non convertuntur peccatores indurati. *Tanquam multa febre phrenetici, insanientes in medicum, qui venerat curare eos.* Quatuor insaniæ & furoris indicia præbet phreneticus, Morbum etsi extremum & periculosissimum contemnit; in morbo quo laborat sibi complacet, & in lectulo, quasi perfecta sanitate frueretur, hilarescit: remedia sibi oblata respuit: tandem medicum graviter offendit: Eadem præstant peccatores, qui in suis infirmitatibus *impatientes Dei vivunt.* 6. Morbi Christiane tolerati, sunt schola & rudimenta virtutum. Ut enim fatur Apostolus, *Virtus in infirmitate perficitur.* Seu, ut legit D. Ambrosius, *consummatur.* Hunc autem locum de corporali morbo intelligit D. Paulinus, loquens de probo Christiano: *Quem potentem, ut prædicat Apostolus, faciebat infirmitas*, quasi corporis infirmitas sit animi potentia, & valentia spiritus. *Nequaquam nobis dolenda est hæc afflictio infirmitatum, quam intelligimus matrem esse virtutum. Ideo sancti viri infirmiores se esse faciunt, quia si fortes fuerint, sancti esse vix possunt.* Infirmitas etenim est exercendæ virtutis incitamentum. Nam ut subjungit Massiliensis Antistes, *Infirmitas carnis vigorem mentis exacuit & affectus artubus, vires corporum in virtutes transferuntur animorum.* Timothei prodit exemplum Clemens Alexandrinus, quem *pulchre admodum ægrotare* testatur, quia in magna humorum distemperie, proportionem servavit virtutum, Deoque vicinior effectus est, Studiosi Christiani *anima morbo affecta*

Joan. 5. de Cypr.

Tert. l. de Pat. 11

Quæst. 19

Psal. 41

D. Bern. ser. 48. in Cant.

D. Aug. in Psal. 63

Tert. l. de Pat. 13

2. Cor. 12

Epist. 1

Salvian. l. de Guber. Dei.

L. 1. Paed. c. 2

Gregor. Naz. orat. ad Cives Nazianz.

Deo propinqua est per submissionem, dilectionem, gratiam, quæ est medium ut Deo uniatur per gloriam.

CONCIO QUARTA.

DIvina justitia *per atrocissima quæque ingenia pœnarum* peccata punit, & peccatores flagellat, non solùm fortunæ adversis, calamitatibus publicis, doloribus & morbis, sed adhuc conscientiæ stimulis. *Conscientia quovis stimulo acrius pungere consuevit peccatorem.* Conscientiam nobis Deus dedit velut censorem qui nos arceret à prohibitis, & velut monitorem qui nos ad exequenda præcepta hortaretur. *Custodia officiū, conscientia officium est.* Quod non ignorans Epictetus, ait, parentes, nos pueros pædagogo: Deum verò, jā viros, tradidisse conscientiæ custodiendos: itaque ex mente illius Philosophi conscientia idem præstat officium erga adultos quod pædagogus erga pueros; Pædagogus erudit pueros, & inobsequentes flagellat: conscientia quoque adultos instruit, & cruciat: & ut belle fatur Moralis Philosophus, *conscientia ante peccatum, est frænum, post peccatum est flagellum*, quo Deus flagellat peccatores; & ut fatur Tertullianus, *tormenti ratione stringit.* Hoc etiam flagelli genus novit supra laudatus Moralis Philosophus solo lumine naturali illustratus: *Facinorum mala flagellantur à conscientia, cui plurimum tormentorum est*, cujusvis namque facinoris *virus intimat & properat in viscera*, & conscientiam torquet: Ad cujus probationem *hic & conscientiam advoco, cō-scientiam appello* peccatoris, qui si verum dicere velit, fatebitur: *proprii reatus conscientia, non me requiescere finit, sed de die in diem vehementer me torquet*, quo nihil justius. Ut enim habetur in jure civili, ingentia crimina punienda sunt ubi fuere perpetrata. Propheta quoque Deum deprecatur: *Contere impios in loco suo*; ubi Magnus Gregorius: *Ubi oritur impietas, ibi conteritur*, in corde autem peccata suam duxerunt originem: *Et bene quod in animo & conscientia deliqui Dominus dixit*: idcirco cor punitur, & *mala conscientia propriis agitur stimulis*; quæ melius repræsentari nequit quam velut, 1. mare æstuans: 2. tribunal justitiæ condemnans: 3. infernus crucians.

Tert l. de Res. Car. 8

D. Chrysost hom. 4. de Lazaro.

Tert. lib. adv. Valent. 1

Epist. 97 ad Lucil.

Scorp. 1.

Tertull. Scorp. 1

Tert. l de Idol. 23

D. Bern. Tract. de Inter. Dò. c 18

L. Capitalium 55. ! de pœnis

Job. 40

L. 32. Moral. 7

Sic & mari fides infamis ob ventos, procellas quibus agitatur, & pericula naufragandi quibus naves expositæ sunt. Quandiu in peccatis versamur, *recogitemus etiā ipsam conscientiā.* Nonne assimilatur procelloso & periculoso mari? Qua similitudine utitur Propheta Evang. *Impij quasi mare fervens quod quiescere non potest*, Procellosum mare, ventorū turbine agitatū, nunc de suo velut extractū sinu, versus cœlū ascendere nititur; nunc fluctus suos summo stridore scindens, ad inferos descendere videtur; nunc hinc, nunc illinc suū dirigit cursum, semper inquietum, nullibi pacem, sed intra semetipsum undique experitur bellum. Ut autem ait Dionysius Carthusianus præfatum

Tert l. de Idol 23

D. Bern. Tract: de Inter. Dom c. 25

I. PARS. Tert l. de Pall. 2

Tert. l. de Exh. Cast. 10

Isa. 57

Isaiæ

Iſaiæ elucidans locum: (Quemadmodum mare tempeſtuoſum & fervens, inquietum, turbulentum, & ſubverſivum eſt navigantium: ſic homines pravi & impii ſemper turbulenti ſunt corde, & animo inquieti.) Eodem modo

Thren. 2 iſtud Jeremiæ, *magna eſt velut mare contritio tua*, intelligit Hugo Victorinus: (Quid per mare niſi conſcientia prava accipitur, quam & memoria præteritorum ſcelerum, & delectatio præſentium huc illucque impellendo exagitant? Quaſi enim fluctus quidam è regione venientes ad invicem ſe colliduntur, quando infœlicem animam quodammodo ſemper & pœnitentia præteritorum errorum ſuorum retrahit, & amor præſentium impellit. Et quia in hac tanta contradictione, illa qualiscumque miſeræ delectationis dulcedo, ſemper admixto dolore inficitur, recte prava conſcientia non ſolum inquietudine, ſed etiam amaritudine, mare appellatur.) Recte igitur pœnaliſſimus pravæ conſcientiæ angor, præ magnitudine tormentorum mari comparatur. Quemadmodum enim amariſſimæ maris aquæ, & altiſſime profundæ ſunt, & longiſſime latiſſimeque undequaque protenduntur: ita malæ conſcientiæ amaritudo atrociter fluctuans, & profunditate ad inferos, & longitudine ad æternitatem, & latitudine, ad mortem, judicium, & damnationem extenditur: & ut methodice more noſtro procedamus mare eſt procelloſum, ſalſum, & periculoſum: ut procelloſum, oſtendit agitationem; ut ſalſum, præbet amaritudinem; ut periculoſum, ingerit formidinem: prava conſcientia ferventi aſſimilatur mari, 1. agitatione: 2. amaritudine: 3 formidine.

Tert. l. de Pall. 2 1. Mare *dum & ſlabris æque mutantibus, de tranquillo probum, de fluſtrio temperatum, & ex templo de decumanis inquietat.* Sceleroſa conſcientia tanquam turbatum & procelloſum mare continue inquietatur. *Conſcientia mala conD. Bern. de Inter. Dom. c. 23 triſtat animam, eamque Deo exhibet immundam, Angelis fœdam, ſibi ipſi turbatam & inquietam.* Hanc veritatem paſſim docent auctores, ſive Gentiles, ſive Chriſtiani: Ex Gentilibus tres duntaxat adduco: 1. Ciceronem ſic perorantem: *Suum quemque ſcelus agitat, amentiaque afficit: ſuæ malæ conſcientiæ animi terrent: hæ ſunt impiis aſſiduæ domeſticæque furiæ, quæ dies noctesque à ſceleratis pœnas repetunt.* 2. Quintilianum in ſuis declamationibus ſic exclamantem: *O triſtia recordatio! ô tormentis omnibus gravior conſcientia*; miſerum peccatorem continua agitatione inquietans! 3. Philoſophum moralem, ſic belle ratiocinantem: *Bona conſcientia turbam advocat; mala autem in ſolitudine anxia & ſollicita eſt*, velut mare fervens, quod quieſcere non poteſt, ſeu tanquam Euripus continuo æſtu perturbatus.

Orat. pro Roſcio, Declam. 12. §. 39 Epiſt. 43 ad Lucil.

Ex Chriſtianis autem authoribus tres duntaxat prodo. Audiatur 1. Divus Iſidorus: *Nulla pœna gravior mala conſcientia, quoniam nunquam ſecurus eſt reus animus, mens enim malæ conſcientiæ propriis agitatur ſtimulis.* Quot cogitationes conturbant, tot ſunt ſtimuli qui eam pungunt. Aſſenſus 2. præbeatur Divo Auguſtino aſſeveranti peccatorem, neque intus & in ſeipſo, neque foris & extra ſeipſum ullam habere requiem: non intra ſeipſum; quia

L. 2. Sol. ill. tur-

non intra seipsum; quia turbatam suam non poterit fugere conscientiam. (Quidquid vis potes fugere homo, præter conscientiam tuam. Intra in domum tuam, requiesce in lecto tuo, intra in interiora, interius nihil potes habere, quò fugias à conscientiâ tuâ, si rodunt te peccata tua.) Neque adhuc peccator extrà seipsum majori potitur requie, inordinato scilicet terrenorum amore, quæ anxiè perquirit, ut foris gaudeat tranquillitate, quam intus non habet. Nam ut ratiocinatur D. Augustinus, (Domus nostra interior cor nostrum est. Hanc domum quisquis habet malam pellitur ab illâ foris. Quisquis enim in corde premitur mala conscientia, quomodo quisquis ab stillicidio exit de domo suâ, aut à fumo, non ibi se patitur habitare: sic qui non habet quietum cor, habitare in corde suo libenter non potest. Tales foras exemit à seipsis animi intentione, & de his quæ foris sunt circà corpus delectantur, quietem in nugis, in spectaculis, in luxuriis, in omnibus malis quærunt. Quare foris voluerunt sibi bene esse? Quia non illis intus bene unde gaudeant in conscientiâ suâ.) Etsi peccator, nullis afficiatur fortunæ adversis; nullis torqueatur doloribus & morbis; nullis puniatur exterius iræ divinæ flagellis: attamen *vexant peccata conscientiam, ipsiq; animo nocent cum luce justitiæ peccando privatur, etiamsi non sequantur dolores, qui vel corrigendo ingeruntur, vel non correctis ultimi reservantur.* Magnum sane intercedit discrimen inter justum & peccatorem: justus quantumvis tribulationibus, adversitatibus & persecutionibus foris exagitatus, intus tamen requie & tranquillitate fruitur, quia DEUM habet in se inhabitantem. (Namq; si ibi vulnus non sit, sanumque sit intus hominis, quod conscientia vocatur, ubicunq; alibi passus fuerit tribulationes, illuc cõfugiet, & inveniet DEUM.) Peccator econtra, etiamsi foris nullas tribulationes, adversitates, & persecutiones patiatur, sed potius cuncta fortunæ bona ad nutum possideat: attamen intus in conscientia turbatur. Nam (ibi requies non est, propter abundantiam iniquitatis, quoniam & ibi DEUS non est.) Ut autem aliorsum philosophatur D. Augustinus; (Nullæ pœnæ graviores sunt, quàm malæ conscientiæ. In qua cum DEUS non habetur, consolatio non invenitur;) sed inquietudo indesinenter cordis cogitationes conturbans. *Quisquis malorum hominum videret truces conscientias, quisquis eorum animas posset inspicere diverberari tantis perturbationibus cupiditatum & timorum, videret illos miseros, quando felices putantur.* Quod declarat adhuc D. Hieronymus elucidans præfatum Isaiæ locum. (Putant & imaginantur sibi peccatores viam pacis, viis ipsorum inesse, quietum in suis iniquitatibus, dum cordis sui explent desideria, & desideratis fruuntur objectis, tranquillam sibi imaginantur vitam; pacificum atq; felicem suam æstimant statum, sed decipiuntur atque falluntur. *Tranquillitas ista tempestas est.* Externa fortunæ & corporis tranquillitas, est interna animi, mentisq; tempestas, & cordis amaritudo. *In pace amaritudo amarissima*, in tranquillitate tempestate agitatur peccator; in pace bello turbatur,

D. Augustin. in Psal. 30

In Psal. 100

D. Aug. l. 26. cont. Faust. c. 3.

D. Aug. in Psal. 45

Lib. de Vera Innoc. c. 191

D. August. In Psal. 74

Cap. 57

Esai. 38

batur,& dum sæculi gaudiis perfrui videtur, tunc amarior est conscientiæ amaritudo.

Tert.l.2i ad Nat.12 Tert.l.de Pat.12 Jacob.1

2. *Mare olet salsuginem*,ejusque aquæ amarissimæ sunt. Prava conscientia mari assimilatur,non solùm ob mentis agitationem & inquietudinem, sed etiam ob *animi amaritudinem*.Quod innuit Jacobus Apostolus,aiens: *Peccatum cùm consummatum fuerit,generat mortem.* Communiter commentatores hunc locum interpretantur:vel de morte quam lethale peccatum affert animæ, destruendo gratiam, à qua supernaturalem mutuatur vitam: vel de morte æterna,qua in inferno puniuntur peccatores.Verum quorumdam recentiorum mihi arridet opinio, qui Jacobum intelligunt de cordis amaritudine,seu amarissimo conscientiæ angore,ex peccati consummatione generato.Quo sensu de peccatore ait Regius Vates: *Concepit dolorem,& peperit iniquitatem*:Nondum prodiit ex utero facinus,& parentem immensis torquet doloribus:embrio ille informis, quem voluntas in suo concipit sinu,cordis dolor est,antequam prodeat in lucem, & transeat ad opus. Alludere videtur Propheta ad mulieris parturitionem: uti enim parturientes mulieres afficiuntur doloribus,ita peccator, vehementissimo afficitur dolore. Duplex tamen agnoscit D. Chrysostomus discrimen inter parturientem mulierem,& parturientem peccatorem.1.Mulieri gravidæ,nullus ante partum occurrit dolor,sed duntaxat in partu angustiatur : peccator prius concipit dolorem,quam parturiat injustitiam,quia *hic dolor est à principio: simul ac enim quisquam de malo consultavit, tumultus ac turba est in cogitatione.* 2.Dolor parturientis mulieris brevissimus est; & ob gaudium natæ prolis ita mitigatur,ut vix de illo ulla remaneat recordatio:(Mulier cùm peperit puerum,jam non meminit pressuræ propter gaudium,quia natus est homo in mundum.) At contrarium evenire solet in partu peccati, mox ut trãsiit ad opus,in peccatore ingens enascitur dolor,acres stimuli,perennes angustiæ;ita ut partus sit magis doloris,quàm peccati. Quod si in concipiendo peccato aliquis fuisse videatur voluptatis æstus; peccatum *simul atque cõmissum est,reperitq; finem,tunc demum extincta voluptate amarus pœnitentiæ stimulus succedit*:Cujus pulchram submministrat D. Ambrosius rationẽ: (Quia dum in quadam fumus delinquendi libidine, nebulis quibusdam conscientiæ mens obducitur,ne videat eorum quæ concupiscit deformitatem; sed cùm omnis nebula transierit, gravia tormenta exercentur in quodam male conscii secretario.) Animadvertit acute D.Chrysostomus, Christum fuisse in latere & costa percussum, unde exivit sanguis & aqua ad eluendas peccati lues:quia scilicet per costam,hoc est Evam,peccatum introierat in mundum:costa peccavit: costa lanceinatur & dolet: exiguum oblectamentum lanceæ ferro & incredibili acerbitate punitur.

Psal 7

D.Chrysost.in Psal.7

Joan.16

D.Chrysost.Hom. 4 de Lazaro. L.2 de Abraham c.4

In Psal.9

Belle ad propositum D.Hilarius:*Vitiorum gaudia cùm sunt intellecta comprimant*. Falluntur sane,qui jucundum existimant vitium & fucatæ voluptatis dulcedine rapiuntur: si qua sit in peccato jucunditas,est duntaxat pi-

ctæ

cta,& sub apparenti gaudio meram occludit molestiam. *Conscientiam tuam perrogabo.* Infœlix peccator, ipse me redarguat si non quod dico experimento didicit. Quod non ignorantes quidam Philosophi docent apud Lactantium Firmianum vitia quibusdam naturalibus delinimentis hominum allicere animos,& inanium jucunditatum specie captos, ad acerbas perducere amaritudines; Sed quod Philosophi sapientia illustrati docuerunt, idiotæ quique sola experientia eruditi, facile percipere possunt, nullam solidam & veram à peccato concipi lætitiam, sed tantummodo animi molestiam & cordis amaritudinem. *Quando homo non sub peccato tristis? quando non sub morte lugens? quando non sub dæmonibus pallens? quando non sub idolis tremens? quando non sub criminibus desperatus? Et ideo homo dabat extrema suspiria, quando tales, tam crudeles dominos sustinebat.* Eloquenter Chrysologus describit mœrorem & amaritudinem peccatoris sub dominatione dæmonis & tyrannide vitiorum. Nam ut fatur D. Cyprianus, *suspirat ille in convivio, vigilat in pluma.* Sumptuosis accumbat peccator conviviis; ventrem pretiosissimis repleat cibis; exquisita & delicata vina, de aureis & gemmatis hauriat poculis: attamen inter mensæ dapes & delitias suspirat & gemit; molli incumbat lecto, nihilominus vigilat in pluma, insomnes ducit noctes, & stimuli peccatorum quibus *quasi gladio pungitur conscientia*: somnum fugant ab oculis ejus, cor mœstitia & amaritudine replent, tolerans in animo minatas in sceleros Judæos pœnas: *Consumentur fame, & devorent eos aves morsu amarissimo.* Hunc locum flectit Hugo Cardinalis ad male dulces peccatorum voluptates: etenim hujusmodi morsus qui putatur dulcis, suavis, melleus; reipsa insuavis, amarus, & felleus est: & ita miser peccator, voluptatis fame appetenter hians, morsu amarissimo satiat deliciarum famem; & ut fatur Seraphicus Doctor, *fit, ut anima quæ satiari voluit in ipsis delectationibus creaturarum, infinitis amaritudinibus repleatur: quia quanto delectatio mundana spiritus secreta ingreditur, tanto veneno mortifero lamentabiliter adimpletur.* Anhela delectationum fames, & hians criminosæ voluptatis desiderium, cor infinitis replet amaritudinibus: finitam & fucatam delectationem appetit peccator & infinitas easque reales invenit amaritudines, dum expectat fallaces sæculi voluptates; amaritudines adhuc dum eas amittit; tandem amaritudines, in ipso usu dum illis potitur: etenim *sive bibat, sive convivio accumbat, sive alienos deturpet thoros, & ibi sepeliatur gustu, tamen ubique tremor atque pavor*; & sceleros ejus conscientia pungitur amaritudine. *Quæ major voluptas, quã conscientia integra?* at è converso *nulla pœna gravior est prava conscientia.* Justus integram habens conscientiam, ineffabili fruitur voluptate: Peccator oneratam criminibus habens conscientiam, continuo in amaritudine vivit: *Et quid dulcius bona conscientia, qua si non est, & mala est, pungit, & amara sunt omnia.* Christiane, *vis nunquam esse tristis: bene vive; bona vita semper gaudiũ habet: conscientia rei semper in pœna est*, & in amaritudinibus versatur. Nam *quæ*

Tert. l. de Pall. 5

L. 6. cap. 3

Chrysol. ser. 6

L. 2 Epist. ad Donat.

Prov. 12

Deut. 32

To. 2 Opusc. part. 2 Mist: Theologi part. 1 D Chrysost. ho. 29 in Gen: Tert. l. de Spect. 29 D. Ber. tr. de Inter. Dom c. 23 D. Aug. Tract. in c. ult. prov. D Bern. ibid. D. Chrysost ho: 3 de Verbis Isaiæ

Tert. l. de An. 13 Tert l de Fug.in Pers 9 Ter: l.2 de Cult. Fœ.2 Ter l. adv Herm. 1 1 Timoth 1 Præfim Psi: 31 Tert: Apol: 16

possit illic esse voluptas, ubi metus, ubi discrimen, ubi periculum, ubi tantorum malorum expectatio, quæ sceleroſam miſere cruciant conſcientiam inquietudine, amaritudine, & formidine?

3. Tot *nominatoria pericula* pravam conſcientiam mari aſſimilant, & metu & terrore exagitant; etenim *timor ſuppliciamentum habet*. Hujusmodi autem timor quo punitur ſceleroſus peccator, *non de integra conſcientia venit*; ſed potius de criminoſâ conſcientiâ procedit: fiducia & ſecuritas eſt *efficium bona conſcientia*. Quod innuere videtur Apoſtolus dum ait; (Finis præcepti charitas, de corde puro, & conſcientiâ bonâ, & fide non fictâ.) Ut enim animadvertit D. Auguſtinus, Paulus (pro ſpe conſcientiam poſuit: alle enim ſperat, qui conſcientiam gerit bonam: quem verò pungit mala conſcientia, retrahit ſe à ſpe, & non ſibi ſperat niſi damnationem. (Fiducia igitur & timor pro ſtatu aut gratiæ, aut peccati, *quaſi de conſcientia* naſcuntur. Juſti, non timore ſervili formidant; ſed filialem timorem cum ſpe & fiduciâ conſociant: juxtà illud Sapientis Proverbium: *In timore Domini fiducia fortitudinis*. Inde colligit Magnus Gregorius: (Nihil ſimplici corde felicius, quia quod innocentiam erga alios exhibet, nihil eſt quod pati ab aliis formidet. Habet enim quaſi arcem quandam fortitudinis ſimplicitatem ſuam. Nec ſuſpectus eſt pati quod ſe feciſſe non meminit: unde bene per Salomonem dicitur: In timore Domini fiducia fortitudinis.) Juſtus de bonâ conſcientiâ ſecurus, tranquillam ducit vitam: de ſecuritate tranquillitas, de innocentiâ orta ſecuritas ab ejus animo mundanum propulſat timorem: quia innocentiam ergà alios exhibens ab aliis nihil pati formidat. Qui non formidat quicquam ab aliis pati, ſecurus eſt, tranquillamque ducit vitam: Ex D. namque Ambroſio, *vitam beatam efficiunt, tranquillitas conſcientiæ, & ſecuritas innocentia*. Homo innocuus magnanimus gerens animi fortitudinem, in quovis vitæ diſcrimine, ſecure & pacate verſatur: illum nulla imminentis mali ſuſpicio turbat, inquietat & angit. *Satis eſt illi conſcientia ſua*, quæ eſt arx domeſtica ad quam ſe recipit, ſeu aſylum ad quod tuto confugit: in illa arce vibratas acerbius minas ſecurus deludit, in illo aſylo imperterritus exiſtit, & à timore inexpugnabilis permanet; habens *bona conſcientia pignus*; quæ quàm malis obſeſſa & oppugnata ſtat tamen impavida. *Premat corpus, trahat mundus, terreat diabolus, illa erit ſecura. Bona conſcientia ſecura erit, cum corpus moritur; ſecura, cum anima coram DEO præſentabitur; ſecura, cum in die judicii ante tribunal terrificum juſti judicis ſtatuetur. Cum mundus omni volubilitate circumrotetur, ploret, rideat, pereat, tranſeat, nunquam marceſcit bona conſcientia. Subjiciatur corpus in pœna, in injuriis macereturverberibus lanietur, equuleo diſtendatur, gladio trucidetur, cruci patibulo affigatur, ſecura erit conſcientia*, ſibi nullius criminis conſcia.

Provt 14 L. 12, Mor 21

L. 2, Offic. 1

Tert: l. de Cor. Chr. 3

Tert. l. de velt Virg: 14 D. Bernar Tract. Gatu de Inter: Dom. c: 23

Uti tranquilla juſti ſecuritas *de conſcientia procedit*; ita peccatoris formido & pavor à ſceleroſa ejus oritur conſcientia: etenim *nullum maleficium ſine formidine eſt; quia nec ſine conſcientia ſui*. Sceleroſus trino

Tert: l. de Exh: Caſt: 10 Ter. lib. 4 adv Marc. 17

con-

conturbatur timore: post male agendi propositum quod concepit *cum injuria conscientiæ suæ*, timet ne illud exequi non possit: dum conceptum in corde malum exequitur, & opere adimplet, *cum conscientia mortis* timet, ne in facto deprehendatur, & supplicio puniatur; post patratum adhuc facinus, timet, cogitur enim continuum *adversus conscientiam suam sustinere* pavorē. Tert. l. de Car. Chr. 3 Tert. l. de Test. An. 6 Tert. l. de Car. Chr. 3

Timor est animi passio, ad appetitum irascibilem spectans, malumq; arduum futurum & imminens respiciens: à quo dubii motus cordis, terrores, animi tempestates, turbines & formidines excitantur, eo vehementiores, quo malum imminens quod timetur, majus magisque arduum videri potest quodnam majus malum, quàm illud quod à DEO irato & vindice expectat & pertimescit peccator? & *Hæc est secunda peccandi pœna; timere semper & expavescere, & securitati diffidere.* Hanc peccati pœnam comminatus fuerat DEUS olim sceleroso populo Judaico. (Dabit tibi Dominus cor pavidum, & deficientes oculos, & animam consumptam mœrore; Et erit vita tua quasi pendens ante te. Timebis nocte & die, & non credes vitæ tuæ. Mane dices: Quis mihi det vesperum? & vespere: quis mihi det mane? propter cordis tui formidinem, quâ terreberis, & propter ea quæ tuis videbis oculis.) Terrore adhuc punitur quilibet peccator, cujusvis sit gradus & conditionis. *Nec ullum scelus licet illud fortuna exornet muneribus suis, licet tueatur ac vindicet, impunitum est.* Nulla dignitas ab acerbissimo illo cruciatu, ab horribili illâ formidine eximit conscientiam: Neque immunes sunt in castris duces, in tribunalibus senatores, in throno reges, in purpurâ pontifices. *Neq; enim mihi dixeris illum mensa fluxuosa frui, vestibus circumdari sericis, mancipiorum greges circumferre, alios submovere in foro: sed explica mihi istius conscientiam, & videbis intus gravem peccatorum tumultum, ingementem metum, tempestatum turbinem.* Sen. Ep. 97 Deut. 28 Senec. ibi. D. Chryso. Hom. 1 de Lazaro

Quem admodum Tisiphone poetica, ferro & flamma, & multiplici draconе cincta, furiali motu circunsistit, nec terrificus illius aspectus, & crudeles minæ vitari possunt: sic patratum scelus horribilem conscientiæ ingerit metum, terrifica peccati imago nefandam undique perniciem intentat; cunctos in universum conturbat & terret criminosos, non thiaras reveretur pontificum, non sceptra & diademata regum, non excubias militares principum, non crepantes auro vestes, non radiata jaspo & marmore palatia, non auream oratorum eloquentiā, non sublimem Philosophorum sapientiam. Adest domi, foris, ubique, etiam in lecto, mediisque noctis tenebris, *ipsas nequitia timet tenebras.* Sese audacter ingerit larva peccati, atque inter mimos & histriones, cruentam excitat tragœdiam: inter suavissimos harmoniæ sonos, inter opiparos opulenti convivii cibos, inter gratos amicorum cœtus, inter amœnissimos jocos, & ludentium risus, inter maxima quæque sæculi oblectamenta dilacerat pectus conscientia, & peccatoris animum metu & pavore conturbat. *Quid prodest, si exteriora serenitas* Sen. ibid. Cæsar. Ho. 2

Philo Jud: l. de Alleg. Leg. *tenent, interiora, tempestas*, corpus corporibus afficilætitiis, in anima pati *affectus pungentes illam, & cruentantes.*

Cap. 15 Perterritum à pravâ conscientiâ peccatorem sic graphice depingit Job: *Terrebit eum tribulatio, & angustia vallabit eum, sicut regem, qui paratur ad prælium.* Peccata quæ in suâ conscientiâ velut in libro legit, terrebunt illum;

Sen. Ep. 97 etenim *proprium est nocentium trepidare*; anguſtia vallabit illum: divino namque jussu, obsidetur, arcteque circuncingitur conscientiæ velut copiis, continuo terrore frementibus; sicut regem qui præparatur ad prælium. Rex, regno & fortunis exutus, qui profligatis stipendiariis militibus, exulum & latronum collectâ manu, destinat committere prælium; dum gladium lanceamque sumit, expavescit, animus exhorret, cui multa simul objiciuntur pertimescenda. Nimirum agi de summa rerum, de regno, libertate, vitâ: Magnam esse hostium potentiam; paucos sibi & infidos comites; periculum ingens imminere, terribilemque jam mortem telum inferre; aliaque his similia, ante oculos habens rex infelix; de ejus manibus arma cadunt, genua tremunt, cor fugit, corpus frigido perfunditur sudore; cadaver est spirantis hominis, & miser princeps tot pavoribus perterritus, ante prælium victus & exanguis videtur. Talem repræsentat Propheta, hominem scelerosum, variis terroribus in conscientiâ turbatum. Nunquam & nusquam tutus pacatusque est, & sui compos, ubique panico velut terrore cruciatur. *Sonitus*

Job 15 *terroris semper in auribus illius: & cum pax sit, ille semper insidias suspicatur.* Vos

Tert. l. 2 ad Nat: 1 ego compello peccatores *provocans ipsam conscientiam vestram*, ubi subitum malum occupavit, ubi pestis vicinos invasit, ubi mugire tonitrua, micare fulgura, evertere terræ motus: quantus in animo vestro exoritur tumultus, quàm grandes terrores, vestram concutiunt conscientiam? Quis tremor, quis pallor vestra non exagitat corda? Quis nesciat Caligulæ pavores, qui

Sueton. in Calig. c. 50 ut refert Suetonius (ad minima tonitrua & fulgura connivere, caput obvolvere, ad majora verò properare se è strato, sub lectumque condere solebat?

Verum quid eo tonitrua & fulgura adduco quæ tetreant peccatores?

Tertull: Apolo. 8 Quid sonitum terroris & armorum dico? *Si apud conscientias pulsem* minori

Levit. 26 de causâ se perterritas fatebuntur; ad instar Judæorum ad quos exterrendos levius quid comminatus est DEUS. *Dabo pavorem in cordibus eorum, terrebit eos sonitus folii volantis, & ita fugient quasi gladium, cadent nullo persequente.* Levis auræ commotio, mollis foliorũ collisio scelerosam fatigat conscientiam: Quod justi leve existimant, peccatores censent gravissimum, & quod illis ad solatium facit, istis multum ad metum & terrorem confert; ut ex

cap. 17 Ægyptiis comprobatur. *Sive spiritus sibilat, aut inter spissos arborum ramos avium sonus suavis, aut vis aquæ decurrentis nimium, aut sonus validus præcipitatarum petrarum, aut ludentium animalium cursus invisus, aut mugientium validæ bestiarum vox, aut resonans de altissimis montibus echo, defixientes faciebant illos pra timore.* Solet iter habenti ad levandum vitæ tædium, opportunum videri,

ri, si levior aspiret zephirus; si sibilus auræ tenuis, si densa inter nemora suavis avium concentus; si lene fluens rivulus, & ad collucentes lapillos molli fractione immurmurans aqua, si in apertâ planitie innoxiè lascivientia animalia, si inter prærupta saxa, ingentium que rupium minas & vallium concava, resonans echo audiri cœperit. Hæc omnia viatori nescio quo lætitiæ sensu aperiunt animum: at peccatori constringunt, & immani metu concutiunt, ut ex Ægyptiis constat quibus hæc omnia pœnalissima fuêre terriculamenta. *Talis est peccantium consuetudo, omnia suspecta habent, umbras tremunt, omnem strepitum timent, & quemque existimant contra se venire.* D. Chrysost. Hom. 8. ad pop. Antioch.

Testis hujus est infelix Cain, qui omnes contra se venire queritur. *Omnis qui inveniet me, occidet me.* Miser, non est cur tantopere contremiscas. Quis est iste omnis à quo tibi tantam incuris formidinem? Nullus hominum est in mundo præter te, Adamum & Evam parentes tuos, quorum manus prolis suæ sanguinem non effundent: Verum licet nemo esset tunc temporis super terram præter Adamum, Evam & Cainum; multæ tamen morabantur belluæ, quarum ferocitatem pertimescebat Cain. Omnis qui inveniet me occidet me. Quasi dicat: Patrem & matrem non timeo, nec ab his suspicor mortem, sed bene ab ursis, lupis, draconibus, leonibus, aliisque feris, quas omnes velut infensissimos hostes timeo, ad horum conspectum pavidus contremisco: ideòque quocunque figebat Cain oculos, omnia adversus se armata credebat. Auctore namque Procopio cum oculos in terram dejiciebat, contra se serpentes veneno, leones dentibus, unguibus ursos, tauros cornibus, calcibus equos, ad necem suam conspirâsse existimabat: Aliter Caini verba expendit D. Ambrosius, & formidantis conscientiæ indicia & signa recenset. *Cum adhuc à Domino pœna cessaret, torquebat eum suorum conscientia peccatorum: latebat miser tremens & timens; & cum adhuc percussor deesset, ipsa sese injusti vita cruciabat.* Tertiam explanationem adducit Eucherius vultq; Cainum timere ab hominibus futuris & nondum existentibus, *Ita illum commissum in fratrem crimen pavidum reddidit, ut jam timeret ab illu, qui adhuc non extabant.* Tantus erat in fratricidâ timor ac pavor, ut à superventuris timeret hominibus? At quinam homines erant futuri? Caini scilicet fratres, filii, nepotes, & tamen ab illis nondum existentibus contremiscit. Gen: 4 In Ps. 35 In c. 4. Exod:

Cain à DEO securitatis acceperat signum ne qua fera illi noceret: ipsemet Cain civitatem ædificavit, velut asylum, in quo latere, & tutus esse posset: At tamen neq; in illâ suâ civitate tutus & pacatus potuit esse Cain: urgente metu, extimulante conscientiâ, corde pavido è civitate, in vicina nemora, densasq; sylvas transfugit, in quibus sete alte condidit, sed neq; ibi tute & secure existit: Miser Caine: *Cur enim & latea; cum ignorantia alterius tuâ conscientiam* à metu & tremore eximere nequeat? Divina justitia tuû persequitur facinus in solitudine non secus ac in civitate, ubicunq; existas conscientia tua est tuus judex, tuus tortor, & tuus carnifex. Et ob hanc causam dedit tibi DEUS Tert. l. de Idol. 13

in

in signum non canem ante te latrantem, te, tuumq; scelus denotantem, neque eminens in tuo fronte cornu : neque primam Abelis litteram in facie tuâ impressam, velut stigma infamiæ & notam tuæ crudelitatis, neque sanguineam & volubilem oculorum aciem, sed continuũ capitis & totius corporis tremorem, velut signum & indicium perterritæ & conciatæ tuæ conscientiæ, quæ adversus te partis, judicis, & tortoris exercet officium: *Acceperat signum, ne eum aliquis occideret; non ut vita suavitate frueretur; sed ne mors auferret aerumnam, ut percussorem suum quotidie timendo pateretur. Meruerat quidem ut percussor inhiberetur: sed sine ulla intermissione ipse sibi suus carnifex erat, ipse percussor*, exequens latum in conscientiæ tribunali judicium.

D. Ambr. in Iak. 19

Sic enim & Poeta & Philosophi tribunal apud inferos ponunt. Ex D. Bernardo scelerosa conscientia infernus est ; *infernus quidam & carcer animæ, rea conscientia* : & ex Gregorio Nazianzeno est adhuc *conscientia domesticum & verum tribunal.* In ipsa namque criminosi peccatoris conscientia domestico peragitur judicium: & ob hanc causam D. Chrysostomus conscientiam nuncupat : *Tribunal quasi divinum, à DEO mentibus nostris impositum.* Ad hoc tribunal velit nolit sistitur animus, nec illius judicium ullo modo vitare aut impedire potest: siquidem *cogente conscientia, unusquisq; erit accusator & judex suus.* In domestico illo & interno conscientiæ tribunali, eadem reperiuntur, quæ in externo & judiciali hominum foro. *Apud tribunalia præsidum* ad ferendum judicium, & damnandos reos & scelerosos, requiruntur partes accusantes, testes deponentes, judices sententiam ferentes. *In domo propria, & propria familia habeo accusatores, testes, judices, accusat me conscientia, testis est memoria, ratio judex.* Hæc tria in tribunali conscientiæ concurrunt ad condemnationem peccatoris, erga quem in hoc judicio, eodem modo se habet conscientia, quo DEUS in ultimo judicio. In ultimo judicio DEUS adversus præscitos obibit munus partis accusantis, testis deponentis, & judicis condemnantis : scelerosa quoque conscientia est pars accusans, testis deponens, judex condemnans; itaq; in domestico tribunali judicatur peccator, conscientiæ, 1. accusatione : 2. depositione : 3. condemnatione.

II. PARS Tert. Apol 47

In Ps. 45 Orat. in Hom. 1 de Lazaro

D. Bernar Tract: de Inter: Do: c. 18

Ter. l. adv Valent: 3

D. Bernar Med. Cogit: Hum condit. c. 11

1. In foro judiciali adversus reos & criminosos *sine accusatore* non procedunt judices : Tum ne *adversus formam, adversus naturam judicandi* sententiam ferant, & innoxios injuste condemnent: Tum ut innocens falso de crimine notatus, agere possit adversus partem accusantem, quæ in pœnam injustæ & falsæ accusationis pœnæ talionis subjicitur, & in ære vel honore, vel corpore punitur. Et ob hanc causam qui noxii *dicuntur, & proprio ore, & mercenaria advocatione utuntur ad innocentia suæ commendationem* : & ut subjungit Tertull. cunctis sceleribus sibi objectis *respondendi, altercandi facultas patet; quãdo nec liceat indefensos & inauditos omnino damnari.* In basilica cordis humani, tribunal constituit DEUS, legesq; in ejus tabulis suo incidit digito, & ne innocens condemnaretur tanquàm noxius, aut noxius inauditus & indefensus

Tert. l. ad Scap 4

Tert Apol. 2

Tert. ibid.

defensus judicaretur, rationem creavit judicem, conscientiam actorem, testes cogitationes, quæ vel accusant, vel defendunt homines: *Testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus.* Rom 2.

In Græco habetur, Ratiocinationibus vel disceptationibus accusantibus homines dum male agunt, quibus conscientia naturaliter dictat, v. g. furtum esse peccatum, utpote justitiæ contrarium, lasciviam esse criminosam tanquam à ratione & naturali honestate & pudore alienam; ratiocinationibus è converso defendentibus homines cum bene agunt; quod intendit Menander, cum dixit, *mortalibus cunctis conscientia est Deus*, id est vice Dei, cogitationibus & disceptationibus utens, ut homines bene aut male egisse convincat: unde *conscientia sui ipsius cordis cognitio* nominatur, & apud Græcos idem sonat ac *simul scire*, & apud Hebræos importat *rationes cordis*. Cor est princeps in homine sedes, & nobilissimarum officina operationum, in qua concurrunt rationes, disceptationes, quæ homines vel nocentes accusant, vel innocentes excusant: idcirco cordis sibi conscii testimonium, vel pro seipso, vel contra seipsum prolatum, conscientia dicitur: quæ adversus peccatorem est *amarulenta accusatrix, adhibens cogitationes, & male gestorum pertinacem memoriam.* Quod innuit Sapiens dum ait: *In cogitationibus impii interrogatio erit: sermonum autem illius auditio ad eum veniet ad correptionem iniquitatum illius.* Quænam autem sit hæc interrogatio quam in cogitationibus suis invenit impius, perfecte declarat Imperfectus, ajens, *in nobis esse positum à Deo quemdam spiritum scientiæ boni & mali, ut quotiescumque peccamus, ille in silentio quasi factum nostrum accuset.* Papias. D. Chrysost. Hom. 1. de Lazaro. Sapi. Hom. 21. in Matth.

In ultimo equidem judicio conscientia præscitos accusabit, eisque cuncta objicit scelera, quæ unquam sive corde, sive opere perpetrarunt, & etiam ex hac vita accusat scelerosos: Idcirco D. Bernardus in persona peccatoris sic fatur; (Damnat me conscientia mea, quamquam divinum judicium nondum me damnet: accusat me homicidium, quod opere non feci, voluntate tamen ac desiderio sæpe peregi: accusat me de adulterio, & eodem modo respondeo: accusat me de invidia, confiteor & ego quoniam invidia scripsissime cor meum laniavit:) accusat me de gula, superbia, avaritia, ira, blasphemia, detractione, maledictione, & in universum *generali accusatione* accusat me de cunctis scelerибus quæ commisi. Porro *maxime accusatrix hominum noxiorum, est conscientia.* Uti autem noxios accusat, ita innoxios defendit. Ita est *à Deo formata animæ conscientia*, ut erga scelerosos partis accusantis agat munus, & erga innocentes advocati patrocinantis fungatur officio. Tract. de Inter. Dō. c. 28. Tert. l. 1. ad Nat. 10 Salv. lib. 2. de Provid Tert. l. de Test An. 5

Magnum est discrimen inter innoxios quos conscientia defendit, & noxios quos conscientia condemnat. 1. Illi pudore non afficiuntur, ob *conscientiam justitiæ suæ*: sed de testimonio conscientiæ suæ gloriantur. Quantumvis *erubescant accusantes* eos injuste, isti verecundantur, cum enim *conscientia erubescat*, erubescant & ipsi necesse est: 2. Illi etsi falso accusati, injuste Tertull. Apol. 2. Tertull. Apol. 3 Tert. l. de Exh. Cast. 10

Tertull. Apol. 27

condemnati, imo acerbe puniti *profide conscientiæ suæ* animi tranquillitate fruuntur, neque ullo timore turbantur: isti *invitam habentes conscientiam* pavore & terrore exagitantur: (Magna est vis conscientiæ in utramque partem, ut neque timeant qui nihil commiserint, & pœnam ante oculos versari putent, qui peccaverint.) 3. Illi *conscientia religionis*, pietatis, & virtutis decorati, libenter, patienter, & lætanter, omnia tyrannorum & persecutorum patiuntur tormenta. *Quid hoc mali est cujus reus gaudet, cujus accusatio votum est, & pœna felicitas?* Isti habentes *conscientiam spurcam* & vitiis contaminatam, tristitia, mœrore, & timore afficiuntur: *Acerbam illam, molestamque accusatricem* ferre non valentes conscientiam, quæ velut accusator opportunus importunus, diem indicit, in jus vocat, & peccatores admissi criminis reos arguit.

Tert. l. de jejun 2
Cic. Orat. pro Milo.
Tertull. Apoll. 39
Tertull. apol. 1
Tertull. Apol. 30

D Chrysost Hom. 1 de Lazaro.

Ex forma malorum judicandorum nemo in jus vocari potest, nisi sit vel accusator, vel denuntiator, vel saltem publicus criminis rumor. Infœlix peccator etsi scelus tuum sit occultum, neque de illo ullus habeatur rumor; *Si publica fama te non damnat, propria conscientia te condemnat; quoniam nemo potest ipsum fugere*; etsi nemo denuntiatoris fungatur officio; attamen *conscientia consurgit adversum te*; Te scelerosum prædicat, & ut talem judicari expostulat: Etsi nullus homo accusator existat, scelerata tua conscientia agit accusatoris partes; & ut fatur D. Chrysostomus: *Quovis accusatore mentem gravius arrodit conscientia.* Subjungit D. Chrysostomus: *Penamus, nulli notum esse flagitium, præterquam ipsi uni; quomodo feret conscientiam redarguentem; acerbam, & amarulentam accusatricem secum ferens?* In jure civili & criminali accusatus persæpe fugit accusatoris præsentiam aut judices, vel muneribus & adulationibus corrumpit, aut justitiæ resistit, & sententiæ adversus seipsum latæ, executionem impedit: at in domestico conscientiæ tribunali, nihil horum ab accusatione & crimine eximit peccatorem. *Quemadmodum enim seipsum nemo potest effugere, ita nec illam ejus curia sententiam: Hoc enim tribunal non pecunia corrumpitur, non adulationibus acquiescit, eo quod divinum est, & à Deo nostris impositum mentibus.* Idcirco miser peccator nec fugere poteris conscientiæ accusatricis præsentiam, neque judicis fallere scientiam, neque impedire sententiæ executionem: quia *tui judicis tribunal est in mente tua: sedet ibi Deus, adest accusatrix conscientia, tortor timor.*

D. Bern. Tract. de Inter. Dõ c. 25
D. Chrysost. Hom. 27. in Gen.
D Chrysost. Hom. 1. de Lazaro.
D Aug. in Psl. 57

Res exemplo primi hominis peccatoris illustranda est. Nesciebat homo innoxius quid esset timere, quid esset tremere, quid esset pudore affici, quid esset perturbatæ conscientiæ metus. *Nudus certe & investis figulo suo cessit: post demum sapientiam, haud dum licitum præreptam poritur. Ibidem quod in nudo corpore indebitum adhuc pudori erat, protegere festinat, in siculneu foliis interim circundat.* Innocens Adamus in paradiso terrestri de corporis nuditate non erubescebat; nihil ejus animum terrebat: absque ullo timore loquebatur cum Deo: at mox ut scelus admisit, effectus est *reus conscientiæ erubescentis*, sub siculneis foliis latitans corporis nuditatem abscondere nititur,

Tert. l. de pall. 3
Tert. l. de Exh. Cast. 10

Dei-

Deique perambulantis ad auram post meridiem, aspectum fugit & colloquium. Suavis erat amica, & paterna hæc Dei vox, *Adam ubi es?* Erat paradisus sedes amoris, tranquillitatis & voluptatis: nec in eo accusator auditus, nec severus objurgator, aut judex; tantum insonuerant binæ illæ molleſque voculæ, *Adam, ubi es?* attamen ad duas illas blandulas voces, quasi fulmine percussus, abit, fugit, timet, abscondit se. Hujus timoris causam adducunt Patres: Ex D. Irenæo *timore corripitur Adam, quia transgressus fuit Dei præceptum.* Rupertus timoris illius causam sceleroſæ *conscientiæ pudorem* existimat: non enim Deus statim sententiam tulit in Adamum, infidæ prævaricationis reum: Eum usque ad vesperam divina justitia impune vagari permittit, ut ante supplicium à Deo offenso inflictum, ipsemet à seipso severissima pœna præpropere mulctaretur: Mox enim ut protoparentes sceleroſe peccarunt, aperti sunt eorum oculi, & agnoſcentes se nudos pudore & confusione affecti sunt, quia *si conscientia erubescat* pudore erubescit & corpus; quod innuit Dei interrogatio Adamo facta. Quis indicavit tibi quod nudus esses, nisi quod ex ligno de quo præceperam tibi ne comederes comedisti? *Ac si diceret: Hæc ipsa scientia quæ te nudum esse perspexisti culpa est, quia rapina est; Vnde enim tales tibi aperti sunt oculi, quos & concupiscentia commoveret, & conscientia reverberaret, atque ita ferre non possent, ut nudus incederes?* Criminoſa oculationis scientiæ rapina, Adami oculos propudioſa nuditate flagellat, & inflicto verecundiæ vibice, eum acerbius conscientia vapulat. D. vero Chrysoſtomus censet Adamum timuisse accusatricem sententiam: *Quare dic oro, quare timuit? Quoniam videbat sibi trucem stare accusatorem: (Conscientiam dico.) Neque enim alium objurgatorem habebat, & testem peccatorum; sed unicum illum, quem intrinsecus circunferebat.* A conscientia truci accusatore, testeque omni exceptione majori timere doctus Adamus, sceleroſi ejus posteri didicerunt timere conscientiæ accusationem & depositionem.

Gen. 3

L. 3. cont. Hæres.

Tert. l. 2 ad Nat. 2

Tert. l. de Exh. Cast. 10

Rup. l. 3 in Gen. c. 15.

Hom. 17. in Gen.

2. Tenentur senatores *ad judicandum palam despicere, & coram examinare*, & partes accusantes, & testes deponentes: *adjecta accusatoribus damnatione, & quidem tetriore*, dum innoxios ex nequitia accusasse convincuntur: Falsis quoque testibus ignominioſa morte mulctatis, in pœnam falsæ depositionis: Conscientia non pertimescit justitiæ censuram dum accusatricis & testis agit negotium, quia criminoſos duntaxat in jus vocat, verum quæ adversus eos fert testimonium. *Admitto testimonialem comparationem* cæterorum testium, qui in judiciali foro adversus alteros deponunt, & sceleroſæ conscientiæ quæ adversus semetipsam fert testimonium, cum *testu tibi sit ipsa mala conscientia.* In sæculari foro duo requiruntur testes, qui in publico duntaxat deponunt, corrumpi & recusari possunt: at in domestico tribunali *superabundat testium locupletes consentia*, pluribus æquivalens testibus, in publico & in secreto deponens; corruptionis nescia, cui nulla potest objici recusationis causa: *Humana judicia potest subterfugere male agens, sed non judicium conscientiæ.*

Tertull. Apol. 1

Tertull. Apol. 6

Tert. l. de Jejun. 16

D. Aug. l. 3 de Symb. 8

D. Aug.

D. Greg. l. 27. mor. 9

Tertull. apol. 10.

Testes adhibentur aut *ne ignorata damnetur* innocentia, aut ne iniquitas impunita remaneat, dimissis scelerosis *inaccusatis, impunitis, ut innoxiis*, aut ut à judicibus facti dignoscatur veritas, quæ nequit juridice cognosci nisi vel per testium depositionem, vel per reorum & noxiorum confessionem. Verum *malefici gestiunt latere, negant accusati, ne torti quidem facile aut semper confitentur*. Ideo testium requiritur depositio, ut ex eorum ore dignoscatur crimen quod latet, & rei pertinaciter negant: At nullus est testis cui magis adhibenda sit fides, quam conscientia quæ occulta quæque detegit facinora. *Incorruptus judex conscientia, cum adversus hominem exurgit, clara voce clamat & accusat.*

Tertull. apol. 1.

D. Chrysost. Hom. 17. in Gen.

In Prato spir. c. 166

Memorabile est quod narrat Sophronius de quodam sicario, qui innocentem crudeliter enecaverat puerum. Immane latebat scelus, & trucidatum corpus, alta silentique tellure tegebatur: at non ita latebat & tegebatur, quin nocentibus sæpe occurreret auribus & oculis: à tempore quo innoxio sanguine cruentavit manus, ei puer sese visendum exhibuit, indesinenter insonans auribus: *Cur me occidisti?* Ut se ab importuna illa imagine, & voce liberaret sicarius, Monasterium adit, Monachi habitum suscipit, neque novo hoc vitæ proposito sese ab objurgatione commissi criminis eximit, Monasticam namque vitam agens, alienam à cæde & sanguine, ei semper à fronte astabat puer ubique locorum illum insequens, mœstum illud carmen indesinenter decantans: *Cur me occidisti?* Repetita hac voce perturbatus sicarius, testimonio propriæ conscientiæ cruciatus, monasterio egrediens, Monachi habitum deponit, urbemque Diospolim ingressus, captus, in carcerem conjectus, capite plectitur.

De sera Nominis vindicta.

Neque minus stupendum est, quod narrat Plutarchus. Bessus cum parricidas manus in progenitorem injecisset, intulisseque mortem ei à quo acceperat vitam, execrabile illud facinus diu latuisset occultum, ad convivium vocatur, hirundines è nido cantitare cœperunt. Indignatus Bessus, & ab audito cantu impatiens factus, in rabiem versus, de mensa surgens, nidum hasta dejecit, hirundines fugavit, pullos pede conculcavit, à præsentibus de insolentia facti rogatus, dixit: Nonne jam diu hirundines falsum adversum me ferunt testimonium, clamitantes me proprium interemisse patrem? Mirati qui aderant hunc sermonem ad regem detulerunt, cujus imperio captus Bessus, de scelere convictus, condignas tanti facinoris luit pœnas. En verum specimen peccatorum qui timent conscientiæ accusationem, depositionem perhorrescunt; & ut fatur Tertullianus, *trepidant deprehensi, certe damnati mœrent*, timent ob conscientiæ accusationem, horrent ob conscientiæ depositionem, mœrent ob conscientiæ condemnationem.

Apolog 1

Tert. l. de Pat. 5.

3. *Hinc prima judicij, unde delicti origo.* Peccatum à conscientia sumpsit originem, & prima peccatoris condemnatio petitur à conscientia, quæ

quæ est *judex severus, carnifex immisericors, quasi sustendens in equuleo, lateraque radens ungulis.* Conscientia non solùm est pars accusans peccatorem, testis adversus illum deponens, sed adhuc judex condemnans, vindex ulciscens, & tortor crucians: *Sibi unusquisque animum suum severum judicem, sui ultorem sceleris, & vindicem criminis habet*, cujus jurisdictionem nequit declinare peccator, neque justitiam flectere, neque præsentiam vitare, neque severitatem mollire. Non 1. declinare jurisdictionem: *omnium enim supergreditur sententias, qui à sua conscientia suâ sententiâ condemnatur*: quis illum excusabit à crimine, qui se patrâsse scelus palam confitetur? Non 2. flectere justitiam, seseque excusare apud judicem; quia ut subjungit D. Ambrosius: *Quem alter judicat, potest utcumque esse excusabilis; reus autem sine excusatione est, qui conscientiæ suæ judicio condemnatur; quem alter judicat, potest quoque à suo judice sperare indulgentiam, qui seipsum judicat, à quo indulgentiam postulabit?* Non 3. vitare judicis præsentiam; nam ut fatur D Bernardus, *semper penè & ubique remordet conscientia; occultum jugiter vulnus mentis oculis objiciens, eamque super ipsum latebras anxiè & durè reprehendens.* Non tandem 4. judicis & ultoris mollire severitatem. Omnis homo mitissimus sibi judex esse solitus, omnia sibi ignoscens; attamen usque adeò sævit in se mala commissi scelleris conscientia, ut proprium crimen ad vindictam & punitionem exaggeret, & suam adversus illud sententiam quàmvis acerbissimam, & ultra juris metas pœnalem, æquo mitiorem existimet. Scelerosa conscientia, ait D. Ambrosius, *favere sibi nescit, rigorè judicij etiam circa se non novit insistere, recordationem lapsûs propriæ perhorrescit, & commissum erubescit errorem, omnem ejus memoriam pavet, metuit, reformidat, gravem sibi se judicat, seipsum arbitrum refugit, nec sese sibi audet committere.* Peccator pravæ conscientiæ tormento, tanto torquetur angore, ut etiam semetipsum arbitrum & judicem reformidet. Quod D. Ambrosius probat exemplo Caïni, qui *ita in se ipse ferebat sententiam, quòd dignus esset cui nullus ignosceret.* Conscientiæ furiis agitatus Caïnus vociferabatur: Major est iniquitas mea, quàm ut veniam merear; culpam, qua animitus cruciabatur, majorem infinitâ Dei misericordiâ existimans: & quasi parum esset sese misericordiâ Dei indignum putare, sese adhuc dignum credebat, cui omnes generatim mortales inferrent mortem. Omnis qui invenerit me, occidet me. Unicum hominem interfecerat Caïnus, & à cunctis in universum sibi credit inferri mortem, neque ab hoc numero excipit cognatos, uxores, parentes, & filios.

D.Chrysost. Hō. 1. de Lazar. D. Ambr. l. 7. ep. 44

D. Ambr. Serm. 25

Ser. 4. in die Palm.

Apolog. david. c. 8

Quæruntur justi apud Jeremiam flagitiosos plerumque in hoc seculo nullâ tolerare supplicia: *Quare via impiorum prosperatur, benè est omnibus qui prævaricantur?* Huic querelæ semel & iterùm respondet D. Augustinus: Benè est, dicitis vos, criminosis & divinæ legis prævaricatoribus, & ego sæpius audivi ab Isaia: *Dicite justo, quoniam benè*; illud de peccatore non audivi, imò legi maledictionem in illum vibratam: *Væ impio in malum*; qua ergo ratione dicitis: Benè est peccatori. Benè quidem est justo, peccatori nequaquam; nam

Cap. 22

Cap. 3

Serm. 28 de verb. Apost.

cum illo pœna sua est. Si habeat in cubiculo suo tortorem carnis, punitus esset, habet in secreto cordis sui tortorem conscientiæ suæ, & impunitus vocatur. Hanc

Jerem. 14 pœnam peccatoribus comminatur Deus : *Effundam super eos malum suum.* Quasi dicat: Non eos flagellis meis puniam, neque ad sagittas meas manum apponam; sed à suis sceleribus flagellandos & puniendos dimittam. Crudelis tortor assidue verberans, dira flagella, quibus cruentè dilacerentur, ab ipsorum dimanabunt conscientiis : *Unusquisque sui peccati flagellatur; gravia enim delictorum pondera, gravia criminum verbera; sicut omnes gravantur gravi, & infligunt animæ cruciatus.* Heliodorum ob templi prophanationem & deprædationem circumsteterunt Angeli, [& ex utraque parte flagellabant sine intermissione, multis plagis verberantes] sceleros quoque & peccatores intùs à domestico carnifice verberantur, gravissque in animo flagellantur, quàm rei in corpore & in cute : *Scortator, adulter, aut fur, non modò cùm accusatur ipse, verùm etiam cùm audit alios, eadem ausos accusari, ipse sibi videtur flagellu cadi; alius quidem vocatur in hac, hic verò flagellatur.* Quod enim reo carnifex, hoc peccatori est conscientia, cum hoc tamen discrimine, quod ille mortale ferit & dilacerat corpus, hæc immortalem flagellat & cruciat animam; ille non semper corpus verberat, hæc indesinenter animam torquet, eique infligit tormentum omni plagâ corporali acerbius.

D. Ambr. in Ps. 104

L. a Machab. 3

D. Chrysost. Hom. 4 de Lazar.

D. Chrysost. Hom. 6 ad pop. Antioch.

Profectò *magnum supplicium peccare, etiamsi non puniamur. Peccans etsi non punitur, omnium est miserrimus; & tunc maximè miser, cùm non punitur & grave nihil patitur*; quia peccatum ipsum est gravior sui pœna, & peccati ultio acerbissima, etsi gladius Dei ultor peccatorum cervicibus non immineret : quia Deus, ut acrius puniantur, *dimisit eos in manu iniquitatis suæ*; seu ut legit Nicetas, *in actione iniquitatis suæ.* Quasi manus iniquitatis sit durior vindicta à divina manu illata; & actio quam crimina intentant adversus peccatorem, sit pœna acerbior illâ, quam divina infligit justitia; ideoque hanc pœnam velut gravissimam peccatoribus iratus comminatur Deus : [Non est qui consurgat, & teneat te, o Deus : abscondisti faciem tuam à nobis, & *allisisti nos in manu iniquitatis nostræ.* Quasi dicat : Tradidisti nos iniquitati quasi lictori cruciandos & illudendos, tradidisti nos peccatis nostris, ut illa quasi manu sua nos malè conciderent, vastarent, & funditùs depopularentur. Vatablus legit : *Contabescere nos fecisti in manu iniquitatis nostræ.* Forerius verò vertit : *Liquefecisti seu resolvisti nos in manu iniquitatis nostræ*: id est, iniquitas adeò erga nos sæva & crudelis fuit, ut omnem nostram absorbuerit & exhauserit vim & virtutem : Deus uti posset infernalium diabolorum manu, ut grandes & duras strages afferrent sceleros; posset adhuc assumere manum omnipotentiæ suæ ad acerbè punienda peccatorum crimina : verùm ut criminosos atrocius feriat, dimittit illos in manu iniquitatis suæ. Dura est Angelorum manus quos persæpè in ministros suæ justitiæ assumit Deus; durior est omnipotentis Dei manus vindictam de peccatis sumens; & tamen ad atrocioris & acerbioris pœnæ exaggerationem tradit Deus peccatores

Job. 8

Esai. 64

tores in manu iniquitatis suæ : quasi manus propriæ iniquitatis sit durior manu dæmonum, ipsâque Dei ulciscentis & punientis manu.

Sicut qui indignè sumit Eucharistiæ sacramentum, *judicium sibi manducat & bibit*, id est, tribunal severum, quo intrinsecùs arguatur, damnetur, excrucietur, & pereat ; sic peccator dum delinquit, terribile advocat judicium, quod in penetralibus agitur conscientiæ, quæ accusatoris partes agit, severi judicis personam induit, sævi tortoris & carnificis obit munus, cunctaque in universum exercet officia, quæ in foro judiciali, & criminali sede desiderantur, ad reos accusandos, convincendos, judicandos, damnandos, cruciandos, & puniendos : *Explica mihi illius conscientiam, & videbis intus grande in peccatorum tumultum, metum, tempestatem, turbationem. Videbis velut in curia mentem ante thronum conscientiæ consedisse regalem, & tanquam judicem sedentem, & cogitationes loco carnificum adhibentem, in equuleo suspendentem ; lateraque conscientia radentem ungulis.* Nihil in hoc judicio deest, sed cuncta reperiuntur ad acerbius torquendum requisita. Quid enim posset amplius desiderari, *ubi tribunalia, ubi accusationes, ubi judicis ira, ubi gladius, ubi carnifex, ubi barathrum ?* In hoc judicio conscientia est accusatrix, memoria testis, ratio judicis obit munus, neque desunt tortores, carnifices, & ministri crudeles, qui immanibus cruciatibus scelerosum torqueant peccatorem : *Erat enim illi conscientia carcer, erant tortores ratio & memoria, atque hi quidem crudeles, austeri, immisericordes* : erat ipsa conscientia sævus & inhumanus carnifex, die ac nocte reum sceleris arguens, angens, excrucians, metûs & pavoris terriculamentis, & intestinis culpæ cruciatibus. idipsum aliorsum docet D. Bernardus peccatorem loquentem inducens : *In domo propria, & à propria familia habeo accusatores, testes, judices, & tortores. Accusat me conscientia, testis est memoria, ratio judex, voluptas carcer, timor tortor, oblectamentum tormentum. Quotquot erunt oblectamenta mala, tot erunt tormenta dira in pœna ; nam inde punimur, unde delectamur.*

1. Cor. 11

D. Chrysost. Hō. 1 de Lazar.

D. Chrysost Hō. 3 de verb. Isa.

D Bern. Serm. 2. de Assumpt.

Medit. de Cognit. human. condit. c. 11.

Nemo igitur impunitum existimet peccatorem, nemo impunè delinquit, gravis & acerba sibi est iniquitas etiam si absit ipsa pœna judicis severè castigantis, quia malitia crudelis sui ipsius est pœna, arcano supplicio castigans in propria conscientia, scelus quod mente concepit, & crimen quod opere parturivit. Et ob hanc causam D. Ambrosius expendens istud Davidicum : [Dixit iniquus ut delinquat in semetipso.] Peccatum vel mente conceptum, vel opere consummatum comparat viperæ, quæ dum nascitur, parentem discerpit parturientem : *Nihil hac sententiâ sublimius dictum arbitror. Iniquitas in suum vertitur auctorem, sicut vipera partus qui primò suam scindit parentem.* Dixit iniquus ut delinquat sibi, *quia injustus sibi generat vulnera, se ipse confodiat.* Mox subjungit : *Serpens alijs infundit venenum, injustus sibi ; in eum enim effunditur, quidquid effundit.* Ubi semel puella in fornicationem, maritus in adulterium, mercator in injustum lucrum, corruptus judex

Ps. 35

D Chrysost Ho. 1 de Lazar. dex in iniquam consensit sententiam, sicarius homicidium commisit, & *qui vis peccator occultum foves scelus, quod non illico dentes corrodunt, & dilacerant conscientiam?* Etenim qui committit adulterium, etiam si millies fuerit dives, etiamsi nullius habeat accusatorem; non definit tamen se intùs accusare. *Est voluptas quidem temporaria est, dolor verò perpetuus; timor undique ac tremor, suspicio & anxietas; angulos metuit, umbras ipsas formidat, suos ipsius famulos, conscios, inscios, illam ipsam quâ corrupit, & virum quem affecit contumeliâ.* Omnia formidat, omnes pertimescit, ubique timens ac tremens, nusquam quiescit, nec domi, nec foris, nec in lecto, nec in convivio; in solitudine, in cœtu diu

D. Chrysost. ibid. noctuque exagitatur, condemnatur, & ut reus cruciatur: *Amarum accusatorem circumferens conscientiam, cùm sit sui ipsius judicio damnatus, neque ullâ ratione judicium illud potest corrumpi muneribus*: in quo velint nolint condemnantur, puniuntur, & cruciantur peccatores, etiam inter hujus vitæ voluptates & delicias, inter calices & pocula, inter medios amicos, familiares, domesticos, inter lauta & opipara convivia, ut Balthasaris comprobatur exemplo.

Balthasar Nabuchodonosoris filius ejusque in Babylonico regno successor, & rex majestatis adeò tremendæ, ut tempore belli suâ præsentiâ hostes ad fugam compelleret; pacis etiam tempore toti regno formidabilis appareret: cum suis magnatibus & concubinis opiparè convivans, aureisque vasis cum jucunditate & lætitiâ optima quæque bibens vina, illo ipso tempore quo recreabatur suavis harmoniæ auditu, venustarum rerum visu, exquisitarum dapum gustu, satraparum adulatione & applausu, turbatur, terretur,

Dan. 6 pallescit, animo deficit: *Facies Regis commutata est, & cogitationes conturbabant eum.* Sicque pax in confusionem, tranquillitas in tempestatem, gaudium in mœrorem, & securitas vertitur in terrorem. Regis pavor conturbat curiam, unusquisque nititur ei aliquod afferre solatium, omnes scisitantur tàm subitaneæ mutationis causam. Vide, inquit, ô Rex, ne solo terrearis aspectu, tot habens milites in exercitu, subditos in regno, satrapas in curia pro te mori paratos. Ad hos sermones haud quiescens Balthasar dixit: Vidi. Verùm quid vidisti? Num formidolosum gigantem ad tui necem armatum? Num irruentes hostium exercitus? Num Angelos districtos & vibrantes gladios minitantes? Nihil horum vidi, sed duntaxat manum hominis in pariete scribentem: ad unius manûs aspectum & non armatæ formidas, cùm tibi ad minus suppetant octingentæ manus armatæ ad tuam defensionem? Attamen nullæ rationes, nulli sermones, impio Balthasari ullum

Sap. 17 potuerunt afferre levamen, nec securitatem ullam, *quia cùm sit timida nequitia, dat testimonium condemnationis.* Scelerosa & timida Balthasaris conscientia in ipsius animo dat testimonium condemnationis, eumque velut reum accusat, prodit testes qui eum de impietate convincant, denique tanquam sceleroſum & impium judicat & condemnat: *semper enim sæva præsumit perturbata conscientia.* Sic ut habetur in Biblia Sixtina: *perturbata per con-*

conscientiam, nequitia ob metum & aculeum conscientiæ horribilia quæque velut jam imminentia apprehendit. Suæ nequitiæ conscius peccator propriæ conscientiæ judicio damnatus, ita terretur & conturbatur, ut *nec possit vel ad breve tempus respirare : nunc & in lecto, & in mensa, & in foro, & in domo, & interdu, & noctu, & in ipsis frequenter somnijs, hæc intquitatis simulacra videt, ipsiusque Cain vitam vivit gemens ac tremens super terram* ; similis reo à justitia damnato in carceribus, qui mox ut ei indita & lecta est sitæ condemnationis sententia, nihil in animo volvit nisi tormentum, ad quod damnatus est; cœtum populi ad suum supplicium adstantis imaginatur, omnes ergastulum ingredientes velut tot carnifices suspicatur; & si fortè amici consolationis gratiâ eum visitent, lautas dapes subministrent, conventus harmoniam pulsent, hæc omnia mœrorem & terrorem animi non minuunt, sed incrementant ; quia *ab hu qui conscientiæ stimulis agitantur, nequit in malignitate amaritudo evitari, vel in nequitia defugi tristitia, quin potius externis voluptatibus serviens cruciatur.* En verum sceleroſę conscientiæ specimen, in qua *requies non est propter abundantiam iniquitatu*, sed potius perturbatio, terror, pavor, mœror. Nec mirum, quia *omnium delictorum ipsa est tristis, ipsa judex, ipsa tortor, ipsa carcer ; ipsa accusat, ipsa judicat, ipsa punit, ipsa condemnat*, & velut infernus sceleroſum peccatorem præproperè cruciat. D. Chrysol. Serm. 108 de Lazar. D. Hier. D. Aug. in Pſ. 45 D. Bern. de Inter. Dom. c 23 III. PARS Tert. l. de An. 55 D. Bern. Ser 4 de assumpt. D. Aug. l. 12 de Genes. c. 34 D. Hier. in cap. 16 Ezech. Pſ. 54

Habes & regionem inferum subterraneam credere, destinatam ad incarcerandos & puniendos reprobos. Sed ultra hunc infernum & locum tormentorum in sinu terræ positum, *infernus quidam & carcer animæ est rea conscientia*, contrariorum etenim eadem est ratio. Uti autem [paradisus dici potest non solùm tertium cœlum, quicquid illud est, quod profectò magnum subtiliterque præclarum est; verùm etiam in ipso homine lætitia quædam bonæ conscientiæ, paradisus est:] ita intra semetipsum habet infernum, & [portat tormentum, qui propriâ torquetur conscientiâ, & in isto seculo sustinet propriâ voluntate cruciatum.] Quomodo istud Davidicum. [Veniat mors super illos, & descendant in infernum viventes,] intelligit D. Ambrosius, non de inferno qui est dæmonum & reproborum carcer, & in telluris centro esse creditur, in quem nonnisi post mortem descendunt sceleroſi ; sed de prava conscientia, quæ peccatores dum delitiosam & tranquillam videntur ducere vitam, torquet & cruciat : *Ipsa quæ videtur, etiam dum vivunt, impiorum requies in inferno est : Viventes enim in inferna descendunt*, & præproperè velut gehennæ tormenta patiuntur. Ille conscientiæ infernus non expectat obitum, præcurrit funera, facta antevertit, & inferni, qui in gremio terræ existit, æmulatur cruciatus : in inferno reprobi abigne patiuntur, à verme corroduntur, à morte depascuntur : Sceleroſi quoquo 1. horribilibus speciebus terrentur. 2. vermibus mordentur. 3. viventes continuò moriuntur.

1. In inferno reprobi juxta Doctoris Subtilis sententiam non cruciantur physicè ab igne, sed tantùm metaphoricè, scilicet *contemplatione & repræsentatio-* Tert. Appol. 23

conturbabit objecta Christi species, quem non perterrebunt illa Domini verba? Profectò *quisquis malus est, malè secum est, torqueatur necesse est, sibi ipsi tormentum est; ipsi enim est pœna sua, fugit ab inimico quò potuerit, à se quò fugiet*: semper habens ante oculos & effigiem Christi quem crucifixit, & imaginem peccatorum quæ commisit, quæque velut vermes mordentes ejus cor indesinenter dilacerant? D. Aug. in Ps. 36

2. Plures extitêre scelerosi, qui in pœnam suorum criminum sunt vermibus dilacerati. Tertull. refert Claudium Herminianum Cappadociæ præfectum, qui post Christianos crudeliter tractatos *cùm vermibus ebullisset*, solusque in suo prætorio peste vastatus existeret: Nemo sciat, ajebat, ne spe gaudeant Christiani. Verùm si omnes scelerosi in suis corporibus non ebulliunt vermibus, nullus est qui intra semetipsum non habeat vermem mordentem & cruciantem. Reprobi in inferno patiuntur non solùm ab igne, sed etiam à verme. Quapropter Salvator secundò & tertiò de præscitis ait: *Vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.* Hoc damnatorum supplicium etiamnum vivi tolerant peccatores: conscientia etenim est non solùm ignis ardens & consumens animum, sed etiam vermis dente mordaci morsuque amarissimo præcordia depascens, & intima cordis crudeliter arrodens. *Vindicta carnis impij ignis & vermis*: ubi D. Augustinus: *Vterque duplex: interior qui rodit & cruciat cor; exterior qui rodit & urit corpus.* In corde & in corpore punientur reprobi post generalem resurrectionem; nam & ignis comburet, & vermis rodet eorum tum animas, tum carnes. Ignis physicè & realiter comburet corpora, metaphoricè & objectivè cruciabit animas: Vermis in sempiternum mordebit & rodet carnes. Tert. l. ad Scap. 3 Marc. 9 Medit. Eccles. 9

Vermem adhuc conscientiæ patiuntur etiam ex hac vita peccatores. Unde Magnus Gregorius in istud Jobi: [Quare tacens consumor?] ait: *Tacens consumitur qui de sua stulta cogitatione reprehenditur, & apud semetipsum dente conscientia mordetur.* Sceleros conscientia est non solùm spina, quâ pungitur animus peccatoris, equuleus quo torquetur; sed etiam vermis quo mordetur. Ut enim ratiocinatur D. Thomas, [Vermis est conscientiæ remorsus qui dicitur vermis, inquantum oritur ex putredine peccati, & animam affligit.] Conscientiæ vermem explicat adhuc D. Ambrosius: [Vermis est, eò quòd irrationabilia animæ peccata mentem rei sensumque compungunt, & quædam exedunt viscera conscientiæ, quæ tanquam vermes ex unoquoque nascuntur, tanquam ex corpore peccatoris.] Vermem illum conscientiæ adumbrârunt Poëtæ fabulantes & fingentes vulturem Titii jecur tenaci perennique dente mordentē, nec tamen penitus abrodentem. (Vulturem immortale jecur rodentem, nihil aliud intelligi voluerunt quàm tormenta malę conscientiæ, obnoxia flagitio viscera interiora rimantis, & ipsa vitalia indefessa admissi sceleris admonitione laniantis, semperque curas si requiescere fortè tentârint, excitantis tanquam fibris renascentibus inhærendo, nec ullâ sibi miseratione parentis. lege hac, quâ se judice nemo nocens absolvitur, nec de se suam potest vitare sententiam.) Cap. 13 In 4. dist. 50 q. 18 L. 7 in Luc. c. 14 L. 6. Æneid. Macrob. l. 1. de somnio c. 10

In Medi. Ex D. Augustino reprobos in inferno *vermis conscientia triplisiter lacerabit: affic et memoria, turbabit pœnitentia, torquebit angustia.* 1. Afficiet memoria, rememorantes vanas & sceleros as seculi delectationes, *ut stimulus memoria pungat ad pœnam, quos aculeus nequitia stimulavit in culpam.* 2. Turbabit pœnitentia, pœnitentes, sed serò, prosecutos fuisse momentanea mundi oblectamenta, quæ illis æternos pepererunt dolores. 3. Torquebit angustia, habentes continuò ante oculos suos horribiles & fœdas delictorum suorum imagines. *Non est aspectus sive in cælo, sive in terra, quem tenebrosa conscientia suffugere magis velit, minus possit. Non latent tenebræ vel seipsas. Se vident quæ aliud non vident. Opera tenebrarum sequuntur illas, nec est qui se abscondat ab illis, ne in tenebris quidem.* Hic est vermis qui non moritur, *memoria præteritorum: semel injectus, vel potius innatus per peccatum, hasit firmiter, nequaquam avelendus, nec cessat rodere conscientiam, eâque pastus, esca utique inconsumptibili perpetuat vitam.* Eodem ferè modo etiam nunc conscientiæ vermis dilacerat peccatorem. 1. Recordatio bonorum, quæ peccando amisit, eum miserè cruciat: *Nihil est quod tam summo dolori sit, quàm si unusquisque pusitus sub captivitate peccati, recordetur ut de lapsus sit.* 2. Dolet ea pro turpi & instantanea voluptate pretiosos gratiæ & meritorum amissse thesauros. *Ita gravis culpa est conscientia, ut sine indice ipsa puniat.* 3. Angustiatur ex horribili peccatorum imagine. Nam ut fatur Magnus Basilius: *Quemadmodum umbræ corpora sic peccata sequuntur animas, & manifestas facinorum repræsentant imagines.* Occidente jam sole umbras ita post se jaciunt, & relinquunt corpora, ut corpora sequantur umbræ, & quantumvis fugiant corpora, nunquam tamen effugiunt umbras, quæ è corporibus velut tractæ, indissolubili quodam vinculo cum eis conjunguntur, adumbratasque illorum repræsentant imagines. Umbra peccati est mala conscientia, quæ peccatorem semper sequitur & persequitur, velis, remis, equis: rhedis aufugiat peccator, nunquam suam conscientiam, nunquam semetipsum effugiet; & ut fatur Philosophus moralis: *Multis se modis semper fugit; sed quid prodest, si non effugit? Sequitur ipse, & urget gravissimus comes*, semper repræsentans ea conscientia umbratiles peccatorum larvas, & horribiles delictorum imagines. Cùm sceleroso delinquit peccator, mens obscuratur, peccati fœditas obnubilatur, neque ejus gravitas & enormitas perspicuè dignoscitur: at transacto jam fervore delicti mens serenatur, nubes obvolvens peccatum dissipatur, conscientia manifestas delictorum imagines repræsentat, peccator eorum turpitudinem, & atrocitatem absque ulla nube, ullo velo, clarè intuetur; & ut bellè fatur ad propositum Origenes: *Cùm conscientia peccati imaginem sumpserit, habeo formam illius, & ante oculos cordis mei, delicti pompa depingitur.* Delictum in conscientia repræsentatum triumphat, quia in illa sub specie & pompa triumphatoris depingitur. Dum actu patratur peccatum, in opere merum est delictum, neque pompaticè triumphans apparet: postquam autem est commissum, & ad con-

D. Bern. l. 5. de Cõsider. c. 12.

Isa. 66

D. Ambr. lib. 2. de Pœn. c. 11

Apud Anton. in Melissa p. 1. ser. 18

Senec. de Tranquill. Vit.

Hom. 12 in Jerem.

conſcientiam translatum, in illa ſub pompatica triumphi pompa & oſtentatione conſpicitur. Sub hac pompatica forma peccatum regio apparebit Prophetæ: *Peccatum meum contra me eſt ſemper.* Quaſi dicat, ut commentatur Genebrardus: (Peccatum meum aſſidue video, mihi ſemper obverſatur ob oculos, aperire oculos nequeo, quin illud mihi ſe objiciat, illud perpetuo fero in mea conſcientia:) at potiſſimum in inferno, peccatori tota apparebit delictorum pompa. Hanc illi pœnam minatur Deus. (Arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam.) (Quid illud confuſionis erit, quid miſeriæ, quid doloris, quando diſſipatis foliis & diſperſis, univerſa nudabitur turpitudo, revelabitur ignominia, ſanies apparebit? quando jam immortalis factus internus ille conſcientiæ vermis, tota malignitate corrodet, ſed non conſumet animam infœlicem, nec erit omnino diſſimulationis locus, nec ſpes ulla conſolationis?) Ilium conſcientiæ vermem & numquam morientem, horrebat & pertimeſcebat D. Bernardus: *Horreo vermem mordacem & mortem vivacem: Horreo incidere in manus mortis viventis, & vitæ morientis*, qualem patiuntur ab inferno reprobi, & à ſceleroſa conſcientia peccatores.

Pſal. 50

Pſ. 46

D. Bern. Tract. de Vita & Moribus Cleric. c. 19

Lib. 5. de Conſider. c. 12

3. Peccator, ſceleroſa conſcientia perturbatus, *mortem vivit*, id eſt vivendo moritur, præ animi mœrore & amaritudine: &, ut fatur D. Ambroſius, (quamvis foris abundet, & deliciis diffluat, odoribus fragret, in amari udine animæ vitam exigit: prava ejus conſcientia, ſpirans mors eſt, cadaver vivum, viventis ſepulchrum.) Subjungit D. Ambroſius: (Vides convivium peccatoris? Interroga conſcientiam ejus, nonne gravius fœtet omnibus ſepulchris? intuere abundantiam ejus, introſpice ulcera, & vibices animæ ejus, cordiſque mœſtitudinem;) & fateberis cum D. Auguſtino, quod vivendo continue moritur, & non tam vivit quam *mortem ducit vitalem.* Mundus mihi arrideat; omnes adulatorie aſſentiantur, mihique de dignitatibus, voluptatibus, divitiis, corporis venuſtate, ingenii acumine, aliiſque fortunæ, & naturæ, corporis & animæ, bonis blandiantur. *Si conſcientiam mordet veritas criminis, quid mihi prodeſt, ſi me continuò laudibus mundus extollat?* Quamnam quæſo captare poteſt à mundo lætitiam peccator, quem continuo conſcientia terret, mordet, torquet & cruciat? Quænam poteſt ei eſſe voluptas, quem prava conſcientia horribilibus peccatorum imaginibus perturbat & inquietat. De funeſtis delictorum ſpectris ſic fatur D. Ambroſius: *Offunditur nobis ultrix noſtri imago peccati, nec quietum reum ſuum eſſe permittit, inferens miſeram ſervitutem; atque in ſua vincula trahit, ut enodare ſe non queat, quoniam volens ipſe ſe vendidit, cui liberam erat delictorum ara non capere, & libertatem innocentia reſervare. Itaque ubi ſomnus ſemper corporis laxaverit, peccatum recurrit: ſemper nobis error noſter tanquam malus exactor occurrit, vel tanquam improbus fœnerator conventens debitorem.* Fuſe dinumerat D. Ambroſius, quam ſit infauſta peccatoris vita, qui à prava conſcientia *omni tormentorum machinatione laniatur.* Nam ; ſceleroſa conſcientia objicit ejus oculis horrendas

Tert. l. de Reſ. Car. 8

D. Aug. l. 3. adverſ. litter. Petiliian.

In Pſ. 35

delictorum larvas, quæ illum terrent: 2. Ultrices assumit iras, & velut domestica furia intima cordis dilacerat: 3. Omnem animi expellit quietem & continuis stimulis exagitat. 4. Amissam ultro libertatem illi indesinenter exprobrat, & tanquam miserum servum flagellis excruciat. 5. Mali exactoris assumit negotium nullamque violentiam non attentatam relinquit: 6. Improbi fœneratoris agit munus, debitum nullo pœnarum fœnore auctum reddere cogens. Nonne viventes mo lestant, debitores ab improbis fœneratoribus persecuti; prebeii exactorum rapacirati expositi, servi sub tyrannorum crudelitate gementes?

Tertull. Apol. 8. Adeo est misera peccatoris vita, ut multi inveniantur, *qui etiam ultro perire malint quam sub tali conscientia vivere.* Proroparentum exemplum prodit Claudius Marius Victor, qui conscii sui criminis fugiunt, absondunt se, &

Lact. Poemat. in Gen. *cuperent si forte pateret, condere se in barathro.* Neque fautor fuit Cainus, cui in fratricidii pœnam, dum morientem Deus consulit vitam: dicens apud Claudium Marium: *Tibi primus ut esses inventor mortis pœna moriere perenni.*

Lin Flacc. Flacci Alexandriæ in Ægypto præfecti morientem vitam adducit Philo Judæus. Ille cum in sua præfectura inique se gessisset in Andrum Insulam relegatus, mox ut illam videre cœpit, exclamasse dicitur: Quomodo te appellabo, exiliumne seu novam patriam? Portum an refugium miserorum? Sepulchri nomen maxime tibi convenit, siquidem infœlix ego meipse quodammodo in monumentum infero. (Adeo, ait Philo, trepidabat infœlix Flaccus ut non alter quam insanus prosiliret; ac ultro citroque discurreret, manus complodens, fœmora percutiens, humi se affigens & clamitans, Interemi quosdam, interiment me alii; me connivente quidam lapidibus obruti, quidam vivi combusti, quidam raptati per forum medium, donec frustatim lacerarentur. Horum facinorum pœnæ me manent; sat scio, & Diræ jam stant tanquam in carceribus, ut obice rupto properent in meam perniciem. *Imo jam in horas pramorior, multas mortes sustinens, ante illam ultimam:* Hinc amenti & desperabundo similis exclamat, Quousque tandem ferreus durabo in tot casibus? scio me molliorem, quam ut mortem mihi consciscam: Nimirum hoc quoque vetat genius meus, ut cito abrumpam vitam miseram, & malum dilatum cumulet, ineatque apud injuste necatos majorem gratiam. Talia revolvens animo, trepidus expectabat finem fatalem.

Plures adhuc continuas mortes non ferentes sibi vitam ademerunt: Quidam per præcipitia sese à perturbati animi fluctibus exemerunt; nonnulli se in mare projecerunt ut in undis vermem conscientiam rodentem suffocarent; plurimi se laque suspenderunt, ne tot morsus & remorsus spirare cogerentur: *Ad eum modum Judas conscientiam coarguentem minime sufferens, ad laqueum se convertit.* Alii pectori immerserunt ferrum, eodem vulnere & reum & carnificem confecturi. *At quanto roboratior exitus.* Lucretiæ, quæ cum pudorem violatum intolerantissime ferret, ferro armavit dexteram, illudque in pectus immersit?

D. Chrysost. Epist. 7

Tert. l. de Anim.

Ex

Ex dictis tria colligenda sunt : 1. Conscientia sceleroſa est mare turbatum. Ut enim ait Chryſologus : *Quoties circa Dominum se indocilis turba diffundit , & jactatur in conſcientiæ procella , quietem deſerit, perit fluctus.* Quare fugiendum est peccatum , ut conscientia à procellis & fluctibus immunis, tranquillitate & quiete potiatur : *Quid in terra quietius eſt , & ſecurius bona conſcientia? Damna rerum non metuit, non verborum contumelias, non corporis cruciatus, quæ in ipſa morte magis erigitur, quam deprimatur.* 2. Sceleroſa conscientia est tribunal justitiæ condemnans peccatores. *Appellamus & provocamus à vobis ad conſcientiam veſtram* , ut convertatis tribunal justitiæ in tribunal pœnitentiæ: *Ipſa ſui judex* exiſtat , condemnet peccata, convertat peccatorem , ne sceleroſo efficiat justum , de reo reddat innoxium. *Anima ſeipſam judicans, ſe ſuſpendit in patibulo pœnitentiæ, ne ſuſpendatur in patibulo gehennæ.* 3. Prava conscientia est infernus crucians , quam vermes continuo rodunt : Per humilem autem confeſſionem hujuſmodi vermes mordentes ejiciuntur & interficiuntur : *O vermis, qui quandiu vivit , nunquam interiora cordis comedere & depaſcere omittit, qui nunquam vivere , & per hoc nunquam rodere deſinit , niſi eum mucrone puritatis ſuæ , humilis confeſſio jugulaverit;* jugulatis per Confeſſionem vermibus , punitis in foro pœnitentiæ peccatis. *Nemo igitur vel ſolus vel cum altero aliquid turpe faxit: ſed ſeipſum præ cæteris erubeſcat :* Et ut fatur Chryſologus : *Confeſſionem futuri judicij erubeſcat , in quo jam non pœnitendi tempus eſt, ſed pœnarum , & ubi reus plus de conſcientia, quam de gehenna erubeſcit incendio.* Conscientia ſeipſam erubescens, per pœnitentiam peccatorem puniens; peccata fugiens , in justitia vivens, in die judicii audiet sententiam benedictionis æternæ.

Serm. 19

D. Bern. l. 5. de Conſid.

Tertull. Apol. 10 D. Ambr. in Pſ. 39 Hug. Card in Pſ. 49

D. Bern. Serm. 4 in die Palm.

D. Ambr. l. 7. Ep. 44. Serm. 125.

CONCIO QUINTA.

NOn mortis, ſed vitæ Deus est author: *Sicut Deus homini vitæ ſtatum induxit ; ita homo ſibi mortis ſtatum attraxit.* Deus trinam homini largitus est vitam, scilicet naturalem corporis, supernaturalem animæ , & insuper tum animæ tum corporis vitam pollicitus fuerat in cœlo gloriosam. Itaque *non eſt Deus mortis inventor, ſed judex : quia mortis author peccatum eſt;* & homo peccando trinam sibi attraxit mortem : scilicet 1. corporis : 2. animæ: 3. corporis simul & animæ.

Tert. l. 2. adv. Marc. 9

L. 5. quæſt. vet & nov Teſt. q. 34 I. PARS. Tert. l. de An. 42 D. Aug. l. de Bon. Conj. 2. Hom. 28. in Matth. D. Aug. l. de Præd. & Grat. 3

Opus mortis ſeparationem Animæ atque corporis fatetur Tertullianus : Etenim *mors hominis dicitur , qua corpus ab anima deſeritur.* Ut autem ait D. Chryſostomus, *ipſa mors à peccato habet radicem* : & ut docet D. Auguſtinus adverſus Pelagianos & Philosophos Gentiles, *Mors non eſt natura conditio, ſed pœna peccati*, ut constat ex 1. Adamo: 2. Christo Domino: 3. cuncto genere humano.

1. Mox

1. Mox ut primus homo deliquit, *exinde ad omnem, sed ante ad vitam.* Ex D. namque Augustino trinus considerandus est status; primus innocentiæ, in quo homo poterat peccare & non peccare, mori & non mori: tertius gloriæ, in quo non poterit peccare, nec mori: secundus culpæ, in quo non poterit non peccare, & similiter non poterit non mori. (In primo fuit possibilitas non peccandi, & possibilitas non moriendi, non quidem ex natura, sed ex gratia gratis data: in tertio statu, erit impossibilitas peccandi & moriendi, non ex natura, sed ex gratia perfecta naturæ superaddita: in secundo statu, est peccandi necessitas, quandiu abest gratia, & moriendi necessitas, quandiu adest vita.) Adamus autem peccando amisit statum innocentiæ, in quo poterat non mori, & cecidit in statum culpæ in quo non potest non mori. *Vnde post peccatum homo dicitur semivivus, quia anima immortalis est, corpus vero mortale, ita ut medietas hominis morti succumbat*, nimirum corpus. Apostolo namque teste *corpus mortuum est propter peccatum*, id est mortis necessitati obnoxium est corpus, non propter naturam, sed propter peccatum. Nos *qui primordia hominu novimus, audenter determinamus, mortem non ex natura, secuta hominem, sed ex culpa.* Et ob hanc causam quandiu homo innocentiæ servavit statum, in quo poterat non mori; *Nudus certe & investis figulo suo constitit* nuditatem suam erubescens: at à fœhci illo statu in statum culpæ cadens, *quod in novo corpore indebitũ adhuc pudori erat, protegere festinans, in ficulneis foliis interim circundat.* Acute Tertullianus sceleroſi protoparentis corpus nuncupat novum, non quoad naturam, sed quoad statum: nam ante peccatum poterat non mori, post peccatum vero non potest non mori, sed moriendi addicitur necessitati; ideoque Adamus cognoscens se esse nudum nuditatem suam erubescens, sibi & uxori suæ de ficulneis foliis aptavit vestem. Ficus enim est arbor funerea, symbolum & indicium mortis, & ob hanc causam Designatores, (apud Romanos) quorum intererat funerum ritus, lugubresque signare modos, signo ficus denotabantur. Merito igitur sub ficu latitat sceleroſus Adamus propter peccatum damnatus morti, quam eadem de causa subiit innoxius Christus.

Tert. l. 2. adv. Marc. 11
Lib. 6. de Gen. ad litt. c. 25
Hug. Vict. l. 1. de Sacr. p. 6
Theophil. in c. 10. Luc.
Rom. 8
Tert. l. de An. 52
Tert. l. de Pall. 3
Tert. ibid.

2. *Propter id quod moritur mortuus est Christus*: nimirum propter hominem, quem morti corporis subjecit peccatum. Adamus & Christus mortem subierunt in pœnam peccati, sed diversa longe ratione. Adamus criminoſus, Christus innoxius; Adamus in pœnam peccati, quod ipse commisit: Etenim *si non deliquisset nequaquam obiisset*: Christus in pœnam peccati, non ab ipso commissi, sed ab Adamo patrati; quem ideo sic alloquitur Tertullianus: *Propter tuum meritum, id est mortem, & Dei Filius mori habuit*, ut te scilicet liberaret à peccato, quod tibi universoque generi humano, corporis attulit mortem.

Tert. l. de Car. Chr. 6
Tert. l. de An. 52
Lib. 1. de Cult. fœm 1

3. *Per Satanam homo à primordio circumventus, ut præceptum Dei excederet, & propterea in mortem datus, exinde totum genus de suo semine infectum,*

Tert. l. de Test. An. 3

sua

sua eriam damnationis traducem fecit. Nam ut fatur Apostolus (per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt.) Circa hunc Apostoli locum plura sunt animadvertenda: 1. Hominem illum fuisse Adamum primariam generationis & propagationis humanæ causam, quia *in ipso principe generis Adam* naturam formavit Deus, quam *matricem omnium fecit.* 2. Peccatum illud quod per unum hominem intravit in mundum, est originale, suam ab Adamo trahens originem. *Princeps & genitus & delicti Adam*; quia scilicet in ipso quasi capite constituta fuit nostra originalis tum justitia, tum culpa: unde verissimiliter docet Doctor Angelicus Adamo non peccante, licet Eva peccasset, non fuisse transfusum originale peccatum: *Miserum me, ipse qui erat causa bonorum omnium, janua factus est hic malorum.* Peccatum in hunc mundum intravit: *Sed dicis, per quem intravit? Quomodo? Per culpam: per quem? per hominem?* 3. Omnes homines naturali generatione procreatos (sola Virgine Deipara excepta) peccasse in Adamo: Nam ut vult D. Augustinus, *omnes homines fuerunt ille unus homo, scilicet Adam*; non quidem formaliter, sed originaliter, radicaliter, seminaliter, & repræsentative. Ut enim rex repræsentat regnum, & magistratus civitatem, ita Adam quasi pater & princeps, omnes suos repræsentabat posteros; qui in illo quasi radice, parente, & suo principio fuerunt contenti, censi, & comprehensi: ideoque nuncupantur *hæreditarii rei* tanquam à reo & scelerosо parente generati. *O dura hæreditas ac crudelis! ô miseri, quibus nec adipisci libuit, nec renuntiare licuit nos hæredes!* 4. Homo peccando addictus est morti; & ut fatur Tertullianus, *abstinentiam rupit, edit illicitum, & transgressione saturatus, eruditavit in mortem*, suosque posteros mortis imperio subdidit. *Ecce fratres janua, per hominem peccatum, & per peccatum intrasse videmur in mortem*; & ita in omnes homines mors pertransit. Non ait Apostolus, in omnes homines mors pertransit, aut pertransibit, hoc enim futuræ, illud præsentis est calamitatis, sed pertransiit, quia prius damnatos mors occupavit, quam natos vita ipsa lustravit. *Sed dicis: Si generi debeo quod natus sum, numquid & crimini, ut ante me reum faciat natura, quam culpa? Huic quæstioni tuæ mox qui sequitur Apostoli sermo respondit, dicens:* In quo omnes peccaverunt: *Si in illo omnes peccaverunt, merito per illum omnes suscepere supplicium.* 5. Mortem esse naturæ malum, imo ut vult nonnemo summum malorum omnium. Quod confirmat Philosophus cum ait: (Omnium terribilium terribilissimum est mors.) Quia scilicet *tantam animæ & carnis societatem, tantam à conceptu conceptionem sororum substantiarum, divellit ac dirimit.* Quo intimio est unio animæ & corporis, eo mors majus est naturæ malum, in unam illam dividens & divellens unionem in pœnam peccati. 6. Stipendia enim peccati mors, seu ut legit Tertullianus, *stipendia delinquentia mors.* Mors corporis est ob peccatum. Stipendiarii sunt homines, & obnoxii, non solum calami-

Rom 5.

Tert. l. de An. 20
Tert. l. de An. 5
Tert. l. de Exh. Cast.
2 D. Thom. 1. 2. q. 81. a. 5
Ch ysol. Ser. 111

Lib 1. de Peccat. Merit. c. 10

Tert. l. de Oat. 11
Chryſol. ibid.
Scorp. 5
Chryſol. ibid.

Chryſol. ibid.

Lib. 3. Ethic. 6
Tert l. de An. 52

tatibus & ærumnis, sed etiam morti. *Quæstus peccati mors*, vertit D. Ambrosius: quæstus namque & usura peccati mors est: Sicut cum censum debeo, præter capitale, quod accipio, & debeo, redituum quoque stipendia debeo, quæ statutis anni temporibus exolvenda sunt, integro remanente debito capitali. *Ad ipsum jam delictorum censum* flectamus cogitationem. Peccati censum pro se & suis posteris contraxit Adamus, reditus autem & stipendia quæ debemus, sunt angustiæ, morbi, præsertim mortes. *Attende miserias hominis, intuere cineres: vectigalia sunt peccati.*

Tert. l. de Pud. 4

Hildeb. Turon. Epist. 56

Mortales qui sese mortis reddunt stipendiarios neque se, neque nepotes suos diligunt: Adamus & Eva *si se diligerent, in semetipsos homicidium non commisissent*: neque suos posteros interfecissent. Lugendum sane spectaculum, *cum Annibal apud Cannas Romanos annulos cæde sua modio metiebatur*: sed multo lugubriorem stragem humano generi attulit Adami delictum, quod & bonis denudavit, & mortis tyrannidi subdidit. Protoparens delicti sui non cognovit gravitatem nisi quando Abelem filium mortuum conspexit. Dum faciem ejus conspexit pallidam absque calore, oculos clausos absque lumine, os mutum absque ullo sermone & corpus absque ullo motu; Tunc concussit peccatum esse acerbissimum quo viventem enecavit prolem, & tantam attulit mutationem: Quantum à fortiori ex tot morbis, ærumnis, & mortibus quæ cuncto generi humano eveniunt ob Adami delictum, colligenda est peccati atrocitas? *& quo fonte lachrymarum tale nobis plane deflendus est parens, qui nos tantarum miseriarum reliquit hæredes, qui non solum collata bona perdidit; sed omnes posteros suos tam feris creditoribus obnoxios reliquit?*

Tert. lib. adv. Jud. 2 Tertull. Apol. 40

Chrysol.

Christiane, vis scire quid sit peccatum? Intuere tantum unicum Adæ peccatum, & considera quot morbos, fames, ærumnas, neces, hoc unum peccatum pepererit: quot fuere homines ab exordio mundi; hos omnes sive magnos sive parvulos, morti subjecit. Xerxes Persarum rex considerans à summitate montis exercitum suum ex millione hominum conflatum, flevisse dicitur; quod intra centum annos ex tot hominibus nullus foret superstes. Quid est millio hominum ad homines qui fuerunt à mundo condito, qui nunc existunt in orbe, & qui usque ad ultimum judicium futuri sunt? Et tamen tanta hominum multitudo, vel jam est à morte devastata, vel morte cædenda est. Sane fides, qua credimus *per unum hominem mundum totum suscepisse sententiam, ad flendum nos, renovato & intimo dolore compellit. Si enim eximij vates singularis populi, & unius urbis, ac solius nonnunquam hominis diu lamentavere discrimen, quæ mens non totis tenebris obscuretur, quos sensus non tota hebetudo confundat; quos oculos non rediget in fontes, & fluenta lachrymarum, quando unius lapsu extitit ruina cunctorum, & unius culpa omnium defluxit ad pœnam, ac parentis vitium universo generi exitium ferale præparavit?* Subjungit Chrysologus: *Non tantum*

Chrysol.

parentis vitio, sed peccatores suo jam lapsos facinore, mors seva devorat. Neque duntaxat peccatum affert corpori necem, sed etiam animam interficit.

II. PARS. Tert. l. de Præsc. Hæret. 7

Vt anima interire dicatur, ab Epicuræis observatur. Epicuræi qui post hanc vitam, neque sperant virtutis præmium, neque formidant vitii supplicium, animam rationalem, non secus ac corpus morti subjiciunt, in hoc nullum admittentes discrimen inter animam hominis, & animam pecoris. Verum ut sapienter ait Tertullianus, *omnes sciant, se potius sine corde & cerebro vivere, qui dispositionem animæ humanæ, de conditione bestiarum præjudicarint.* Anima rationalis, spiritualis natura est etiam naturaliter immortalis, in quo discriminatur tum ab animabus bestiarum, quæ nec sunt spiritales, nec immortales; tum etiam ab humano corpore: Itaque *animam tuprimis immortalem tuentes, solius carnis defectionem agnoscimus:* Licet enim in homine, mortali uniatur corpori; attamen nec suam amittit immortalitatem, nec corporis adimit mortalitatem. *Nam & si immortalem constat animam ipsi hoc soli licebit, non etiam corpori cui annectitur.* Aliorsum animæ immortalitatem fuse demonstravimus: Nunc autem ostendendum est rationalem animam natura immortalem, per peccatum 1. enecari: 2. vita privari: 3. in corpore velut in sepulchro tumulari.

Lib. de Anim 10

Tert. l. de Res. Car. 2

Tert. La ad Nat. 3. Tertull. Præd. Tom. 1. Tract. de An. Ratio. Conc. 3 Tert. l. de Res. Car. 35

1. *Adeo hic & anima immortalis natura recognoscitur; quæ non possit occidi ab hominibus.* Quamvis nemo extraneus valeat animæ rationali inferre necem: neque dæmon cum omnibus inferni viribus possit eam destruere, neque ipsemet Deus de potentia ordinaria annihilare: Peccator tamen illam enecat, quando lethale committit delictum: unde *homicida est. Quæru quem occiderit? si quid ad elogij ambitionem facit; non extraneum, nec inimicum, sed ipsum se. Quibus insidiis? erroris sui. Quo telo? offensa Dei: quot plagis? quot quot idololatriis.* Quot crimina perpetrat peccator, tot idololatrias admittit, tot injuriis Deum offendit, tot plagis seipsum confodit, tot telis immortalem animam vulnerat ad mortem, & interficit. Ideoque Basilius Seleucus mortem sic loquentem inducit: *Arma mihi contra homines sunt hominum crimina.* Sævissima ad cædes arma peccata sunt, quibus peccatoris anima aggreditur, vulneratur, occiditur. Peccati armis enecandum Esau formidat Rebecca mater ejus, Jacobi corporalem pertimescit necem, Esau vero spiritualem: ut Jacobum ab irati Esau furore liberet mittit illum ad Laban fratrem suum ajens: *Cur utroque orbabor filio in una die?* Esau quidem, cujus anima jam à criminoso ultionis desiderio enecata est, Jacobo etiam, quem ob furatam benedictionem Esau, enecare desiderat. *Non quasi timuisset Rebecca, ut ad pugnam venientes mutuis concidissent vulneribus: sed quod si alter alterum occideret: uterque incurreret mortem eodem die: occisus quidem corporalem mortem; fratricida vero mortem spiritalem;* & ob hanc causam timet Rebecca in uno conflictu, utroque orbari filio; occiso scilicet & occiso-

Tert. l. de Idol. 1

Orat. 11

Gen. 27

D. Amb l. de Jacobo.

re; illo, ob cædem corporis, isto, ob animæ interfectionem: quæ est corporis cæde magis pertimescenda.

Quod probe sciens Jacobus patriarcha, non Ruben, sed Judæ, dilectum
Gen. 43 Benjamin commisit ducendum in Ægyptum: Filii Jacob profecti in Ægyptum ad emendum frumentum quo depopulantem & grassantem possent vitare famem, à fratre Josepho velut exploratores habiti, & detenti, tandem redeundi ad patrem obtinent licentiam hac conditione, ut redeuntes in Ægyptum, secum adducerent minorem natu Benjamin: Ruben & Judas ad Jacobum patrem reversi enixe illum deprecantur ut secum mittat puerum:
Gen. 42 Duos filios meos interfice, ait Ruben, si non reduxero illum tibi: trade illum in manu mea, & ego eum tibi restituam. Judas quoque dixit patri
Gen 43 suo, Mitte puerum mecum, ut proficiscamur, & possimus vivere: ego suscipio puerum; de manu mea require illum: nisi reduxero, & reddidero eum tibi, ero peccati reus in te omni tempore. At Jacobus Benjamin non credidit Ruben spondenti funestè cruentam duorum filiorum cædem, illum vero ducendum commisit Judæ dicenti, *Ero peccati reus omni tempore*, id est, quandiu vivam hoc mihi peccatum imputa & improperato: quia scilicet peccati reatus qua interficitur anima, majus est malum, quam corporalis ge-
Strab. Fuld minæ prolis cædes: *Notandum quod Ruben ait: Duos filios meos interfice, si non restituero eum tibi, nec tamen obtinuit. At Judas dicens, Reus ero peccati in patrem omni tempore, impetravit, quia ei commissus est Benjamin. Plus ergo est reum esse peccati, quam corporaliter occidi.* Quanto anima antistat corpori, tanto cædes animæ est sævior & damnabilior cæde corporis. Quapropter
Orig. Hó. 14 in Lev. *Jacob pater ipsorum sciens multo esse gravius, quod promiserat Judas, qui dixerat: Peccator ero in te, ab eo qui dixerat: Occide filios meos, Ruben quidem non tradidit filium, tanquam qui leviorem elegerat pœnam; Judæ vero tradidit, sciens gravius esse quod elegerat.* Nimirum peccatum, quod animam immortalem vita privat.

Tert. l. de An. 56 2. In peccatoribus est *vita sine vita*, vita corporalis, non spiritalis, vita naturalis non supernaturalis; & ob hanc causam ut acutè animadvertit D. Augustinus dicuntur à Regio Vate, non absolute viventes, sed sicut vivantes,
in Ps. 57 (sicut viventes, sic in ira absorbet eos.) *Quare non dixit viventes, sed tanquam viventes; nisi quia falsa est hac vita; neque enim vivunt, sed vivere sibi videntur.*
Tert l. de An. 19 Minori namque sui parte vivunt, majori vero mortui sunt, quia *anima principaliter casus est.* Homo est totum physicum ex corpore & anima
Tert l. de An. 13 compositum. *Quis non animæ debit summam omnem, cujus nomine totius hominis mentio titulata est?* Ideoque quando existit in mortali peccato, non potest dici vivens, sed duntaxat tanquam vivens, quia nobilior ejus pars non vivit. *Interficiatur ergo quisque animam suam: si peccat moritur; peccatum mors est animæ*; unde simul & semel est tanquam vivens & vere mortuus; tanquam
D. Aug. Tract 49 in Joan. D. Aug. Serm. 18 de Verb. Dom. vivens corpore, vere mortuus anima. *Sicut visibiliter plerumque in domo integra*

gra & salva, dominus ejusdem mortuus jacet: sic in corpore integro multi habent intus animam mortuam. Plus audet D. Augustinus, peccatores mortuos tum corpore tum animâ existimans: *Nos certè, quod nemo Christianus ambigit, & animâ & corpore mortui sumus: animâ, propter peccatum; corpore propter pœnam peccati.* In pœnam peccati originalis corpus damnatum est ad mortem, & propter peccatum istius originale, sive actuale anima scelerosa mortua est. Animadverte ibi *ipsam mortem spiritualiter intelligendam esse, scilicet pro morte animæ.* Lib.4.de Trin.3 Tert.l.de Res.19

Opus mortis in medio est, discretio corporis animæque. Homo tandiu corporaliter vivit, quandiu corpus unitum est animæ, quæ est principium vitæ naturalis: mox ut anima à corpore separata est, moritur corpus; quia privatur principio à quo mutuabatur vitam. Quandiu gratia habitualis informat animam, tandiu homo vivit vitâ supernaturali; at mox ut labitur in lethale peccatum, moritur ejus anima, quia viduatur gratiâ quæ est principium vitæ supernaturalis. *Duplex est mors hominis, scilicet animæ & corporis. Mors animæ est, dum per peccatum quodlibet, Deus qui est vita animæ, eam deserit: mors corporis est, dum per necessitatem corpus quodlibet deseritur ab anima.* Nam eodem modo se habet gratia ad animam, quo anima ad corpus. Naturalis vita corporis, in unione animæ & corporis; mors verò in utriusque separatione consistit. O homo, *vita anima tuæ Deus est. Quomodo moritur caro amissâ animâ, quæ vita ejus est: sic moritur anima amisso Deo, qui vita est ejus.* Igitur sicut mors corpus ab anima dividit, & dissolvit hominem ex partibus physicis essentialiter compositum; sic peccatum hominem justum à gratia disjungit, à Deo separat, & ex vivente efficit mortuum. *Sicut enim anima Deo deserente, sic corpus animâ deserente moritur: unde illa fit insipiens, hoc exanime.* Tert.l.de An.51 D Aug. Ser.162 de Temp. D. Aug. Tract. 47 in Joan. D.Aug. lib.4.de Trin.c.3

Tertullianus: nuncupat *mortem dissolutricem corporis, & peremptricem sensûs.* Corpus enim ab anima separatum nullius sensûs fungitur officio: non videt, non audit, non loquitur, manibus non operatur, pedibus non ambulat, quia caret principio intrinseco omnis motûs. Nam *si alimonia pavor, motus, tractatio est animæ: hu qui fungitur, vivet; desinet vivere, qui desinet fungi.* Corpus, quod oculis videt, auribus audit, olfactu fragrat, cibos degustat, objecta tactu discriminat, vivit, quia ejusmodi operationes vitales nequeunt fieri nisi informetur ab anima, quæ est principium à quo procedunt: nam *unde sensus si non ab anima?* Dum autem corpus nullam sensitivam edit operationem, mortuum est, neque in semetipso habet vitæ principium: siquidem *carens animâ carebit & sensu.* Peccator quoque mortuus est, quia in se non habens gratiam habitualem, quæ est principium vitæ supernaturalis, caret omni sensu divinorum, omni motu virtutis, omni operatione cœlestis meritoriâ beatitudinis: *Quia pedibus ambulat, quia manibus contrectat, quia oculis videt, & audit auribus, officijs cæterorum membrorum satis utitur, viventem putas: vivit, sed corpus ejus; mortua est autem anima ejus, mortuum est, quod melius est;* Tert.l.de An.42 Tert. l.de An. 25 Tert. l.de An.17 Tert.ib. D. Aug. Ser.28 de Verb. Apost.

vivit habitaculum, mortuus est habitator ; & anima sceleroſa per peccatum mortua, in corpore velut in ſepulchro tumulatur.

Tert. l. de An. 51

3. *Corpus istud Platonicâ ſententiâ carcer.* D. Hieronymum redarguit Ruffinus, quòd in commentariis ſuper epiſtolas ad Epheſios dixiſſet corpus animæ carcerem : Cui reſpondet D. Hieronymus ſe id ex Origene retuliſſe, qui ut in multis, etiam in hoc Platonem eſt imitatus. Verùm corpus animæ velut ergaſtulum cenſet Regius Vates Deum deprecans : *Educ de cuſtodia animam meam*; ſcilicet de corpore, quod animæ cuſtodiam & carcerem vocitat, non eo ſenſu quo Plato & Origenes, qui animas ob delicta quæ patraverant, fuiſſe à Deo intruſas in corpora volebant ; ſed quia corpus quandiu unitur

Pſ. 141

Tert. ib.

animæ, *interim animam conſepto ſuo obſtruit, & obſcurat, & concretione carnis inſæcat.* Verùm ſi Platonicâ ſententiâ corpus eſt carcer animæ ; *caterum, Apoſtolicâ, Dei templum, cùm in Chriſto eſt.* Juſtus in Chriſto eſt, cui eſt per fidem, charitatem, & gratiam conjunctus : Chriſtus viciſſim in juſto eſt, cui unitur tanquam caput membro viventi : Deus quoque inhabitat non ſolùm in anima juſti, quæ eſt ſanctiſſimæ Trinitatis ſacrarium, ſed etiam in ejus

Tert. ib.

Tert. l. de Pud. 16

corpore, quod eſt templum Spiri ûs ſancti : *Non ſcitis vos templum Dei eſſe, & in vobis Dominum habitare? Templum enim Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos.*

Ulciam autem corpus carcer eſt animæ juſti, eam detinens ne beatis Angelis in cœlo aſſocietur, Deique viſione fruatur ; ita eſt ſepulchrum animæ ſceleroſæ per peccatum emortuæ, *ut in corpore tanquam in aliquo ſepulchro jaceat.*

Theodor. in 1. Tim. 2.

Sepulchri autem quadruplex eſt acceptio apud Tertullianum. Sumitur 1. pro tumulo, in quo mortuũ deponitur corpus, quomodo Abraham patriarcha *poſtulans Saræ humanda locum de filijs Chet: Date, inquit, mihi poſſeſſionem ſepulchri vobiſcum, & humabo mortuum meum, carnem ſcilicet.* 2. Sepulchrum pro ſeculo uſurpatur, quo ſenſu nonnulli *de ſepulchro exire, de ſeculo evadere interpretantur, quia & ſeculum mortuorum ſit habitaculum.* Ad quod alludere videtur Chriſtus ajens adoleſcenti poſtulanti tempus ſepeliendi patris : [Sine mortuos ſepelire mortuos ſuos.] Nonnulli *ipſam etiam mortẽ ſpiritualiter intelligendam* cenſentes, pro ſepulchro accipiunt *ignorantiam Dei, per quam homo mortuus Deo non minus in errore jacuerit, quàm in ſepulchro* ; quo ſenſu errantes, & in ignorantia vincibili & ſceleroſa perſiſtentes *Scribis & Phariſæos ſepulchris adæquat* foris dealbatis, intùs verò plenis putredine & oſſibus mortuorum. 4. *Vel etiam de ipſo corpore, quia & corpus vitæ ſepulchri, concluſam animam in ſingulariũ vitæ morte detineat.* Quo ſenſu de impiis D. Ambroſius : *Etiamſi videantur vivere, miſeriores tamen ſunt omnibus mortuis, carnem ſuam ſicut tumulum circumferentes, cui infelicem infoderunt animam ſuam ; quid enim aliud eſt quàm ſepulta, quæ intra humum volvitur?*

Lib. de Rel. Car. 18

Tert. l. de Reſ. 19

Matth. 8

Tert. ib.

L. de Jacob.

Tert. l. de Reſ. 37

Quemadmodum mors ex corpore putridum efficit cadaver, ob fœtorem in terra ſepeliendum : etenim *nec ipſa monumenta aliud, quàm cadave-*

rum

tum fabula: in quibus tumulantur, ne suo putore inficiant aërem, & viventibus mortem afferant; ita a peccato anima cadaverescit, & ut cadaver putrescit; unde & Sophocles de homine guloso sic fatur: *Non arbitror hunc vivere, sed cadaver putico.* Idipsum de quavis anima scelerosa asseverat Chrysologus: *Quod est anima corpori, hoc est anima Christus, sine anima corpus non vivit, non vivit anima sine Christo: recedente animâ mox corpori fœtor, corruptio, putredo, vermis, cinis, horror, & omnia visu detestanda succedunt: discedente Deo, confestim venit in animam peccatorum fœtor, corruptio criminum, vitiorum putredo, conscientiæ vermis, vanitatum cinis, infidelitatis horror: & sit in corporis sepulchro vivo funus animæ jam sepultæ.* Serm. 19

Quando homo moritur, amici, domestici, propinqui mœrore afficiuntur, fundunt lacrymas, & cum tristitia & luctu ejus corpus funerant, & celebrant exequias: & ob hanc causam meritò invehit Tertullianus in funebres pompas, quòd in illis defuncti corpus *funus inter cocos pretiosissimos invenit, quod condimentis Apicianis & lurconianis humatur, quod mensis Ciceronianis infertur, quod lancibus splendidissimis fillanis effertur, quod exequias convivium patitur*; quasi cœnæ impendatur, non funeri; convivio inferatur, non sepulchro; funera etenim decent non opipara convivia, sed orationes & sacrificia; non oblectamentum, sed luctus & tristitia. Qui mortuorum exequias cum gaudio celebrant, & externum duraxat luctum advocant: *Nunquid tales præculum de pietate non faciunt, qui ad luctum musicam, ad funera suorum extranea lamenta conducunt? Ubi verò planctus non est, ibi est empta & mercenaria cantilena. Mortuum non simplex fistula, sed simplex plangit affectio.* Alludit Chrysologus ad domum Jairi principis synagogæ. Ut enim refert Evangelista Matthæus, [Ingressus Jesus domum principis, vidit symphoniam] scilicet paratam ad funus filiæ Jairi jam fato functæ: Et ut subjungit Chrysologus, *cadaver perfidiæ perfidis agebatur obsequijs, & impietatis ministerio pietas curabatur.* Quòd si emortuum hominis plangitur corpus, neque est tumulandum nisi cum tristitia & luctu: nonne à fortiori plangenda & lugenda est anima *in hominis corpore tumulata*? At proh dolor! mortis animam non plangit scelerosus Christianus. Quem ideò sic pungit D. Augustinus: *Suntne inte Christiane, viscera amissericordiæ, qui plangis corpus, à quo recessit anima, & non plangis animam à qua recessit Deus?* Luges corpus ex sua natura mortale, vitâ naturali orbatum, & non luges animam ex sua natura immortalem supernaturali vitâ privatam: fundis lacrymas super mortem corporis ex luto formati, & non lacrymaris per peccatum incurrisse mortem tum animæ, tum corporis. L. de Anim. Chrysol. Ser. 19 Cap. 9 Tert. l. de An. 48 Ser. 18. de Verb. Apost.

Peccator *ibit in totum interitum*, morremque secundam patietur secundùm totam sui naturam. Homo totaliter sumptus complectitur corpus & animam, quæ sunt partes essentiales, ex quibus unitis coalescit: quare nequit ire in totum interitum, nisi moriatur anima, & moriatur corpus. Quan- III. PARS Tertull. l. adv. Hermog. 32

diu criminosus existit in seculo, mortuus est, non secundùm corpus, sed secundùm animam. *Tunc planè vera mors est quando homo animâ præmorientè, deteriore sibi parte hominis fit superstes.* Quando verò moritur, vitamque perdit naturalem, tunc incurrit mortem secundam in anima quæ cruciatur in inferno, non in corpore, quod jacet in sepulchro. At *cùm totam corporis scenam tempus aboleverit*, cùm ultimum judicium advenerit, criminosum resurget corpus denuò animæ sceleroſæ conjungendum, & tunc homo morbit in totum interitum, quia vitam morientem, & mortem viventem sustinebit, secundùm totam suam naturam ex corpore & anima compositam. Ut enim ratiocinatur D. Augustinus: *Cùm requiritur quam mortem Deus primis hominibus fuerit comminatus, si ab eo mandatum transgrederentur acceptum, nec obedientiam substraherent: utrùm animæ, an corporis, an totius hominis, an illa quæ secunda dicitur? Respondendum est. Prima enim constat ex duabus, secunda ex omnibus tota. Sicut enim universa terra ex multis terris, & universa Ecclesia ex multis Ecclesiis; sic universa mors ex omnibus. Quoniam prima constat ex duabus, unâ animæ, altera corporis, ut sit prima totius hominis mors, cùm anima sine Deo, & sine corpore ad tempus pœnas luit; secunda verò, ubi anima sine Deo cum corpore pœnas æternas luit.* At mortem illam secundam in anima & corpore æternaliter luendam, peccator 1. non formidat, 2. accelerat. 3. sibi comparat.

Eusеb. Emiss. Hom. 1. in init. Quadrag. Tert. l. de An. 51

L. 13. Civ. 12

Tertull. Scorp: 9.

1. Christianos Christus *monet non eos timendos, qui solum corpus occidant, animam autem interficere non valeant; sed illi potius metum consecrandum, qui & corpus & animam occidere, & perdere posit in gehenna. Quinam hi solius corporis interemptores, nisi præsides & reges? homines opinor. Quis etiam animæ dominator, nisi Deus solus?* Timenda est equidem humana justitia ob ingenia pœnarum, quibus punit reos & sceleroſos. *Namque illa ſicarium variis & exquisitis, & jam præter naturam eruditus ferris dispiant, & quidem viventem, imò nec facilè morientem; curata mora finis ad plenitudinem pœnæ. Sed & si animam præfugerit, ultimo gladio; ne corpus quoque evaserit ferrum, nihilominus jugulo ventreque confoſſo, coſtisque transfixis, compensatio propriæ facinoris exigitur. Inde in ignem datur, ut & ſepultura puniatur. Aliter denique non licet. Nec tamen tanta est rogi cura, ut reliquias alia beſtia inveniant. Certò nec oſſibus parcitur, nec cineribus indulgetur, nudita expliciendis.* Dinumerat Tertullianus atrocissima supplicia, quæ adversus ſicarios, alioſque famoſos reos, exercere ſolet humana justitia. Verùm illa tormenta, cunctaque alia quæ mens hominis potest excogitari, non sunt comparanda ſuppliciis, quibus divina justitia punit criminoſos: 1. *Tanta est apud homines homicidij vindicta, quanta ipſa quæ vindicatur natura.* Tanta est apud Deum attentati Deicidii, & perpetrati Christicidii vindicta, quanta est divina quæ offenſa fuit, & quæ vindicatur natura. 2. Humana justitia punit duntaxat ſicarii corpus, ſed non animam; Deus autem peccatoris puniet

Tert. l. de An. 32

Tert. ib.

tum

cum corpus, tum animam. 3. Humana justitia producit ficatii supplicium ad plenitudinem pœnæ, at quantumvis curata mora finis. Quid est modica tormenti duratio ad miseram æternitatem, cui addicti sunt peccatores? Sicut bona quæ in cœlo Deus largitur justis tanta sunt, ut ea nec oculus vidit, neque auris audivit, neque in cor hominis ascenderunt: ita supplicia, quibus scelerosos punit, superant mentis cogitationes, & oris sermocinationes: *Volo judicij utique divini justitiam, gravitatem, majestatem, dignitatem recensere, si non sublimiori fastigio præsidet humana censura, plenior utriusque sententiæ honore, pœnarum & gratiarum, severior in ulciscendo, & liberalior in largiendo:* Silla dicere solebat, neminem unquam æquè fuisse erga amicos beneficum, & erga hostes severum & sævum: quantò Deus Sillam in majestate & justitia antecellit, tantò magis præmiat justos, & punit criminosos. Hæc cùm ita sint, quis non eligat potius tormenta ab hominibus, quàm à Deo inflicta? *quis non præferat seculi justitiam, quàm & Apostolus gladio armatam constituit, quæ pro homine saviendo religiosa est*? Quis non malit incidere in manus hominum, quàm in manus Dei, præsertim quia *horrendum est incidere in manus Dei viventis*? Quasi dicat: Deus noster non est saxum, non idolum, uti sunt dii Gentium, qui oculos, aures, manus habent, sed lapideas, quibus nihil sentiunt; Deus autem noster vivens tangitur, offenditur, sibique illatas sentit injurias, iis iracscitur, easque vindicat & punit; quis non magis metuat? Mortem æternam animæ & corporis, quàm momentaneam corporis mortem. Quanta hominum stultitia & cæcitas! *Mortem carnis omnis homo timet, mortem animæ pauci*; & peccator mortem animæ non formidans, suis criminibus æternam animæ & corporis mortem accelerat.

Tert. lib. Sueton. in Silla. Tert. lib. Hebr. 10 D Aug. Tract. 47 in Joan.

2. *Erat enim jam & mors, & aculeus mortis delictum*: seu ut fatur Apostolus, [stimulus mortis peccatum est,] non solùm quia quasi stimulus pungit peccatoris conscientiam, dicens: Meritò moreris, meritò pateris quia peccâsti; sed quia peccatum est stimulus, per quem mors nos pungit. Sicut enim scorpius, licèt parvus per aculeum, ita mors per peccatum omnes occidit, quæ sine peccato nihil poterat [per illud enim potens fuit. Perinde namque ut scorpius animalculum est exiguum, in aculeo autem robur habet, consimilem ad rationem mors per peccatum robusta est, aliàs inefficax bestiola.] Trinam autem mortem induxit originale delictum, scilicet mortem corporis, mortem animæ, & interminabilem tum animæ tum corporis mortem. Trinam illam adhuc mortem peccatores suis sceleribus ad se trahunt. Nam ut fatur Sapiens: *Impij manibus & verbis accersierunt illam, & sponsiones posuerunt ad illam: quoniam digni sunt qui sint ex parte illius.* Quanta peccatorum stoliditas, qui cùm nihil gravius & acerbius audiant, quàm mortis mentionem; attamen sceleribus cogitationibus, probrosis locutionibus, pravis operationibus illam advocant, & quasi parum sit impigram mortem verbis ac nutibus accersere, cum illa sponsionem &

Tert. l. 1. adv. Marc. 22 1. Cor. 15. Theophylact. Sap. 1

fœdus inire, admotis velut stimulis eam urgent, ut ad eos citius properet.

Cajetan. *Propterea peccatum dicitur stimulus, aculeus, punctio mortis, hoc est mortem afferens.* Ea est peccantium insipientia, qui mortem ultrò ad se properantem non modò vocant, sed urgent, & stimulant, ut citius adveniat ac corporis & animæ interitum. Censet autem Theophylactus, quòd dum Apostolus ait; *Stimulus mortis peccatum est*; nomine mortis mortem secundam seu infernalem intelligit. Quare D. Bernardus sic expendit istud Apostoli: [Vidua quæ in deliciis est, vivens mortua est.] *Vita in deliciis agens & mors est, & umbra mortis; quantum enim umbra prope est corpori, cujus est umbra, tantum pro certo vita illa inferno appropinquat.* Infernalis gehenna est velut peccatoris umbra, illumubique sequens, adeò inferno appropinquans, ut quocunque se vertat, infernum velut umbram circumferat.

1. Tim. 5 Serm. 48 in Cant.

Quod ut evidentius appareat, animadvertenda est multimoda umbræ & peccati similitudo. 1. Umbra est privatio lucis orta ex objecto corporis opaci; peccatum est privatio gratiæ, quæ lux est animæ, sol mentis. 2. Corpus sine umbra esse potest, non autem umbra sine corpore; mors esse potuit, & de facto in Christo & Deipara extitit sine peccato: at peccatum sine morte corporis esse non debuit, neque sine morte animæ esse potest; nequit enim peccatum componi in anima cum gratia sanctificante, quæ est ejus vita. 3. Umbra corporis quandoque contrahitur, quandoque longè diffunditur: ubi enim sol ad perpendiculum suos emittit radios, tum vel umbram minuit, vel omninò tollit; dum verò oblique vibrat lumina, ut in ortu & occasu fieri solet, tunc corpus maximas emittit umbras: Non dissimiliter ubi justitiæ sol eminet, ubi divini seu timoris, seu amoris æstus attollitur, & vertici incumbit; tum vel nullæ videntur scelerum umbræ, ut in B. Virgine, quæ nullam admisit umbram peccati sive originalis, sive mortalis, sive venialis: vel saltem brevem emittit, ut in justis, in quibus fuit umbra originalis, estque adhuc umbra venialis, non tamen mortalis peccati. 4. Umbra est æmula, imitatrix, & velut simia corporis, omnes ejus motus exhibens & reddens: peccatum quoque mortis naturam geniumque exprimit. Quemadmodum enim mors omnem sensum adimit, fœtidum cadaver in terram projicit, in cineres, & miserabiles rogi reliquias solvit; ita peccatum omnem divinorum sensum adimit, omnem inevitabilis judicii timorem eripit, cunctas animæ cogitationes & affectiones terrenas efficit, & tandem miserum peccatorem ad infernum dejicit, quem peccando sibi stultè & infeliciter comparat.

Tert. l. de Res. Carn. 34

L. 6. de Civ. 12

3. *Recipimus animæ immortalitatem, ut perdita non in interitum credatur, sed in supplicium, id est, in gehennam*: quam sibi peccando comparat. Et licet innatam sibi immortalitatem non amittat, moritur tamen gratiæ, moritur gloriæ, moritur Deo summamque patitur mortem. Nam ut ratiocinatur D. Augustinus: *Si anima in pœnis vivit æterna, quibus & ipsi spiritus cru-*

cia-

clabuntur immundi, mors illa potius eterna dicenda est, quàm vita. Nulla quippe major & pejor est mors, quàm ubi non moritur mors; sed quòd animæ natura, per id quod immortalis creata est, sine qualicunque vita esse non poterit; summa mors ejus est alienatio à vita Dei in æternitate supplicij. Hac morte in inferno justè punitur anima immortalis in pœnam criminum quæ commisit: siquidem *omnium facinorum debitrix est anima*, scilicet tenetur luere pœnas facinoribus debitas, & pati in inferno mortem secundam, quia crimina *animas ad inferos dejiciunt*, interminabili supplicio puniendas, quod illis meritò debetur. Namut ratiocinatur Tertullianus, *debitum in Scripturis delicti figura est, quod perindè judicio debeatur, & ab eo exigatur, nec evadat justitiam exactionis, nisi donetur exactio*, & remittatur debitum; anima autem scelerata debitrix est justitiæ Dei, pœnæ tandiu tolerandæ quandiu erit in peccatis: at in inferno nunquam ei remittetur culpa; itaque semper erit in pœna: etenim ex Philosopho contractus alii sunt voluntarii, alii involuntarii. Qui rem aliquam vendit, contrahit cum emptore, teneturque actionibus empti & venditi voluntario contractu: Qui etiam crimen aliquod committit, contrahit cum lege, pœnæque à lege criminiimpositæ fit obnoxius etiam nolens & invitus. Hac duplici ratione anima criminosa punitur in inferno morte secundâ: tum quia voluntariè peccator *animam suam venalem habet*, eamque re- Eccles. 10
ipsâ diabolo vendidit quando lethaliter peccavit: tum quia Dei transgrediens legem obnoxius fuit morti secundæ, quæ est pœna transgressoribus legis debita; seu usura justitiæ divinæ solvenda. Quo sensu D. Augustinus intelligit istud Davidicum: [Ex usuris & iniquitate redimet animas eorum,] *Quæ* Ps. 71
sunt istæ usuræ, nisi peccata quæ etiam debita nominantur? usuras autem appellatas puto, quia plus mali invenitur in suppliciis, quàm commissum est in peccatis. Nam verbi gratiâ, cùm homicida tantùm corpus hominis perimat, animæ autem nihil nocere possit, ipsius & animæ & corpus perit in gehenna. Avara usurariorum cupiditas, multum ultra sortem, à debitoribus exigit, debitas peccato pœnas, usuras nuncupat D. Augustinus. Et licèt hujusmodi pœnales usuræ, quas exigit peccatum, peccati debitum non excedant; attamen plus mali invenitur in suppliciis, quàm commissum est in peccatis: tum quia peccator qui inimici occidit animam, in corpore & in anima sustinet mortem: tum quia in inferno interminabiles passurus est pœnas.

Gravissimo autem peccati debito obnoxius efficitur peccator, sempiternas in inferno sibi comparat pœnas; & ut fatur Regius Vates: *Lacum aperuit,* Ps. 7
& effodit eum, & incidit in foveam quam fecit. Id est, qui peccat, sempiternam appetit mortem, inferni lacum aperit, & effodit, & parat gehennalem foveam, in qua corpore & animâ sepeliatur, & feralibus cruciamentis in D. Aug. Serm. 3. de verb. Dñ. Tract. Iupe Ecce nos reliquimus omnia.
æternum torqueatur: *Amat mortem, qui vitæ præcepta non servat; & horret vitam, qui peccata morti debita desperatâ morte frequentat.* Peccatorem ultrò apparantem sibi gehennæ cruciatus, bestiis stolidiorem censet D. Bernardus:

Tert. l. de An. 33
Tert. l. de An. 52
l. de Orat. 7.

Stolidior bestijs homo, quòd juga necessitatis earum propriâ ipse habeat voluntate. Immisse juga extremæ dementiæ est, quod idem est atque mortem sempiternam & gehennam ipsam multo sudore quærere, magno comparare pretio: cùm tamen æterna vita jugo levi ac suavi coëmatur. Quanta insania peccatoris, sempiternam mortem æternæ præponere vitæ, plusque sudoris & laboris impendere in comparandis inferni suppliciis, quàm justus in acquirendis interminabilibus cœli gaudiis. Quasi impossibile judicat Job, ut quis voluntariè mortale deglutiat venenum: *Numquid potest aliquis gustare quod gustatum affert mortem?* Et miser peccator velut aquam bibit iniquitatem, quæ mortem afferat animæ, & tam animam quàm corpus sempiternæ addicit morti. Christiane, *vides duas mortes: unam temporalem, alteram sempiternam*; unam in seculo, alteram in inferno; unam animæ solius, alteram animæ & corporis simul. Binæ illi morti duplex opposita est vita: una animæ, qua pollent etiam in seculo justi; altera, corporis simul & animæ, quam post resurrectionem generalem possidebunt in cœlo Beati: *Ita suæ potestatis creatus est homo, ut ipse sibi esset author sive ad mortem, sive ad vitam.* Frater, *vivere amas, & non vis mori?* Fuge peccata, quæ mortem afferunt; sectare gratiam & virtutes, quæ immortalem corporis & animæ acquirunt gloriam.

Cap. 6

D. Aug. Serm. 1 ex additis per Patrè Sirmund.

D. Aug. in Dialog. ad Orosium.

D. Aug. ib.

CONCIO SEXTA.

Tert. l. de Pud. 5

CHRISTIANE, *quale delictum, jam intellige*, tum ex variis ejus atrocitatibus; tum ex diversis quo punitur pœnis & acerbitatibus: & si multimoda culpa qua dehonestatur, & pœna qua mulctatur, non tibi satis demonstrârunt peccati gravitatem & enormitatem, volo ut *de confinio meritum delicti cognoscas.* Non loquor de confinio quod habet cum belluis, tenebris, difformitate, stultitia, amentia, morte; sed de confinio cum damnatione. Peccator namque 1. cœlo privatur. 2. inferno mancipatur. 3. æternâ pœnâ mulctatur.

Tert. ib.

I PARS. Scorp. 10 Serm. 28 de Verb. Dom.

Cœlestes homines nuncupat Tertull. qui potiuntur beatitudine, & in cœlo habitant. Ut autem ratiocinatur D. Augustinus: *Cœlum est, ubi culpa cessavit; cœlum est, ubi flagitia non sunt; cœlum est, ubi nullum mortis est vulnus.* Quàm meritò exclamat D. Augustinus: [Heu peccatum, nomen horrendum, res detestabilis, cœlo & beatitudinæ privans peccator! qui 1. peccare non cessat. 2. moriens secum sua flagitia portat. 3. nunquam se à mortis vulnere liberat.

L. Medit.

Tert. l. de Pud. 17 Tert. l. de Res. 47

1. *Quid ergo dicemus? perseverabimus in delinquentia*, sciens quòd nullus unquam potest ingredi cœlum, nisi prius à culpa cessaverit? Quod innuit Apostolus, *ab injustitia & delinquentia divellens, & justitiæ & sanctimoniæ adjungens.* Quanta peccatoris cæcitas, qui fide edoctus nihil coinquinatum posse ingredi in regnum cœlorum, in sceleribus tamen quæ animam suam contaminant, perseverat, eaque moriens secum portat. 2. Cœ-

2. Cœlestis Jerusalem *tota candida de sanctitate describitur*: neque ullum peccatorem habitatorem patitur. *Beati qui lavant stolas suas in sanguine Agni: ut sit potestas illorum in ligno vitæ; & per portas intrent in civitatem.* Quam è converso infœlix peccator, qui potestatem non habet in ligno vitæ: neque per portas ingredietur in civitatem. Nam ut subjungit dilectus discipulus: *Foris canes, & venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis servientes, & generaliter unusquisque qui in suo delicto moritur*; secum portans quæ commisit. (Ipsi est infœlicitas hominum: propter quod peccant, morientes hic dimittunt, & ipsi peccata secum portant. Peccas propter pecuniam, hic dimittenda est: peccas propter villam, hic dimittenda est: peccas propter mulierem, & hic dimittenda est. Et quidquid est propter quod peccas, quando oculos in morte claueris, hic dimittis, & ipsum peccatum quod committis, tecum portas:) & nunquam te à mortis vulnere liberas. Tert. l. 2. ad Uxor. 7 Apoc. 22 Tert. l. de Monog. 7 D Aug. l. 50. Hom. hom. 42

3. *Quæ major voluptas quam vita sufficiens quam mortis timor nullus?* At duntaxat in cœlo reperitur vita sufficiens, omnem mortis timorem excludens; nam ut philosophatur D. Augustinus: *Tunc vere vivam, quando nihil potero timere ne moriar: ipsa enim & sine additamento dicitur vita, nec intelligitur nisi æterna & beata vita, tanquam sola dicenda sit vita, in cujus comparatione, vita quam ducimus mors potius sit appellanda quam vita.* Quasi ex mente D. August. aliud non sit vivere, quam sine ullo fine, & sine ulla miseria vivere. Viatores autem proprie non vivunt, quia nec beate, nec in æternum vivunt. Non beate vivunt, quia misere vivunt, ideo anima naturaliter profitetur, *& vitæ incommodum, & mortis beneficium*; neque in æternum vivunt, quia nemo est qui moriendi necessitati non sit obnoxius. Et ob hanc causam nescit D. Augustinus utrum præsentem vitam nuncupare debeat *vitam mortalem, an mortem vitalem.* Cœlestis beatorum vita sola est vitalis, quia cum sit beata nulli miseriæ subjicitur, & cum sit æterna, à temporis instabilitate, & mortis necessitate eximitur. *Hæc est nullo ambigente beata vita, qua vita perfecta est, ad quam nos festinanter posse perduci, sola fide, alacrisque flagrante charitate præsumendum est.* Beatæ illius & æternæ vitæ sit particeps anima à suo corpore separata, si *in nullo rea deprehendatur bonæ vitæ.* Si vero sit criminosa, reaque deprehendatur bonæ vitæ, cœlum non ingreditur, neque beata & sempiterna vita perfruitur. Bone Deus quot homines immortali illa vita privantur! Tot scilicet *quot desertores bonæ vitæ*, quot qui temporalem hanc vitam ducunt absque fide, spe, charitate, & gratia; quot idololatræ, Ottomani, hæretici, fide ad beatitudinem necessaria destituti, qui quantumvis bene moraliter vivant, beatam tamen non assequuntur vitam. Nam ut ratiocinatur D. Augustinus, *Ad hoc debet cuique prodesse bene vivere, ut detur illi semper vivere. Nam cui non datur semper bene vivere, quid prodest bene vivere? Quia nec bene vivere discendi sunt, qui finem bene vivendi vel cæcitate nesciunt, vel infidelitate contemnunt*, vel impietate negant. Cujusmodi sunt plures hic tempestatis, qui futura mala & bona imaginaria tantum existimant, asseverantes, *nulli vitam istam ratio fieri, nisi* Tert. l. de Spect. 29 Serm. 17. in Psal. 118. Tert. l. de Test. An. 4 Lib. 1. Confes. 6 D. Aug. l. de B. Vita. Disput 3 Lib. de An. 35 Tert. l. 1. ad Nat. 2 Tract 45. in Joan. Tert. l. de An. 35.

S. Iren. *nisi universis, quæ arguunt eam, ex punctis; quia non natura quid malum habeatur, sed opinione.* Tales impii (in tantum insaniæ effrænati sunt, & ut omnia quæcumque sunt irreligiosa, & impia, potestatem habere operandi se dicant, sola enim humana opinione, negotia bona & mala dicunt.) Et

Tert. ibid. *ad omnimodam divinæ & humanæ disciplinæ everſionem conſtituendam* pusilli animi indicium clamitant, *ſi non in vita hujus commeatu omnibus inclytis ſatiſfiat, ſcilicet facinora tributa ſunt vitæ,* cujus haud est dignus qui à flagitiis abstinet.

Tertull. Cuncti qui sunt fide destituti, sunt etiam spe orbati. Nam ut subjungit D. Augustinus, *non eſt cuiquam ſpes vera & certa bene vivendi, niſi agnoſcat vitam quæ eſt Chriſtus & per januam intret in ovile.* Qui autem sunt sine spe & sine fide, sunt sine charitate: quia sicut spes supponit fidem, ita charitas præequirit spem

Tert. lib. adv. Valent. 26 & fidem: Peccata autem quæ destituunt charitatem, *alienando à Chriſto, à ſpe etiam ſalutis avertunt.* Tandem gratia sanctificans est medium ad immortalem vitam assequendam necessarium, quam nobis largitur Christus in sacra-

Tert. l. de Reſ. 47 mentis baptismi & pœnitentiæ, *transferens ab ſtipendio mortis, ad donativum vitæ æternæ.* Peccatores autem gratia destituti, merentur non vitam, sed mortem æternam. Apostolus namque *vitam repromiſit ex juſtitia, mortem determinavit ex delinquentia.*

Tert. ibid Uti justitia est medium acquirendæ vitæ, & via ducens ad cœlum; ita delinquentia & peccatum, est medium comparandæ sempiternæ mortis, & iter, quo peccator descendit in infernum.

II. PARS: Tert. l. de Reſ. Car. 59 *Quis enim judicium Dei non in ſententia duplici ſtatuit, ſalutis, & pœnæ?* Sententiam salutis fert erga innocuos & justos, sententiam vero pœnæ erga criminosos & peccatores. *Bonum factum Deum habet debitorem, ſicut & malum: quia judex omnis remunerator eſt cauſæ.* Supremus judex Deus, & insontes qui bona egerunt, abunde remunerat, & sontes qui mala fecerunt, severe castigat.

Tert. l. de Pœn. 2 D. Aug. l. 1 de l. Arbit. 14. *Lege æterna incommutabili ſtabilitate firmavit Deus, ut in voluntate meritum ſit: in beatitudine autem & miſeria, præmium atque ſupplicium.* Aliorsum fuse tractavimus tum de præmio beatorum: tum de supplicio reproborum: ne actum agamus, dicendum est cum D. Augustino: *Quid facit animam miſeram ſub omnipotenti & bono Deo, niſi peccatum ſuum, & juſtitia Domini ſui? Et quid eam facit beatam, niſi meritum ſuum & præmium Domini ſui? Sed etiam meritum ejus, gratia eſt illius, cujus præmium eſt beatitudo ejus.*

Tertull. Præd. tom 2. tract. de Beatit. Tom. 3. Tract. de Inferno. Lib. 14. Trin. 15 Omissis autem merito & præmio justi, considerandum est supplicium sceleroſi, qui ob peccatum suum, 1. à Deo separatur: 2. in infernum præcipitatur: 3. igne cruciatur.

Tert. l. 4. adv. Marc. 29 D. Aug. l. 1 de Peccat. Merit. c. 20 Tert. l. 4. adv. Marc. 30 1. Peccator *Chriſto judice ſegregabitur, & pars ejus cum infidelibus ponetur,* duplicique pœna punietur; damni scilicet & sensus, duplici peccati deordinationi respondente. In peccato mortali, est aversio ab incommutabili bono, & conversio ad bonum commutabile; sceleroſæ aversioni à bono incommutabili respondet pœna damni, inordinatæ conversioni ad commutabile bonum respondet pœna sensus: *Peccata ſeparant inter hominem & Deum,* ideoque peccatorem merito à se separat Deus, *& damnat rejiciendo.* Quod ab Esaia

præſi-

præfiguratum vult Tertullianus: *Cum paterfamilias surrexerit comminuere terram, & clauserit ostium, utique excludendis intquis quibus pulsantibus respondebit, Nescio unde sitis. Et rursus enumerantibus quod coram illos ederint, & biberint, & in plateis eorum docuerit, adjiciet: Recedite à me omnes operarij iniquitatis: illic erit fletus & frandor dentium. Vbi? foris scilicet, ubi erunt exclusi, ostio clauso ab extrinsecus erit pœna à quo sit exclusio in pœnam, cum videbunt justos intro cuntes in regnum Dei, se vero detineri foris.* Plura sunt quæ quanta sit pœna damni, demonstrant 1. amissi boni infinita perfectio: 2. æterna ab incommutabili bono separatio: 3. naturalis animæ ad Deum inclinatio: 4. facilis ejus acquisitio: 5. vilitas rei pro qua facta est Dei renuntiatio: 6. cœlestis beatorum receptio. Frater infinita tibi imaginare damna, omnia inferuntur animæ à Deo separatæ; *nulla atrocior pœna, cæteras omnes vincit calamitas hæc, deseri à Deo,* & in infernum detrudi. D. Basil. in c. 2. Isai. Tert. l. de Test. an. 4

2. Sceleroſis, ô anima, *imprecaris penes inferos tormentum.* Infernus siquidem est carcer, in quo detinentur & puniuntur præsciti; de quibus funeste canit Regius Vates: (Convertantur peccatores in infernum, omnes gentes quæ obliviscuntur Deum.) In Græco habetur, *ad inferos quamprimum descendent.* Christianus *cœli discipulus,* Christianus corpore, spiritu, fide, & religione ad cœlum erectus, qui etiam innata animæ inclinatione *ad cœlum respicit; novit enim sedem Dei vivi:* Christianus probe sciens, animam suam *peregrinam in terris agere, cæterum genus, sedem, spem, gratiam, dignitatem in cœlis habere.* Christianus cœli colonus: nam *Apostolus municipatum in cœlis esse pronuntians, alicui utique civitati cœlesti, eum deputat, quam matrem nostram designat;* peccando tamen à cœlo & cœlesti civitate exulat, & in infernum cruciandus dejicitur. Quem ideo alloquitur D. Augustinus expendens istud Davidicum: (Descendant in infernum viventes) *Si mortuum descenderes, quid ageres, ignorantes: cum vero scis malum esse quod facis, & tamen facis, nonne vivus descendis ad inferos,* ibi post mortem cremandus? Psal. 9 Tertull. Apol. 46 Tertull. Apol. 17 Tertull. Apol. 1 Tert. l. 3 adv. Marc 23 Psal. 54

3. *Quia post illam clibanus, vel furnus gehennæ sequatur.* Nonnulli apud Tertullianum, *nec ignibus funerandum ajunt:* & hoc duplici de causa: 1. *Parcentes residuo animæ* quod in corpore subsidere putant, quoadusque dissolvatur corpus. 2. *Alia est ratio pietatis istius, non reliquiis animæ adulatrix, sed crudelitatis etiam corporis nomine aversatrix, quod & ipsum homo, non utique mercatur, pœnali exitu impendi.* Verum dupliciter errant præfati auctores: Tum quia animam spiritualem & indivisibilem, corpoream & divisibilem faciunt: Tum quia criminosum hominem à pœna eximunt qui merito *igni destinatur quoniam reus est perditi hominis.* Infernus autem belle nuncupatur locus tormentorum, quia *supplicamentum habet, utique ignem stagni,* quo cruciabuntur præsciti æternas criminum luentes pœnas. Tert. l. 4. adv. Marc. 30 Lib. de An. 51 Tert. l. de Bapt. 4 Tert. l. de Fug. in Perſ. 8

Alios sum plures submiſtravimus rationes quibus probavimus peccato mortali juste inflictas esse pœnas æternas, nunc eadem veritas trina fulcienda est ratione, scilicet ex 1. æquitate divina: 2. justitia humana: 3. culpa præsciorum æterna. Tert. l. de Pat. 4

Guill. Par. l. de Leg. c. 21

1. Dei judicium in suos in æternitate, aut pœnæ, aut salutis, vertitur. (Cum enim nec minoris, nec minus æterna sit Dei justitia quã ejus misericordia, nec minor nec minus æternus esse debet ipsius effectus in damnandos & puniendos, quam effectus misericordiæ in salvandos & beatificandos: Quapropter sicut se habet meritum ad præmium, ita culpa ad pœnam & supplicium, sed ex Dei justitia, merito temporali debetur præmium æternum: Ergo ex eadem

D. Aug. l. 21. Civ. 12

justitia divina temporali culpę æternum debetur supplicũ.) Adde quod *factus est malo dignus æterno, qui hoc in se peremit bonum, quod esse posset æternum*; scilicet gratiam sanctificantem & charitatem, quæ quantum est ex se est semen vitæ æternæ, & principium, quo immortalis poterit mœreri gloria, ideoque pœna æterna punit scelerosũ divina æquitas, ne minor videatur divina justitia

Tert. l. de An. 33

2. O *judicia divina post mortem humanus mendaciora, contemptibilia de pœnis*. Humana autem judicia, scelera brevi tempore commissa, æterna pœna punire præsumunt. In judiciis autem ferendis *nihil plenius, quam quod divinius. Deus itaque judicabit plenius, per sententiam æternam supplicij*, quod patientur in

Tert. ibid.

æternum reprobi, qui in æternum erunt peccatores & scelerosi.

Tert. l. de Pat. 12. D. Aug. l. 1 de Nupt. & Concup. 26

3. In cœlo dilectio *nunquam excidet*; neque beati excident à fœlicitate: In inferno quoque reprobi nunquam erunt sine pœna, quia nunquam erunt sine culpa: Nam *peccata manent, nisi remittantur: sed quomodo manent, si præterita sunt, nisi præteant actu, remaneant reatu?* In inferno autem non remittuntur peccata quæ cum in æternum remaneant reatu, in æternum etiam pœna puniuntur. Nam ut ratiocinatur Antistes Parisiensis (manifestum est per se, quia

Ibid.

qui addit super peccatum impœnitentiam seu contumaciam, addit de jure & pœnam, & justissime quantum durat in unoquoque Dei injuria, tantum in eodem durat & pœna. Quia igitur existentes in inferno super peccata sua addunt impœnitentiam & contumaciam, nunquam pœnitentes, nec umquam pœnitere volentes;) imo neque pœnitere valentes, quia in æternum sine gra-

2. Thessal. 1.

tia existentes, in æternũ erunt in culpa, & *pœnas dabunt in interitu sempiternas.*

Has pœnas peccatores non pertimescunt, quorum insaniã non illepide repræsentat non nemo, fingens profundissimum barathrum cunctis supplicio-

Macrob. l. 2 Saturn. 4 Hom. 14 in Matth. Tertull. Apol. 8.

rum instrumentis plenum: Ad ingressum quatuor sunt gradus ex vario metallo confecti: primus, ex ferro: secundus, ex ære: tertius, ex argento: quartus, ex auro: supra hos gradus sunt pueri currentes, saltantes, nec ullatenus ad cadendi periculum attendentes: profundissimum illud barathrum infernum denotat, varia suppliciorum instrumenta significant diversos gehennæ cruciatus, quatuor gradus, quatuor vitæ ætates præfigurant, nimirum adolescentiam, juventutem, virilitatem & senectutem pueri currentes & saltantes mundanos repræsentant homines, qui absque ullo gehennæ metu facinora perpetrant. Miratur Cæsar Augustus quomodo homo debitis oneratus quietum possit capere somnum, sed magis stupendum est quomodo peccator justitiæ divinæ debitor possit absque formidine ducere vitam. Ex D. Chrysostomo ex omnibus hujus vitæ bonis primum est non peccare, secundum, commissa peccata per pœnitentiam delere: Christiane hoc fac, & *vivis in ævum.*

POENI

POENITENTIA VIRTUS.

SCHOLIUM.

Pœnitentiæ virtutis consideratur 1. *Necessitas*: 2. *Veritas*: 3. *Dignitas*: 4. *Efficacitas*: 5. *Vtilitas*: 6. *Celeritas*.

CONCIO PRIMA.

QUantumvis ratio sit differentia constitutiva hominis, lumen mentis ipsum in suis operibus illuminans, dirigens, & gubernans, & principium à quo procedunt cunctæ operationes quæ humanam redolent naturam, multi tamen à rationali dignitate degenerant, tanquam cæci sine rationis lumine ambulant; & in suis actionibus passionem magis quam rationem sapiunt. *Quam autem in pœnitentia actu irrationaliter diversentur, vel uno isto satis erit expedire, cum illam etiam in bonis factis adhibent.* Tert. l. de Pœn. 1

1. Pœnitentia est dolor de peccato commisso; ipsi vero dolent non de malo, quod perpetrarunt, sed de bono, quod operati sunt: *Pœnitet fidei, amoris, simplicitatis, patientiæ, misericordiæ.* 2. Pœnitentia detestatur peccatum utpote Deo injuriosum, & homini noxium: ipsi vero *prout quid, in ingratiam cecidit, semet ipsos execrantur, quia benefecerint.* 3. Pœnitentia includit propositum non peccandi, neque amplius committendi scelera de quibus dolet; ipsi vero *eam maxime pœnitentiæ speciem, quæ optimis operibus irrogatur, in corde fingunt: meminisse curantes, ne quid boni rursum præstent.* 4. Pœnitentia peccata delet, & virtutes operatur: at ipsi *facilius per eandem delinquunt, quam per eam recte faciunt.* 5. Pœnitentia importat emendationem vitæ, quæ de malo immutatur in bonum; at ipsi perversa emendatione, de bono in malum

lum immutari volunt: *Quod si Dei ac per hoc rationis compotes agerent, merita primo pœnitentiæ expenderent, nec unquam eam ad argumentum perversæ emendationis adhiberent.* His rationibus quam sit irrationalis pœnitentia de bono, demonstrat Tertullianus, qui se peccatorem agnoscens, hoc titulo se pœnitentiæ natum rationabiliter profitetur. *Peccator enim omnium notarum cum sim, nec ulli rei nisi pœnitentiæ natus, non facile possum super illa tacere,* volens ejus ostendere, 1. possibilitatem: 2. necessitatem: 3. æquitatem.

Tert. l. de Pœn. 11.

I. PARS. Tert. l. de Pœn 7. D. Cyp. Epist. 49 Epist 57 Euseb. l. 6. c. 43 Lib. de Agon. Chr c. 31 Isa. c. 14. Osee. Tert. l. de Orat. 7 D. Aug. in Ench. c. 46 L. de Fid. Orthod. 3

De pœnitentia disciplina non rectè senserunt Novatus *rerum novarum semper cupidus*, neque etiam Novatianus à D. Cypriano nuncupatus *misericordiæ hostis, interfector pœnitentiæ*, quam post susceptum baptisma, negandam relati sit ab Ecclesia volebat: A Novato & Novatiano suborta est (secta eorum qui præ inflata mentis insolentia seipsos Κάθαρους, id est puros & vacuos ab omni labe peccati asseverabant.) De quibus D. Augustinus: *Nomen suum sibi vellent agnoscere, mundanos se potius, quam mundos vocarent.* Addit D. Hieronymus fuisse *omnium immundissimos*; quorum errores fuerunt ab Ecclesia damnati *Sic & pœnitentia demonstratur acceptabilis Deo, quia vult eam quam mortem peccatoris*, qui quandiu est in statu viæ, de quavis culpa, quamvis gravi, potest pœnitere, & à Deo veniam obtinere. *Peccata quæ male agendo post baptismum committuntur possunt pœnitendo sanari.* Quia ut animadvertit D. Damascenus: *hæc est differentia spiritus uniti carni, & separati à carne, quia ille est susceptibilis pœnitentiæ hic autem non.* Unde peccatum Angeli, est irremissibile, peccatum vero hominis est remediabile, quia quandiu spiritus unitus est carni, viator potest facere pœnitentiam, quæ est 1. secunda post naufragium tabula: 2. delictorū medela: 3 divinæ misericordiæ sequela.

Tert. l. de Pœn. 11 Epist. 8. ad Demetr.

1. *De duabus humanæ salutis quasi plancis*, loquitur Tertullianus, nimirum de Baptismo & Pœnitentia. Ex D. namque Hieronymo: *Pœnitentia quasi secunda post naufragium miseris tabula est.* Quod duobus modis potest exponi. Primo si per naufragium intelligatur lapsus totius naturæ humanæ in Adamo, quo sensu baptismus est prima tabula, qua ab illo naufragio liberamur, pœnitentia vero secunda, quia licet baptismus in se frangi non possit, in suo tamen effectu potest amitti, per peccatum namque mortale amittitur effectus gratiæ in baptismo comparatus, & per solam pœnitentiam recuperatur. Homines peccatorum *fluctibus mancipati, sed fluctibus non demersi*, pœnitentiæ arripientes tabulam, vitant naufragium. *Providentia Dei, ne desperando augeamus peccata, propositus est pœnitentiæ portus, rursus ne nimis confidendo augeamus, datus est dies mortis incertus.*

Chrysol. Ser. 18 D. Aug. Serm. 2. de Pœn. 3 p. q. 84. a. 6

Secundo D. Thomas per naufragium intelligit quodlibet peccatum mortale, unde primum remedium & quasi navem ad consequendam salutem æternam vult esse vitæ innocentiam & integritatem, quæ navis per quodlibet mortale frangitur, & quia à naufragio per solam pœnitentiam liberatur; ideo dicitur secunda tabula, ita ut ly *secunda* non dicat ordinem ad priorem tabulam,

lam, sed ad prius remedium & navigium, & ob hanc causam pœnitentia interdum non secunda, sed simpliciter tabula nuncupatur: *Eam tu peccator, ita invade, ita amplexare, ut naufragus alicujus tabulæ fidem. Hæc te peccatorum fluctibus mersum prolevabit, & in portum divinæ clementiæ pertelabit.* Uti Tertullianus peccatorem, ita D. Ambrosius alloquitur peccatricem. *Tu quæ jam ingressa es agonem, pœnitentiæ insiste misera, fortiter inhære tanquam naufragæ tabulæ*: Itaque pœnitentia post baptismus susceptæ, dicitur secunda tabula post naufragium: Prima namque pœnitentia, qua adulti ad suscipiendum baptismum accedebant, navis dicebatur, qua fracta, secunda pœnitentia seu tabula in naufragio restabat: Utroque modo metaphora secundæ tabulæ competit, tum virtuti, tum sacramento Pœnitentiæ: neque tertia tabula necessaria est, licet homo sæpius cadere possit: *Quis enim in tertia, & in carne, sine culpa?* Secunda illa tabula semper præsto est, cui poteſt peccator adhærere si velit, pœnitentiam iterum atque iterum agendo, quam ideo Gregorius Naziazenus nuncupat, *baptismum iterabilem.*

Tert l. de Pœn. 4

Ad Virg. lapsc. 18

Tert. l. de Pud. 22

Orat. in S. Baptis.

In quo à sacramento baptismatis discriminatur, quod iterabile non est. *Semel lavacrum inimus, semel delicta diluuntur, quia ea iterari non oportet.* Pœnitentia vero iterari potest: unde Tertullianus de variis tentationum generibus quibus dæmon Christianos baptismate regeneratos ad peccatum inducere satagit sic fatur: *Hæc igitur venena ejus providens Deus, clausa scilicet ignoscentiæ janua, & intinctionis sera obstructa, aliquid adhuc permisit patere. Collocavit in vestibulo pœnitentiam secundam, quæ pulsantibus patefiat.* Alludit ad ritum primitivæ Ecclesiæ, tunc enim temporis, solemnem agentes pœnitentiam, in vestibulo Ecclesiæ manebant; de qua subjungit Tertullianus: *jam semel, quia jam secundo, sed amplius nunquam.* Hæc enim solemnis pœnitentia, quæ ceremonialis potest nuncupari, quoniam peculiari ritu ab Ecclesia fuerat olim instituta, pro quibusdam horrendis criminibus ad publicam satisfactionem & ædificationem, non iterabatur, sed semel tantum concedebatur; vel forte ne aliis esset scandalum, si quis sæpius talem ageret pœnitentiam, vel ad majorem terrorem, & ne contemneretur, post solemnem illam pœnitentiam erat locus sacramento pœnitentiæ, & consequenter remissioni peccatorum. *Quamvis acute & salubriter provisum sit, ut locus humillimæ pœnitentiæ semel tantum in Ecclesia concedatur, ne medicina nimis vilis, minus utilis haberetur: tamen quotidie peccantibus nunquam per pœnitentiam negatur.* Et ut fatur aliorsum D. Augustinus, *Pœnitentiæ locus quarumcumque criminum, in Ecclesia non negetur*; quod tum scripturarum auctoritate, tum naturæ testimonio confirmat Hipponensis Antistes: (Inter omnes sanos constat, utile esse pœnitere peccati. Quid ergo nunc in hanc rem divinarum Scripturarum testimonia, quæ usquequaque diffusa sunt colligam? Vox est etiam ipsius naturæ, neminem stultum rei hujus notitia deservit. Hoc nobis nisi etiam penitus insitum esset, periremus. Potest aliquis dicere, non se pec-

Tert. l. de Bapt. 15

Lib. de Pœn. 7

D. Aug. Epist. 54 ad Maced.

Ser. 11. de Verb. Dō.

L. de duab Anim. c. 14

care, non autem sibi non esse si peccaverit pœnitendum, nulla barbarieshoc dicere audebit.)

D. Aug. Ser. 1. de Pœn. & Jejun.

Et non solum peccatorum gravitas, sed neque etiam multitudo, pœnitentiæ aufert possibilitatem. *Quantas vices cadit homo, tantas debet resurgere & plangere ex effusum suum cum gemitu & suspirio.* Non teneretur autem peccator resurgere à lapsu peccati si pœnitentia non esset possibilis & iterabilis: unde D. Chrysostomus peccatorem hortatur, *Peccasti? pœnitere: millies peccasti? millies pœnitere.* Addit adhuc aureum eloquentiæ flumen apud Nicephorum. *Vel decies millies per pœnitentiam resipiscens Ecclesiam ingredere, ego paratus sum pœnitentes admittere.* Illam pœnitentiæ possibilitatem & iterationem adstruit Ezechiel Propheta, nullum à pœnitentia excludens diem: *Impietas impij non nocebit ei, in quocunque die conversus fuerit ab impietate sua.*

Hom. 2. in Psal. 50

L. 2. Hist. cad. 36

Cap. 33

Quadruplici autem de causa, non baptismus, sed pœnitentia secreta iteratur: 1. quia character est indelebilis, baptismus autem, sed non pœnitentia, imprimit characterem: 2. quia peccatum originale non iteratur, peccatum vero actuale iteratur; baptismus autem est contra peccatum originale, pœnitentia vero contra actuale: 3. quia baptismus totam suam efficaciam mutuatur à passione Christi, sine actu nostro, unde iterari nequit; pœnitentia vero requirit actum nostrum, & hac ratione iterari potest: 4. quia baptismus est generatio; pœnitentia vero sanatio seu curatio spiritualis; semel autem aliquis generatur; pluries vero dum vivit sanari & curari potest: idcirco pœnitentia possibilis & iterabilis est, tanquam animæ medela.

Tert. l. de Pœn. 11 Orat. 17 Lib. de ver & falsa Pœn. c. 1. In Ser. Cô. Serm. 4 Euseb. l. 5. Hist. 35 Hom. de Pœnit.

2. Peccator *cur cessas aggredi, quod sciasmederi tibi?* Nimirum pœnitentiam quam acute nuneupat Basilius Seleucus *peccatorum valetudinarium.* Quia ut ait dubius Augustinus, animæ *languores sanat*; seu ut fatur indubitatus Augustinus, *est pœnitentia medicamentum vulneris* quod recepit anima per peccatum, lethalem infligens plagam, à qua sanatur per pœnitentiam: Ideo Concilium Romæ anno 255. celebratum decrevit adversus Novatum ejusque fautores (Fratres, qui casu infœlici prolapsi fuissent, pœnitentiæ medicamento curari, & ad sanitatem restitui.) Inde exclamat D. Chrysostomus: *O patientia quæ contritum sanas!* D. quoque Cyprianus Novatianum ejusque sectatores redarguit, quod pœnitentiam peccatoribus imponerent, ad eamque hortarentur, remissionem vero quæ per absolutionem conceditur, auferrent: *O miserorum lamentantium caduca deceptio! O hæreticæ institutionis inefficax & vana traditio! hortari ad satisfactionis pœnitentiam, & subtrahere de satisfactione medicinam.* Fruſtra adhibetur remedium quod sanandi nullam habet virtutem: falso & mendaciter asseverat Christus se missum *ut mederetur contritis corde*, si eos curare non valet pœnitentia.

Epist. 52

Isai. 61.

Ad salubre illud sumendum remedium, irrationalium exemplo, pecca-

to-

catorem incitat Tertullianus: *Muta quidem anima & irrationales, medicinas sibi divinitùs attributas, in tempore agnoscunt. Cervus sagittâ transfixus, ut ferrum & irrevocabiles moras ejus de vulnere expellat, scit sibi dictamno medendum. Hirundo si excæcaverit pullos, novit illos oculare rursus de sua chelidonia: peccator restituendo sibi institutam à Domino exomologesim sciens, prateribit illam?* Singula animalia singula habent medicamenta, quibus ad salutem atque vires utiliter utantur: canis gramine, simiis leo, cervus viperâ, sus fluvialibus cancris, hominum autem medicamentum est pœnitentia. Atque hîc elucet inæstimabilis Dei erga nos providentia, qui de remedio tam prompto facilique providit. Neque enim ad quærendum hoc pretiosum aloës navigandum est in Indiam; nec cum cervis in Cretam abeundum, ut dictamnum investigemus; nec venandæ simiæ, ut cum febricitante leone sanemur; nec in littoribus oberrandum, ut cum suibus cancros fluviales edamus; nec rimanda cum ursis formicarum latebrosa cubilia, ut ægrotationem pellamus; nec è patriis laribus egrediendum, ut canum more nauseantium gramen carpamus: domi natcitur divinum illud medicamentum; in ipso corde est medica officina, intùs in corde contritio, *nam & ipsa mens sibi quo vomat, quærit.* Christianè, delictorum ægrotas morbo, ad sanitatem recuperandam nihil aliud tibi est necessarium, quàm ut *januam pœnitentiæ expendas*, animoque humili & abjecto, constantique voluntate cum Regio Vate dicas: *Peccavi.* Nihil facilius hoc remedio, de die, de nocte tibi postulare licet & herbam borith, & myrrham primam, & malagma sapientis, & emplastrum propheticum, & Isaiæ cataplasma, quo divino beneficio saneris.

L. de Pœnit. 11

Tertull. Scorp. 1

Tert. l. de Pud. 6

Quem factorum suorum non pœnitet, is nunquam ad sanitatem revertitur. Qui pœnitentiam fugit, insanabili morbo laborat, quia remedio ad recuperandam sanitatem efficaci non utitur. Christianus salubri illo non utens pharmaco, tantò est criminosior, quantò facilius *poterat remedio jam agere*, ad recuperandam animæ sanitatem sibi à Deo gratis oblato. *Qui innocentiæ creditum servat, pœnitentia non solvit usuram; Dominus hoc aperit dicendo:* Non est opus sanis medicus, sed malè habentibus; *& qui malè haberent, patefecit, iterum dicens:* Non veni vocare justos, sed peccatores. Ægrotant peccatores, medico egent, & de manu medici remedia sumere tenentur: & quò major eorum est morbus, eò magis medico & medicinâ indigent; quod ultrò fatentur apud Chrysologum: *Majori ergo pœnitentiâ opus est nobis, & pro malo vulneris modus adhibendus est disciplinæ.* Idipsum in animo operatur pœnitentia quod aloës in corpore, cujus succus etsi amarus, ipsâ suâ amaritudine conciliat valetudinem.

Ariſt. l. 7 Ethic. 8

Ter. l. adv. Valent. 14

Chryſol. Ser. 167

Matth. 9

Forma loquendi abhorrentium aliquid, *miserum est.* Sic Horatius: *Deprehendi miserum est:* hoc loquendi modo utuntur peccatores austeriorem pœnitendi formam abhorrentes: *Miserum est ad exomologesim pervenire;* quos ad hominem redarguit Tertullianus. Peccare quidem miserum est, non

Tert. l. de Pœn. 10

verò pœnitere, quia peccatum ad miseriam inducit, pœnitentia à miseria liberat: *Malo enim ad miseriam pervenitur; sed ubi pœnitendum est, desinit miserum, quia factum est salutare*; quod exemplo familiari declarat: *Miserum est secari, & cauterio exuri, & pulverò alicujus mordacitate cruciari: tamen quæ per insuavitatem medentur, & emolumento curationis offensam suî excusans, & præsentem injuriam superventura utilitatis gratia commendant.* Quantum à fortiori toleranda est pœnitentiæ amaritudo, præsertim si attendatur ægrotantis animæ dignitas, morbi quo laborat malignitas, sanitatis fructus & utilitas: quibus seriò consideratis sapienter concludit Chrysologus: [Prima est felicitas perpetuâ innocentiæ securitate gaudere, inviolatam servare mentis & corporis sanctitatem, nulla immunda mundi inquinamenta sentire, reatûs conscientiam non habere, vulnera nescire peccati, gratiam semper possidere virtutum, semper sub spe vivere cœlestium præmiorum: sed si quo fortè nostra mens jaculo fuerit confixa peccati, si caro tumescat ex crimine, si vitiorum sanie fragilitas humana corrumpatur: *Tunc ægris illa quæ non sanis, pœnitentia medicina succurrat; ferrum compunctionis accedat, apponatur adustio tunc doloris, adhibeantur suspiriorum tunc fomenta, tumentu conscientiæ fervor evaporet, tunc reatûs ulcera lacrymis abluantur, immunditiam corporis cilicia tunc extergant. Ferat, ferat amaram pœnitentiæ curam, qui servare debitam noluit sanitatem. Cui vita sua chara est, dura nulla est cura: Medicus non sit ingratus, qui per dolorem revocat ad sanitatem.*

Ægrotus ad sanitatem revocatus si denuò incidat in morbum, rursus advocat medicum, de cujus manu iterata sumit remedia, quantumvis gustui amara & ingrata habeantur. Eodem modo ratiocinatur Tertullianus de morbis animæ, ac de infirmitatibus corporis: *Pigeat sanè peccare rursus, sed rursus pœnitere non pigeat; pigeat iterum periclitari, sed non iterum liberari. Neminem pudeat. Iterata valetudini iteranda medicina est.* Valetudinem in malam partem sumit, scilicet pro morbo, qui summum atque ultimum vitæ denuntiat periculum. Pœnitentiam medicinam vocitat, toties repetendam quoties ægritudo mentem attigerit: qui contrarium sapiunt, docentes *quibusdam peccatis non esse dandam pœnitentiam, excluſi sunt ab Ecclesia, & hæretici facti sunt; in quibuscunq; peccatis non perdit viscera pia mater Ecclesia*; neque suam Deus denegat misericordiam, cujus sequela est pœnitentia.

L. de Pœnit. 7

D. Aug. l. 50. Hom. 27

Tert. l. de Pœn. 7

3. *Gratus in Dominum extiteris, si quod tibi Dominus offert, non recusaveris. Offerdisti, sed reconciliari adhuc potes. Habes cui satisfacias, & quidem volentem*, qui tibi benignè largitur gratiam, quâ de tuis peccatis possis pœnitere, & adhuc te pœnitentem cum auxilio suo, misericorditer recipit. Ut enim docet D. Augustinus: *Non solùm cùm agitur pœnitentia, verùm etiam ut agatur, Dei misericordia necessaria est, alioquin non diceret Apostolus de quibusdam*; ne fortè det illis Deus pœnitentiam: *& ut Petrus amarè flevit, præmisit*

In Enchir. c. 82

misit Evangelista; Respexit eum Dominus, & adhuc ad majorem misericordiæ suæ ostentationem quoties pœnitet peccator, toties eum recepit Deus: *Id si dubitas, evolve quæ Spiritus Ecclesiis dicat: Desertam dilectionem Ephesiis imputat; stuprum & idolothytorum esum Thiatirenis exprobrat; Sardos non plenorum operum incusat; Pergamenos docentes perversa reprehendit; Laodicenos fidentes divitiis objurgat: & tamen omnes ad pœnitentiam commonet, sub comminationibus quidem. Non comminaretur autem non pœnitenti, si non ignosceret pœnitenti.* 2. Tim. 2. Luc. 22. Tert. l. de Pœn. 8

Magna profectò erat olim Imperatorum humanitas, qui solemni Paschæ die omnes è custodia liberabant reos, suam tamen magnificentiam certis coarctârunt finibus: *ut remissionem veniæ, crimina nisi semel commissa non haberent.* Qui pluries in prohibitum à lege crimen inciderant, Principis gratiâ & liberalitate non fruebantur: at longè major & augustior est supremi Imperatoris misericordia & benignitas, qui peccatores sæpè sæpius in atrocissima crimina lapsos, velut è Tulliano educit, ubi rei non minus pudendâ, quàm durâ & calamitosâ servitute tenebantur. Codin de Epilc. aud. l. 3

Insignis illa Dei misericordia, qua toties peccatoribus parcit, quoties de suis criminibus pœnitent; denotatur per præceptum quo mandat homini Deus multoties remittere offensam sibi factam: *Remittite, inquit, & remittetur vobis. Et cùm interrogâsset Petrus, si septies remittendum esset fratri: imò inquit, septuagies septies, ut legem in melius reformaret: quod in Genesi de Cain septies, de Lamech autem septuagies septies ultio reputata est.* Animadvertit autem D. Hilarius, quòd ly *septuagies septies*, pro numero indefinito ponitur; seu ut vult Glossa, *finitum ponit pro infinito.* Si autem homini præcipit Deus misericordiam ad infinitas offensas, cùm ipse sit misericordissimus, poteritne pœnitentibus negare veniam? Observat adhuc D. Chrysostomus, quòd licèt Evangelista litteraliter sit intelligendus de remissione injuriarum, homini offendenti ab homine offenso concessa, moraliter tamen denotat infinitam Dei misericordiam, qui hominum pœnitentiam semper acceptat: *Certè peccatorii pœnitentiam mavult, quàm mortem.* Deus homini multoties, & indefinitè sine numero determinato remittere præcipit, sed multò majorem exhibet Deus misericordiam, quàm homini præcipiat; unde qui pœnitentiam secretam possibilem & iterabilem negant, divinæ pietati derogant, Deique misericordiam offensant. Matth. 18. Tert. l. de Orat. 7. Can. 18. in Matth. Hom. 62. Tertull. Scorp. 1

Neque illis patrocinatur D. Ambrosius, ne scilicet *facilitas veniæ incentivum præbeat delinquendi*: Tum quia *cùm judex Deus justitiæ charissimæ sibi exigenda tuendaque præsideat, & in eam, omnem summam disciplinæ suæ sentiat*; summè peccatum odit, & quantum est ex se semper est paratus ipsum detestari, quando homo pœnitentiam negligit & contemnit: Tum quia licèt nonnulli ex Dei benignitate sumant occasionem delinquendi, nisi Deus esset misericors, & parceret delinquentibus, sumerent occasionem desperandi, Serm. 8. in Ps. 118. Tert. l. de Pœn. 2

quod

quod gravius est : etenim si peccatoribus nullus esset divinæ miserationis locus, *Quis non statim pereat? quis non ipsâ desperatione deficiat?* Præfatam objectionem proponit, & acurè resolvit Tertullianus: *Ne retractantes de residuo auxilio pœnitendi, spatium adhuc delinquendi demonstrare videamur. Absit ut aliquis ita interpretetur, quasi eo fibi nunc pateat ad delinquendum, quia patet ad pœnitendum, & redundantia clementiæ cœlestis libidinem faciat humanæ temeritatis. Nemo idcirco deterior sit, quia Deus melior est toties delinquendo, quoties ignoscitur.* Peccator, cui toties pepercit Deus, ejus misericordiâ abuti non debet: multi tamen eâ abutuntur, quam impiè nefarium æquevertunt ad insolentis audaciæ impunitatem: similes hominibus scelerosis ante diluvium viventibus, qui, ut fatur Basilius Seleucus, *ipsum pœnitentiæ opportunitatem in impietatis patrocinium convertebant.*

D. Cypr. ep. 52 Lib. de Pœnit. 7

Orat. 5

Fratres, nolite imirari impiorum temeritatem, & ex redundantia divinæ clementiæ sumite occasionem non Deum offendendi, sed Deo serviendi: Cavete, ne evanida spes pœnitentiæ, incredibili innocentiæ & virtutis damno, licentiæ laxet habenas, vosque ad noxam concipiendam & alendam excitet: Ponite in intimo cordis vestri istud D. Hieronymi monitum: *Ne statim nobis pœnitentia subsidio blandiamur.* Pœnitentia est secunda post naufragium tabula. Attendite ad verba quæ subjungit D. Hieronymus: *Aliud est integrâ navi, & salvis mercibus portum salutis intrare; aliud nudum hærere tabulæ, & crebris fluctuum reverberibus ad acerrima saxa collidi.* Pœnitentia est animæ medela; verùm, ut ait D. Hieronymus, *cavendum est vulnus, quod dolore curatur.* Tandem pœnitentia est divinæ clementiæ sequela, *per quam Deus ad misericordiam provocatur.* Vos autem secundùm duritiam vestram, & impœnitens cor, thesaurizatis vobis iram in diem iræ: Fratres, nolite per abusum misericordiæ Dei congerere super capita vestra thesauros indignationis & vindictæ; assecutam per pœnitentiæ remedium animæ sanitatem omni diligentia & studio custodite; liberati à naufragio salutis per secundam pœnitentiæ tabulam, non vos amplius exponatis naufragandi periculo. Dicite cum Tertulliano: *Evasimus semel, hactenus periculis nosmetipsos inferamus, etsi iterum evasuri videmur.* Hactenus, id est, deinceps nunquam nos exponamus periculis quæ evasimus, de quibus incerti sumus an rursus possimus liberari: imitamini plurium sapientiam; nam ut refert Tertullianus: *plerique naufragio liberati exinde repudium & mari & navi dicunt: & Dei beneficium, salutem suam scilicet, memoriâ periculi honorant.* Quantò majus est animæ quàm corporis naufragium, tantò major esse debet solicitudo de animi salute: plerique ne iterum corporalem vitam exponant naufragandi periculo, non amplius mare sulcant, repudium & mari & navi dicunt translatione sumptâ ab his, qui uxori dant libellum repudii. Quantum à fortiori pœnitentes ab æternæ damnationis liberati naufragio, debent vitare peccata. Subjungit Tertullianus: *Laudo timorem, diligo verecundiam. nolunt iterum divinæ miseri-*

Epist. 9

D. Aug. in Ser. Com. Serm. 4 Rom. 2

L. de Pœnit. 7

ricordiæ oneri esse, formidant videri inculcare, quod consecuti sunt; bona certe sollicitudine iterum experiri vitant, quod semel didicerunt timere. Quatuor motiva subministrat, quibus ad repudium peccatorum invitantur pœnitentes: 1. Timorem cadendi rursus in peccatum quod eos naufragandi expoſuit periculo. 2. Verecundiam, ne denuo afficiantur pudore, ob peccati deformitatem, quod fœdat, & maculat animam. 3 Gratitudinem, ne ingrati ſint erga Dei miſericordiam, quæ eos clementiſſime recepit. 4. Prudentiam, qua conſiderantes pericula à quibus fuerunt liberati, illa præcavent & fugiunt, ne in ea iterum cadant. Illorum imitare ſapientiam Chriſtiane, & tu peccator *cum ſcias adverſus gehennam, poſt prima illa intinctionis dominicæ munimenta, eſſe adhuc in exomologeſi ſecunda ſubſidia, cur ſalutem tuam deſeris?* cur pœnitentiæ tabulam non amplexaris? cur animæ medicinam non ſumis? cur ad Dei miſericordiam non accurris? cur pœnitentiæ virtuti ſedulo non vacas, cujus tibi offertur facilitas, & adhuc incumbit neceſſitas? Tert. l. de Pœn. 11

Neceſſitas pœnitentiæ melius demonſtrari non poteſt, quam 1. Prophetarum & Apoſtolorum præconio: 2. Dei præcepto: 3. ſalutis medio. II. PARS. Tert. l. de Pœn. 6

1. *Teſtimonia divinarum litterarum* pœnitentiæ oſtendunt neceſſitatem, quam annuntiarunt Patriarchæ in lege Naturæ, vaticinarunt Prophetæ in lege Moſaica, & in lege Evangelica Apoſtoli prædicaverunt. Dubium non eſt primos illos homines de Dei cultu inſtructos, quos Moyſes in annalibus mundi honorato elogio dicit ambulaſſe cum Deo, pœnitentiæ annuntiaſſe neceſſitatem, præſertim Noe, quem princeps Apoſtolorum Petrus *juſtitiæ præconem* vocitat, huic officio operam dediſſe. Cum enim videret inundare ſcelus, & omnium prope ordinum homines corrupiſſe vias ſuas, monebat unumquemque impendere mundo diluvium, & *cataclyſmum rerum omnium abolitorem*, omneſque invitabat ad pœnitentiam, ut ad ſacram anchoram, ſalutis portum, & iræ divinæ moderatricem, continue intonans eorum auribus, *Venite, vocat nos Deus ad pœnitentiam* A duabus autem prioribus illis vocibus δεῦτε καλεῖ teſte Theophilo Antiocheno à veteribus Græcis nuncupatus eſt Deucalion: refert Joſephus, quod ſceleroſi libidinibus avide inhiantes, & omni mente pœnitentiam renuentes, importunum illum monitorem cum tota familia in exilium ejecerunt: Patriarcha tamen non modo voce, & opere, ſed etiam manu, arcam fabricans, pœnitentiam annuntiabat, & proxime imminentem *orbis caſum* teſtabatur. Gen. 5 2 Petr. 2. Tert. l. 1. de Cult. Fœm. 2 Lib. 3. ad Antil. Lib. 1. Antiq.

Poſt diluvium ipſemet Deus *populum ſibi congregavit, & multis bonitatis ſuæ largitionibus fovit, & ingratiſſimum totiens expertus, ſemper ad pœnitentiam hortatus eſt.* Inſuper ad illud miniſterium cunctos in lege Moſaica deputans Prophetas; & ut ſubjungit Tertullianus, *prophetando univerſorum prophetarum emiſit ora; præire intinctionem pœnitentiæ juſſit, ut quos per gratiam vocaret ad promiſſionem ſemini Abraham deſtinatam per pœnitentiæ ſubſignationem ante componeret.* Per intinctionem pœnitentiæ ſignificat Joan- Tert. l. 1 de Cult. Fœm. 2. Tert. l. de Pœ. 2.

nis baptismum, qui fuit baptismus pœnitentiæ, præcursor baptismi Christiani, à Domino Jesu instituti, quem appellat adhuc pœnitentiæ subsignationem, verbis è jure petitis: subsignatæ namque facultates iliæ dicuntur, quæ conductorum subscriptionibus obligatæ sunt fisco; subsignata etiam apud ærarium & censorem dicuntur prædia, quæ sunt in censum delata; quo sensu Tertullianus pœnitentiam subsignatam dicit, qua se quis apud Deum sanctioris vitæ proposito obligavit, adhibito tanquam signaculo pœnitentiæ aut aquæ baptismo, qui cum Deo componit peccatores: Componere dicitur prætor, quos jurisdictione suâ compescit, & de adversariis amicos reddit: Pœnitentia peccatores cum Deo componit, & de inimicis amicos efficit.

Tert. ib. *Non tacet Ioannes: pœnitentiam initote dicens; jam enim salus nationibus appropinquabit, Dominus scilicet afferens secundum Dei promissum. Cui præministrans pœnitentiam destinabat, purgandi mentibus propositam.*

L. de Bapt. 10 Chrysol. Ser. 167 Cap. 9 Chrysol. ibid. Bellè Joannes Baptista nuncupatur à Tertulliano *pœnitentiæ præpositus*, quasi ad pœnitentiam prædicandum natus, electus, & à Deo in mundum missus: *Hinc est quod Ioannes vestitu, victu, loco totus pœnitentiæ formatus incedit.* Vestitu; teste etenim Evangelistâ Matthæo: *Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum.* [Posuit de caprarum, sed cilicio opus non erat; sed accepit tortuosissimi pilos animantis, nihil habentis recti, nihil gratiæ, nihil decoris: quem natura dedit labori duro, addixit magno ponderi, extremæ tradidit servituti: tali pœnitentiæ magister indui debuit vestimento, ut qui à recti detorserant disciplina, & deformes se totos formis reddiderant peccatorum, magnis pœnitentiæ sarcinis subderentur, adjicerentur duris satisfactionis angoribus, suspiria compunctionis laboriosa portarent: ut directi & attenuati in modum acûs, per angustum pœnitentiæ foramen, ampla remissionis intrarent, & impleretur dominicum dictum,

Matth. 10 Camelum per foramen acûs posse transire.] 2. Victu: *Esca autem ejus erant locusta, & mel silvestre.* [Locusta castigandis peccatoribus attributa, meritò pœnitentiæ figuratur in passum, ut de peccati loco exiliens in pœnitentiæ locum, ad cœlum possit pennis veniæ pervolare.] Hoc Propheta senserat, qui

Ps. 108 dicebat: *Sicut umbra cùm declinat, sublatus sum, & excussus sum sicut locusta: genua mea infirmata sunt pra jejunio, & caro mea immutata est propter oleum.* Audis quomodo de peccato in pœnitentiam excussus est ut locusta, & curvavit genua ut pœnitentiæ pondera bajularet: & adjicitur mellis cibus, ut

Matth. 9 amara pœnitentiæ, dulcis misericordia temperaret. 3. Loco: *Venit, inquit, Ioannes Baptista prædicans in deserto Iudæa, & dicens: pœnitentiam agite.* [Per deserta Judææ pœnitentiam clamat Joannes, quæ legis cultum, prophetarum laborem, fœcunditatem patrum, frugem Dei suâ sterilitate perdebat: unde ad pœnitentiam meritò vocantur disciplinarum deserta, non hominum, non locorum; vacat clamor ubi non assistit auditor.]

Si quis eremorum incola post viginti aut triginta annos in solitudine de-

demoratus, accederet ad istam civitatem, & concionaturus cathedram ascenderet, omnes cives ad concionem audiendam accurrerent, prædicatori attentionem præberent, & de concione fructum reportarent. Quis concionatorum Joanni comparandus, qui ab infantia fuit deserti habitator; cui tanquam Verbi præcursori communicata est de cœlo sapientia; qui pœnitentiæ preco est præpositus, & ad pœnitentiam annuntiandam, victu, vestitu, loco, totus fuit formatus? Talis ac tantus prædicator de solitudine egrediens venit in civitatem cunctis dicens: [Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum.] *Pœniteat planè, pœniteat, qui divinu prætulit humanæ, qui servire voluit mundo, & dominationem mundi cum mundi Domino non habere. Pœniteat qui maluit perire cum diabolo, quàm regnare cum Christo. Pœniteat qui virtutum libertatem fugiens, captivus voluit esse peccatorum. Pœniteat, & satis pœniteat, qui ne vitam teneret, manus tradidit morti*, appropinquavit enim regnum cœlorum. *Regnum cœlorum est præmium justorum, judicium peccatorum, impijs pœna. Beatus ergo Ioannes, qui pœnitentiâ judicium voluit prævenire*; *peccatores non judicium voluit habere, sed præmium: impios voluit regnum intrare, non pœnam.* Multi tamen inferni pœnas non credentes, Dei judicium non pertimescentes, Beatorum præmium pro nihilo ducentes, pœnitentiam non amplexantur, neque pœnitentiæ preconem placidè audiunt; similes Pharisæis, & legis Doctoribus, *qui credere noluerunt, nec pœnitentiam egêre.*

Matth 9. Chrysol. Ser. 167

Tert. l. de Bapt. 10

Neque minus illustres fuêre in lege Evangelica pœnitentiæ præcones. Etenim Christus ipsissimum, quod in suis concionibus Joannes Baptista, argumentum sumpsit pro suarum concionum themate, quas ab isthis inchoavit verbis: *Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum.* Et discipulos suos mittens in orbem terrarum prædicandi Evangelii causâ, eos enixè hortatus est, ut potissimum prædicandæ pœnitentiæ studium adhiberent: qui præceptis Domini & magistri obtemperantes, cunctis hominibus *prædicabant, ut pœnitentiam agerent.* Petrus Hierosolymæ concionem habens ad Judæos, *pœnitentiam, inquit, agite.* Paulus quoque Athenis malitiâ Judæorum Areopagum ductus, coram Judicibus sic fatur: *Deus nunc annuntiat hominibus, ut omnes ubique pœnitentiam agant.* Nullum excipit hominem cujusvis sit conditionis, sed omnes qui existunt & conversantur quovis in loco ad pœnitentiam adstringit: & quasi nihil aliud sciret Vas electionis, Doctor Gentium, cùm postremùm alloqueretur Ephesios, apud quos diutissimè hæserat, publicè privatimque docuerat ad pietatem, vitæ perfectionem, Deique amorem accenderat, hæc omnia pœnitentiam prædicando, operatum fuisse asseverat: [Vos scitis quomodo nihil subtraxerim vobis utilium, quominus annuntiarem vobis, & docerem vos publicè, & per domos: *Testificans Iudæis atque Gentilibus in Deum pœnitentiam* cunctis necessariam, ut Dei præcepto comprobatur.

Marc. 1

Act. 2

Act. 17

Act. 20

2. Tertullianus priusquam pœnitentiæ virtutē à Deo mandatam demon-

L. de Poenit. 4 ſt et, tria præmittit. 1. Mandatorum Dei bonitatem commendat : *Nos verò pro noſtru anguſtijs unum inculcamus, bonum atque optimum eſſe quod Deus præcipit.* 2. De temeritate eos culpat, qui bonitatem divinorum mandatorum in controverſiam vocant : *Audaciam exiſtimo de bono divini præcepti diſputare.* 3. Obſervanda divina præcepta declarat, non ſolùm quia in ſe bona ſunt, neque adhuc quia nobis utilia; ſed præſertim quia à Deo mandata : *Neque enim quia bonum eſt, idcircò auſcultare debemus; ſed quia Deus præcipit. Ad exhibitionem obſequij prior eſt majeſtas divinæ poteſtatis, prior eſt authoritas imperantis, quàm utilitas ſervientis.* His præmiſſis obſervandum concludit Dei mandatum; præſertim quia à Deo imperatum, qui præcipere nequit niſi quod eſt in ſe bonum, & nobis utile: *Bonum eſt pœnitere an non? Quid revolvis? Deus præcipit*, & quaſi parum ſit Deum præcepiſſe pœnitentiam, quò ſtudioſius pœnitentiæ homines vacent ; præcepto adjicit hortationem, hortationi præmium, præmio juramentum: *Atille non præcipit tantùm, ſed etiam hortatur. Invitat præmio, ſalute, juransetiam* ; quot adhibet Deus incitamenta ut homines ad obtemperandum præcepto pœnitentiæ inducat! *Quod igitur Deus tantoperè commendat, quod etiam humano more ſub dejeratione teſtatur, ſummâ utique gravitate & aggredi & cuſtodire debemus.*

Præceptum ſcilicet pœnitentiæ, quod antiquitate, univerſalitate, & neceſſitate commendatur: 1. Vetuſtate, quia obligatio ad ſatisfaciendum Deo pro injuria illata per peccatum, in jure naturali fundatur: modus verò ſatisfactionis per formalem pœnitentiam & contritionem, oritur ex jure poſitivo divino, omni humano jure & præcepto multò digniori. 2. Univerſalitate, quia cunctos generaliter homines Deo injuriioſos, obligat, ab ipſo Adamo uſque

Tert. l. de Pœn. 11 ad ultimum, qui mortale commiſſurus eſt peccatum : *Pœnitentiam ipſe quoque & ſtirpis humanæ, & offenſæ in Dominum princeps Adam exomologeſi reſtitutus, non tacet.* Hoc aſſerit Tertullianus Tatianum hæreticum redarguens :

Tert l. de Præſcr. Hæret. ſect. 14. c. 1 *Adam nec ſalutem conſequi poſſe* falsò docentem, *quaſi non, ſi rami ſalvi ſiant, & radix ſalva ſit.* 3. Neceſſitate : nam ut docet Concilium Trid. *Fuit quidem pœnitentia univerſis hominibus, qui ſe mortali aliquo peccato inquinâſſent, quovis tempore ad gratiam aſſequendam neceſſaria, illu etiam qui baptiſmi Sacramento ablui potuiſſent, ut perverſitate abjectâ, & emendatâ, Dei offenſionem, cum peccati odio, & pio animi dolore deteſtarentur.* Et hæc neceſſitas tanta eſt, ut obligatio pœnitentiæ nullâ humanâ authoritate auferri, & diſpenſari poſſit. Triplici namque motivo, eoque indiſpenſabili, ad pœnitentiam ſtimulatur peccator : nimirum ex lege dilectionis divinæ, ex lege charitatis propriæ, & ex lege juſtitiæ, legem dilectionis divinæ prodit Tertullianus dum de peccatore ait : *Omni loco ac tempore angatur neceſſe eſt.* D. quoque Auguſtinus

Lib. de Pat. 15 volens quòd lex dilectionis divinæ obligans peccatorem ad diligendũ Deum ſuper omnia, obligat etiam illum, ut quantum in ſe eſt, ſtudeat deperditam recuperare divinam amicitiam : Lex charitatis propriæ obligans hominem ad curam animæ ſuæ, obligat etiam illum ad tollenda impedimenta, & quæ-

renda media salutis suæ : Lex justitiæ obligat hominem ad satisfactionem Deo debitam pro injuria, quam ei irrogavit peccatum.

Præceptum autem illud de agenda pœnitentia non obligat pro semper, neque etiam statim post commissum peccatum; sed interdum sub novo peccato obligat. 1. Non obligat pro semper, quia est præceptum affirmativum, quod à negativo discriminatur, quod istud obligat semper & pro semper: nullo enim tempore licet adulterari; istud verò non obligat in omni differentia temporis, sed duntaxat tempore à Deo, vel ab Ecclesia determinato; homo enim non semper tenetur elicere actum amoris Dei. Neque 2. statim post peccatum commissum obligat : aliàs in singulis momentis, in quibus peccator posset pœnitere, peccaret mortaliter, quia in singulis illis momentis esset transgressor præcepti sibi impositi. [Non est de necessitate salutis corporalis, quòd statim medicum quærat, nisi quando necessitas curationis incumbit, & similiter de morbo spirituali.] Unde consilii non præcepti est quod docet D. Augustinus, *Sive Episcopus, sive presbyter, sive laicus, unâ die sine pœnitentia esse non debet, quia nescimus diem neque horam quando pius Deus de hoc seculo migrare jubeat.* Tandem 3. præceptum faciendæ pœnitentiæ obligat per se, [præcipuè cùm peccator in periculo mortis existat;] & ob hanc causam teste Possidonio dicere solebat D Augustinus: *Neminem, etsi nullius scelerûm sibi conscium esset, committere debere ut sine pœnitentia migraret è vita.* Monitum aliis præstitum ipsemet adimplevit, in ultimo morbo psalmos pœnitentiales in conspectu positos, cum cordis amaritudine, & confusione lacrymarum, recitans. In multis adhuc aliis occasionibus per accidens obligat illud præceptum, ut cùm gravis urget tentatio, vel administranda aut suscipienda sunt Sacramenta. Verùm quia hæc magis Theologum, quàm Concionatorem sapiunt, sufficiat prælibâsse pœnitentiæ necessitatem ex Dei præcepto; modo est comprobanda ex salutis medio.

D. Tho. in 4. dist. 17 q. 3. a. 1. ad 2. Serm. 1. de Pœn & Jejun. D. Thom. ibid.

3. *Hoc enim dico, pœnitentiam, qua per Dei gratiam ostensa & indicta nobis, in gratiam nos Domino revocat.* Peccator nequit revocari in Dei gratiam, nisi peccata quæ Deum offendunt, remittantur. Ex D. autem Thoma, *impossibile est peccatum actuale mortale sine pœnitentia remitti, loquendo de pœnitentia ut est virtus.* Potest quidem mortale remitti absque sumptione Eucharistiæ, absque absolutione sacramentali, etiam absque baptismo, ut patet in Martyribus, qui suo sanguine baptizantur; at in adultis sine pœnitentia actuali, vel saltem virtuali, nunquam remissum est mortale peccatum, imò neque potest remitti. Quapropter postquam Concilium Trid. definivit seu descripsit actualè pœnitentiam decernit: *Fuit autem quovis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic contritionu actus necessarius.* Quod ita indubitatum est, ut adultus gratiam baptismalem non recipiat, nisi de peccatis pœniteat, priusquam Baptismi suscipiat sacramentum: *Neque ego renuo divinum beneficium, id est, abolitionem delictorum, instituta aquam omnimodò salvum esse; sed ut eò perventre contingat, elaborandum est,* producendo actus pœnitentiæ ab adultis necessario prærequisitæ.

Tert. l. de Pœn. 5

3. p. q. 68 a. 3

Sess. 14. c. 4.

Tert. l. de Pœn. 6

Tert. l. de Pud. 22

Duplex est Baptismus seu lavacrum; aquæ scilicet & sanguinis. *Vnde & ex vulnere lateris Dominici aqua & sanguis, utriusque lavacri paratura, manavit.* Baptismus aquæ peccatum originale diluit, largitur gratiam, & jus tribuit ad

Tert. l. de Bapt. 1

vitam æternam: *Fœlix sacramentum aqua nostræ, quâ abluti delictis pristinæ cæcitatis, in vitam æternam liberamur.* Martyrium autem seu Baptismus sanguinis ex opere operato remittit originalem culpam, communicat gratiam,

Tert. l. de Bapt. 16

confert jus ad gloriam. *Hic est baptismus, qui lavacrum & non acceptum repræsentat, & perditum reddit.* Hos autem effectus non consequeretur homo in mortali existens, nisi prius actum pœnitentiæ formalem, vel saltem virtua-

Tert. lib. de Pœn. 16

lem eliceret: *Hoc enim pretio Dominus veniam addicere instituit*; uti enim mercator merces suas non dat gratis, sed ab emptoribus earum exigit pretium, ita Deus non largitur adultis delictorum veniam, nisi pœnitentiæ præbeant pretium.

Ratio à priori hujùs est, quia pœnitentia est necessaria necessitate medii, ad remissionem peccati, sive hujusmodi necessitas sit intrinseca, ob connexionem intrinsecam, quæ reperitur inter medium & finem, quomodo gratia est necessaria ad gloriam, sive ex sola institutione Dei, statuentis & ordinantis medium aliquod tanquam necessarium, quod antea necessarium non erat, quomodo baptismus, qui in lege naturali vel Mosaica, non erat necessarius ad tollendum originale, in lege Evangelica susceptus vel in re, vel in voto est medium necessarium ad delendam originalem culpam: Pœnitentia autem utroque modo est necessaria ad remissionem actualis peccati: ex intrinseca connexione, tum quia actus pœnitentiæ est maxime proportionatus, ad petendam veniam, & ad placandam personam offensam: unde peccatori

D. Cypr. Tract. de Lapsis. L. 5. Ep. 28

sola superest pœnitentia quæ satisfaciat: qui autem pœnitentiam criminis tollunt, satisfactionis viam claudunt: tum quia peccatum mortale tollit spirituale animæ vitam; at ex D. Ambrosio *peccatum non tollitur, nisi lachrymis & pœnitentia.* 2. Ex divina institutione quod innuit Salvator, eodem loquendi modo declarans necessitatem pœnitentiæ ac necessitatem baptismi: de bap-

Joan. 3 Luc. 13

tismo enim ait, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua.* De pœnitentia quoque fatur, *Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis.* In locutione autem conditionali, quando conditio non supponit suppositum gratum, sed indicat id, sine quo gratia non obtinetur, medii importatur necessitas: ut in duabus Christi propositionibus. Nam prima denotat peccatum originale, per baptisma diluendum: secunda peccatum actuale, per pœnitentiam remittendum: *Nisi egeris pœnitentiam salvus esse non poteris: Quomodo enim gaudebis fuisse correctum, nisi doleas fuisse perversum?* In utroque Magnus Leò mul-

D. Cypr. Epist. 50

Ep. 91. ad Theodorũ

tiplicem agnòscit Dei misericordiam: *Multiplex misericordia Dei, ita lapsibus subvenit humanis, ut non solum per baptismi gratiam, sed etiam per pœnitentiæ medicinam spes vitæ reparetur æternæ:* Vita æterna nequit comparari sine gratia, gratia haberi non potest à peccatore, nisi remittatur lethalis culpa:

Sine

Sine pœnitentia autem velle obtinere remissionem, prorsus ridiculum & absurdum censet Tertullianus. *Quam porro ineptum, quam iniquum, pœnitentiam non adimplere, & veniam delictorum sustinere: hoc est pretium non exhibere, & ad mercedem manum emittere.* Cautum fuerat lege 12. tabularum, ne venditoris res aliter emptori acquireretur, quam si is pretium solvisset: ad hanc legem alludere videtur Tertullianus, ut pœnitentiæ ostendat necessitatem, & æquitatem. Tert. l. de pœn. 6

III. PARS

Dubitandum est, sicut in universis actibus nostris, ita in pœnitentia quoque causa justitiam Deo præstandam esse: quod quidem ita impleri licebit: si Deo per peccatum offenso, satisfaciat peccator per pœnitentiam. In peccato plures sunt deordinationes, quæ divinas offendunt perfectiones: in præsentiarum tres tantum considero, scilicet superbiam quæ divinam majestatem contemnit; inobedientiam, quæ divinam auctoritatem non recognoscit; injustitiam, quæ divinam bonitatem vili creaturæ postponit: per pœnitentiam peccator tres illatas Deo reparat injurias; nam ut vult Tertullianus pœnitentiam satisfactio sequitur; *de hinc pœnitentia, & satisfactio*; satisfacit autem 1. per humilitatem, divinæ majestati: 2. per obedientiam, divinæ auctoritati: 3. per dilectionem, divinæ bonitati. Tert. l. de Pœn. 2. L. 5. adv. Marc. 1.

1. *Dominum simul cognoveris, timeas: simul inspexeris reverearis.* Summa Dei majestas summam meretur mentis æstimationem, humilem voluntatis dejectionem, timidam cordis formidinem, & demissam corporis humiliationem. Peccator per superbiam Dei contempsit majestatem, per defectum existimationis intellectus, demissionis voluntatis, formidinis cordis, & humiliationis corporis: illatam divinæ misericordiæ per contemptum injuriam reparat pœnitentia. *Pœnitentia est in toto opere humilitas*; Sicut enim offendens qui hominem vilipendit, juste satisfacit ei dum se humiliat, & ab eo veniam expostulat: Unde offensus hanc satisfactionem acceptare tenetur ex justitia, sic & peccator aliqua ratione satisfacit Deo per pœnitentiam quæ importat, 1. Sublimem offensæ divinæ majestatis existimationem à qua veniam humiliter expostulat. *Exomologesis est petitio veniæ, quia qui petit veniam, delictum confitetur.* 2. Internæ voluntatis dejectionem. *Itaque exomologesis prosternendi & humilificandi hominis disciplina est.* 3. Honorantem cordis formidinem: *Timor autem hominis, Dei honor est.* Tandem 4. prostratam corporis humiliationem, & ob hanc causam olim publicus pœnitens omnem præ se ferebat externam demissionem, quem prodit Tertullianus. *Conciliatum & concineratum cum dedecore & horrore compositum, prostratum in medium ante viduas, ante presbyteros, omnium lacinias invadentem, omnium vestigia lambentem, omnium genua detinentem.* Tert. l. de Pœn. 6. Tert. l. de Orat. 7. Tert. l. de Pœn. 9. Tert. l. de Pœn. 7. Lib. de Pud. 13.

Ex mente D. Chrysostomi natura & gratia simul consentiunt, ut homini suadeant humilitatem. Hoc tamen diversis mediis exequi nituntur: Natura ad retundendam hominis superbiam dicit ei, *pulvis es, & in pulverem reverteris*; Gen. 3

teris; revocatque ad ejus memoriam quod fuit, quod est, quod futurum est, nimirum lutum terra, & pulvis: Gratia non advocat lutum, de quo formatum est ejus corpus; non recenset dolores varioſque morbos quibus est obnoxius, non adducit fœtorẽ, putorem, & vermes, quibus poſt mortem scatet corpus: ſed revocat ad memoriam innumera quæ commiſit facinora, & objicit ejus menti naturæ corruptionem ad lapſum fragilem, hoſtes inter quos verſatur, pericula cadendi, in quæ perſæpe cadit: Hæc ſunt incentiva, quibus gratia hominis deprimit tumorem, & ad humilem pœnitentiam in-

L. de Corrept. & Grat. c. 9 ducit: D. Auguſtinus adducit exemplum Regii Vatis, *qui dicebat, In abundantia ſua non movebor in æternum, expertus Deo paululum deſerente, quid eſſet: ecce doctior, & ob hoc etiam humilior factus eſt*; præteritorum memoria, &

D. Bern. 83 in Cant. peccandi formido efficit ut pœnitens ſit: *Inde ſagacior ad cautelam, inde humilior pro conſcientia, inde ardentior ad amorem*; inde juſtior ad obſequium, ut ſatisfaciat injuriæ, auctoritati Dei per inobedientiam factæ.

Tert. l. de Pat. 4. 1. *Nec pluribus de obſequij exhibitione debita à nobis Domino Deo. Satis enim agnitio Dei, quid ſibi incumbat, intelligit* homines & Chriſtiani, rationis notitia, & lumine fidei, agnoſcentes Deum, ſupremam ejus auctoritatem, ſuamque ſubjectionem fateri coguntur, uti dominatio & imperium ad Deum eſſentialiter pertinet, ita dependentia & ſervitus eſt intrinſeca creaturæ, & homo libertate præditus tenetur ex juſtitia, Dei recognoſcere auctoritatem, ejuſque obtemperare mandatis. Illud juſtitiæ debitum triplici ratione, hominí ſuadere nititur Tertullianus. 1. Ne minus ſit Deo obſequens, quam ſervi hominibus quos in dominos habent: *Igitur ſi probos quoſque ſervos, & bonæ mentis, pro ingenio Dominico converſari videmur, quanto magis nos ſecundum Dominum moratos invenire oportet ſervos ſcilicet Dei vivi.* 2. Ut eandem vel ſimilem obedientiam Deo præſtet, quam exigit non ſolum à ſervis ſibi ſubditis, ſed etiam à beſtiis uſibus ſuis à Deo deſtinatis: *Et tamen nos non de hominibus modo ſervitute ſubnixis, vel quolibet alio jure debitoribus obſequij, verum etiam de pecudibus, etiam de beſtiis obedientiam exprimimus, intelligentes uſibus noſtris à Domino proviſas traditaſque.* 3. Homo Deo denegans obſequium inferior eſt belluis in bonitate, quæ Dominos ſuos agnoſcunt, eiſque obtemperant: *Meliora ergo nobis erunt in obſequij diſciplina, quæ nobis Deus ſubdit. Agnoſcunt denique quæ obediunt. Nos qui ſoli ſubditi ſumus, Domino ſcilicet, auſcultare dubitamus*; imo toties renuimus dominium, quoties peccamus. Quia, ut aliotſum diximus ex D. Ambroſio peccatum eſt prævaricatio divinæ legis: Quanta quæſo peccatoris injuſtitia, qui ab hominibus ſibi ſubjectis & peccatoribus ſuis uſibus ordinatis à Deo, expoſtulans obedientiam, ſupremo omnium Domino non obtemperat, ſed ejus mandata inique & inſolenter tranſgreditur. *At quam injuſtum eſt, quam etiam ingratum, quod per alterius indulgentiam de aliis conſequaris, idem illi per quem conſequeris de temetipſo non rependere.*

Talem

Talem ac tantam injuriam divinæ auctoritati à peccatore factam, nequit nisi per pœnitentiam reparari, quæ totum hominem subjicit, quia totus ab observatione legis defecerat. Peccator transgressus est Dei mandatum, mente & cogitatione, ore & sermone, facto & operatione, & ut justitiam Deo exhibeat, cuncta Deo subjicit quibus ejus præcepta transgressus est. Prævaricatus est mente & cogitatione, & omnes ejus cogitationes quæ in mente velut stellæ fulgent, Deo præparantur & obsequuntur. *Stellæ dederunt lumen in custodiis suis, & latatæ sunt, vocatæ sunt, & dixerunt ei: Adsumus, & luxerunt ei cum jucunditate.* Voce & sermone violavit Dei legem, voce & sermone dicit cum Saulo Christianorum persecutore: *Domine quid me vis facere?* Facto & opere Dei mandata destruere conatus est, facto & operatione ea observat, juxta Apostoli monitum: *Sicut exhibuistis membra vestra famula immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem; ita & nunc exhibete membra vestra famula justitiæ in sanctificationem.* Sic satisfacietis injuriæ factæ divinæ, tum auctoritati, offensæ per transgressionem legis: tum bonitati, vilibus creaturis, per inordinatum amorem postpositæ. Baruc. 3 Act. 9 Tert. l. de Res. 47

3. *Quis ergo in bonitate præcellens* nisi Deus, qui cuncta creata in perfectione in infinitum superans, est infinite magis amabilis, & cunctis rebus in amore præferendus? peccator tamen Deum infinite perfectum & infinite amabilem abominabili postponit objecto; *Omnia amamus, solus in comparatione omnium Deus vilis est.* Avarus eum postponit divitiis perituris, libidinosus voluptatibus fœdis, superbus honoribus vanis, & quivis peccator *quod dicere quoque periculosum est, diabolum Domino præponit*; & hæc prælatio tanto magis est injusta & Deo injuriosa, quod facta Dei & diaboli comparatione peccator judicat diabolum Deo meliorem, diaboloque Deo rejecto, suum amorem confecrat, *comparationem enim videtur egisse, qui utrumque cognoverit; & judicare eum meliorem cujus se esse maluerit.* Tert. l. de Pœn. 6. Salv. l. de Gubern. Tert. l. de Pœn. 5

At quemadmodum peccator Deum diabolo postponit, ita pœnitens, *qui per delictorum pœnitentiam instituerat Deo satisfacere*, Deum diabolo, cunctisque in universum rebus creatis præponit, comparatione etenim facta, Deum judicat infinite meliorem, & præ cunctis diligit; contritio enim cum ex amore Dei super omnia procedat, est velut compensatio quædam injuriæ quam fecit peccator magis amans creaturas quam Deum; amor hujusmodi Deum supra omnia diligens, compensat quamvis non ex æquo injuriam Deo illatam ob inordinatum peccatoris amorem. Quapropter D. Thomas docet pœnitentiam esse speciem justitiæ vindicativæ, ac consequenter commutativæ large sumptæ, uti pietas, observantia, religio, quæ deficiunt à ratione justitiæ stricte sumptæ, quia respiciunt Deum, inter quem & hominem non est æqualitas, quam requirit justitia. Imo Durandus censet pœnitentiam esse ipsammet justitiam commutativam, quatenus ei virtutes Theologales imperant, ut reddat Deo debitam satisfactionem (qualem scilicet potest) pro offensa. Addit Richardus positis meritis Christi posse pœnitentem pro peccatis Tert. ibid 3. p. q. 85. a. 3 In 4. dist. 14. q. 2 In 4. dist. 15. a. 1. q. 2

satisfacere ex justitia. Nonnulli adhuc volunt contritionem æquivalere peccato mortali, & ex æquo pro eo satisfacere, quia uti peccatum importat aversionem à bono incommutabili, & conversionem ad bonum commutabile; ita ex adverso contritio includit aversionem à bono commutabili, & conversionem ad bonum incommutabile. Hujusmodi odium, boni commutabilis compensat quodammodo injustum Dei odium, qui prælatione amoris diligendus est, ut accipiat aliquam satisfactionem de inordinato amore boni commutabilis: *Caduca, vana, & plane nulla, & quorum finis mors est, infœlix & insanus, præferre non erubui æterni Patris bonori & amori; quanam fronte attollo jam oculos ad vultum Patris tam boni, tam malus filius? pudet indigna gessisse.* Pœnitet Deum non amasse. Dicam cum prodigo, Pater peccavi in cœlum & coram te, jam non sum dignus vocari filius tuus, quanta Dei clementia, qui à peccatore pœnitente exoptat nuncupari pater: *ergo saltem amodo voca me, pater tuus*; & quia ut fatur Tertullianus, *appellatio ista pietatis est.* Sic amatus à benignissimo patre, ex toto corde diligam pientissimum parentem: Nam *quis tam amantem non redamet? Nos igitur adhuc in corpore manentes, quantum possumus amemus, redamemus*, ut carne soluti possimus eum æterne in cœlo amare.

D. Bern. Ser. 10. in Cant.

Luc. 15

Jerem. 3. Lib. de Orat. 2

D. Bern. Tract. de Pass. dom. c. 3

CONCIO SECUNDA.

Ad *pœnitentiæ veritatem* perfecte cognoscendam, considerandæ sunt ea, in quibus pœnitentia virtus & sacramentum ad invicem conveniunt & differunt. Conveniunt quidem sextupliciter: 1. in pœnitentiæ nomine: 2. in ratione medicinæ ad delendum actuale peccatum, utilis, imo & necessariæ, si peccatum sit mortale: 3. in materia circa quam versantur, nempe actuale peccatum: 4. in subjecto, homine scilicet adulto, qui solus est capax actualis peccati: cum hoc tamen discrimine, quod ut est sacramentum ad hominem duntaxat baptizatum pertinet; ut verò virtus, respicit hominem adultum sive baptizatum, sive non baptizatum: 5. In metaphora secundæ tabulæ post naufragium originalis culpæ: 6. In iterabilitate, tam enim virtus quam sacramentum possunt iterari, etiam circa idem peccatum, illud odiendo & detestando.

Tert. l. de Pœn. 6

In sex quoque differunt. 1. Virtus est sub genere actus vel habitus, libera enim & voluntaria peccati commissi detestatio, utpote rectæ rationi consentanea, est actus virtutis. Habitus etiam illi respondens, est virtus, sacramentum vero est sub genere signi sensibilis significantis remissionem peccati, factam per sacerdotis absolutionem: 2. Ut virtus, in interiori actu cordis potissimum consistit, & dum actum exteriorem imperat, actus exterior non habet bonitatem, nec rationem virtutis, nisi prout ab interiori informatur & impe-

imperatur : ut vero sacramentum, præter internum contritionis dolorem necessario externum requirit actum , nempe pœnitentis confessionem, & sacerdotis absolutionem. 3. Ut virtus est pars sacramenti, non quidem ex natura rei, quia non in lege Naturali, & Mosaica, sed ex institutione Christi, & in lege duntaxat Evangelica, ut sacramentum, est totum artificiale involvens contritionem, confessionem, & satisfactionem velut materiam, & absolutionem tanquam formam. 4. Virtus pœnitentiæ est de jure naturali divino: ratio namque naturalis dictat detestandum esse peccatum in Deum commissum; sacramentum vero est de jure positivo divino, scilicet de institutione Christi. 5. Virtus pœnitentiæ locum habuit in omni tempore, ab originali culpa; sacramentum vero duntaxat viget à tempore legis gratiæ. 6. Ut virtus non remittit culpam & confert gratiam ex opere operato, sed impetrat ex dispositione operantis : ut sacramentum utrumque præstat ex opere operato. His prælibatis, virtutis pœnitentiæ 1. natura declaratur : 2. veritas denotatur : 3. incentivum stimulatur.

I. PARS. Tert. l. 1. adv. Marc. 7

Non nomini, nec sono, nec notæ nominis, sed ipsi substantiæ cui nomen contingit , Attribuenda est virtus rei , attamen cum notatio nominis interdum conducat ad investigandas rerum naturas , non est contemnenda pœnitentiæ ethimologia. Ex D. autem Augustino pœnitentiæ vocabulum derivatur vel à punitione, vel à pœna; à punitione, qua quis peccatum à se commissum in semetipso punit : *Nihil aliud agit, quem veraciter pœnitet, nisi ut id, quod male fecerit, impunitum esse non sinat ; eo quippe modo sibi non parcenti ille parcet, cujus altum, justum judicium, nullus contemptor evadit* Sicque ait S. Isidorus D. Augustini referens verba , *pœnitentia appellata est quasi punientia.* A pœna adhuc pœnitentiam nuncupatam vult D. Augustinus , *pœnitentia à pœna nomen accepit : quia anima cruciatur, & caro mortificatur.* Ex mente igitur D. Augustini vera hominis peccatoris pœnitentia importat , 1. peccati odium & detestationem : 2. cordis dolorem & contritionem : 3. voluntariam peccatoris pœnam & punitionem.

Epist. 54 ad Maced.

L. 3. Ethimol. cap. ultim. In Serm. Com. Serm 4

Tert. l. de Pœn. 2

1. Tunc vera est pœnitentia , *si peccatis solummodo adhibeatur*, si peccasse pœniteat , si peccatum aversetur, si peccator detestetur culpam , utpote Dei offensivam. Pœnitentia namque inclinat hominem ad detestationem , in quantum est offensa Dei, pœnitentia est detestativa peccati , quod est materiale ejus objectum. Si autem quæramus à Tertulliano , quomodo denotetur & cognoscatur peccatum , circa quod versatur pœnitentia : *Quorum ergo pœnitentia justa & debita videatur , id est , quæ delicto deputanda sint. Locus quidem expostulat denotare :* hanc quæstionem superfluam & otiosam existimat, *sed otiosum videri potest.* Per se notum etenim est, id peccato deputandum, quod Deus prohibet , quod est Deo contrarium, quod Deus odit. *Domino enim cognito, ultro ipse ritus à suo auctore respectus , emergit ad notitiam veritatis , & admissus ad dominica præcepta, ex ipsis statim eruditur id peccato deputandum, à quo Deus arceat: quoniam cum Deus grande quid boni constet esse;*

Lib. de Pœn. 3

utique bono nonnisi malum non displiceret : quod inter contraria sibi nulla amicitia est. Eædem rationes quæ denotant peccatum velut materiale pœnitentiæ objectum; ostendunt etiam objectum ejus formale; nempe idē peccatum prout est offensa Dei : aliæ virtutes detestantur vitium ut sibi oppositum est: castitas luxuriam sibi oppositam, sobrietas gulam, veritas mendacium : Pœnitentia vero detestatur peccatum, ut est Dei offensivum; quia scilicet est contra Dei legem, est malum culpæ divinæ bonitati contrarium; quod Deo displicet, & à Deo aversatur.

Odiendum est peccatum, tum quia est malum non naturæ, sed culpæ, quod est objectum odii & animadversionis : tum quia multum nobis nocuit : unde Tertullianus criminosos alloquens redarguit eos, *quia non oderitis, quod estis*; scilicet luxuriosi, gulosi, ambitiosi, sceleroſi, quod estis non à natura, quæ est bona & amabilis; sed à culpa quæ est mala & odibilis, tum quia Deus odit illud : Nam *omnem malignitatem Deus exactor innocentiæ odit*; debemus autem & amare ea quæ Deus diligit, & odisse ea quæ odit : *Obsequij enim ratio in similitudine animorum constituta est*; & quia homo peccando amavit quæ Deus odit, pœnitere debet sui amoris, & detestari peccatum, quod Deus aversatur: *Pœniteat errorum reperta veritate, pœniteat amasse quæ Deus non amat; quando ne nos quidem ipsi, servulis nostris ea quibus offendimur, non odisse permittimus :* Tum quia Deum amans, odit peccatum, *qui diligitis Dominum, odite malum.* Ex D. autem Augustino, *pœnitentiam certam non facit nisi odium peccati, & amor Dei.* Dei autem amor elicit non solum peccati odium & detestationem, sed etiam cordis dolorem & contritionem.

Lib. 1. ad Nat. 19

Tert. l. de Spect. 2

Tert. l. de Pœn. 4

Tert. ibid

Psal. 96

2. *Doleat & ingemiscat necesse est* Peccator, ut vere de suis delictis pœniteat : ex D. namque Augustino *opus pœnitendi est cum reperitur voluntas mutandi cum animi dolore*; & adhuc in libro de Vera & Falsa pœnitentia, pœnitentiam simpliciter dolorem vocitat. Concilium quoque Tridentinum pœnitentiæ actum esse *detestationem cum pio animi dolore* declarat. Imo pro uno & eodem detestationem & dolorem usurpat : est autem *dolor, displicentia de his quæ nobis nolentibus accidunt.* Detestatio autem peccati commissi, est displicentia de re involuntaria, non quidem secundum eam voluntatem, qua peccatum commissum est, sed secundum eam qua affectus est pœnitens, quando peccatum detestatur.

Tert. l. de Pœn. 7

L. 2. quæst ad Simpl. q. 2, c. 2

Sess. 14. c. 2

Sess. 14. c. 4

D. Aug. l. 14. Civ. 15

Illam displicentiam à veris pœnitentibus expostulat Ezechiel Propheta, *Displicebitis vobis in conspectu vestro, in omnibus malitiis quas fecistis.* Vatablus ex Hebræo vertit, *rubore perfundemini in faciebus vestris.* Eo quod impudenter & absque ulla verecundia tot fœda commiseritis peccata; impudentia rubore plectenda est : Idcirco è Gentilibus ad fidem convertis, *neminem pudet, neminem pœnitet, nisi pristinorum*; scilicet peccatorum, quæ in idololatria, absque ullo pudore perpetrarunt. Hujusmodi autem animi verecundia, seu cordis displicentia & dolor est

Cap. 20

Tert. l. de Pœn. 10.

mœror

mœror animæ & afflicti cordis affectus. Qui, ut animadvertit D. Augustinus, non temporis diuturnitate, sed cordis amaritudine censetur: *Pœnitentia vera non annorum numero censetur, sed animi amaritudine. Pœnitentia quàmvis sit exigui temporis, si intimâ cordis amaritudine agitur, non despicitur apud Iud cum justum Deum, qui cordis secreta considerat. Non enim longitudinem temporis tantùm requirit Deus, quantum affectum sinceritatis pœnitentiæ pensat.* Climac. Grad 7 Serm 66 de Temp.

Seneca fuit à Nerone morte mulctatus, eò quòd Imperatoris ingratiam lætanter absque ullo dolore ferret. Ob eandem rationem Tarianus fuit ab Adriano damnatus: peccator non dolens de peccato commisso, magis Dei provocat iracundiam, quàm dum actu perpetravit peccatum: *Non dolere, quia peccaveris, magis indignari atque irasci facit Deum, quàm illud peccatum quod antè commiseris.* Peccato offenditur Deus; sed major ei irrogatur injuria, dum peccator de suo peccato non dolet, Deoque offenso non satisfacit per pœnitentiam: *Ecce pejora peccandi vulnera; ecce majora delicta, peccâsse, nec satisfacere; deliquisse, nec delicta flere.* Pœnitentia est justitia vindicativa satisfaciens Deo per punitionem offendentis. Inde concludit Tertullianus: *voluntatis delicta pœnitentiâ purganda esse.* Optimam hujus subministrat rationem, quia voluntas est origo peccati. Itaque *tantò prior ad pœnam est, quantò principalis ad culpam.* Quomodo autem punienda sit voluntas, aliorsum declarat, scilicet *cum pœnitentia mœrente*, id est, cum animi mœrore, & cordis dolore, de quo loquitur Apostolus scribens ad Corinthios: *Gaudeo non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam.* Duplicem distinguit Paulus tristitiam: unam mundanam, alteram divinam: tristitia seculi seu carnalis, nascitur ex terrenorum amissione, quæ inordinato diliguntur amore: tristitia secundùm Deum, propter Deum offensum concipitur, illa ad peccandum inducit: *Qui damni impatientiâ concitatur, terrena cœlestibus anteponendo, de proximo in Deum peccat. Spiritum enim quem à Deo sumpsit, secularis rei gratia concutit.* Hæc verò subjungit Apostolus, nempe *quæ secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur*, id est, salutarem, firmam, solidam; & ut legit D. Augustinus, impœnitendam. Prosequitur Apostolus dinumerans septem effectus tristitiæ secundùm Deum, & veræ pœnitentiæ, quæ in pœnitentibus operatur: *solicitudinem, defensionem, indignationem, timorem, desiderium, æmulationem, vindictam.* Pœnitentia operatur, 1. *Solicitudinem* expiandi offensam, & in gratiam cum Deo redeundi. 2. *Defensionem* vel Dei adversus diabolum, vel innocentiæ adversus peccatum, vel veritatis adversus mendacium. 3. *Indignationem*, qua peccator agnoscens, & recensens quæ commisit crimina, sibipsi irascitur, seseque redarguit, dicens: Quid feci? quem offendi? quò prolapsus sum? ubi fuit mens mea? ubi sensus? itane demens fui? 4. *Timorem*, quo peccator Deum amplius offendere pertimescit. 5., *Desiderium*, quo se corrigere exoptat, Deoque offenso satisfacere. 6. *Æmulationem*, hoc est, cœlum, quo Dei zelat honorem, D. Clysost Hó 13 in Matth. D. Cypr. de Lapsis. L. de Pœnit. 3 L. de Pud. 22 1. Cor. 7 D Basil. in Regibrevior. Interrog. 194 Tert. l. de pat. 7

norem, mavultque omne malum pœnæ incurrere, quàm illum per culpam turpiter inhonorare. 7. *Vindictam*, quo de peccatis vindictam sumas; sive affligendo animam dolore, mœrore, & contritione cordis; sive castigando corpus per pœnas & maceraciones.

Tert. l. de Pœn. 13

3. Idcircò nonnulli *hîc tam carnis interitum, in officium pœnitentiæ interpretantur, quod videatur jejuniis, & sordibus, & incurâ omni, & deditâ operâ mala tractationis, carnem exterminando Deo satisfacere.* Meritò etenim afflitur: Tum quia per eam homo peccavit: *Nam cum ex hac duplicis substantiæ congregatione confectus homo sit, non aliunde delinquit, quàm unde constat*; constat autem ex anima & corpore: Tum quia quod Deum offendit, pœnâ

Tert. l. de Pœn. 3

Tertull.

mulctandum est, peccata autem corporalia Deum offendunt: *Siquidem & caro, & spiritus, Deires: alia manu ejus expressa, alia afflatu ejus consummata. Cùm ergo ex pari ad Dominum pertineant, quodcumque eorum deliquerit, ex pari Dominum offendit.* Tum quia non benè discernuntur actus carnis & spiritûs, quorum in vita tantum est consortii atque communionis, ut pariter aut delinquant, aut innocentes agant: *Communis reatus amborum est, communis igitur & pœnitentia medela.* His rationibus demonstrat Tertullianus corpus meritò affligendum esse, quod fuit animæ incentivum & instrumentum peccati: *Hoc eò præmisimus, ut non minorem alteri, quàm utrique parti, si quid deliquerit, pœnitentiæ necessitatem intelligamus impendere.*

L. 2. ep. 14

Grad. 5

Nam ut ait Ruritius Episcopus, [Pœnitentia non est nomen otiosum, quæ ex qualitate operis possidet laboriosa vocabulum. Non enim potest pœnitens dici, qui ¦ œnitenda committit; sed ille, qui præterita peccata vel maculas humilitate cordis, subjectione corporis, bonorum operum sedulitate, assiduitate orationum, continuatione gemituum, pectoris contusione, lacrymatum profusione detergit.] Hoc operosum pœnitentiæ negotium, seu negotiosum laborem vivacius expressit Climacus: [Pœnitentia est seipsum condemnans cogitatio; est consolationis corporeæ perpetua repudiatio; est cruciatuum sibi semper opifex; est valida ventris afflictio, animæque in sensu firmissimo, jugis reprehensio; est abyssus humilitatis.] Sed nemo melius Tertulliano externos pœnitentiæ deducit actus, quæ *de ipso quoque habitu & victu mandat sacco & cineri incubare, corpus sordibus obscurare, animam mœroribus dejicere, illa quæ peccavit, tristi tractatione mutare. Cæterùm pastum & potum puta nosse, non ventris scilicet, sed animæ causâ, plerumque verò jejuniis preces alere, ingemiscere, lacrymari, & mugire dies noctesque ad Dominum Deum suum, presbyteris advolvi, & charis Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis suæ inungere.* Loquitur de publicè vel solemniter pœnitentibus, ad ostium Ecclesiæ remanentibus, quos ait *sacco & cineri incubare*, seu conciliatos & concineratos, ut ex ipso in superioribus diximus, hoc est, cinere aspersos, & cilicio indutos. *Pastum & potum puta nosse*, id est, mero pane & aquâ, absque aliis alimentis & condimentis vicitantes. *Presbyteris advolvi*; nam cùm pro foribus templi starent prætereuntibus Sacerdotibus, cæteris-

L. de Pœnit. 9

que

que fidelibus, externis contriti animi signis suam testabantur pœnitentiam, non parcebant lacrymis, precibus insistebant, omnibus volvebantur, nullumque omittebant veræ pœnitentiæ indicium, quo ad misericordiam provocarent, & deperditam Ecclesiæ pacem recuperarent. *Charis Dei adgeniculari*, id est, Martyribus, quos rogare solebant ut se Ecclesiæ redderent, & nonnihil de pœnitentia indulgerent, eâ ratione faciliores habebant Presbyteros, cæterosque fideles sibi reddebant benevolos.

Exempla & mores pœnitentium refert adhuc Climacus: [Cùm perve Grad 5
nissem ad Pœnitentium monasterium, imò verò ad religionem fugientium; vidi revera res & verba, quæ Deo vim inferre possent. Quosdam ex reis illis vidi noctibus totis usque sub diem stare pervigiles, pedesque immobiles tenere, contra somnum vim naturæ inferre, nullam sibi ipsis requiem indulgere, sed seipsos increpare. Alios in oratione reorum more, vinctis post terga manibus, humi luridas facies suas inclinantes, indignos se qui cœlum aspicerent, vociferantes, nihil petentes, sed tacitam mutamque Deo mentem offerentes confusione plenam. Nonnullos in pavimento strato cilicio & cinere sedentes, & faciem genibus operientes, & frontem in terram collidentes. Alios pectora jugiter tundentes, animamque suam ac vitam suspirio ingenti revocantes: alios lacrymantes, alios quod id non possent, lamentantes. Vidi nonnullos veluti æneos ex mœrore effectos, & insensibiles ad omnia. Alios fixis obtutibus in terram caput assiduè moventes, leonum rugitum edentes, & æstuantes linguas instar canum ex ore procedentes. Ex his alii sub ardentissimo Solis æstu seipsos cruciabant, alii acerrimo frigore se affligebant; aliqui cùm panis exiguum accepissent, reliquum tanquam illo indigni projiciebant. Quem locum apud illos risus habuit? quem sermo otiosus? ubi pomorum degustatio? Jugiter ad Dominum clamabant, solaque orationis vox audiebatur.] Plura alia stupore dignissima refert Climacus, concludens: *Vidi, & feliciores existimavi, qui post lapsum ita lugent, quàm qui nunquam lapsi sunt, & seipsos non sic deflent.*

Ubinam sunt hac ætate, qui stupenda illa imitentur pœnitentiæ exempla, qui peccata detestentur, utpote Dei offensiva, qui habeat cor dolore & amaritudine contritum? qui de suis corporibus vindictam sumant, & externis afflictionibus divinæ justitiæ satisfaciant? *Attendi & auscultavi, nullus est qui* Heremen.
agat pœnitentiam super peccato suo, dicens: Quid feci? Quæ tamen necessaria 8.
est, tum ad satisfaciendum Deo offenso; tum ad vitandam ejus punitionem, & justitiam; tum ad obtinendam peccatorum veniam: *Hoc enim pretio Do-* Tert. l. de
minus veniam addicere instituit, hac pœnitentiæ compensatione redimendam Pœn. 6
proponit impunitatem. Illa impœnitentia duorum Regum pœnitentiâ confutatur. Unus est David, de quo sic fatur D. Ambrosius: *Peccavit David,* In Apo-
quod solent Reges; sed pœnitentiam gessit, flevit, ingemuit, quod non solent Reges. log. Da-
Quasi pœnitentia sit Regibus quodammodo extranea, & principes sint infe- vid, c. 4
liciter à pœnitentiæ bono velut extorres? quod procedit tum ex impunita

pec-

peccandi licentia; tum ex adulatione curialium, qui Regum blandiuntur criminibus: Principes qui ad peccandum suâ abutuntur auctoritate, multum à Regio Vate discriminantur, qui suâ pœnitentiâ privatos adhuc & impœnitentes redarguit peccatores: nam *quod erubescunt facere privati, Rex non erubuit confiteri.* Tertullianus prodit Nabuchodonosoris exemplum: *Diu enim pœnitentiam Domino immolârat, septenni squalore exomologesim operatus, anguium aquilinorum in morem efferatione, & capilli incuriâ horrorem leoninum præferente pro malæ tractationis; quem homines perhorrebant, Deus recipiebat.* Per exomologesim confessionem auricularem non intelligit, sed actus externos quibus manifestabatur pœnitentiæ veritas. Neque hujus Regis pœnitentiam imitantur multi peccatores; sed potius Pharaonis æmulantur duritiem. De quo sic fatur Tertullianus: *Contrà autem Aegyptius Imperator, qui populum Dei aliquando afflictum diu Domino suo denegatum persecutus, in prælium irruit post tot documenta plagarum, dissidio maris, quod soli populo pervium licebat, revolutu fluctibus perit. Pœnitentiam enim & ministerium ejus exomologesim abjecerat.* Huic similes sunt plures peccatores, qui post patrata innumera crimina nec ullum corde dolorem concipiunt, neque exterius ullum pœnitentiæ indicium ostendunt.

L. de Pœnit. 1

L. de Pœnit. 1

Vult Tertullianus pœnitentiam *passionem animi quandam esse, quæ veniat de offensa sententia prioris*, quasi rigidum pœnitentiæ negotium sit bona, mali delicti è converso æmulatio: passio tum animi, tum corporis stimulavit ad delictum: passio tum animi tum corporis conducat ad pœnitentiam; cordis contriti passio & dolor æmuletur vitiosam animi passionem; passio & afflictatio corporis sceleros am carnis æmuletur passionem: quod tunc accidit, Christiane, *quando fit, ut tibi amarum sapiat in anima quod antè in vita fuit dulce; & quod te prius delectabat in corpore, ipsum te cruciet in corpore.* Frater passionem passione compensa, & iniquam cordis & corporis dulcedinem justâ animi & corporis amaritudine puni. *Esto armiger pœnitentiæ, & protinus evertes peccatum; dulce fuit vitium cùm delectavit animam, sed fiat tibi nunc dulcior pœnitudo, quæ non solùm delectet, sed nutriat animam.* Interno cordis dolore, & externâ carnis afflictione: quibus pœnitentiæ veritas denotatur & discriminatur.

D. Aug. Serm. 7. de Temp.

Laur. Novar. Hom. de Pœnit.

H. PARS. Tert. l. de Pœn. 9

Hujus pœnitentia, quantò in arcto negotium est, tantò operosior probatio est: ut non sola conscientia præferatur, sed aliquo etiam actu administretur. Actus pœnitentiæ externi non sunt Deo necessarii, ut veram à falsa pœnitentia discernat: quia perspicuè internum animi dolorem discernit. Etenim *nihil à conspectu ejus remotum, unde omninò delinquimus*; quia tamen, ut ait Tertullianus, *mediocritas humana, facti solum judicat, quia voluntatis latebræ par non est*; aliquo signo exteriori denotanda est pœnitentia, ut ejus veritas appareat hominibus: & ob hanc causam, ut animadvertit D. Augustinus, Ecclesia olim publicam instituerat pœnitentiam aliquo determinato tempore persolvendam: *Quia plerumque dolor alterius cordi occultus est alteri, nec in aliorum notitia*

Tert. l. de Pœn. 3

In Enchir. c. 65

titia per verba, vel quæcunque alia signa procedit, rectè constituuntur ab ijs, qui Ecclesiæ præsunt, tempora pœnitentiæ, ut fiat satisfactio Ecclesiæ. Ob eandem rationem ipsemet pœnitens voluntariè externis pœnitentiæ operibus vacat, non ut inde vanam gloriam capteret; sed ut proximum ædificet, eique virtutis pœnitentiæ præbeat exemplum. Quoniam *bonum verum & plenum non amat tenebras, gaudet videri, & in ipsas denotationes exultat.* Pluribus autem signis & indiciis (sed potissimum tribus) vera denotatur Pœnitentia: scilicet 1. lacrymarum effusione. 2. sensibili peccatoris punitione. 3. scelerosæ vitæ immutatione. Tert. l. 2. de cult. fœm. 83

1. *Frustra flevit* qui lacrymas aut malas, aut vanas emisit. Lacrymæ malæ illæ sunt, vel quas fundunt illi, qui de aliena felicitate mœrent; vel qui non valentes de illatis injuriis vindictam sumere lugent; vel qui insano furentes amore pluviam oculorum edunt. Hinc istud Græci Poëtæ: *Imbriferi oculi sunt amantium.* Vel qui flent ad suadendum flagitium, animosque mollierdos, ut patet in multis mulieribus, quibus Catullus tribuit *falsas lacrymulas.* Lacrymæ vanæ sunt, quæ funduntur vel ad vanitatem captandam, quales sunt hypocritarũ, qui *falso oculorum mœrore præconia mundana mercantur*: vel quæ temerè & nullo fructu emittuntur. De quibus Sidonius Apollinaris: *Ego lacrymas omnes perire definio, quas quisque profuderit, nisi quoties Deo supplicat.* Tert. l. de An. 34 Anthol. l. 7 epist. 116 S. Max. Serm. in die Cinet. L. 7 ep 14

Uti malæ aut vanæ lactymæ depretiantur à Patribus, ita bonæ commendantur. Has Gregorius Nazianzenus nuncupat *lacrymas laudabiles.* S. verò Macharius *pretiosas margaritas* voeitat, suntque in triplici differentia. Quædam compassionis de aliena miseria; quædam devotionis, ex ardentissima divinorum meditatione & dilectione dimanantes; quædam compunctionis & doloris *peccatorum spinâ cor nostrum compungente.* Ait D. Cyprianus: *Lacrymarum perennes effluunt rivi.* Si pro aliena miseria fundo lactymas; si ex devotione *ploro, bonum est.* Verùm D. Chrysostomus laudat pœnitentiam *compunctionis lacrymis plenam,* & meritò: Tum quia, ut dubius ait Augustinus, *pœnitentia vera est admissa deflere*: Tum quia, ut indubitatus ait Augustinus, la crymæ peccati culpam diluunt, inde peccatorem hortatur: *Si ardet conscientia delicti, lacrymis extingue flammam peccati.* Nam ut te adhuc stimulat D. Chrysostomus, *spongia instar sunt lacrymæ tuæ; plora, & ea deleveris.* Tum maximè ad propositum, quia *sicut est tristitia pœnitentiæ dolor, ita lacrymæ testes sunt doloris.* In peccato opere consummato fuit delectatio exterior carnis: in pœnitentia quoque est dolor cordis, qui per sensibilem corporis luctum significatur. Orat. 13 Hom. 21 Cassi. coll: 9 c. 28 Trad: de Passi: Dom. Tert. l. de An. 56 In ps 129 L. de Eccles: Dogmatic 54 In ps 94 In ps 50 D. Aug. l. 50. Hom. hom. 50

Multis solatio sunt lacrymæ, & magna ex parte doloris imminuunt magnitudinem. *Dolor siquidem speciem ignis gerit, quia dum plus tegitur, plus ignescit.* Verùm si lactymæ, quæ naturaliter fluunt, minuunt dolorem; quæ à gratia procedunt, non minuunt, sed potius ejus denotant magnitudinem: & quantò quis magis dolet de peccatis, tantò uberius lacrymatur; & eò abundantius luget, & acerbius dolet, quò majorem suorum criminum habet notitiam. Pet. Bless. epist. 49

L.16.Mor. c.13 titiam. *Sine dolore ullo vivere, qui sua ignorent mala*, docet Philosophus. At
In Ps.98 ex Magno Gregorio *tunc culpas plangimus, cùm pensare ceperimus.* Adde ex
D.Augustino: *quantò reatus noster nobis innotescit, tantò plus imus in fletus &*
L.50. Hō. hom.ult. *lacrymas*: & hac de causa monet D.Augustinus: *Constituto in corde judicio, adsit accusatrix cogitatio, testis conscientia, carnifex timor; inde quidam sanguis animæ confitentis per lacrymas profluat.*

Cap.4 Quantus autem debeat esse pœnitentis fletus, declarat Michæas propheta:
Tert. l. de An.25 *Dole & satage filia Sion, quasi parturiens.* Dolorem quærit propè dicam parturientis, hoc est, maximum, qualis vulgò in partu solet esse: *Respondete vos puerpera steriles & masculi taceant, vestræ passionis fides convenitur*, id est, vesti dolori, qui interdum tantus est, ut dum parens vitam & lucem dat proli, ipsa & lumine & vitâ privetur. Acerrimum illum dolorem suis clamoribus & luctibus satis innuit mulier parturiens. Verùm quia parturientis fœminæ clamores & fletus citò finiuntur, Jeremias propheta peccatorem ad
Cap.6 hæc ad acerbiorem dolorem urget, ad uberiores luctus stimulat: *Luctum unigeniti fac tibi, planctum amarum.* Mater in morte unigeniti alè vociferatur, amarè lacrymatur, ut leæna rugit, neque vix à dolore, & luctu, & clamore cessat: talis debet esse dolor & planctus pœnitentis.

Cujus illustre habemus exemplum in Regio Vate, qui haud contentus die ac nocte fundere lacrymas, & fletibus stratum suum rigare, subjungit: *Turbatus est à furore oculus meus*; furore, id est, indignatione in seipsum conceptâ,
Psal 37 D. Hieronymus legit, *Amaritudine caligavit oculus meus.* In Chaldæo habetur *Obtenebratus est.* Cajetanus vertit, *Tineavit.* Doloris acerbitate & lacrymarum abundantiâ & effusione, vitiatus est caligine, obscuratus, & ferè excæcatus est Prophetæ oculus, & ut ipse ait suum declarans dolorem: *Rugiebam à gemitu cordis mei.* Suo fletu & planctu leonis æmulabatur rugitum; seu ut legit Aquila, *Præ fremitu cordis mei rugio.* Tantus est dolor quem reprobatio peccatorum, quæ commisi, ingerit cordi meo. Planctu, ululatu, rugitu demonstravit Propheta, pœnitentiam suam non fucatam, & in speciem tantùm adumbratam; sed veram, & ex intimo animo ortam. Iisdem indiciis &
L.de Pœnit.7 fignis pœnitentiæ veritatem denotârunt illi, quos asseverat Tertullianus, *ingemiscere, lacrymari, & mugire, dies noctesque ad Dominum Deum suum*; dolorem cordis præ se ferentes sensibili cordis afflictatione.
Apol.40

2. Corporis afflictatio est veræ pœnitentiæ indicium: quapropter primi Christiani sic fantur apud Tertullianum: *Nos verò jejuniis aridi, & omni continentiâ expressi, ab omni vitæ fruge dilati, in sacco & cinere volutantes, invidiâ cœlum tundimus.* Jejuniis aridi, id est, extenuati & macilenti; ab omni vitæ fruge dilati, hoc est, pane & aquâ alimentis ad vitæ sustentationem absolutè necessariis, aut in serum, aut in crastinum dilatis; omni continentiâ expressi, hoc est, ab omni libidine carnisque concupiscentia alieni; in sacco & cinere
Tert. l. de Jejun.16 volutantes, hoc est, *sacco induti, & cinere conspersi*, flexis genibus die noctuque Deum deprecantes; quia *inanis venter, & habitus luctuosus, ambitiosius*

Domi-

Dominum deprecantur. Extremam illam pœnitentiam seu carnis, afflictionem nonnulli nuncupant, *Baptismum lacrymarum*; alii *crucifixionem interioris hominis*; quidam verò *servilem quodammodo, & duram corporis tractationem*, quæ potissimum quatuor pœnales complectebatur actus, nempe actum jejunium, humilem dejecti corporis orationem, disciplinam, & flagellationem: *Nosmetipsos verberibus acriter accipientes*, ait Cyrillus Alexandrinus; tandem cilicium, quod est *contritionis signum*: seu ut vult D. Ambrosius, *Symbolum pœnitentiæ*. Unde D. Hieronymus scribens ad Lucinium, *quotidianæ symbola pœnitentiæ tibi & sorori tuæ, mihi quatuor ciliciola*. Gregorius Nazianzenus in exemplum adducit Magnum Basilium, *Cilicinam vestem, asperamque gestantem*, suum corpus *flagellantem, disciplinantem, & velut in equuleo torquentem*; continuis jejuniis, vigiliis, & orationibus ita carnem macerantem, ut illum *exulem vitæ* meritò dixerimus. Pretiosa profectò mors, *ubi homo occiditur mundo, non terminatione sensuum, sed fine vitiorum.* Felix pœnitentia quando *per voluntarias afflictiones caro concupiscentijs moritur, virtutibus spiritus innovatur.* Punientia justitiæ conformis, qua pœnitens in se vindicans peccata, Deo offenso satisfacere nititur: *Non sufficit mores in melius commutare, & à factu malo recedere, nisi de his quæ facta sunt, satisfaciat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis*, jejuniis, orationibus, aliisque externis pœnitentiæ signis & indiciis. Quæ omnia per *interitum carnis, id est, constrictionem carnis*, intelligit Tertullianus. Caro etenim quodammodo moritur, dum voluptatibus, quas velut vitam diligit, privatur, & pœnas sustinere cogitur, quas velut mortem aversatur.

D Hier. in c. 3 Jonæ. Greg. Nazian. orat. de Sacr. lumin. D. Aug. l. 3. de trinit. 4 In cap. 2 Joel. S. Rurit. ep 20 Ad Virg. lapsf. ep. 18 Orat. 20 Gregor. Nyss. Tert. Apol. 42 S. Leo ser. in 1. Quadrag. S. Leo ser. 2 de jej. dec. mens. D. Aug. l. 50. Hom. ult. L. de Pud. 13. Tert. l. de Pœn. 11

Verùm quantumvis exterior pœnitentia de utilitate, æquitate, imo & necessitate commendetur: multi tamen eam refugiunt: *Quòd incommoda corporis reformident, quòd inlotos, quòd sordulentos, quòd extra lætitiam oportet deversari in asperitate sacci, & horrore cineris, & oris de jejunio vanitate.* Mollesillos & delicatos Christianos multis rationibus redarguit Tertullianus: 1. Irridet, quòd pœnitentiam velint adimplere absque ulla pœna, seu punientia: *Num ergo in coccino & tyrio pro delictu supplicare nos concedet? Cedo acum crinibus distinguendis, & pulverem dentibus elimandis, & bisulcum aliquid ferri vel æris unguibus repastinandis: si quid fictis nitoris, si quid coacti ruboris in labia aut genas urgeat: præterea exquisito balneas lationes hortulani maritimive secessus.* 2. Christiani vitia fugere, & virtutes etiam *incommodis omnibus* prosequi tenentur: At *virtus duritiâ struitur, mollitiâ verò destruitur.* 3. Inducit spiritum de communi salute cum carne colloquentem: *Colloquatur spiritus cum carne de communi salute*, quæ carnis voluptatibus amittitur, & afflictionibus acquiritur. 4. Prodit athletas, qui omnimodâ corporis afflictatione corruptibilem florum coronam sibi comparare moliuntur: *Nempe enim & athletæ segreganiur ad strictiorem disciplinam, ut roboris ædificando vacent: continentur à luxuria, à cibi latioribus, à potu jucundiore,*

Tert. l. ad Mart. 3 L. ad mart. 4.

L. ad mart. 3.

satisfacere ex justitia. Nonnulli adhuc volunt contritionem æquivalere peccato mortali, & ex æquo pro eo satisfacere, quia uti peccatum importat aversionem à bono incommutabili, & conversionem ad bonum commutabile; ita ex adverso contritio includit aversionem à bono commutabili, & conversionem ad bonum incommutabile. Hujusmodi odium, boni commutabilis compensat quodammodo injustum Dei odium, qui prælatione amoris diligendus est, ut accipiat aliquam satisfactionem de inordinato amore boni commutabilis: *Caduca, vana, & plane nulla, & quorum finis mors est, infælix & insanus, præferre non erubui æterni Patris bonori & amori; quanam fronte attollo jam oculos ad vultum Patris tam boni, tam malus filius? pudet indigna gessisse.* Pœnitet Deum non amasse. Dicam cum prodigo, Pater peccavi in cœlum & coram te, jam non sum dignus vocari filius tuus, quanta Dei clementia, qui à peccatore pœnitente exoptat nuncupari pater: *ergo saltem amodo voca me, pater tuus*; & quia ut fatur Tertullianus, *appellatio ista pietatis est.* Sic amatus à benignissimo patre, ex toto corde diligam pientissimum parentem: Nam *quis tam amantem non redamet? Nos igitur adhuc in corpore manentes, quantum possumus amemus, redamemus*, ut carne soluti possimus eum æterne in cœlo amare.

D. Bern. Ser. 10. in Cant.

Luc. 15

Jerem. 3.

Lib. de Orat. 2

D. Bern. Tract. de Pass. dom. c. 3

CONCIO SECUNDA.

Tert. l. de Pœn. 6

AD *pœnitentiæ veritatem* perfecte cognoscendam, considerandæ sunt ea, in quibus pœnitentia virtus & sacramentum ad invicem conveniunt & differunt. Conveniunt quidem sextupliciter: 1. in pœnitentiæ nomine: 2. in ratione medicinæ ad delendum actuale peccatum, utilis, imo & necessariæ, si peccatum sit mortale: 3. in materia circa quam versantur, nempe actuale peccatum: 4. in subjecto, homine scilicet adulto, qui solus est capax actualis peccati: cum hoc tamen discrimine, quod ut est sacramentum ad hominem duntaxat baptizatum pertinet; ut verò virtus, respicit hominem adultum sive baptizatum, sive non baptizatum: 5. In metaphora secundæ tabulæ post naufragium originalis culpæ: 6. In iterabilitate, tam enim virtus quam sacramentum possunt iterari, etiam circa idem peccatum, illud odiendo & detestando.

In sex quoque differunt. 1. Virtus est sub genere actus vel habitus, libera enim & voluntaria peccati commissi detestatio, utpote rectæ rationi consentanea, est actus virtutis. Habitus etiam illi respondens, est virtus, sacramentum vero est sub genere signi sensibilis significantis remissionem peccati, factam per sacerdotis absolutionem: 2. Ut virtus, in interiori actu cordis potissimum consistit, & dum actum exteriorem imperat, actus exterior non habet bonitatem, nec rationem virtutis, nisi prout ab interiori informatur & impe-

imperatur : ut vero sacramentum, præter internum contritionis dolorem necessario externum requirit actum , nempe pœnitentis confessionem, & sacerdotis absolutionem. 3. Ut virtus est pars sacramenti, non quidem ex natura rei, quia non in lege Naturali, & Mosaica, sed ex institutione Christi, & in lege duntaxat Evangelica, ut sacramentum, est totum artificiale involvens contritionem, confessionem, & satisfactionem velut materiam, & absolutionem tanquam formam. 4. Virtus pœnitentiæ est de jure naturali divino: ratio namque naturalis dictat detestandum esse peccatum in Deum commissum; sacramentum vero est de jure positivo divino, scilicet de institutione Christi. 5. Virtus pœnitentiæ locum habuit in omni tempore, ab originali culpa; sacramentum vero duntaxat viget à tempore legis gratiæ. 6. Ut virtus non remittit culpam & confert gratiam ex opere operato, sed impetrat ex dispositione operantis : ut sacramentum utrumque præstat ex opere operato. His præmissis, virtutis pœnitentiæ 1. natura declaratur : 2. veritas denotatur : 3. incentivum stimulatur.

I. PARS. Tert. l. 1. adv. Marc. 7

Non nomini, nec sono, nec notæ nominis, sed ipsi substantiæ cui nomen contingit, Attribuenda est virtus rei, attamen cum notatio nominis interdum conducat ad investigandas rerum naturas, non est contemnenda pœnitentiæ ethimologia. Ex D. autem Augustino pœnitentiæ vocabulum derivatur vel à punitione, vel à pœna; à punitione, qua quis peccatum à se commissum in semetipso punit: *Nihil aliud agit, quem veraciter pœnitet, nisi ut id, quod male fecerit, impunitum esse non sinat; eo quippe modo sibi non parcenti ille parcet, cujus altum, justum judicium, nullus contemptor evadit* Sicque ait S. Isidorus D. Augustini referens verba, *pœnitentia appellata est quasi punientia.* A pœna adhuc pœnitentiam nuncupatam vult D. Augustinus, *pœnitentia à pœna nomen accepit : quia anima cruciatur, & caro mortificatur.* Ex mente igitur D. Augustini vera hominis peccatoris pœnitentia importat, 1. peccati odium & detestationem: 2. cordis dolorem & contritionem: 3. voluntariam peccatoris pœnam & punitionem.

Epist. 54 ad Maced.

L. 3. Ethimol. cap. ultim. In Serm. Com. Serm 4

1. Tunc vera est pœnitentia, *si peccatis solummodo adhibeatur*, si peccasse pœniteat, si peccatum aversetur, si peccator detestetur culpam, utpote Dei offensivam. Pœnitentia namque inclinat hominem ad detestationem, in quantum est offensa Dei, pœnitentia est detestativa peccati, quod est materiale ejus objectum. Si autem quæramus à Tertulliano, quomodo denotetur & cognoscatur peccatum, circa quod versatur pœnitentia: *Quorum ergo pœnitentia justa & debita videatur, id est, quæ delicto deputanda sint. Locus quidem expostulat denotare:* hanc quæstionem superfluam & otiosam existimat, *sed otiosum videri potest.* Per se notum etenim est, id peccato deputandum, quod Deus prohibet, quod est Deo contrarium, quod Deus odit. *Domino enim cognito, ultro spiritus à suo auctore respectus, emergit ad notitiam veritatis, & admissus ad dominica præcepta, ex ipsis statim eruditur id peccato deputandum, à quo Deus arceat: quoniam cum Deus grande quid boni constet esse;*

Tert. l. de Pœn. 2

Lib. de Pœn. 3

utique bono nonnisi malum non displiceret : quod inter contraria sibi nulla amicitia est. Eædem rationes quæ denotant peccatum velut materiale pœnitentiæ objectum; ostendunt etiam objectum ejus formale; nempe idē peccatum prout est offensa Dei: aliæ virtutes detestantur vitium ut sibi oppositum est: castitas luxuriam sibi oppositam, sobrietas gulam, veritas mendacium: Pœnitentia vero detestatur peccatum, ut est Dei offensivum; quia scilicet est contra Dei legem, est malum culpæ divinæ bonitati contrarium; quod Deo displicet, & à Deo aversatur.

Odiendum est peccatum, tum quia est malum non naturæ, sed culpæ, quod est objectum odii & animadversionis: tum quia multum nobis noxium: unde Tertullianus criminosos alloquens redarguit eos, *quia non odistis, quod estis*; scilicet luxuriosi, gulosi, ambitiosi, scelerosi, quod estis non à natura, quæ est bona & amabilis; sed à culpa quæ est mala & odibilis, tum quia Deus odit illud: Nam *omnem malignitatem Deus exactor innocentiæ odit*; debemus autem & amare ea quæ Deus diligit, & odisse ea quæ odit: *Obsequij enim ratio in similitudine animorum constituta est*; & quia homo peccando amavit quæ Deus odit, pœnitere debet sui amoris, & detestari peccatum, quod Deus aversatur: *Pœniteat errorum reperta veritate, pœniteat amasse quæ Deus non amat; quando ne nos quidem ipsi, servulis nostris ea quibus offendimur, non odisse permittimus:* Tum quia Deum amans odit peccatum, *qui diligitis Dominum, odite malum.* Ex D. autem Augustino, *pœnitentiam certam non facit nisi odium peccati, & amor Dei.* Dei autem amor elicit non solum peccati odium & detestationem, sed etiam cordis dolorem & contritionem.

Lib. 1. ad Nat. 19

Tert. l. de Spect. 2

Tert. l. de Pœn. 4

Tert. ibid

Psal. 96

2. *Doleat & ingemiscat necesse est* Peccator, ut vere de suis delictis pœniteat: ex D. namque Augustino *opus pœnitendi est cum reperitur voluntas mutandi cum animi dolore*; & adhuc in libro de Vera & Falsa pœnitentia, pœnitentiam simpliciter dolorem vocitat. Concilium quoque Tridentinum pœnitentiæ actum esse *detestationem cum pio animi dolore* declarat. Imo pro uno & eodem detestationem & dolorem usurpat: est autem *dolor, displicentia de his quæ nobis nolentibus accidunt.* Detestatio autem peccati commissi, est displicentia de re involuntaria, non quidem secundum eam voluntatem, qua peccatum commissum est, sed secundum eam qua affectus est pœnitens, quando peccatum detestatur.

Tert. l. de Pœn. 7

L. 2. quæst ad Simpl. q 2, c. 2

Sess. 14. c. 2

Sess. 14. c. 4

D. Aug. l. 14. Civ. 15

Illam displicentiam à veris pœnitentibus expostulat Ezechiel Propheta, *Displicebitis vobis in conspectu vestro, in omnibus malitiis quas fecistis.* Vatablus ex Hebræo vertit, *rubore perfundemini in faciebus vestris.* Eo quod impudenter & absque ulla verecundia tot fœda commiserit is peccata; impudentia rubore plectenda est: Idcirco è Gentilibus ad fidem conversis, *neminem pudet, neminem pœnitet, nisi priſtinorum*; scilicet peccatorum, quæ in idololatria, absque ullo pudore perpetrarunt. Hujusmodi autem animi verecundia, seu cordis displicentia & dolor est

Cap. 20

Tert. l. de Pœn. 10.

mœror

mœror animæ & afflicti cordis affectus. Qui, ut animadvertit D. Augustinus, non temporis diuturnitate, sed cordis amaritudine censetur: *Pœnitentia vera non annorum numero censetur, sed animi amaritudine. Pœnitentia quàmvis sit exigui temporis, si intimâ cordis amaritudine agitur, non despicitur apud Iudicem justum Deum, qui cordis secreta considerat. Non enim longitudinem temporis tantùm requirit Deus, quantum affectum sinceritatis pœnitentis pensat.* Climac. Grad 7 Serm 66 de Temp.

Seneca fuit à Nerone morte mulctatus, eò quòd Imperatoris ingratiam lætanter absque ullo dolore ferret. Ob eandem rationem Tatianus fuit ab Adriano damnatus: peccator non dolens de peccato commisso, magis Dei provocat iracundiam, quàm dum actu perpetravit peccatum: *Non dolere, quia peccaveris, magis indignari atque irasci facit Deum, quàm illud peccatum quod antè commiseris.* Peccato offenditur Deus; sed major ei irrogatur injuria, dum peccator de suo peccato non dolet, Deoque offenso non satisfacit per pœnitentiam: *Ecce pejora peccandi vulnera; ecce majora delicta, peccâsse, nec satis facere; deliquisse, nec delicta deflere.* Pœnitentia est justitia vindicativa satisfaciens Deo per punitionem offendentis. Inde concludit Tertullianus: *voluntatis delicta pœnitentiâ purganda esse.* Optimam hujus subministrat rationem, quia voluntas est origo peccati. Itaque *tantò prior ad pœnam est, quantò principalis ad culpam.* Quomodo autem punienda sit voluntas, aliorsum declarat, scilicet *cum pœnitentia mœrente*, id est, cum animi mœrore, & cordis dolore, de quo loquitur Apostolus scribens ad Corinthios: *Gaudeo non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam.* Duplicem distinguit Paulus tristitiam: unam mundanam, alteram divinam: tristitia seculi seu carnalis, nascitur ex terrenorum amissione, quæ inordinatè diliguntur amore: tristitia secundùm Deum, propter Deum offensum concipitur, illa ad peccandum inducit: *Qui damni impatientiâ concitatur, terrena cœlestibus anteponendo, de proximo in Deum peccat. Spiritum enim quem à Deo sumpsit, secularis rei gratia concutit.* Hæc verò subjungit Apostolus, nempe *quæ secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur*, id est, salutarem, firmam, solidam; & ut legit D. Augustinus, impœnitendam. Prosequitur Apostolus dinumerans septem effectus tristitiæ secundùm Deum, & veræ pœnitentiæ, quæ in pœnitentibus operatur: *solicitudinem, defensionem, indignationem, timorem, desiderium, æmulationem, vindictam.* Pœnitentia operatur, 1. *Solicitudinem* expiandi offensam, & in gratiam cum Deo redeundi. 2. *Defensionem* vel Dei adversus diabolum, vel innocentiæ adversus peccatum, vel veritatis adversus mendacium. 3. *Indignationem*, qua peccator agnoscens, & recensens quæ commisit crimina, sibiipsi irascitur, seseque redarguit, dicens: Quid feci? quem offendi? quò prolapsus sum? ubi fuit mens mea? ubi sensus? itane demens fui? 4. *Timorem*, quo peccator Deum amplius offendere pertimescit. 5. *Desiderium*, quo sese corrigere exoptat, Deoque offenso satisfacere. 6. *Æmulationem*, hoc est, cœlum, quo Dei zelat honorem, D. Chrysost Hō 15 in Matth. D. Cypr. de Lapsis. L. de Pœnit. 3 L. de Pud. 12 1. Cor. 7 D. Basil. in Reg. brevior. Interrog. 194 Tert. l. de pat. 7

norem, mavultque omne malum pœnæ incurrere, quàm illum per culpam rursus inhonorare. 7. *Vindictam*, quo de peccatis vindictam sumas; sive affligendo animam dolore, mœrore, & contritione cordis; sive castigando corpus per pœnas & macerationes.

Tert. l. de Pœn. 13

3. Idcircò nonnulli *hic tam carnis interitum, in officium pœnitentiæ interpretantur, quod videatur jejuniis, & sordibus, & incuriâ omni; & deditâ operâ malæ tractationis, carnem exterminando Deo satisfacere.* Meritò etenim afflitert. l. de Pœn. 3 gitur: Tum quia per eam homo peccavit: *Nam cum ex hac duplicis substantiæ congregatione confectus homo sit; non aliunde delinquit, quàm unde constat*; constat autem ex anima & corpore: Tum quia quod Deum offendit, pœnâ Tertull. mulctandum est, peccata autem corporalia Deum offendunt: *Siquidem & caro, & spiritus, Dei res: alia manu ejus expressa, alia afflatu ejus consummata. Cùm ergo ex pari ad Dominum pertineant, quodcumque eorum deliquerit, ex pari Dominum offendit.* Tum quia non benè discernuntur actus carnis & spiritûs, quorum in vita tantum est consortii atque communionis, ut pariter aut delinquant, aut innocentes agant: *Communis reatus amborum est, communis igitur & pœnitentiæ medela.* His rationibus demonstrat Tertullianus corpus meritò affligendum esse, quod fuit animæ incentivum & instrumentum peccati: *Hoc ideò præmisimus, ut non minorem alteri, quàm utrique parti, si quid deliquerit, pœnitentiæ necessitatem intelligamus impendere.*

L. 2. ep. 14

Nam ut ait Ruritius Episcopus, [Pœnitentia non est nomen otiosum, quæ ex qualitate operis possidet laboriosa vocabulum. Non enim potest pœnitens dici, qui pœnitenda commisit; sed ille, qui præterita peccata vel maculas humilitate cordis, subjectione corporis, bonorum operum sedulitate, assiduitate orationum, continuatione gemituum, pectoris contusione, lacrymarum profusione detergit.] Hoc operosum pœnitentiæ negotium, seu negotiosum laborem vivacius expressit Climacus: [Pœnitentia est seipsum condemnans cogitatio; est consolationis corporeæ perpetua repudiatio; est cruciatuum sibi semper opifex; est valida ventris afflictio, animæque in sensu firmissimo, jugis reprehensio; est abyssus humilitatis.] Sed nemo melius Tertulliano externos pœnitentiæ deducit actus, quæ *de ipso quoque habitu & victu mandat sacco & cineri incubare, corpus sordibus obscurare, animam mœroribus dejicere, illa quæ peccavit, tristi tractatione mutare. Cæterùm pastum & potum pura nosse, non ventris scilicet, sed animæ causâ, plerumque verò jejuniis preces alere, ingemiscere, lacrymari, & mugire dies noctesque ad Dominum Deum suum, presbyteris advolvi, & charis Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis suæ injungere.* Loquitur de publicè vel solemniter pœnitentibus, ad ostium Ecclesiæ remanentibus, quos ait *sacco & cineri incubare*, seu conciliatos & concineratos, ut ex ipso in superioribus diximus, hoc est, cinere aspersos, & cilicio indutos. *Pastum & potum pura nosse*, id est, mero pane & aquâ, absque aliis alimentis & condimentis victitantes. *Presbyteris advolvi*; nam cùm pro foribus templi starent prætereuntibus Sacerdotibus, cæteris-

Grad. 5

L. de Pœnit. 9

que

que fidelibus, externis contriti animi signis suam testabantur pœnitentiam, non parcebant lacrymis, precibus insistebant, omnibus volvebantur, nullumque omittebant veræ pœnitentiæ indicium, quo ad misericordiam provocarent, & deperditam Ecclesiæ pacem recuperarent. *Charis Dei adgeniculari*, id est, Martyribus, quos rogare solebant ut se Ecclesiæ redderent, & nonnihil de pœnitentia indulgerent, eâ ratione faciliores habebant Presbyteros, cæterosque fideles sibi reddebant benevolos.

Exempla & mores pœnitentium refert adhuc Climacus: [Cùm perve- Grad 5
nissem ad Pœnitentium monasterium, imò verò ad religionem fugientium; vidi revera res & verba, quæ Deo vim inferre possent. Quosdam ex reis illis vidi noctibus totis usque sub diem stare pervigiles, pedesque immobiles tenere, contra somnum vim naturæ inferre, nullam sibi ipsis requiem indulgere, sed seipsos increpare. Alios in oratione reorum more, vinctis post terga manibus, humi luridas facies suas inclinantes, indignos se qui cœlum aspicerent, vociferantes, nihil petentes, sed racitam mutam que Deo mentem offerentes confusione plenam. Nonnullos in pavimento strato cilicio & cinere sedentes, & faciem genibus operientes, & frontem in terram collidentes. Alios pectora jugiter tundentes, animamque suam ac vitam suspirio ingenti revocantes: alios lacrymantes, alios quod id non possent, lamentantes. Vidi nonnullos veluti æneos ex mœrore effectos, & insensibiles ad omnia. Alios fixis obtutibus in terram caput assiduè moventes, leonum rugitum edentes, & æstuantes linguas instar canum ex ore procedentes. Ex his alii sub ardentissimo Solis æstu seipsos cruciabant, alii acerrimo frigore se affligebant; aliqui cùm panis exiguum accepissent, reliquum tanquam illo indigni projiciebant. Quem locum apud illos risus habuit? quem sermo otiosus? ubi pomorum degustatio? Jugiter ad Dominum clamabant, solaque orationis vox audiebatur.] Plura alia stupore dignissima refert Climacus, concludens: *Vidi, & feliciores ex æstimavi, qui post lapsum ita lugent, quàm qui nunquam lapsi sunt, & seipsos non sic destent.*

Ubinam sunt hac ætate, qui stupenda illa imtentur pœnitentiæ exempla, qui peccata detestentur, utpote Dei offensiva, qui habeat cor dolore & amaritudine contritum? qui de suis corporibus vindictam sumant, & externis afflictionibus divinæ justitiæ satisfaciant? *Attendi & ausultavi, nullus est qui* Heremen.
agat pœnitentiam super peccato suo, dicens: Quid feci? Quæ tamen necessaria 8.
est, tum ad satisfaciendum Deo offenso; tum ad vitandam ejus punitionem, & justitiam; tum ad obtinendam peccatorum veniam: *Hoc enim pretio Do-* Tert. l. de
minus veniam addicere instituit, hac pœnitentiæ compensatione redimendam Pœn. 6
proponit impunitatem. Illa impœnitentia duorum Regum pœnitentiâ confutatur. Unus est David, de quo sic fatur D. Ambrosius: *Peccavit David,* In Apo-
quod solent Reges; sed pœnitentiam gessit, flevit, ingemuit, quod non solent Reges. log. Da-
Quasi pœnitentia sit Regibus quodammodo extranea, & principes sint infe- vid, c. 4
liciter à pœnitentiæ bono velut extorres? quod procedit tum ex impunita

pec-

peccandi licentia; tum ex adulatione curialium, qui Regum blandiuntur cri-
minibus: Principes qui ad peccandum suâ abutuntur auctoritate, multum
à Regio Vate discriminantur, qui suâ pœnitentiâ privatos adhuc & impœni-
L. de Pœnit. 11 tentes redarguit peccatores: nam *quod erubescunt facere privati, Rex non eru-
buit confiteri.* Tertullianus prodit Nabuchodonosoris exemplum: *Diu enim
pœnitentiam Domino immolârat, septenni squalore exomologesim operatus, un-
guium aquilinorum in morem efferatione, & capilli incuriâ horrorem leoninum
præferente pro malæ tractationis; quem homines perhorrebant, Deus recipiebat.*
Per exomologesim confessionem auricularem non intelligit, sed actus exter-
nos quibus manifestabatur pœnitentiæ veritas. Neque hujus Regis pœni-
tentiam imitantur multi peccatores; sed potius Pharaonis æmulantur duri-
tiem. De quo sic fatur Tertullianus: *Contrà autem Aegyptius Imperator, qui
populum Dei aliquando afflictum diu Domino suo denegatum persecutus, in præ-
lium irruit post tot documenta plagarum, difidio maris, quod soli populo pervium
licebat, revoluto fluctibus perit. Pœnitentiam enim & ministerium ejus exomo-
logesim abjecerat.* Huic similes sunt plures peccatores, qui post patratas innu-
mera crimina nec ullum corde dolorem concipiunt, neque exterius ullum
L. de Pœnit. 1 pœnitentiæ indicium ostendunt.

Vult Tertullianus pœnitentiam *passionem animi quandam esse, quæ veniat
de offensa sententia prioris*, quasi rigidum pœnitentiæ negotium sit bona,
mali delicti è converso æmulatio: passio tum animi, tum corporis stimulavit
ad delictum: passio tum animi tum corporis conducat ad pœnitentiam; cor-
dis contriti passio & dolor æmuletur vitiosam animi passionem; passio &
afflictatio corporis sceleros am carnis æmuletur passionem: quod tunc acci-
D. Aug. Serm. 7. de Temp. dit, Christiane, *quando sit, ut tibi amarum sapiat in anima quod antè in vita
fuit dulce; & quod te prius delectabat in corpore, ipsum te cruciet in corpore.*
Frater passionem passione compensa, & iniquam cordis & corporis dulce-
Laur. Novar. Hom. de Pœnit. dinem justâ animi & corporis amaritudine puni. *Esto armiger pœnitentiæ, &
protinus evertes peccatum; dulce fuit vitium cùm delectavit animam, sed fiat ti-
bi nunc dulcior pœnitudo, quæ non solùm delectet, sed nutriat animam.* Interno
cordis dolore, & externâ carnis afflictione: quibus pœnitentiæ veritas deno-
tatur & discriminatur.

H. PARS. Tert. l. de Pœn. 9 *Hujus pœnitentia, quantò in arcto negotium est, tantò operosior probatio est:
ut non sola conscientia præferatur, sed aliquo etiam actu administretur.* Actus
pœnitentiæ externi non sunt Deo necessarii, ut vetam à falsa pœnitentia dis-
cernat; quia perspicuè internum animi dolorem discernit. Etenim *nihil à con-
spectu ejus remotum, unde omninò delinquimus*; quia tamen, ut ait Tertullianus,
Tert. l. de Pœn. 3 *mediocritas humana, facti solum judicat, quia voluntatis latebræ par non est*;
aliquo signo exteriori denotanda est pœnitentia, ut ejus veritas appareat ho-
minibus: & ob hanc causam, ut animadvertit D. Augustinus, Ecclesia olim
In Enchir. c. 65 publicam instituerat pœnitentiam aliquo determinato tempore persolven-
dam: *Quia plerumque dolor alterius cordis occultus est alteri, nec in alterius no-
titia*

titia per verba, vel quæcunque alia signa procedit, rectè constituuntur ab ijs, qui Ecclesiæ præsunt, tempora pœnitentiæ, ut fiat satisfactio Ecclesiæ. Ob eandem rationem ipsemet pœnitens voluntariè externis pœnitentiæ operibus vacat, non ut inde vanam gloriam capteț; sed ut proximum ædificet, eique virtutis pœnitentiæ præbeat exemplum. Quoniam *bonum verum & plenum non amat tenebras, gaudet videri, & in ipsis denotationes exultat.* Pluribus autem signis & indiciis (sed potissimum tribus) vera denotatur Pœnitentia: scilicet 1. lacrymarum effusione. 2. sensibili peccatoris punitione. 3. scelerosæ vitæ immutatione. Tert. l. 2. de cult. fœm. 13

1. *Frustra flevit* qui lacrymas aut malas, aut vanas emisit. Lacrymæ malæ illæ sunt, vel quas fundunt illi, qui de aliena felicitate mœrent; vel qui non valentes de illatis injuriis vindictam sumere lugent; vel qui insano furentes amore pluviam oculorum edunt. Hinc istud Græci Poëtæ: *Imbriferi oculi sunt amantium.* Vel qui flent ad suadendum flagitium, animosque mollendos, ut patet in multis mulieribus, quibus Catullus tribuit *falsas lacrymulas.* Lacrymæ vanæ sunt, quæ funduntur vel ad vanitatem captandam, quales sunt hypocritarũ, qui *falso oculorum mœrore præconia mundana mercantur*; vel quæ temerè & nullo fructu emittuntur. De quibus Sidonius Apollinaris: *Ego lacrymas omnes perire desinio, quas quisque profuderit, nisi quoties Deo supplicat.* Uti malæ aut vanæ lacrymæ depretiantur à Patribus, ita bonæ commendantur. Has Gregorius Nazianzenus nuncupat *lacrymas laudabiles.* S. verò Machatius *pretiosas margaritas* vocitat, suntque in triplici differentia. Quædam compassionis de aliena miseria; quædam devotionis, ex ardentissima divinorum meditatione & dilectione dimanantes; quædam compunctionis & doloris *peccatorum, spinâ cor nostrum compungente.* Ait D. Cyprianus: *Lacrymarum perennes effluunt rivi. Si* pro aliena miseria fundo lacrymas; si ex devotione *ploro, bonum est.* Verùm D. Chrysostomus laudat pœnitentiam *compunctionis lacrymis plenam*, & meritò: Tum quia, ut dubius ait Augustinus, *pœnitentia vera est admissa flere*: Tum quia, ut indubitatus ait Augustinus, lacrymæ peccati culpam diluunt, inde peccatorem hortatur: *Si ardet conscientia delicti, lacrymis extingue flammam peccati.* Nam ut te adhuc stimulat D. Chrysostomus, *spongia instar sunt lacrymæ tuæ; plora, & ea deleveris.* Tum maximè ad propositum, quia *sicut est tristis pœnitentiæ dolor, ita lacrymæ testes sunt doloris.* In peccato opere consummato fuit delectatio exterior carnis: in pœnitentia quoque est dolor cordis, qui per sensibilem corporis luctum significatur. Tert. l. de An. 34 Anthol. l. 7 epist. 116 S. Max. Serm. in die Ciner. L. 7 ep 14 Orat. 13 Hom. 25 Cass. coll. 9 c. 28 Tract. de Pass. Dom. Tert. l. de An. 56 In Psl 129 L. de Eccles. Dogmat. c 54 In ps 94 In ps. 50 D. Aug. l. 50. Hom. hom. 50

Multis solatio sunt lacrymæ, & magna ex parte doloris imminuunt magnitudinem. *Dolor siquidem speciem ignis gerit, quia dum plus tegitur plus ignescit.* Verùm si lactymæ, quæ naturaliter fluunt, minuunt dolorem; quæ à gratia procedunt, non minuunt, sed potius ejus denotant magnitudinem: & quantò quis magis dolet de peccatis, tantò uberius lacrymatur; & eò abundantius luget: & acerbius dolet, quò majorem suorum criminum habet notitiam Petr. Bless. epist. 49

Dominum deprecantur. Externam illam pœnitentiam seu carnis, afflictionem nonnulli nuncupant, *Baptismum lacrymarum*; alii *crucifixionem interioris hominis*; quidam verò *servilem quodammodo, & duram corporis tractationem*, quæ potissimum quatuor pœnales complectebatur actus, nempe actum jejunium, humilem dejecti corporis orationem, disciplinam, & flagellationem: *Nosmetipsos verberibus acriter accipientes*, ait Cyrillus Alexandrinus; tandem cilicium, quod est *contritionis signum*: seu ut vult D. Ambrosius, *Symbolum pœnitentiæ*. Unde D. Hieronymus scribens ad Lucinium, *quotidianæ symbola pœnitentiæ tibi & sorori tuæ, mihi quatuor ciliciola*. Gregorius Nazianzenus in exemplum adducit Magnum Basilium, *Cilicinam vestem, asperamque gestantem*, suum corpus *flagellantem, disciplinantem, & velut in equuleo torquentem*; continuis jejuniis, vigiliis, & orationibus ita carnem macerantem, ut illum *exulem vitæ* meritò dixerimus. Pretiosa profectò mors, *ubi homo occidit sur mundo, non terminatione sensuum, sed fine vitiorum.* Felix pœnitentia quando *per voluntarias afflictiones caro concupiscentijs moritur, virtutibus spiritus innovatur.* Punientia justitiæ conformis, qua pœnitens in se vindicans peccata, Deo offenso satisfacere nititur: *Non sufficit mores in melius commutare, & à factu malo recedere, nisi de his quæ facta sunt, satisfaciat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis*, jejuniis, orationibus, aliisque externis pœnitentiæ signis & indiciis. Quæ omnia per *interitum carnis, id est, constrictionem carnis*, intelligit Tertullianus. Caro etenim quodammodo moritur, dum voluptatibus, quas velut vitam diligit, privatur, & pœnas sustinere cogitur, quas velut mortem avertatur.

D Hier. in c. 3 Joannæ. Greg. Nazian. orat. de Sacr. lumin. D. Aug. l. 3. de trinit. 4 in cap. 2 Joel. S. Rurit. ep 20 Ad Virg. lapsæ. ep. 18 Orat. 20 Gregor. Nyss. Tert. Apol. 42 S. Leo ser. in Machab. S. Leo ser. 2 de Sej. decimens. D. Aug. l. 50. Hom. ult. L. de Pud. 13. Tert. l. de Pœn. 11

Verùm quantumvis exterior pœnitentia de utilitate, æquitate, imo & necessitate commendetur: multi tamen eam refugiunt: *Quòd incommoda corporis reformident, quòd inlotos, quòd sordulentos, quòd extra lætitiam oporteat deversari in asperitate sacci, & horrore cineris, & oris de jejunio vanitate.* Molles illos & delicatos Christianos multis rationibus redarguit Tertullianus: 1. Irridet, quòd pœnitentiam velint adimplere absque ulla pœna, seu punientia: *Num ergo in coccino & tyrio pro delicto supplicare nos concedet? Cedo acum crinibus distinguendis, & pulverem dentibus elimandis, & bisulcum aliquid ferri vel æris unguibus repastinandis: si quid fictæ nitoris, si quid coacti ruboris in labia aut genas urgeat: præterea exquisito balneas latiores hortulani maritimive secessus.* 2. Christiani vitia fugere, & virtutes etiam *incommodis omnibus* prosequi tenentur: At *virtus duritiâ struitur, mollitiâ verò destruitur.* 3. Inducit spiritum de communi salute cum carne colloquentem: *Colloquatur spiritus cum carne de communi salute*, quæ carnis voluptatibus amittitur, & afflictionibus acquiritur. 4. Prodit athletas, qui omnimodâ corporis afflictatione corruptibilem florum coronam sibi comparare moliuntur: *Nempe enim & athleta segreganiur ad strictiorem disciplinam, ut roborâ ædificando vacent: continentur à luxuria, à cibu latioribus, à potu jucundiore,*

Tert. l. de Pœn. 11 Tert. l. ad Mart. 3 L. ad mart. 4. L. ad mart. 3.

diore, cruciantur, fatigantur, quantò plus in exercitationibus laboraverint, tantò plus de victoria sperant. Quot si rot incommoda sustinebant athletæ, *ut coronam corruptibilem consequerentur*, quantò magis *nos æternam consecuturi*, quam non possumus adipisci, nisi per actus pœnitentiæ debellaverimus tres infensissimos hostes, scilicet, mundum, carnem, & diabolum. 5. Christianos ad Dei militiam vocatos, ad labores & dolores stimulat, ex laboribus & incommodis, quæ patiuntur in bello milites. *Vocati sumus ad militiam Dei vivi tunc cùm in sacramenti verba respondimus. Nemo miles ad bellum cum delitijs venit, nec de cubiculo ad aciem procedit; sed de papilionibus expeditis & substrictis, ubi omnis duritia, & imbonitas, & insuavitas consistit. Etiam in pace, labore & incommodis bellum pati jam ediscunt: in armis deambulando, campum decurrendo, fossam moliendo, testudinem densando: sudore omnia constant, ne corpora atque animi expaveſcant: de umbra ad solem, de sole ad cœlum, de tunica ad loricam, de silentio ad clamorem, de quiete ad tumultum.* L. de Pœnit. 11 6. Proponit curas, solicitudines, mœrores, labores, dejectiones, & afflictiones, quas tolerant ambientes. *Sed enim illos qui ambitus obeunt capessendi magistratus, neque pudet, neque piget, incommodis animæ & corporis, nec incommodis tantùm; verùm & contumelijs omnibus eniti in causa votorum suorum. Quas non ignobilitates vestium affectant! quæ non atria nocturnis, & crudis salutationibus occupant? Ad omnem occursum majoris cujusque personæ decrescentes, nullis convivijs celebres, nullis comessationibus congreges, sed exules à libertatis & latitiæ felicitate: idque totum propter unius anni volaticum gaudium.* Inde concludit: *Nos in periculo æternitatis tolerare dubitamus* externos pœnitentiæ actus, *& castigationem vitæ atque cultûs offenso Domino præstare cessabimus, quæ Gentiles nemine omninò læso sibi irrogant?* Profectò timor æternæ damnationis, quam impœnitentes incurrunt, spes interminabilis beatitudinis, quam veri pœnitentes acquirunt, desiderium satisfaciendi Deo offenso incitare deber Christianos ad pœnitudinem, peccatorumque vindictam, & ad scelerosæ vitæ immutationem.

Tert. l. 4 adv. marc. 4. Tert. l. de Pœn. Tert. ib. D. Aug. in Psl. 140 D. Aug. Tract 3 de Pœn. In Sent. D. Aug. Ser. 18, de Nat. S. Joa. Bapt. Psal. 140

3. *Emendatio culpam non antecedit*, sed subsequitur: vitæ autem emendatio quatuor involvit. 1. Errati cognitionem, quæ causa doloris est: *Pœniteat errorum repertâ veritate.* 2. Displicentiam seu dolorem internum anteactæ scelerosæ vitæ: *Pœniteat amasse quæ Deus non amat.* 3. Spontaneam castigationem, quæ est displicentiæ effectus, & interni doloris indicium: *Peccator es, vindica in te, redi ad conscientiam tuam, & exige de te pœnas, crucia teipsum.* 4. Vitæ immutationem: *Vos pœnitentes, & non irridentes, corrigite vitam, mutate mores.* Ex D. namque Bernardo [tres sunt species pœnitentiæ Simulatoria & infructuosa, cujus exemplum est in Esaü & Saül. Crudelis & desperata, sicut in Caïn & Juda. Utilis & consummata, sicut in Maria & Zacchæo.] Pœnitentia Saül fuit simulatoria, quia exteriùs simulavit pœnitentiam, interiùs autem nullum habuit peccati dolorem. *Noscamus peccatum*

catum David, qui à Propheta correctus, dixit: Peccavi, *& continuo ei dictum est;* Dimissum est tibi peccatum: *Peccavit Saul, & à Propheta correctus, dixit:* Peccavi, *nec dimissum est peccatum, sed mansit ira Dei super eum. Quid erit hoc nisi quia similis vox, & simile cor? Homo enim est vocis auditor, Deus est vocis conspector.* Unde David vere in corde pœnitens, obtinuit delicti remissionem; Saul nequaquam, quia in voce simulavit pœnitentiam; & in corde nullum habuit peccati dolorem. Pœnitentia Judæ fuit desperata, ob diffidentiam de misericordia Dei. *Tam perversa impij conversio fuit, ut pœnitendo peccaret.* Pœnitentia vero Magdalenæ fuit utilis & consummata, quia vere doluit, in misericordia Dei speravit, & ut ait D. Bernardus, in ea fuit *contritio in corde, maceratio in carne, correctio in opere.* Pœnitentiam Saul imitantur hypocritæ, *quorum individua cum diabolo amicitia est, quorum pœnitentia nunquam fidelis.* Peccator de divina misericordia desperans imitatur Judæ pœnitentiam; de quo fatur Tertullianus tanquam *de infida pœnitentia viro.* Qui vero immutatur Magdalenæ imitatur pœnitentiam.

L. 2. Reg. 12. S. Leo Ser. 5. de Pass. Tert. l. de Pœn. 5 Lib. de Pœn. 6

Hujusmodi autem vitæ immutatio duo importat. Unum, anteactæ vitæ dolorem, & pœnitentiam. *Pœnitentiam quippe agere est mala commissa plangere, & plangenda non iterare: Qui sic peccata deplorat, ut alia committat, adhuc pœnitentiam agere dissimulat.* Aliud, pœnitentiæ facere fructus. Nam ut docet D. Augustinus, *Mutat quidem in melius hominem pœnitentia peccatorum, sed nec ipsa videtur aliquid profutura, si ab operibus misericordiæ sterilis fuerit. Testatur hoc veritas per Ioannem, qui venientibus ad se dicebat:* Genimina viperarum, quis vobis ostendit fugere à ventura ira? *Quisquis itaque istos fructus non fecerit, sine causa putat per sterilem pœnitentiam se mereri veniam peccatorum.* De fructibus pœnitentiæ intelligit Magnus Gregorius istud Canticorum: (Manus meæ stillaverunt myrrham, & digiti mei pleni myrrha probatissima.) Myrrha probatissima, est pœnitentia, quæ in corde per dolorem incipit, & in manu per bonum opus consummatur: *In fructu, non in foliis, aut ramis, pœnitentia cognoscenda est.*

D. Aug in Ser. Com. Serm 4 Ser. 50. de Temp. Luc. 3 Cap. 5 L 6. in l. 1 Reg. c. 2

Quanti sunt qui vere non pœnitent, qui internum in corde non habent dolorem, nec ullum faciunt pœnitentiæ fructum, sed in peccatis de quibus pœnitere fingunt, perseverant? *Nullus hominum transibit ad Christum ut incipiat esse quod non erat, nisi eum pœniteat fuisse quod erat.* Mutatio illa est transitus à veteri ad novam vitam: Idcirco peccator *nisi eum pœniteat vitæ veteris, novam non potest inchoare.* Christiane *si vitam mutaveris, peccata pereunt, tu invenieris & dicetur de te:* Mortuus fuerat, & revixit, perierat, & inventus est. Si autem in peccatis tuis animam efflaveris, *pereunt tunc peccata tua, sed tecum:* cum peccatis tuis descendes in infernum, vanam ibi & inutilem efficies pœnitentiam. Etenim *mala consuetudo post exitum ex hac vita, vanam pœnitentiam affert cum supplicio.* Pœnitebunt damnati sed frustra. Pœnitebunt (pœnitentes, & præ angustia spiritus gementes) & infructuose pœnam sustinentes. *Pœnitentia hujus temporis dolor medicinalis, pœnitentia*

D. Aug. l. 50 Hom. hom. 50 D. Aug. ib. D. Aug. l. 50. Hom. hom. 50 Luc. 15 Clē. Alex. Adhort. ad Gent. Sap. 5.

temporis judicij dolor pœnalis est. Pœnitentia sumitur duobus modis: scilicet prout est passio, & prout est virtus. In damnatis autem est pœnitentia in quantum passio, non inquantum virtus: virtus enim pœnitentiæ ortum habet à gratia, voluntarie sustinet dolorem, detestatur peccatum prout est offensa Dei, habet spem veniæ: damnati autem carent gratia, coacte & involuntarie patiuntur tormenta, aversantur peccata non propter offensam Dei, sed propter pœnam quam sustinent, nullam habent spem veniæ. Ideoque *erit in ultimo die pœnitentia, sed infructuosa, erit pœnitentia dolorem habens, medicinam non habens. Nunc est fructuosa pœnitentia, quando correptio est libera. Pœniteat ergo nunc ad vocem* miserentis, & pollicentis Dei, qui peccatores stimulat ad pœnitentiam.

D. Aug. in Psal. 57

D. Aug. in Ser. Com. Serm. 46

III. PARS

Pœniteat itaque vos & resipiscite ad abolenda delicta vestra, ut tempora vobis superveniant refrigerij ex persona Dei, qui peccatores misericorditer vocat ad pœnitentiam, pœnitentibus pollicetur peccatorum veniam, & humanatus est ut sceleroſis mereretur gratiam. Trino itaque incentivo peccator stimulatur ad pœnitentiam, nimirum 1. Dei miseratione: 2. divina pollicitatione. 3. Dominica redemptione.

Tert. l. de Res. Car. 33

1. Deus *misericordiarum pater, idem erit qui misericors, & miserator, & misericordia plurimus est dictus,* qui peccatorem pœnitentem misericorditer recipit. *Hinc securum me credo, quia salvare me noverit, velit & posſit.* 1. Noverit salvare, qui enim novit me de nihilo creare, agnoscit etiam de nihilo peccati revocare, *quia non ignorat, nec omittit* modum, mihi condonandi delicta, & conferendi gratiam. 2. Vult me salvare, nisi enim vellet non me toties vocaret ad pœnitentiam. *Dubium si non & alibi hanc clementiæ suæ profusionem demonstrasset. Non ait, Qui ceciderit, resurget; & qui aversatus fuerit convertetur: ille est scilicet, ille est qui misericordiam mavult quam sacrificium.* Tandem 3. potest salvare, & peccatoribus veniam concedere ab actu enim ad potentiam legitima est consequentia, Deus multoties peccatoribus fecit misericordiam: ergo potest adhuc erga peccatores suam exercere misericordiam. Quod latius demonstrat: *Illa patientia quæ expectat pœnitentiam potius peccatoris quam mortem: & mavult misericordiam quam sacrificium; avertens jam destinatum exitium Ninivitis; & largiens spatium vitæ Ezechiæ lachrymis; & restituens statum regni Babylonis tyranno pœnitentiam functo. Illam dico misericordiam, quæ & filium Saulis moriturum ex devotione populo concessit; & David delicta, in domum Uriæ, confessum, venia liberavit: & ipsum Israel toties restituit, quoties judicavit; toties refovit, quoties & increpuit.*

Tert. l. 5 adv. Marc. 11. D. Bern. 20. in Cant Tert. l. de pœn. 3 Tert. l. de Pœn. 8

Tert. l. 2. adv. Marc. 17

Plura misericordiæ Dei erga peccatores congerit Tertullianus exempla: Verum divina miseratio magis adhuc splendet in parabola prodigi, quam ex Evangelio refert Tertullianus. *Illum etiam mitissimum patrem non tacebo, qui prodigum filium revocat, & post inopiam pœnitentem libens suscipit, immolat vitulum præopimum, convivio gaudium suum exornat. Quid ni? filium enim invenerat quem amiserat, cariorem senserat, quem lucriserat. Quis ille nobis*

Lib de Pœn. 8

intel-

intelligendus est pater? Deus scilicet. Tam pater nemo, tam pius nemo. Is ergo te filium suum, etsi acceptum ab eo prodegeris, etsi nudus redieris, recipiet, quia rediisti: magisque de regressu tuo, quam de alterius sobrietate lætabitur. Sed si pœniteat ex animo, si famem tuam cum saturitate mercenariorum paternorum compares, si porcos immundum relinquas pecus, si patrem repetas vel offensum; Deliqui, dicens, pater, nec dignus ego jam vocari tuus. Misericordiam quam filio adeo ingrato & scelerato contulit pater cœlestis, debet peccatori quantumvis criminoso ingerere veniæ fiduciam, modo revertentis prodigi imitetur pœnitentiam. *Fortasse dicis, Ego jam baptizatus sum in Christo, à quo omnia mihi præterita peccata dimissa sunt. Vilis factus sum nimis iterans vias meas & canis abominabilis coram oculis Domini, conversus ad vomitum suum.* Quo ibo à spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? *Quo frater, nisi ad ejus misericordiam pœnitendo, cujus potestatem peccator peccata committendo contempseras? Nemo enim recte fugit ab illo nisi ad illum, ab ejus severitate, ad ejus bonitatem. Quidquid enim feceris, quacunque peccaveris, adhuc in hac vita es, unde te Deus si sanare nollet, auferret.* Cur ergo ignoras, quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? *Quid enim clamando tibi persuasit ut non recederes, parcendo clamat ut redeas*, & etiam jurejurando tibi misericordiam pollicetur. D. Aug. l. 50. Hom. hom. 50 Psal. 138 Rom. 2

2. *Omnibus ergo delictu, seu carne, seu spiritu, seu facto, seu voluntate, commissu, qui pœnam per judicium destinavit, idem & veniam per pœnitentiam spopondit, dicens ad populum: Pœnitere & salvum faciam te.* Cunctis in universum peccatis pœnam ordinavit Deus, cunctis quoque pœnitentibus est veniam pollicitus, nullum peccatum divina justitia eximit à pœna, nullum peccatorem excipit misericordia; & quo magis homines suis sermonibus adhibeant fidem, pollicitationem factam jurejurando confirmat. *Vivo, inquit Dominus, pœnitentiam malo quam mortem.* Non semper credendum est homini etiam juranti, quia pejerare potest; at Deus absolute credendus est, quia est infallibiliter verax: cum enim sit summa sapientia & infinita bonitate præditus, neque falli, neque fallere potest: Quod si Deo simpliciter loquenti credendum est, quanto magis Deo juranti adhibenda est fides? *Vivo dicens, cupit credi sibi,* scilicet misericordiam pœnitentibus etiam cum juramento promittenti. Inde exclamat Tertullianus: *O beatos nos, quorum causa Deus jurat! ô miserrimos si nec juranti Deo credimus!* Tert. l. de Pœ. 4. Tert. ibid Tert. ibid.

Fratres, Deo veraci, pollicenti, & juranti adhibeamus fidem; pœniteamus de peccatis nostris, speremus in ejus misericordia. *Fidelis est & justus, ut remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate.* At quomodo justus? 1. Justus, id est benignus & misericors, misericordia etenim maxime Deo competit: conveniens est divinæ bonitati, divinæque clementiæ dignum, ut in gratiam recipiat, sibique reconciliet pœnitentes. *Justum est, ô Deus, ut malos punias; sed & justum est, ut parcas malis:* 2. Justus, & fidelis, in standō promissis; promissum enim est debitum, unde justum 1. Joan. 1 Anselm. Prosol. 9

stum est illud solvere: Deus autem promisit veniam pœnitentibus. *Quia orare nos pro debitis & peccatis monuit, paternam misericordiam promisit, & veniam secuturam.* 3. Justus, quia Christo suo sanguine & morte hanc nobis veniam promeruit: unde Christus ex justitia debetur peccatorum remissio, tum quia promissa, tum quia merita per redemptionem, qua ad pœnitentiam stimulantur peccatores.

D. Cypr. de Orat. Dom.

3. Humanatio Verbi divini est præcipuum pœnitentiæ incitamentum, cum humanam assumpserit naturam ut quæreret peccatores. *Vt hominem gestaret Christus, salus hominis fuit causa: solliciet ad restituendum quod perierat; homo perierat, hominem restitui oportuerat.* Quod ipsemet Christus demonstrat: Tum asseverando se venisse vocare non justos, sed peccatores. *Non hic Dominus justos respuit, sed superbos, & eos notat, qui cum non sint, esse se jactant justos: Vt confiteantur se peccatores, ut modo Christus parens & conviva largiatur veniam, ne post judex ferat in contumaces debitam sine fine sententiam.* Tum declarans se ad sanandos ægrotos venisse. Ægri etenim non bene habentes egent medico: *Et quis non erat ægrotus, ipsa generis humani sic ægrotante natura? Ad omnes ergo venit, qui omnes male habentes, ut curaret invenit.* Sed hoc ideo dixit ut intelligant ægritudinem, medicum, ut curentur admittant. Tum adducens similitudinem drachmæ perditæ, ovis errantis. *Quid illa similitudinum Dominicarum argumenta nobis volunt? Quod mulier drachmam perdidit, & requirit, & reperit, & amicas ad gaudium invitat: nonne restituti peccatoris exemplum est?* Errat & una pastori ovicula, *sed grex una carior non erat: una illa conquiritur: una præ omnibus desideratur, & tandem invenitur, & humeris pastoris ipsius refertur: multum enim errando laboraverat.* Tum ex parabola prodigi filii quem pœnitentem benigne recipit pater. *Illum quoque prodigum filium patientia patris & recipit, & vestit, & pascit, & apud impatientiam irati fratris excusat. Salvus est igitur, qui perierat, quia pœnitentiam iniit.* Tum fœminis peccatricibus (quales fuerunt Magdalena & Samaritana) largiens criminum veniam: *Et factis aliquid tale pro peccatoribus edidit Dominus, ut cum peccatrici fœminæ etiam corporis sui contactum permittit lavanti lachrymis pedes ejus, & crinibus detergenti, & unguento sepulturam ipsius inauguranti, ut cum Samaritanæ sexto jam matrimonio non mœchæ, sed prostitutæ etiam quod nemini facile, quis esset ostendit.* Tum magnum gaudium in cœlo pro conversione & pœnitentia peccatoris testificans; *Lætantur cœli, & qui illic angeli, pœnitentia hominis. Heus tu peccator bono animo sis; videbis ubi de tuo redit u gaudeatur.* Tum peccatorum domus frequentans, & cum publicanis manducans, ut ex Zachæo constat: *Consequitur & Zachæi domus salutem:* & merito, nam *& ignorans Esaiam præcepta ejus impleverat, hoc cum maxime agebat, excepto domo sua pascens Dominum,* & cum viderent omnes murmurabant dicentes, quod ad hominem peccatorem divertisset. *Tu ergo quid reprehendis, qui murmuras cum ad peccatorem diverterit Chri-*

Tert. l. de Car. Chr. 14

Chrysol. Serm. 29

Chrysol. ibid.

Tert. l. de Pœn. 7

Tert. l. de Pat. 12

Tert. l. de Pud. 11

Tert. l. de Pœn. 8

Tert. l. 4. adv. Marc. 27

Matth. 10

Chrysol. Serm. 54

Christus, viam salutis, exemplum veniæ, misericordiæ fontem; de tali ingressu cave. Tum pro peccatoribus sanguinem fundendo, & cruentam crucis mortem patiendo. Humanati namque Verbi amor & misericordia in peccatores potissimum *à redemptione carnis, id est, Domini passione censetur.* Hac ratione murmurantes Pharisæos eloquenter redarguit Chrysologus: *Miratis Iudæ, cur misceatur convivio peccatorum, qui propter peccatores & nasci voluit, & non recusavit occidi? Oblatras cur peccatorum vinum bibat, qui pro peccatoribus sanguinem suum fudit? Et si vis posse amplius, suscepit ipse peccatum, ne perderet peccatores: in se sententiam suam judex retorsit, ut amasse se peccatores proderet magis solvendo debitum, quam donando.* Uno verbo, ut peccatores convertat, & dignos salutis efficiat. Dei Filius incarnatus est, natus in stabulo, pauperem & humilem duxit vitam, veritatem docuit, exempla virtutis præbuit, cum publicanis manducavit & bibit, in cruce sanguinem suum fudit. *Horum bonorum unus est titulus, Salus hominis, criminum pristinorum abolitione præmissa. Hac pœnitentiæ causa, hæc opera.* Detegitur misericordia maxime elucet in redemptione humana, per Christi mortem operata, quo ex mente Origenis alludere videtur Regius Vates ajens: (Miserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam, & secundum multitudinem miserationum tuam dele iniquitatem meam.) *Forsan vero cum David præviderit, quod Christus aliquando in terris illuscesceret, & omne mundi peccatum auferret, misericordiam magnam, merito hanc ideo insignem & illustrem gratiam appellat.* Quanto major est Dei misericordia, tanto magis ad illam accurrere debent pœnitentes, ut accipiant peccatorum veniam, & per gratiam Deo reconciliati, immortalem acquirant gloriam.

Tert. l. de Pud. 11
Serm. 29
Tert. l. de Pœn. 2
Psal. 50
In Cat. Pat. græc.

CONCIO TERTIA.

MErita *pœnitentiæ* tanta sunt, ut quodammodo innocentiæ antistare videatur. Hanc præexcellentiam colligit Hugo Cardinalis, ex primo Matthæi capitulo, ubi Evangelista referens Christi genealogiam, David, deinde Abraham nominat juniorem que seniori præfert: Quia *profundus fuit peccator David, ideo ut ex misericordia ostendatur natus, David peccator Abrahæ justo præponitur.* Profundus peccator ad Deum per pœnitentiam conversus, sententiose dicitur ex misericordia oriundus, non quod innocens Sanctorum justitia ex Dei misericordia non oriatur; sed antonomastice profundus peccator ob pœnitentiæ meritum singulariter dicitur misericordiæ proles; quia ex munificentiori oritur misericordia: & ob hanc generosæ nobilitatis prærogativam David peccator Abrahæ justo præponitur. Idipsum confirmat D. Ambrosius ex ovis errabundæ parabola. *Erroneam ovem pa-*

Tert. l. de Pœn. 2
Tert. l. de Pat. 12

tientia pastoris requirit, & invenit, & humeris insuper advehit bajulus patiens peccatricem derelictam. Tanti æstimatur ovis perdita, quæ agnoscens errorem, ab errore se revocare satagit, ut super pastoris Christi humeros sublimetur, & cæteris nonaginta novem quodammodo præferatur. *Vides ergo quia errori renuntiasse, non vitij, sed profectui est. Nec immerito cæteris antefertur, quia plus est à vitio se revocasse, quam prope vitia ipsa nescisse.* Porro difficillimum est se à vitio ad virtutem revocare; quia homo carne materiatus, & concupiscentiæ fomite semiustulatus, proclivis est ad vitia: Tum quia error ad errorem, & peccatum ad peccandum trahit: Tum quia peccator in sceleribus detinetur carnis blanditijs, mundi fallaciis, diaboli astutijs: undese post peccatum à peccatis cohibere, & à vitijs ad virtutes transmeare, plus sit quam prope vitia ipsa nescisse: hoc sane humanæ virtutis fastigium excellit, & pœnitentiæ denotat excellentiam quæ adhuc commendatur, 1. virtutis honestate: 2. sacrificii nobilitate: 3. martyrii dignitate.

D. Ambr. in Ps. 118

I. PARS. *De bono pœnitentiæ enumerando materia diffusa est:* cujus potest considerari principium à pro procedit; objectum quod respicit, subjectum in quo ineſt, *& per hoc magno eloquio committenda materia est*: & virtutis pœnitentiæ excellentia mutuanda à 1. nobilitate principij, à quo producitur: 2. honestate motivi à quo inducitur: 3. dignitate eorum in quibus reperitur.

Tert. l. de Pœn. 4

Tert. ibid

1. Actualis pœnitentiæ virtus, à gratia & à voluntate procedit: A gratia, quia peccatori *per Dei gratiam obvenit*: A voluntate, quia est actus liberà voluntate, vel elicitus, vel imperatus: *Vitiu ergo erit pœnitentia, si sit spontanea.* Per gratiam disting uitur à pœnitentia naturali, quæ sequitur rationis lumen, quod dictat Deum ut authorem naturæ, non esse offendendum: per voluntariam pœnam discriminatur à pœnitentia damnatorum, qui non sponte, sed coacte patiuntur. A gratia denominatur supernaturalis, quia sine illa produci non potest. *Pœnitentiam ex Dei credimus irrisp ratione conceptam, dicente Apostolo, Nequando Deus det illis pœnitentiam:* Ut enim docet D. Augustinus, *Nisi ipse dederit quis agit pœnitentiam?* Quod testatur Scriptura sacra, quoties à Deo petimus, ut nos convertat, *Converte me Domine, & convertar: postquam enim convertisti me, egi pœnitentiam.* A voluntate autem dicitur libera: sicut enim peccatum fuit liberum & voluntarium, quia v. g. *nemo nolens fornicatur*; ita pœnitentia debet esse spontanea; quia nemo nolens dolet de peccatis.

Tert. l. de pud. 22

D. Aug. l. de ver. & falſ. pœn. c. 9

L. Leo Ep. 91

2. Timoth 2

L. 5. cont. Julian. 5

D Hier. c. 31. Jerem.

Tert. l. de pud. 22

Inde colligenda est excellentia pœnitentiæ, quia actus tanto sunt digniores, quanto causæ à quibus oriuntur, sunt nobiliores: Pœnitentia autem oritur à gratia, quæ est qualitas supernaturalis, & Dei donum omne bonum naturæ superans, eo quod sit ordinis superioris. Dimanat adhuc à voluntate, quæ inter animæ potentias primum tenet nobilitatis gradum; imperans non solum corporis membris, sensibusque externis; sed etiam intellectui quantumvis lumine rationis splendeat. *Bonum est pœnitere, quid necesse est Scripturas afferre? Vox est ipsa natura:* imo & fidei dogma, quod colligit pœnitentiæ

D. Aug. l. de duab. Anim. c. 14

tiæ excellentiam tum à nobilitate principii à quo producitur, tum ab honestate motivi à quo inducitur.

2. *Causas pœnitentiæ, delicta condicimus.* Verum licet peccatum sit objectum materiale circa quod versatur pœnitentia, hoc non obstat, quin de honestate decoretur: Tum quia Deus præcipit pœnitentiam: honestum est autem quod Deus præcipit: *Bonum est pœnitere, an non? Quid revolvis? Deus præcipit*: Tum quia virtus honestate decoratur, quia ex philosopho *facit bonum habentem, & opus ejus reddit bonum*: Pœnitentia autem est virtus moralis, ad justitiam pertinens quæ bonum facit habentem, imo persæpe meliorem efficit peccatorem pœnitentem, quam fuerit ante lapsum: Ut enim ait Magnus Gregorius, *Discretus quisque ex eo quod mala se egisse intelligit, ad discretionis regulam reducitur; & inde altius ad justitiam profecit; unde ad tempus à justitia cecidisse videbatur*: Tum maxime quia honestum est detestari peccatum propter Deum offensum; pœnitentia autem peccatum ut Dei offensivum, & hoc ex amore ipsiusmet Dei, detestatur, quod est laude dignissimum.

Tert. l. de Pœn. 2

Tert. l. de Pœn. 4

L. 2. Ethic 6

Lib. 11 Mor. 19

Tot condensatæ rationes probe pœnitentiæ ostendunt excellentiam: quæ à nonnullis dicitur (res optima, quæ omnes defectus revocat ad perfectum.) Aliquid autem potest dici optimum tribus modis, scilicet in genere informationis, in genere operationis, & in genere declinationis. In genere informationis, quia magis ornat, & perficit subjectum: quomodo virtutes Theologiæ sunt optimæ. In genere operationis; quia optime operatur bonum, quo sensu charitas est optima. In genere declinationis, quia à malo commisso declinat. Sic pœnitentia est optima, ad quam pertinet non solum declinare à malo, sed facere bonum. Ex Angelico namque Doctore duæ sunt partes justitiæ universalis, quæ in omni virtute reperiuntur, declinare scilicet à malo, & facere bonum: Ex eodem adhuc D. Thoma quælibet virtus odio habet malum sibi contrarium; & consequenter diligit bonum malo quod aversatur oppositum: Quod innuere videtur S. Joannes Damascenus ajens: *Pœnitentia est remotio ab eo quod est contra naturam, ad id quod est secundum naturam*: nimirum à peccato ad gratiam, à vitio ad virtutem, ab odio & contemptu Dei, ad ejus amorem & honorem, quod media pœnitentia efficitur, cujus excellentia nunquam magis eluceſcit, quam ex dignitate eorum in quibus reperitur.

2. 2. q. 9. 7

1. 2. q. 113. a. 5. ad 1

Lib. 4. de Fid. Orthod. 21

3. Non est mirum quod peccator *nec ulli rei nisi pœnitentiæ natus*, agat pœnitentiam de peccatis ab ipso commissis: sed prorsus stupendum est quod innocui, qui nullo sunt peccato contaminati, pœniteant, quod tamen certissimum est, ut constat ex Joanne Baptista, Virgine Deipara, Christo Domino, & quod mentis superat aciem ipsomet Deo: Joannes Baptista qui fuit in utero matris sanctificatus, *qui victu, vestitu, honore, castitate, abstinentia, & omnibus virtutibus repræsentat Christum*, & tamen à cunis pœnitentiæ admirabili operam dedit, & ut fatur Chrysologus, *vestitu, victu, loco, totus pœnitentia*

Tert. l. 11

Chrysol. Serm. 88 Serm. 167

formatus incedit. Beatissima Virgo longe multo sanctior Joanne, quia hic si non veniale commisit, ut vult Galatinus, originale tamen peccatum contraxit: Deipara vero neque ullum actuale commisit, neque originale contraxit,

Ennod. l. 2 Epist. 1 & tamen humilem, luctuosam & pœnitentem vitam duxit: *Pœnitentia etsi in illa non invenerit quod doleret, invenerat quod ornaret: quæ quoties innocentibus datur coronam pro humilitatis affectione conciliat.* Verum mirum non est si Messiæ cursor pœniteat, si Maria mater pœnitentem vitam ducat *Christo pœnitente*, qui in semetipso impeccabilitatem cum pœnitentia confœderavit:

Tert l. 4 adv. Marc. 4 Tert. l. de Pud. 18 Tert. l. de Pud 22 Lib. de Joseph c. 4 *Ipse placatio est pro peccatis nostris*: unde punitus est non pro suis peccatis, quia erat impeccabilis, sed pro nostris tantummodo delictis. *Quis alienam mortem sua solvit, nisi solus Dei Filius? ad hoc enim venerat, ut ipse à delicto purus, & per omnia sanctus, pro peccatoribus obiret*, & pœnam illorum criminibus debitam subiret; & ut fatur D. Ambrosius: *Nos suo sanguine redemit, quos propria peccata vendiderant: chirographum sustulit, fœneratorem removit, exuit debitorem, unus exolvit, quod ab omnibus debebatur.* Per pœnitentiam seu

Tert l. de Bapt. 12 Lib. de Pœn. 2 pœnam humana debita solvit *ipse Dominus, nulli us pœnitentiæ debitor.* Plus audet Tertullianus, & in ipso Deo pœnitentiam recognoscit. *Nam Deus post condemnatum hominem cum sæculi dote, post ejectum paradiso, mortique subjectum, cum rursus ad suam misericordiam maturavisset, jam inde in semetipso pœnitentiam dedicavit, rescissa sententia irarum pristinarum, ignoscere pactus operi & imagini suæ.* Dotem sæculi vel delicta intelligit, per quæ homo, à divina gratia cecidit, vel humanas miserias, quæ post peccatum mortalibus in dotem assignatæ sunt. Cum ad suam misericordiam maturavisset; hoc est cum mature ad suam misericordiam se recepisset: jam inde in semetipso pœnitentiam dedicavit; quasi Deum pœnituerit feciste hominem; vel quasi pœnituerit damnasse, pœnitentiam dedicavit. Punito namque Adami peccato, cum mortales prævideret delictis obnoxios, docuit pœnitentiam, per quam possent delictorum obtinere veniam. Verum etsi res hominis proprie sit pœnitentia, Tertullianus tamen Scripturam imitatus de Deo more humano loquens, asseverat Deum in semetipso pœnitentiam dedicasse, quo nihil illustrius dici potest ad commendandam pœnitentiæ excellentiam, quæ adhuc sacrificii honore nobilitatur.

II. PARS. Tertull. lib adv. Jud. 5 D. Aug. l. 1 adverf. leg. c. 18 Tert. l de Exh. Cast. 7 Sacrificii nobilitas ex trino desumitur capite, 1. ex Dei, cui soli sacrificatur, majestate, quod ipsemet asseverat: *In omni loco offeruntur sacrificia munda nomini meo.* Et ob hanc causam dæmon affectans divinitatis honorem, sibi offerri sacrificium molitus est. *Dæmon sibi sacrificium non exigeret, nisi vero Deo deberi sciret.* 2. Ex sacerdotum qui Deo sacrificant dignitate, quos à laicis semper discriminavit Ecclesia, & in honore præferri decrevit: *Differentiam inter Ordinem & plebem constituit Ecclesiæ auctoritas, & honor per Ordinis confessum sanctificatus.* 3. Ex hostiæ oblatæ pretio & valore: nimirum corpore Christi, quod cruente immolatū fuit in ara crucis, & quotidie in Missa incruente

offer-

offertur. Verùm ultra sacrosanctum Altaris sacrificium, *Sacrificia spiritalia accepta prædicantur; gloria scilicet relatio & benedictio, laus & hymni.* Oratio quoque, cordis contritio, corporis afflictatio : & licet *sacrificium facere* & offerre tremendum Altaris sacrificium, ad solos ordinis Sacerdotes pertineat; attamen *participatio sacrificij* ad laicos etiam spectat, qui etiam aliquo modo ad sacerdotalem sublimati sunt dignitatem : *Nonne & laici sacerdotes sumus? Scriptum est, regnum quoque nos & sacerdotes Deo, & Patri suo fecit;* non quidem charactere indelebili insignitos, neque ad corpus Christi sive reale, sive mysticum ordinatos; *sed his accommodantur sacrificia* pœnitentæ, in qua Deo immolant, 1. humilem mentis orationem. 2. finceram cordis contritionem. 3. rigidam carnis afflictationem. Tert. ib. tert. l 3. adv. Marc. 22 Tert. l. ad Scap 4 Tert. l. de Orat 14 Tert. l. de Exh. Cast. 7. Tert. l. de Idol. 16

1. Cunctos in universum homines ad sacrificandum Regius Vates invitat: *Afferte Deo claritatem & honorem, afferte sacrificia nomini ejus : Tollite hostias & introite in atria ejus.* Quænam sint autem hostiæ honoris Deo offerendæ, declarat ipsemet Deus immunda Judæorum respuens sacrificia : *Sacrificia vestra non excipiam de manibus vestris; quoniam à Solis ortu usque ad occasum glorificatum est in nationibus nomen meum, & in omni loco sacrificium nomini meo offertur, & sacrificium mundum, scilicet simplex oratio de conscientia pura.* Ut orationis sacrificium Deo sit acceptum, debet offerri conscientiâ purâ, attentâ mente, humili animo. 1. Conscientiâ purâ : nam *oratio de conscientia procedit; si conscientia erubescat, erubescit oratio.* 2. Attentâ mente, ut enim ait D Augustinus : *Ubi putas sacrificium justitiæ sacrificari; nisi in templo mentis, & in cubilibus cordis? ubi autem sacrificandum est, ibi est orandum.* 3. Animo humili, quia *humilitas cordis, sacrificium Deo est.* Æquissimum etenim est, ut homo qui superbiâ inflatus toties peccavit, Deumque peccatis cordis, oris, & operis contempsit, pœnitendo Deum honoret per humilitatem, quam corde, ore, & opere Deo immolat : *Quisquis pœnitentiæ recusat humilitatem, Deo appropinquare non cogitat. Aliud est enim levare se ad Deum, aliud levare se contra Deum. Qui ante illum se projicit, ab illo erigitur; qui adversus illum se erigit, ab illo projicitur. Alia est solidi tas magnitudinis, alia inanitas inflationis; qui foris tumescit, intùs tabescit.* At qui vetè pœnitet, intùs dejicitur, Deoque immolat cordis contritionem. Tertull. l. adv. Jud. 5 D. Aug. l. 50. Hó. hom. 30 D. Aug. in ps. 120

2. *Namque quòd non terrenis sacrificijs Deo litandum sit, ita legimus ut scriptum est: Cor contribulatum & humiliatum hostia Deo est.* Hunc locum à Regio Vate mutuatur Tertullianus, quo etiam utitur D. Augustinus, ut stimulet peccatorem ad immolandum Deo cor contritû per pœnitentiam: *Humilia cor tuum, contere cor tuum, crucia cor tuum, ita enim offers sacrificium Deo;* sed sacrificium gratum: ad quod adhuc ab eodem urgeris Propheta apud Tertullianum : *Sacrifica Deo sacrificium laudis, & redde Altissimo vota tua. Sic itaque sacrificia & vitalia laudis designantur, & cor contritum acceptabile sacrificium Deo demonstratur;* hoc autem sacrificium per pœnitentiam Deo offertur. Ut enim ratiocinatur D. Augustinus : *Sacrificium justitiæ est quod fit per* Tertull. l. adv. Jud. 5 ps. 50 In ps. 140

In ps.4 *pœnitentiam: Quid enim justius, quàm ut suis quisque potius, quàm alienis irascatur peccatis, seque ipsum puniens Deo macter?* Imò Deus, ut animadvertit Tertullianus, *etsi mavult opera justitiæ, non tamen sine sacrificio, quod est anima conflictata jejuniis.* Ibi animam sumit pro corpore, quod per afflictionem Deo immolatur.

L. de Jejun 16

Tert. l. 4 adv. Marc. 1. 3. *Vt etiam ipsorum sacrificium alia officia potiora*, quibus pœnitens offert Deo non solùm mentem per demissam orationem; neque adhuc cor, per doloris contritionem: sed etiam carnem per jejunii & mortificationis afflictionem: *Nam & sacrificia Deo grata, conflictationes dico animæ, jejunia, & feras, & aridas escas, & appendices hujus officij sordes, caro de proprio suo incommodo instaurat.* Ad hujusmodi sacrificium Christianos hortatur Apostolus: *Obsecro itaque vos fratres, per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra, hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum.* In illa hostia quinque conditiones desiderat Apostolus, quas aliorsum explicatas, silemus; dicentes cum D. Augustino, quòd homo pœnitens quadruplicem habet in semetipso hostiam quam Deo immolat: 1. corpus. [corpus nostrum cùm per temperantiam castigamus, si hoc, quemadmodum debemus, propter Deum faciamus, sacrificium est:] 2. animam, [Si ergo corpus, quo inferiore tanquam famulo, vel tanquam instrumento utitur anima, cùm ejus bonus & rectus usus ad Deum refertur, sacrificium est: quantò magis ipsa anima cùm se refert ad Deum, ut igne amoris ejus accensa, formam concupiscentiæ secularis amittat, eique tanquam incommutabili formæ subdita, reformetur; hinc ei placens quòd ex ejus pulchritudine acceperit, fit sacrificium?] 3. Totum hominem ex corpore & anima compositum. [Ipse homo Dei nomini consecratus, & Deo devotus in quantum mundo moritur ut Deo vivat, sacrificium est.] 4. Opera justitiæ à pœnitente Deo reconciliato & justificato facta. [Sacrificium justitiæ opera justitiæ sunt post pœnitentiam.] Christiane, si veniam criminum à Deo es consecutus; si es gratiâ sanctificante decoratus, offeraque Deo corpus tuum, animam tuam, temetipsum, opera tua, *ascendet sacrificium tuum liberâ fronte.* Deoque erit gratissimum; & quia ex Origene *prima hostia est martyrum*, pœnitentia martyrii dignitate commendatur.

Rom. 12

Tertull. Prædic. Tom. 2 Tract. de Carn. Conc. 5 L. 5. Civ. 6

In ps. 4 Tert. l. de Exh Cast. 11

III. PARS Tert. l. de Res. Car. 43

Tertull. Prædic. tom. 4. Tract. de Mart. Conc. 3

Martyriorum præstantiam aliorsum demonstravimus, impræsentiarum sufficiat pœnitentiam de martyrii dignitate commendare. Ex D. autem Augustino *martyria Græce testimonia nuncupantur*; quia scilicet de Deo perhibent testimonium: & quia *in tribus testibus stabit omne verbum*, duplicem trinitatem in Dei testimonium dilectus refert discipulus. Unam in cœlo: *Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, Pater, Filius, & Spiritus sanctus*; alteram in terra: *Tres sunt qui testimonium dant in terra spiritus, aqua, & sanguis.* Omissis variis hujus loci expositionibus dicendum est cum Balduino Cantuariensi, cujus manuscriptum habemus Lovanii: *spiritus justorum, aqua pœnitentium, sanguis Martyrum testantur Christum redemptorem.* Spiritus justorum

Ser. 31. in Ps. 118

Tertul. de Bapt. 6

1. Ep. c. 5

L. 1 de Enchir. c. 48

est

est charitas, aqua pœnitentium luctus, sanguis Martyrum est cruor fusus pro Christo. His tribus pœnitentia dat de Deo testimonium, scilicet 1. charitate & amore. 2. fletu & mœrore. 3. sanguine & cruore.

1. *Dilectio operit multitudinem delictorum, quæ Deum scilicet diligens ex totis viribus suis, quibus in Martyrio decertat; ex tota anima sua, quam pro Deo ponit, hominem martyrem excudit.* Dilectioni autem illi, qua homo pro Deo sanguinem fundit, & cruentam sustinet mortem, D. Ambrosius adæquat justorum charitatem: *Est & illa mors sanctorum Martyrum valida, cujus non impar est charitas, quæ adæquatur Martyrum passioni*: Tum quia homo Deiamore fragrans moritur mundo, sibiipsi, cunctisque rebus, quæ divino contrariantur amori; tum quia paratus est pati, & mori, & suâ passione de Deo ferre testimonium. Tres sunt qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis: *In spiritu charitatē intellige diffusam in cordibus nostris*, qua sufflammatus pœnitens testatur Dei majestatem dilectione & amore, fletu & mœrore. Tertull. Scorp. 6 L. de Isaac & Anim. c 8 D. Bern. Serm. 1. in Oct. Paschæ.

2. *Novum testimonium advoco*, aquæ scilicet [Jam verò, quia baptismum aquâ diximus designari, memento & unicum, & quotidianum baptismum. Est & baptismus aliquis in compunctione cordis, & lacrymarum assiduitate. Sic & Baptismi sacramentum quoniam iterari non licet, his qui sæpius in multis offendunt, frequenti oportet ablutione de'eri. Unde & Propheta: Lavabo, inquit, per singulas noctes lectum meum, & lacrymis meis stratum meum rigabo. Lactymas nuncupat S. Isidorus, *Baptisma laboriosum*, quod actuale diluit peccatum non secus ac Baptismi sacramentum originale. Uti enim Baptismi sacramentum est mare, in quo Pharao & superbissimę ejus copiæ demerguntur, ita baptismus lacrymarum est mare divinum, *unde reus exiret ad portum, & sola paterentur delicta naufragium*. Plus audet Climacus & baptismum lacrymarum baptismatis sacramento præponit: *Major ac potentior baptismate, post baptisma (etsi audax dictu id videatur) fons lacrymarum est.* Cujus duas subministrat rationes: Tum quia Baptismi sacramentum delet duntaxat originalem culpam, & peccata actualia quæ in tenebris ignorantiæ commissa sunt; lacrymarum autem baptismus diluit atrocissima quæque delicta quæ etiam in luce Evangelii perpetrantur: Tum quia Baptismi sacramentum iterari nequit: *Felix aqua, quæ semel abluit*; baptismus autem lacrymarum iteratur. Hoc lacrymarum fonte, si ita liber, quotidie eluuntur pœnitentes, *quorum lacryma peccati diluvium sunt, & mundi expiamentum.* In sacramento Baptismi *supervenit statim Spiritus de cœlis, & aquis supereſt, sanctificans eas de semetipso, & ita sanctificate vim sanctificandi combibunt*: baptismus quoque lacrymarum à Spiritu sancto suam mutuatur virtutem. Aqua sola non sufficit ad Baptismi sacramentum, ad regenerationem animæ Spiritus sanctus requiritur: *Nisi quis natus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non ibit in regnum cœlorum, id est, non erit sanctus*; baptismus quoque lactymarum à Spiritu sancto suam habet efficaciam. Spiritus sanctus proprio charactere amor est: D. Bern. Serm. 1. in Oct. Paschæ. Tert. l. de Test. An. t D. Bern. Ser. 1 in Oct. Paschæ. Psal. 6 Lib. 2. de Offic: Eccles: c 25 Fulb. Carnot. ep. 1 Tert. l. de Bapt: 15 Gregor. Naz. Or. t Julian. Tert. l. de Bapt. 4 Tert. l. de An: 39

Tert. l. de Bapt 5 Tert. l. ad Scap. 4 Tert. l. de Bapt. 8 Tert. l. de Orat. 9

est : qui hoc divino non ardent amore, quantumvis lacrymantur, *viduis aquis sibi mentiuntur* : qui verò sacro hoc igne accensi compunctionis emittunt lacrymas, suis fletibus sanctificantur. In baptismate Christi, Messiam Joannes *testimonio exornavit*, Spiritus sanctus Salvatoris testatus est divinitatem, *columbæ figurâ delapsus in Dominum*; æternus quoque Pater dedit *fidei testimonium*: & ut fatur Oecumenius, *per aquam Jesus Patris testimonio Filius Dei est declaratus*: In baptismo quoque lacrymarum pœnitentes æternus Pater acceptat in filios, Spiritus sanctus reddit testimonium quòd sint filii Dei,

Tert. l. de Pæn. 1 Tert. l. de Test. Anim. Tert. l. 1 ad Ux. 3 Tert. l. 1. ad Nat. 1 Tert. l. de Pat. 1 Tert. l. de Spect. 16 Serm. 1. in Oct. Paschæ.

& à Christo Domino prædicantur *beati flentes atque lugentes*, suis lacrymis de sanctissima Trinitate, Christoque *testimonium veritatis* perhibentes. Etenim quantumvis ab humanato Verbo declarentur beati, qui suis lacrymis Christi testantur divinitatem, longè multò sunt *beatiores, qui valent beatâ testimonij confessione non excedere*; & testimonio Spiritûs, seu charitatis, testimonio aquæ, seu lacrymarum, addunt sanguinem ad *redundantiæ testimonium*.

3. *Grande testimonium* præstiterunt Martyres pro Christo sanguinem fundentes. Magnum fuit equidem testimonium Spiritûs, majus testimonium aquæ, sed maximum *teneo testimonium* sanguinis. Uti autem in Spiritu charitatem, in aqua baptismum, ita *in sanguine martyrium* intelligit D. Bernardus, Jam verò martyrium diximus sanguine designari : memento & unicum, & quotidianum esse martyrium. Est enim & martyrii genus, & quædam effusio sanguinis in quotidiana corporis afflictione. Sicque infirmis & pusillis corde necesse est, ut quem semel pro Christo ponere non sufficiunt, saltem mitiori quodam, sed diuturniori martyrio sanguinem fundant : Martyres in cruciatibus vitam finientes *testimonium Christi sanguine litaverunt*. Pœnitentes asseverat Magnus Basilius, *æquivalere martyrio*, quia & ipsi testimonium quoque litant sanguinis, nimirum doloris lacrymas, quæ sunt cruor è pœnitentis corde dimanans. Inde Christianum hortatur D. Augustinus : *Sacrificia lacrymas tanquam vulnerati sanguinem cordis*. Theodorus quoque Studita religiosos viros nuncupat Martyres, eò quòd eorum vita sit *crucifera*, id est, pœnitentiæ & mortificationis operibus sedulò vacans ; quapropter valet dicere cum Vate Regio, *Calicem salutaris accipiam*. Calix namque passionem & martyrium significat ; & ob hanc causam inter munera charitatis, quibus olim Christiani pietate illustres sese mutuò invitabant, ad corporis sensuumque castigationem, ad austerioris vitæ disciplinam, ad patientiam in persecutionibus tolerandam, & ad martyrium constanter perferendum, ponebantur calculi, quales Marcella misit ad D. Hieronymum. Ut autem ipse testatur : *Calices mortificationem carnis ostendunt, & semper animum ad martyrium præparatum*. Christiane, *vis adhuc apertius discere, qualiter in pace Ecclesiæ valeas martyrium invenire ? Ascende igitur tribunal mentis, & temetipsum pertrahe ad judicium quæstionis. Cogitatio accuset, animus judicet, pœnitens conscientia velut carnifex ferat, lacrymarum vultus velut rivus erumpat. Sic sic per martyrij similitudinem ad veram pervenies martyrum dignitatem.* Nihil

Tert. l. adv Valent. 2 In Ps 32 Serm. 32 Ps 115 Epistola Pet. Dam. Serm. 3 de S. Apost.

etenim

etenim videtur esse in martyre, quod in vero pœnitente non inveniatur. Amor martyrem excudit, Dei quoque amor ad pœnitentiam inducit. 2. Martyrium peccatorum maculas diluit; pœnitentia delictorum sordes extergit: unde martyrium nuncupatur à Clemente Alexandrino, *delictorum expurgatio.* L. 4. Strō. 3. Martyrium pœnam peccato debitam solvit, pœnitentia peccatorem puniens, pœnas peccatorum aut prorsus tollit, aut saltem minuit. 4. Martyr pro Deo constanter patitur; pœnitens quoque pro Deo spontaneum sustinet dolorem. 5. Martyr venarum fundit sanguinem; pœnitens cordis sanguinem emittit. 6. Martyr fert testimonium sanguinis; pœnitens quoque præbet sanguinis testimonium: *Quotiescumque bonis actibus mandatum Christi facimus, toties de Christo testimonium perhibemus.* Illi, ait D. Bernardus, præstant testimonium spiritûs, qui superbiam vitæ aut spiritum vanitatis vincunt spiritu charitatis; testimonium aquæ, qui oculorum concupiscentiam, compunctionis lacrymis lavant, testimonium sanguinis, qui carnis concupiscentiam sanguine mortificationis domant: qui trino hoc testimonio tria quæ potissimum in mundo vigent, detriumphant: *Magnum profectò habituri sunt testimonium, quos in cœlo Pater susceperit tanquam filios & hæredes, Filius adsciverit tanquam fratres & cohæredes, Spiritus sanctus adhærentes Deo unum spiritum faciet esse cum eo*, per consummatam cœli dilectionem. D. Aug. Serm 32 de Sanct. D. Bern. Serm. 1. in Oct. Paschæ.

CONCIO QUARTA.

POENITENTIA *homini proficit, Deo servit.* In inferioribus afferentur fructus, quos homo colligit ex pœnitentia, quæ Deo servit ad ostensionem suæ potentiæ, sapientiæ, & justitiæ. Potentiæ, triumphans de obdurata & rebelli hominis voluntate; sapientiæ, educens lucem de tenebris, & Dei inimicum in ejus filium convertens; justitiæ, adstringens pœnitentem ad satisfactionem Deo debitam. Verùm quia aliorsum hæc materia agitata est, impræsentiarum consideranda est virtus & efficacia pœnitentiæ, quæ divinam 1. ostendit misericordiam. 2. rescindit sententiam 3. exercet justitiam. Tert. l. de Pœn. 1 Tert. Præfic. tom 3 Tract. 2 Conc. 3 I. PARS.

Magna profectò efficacia pollet pœnitentiæ virtus: *Negotium divinæ misericordiæ curans.* Dei misericordia erga peccatores potissimum elucet; nam ut eloquenter fatur Cassiodorus: *Materia est gloriæ principalis delinquentis reatus: quia nisi culparum occasiones emergerent, locum pietas non haberet.* Peccatum hominem polluit, destituit, dejicit, Deique misericordia contaminatum hominem emundat, destitutum restaurat, dejectum relevat: *O pœnitentia, quid de te novi referam? Omnia ligata tu solvis, omnia clausa tu reseras, omnia adversa tu mitigas, omnia contrita tu sanas, omnia confusa tu lucidas, omnia desperata tu animas.* Nam divinæ misericordiæ negotium curans, homi- Tert. l. de Pœn. 2 L. 3 cap 46 D. Cypr. de laud. Pœn.

minem, 1. maculosum diluis. 2. deperditum restituis. 3. dejectum extollis.

Tert. l. de Pœn. 3

1. Divina misericordia immundos emundare volens peccatores, *Pœnitentiam destinabat purgandi mentibus propositam, uti quidquid error vetus inquinâsset, id pœnitentia verrens & radens, & foras abjiciens, mundam pectoris domum superventuro Spiritui sancto pararet, quo se ille cum cœlestibus bonis libens inferat.* Alludere videtur Tertullianus ad prophetam Evangelicum, peccatoribus quantumvis sceleratis & contaminatis munditiam pollicentem, modò verè pœniteant: tanta est pœnitentiæ ad eluendas sordes vis & efficacia:

Isai. 1

Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur; & si fuerint rubra sicut vermiculus, velut lana alba erunt. Peccata ut coccinum sunt facinora atrocissima, intimius & medullitus peccati labe imbuta, quæ nullatenus elui posse videntur, non secus ac coccinum vermiculi succo tinctum. Per peccatum adhuc ut coccinum intelligit Propheta peccatum vel meretricium; meretrices namque coccino induebantur: vel peccatum publicum, ob coccini nitorem: vel tandem peccatum Regum; Reges etenim coccino & purpurâ vestiuntur. Quovis autem modo peccatum sit ut coccinum, per pœnitentiam emaculatur, ut Davidis comprobatur exemplo, cujus peccatum erat omnibus modis coccineum, & quia adulterio dehonestatum, & homicidio cruentatum, & scandalo publico diffamatum. Et tamen *David Uriæ cædem, cùm causam ejus mœchiam, confessione purgavit.* Davidis exemplo peccatorem ad pœnitentiam stimulat D. Augustinus: *Agere debet pœnitentiam Christianus ex toto corde, ubi Deus videt; qui vidit cor David, quando increpatus à Propheta post comminationes terribiles Dei, exclamavit dicens:* Peccavi; *& mox audivit:* Dominus abstulit peccatum tuum. *Tantum valent tres syllaba. Tres syllaba sunt, peccavi: sed in tribus his syllabis flamma sacrificij cordis ascendit in cœlum;* & David immundus fuit emundatus, & Dei gratiâ & amicitiâ per peccatum destitutus, fuit per Pœnitentiam in Dei gratiam & amicitiam restitutus.

Tert. l. de Pud. 6

L. 50 Hom. 41

L. 1 Reg. 12

Tert. l. de Pœn. 5

2. *Pœnitentia, quæ per Dei gratiam ostensa & indicta nobis, in gratiam nos Domino revocat,* deperditam Dei amicitiam recuperat, & in pristinum statum restituit & restaurat; & hoc multiplici exemplo ex Scriptura sacra desumpto demonstrat Tertullianus. 1. Prodit *Evam lugentem & pœnitentem.* Adamum quoque lugentem & pœnitentem existima, & mox repræsentat eosdem, *ut restitutionis candidatos, ut confessione relevatos*; quia per pœnitentiam in Dei gratiam recepti sunt, & quàmvis ad felicem innocentiæ statum & justitiam originalem non fuerint restituti, tamen sanctitatem acceperunt, jusad cœlestem gloriam acquisierunt, & beatæ æternitatis facti sunt candidati.

Libr. 1. de cult. fœm. 8

Lib. 2 adv. Marc. 25

2. Adducit Nabuchodonosoris exemplum, qui per pœnitentiam Deo satisfecit, & humanam formam simul cum regno recuperavit: *Sic ille rex Babylonius, offenso Domino cum squalore & pœdore septenni, ab humana forma exulâsset immolatâ patientiâ corporis sui & regnum recuperavit, & quod optabilius*

L. de pat. 13

bilius est homini, Deo satisfecit. Tandem 3. proponit toties decantatum prodigium, qui longè divagatus acceptam à patre dissipavit substantiam, vivendo luxuriosè, & porcis mancipatus, famè & inedià mulctatus: *Recordatur patris Dei, satisfactio redit, vestem pristinam recipit, statum scilicet eum, quem Adam transgressus amisit.* L. de pud. 9.

Christiane, si vis deperditam per peccatum recuperare gratiam, pœnitere; per pœnitentiam etenim potes *Domino offenso satisfacere, saluti prodactæ reformari.* Pœnitentem prodigum pater cum gaudio recipit, cum exultatione eiam te Deus recipiet, si pœniteas ex animo. Siquidem *exultare illius est de pœnitentia peccatoris, id est, de perditi recuperatione, qui se professus est olim malle peccatoris pœnitentiam, quàm mortem.* Protoparentes fuêre per pœnitentiam, restitutionis candidati, quia simul cum gratia acceperunt jus ad æternam beatitudinem: Et tu ut sis æternitatis candidatus, *rape occasionem inopinatæ felicitatis*, quam per pœnitentiam potes adipisci. Nabuchodonosor septenni vacans pœnitentiæ, regiam recuperavit dignitatem: & tu quoque in divinam potes restitui filiationem, modò pœnitentiæ studeas: *Pecca tor restituendo sibi institutam à Domino exomologesim sciens, præteribit illam, quæ Babylonium regem in regna restituit*, & dejectum extulit; quia Tert. l. de pœn. 10 Tert. l. 4 adv. marc. 31 Tert l. de pœn. 4 Tert. l. de pud 11

3. Pœnitentia *cùm provolvit hominem, magù relevat; cùm squalidum facit, magu mundatum reddit.* Nec mirum, quia, ut ait Petrus Damianus: *consuevit Deus honorare pœnitentes, magù quàm innocentes*; quod ipse multiplici exemplo declarat, 1. Magdalenam pœnitentem inducit in domum Pharisæi: *Osculatur Maria pedes Christi, & oculis inundantibus vestigia Redemptoru infundit. Videt & in* det singularitatis amator, *& utrumque redarguit Pharisæi instantia: Iesum, ignorantiæ; præsumptionis, Mariam.* Verùm immeritò Pharisæus tum Jesum, tum Magdalenam increpat; quin potius commendanda est Salvatoris misericordia, peccatricem benignè recipientis; admiranda est pœnitentiæ virtus & efficacitas, quæ mulierem peccatricem, Deiparæ vocabulo honorat. Nam ut fatur Chrysologus, *Venit mulier, sed rediit Maria:* venit peccatrix, rediit sancta; venit despecta, rediit honorata: quæ à lascivia erat mulier, à gratia efficitur sancta, & adeò per pœnitentiam exaltatur, ut beatissimæ Virginis fuerit nomine decorata. 2. Matthæi adducit exemplum, quem Scriptura sacra sub peccatoris nomine denotat; quia erat publicanus ad telonium sedens, mendaciorum architectus, rapacitatis magister, alienarum divitiarum deprædator: à pœnitentia tamen & Apostoli & Evangelistæ assecutus est dignitatem: *Quis nesciat Evangelistam ab Angelico vocabulo derivari? Non solùm Apostolus est, sed Evangelista, & ut ita fatear, Evangelista Evangelistarum non immeritò dicitur, qui dux & prædecessor, ac primus omnium reperitur.* Omnium namque primus Christi genealogiam, nativitatem, vitam, mortem, resurrectionem, ascensionem, doctrinam, prædicationem, virtutes, miracula, cunctaque in universum quæ Christum spectant, in suo Evangelio enarravit. Inde concludit Damianus: *Atque ut auda-* Tert. l. de Pœn. 10 Serm. 56 Serm. 29 Serm. 77 Serm. 49

Ater dicam, nemo post Christum est, cui magis debeat sancta universalis Ecclesia. Ipse verò Matthæus pœnitentiæ debet tot honoris titulos, totque officia, quæ illi debitis cem reddiderunt universalem Ecclesiam. Tandem 3. Petri proponit exemplum, quem pœnitentia in Apostolatûs restauravit dignitatem:

Serm. 56 *Reflectum Christi sequitur fletus Petri, & lacrymarum amaritudo dulcedinem antiqua dignitatis instaurat.* Petrus suâ negatione fuerat deturbatus tum à gratia, tum à Christi discipulatu; post pœnitentiam autem tantâ est à Deo

Hom. 4 sanctitate donatus, ut dicatur à S. Maximo, *justitiæ ac pietatis plenitudo*, & ita est in fide & amore Christi solidatus, ut Ecclesiæ sit basis & firmamentum. Ut enim prosequitur D. Maximus: *Petrus tentationibus suis proficit, fletibus suis gaudet, periculis suis crescit. Tanquam bonus pastor Petrus gregem accepit, ut qui sibi antè infirmus fuerat, fieret omnibus firmamentum*, Apostolorum princeps, visibile Ecclesiæ caput; & ut fatur D. Ambrosius, *Major gradus redditus est ploranti, quàm fuerat ablatus neganti.*

Serm. de Cathed. S. Petri. Magnum est inter Apostolos tenere primatum, sed Verbi Præcursor Apostolicæ antistat dignitati. De quo post Christi oraculum nullus potest

Tert. l. de Bap. 12 dubitare: *Cùm Dominus testimonio Ioannem extulisset: Nemo, dicens, major inter natos fœminarum Ioanne baptizatore* Tantus tamen est pœnitentiæ vigor, ut ex flagitiosissimo peccatore, delictis turpato, sceleribus diffamato, dæmonibus mancipato, gehennæ destinato, faciat non modò virum sanctum, sed transformet in Joannem Baptistam, quo non surrexit major: *Noli tu jam quærere neque Ioannem, neque Iordanem; ipse esto tibi Baptista.* Quid

Laur. Novar. Hom. de Pœnit. magnificentius de pœnitentia dici & excogitari potest? Porrò Joannes Baptista est Virgo, Martyr, Præcursor, Anachoreta, imò & Angelus. Per pœnitentiam *ipse tibi esto Baptista*, esto Virgo puritate, Martyr acerbitate, Præcursor veritate, Anachoreta solitudine, Propheta vaticinatione, Angelus sanctitate, Baptista dignitate.

Magnum hoc pœnitentiæ encomium, sed majus adhuc habet ex comparatione ad Deiparam, quam constat esse Apostolis, cunctisque hominibus & Angelis, *præcæteris justitiæ cultu, vitæ integritate meliorem.* Nec mirum si Deipara Angelicam & humanam superet dignitatem, postquam Tertullianus *Christum per Mariam censendum* asseverare ausus est. Nec minus audaTert. l. de Præscr. Haret: 38 adv. Jud. 9. Judith 6 cter Deiparæ, pœnitentiam assimilat Hugo Cardinalis, in istud [trunc Holophernes præcepit servis suis ut comprehenderent Achior, & perducerent eum in Bethuliam] *Bethulia interpretatur, domus dolens Domino, vel domus parturiens Dominum, & significat pœnitentiam, quæ Dominum parturit: Maria enim Mater est Domini.* Inepta tamen hujusmodi videtur comparatio, quid enim magis alienum à Deiparæ puritate, prorsus ab omni peccati labe immuni, quàm similitudo cum peccatore etiam dolente peccata? Homo enim pœnitens propter illatas Deo injurias dolens detestatur peccata, quibus fuit dehonestatus, & Deum offendit, Deipara autem semper fuit sancta, Deoque gratiosa, nec ullâ unquam peccati umbrâ devenustata.

Apta

Apta tamen comparatio, quia sicut Maria, sanctitate decorata, parturivit Christum, effectaque est vere Mater Dei, sic pœnitens justitia ornatus, Spiritus sancti gratia fœcundatus pœnitentiæ beneficio, quasi divino semine, in se velut parturit Christum, potestque quodammodo Deiparens nuncupari. Nam ut aliorsum doceat præfatus Cardinalis, subtilis pœnitentiæ encomiastes; *Quilibet justus debet habere Mariam conjugem, id est amaritudinem pœnitentiæ. Accipienda est enim pœnitentia in uxorem, quia pulchra, quia dives, quia nobilis. Hoc matrimonium inchoatur per contritionem; ratum fit per confessionem; consummatur per satisfactionem, & nunc quodin ea natum est de Spiritu sancto est.* Humilis pœnitentia, pia squaloris ambitione, superbas Mariæ expetit nuptias: hujus autem connubii soboles, est Christus, qui in animo pœnitente generatur. Quemadmodum enim Maria Spiritus sancti virtute fœcundata concepit Christum, qui fuit in ejus utero per novem menses: ita vere pœnitens Spiritus sancti gratia fœcundatus, in suo corde concipit Christum, qui tandiu in ejus anima adest, quandiu in gratia perseverat. Misericordiam Dei in humanatione Verbi commendat D. Augustinus: Nam *quæ major esse misericordia super miseros potuit, quam illa quæ cœli creatorem de cœlo deposuit, & terreno corpore terræ induit conditorem, & quæ in æternitate Patris manet æqualis, mortalibus coæquavit?* Dei quoque misericordiam in pœnitentia splendescentem agnoscit Petrus Damianus: *Quam leni & dulcissimo spiritu imbutus est spiritus illius, qui novit spiritu lenitatis peccatores instruere, suspendere vindictam, & affectuosis officiis invisceratæ sibi peccatorem donec vita reddatur.* Quid faventius, quid amantius, quam Deum, sibi invisceratæ peccatorem pœnitentem? Pœnitens sibi invisceratæ Christum, dum illum in semetipso parturit, & rursus Christus sibi invisceratæ pœnitentem: Vicem Christus rependit pœnitenti, qui eum per pœnitentiam peperit sibique invisceravit. Nam ut animadvertit præfatus Hugo Carensis expendens istud Matthæi, (Assumpsit eum diabolus:) *Alij portant in brachiis cum Simeone; alij portant in utero cum Maria, id est facientes amaram pœnitentiam*, quæ divinam ostentat misericordiam, & rescindit sententiam.

In cap. 1 Matth.

Ser. 71. de Divers.

Serm. 50

Cap. 4

Deum indemutabilem credimus. Mutatio etenim repugnat supremo enti, æterno, absolutè necessario, & actui puro: Si Deus esset mutationi obnoxius, nec esset actus purus, quia potentiam passivam importaret; neque ens absolute necessarium, quia contingenter se haberet; neque esset æternus, quia æternitas omnimodam excludit mutationem. Verum licet Deus subjective nequeat mutari, objective tamen seu terminative mutari potest: imo de facto pœnitentia, 1. illum immutat: 2. ad pœnitentiam incitat: 3. ejus sententiam revocat.

II. PARS. Tertull. lib. adv. Hermog. 12

1. Acute Marcionitas refutat Tertullianus scite declarans, quomodo Deus erga homines mutetur absque ulla levitate & imprudentia: *Si vero etiam circa personas levem vultis intelligi, cum reprobat aliquando probatos; aut improvidum, cum probat quandoque reprobandos, quasi indicia sua aut damnet præterita,*

L. 2. adv. Marc. 23

vita, aut ignoret futura: huic objectioni sic occurrit: *Atquin nihil tam bono & judici convenit, quam pro præsentibus meritis, & rejicere, & adlegere.* Quando homo est justus amatur à Deo, quando est peccator, oditur à Deo: Quod Saulis & Salomonis comprobat exemplo: *Adlegitur Saul, sed nondum despector Prophetæ Samuelis. Rejicitur Salomon: sed jam à mulieribus alienis possessus, & idolis Moabitarum & Sidoniorum mancipatus.* Deus invariabiliter amat beatos in cœlo regnantes, & odit præscitos in inferno patientes; quia illi invariabiliter perseverant in bono, isti vero immutabiliter persistunt in malo. *Exhibe bonum semper, & non recusabitur: exhibe malum semper, & nunquam adlegitur.* At quia in hoc sæculo justus cadit à justitia, & labitur in peccatum; & econverso peccator de suis delictis pœnitet, & efficitur justus: Deus justum pro tempore justitiæ diligit, pro tempore peccati odit, peccatorem quoque quando est in statu peccati aversatur, amat vero quando est in statu justitiæ: *Aut quis hominum sine delicto, ut eum Deus semper adlegeret, quem nunquam posset recusare? Vel quis item sine aliquo bono opere, ut eum Deus semper recusaret, quem nunquam posset adlegere?* Quando Deus odit hominem, quem antea dilexit, aut odit, quem ante amavit, in homine fit realis & intrinseca mutatio, quia mutatur aut de gratia in peccatum, aut de peccato ad justitiam; in Deo autem nulla fit intrinseca mutatio, sed duntaxat extrinseca, objectiva & terminativa, quia idem actus infinitus divinæ voluntatis terminatur ad hominem modo amabilem, ratione justitiæ, modo odibilem ratione peccati. Inde concludit Tertullianus: *Cæterum, si idem homo, ut in utroque pro temporibus, in utroque dispungetur à Deo, & bono, & judice, qui non levitate, aut improvidentia sententias vertit; sed censura gravissima & providentissima, merita temporis cujusque dispensat.* Pro diverso tempore eumdem hominem, & diligens & odio habens; diligens, quando est innocuus; odio habens, quando est sceleratus.

Orat. 9. in Orat. Dō. Gregorius Nyssenus id exemplo speculi declarat, quod tale est erga hominem, qualis homo erga ipsum; si homo rideat, speculum se ridens exhibet: si homo ad lachrymas & tristem vultum, subito se convertat; etiam in speculo lachrymas & tristem vultum inspicias. Deus est *speculum sine macula.* Si Deum amas, & ille te amat; si Deum odio habes, & ipse te aversatur: dum deliberate cogitas Deum offendere, & ipse à te offensus cogitat te punire; si conversus te Deum offendisse pœnitet; convertitur etiam Deus, eumque pœnitet de pœna, quam cogitaverat, & decreverat tibi inferre, *pœnitentia, mutatio rerum significatur. Quomodo ergo tu, cum aliquis te pœnitet, doles factum quod fecisti: quando aliquid Deus, præter spes hominum, id est, præter quam sperant homines, mutat in aliud, pœnitere se dicit: usque adeo ut de pœna nostra pœniteat eum, si nos de vita nostra mala pœnituerit:* Pœnitentia namque nostra Deum ad pœnitentiam inducit.

Sap. 7

D Aug in Psal. 109

Tert. l. 2. adv. Marc. 24 2. Pœnitentiæ incapax Deus esse videtur: *Nam & hoc tibi scriptura determinat, dicente Samuele Sauli, Discidit Dominus regnū Israel de manu tua hodie*

& dabit illud proximo tuo, optimo superte: & scindetur Israel in duas partes, & non convertetur, neque pœnitentiam aget, quia non sicut homo est ad pœnitendum. Hunc textum ex Historia Regum desumpsit Tertullianus: (Porro triumphator Israel non parcet, & pœnitudine non flectitur, neque enim homo est ut agat pœnitentiam.) quam prorsus à Deo alienam existimat Marcion, quia procedit vel ab animi levitate, aut ignorantia, aut delicti recordatione. Deus autem pœnitere nequit ex levitate seu mobilitate animi, quia immobilis & immutabilis est, neque ex ignorantia, quia est omniscius; neque ex delicti recordatione, quia impeccabilis est: *Sic & pœnitentiam apud illum prave interpretatur, quasi proinde mobilitate, vel improvidentia, imo jam ex delicti recordatione pœniteat: quoniam quidem dixerat, pœnituit quod regem fecerit Saul; præscribens scilicet, pœnitentiam confessionem sapere mali operis alicujus vel erroris.* Marcionem redarguit Tertullianus prave de pœnitentia Dei sentientem: Tum quia non semper pœnitentia sapit alicujus erroris vel delicti confessionem. *Evenit enim in bonis factis pœnitentia confessio, ad invidiam & exprobrationem ejus qui beneficii ingratus extiterit. Sicut & tunc circa personam Saulis honorandam annuntiatur à creatore: qui non deliquerat cum Saulem assumit in regnum, & sancto Spiritu auget: optimum enim adhuc: qualis, inquit, non erat in filiis Israelis, dignissime adlegerat. Sed malum factum Saulis onerabat pœnitentia sua professione; quam, vacante delicto circa Saulis adlectionem: consequens est invidiosam potius intelligi, quam criminosam.* Tum quia non eodem modo ratiocinandum est de pœnitentia Dei, ac de pœnitentia hominis: Hominis pœnitentia, in animi levitate seu mobilitate fundatur; pravi operis commissi, vel boni operis omissi, includit damnationem, dolorem & vindictam de re commissa significat, propositum exhibendi Deo offenso satisfactionem importat: quæ omnia à pœnitentia Dei exulant. *Superest jam agnoscere quid sit pœnitentia Dei. Non enim si hominem ex recordatione plurimum delicti, interdum & ex alicujus boni operis ingratia pœnitet, ideo & Deum proinde. Inquantum enim Deus nec malum admittit, nec bonum damnat: in tantum nec pœnitentiæ boni aut mali, apud eum locus est: Hac itaque definitio in omnibus altam formam divinæ pœnitentiæ statuit, qua neque ex improvidentia, neque ex ulla boni aut mali operis damnatione reputetur, sicut humana.* Tū quia licet pœnitentia ut est propria & peculiaris hominis de suis sceleribus pœnitentis, admittat suorum criminum agnitionem, detestationem, animique dolorem, pœnitentia tamen in communi, prout abstrahit à divina & humana, nihil horum importat, sed tantummodo simplicem mutationem prioris sententiæ. *Quis ergo erit mos pœnitentiæ divina? jam relucet, si non ad humanas conditiones eam referas. Nihil aliud intelligetur, quam simplex conversio sententia prioris, qua etiam sine reprehensione ejus posit admitti, etiam in homine nedum in Deo, cujus omnis sententia caret culpa. Nam & in Græco sono, pœnitentiæ nomen, non ex delicti confessione, sed ex animi demutatione*

L. 1. Reg. 15

Tert. l. 2. adv. Marc. 24

tione compositum est, quam apud Deum pro rerum variantium sese occursu, regi ostendimus. Pœnitentia itaque in Deo est sententiæ duntaxat mutatio, quæ pro varietate objectorum & rerum regitur. (Ubi legitur, quod pœniteat Deum, mutatio rerum significatur: immutabili præscientia manente divina.) Quod ipsemet Deus apud Jeremiam declarat: *Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitaveram, ut facerem ei.* Pœnitentia hominis Deum ad pœnitentiam adducit: peccatoris conversio, secum Dei murationem induci. Propheræ oraculum attente consideranS Oleaster exclamat: *Mira Dei dignatio! quem quæso non pœniteat peccatorum, cum Deum videat pœnitere pœnarum?* Quis suas non retractet iniquitates, cum Deum videat suas retractare comminationes? Quis sua non revocet scelera, cum Deum videat fulminatas jam revocare sententias, quas ob pœnarum pœnitentiam rescindit?

D. Aug. l. 17. Civ. 7

Jerem. 18

3. Deus *iniquissimam civitatem, digne meritoque decreverat abolendam:* loquitur de Ninive civitate, quam subvertendam intra quadraginta dies per Jonam Prophetam asseveraverat: Latam tamen à Deo sententiam Ninivitarum pœnitentia revocavit: *O novam rem & admirabilem! denuntiatio mortis peperit vitam, sententia ut lata fuit, invalida fuit.* Cives namque superbæ illius civitatis audientes Jonam in plateis prædicantem: (Adhuc quadraginta dies & Ninive subvertetur.) Omnes accincti ciliciis, cinere aspersi, à rege, ad parvulos suggentes ubera, imo & pecora, arctissimum servantes jejunium, orationibus instantes, & acerbam pœnitentiam facientes, fulminatam à Deo revocarunt sententiam. *Et pœnituit Dominum de malitia quam dixerat facturum se illi, nec fecit.* Ibi autem sumitur malitia non pro malo culpæ, ut sese explicat Tertullianus. *Nam & apud Græcos interdum malitiæ pro vexationibus & læsuris, non pro malignitatibus ponuntur: sicut isto articulo, pœnam ipsam malitiam nominavit;* de qua pœnituit Deus, & sententiam adversus Ninivem latam revocavit.

Tert. l. 2. adv. Marc. 23

D. Chrysost. Hom. 5. ad Pop. Antioch. Matth. 12

Tert. l. 2. adv. Marc. 24

In Scriptura sacra duæ continentur sententiarum species. Quædam absolutæ, quædam duntaxat comminatoriæ: illæ sunt scriptæ; istæ voce tantummodo latæ: illæ sunt irrevocabiles, istæ revocari possunt: Deus habere se videtur ad modum terreni regis, qui sententias à seipso obsignatas nullatenus rescindit, dicens, Quod scripsi, scripsi. Idcirco Sarrapæ Babylonis desiderantes à rege decretum irrevocabile dixerunt ei: *Rex co firma sententiam, & scribe decretum, ut non immutetur: quod statutum est.* Duas ejusmodi sententias adversus duos reges datas à Deo, facer refert textus. Abiolutam scriptam unam, adversus Balthasar qui conspexit manum in patiete scribentem, *Mane, Techel, Phares*: alteram, comminatoriam, adversus Nabuchodonosor patrem ejus. Sententia adversus Balthasar fuit irrevocabilis, & executioni mandata. Sententia adversus Nabuchodonosor fulminata, revocata fuit ob ejus pœnitentiam, ut ei prædixerat Daniel: *Forsitan ignosce delictis tuis*

Dan. 6

Dan. 5

Dan. 4

tuis Deus. Trinam adhuc sententiam adversus peccatores comminatam, eorum pœnitentia revocatam refert Tertullianus: *Habes apud Ionam cum ipso misericordiæ exemplo, quam Ninivitis exorantibus præstitit: facilis & Ezechiæ fletibus flecti, & Achab marito Iesabelis deprecanti sanguinem ignoscere Nabuthæ: Malens scilicet pœnitentiam peccatoris quam mortem, utique ex misericordiæ affectu.* Lib. 5. adv. Marc. 11.

Ezechias de tot beneficiis à Deo acceptis ingratus, audivit ab Isaia: *Dispone domui tuæ, quia morieris tu, & non vives.* Quo audito Ezechias *flevit fletu magno*, suaque pœnitentia & lachrymis revocavit Dei sententiam, qui denuo ad eum mittens Isaiam, Propheta in persona Dei loquens dixit ei: (Audivi orationem tuam, & vidi lachrymas tuas: ecce ego adjiciam super dies tuos quindecim annos.) Ezechias suis lachrymis comminatam mortis sententiam evasit: & *Nabuthæ sanguinem, Achab deprecatione delevit.* Achab tantis fuit criminibus contaminatus, ut de eo asseveret Scriptura sacra: *Fecit Achab malum in conspectu Domini super omnes, qui fuerunt ante eum.* Bone Deus! quot pessimi reges fuerant in Israel, quos omnes Achab in malitia & iniquitate superans, adversum se divinam concitaverat justitiam, quam tamen sua pœnitentia exarmavit. Nam de peccatis suis dolens *scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnem suam, jejunavitque & dormivit in sacco, & ambulavit demisso capite.* Deus humiliatum & pœnitentem conspiciens cum gaudio regem dixit ad Eliam: *Nonne vidisti Achab humiliatum coram me? Quia ergo humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus ejus.* Inde exclamat D. Hieronymus: *O felix pœnitentia, quæ ad se Dei trahit oculos, & furentem sententiam Dei, confesso errore, mutavit.* Neque minus fortunata fuit pœnitentia Ninivitarum, qui post annuntiatum à Propheta Ninives excidium, comminatam à Jona revocarunt sententiam. *Sicut & ipse Ionas ad Dominum: Propterea præveni profugere in Tharsos, quia cognoveram te esse misericordem, & miserescentem, patientem, & plurimum misericordiæ, pœnitentem malitiarum, super agnoscentes & plangentes delicta sua, quales nunc Ninivitæ.* Rationem subministrat cur Deus pœnituerit, de excidio quod adversus Ninivem decreverat, quia scilicet Ninivitæ sua agnoverunt facinora, & de eis pœnitentiam egerunt: *Mutavit Deus sententiam, quia vidit opera commutata.* Isai. 38. Tert. l. de Pud 6. Lib. 3. Reg. 16. Lib. 3. Reg. 21. In Epitaphio Fabiolæ. Tert. l. 2. adv. Marc. 24. D. Hier. in Joan.

Christiane, vis ut Deus mutetur & erga te præstet officium non severi judicis, sed benigni parentis? Muta teipsum. Exoptas ut Deus de pœna quam adversus te decrevit, pœniteat? Pœnitere prius de tot criminibus quæ adversus Deum commisisti: Desideras ut Deus comminatam revocet sententiam? Rescinde potius sceleratam tuam vitam. Nam *novit Deus mutare sententiam si tu noveris emendare delictum.* Et ut belle ad propositum ratiocinatur D. Augustinus: *Nunquid quasi errantem pœnitet Deum? Sed pœnitentia dicitur in Deo, mutatio in rebus creatis, ipso immutabili manente: ipsa autem mutatio non est iniqua, sed justa: quia qui mutat est Deus: Mutavit judex sententiam, noli terreri: sententia est mutata, non justitia, quæ integra manet, quia justus est,* D. Amb. l. 2. in Luc. Ser. 40. in Commun.

quomodo pertinaci non parcit, sic mutato parcit. Supremi judicis Dei mutatur sententia, quando peccatorum per pœnitentiam mutatur vita, cum mutatione autem sententiæ, immutata & integra remanet justitia. Quemadmodum enim Deus pœnitentibus parcit, ita obstinatos & contumaces punit. Christiane, vis ut tibi parcat Deus? pœnitere, sic puniens temetipsum, divinam exercebis justitiam, & supremi judicis fungeris officio.

III. PARS

Tert. l. de Pud. 2. Quo sunt genera hominum, qui de justitia Dei male sentiunt: quidam volunt Deum misericordem, sed non justum: *Caterum Deus inquiunt, bonus, & optimus, & misericors, & miserator, & misericordia plurimus, quam omni sacrificio anteponit, non tanti ducens peccatoru mortem, quam pœnitentiam.* His aliisque hujusmodi Scripturæ locis *& Deo adulantur, & sibi lenocinantur.* Alii è converso Deum volunt justum, & non misericordem, contrariis Scripturæ

Tert. ibid. muniti locis, *quibus Dei severitatem intentent.* Inter duas illas opiniones oppositas, quorum *pœnitentiæ subsidium illa prosternere per lenitatem, hac negare per austeritatem* videtur; cum constet *hac restringere frenos disciplinæ, illa laxare.* Media via incedendum est, *quia etsi bonus natura Deus, tamen & justus. Ex causa enim sicut sanare novit, ita & cædere; faciens pacem, sed & condens mala, pœnitentiam malens;* sed contumaces puniens. Eodem modo concludit D. Augustinus, relatis duabus contrariis opinionibus: *Nos perversitate*

Serm. 109 de Temp. *nostra sic volumus Deum esse misericordem, ut non sit justus, Alij rursus quasi præsidentes de justitia sua, sic volunt justum, ut nolint misericordem. Utrumque se exhibet Deus, utrumque præstat, nec misericordia ejus præscribit justitiæ, nec justitia ejus aufert misericordiam, misericors, & justus est.* Verum uti pœnitentia, negotium divinæ misericordiæ curat, ut diximus in superioribus cum Tertulliano; ita vices gerit justitiæ, quæ per pœnitentiam 1. mitigatur: 2. compensatur: 3. frustratur.

Tert. l. de Pœn. 9 1. *Pœnitentia Deus mitigatur.* An non stupendum, quod peccator Dei dulcedinem amaram efficiat, ejusque clementiam & misericordiam in justitiam & severitatem convertat? Propterea Oseas Propheta Samariæ ominatur excidium: *Pereat Samaria, quoniam ad amaritudinem concitavit Deum*

Cap. 14 *suum.* Imo ipsemet Deus se ab Ephraim concitatum ad iracundiam conqueritur: *Ad iracundiam me provocavit Ephraim in amaritudinibus suis;* id est, ut

Osee 12 explicat D. Hieronymus, *sceleribus suis amarum me fecit, qui dulcis eram.* Et

Cap. 11 ob eandem rationem domus Israel nuncupatur ab Ezechiele Propheta, *Domus exasperans;* seu ut alii legunt, *exasperans Deum*; juxta istud Davidicum,

Psal. 10 *Exacerbavit Dominum peccator.* Si per impossibile aquæ maris mellis saperent dulcedinem, & stillata gutta fellis eas redderet amaras, profecto summa in illa esset amaritudo. Quanta quæso peccati amaritudo, quæ Deum, qui est ipsamet dulcedo & suavitas, amarum reddit, & ad iracundiam quodammodo cogit: *Exacerbamus Deum impietatibus nostris, & ad puniendum nos tra-*

Salvia. l. 4. de Provid. *himus invitum: cumque ejus natura sit, ut nulla iracundiæ passione moveatur; tanta tamen in nobis peccatorum exacerbatio est; ut per nos cogatur irasci:*

vim (ut tradiximus) pietati suæ, & manus quodammodo inferimus misericordiæ suæ. Verum uti peccata Deum ad amaritudinem concitant ; ita pœnitentia ad suavitatem inducit : peccata trahunt ad justitiam, pœnitentia trahit ad misericordiam : *Conversationem injungens misericordiæ illicem.* Peccata vim Deo faciunt, illumque quodammodo ad punitionem impellunt : pœnitentia quoque vim Deo facit, illumque ad veniam & indulgentiam cogit : *Vim facimus Domino, non compellendo, sed flendo, non provocando injuriis, sed lachrymis exorando* ; sed inhærendo actibus pœnitentiæ, quæ *severitatem dispergit, clementiam elicit :* Tum quia humilitas iracundiam mitigat, & justitiam flectit : At *exomologesis prosternendi, & humilificandi hominis disciplina est :* Tum quia lachrymæ ad compassionem excitant, pœnitentia autem mandat *ingemiscere, lachrymari, & mugire dies noctesque ad Dominum Deum :* Tum quia homines jejuniis aridi, inedia extenuati facile movent ad compassionem ; pœnitentia autem solet *corpus sordibus obscurare, animum mœroribus dejicere, illa quæ peccavit, tristi tractatione mutare:* Tum quia mortuo nullus irascitur, neque erga defunctorum cineres exardescit : Pœnitentia autem *symbolum mortis indulget.* Deinde caput cinere spargit, *de ipso quoque habitu atque victu mandat, sacco & cineri incubare :* Tum quia quo facilius pœnitentia Dei exarmet indignationem, studet *omnibus fratribus legationes deprecationis suæ injungere.* Qui volunt offensi principis mitigare iracundiam, mittunt ad illum legatos qui civilitate & precibus eum demulceant : ante Deum offensum habes Christiane non modo legationes fratrum pro te deprecantium, sed adhuc *habitum legatum pœnitentiæ*, quo Dei iracundia mitigatur, & vindicta compensatur.

Tert. l. de Pœn. 9
D. Ambr. in Luc.
Tert. l. de Pœn. 13
Tert. l. de Pœn. 9
Tert. ibid
Tert ibid.
Tert. l. de Pœn. 6
Tert. l. de Pœn. 9
Tert. ibid.
Tert. l. de Pud. 13

2. Deus etenim *hac pœnitentiæ compensatione redimendam proponit impunitatem.* Deus per peccatum offensus potest sumere vindictam de peccatore, eique pœnam infligere, quæ compensatione facta reparet injuriam sibi factam. Hæc autem reparatio per pœnitentiam efficitur, reparantem interno animi dolore, & externis corporis actibus, offensam Deo tum animo, tum corpore factam. *Hæc omnia exomologesis, ut pœnitentiam commendet, ut de periculi timore Dominum honoret, ut in peccatorem ipsa pronuntians, pro Dei indignatione fungatur.* Terreni judices in administranda justitia vices regis gerunt, non enim rex per semetipsum solet comdemnare, neque pœna mulctare reos Læsæ etiam regiæ majestatis, sed id munus committit judicibus, qui sub ejus auctoritate utrumque præstant : Pœnitentia est in ordine ad Deum, quod terreni judices per respectum ad regem, isti in judicandis, condemnandis & puniendis reis, vices regis gerunt. Pœnitentia quoque *adversus peccatorem pronuntians, pro rei indignatione fungitur.* Et quemadmodum rex ratas habet sententias latas à judicibus ejus personam & auctoritatem repræsentantibus ; ita Deus ratam habet sententiam à pœnitentia latam, neque vindictam sumit de criminosis quos ipsa punivit.

Tert. l. de Pœn. 6
Tert. l. de Pœn. 9

nitentiæ, temporali afflictione æterna inferni expungens supplicia. Siquidem *de contritione animi redimuntur crimina voluptatum, & per duræ crucis exercitia decepta dudum carnis gaudia puniuntur: ac sic mortificatione præsenti futuræ mortis sententia prævenitur; & dum culpæ auctor humiliatur, culpa consumitur; dumque exterior afflictio voluntarias districtionis infertur, tremendi judicij offensa sedatur, & ingentia debita labor solvit exiguus, quæ vix consumpturus erat ardor æternus.* Cæsar. Hom. 2.

Christiane, mortificatione præsenti futuræ mortis præveni sententiam, ingentia debita per exiguum solve laborem, & per temporalem pœnam æterna expunge supplicia. *Deliqui dicito in Deum, & periclitor in æternum perire: itaque nunc pendeo, & maceror, & excrucior, ut Deum reconciliem mihi quem delinquendo læsi.* Et ut te adhuc hortatur D. Augustinus: *Justum invocas, odit peccata. Si justus est, vindicat in peccata; si justus est, utique non poterit auferre à Domino Deo justitiam ejus. Implora misericordiam, sed attende justitiam; misericordia est ut ignoscat peccanti, justitia est ut puniat peccatum. Quid ergo? quæris misericordiam, peccatum impunitum remanebit? Respondeat David, respondeant lapsi. Respondeant cum David, ut misericordiam mereantur sicut David, & dicant: Non, Domine, non erit impunitum peccatum meum. Novi justitiam ejus, cujus quæro misericordiam. Non impunitum erit; sed ideò nolo ut tu me punias, quia ego peccatum meum punio. Ideò peto ut ignoscas, quia ego agnosco.* Tert. l. de Pœn. 11 In Ps. 50

Longiusculè quidem, sed bellè D. Augustinus ostendit, quomodo peccatum nequit manere impunitum, quod non punitur à Deo si puniatur à pœnitente. Quod Ninivitarum demonstrat exemplo, in quibus adimpletam Dei sententiam acutè declarat: *Ninivitæ quippe in hac vita egerunt pœnitentiam, & ideò fructuosam. Et tamen quis negabit, quod Dominus prædixit, in eu fuisse completum, nisi parum advertat; quemadmodum peccatores Deus non solùm iratus, sed etiam miseratus evertat? Everuntur enim peccatores duobus modis: aut sicut Sodomitæ, ut pro peccatis suis ipsi homines puniantur; aut sicut Ninivitæ, ut ipsa hominum peccata destruantur. Factum est ergo quod prædixit Deus. Eversa est Ninive, quæ mala erat, & bona ædificata est quæ non erat. Stantibus enim mœnibus atque domibus eversa est civitas in peritia moribus.* L. 21. Civ. 24

Diverso longè modo evertuntur peccatores & pœnitentes. Peccatores simul cum suis peccatis puniuntur, pereuntes dum scelerum suorum luunt pœnas, ut Sodomitarum comprobatur exemplo, qui cum civitate, in qua demorabantur, igne combusti sunt: Pœnitentium vero peccata puniuntur, sed ipsi non destruuntur, ut constat Ninivitarum exemplo, quorum peccata per pœnitentiam punita, destructa sunt, ipsis simul cum urbe remanentibus. *Ac sic quamvis Propheta fuerit contristatus, quia non est factum quod illi homines timuerunt illo prophetante venturum; factum est tamen quod fuerat Deo præsciente prædictum, quoniam noverat qui prædixit, quomodo in melius esset implendum.* Destruendam Niniven intra dies quadraginta præ-

dixerat Jonas propheta : Videns autem Deum Ninivitarum pœnitentiâ ad veniam & misericordiam inductum maximè doluit, quod ex Dei mandato prædixerat, non fore adimplendum : *Num ergo & Jonas idcircò Ethnicis Ninivitis non putabat pœnitentiam necessariam, cùm cavillaretur prædicationis officio? an potius misericordiam Dei providens etiam in extraneos profusam, quasi destructuram præconium verebatur? atque adeò propter civitatem prophanam nondum Dei compotem, adhuc ignorantiâ delinquentem, penè perijt Prophetes : nisi quod exemplum passus est Dominicæ passioni, Ethnicos quoque pœnitentes redempturæ.* Tria mira hîc occurrunt consideranda. 1. Salus Jonæ qui naufragium passus, liberatus fuit à ventre cæti, in qua quadraginta diebus delituerat. 2. Quod prædixerat Jonas, adimpletum est, non prout cogitaverat Propheta, sed prout præviderat Deus. 3. Ninive destructa est non in domibus, sed in perditis civium moribus: *Stetit Ninive, an eversa est Ninive? Aliter quidem videtur hominibus, & aliter visum est Deo. Ego autem puto completum fuisse, quod Propheta prædixerat. Respice quæ fuit Ninive, & vide quæ eversa est; eversa est in malo, ædificata est in bono; sicut eversus est Paulus persecutor, ædificatus Paulus prædicator.* Itaque Ninive destructa & ædificata est; destructa quoad malum, ædificata quoad bonum; destructa quoad peccatum, ædificata quoad pœnitentiam; crimina destructa sunt, non ædificia; passiones corruerunt, non cives; scelerosa Ninive destructa est, innocua fabricata est. Subjungit D. Augustinus : Si Carthago immutaretur, & tot homines tumidi qui in illa sunt, fierent humiles; tot libidinosi fierent continentes; tot avari, liberales; tot ebriosi, temperantes; tot blasphemi, orationi studentes; tot innoxii, innocentes : *nonne diceremus, Vbi est illa Carthago? quia non est id quod erat, eversa est; sed si est quod non erat, ædificata est.*

Tert. l. de Pud. 9

D. Aug. in Ps. 60

Nonne Ninivitarum pœnitentia multos confundit Christianos? Ninivitæ erant idololatræ, in tenebris versantes; ipsi verò sunt fidei lumine illustrati. Ninivitæ Jonam duntaxat pœnitentiam prædicantem audierunt, ipsi verò audiunt quotidie pœnitentiam annuntiantes, non solùm concionatores de cathedra docentes, non solùm Joannem Baptistam in solitudine clamitantem, ubi *pœnitentiæ erat præco*; sed etiam ipsummet Christum in Evangelio intonantem : *Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis.* Ninivitæ ad prædicationem Jonæ humiliati sunt, sacco & cinere induti, triduo jejunaverunt, oraverunt, divinamque misericordiam exoraverunt; ipsi verò ad prædicationem Joannis, imò & Christi, non student humilitati, orationi non vacant, non jejunant, neque divinam misericordiam implorant. Ninivitæ à malo in bonum conversi sunt, depravatos in bonos commutaverunt mores; ipsi verò in suis facinoribus perseverant. Ninivitarum destructa sunt vitia, ædificatæ virtutes; ipsi verò destruunt virtutes, & fabricant vitia. Tandem Ninivitæ sunt veniam consecuti, illorum duntaxat punita sunt peccata; ipsi verò metuere debent ne in inferno suorum scelerum luant pœnas, ad instar

Tert. l. de Pud. 10

Sodo-

Sodomitarum, qui simul cum sua urbe perierunt : *Omne delictum aut venia expungit, aut pœna; venia, ex castigatione; pœna, ex damnatione.* Christiane, in tuo positum est arbitrio quos imiteris: Ninivitas, aut Sodomitas; si sequaris Sodomitas, æternum patieris excidium ; si Ninivitas imitaris, à Deo misericordiam impetrabis : quod ut assequaris, *damna quod es, ut mereare esse quod nones.* Damna vitia, ut acquiras virtutes; damna crimina, ut mereari obtinere gratiam, quæ est necessaria ad comparandam gloriam. Tert. l. de Pud. 2 D. Aug.

CONCIO QUINTA.

FRuctiferum suggestum pœnitentiæ pluribus commendat Antistes Parisiensis: [Hanc ex effectibus suis & utilitatibus laudantes nominare consuevimus in publicis exhortationibus resuscitatricem, succurritricem in prælio occisorum, sanatricem infirmorum, rectificatricem rimarum, renovatricem inveteratorum, restitutricem deperditorum, reconciliatricem offensorum, reparatricem defunctorum, relevatricem lapsorum, reductricem aberrantium, emendatricem forefactorum, justificatricem maleficiorum, lautricem sordidatorum, solutricem malè concreditorum, liberatricem captivorum, resolidatricem fractorum, & felicis convivii communicatricem. Has omnes utilitates fructus ejus esse, sola dubitat vel ignorat impietas infidelitatis, quæ omnes utilitates ei denegat.] Quantum verò damnanda sit impietas eorum, qui negant pœnitentiæ fructus, demonstrat dubius Augustinus: [Quàm sit appetenda pœnitentiæ gratia, declarat omnis auctoritas, omnis bonorum vita conatur ostendere: languores enim sanat, leprosos curat, mortuos suscitat, sanitatem auget, quam conservat. Claudis gressum, aridis copiam, cæcis restituit visum; vitia fugat, virtutes exornat, mentem munit & roborat, omnia sanat, omnia redintegrat] Pluraque addit elogia, subjiciens: *In hac omne bonum invenitur, per hanc bonum conservatur.* Verùm quia præfata fatur incertus Augustinus, audiamus indubitatum Augustinum : *Non dedignemur in hoc seculo pœnitentiam agere, ut peccatorum posimus veniam accipere, & inferni pœnas evadere, & ad æternam beatitudinem pervenire.* Hi sunt tres præcipui fructus pœnitentiæ, quæ 1. à peccatis emundat. 2. ab inferno liberat. 3. cœli gloriam comparat. Tertull. I. adv. Valent. 16 De Sacrâ. Pœn. c. 1 L. de Ver. & Fals. Pœn. 1 Serm. 8. de Quadrag.

Gratia illic superabundavit, ubi iniquitas abundavit. In homine peccatore abundavit iniquitas, at in homine pœnitente superabundat gratia : homo peccando erga Deum suam ostendat ingratitudinem, temeritatem, & perversitatem ; Deus allicions peccatorem ad pœnitentiam, suam demonstrat potentiam, clementiam, & magnificentiam : *Quid magnificentius, quàm justificare impium? Hæc est magnificentia Domini, quoniam ubi abundavit peccatum, superabundavit & gratia.* Quomodo autem superabundet gratia, subjun- I. PARS. Tert. l. de Resur. Car. 47 D. Aug. in Ps. 111

jungit Tertullianus, scilicet, *quod periit, salvum faciens*; *quod mortuum est, vivificans, quod elisum est, suscitans.* Peccatum animæ mortem intulerat, charitatem, aliosque habitus virtutum moralium infusarum destruxerat, opera meritoria mortificaverat; at pœnitentia 1. mortuam animam ad vitam revocat. 2. charitatem, aliasque virtutes morales, supernaturales & infusas deperditas restaurat. 3. mortificata bona opera vivificat.

1. Postquam Tertullianus induxit Deum malentem pœnitentiam peccatoris, quàm mortem, delictorumque veniam etiam jurejurando pollicentem, concludit: *Ergo pœnitentia vita est, cùm præponitur morti.* Dicitur autem vita, non quòd sit vita per essentiam, quo sensu solus Deus est vita; sed quia animam per peccatum emortuam, ad gratiam revocat. Aliorsum declaravimus peccatum ideò nuncupari mortale, quia mortem infert animæ, privans eam gratiâ sanctificante, quæ est supernaturalis ejus vita. Per pœnitentiam autem deletur peccatum, gratia denuò recuperatur; & ob hanc causam asserimus *ex mortuis effici vivos*; quia animæ per peccatum emortuæ ad vitam revocantur, & charitas virtutesque morales infusæ deperditæ restaurantur.

L. de Pœnit. 4

Tert. l. de An. 28

2. *Crimina exitiosa* meritò nuncupat Tertullianus, quia non solùm gratiam sanctificantem ad nihilum reducunt, sed etiam charitatem, virtutesque morales infusas destruunt: at per *pœnitentiæ subsidium* charitas, virtutesque morales deperditæ restaurantur. *Tribus modis renovamur: carne, per baptismi mysterium ab originali delicto; opere, per pœnitentiæ remedium ab actuali delicto; carne & spiritu, per resurrectionis donum.* In baptismo anima mundatur ab originali delicto, gratiâ sanctificante donatur, & adhuc virtutibus moralibus infusis decoratur. *Patientia pœnitentiæ subministrat solitæ lapsis subvenire.* Patientia pœnitentiæ subministrat, quia corporis afflictatio æquo animo tolerata iram divinam mitigat, peccatorumque veniam à divina misericordia impetrat. Nam ut subjungit Tertullianus: *Afflictatio carnis hostia Domino placatoria per humiliationis sacrificium, cùm sordes, cùm angustia victus Domino libat, contenta simplici pabulo, puroque aquæ potu, cùm jejunia conjungit, cùm cineri & sacco molescit; hæc patientia corporis precationes commendat, deprecationes affirmat, hæc aures Christi Dei aperit, severitatem dispergit, clementiam elicit.* Præcipuos exomologesis dinumerat actus, quibus pœnitentia subvenit lapsis in actuale peccatum, eisque restaurat ea quæ in baptismate acceperant, & peccando amiserant: nam & à delictis emundat, & gratiâ sanctificat, & virtutibus ornat, mortificataque merita vivificat.

L. de Idol. 2.

Tert. l. de Pud: 2

D. Bern. in Sent.

Tert. l. de Pat. 12

L. de Pat. 13

3. *Et vos cùm mortui essetis in delictis, vivificavit cum eo, donatis vobis omnibus delictis.* Opera quæ valet producere viator, sunt in quadruplici differentia: scilicet viva, mortua, mortifera, & mortificata. 1. Viva, quæ oriuntur à gratia seu charitate, quæ est principium vitæ supernaturalis. 2. mortua, quæ ex genere suo sunt bona, sed carent principio vitæ spiritualis, fiuntque ab homine in peccato mortali existente. 3. Mortifera, quæ ex genere suo mala & scelerosa

Tert. l. de Res. Car. 23

rosa sunt, cujusmodi sunt peccata lethalia, quæ privant animam principio vitæ spiritualis, gratiâ scilicet. 4. Mortificata, quæ quidem sunt bona ex genere suo, procedunteque etiam à charitate seu gratia, mortificantur tamen per subsequens peccatum, quod impedit vim & efficaciam promovendi hominem ad vitam æternam. Opera mortua, id est, ex suo genere bona facta tamen in peccato mortali, etsi profint ad collationem boni temporalis, & ad diminutionem pœnæ æternalis; attamen nunquam reviviscunt seu resurgunt, quia à non vivo non generatur aliquid vivum, nec vivificabile, hoc est, habens potestatem ad vitam. Opera verò mortificata per pœnitentiam reviviscunt: Tum quia ex Ambrosio *pœnitentia omnes defectus revocat ad perfectum*; quod non præstaret, nisi mortificata vivificaret opera: Tum quia peccatum mortale mortificat opera viva: *Si averterit se justus à justitia sua, & fecerit iniquitatem, omnes justitiæ ejus quæ fecerat, non recordabuntur.* Sed non minus est efficax pœnitentia ad vivificanda opera mortificata, quàm peccatum ad mortificanda opera viva. Nam ut subjungit Ezechiel propheta: *Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit judicium & justitiam, vitâ vivet, & non morietur. Omnium iniquitatum ejus quas operatus est, non recordabor; in justitia sua quam operatus est, vivet.* Tum quia id asseverat ipsemet Deus: *Reddam vobis annos quos comedit locusta*; seu ut interpretatur Glossa: *Non patiar perire ubertatem quam cum animi perturbationibus amisistis.* Ejusmodi autem ubertas fuit multitudo bonorum operum: Tum quia opera in gratia & charitate facta per se habent jus ad vitam æternam: quod per subsequens peccatum non tollitur, sed duntaxat impeditur: sublato autem impedimento reviviscunt. Duo namque præcipui sunt pœnitentiæ effectus: scilicet remissio peccatorum, & meritorum reviviscentia; ille ei competit directè & per se, iste verò per concomitantiam & per accidens: pœnitentia etenim per se ordinatur ad diluenda peccata, quibus expunctis & remotis opera mortificata reviviscunt, & iterum jus habent ad æternam beatitudinem.

Ezech. 18

Joel. 2

Ex his tria colligenda sunt. Unum, nullum esse peccatum quod per pœnitentiam non possit remitti. Nam ut ratiocinatur Tertullianus: *Si aliqua pœnitentia caret veniâ, jam nec in totum agenda tibi est. Nihil enim agendum est frustra.* Porrò *frustra agetur pœnitentia, si caret veniâ: omnis autem pœnitentia agenda est: ergo omnis veniam consequatur, ne frustra agatur; quia non erit agenda, si frustra agatur.* Alterum, cessandum esse à delicto, ut de eo habeatur venia & remissio. Nam *si venia est pœnitentiæ fructus, hanc quoque consistere non licet sine cessatione delicti: ita cessatio delicti radix est veniæ, ut venia sit pœnitentiæ fructus.* Tertium, faciendum esse pœnitentiæ fructum. Ex D. namque Bernardo, *fructus ille amarus est, sed salubris*; quia animam ad vitam revocat, virtutes restaurat, opera mortificata vivificat, & ab inferno liberat.

L. de pud. 3.

Tert. l. de Pud. 10

Serm. in illud Sap. 7. Sapiens vincit malitiam.

Damnati in pœnam mortis deputantur, patiunturque in inferno Dei privatio-

Tert. l. 1. de cult. c. 2.

tionem, ignis combustionem, æternam tum damni, tum sensûs punitionem.

Tert. l. de pœn. 11 Christiane, *cùm scias adversùs gehennam, post primam illa intinctionis Dominicæ monimenta, esse adhuc in Exomologesi secunda subsidia: cur salutem tuam deseris? cur cessas aggredi* pœnitentiam, quæ te 1. Deo conjungit. 2. inferni ignem extinguit. 3. pœnam æternam expungit?

II. PARS. Tertull. l. adv. Jud. 13 1. *Quoniam duo hæc mala fecit populus meus: me dereliquerunt fontem aquæ vitæ, & foderunt sibi lacus contritos qui non poterant aquam continere.* Duo mala ejusmodi facit peccator, quoties peccat mortaliter: nam & Deum, qui est objectum veræ felicitatis, deserit, & ad creaturas se convertit, quæ valent illum præstare miserum, sed non beatum. Illa duo mala duplici pœnâ punit Deus: conversionem quidem ad creaturas, pœna sensûs; æquum enim est ut qui inordinatè adhæsit creaturæ, à creatura patiatur: aversionem etiam à Deo, pœna damni; est etenim justitiæ consentaneum, ut qui iniquè sese avertit à Deo, à Deo in æternum separetur. Magna prorsus infelicitas hominum recedentium à Deo: *Væ eis quoniam recesserunt à me.* Sed longè major, quando Deus perpetuò recedit ab eis, *sed væ eis cùm recessero ab eis.* A Deo namque separati, in suppliciis cum dæmonibus conjungentur, quos Deo ejecto, in semetipsis habitatores habere voluerunt. Ulti per peccatum homo recedit à Deo, ita per pœnitentiam ad Deum accedit: quomodo D. Augustinus intelligit istud Davidicum: [Justitia ante eum ambulabit, & ponet in via gressus suos.] Pœnitentia *prima est justitia, ipsa sit via Deo, ut veniat ad te Deus.*

Osee 7
Osee 9
Ps. 84
Tert. l. de pœn. 10 Pœnitentia est hominis justitia, quâ punit peccata; Deoque pro illata offensa satisfacere nititur. Ipsa adhuc sit via Deo, ut veniat ad te Deus: *Siquidem pœnitentia antecedit, remissio subsequitur, & hoc est viam præparare.* Remissio

Ezech. 3 non fit nisi per justitiam & gratiam, ubi est justitia, ibi est Deus. [Benedicta gloria Domini de loco suo.] Ut autem interpretatur Magnus Gregorius:

Hom. 20 in Ezech. *Corda pœnitentium fiunt jam Domino locus suus, quæ prius in peccato posita fuerant locus alienus.* Corda criminosa erant diaboli locus; at per gratiam emundata, sunt Dei locus. *Vetus quidem videtur domicilium, sed novus est inquilinus*; & hoc virtute pœnitentiæ quam prædicavit Joannes: quia ut diximus

S. Zeno Ser. 7 ad Neophi. L. de Pœnit. 2 suprà cum Tertulliano, Deus *pœnitentiam destinabat purgandi mentibus propositam: uti quidquid error vetus inquinâsset, quidquid in corde hominis ignorantia contaminâsset, id pœnitentia verrens & radens, & foras abjiciens, mundam pectoris domum superventuro Spiritu sancto pares, quo se illic cum cœlestibus bonis inferat,* & aquis pœnitentiæ, quæ à sua gratia profluunt, gehennæ ignem extinguat.

Tert. l. de Res. Car. 58 Ter. l. adv. Hermog. 31 2. *Iam & ipso diabolo cum Angelis suis, ignibus mersо.* Similem pœnam expavescere debent homines scelerosi, quam patientur; *cùm abierint in ignem, quem præparabit diabolo & Angelis ejus.* Meritò cruciantur in inferno ab igne, quia in seculo vitiorum accensi sunt flammis.] Cùm civitatem Viennensem in Gallia nobilem ingens devastaret incendium, Mammertus Episcopus cives

ves hortabatur ad pœnitentiam, asseverans ignis depopulationem *aquâ potius oculorum, quàm fluminum posse restingui.* Binam adhuc conspicio flammam, periculosius facientem incendium. Unam à dæmonibus & hominibus scelerosis accensam; alteram à justitia Dei sufflammatam: illa devorat virtutes, & incendit vitia; hæc peccatorum comburit animas: utraque tamen aquis pœnitentiæ potest extingui. Æschilus in suis tragœdiis aquam nuncupat *ignis supplicium*: hoc elogium aquis pœnitentiæ probè competit, quia ut fatur D. Augustinus, *excoquit omnia ipse ignis consumens*: Tum quia pœnitentis aquæ vitiorum ardores extinguunt. Nam ut fatur D. Chrysostomus, *rogos peccatorum extinguimus non jam aquis multis, sed parvis cum lacrymis.* Cui arridens Theodorus Studita, serio recogitans *tela nequissimi ignea*, hortatur Christianos: *Lacrymemur, & ignea ejus tela voluptatum extinguemus.* Tum quia gehennæ extinguunt ignem: quod præfiguratum vult Cyrillus Hierosolymitanus per fornacem Babyloniam, quæ nullatenus tres pueros læsit: *Qui cum Azaria erant, quales effuderunt fontes, quot vasa aquæ quadraginta novem ulnarum flammam extinguere potuerunt: sed ubi ascendit flamma, ibi fluvium effudit fides, & illi dixerunt pro remedio malorum: Justus es Domine, in omnibus quæ fecisti, peccavimus, iniquè egimus, & pœnitentia dissolvit flammas.* Plus audet Galfridus apud Tilmannum, asseverans quòd licèt in inferno sit fletus & stridor dentium; fletus ex dolore, stridor ex rancore: attamen si infelices animæ quæ cruciantur in gehenna, possent dicere cum Regio Vate: *Peccavimus!* aut cum bono latrone: *Nos quidem justè, nam digna factis recipimus: Audeo dicere, ignis ille inextinguibilis tamen extingueretur.* Fratres, si acerbitas pœnitentiæ vos terret, & si, ut fatur S. Pacianus Episcopus Barcinonensis: *de cruciatu exomologesis retractatus gehennam recordamini, quam exomologesis extinguit.* Hæc verba non secus ac integram de pœnitentia orationem desumpsit à Tertulliano, Christianum sic urgente: *Si de exomologesi retractas, gehennam in corde considera, quam tibi exomologesis extinguet: & pœnæ prius magnitudinem imaginare, ut de remedij adeptione non dubites*; quod adeò est efficax ut etiam æterna gehennæ supplicia expungat.

Sido Apoll. l. 7 ep. 1

L. de Ver. & Falsa pœnit. c. 1

Hom. 4. de pœn.

Ephef. 6 Serm. 22 Catech. 3

In Allegor.

Orat. Paneg. de pœn.

L. de Pœnit. 11

3. *Enimverò nos æternam à Deo pœnam providemus*, ordinatam ad punienda peccati malitiam objectivè infinitam. In peccato mortali duo sunt: culpa scilicet, & reatus pœnæ æternæ peccatori debitæ: pœnitentia verò delet 1. culpam. Ex D. namque Chrysostomo, *pœnitentia repulit avaritiam, horret luxuriam, fugit libidinem, calcat superbiam, excludit invidiam, odit malitiam.* 2. Tollit reatum vitæ æternæ: unde D. Ambrosius postquam descripsit labores & afflictationes, quas ultrò pœnitens subire debet, concludit: *Peccator ergo si sibi ipsi non pepercit, adeò illi parcitur; & si futuras pœnas gehennæ præcipuas in hoc parvo vitæ spatio compensaverit, seipsum ab æterno judicio liberat.* D. Ambrosio arridet S. Prosper loquens de laicis pœnitentiam volun tariè suscipientibus & exequentibus: *Quòd si sibiipsis judices fiant, & velint suæ ini-*

Tert. Apol. 45

Hom. de pœn.

Ad Virg lapsc. 8

L. 2. de Vit. Contépl. c. 7

iniquitatis ultores hic in se voluntariam pœnam severissimæ animadversionis exerceant, temporalibus pœnis mutabunt æterna supplicia, & lacrymis ex vera cordis compunctione fluentibus restinguent æterni ignis incendia. Sed in hac materia nemo melius Tertulliano, cujus verba in superioribus relata denuò referimus. Postquam enim adduxit severiores actus, quos publicè pœnitentes

L. de Pœnit. 9 exercebant, subjungit: *Hæc omnia exomologesis, ut pœnitentiam commendet, ut de periculi timore Dominum honoret, ut in peccatorem ipsa pronuntians pro Dei indignatione fungatur, & temporali afflictione æterna supplicia non dicam frustretur, sed expungat.* Exomologesis est actus externus pœnitentiæ complectens severiores pœnitentium labores & afflictationes. Exomologesis 1. pœnitentiam commendat, quæ potissimum in interno animi dolore sita est, 2. Dominum honorat; uti enim caro & spiritus convenerunt simul ad of-

Tert. l. de Pœn. 3 fendendum Deum, ita conveniunt ad eum honorandum. *Cùm ergo expari ad Dominum pertineant, quodcumque eorum deliquerit, expari Dominum offendit. An tu discernas actus carnis & spiritûs? quorum & in vita, & in morte, & in resurrectione tantum communionis atque consortij est, ut pariter tunc aut in vitam, aut in judicium suscitentur: quia scilicet pariter aut deliquerint, aut innocentes egerint. Hoc eò præmisimus, ut non minorem alteri, quàm utrique parti, si quid deliquerint, pœnitentiæ necessitatem intelligamus impendere. Communis reatus amborum est, communis & judex, Deus scilicet: communis igitur & pœnitentiæ medela.* Exomologesis 3. Dei vices gerit, & judicis fungitur officio, eadem præstans quæ in ultimo judicio præstabit Dominus constitutus à Patre judex vivorum & mortuorum; qui præscitos examinabit, convincet, condemnabit, & æternis suppliciis mancipabit. Ea omnia negotiatur exomologesis pro Dei indignatione fungens; nam peccatorem examinat, ei commissa crimina exprobrat, adversus illum sententiam pronuntiat, afflictationibus cruciat, & temporali pœnâ æternam pœnam compensat.

Eodem modo ratiocinatur Apostolus apud Tertullianum de gratia ac de

Lib. de Res Carn. 47 peccato: *Stipendia enim delinquentiæ mors, donativum autem Dei vita æterna in Christo Iesu Domino nostro.* Peccato æterna debetur pœna, quia licè sit actus humanæ voluntatis finitus & limitatus, malitiam tamen habet objectivè infinitam, utpote offensam divinæ majestatis infinitè perfectæ: pœnitentia quoque etsi ut procedit ab homine sit limitata; aliundè nihilominus infinitatem quandam importat: Tum quia oritur à gratia, quæ est divinæ participatio naturæ: Tum quia ab infinita Dei majestate acceptatur: Tum quia efficaciam suam ab infinito Dominicæ passionis valore mutuatur; ita que remissâ per pœnitentiam mortali culpâ, remittitur etiam pœnæ reatus seu obligatio ad luendam pœnam æternam: de via enim ordinaria mortalis non remittitur

III. PARS Tert. de Pœn. 4 culpa, quin infundatur gratia sanctificans, per quam pœnitens tollit reatum mortis æternæ, & æternam in cœlo sibi comparat vitam & gloriam.

In fructu & emolumento pœnitentiæ proficiens Regius Propheta di-

ce-

cebat: (Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte.) Et adhuc, (Potasti nos vino compunctionis.) Quod si id dicebat Propheta de fructu pœnitentiæ; quare ergo ait D. Bernardus: *Non dixerim pœnitentiam messem vel fructum, quæ panis vocatur & vinum?* Ut autem melius dignoscatur quantum sit fructuosa in ordine ad cœlum; cœlum potest considerari ut finis, per media consequendus: ut præmium per merita acquirendum; & ut terminus, per viam attingendus. Pœnitentia autem habet rationem 1. medii, quo consequitur cœlum: 2. meriti, quo acquiritur cœlum: 3. vitæ, qua attingitur cœlum. Psal. 41 Psal. 59 Ser. ibid.

1. *Nunc autem liberi facti à delinquentia, famulati autem Deo, habetis fructum vestrum in sanctificium, finem autem vitam æternam.* Locum illum mutuatum ab Apostolo tantisper immutavit Tertullianus, textum Græcum secutus. Quatuor autem in hoc loco Apostoli sunt animadvertenda: 1. Romanos ad fidem conversos, à servitute peccati liberatos asseverat: 2. Deo famulatos declarat: 3. sanctificatos seu sanctitatem consecutos prædicat: tandem 4. vitam æternam, finem sanctificationis demonstrat. Illa autem quatuor præstat pœnitentia. 1. A peccato liberat: *Non est aliquod peccatum, quod non cedat virtuti pœnitentiæ.* 2. Pœnitentes Dei efficit famulos. Ut enim arguit Theodoretus, *Revera mutatio fuit rerum omnium maxima: qui quondam inimici erant, amici sunt; longinqui, proximi; servi, filij; inopes vitæ sunt, qui mortui erant; pauperes, hæredes regni cœlorum. Et hæ Salvatoris artes sunt decoræ.* 3. Sanctificat, ex Tridentino: *Ipsa autem justificatio non est sola peccatorum remissio; sed & sanctificatio & renovatio interioris per voluntariam susceptionem gratiæ, & donorum. Unde homo ex injusto fit justus, & ex inimico amicus, ut sit hæres secundum spem vitæ æternæ.* Per pœnitentiam autem acquiritur gratia quæ est causa formalis justificationis & sanctificationis. Tandem 4. est medium acquirendæ felicitatis æternæ; carni namque per pœnitentiam afflictæ Deus *compensationem salutis repromittit, cui nullam omnino competisset imperari propriam sanctimoniæ & justitiæ disciplinam, si non ipsius esset & præmium disciplinæ.* Tert. l. de Res. Car. 47 Rom. 6 D. Chrysost. Hom. 33. in Matth. in Psal. 9 Sess 6. c. 7. Tert. l. de Res. Carn. 47

2. Pœnitentia est satisfactoria, impetratoria, & meritoria. 1. Satisfactoria, quia offenso Deo satisfacit, ejusque justitiam placat. *Afflictatio carnis hostia Domino placatoria, per humiliationis sacrificium.* 2. Impetratoria: nam ut subjungit Tertullianus, *precationes commendat, deprecationes affirmat, aures Christi Dei aperit.* 3. Meritoria, quia fructus producit cœlestis mercedis dignos. Quare Tertullianus peccatorem hortatur: *Rape occasionem inopinatæ felicitatis. Vt ille tu nihil quondam penes Deum, nisi stilla situla, & area pulvis, & vasculum figuli, arbor exinde fias illa quæ penes aquas scribitur, & in foliis perennat, & tempore suo fructus agit, quæ non ignem, non securim videbit.* Duo hominum genera per duas arbores in Evangelio denotantur. Peccatores ad bonum steriles & ad malum fœcundi, significantur per arborem eridam nihil producentem, jam ad securim & ad ignem destinatam. Bene operantes è contra Tert. l. de Pat 13 Tert. l. de Pœn. 4

figurantur per arborem viridem, juxta aquas plantatam, frondosam, floribus vernantem, & fructibus onustam. Per pœnitentiam autem peccator fit arbor virens, florens, & fructus producens. Fratres, *agamus pœnitentiam, etiamsi indulgentia modum peccata excedere videantur; & non modo venia sive remissione peccatorum, sed etiam præmiorum gloria perfruemur.* Ad pœnitentiam adhuc Christianum stimulat D. Augustinus, tum ut evadat interminabilem pœnam peccatoribus debitam, tum ut adipiscatur æternam mercedem pœnitentibus & bene operantibus promissam. *Non erubescat pœnitentiam agere, qui non erubuit pœnitenda committere: sed cito se in bonis operibus contendat Dei imaginem reparare, ut inter filios agnosci mereatur à Patre: ne ab illa æterna beatitudine exclusus, à convivio nuptiali projectus, & ligatus manibus & pedibus projiciatur in tenebras exteriores, ubi erit fletus & stridor dentium: sed magis medicamentis pœnitentiæ, humilitatis, & compunctionis, ad sanitatem pristinam revocatus, & bonorum operum margaritis ornatus, audire mereatur:* Euge serve bone & fidelis, intra in gaudium Domini tui.) Dignus es enim ut tibi cœli aperiantur portæ, quia ambulasti per viam pœnitentiæ quæ ducit ad cœlum.

D. Chrysost. Hom. 10. de Pœn.

Serm. 58 de Temp.

Matth. 25

3. Omnes homines quandiu degunt in sæculo, sunt navigantes, itinerantes, peregrinantes: cœlum vero est 1. portus ad quem navigantes à naufragio liberati, se recipiunt: 2. terminus quem itinerantes postquam deviarunt, attingunt: 3. civitas in quam peregrinantes finito itinere introeunt. Navigantes post *navem procella dissipatam*, fractæ navis aliquam arripiunt tabulam, cujus auxilio ducantur ad portum salutis. Peccata sunt *naufragia vitæ.* Per originalem culpam passi sumus naufragium justitiæ originalis, & per actualia peccata naufragamur adhuc, deperdentes gratiam in baptismate acceptã. A naufragio originalis culpæ, *sacro navigio*, nempe baptismate salvamur: à secundo naufragio peccatorum actualium, per pœnitentiam liberamur. *Eamtu peccator, ita invade, ita amplexare, ut naufragus alicujus tabulæ fidem. Hæc te peccatorum fluctibus mersum prolevabit, & in portum divinæ clementiæ protelabit.* Quod denotatum videtur per mysticam illam visionem, in qua dilectus Discipulus vidit Deum majestate splendescentem, in augusto throno gloriæ sedentem, *& in conspectu sedu tanquam mare vitreum, simile christallo.* Ex mente Dionysii Carthusiani mare illud vitreum simile christallo circundans thronum gloriæ, est pœnitentia, peccatoribus naufragis necessaria, ut ad portum salutis valeant pervenire. *Impossibile est ut anima post peccatum ad thronum gloriæ perveniat, nisi mare pœnitentiæ navigando pervaserit.* O fortunatum mare, ubi nonnisi peccatum submergitur! fausta navis, qua plenis velis afflante benigna Spiritus sancti aura, secure navigantes, ad fortunatas paradisi appulimus insulas! Fœlix tabula, in qua à naufragio liberati pervenimus ad salutis portum, & viæ attingimus terminum!

Tert. l. de Res. Car. 6

Tert. l. de An. 52

Tert. l. de An. 1

Tert. l. de Pœn. 4

Apocal. 4

Homines in sæculo viventes dicuntur viatores, quia tendunt ad terminum, nempe cœlum. Omnes virtutes sunt viæ ad fœlicem illum terminum;

Cap. 5

& ut

& ut fatur Abacuc Propheta, itinera beatæ æternitatis. At pœnitentia, illo ducit errantes & deviantes peccatores. Quod innuit Joannes *præparator viarum Dominicarum, per denuntiationem & laudationem pœnitentiæ*; ejus fructus declarans, inter quos præcipuum regni cœlorum assecutionem asseverat: *Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum.* Ad Præcursoris attendens verba Petrus Damianus exclamat: *Inter pœnitentiam igitur, & regnum cœlorum, nihil est medium.* Uti autem cœlum est terminus ad quem deveniunt viatores per pœnitentiam & virtutum semitam incedentes; ita infernus est terminus ad quem tendunt, qui in via scelerum & delictorum ambulant: Quod præfiguratum vult Tertullianus per scalam Jacob, super quam Angelos ascendentes & descendentes vidit Propheta: *Cum vero Iacob somniat scalas obfirmatas in terra ad cœlum, & Angelos alios ascendentes, & alios descendentes: innixum desuper Dominum: scalis his iter ad cœlum demonstrari, quo alij perveniant, unde alij decidant.* Illi perveniunt qui incedunt per viam quæ ducit ad cœlum; illi vero decidunt, qui ambulant in itinere quod ducit in infernum: ut quis ad cœlum perveniat *non quæritur, qui latam viam sequi paratus sit, sed qui angustam*: scilicet non qui vitam mollem & voluptuosam, sed qui austeram, rigidam & pœnitentem agat. Nam ut docet ipsamet humanata veritas: *Intrate per angustam portam; quia lata porta, & spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem; & multi sunt qui intrant per eam. Quam angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam; & pauci sunt qui inveniant eam.* Qui vitia prosequuntur & inhiant post vanitates, voluptates, & mundanas facultates; per spatiosam viam incedunt quæ ducit ad infernum, neque per angustiam cœli portam possunt intrare. *Quisquis nefandæ turpitudinis se contagione fœdaverit, nisi fructuosa pœnitentia fuerit satisfactione purgatus, nunquam habere Dei gratiam poterit, nunquam Christi corpore & sanguine dignus erit, nunquam cœlestis patriæ limen intrabit*: Qui vero sectantur virtutes, & pœnitentiæ student, merentur ingredi in cœlestem civitatem.

Tert. l. 4 adv. Marc. 11

Matth. 12 Serm. 50

L. 3. adv. Marc. 23

Tert. l. de Fug. in pers. 14 Matth. 7

Pet. Dam. in lib. qui dicitur Gomorrhinus c. 2

Apostolus municipatum in cœlis esse pronuntians, alicui utique civitati cœlesti eum deputat. Dilectus autem Discipulus denotat & eos qui ab illa civitate sunt excluſi, & qui eam ingredi merentur. Excluduntur libidinosi, cupidi, inflati: *Foris canes, & venefici, & impudici, & idolis servientes, & omnis qui amat & facit mendacium.* Misseri peccatores, quamcumvis sitis dignitatibus sublimati, fama & honore apud homines existimati, divitiis opulenter ditati, cunctisque fortunæ bonis locupletati, si motiamini in peccatis vestris, excluſi estis à superna Hierusalem, quia *non intrabit in eam aliquid coinquinatum, aut abominationem faciens aut mendacium.* Quinam sunt illi qui intrabunt? 1. Martyres, *Beati qui lavant stolas suas in sanguine, ut per portas intrent in civitatem.* Quorum sanguis, ut fatur Tertullianus, est clavis paradisi: *Si pro Deo in martyriis occumbas, si crucem tuam tollas, & sequaris Dominum, ut ipse præcepit, tota paradisi clavis tuus sanguis est.* 2. Non qui scripti sunt in libro mortis, sed *qui scripti sunt in libro vitæ.* 3. Qui sibi ipsis violentiam inferunt: nam *à diebus*

Tert. l. 3 adv. Marc. 23

Apoc. 22

Apocal. 21

Apocal. 22

Lib. de An 55

Apocal. 21

Ioannis

Matth. 11

Ioannis Baptistæ regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. 4. Generatim omnes innocentes, qui efflant animam justitia & sanctitate decoratam: *Nullus romphæa, paradisi janitrix cedit, nisi qui in Christo decesserint.* His omnibus titulis, pœnitentibus patet janua civitatis cœlestis: Tum quia ad martyrum assurgunt dignitatem, cordisque sanguinem fundunt per lachrymas: Tum quia scripti sunt in libro vitæ, signoque redemptionis in fronte sigillati. *Scribe signum Thau in frontibus virorum qui gemunt, & dolent super facinora:* Tum quia non solum sibi ipsis vim faciunt per corporis afflictationem, sed etiam cœlo quod est locus justorum, quod per pœnitentiam rapiunt; ut enim ait Magnus Gregorius: *Regnum cœlorum, locus justorum: cum vero quis, vel superbia tumidus, vel carnis facinore pollutus, vel iracundia accensus, vel crudelitate impius, post culpam ad pœnitentiam redit, quasi in locum intrat alienum:* Tum quia pœnitentes sunt restituti ad innocentiam, gratiam & *viam qua ad Deum ducit.*

Tertull. lib. adv. Jud. 11

Hom. 20. in Evang.

Tert. l. ad Mart. 2

CONCIO SEXTA.

Tert. l. de vel. Virg. 1

Ser. 106. de Diversis.

Tempus omni rei, Ecclesiastis verba refert Tertullianus, qui in omnibus rebus captandum opportunum tempus desiderat, quod præsertim in agenda pœnitentia debet observari. Ex D. autem Bernardo *tres sunt status animæ, in corpore, posito corpore, recepto corpore. In corpore,* quando unitur corpori, & homo vivit, dissoluta namque unione animæ & corporis moritur; *posito corpore,* quando scilicet anima à corpore per mortem separata, corpus in sepulchro tumulatur; tandem *recepto corpore,* nempe post resurrectionem generalem, in qua anima rursus suo corpori conjungetur, ut recipiat cum illo, vel præmium virtutis, vel pœnam vitii. Anima vel posito corpore, vel recepto corpore, nequit facere pœnitentiam; quia duo illi status dantur *ad habendam requiem, vel pœnam, scilicet prout gessit in corpore sive bonum, sive malum.* Solus primus status quando nimirum anima est in corpore, *datus est ei ad agendam pœnitentiam.* Subjungit D. Bernardus, *ad agendam pœnitentiam tria sunt necessaria, corpus, locus, & tempus.* 1. Corpus, *in corpore quippe possumus mala pati, & bona operari: pati scilicet pro commissis delictis, operari pro adipiscendis æternis præmiis.* 2. Locus, *Ecclesia scilicet vitæ præsentis.* Beati qui in cœlo immortali fruuntur fœlicitate, proprie nequeunt agere pœnitentiam, quia incapaces sunt doloris & pœnæ: Damnati quoque qui luunt in inferno suorum criminum pœnas, non possunt adhuc agere pœnitentiam, quia etsi tormenta patiantur, sunt gratia destituti, neque ullum virtutis valent elicere actum. Infideles adhuc & hæretici qui sunt extra Ecclesiam, veram pœni-

L. 2. Strō. tentiam non agunt; quia, ut ait Alexandrinus Clemens, *fidei officium est pœnitentia.* Ipsi vero fidem non habent: 3. Tempus requiritur: pœnitentia

siquidem fieri debet *opportuno in tempore*. Peccatores autem trino in tempore possunt studere pœnitentiæ, vel brevi post admissum delictum, vel eam procrastinari diu post peccatum commissam, vel tandem illam differre usque ad finem vitæ. Primi sunt sapientes, secundi imprudentes, tertii insantientes: Pœnitentia itaque 1. prudenter acceleratur: 2. imprudenter procrastinatur: 3. stulte usque ad finem vitæ retardatur. Tert. l de An. 1

Qui sunt vera sapientia prædicti, fugiunt *omne cunctationis & tergiversationis erga pœnitentiam vitium*, & quam citius à suis peccatis mundari festinant. Ad accelerandam autem pœnitentiam stimulantur, 1. æquitate: 2. utilitate: 3. multorum pœnitentium celeritate. I. PARS. Tert. l. de Pœn. 6.

1. *In pœnitentiæ quoque causa, justitiam Deo præstandam esse* sapienter existimat Tertullianus, & licet in superioribus dixerimus, præceptum pœnitentiæ utpote affirmativum, obligare duntaxat per se pro opportunitate temporis; multi tamen Doctores censent brevi post peccatum commissum faciendam esse pœnitentiam, præsertim cum patratum delictum revocatur ad memoriam: Tum quia qui bonum furatus est alienum, tenetur ad restitutionem mox faciendam: Tum quia qui alteri irrogavit injuriam, diu satisfactionem differre non potest: Peccator autem Deo abstulit honorem, supremæque ejus majestati infinitam intulit injuriam. Itaque cito pœnitens, justitiam exerceat, tanquam qui sapienter *per delictorum pœnitentiam instituerat Domino satisfacere*; illatam reparare offensam, ablatum restituere honorem. Nam si Christianus à fratre offensus tenetur ante solis occasum suam deponere iracundiam, neque licite possit vacare orationi, nisi prius etiam offensus fuerit offendenti reconciliatus: *Memoria præceptorum viam rationibus sternit ad cœlum, quorum præcipuum est, ne prius ascendamus ad Dei altare, quam si quid discordiæ vel offensæ cum fratribus contraxerimus, resolvamus. Etiam si irascendum est, non ultra solis receptum, ut Apostolus admonet. Quam autem temerarium est, aut diem sine oratione transigere, dum cessas fratri satisfacere, aut orationem perseverante iracundia perdere?* Eadem ratione stimulatur peccator ad pœnitentiam & reconciliationem cum Deo, maxime diebus Festivis & Dominicis pietati & divino cultui dicatis, sic satisfaciens exercet æquitatem, & multam consequitur utilitatem. Tert: l. de Pœn. 3 Guillel. Par. l. de sacram. Alens. 4. p. q. 77 Memb. 4. a. 1 D. Ant. 3. p. Tit. 1. c. 18. §. 2. Major dist 17. q. 5 Tert. l. de Pœn: 4 Tert. l. de Orat. 10

2. In mundo sapientes habentur homines, qui sollicitè & diligenter curant, & terrena reparare damna, & temporalia comparare bona. Non mundana & terrena, sed cœlestis & Christiana sapientia, docet cito *delicta pœnitentiâ purganda*: Tum ut toleratum peccato reparetur damnum: Tum ut denuo novum comparetur bonum. Quam sit damnosum peccatum fuse in superioribus demonstratum est: Peccator etenim Dei inimicus efficitur; salutis jacturam patitur; ad merendum cœlum inutilis redditur; at insuper animam suam contaminat, ad mortem vulnerat, opera ejus meritoria mortificat; cœlesti beatitudine privat; inferni suppliciis mancipat: tot mala quæ incurrit homo per peccatum, & tot bonorum jacturam quæ sustinet, nonne Tert. l. de Pœn: 3

illam ad pœnitentiam cito faciendam ſtimulant? Chriſtiane ſi tibi occurreret opportunitas vel amplam hæreditatem captandi, vel officium ſublime comparandi, vel magnos theſauros lucrandi, vel pingue beneficium profilio acceptandi; non differres in craſtinum, alias ut inſipiens, & boni tui oſor ab omnibus habereris: Per pœnitentiam acquiritur gratia, quæ omne bonum naturæ ſuperat, pretioſus meritorum theſaurus; cœlum ipſum & æterna *ſalus, criminum priſtinorum abolitione præmiſſa.* Si ſapis, nonne debes cito pœnitere, ut tot gratiæ & gloriæ diteris gazis?

Tert. ibid.

Sæculi homines omni ſtudio nituntur, principis placare indignationem, ejuſque deperditam recuperare benevolentiam, humiliter veniam poſtulant, aliorum auxilium implorant, commiſſæ culpæ teſtantur dolorem, fidelitatem in poſterum pollicentur, nihilque non tentant, ut regem placent ſibique benevolum reddant: peccata Dei concitaverunt iracundiam, adverſus nos ſuam armarunt juſtitiam. *Pœnitentia in gratiam nos Domino revocat.* Ideoque prudentia expoſtulat, ut quam citius illi reconciliari ſtudeamus. Si nobis furatus eſſet pretioſus theſaurus, omni diligentia illum recuperare conaremur, neque in poſterum differremus ejus inquiſitionem. Si caſu eſſemus lapſi in aliquod cœnum, fuiſſemuſque veſtibus, manibus, facie, totoque corpore ſordidati, ſtatim ad emundandas ſordes adhiberemus aquas. Peccando pretioſum gratiæ & meritorum perdidimus theſaurum, animam ſordidavimus, *quoniam vice ſordium delictis inquinamur.* Quanto anima eſt corpore dignior, tanto majori diligentia à peccatorum emundanda eſt ſordibus, quæ diluuntur per pœnitentiam. *Si forte parum aliquid morbi corpus pulſaverit, ſtatim & medicos adhibemus, & pecuniam profundimus, & omni obſervantia quod convenit agimus; nec prius ceſſatur, quam quæ moleſta ſunt, mitigentur. Anima vero cum quotidie vulneretur, eum per ſingula lanietur, uratur, præcipitetur, & modo omnibus pereat, ne parva quidem pro ea nos cura ſollicitat,* quod quam ſit imprudens & ſtolidum, nemo non videt, qui ſerio ad animæ dignitatem attendat, & corporis ſanitatem cum animæ ſalute conferat. Ideoque fratres *quotieſcumque peccavimus non expellemus mortifera ſecuritate vulnera ipſa putreſcere, ſed continuo ſalutem recipere feſtinemus,* adhibentes pœnitentiæ remedium: Nam ut fatur D. Chryſoſtomus, *pœnitudinis pharmacum, maximum eſt vulnerum noſtrorum remedium:* ad quod ſtimulamur accelerata plurium peccatorum pœnitudine.

Tert. l. de Pœn. 5

Tert. l. de Bapt. 4

D. Chryſoſt. l. 1. de Cõpunct.

D. Aug. Serm. 102 de Temp. Hom. 24. in Gen.

3. *Igitur benedictis quos gratia Dei expectat.* Quærite & invenietis, pulſate & aperietur vobis, per pœnitentiam ſcilicet. Quod denotatum vult D. Auguſtinus per parabolam Virginum, quarum quinque erant ſapientes, & quinque fatuæ, quæ non habentes oleum in vaſis ſuis, prudentibus dixerunt: Date nobis de oleo veſtro, quia lampades noſtræ extinguuntur: quibus ſapientes prudenter reſpondent: Ite potius ad vendentes & emite vobis, quibus abeuntibus ad comparandum oleum, venit ſponſus, laute epulaturus, ad convivii intrans locum, quæ paratæ erant, intraverunt cum eo ad nuptias, & clau-

Tert. l. de Bapt. 20 Serm 120 Matth. 7

& clausa est janua: Tunc supervenientes fatuæ fores pulsant, dicentes, Domine, Domine, aperi nobis: quibus respondit sponsus: Nescio vos: Prudentibus aperta est janua, ob acceleratam earum pœnitentiam. Quasi eis dicat sponsus: Cito pœnitentes *quæsistis, & invenistis; pulsastis, & apertum est vobis:* fatuis vero Virginibus clausa est janua, quia tarde venerunt *per seram pœnitentiam*, ut explicat Glossa: Inde concludit Magnus Gregorius: (Qui tempus congruæ pœnitentiæ perdit, frustra ante regis januam cum precibus venit: ut demonstrat exemplum de fatuis Virginibus clamantibus: Domine, Domine, aperi nobis; quibus responsum fuit: Amen dico vobis, nescio vos, & clausa est janua.

Tert. l. de Bapt. 20

Hom. 11. in Evang.

Sed omissis parabolis veritatem illam comprobemus accelerata Davidis, Petri, & Zacchæi pœnitentia. Dei instinctu Nathan Propheta Davidi regi scelus suum animose denuntiat: quo audito statim David suum confitetur delictum, de eoque animatus dolet. *Ille rex tantus ac potens ne exiguo quidem momento manere penes se delicti passus est conscientiam, sed præmatura confessione, atque immenso dolore reddidit peccatum suum Domino:* Davidis confessio dicitur præmatura: non quia rudis, incondita, & imperfecta, sed quia ab immenso cordis dolore quantocius profertur: quæ adeo fuit velox, ut audita voce Prophetæ, peccati conscientiam penes se manere, ne uno quidem passus sit momento: (Peccavi Domino: dixitque Nathan ad David: Dominus quoque transtulit peccatum tuum.) Velox Davidis pœnitentia, velox quoque peccatoris venia, in momento pœnituit, & in momento peccati remissionem obtinuit. Nam *culpam simpliciter confitetur, & dicit; Peccavi Domino, & Propheta respondit: Et Dominus transtulit peccatum tuum. Velox confessio velocior medicina: facto peccavit, verbo pœnituit,* & mox delicti veniam est consecutus. Inter Davidis pœnitentiam, & Dei misericordiam quædam de velocitate fuisse videtur æmulatio: non potuit esse velocior confessio, quam ut ubi primum Nathan audivit vocem, confestim absque ulla mora, de commisso peccato pœniteret: neque potuit esse velocior Dei misericordia quam ut audita sceleris confessione, statim incunctanter nullaque interposita mora, pœnitenti largiretur gratiam, ne in pietatis stadio, velocior esset confessio, quam venia.

L. 2. Regi 12

D. Ambr. in Apol. 2. David.

Euseb. Emiss. Hō. 1. ad Monachos.

Neque minus velox fuit pœnitentia Petri: Nam ut fatur D. Chrysostomus: *Petrus ad pœnitentiam non multorum spatia postulavit annorum, sed ipsa nocte qua cecidit, ipsa quoque surrexit, ipsa nocte qua vulnus sensit, sensit & remedium sanitatis.* Imo eodem momento quo Christus in eum pietatis injecit oculos, statim, mox, illico absque ulla cunctatione egressus foras, flevit amare. Adeo fuit velox & prompta Petri pœnitentia, ut ei apte conveniant Ennodii verba: *Quis credat deliquisse in correctione velocissimum? pene non vocandus est sectator ex essuum, qui obviam manum ponit in subreptione culparum.* Qui festinus assumit pœnitentiam, fere non dicitur perdidisse gratiam, etsi de facto amiserit: neque credendus est deliquisse, licet vere peccator extiterit:

Hom. de Jona.

Lib 5. Ep. 27

quasi cito pœnituisse, sit quodammodo non deliquisse. Addamus tertium festinatæ pœnitentiæ exemplum.

Luc. 19 Zacchæus princeps publicanorum & ipse dives, quærebat videre Jesum quis esset, & non poterat præ turba, quia statura pusillus erat: Et præcurrens ascendit in arborem Sicomorum ut videret eum, quia inde erat transiturus. Salvator annuens Zacchæi votis, indeque captans occasionem illum convertendi, dixit ei: Zacchæe festinans descende: quia hodie in domo tua oportet me manere: & ecce sine mora Zacchæus *festinans descendit*, Christum libenter in domo suo suscipit, bonorum suorum dimidium pauperibus largiendum, & si quid aliquem defraudavit, quadruplum reddendum promittit. Festina vocatio, festina Zacchæi obeditio. *Vnde hæc subito exorta mutatio,*

Psal 94 D. Aug. Serm. de Verb. Abacuc. ait D. Chrysostomus, publicani alieni boni alias avidissimi, & nunc propriis liberalissimi? Respondet aureum eloquentiæ flumen, *ex pœnitentia improviso accelerata: unde si festinans vocatur, festinans descendit;* & ideo à Christo Domino audire meruit: Hodie salus huic domui facta est. Fratres, si hodie vocat vos Deus ad pœnitentiam, ad instar Zacchæi de tumore mentis vestræ descendite festinanter: *Videte quam salubriter admoneat nos Propheta, ut si vocem ejus audierimus hodie, ne obduremus corda nostra; utilius namque & multo salubrius est hodie audire eum consulentem, admonentem, docentem, quam in die illa tam amara audire illum judicantem, sævientem, condemnantem.* Quomodo ut plurimum illum audiunt, qui pœnitentiam imprudenter procrastinant.

II. PARS. Tert. l. 5. adv. Marc. 1. *Improvidentiam existimo* procrastinare pœnitentiam. Quemadmodum qui eam accelerant prudenter agunt; ita qui eam diu retardant imprudentes merito existimantur: Imprudentia autem ejusmodi pœnitentiam procrastinans, trino præsertim innititur fundamento, confidens habere 1. in sua dispositione tempus pœnitentiæ opportunum, 2. congruum gratiæ divinæ auxilium, 3. liberum voluntatis consensum. Hac fiducia freti, libere vitiis indulgent: siquidem *securitas delicti libido est ejus.* Ad hanc securitatem, ad quam sua imprudentia feruntur peccatores, inducuntur adhuc diaboli malitia. Nam

Tert. l. de Pud. 7 Serm. 121 de Temp. Lib. de Pud. 13 ut ait D. Augustinus, *immittit diabolus securitatem, ut inferat perditionem: nec dinumerari possunt quantos hæc inanis spei umbra deceperit,* cui potius præbuerunt assensum, quam Apostolo apud Tertullianum monenti. *Ne fraudemur à Satana, quoniam non ignoramus injectiones ejus:* qui ut nos decipiat, & ad peccandum inducat, pollicetur tempus pœnitentiæ opportunum, continuum gratiæ auxilium, liberum voluntatis consensum: at infœlices & propria malitia, & diaboli astutia decepti, sæpe sæpius frustrantur, 1. tempore pœnitentiæ opportuno: 2. efficaci auxilio divino: 3. libero consensu humano.

Tert. l. 1. ad Uxor. 3 Tert. l. 1. ad Uxor. 5 1. *Propter angustias temporum* procrastinanda non est pœnitentia: sed potius acceleranda, 1. *Tempus in collecto est.* Quid inde colligit Apostolus apud Tertullianum? *Superest ut qui matrimonia habent, tanquam non habentes agant,* ut qui utuntur hoc mundo tanquam non utentes sint, quia præ-

præterit figura hujus mundi. Eâdem ratione admonentur peccatores, ne pœnitentiam differant ; ne minus sint diabolo providentes, qui sciens quia *modicum tempus habet*, nihil non tentat ut homines ad peccatum inducat. *Sed enim pervicacissimus hostis ille nunquam malitiæ suæ otium facit. Atquin tunc maximè sævit, cùm hominem plenè sentit liberatum; tunc plurimum accenditur, dum extinguitur. Itaque observat, oppugnat, obsidet : si qua possit aut oculos concupiscentiâ carnali ferire, aut animum illecebris secularibus irretire, aut fidem terrenæ potestatis formidine evertere; aut à via certa perversis traditionibus detorquere, non scandalis, non tentationibus deficit.* Uti diabolus sciens quia modicum habet tempus, omni quo potest modo homines vincere, & ad malum inducere nititur ; ita peccator probè instructus modicum sibi superesse ad pœnitendum tempus, debet accelerare pœnitentiam, juxta Ecclesiastici consilium: *Ne fraudaris à die bono, & particula boni doni non te prætereat.* Eâdem ratione, ut animadvertit Magnus Gregorius, ad celerem pœnitentiam cunctos hortatur peccatores [Et quoniam tempus breve est, & finis peccatorum mors est, erubescant se peccâsse, erubescant conversionem distulisse: Convertantur & erubescant valdè velociter.] 2. Quia tempus futurum non est in hominis potestate. *Ne glorieris in crastinum*; quod nullus, neque etiam Rex aut Imperator nisi de stultitia laborans debet sibi polliceri. *Quàm stultum est ætatem disponere! ne crastino quidem dominamur.* Peccatores itaque *quibus crastinum non est*, Pœnitentiam accelerare debent; neque 3. imprudenter, ob juventutem & *ætatis occasionem* illam procrastinare. Nam ut ratiocinatur D. Augustinus: *Ipse se illudit, & de morte sua ludit, qui cogitat quòd possit extremi temporis indulgentia subvenire. Insanum est hoc primum, quia periculosissimum est in ultimum diem promissa securitas. Deinde stultissimum est, ut causa, quæ de necessitatibus agitur æternus, utilitatibus vitæ deficientis committatur extremis. Odibile est apud Deum, quando homo sub fiducia pœnitentiæ in senectutem reservata liberius peccat. Credite mihi, charissimi, difficile est ut callida simulatio ordinandæ consummationis obtinere digna sit facultatem. Apud illum cordis interpretem ars non admittitur ad salutem.* Longiusculè quidem D. Augustinus; sed bellè demonstrat quàm sit stultum, periculosum, Deoque odibile ad senectutem usque procrastinare pœnitentiam ; quam 4. adhuc non vult differendam ratione sanitatis & bonæ valetudinis : *Non sanitati credendum est, non ætati ; ad remedium salutis suæ semper tardus est, quia vitæ suæ incertus est. Nos ergo quibus adhuc sub incerta brevitate vivere conceditur, curemus maculas lavare culparum, emendare præterita, providere & cavere futura, totisq; viribus laboremus, ut quod vivimus, morti non proficiat, sed saluti.* Incertitudo itaque horæ, in qua mors adveniet, reddere nos debet solicitos, ne fortè præoccupati die mortis quæramus spatium pœnitentiæ, & invenire non possimus, & *à die illo deprehendamur ut Sodoma & Gomorrha.* Neque 5. procrastinanda est pœnitentia, quia multi post diuturnam in sceleribus vitam, in fine vitæ

Apoc. 12
Tert. l. de pœn. 7
Cap. 14
Ps. 6
In 7. Ps. Pœnit.
Prov. 27
Senec. ep. 103
Tert. l. de Exh. Cast. 11
Tert. l. 1 ad Ux. 4
Serm. 120 de Temp.
Ser. 24. de Cómun.
Ter. l. 1. ad Ux 5

D. Chrysost. Hom. 22 in 2 Cor.

conversi sunt, sed multi etiam criminibus polluti scelerosam efflarunt animam. *Sed multis, inquit, dedit Deus spatium, ut in ultima senectute confiterentur. Quid igitur? Nunquid & tibi dabitur? Fortasse dabit, inquis. Cogita quod de anima deliberas, proinde etiam de contrario delibera, & dic: Quid autem si non det? quid autem si det, dicis? Esto, dat quidem ipse, veruntamen hoc certius & utilius.* Idem argumentum prosequitur adhuc D. Chrysostomus, peccatoris retundens imprudentiam, qui æternam salutem dubio, forsitan vel quandoque committit: [Quis miles iturus ad bellum, dicit: Nolo modò condere testamentum, quia fortasse vivus revertar è prælio? Quis nubere volens, dicit: Volo nubere pauperculæ alicui mulieri, quia plurimi quandoque sic evaserunt divites? Et quis est qui domum fabricaturus dicat: Volo jacere debile fundamentum, quia quandoque sic ædificia conservantur stabilia? Reperiturne quis adeò mentis impos, qui has res terrenas & caducas tam fragilibus superædificet fundamentis? *Quare ergo cùm de anima vitaque aeternitate consilium inis, imbecillioribus niteris fundamentis? fortasse, & sapè, & aliquando poneres; incertis ergo eventibus teipsum committis.* Neque 6. exemplum boni latronis, qui in fine vitæ conversus est, patrocinatur, ut quis differat pœnitentiam. Nam ut optimè ad propositum ait D. Augustinus: *Primum considerandum in latrone illo, non solùm credulitatis compendium, sed devotio, sed temporis illius sub quo hæc agebatur occasio, quo justorum legitur titubâsse perfectio. Deinde antè mihi fidem latronis ostende, & tunc tibi latronis beatitudinem pollicere. Beatus latro etiam ex hoc extremo placuit Deo, quia ad consequendam fidem non fuit extrema illa hora, sed prima.*

Hom. 23 in 2. Cor.

Serm. 121 de Temp.

Plures condensat D. Augustinus rationes, quibus ostendit peccatori imprudenter ex exemplo boni latronis procrastinare pœnitentiã: *Noli ergo huic periculosæ expectationi tradere temetipsum; si enim benè memini, in toto canone Scripturarum unum latronem invenies sic salvatum*: & ne de exemplo boni latronis temerè præsumas, infaustus mali latronis finis tibi debet ingerere pavorem.

D. Bern. Ser 38. inter parvos

Sigismundus II. Poloniæ rex, ob perpetuam cunctationem & segnitiem in gravissimis quibuscumque negotiis, nuncupatus est *Rex crastinus*: quantum à fortiori *Crastini* possunt vocitari peccatores in negotio salutis pœnitentiam procrastinantes, falsò de sanitate, juventute, vitæ diuturnitate confidentes, & hoc dicto Tertulliani abutentes: *Nihil sine ætate, & omnia tempus expectant.* Fabius Maximus dictus est cunctator; cunctatione sapienter utens ad defendendam Romanam Rempublicam, quam imprudens celeritas ferè everterat; unde de illo dicitur: *Unus homo nobis cunctando restituit rem.* At peccatores non prudenter, sed imprudenter sunt cunctatores, pœnitentiam procrastinantes, ut liberius sceleribus vacent: *Certi indubitatæ veniæ delictorum, medium tempus interim furantur, & commeatum sibi faciunt delinquendi, quam eruditionem non delinquendi.* Peccator ut liberius delinquat, medium tempus furatur illi misericorditer traditum ut pœnitentiam ageret: Deus pro sua bonita-

Lib. de vel. virg. 1

Plutarch.

Tert. l de Pœn. 6

nitate *dedit illi tempus ut pœnitentiam ageret, & non vult pœnitere de fornicatione sua*: sed in ea imprudenter conversionem procrastinando perseverat. Columba pœnitentis est symbolum, quia emissa de arca citò redit portans ramum olivæ florentis: corvus verò est peccatoris impœnitentis figura: Tum quia emissus de arca non amplius rediit, sed vorandis cadaveribus remansit. Tum quia suo cantu crastinum denotat: *Quando corripuit & quando mutavit? Cras, inquit. Ecce quoties dicit cras, cras. factus est corvus. Ecce dico tibi, cùm facit vocem corvinam, occurrit tibi ruina: nam ille corvus, cujus vocem imitatur, exijt de arca, & nunquam redijt.* Tu quoque exiisti de arca misericordiæ Dei, de arca sanctitatis & gratiæ, mox ut peccâsti: & cum corvo non rediens, sed cras, cras continuò canens, impœnitentiæ finali, & æternæ damnationi te exponis. Apoc. 2 D. Aug. Ser. 164 de Temp.

Archias Thebarum usurpat imperium: Thebani impatienter ferentes dominationem, conspiraverunt in vim tyranni: nonnemo ex fidelioribus ejus amicis detectâ conjuratione misit ad eum epistolam eo tempore, quo cum familiaribus suis lautè epulabatur, & jucundè bibebat tyrannus; præcepitque nuntio ut Archiam induceret ad legendam absque ulla mora epistolam; siquidem *seria continet*, nempe totam conjurationis seriem. Archias recipiens epistolam, amici monitum, & nuntii instantiam contemnens, noluit eam perlegere: nuntio urgenti ut legeret, quia *seria continet*, imprudenter respondit: *seria in crastinum*; at crastinum non est illi concessum: nam illâ ipsâ nocte à conjuratoribus fuit enecatus, & Thebana civitas ab ejus tyrannide liberata. Plutarch. in Apoph.

Peccator ad pœnitentiam urgetur, & ne eam procrastiner, instanter monetur, quia de re seria agitur, nimirum de vita, aut morte æterna. *Emenda igitur frater vitam tuam dum tempus datur, imploranda nunc auxilium divinum dum locus datur, fleto nunc dum lacrymis non intercluditur via, noli pœnitentiam differre, dum hoc in tempore vivis, in quo tantum ejus fructus est utilis*: de re agitur magni momenti, noli procrastinare ne pœnitentiæ sit *tarda cogitatio*. Dæmones adversus tuam salutem conspirâtur, tibiæ ernam inferre necem moliuntur, ad tam seria diligenter attende: *Time, ne mors superveniens te rapiat, & pereat dilatio, & succedat aterna damnatio.* Seria hujusmodi nihil ducens imprudens peccator, neque ullo modo illa considerans, sed dicens: Seria in crastinum; tunc pœnitentiæ locus erit quando senectus advenerit; nunc epulemur, bibamus, viciis indulgeamus quandiu viget juventus: *Quare cùm ad senectam venero, tunc ad pœnitentiæ medicamentum confugiam; quare hoc de se fragilitas humana præsumat, cùm diem unum in vita sua in potestate non habeat?* Et miser dum scelerosè vivis, subitanea te mors delicijs simul cum vita orbat, & interminabili morti mancipat: *Largitur tibi Deus spatium correctionis, sed tu plus amas dilationem, quàm emendationem. Expectas, & de misericordia Dei polliceris, quasi illi qui tibi per pœnitentiam promisit salutem, promiserit tibi & longam vitam. Metuendum est ne te occidat spes.* Idemque tibi eveniet ac stulto illi diviti, temporalium bonorum frustra solicito, salutis suæ obscitanter improvido, intra D. Aug. Ser. 58. de Sanctis. Clem. A. lex. D. Aug. l. 9. de inhonesta mulier. Cæsar. hō. 29 D Aug. Ser 47. de Verb. Dō. Luc. 12

tra se dicenti, [Anima mea habes multa bona posita in annos plurimos; requiesce, comede, bibe, epulare: Dixit autem illi Deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetent.] O inopinatam Dei vocem! ô subitaneam divitis mortem! *Qui providentibus fructibus ampliationem horreorum, & longæ securitatis spatia cogitavit, in ipsa nocte moritur.* Eâdem pœnâ mulctantur peccatores de vitæ diuturnitate stultè præsumentes, & ob hanc spem imprudenter pœnitentiam differentes: *Quàm multi se credebant longo tempore victuros, & ita illos mors repentina substraxit, ut nec ad illam momentaneam positi pœnitentiam pervenire:* quia ad illam agendam deest illis non solùm tempus opportunum, sed etiam efficax auxilium divinum.

Tert. l. de Orat. 6

Cæsar. hó. 13

2. *Neque ego tenuo divinum beneficium*, & auxilium gratiæ sufficiens ad pœnitentiam, quod Deus nulli peccatori, quantumvis sceleroso denegat, auxilium quoque efficax largitur misericorditer iis qui agunt pœnitentiam: *Aspexit & dissolvit gentes*: hoc est, ut explicat D. Augustinus, *misertus est, & fecit pœnitentes.* Ex divina misericordia quæ nulli gratiam sufficientem denegat, & quosdam efficaciter ad pœnitentiam vocat, nonnulli imprudenter in peccatis persistunt, & pœnitentiam procrastinant, temerè præsumentes efficax gratiæ auxilium sibi nunquam defuturum, sed præsto esse quovis tempore, quo pœnitentiam agere voluerint: *Quidam autem sic opinantur quasi Deus necesse habeat præstare etiam indigno, quod spopondit, & liberalitatem ejus faciunt servitutem:* quo nihil stultius concipi & dici potest. Qualis quæso stultitia gratiæ auxilium opinari ab humana voluntate dependens; Deoque qui liberè & gratis illud largitur, necessitatem imponere? Verùm ut acutè ratiocinatur Tertullianus: *Si necessitate nobis symbolum mortis indulget, ergo invitus facit.* Per symbolum mortis intelligit lethale peccatum de facto homini afferens necem, si peccatum Deus necessitate & non liberè dimittit, veniam invitus concedit: quæ permansura non foret, si eam invitus tribueret: *Quia enim permittit permansurum, id quod tribuit invitus*, & tamen plures peccatores pœnitentiâ functi, acceptâque delictorum veniâ, in gratia perseverant: *Non enim multi post hæc excidunt, non à multis donum illud aufertur.* Tot conglobatis rationibus redarguit Tertullianus illorum temeritatem, qui efficax auxilium gratiæ à se dependens efficiunt, Deoque libertatem auferentes, illi necessitatem agendi ad extra imponunt.

Habac. 3

Tert. l. de Pœn. 6

Tert. l. de Pœn. 6

Absit ut aliquis ita interpretetur, quasi eo sibi etiam nunc pateat ad delinquendum: quia patet ad pœnitendum, & redundantia clementia cœlestis libidinem faciat humanæ temeritatis. Certum etenim est 1. neminem absque efficaci gratiæ auxilio posse pœnitere. Ut enim ait D. Augustinus: *Nisi ipse dederit quis aget pœnitentiam?* Indubitatum est 2. illud auxilium à Deo liberè dari, aliàs non esset gratuitum seu gratis datum. 3. Deum illam gratiæ prærogativam nulli debere; aliàs meta ejus liberalitas tributaria esset servitus. 4. Deum nemini facere injuriam si peccatori pœnitentiæ non largiretur gratiam, quia

Tert. l. de Pœn. 7

L. 5. adv. Julian. 3

pec-

peccator est potius pœnâ quàm gratiâ dignus. 5. Deum illud auxilium non dedisse, non solùm dæmonibus, quibus ne momentum quidem pœnitentiæ dedit, sed statim de cœlo dejecit in barathrum; sed etiam hominibus, qui post grave aliquod peccatum incidunt in insaniam, aut phreneſim, aut lethargum, vel qui subitaneâ, vel violentâ morte scelerosam efflant animam. 6. Denm illud auxilium justè denegare iis, qui procrastinan: pœnitentiam, ut diutius peccent. Quare, fratres, ex Dei misericordia non sumamus delinquendi occasionem: *Nemo idcircò deterior fit, quia Deus melior est, totiens ignoscendo, quoties delinquitur.* Si enim ex Dei bonitate imprudenter pœnitentiam procrastinaverimus, non venia, sed supplicium nobis imminet, & dilata peccandi licentia, *finem utique evadend. habebit, tùm offendendi non habebit*? Ne nobis talis & tanta obveniat infelicitas, ne nobis jure merito efficax pœnitentiæ Deus deneget auxilium, & impœnitentes & criminosi moriamur: *Festinemus emendatam vitam Domino, antequam auferatur, offerre. Hic extinguamus mortem moriendo peccatis, hic vitam vitæ meritis acquiramus, nec nos ad tempus senectutis ad pœnitentiam reservemus. Qui enim dixit*: Peccator quacumque die conversus fuerit, *ipse dixit*: Noli tardare converti ad Dominum. *Si te faciebat promissio illa securum, faciat te contestatio ista solicitum.* [Non tardes converti ad Dominum, & ne differas de die in diem, subitò enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te.] Sirus legit: [Ne cunctéris pœnitere coram Deo, & ne impedimentum patiaris de die in diem; quia repentè egredietur furor;] & à Deo irato & furibundo correptus impœnitens & inemendatus æternùm peribis, ad instar Ammonis regis, qui ex eo quòd parèr ejus rex Manasses post diuturnam in sceleribus & abominationibus vitam, in fine instante morte pœnitentiam egit: [Fecit malum in conspectu Domini sicut fecerat Manasses pater ejus, & ambulavit in omni via, per quam ambulaverat pater ejus:] se pœnitentiam quoque acturum imprudenter confidens, & sic apud semetipsum ratiocinans: [Pater meus à puero multa scelera fecit, & in tenebrute pœnitentiam egit, quamobrem & ipse hac in ætate pro animi libidine me geram, & deinceps ad Dominum me convertam. Hac igitur de causa pœnitentiam ejus non expectavit Deus:] Nam secundo anno regni sui in propria domo, à servis suis, & medius in peccatis occiditur. *Audiant omnes, verba recito Scripturæ divinæ. O male dilator, & crastini male appetitor! audi Dominum dicentem, audi Scripturam sacram prædicantem*: Ne tardes converti ad Deum, neque differas de die in diem; subitò enim venit ira ejus, & in tempore vindictæ disperdet te: *Numquid ego scripsi hoc? numquid delere illud possum? si delevero, timeo deleri. Illud possum tacere, timeo tacere, prædicare cogor, territus terreo.* Audiant omnes verbum Dei, Scripturæ sacræ oraculum, ipsiusmet increatæ veritatis testimonium: [Ne tardes converti ad Dominum, neq; differas de die in diem; subito enim venit ira illius.] Quot enim sunt qui perfectâ fruentes sanitate in juventute mortui sunt? quot in

Tert. l. de Pœn. 7

D. Aug. Serm. 24 in Comm.

Ezech. 18 Eccles. 5

L. 4. Reg. 21

Glossa.

D. Aug. Serm. 132 de Verb. Apost.

in delitiis viram ducentes sunt subitaneâ morte præventi? quo: somnum capien es, perpetuo sunt somno sepulti? quot manducantes interierunt? Itaque

D. Aug. l. de Fid. ad Petr. c. 3

nullus hominum debet sub spe misericordiæ Dei diutius in suo remanere peccato, cùm etiam nemo in ipso corpore velit sub spe salutis futuræ diutius ægrotare. Tales enim qui ab iniquitatibus suis recedere negligunt, & sibi de Deo indulgentiam repromittunt, nonnunquam ita præveniuntur repentino Dei furore, ut nec conversionis tempus, nec beneficium remissionis inveniant: neque etiam adsit tempus pœnitendi opportunum, & præsto habeant Dei auxilium, divinæque gratiæ consensum præbeant.

Tert. l. de pœn. 6

3. Pœnitentibus Deus peccata dimittit, & largitur gratiam, *sed ut eò pervenire contingat, elaborandum est*; & liber voluntatis requiritur consensus: difficile est autem ut pœnitentiam procrastinans voluntariè resipiscat: Tum quia quò plura committit peccata, eò magis passiones rationi dominantur, concupiscentia in voluntatem exercet imperium: Tum quia fortioribus diaboli laqueis constringitur: Tum quia diuturna consuetudo peccandi facit necessitatem: *Vtiliter malagma vel fibula calido adhuc vulneribus apponitur, & citò ad sanitatem vulnus reducitur, quod putrescere longâ abusione non finitur*: at vulnus vel callosum, vel putredine corruptum, vix aut nunquam sanatur. Eodem modo peccator antequam obduretur, aut peccatis assuescat, facili negotio pœnitere potest; at vix pœnitet dum est pravâ consuetudine in malo obstinatus; ut optimè declarat Eusebius Emissenus: *Videamus quid est: Peccator adjicit ad peccandum. Verbi gratiâ, mali cujuslibet passio impugnare me cœpit, si non statim me pœnitudo vitæ hujus momordit, cras tanta mihi hujus vitij facilitas veniet, & quædam, ut sic dixerim, suavitas, ut revocare me ab illo, & continere non possim. Ita enim evenit, ut qui primo tempore emendare noluerit, incipiat in sequenti nec velle, nec posse: Verbi gratiâ, superbiæ acquiescere cœpi, si non statim me pœnituit tam graviter fuisse præventum, ita de die in diem libentissimè me rapiet ipsa violentia consuetudinis, & impetus passionis, ut jam nec delinquere me intelligam, nec peccare me sentiam. Obscurat enim atque obruit intellectum omnis delicti, astruitas delinquendi: etenim ita cor negligentis obduratur*, ut pœnitere neque velit, neque possit; tum quia conversionis non solùm potestas, sed etiam voluntas nequit haberi absque gratiæ auxilio. *Noverit anima se præventam, & prius quæsitam non quærentem: nisi quæratur, non quæret; nisi reducatur, non revertetur; nisi præveniatur, non veniet.* Peccator autem diuturnâ in delictis cunctatione, & gratiæ contemptu sese indignam præstitit, quem Deus quærat, & suo auxilio efficaci præveniat; nam ut fatur Cæsarius, *qui remedium animæ suæ, quando potuit, noluit quærere: posse a etiam si velit, dubium est utrùm mereatur accipere.*

D. Aug. Ser. 20. de verb. Dn.

Hom. 3. ad monachos

D. Bern. Serm. 74 in Cant.

Hom. 13

Bellè ad propositum Tertullianus: *Quædam enim sunt de vinæ liberalitatis quædam nostræ operationis; quæ à Domino indulgentur, suâ gratiâ gubernantur; quæ ab homine captantur, studio perpetrantur.* Peccator autem sceleribus & vitiis,

Lib. 1. ad Ux. 8

vitiis assuetus non potest pœnitere, ex defectu & gratiæ quam tamdiu respuit; & voluntatis, quia ex longa consuetudine necessitatem quandam peccandi velut contraxit. Ex D. etenim Augustino, *erit tempus quando peccator velit pœnitere, & non poterit; quia quando potuit, noluit, & propter malum velle per didit bonum posse.* Quare antequam pravus vitiorum acquiratur habitus, & cor in scelerib⁹ induretur: *Pœniteamus, fratres, pœniteamus citò; quia nobis spatium temporis jam negatur; jam nobis ipsa hora concluditur; judicij præsentia jam nobis satisfactionis locum excludit. Currat pœnitentia, sententia ne præcurrat: quia Dominus quòd non venit adhuc, quòd adhuc expectat, quòd moras facit, nos sibi redire desiderat, non perire. Et quia de voluntate meritum non quæsivimus, acquiramus vel de necessitate virtutem; ne judicemur, judices nostri simus; pœnitentiam debemus nobis, ut possimus nobis auferre sententiam.* 1

Serm. 58 de Temp.

Chrysol. Serm. 167

Obstinatos Deus ferit peccatores gladio ut fulgur acuto. *Si acuero ut fulgur gladium meum.* Fulgur formatur ex vaporibus, vel exhalationibus, quæ paulatim ad medium ascendunt aëris regionem, è quibus condensantur nubes, quæ ab initio facilè possunt dissipari; at dum frigore calorem superante formatur fulgur, nubes & necessariò discinditur, & fulgur cadit super aquam, vel super terram, à qua ascendit vapor seu exhalatio, de qua formata est nubes fulguris gravida. Quot peccata committit peccator, tot sunt criminosi vapores, & scelerosæ exhalationes quas emittit, quæ ab initio facilè condonantur: At dum scelera scelerib⁹ addit, per abusum divinæ patientiæ thesaurizat sibi iram, & formatgladium divinæ justitiæ, qui acutus ut fulgur, insanabili eum plagâ ferit. Christiane, currat pœnitentia, pœna ne succurrat. Accipe gladium pœnitentiæ, ait Origenes, rescinde nascentia crimina, sic eris immunis à gladio divinæ justitiæ, & à fulgure furoris ejus. Videns Phinees filius Eleazari sacerdotis quemdam ex filiis Israël impudenter coram Moyse & populo ingredientem ad Madianitidem, surrexit de medio populo, & arrepto pugione ingressus est post virum Israëlitem in lupanar, & perfodit ambos simul, virum scilicet & mulierem in locis genitalibus, cessavitque plaga à filiis Israël. Ad illud facinus alludens Origenes, sic philosophatur: *Tibi de manibus gladius corporalis ablatus est, & oblatus est gladius spiritualis. Accipe pœnitentiæ gladium, & si vides Israeliticum sensum, id est, voluntatem cum Madianitis sortantem, ne parcas, ne dissimules, statim peccatum percute, imò ipsum fomitem peccati reseca, ne ultrà concipiat, & generet.* Voluntatem cum concupiscentia lascivientem non percutiunt, neque peccatorum illecebras resecant peccatores in suis criminibus perseverantes; unde timere debent gladium iræ Dei, & fulgur divinæ justitiæ, eò quòd pœnitentiam imprudenter procrastinaverint, & stultè ad mortem usque retardaverint.

Deuter. 32

Num. 25

Pœnitentia quantò in arcto negotium est, tantò operosior probatio est. inde c. lucet stultitia eorum qui usque ad mortem differunt pœnitentiam, cujus operosiorem vix demonstrare possunt probationem: Nolebat Deus ut in lege

III. PARS

Mosaica sibi noctuæ offerrentur in sacrificium. Reſpuebat, ait Cyrillus Alexandrinus, *sacrificia nocturnarum avium, hoc eſt, opera dilata in ſupremas mortis anguſtias, atque obſcuriſſimas tenebras.* Cygnum quoque à numero victimarum rejiciebat Deus; hac præſertim de cauſa, ut animadvertit D. Auguſtinus, quia toto ſuo vitæ tacens & obmutescens, ſuaviſſimum ſuum cantum ad ultimam differt vitæ periodum. En verum peccatorum ſymbolum, qui converſionem retardant uſque ad mortem. Verùm quidem eſt peccatorem etiam in extremo vitæ poſſe pœnitere, ut ex boni latronis exemplo docet Chryſologus: *Pœnitentes ergo revertamur fratres, & ne de arcto temporis pertimeſcamus: quia auctor temporis neſcit arctari. Probat hoc Evangelicus latro, qui in cruce & hora mortis rapuit veniam, invaſit vitam, effregit paradiſum, penetravit ad regnum.* Quandiu enim homo capax eſt gratiæ, tandiu poteſt pœnitere; capax eſt autem gratiæ quandiu vivit habetque rationis uſum, & liberi arbitrii exercitium. Ideoque *nemo eſt deſperandus dum eſt in hoc corpore conſtitutus; quia nonnunquam quod diſſidentia ætatis differtur, conſilio maturiore perficitur.* Verùm etſi peccatores pœnitentiam ad mortem uſque retardantes poſſint converti: quia *peccata per fidem nominis Chriſti omnibus in eum credentibus remittuntur*, modò verè pœniteant: attamen pœnitentia ad ultimum vitæ terminum, in quo peccator gravi morbo laborat, eſt 1. valdè difficilis. 2. ferè impoſſibilis. 3. utplurimum inutilis.

Levit. 11

L 50, Hom. 41

Serm. 167

Tertull. l. adv. Jud. 8

Tert. l. de Pœn. 6

Ægrotantes in extremo vitæ termino conſtituti, *pœnitentia fidem aggreſſi ſuper arenas domum ruituram ædificant*, non dicentes bonum *peccavi*. Quod ſibi ſtultè polliciti ſunt Saül, Antiochus, & Judas, dixerunt: Peccavi, & tamen damnati ſunt, quia non benè dixerunt: Saül ore duntaxat, non ex corde; Antiochus timore mortis, non ex amore Dei; Judas ex deſperatione, non ex fiducia in Dei miſericordia. Idem accidit ſtultis illis, qui ad extremitatem vitæ retardant, qui verè non pœnitent; quia non habent Dei dilectionem, liberam voluntatis operationem, ſinceram peccatorum deteſtationem, quæ ad veram pœnitentiam requiruntur. 1. Requiritur, ut docet Doctor Subtilis, [Debita circumſtantia finis, ut quod homo pœniteat, non ſolùm propter timorem pœnæ, ſed timore filiali.] Nam ut ait dilectus diſcipulus apud Tertullianum: *Perfecta dilectio abjicit timorem: quoniam timor pœnam habet; & qui timet, non eſt perfectus in dilectione.* Ut autem ſubjungit Scotus, [Difficile eſt tunc dolere niſi ex timore ſolùm, qui non diſponit ex congruo;] id eſt, non eſt diſpoſitio ſufficiens ad obtinendam gratiam: Dilectio enim neceſſaria eſt: *Quam dilectionem perfectam affirmat Ioannes, niſi fugatricem timoris?* Nam ut ratiocinatur dubius Auguſtinus: *Quem verè pœnitet, oportet non ſolùm timere Deum judicem, ſed & juſtum diligere: non timeatur propœna, ſed ametur progloria.* Difficile eſt autem ut in extremis homo non timore pœnæ, ſed ex Dei dilectione pœniteat. 2. Requiritur ut pœnitentia fiat libertate, non neceſſitate. Catechumenos, qui differebant ſuſcipere baptiſma, ut diutius ſuis

InReport. l. 4. diſt. 20

Scorp. 12

Tert. ib.

L. de Ver. & Falſ. Pœn. n. 7

suis vacarent sceleribus, sic redarguit Tertullianus: *Si ab aquis peccare desistimus, necessitate: non sponte innocentiam induimus. Quis ergo in bonitate præcellens, cui non licet, an cui displicet malo esse? qui jubetur, an qui delectatur à crimine vacare? Ergo nec à furto manus avertamus nisi claustrorum duritia repugnet, nec oculos à stupri concupiscentiis refrænemus, nisi à custodibus corporum obstructi. si nemo Domino deditus delinquere desinet, nisi intinctione alligatus. Quod si quis ita senserit, nescio an intinctus magis contristetur, quod peccare desierit; quam lætetur quod evaserit.* Quantum à fortiori, necessitate non sponte pœnitent qui ad finem vitæ differunt pœnitentiam? qui peccare desistunt, quando peccandi non habent potestatem. Itaque *nullus expectet quando jam non potest peccare. Pœnitentia enim arbitrij quærit libertatem, ut dolere possit commissa, non necessitatem. Qui itaque prius à peccatis relinquitur, quam relinquat peccata, ea non libere sed necessitate, quasi condemnat.* Ab incerto Augustino ad verum deveniamus Augustinum in præsenti materia sic differentem: *Agere pœnitentiam aliquem qui ægrotat, aut quando jam nimis senex est, nec laudo, nec vitupero: quia peccata eum dimiserunt, non ille peccata: sed laudo si tunc declinat à malo, & facit bonum quando omnia mala perpetrare potest.* Adeo difficile existimat D. Cyprianus scelerosam vitam ducentes, instante morte, spontanee pœnitere, ut eos qui ad tempus gravis infirmitatis differunt pœnitentiam, ab illa velit arcendos. *Frater charissime, pœnitentiam non agentes, nec dolorem delictorum suorum toto corde & manifesta lamentationis suæ professione testantes, prohibendos omnino censuimus à spe communicationis & pacis, si in infirmitate atque periculo cœperint deprecari: quia rogare illos non delicti pœnitentia, sed mortis urgentis admonitio compellit; nec dignus est in morte accipere solatium, qui se non cogitavit esse moriturum.* Salvianus Massiliensis antistes, censet quoque eum qui in morte pœnitet, coacte & necessitate, non sponte & libertate pœnitere. *Peccare non definit, quem in extremis situm, recedere à criminibus sola tantum facit impossibilitas, non voluntas: qui enim à malis actibus tantum in morte discedit, non relinquit scelera, sed relinquitur à sceleribus; quia quantum ad animum nondum desist; qui adhuc peccare velit; si possit.* Quod si inquiramus à Salviano an peccator hujusmodi in mortis periculo sit ad pœnitentiam admittendus, dubius hæret; attamen cunctis serio consideratis, potius concedendum quam negandum pœnitentiæ remedium concludit: (Quod si aut tanta vis morbi, aut tanta ægrotantium fuerit incuria, ut valetudinis labem usque ad dies ultimos trahant, quid dicam nescio, quid promittam pœnitus ignoro: Revocare ab inquisitione ultimi remedii periclitantes, durum & impium; spondere autem aliquid in tam sera curatione, temerarium; sed melius tamen est absque dubio, quamvis diuturna paralysi aridas manus, aliquo tamen nisu ad cœlum erigi, quam lethali penitus desperatione dissolvi: Melius est nihil inexpertum reliquere, quam morientem [illegible] maxime quia nescio an in extremis aliquid

Lib. de Pœn. 6

D. Aug. l. de Ver. & fals. Pœn. 17

Ser. 1. de Pœn. & Jejun.

Epist. 32. ad Antonianum.

Lib 1. ad Eccles. Cathol.

tentare medicina sit, certe in hil tentare perditio.) Hucusque Salvianus, ex cujus verbis colligitur quam sit difficilis mortis tempore pœnitentia, ad quam 3. requiritur vera peccatorum detestatio, & ut fatur Doctor Subtilis, (Magna consideratio intellectus & detestatio, ad hoc quod sit attritio sufficiens ex congruo ad remissionē peccati, sicut fuit vehemens delectatio prior in peccato.) Subjungit Scotus: (Ideo credo, quod ad hoc quod infirmus mereatur gratiam ex congruo, multo majorem attritionem requirar, cum sit interitui proximus, quam si esset sanus; sed difficile est habere tantam attritionem, sicut in sanitate non solum majorem.) Inde concludit: (Igitur difficile est tunc maxime contra istum habitum inclinari, detestando quæ prius erant detestabilia.) Eodem fere modo ratiocinatur Salvianus: *Non quidem ulli vitiis carnalibus implicato sufficere ad vitam æternam putem, si cum usque ad mortem in flagitiis consenuerit, in obitu bene cuncta aispenset; nisi antea peccatis renuntiaverit.* Difficile est autem renuntiare peccatis quæ *consuetudo corroboravit.* Est velut miraculum ut qui toto vitæ curriculo assueti sunt, vel inimicitiis, vel impudicitiis, vel falsis juramentis, vel usuris, in momento pravos illos detestentur & deserant habitus. *Dicunt quidem pristinis renuntiare, & pœnitentiam assumunt, sed includere eam negligunt. Interpellat enim illos ad desiderandum ex pristinis aliquid, ipse finis desiderandi, velut poma, cum jam in acorem vel amaritudinem senescere incipiunt, ex parte aliqua tamen adhuc ipsi gratiæ suæ adulantur.* Et ut fatur aliorsum Tertullianus, *vitia usu viriosa* difficillime obliviscuntur, neque per contrariam virtutum usum valent eradicari. Quomodo eliciet contritionis, vel dilectionis Dei actus peccator inveteratus vitiis assuetus, & virtutum ignatus, potiori jure dicens quam David, *usum non habeo.* Passiones quæ toto vitæ tempore duraruut, in morte non deficiunt. *Fornicarius senescit, in quo libido non senescit:* lascivus antiquatur & senescit, non lascivia, quam semper juvenescentem sentit; lasciviæ opus, non desiderium; effectus, non affectus deficit. Et ut fatur D. Ambrosius, *Possibilitatem perpetrandi crimen non habuit; habuit affectum* lasciviendi: amisit vires, sed lasciviendi voluntatem non perdidit. *Ob hoc proculdubio inflexibilis, & obstinata mentis punitur æternaliter malum, licet temporaliter perpetratum; quia quod breve fuit tempore, vel opere longum esse constat in pertinaci voluntate; ita ut si nunquam moreretur, nunquam velle peccare desineret: imo semper vivere vellet, ut semper peccare posset:* qui pœnitentiam assumere negligit, licut semper vivere desiderat, ita & semper peccare si posset, illi enim deest vita, sed non peccandi animus, quia obstinatam, pertinacem & inflexibilem ostendit voluntatem, cunctando pœnitentiam, quæ in morte est fere impossibilis.

Lib 1. ad Eccles. Cathol.

Tert. l. de Cor. Mil 2

Tert. l. de Pœn. 6

Lib. 1. Reg. 17

D. Aug. Ser. 18 de Verb. Apo

D. Bern. Epist. 253.

2. Uti de sapientia merito commendatur Christianus salutis suæ sollicitus: nam pœnitentiam accelerans & sanitatis tempore agens velut *securus morietur:* ita de stultitia culpatur, salutis suæ curam remittens usque

Tert. l. de Exh. Cast.

ad mortem, quando pœnitentia fere est impossibilis : & hæc impossibilitas oritur 1. ex carnali ægrotantis amicitia, 2. propinquorum & adstantium imprudentia, 3. morbi violentia: 1. Imprudenter *posteritatem recogitant Christiani quibus crastinum non est*, quantumvis juventute & bona corporis valetudine polleant. Quantum à fortiori stultitia laborant, qui in ultima vitæ periodo salutem suam negligentes, uxorem duntaxat, prolem & terrena curant? *Venient dies quando ei nec pœnitentiam licebit agere, nec bonis operibus se ab æterna morte poterunt redimere; quia percutitur etiam hac animadversione peccator, ut moriens obliviscatur sui, qui dum viveret oblitus est Dei.* Ego ipse, inquit Bellarminus, invisens aliquando ægrotum morti proximum cum inciperem loqui de præparatione ad exitum de præsenti vita, respondit constanti animo & sine ullo metu: Ego, Domine, cupivi alloqui te, non pro me, sed pro conjuge mea, & filiis; ego enim propero ad inferos; neque est quod aliquid pro me agas. Hæc vero protulit animo tranquillo, acsi de itinere ad villam, vel oppidum aliquod loqueretur; Cumque multis verbis illum ad meliorem mentem revocare tentassem, nihil efficere potui: Dei namque & animæ suæ oblitus, uxoris duntaxat & filiorum recordabatur. Inde merito, ait D. Augustinus: *Timendum de pœnitente sero: maxime cum filij, quos ille ante dilexit, sint præsentes, uxor, & mundus ad se vocent.* 2. Propinquorum negligentia, vel nimia potius sollicitudo, pœnitentiam reddunt impossibilem. *Nam sæcularibus satis agentes sumus, & utrique nostrum consultum volumus talibus tabulas ordinamus? Cur non magis de divinis atque cœlestibus, posteritati nostræ prospicere debemus, & legatum quodammodo prælegare, admonitionem & demonstrationem eorum, qua ex bonis immortalibus & hæreditate cœlorum deputantur?* Ægrotantium propinqui de sæcularibus & terrenis multum solliciti, de cœlestibus & divinis nullatenus curantes studentomni animo, ut æger condat testamentum, eosque constituat bonorum suorum hæredes. At tantum abest ut eum de cœlestibus admoneant; quinimo à restitutione male parti removent, impediuntque ne eum sacerdotes adeant, vel si adeundi licentiam præstent, hac tantummodo lege ut duobus ac tribus de Deo prolatis verbis, de camera cito exeant; ne prolixi sermones corporis morbum augeant, vel cordi timorem ingerant. Animadvertit D. Chrysostomus in morte Absolonis rem prorsus stupendam. Ad condensam quercum hærebat implexis crinibus, & quasi omni corporis robore, animi viribus, quæ tunc erant potissimum exerendæ, destitutus, nec brachia attollere, nec manum admovere conatus, ut fatalem illum solveret nodum, sesequeab hoste persequenti expediret: cumque tot militum millibus imperaret, neminem auxilium præbuisse, neminem invenisse, qui regi obtemperans præcipienti: *Servate mihi puerum Absalon*, illum ab imminenti morte liberaret: Neque putes, ait D. Chrysostomus, id casu accidisse, *sed ut scias*

Tert. ibid

D. Aug. Ser. 3. de Innocent. L. 2. c. 11. de arte bon. Mor.

L. de Ver. & fals. Pœn. 17

Tert. l. 1 ad Uxor. 2

In Ps. 7

Lib. 2. Reg. 18

scias quod factum est non humanæ industriæ, sed totum fuisse divini judicij, qui in pœnam dilatæ etiam pœnitentiæ permittit, ut neque medicus, neque amicus, neque domesticus, neque filius, neque uxor ægrotantem de sua salute admoneant, & si forte id exequantur in extrema duntaxat necessitate dum doloris violentia 3. pœnitentiam reddit fere impossibilem. Adstantes nolunt ægro manifestare imminens mortis periculum, *ne forte abundantiori tristitia devoretur*; & tunc solummodo hortantur ad pœnitentiam quando desperata res est, & ægrotus *subita dolorum concussione*, mortem proximam denotat. Quid enim, inquit Magnus Basilius *ut te tum febrio ad pœnitentiam vocet, cum neque salutaria verba amplius proloqui, neque quidquam auribus accipere potes; cum in ipso capite morbus inhabitet, non manus amplius ad cœlum tollere, non commode doceri, non certo confiteri, non redire in gratiam cum Deo*, neque ullum virtutis possis producere actum? Hujusmodi *relinquito in suo sopore morientem*, cui inutilis est pœnitentia.

Tert. l. de Pud. 13

Tert. l. 4 adv. Marc. 21

Ser. 4 de Pœn.

Tertull. Scorp. 1

Quæ pœnitentia miserabilior ea quæ fit ab ægroto ad finem vitæ properante, quam D. Augustinus incertam, ægrotantem & morientem existimat. 1. Incertam: *Si quis positus in ultima necessitate ægritudinis suæ, voluerit accipere pœnitentiam & accipit, & mox reconciliabitur, & hinc vadit; fateor vobis, non illi negamus quod petit, sed non præsumimus affirmare quod hinc bene exit. Non præsumo, non vos fallo. Fidelis bene vivens securus hinc exit. Baptizatus ad horam, securus hinc exit. Agens pœnitentiam & reconciliatus cum sanus est & postea bene vivens, securus hinc exit. Agens pœnitentiam ad ultimum reconciliatus, si securus hinc exit, ego non sum securus. Vnde securus sum, de securitatem; unde non sum securus, non de securitatem: pœnitentiam dare non possum.* Post pauca subjungit D. Augustinus: *Quod dico attendite. Debeo illud planius exponere, ne me aliquis male intelligat. Numquid dico damnabitur? Non dico, sed dico etiam liberatur? non. Et quid dicis mihi? Nescio, non præsumo, non promitto. Vis te à dubio liberari, vis quod incertum est evadere? Age pœnitentiam dum sanus es. Si enim agis veram pœnitentiam dum sanus es, & invenerit te novissimus dies, curre ut reconcilieris: si sic agis, securus es. Quia egisti pœnitentiam eo tempore, quo & peccare potuisti: si autem tunc vis agere ipsam pœnitentiam, quando jam peccare non potes, peccata te dimiserunt non tua.* Pergit objectioni sibi factæ respondens. *Sed unde scis*, inquit, *ne forte Deus dimittat mihi? Verum dicis. Vnde? Nescio. Illud scio, hoc nesio: Nam ideo tibi do pœnitentiam, quia nescio. Nam si scirem nihil tibi prodesse, non tibi darem. Item si scirem tibi prodesse, non te admonerem. Duæ res sunt: Aut ignoscitur tibi, aut non ignoscitur. Quid horum tibi futurum sit nescio. Ergo dimitte incertum, & tene certum.* Pœnitere dum sanus es, ne æger pœnitens, ægrotantem 2. agas pœnitentiam: quia, ut ait D. Augustinus, *pœnitentia quæ ab inferno petitur, infirma est.* Qui enim gravi morbo laborant, vel doloribus impediti, vel debilitate aut deficiente judicio, vel horrore propinquæ mortis, vel amore charorum, quos

Tert. l de Pud. 22. Lib. 50. Hom. Hom. 41

Ser. 57. de Temp.

invisi

inviti relinquunt arrepti, non ſanam, ſed morbidam faciunt pœnitentiam. Arborem multo tempore radicatam evellere non infirmi aut debilis hominis eſt: inimicitiam multis annis in animo nutritam, ab infirmo ex corde deponi: lucra injuſta per plures annos poſſeſſa, & in varios diſperſa colligi ab infirmo, & juſto domino reſtitui: ſcortum, cui ab adoleſcentia tenaciter adhæſit ab infirmo dejici, ac ſordes ſuas averſari poſſe, quis credet? *Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum poſtea acceleraverunt, qui diſſimulant in vita ſua agere pœnitentiam, & de extrema confeſſione præſumunt: quomodo ſub unius horæ articulo, revocari poſſe æſtimant omnia animæ membra, cujus concupiſcentia & deſideria, per totum mundum ſparſa ſunt?* Quomodo recogitabunt & ad memoriam revocabunt cuncta quæ à pueritia à 20. & 30. annis peracta ſunt? Quomodo longam illam peccatorum ſeriem cum omnibus ſuis circumſtantiis, confeſſario poterunt enarrare? Quomodo nunc ex animo temulentiam, luxuriam, injuſta lucra, inveterata odia averſari & execrari valebunt? Quomodo inordinatum creaturarum amorem in divinum commutabunt amorem? Quomodo actum contritionis, quem nunquam produxerunt valide producent? Quomodo Chriſtum, Deiparam, Sanctos quos contempſerunt invocabunt? O quam vere 3. ait D. Auguſtinus, *Pœnitentia quæ à moriente tantum petitur, timeo ne ipſa moriatur.* Utinam ad iſtud Salvatoris oraculum attenderent peccatores: *Orate ut non fiat fuga veſtra hyeme.* Etenim compertum eſt hyemis tempore dies breves eſſe & noctes longas; ſolem cito occumbere, ſero exoriri; magnos ventorum turbines ac cœli injurias; vias fractas atque ob nivem invias; iners gelu membra conſtringere, & cor comprimere. Ut autem animadvertit D. Ambroſius, *hyems non temporis, ſed infirmitatis hic deſignatur.* Nimis tarde fugere ab infernali hoſte moliuntur, cum jam occidit intellectus lumen; cum ſol divinæ clementiæ longius receſſit; cum horrida peccati nox mentem occupat; dum frigidus ſudor & glacies moribundi cor conſtringit; cum viæ ad cœlum ſunt inviæ. At proh dolor! *Semper homo bona facere tunc cupit, quando mors faciendi tempus ademit.* Hujus memorandum & formidabile refert Magnus Gregorius exemplum. (Fuit quidam vir nobilis in Valeria provincia, nomine Chriſaorius, ſuperbia tumidus, Veneri deditus, avaritiæ igne ſuccenſus, multiſque aliis ſceleribus obnoxius, quibus finem volens ponere Deus, Chriſaorius gravi morbo oppreſſus & eadem hora qua de mundo erat exiturus, vidit tetros ſpiritus ſceleroſam animam ad tartarum delaturos. Tunc cœpit tremere, palleſcere, ſudare, & magnis vocibus clamare: *Inducias vel uſque mane; inducias vel uſque mane.* Sed cum hæc clamaret in ipſis ſuis vocibus de habitaculo ſuæ carnis evulſus eſt: De quo nimirum conſtat, quia pro nobis vita non pro ſe viderit, ut ejus viſio nobis proficiat, quos adhuc divina patientia longanimiter expectat. Nam illi tetros ſpiritus ante mortem vidiſſe, & inducias petiiſſe quid profuit, qui eaſdem inducias

D Bern. in Ser parvis Serm. 38

Matth. 26

Apol. 6 David.

Chryſol. Ser. 125.

Hom. 22. in Evang.

quas petiit non accepit ? *Nos ergo fratres charissimi, nunc sollicite ista cogitemus, ne nobis in vacuum tempora pereant, & tunc quæramus ad bene agendum vivere, cum jam compellimur de corpore exire.* Nunc igitur sollicite ista recogitemus; nunc toto corde pœniteamus; nunc vitiis renuntiemus; nunc pauperibus bona erogemus; nunc bonis operibus studeamus; nunc sollicitam salutis nostræ curam suscipiamus, ut morientes in Dei gratia, immortalem in cœlo possideamus vitam.

POENITENTIA SACRAMENTUM.

SCHOLIUM.

Ad Pœnitentia Sacramentum requiritur ex parte pœnitentis, 1. *Examinata vita discussio:* 2. *Vera cordis contritio:* 3. *Integra oris confessio:* 4. *Pœnalis justitiæ satisfactio:* 5. *Vitæ sceleroſæ emendatio:* 6. *Vitæ peccandi occaſio.*

CONCIO PRIMA.

PEccatores in foro pœnitentiæ *ipſi proditores ſui.* Semetipſos omni ſtudio examinare debent, ne aliquod peccatum *lateat in occulto.* Ad illud examen peccatorem ſtimulat D. Auguſtinus. *Non audes dicere te non eſſe peccatorem; diſcute conſcientiam tuam; aſcende tribunal mentis tuæ, noli tibi parcere; examina te; loquatur tibi medulla cordis tui*: Et ut te adhuc hortatur D. Bernardus: *fac à teipſo exactionem; præterita Dei rationem exige*, vitam tuam diligenti examine diſcute, & ut peccata tua ſtudioſius *examinare* valeas, hujus examinis tibi, 1. neceſſitas demonſtratur: 2. conditio denotatur: 3. diligentia declaratur. Tertull. Apol. 7. Tertull. Apol. 2 In Pſal. 101 De Octo punct. perfect. Aſſeq. Tertull. Apol. 1

Scire debes peccator ad pœnitentiæ accedens ſacramentum: *Obſervandum utique ſibi & omni vigilia inveſtigandum*, delictorum ſuorum examen, quod non eſt aliud, ut vult D. Bernardus, quam *intenſa ad inveſtigandum cogitatio; vel intentio animi veſtigantis verum.* Hæc autem ſuiipſius inveſtigatio ad pœnitentiæ ſacramentum neceſſario prærequiritur. Nam ut docet Concilium Tridentinum, *Peccator debet ſeipſum diligenter excutere, & conſcientiæ ſuæ ſinus omnes, & latebras explorare.* Hujus veram rationem dubius ſubminiſtrat I. PARS. Tertull. Apol. 8 Lib. 2. de Conſid 2 Seſſ. 14. Can. 5 Lib. de Spir. & Anim. c. 51

ſtrat Auguſtinus. *Cum nulla ſcientia melior ſit illa, qua cognoſcit homo ſeipſum, diſcutiamus cogitationes, locutiones, atque opera noſtra: examinemus quæ fecimus, ſi ſecundum quod debuimus, ea fecerimus. Valde ſiquidem eſt neceſſaria circumſpectio examinationis*: neceſſaria ad 1. contritionem: 2. confeſſionem: 3. morum correctionem.

Pœnitens de ſuis peccatis vere contritus ea deteſtatur & averſatur pro amore Dei qui ea horret & odit. Odium autem non ſecus ac amor cum ſit actus voluntatis neceſſario præexigit in intellectu notitiam objecti, ut illud voluntas poſſit vel amare vel abominari: Nam ut ratiocinatur Tertullianus, *Tunc res meretur odium, cum cognoſcitur, an mereatur; vacante autem meriti notitia, unde odij juſtitia defenditur quæ non de eventu ſed de conſcientia probanda eſt?* Tempore præſertim Bernardi vigebat iſtud adagium: (Quod non videt oculus cor non dolet:) & vetuſtus author acute animadvertit, naturam, ſeu potius Deum naturæ authorem, eundem ſenſum ordinaſſe & ad videndum, & ad fundendas lachrymas; quia ut plurimum mala quæ videmus nos incitant ad lachrymas: Profecto qui ſerio recogitat peccatorum ſuorum gravitatem, fœditatem, diverſitatem, malaque quæ ab illis proveniunt, ad contritionem facile movetur. *Hæc duo ita ſibi invicem conjuncta ſunt, ut agnoſcere ſe non poſſit niſi pœniteat; pœnitere non poſſit niſi ſe cognoſcat.*

Apol. 1

D. Bern. Ser. 40. de Diverſis. Cap. 3

Ad notitiam peccatorum ſuorum, contritionis ſcaturiginem animam pœnitentem ſtimulat Jeremias: *Statue tibi ſpeculam, pone tibi amaritudines, dirige cor tuum in viam rectam.* Per ſtatuendam pœnitenti ſpeculam innuit Propheta præmittendum conſcientiæ examen, quo commiſſa ſcelera clarentur & pateant. Septuaginta vertunt: *Statue teipſum Sion.* Sion *acervum* ſignificat: Anima pœnitens ſtatue ante te multitudinem & acervum delictorum tuorum. *Pone tibi amaritudines*, nimirum dolorem & contritionem cordis. Symmacus legit, *Pone tibi tranſmutationes*: nempe multiplex olim peccandi dulcedo, in varia voluptabilia effuſior, tranſmutetur in amariſſima contritionis fella, quibus peccatorum recordatio quondam mellea, pœnalius amareſcat.

Iſai. 38

Hujus amaritudinis quæ ex prævia criminum cognitione procedit, illuſtre habemus in Ezechia rege exemplum. *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.* D. Hieronymus legit: *Reputabo*, hoc eſt diligenter expendam, & verſabo in animo meo, cuncta delicta vitæ meæ quæ feci ab adoleſcentia uſque ad præſentem ætatem. Alii Hebræam vocem *Dada* interpretantur, *perambulabo*; non velociter, ſed lento gradu, ut attentius inſpecta peccatorum enormitas, majorem cordi incutiat dolorem. Tigurina editio vertit, *Motando caput, concutiendo corpus meditabor*; ſeu tandem, ut vult Agellius, *Horrebo, & contremiſcam*, quæ prætentorum ſcelerum deteſtationem, & animi contriti dolorem ſignificant. Addit, *in amaritudine animæ meæ*: hoc eſt, in doloris acerbitate, quem ipſa criminum memoria & recogitatio ſuggerit; & ut aloes potum præbet: vel in profuſione lachrymarum,

quæ

quæ naturâ suâ falsæ sunt & amaræ, quia à corde contrito dimanant, suntque pœnitentiæ & compunctionis indices, quibus stratus abjectusque princeps fœdas animi labes eluere conabatur. Christiani ad pœnitentis Regis imitationem recogitate annos vestros per exactam vitæ discussionem, & *hoc non quo cognoscatis, sed recognoscatis* scelerum vestrorum enormitatem, & ex hac recognitione cor vestrum amaritudine repleatur. *Pœniteat igitur animam pœnitentiæ jaculo vulnerata, pœnitentiâ triplici: quia innocentiam amisit, amissam non requisivit, & patientiam Dei neglexit*; & quia, ut fatur D. Bernardus: *post dolorem cordis sequitur confessio oris.* Vitæ examen est necessarium non solùm ad cordis contritionem, sed etiam ad oris confessionem. Tert. apol. 10 D. Bern. Ser 4. de Divers.

2. *Vnde scientia instructa judicium gubernat.* Pœnitentiæ sacramentum est judicium & tribunal, multum ab ultimo judicio differens. In ultimo judicio præsidet Dei justitia, in pœnitentiæ tribunali misericordia. Ibi non erit *examinatio criminis*: in momento absque ulla discussione erit rei convictio, & sententiæ prolatio. Ibi judex condemnabit reos; hîc Sacerdotes, reos *cognoscunt, & sustinent, & ignoscunt*. Ibi testes non sunt necessarii, quia judex testis obit munus; hîc adhibentur testes, & commissum scelus *absentis reis prodi potuit*. Ibi judex cognoscit etiam quæ reus ignorat. *Cujus utique scientiam non effugit, sententiam non subterfugit, etiam quod propriam latet conscientiam.* Hîc judices crimina ignorant; antequam reus illa manifestet, & adhuc postquam confessi sunt, *amant ignorare.* Ibi judex in momento manifestat reo cuncta scelera quæ commisit; hîc reus tenetur instruere judicem, ferre & testimonium contra seipsum. *Iam non ideò meruit pœnam, quia nocens est, sed quia non inquirendus inventus est*; cùm de jure divino positivo teneatur ad examen & inquisitionem. Præceptum etenim divinum ad confessionem obligans, obligat etiam ad examen, sine quo pœnitens cognoscere nequit sua delicta, neque ea Sacerdoti manifestare, neque rite confiteri. Unde ex D. Ambrosio *plena est definitio pœnitentiæ, commemoratio delictorum*, ut ea pœnitens rectè cognoscat, & integrè ministro pœnitentiæ detegat. Necessariam illam delictorum commemorationem Regius Vates de cœlo edoctus innuere voluit, præfato ab Antistite Mediolanensi Psalmo apponens hunc titulum, *Doctrina confessionis in recordationem.* Inter plures egregios Psalmos, quibus David delicta confitetur, illum *in recordationem* intitulavit, ut eum semper mente volveret, ore ferret, eoque uteretur *pro quodam veluti incantamento*, atque pharmaco ad animi sui medelam: nobis relinquens exemplum, delicta seriò investigandi, rememorandi, & recogitandi, ut ea validè valeamus confiteri. Quapropter Christianus accedens ad pœnitentiæ Sacramentum: *Sollicite ita vexet ne se ad invicem dissideant ratio, voluntas, & memoria, ut nullum in eo peccatum maneat, quod non purè confessione, & digno pœnitentiæ fructibus deleatur.* Tria D. Bernardus desiderat ad inquisitionem confessionis prævium: 1. Memoriam, quæ ut ipse aliorsum fatur, est delictorum repositorium. *Nec à* Tert. l. 1 ad Nat 19 Tert. Apol. 1 Tert. Apolog. 8 Tert. Apol. 7 D. Bern. ep. 42 Tert. Apol. 2 Tert. Apol. 2 Præfat. in pl. 37 D. Basil. D. Bern. Serm 2. de Dedic eccles.

Tract. de Converſ. ad Clericos, c. 3 1. Cor.

meſperes audire, quid in memoria tua ratio deprehendat, quid diiudicet, quid decernat. Applica intùs auditum, deflecte oculos cordis, & proprio diſces experimento quid agatur. Nemo enim ſcit quæ ſunt in homine, niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt. *Si ſuperbia, ſi avaritia, ſi invidia, ſi ambitio, aut ſimilis aliqua peſtis abſcondita eſt, vix poterit effugere hoc examen. Si fornicatio, ſi rapina, ſi crudelitas, ſi fraus ulla, aut qualibet culpa admiſſa eſt, internum hunc judicem non latebit, reus eſſe nec inficiabitur coram eo. Tranſiit enim velociter totus ille pruritus delectationis iniquæ, & voluptatis illecebra tota brevi ſintta eſt; ſed amara quædam impreſſit ſigna memoriæ, ſed veſtigia fœda reliquit. In illud ſiquidem repoſitorium velut in ſentinam aliquam tota decurrit abominatio, & immunditia tota defluxit. Volumen grande, cui univerſa deſcripta ſunt ſtylo utique veritatis.* Idcircò D. Bernardus rationem 2. deſiderat, quæ grande illud volvat & revolvat memoriæ volumen, quæ in illo repoſitorio conſpiciat, quæ impreſſa delictorum veſtigia deprehendat. Unde Sapientia clamitat in plateis: Redite prævaricatores ad cor. *Hoc verbum ad omnes qui convertuntur ad cor, præceſſiſſe videtur, & non modò revocans eos, ſed reducens, & ſtatuens contra faciem ſuam. Eſt enim non tantùm vox virtutis, ſed & radius lucis annuntians pariter hominibus peccata eorum, & illuminans abſcondita tenebrarum. Quid enim illo agitur ſive radio, ſive verbo, niſi ut anima noverit ſemetipſam? Aperitur ſiquidem conſcientiæ liber, revolvitur miſera vitæ ſeries, triſtis quædam hiſtoria replicatur, illuminatur ratio, & evoluta memoria velut quibuſdam ejus oculis exhibetur. Utraque verò non tam ipſius eſt animæ, quàm anima ipſa: ut eadem ſit & inſpiciens & inſpecta: contra ſuam ſtatuta faciem, & à violentis quibuſdam apparitoribus immiſſarum utique cogitationum coacta, proprio interim judicanda aſſiſtere tribunali.*

Tract. de Converſ. ad Clericos, c. 2

Prolixus eſt D. Bernardus ad explicandum quomodo memoria & ratio concurrant ad manifeſtandum peccatorem ſibiipſi, ad inveſtiganda peccata quæ commiſit. Memoria eſt velut liber, in quo deſcripta ſunt ſcelera; ratio eſt velut radius tenebras illuminans, & librum revolvens; quibus ad examen & inveſtigationem adhibitis, requiritur 3. voluntas occulta verè & ſimpliciter examinans, diſcutiens & inquirens. Quare

D. Aug. Ser. 15. de Verb. Apoſt. Tert. Apol. 3 Medit. de Cognit. human. Condit. Apol. 12 Ibid.

frater, *diſcute te ſemper ſine dolo, ſine palpatione proba & teipſum tuipſe, ſemper tibi diſpliceat quod es. ſi vis pervenire ad id quod non es:* tuïpſius namque examen neceſſarium eſt ad vitæ correctionem.

3. Multiplex ex examine & inquiſitione ſuî ſequitur fructus. 1. Cordis contritio: inveſtiganda enim per examen peccata, *tantum auctori ſuo dolorem incuſſerunt.* Idcò Chriſtianum hortatur D. Bernardus: *Statue te ante te, tanquam alium, & ſic temetipſum plange, plora iniquitates & peccata quibus Deum offendiſti.* 2. Deteſtatio peccatorum, quorum recogitata eſt enormitas, ut fatur Tertullianus, *repudium agniti erroris*; & hanc delictorum notitiam ſiderum & cœlorum cognitioni præponit D. Bernardus: *Stude cognoſcere te, quia multò melior & laudabilior es ſi te agnoſcis, quàm ſi te neglecto cognoſceres curſum*

sum siderum, vires herbarum, complexiones hominum, naturas animalium, & haberes omnium cœlestium & terrestrium notitiam. Quia horum scientia non est utilis, sed potius noxia; multoties enim vanitati servit & inducit ad malũ: suorum autem scelerum notitia utilissima est, quia tumorem animi deponit, & ad contritionem inducit: & hac de causa D. Chrysostomus censet utilius esse homini si delictorum, quàm si bonorum operum recordatur; quoniam ex recordatione bonorum operum tumescit, & rumendo illorum meritum perdit: delictorum autem memoria est superbiæ frænum, humilitatis incentivum, ut Apostoli comprobatur exemplo, qui licèt à suis sceleribus absolutus, gratiâ sanctificatus, & ad Apostolicam dignitatem sublimatus, revocans tamen ad memoriam præterita & jam condonata delicta se Apostolico honore indignum profitetur: *Iam non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei.* 3. Inquisitio & inspectio delictorum peccatores inducit ad postulandam delictorum veniam *cum pœnitentia sententia*, & vitę præteritæ prævio examine. Idcircò Regius Propheta iniquitatis suæ postulat indulgentiam, quia iniquitatem fecisse cognoscit: [Miserere meî Deus secundùm magnam misericordiam tuam: quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper.] 4. Examen & recognitio delictorum est delictorum remedium. Nam ut fatur Cæsarius Arelatensis: *Peccatum ipsius peccati cognitione curatur, & homo quando benè respicit peccatũ suum, sanat morsum serpentũ per serpentũ aspectum.* Alludit ad serpentem æneum jussu Dei à Moyse fabricatum, cujus aspectu sanabantur Israëlitæ à venenatis serpentibus percussi in deserto. [Fac serpentem æneum, & pone eum pro signo, qui percussus aspexerit eum, vivet.] *Quò confugientibus tam prompta aderat salubritas medicandi, quàm velox inerat facilitas intuendi, sequebatur certum sub momentanea contemplatione remedium, quia latebat in serpente mysterium.* Æneus serpens percussos suo aspectu sanans Israëlitas fuit signum ineffabili mysterio designans peccati remedium. Nam ut subjungit Cęsarius, non solùm olim serpentium morsus fuerunt serpentis intuitu sanati; *sed etiam modò medela si volumus, contra morsum serpentũ viso serpente confertur. Quod tunc evidenter implebat, quando peccatum peccati cognitione curatur.* 5. Inquisitio & examen scelerosæ vitæ scelerosam corrigit vitam. Christiane, ex inspectione morum criminum *sequitur ne ultrà velis idcirco esse, quod si prius scisses, non fuisses.* Hujusmodi autem *cognitio sui stat in tribus: ut cognoscat homo quid fecit, quid meruit, quid amisit.* Fecit peccatum, meruit infernum, amisit cœlum. *Horum igitur omnium consideratione perterritus, transiit ad pœnitentiam ultricem vitiorum, ultricem virtutum.* Tandem 6. examen & investigatio sui ipsius bonos componit mores: qui etenim delictorum enormitatem seriò recogitant, ea oderunt, ea sedulò vitant, nolentes *errare amplius in eo, in quo errâsse se recognoscendo cessaverint.* Examinatam sui ipsius cognitionem adeò ad probè componendos mores utilem censuit Pythagoras, ut eam singulis diebus serotinis horis fieri voluerit à suis discipulis:

Hom. de Pœn.

1. Cor. 15

Ps. 50

Hom. 4

Num. 21

Tert. Apolog. 8

D. Bern. Serm. 4. de Diversis.

Tert. Apolog. 14

Nec

Nec prius in dulcem declinat lumina somnum,
Omnia quam longè repetierit acta diei.

Serm. de S. Andr. Hanc methodum redigebat ad praxim Moralis Philosophus, ajens apud D. Bernardum: *initium salutis, notitia peccati.* D. quoque Bernardus Christianum hortatur ad illam sui ipsius inquisitionem, ultricem vitiorum, altricem

Medit. de Cognit. hum. cond. virtutum: *Integritatis tua curiosus explorator vitam tuam in quotidiana discussione examina: attende diligenter quantum proficias, vel quantum deficias: qualis sis in moribus, & qualis in affectibus. Redde te tibi, & si non semper, vel sæpè; saltem interdum. Rege tuos affectus, dirige actus, corrige gressus. Pone omnes transgressiones tuas ante oculos tuos: in te nihil remaneat indisciplinatum.*

Plures tamen Christiani non solùm quotidianum non faciunt conscientiæ examen; quod Pythagoras suis mandabat discipulis, & Seneca ad praxim redigebat, sed neque ante confessionem sua investigare peccata nituntur,

Tert. Apolog. 1 In Ps. 35 quæ *malunt nescire*, ne si ea cognoverint, detestari, moresque corrigere teneantur; quos de dolo accusat D. Augustinus: *Sunt enim homines qui conantur quærere iniquitatem suam, & timent illam invenire, quia si illam invenerint, dicitur illis: Recedite ab illa. Multi autem dolosè agunt, ut inveniant iniquitatem suam, id est, non ex animo agunt invenire & odisse; sed quia in ipsa inquisitione dolus est, in inventione defensio iniquitatis est.* Tria hominum genera distinguit D. Augustinus. Quidam dolosè quærunt iniquitatem suam, & timent eam invenire, ne teneantur illam deferre & odisse. *Qui enim quærit, ac timet ne inveniat illam, dolosè quærit.* Nonnulli iniquitatem quærunt, & inventam defendunt. Non sciebamus, inquiunt, quia peccatum est: hi etiam sunt dolosi & non sinceri inquisitores: *Nam si non dolosè, sed sinceriter ageres, jam invenisses, & odisses; modò invenisti, & defendis: dolosè ergo agebas cùm quæreres.* Tandem alii sincerè quærunt iniquitatem, quam postquam invenerint, non defendunt, sed oderunt & derelinquunt. *Cùm viderit homo quia peccatum est, & desiterit facere ipsum peccatum, quod ideò faciebat, quia ignorabat. Verè sic voluit nosse iniquitatem, ut inveniret & odisset.*

Probus Christianus horum exemplum sibi imitandum proponit. 1. Omni studio investigat iniquitatem suam, ut illam aversetur & deserat: quia

Tert. Apolog. 5 *neque judex justè ulciscitur nisi cognoscat admissum esse quod non licet, neque civis fideliter legi obsequitur, ignorans quale sit quod ulciscitur.* 2. Inventam inquisitione iniquitatem suam non celat, sed sincerè in foro pœnitentiæ manifestat, &

Tert. Apol. 2. Tert. ib. *ultrò confitetur.* 3. Iniquitatem diligenti studio quæsitam; inventam, animitus detestatam; sincerè manifestatam, dolosè non defendit: *cujus accusatio votum est.* Inde concludit D. Bernardus loquens de examine delictorum ad Pœnitentiæ sacramentum prævio: *Quid restat, nisi ut de cætero,*

Serm. 58 in Cant. *toti incumbamus huic operi tam sancto, tam necessario*, cujus conditio & qualitas denotatur.

II. PARS. Examen delictorum ad confessionem necessario prærequisitum, omni

studio

studio faciendum est, ne quid investigatum *quasi de conscientia præterissemus.* Deus cuncta produxit *in numero, pondere, & mensura.* Examen quoque ad pœnitentiam prævium faciendum est in numero, pondere, & mensura. Est etenim 1. peccatorum multitudo investiganda. 2. delictorum gravitas recogitanda, 3. peccantium qualitas mensuranda. Tert Apol. 16 Sap 11

1. Ad peccatorum mortalium numerum *inquisitio extenditur.* Examen enim fieri debet de cunctis peccatis in confessione manifestandis. In confessione autem manifestanda sunt cuncta mortalia non solùm in genere, non solùm in specie, sed etiam in numero sigillatim quantum fieri potest. Ex Tridentino etenim: *Si quis dixerit in sacramento Pœnitentiæ ad remissionem peccatorum necessarium non esse jure divino confiteri omnia & singula peccata mortalia, quorum memoria cum debita & diligenti præmeditatione habeatur, anathema sit.* Ad debitam autem illam & diligentem præmeditationem examinanda sunt cuncta peccata cordis, oris, & operis, quæ sunt contra Deum, seipsum, & proximum; considerare peccata non solùm commissionis, sed etiá omissionis; inquirere non solùm genus, speciem, sed etiam numerum, imò & gravitatem. Tert. Apol. 2. Sess. 14 Can. 7

2. Circumstantias etiam vel speciem mutantes, vel peccatum aggravantes, *Si damnas, cur non & inquiris?* Inquirenda sunt examine prævio ea quæ sunt confitenda; circumstantiæ autem quæ speciem peccati mutant, vel peccatum notabiliter aggravant, confitendæ sunt; ergo & discutiendæ, imò mensuranda est personæ conditio & qualitas. Tert. Apolog. 2

3. Tria sunt in examine investiganda: scilicet 1. peccatorum numerus. 2. circumstantiæ vel speciem mutantes, vel notabiliter aggravantes: furtum v. g. est peccatum ex genere suo mortale; furati autem in Ecclesia est circumstantia speciem mutans, quia ratione loci sacri est sacrilegium: furari autem centum nummos aureos est circumstantia notabiliter aggravans peccatum: cujus 3. requirenda est personæ qualitas: lascivire cum soluta, est simplex fornicatio; cum virgine, stuprum; cum uxorata, adulterium; cum religiosa, sacrilegium; cum propinqua, incestus. Circa personam, investiganda est adhuc ejus conditio, an sit miles, mercator, causidicus, agricola, paterfamilias, servus, uxoratus, solutus: sunt etenim multa peccata quæ respiciunt officium, negotium, quæque ad conditionem aptantur: *Redi ergo ad cor tuum, & diligenter discute teipsum.* Qualis autem debeat esse tua diligentia, impræsentiarum declaratur. D. Bern. tract. de Inter. Dō. c. 6

Multi *inquisitione & agnitione neglectâ* accedunt ad Pœnitentiæ sacramentum, nec attendunt ad Prophetam fulminantem: *Maledictus qui facit opus Dei negligenter.* Nonnulli post annum à confessione elapsum se nullum peccatum fecisse testantur: *Nullus est qui agat pœnitentiam super peccato suo, dicens: Quid feci?* quo nihil stultius concipi potest. Sceleratus post tot patrata peccata cordis, oris, & operis, quot fert in capite capillos, se nihil fecisse asseverat. Alii etiam alicujus notæ homines, se quidem grandes peccatores proclamant, 11 I. PARS Tert. Apolog. 3 Jerem. 48 Eccles. 1

D Greg. l. 23. Mor. 16

mant, nulloque declarato peccato rogant Confessarium ut eos interroget, dicentes se confitendi ignorare methodum. Tales sunt *fere acuti, intùs cæci.* Patronus memoriâ tenens leges quæ continentur in jure civili, nescit investigare peccata, quæ sunt contra decalogum. Chirurgus probè noscit facere anatomiam corporis humani, & corporis sui ignorat secreta. Mercator est acutissimus in vendendis mercibus, & in dinumerandis peccatis quę commisit, stupidissimus. Hi omnes *sapientes sunt ut faciant mala, benè autem facere nescisunt*: & hoc quia nolunt. Ignorantia cùm sit affectata, eos non excusat.

Jerem. 4

Ps. 35

Quemvis eorum redarguit Regius Vates, quia *Noluit intelligere ut benè ageret.*

Sess. 14

Ex Concilio autem Tridentino *tenetur quilibet facere inquisitionem, qualem meretur negotium arduum boni viri arbitrio, pro ratione vitæ suæ & negotiorum.* Quare, fratres, ne incurramus maledictionem adversus negligentes vibratam in examine confessionis annuæ prævio tantam adhibeamus diligentiam, quantam ad 1. sententiam ferendam. 2. rem perditam recuperandam. 3. rationem de re magni momenti reddendam.

Tert. Apolog. 2

3. Judex sententiam laturus omnimodâ diligentiâ inquirit *qualitatem facti, locum, modum, tempus, consicios, socios.* Eadem præstat peccator accedens ad pœnitentiæ tribunal: diligenter examinet tempus ultimæ confessionis, loca in quibus mansit, negotia quæ pertractavit, modum quem in rebus adhibuit, qualitatem facinorum quæ fecit, socios quos in patrandis criminibus habuit; & ut eum hortatur D. Bernardus, *Considera unde venis, quò tendis, quomodo vivis, quid agis, quid amittis; quantum quotidie proficis, vel quantum deficis: quibus cogitationibus magis incurras; quibus affectionibus frequentius tangeris; vel quibus tentationum maculis à maligno spiritu acrius impugneris*, tantamque in tuis investigandis peccatis adhibe diligentiam, quanta requiritur ad rem perditam recuperandam.

L. de Inter. Dom. c. 6

Tert. l. de pœn. 8

Exemplum habemus in Evangelio, *quòd mulier drachmam perdidit & requirit.* Alludit Tertullianus ad Evangelistam Lucam dicentem: *Quæ mulier habens drachmas decem, si perdiderit drachmam unam, nonne accendet lucernam, & everrit domum, & quærit diligenter, donec inveniat?* Peccando perdimus *non drachmam, sed talentum*: non vilia fortunæ bona, sed immensos gratiæ thesauros, *quibus exquirendis non lucernæ piculi lumine, sed totius Solis lancea opus est.* Quantò pretiosius est quod perdidimus, tantò est diligentius inquirendum. Itaque *scrutemur vias nostras, & quæramus, & revertamur ad Dominum*, cui non parvi momenti reddenda est ratio.

Luc. 15

Tert. l. de Pud. 6

Tert. ib.

Thren. 3

3. Villicus patrifamilias redditurus rationem, tutor seu curator pupillo restituturus patrimonium pluribus annis administratum, ut hoc facilius exequatur: *Multis instrumentis cum digitorum suppputatoriis gesticulis assidendum est, referanda archiva, advocandi municipes eorum, per quos notitia subministrata est; censuales conferendi, ut quæ quando sint gesta, ut concatenationes temporum aperiantur, per quæ luceant annalium numeri.* Censuales sunt librarii, scribæ, tabelliones; concatenationes temporum, id est, continuationes. Si igitur villicus

Tert. Apolog. 19.

licus redditurus rationem diligenter attendit ad annos suæ villicationis, supputat reditum annuum quem solvere tenetur; scripta contractusque initos attentè legit & perlegit: qualis quæso debet esse diligentia peccatoris rationem Deo in pœnitentiæ throno reddituri? Discamus à villico Evangelico, qui cùm ad reddendam rationem à Domino fuisset advocatus: [Redde rationem villicationis tuæ, ait intra se:] *Pungit cor suum, stimulat mentem suam, & omnia vexat interna ut à se pœnitentiam, quam pro se dare posit, extorqueat.* Peccator Deo rationem redditurus, ut *pœnitentiæ solvat usuram*, omnimodâ uti tenetur diligentiâ, ut imprimis semetipsum cognoscat, ad instar D. Augustini Deum enixè deprecantis: *Ostende mei ipsum mihi.* Suî namque cognitio est via ad Dei notitiam. Ut enim ait D. Bernardus: *Cùm totum interioris exterioris que hominis statum & habitum, in quantum possibile est, plenè cognoverit, & non solùm qualis sit, verùm etiam qualis esse debuerat, de cognitione tui poterit sublevari ad contemplationem Dei.* Quare frater, omni studio ad tuî cognitionem invigila, ut te cognoscas, diligenter temetipsum examina, & ut examen ad confessionem requisitum tibi temetipsum reddat, sæpè sæpius conscientiam tuam inspice, actus tuos discute, & vias tuas scrutare: *Tunc non te frustra scrutatum es, si rursum opus esse scrutinio advertisti; & toties non te fefellit inquisitio tua, quoties iterandam putaveris: si autem hoc cùm opus facis, semper facis*, repetita illa & quotidiana inquisitio facilius tibi reddet examen ad confessionem necessario prævium: *Sic ergo tibi cognitus, & in te pœnitens, transvola* ad cœlum immarcessibili potiturus felicitate.

Luc. 16

Chrysol. Serm. 125

Chrysol. Serm. 126

L. 10 Cõfess. 37

L. de Instruct. Cõ. c. 6

D. Bern. Serm. 58 in Cant.

D. Bern. Ser. de S. Andrea.

CONCIO SECUNDA.

Doleat & ingemiscat necesse est peccator accedens ad pœnitentiæ sacramentum, quod est velut totum quoddam artificiale constans materiâ & formâ. Unde postquam Concilium Florentinum decrevit quòd [omnia Sacramenta tribus perficiuntur: videlicet rebus tanquam materiâ; verbis, tanquam formâ; & personâ ministri conferentis sacramentum cum intentione faciendi quod facit Ecclesia.] mox de sacramento Pœnitentiæ subjungit: [Quartum sacramentum est Pœnitentia, cujus quasi materia sunt actus pœnitentis, qui in tres distinguuntur partes; quarum prima est cordis contritio, ad quam pertinet ut doleat de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero; secunda, est confessio, ad quam pertinet ut peccator omnia peccata, quorum memoriam habet, suo sacerdoti confiteatur integraliter: tertia, satisfactio pro peccato secundùm arbitrium sacerdotis: quæ quidem fit per orationem, jejunium, & eleemosynam.] Idipsum de Pœnitentiæ sacramento docet Tridentinum: *Sunt autem quasi materia hujus sacramenti, ipsius pœnitentiæ actus: nempe Contritio, Confessio, & Satisfactio; qui quatenus*

Tert. l. de Pœn. 7

Sess. 14. c. 3

in pœnitente ad integritatem sacramenti , & ad plenam & perfectam peccatorum remissionem, ex Dei institutione requiruntur, hac ratione pœnitentiæ partes dicuntur. Non immoror in disputando, an actus pœnitentis sint materia ex qua constat sacramentum , aut materia circa quam versatur sacerdotalis absolutio; neque adhuc an sint partes essentiales vel integrales : hæc Theologis examinanda relinquo ; impræsentiarum de contritione dissero ad sacramentum Pœnitentiæ necessaria, includens 1. peccati detestationem. 2. cordis compunctionem. 3. constantem non amplius peccandi resolutionem.

I. PARS. Tert. Apol. 13 Sess. 14. c. 4

Quisque contritus atque contusus est per contritionem ut sic & in communi acceptam. Ex Tridentino autem *contritio, quæ primum locum inter pœnitentis actus habet, est dolor ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero.* Hæc definitio competit tum contritioni perfectæ , tum imperfectæ, seu attritioni, quæ dicitur imperfecta, non absolutè, sed respectivè & comparativè , quia scilicet comparata ad contritionem est minus perfecta, quia habet motivum minus perfectum , quæ convenit & disconvenit cum contritione. Convenit, quia utraque est 1. supernaturalis, & à Spiritûs sancti impulsu dimanans. 2. spontanea & à voluntate procedens. 3. in misericordia divina fiduciam habens. 4. Peccatum odio habens & detestans. Disconvenit verò ratione motivi ; motivum enim contritionis est amor Dei super omnia ; motivum autem attritionis est 1. fœditas culpæ. 2. metus gehennæ. 3. amor felicitatis seu gloriæ.

Apol. 2

Tertullianus Christianam religionem ab omni probro sic vendicat: *Quid hoc mali est, quod naturalia mali non habet, pudorem, pœnitentiam, deplorationem* ? Cùm enim peccatum sit fœdissimum, fœdat & turpat peccatores, qui Spiritûs sancti gratiâ & fide illustrati , conspicientes & peccati turpitudinem & fœditatem, quam ipsi *maculæ capitalium delictorum* cõtraxerunt, peccati detestantur turpitudinem, rubore & verecundiâ afficiuntur , impudenter monstro adeò horribili adhæsisse: *In pudoris notam capitis pœna conversa.* Peccator est æternâ morte mulctandus , Deus tamen *sufundere maluit hominis sanguinem, quàm effundere,* obligans peccatorem ad attritionem ob turpitudinem peccati conceptam, *cujus pavorem atque pudorem rubore atque pallore testetur*; & hoc motivum sufficiens declarat Concilium Tridentinum, Contritionem distinguens in perfectam, & in imperfectam, quæ *vel ex turpitudinis peccati consideratione , vel ex gehennæ & pœnarum metu communiter concipitur, & voluntatem peccati excludat cum spe veniæ.* Attritionis duplex denotat motivum : scilicet culpæ pudorem, & gehennæ timorem.

Tert. l. 4 adv. marc. 9

Tert. Apolog. 5

Tert. l. de An. 5

Sess. 14. c. 4

Tert. l. 2 de cult. fœm. 2

1. *Timor fundamentum salutis est* : quia scilicet gehennæ metus movet ad attritionem , quæ disponit peccatorem , ut in Sacramento gratiam sanctificantem recipiat. Hujusmodi motivum ex metu gehennæ desumptum peccatori proponit Tertullianus , ut eum ad delictorum suorum detestationem & dolorem inducat. *Deliqui , dicito , in Deum , & peti-*

L. de Pœnit. 12

periclitor in æternum perire; itaque nunc pendeo, & maceror, & excrucior, ut Deum reconciliem mihi, quem delinquendo læsi. Hæc Tertulliani doctrina destruit binum Lutheri errorem. Unum, quo vult dolorem ex metu gehennæ conceptum, esse malum, efficereque hominem pejorem & hypocritam: Alterum, hujusmodi dolorem ex metu gehennæ conceptum, esse omnino insufficientem ad recipiendam gratiam, etiam in sacramento virtute absolutionis. Nam quod est fundamentum salutis non est malum, neque hominem efficit pejorem & hypocritam: Sed ex Tertulliano, timor est fundamentum salutis, ergo non est malus. Deinde, quod disponit hominem ut reconcilietur Deo, non est insufficiens ad receptionem gratiæ, sed dolor de peccato ex metu gehennæ conceptus disponit hominem ut in sacramento reconcilietur cum Deo; ergo attritio ex metu gehennæ concepta, est dispositio sufficiens ad pœnitentiæ sacramentum. Binum Lutheri errorem damnavit Tridentinum. Primum quidem: *Si quis dixerit gehennæ metum, per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus: vel à peccando abstinemus, peccatum esse, aut peccatores pejores facere, anathema sit.* Alias Christus Dominus consuleret malum dum discipulos *monet, non eos timendos, qui solum corpus occidant, animam autem interficere non valeant; sed illi potius metum conse-crandum, qui & corpus & animam occidere & perdere posse in gehenna.* Verba ab ipsomet Christo prolata refert Tertullianus: ubi D. Augustinus, *audiunt hæc homines, timent, & continent se à peccato: timent quidem, sed non amant justitiam. Cum autem per timorem continent se à peccato, fit consuetudo justitiæ, & jam incipit homo juste vivere.* Secundum etiam: *Si quis dixerit eam contritionem, quæ paratur per discussionem, collectionem, & detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorum suorum gravitatem, multitudinem, infidelitatem, amissionem æternæ beatitudinis, & æternæ damnationis incursum, cum proposito melioris vitæ, non esse verum & utilem dolorem, nec præparare ad gratiam, sed facere hominem hypocritam & magis peccatorem: anathema sit.* Postquam Concilium decrevit attritionem non facere hominem hypocritam, & magis peccatorem, mox subjungit: *Verum etiam donum Dei esse, & Spiritus sancti impulsum, non adhuc quidem inhabitantis, sed tantum moventis, quo pœnitens ad intus viam sibi ad justitiam parat: & quamvis sine sacramento pœnitentiæ per se ad justificationem perducere nequeat; tamen eum ad Dei gratiam in sacramento pœnitentiæ impetrandam disponit.* Etenim eodem modo ratiocinandum est de sacramento Pœnitentiæ, ac de Baptismate, cum utrumque sit sacramentum mortuorum: Baptisma quidem sacramentum regenerativum: pœnitentia vero, sacramentum resuscitativum, & reparativum: sed attritio est in adulto baptisando sufficiens dispositio ad gratiam sanctificantem suscipiendam: ergo attritio in pœnitente est sufficiens dispositio ad gratiam sanctificantem in Pœnitentiæ sacramento recipiendam. Minor est D. Augustini dicentis: *Qui volunt fieri Christiani, tenentur habere aliquam dispositionem non omnino per-*

Serm. 2. de Pœn.

Sess. 6. Can. 8

Tertull. Scorp. 9

Matth. 10

Sess. 14. can. 5

Sess. 14. c. 4

Lib. de Catech. Rud. c. 17

fectam, sed sufficientem, ut Baptismum suscipiant, & per illum justificentur. Loquitur autem de attritione quæ habetur ex metu damnationis, quam dicit sufficientem, ut per Baptismum recipiant gratiam. De hac dispositione ab adultis baptizandis ex metu pœnæ prærequisita, ut in baptismate à peccatis absolvantur, & gratiam sanctificantem recipiant, loquitur Tertullianus.

Lib. de Pœn: 6 *Tunc opinor emendatos liquebit, cum absolvimur. Nullo pacto. Sed cum pendente venia, pœna prospicitur: cum adhuc liberari non meremur, ut possimus mereri: cum Deus comminatur, non cum ignoscit. Peccator ante veniam deflere se debet, quia tempus pœnitentiæ idem quod periculi & timoris. Neque ego renuo divinum beneficium, id est abolitionem delictorum, initurù aquam omnimodo salvum esse; sed ut eo pervenire contingat elaborandum est.* Non dissimiliter ut homo justificetur in pœnitentiæ sacramento, elaborandum est sese disponendo per attritionem ex metu gehennæ excitatam, quo timore concipitur spiritus salutis,

Cap. 26 ut fatur Evangelicus Propheta. *A timore tuo concepimus spiritum salutis.* Seu ut vertunt Septuaginta Interpretes, *A timore tuo Domine concepimus spiritum salutu, & pœnitentiæ salutaris.* Pœnitentia salutaris non dicitur generari à timore, sed concipi: Tum ut denotetur prima pœnitentiæ origo. Conceptio proprie fit intra uterum, pœnitentia autem concipitur in corde, postea conceptus in corde dolor ex metu gehennæ producitur exterius per oris confessionem: Tum quia quod generatur habet causam per se & perfectam, quod autem concipitur, non habet respectum ad causam efficientem per se & primo; sed quodammodo cooperantem: causa autem per se primo pœnitentiæ est gratiæ auxilium: timor vero est duntaxat cooperans; unde pœnitentia salutaris non generatur, sed concipitur à timore gehennæ, qui non excludit alia motiva detestandi & odiendi peccatum.

Licet voluntas hominis attriti proxime stimuletur ad vitandum peccatum ex metu gehennæ, in eo tamen non quiescit, sed virtualiter & mediate tendit in Dei justitiam peccata punientem: Non secus ac actus spei proximè & immediate tendit in beatitudinem mediate, tendit in Deum beatificantem, quatenus bonum ipsi speranti. Imo attritio ex metu gehennæ concepta virtualiter & remote divinum includit amorem: qui enim timet infernum, virtualiter saltem desiderat gloriæ possessionem; quoniam inter utrumque non datur medium: qui autem desiderat beatitudinem, virtualiter desiderat amorem Dei, in quo sita est formalis beatitudo: quæ est sufficiens attritionis motivum.

Tert. l. de Pat. 1 3. *Bonorum quorumdam simuti & malorum intolerabilis magnitudo est.* Loquitur & de cœlesti beatitudine, & de infernali miseria, quæ tantæ sunt, ut neque humana mente concipi, neque lingua declarari possint. Quemadmodum autem timor pœnarum inferni est motivum attritionis, ita spes beatitudinis ad dolorem peccati nos stimulat. Trino potissimum motivo incitamur ad detestationem peccati. 1. Ex affectu charitatis, & amore Dei ut summi boni super omnia dilecti, & est contritio perfecta procedens ex

amore

amore amicitiæ qua Deus propter se diligitur: 2. Ex affectu spei, seu amore concupiscentiæ qua Deum summum bonum, summe amandum diligimus, non propter se quatenus est sibi bonus, sed propter nos ut bonum nostrum in cujus possessione consistit æterna nostra fœlicitas, & in cujus amissione æterna nostra miseria & infœlicitas sita est: & dolor ejusmodi de peccatis & metu gehennæ incurrendæ, & timore amittendæ beatitudinis, est contritio imperfecta seu attritio inducta ex virtute spei, quæ cum habeat pro objecto Deum ut nobis bonum, & à nobis possidendum, odit peccatum quod huic possessioni contrariatur ab eaque removet: & hujusmodi attritio ex affectu spei concepta virtualiter & implicite includit Dei dilectionem: non enim dolet de peccato nisi quatenus impedit Dei possessionem; non doleret autem de remotione possessionis Dei, nisi saltem virtualiter Deum diligeret, quia tantus est dolor in amittendo, quantus est amor in possidendo. 3 Ex timore gehennæ concepto ex consideratione divinæ justitiæ, in inferno peccata punientis. Ex triplici illo motivo illud quod ex affectu charitatis & amore benevolentiæ in Deum nascitur, est cæteris perfectius: quod vero procedit ex affectu spei, & amore concupiscentiæ in Deum prout nobis bonum, est nobilius illo quod ex metu gehennæ procedit, & licet utilius sit & magis meritorium detestari peccatum ex pura Dei dilectione, quam ex amore gloriæ, quam ex metu gehennæ: plures tamen dolent de peccatis ex timore gehennæ, quam ex affectu gloriæ, aut Dei charitate: quia animalis homo præsertim existens in peccato mortali, non sapit infinitam Dei amabilitatem, neque degustat æternæ fœlicitatis dulcedinem. Sentit autem & experitur temporales pœnas, ex quibus colligit quàm gravia sint inferni supplicia ob quorum timorem peccata detestatur & de illis in corde contritur.

II. PARS.

Voluntas factiorigo, tanto potior ad pœnam est, quanto principalis ad culpam. Voluntatis autem pœna est *contritio cordis*, quæ animi dolorem importat. Unde Concilium Tridentinum contra Lutheranos declarat pœnitentiam non esse simplicem resipiscentiam, & nudam cessationem à peccato, sed etiam dolorem de peccato commisso. Ut enim ratiocinatur D. Augustinus: *Non sufficit mores in melius commutare, & à factis malis recedere, nisi de his quæ facta sunt satisfiat Deo, per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium.* Quod quam justitiæ sit consentaneum, quadruplici ratione demonstrat. 1. Æquum est ut animus qui sese peccando extulit adversùs Deum per contriti cordis humiliatem Deo satisfaciat: etenim *tritura cordis est humilitas.* 2. Justum est ut criminosa cordis delectatio, dolorosa cordis amaritudine puniatur: *Animus sicut delectatus est in peccatis, sic tribulari debet in pœnitentia.* 3. Ex justitia tenetur peccator cordis tolerare dolorem, non solum ob peccata quæ commisit, sed etiam ob virtutes quas amisit *dolendum est, & dolore purgandum non solum quod peccavit, sed quod se virtute privavit.* Tandem 4. non solum justitiæ consentaneum, animi dolorem, sed necessarium ad remissionem peccatorum declarat: *Ut corporis membra læsa*

Tert. l. de Pœn. 3
D. Aug. Ser. 29. de Verb. Apost.
Sess 14. c. 4
Lib. 50. Hom.
Hom. ult.
In Psal. 74
Lib. quæst vet. & nov Test. q. 162
L. de Ver. & falsa Pœn. 14

L. q. Vet. & Nov. Test. c. 162

læsa utique non possunt sanitatis recipere medicinam; sic & peccatores non possunt peccata sua redimere nisi dolorem senserit animus qui peccaverit: absque contritione perfecta, & confessione in voto non remittuntur peccata extra pœnitentiæ sacramentum, neque etiam in pœnitentiæ sacramento nisi adsit contritio vel saltem attritio, suppositaitaque contritionis necessitate, declaranda est in præsentiarum ejus 1. extensio: 2. intentio: 3. duratio.

Tertull. lib. adv. Jud. 5

1. *Cor contribulatum & humiliatum, hostia Deo est.* Modo contritio ad omnia peccata mortalia se extendat, & cor de cunctis in communi, & sigillatim quantum possibile est dum confitenda sunt doleat: Si enim pœnitens doleret quidem de quibusdam peccatis, & in aliis complacentiam haberet, talis contritio esset inutilis, neque sacrificium illud Deo esset acceptum: At proh dolor! *sunt plures quos pœnitet peccasse, sed non omnino; servantes sibi quædam in quibus delectantur: nec animadvertunt Dominum simul mutum & surdum à dæmonio liberasse. Per quod utique docet nos nunquam nisi de omnibus sanari: si enim vellet ex parte peccata reservare, habenti septem dæmonia proficere potuit sex expulsis: expulit autem septem, ut omnia crimina simul eliciendo doceret, legionem vero dæmonum ab alio ejiciens nullum reliquit de omnibus, qui liberatum posßideret; ostendens quod si etiam peccata sint mille, oportet de omnibus pœnitere; qui nunquam aliquem sanavit Dominus, quem non omnino liberavit: totum enim hominem sanavit in sabbatho, quia corpus ab infirmitate & animam ab omni contagione liberavit, indicans pœnitentem simul pœnitere de omni crimine.*

D. Aug. l. de Ver. & falsa Pœn. 9

Qui scienter de aliquo peccato mortali non pœnitet hostiam dimidiatam offerens Deo non placet, neque probe illum honorat, cui aptari possunt verba D. Bernardi: *Bene honoras Deum munere fœtido? quomodo hostia pacifica, ubi tam sæva discordia est? Concilias Deum tibi, discors tecum; non placas, sed peccas, recta oblatio, sed crudelis divisio.* Qui dimidiatam Deo offert pœnitentiam, imitatur Saulum Regem cui præcepit Deus: (Recensui quæcunque fecit Amalec Israeli, quomodo restitit ei in via cum ascenderet de Ægypto. Nunc ergo vade, & percute Amalec & demolire universa ejus: non parcas ei & non concupiscas ex rebus ipsius aliquid: sed interfice à viro usque ad mulierem, & parvulum atque lactentem, bovem & ovem, camelum & asinum: percussitque Saul Amalec; & apprehendit Agag regem Amalec vivum: Omne autem vulgus interfecit in ore gladii, & pepercit Saul, & populus, & Agag, & optimis gregibus ovium & armentorum, & vestibus, & arietibus, & universis quæ pulchra erant, nec voluerunt disperdere ea: quidquid vero vile fuit & reprobum, hoc demoliti sunt.) Non dissimiliter plures peccatores quidquid vile est demoliuntur de parvis peccatis dolent, quod vero pulchrum est conservant; non pœnitent, de peccato illo quod in eis prædominatur.

Ser. 24. in Cant.

L. 1. Reg. 15

Nec animadvertunt quod repugnat, ut de quibusdam peccatis vere pœniteant, si in aliis delectentur; alias simul placerent & displicerent Deo; simul

simul Dei essent amici & inimici, simul essent conversi ad Deum, & à Deo aversi: simul essent in gratia & sine gratia: dimidiam veniam consequerentur à Deo; pluraque alia hujusmodi absurda & incompossibilia sequerentur: Nam ut philosophatur D. Augustinus, *Scio Deum inimicum omni criminoso: quomodo ergo qui crimen reservat, de alio recipiet veniam? Sine amore Dei consequeretur indulgentiam, sine quo nemo umquam invenit gratiam; hostis enim Dei est dum offendit perseveranter: quædam etiam impietas infidelitatis est, ab illo qui justus & justitia est dimidiam sperare veniam: jam enim foret sine pœnitentia invenire gratiam.* Quare peccator ut redeat cum Deo in gratiam, ejus efficiatur amicus, totalemque delictorum recipiat veniam, *debet dolere de crimine, & de omne ejus varietate.* Tunc pœnitentia est vera & fructuosa, cum est integra nec voluntariam patitur criminum divisionem: tunc *cor contribulatum acceptabile sacrificium Deo demonstratur*, cum contritio debitam habet extensionem & intensionem.

Lib. de ver. & fals. Pœn. 9

D. Aug. l. de Ver. & Fals. Pœn. 17

Tertull. lib. adv. Jud. 5

2. Voluntatis delicta, pœnitentia purganda sunt per dolorem. Ex D. Augustino duplex est dolor, sensibilis unus, alter mentalis: ille est quædam passio in parte sensitiva; iste est in voluntate, nihilque aliud est quam nolitio seu displicentia peccati, prout est Dei offensa. Dolor sensibilis non est contritio, sed duntaxat contritionis effectus, seu signum, cujusmodi sunt *lachrymæ non fictæ de vena cordis profluentes.* Dolor mentalis seu displicentia peccati propter Deum offensum est contritio, cujus nomen deducitur à verbo *contero*, quod significat rem duram in partes minutissimas dividere. Per peccatum enim hominis voluntas & cor induratur & infirmatur in malo; juxta istud Jobi: *Cor ejus indurabitur tanquam lapis, & stringetur quasi malleatoris incus.* Unde voluntatis & cordis nolitio, displicentia & dolor, ejusmodi tollens duritiem, & peccatum expungens dicitur contritio.

Tert. l. de Pœn. 3

L. 14. Civ. c. 15

D. Aug. Serm. 29. de Verb. Apost.

Cap. 41

Animadvertit D. Bonaventura ex Alexandro Alensi, quod in contritione tria sunt attendenda: quod conteritur, à quo conteritur, & ad quid contritio terminatur. 1. Quod conteritur est cor peccatoris, quod est tanquam vas plenum veneno. 2. Quod conteritur est duplex mola, uti frumentum, ita cor duplici mola conteritur. Una est superior sursum elevans, nimirum spes veniæ ex consideratione divinæ misericordiæ; altera inferior deorsum deprimens, scilicet timor pœnæ veniens ex consideratione divinæ justitiæ. 3. Contritio ad id terminatur ut peccati delectatio totaliter effundatur, ideo dicitur contritio non fractio. Fractio etenim est in partes majores & imperfecte divisas, contritio vero in partes minimas & perfecte divisas. Cum autem vas imperfecte & in partes majores frangitur, odor, vel color, vel sapor, remanet in partibus vasis. Quando autem vas confringitur nihil coloris, odoris, saporis, remanet in partibus vasis: ideoque cum cor conteritur & per contritionem frangitur, per perfectum dolorem, & displicentiam de peccato, tunc nihil doloris, coloris, saporis, id est delectationis peccati remanet in corde, quod *sit vas in honorem & sanctificationem.* Et hac de causa

4. p. q 17. memb. 2

2. Tim. 2.

De Sacrā. Pœn. c. 5. contritio dicitur à Guillelmo Alverno, *confractio, commixtio, & quasi in pulverem redactio veteris hominis.*

Subjungit Parisiensis Antistes: Contritio nominatur (compunctio, quia tunc primo sentiuntur spinæ & aculei peccatorum, cum Spiritus sanctus cor peccatoris infusione suæ gratiæ vivificaverit ac sanctificaverit: sive quia tunc in imo cordis, & intimum cordis infiguntur aculei peccatorum, qui ante adventum Spiritus sancti non sentiebantur.) Verum licet contritio & compunctio subjectentur in corde, differunt tamen ad invicem: Tum quia contritio dicit respectum ad peccatum quod in contritione destruitur: compunctio vero dicit respectum ad subjectum, seu ad cor, quod dolore pungitur: Tum quia contritio dicit ipsam doloris acerbitatem, absque alicujus exterioris signi expressione; compunctio vero dicit dolorem cum aliquo signo externo quod eum exprimit, v.g. cum lachrymis: quia ut ait D. Augustinus, *Lachrymæ testes sunt doloris.* Quomodo contritio definitur à sancto Isidoro: *Compunctio & humilitas mentis cum lachrymis, veniens de recordatione peccati, & timore judicij.*

Lib. 50. Hom. Hom. ult. Lib 2. de Sum. Bon. c. 12 Lib. de Pœn. 1

Utinam peccatores tantum conciperent dolorem de peccato commisso, quantum multi homines irrationaliter pœnitentiam in bonis factis suis adhibentes, quique ut animadvertit Tertullianus, *prout quid in ingratiam cecidit, semetipsos execrantur, quia benefecerint; eamque maxime pœnitentiæ speciem quæ optimis operibus irrogatur, in corde figunt:* ut experientia patet, dum aliquod damnum, vel aliqua adversitas eis accidit, internum cordis dolorem, gemitibus, clamoribus denotant; eosque bonorum quæ fecerunt pœnitet: *Contra, pœnitentiæ malorum levius incubant* pro patratis criminibus quantumvis magnis, non conteruntur & dolent in corde, neque ullum compunctionis signum ostentant: unde culpabiles sunt & excessus & defectus doloris. Excessus quidem, pœnitentiam bonorum quæ egerunt, in corde figentes: defectus etiam, pœnitentiæ malorum quæ perpetrarunt levius incubantes. Pœnitentes de suis sceleribus sibi displicentes, & in corde dolore mentali & rationali (non sensitivo) contriti, possunt defectu doloris intellectualis, seu displicentiæ, sed non excessu, peccare. Defectu quidem vel cum eis displicet peccatum, non eo modo quo debet si pœniteant propter sui pœnam, non propter Dei offensam: vel dum non tantum dolent quantum debent, neque habent in parte intellectiva tantum doloris seu displicentiæ peccati, quantum ad contritionis veritatem requiritur, ut si non magis displiceant de Deo per peccatum offenso, quam de amisso obolo. Excessu autem doloris mentalis nequeunt peccare, quia dolor rationalis voluntatis nimius esse non potest: Tum quia contritio est dolor divina gratia informatus, divina autem gratia, nimia in nobis esse nequit: Tum quia quantum est diligenda alicujus boni præsentia, tantum detestanda est illius carentia: sed Deus nequit nimis amari & appeti, neque peccatum quod à Deo separat; nimis detestari: Tum quia displicentia peccati ex amore cha-

Alex. Alēs. 4 p. q. 17. a. 1

ritatis

ritatis procedit, amor autem charitatis quo Deum diligimus nequit esse nimius, neque etiam displicentia peccati seu contritio ob Deum charitate dilectum nimia esse potest: & ob hanc causam contritio est dolor summus non sensitive, neque intensive, sed æstimative & appretiative. Non 1. sensitive; quia dolor sensitivus de peccato, seu passio ex displicentia rationis in sensualitate resultans, non debet esse major quam de re temporali; imo non est necessarius: multi enim habent displicentiam peccati, qui exterius nullum contritionis præstant indicium; deinde plures abundè lachrymantes, non tantum in corde dolent, quantum alii qui nullas fundunt lachrymas; sensitivus enim dolor non est in hominis potestate, & multoties temperamentum & complexionem sequitur, non vero amorem: Non 2. intensive: Tum quia quod est intensissimum, non est in uno intensius, quam in altero: dolor autem cordis est intensior in illis pœnitentibus, qui sunt *dolore nutriti* quam in aliis ut Davidis, Petri, & Magdalenæ comprobatur exemplo: Tum quia si certus intensionis gradus in contritione requiratur; pœnitens habebit justam doloris mensuram, & casu & fortuito, non ex electione: Tum quia persæpe Sancti majori intensione dolent de amissione liberorum, quam de reatu peccatorum, ut constat ex Jacobo qui nolebat admittere consolationem super amissionem Joseph: Davide, qui intensiorem in Absalonis filii morte dolorem ostendit quam de adulterio & homicidio. Hujus ratio est, quia magnitudo intensiva doloris, oritur ex parte subjecti, & ex conatu quo dolor intenditur ad alicujus mali detestationem; appretiativa vero, oritur ex parte objecti, quod super omnia doloris objecta odio habetur. Persæpe autem accidit ut de re aliqua magis intensive doleamus, de qua minus appretiative dolemus, & è converso: Unde licet Jacob & David habuerint majorem intensive dolorem de amissione liberorum quam de peccatis suis, habuerunt tamen appretiative majorem dolorem de peccatis suis, quâ de morte liberorum: maluissent enim amisisse liberos, quam peccasse mortaliter. Non secus ac pater senex filium natu minorem intensius & tenerius diligit, quam primogenitum: primogenitum vero appretiative magis diligit quam natu minorem; majora namque illi quam huic largitur bona. Ex his sequitur contritionem debere esse 3. summam appretiative, quia sicut amor Dei debet esse summus appretiative, ita dolor de peccato summus appretiative. Tunc amor Dei est summus appretiative, quando præfertur creaturarum, parentum, sumpsius amori: tunc etiam dolor est summus appretiative, quando peccatum ut maximum omnium malorum, & super omnia detestatur. Quod tunc accidit, ait D. Bonavent. quando homo mavult amittere omne bonum, sive fortunæ, sive naturæ, & pati omne malum pœnæ quam peccare Deum. que offendere; quia ut ait D. Augustinus, *Magis eligendum Deo dilecto mori, quam offenso vivere*: cujus illustre habemus in Susanna exemplum, quæ *potius elegit infamiam & mortem, quam consentire peccato.* Quam pauci sunt

Tert. l. de An. 56

In 4. dist. 16. p. 1. a. 1. q. 1

Dan. 13

hac ætate qui demonstrent illa dua contritionis indicia, qui potius sustineant mala quam consentire peccato, qui potius patiantur bonorum jacturam, quam offendere Deum! Numquid illi vere dolent, qui in quavis adversitate maledictiones, execrationes, & blasphemias in Deum vibrant? An vero illi parati sunt jacturam tolerare omnium bonorum, qui pro parvo lucro Deum impudenter offendunt? Profecto qui sunt hujusmodi, contritionis neque intensionem, neque extensionem habent.

Tert. l. de Pœn. 3

3. *Pœnitentia delicto deputanda est.* Ut autem cognoscatur pœnitentiæ & contritionis duratio, duplex discriminanda est pœnitentia; exterior una, interior altera. Illa in exterioribus doloris indiciis sita est; ista in contritione cordis, qua quis dolet de peccato commisso, consistit; interior autem tripliciter potest considerari, scilicet secundum actum, & secundum tempus certum & determinatum, & secundum propositum. Homo non tenetur continuo ad pœnitentiam exteriorem, continuo enim non debet mugire, lachrymari, jejunare, orare, confiteri: neque adhuc tenetur continuo ad pœnitentiam internam si secundum actum, & secundum tempus determinatum consideretur. Non quidem si consideretur secundum actum: Tum quia non semper sanis sumenda est medicina; contritio autem est medicina purgans à peccatis: Tum quia non semper tenetur ad confessionem & satisfactionem, neque etiam ad contritionem quæ est quoque pars sacramenti pœnitentiæ: Tum quia perfecta charitas sicut foras mittit timorem, ita & dolorem: timor enim dolorem habet: sed aliquis perfecte pœnitens habet charitatem. Neque etiam si consideretur secundum tempus determinatum & certum, tenetur pro semper & continuo ad internum dolorem, sed duntaxat ad semper, scilicet pro loco & tempore suo, & hæc pœnitentia præsertim quadruplici ratione obeunda est ab homine. Recordatione 1. criminis quod commisit: 2. temporis quod amisit: 3. expoliationis gratuitorum quibus denudatus fuit; 4. incertitudinis an peccatum quod commisit sit sibi dimissum.

D Aug. l. de Ver. & falsi. Pœn. 19

Idcirco *dolendum est de peccato continue, quod declarat ipsa dilectionis virtus, id est pœnitere; quod idem est, ac pœnam tenere.* Pœnitentia tandem interior secundum propositum consideranda debet esse continua: Tum quia sicut se habet innocentia perseverans ad peccatum de futuro; ita pœnitentia contra peccatum de præterito, sed innocentia perseverans semper refugit peccatum futurum ne fiat: ergo pœnitentia peccatum factum semper detestatur, & de ipso dolet; Tum quia perfecta pœnitentia non solum peccatum, sed etiam peccandi detestatur affectum: juxta istud, *Effunde sicut aquam cor tuum:* Sicut enim aqua nec substantiam, nec colorem, nec saporem, nec odorem relinquit in vase è quo effunditur sic; peccatum pœnitentia deletum, nullum sui in corde relinquere debet affectum.

Thren. 2

Quamvis, ut jam diximus, non teneatur homo continue elicere dolorem

rem internum, neque externum; attamen sicut nos Apostolus vult sine intermissione orare, hoc est, horis ad orandum statutis: ita homo tenetur conteri continuè de peccatis suis, hoc est, tempore & loco: pœnitentiæ enim obligatio non est actu continuè exequenda, est tamen perpetua habitualiter, quia totum tempus præsentis vitæ est tempus contritionis, neque post hanc vitam est contritionis spatium, quoniam in contritione tria sunt: scilicet, essentia, forma, efficacia, quæ nequeunt esse in animabus post hanc vitam: essentia, scilicet dolor nequit esse in Beatis ob plenitudinem gaudii quo perfruuntur: forma seu gratia nequit esse in damnatis: efficacia nequit esse in animabus in purgatorio existentibus, quia licèt dolor illarum sit gratia informatus, non est tamen meritorius, quia sunt in termino. *Quidquid mediocritas nostra ad pœnitentiam capessendam, & perpetuò continendam suggerere conata est, omnes deditos Domino spectat.* Ideoque omnes quamdiu sumus in via, pœniteamus, de peccatis nostris doleamus, & in proposito non amplius peccandi fitmiter persistamus.

1. Thess. 5

Tert. l. de Pœn. 5

III. PARS

Qui irrationabiliter pœnitent feciſſe bonum, pœnitentiam boni in corde figunt, *meminisse curantes ne quid boni rursum præstent.* Verùm ejusmodi propositum non amplius faciendi bonum quod feciſſe pœnitent, non est neque secundùm rationem, neque secundùm Deum. Nam ut bellè ratiocinatur Tertullianus: *Si Dei, ac per hoc quoque rationis compotes agerent, merita primò pœnitentiæ expenderent, nec unquam eam ad argumentum perversæ emendationis adhiberent.* Verùm quemadmodum propositum non faciendi bonum, est irrationale & iniquum; ita propositum non amplius peccandi, est rationi & Deo consentaneum, ad quod pœnitentes stimulat, contritionis 1. necessitas. 2. æquitas. 3. veritas.

Tert. l. de Pœn. 1

1. *Vbi emendatio nulla, pœnitentia necessariò vana, quia caret fructu suo;* sed absque firmo proposito non peccandi emendatio esse non potest. Finis etenim obtineri nequit nisi per media convenientia; unus autem ex præcipuis finibus pœnitentiæ est correctio & emendatio vitæ præteritæ; ad hunc finem obtinendum nullum est aptius remedium, quàm intentio & propositum obtinendi illum. Itaque eâdem necessitate qua pœnitentes tenentur ad vitæ emendationem, tenentur quoque ad emendandæ vitæ, & ulterius non peccandi propositum, quod vel formaliter & explicitè, vel saltem virtualiter & implicitè ad contritionem necessarium censent omnes Theologi: quod patet, cùm in definitione pœnitentiæ ponatur. Ex Tridentino etenim *contritio est detestatio & dolor de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero.* Vbi duo ad contritionem requirit: & detestationem vitæ præteritæ, & propositum rectitudinis vitæ futuræ. Quod innuere videtur D. Augustinus ajens: *Convertitur, qui jam totus & omninò vertitur.* Perfecta autem & totalis voluntatis conversio importat terminum à quo, & terminum ad quem, scilicet aversionem & recessum à malo, & conversionem & accessum

Tert. l. de Pœn. 2

Sess. 14. c. 4

L. de vera & falsa Pœn. 17

sum ad bonum. Recessus à malo fit per peccati detestationem, accessus verò ad bonum per propositum emendationis: quod ex definitione pœnitentiæ à Magistro Sententiarum traditæ perspicuè patet: *Pœnitentia est virtus, qua commissa mala cum emendationis proposito plangimus & odimus, & plangenda ulterius committere volumus.* Ubi pœnitentia duplicem habet respectum: unum, ad præteritum, peccata commissa plangens & detestans; aliud, ad futurum, peccata præcavens per propositum de cætero cavendi, & plangenda mala non committendi: aliàs pœnitentia finem suum non assequeretur, fructuque suo frustraretur, nimirum vitæ emendatione. Quod uno verbo Seraphicus Doctor declarat, ajens: *Contritio est dolor per essentiam.* Quo dicendi modo declarat non solùm contritionis magnitudinem: quæ enim sunt essentialiter talia, perfectissimo modo sunt. Paries non est perfectè albus, quia albedo ei per accidens competit; at ignis est perfectè calidus, quia calor est intrinsecus igni: sed contritionis essentia denotat invariabilitatem: existentia enim rerum deperditur; at essentia invariabilis est. Contritio est dolor per essentiam, quia est immutabilis, & firmum non peccandi includit propositum: ex Apostolo etenim *tristitia quæ secundùm Deum est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur.* Pœnitentiam hujusmodi, *plenam* nuncupat D. Cyprianus, non solùm quia omnes animæ potentiæ, & cuncta corporis membra quæ servierunt iniquitati, serviunt pœnitentiæ; non solùm adhuc quia respicit præteritum, præsens, & futurum: præteritum, ob dolorem peccati commissi; præsens, ob bonum opus de facto patratum; futurum, ob firmum propositum non amplius peccandi, sed benè & studiosè operandi: sed etiam quia quamdam speciè æqualitatis servat inter satisfactionem & offensam. Offensa Dei per peccatum fuit quodammodo infinita, infinitatem quamdam habet firmum propositum Deum in æternum non offendendi, ad quod pœnitentem inducit æquitas.

L. 4 Sent. dist. 14

In 4. dist. 16. a. 1. q. 1

2. Cor. 7

Tert. l. de pœn. 2

2. *At cùm judex Deus justitia charissimæ sibi exigenda tuendaque præsideat, & in eam omnem summam disciplinæ suæ sanciat, dubitandum est, sicut in universis actibus nostris, sic in pœnitentia quoque causa justitiam Deo præstandam esse?* Peccator Deum offendit voluntariè peccans, voluntariè adhærens peccato, per affectum continuò peccandi; unde ex justitia debet satisfacere Deo per voluntariam conversionem, per peccati detestationem, & firmum & constans propositum non amplius peccandi, sed Deo in æternum serviendi, dicens cum Vate Regio: *Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas in æternum.* Pœnitentia est virtus ad justitiam spectans, quæ quantum possibile est, debet servare quandam æqualitatis speciem inter satisfactionem & offensam Deo factam. Deus infinitè fuit offensus; ergo contritio debet Deo infinito offenso satisfacere per propositum constans & perpetuum emendationis. Ad quod nos stimulat Evangelista ajens: *Facite fructus dignos pœnitentiæ.* Non dicit Lucas, ut acutè animadvertit Doctor Seraphicus: Facite

Luc. 3

In 4. dist. 14. dub. 16

fructus

fructus bonos pœnitentiæ, sed dignos pœnitentiæ. Magnum sanè est discrimen inter bonitatem & dignitatem fructûs pœnitentiæ. Bonitas desumitur ex parte subjecti à quo procedit : dignitas ex parte objecti ad quod tendit, nempe Dei, cui dignè satisfacere nequit, nisi propositum emendationis sit saltem habitualiter perpetuum, & quodammodo particeps divinæ immutabilitatis & æternitatis. Contritio Deo digna trinam temporis respicit differentiam; præteritum, peccata præterita detestans; præsens, fructibus pœnitentiæ incumbens; futurum, nunquam peccare, sed semper Deo servire fortiter proponens. Ut enim sententiosè ait D Bernardus: *Homo tenet futurum per constantiam boni propositi.* Ex jure civili, justitia est constans & perpetua voluntas reddendi unicuique quod suum est; pœnitentia est pars subjectiva justitiæ, qua pœnitens debet habere constantem & perpetuam voluntatem Deo satisfaciendi, eique ablatum peccato honorem restituendi, si non semper & de facto; saltem habitualiter, virtualiter, proposito & voluntate; siquidem *Deus non annotat facultatem, sed coronat voluntatem* : cujus propositum constans & invariabile expostulat contritionis æquitas & veritas. In Sent. D. Aug. in Psal. 49.

3. *Si ergo qui venditant, prius nummum, quo paciscuntur, examinant, ne scalptus, neve rasus, ne adulter : etiam Dominum credimus pœnitentiæ probationem prius inire, tantam mercedem, perennis scilicet vitæ concessurum.* In nummis trinus reperiri potest defectus, ob quæ à mercatoribus & negotiatoribus rejicitur : scilicet si sit rasus, nec in eo regius apparet character; si sit scalptus, neque debitum habeat pondus; tandem si sit adulter, ex fucato scilicet argento, vel mistus seu compositus. Veræ pœnitentiæ regnum cœlorum pollicetur Deus; verùm ut illud assequatur, non debet esse rasa, sed gratiæ charactere insignita; non sculpta & diminuta, sed integra cuncta peccata lethalia detestans; non adultera & fucata, sed vera, & cum firmo & constanti emendationis proposito. Pœnitentia quæ est rasa, neque à gratia procedit; quæ est sculpta & dimidiata, neque de omnibus peccatis dolet; quæ est adultera, quæ peccato miscetur, vel voluntatem peccandi habet annexam, vel non fit cum constanti emendationis proposito, *non pœnitentia, sed pœnitentia larva*, ait D. Chrysostomus. Ex Magno namque Gregorio *pœnitentiam agere est perpetrata mala plangere, & plangenda non perpetrare.* Qui autem emendationis firmum non habet propositum, sed peccandi conservat affectum, verè non pœnitet, neque peccatorum obtinet veniam : Tum quia manente causâ manet effectus, sed inordinata voluntatis adhæsio est causa peccati; ergo manente voluntate peccari non remittitur peccatum : Tum quia non solùm opere, sed etiam *voluntate delinquitur* : sed manente opere pravo non dimittitur peccatum; ergo neque manente voluntate peccandi : Tum quia culpa non potest dimitti, nisi per veram conversionem reordinetur voluntas : sed quandiu voluntas remanet fixa in malo, reordinari non potest; ergo neque culpa Tert. l. de pœn. 6. Hom. 34 in Evang. Tert. l. de pœn 3.

Jerem. 3 culpa remitti. De fucata illa contritione queritur Deus: *Non est reversa ad me prævaricatrix in toto corde suo, sed in mendacio.* Peccator hujusmodi *irrisor est & non pœnitens, qui adhuc agit quod pœnitet, nec videtur Deum poscere subditus, sed subsannare superbus.* Quid dicendum est *de tam infida pœnitentia viro*, qui accedit ad Pœnitentiæ sacramentum cum animo peccandi, & ut videatur Pœnitentiâ functus, mentitur confessario? Sceleroſe peccator, *furto quidem aggredi, & propositum hujus rei asseverationibus tuis circunduci facile est, sed Deus thesauro suo providet, nec sinit obrepere indignos.* Tantum abest ut obtineas peccatorum tuorum remissionem, & adipiscaris gratiam; quin imò scelera tua sacrilegio incrementas, & æternam attrahis damnationem. Quot sunt hac ætate falsi, & fucati, pœnitentes, qui accedunt ad Pœnitentiæ tribunal absque ullâ peccati detestatione, cordis contritione, emendationis resolutione? *Et lugeam multos ex ijs, qui antè peccaverunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia, & fornicatione, & impudicitia quæ gesserunt.* Verè lugendi, qui nullam agunt de suis sceleribus pœnitentiam; sed amplius lugendi, qui fictè, fucatè, & mendaciter accedunt ad pœnitentiam: *Pœnitentiæ ratio, quam cognito Domino discimus, certam habet formam,* à qua ejus mutuatur veritas: uti enim forma dat esse compositio, ita forma pœnitentiæ dat illi esse verum. Quænam est autem ejusmodi pœnitentiæ forma, nisi ut peccator propter Deum offensum detestetur peccata quæ commisit, de illis habeat displicentiam & dolorem in corde, constans habeat emendationis propositum. Quapropter Christiane, *dole quia Creatorem offendisti, cujus legem cœlestia & terrestria præter te indefessâ statione conservant: & in tanta republica Dei tu solus peregrinus es, & Imperatoria majestatis decreta non curas. Surgat & acrior dolor, quòd cum Creatore etiam Patrem offenderis, & illum Patrem qui tibi ministrat siderum cursu, fœcunditatem terra, fructuum ubertatem. Accedat & acerrimus dolor, qui pertranseat animam tuam quòd tantum benefactorem contempseris, qui dolorem crucis sustinuit, ne tu dolores inferni sustineres,* sed cœli gaudia possideres.

2. Cor. 12

Tert. l. de Pœn. 2

D. Bern. Serm. de S. Andrea.

Tert. l. de Pœn. 6

Tert. ibid.

D. Isidor. lib. 2. de Sum. Bon. c. 16

CONCIO TERTIA.

TERTULLIANUS trinam agnoscit confessionem, scilicet fidei, laudis, & delictorum. Confessio fidei fidem in corde latitantem sermone, opere, vel passione manifestat : & ob hanc causam Martyres nuncupantur *alumni confessionis suæ.* Confessio laudis Deum benedicit, glorificat, Deo gratias agit, eique offert sacrificium laudis, juxta Regii Vatis monitum : *Sacrificia Deo sacrificium laudis, & redde Altissimo vota tua.* Tandem Confessio sacramentalis peccata in foro pœnitentiæ detegit Sacerdoti, absolvendi habenti jurisdictionem: *Omnis pœnitentia confessio est delicti, quia locum non habet nisi in delicto:* & hujusmodi peccatorum manifestatio est actus pœnitentis. Ut enim ait D. Bernardus : *Post dolorem cordis sequitur confessio oris* : cujus impræsentiarum considerandum est 1. incitamentum. 2. complementum. 3. impedimentum. tert. apolog. 39 Ter l. 2 adv. Jud. 5 Tertul. de Cat. Chr. 8 Ser. 40. de Divers.

Pœnitentiam & confessionem *Deus sevit hominis saluti.* Quàm sit utilis ad salutem confessio delictorum, uno ore Patres proclamant. Ex D. namque Augustino : *Confessio est salus animarum, disciplinatrix vitiorum, restauratrix virtutum, oppugnatrix damonum. Quid plura? obstruit os inferni, portas aperit paradisi.* D. Isidorus vice quâdam à nonnullo interrogatus : *Nosse cupio, si est spes in confessione, si est remissio, si est venia*; Respondit: *Est planè, est prorsus, est utique, est profectò, est proculdubio.* Mox, quàm sit salutaris confessio, subjungens : *Confessio sanat, confessio justificat, confessio peccati veniam donat,* pluresque alias recenset utilitates & fructus confessionis, *sub qua totius humanæ salutis summa consistit* : Nam 1. ægrotos sanat. 2. immundos emundat. 3. reos justificat. I. PARS. Tert. l. de pœn. 2 De util. Pœn. Lib. 1. Sinod. c. 31 D. Bern. ibid.

1. *Sed ajunt quidam, satis Deum habere si corde & animo suspiciatur, licèt actu minus fiat:* sufficere ut quis in corde suo confiteatur delicta, quæ non sunt detegenda Sacerdoti : Tum quia, ut fantur Calvinistæ in sua confessione, confessio auricularis ab officina diaboli proeedit : Tum quia, ut ipsi adhuc debacchantur, Sacerdotes remittendi peccata potestatem non habent. Verùm quàm falsò & etroneè hæc duo doceant hæretici, demonstrat eloquenter Chrysologus ex ipsiusmet Christi verbis ab Evangelista relatis: [Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis ; quorum retinueritis, retenta sunt.] *Dedit potestatem remittendi peccata, qui insufflatione suâ infudit cordibus eorum, & largitus est remissionem.* Hæc cùm dixisset, insufflavit eis, dicens : Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. *Vbi sunt qui per homines hominibus remitti peccata non posse præscribunt? qui diabolicâ impulsione collapsos opprimunt, ne se erigant? qui languoribus curam* Tert. l. de Pœn. 5 Joan. 20 Serm. 84

& vulneribus, crudeli spiritu subtrahunt, negantque medicinam? qui peccatoribus remittendi & redeundi desperatione impiâ resultant? Remittit Petrus peccata, & toto cum gaudio suscipit pœnitentes, atque omnibus sacerdotibus hanc à Deo concessam amplectitur potestatem. Fortiter æquè ac eloquenter Chrysologus redarguit hujusce ætatis hæreticos, demonstrans confessionem auricularem non ex diaboli officina oriundam, sed à Christo Domino institutam, qui Sacerdotibus legis gratiæ dimittendi peccata dedit potestatem, dum insufflando super Apostolos largitus est Spiritum sanctum, criminum remissorem. Neque minori energiâ eos confutat D. Augustinus: *Nemo sibi dicat: Occultè ago pœnitentiam apud Deum; ergo sine causa dictum est*, Quæ solveritis super terram, erunt soluta & in cœlis: *ergo sine causa claves datæ Ecclesiæ; frustramus Evangelium, frustramus verbum Dei.* Idipsum aliorsum docet D. Augustinus: *Nemo mihi dicat: Ago pœnitentiam in corde, ut tibi cœlum aperiatur, aperi os tuum sacerdoti, hæc sola est porta paradisi.* Ut ab animæ morbis valeas sanari, ostende infirmitatem tuam sacerdoti, qui spiritualis medici obit munus, & ob hanc causam, ut docet Tridentinum, Salvator Pœnitentiæ sacramentum instituit tanquam cœleste pharmacum, & *Medicamentum vulneris.* Qui aliquâ gravi infirmitate laborant, vel putrido ulcere infecti sunt, suam infirmitatem medico vel chirurgo manifestant: quia *quod ignorat medicina, non sanat*; neque occulto ulceri remedium potest adhibere chirurgus. Unde ægrotum sic monet Boëtius: *Si operam medicantis expectas, oportet ut vulnus detegas tuum.* Experientiâ ipsâ comprobatur sapiens D. Cypriani effatum: *Facilè cura est, ubi plaga perspicua est, & citò ad sanitatem medelâ subveniente perducitur vulnus quod videtur.*

L. 50. Hóm. 40

In Ps. 117

Sess. 14 D. Aug. in Serm. Cóm. Ser. 4.

D. Hier. in Ps. 37 Lib. 1. de Cóf. Prof. 4.

L. de Zelo & Livore.

Quanta Dei misericordia qui composuit remedium efficacissimum, facillimum, & generalissimum pro quibuscunque ulceribus, vulneribus, infirmitatibus, & morbis, neque aliud ab infirmis & ægrotis desiderat, nisi ut sua vulnera, suas ægritudines medicis ab ipso institutis manifestent? Christiane, *confitere tantummodo vulnus tuum, & sanabit te Deus: nam omnium peccatorum vulnera sanantur per confessionis medelam.* Et ut aliorsum fatur D. Augustinus: [Tristis esto antequam confiteris, confessus exulta, jam sanaberis. Nam confitentis conscientia saniem collegerat, & apostema intumuerat, cruciabat te, requiescere non sinebat. Adhibet medicus fomenta verborum, & aliquando secat, adhibet medicinale ferrum in confessione tribulationis. Tu agnosce Medici manum, confitere, exeat in confessionem, & defluat omnis sanies. Jam exulta, jam lætare, quod reliquum est, faciè sanabitur.] Neque minoris efficaciæ est pœnitentiæ remedium ad sanandas animæ infirmitates cujusvis sint generis, quàm ad ulcera & vulnera curanda. Nam ut ait S. Nilus: *Levatur anima ægritudine cum narratione eorum quæ molesta sunt, velut eximatur animi ægritudo, non secus ac nubes aliqua, à qua distillant gutte pluvie.*

D. Aug. Hom. 21 in Evang. In Ps. 66

Inde utilitatem conjice remedii, quod per confessionem applicatur animæ

mæ vulneratæ, vel ægrotanti. *Quam sit utilis & necessaria pœnitentia medicina, facillimè homines intelligunt, qui se homines meminerunt,* qui se peccatores confitentur, & peccata sua manifestant. Nam quemadmodum ulcera ostensa sanantur, ita occultata inveterantur : *Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea.* Loquitur Propheta de gravissimo homicidii vulnere, & fœtido adulterii ulcere, quod ad novem foverat menses. *Quid tacuisse se pœnitet, nisi confessionem peccatorum?* Quod præfiguratum in Pharisæo vult D. Augustinus: *Erat tanquam in statione medici curandus Pharisæus, sed sana membra ostendebat, vulnera tegebat :* ideoque in suis vulneribus sine curatione permansit. Christiane, noli occultare vulnera tua; & ut concludit D. Augustinus : *Deus ergo tegat vulnera, non tu ; nam si tu tegere volueris erubescens, medicus non curabit. Medicus tegat & curet ; emplastro enim tegit. Sub tegmine medici sanatur vulnus , sub tegmine vulnerati celatur vulnus.* Christiane, vis ut vulnus tuum intumescat, increscat, putrescat? cela illud medico. Vis ut curetur & sanetur? manifesta illud medico in confessione. *Remedia purgandi facinoris Spiritu sancto adstruente didicimus, non aliter veniam posse mereri, nisi nostra facinora Deo jubente fuerimus confessi. Quid enim celat peccator quod Deo teste commisit? Quid erubescit fateri, qui peccatu non erubuit coinquinari? Diluat ergo confitendo quod peccando infecerat , satisfactione abluat quod delictorum maculu sordidaverat.*

D. Aug. l. 50. Hó. hom 50

Ps. 32

S. Isidor. l. 2 de Sum. Bon. 24

In Ps. 31

D. Aug. l. 50. Hó. hom. 46

2. Delictis anima scelerosa maculatur, & sordida efficitur, licèt ejus immunditia & turpitudo oculis corporis non appareat : *Sed delicta sicut non in carne comparent , quia nemo super cutem portat maculam idololatriæ, aut stupri, aut fraudu; ita ejusmodi in spiritu sordent, qui est auctor delicti.* Sordes autem ejusmodi quæ spiritum maculant, & animam contaminant, pœnitentiâ mundantur; quæ, ut fatur Tertullianus : *cùm squalidum facit, magu mundatum reddit.* Meritò pœnitentia secundus nuncupatur baptismus : quia sicut Baptismi sacramentum diluit sordes originalis culpæ ; ita Pœnitentiæ sacramentum mundat animam à maculis , quas à peccatis actualibus contraxit. Ut enim ait D. Bernardus: *In confessione omnia lavantur. Bonum animæ ornamentum confessio, quæ & peccatorem purgat , & justum reddit purgatiorem. Si peccata sunt, in confessione purgantur; si bona, confessione commendantur.*

Tert. l. de pœn. 4

L. de Pœnit. 10

Ser. 40. de Diversis.

Nicolaus Liranus acutè animadvertit in civitate Hierosolymitana plures fuisse portas variis officinis destinatas. Una etenim destinata erat ad ingressum carnis; altera delatis piscibus patebat : illa ad ligna, hæc ad aquam ferendam serviebat : una tandem erat per quam exibant & ejiciebantur foras omnes urbis immunditiæ, itaut sordes per omnes portas ingrederentur in civitatem , & per unam duntaxat egrederentur. Quot sensus externos habet homo, tot sunt portæ patentes scelestibus quæ maculant animam. Peccata ingrediuntur in cor per visum, auditum, olfactum, gustum, & tactum : neque nisi per os & confessionem exire , & per absolutionem ministri Pœnitentiæ

L. 3. de Sacerd. 6

dilui possunt. In quo Chrysostomus magnum agnoscit discrimen inter sacerdotes veteris & novæ legis. In lege Mosaica sacerdotes declarabant quidem leprosos divinâ virtute mundatos, sed eos minimè mundabant ; at in lege Evangelica sacerdotes non solùm leprosos declarant mundatos, sed etiam per potestatem à Christo mutuatam, virtute absolutionis, de facto illos emundant à lepra peccati. Quod præfiguratum vult Tertullianus per curationem leprosi à Christo factam. *Argumenta enim figurata utpote prophetata legis adhuc in suis imaginibus tuebatur, quæ significabant hominem quondam peccatorem verbo mox Dei immaculatum.*

Tertul. 4 adv. Marc. 9.

Tert l. de Bapti 5

Dæmon simia divinitatis, sacramenta à Christo instituta æmulatur : *Hîc quoque studium diaboli agnoscimus res Dei æmulantis, cùm & ipse Baptismum in suis exercet.* Verùm quàm vanè & inutiliter, quis non videt ? Nam ut acutè ratiocinatur Tertullianus : *Quid simile ? immundus emundat, perditor liberat, damnatus absolvit, suam videlicet operam destruens, delicta quæ inspirat ipse.* Quadruplici ratione demonstrat Tertullianus diabolum non emundare à suis sordibus peccatores, quibus suum administrat baptismum : Tum quia immundus nequit emundare, dæmon autem est immundus : Tum quia perditor hominum non liberat homines, diabolus autem est perditor hominum quos ad peccandum induxit : Tum quia damnatus absolvere non potest, diabolus autem est ad interminabile inferni damnatus supplicium : Tum quia quomodo delictorum inspirator destruet delicta ? diabolus autem inspirat delicta, & ad patranda incitat : Ad Christum, non ad diabolum pertinet mundare à peccatis : Tum quia est mundus ab omni delicto : Tum quia est hominum salvator : Tum quia peccata prohibet, & ab illis mundandi potestatem habet. Et ob hanc causam Tertullianus bellè illum nuncupat, *Verum disceptatorem & eliminatorem humanarum maculorum* : quas etiam nunc in foro pœnitentiæ per suos ministros emaculat & emundat. Ubi animadvertendum est, quòd licèt Christus leprosos sanans, peccatoribus peccata dimittens, & ut Petro, Magdalenæ, Chananææ, non requisierit ab eis præviam confessionem, & peccatorum accusationem, non sequitur non esse faciendam peccatorum confessionem sacerdotibus ab ipso delegatis ad remittenda peccata : Tum quia Christus habebat potestatem dimittendi peccata absolutam & independentem : unde cà uti potuit prout voluit, & quomodo voluit : Sacerdotum autem potestas est dependens & conditionata, erga pœnitentes duntaxat, qui peccata sua manifestant : Tum quia Christus cognoscebat perfectè peccata non solùm operis, sed etiam cordis : unde non erat necesse ut peccatores ea declararent ; Sacerdotes autem non habent peccatorum notitiam, nisi ea pœnitentes manifestent : Tum quia Christus per peccata offensus poterat ea gratis dimittere absque ulla satisfactione : Sacerdotes verò tenentur exigere quamdam satisfactionem injuriæ illatæ vel Deo, vel hominibus, aliquo

Lib. 4. adv. Marc. 35

quo modo conformem, ad quod delictorum notitia necessaria est. Quo discrimine constituto, inter Christum legisque sacerdotes redarguit Tertullianus: *Vt & hic Christum æmulum legis affirmet prævenientem solemnia legis, etiam in curatione decem leprosorum, quos tantummodo ire jussit ut se ostenderent sacerdotibus, in itinere purgavit sine tactu jam & sine verbo, tacita potestate, & sola voluntate, quasi necesse sit, semel remediatore languorum & virorum annuntiato Christo, & de effectibus probato, de qualitatibus curationum retractari: aut creatorem in Christo ad legem provocari. Si quid aliter quam lege distinxit, ipse perfecit: cum aliter Dominus per semetipsum operetur, sive per filium, aliter per Prophetas famulos suos: maxime documenta virtutis & potestatis, quæ ut clariora & validiora, quæ propria, distare à vicariis sua est.* Lib. 4. adv Marc. 35

Impertinenter igitur Marcion infert Christum esse destructorem legis, quia sine tactu & sine verbo curavit leprosos: impertinenter adhuc Calvinistæ colligunt ex eo quod Christus dimiserit peccata absque prævia illorum confessione, non esse faciendam peccatorum confessionem suis vicariis, quos instituens sacerdotes *pœnitentiam destinabat purgandis mentibus propositam; uti quidquid error vetus inquinasset, quidquid in corde hominis ignorantia contaminasset, id pœnitentia verens & radens, & foras abjiciens, mundam peccatoris domum superventuro Spiritui sancto pararet, quo se ille cum cœlestibus bonis libens inferat.* Tert. l. de Pœn. 2

Foras autem nequeunt abjici delicta quæ mentem contaminant, nisi per confessionem, quæ animam emundat, deperditamque gratiæ venustatem restaurat.

Pulchra anima justitia & disciplinis philosophia, deformis vero contrariis actibus. Pulchra anima gratiæ splendoribus decorata, deformis anima peccati tenebris denigrata. Christiane, desideras recuperare deperditam peccato animæ pulchritudinem? Audi Prophetam docentem, (Confessionem & decorem induisti:) ubi D. Augustinus: *Ante decorem, confessionem ponit. Primo accusa fœditatem tuam; fœditas enim animæ de peccatis, de iniquitatibus. Accusando fœditatem tuam incipis confiteri, à confessione incipis decorari:* Pulchrum te videbis si te confitearis fœdum, cordis tui manifestando deformitatem, formosum illud, aspectuque jucundum efficies. Tert. l. de An. 9 — Psl. 103

Nam ut fatur D. Hieronymus, *qui sua confessus fuerit peccata, & dixerit: Putruerunt & corrupta sunt cicatrices meæ, fœditatem vulnerum in sanitatis decorem commutat.* Epist. 10 ad Rustic.

Christus Dominus speciosus forma præ filiis hominum in fidelibus amat animæ decorem: *Audu cui places? Ama unde placeas. Ama confessionem, si affectas decorem. Confessioni jungitur decor;* quia confessio & pulchritudo in conspectu ejus. Igitur *ama confessionem, & habebis decorem: quia ubi confessio, ibi decor & pulchritudo.* D. Bern. Serm. 5. in Cant.

Bernardus fere D. Augustini refert verba, qui Regium Prophetam elucidans sic Christianum hortatur. *Pulchritudinem amas, & vis esse pulcher? confitere: nam præcedit confessio, & sequitur pulchritudo? fœdus eras, confitere, ut sis pulcher: peccator eras, confitere, ut sis justus:* Confessio namque reos absolvit, & peccatores justificat. In Psl. 95

Tert.l. de Pœn.3. 3. *Si quid deliquerit, pœnitentiæ necessitatem intelligamus impendere:* Tum ut peccator qui insolenter Dei majestatem contempsit, per humilem peccatorum confessionem eam honoret. *Itaque exomologesis prosternendi & humilificandi hominis disciplina est.* Tum ut peccator qui imprudenter Deum offendit, confitendo peecata rubore afficiatur *ex officio venerationis & verecundiæ:* Tum ut contrarium contrario curetur, & peccatum quod conceptum est, vivit & conservatur in tenebris, productum in lucem intereat: *Qui jacet in tenebris conscientiæ, & delictorum tuorum sordibus, quasi in reorum carcere, exi foras; delictum proprium prode.* Tum ut lingua quæ fuit mortis instrumentum, efficiatur instrumentum vitæ *Iustus ori suo non parcit, quia nimirum iram judicis districtam præveniens, verbis contra se propriæ confessionis non parcit:* Tum ut pœnitentium consuleret tranquillitati, tollens justum timorem sibi mitiores fuisse, neque condignam de peccatis accepisse vindictam: Tum ut peccator in foro pœnitentiæ ferat testimonium contra semetipsum, & sese accusando criminum suorum veniam & absolutionem accipiat: Siquidem *exomologesis cum accusat excusat, cum condemnat absolvit.* Est, ait Seraphicus Doctor, velut litigium inter peccatores & Deum, ad quod terminandum constituit judices, *ideo non angelis hæc est concessa potestas qui nunquam peccaverunt, sed homo passibilis supra homines ordinatur, ut dum in aliis suas recolit passiones mitem apud eos se præbeat, & benignum,* cum sint ejusdem cum ipsis naturæ & speciei: *Iudicium tribus personis constat, actore, reo, & judice.* Pars accusans est Deus à peccatore offensus; reus est ipsemet peccator; judex est Christus à patre judex vivorum & mortuorum constitutus, qui cum visibiliter non conversetur inter mortales, auctoritatem suam demandavit sacerdotibus, ut vices suas gererent, qui non possunt ferre sententiam, nisi criminum habeant notitiam, neque crimina noscere nisi peccatores peccata sua in confessione manifestent, & hanc confessionem à reis desiderat Christus, non ut eos condemnet, sed absolvat. *O ingeniosa simplicitas, & mille tergiversationibus cautior puritas, manifestare delictum: illis non judex, sed advocatus est Christus, qui se propria confessione damnarunt.*

Tert.l. de Pœn. 8 Tertull. lib.adv. Valent. 16 D.Amb. l. 2.de Pœn. 10

S.Elig.hó. 11. de Cœn.Dó.

Tert. l. de Pœn. 10 In 4. dist. 15.a.1. q.2 D. Chrysost. Hom. 80. in Matth. Cap. Forú de verborum significatione.

Cassiod. in Ps.31

Magnum sane est discrimen inter hominis creationem, & justificationem, sola vox Dei creavit hominem, neque ad hanc necessarius fuit humanæ vocis concursus: at ut peccator justificetur in sacramento pœnitentiæ, necessaria est & vox Dei, nimirum vox sacerdotis vice Dei pronuntiantis verba absolutionis, & vox peccatoris semetipsum accusantis: Etenim *confessio adjungit nos Christo.* Et ut acute aliorsum ratiocinatur D. Augustinus: *Qui confitetur peccata sua, & accusat peccata sua, jam cum Deo facit: accusat enim Deus peccata tua, si & tu accuses, conjungeris Deo. Quasi duæ res sunt, homo & peccatum: Quod audis, homo, Deus fecit; quod audis, peccator, ipse homo fecit: dele quod feciſti, ut Deus salvet quod fecit.* Deus se solo sine homine fecit hominem: homo se solo sine Deo fecit peccatum; salvandus est homo quem fecit Deus; destruendum est peccatum quod fecit homo? Ad quod

D.Aug. in Psal. 75 Tract. 12. in Joan.

necesse

necesse est ut vox hominis, & vox Dei simul concurrant: vox hominis, per sui accusationem; vox Dei, per absolutionem à sacerdote vices illius gerente prolatam. *Qui pœnitet, repræsentet vitam suam Deo per sacerdotem. præveniat judicium Dei per confessionem.* Confessio præcedat absolutionem; quia *non potest quisquam justificari à peccato, nisi fuerit peccatum ante confessus.* Peccati condonatio peccati exigit accusationem: Deus non parcit si homo non confitetur; at è converso *Deus largitur veniam, si homo confiteatur culpam.* Quapropter Christiane, *esto accusator tuus, & Deus erit indultor.* D. Aug. l. de Ver. & falsa Pœn. 10. D. Amb. l. de Parad. 14.

Si cui reo apud terrenum judicem sua crimina confitenti absque ullo alio dispendio, venia ac libertas concederetur, quis non fateri mallet, quam ea per tormenta extorqueri, & tandem ad mortem damnari? & quis damnatorum, si modo ex igneo suo carcere exire posset, non toti mundo scelera sua libenter confiteretur & evulgaret? (Hoc est fratres, quod nimis cruciat damnatos, & furere facit contra seipsos, & de suis moribus consumere, cum recordantur quod uno suspirio, & una lachryma, & brevi confessione peccatorum suorum totam illam pœnam æternam evadere potuerunt, & neglexerunt.) Peccator est reus, ejus crimina scripta sunt *stylo ferreo in ungue adamantino.* Tantam tamen in confessione agnoscit D. Bernardus virtutem, ut scelera quamvis adamanti incisa expungere valeat: *Quodibi scribit transgressio, hic delet confessio.* Plus audet Cassiodoro, exclamans: *O beata confessio, qua æternum tollit opprobrium! Nam quidquid reatuum invenerit pœnitentia, perpetuis seculis reddidit absolutum.* Et ob hanc causam D. Ambrosius confessionem nuncupat pœnarum compendium: *Confessio est pœnarum compendium.* Peccatorum pœnas in inferno æternas futuras, confessio in momento solvit. Quod denotatum vult D. Chrysostomus per parabolam villici in Evangelio millia talenta debentis: *Debitum autem in Scripturis delicti figura est, quod perinde judicio debeatur, & ab eo exigatur, nec evadat justitiam exactionis, nisi donetur exactio.* Ab illo servo Dominus exigens rationem & infidelem reperiens, carceri mancipandum decreverat: sed qua ratione liber è carcere evasit? *Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.* Confitetur debitum, moxque ei remittitur: *Omnia dimisi tibi quoniam rogasti me.* Debitum, ut dixi ex Tertulliano peccatum significat, debitor hominem, paterfamilias Deum, carcer infernum; à quo per confessionem liberatur peccator: & ut fatur D. Chrysost. *In confessione debiti invenit debiti solutionem.* Ab illo servo discamus prudentiam: (Præveniamus faciem ejus in confessione.) Ut autem acute animadvertit Chrysologus: *Non dixit prævenias eum tantum, sed præveniasfaciem ejus in confessione; hoc est, cum spes misericordiæ est, cum pœnitentiæ locus est, confiteamur Patri, ne judicem sentiamus: Prodamus quæ fecimus pietati, ne severitati cogamur exolvere quæ tacemus.* At quid est prævenire Deum? Deus venturus est decreturus singulis suam sententiam: *Præveniamus eum, ne ipse nos præveniat.* Feramus primi adversus nos sententiam. *Quid est præveniamus?* D. Aug. Tract. 14. in Joan. D. Aug. Serm. 7. de Verb. Dñi. thom. à Vill. Nov. Ser. Dom. 3. Quadr. Jerem. 17. De Inter. Dñi. c. 17. In Psal. 17. Tert. l. de Orat. 7. Matth. 18. Psal. 94. D. Aug. in Ps. 54.

D. Aug. in Psal. 94

ntamus? nos confiendo damnemus quod fecimus, ut ille quod coronet, non quod damnet, inveniat.

Xerxes Persarum rex ducenta pollicitus talenta ei, qui Themistoclem comprehenderet & ad se adduceret. Themistocles sese sistens & confessus

Ribadeneir l. 2. de Princ. p. 15

regi, ducenta retulit talenta: Insignis quoque latro Crototta, audiens Imperatorem Augustum publica præconis voce decies millia sestertium pollicitum ei qui sibi Crotottam adduxisset. Imperatorem adit, se Crotottam profitetur, postulans pretium tradenti Crotottã promissum: Fecit Imperator, aurum dedit, & latronem confessum in suam benevolentiam recepit. Peccatori peccata confitenti ingens pollicetur pretium. Nam 1. illi Deus peccatorum largitur veniam. Unde D. Hieronymus elucidans istud Regii Vatis,

Psal. 31

(Delictum meum cognitum tibi feci,) ait: *Confessus sum, & patefeci omnia; scio enim te cito remittere delicta, cum tibi fuerint integre reserata.* 2. Confitentes Deus in suam benevolentiam admittit. Unde D. Augustinus propria

L. Conf.

experientia doctus sic Deum alloquitur: *Vere confessio est via qua ingredior ad te, per quam regredior ab invio; & redeo ad te viam.* Tandem 3. confitentibus immensum cœli largitur præmium: Inde exclamat Cassiodorus: *Mira compensatio; stupenda vicissitudo, Domino suo proprio maledicere, & ab eodem præmia salutis accipere: Quis non incitaretur ei ad præmium confiteri, cui non possis negare quod feceris.*

In Ps. 118

Plura sunt quæ peccatores ad pœnitentiam stimulant, exemptio à dæmonis servitute; reatus pœnæ æternæ solutio; delictorum remissio; gratiæ divinæ acquisitio; cœlestis beatitudinis promissio; verum uti confitentes tantorum malorum evitant damnum; & tot bonorum consequuntur pretium. Ita è converso non confitentes tot bonorum patiuntur jacturam & intolerabilem gehennæ tolerant pœnam: Peccator inter cœlum & infernum versaris; inter damnationem & fœlicitatem; inter Dei justitiam & misericordiam; à te dependent æterna aut merces, aut pœna, Dei animadversio aut benevo-

D. Aug. in Psal. 66

lentia. Quapropter *tuam iniquitatem confitere, gratiam Dei confitere. Te accusa, illum glorifica: te reprehende, illum lauda: ut & ipse veniens inveniat te punitorem tuum, ut exhibeat se tibi Salvatorem tuum. Quid times confiteri Deo: ne forte confessum damnet? Si non confessus lates, non confessus damnaberis. Times confiteri qui non confitendo esse non potes occultus: damnaberis tacitus, qui posses liberari confessus. Ad hoc exigit confessionem, ut liberet humilem. Adhoc damnat non confitentem, ut puniat superbum.* Ergo elige confessionem, si vis vitare damnationem, & consequi salutem, quam possidebis, si confessio tua suum habeat complementum.

II. PARS

Tert. l. de Orat. 7

Exomologesis est petitio veniæ: qui petit veniam, delictum confitetur: Scilicet ut delicti obtineat veniam, consequatur gratiam, & valeat promereri

Sanct. de Divers.

gloriam: Nam ut fatur D. Bernardus, *Confessio est peccatoris vita, justi gloria.* Verum quia bonum ex integra causa, malum ex quocumque defectu, ut confessio præfatos adipiscatur fructus, plures desiderat conditiones ad sui perfectio-

ctionem requisitas sexdecim annumerat Magister sententiarum, quarū quædam sunt de necessitate, quædam de congruitate duntaxat, quibus prætermissis dicendum est cum D. Bernardo, quod confessio *debet esse nuda, vera, & propria.* 1. Vera sine dissimulatione: 2. Nuda sine occultatione: 3. Propria sine excusatione. Ser. 40. de Diversis.

1. *Nihil veritas erubescit, nisi solummodo abscondi*; ut patet in iis qui vere accedunt ad pœnitentiæ sacramentum, ubi sua peccata perspicue declarant. Unde, ut docet D. Bernardus: *Illa confessio vera est, quæ de mentis contritione descendens, nec timore cogitur, nec fictione palliatur, sed in spiritu contribulato profert ea quæ sentit.* Plures tamen illam confessionis veritatem non habent. 1. Qui absque ulla contritione accedunt ad sacramentum, ad quod accedendum est *cum pœnitentia mœrente, sed non erubescente ad Dominum de venia.* Illi vero nullatenus de suis peccatis dolent & conteruntur. Quos per Saulem, non secus ac contritos per Davidem denotatos vult D. Bernardus: *Nonne utique reges Saul & David redarguti à Prophetis Samuele & Nathan dixerunt*; Peccavi? *Et tamen Saul audivit:* Transtulit Dominus regnum à te, & dabit illud æmulo tuo: *& David*; Transtulit Dominus peccatum tuum, & non morieris. *Quid est hoc, nisi quia quod Saul habuit in ore, non habuit in corde, & humilitas quæ in ore Davidis extitit, in corde etiam retinuit?* 2. Qui in sacramento mentiuntur, cum quis scienter confitetur peccata quæ non fecit, vel scienter negat peccata quæ fecit. *Omnis petitio decipere, & decipi potest.* Qui mendaciter confitentur decipiunt quidem sacramenti ministrum, at ipsi etiam decipiuntur, quia Deum non fallunt, neque ejus notitiam subterfugiunt. Profecto *nihil occultum quod non revelabitur, quantascunque tenebras fallis tuis superstruxeris, Deus lumen est.* 3. Qui vel timore, vel inani gloria, & pravo aliquo fine ficte & simulate confitentur. Hujusmodi *simulata confessio* invalida & criminosa est, sapiens hypocrisim. Nam ut fatur Tertullianus, *sed ista ingenia de femine hypocritarum pullulare consueverunt; quorum individua cum diabolo amicitia est, quorum pœnitentia nunquam fidelis.* In hujusmodi fictitiam & simulatam confessionem invehit D. Bernardus: *Tu veram putas illam confessionem quam aut timor extorsit, aut simulatio fecit, cum Spiritus sanctus disciplinæ effugias fictum?* 4. Qui peccata sua non confitentes res quæ ad pœnitentiæ sacramentum non pertinent fuse enarrant. Nam vel ut de rebus domesticis cum Confessario habeant sermones: *Obumbratorio velamine, tanti sacramenti simulant sanctitatem*: vel præclare quæ gesserunt tumenti animo fuse declarant. *Dicunt enim si clericis ea quæ litterario, si militibus ea quæ gladiatorio gessero conflictu, ut sub humilitatis pallio, superbiam induant, in tanto se signaculo condemnantes, sub quo totius humanæ salutis summa consistit.* 5. Qui declarant peccata quasi narrarent historiam, absque ullo interiori animi motu, vel elegantibus & politis utuntur sermonibus: Et ut fatur Petrus Damianus, *in confessione tinnulis se & accuratis verbis magis facere, quam humiliter accusant.* Confessio debet esse simplex, superflua prætermittenda

Tertull. lib. adv. Valen. 5
Ser. 40 de Diversis.
Tert. l. de Pud. 22
Lib. 1. Reg. 15
Lib. 2. Reg. 12
Tert. l. de Bapt. 18
Tert. l. de Pœn.
Tert. l. 1. ad Nat. 19
Lib. de Pœn. 5
Sap. 1
D. Bern. Ser. de S. Andrea.
D. Bern. Ser. 40. de Diversis.
Epist. 49

tenda sunt; inutiles prohibentur sermones, & qui phalerata captant verba, *ad hoc confitentur, ut saltem specie videantur confessi.* 6. Qui peccata, quæ commiserunt prætermittentes, bona opera quæ fecerunt fuse dinumerant: Non sum blasphemator dicit aliquis, non maledicus, non alieni usurpator, non ebriosus, neque luxuriosus; sed diebus Dominicis sum cultui divino addictus; assisto Missæ, audio conciones, eleemosynas erogo pauperibus, ad instar Pharisæi: cui merito præfertur Publicanus. *Magis enim justificatus descendit de templo Publicanus, peccatorum confessione sollicitus, quam Pharisæus meritorum suorum enarratione securus: non enim Pharisæus tam sua sanitate, quam morborum alienorum gaudebat comparatione. Utilius erat ei, quoniam ad medicum venerat, ea de quibus agrotabat confitendo narrare, quam dissimulare de vulneribus suis, & de cicatricibus gloriari alienis.* Pharisæo assimilantur qui ad aliorum attenti defectus sua oblivisc entes crimina invalide confitentur, quia confessio debet esse sincera & vera, sine mendacio & dissimulatione, & integra & nuda absque voluntaria peccatorum occultatione.

D. Bern. Ser 40. de Diversis.

D. Aug. l. 50 Hom. Hom. 50

2. *Sed quod in manifesto fuit legis; præcepit; Ite, ostendite vos Sacerdotibus.* Non eodem modo se habuit Christus erga decem leprosos quos recensct Lucas, ac erga leprosum cujus meminit Matthæus: Iste enim clamans, *Domine si vis potes me mundare*, emundatus fuit à Christo, neque ad sacerdotes missus: illis vero præcepit: *Ite, ostendite vos Sacerdotibus.* Et hoc triplici potissimum de causa. 1. Ut se demonstraret non destructorem, sed tutorem legis. *Quantum ad tutelam legis jussit ordinem impleri.* 2. Ut denotaret potestatem emundandi à lepra peccati, quam daturus erat sacerdotibus legis gratiæ. 3. Ut ostenderet ordinem servandum à peccatoribus, ut ab infirmitatibus animæ sanentur; scilicet post cordis contritionem, adhibeant oris confessionem sacerdotibus faciendam: *Ite, ostendite vos sacerdotibus.* Non sufficit ut adeant Sacerdotes, ut ad eorum pedes prosternantur; sed requiritur ut illis sese ostendant, & manifestent peccata quæ commiserunt; *Qui confitetur consideret qualitatem criminis, in loco, in tempore, & in perseverantia, & in qualitate personæ, & quali hoc fecerit tentatione, & in ipsius vitij multiplici executione;* diligenterque perquirat cuncta quæ perpetravit delicta; eaque sacerdoti detegat. Quod præfiguratum video in lege Mosaica præcipiente, quod ex animantibus in sacrificio oblatis pectus integrum reservaretur sacerdotibus, quibus duntaxat apertum dabatur. En verum nudæ & integræ confessionis specimen; aperiendum est pectus sacerdoti, cunctaque peccata referanda & denudanda. *Nudã autem eam esse oportet & totius abs confionis exutã velamine.*

Tert. l. 4. adv. Marc. 35 Matth. 8 Luc. 17

Tert. l. 4 adv. Marc. 9

D. Aug. l. de Ver. & Falf. Pœn. 14

Levit. 29

D. Bern. Serm. 4. de Diversis.

Sunt tamen multi, quorum nuda non est confessio. 1. Nonnulli verbis obscuris & æquivocis peccata occultare nituntur: Verus pœnitens suam confessionem *manifestis verborum & sensuum luminibus ab omni obscuritatu ambiguitate purgavit.* Ipsi vero confessionem suam sermonibus ambiguis obtenebrant, nec attendunt quod *tantum relevat confessio delictorum, quantum dissimulatio exaggerat.* 2. Alii dimidiatam faciunt confessionem, partem

Tert. l. de Res. 63 Tert. l. de Pœn. 8

pecca-

peccatorum detegunt, partem occultant. Verum *quid prodest partem peccatorum dicere, & partem celare? Ex parte mundari, & ex parte immunditia deservire? Numquid de uno eodemque vase, dulce & amarum, sapidum & insipidum, stillare potest? Omnia nuda & aperta sunt oculis Dei, & tu illi aliquid abscondis, qui Dei locum in tanto obtinet sacramento? Ostende & denuda quæcunque cor tuum dilacerarerant, detege vulnus, ut sentias operam medicantis.* D. Bern ib. 3. Quidam adeo stolidi sunt, ut nullum declarent peccatum, seque nihil mali feciſse impudenter asseverent. Verum Deus tegit peccata in confessione revelata; quem ideo sic loquentem inducit Petrus Blesensis: *Si peccatum tuum aperias, ego operio; si agnoscas, ignosco; si accusas, excuso; si judicas & condemnas te, non judico, neque condemno.* In c 1. Joh At è contra occultata, & celata detegit: Unde Regius Vates sic fatur apud D. Augustinum. *Non operui, sed aperui, ut operirer; non celavi, ut tegerer; nam quando homo detegit, Deus tegit, cum homo celat, Deus nudat; cum homo agnoscit, Deus ignoscit.* In Psal. 31 Tandem 4. alii suis sceleribus neglectis, vel occultatis, aliorum peccata declarant. Quantum autem desipiant inde patet, quia confessio valida debet esse propria.

3. Peccatoribus in foro pœnitentiæ *nihil permittitur loqui*, quod non ad manifestanda sua peccata pertinet. Quia ut docet D. Bernardus, *Confessio debet esse propria*, propria, non aliena peccata manifestans. Unde si circunstantia peccati quæ ducit in cognitionem peccati alterius, est de necessitate confessionis, confitenda est circunstantia, sed occultanda persona: Si autem circunstantia non sit de necessitate confessionis, omittenda est, ne ducat in cognitionem alieni peccati. Tum quia nullus debet alium infamare: Tum quia non de alienis, sed de propriis peccatis quæritur absolutio. *A vestibulo igitur hujus sacratissima virtutis, omnes illos excludimus, quos ad confessionem vel timor cogit, (quia extorta confessio non est confessio:) vel aliorum accusatio trahit, (quia non est confessio, sed offensio:) vel sui excusatio ducit, (quia non est confessio sed defensio:) vel jactantia inanis rapit, (quia non est confessio, sed illusio:) & si qua alia sunt species quæ obumbratorio velamine tanti sacramenti simulant sanctitatem.* Tertull. Apol. 2 Ser 40. de Divers. D. Bern. Ser. de S. Andr.

Ad quinque classes redigit D. Bernardus eos quorum confessio non est propria. In prima ponuntur illi qui confitentur ob timorem: Confessio enim non debet esse coacta sed voluntaria: uti enim peccatum fuit voluntarium, ita confessio voluntaria. Unde Deus interrogat Adam non quasi nescius. *Vt & hic liberi arbitrij probamus hominem, in causa aut negationis, aut confessionis daret ei locum sponte confitendi delictum, & hoc nomine relevandi: sicut de Cain scisciatur, ubinam frater ejus, ut & ille haberet potestatem ex eadem arbitrij potestate sponte negandi delicti, & hoc nomine gravandi; atque ita nobis conderentur exempla confitendorum delictorum quam negandorum, ut jam tunc initiaretur Evangelica doctrina:* Ex ore tuo justificaberis, & ex ore tuo condemnaberis. In secunda constituuntur illi, qui aliena peccata, non vero propria confitentur. Interdum mulier narrabit omnia scelera mariti, filiorum, domestico-

Tert. l. 2 adv. Marc. 24

D. Bern. Ser. 40. de Diversis. mesticorum, vicinorum, nullumque proprium manifestabit peccatum. *Sunt plerique, qui aliorum peccata cum magna gravitate numerant, & sociorum excessus multiformi declamatione loquuntur. Nesciunt sua, aliena vero perpetua memoria commendaverunt. Infœlices & miseri, quibus datum est aliena plangere, relinquere sua.*

Prov. 18 *An non legisti quia* justus in principio sermonis accusator est sui? *Sui dicit Scriptura non alterius. Numquid oblitus es Apostolum Iacobum dicentem:* Confitemini ulterutrum peccata vestra? *Vestra dixit, non aliena.* In tertia collocantur qui bona à se facta jactanter narrant, ad instar Pharisæi dicentis: Jejuno bis in sabbato, decimas do omnium quæ possideo, non sum sicut cæteri hominum, multum ab illo Publicano dissideo; quem repræsentat Tertullianus. *Plane ut invidiosum & in ipsa confessione petulantem, & male adultantem,* & Publicano demisso arroganter insultantem: & tamen *ille Publicanus, qui non tantum prece, sed & vultu humiliatus atque demissus orabat, justificatior Pharisæo protervo discessit*; quia dicenti, Deus propitius esto mihi peccatori, *criminum accusatio facta est illi criminum remissio.* Alii suæ peccata excusantes, *mentis malæ impetus vel facto, vel astris imputant; nolunt enim suum esse quod malum agnoscunt,* vel impie Deo arrogant. *Multi pronuntiant iniquitatem suam, sed adversus ipsum Dominum Deum: Dicunt, Deus hoc voluit.* Vel diabolum accusant dicentes, ut subjungit D. Augustinus; *Diabolus me decepit*: Vel alios suorum criminum causam & occasionem proclamant: In vanum Dei nomen juravi, sed mulieris pertinacia impulsus sum, iracundia exarsi, sed filii inobedientia me coegit; animad versionem in corde fovi; sed ad hoc ab inimico provocatus sum; *Tolle istas excusationes in peccatis, & memento illius verbi:* (Ne declines cor meum in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis, cum hominibus operantibus iniquitatem.) In istud, (Pone Domine ostium circumstantiæ labiis meis.) *Non dixit claustrum, sed ostium. Ostium & aperitur & clauditur: ergo si ostium est & aperiatur ad confessionem peccati, claudatur ad excusationem peccati, ita enim erit ostium continentia, non ruina.* In quinta tandem collocantur *qui in defensionem delicti contendunt.* Confessio accusatorio non defensorio modo facienda est. *Quod vere malum est, ne ipsi quidem quos rapit, defendere pro bono audent*; & sceleratus peccator in pœnitentiæ tribunali, tanquam in foro contentioso scelera sua defendere præsumit? *Peccare humanum est, peccatum vero defendere, diabolicum: hoc enim ex timore & superbia procedit.* Subjungit Cardinalis versans istud Davidicum: (Nomine demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum, neque urgeat super me puteus os suum:) *Cum peccat homo, quasi in puteum labitur, cum peccata vero defendit, os putei super eum ne pateat egressus, urgetur: corruit enim in puteum homo cum peccat, clauditur sibi os putei, cum excusat.*

Tert. l. 4. adv. Marc. 17 Tert. l. de Orat. 13 D. Chrysost. Hom. 61. ad Pop. Tertull. Apol. 1 D. Aug. in Psal. 31 D. Aug. ibid. Psal. 140 D. Aug. in Psal. 40 Tert. l. de Cor. Mil. 1 Tertull. Apol. 1 Petr. Dam. l. 1. Ep. 16

Serm. de S. Andr. Cunctos retulimus defectus qui impediunt ne confessio sit propria, quos omnes D. Bernardus Regii Vatis rejicit exemplo. *Ostendam tibi*

unum

anum justorum justissimè confitentem. Quæris quis nam sit? Psaltes Domini est. Dixi, Confitebor adversum me injustitiam meam Domino. Dixi, *hoc est, in corde proposui, non coactus, non compulsus, sed spontaneus.* Injustitiam meam, *non alienam. Adversum me, arguens & accusans. Vides quia non timore alterius, vel ad alium accusandum, sed seipsum sanctus Domino confitetur.* In illa Regii Vatis confessione sex denotantur conditiones ad confessionem sacramentalem requisitæ, 1. *Dixi*: Ex prava peccatorum recogitatione ad confessionem accedere proposui. 2. *Confitebor*, id est, pronuntiabo. Non dixit, ut animadvertit D. Augustinus, pronuntiavi, sed pronuntiabo. 3. *Adversum me*, quia confessio debet esse accusatoria. 4. *Injustitiam*, non merita, sed demerita; non virtutes, sed vitia; non bona opera, sed peccata. 5 *meam*, non aliena delicta, sed mea. 6. *Domino*, id est sacerdoti vices Dei gerenti. Hæc sunt quæ confessioni præstant complementum. Videamus modò quodnam sit confessionis impedimentum. Psal. 31

Sed & de quæstionibus confessionum nihil amplius videtur discutiendum, præter confessionis impedimentum. Ex D. autem Bernardo *quatuor sunt quæ impediunt confessionem: pudor, timor, spes, desperatio.* Quosdam impedit pudor confitendi, alios timor satisfaciendi, nonnullos spes diu vivendi, istos desperatio veniam obtinendi. Omissis autem spe diu vivendi, & desperatione veniam obtinendi, de quibus in superioribus tractatum est, trium præsertim occurrit confessionis impedimentum, scilicet 1. amor. 2. timor. 3. pudor. III. PARS Tert. l. de Cor. mil. & in Sent.

1. Tantoperè addicti spectaculis erant olim homines, ut eos non tam tormentorum timor, quàm inordinatus spectaculorum amor avocaverit à religione Christiana: *Plures invenias quos magis periculum voluptatis, quàm vitæ avocet ab hac secta.* Non dissimiliter inordinatus vel vanitatis, vel voluptatis, vel bonorum amor plures impedit, ne confiteantur: *Ut facias benè, amas Deum, & times Deum; ut facias malè, amas mundum, & times mundum.* Amor vel vindictæ, vel scorti, vel lucri malè parti, removet à confessione. Timor quoque vel restitutionis, vel reconciliationis, vel separationis à scorto, est confessionis impedimentum. Tert. l. de Spect. & D. Aug.

2. *Omne malum aut timore, aut pudore naturæ perfudit*, & plures Christianos timor removet à bono, & impedit ne confiteantur. *Confessio peccatorum timenda hominibus semper visa est: sed apud hominem judicem*; & hujusmodi timor trino innititur fundamento. 1. Quia *leges malos damnare præscribunt, non salvare.* 2. Quia terreni judices severitatem legum adversus reos exercent; & ut subjungit D. Augustinus: *Times confiteri homini judici, quia malus est, quia severitatis legem implere compellitur.* 3. Quia judices facti inquirunt notitiam, ut puniant reos, & ob hanc causam *maleficii gestiunt latere, trepidant deprehensi, negant accusati, ne torti quidem facilè aut semper confitentur.* [Nam sæpissimè flagellis, & quibuscunque vel beribus, unguibus quoque & ignibus agitur, ut eruatur oris confessio: ut aliquando sic cedant membra Tert. Apolog. 1 D. Aug. Ser. 2. de Confess. Tert. Apolog. 2 Tert. Apolog. 1 D. Aug. ib.

tormentis, ut prius corporis compago solvatur, quàm doloribus animus. Ut secretum facinoris propaletur, instant carnifices, crebrescunt omnia genera tormentorum, sed frustrà. Laniando aperiuntur viscera, cùm clauditur negando conscientia. *Cur autem in tantù cruciatibus homines timent confiteri, nisi quia confessi solent puniri?* Itaque reus qui tormentorum vi compulsus suum fatetur scelus, tristitiâ & mœrore afficitur ante confessionem, & post confessionem, ut animadvertit D. Augustinus expendens istud Davidicum: [Confiteantur tibi populi omnes, lætentur & exultent gentes.] Nam *ille qui plagu in tormentis, si victus dolore fuerit, profert ad mortem vocem suam nusquam latus, nusquam exultans: antequam confiteatur, exarat ungula; cùm confessus fuerit, damnat carnifex.* Tres illæ timóris rationes non debent impedire delictorum confessionem in foro pœnitentiæ; quia illam 1. non desiderat Deus, ut damnationem adversùs peccatores latam adimpleat; sed potius ut eos à suis criminibus absolvat, & à dæmonum potestate eximat. *Non enim idcò vult Deus ut confiteamur peccata nostra, quòd ea scire non possit, sed quia diabolus hoc desiderat, ut inveniat quod ante tribunal judicii æterni objiciat. Idcò vult, ut magis defendere, quàm accusare peccata nostra velimus. Econtrario autem Deus quia pius & misericors est, vult ea confiteamur in hoc seculo, ne pro illis confundamur postmodum in futuro. Si enim confitemur nos, ille parcit: si nos agnoscimus, ille ignoscit.* D. Augustino suffragatur D. Ambrosius peccatorem alloquens: *Novit Dominus omnia, sed expectat vocem tuam, non ut puniat, sed ut ignoscat; non vult ut infidètur tibi diabolus, & celantem peccata tua arguat, præveni accusatorem tuum; si te accusaverit, non timebis accusatorem.* At si confessus non fueris, diabolum habebis accusatorem tuum, qui summoperè metuit confessionem: *Nec acriores ei plagas infligimus, quàm cùm plagas peccatorum nostrorum confitendo & pœnitendo sanamus.* Quia, ut fatur Paschasius, [plus perdit diabolus dum homo peccata sua confitetur, quàm lucratus fuerat dum homè malè loqueretur: quia confitendo potest homo delere quod malè loquendo commiserat, & eâdem linguâ sibi mederi, qua seipsum læserat.] Pudore tamen ne sibi medeatur, impeditur. Nempe 1. severitas judicis peccatorem à confessione deterrere debet: Nam si hominem severum pertimescis, Christiane, [confitere Domino, quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia ejus.] Nihil enim est quod à supremo illo timeas judice. *Confessus es non crudeli, non ultori, non insidiatori. Confitere securus quoniam bonus. Quid times confiteri? Bonus est Deus, ignoscit confitenti. Time confiteri judici homini, ne fortè confessum puniat. Deo noli timere confiteri, sed eum fac confitendo propitium, quem negando non facis nescium.* Neque tandem 3. timendum est peccatori, ne mors sit confessionis pœna & supplicium; quia ad hoc judex cœlestis exigit confessionem, ut liberet humilem pœnitentem. Non est æquarato fori secularis, & fori Ecclesiæ. *Mortem plerumque generat, vel semel terreno judici crimina confiteri: Deo autem frequentata confessio non parturit*

In ps. 66

D. Aug. l. 50. Hom. hom. 12

L. 2. de Pœnit. 7

D. Aug. l. 50 Hom. hom. 50 In 20 Matthæi.

ps. 135

D. Aug. in ps. 74

Cassiod. in ps. 76

turit periculum, sed salutem. Apud judices homines crimen fateri summum est discrimen; in foro autem pœnitentiæ crimen fateri, salus est, &c, ut animadvertit D. Chrysostomus: *In mundanis & forensibus judicijs post accusationem, & criminum confessionem restat mors: apud divinum autem tribunal post accusationem & confessionem criminum datur corona.* Hom. 3. in c. 74. Isa.

3. Qui rationis sequuntur lumen, vitamque suam secundùm fidei regulas componunt, *turpia timori, impia rubori habent.* Diabolus tamen ut homines ad peccandum inducat: aufert ab eis pudorem, qui pravum opus concomitatur, & ut eos à confessione dimoveat, ablatum restituit pudorem; ideoque quondam respectus à viro sancto confessariorum sedilia obambulans, interrogatus quid ageret: ego, inquit, pœnitentibus reddo quod abstuli, peccatoribus pudorem furatus sum, pœnitentibus restituo pudorem. *Duo hæc sunt, peccatum & pœnitentia: peccatum vulnus, pœnitentia medicina; peccatum pudorem habet, pœnitentia fiduciam posbidet. Attende diligenter, obsecro, ne ordinem turbes, & utilitatem perdas. Est vulnus & medicina, peccatum & pœnitentia: in vulnere sanies, in medicina purgatio saniei; in peccato sanies, in peccato improperium, in pœnitentia purgatio peccatorum; peccatum pudor & confusio sequitur, pœnitentiam verò fiducia. Ordinem satanas pervertit, & confidentiam dedit peccato, & pœnitentiæ confusionem. Sciens igitur peccatum confusionem habere, mutavit ordinem, deditque confusionem pœnitentiæ:* mutatoque illo ordine multos ad peccandum promovet, multòque plures deterret à pœnitentia. Tert. l. 1 ad Nat. 1. Cassian. Collat. 1. c. 11. D. Chrysost. Hom. 3 de pœn.

Quàm sint irrationales & stulti quos pudor à confessione deturbat, pluribus rationibus demonstrat Tertullianus. 1. *Agitù contra conscientiæ pudorem*; quia erubescitis ubi erubescendum non est, & non erubescitis ubi erubescendum est. Pudendum quidem est facere malum, sed pudendum non est facere bonum. *Ne tu verecundiâ bonus, ad delinquendum expandens frontem, ad deprecandum verò subducens.* Pudendum est peccare, pudendum non est confiteri peccatum. *Nullus pudor vos à confessione removeat; neque enim pudenda est peccati confessio, sed perpetratio.* Peccatum est probrosum, ideò pudendum; pœnitentia est virtuosa, ideò non erubescenda. Quapropter, Christiane, *pudeat te peccantem, non pudeat pœnitentem.* Qui peccare non erubescunt, confiteri erubescunt, pervertunt rerum ordinem. *O verecundia expers rationis, inimica salutis, totius ignara honoris & honestatis!* 2. Æquitas ad tolerandam pœnitentiæ confusionem stimulat, ut qui impudenter Deum offenderunt, per pudorem Deo satisfaciant. *Intolerandum scilicet pudori, Domino offenso satisfacere, saluti prodactæ reformari.* 3. Utilitas, quæ captatur ex pœnitentia & confessione delictorum. *Vbi pœnitendum est, desinit esse miserum, quia factum est salutare,* scilicet vulnerum animæ sanitas: *Pleroque tamen hoc opus, ut publicationem sui aut suffugere, aut de die in diem differre præsumo, pudoris magis memores quàm salutis: Velut illi qui in partibus verecundioribus corporis contracta vexatione, conscientiam medentium vitant, & ita cum erubescen-* Lib. 2. ad Nat. 7. Tert. l. de pœn. 10. Theodor. l. 10. de prov. D. Chrysost. Hom. 3. de Pœn. D. Bern. ep. 185.

beſcentia ſua pereunt. Qui peccata ſua confiteri verentur, tantò ſunt inſaniores, quantò animæ ſalus præferenda eſt corporis ſanitati. Ob tantam ſtultitiam ſtupefactus D. Auguſtinus exclamat: *Sunt multi quos peccare non pudet, agere pœnitentiam pudet. O incredibilis inſania! de ipſo vulnere non erubeſcũt, de ligatura vulneris erubeſcu. Nonne nudum vulnus fœdius & putidius eſt? Confuge ergo ad medicum.* Hanc ſtultitiam omnium majorem exiſtimat D. Bernardus. Nam poſtquam produxit Chriſtum etſi innocuum & abſq; ulla labe peccati, circunciſionis infamiam abſque pudore ſuſcipientem, ſubjungit: *Nos econtrà inverecundi ad obſtœnitatem culpæ, erubeſcimus agere pœnitentiam, quod extremæ dementiæ eſt: malè proni in vulnera, pejus in remedia verecundi.* 4. Damnum, quod ex inordinato illo incurritur pudore. *Ego rubori locum non facio, cùm plus de detrimento ejus acquiro; cùm ipſe hominem quodammodo hortatur: Ne me reſpexeris, dicens, prote mihi melius eſt perire.* Quanta quæſo incurrit damna, qui ex verecundia peccata non confitetur. 1. Peccati ſordes non diluit. 2. Sua ſcelera ſacrilegio augeſcit. 3. Pœnis inferni ſeſe addicit. *An melius eſt damnatum latere, quàm palam abſolvi?* At quanta perdit bona? 1. Cordis munditiam. 2. Dei amicitiam. 3. Sanctificantem gratiam. 4. Jus ad felicitatem & gloriam. 5. Qualitates ſacerdotis, cui facienda eſt confeſſio. *Cæterùm inter fratres atque conſervos, ubi communis ſpes, metus, gaudium, dolor, paſſio (quia communis ſpiritus de communi Domino & Patre) quid tu hos aliud quàm te opinaris?* Quid erubeſcis confiteri ſacerdoti: 1. homini. 2. homini peccatori. 3. homini confeſſione indigenti. 4. homini viſcera paterna habenti. 5. homini Chriſtum repræſentanti. 6. homini inviolabiliter ſecretum ſervanti? Sex illæ ſacerdotis conditiones pudorem fugare debent à pœnitente. Nam 1. pœnitentiæ miniſter eſt homo. *O ſtulte! cur erubeſcis homini dicere, quod non erubuiſti in conſpectu Dei facere? Remove à te pudorem, curre ad ſacerdotem, revela ſecretum, confitere peccatum; alioquin nihil tibi deerit contritio cordis, niſi ſequatur confeſſio oris, ſi poſſis.* 2. Confeſſarius eſt non ſolùm homo, ſed homo fragilis & peccator. *Quid erubeſcis, ô homo, confiteri peccata tua? Peccator ſum, ſicut & tu; homo ſum ſicut & tu; humani nihil à me alienum putans: confitere ergo homo homini, homo peccator homini peccatori.* 3. Confeſſarius eſt homo peccator, confeſſioni obnoxius. Etiam Reges & Summi Pontifices ad peccatorum ſuorum confeſſionem tenentur. *Quid conſortes caſſuum tuorum ut plauſores fugis?* Ut enim ait D. Ambroſius: *Nihil eſt quod pudori eſſe debeat, niſi non confiteri, cùm omnes ſimus peccatores.* 4. Sacerdos parentis habet viſcera, pœnitentium condolens & compatiens infirmitati. *Non poteſt corpus de unius membri vexatione lætum agere. Condoleat univerſum, & ad remedium conlaboret neceſſe eſt.* 5. Confeſſarius Chriſtum repræſentat, cujus vices gerit. *Cùm te ad fratrum genua protendis, Chriſtum contrectas, Chriſtum exoras.* 6. Confeſſarius eſt ad ſecretum inviolabiliter ſervandum obligatus: *Certè periculum ejus tunc, ſi forte oneroſum eſt, cùm penes inſultaturos in*

In Pſ. 50

Serm. 1 de Circunciſione.

Tertull.

Tertull.

D. Aug. Serm de Util. pœn.

D. Aug. Ser. 124 de Temp.

Tertull.

Lib. 2. de Pœn. 10

Tertull.

Tertull.

Tertull.

vifiloquio confiſcit, ubi de alteriusruina alter attollitur, ubi proſtrato ſuperſcendatur. At periculum nullum eſt, ut confeſſarius manifeſtata in foro pœnitentiæ deregat peccata. Adeò confeſſionis ſecretum ſacrum & inviolabile eſt, ut confeſſarius neque ullo jure, neque ullâ vi, ullis ſupplicijs, ne quidem ipsâ morte poſſit cogi vel unicum ſcelus ſibi in confeſſione commiſſum prodat verbo, ſigno, nutu, vel aliquo modo. *Nobis gratulandum eſt, ſi non publicè confitemur iniquitates aut turpitudines noſtras.* Tandem 6 Scientia Dei, cui nihil eſt ignotum, impedire debet ne indiſcretus pudor in confeſſione occultet peccata: *Grande planè emolumentum verecundiæ, occultatio delicti pollicetur. Videlicet ſi quid humanæ notitiæ ſubduxerimus, proindè & Deum celabimus. Adeòne exiſtimatio hominum, & Dei conſcientia comparantur?* At proh dolor! *Dum erubeſcimus confiteri quæ commiſimus, Deum minus quàm homines revereamur*, demonſtramuſque non credere ultimum judicium, in quo nuda & manifeſtanda ſunt cuncta delicta, quæ in foro pœnitentiæ perpetuo ſilentio involvenda erubeſcimus confiteri. Nam ut perfectè ait Imperfectus: *Confeſſio peccatorum teſtimonium eſt conſcientiæ timentis Deum: perfectus enim timor ſolvit omnem pudorem*; ſcilicet timor Dei occulta quæque conſpicientis, & timor ultimi judicii omnia in univerſum peccata manifeſtaturi. Inde ſubjungit D. Chryſoſtomus: *Illic autem turpitudo confeſſionis aſſpiciatur, ubi futuri judicij pœna non creditur.* Chriſtianus ultimum credens judicium, inconſultum in confeſſione rejicit pudorem; & ut concludam cum Cardinali Petro Damiano: *Opponamus ergo ei conſideratione rationis, reverentiam intuentis Deiſ comparationem majoris confuſionis. Vt enim confiteamur, ratio movet, Deus cogit qui videt: & ſi confundimur hîc dicere, quid erit in illa magna confuſione, ubi omnia patebunt? Cùm eò veneris infelix homuncio, quò teflectes? quas tenebras quæres? quibus os tuum, os impudens, frontem effrontem tenebris vallabis? nonne tunc incipies dicere montibus: Cadite ſuper nos? Hoc onus ſi velis nunc excutere, vales. Aperi os tuum, & attrahes ſpiritum vitæ æternæ.*

Tert. l. de Bapt. 20

Tertull.

Petr. Dam. ſerm. 58

Hom. 3. in Matth.

CONCIO QUARTA.

OMissis Lutheranis & Calviniſtis adverſus ſatisfactionem pro peccatis debacchantibus: ſatisfactio in communi ſumpta, alia eſt non ſacramentalis, alia ſacramentalis. Per illam homo nititur Deo pro peccatis ſatisfacere, vel flagella à Deo miſſa patienter tolerando, vel pœnas ſibi ſponte præſcribendo, vel injunctas ab Eccleſia ſubmiſsè adimplendo. Per hanc in ſacramento Pœnitentiæ homo Deo ſatisfacit exequendo pœnitentias ſibi à ſacerdote impoſitas. Hæc autem dicitur ſacramentalis, quia eſt pars ſacramenti pœnitentiæ, non eſſentialis, quia ſacramentum ante expletam ſatisfactionem

Luther. de Indulg. Calvin. l. 3 Inſt. c. 4.

delet peccatum, & largitur gratiam : sed integralis, quia aliquo modo ad integritatem sacramenti pertinet; estque 1. injuriæ illatæ reparatio. 2. pœnalis afflictatio. 3. medicinalis curatio.

I. PARS. Tert. l. de Pœn. 8

Confessio satisfactionis consilium est : ad satisfactionem autem sacramentalem requiritur, ut sit opus 1. ex genere suo bonum. 2. opus liberum vel humanum. 3. opus supernaturale. 1. Opus ex genere suo bonum, quia omne opus ex genere suo est vel malum, vel indifferens, vel bonum : opus autem malum non acceptatur à Deo, sed aversatur. Opus indifferens nequit placare Deum : solum ergo opus ex genere suo bonum ad satisfactionem pertinet; quia Deo placet, ejusque indignationem placare potest. 2. Debet esse opus liberum & voluntarium : tum quia est humanum & morale; tum quia uti homo liberè peccavit, ita liberè satisfacit. 3. Debet esse supernaturale : tum quia oritur ab impulsu Spiritûs sancti; tum quia à passione Christi suam mutuatur efficaciam; tum quia ad Dei cultum pertinet; tum quia verus animi dolor includit actus spei & charitatis. Satisfactio hujusmodi est, ait Doctor Seraphicus, 1. *bonorum ablati redditio.* 2. *deordinationis reordinatio.* 3. *debiti solutio.*

In 4. dist. 15. p. 2. a. 1. q. 3

1. Homo per peccatum Deo debitum abstulit honorem; Dei enim contemptus in quovis peccato mortali saltem implicitè & virtualiter continetur. Pœnitens autem per humiliationem nititur *Domino offenso satisfacere*, & ablatum peccato honorem reddere per contriti cordis humiliationem, & pœnalem operationem. Nam ut subjungit Seraphicus Doctor, honorem Deo ablatum debet homo reddere amplius, quàm si non abstulisset; & ideò requiritur ut non tantùm Deo famuletur per operationem bonam, verùm etiam seipsum dejiciat per pœnam assumptam. Ex D. autem Anselmo *satisfacere est honorem debitum Deo impendere.* Idcircò D. Augustinus satisfactionem nuncupat *sacrificium justitiæ*, importans tum cordis humiliati contritionem: *Cor contribulatum & humiliatum hostia Deo est* : tum externam & pœnalem hominis dejectionem. Ut autem sæpè sæpius dictum est cum Tertulliano *Exomologesis prosternendi & humilificandi hominis disciplina est.* Qui Deo offenso debitum honorem non restituit, contra justitiam agit, & ut fatur D. Bernardus : *Pejus est Dei offensam non satisfaciendo placare, quàm peccando Dei bonitatem offendere.* Qui verò per satisfactionem, illatam Deo reparant injuriam, Deo placent, eique ablatum reparant honorem : siquidem *cor contribulatum acceptabile sacrificium Deo demonstratur*; quia satisfactio, quæ cor contritione contribulat, & corpus pœnali afflictatione humiliat, est offensæ reparatio, & deordinationis reparatio.

Tert. l. de Pœn. 10

Lib. Cur Deus homo. c. 19

Tertull. l. adv. Jud. 5

L. de Pœnit. 9

Tert. l. adv. Jud. 5

Tert. l. 1 adv. Marc. 23

2. *Nulla res sine ordine rationali potest vindicari.* Deus, qui est prima & essentialis ratio, & rationalis opifex & auctor, ordinem rationis & justitiæ posuit; tum in magno, tum in parvo mundo. In magno equidem mundo; nam *totum hoc judicato dispositum & ordinatum est.* In parvo etiam mundo; nam ut subjungit Tertullianus : *Tantum abest ut ratio ipsa in aliquo ordinem*

Tert. l. 2 adv. Marc. 12

amit-

amittat: quinimò in homine, qui parvus est mundus, trinum constituit ordinem. Unum, ad Deum; alium, ad seipsum; & tertium, ad proximum. Ad Deum, ordinem dependentiæ, quo creatura essentialiter à Deo dependet; ad seipsum, ordinem præeminentiæ, quo corpus subjicitur animæ, passio rationi, concupiscentia voluntati; ad proximum, ordinem societatis & amicitiæ, quo homo proximum suum diligit, de eo benè loquitur, eique in necessitatibus subvenit. Peccatum trinum illum pervertit ordinem: nam creaturam à Creatore independentem reddit, animam corpori, rationem passioni, & voluntatem concupiscentiæ subjicit; proximumque in persona, fama, & fortuna lædit; in persona, quam odit; in fama, de qua detrahit; in fortuna, quam injustè tollit. Satisfactio autem est *deordinationis reordinatio, quia deordinatum per culpam optimè ordinatur in pœna.* Nam & homini à Deo dependentiam imponit, & in homine concupiscentiam voluntati, passionem rationi, corpus animæ subdit; proximoque reddere cogit ablatum odio amorem, detractione honorem, injustitiâ, rapinâ, & furto fortunæ bonum. Sacerdos absolutionem denegare tenetur pœnitenti, qui reculat vel amorem proximo quem aversatur, vel reparare honorem quem detractionibus denigravit, vel restituere bonum, quod per nefas abstulit. Nam *præceptorum præcipuum est, ne prius ascendamus ad Dei altare, quàm si quid discordiæ vel offensæ cum fratribus contraxerimus, resolvamus. Quid est enim ad pacem Dei accedere sine pace; ad remissionem debiti sine retentione*, præsertim cùm satisfactio sit debiti solutio; & *quia peccator est debitor pœnæ, ideò debet pœnam satisfacere.*

D. Thom. 1.2.q.72 a 4

Tert. l. de Orat. 10

D. Bonav.

3. In purgatorio solvendæ sunt pœnæ temporales, nisi vel tempore vitæ, vel *in primo quoque vitæ hujus commeatu omnibus inlicitis satisfiat.* In pœnitentiæ sacramento suam Deus ostentat misericordiam & justitiam. Misericordiam, tum remittendo culpam, tum pœnam æternam peccato mortali debitam commutando in pœnam temporalem. Justitiam, exigendo à pœnitente pœnam temporalem. *Sanè & divinæ justitiæ ratio exigere videtur, ut aliter à Deo in gratiam recipiantur, qui ante baptismum per ignorantiam deliquerint; aliter verò qui semel à peccati & dæmonis servitute liberati accepto Spiritûs sancti dono, scientes templum Dei violare, & Spiritum sanctum contristare non formidaverint; & divinam clementiam decet ne ita nobis absque ulla satisfactione peccata dimittantur, ne occasione acceptâ peccata leviora putantes, veluti injurii & contumelioso Spiritui sancto in graviora labamur, thesaurizantes nobis iram in die iræ. Proculdubio enim magnoperè à peccato revocant, & quasi fræno quodam coercent hæ satisfactoriæ pœnæ, cautioresque & vigilantiores in futurum pœnitentes efficiunt. Medentur quoque peccatorum reliquiis, & vitiosos habitus male vivendo comparatos contrariis virtutum actionibus tollunt. Accedit ad hæc, quòd dum satisfaciendo patimur pro peccatis, Christo Iesu, qui pro peccatis nostris satisfecit, ex quo omnis nostra sufficientia est, conformes efficimur, certissimam quoque inde arrham habentes, quòd si compatimur, & conglorificabimur.*

Tert. l. de An: 35

Trident. sess. 14. c. 8

mur. Plures conglobat Concilium rationes, quibus demonstrat convenientissimum fuisse, ut remissâ peccati culpâ reservaretur solvenda à pœnitente temporalis pœna. 1. Ut pœnitentiæ sacramentum à baptismo discriminaretur, in quo Deus omnem dimittit pœnam peccato debitam. 2. Ut peccati gravitas magis dignosceretur, & homo ab eo removeretur. 3. Ut peccator aliqualem justitiæ divinæ solveret satisfactionem. 4. Ut peccandi licentia metu pœnæ velut fræno quodam cohiberetur. 5. Ut habitus vitiosi pravâ consuetudine acquisiti, per temporales pœnas facilius evellerentur. 6. Ut pœnitentes Christo patienti magis conformarentur.

Tert. Apolog. 2 L. 50 Hom. 50

Adde 7. Ut satisfactio purgatorii frustraret pœnas; quia *si præveniantur, vacabunt.* Ut enim animadvertit D. Augustinus: *Non sufficit pœnitenti mores in melius commutare, & à malis recedere; nisi & de ijs quæ malefacta sunt, satisfaciat Domino per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium. Nullus siquidem pœnæ debitæ graviorū accipiet veniam, nisi qualemcumque, etsi minor est quàm debeat, solverit pœnam.* Homo debitor est justitiæ divinæ pœnæ temporalis vel in hoc mundo, vel in purgatorio solvendæ. *Hoc enim pretio Dominus addicere veniam instituit; hac pœnitentiæ compensatione redimendam proponit impunitatem.* Purgatorii pœnæ sunt absque ulla comparatione graviores atrocioribus quibusque hujus vitæ supplicijs. De fide est, detineri in illo carcere, & purgatorio igne torqueri *animam reliquatricem delictorum, donec exsolvat novissimum quadrantem.* Christiane, vis acerbissimos purgatorii vitare cruciatus, vaca quandiu vivis satisfactionis operibus; quia *inquantum non pepercerit tibi, intantum tibi Deus credet parcet*: neque patieris ab igne purgatorii, si Deo satisfeceris per pœnalem afflictationem.

Tert. l. de Pœn. 6

Tert. l. de an. 35

Tert. l. de Pœn. 10

II. PARS. Tert. l. de Pœn. 8

Is actus, qui magis Græco vocabulo exprimitur & frequentatur, exomologesis est; quia delictum Domino nostro confitemur, non quidem ut ignaro, sed quatenus satisfactio confessione disponitur, confessione pœnitentia nascitur, pœnitentiâ Deus mitigatur. Hæc autem satisfactio, quæ confessione disponitur, & qua Deus mitigatur, 1. pœnalis demonstratur. 2. trina discriminatur. 3. hujus numeri convenientia declaratur.

Tert. l. de Pœn. 9

1. *Itaque exomologesis de ipso quoque habitu atque victu mandas sacco & cineri incubare, corpus sordibus obscurare, animam mœroribus dejicere, illa quæ peccavit, tristi tractatione mutare.* Licèt enim omne opus meritorium tam internum, quàm externum possit esse satisfactorium: Tum quia ut homo per actum merè internum interdum peccat; ita per actum purè internum satisfacere potest: Tum quia Deus potest acceptare actus puræ charitatis in compensationem injuriæ sibi illatæ. Ut plurimum tamen & regulariter opus satisfactorium debet esse pœnale & sensibiliter afflictivum. Unde Concilium Trid. pœnas sponte susceptas, vel à Deo inflictas, vel à sacerdote injunctas nuncupat pœnas satisfactorias. Origenes quoq; opera afflictiva vocat

Sess. 14. Can 13. Hom. 13. in Levit.

citat *pretium quo peccata redimuntur*. Idipsum perspicue docet Tertull. Nam postquam expostulavit: *Quaigitur negotiatio patientiæ in carne?* illico respondet: *Imprimis afflictatio carnis hostia Domino placatoria per humiliationis sacrificium; cum sordes, cum angusta victus Domino libat, contenta simplici pabulo puroq; aquæ potu, cum jejunia conjungit, cum cineri & sacco inolescit.* D. Cyprianus Tertulliani, quem sibi elegerat in magistrum, inhærens vestigiis, Christianos hortatur: *Confiteantur singuli delictum suum; dum qui deliquit adhuc in sæculo est; dum admitti confessio ejus potest, dum satisfactio & remissio facta per sacerdotes apud Dominum grata est. Convertantur ad Dominum mente tota, & pœnitentiam criminis veris doloribus exprimentes, Dei misericordiam deprecentur; illi se anima prosternat, illi spes hominis incumbat. Rogare qualiter debeamus, dicit ipse.* Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, in fletu, & planctu. *Ad Dominum toto corde redeamus; iram & offensam ejus, jejuniis, fletibus, planctibus, sicut admonet ipse, placemus.* Ut enim ait Magnus Gregorius, *justum est, ut peccator tanto majora inferat sibi lamenta per pœnitentiam: quanto majora sibi intulit damna per culpam.* Sed nemo melius Climaco afflictivam satisfactionis pœnam declarat. *Pœnitentia est seipsum condemnans cogitatio; est consolatio in corporea perpetua repudiatio, est voluntaria rerum omnium quæ affligunt toleratio, est cruciatuum sibi semper opifex; est valida ventris afflictio; est abyssus humiliationis, animæque in sensu firmissimo jugu reprehensio.* Tot Patrum sententiæ opus satisfactorium pro peccatis commissis pœnale & afflictivum demonstrant, & si quæras quotuplex sit, dico quod trinum passim discriminatur.

Lib. de Pat. 13

Serm. de Lapsis.

Joel. 2 Hom. 20 in Evang.

De Pœn. grad. 5

2. Opus satisfactorium pro pœna temporali peccatis debita, ad jejunium, eleemosynam, & orationem reducitur. Per jejunium intelligitur omnis carnis afflictatio; per eleemosynam omne opus pietatis proximo impensum, sive spirituale, sive corporeum; per orationem vero oratio vocalis, contemplatio, Dei laus & benedictio. Trinum illud opus pœnale recenset Tertullianus ajens: *Itaque exomologesis conversionem mandans misericordia illicem* (per misericordiam, eleemosynam denotat) *de ipso quoque habitu atque victu mandat, sacco & cineri incubare, corpus sordibus obscurare, animum mœroribus dejicere, illa quæ peccavit tristi tractatione mutare, cæterum pastum & potum puta nosse, o ventris scilicet, sed animæ causa.* His verbis jejunium & carnis afflictationem commemorat, sequentibus vero orationis satisfactionem demonstrat. *Plerumque vero jejuniis preces alere, ingemiscere, lachrymari, & mugire dies noctesque ad Dominum Deum suum, presbyteris advolvi, & charis Dei adgeniculari, & omnibus fratribus legationes deprecationis sua injungere.* Quodnam autem ex illis tribus operibus pœnalibus sit magis satisfactorium, distinguenda sunt tria in opere satisfactorio; scilicet vitatio culpæ, augmentatio gratiæ, & solutio pœnæ. Ad vitandam culpam, oratio: ad augmentandam gratiam eleemosyna; ad solvendam pœnam, magis valet jejunium. Veruntamen *qui*

Lib. de Pœn. 9

D. Aug. Ser. 59. de temp.

vult orationem suam volare ad Deum, faciat illi duas alas, id est eleemosynam & jejunium. Ternarii autem hujusmodi operis pœnalis & satisfactorii convenientia restat declaranda.

Tert. l. de An. 16

3. Quam autem conveniens sit *tota hæc trinitas* operis satisfactorii, multiplici ex parte declaratur. 1. Ex parte peccati, quod corrigimus: tres enim sunt radices peccatorum, superbia scilicet, lascivia, & avaritia: oratio autem ordinatur contra superbiam; jejunium contra luxuriam; eleemosyna, contra

1. Joan. 2

avaritiam. 2. Ex parte boni quod offendimus; nam offendimus Deum, vel proximum, vel nosmetipsos. Per orationem, satisfacimus Deo; per eleemosynam, proximo; per jejunium, nobismetipsis. 3. Ex parte boni quod nobis subtrahimus. Per orationem subtrahimus nobis aliquid de bonis animæ; per eleemosynam, aliquid de bonis fortunæ; per jejunium aliquid de bonis corporis. 4. Ex parte modi satisfactionis, per supplicationem, & est oratio: per redemptionem, & est eleemosyna: per punitionem seu carnis macerationem, & est jejunium. *Qui veraciter pœnitet, laborem pœnitentiæ non abhorret; imo quidquid sibi pro culpa, quam oderit, injungitur, tacita conscientia utiliter amplexatur.*

D. Bern. Tract. de 12. Grad. Humil. Grad. 9

Tria autem sunt potissimum genera hominum qui veraciter non pœnitent: 1. Calvinistæ & Lutherani satisfactionis pœnalis osores. *Sed ajunt quidam: satis Deum habere, si corde & animo suspiciatur, licet actu minus fiat;* scilicet caro afflictationibus non puniatur: itaque se salvo corpore, in corde pœnitentiam agere præsumunt. *Hoc est, salva castitate, matrimonia violare: salva pietate, parenti venenum temperare. Sic ergo & ipsi, salva venia, in gehennam detruduntur.* 2. Plures molles Catholici, qui tolerabiles pœnitentias à Confessariis injunctas recusant: nec attendunt acerbiores multo pœnas merito debitas scelleribus ab ipsis commissis. *Meditemur duriora & non sentiemus.* Peccator qui leves tibi injunctas pœnitentias velut intolerabiles respuis, considera purgatorii pœnas, imo & inferni supplicia, quæ merito tibi debentur.

Tert. l. 4. de Pœn. 5

Tert. ibid.

Tert. l. 2 de Cult. Fœm. 13

Tert. l. de Pœn. 11

Si de exomologesi retractas gehennam in corde considera, quam tibi exomologesis extinguet; & pœnæ prius magnitudinem imaginare, ut de remedij adeptione non dubites. 3. Nonnulli pœnitentiam à Confessario injunctam acceptant, eam tamen non exequuntur. *Pœnitentiam assumunt, sed includere eam negligunt. Quam porro ineptum, quam iniquum pœnitentiam non adimplere, & veniam delictorum sustinere: hoc est pretium non exhibere, ad mercedem manuum emittere. Hoc enim pretio Dominus veniam addicere instituit; hac pœnitentia comparatione redimendam proponit impunitatem.* Uti mercator merces suas non donat gratis, sed eas tali pretio vendit, ita Deus solutionem culpæ & pœnæ temporalis exigit. Pretium solutionis culpæ est cordis contriti confessio, pretium solutionis pœnę temporalis est satisfactio, quæ est debiti solutio, & medicinalis curatio.

Tert. l. de Pœn. 6.

III. PARS

Tertull. Apol. 21

Tert. l. de Pœn. 2

Christus est doctor, judex, & medicus: 1. Doctor & Christianæ *disciplinæ arbiter, magister, & illuminator.* 2. Judex, *cum justitiæ charissimæ sibi exigendæ, tuendæque præsideat, & in eam omnem disciplinæ suæ summam sanciat.* 3. Medicus,

dicus, & ut fatur Tertullianus, *remediator valetudinum*. Et quia in pœnitentiæ foro Confessarii Christum repræsentant, ejusque gerunt vices, doctorum etiam, judicum, & medicorum funguntur officio, pœnitentes vero habentur tanquam discipuli, institutionem quærentes, tanquam rei absolutionem cupientes, & tanquam ægroti medicina indigentes: quapropter Confessarii 1. ut doctores, sanam doctrinam discipulos doceant: 2. ut judices, justam sententiam adversus reos ferant: 3. ut medici, medicinam salutarem ægrotis præbeant. Tert. l. 4 adv. Marc. 8.

1. Lugenda est plurium Christianorum perversitas, qui dum ad pœnitentiæ sacramentum accedere volunt, Confessarios eligunt, non doctos sed ignaros, à quibus nullatenus de salutis negotio possunt eruditi. *Si doctrina discenda sunt, mali magistri male docuerint necesse est.* Neque audiunt Christum dicentem: *Cæcus si cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt*, lapsus præcipitium, & damnatio. *Ista omnia ignaris præparantur* Confessariis, qui nesciunt discernere inter lepram & lepram; neque peccatorum naturam, speciem, & gravitatem agnoscunt. Qui ad pœnitentiæ accedunt sacramentum sunt, vel ignari, & eruditione indigentes; qui est hujusmodi ab indocto Confessario non eruditur; sed potius *venenum abignaro accipit*. Vel gnari sua crimina vel palliantes, vel propugnantes. *Quam sapiens argumentatrix sibi videtur ignorantia humana, præsertim cum aliquid ejusmodi de gaudiis & fructibus sæculi metuit amittere?* Quam arguti sunt homines, ut simoniam & usuram pallient; inveteratam inimicitiam propugnent, vel diuturnum consuetudine aliquod vitium excusent: Idcirco scientia necessaria est Confessariis, *ut & qui ex sollicitudine ignorantiæ quærunt, instruantur, & quæ in defensionem delicti contendunt, revincantur.* Tert. l. de Cult. fœm. 2 Matth. 25 Tertull. Apol. 8 Tertull. lib. adv. Jud. 10 Tert. l. de Spect. 2 Tert. l. de Cor. Mil. 1

Profunde ratiocinatur Tertullianus, *Omne animi bonum, aut nascitur, aut eruditur; aut cogitur.* Nam anima Christiana *omnia de cœlo trahit; & naturam, per lavacrum regenerationis; & disciplinam per instrumentum prædicationis; & censuram, per judicia ex utroque Testamento; & coacta constantius ex metu & voto æterni ignis & regni.* Confessarii doctrina & probitate pollentes, ut animas à morte peccati, ad vitam gratiæ suscitent; disciplina, censura, & quadam quasi violentia utuntur. Disciplina, eas erudientes; censura, peccatorum suorum gravitatem exaggerantes, censura, cœli damnum, & gehennæ supplicium minitantes. At proh dolor! *bonum jam nec nasci licet, ita corrupta sunt semina: nec eruditi, ita deserta sunt studia: nec cogi, ita exarmata sunt jura.* Et hoc ex defectu, vel Confessariorum, vel pœnitentium. Ex defectu Confessariorum, qui aut parentum non habent pietatem, aut doctorum eruditionem, aut judicum fortitudinem. Ex defectu pœnitentium, qui aut gratiæ semen sua contumacia sterile efficiunt; aut Confessariorum doctrinam respuunt, & censuram contemnunt, suaque delicta *de quorumdam occasione defendunt.* Verum *non quæritur, qui latam viam sequi paratus sit; sed qui angustam*; quia illa ducit Lib. de Pud. 1 Tert. ibid. Tert. l. de Cor. Mil. 10 Tert. l. de Fug. in Pers.

ducit ad mortem, hæc ad vitam: quam sequuntur Confessarii doctrina pollentes, & justam sententiam ferentes.

2. Marcionem à Deo judiciariam potestatem & severitatem, auferentem, merito redarguit Tertullianus, *Non qualem oportet Deum velles; qualem malles, expediret: sub quo delicta gauderent? illum bonum judicares Deum, qui hominem posset magis malum facere, securitate delicti.* Quot sunt hac ætate Christiani qui vellent Confessarios non quales oportet, disciplinæ Christianæ zelatores, sed molles de imaginaria bonitate commendatos, sub quibus peccata gauderent, quique peccatores in malo detinerent securitate delicti: quod non judicando evellerent, sed potius deliniendo foverent. Verum ut acute ratiocinatur Tertullianus, *Iustitiæ opus, procuratio bonitatis est; quod utique bono non malo proficit*, quod à peccato removet, & ad pietatem inducit. *Hanc justitiam malum dices, quæ malo non favet? Hanc bonum negabis, quæ bono prospicit.* Uti enim Confessarius qui vel timore, vel mollitie, vel inordinato amore, vel lucro, peccata non judicat, neque condemnat, neque castigat, malo favet: ità qui justitiam exercet, bono prospicit. Nam ut subjungit Tertullianus: *Quis boni auctor, nisi qui & exactor? Quis mali extraneus, nisi qui & inimicus? Quis inimicus, nisi qui & expugnator? Quis expugnator, nisi qui & punitor?*

Lib. 2. adv. Marc. 13

Utinam Confessarii qui judicum funguntur munere, serio recogitarent: *Sicut in universis actibus nostris, ita in pœnitentiæ quoque causa justitiam Deo præstandam esse.* Quod tunc exequuntur, vel dum peccatoribus obstinatis & indispositis absolutionem denegant, vel pœnitentibus probe dispositis pœnitentiam peccatis quæ commiserunt convenientem imponunt. Ex Concilio namque Tridentino *debent sacerdotes Domini, quantum spiritus & prudentia suggesserit, pro qualitate criminum, & pœnitentium facultate, salutares & convenientes satisfactiones injungere, ne si forte peccatis connivent, & indulgentius cum pœnitentibus agant; levissima quædam opera pro gravibus delictis injungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur.* Quod si participes alienorum peccatorum efficiuntur, qui pro gravissimis peccatis leves injungunt pœnitentias: quanto magis qui absolvunt peccatorem indispositum, qui ob contumaciam meruit *ut sacramento benedictionis exactor aretur?* Confessarii qui criminosos pœnitentiæ indignos absolvunt, sunt inobedientiæ & prophanationis rei, qui contra Dei inhibitionem sacrilegis administrant sacramentum. *Nolite dare sanctum canibus, & porcis projicere margaritas vestras.* Subjungit Tertullianus Apostoli referens verba: *Nemini manus de facili imposueris; ne participes aliena delicta.* De ordinatione presbyterorum loqui videtur Apostolus hortans Timotheum ne temere munus imponat, id est ordinet sacerdotes. Siquidem *caro manus impositione adumbratur, & ut anima spiritu illuminetur.* Quasi dicat Paulus, Vide ô Timothee, Episcope, ne quem temere ordines, sed unumquemque prius proba & examina, an sit probatæ vitæ & doctrinæ, sacerdotalique dignus dignitate; alioquin particeps eris delictorum,

Tert. l. de Pœnit. 2

Sess. 14 c. 8

Tert. l. de Pud. 14

Tert. l. de Bapt. 18

1. ad Tim. 5

Tert. l. de Res. Car. 8

lictorum, quæ & ante ordinationem commisit, & quæ post ordinationem perpetrabit. Ex Sophronio refert Baronius quod S. Leo orationibus & jejuniis vacans ad sepulchrum S. Petri ut Dei misericordiam ac peccatorum veniam imploraret, hoc à S. Petro accepit responsum: *Deprecatus sum pro te Dominum, remisitque ille tibi peccata, ut solum hoc à te expetendum & à te postulandum superfit, quibus adversus Apostolicam legem, manum temere imposueris.* Quod si à S. Leone sanctitate & prudentia commendato, exigitur ratio de impositione manuum ab ipso facta: quem Confessarium non terreat hæc Apostoli exhortatio: *Manus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis?* In pœnitentiæ sacramento, à sacerdote manus imponuntur pœnitentibus, quo symbolo, eos à peccati servitute liberatos, & manumissos denotatur: & ob hanc causam, nonnulli virgas Apostolis datas arbitrantur; imo & pœnitentiarii Romæ virgas gestant, easque imponunt capiti pœnitentium, ut eos erudiant, à servitute peccati in libertatem filiorum Dei per pœnitentiam esse translatos: Confessarii manus imponentes peccatoribus aut concubinariis, usuratiis, simoniaeis; aut restituere nolentibus quæ per simoniam, usuram, rapinam, injustaque lucra acquisierunt, aut efficax emendandi propositum non habentibus, eorum peccatis communicant, ea in se transcribunt, fiuntque omnium rei, ac pro eis Deo pœnas dabunt, acerbissimosque gehennæ patientur cruciatus, eo quod male judicaverint, & salutares medicinas non adhibuerint. An. 461 Marc. 6

3. Peccator accedens ad pœnitentiæ sacramentum: *incidisti in manus medici, sed fœliciter incidisti; incidit & ille in ægritudines tuas,* ut per medicinam salutarem te ad sanitatem revocaret. Nam ut docet Seraphicus Doctor, satisfactio est *infirmitatis curatio, quia infirmatus per delectationis calorem, curatur per pœnæ satis languorem.* Remedia sunt in duplici differentia, quædam purgativa, quædam præservativa. Illa ægrotum sanant; ista sanato valetudinem servant; Confessarius tanquam medicus peritissimus utraque adhibet medicamenta. Purgativa, ad præteritorum peccatorum vindictam & castigationem: præservativa, ad novæ vitæ custodiam & conservationem. De utrisque remediis loquitur D. Augustinus. De curativis quidem, *Cum pœnitendo sanatur peccatum, ipsa afflictio pœnitentiæ pœna est peccati: quamvis medicinalis & salubris.* De præservativis quoque sic ajens: *Satisfactio pœnitentiæ est causa peccatorum excidere, nec eorum suggestionibus aditum indulgere.* Ut autem hæc remedia prosint, attendat diligenter spiritualis medicus ad conditiones personarum, species infirmitatum, varietates medicinarum: ita ut, ait D. Cyprianus, *pœnitentia crimine minor non sit.* Tertull. Scorp. 5 Lib. q. sup. num. q. 25 Lib. de Eccles. Dogmat. c. 54

Homo semper medico negotium facit, ut apparet in multis peccatoribus qui remedia sive purgantia, sive præservantia à Confessariis oblata recusant; vel necessitatem vel infirmitatem causantes. Nam dum alieni restitutionem injungunt, impossibilem asseverant, alias acquisitam famam amitterent; à dignitatibus in quibus sunt decideren; luxum vestium, domesticorum numerum, Serm. de Lapsis. Tertull. Scorp. 5

merum, supellectilis pompam deponerent, filios egenos & ignobiles relinquerent. Quam futilis & vana sit hæc causata necessitas, profunde declarat Tertullianus: *Male nobis de necessitatibus humanæ exhibitionis supplaudimus, si post fidem obsignatam dicimus: Non habeo quo vivam: Iam hic enim plenius illi abrupte propositioni respondebo, Sero dicitur, Ante enim fuit deliberandum, ex similitudine providentissimi artificis illius, qui prius sumptus operis cum viribus suis supputat, ne ubi cœperit defectus postea erubescat.* Antequam officium sublime emeres, amplum palatium erigeres, in curribus gloriosus incederes, lautam & opulentam mensam conderes; vanam supellectilis redundantiam aequireres; inutilem domesticorum turbam assumeres, consulcandæ erant facultates. *Sed & nunc habes dicta Domini, & exempla admonitis tibi omnem causationem: Quid enim dicis? Egebo. Sed velices Dominus egenos appellat. Victum non habebo? Sed nolite, inquit, cogitare de victu. Et vestitus habemus exemplum, lilia. Substantia mihi opus erat? Atquin omnia vendenda, & egentibus dividenda. Sed filios & posteritati providendum? parentes, conjuges, liberi, propter Deum relinquendi sunt. Non habeo quo vivam? Fides famem non timet. Scit enim famem non minus sibi contemnendam propter Deum, quam omne mortis genus. Didicit non respicere vitam, quanto magis victum?* Cunctas causationes afferri solitas, quibus alieni detentores à restitutione eximi præsumunt, sapienter confutat Tertullianus: *Iam illa objici solita vox, Non habeo illud quo vivam, districtius repercuti potest. Vivere ergo habes? Quid tibi cum Deo est si tuis legibus?* Quam partem cum Deo habere possunt, qui conscientiam suam componunt, non secundum Dei legem, sed secundum mundi consuetudinem.

Tertull. Lib. de Idol. 12

Tertull. Lib. de Idol. 5

Alii infirmitatem causantur ne remedia præservativa sumant. Si superbo injunguntur humiliationes, guloso jejunia, libidinoso carnis macerationes se infirmos proclamant: *Rideo cum infirmitas carnis opponitur, quæ summa fortitudo dicenda est.* Fortis est caro, dum gulæ indulgendum est, infirma est caro cum est jejunandum. Valens & potens est corpus ad lasciviendum; impotens & male habens est corpus dum est maceratione puniendum. Molles hujusmodi Christiani *habebunt plane Christo quod allegent speciosum privilegium, carnis usquequaque imbecillitatem.* Ironice loquitur Tertullianus, sed setio habes Christiane allatam carnis infirmitatem aliorsum fuse confutatam: in præsentiarum sufficiat dicere cum Tertulliano: *Est & hæc perversitas hominum, salutaria excutere, exitiosa suscipere, periculosa quærere, medica male vitare; mori denique citius quam curari desiderare. Nam & medicina præsidium plurescque refugiunt, plures enim stulti, plures timidi, & male verecundi.* Nonnulli ex mala verecundia erubescunt videri pœnitentes, humiles, pietatis operibus incumbentes; quidam ex metu vel amittendæ venustatis vel pinguedinis, renuunt abstinentiæ & jejunio vacare; alii ex stultitia nolunt pro animæ valetudine perferre, quod pro corporis sanitate tolerant. Nam ut subjungit Tertullianus: *Et est plane de savitia medicina, de scalpello, de cauterio,*

Tertul. de Mon. 16

Tertul. de Mon. 17

Tertull. Præd. to 2 tract. de Car Conc 4 Scorp. 5

terio, de sinapis incendio : non tamen secari, & inuri, & extendi: idcirco malum, quia dolores utiles affert : nec quia tantummodo contristat, recusabitur ; sed quia necessariè contristat, adhibebitur. Horrorem operis fructus excusat. Vlulans denique ille, & gemens, & mugiens inter manus medici, postmodum eas dem mercede cumulabit, & artifices optimas prædicabit, & sævas jam negabit ? Sic & Confessarii *desæviunt, sed in salutem* amaràs præbent medicinas, sed ad sanitatem: dolorem afferunt, sed ut tollant morbum, & post hæc Confessarium medicum *culpandum existimabis, si voluit certasse cum causa, injuria* Tert ibid *æmulando prodesse, carnem ladendo juvare* peccatorem ægrotantem jejuniis & macerationibus ad bonam valetudinem revocare ; & ne rursus in morbum incidat præservare ? Pœnæ medicinales à Confessariis impositæ utrumque præstant : *Simul enim & de pristinis satisfacimus conflictatione carnis &* Tert. l. de *spiritus, & subsecuturis tentationibus munimenta præstruimus.* Itaque Confessa- Bapt. 20 rii medicinales injungentes pœnitentias, non sunt de crudelitate culpandi, sed de charitate laudandi. *Perversitas quam putas, ratio est quod sævitiam exi-* Tert. ibid *stimas, gratia est; ita Deo de momentaneis æterna medicante.* Nonne gratia est, leves pœnas acceptare in compensationem intolerabilium purgatorii suppliciorum ? Nonne gratia est, carnis afflictationibus præservare hominem à peccatis mortalibus quæ æternam inferni merentur pœnam ? Nonne gratia est, divinæ satisfacere justitiæ, veniam delictorum obtinere, & producere fructus pœnitentiæ dignos æternæ fœlicitatis ?

CONCIO QUINTA.

Emendationis necessitas incumbit, 1. idololatris, Christianam religionem amplectere volentibus : 2. Peccatoribus pœnitentiam suscipientibus: 3. Pœnitentibus post susceptam pœnitentiam, christiane & juste viventibus : quia vitæ emendatio, 1. Christianum denotat : 2. verum pœnitentem demonstrat : 3. Christianum pœnitentem de malo in bonum immutat. Tert. l. 1. adv. Marc. 1

Plura recensèt Tertullianus indicia, quæ Christianos denotant, & à Gentilibus discriminant : 1. Fides rerum quæ superant sensus experientiam, & rationis lumen. *Non enim omnium est credere, quod Christianorum est :* 2. Inimicorum dilectio. *Amicos enim diligere omnium est ; inimicos autem solorum Christianorum.* 3. Spontanea pro Christo tormentorum perpessio. *Ea nos ostendunt Christianos, quæ patimur ad exemplum ipsius Christi.* Sed ultra illa tria Christianitatis indicia, vitæ emendatio distinguit, 1. fideles ab infidelibus: 2. Catholicos ab hæreticis & apostatis Christianam religionem deserentibus: 3. perfectos pœnitentes, à perversis pœnitentibus. I. PARS. Lib. de An. 6 L. ad Scap. 1 Lib. de Præsc. hæret. 3

1. Quanta Gentilium cæcitas, qui ex emendatione eorum qui Christia-

nam amplexabantur religionem offendebantur! *Vt quisque hoc nomine emendatur, effendit: tanti non est bonum, quanti est odium Christianorum.* Injusti ejusmodi odii trinum refert Tertullianus exemplum. Nam *uxorem jam pudicam maritus, jam non zelotypus ejecit: filium jam subjectum, pater retro patiens abdicavit; servum jam fidelem, Dominus olim mitis ab oculis relegavit.* Adeo vitæ emendatio propria erat Christianorum, ut Christianam religionem non amplexarentur Gentiles in suis sceleribus vivere nolentes. Etenim *quæ mulier, quam lasciva, quam festiva; quis juvenis, quam lusius, quam amasius, facti sunt Christiani?* At è converso sceleratissimi quique Gentilium mox ut efficiebantur Christiani, depravatos emendabant mores. *Alij, quos retro ante hoc nomen, vagos, viles, improbos noverant,* de probitate fuerunt commendati. *Ita Christianum nomen emendationi imputatur,* fideles ab infidelibus, Catholicos ab hæreticis discriminans.

2. Vitæ emendatio ita erat propria fidelium, ut esset velut idem, esse Christianum & esse emendatum: Et ob hanc causam Christiani sic suos urgebant persecutores, *Emendate vosmetipsos prius, ut Christianos puniatis: nisi quod emendaveritis, non punietis: imo eritis Christiani: imo si fueritis Christiani, eritis emendati.* Eadem ratione Tertullianus insequitur Scapulam Africæ præsidem, injuste sævientem in Christianos Catholicos virtutis studiosos: *Nec aliunde noscibiles, nisi de emendatione vitiorum pristinorum.* Apostatæ & hæretici à fide in hæresim lapsi sunt noscibiles non de emendatione vitiorum pristinorum, sed de perversitate & pristinarum jactura virtutum: Nam ut fatur Calvinus unus hæreticorum hujusce ætatis patriarcha, loquens de Catholicis in hæresim lapsis: *Vix eorum decimus quisque est, qui alio fine Evangelio locum dederit, quam ut solutius in omnem lasciviam diffluerent.* Adeo sunt probitatis osores, quod apud eos *emendari pudet*, & cœlibatum, vota religionis, confessionem auricularem, jejunium quadragesimale, carnis macerationes, pœnalia opera, de officina diaboli orta proclamant. Nec mirum, quia vitæ emendatio Catholicos ab hæreticis, & perfectos pœnitentes, à perversis pœnitentibus discriminat.

Tert. l. 1 ad Nat. 19

Lib. ad Scap. 2

In 2. Epist. Petr. 1

Tert. l. 1. ad Nat. 1

3. Qui de bonis operibus pœnitent *facilius per pœnitentiam delinquunt; quam per eam recte faciant*: unde semel & iterum delinquunt. Semel, quia pœnitentiam quæ respicit peccatum, bonis operibus irrogant: Iterum, quia *eam ad argumentum perversæ emendationis adhibent*, quæ nonnisi ad argumentum perfectæ emendationis adhibenda est. Pœniteamus non de bono, sed de malo opere, adhibeamus pœnitentiam non ad argumentum perversæ, sed perfectæ emendationis. *Humanum fuit errare, diabolicum est per animositatem in errore manere. Melius quidem erat, si nunquam erravissemus, sed quod secundum est faciamus, ut errorem aliquando emendemus*; quia vitæ emendatio pœnitentem verum demonstrat.

Tert. l. de Pœn. 1

Tert. l. de Pœn. 2

D. Aug. Serm. 22. de Verb. Apost. II. PARS.

Tert. l. de Pœn. 6

Quem censeas digniorem nisi emendatiorem? quem emendatiorem, nisi timi-

timidiorem, & idcircò verâ pœnitentiâ functum? Certum autem pœnitentiæ *habes testimonium, si contineas à peccatis, si dignos agis pœnitentiæ fructus, si facis opera vitæ.* Ex D. itaque Bernardo trinum est emendationis indicium: 1. peccati vitatio. 2. boni operatio. 3. salutis procuratio. Serm. 2. in Oct. Paschæ.

1. Emendatio continentiam à peccatis expostulat, *& nisi desivimus jam talia facilitare*, veræ pœnitentiæ signa non demonstramus: quia peccata per veram pœnitentiam remittuntur; sin autem perseveramus vel in peccatis, vel etiam in voluntate peccandi, peccata nobis remissa non sunt: ergo signum est evidens quòd non sumus verâ pœnitentiâ functi. Quapropter emendationi sedulò vacemus ad instar Avieni, de quo Ennodius: *Ne magnitudo vestra, dum moribus præstat obsequium, emendationem sine intervallo conjungit erroris, & quod peccatum sapienter intelligit, priusquam altero denuntietur, avertit*; neque peccatum duntaxat fugit, sed etiam fructus dignos pœnitentiæ producit. Tert. l. 1 ad Nat. 7. L. 1. ep. 17.

2. Plures Christiani si verâ essent pœnitentiâ functi, *modum delinquendi tenerent, timentes Dominum scilicet*; Dei enim timor à peccatis avocat, & ad producendos dignos pœnitentiæ fructus stimulat. *Sed ubi metus nullus, emendatio proinde nulla; ubi emendatio nulla, pœnitentia necessariò vana: quia caret fructu suo, cui etiam Deus favit, id est, hominis saluti.* Dei metus ad emendationem inducit, emendatio pœnitentiæ veritatem ostendit, vera pœnitentia fructus æternæ salutis dignos producit. Tert. l. de pœn. 2.

3. Postquam Tertullianus nonnullos deduxit pœnitentiæ effectus, animam à peccatis emundat, & donum Spiritui sancto parat, quiad eam simul cum supernaturalibus gratiæ donis venit, sic concludit: *Horum bonorum unus est titulus, salus hominis, criminum pristinorum abolitione præmissâ: hæc pœnitentia causa, hæc opera*; trinum dinumerat pœnitentiæ effectum: 1. delictorum abolitionem. 2. gratiæ infusionem, quæ divinam amicitiam conciliat: *Pœnitentia in gratiam nos Domino revocat.* 3. Salutis assecutionem, quæ per gratiam inchoatur, & per gloriam consummatur. Idcircò, fratres, pœniteamus, emendemus nosmetipsos, ut in possessione *divinæ gratiæ permanentes in fructu quoque ejus & emolumento, proinde perseverare possimus*; & adipisci in cœlo consummatam salutem, quam consequitur pœnitens Christianus, quem emendatio de malo in bonum immutat. L. de Pœnit. 2. Tert. l. de pœn. 5. Tert. l. de Pœn. 4.

Marcioniæ *convertibilem negant naturam; quia arbor bona malos non ferat fructus, nec mala bonos*; *& nemo de spinu metat ficus, & de tribulis uvas.* Hanc sententiam pluribus Scripturæ locis confutat Tertullianus, optimè ad propositum inferens: *Ergo si ita est, neque de lapidibus filios Abrahæ suscitare potuit Deus; nec genimina viperarum facere pœnitentiæ fructus*; *& erravit Apostolus scribens: Eratis & vos aliquando tenebræ, & fuimus & nos aliquando naturâ filii iræ, & in his vos quoque fuistis, sed abluti estis.* Tot sacratum paginarum testimonia evidenter demonstrant hominem viatorem mutari posse de malo in III. PARS Tert. l. de An. 21.

D. Aug. in ps. 36

bonum; non secus ac de bono in malum: ideoque *de nullo vivente pronuntiandum est in alteram partem, sive bonam, sive malam.* Quotidie enim & boni pervertuntur, & mali convertuntur. Neque præfata Scripturæ loca repugnant adinvicem, licèt contradictoria videantur, ut acutè animadvertit Tertullianus, belle declarans quomodo sint intelligenda. *Sed nunquam discordabunt sententiæ sanctæ: Non dabit enim arbor mala bonos fructus, si non inseratur; & bona malos dabit, si non colatur; & lapides filij Abrahæ fient, si in fidem Abrahæ formentur; & genimina viperarum fructum pœnitentiæ facient, si venena malignitatis expuerint.* Ejecto namque per veram pœnitentiam malignitatis veneno, acquisitâ gratiâ per vitæ emendationem, 1. veterem hominem in novum immutat. 2. Dei amor passiones ad bonum accommodat. 3. quod servivit iniquitati, justitiæ ministrat.

Tert. l. de Res. Car 45

Ephes. 4

Tertull.

Tertull.

1. Vetus homo in novum immutandus est: *Monente Apostolo deponere nos veterem hominem, qui corrumpitur per concupiscentiam seductionis: renovari autem spiritu sensus, & induere novum hominem, qui secundùm Deum conditus est in justitia & religione veritatis.* Per veterem autem hominem Apostolus non intelligit carnem; neque per novum, animam, ut volunt quidam hæretici. Etenim *tam vetustatem hominis quàm novitatem, ad moralem, non ad substantialem differentiam pertinere defendimus.* Quod docet ipsemet Paulus declarans qualis sit vetus homo: *Sed Apostolus veterem hominem manifestè notat: Expone enim, inquit, secundum priscam conversationem, veterem hominem non secundùm alicujus substantiæ sensum. Neque enim præcipit deponamus, sed & quæ & alibi carnalia ostendit: opera, non corpora accusans, de quibus & hic subjecit: Deponentes mendacium, loquimini veritatem unusquisque ad proximum suum, quoniam membra alterutrum sumus. Irascimini autem, & nolite delinquere: sol non occidat super iracundiam vestram; neque dederitis locum diabolo: Qui furabatur, jam non furetur, imò potius laboret operando manibus, ut habeat impartire indigenti. Omnis sermo turpis non procedat ex ore vestro, sed qui sit optimus ad ædificationem fidei, ut gratiam audientibus præstet. Et nolite contristare Spiritum Dei sanctum, in quo signati estis in redemptionis die. Omnis amaritudo, & ira, & clamor, & blasphemia, & indignatio auferatur à vobis, cum omni malitia. Estote autem in alterutrum benigni, misericordes, donantes invicem, sicut & Deus vobis donavit in Christo.* Fusè Tertullianus refert Apostoli verba, quibus ostendit veterem hominem nihil aliud esse, quàm depravatos mores; novum econtrà nihil aliud, quàm probos mores; illum exuendum, istum induendum exoptat.

D. Aug. in ps. 59

Ephes. 5

Duplex est mutatio. Una, à novo in veterem hominem, *quomodo mutatus est Adam de justitia ad iniquitatem.* Alia, à veteri in novum hominem: *quomodo mutantur illi quibus dictum est*: [Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.] *Qui à vetere vita in novam transeunt, absit ut culpanda mutatio intelligatur.* Culpanda est autem eorum mutatio, qui de bono convertuntur in malum.

malum. Nam ut scitè ratiocinatur D. Augustinus. *Quadam mutantur in meliora: nec à cunturistà mutatione pervertì, sed reverti atque converti.* Qui in deterius commutantur, pervertuntur; qui verò mutantur in melius, convertuntur, aut revertuntur; illi sapiunt vetustatem, isti novitatem redolent. Hujus mutationis in melius illustre prodit exemplum D. Ambrosius cujusdam juvenis, qui post meretricios amores secessit in desertum, ut pœnitentiæ lacrymis Veneris extingueret ardores: Quadam autem occasione in urbem rediens, occurrit ei amasia, quam cùm velut ignotam præteriret; hunc illa blandè compellavit, dicens: *Ego sum illa*; cui juvenis christiane respondit: *Sed ego non sum ille*; non sum ille qui solebam, sed multum *mutatus ab illo*. Cui probè aptari possunt verba Samuelis ad Saülem: *Insiliet in te Spiritus Domini, & mutaberis in virum alterum.* Christiane, si post actam pœnitentiam occurrit tibi vetustas, si superbia, si lascivia, si avaritia, si quævis alia pravitas, dicens: *Ego sum illa*; responde: *Ego non sum ille*; sed multum mutatus ab illo. Imitare Martianum antiquissimum D. Augustini amicum, qui ad meliorem frugem conversus comicum de Terentio versum, sed tamen aptissimum & utilissimum protulit: *Nunc hic dies vitam aliam affert, alios mores postulat*, aliæ jam sunt cogitationes, *ali* amores, alii sermones, alii oculi, aliæ aures, aliæ manus, alii pedes, totus alius; & ut fatur Tertullianus, *novus totus, & ex novo vetus nemo* habendus sum; vitæ emendatio omnem deponit vetustatem, novitatem induit, pravis renuntiat moribus, probos assumit, iniquitati moritur, justitiæ vivit.

L. de Moribus Manich. c. 6

Lib 2. de pœn: c. 10

Ovid. l. 5 Triſt.

L. 1. Reg. 10.

D. Aug. ep 113

In omni mutabili natura vel creatura, nonnulla mors est ipsa mutatio, quia facit in ea aliquid non esse quod erat. Exemplum proponit animæ rationalis, quæ est immortalis, & secundùm modum suum nunquam definit vivere, *Habet tamen pro ipso suo modo quamdam mortem suam; quia si justè vivebat, & peccat, moritur justitiæ; si peccatrix erat, & justificatur, moritur peccato.* Homo emendationis studiosus peccato moritur, & justitiæ vivit. Et ob hanc causam Apostolus apud Tertull. *Veterem hominem dixit confixum esse Christo: uti evacuetur corpus delinquentiæ per emendationem vitæ; uti hactenus delinquentiæ serviamus: & ut hac commortui Christo credamus, quòd etiam convivamus illi. Sic enim, inquit, & vos reputate mortuos quidem delinquentiæ, viventes autem Deo in Christo Iesu*, Christianus peccato mortuus, & justitiæ vivens, ut fatur S. Zeno Veronensis, *in semetipso jugulatur, ut vivat.* Vetus quidem jugulatur homo, ut novus vivat: ut subjungit sanctus Antistes, *Ipse est, & tamen non est ipse.* Ipse est quantum ad naturam, non est ipse quantum ad qualitates: Ipse est quoad substantiam, nō est ipse quoad mores. *Vetus quidem videtur domicilium, sed novus inquilinus exaltat mutationem morum.* Dei namque amor passiones antè ad malum applicatas ad bonum accommodat.

D. Aug: l. 1 cont. Maximin. 12.

Lib. de Res. Carn. 46

Serm. 7. ad Neophit. post baptisma.

2. *Aliud enim de mutatio, aliud perditio. Periisse enim est in totum non esse quod fuerit: mutatum esse, alterum esse est. Porrò dum alter est, idipsum potest esse; habet enim esse quod non perit. Mutationem enim passum est, non perditionem.*

Tert. l. de Res. 54

nem. At que adeò potest & demutari quid, & ipsum esse nihilominus ut & totus homo in hoc ævo substantia quidem ipse est; multifariam tamen demutetur, nec quicquam tamen amittat hominis, nec ita aliud efficiatur, ut esset idem esse, imò nec alius efficiatur, sed aliud. Quod multiplici exemplo ex sacris paginis mutuato comprobat Tertullianus: *Hanc formam demutationis divina etiam documenta testant v. Mutatur Moysi manus, & quidem ad instar mortuæ exanguis, & ex albida, frigida: sed & recepto calore, & refuso colore, eadem caro & sanguis est. Mutatur postea & facies ejusdem incontemplabili claritate; sed Moyses proinde qui non videbatur. Sic & Stephanus Angelicum jam habitum induerat, sed nonnulli genua lapidationi succiderant. Dominus quoque in secessu montis etiam vestimenta luce monstraverat, sed & lineamenta Petro agnoscibilia servaverat.* Sic & homo sub inordinato amore seculi, & sub ordinato amore Dei est idem, & aliud. Idem, quia eandem habet essentiam; aliud quia diversas habet qualitates. Cùm enim amor cunctas secum trahat passiones: si sit inordinatus, ad malum applicat; si sit ordinatus, à malo eas avertit, & ad bonum convertit. Eisdem velut gradibus & scalis ad Christum ascendit. *Affectu pariter & profectu ascendamus post Christum, etiam per vitia & passionis nostras. Quomodo per passiones nostras? si utique unusquisque nostrûm subdere eas sibi studeat, ac super eas stare consuescat, ex ipsis sibi gradum construit, quo possit ad superiora conscendere. Elevabunt nos, si fuerint infra nos. De vitijs nostris scalam nobis facimus, si ipsa calcamus.*

D. Aug. Serm. 176 de temp.

Neque solùm calcando passiones ad Deum ascendimus, sed etiam eis benè utendo: quod tunc fit cùm earum immutatur objectum. Sic non est destructum vehemens Sauli ingenium, sed in Dei zelum immutatum. Sic non est destructus Magdalenæ amor, sed immutatus ob objecti mutationem. Nam antè erat prophanus, quia ferebatur ad Venerem; modò sacer, quia terminatur ad Christum. Sic verus pœnitens passionum impetus quæ ferebantur ad vitia, ad Deum retrocedere compellit. Quomodo Richardus intelligit illud Davidicum: Jordanis conversus est retrorsum: *Qualis quæso ista est conversio Iordanis? quàm mirabilis, quàm amabilis! Totum impetum amoris, totam inundationem dilectionis, totam affluentiam delectationis magna cum festinatione recurrere non deorsum, sed sursum, it aut veraciter profiteri possit:* Quia Jordanis conversus est retrorsum. Uti enim *non faciunt malos mores, nisi mali amores*; ita optimus Dei amor probos efficit mores: tunc enim passiones ad bonum applicantur, & ea quæ iniquitati servierunt, justitiæ ministrant.

L. de Extermin. mali, c. 4 Psal 113

D. Aug.

Tert. l. de Res. Car. 47

3. *Sicut exhibuistis membra vestra famula immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita & nunc exhibete membra famula justitiæ in sanctificationem.* Sub justitiæ nomine omnes simul virtutes intelligit Apostolus, & sub iniquitate cuncta simul vitia comprehendit. Ut autem animadvertit Origenes: *Pudorem hisce verbis auditoribus incutit Apostolus, ut hoc saltem obsequij impendant justitiæ, quod prius impenderunt iniquitati; quasi dicat: Currebant pedes vestri*

vestri ad effundendum, nunc autem ad liberandum sanguinem currant. Protendebantur manus prius ut aliena diriperent, nunc protendantur ut propria largiantur; circumspiciebant prius oculi alienum ad concupiscendum, nunc circumspiciant pauperes ad miserandum; & uniuscujusque membri ministerium quod exhibuit vitijs, aptet virtutibus; & actum quem exhibuit immunditiæ, ad sanctitatem nunc convertat; redigatque ad praxim consilium S. Remigii Clodovæum regem adhortantis: *Incende quod adorasti, adora quod incendisti.* Christiane, fuisti superbus, esto humilis; fuisti avarus, esto liberalis; fuisti impudicus, esto pudicus; fuisti sceleratus, esto innocuus; fuisti peccator, esto sanctus: & tibi comparabis felicitatem sanctitati pollicitam.

CONCIO SEXTA.

UTilitatis *occasionem* amplexandam desiderat Tertullianus, cujusmodi est vel divina gratia inopinatè & in momento hominem illuminans & movens: *Rape occasionem inopinatæ felicitatis*: vel vera pœnitentia, quæ *cùm provolvit hominem, magis relevat*: vel quodvis bonum opus, quod sese objicit faciendum homini per veram pœnitentiam justificato. Quem sic alloquitur Tertullianus: *Arbor exindè fias illa, quæ penes aquas feritur, & in solijs perennat, & in tempore suo fructus agit, quæ nonignem, non securim videbit.* Occasio illa utilis à veteribus pingebatur pennatis pedibus, volubili rotæ insistens, vertigine quadam velocissima, sese in orbem circumagens, priore parte capitis capillata, posteriori glabra. Hoc ingenioso figmento denotârunt occasionis brevitatem, volubilitatem, inconstantiam, quæ nisi arripiatur cùm sese primùm offert, elabitur è manibus, nihilque aliud relinquit præter veram pœnitudinem perdidisse opportunitatem benè agendi: virtutis itaque & boni *amplectenda occasio est*; peccandi verò occasio, 1. timenda. 2. præcavenda. 3. fugienda.

Lib. 2. de cult. fœ. 2 Tert. l. de Pœn. 4 Tert. l. de Pœn. 9 L. de Pœnit. 4

Timor fundamentum salutis, præsumptio impedimentum timoris. Qui timet, vitat occasiones peccandi, ne salutis jacturam faciat; qui verò præsumit, è corde suo expellens timorem, occasionibus peccandi se exponit, & salutis damnum incurrit. Iste infeliciter in peccatum labitur. Nam ut subjungit Tertullianus: *Qui securus agit, non est solicitus, non possidet tutam & firmam securitatem*: Iste feliciter stat, solicitè innocentiam custodiens: *At qui solicitus est, is verè poterit esse securus.* Unde D. Cyprianus, seu potius Origenes in istud Ecclesiastici: [Beatus homo, cui donatum est habere timorem Dei,] sic scribit: *Beatus vir qui veretur omnia per metum*; cujus pulchram submonstrat rationem: Quia *ille tutius sibi consulit, qui circa malos semper infidus, species quascumque noxias extimescit.* Tria potissimum metuunt homines sapientiâ

Ter. l. 1. ad Ux 7 Tert. l. 2 de cult. fœm. 2

L. de Singular. Clericor. c 25

prædiri; nimirum luem grassantem, ignem deprædantem, scopulum, naufragia minitantem. Potrò timenda est peccandi occasio, tanquam 1. lues depopulans. 2. ignis devastans. 3. charybdis aut scylla naufragium minitans.

I. PARS. Tert. l. de Spect. 3

1. *Sed invenimus ad hanc quoque speciem pertinere illam primam vocem David: Beatus vir, inquit, qui non abiit in concilium impiorum, & in via peccatorum non stetit, nec in cathedra pestium sedit.* Concilium impiorum est cœtus malè de religione sentientium. Via peccatorum est pravũ sceleratorum exemplum, alios ad malum inducens. Cathedra pestium est orci venenata schola, in qua error & vitium tum sermonibus, tum operibus docetur. *Itaque è contrario infelix qui in quodcumque concilium impiorum abierit, & in quacumque via peccatorum steterit, & in quacumque cathedra pestium sederit*, peccandi non metuens occasionem, quæ est pestis prorsus expavescenda: *Longè sit pestifera & lues, & clandestina pernicies.* Pestem, quæ toxicat corpus, homines pertimescunt, in domibus lue infectis habitare nolunt, charorum etiam vitant contubernium, quantumvis amicus amicum, frater fratrem, proles parentem, maritus uxorem amet & deperiat, si quempiam eorum pestilens virus invaserit, alter, ni unà perire velit, longè fugiat necesse est. Quantò vita animæ est pretiosior vitâ corporis, tantò occasio peccandi, quæ est lues inficiens animam, eique mortem affetens, magis est pertimescenda. *Hæ pestu eò ad nocendum proclivior, quò ad repellendum difficilior, subtiliter intrat, & mentẽ occupat, & nisi subitò repellatur, illicit, & incendit*, quia est ignis devastans.

D. Cypr. ibid.

D. Bern. Ser. de Inter. Dom. c 29

Tert. l. de Spect. 23

2. *Ille ipse virorum ac mulierum accuratior cultus, ipsa consensio, ipsa in favoribus aut conspiratio, aut dissensio inter se de commercio scintillam libidinum constabellant*, & incendium efficiunt cuncta depopulans. *Scintilla res perversa est, & penè dum cernitur, non videtur; sed si fomitem comprehenderit, & nutrimenta sui, quamvis parva ignis invenerit, mœnia, urbes, latissimos saltus, regiones que consumit.* Quod experientiâ ita est evidens, ut probatione non indigeat. Tot incendia quæ quotidie accidunt, adeò ingentem ignis incutiunt timorem, ut nemo nisi stolidus turrim aut caveam pulvere nitrico instructam, officinas stupâ, horrea stramine aut paleâ oppleta, cum candela aut fomite accenso turè ingrediatur: hæc perhorrescimus; & incendium animæ, cœlestium opum deflagrationem non formidamus.

D. Hier. l. 3 ep. ad Gal.

Job 8

Hominem vocitat Jobus *stipulam siccam*, quæ facilè sufflammatur. Unde propheta Evangelicus has fulminat minas adversus eos, qui peccãdi occasionem non pertimescunt: *Et erit fortitudo vestra ut favilla stupæ, & opus vestrum quasi scintilla: & succendetur utrumque simul, & non erit qui extinguat.* Quia, ut expendit Oleaster: *Infirmos solet reddere peccatores peccatum, & fortes viros stupam facere, ut facillimè comburantur.* Si hominis peccatoris fortitudo ac robur est velut stupa, & ejus opus scintillæ comparatur. Si peccatoris fortitudo est stupa scintillæ operis vicina, qualis erit caduca imbecillitas, quæ desidiosè ignibi operis occasiones non præcavet? O quàm avidè stupa ignem arri-

Isa. 1

arripit! peccatoris fortitudo non dicitur stupa, sed stupæ favilla. & opus ejus ardens scintilla; & tamen utrumque simul succendetur. Verùm esto scintilla rursum reaccendatur; at favilla, quæ est ignis ferè extinctus, ignitionis velut incapax, quomodo reaccendi poterit scilicet per peccandi occasionem, quæ favillas reaccendit? Quod præfiguratum video in aqua stupendo miraculo in ignem conversa. Hebræus populus captivus Babyloniam ductus, altaris ignem in profundo absconditum puteo, qui conversus est in aquam crassam: sed ut liber populus Hierosolymam rediit haurire volent de puteo aquam, *accensus est ignis magnus, itaut omnes mirarentur.* Ignis concupiscentiæ per pœnitentiam, velut in aquam conversus, ad minimam occasionem reaccenditur, & ignis magnus & devastans efficitur. *Quod ignis aridæ segeti, hoc vitia corpori sunt humano, quæ sola securius separatione vincuntur: necantur ignorantia, & nescita feliciter evanescunt. Nam si ad mentem & sensus pervenerint si contigerint animos, si semel membra penetraverint, inextinguibile gignitur & exaltatur incendium; & nisi unda cœlestis corda rigaverit, mentes infuderit, membra madefecerit, totū quod est roboris humani subditur & redigitur in favillam.* Quapropter ne tale ac tantum incendium patiatur, *Generosus animus per Christi gratiam transgreditur corporu sui miserandas angustias, & ibi ita totus delicta prævenit, procul eat vitia, & crimina totâ internecione prosternit, ut nequeant fucū sensus fallere, dolis ingeniuū depravare tumultuantibus, misero imbecilla corda dissolvere ardore, sanguinibus fumantes occasiones incendere*: quasi occasio non sit tantùm delicti fomes, sed & sceleros incendii fumus: longo non distat intervallo fumus ab igne, neque occasio fumans multum elongatur à scelere.

L.2. Machab.1

Chrysol. Ser.126

Chrysol. ibid.

Egressus Loth cum familia de Sodomis, sulphuream audiens tempestatem, semiustulatus, propinquius asylum expetit, ajens ad Angelum: [Non possum in monte salvari, ne fortè apprehendat me malum, & moriar: Est civitas hæc juxta, ad quam possum fugere, parva, & salvabor in ea.] Per hanc civitaculam, religiosam vitam intelligit D. Bernardus: *Planè salvabimur in civitacula ista si non respexerimus retrò, si flammantis Sodomanos non apprehenderint, non nos incenderint favilla caduca*, quas reliquimus in seculo, quæ retrò abeuntes incendunt; & ob hanc causam uxor Loth, quia versus Sodomam currenti licet pede, & levibus oculis respexit, versa est in statuam salis: Christiani non aspiciamus retrò ad fumantes adhuc peccati occasiones. *Quòd si Apostolo auscultamus, obliti posteriorum, & extendamur in priora*, ut possimus evadere charybdim aut scyllam naufragium minitantem.

Gen.19

Serm.de Virginit.

Tert.l.1 ad Ux.1

3. *Inter scopulos & sinus velificata spiritu Dei fides navigat: tuta, si cauta; secura, si attonita.* Verùm uti fideles inter scopulos tutè navigant, eò quòd eorum fides velificata sit spiritu timoris; ita tumidi naufragium non timentes *exorbitant*, in errorem incidunt, & naufragium faciunt:

Tert. lde Idol 24

Tert. l. de Præscr. Hæret. 44

quia scilicet *fidei veritatu periculum non cavent*, neque formidant. Eodem modo ratiocinandum est in præsenti materia: Veri pœnitentes timentes quòd evaserunt naufragium, peccandi metuunt occasionem, quæ est scopulus naufragium minitans.

Tert. l. de Pœn. 7

Plerique naufragio liberati, exinde repudium & navi, & mari dicunt, & Dei beneficium, salutem suam scilicet, memoriâ periculi honorant. Laudo timorem, diligo verecundiam: nolunt iterum divinæ misericordiæ oneri esse: formidant videri inculcare, quod consecuti sunt; bonâ certè solicitudine iterum experiri vitant, quod semel didicerunt timere. Ita modus temeritatis, testatio est amoris, qui vitat naufragium dum peccandi occasionum scopulos, tuto pœnitentiæ custodit affectu: *Quid enim ex pœnitentia maturescit, nisi emendationis effectus?*

Tert. l. de Pud. 19 Tert. l. de Pœn 6 Lib. de Pœn. 6

custos autem emendationis est *metus integer*. Metus pœnitentiæ denotat veritatem, ejusque custodit effectum. Quod demonstrat Tertullianus, opponens humilem timidum timido præsumptori: *In illo verecundia, in isto petulantia apparet. Quem censeas digniorem, nisi timidiorem? quem emendatiorem, nisi timidiorem, & idcircò verâ pœnitentiâ functum? Timuit enim adhuc delinquere, ne non mereretur accipere* delictorum veniam, si denuo sese peccandi occasionibus immergeret. *At ille præsumptor, cùm sibi repromitteret, securus scilicet, timere non potuit: sic nec pœnitentiam implevit, quia instrumento pœnitentiæ, id est, metu caruit*, qui veros pœnitentes à peccandi occasionibus removens liberat à naufragio. Inde concludit Tertullianus: *Vtilius ergo si speremus nos posse delinquere, quàm si præsumamus non posse: sperando enim timebimus, timendo cavebimus, cavendo salvi erimus: contrà si præsumamus, neque timendo, neque præcavendo salvi erimus.*

Lib 2. de cult. fœm. 2

Multæ sunt fœminæ, quæ castitatem servant ob timorem; timentes enim pudicitiæ naufragium præcavent, neque consortia hominum frequentant, inter quos periclitatur castitas: & multò sunt plures, quæ ob præsumptionem peccandi occasiones non pertimescentes, neque præcaventes miserrimè labuntur.

D Cypr. Ibid.

Fratres, *estote timidi, ut fitis intrepidi; & licèt timor in certamine infirmitas esse videatur, tamen secundùm verbum Apostoli, virtus in infirmitate perficitur*, vitans peccandi occasionem, quæ à veris pœnitentibus est necessariò timenda & præcavenda.

II. PARS. Tertull. l. 2. de cultu fœm. 2

Cautos pœnitentes esse oportet, *non tamen præsumentes: nam qui præsumit, minus jam veretur; qui minus veretur, minus præcavet; qui minus præcavet, plus periclitatur*, ut multorum constat exemplo, qui non præcaventes peccandi occasiones, in peccatum infeliciter prolapsi sunt:

D. Hier. ep. ad Furiam. Lib. 7

aliorum vulnus, nostra sit cautio; ad quam brutorum exemplo nos stimulat Lactantius: *Muta quidem animalia, cùm fraude decipiuntur, si aliquo se modo in fugam extricaverint, fiunt postmodum cautiora, vitantque semper ea omnia, in quibus dolos insidiasque senserunt; sic hominem pœnitentia*

cautum

cautum ac diligentem facit, ad evitanda peccata in quæ semel ceciderit. Tria autem præsertim sunt quæ cautelam ab illo expostulant, 1. diaboli calliditas: 2. humana fragilitas: 3. gratiæ efficacis necessitas.

1. *Sed enim pervicacissimus hostis ille, nunquam malitiæ suæ otium facit.* Sive enim propria malitia, sive inimicitia in Deum, sive invidia in hominem. *Atquin tunc maxime sævit dum hominem pene sentit liberatum; tunc plurimum accenditur, dum extinguitur;* scilicet in corde pœnitentis, à quo ejicitur dum Spiritus sanctus inducitur. *Doleat & ingemiscat necesse est, venia peccatorum permissa, tot in homine mortis opera diruta, tot titulos damnationis suæ erasos. Dolet, quod ipsum & Angelos ejus, Christi servus ille peccator judicaturus est.* Multiplicem affert Tertullianus rationem, ob quam diabolus abesse it de hominis peccatoris pœnitentia: *Itaque observat, oppugnat, obsidet: si qua possit aut oculos concupiscentia carnali ferire, aut animum illecebris sæcularibus irretire, aut fidem terrena potestatis formidine evertere, aut à via certa, perversis traditionibus detorquere: non scandalis, non tentationibus deficit.* Varios tentationis modos recenset Tertullianus, quibus callidus dæmon solet impugnare pœnitentes, eosque à via innocentiæ removere nititur. *Hæc igitur venena providens Deus* docuit homines ut Deum rogarent ne eos induceret in tentationem, sed liberaret à malo, seu à maligno ut explicat Tertullianus: *Ne nos inducas in tentationem sed erue nos à malo. Id est ne nos induxeris in tentationem, permittendo nos maligno: tunc enim eruimur diaboli manibus, cum illi non tradimur in tentationem.* Acute autem animadvertit D. Thomas quod in oratione Dominica hæc petitio, *Dimitte nobis debita*, præcedit istam, *Et ne nos inducas in tentationem*: quia pœnitentes quibus dimissa sunt debita, totis viribus dæmon aggreditur. Idcirco *multa solliciti dine præcavendum est Christianis, ne diabolicis iterum capiantur insidiis, & eisdem rursus quibus renuntiaverunt erroribus implicentur. Non enim desinit hostis antiquus transfigurans se in Angelum lucis, deceptionum laqueos ubique protendere, & ut quoquo modo credentium mentes corrumpat instare.* Quanto major est diaboli potestas, & astutior ejus calliditas; tanto magis præcavere debemus. Profecto *tentationibus viam aperire non debemus, quæ nonnunquam instando perficiunt*; ut apparet in illis qui peccandi non præcavent occasionem; ut plurimum enim corruunt tum ob diabolicam calliditatem, tum ob humanam fragilitatem.

Tert. l. de Pœn. 7

Lib. de Fug. in Persec. 2

S. Leo Ser. 8. de Nat. Dom.

Tert. l. 2. de Cult. fœm. 2

2. *Prospexerat Dominus imbecillitates conditionis humanæ, adversarii insidias, rerum fallacias, sæculi retia, perituros que multos rursus post salutem.* Per pœnitentiam comparatam à peccandi occasione removere nititur pœnitentem, mandans, (Si oculus tuus scandalizet te, erue eum, & projice abs te: expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum tuum corpus eat in gehennam.) Ubi plura sunt animadvertenda, 1. per oculum intelligenda est res prætiosissima, & dilecta velut oculus, sive officium, sive beneficium, sive ministerium, sive persona cum qua conversaris, si sit occasio

Tertull. Scorp. 6

Matth. 5

Tert. l. 2 de Cult. Fœm. 8

casio peccandi proxima : *Tamen cognito Deo adempta placendi voluntate per luxuria occasionem somnia illa, ut hostilia recusantur.* 2. Non dixit, claudendus sed eruendus est oculus, relinquendum est officium, beneficium, ministerium, quantumvis ejusmodi avulsio sit voluptati contraria, fortunæ noxia : *Sic & Daniel cætera Dario subnixus, tandiu fuit in officio, quandiu à periculo disciplinæ vacaret. Nam id ne subires regios non timuit leones.* 3. Projiciendus est longe oculus, non ad tempus : ejicienda est è domo concubina, non in vicina domo, vel in villa hospitranda, interdum sese in domum meam recipiet uxori ministratura : *Tanta est voluptatum vis, ut ignorantiam protelet in occasionem, & conscientiam corrumpat in dissimulationem.* Tandem 4. ne quis dicat esse duntaxat dominicum consilium, non præceptum, subjungit melius esse ingredi in cœlum cum uno oculo, quam duos oculos habentem mitti in infernum. Profecto *quacunque necessitas minor est periculo tanto comparata.* Periculo scilicet damnationis quod incurrit humana fragilitas *exposita tentationibus, circundata scandalis*; existens in peccandi occasionibus. Homo pœnitens est 1. ægrotus qui licet febre non laboret, adeo tamen est debilitatus, ut facillime cadat : 2. Candela extincta, quæ mox reaccenditur : 3. Silentium vitiorum, quæ statim perstrepunt. *Peccatum fragilem, imbecillem, humanam naturam pronam fecerat ad lapsus & vitia.* Adeo ut delictum cum per pœnitentiam oblitteratur, etiam semiextinctum inspiret delinquendi periculum, & dissimulanter instiget ad peccatum; & ut subjungit Chrysologus : *Virtutes deficiunt cum coluntur; crimina dum succiduntur, increscunt.*

Tert. l. de Idol. 15

Tert. l. de Spect. 1

Tert. l. de Idol. 24

Tert. l. 2 de Cult. Fœm. 3

Chrysol. Serm. 116

Quam labilis sit humana fragilitas, declarat D. Hieronymus, ex difficultate qua quis adverso flumine remigat : *Dicimus posse hominem non peccare, si velit; pro tempore, pro loco, pro imbecillitate corporea, quandiu intentus est animus. Quod si paululum se remiserit, quando qui adverso flumine limbum trahit, si remiserint manus statim retro labitur, & fluentibus aquis, quo non vult ducitur. Sic humana conditio si paulatim se remiserit, discit fragilitatem suam*; quæ præsertim cum adest externa tentatio, periculis obnoxia est, neque nisi cum discrimine inter occasiones reperitur; præsertim cum speciali gratiæ divinæ indigeat auxilio.

L. 3. adv. Pelag.

Tert. l. de Pœn. 6

3. *Nemo sibi adulcetur* quod peccatorum veniam in pœnitentiæ sacramento est assecutus, *quasi eo etiam nunc delinquere liceat*; & secure omnes captare peccandi occasiones, temere præsumens, auxilium Dei efficax, nunquam sibi defuturum. Belle ad propositum subjungit Tertullianus, pœnitentem auxilium Dei efficax *optare, non præsumere oportet. Qui enim optat, honorat : qui præsumit, superbit : ille satagit, hic negligit : ille mereri cupit; at hic ut debitum sibi repromittit*, sed falso; quia non meretur accipere auxilium efficax ad superandas graves tentationes necessarium : non enim sufficit auxilium sufficiens, requiritur specialis gratia interior,

interior, quam postulamus dum dicimus, (adveniat regnum tuum.) *Vt sic Deus regnet in nobis, quatenus in nobis desinat regnare peccatum.* Ex D. autem Thoma requiritur *etiam exterior custodia, per quam occasiones peccandi hominis ex divina providentia tolluntur, & provocantia ad peccatum comprimuntur.* Illam autem gratiam largitur Dei bonitas, hanc externam custodiam praestat divina Providentia, ait D. Cyprianus; 1. Fidelibus, qui agnoscentes suam fragilitatem, ante majestatem Dei sese dejiciunt, ejusque implorant auxilium: 2. Miseris, qui non propria voluntate, sed ministerii aut officii quadam necessitate in periculo versantur: 3. Timidis, qui periculum formidant, & praecavent: *Magna compendia providentiae ut aliquando fiat virtus & victoria per timorem.* Non vero temerariis & praesumptuosis: *Non enim idoneus erat sine fuga, turpi & indigno, & servili praesidio salvos facere* tumidos peccatores, qui probe cognoscentes diaboli calliditatem, propriam infirmitatem, gratiae efficacis necessitatem, ultro & temere sectantur peccandi occasiones, insolenter sibi Deum propitium praesumentes, dum illum offendendi concipiunt desiderium. *Praesumptio, inverecundae portio est, inflat petitorem, despicit datorem. Itaque decipit non nunquam. Ante enim quam debeatur repromittit, quo semper is qui est praestaturus, offenditur.* His verbis temerarios probe depingit peccatores, qui sibi debitum praesumentes speciale gratiae auxilium sese peccandi occasionibus exponunt: idcirco sua temeritate Deum offendunt, qui merito efficax denegat auxilium quo sua praesumptione se praestiterunt indignos. *Dei servi cognoscite qui cum maxime ad Deum accedimus; recognoscite qui jam accessisse vos testificati & confessi estis, ne aut ignorando aut dissimulando quis peccet.* Salutem vestram cum metu & tremore operamini, formidantes peccandi occasiones; quasi à facie colubri fugite, non solum peccatum, sed etiam peccandi occasiones.

Chrysol. Serm. 70 L. 3. contr. Gent. 16

Serm. de Lapsis. D. Cypr. l. de singul. Cleric.

Tert. l. de Fug. in Pers. 4

Tert. l. de Poen. 6

Tert. l. de Spect. 1

Fugae praeceptum maxime observandum est, dum maxima incumbit peccandi occasio quae desideratur tum ut *sit vera compunctionis indicium, opportunitatis fuga, substractio occasionis*: tum ut quis à peccato liberetur: Unde *Petrus; quia fugere noluit, abnegavit: Joannes ne abnegaret, aufugit.* Imitandum est non Petrus in occasione Magistrum negans; sed Joannes per fugam innocentiam conservans: fugienda est occasio, 1. periculosa: 2. scelerosa: 3. exitiosa.

III. PARS Tert. l. de Fug. in Pers. 6 D. Bern. Ser. in die Pasch. Chrysol. Serm. 150 Tert. l. de Spect. 29 Serm. 151 Can. Negauda 3. q. 11 Cap. ubi periculum de Electionibus,

1. Fuge peccandi occasionem: *Nec tanti gulam facias voluptatis, quanti periculum per voluptatem.* Ratione imminentis periculi occasionis fugam consuluit Chrysologus. *Fugiendum est, ut non subeat de temeritate discrimen.* Ex jure canonico *ob pericula vitanda, multa fugiunt, & dimittuntur*: Unde, ut docet idem jus Canonicum, *periculum majus ubi vertitur, ibi cautius agendum est.* Quodnam quaeso majus periculum quam illud ubi agitur de vita aut morte spirituali hominis, de peccato aut

aut gratia, de salute aut damnatione? *Periculose dicitur fieri, id quod est peccatum fieri.* Ut autem belle ad propositum fatur D. Hieronymus, *nulla securitas est cum vicino serpente dormire, potest fieri ut me non mordeat, tamen potest fieri, ut me aliquando mordeat*, sub discrimine versor. Pudicitiæ funambulum nuncupat Tertullianus hominem qui sese lasciviendi exponit periculo. *Age tu funambule pudicitia & castitatis, qui tenuiß mum filum pendenti vestigio ingrederis.* O quam periculosum est iter, quod per prætentum funem perficitur! non tam solerter ludit, quam audacter periclitatur; qui per illum graditur: aut cerebrum vertiginat, aut genua nutant; aut fallitur vestigium, & ita calamitose ruit, qui ita temeratie audet: Funambuli vita præceps est & ruinæ proxima. Frequens plane spectaculum hoc in mundo, totus orbis funambulorum theatrum est; tot fere videre licet funambulos, quot homines: frequens est casus, ubi periculum est lubricum; occasio cadendi vaticinatur lapsum. *Sicut schenobitæ qui in funibus sursum deorsumque extentis ascendere & descendere solent, si parum respexerint, præcipites in orchestram decidunt, & pereunt: ita & in hac vita ambulantes; si parumper fuerint desides, in præceps feruntur: Vita enim hac & angustior, & directior, nec non & periculosior quam funis ille.*

Can. quod ait Dist. 14
Lib. cont. Vigil.
Lib. de Pud. 13
D. Chrysost. Hom. 3 de Osiæ.

De peccandi occasione idipsum dici potest, quod de Cannensi prælio refert Plinius: *Vnde fugisse, virtutis summum opus fuit*; & stetisse vitii & dedecoris. Etenim stetisse, fuit victum esse; at è contra *libertatis cujusdam speciem, fugisse.* Innocuus Joseph est *fuga usus pro armis*, ut servaret castimoniam: Ideoque *infirmitatem quorundam prospitiens Dominus pro sua humanitate portum fugæ demonstravit*, quæ non est inhonorata & ignominiosa: Nam ut ait D. Ambrosius: *Illa fuga est trames innocentiæ, pietatis assumptio, via virtutis*; signum veræ pœnitentiæ. Quapropter D. Bernardus existimat: *aut pœnitus impœnitentes, aut tepide pœnitentes, nec periculosa fugientes, vel post miseram experientiam incentiva peccati, quia non satis cecidisse piget hominem, qui adhuc manere disponit in lubrico*; neque fugit peccandi occasionem periculosam & sceleros sam.

Lib. 7. c. 28
In Pandectis de Ædil. lib. 17
Basil. Sel. Orat. 8
Tert. l. de Fug. in Pers.
Lib. de Fug Sat. cap. 4
Ser. in die Pasch.

2. Veri pœnitentes peccandi occasionem *uti malum fugiunt*, quia est incentiva peccati. Duplex est incentivum peccati, remotum unum, proximum alterum: Illud est concupiscentiæ fomes; istud est occasio peccandi, quam Gregorius Nazianzenus nuncupat *impietatis basiliscum*: Quia ut basiliscus suo visu toxicat, ita impietas & malitia, vel ipso visu venena infundit ad necem. Per pœnitentiam non tollitur causa remota peccati, nempe concupiscentia, etsi ejus fomes debiliteur, tollitur tamen causa proxima & exterior peccati, ut prava consuetudo, occa-

Tert. l. de Fug. in Pers. 4
Orat. in laud. D. Athan.

sio

casio sceleroſa, Ex Divo namque Thoma, *occaſio ſignificat cauſam imperfectam, non autem ſemper cauſam per accidens.* Eſt enim cauſa peccati, non accidentalis, ſed propria, quamvis non completa & totalis. Ut autem ratiocinatur Abulenſis: (Non pœnitet aliquem vere, cum permanet in peccato, nec aliquis vere dolet de fornicatione, dum tenet concubinam in domo.) Nam ut docet Doctor Angelicus; *qui vult cauſam ex qua neceſſario, vel regulariter ſequitur effectus, cupit virtualiter effectum.* Chriſtianus ſectans peccandi occaſionem quæ eſt cauſa peccati, virtualiter peccat, Deumque contemnit. *Deſpicit porro qui bonorum ac malorum intellectum ab illo conſecutus, quod intelligit fugiendum, quodque jam fugit reſumens, Dei dono contumeliam facit, reſpuit datorem, cùm datum deſerit*; & per Dei contemptum, & gratiæ jacturam, damnationem incurrit, captando occaſionem ſceleroſam & exitioſam. 2. 2. q. 43 a. 1. ad 3. In lib. 4. Reg. c. 23. 2. 2. q. 6. Tert. l. de Pœn. 6.

3. Quàm *exitioſa* ſit peccandi occaſio, plurium Sanctorum comprobatur exemplo; præſertim Samſonis, Davidis, & Salomonis: *David vir bonus ſecundùm cor Domini poſtea cadit & ſtupri reus eſt. Salomon omni gratia & ſapientia donatus à Domino, ad idololatriam à mulieribus inducitur.* Omitto Martinianos, Jacobos, innumerosque alios, qui poſt diuturnam pœnitentiam & vitæ ſanctimoniam occaſione accepta infœliciter prolapſi ſunt. Chriſtiane, ne cauſa peccati *ſit occaſio, impedire debes* fugam capiendo. Rogatus olim Magiſter vitæ ſpiritualis ut quoddam præberet perfectionis documentum, dixit: Scribe, *Occaſiones fuge:* Producere ulterius urgebat diſcipulus. Subjungit Magiſter, *Occaſiones fuge.* Et quid præterea: *Occaſiones fuge.* Idipſum ſemper reſpondens quod Demoſthenes de præcipua parte orationis interrogatus, ſemel, iterum & tertio dicit eſſe *pronuntiationem.* Tert. l. de Idol. 1. Tert. l. de præſc. Hær. 3. Ter. l. de cult Fœm 3.

Et hoc denotat egregium ſymbolum à Franciſco Villana recitatum ex avicula quam accipiter ſoſpitem relaxavit hoc titulo: *Adverſo tuta volatu.* Nam ne in avis carnivoræ incidat ungues, aliasinit vias. Ita & tu Chriſtiane per pœnitentiam à dæmonis captivitate liberatus ſervabis libertatem fugiendo peccati occaſionem, ad inſtar Magorum non per eamdem, ſed per aliam viam redeuntium. *Quod igitur magis ſomnium ſine dubio ex Dei voluntate ſuggeſſit, ut irent in ſua, ſed alia; non qua venerant via: id eſt, ne priſtina ſecta ſua incederent, nonne illos Herodes perſequeretur; qui nec perſecutus eſt, etiam ignorans alia via digreſſos, quoniam & qua venerant, ignorabat. Adeo viam rectam & diſciplinam intelligere debemus. Itaque magis præceptum, ut exinde aliter incederent.* Herodes diabolum ſignificat, magi pœnitentes denotant, qui ne incidant in manus Herodis debent per aliam viam reverti. Herodes *convenienter dixit, Renuntiate mihi, quia ſemper diabolo renuntiat, qui pervenire feſtinat ad* Tert. l. de Idol. 9. Chryſol. Ser. 158.

Christum. Christianus futurus à sacerdote, cùm audit, Renuntias diabolo ? respondet, Renuntio : Pœnitens quoque interrogatus à Confessario, Renuntias peccato, respondet, Renuntio : quare fugere debet occasiones, quia per peccatum *destituere promissiones suas potest, & proventu malæ indoli falli*, & ego ne fallam docendo errorem, cuncta quæ in hoc Volumine continentur, subjicio auctoritati sanctæ Romanæ Ecclesiæ ; quam ut columnam immobilem fidei & veritatis recognosco & veneror.

Tert. l. de Bapt. 8

Finis quinti Tomi.

INDEX MATERIARUM

QVÆ IN HOC TOMO CONTINENTVR.

A.

ADmirationem tria ingenerant. fol. 4
quod ab Æmulo Dei conceptum est, non est amicum Dei rebus 219
Æmulatio diaboli adversus Dei pacem. 223
Amicus persæpe inimicus creditur 224
Amicitiæ larva loricatus ibid.
Amalthææ cornu 184
Adversitas virtuti studet 227
Angeli in ordine dispositi 260
Animæ ingenia 184
Animæ stigmatibus obnoxiæ 319
Animi vernus oratio 186
Animæ imperium, carni obsequium convenit 187
Arbiter quis 276
Armarium compingit 186
magna Arma sunt preces ibid.
Arma offensiva & defensiva ibid.
Aurum & argentum principes materiæ cultus sæculi 184

B.

Inter BAbylonem & Jerusalem nulla est pax 219
Beatus qui non sedit in cathedra pestium. 220
Bella undique circundant hominem 187
Bella & victoriæ captis & eversis plurimum urbibus constant 189
Beneficentiæ vis 200

C.

CHristianismi generositas 326
Christianum nomen unde deductum. 67
Christianum nomen sanctum est ibid.
Christianorum trina fraternitas 74
inter Christianos bonorum communitas. 241
Christus mediator 130
Christus sacerdos ibid.
Christus in altari deprecator 131
Christus orat pro nobis, orat in nobis, oratur à nobis 132
Christus bellator 226
Christus quomodo patrem deprecatur 160
Christus non venit pacem mittere, sed gladium 223
Chananæa commendatur 178. & 195
Christianus pactus est renuntiare diabolo, pompæ, & angelis ejus 219
Christianismus Dei imitatio 255
Cœlum sideribus coronatum 259
Cœli enarrant gloriam Dei ibid.
Concordia bona & mala 222
Confessio conscientiam mundat 171
Confiteri non potest elatus 172
Confessio humilificandi hominis disciplina est ibid.
Confessio ægrotos sanat, immundos emundat, reos justificat 687
Confessio debet esse vera, nuda, & propria. 695
Confessionem impediunt amor, timor, pudor 199
Confessarii molles redarguuntur 710
Confessarii, medici 711
Conscientiæ examen ad confessionem prævium 670
Conscientia scelerosa mare æstuans, tribunal justitiæ condemnans, infernus crucians 541
Consuetudo peccandi difficillime tollitur. 358

Consuetudo peccandi est fere irremediabilis 363
Consuetudo peccãdi, quomodo sanãda. 367
Contritionis natura declaratur 677
Contritionis necessitas 683

D.

Deus rationalis 306
Deus sui notitiam armavit 313
Dei amor stimulatur 437
Dei timor inducitur 439
Deo multa tribuuntur nomina 1
Dei nomen falso tribuitur fictitiis Gentilium diis ibid.
Dei trina cognitio abstractiva, intuitiva, comprehensiva 2
Deum viatores intuitive non vident, beati intuitive videntes non cõprehendunt, ib.
Deus ineffabilis 3
Deum regio latebrarum obumbrat ibid.
Dei nomen admirabile 4
Deus Dominus 7
Dei dominatio qualis 8
Domini nomen quo sensu dicit Tertullianus in Deo non semper fuisse 9
Deus à quibus negotium patitur 13
Deus judex ibid.
Deus dives in omnes qui invocant illum, 138
Deus hominum pater 143
Deus perfectæ potentiæ & majestatis 192
Deus optimus, diabolus pessimus 222
Deo neque fallacia neque perversitas competit 224
Deus humanissimus ibid.
Deus judex in productione mundi 258
Diabolus Dei æmulus 219
Diabolus ad hoc se regnare putat si sanctos à religione Dei deturbat ibid.
Diabolus discrepantia congregat ad inferendam Christo necem 221
Diabolus odit justam pacem Dei, & amat iniquam pacem mundi 223
Diabolus posuit in cœlo bellum ibid.
Dilecto principale præceptum 140
eadem Discordia rerum quæ & auctorũ. 219
Discordiam diabolus seminat 257

E.

Ecclesia de latere Christi formata 289
Ecclesiæ pacẽ plerique mentiuntur. 297
Emendationis necessitas 713
Emendationis judicium 715
Emendationis efficacitas 716
Eucharistia Christianos nobilitat, ditat, discriminat 73
in Eucharistia confœderãtur Christiani 284
Eucharistiam nullus nisi prævia reconciliatione accedat 285
Eucharistia pacis sacramentum 286
in Eucharistia sanguis Christi clamat verba pacifica 287
Eucharistia signum unitatis 290
Eucharistia cur dicta communio ibid.
post sumptionem Eucharistiæ fiebat Agape, id est, convivium 298
Eucharistia olim in columba ex auro confecta servabatur ibid.
in Eucharistia prægustatur lactis & mellis concordia 291
in Eucharistia Christus pacis obses 292
ad Exemplaria provocamus 254

F

Fidei necessitas demonstratur 72
Fides recta tria complectitur 72
Fides Spiritu sancto vestit 298
Fœlicitas prosperata 226
Fraternitas Christianorum trina 237
Fraternitas Christi, melior fraternitate sanguinis 243
Fratres ex substantia familiari ibid.
Fraudes discriminantur ab inimicitiis 224

G.

Gratiarum actio in oratione. & in sacrificio Missæ, Deo exhibenda 157

H.

Hæresis omnium malorum maximũ. 296
Hæretici pacem cum omnibus miscent ad veritatis expugnationem 220
Hæretici doctrinarum perversitate Ecclesiam lacessunt 227
Hæreditas terrena divisionẽ ingenerat. 242
Homo iratus belluam refert 230
Homo imago Trinitatis 254
Homo Deo proximus 306
Homo opus & imago Dei ibid.
Homo libertate prædituς 308
Hominis duplex nativitas 317
Humiliatum cor hostia Deo est 172

I.

Idololatria summa penes Deũ offensa. 315
Jesu nomen multis encomiis commendatur 26

Jesu

Jesu nomen honorandum 27
Jesu nomen admirabile habet efficaciam. 33
Jesu nomen amabile deferendum in corde, ore, & opere 40
Jesus in medio 230
Jejunium divinam placat justitiam 175
adversus Jesum convenerunt Herodes, Pilatus, sacerdotes, & populi 220
Invidia dilectioni contraria 243
Ira rationem obtenebrat 231
Ira prohibita ibid. 233
super iracundiam sol non occidat 231
Judices sex modis efficiuntur scelerosi 17
Judicia juxta portas civitatum lata 239

L.

de Latere Christi fluxit sanguis & aqua 289
Lex vetus fuit in ultione gladii 284
nova Lex clementiam designat ibid.
Legio dæmonum in uno homine 318

M.

Malum punicum virtutis symbolū. 255
Mansuetudo pluribus commendatur. 234
Maria domina, stella, & amaritudo nominatur 46
Mariæ dignitas 47
Mariæ veneratio 50
Mariæ protectio 51
Mariæ devotio discriminatur 59
Manus pura 163. 165
Manus sanguine plenæ 164
Mediator hominum non Angelorum Christus 273
Meditatio quomodo facienda 153
Membrorum corporis naturalis & mystici præstita ad invicem officia 262
in Membris suis Christus est ibid.
Morbus quomodo sustinendus 539
Mori peccato, quid est 248
Mundus ornamenti & cultus nomen est. 258
Mundus triplex 254
Mundus ex ordine pulchrescit 259
Mundi modulata consensio harmoniam efficit ibid.
parvus mundus homo 261

N.

Nomen quasi notamē, quod rem notet. 3
Nominis testimonium 4
Nominis dignitas 6
Nomina venerandæ ibid.
Nomina personalia ibid.
Nominum familiaritas 7
Nomen Dei inhonoratur ibid.
variis Nominibus eadem res declaratur. 25
Nominis forma 75
Nominis consilium 76

O.

Obstinatio discriminatur 404
Obstinationis origo demonstratur. 405
Obstinatus peccator difficillime convertitur 412
Obstinati insensibilitas denotatur 217
Obstinationis durities quomodo tollenda. 420
Occasio boni amplectenda 719
Occasio peccandi timenda 720
Occasio peccandi præcavenda 723
Occasio peccandi fugienda 725
Oratio necessaria necessitate præcepti & medii 113
ad Orationem compellit humana miseria. ibid.
Oratio tum justis, tum peccatoribus necessaria 120
Orationi sin publica calamitate, necessitas, 124
Oratio communis in Ecclesia facta, est particulari præferenda 125
Orationes publicæ, pœnitentia, jejunio & eleemosyna, aluntur 127
Oratio in publica calamitate unienda cum Christo in Eucharistia orante 130
in oratione divinæ perfectiones honorantur 132
Oratio despicabilis, & Dei dignatione non digna 133
Oratio est dispositio prærequisita ad divinum auxilium 124
cur Orari desiderat Deus probe sciens quid sit nobis necessarium 135
Orandus est Deus beneficæ potentiæ qui potest præstare quod postulatur 136
Orationis triplex incentivum 139
Orationis excellentia commendatur 141
Oratio spirituale tributū Deo exhibitum. 143
cur Orent Christiani ad orientem conversi. 145
Oravit Christus expansis manibus 146
quomodo postulat Spiritus sanctus 148
Oratio varie describitur 149
in Oratione homo cū Deo colloquitur. 150
in Oratione homo in Angelum velut immutatus 151

per Orationem homo in Deum transfigura-
tur ibid.
Oratio eſt officium Angelorum 152
Oratio ſacrificium Deo acceptiſſimum 161
Oratio ſacrificium laudis ibid.
Oratio de conſcientia pura ibid.
Oratio duobus modis impeditur 162
Orantes Chriſtiani cur attollunt, & expan-
dunt manus 163
Oratio pura multiplex reportat bonum. 164
Oratio juſtorum Dei audientiam promere-
tur 165
Oratio de conſcientia procedit 166
Oratio trinam expoſtulat puritatem ibid.
Oratio de pectore 168
Oratio in ſpiritu & veritate facta 169
Oratio de Spiritu ſancto profecta 170
in Oratione humilitas requiritur 173
Oratio fiduciam expoſtulat 175
Oratio ſibi perſeverantiam adſciſcit 178
cur in Oratione perſeverátia exquiritur. 181
Oratio fiat cum dependentia ad Dei volun-
tatem 182
Oratio ſterilis quæ 183
Oratio juſti, clavis cœli ibid.
Oratio quàm potens ibid.
Oratio eloquentia facundior 184
Oratio theſaurus perpetuus 185
Oratio pecunia potentior ibid.
Oratio dæmonem debellat 188
Oratio Eccleſiæ murus ibid.
Oratio Eccleſiæ vires ibid.
Oratio dominans 194
Oratio omnipotens 195
Oratio naturæ ordinem immutans ib.
Oratio de Deo triumphans 196
Oratio commendanda 198
Orationis utilitas ibid.
Oratio ſatisfactoria ibid.
Oratio pro defunctis demonſtratur 199
Oratio impetratoria ibid.
Oratio meritoria 101
Oratio ſpiritu Dei animata ſuo privilegio a-
ſcendit in cœlum ibid.
ab Oratione nullus rationis compos excuſa-
tur 203
Oratio commendabilior 204
Orationi quomodo ſemper vacandum. ib.
Oratio malum culpæ non poſtulat 207
Oratio fortunæ bona conditionate poſtulat.
209
Oratio gratiam, gloriam, ipſumque Deum
abſolute poſtulat 214
Oſculum amicitiæ & reconciliationis ſig-
num 225
Oſculabantur ſeſe olim Chriſtiani ibid.
Oſculo Judas tradidit Chriſtum ibid.
Oſculum juſtitiæ & pacis 254

P.

Patientia duobus commendatur 249
Pax Dei à pace diaboli diſcriminatur.
222
Pax diaboli trina, ſcilicet colligata, ſimulata,
inordinata 219
Pax patet inſidiis 224
Pax ficta, ſophiſtica, palliata ibid.
Pacis ornamenta ib.
Pacis intentione geruntur bella 230
Pacis dignitas 236
Pax ſollicite ſervanda 238
Pax ſignum prædeſtinationis 240
Pacem exoptant intrantes domum 245
Pax Dei per pœnitentiam recuperatur, per
ſanctimoniam conſœderatur, & per obe-
dientiam conſervatur ibid.
Pax interna cum ſeipſo ſex gradibus acqui-
ritur 150
Pax cum omnibus hominibus ſectanda. 251
Pax eſt tranquillitas ordinis 261
Pax à tribus perſonis divinis procedit. 269
Pacem cogitat Pater æternus ib.
Pacis & juſtitiæ lis compoſita 270
Pacis mediator Chriſtus 272
Pacem donat Spiritus ſanctus 274
Pacis nomine denotatur Spiritus S. 275
Pacis magiſter, Chriſtus 284
Pacis ſymbolum, columba, oliva 292
ad Pacem ſervandam dat nobis Chriſtus
corpus ſuum manducandum ibid.
ad Pacem multiplex ratio noſ ſtimulat. 298
Pacis nomine, omne ſignificatur bonum. 294
Pax utilis Eccleſiæ, & Reipublicæ ibid.
Pax Chriſtianorum arma. 295
Pace armantur Chriſtiani adverſus diabo-
lum 295
Peccatum hominem à ratione deturbat. 308
Peccator libertate velut orbatur 311
Peccator paſſionibus exagitatus 321
Peccator belluis comparatus 323
Peccator ſunibus ligatur 327
Peccator oneribus gravatur 328
Peccator laborioſe operatur 330
Peccator ſervitutis defert indicia 332
Peccatoris ſervitus lugenda 335
Peccator Chriſtum recrucifigit 341
Peccator excæcatus 372

Peccator à quo excæcatus 373
Peccator in nocte incedit 382
Peccator Deum non agnoscit 384
Peccator cæcum se esse nescit 391
Peccator excæcatus quomodo illuminandus 395
Peccatum contrarium Trinitati demonstratur 422
Peccatum contrarium Patri æterno ib.
Peccatum contrarium Verbo divino 424
Peccatum contrarium Spiritui sancto. 428
Peccatum pervertit rationem, legem, finem. 433
Peccatum iniquum in Dei majestatem, bonitatem, judiciariam potestatem 436
Peccati malitia infinita 441
Peccati sævitia declaratur 446
Peccatum hominem interficit ib.
Peccatum Christum crucifigit 448
Peccatum Deo necem quantum potest, intendit 450
Peccatum devastat naturam 454
Peccatum bona gratiæ depopulatur 458
Peccatum hominem anonymum efficit. 469
Peccatum ad nihilum redigit 474
Peccati sordes maculant 477
Peccata cordis declarantur 480
Peccatum difformem efficit animam 487
Peccatum fœtet 492
Peccatū veniale à mortali discriminatur. 501
Peccatum veniale Deo injuriosum 502
Peccatum veniale grandi pœna punitū, 508
Peccati venialis notitia 512
Peccatum veniale periculosum 513
Peccatum veniale quomodo remittitur. 516
Peccatum depauperat 519
Peccatum infamat 521
Peccatum punitum ab Angelis 525
Peccatum punitum ab elementis 526
Peccatum bello, fame, peste punitur 528
Peccatum laboribus, angoribus, & doloribus punitum 535
Peccatum punitur conscientiæ stimulis. 541
Peccatum trinam affert mortem 565
Peccatum cœlo privat 578
Peccatum in infernum præcipitat 580
Peccatum pœnæ æternæ mancipat 581
Pœnitentia peccatum respicit 583
Pœnitentiæ possibilitas 584
Pœnitentiæ necessitas 591
Pœnitentiæ æquitas 597
Pœnitentiæ natura declaratur 601
Pœnitentiæ veritas denotatur 606
Pœnitentia stimulatur 612
Pœnitentia virtutis honestate commendatur 1616
Pœnitentia sacrificii dignitate honoratur. 618
Pœnitentia à beatis, Christo, & Deo nobilitatur ibid.
Pœnitentia martyrii palma gloriatur 621
Pœnitentiæ efficacitas 623
Pœnitentia divinæ misericordiæ curat negotium 624
Pœnitentia Dei sententiam revocat 627
Pœnitentia divinā justitiam compensat. 632
Pœnitentiæ multimoda utilitas 638
Pœnitentia prudenter accelleratur 647
Pœnitentia imprudēter procrastinatur. 650
Pœnitentia stulte ad finem vitæ retardatur. 658
Pœnitentiæ sacramentum vitæ discussionem desiderat 665
Pœnitentiæ sacramentum contritionem ut sic expostulat 673
Psalmodia commendatur 155

R.

RAtio propria hominis 307
Recidiva est injuriosa Deo, Christo, & Sacramento 339
Recidiva multum Deo injuriosa 342
Relabens in peccatum est reus infidelitatis, ingratitudinis, & temeritatis 344
Recidiva periculosa 350
ob Recidivatum peccata gravius committuntur, difficilius remittuntur, acerbius puniuntur 351
Ratio hominem constituit & discriminat 230
Religiosus status commendatur vetustate, dignitate, salutis securitate 76
status Religiosus vetustate floret 77
Religiosorum dignitas duodecim rationibus declaratur 78
Religiosus status aversatur ex injustitia, invidia, nequitia 93
Religiosus status sceleroſe depretiatur. 97
Religiosus à suo statu degenerans, culpatur. 103
Romani cunctos sibi falsos arrogarunt. 237

S.

SAtisfactio est pars integralis Pœnitentiæ. 704
Satisfactio est pœnæ debitæ solutio ib.
Satisfactio est pœnalis 706

Satisfactionis opera, oratio, eleemosyna, jejunium 707
Satisfactiones pœnitentiales prudenter injungunt Confessarii 709
Satisfactiones pœnitentiales injuste recusantur 710
Sacerdos mediator inter Deum & pœnitentes 245
Sacerdotis duplex officium 133
Sacerdotes pacis 252
Sacrificium Deo spiritus contribulatus 171
Sanguine Christi reconciliati sumus 278
Scissuræ ad hæresim conducunt. 295
Societatis bina lex 253
Spiritus sanctus per columbam præfiguratus. 275
Spiritus sanctus mitissimus ibid.
Spiritus sanctus pace & quiete tractandus. ibid.
Superstitio depretiatur 60

T,

TEntationis præses & artifex diabolus. 227
absque Tentatione non est hæc vita 228
Tentationis carentia periculosa ibid.
Tranquillus Deus tranquillat omnia 269
in Trinitate unitas maxime commendatur. 255
in Trinitate unitas sine confusione, distinctio sine divisione, concordia sine dissensione ibid.
Trinitas exemplar unitatis Christianorum. ibid.
Tunica inconsutilis Christi, Christianorum denotat unitatem 235
Tyrannis à regno distinguitur 249

V.

VInculum pacis 219
Victoriis regnum quæritur 187
Victoriales preces ibid.
Victoriæ de inimicis per orationem deportatæ 190
Virtus amicitiæ conciliatrix 257
Unanimitas ad malum 222
Unitas Christianorum fundata 236
Unitas Christianorum explicatur 255
Voluntas concupiscentiæ & carnis 228
Vulnera diligentis meliora sunt quàm fraudulenta oscula odientis 225
Uxorum communitas damnatur 241

FINIS.